

U.S. 4110

B-T

39135 (P4)

ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ
Α Π Α Ν Τ Α.

CLAVDII GALENI
OPERA OMNIA.

EDITIONEM CVRAVIT
D. CAROLVS GOTTLOB KÜHN
PROFESSOR PHYSIOLOGIAE ET PATHOLOGIAE IN
LITERARVM VNIVERSITATE LIPSIENSI PVBLICVS
ORDINARIVS ETC.

TOM. XVII. PARS II.

LIPSIÆ
PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA CAR. CNOBLOCHII
1 8 2 9.

II

MEDICORVM GRAECORVM
O P E R A
QVAE EXSTANT.

EDITIONEM CVRAVIT
D. CAROLVS GOTTLOB KÜHN
PROFESSOR PHYSIOLOGIAE ET PATHOLOGIAE IN
LITERARVM VNIVERSITATE LIPSIENSI PVBLICVS
ORDINARIVS ETC.

VOL. XVII. PARS II.
CONTINENS
CLAVDII GALENI T. XVII.

LIPSIÆ
PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA CAR. CNOBLOCHII
1829.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1911

1911

1911

1911

CONTENTA VOLUMINIS XVII. PARTIS II.

I. Galeni in Hippocr. epidem. lib. VI. comm. III.	Pag. 1—119
II. <u>Ejusd. comm. IV. in eundem librum</u>	— 120—221
III. <u>Ejusd. comm. V. in eundem librum</u>	— 222—310
IV. <u>Ejusd. comm. VI. in eundem librum</u>	— 311—344
V. <u>Galenī comm. I. in Hippocr. apho- rismos. . . . .</u>	— 345—450
VI. <u>Ejusd. comm. II. in Hippocr. apho- rismos. . . . .</u>	— 451—560
VII. <u>Ejusd. comm. III. in Hippocr. apho- rismos. . . . .</u>	— 561—651
VIII. <u>Ejusd. comm. IV. in Hippocr. apho- rismos. . . . .</u>	— 652—780
IX. <u>Ejusd. comm. V. in Hippocr. apho- rismos. . . . .</u>	— 781—887

1877

1877

1877

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΕΠΙΔΗΜΙΩΝ ΣΤ. ΚΑΙ ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟ ΥΠΟ- ΜΝΗΜΑ Γ.

Ed. Chart. IX. [433.]

Ed. Baf. V. (474.)

α.

(474) [433] Ἡ δέρματος ἀραιότης, ἡ κοιλίης πυκνό-
της, ἡ δέρματος ξύνδισις, ἡ σαρκῶν αὐξησις. ἡ κοιλίης
νάρκωσις, ἡ τῶν ὅλων σύγχυσις· ἡ τῶν ἀγγείων ἀκαθα-
σία, ἡ ἐγκεφάλου ἀνάλωσις, διὸ καὶ φαλακρότης· ἡ τῶν
ὀργάνων τριψις.

Ἐνιοὶ μὲν ἡγοῦνται κατάλογον εἶναι τῶν γνωστέων τοῖς
ιατροῖς. φαίνεται δὲ μᾶλλον ἐν συζυγίᾳ λελέχθαι τινὰ τῶν

HIPPOCRATIS EPIDEM. VI. ET GALENI IN ILLUM COMMEN- TARIUS III.

I.

*Cutis raritas, ventris densitas. Cutis colligatio, carniū
incrementum. Ventris torpor, omnium confusio. Vascu-
lorum immunditia. Cerebri consumptio ideo et calvities.
Instrumentorum attritio.*

Nonnulli hanc a medicis dignoscendorum enumera-
tionem esse putant; sed potius quaedam res inter se jun-

GALENUS TOM. XVII. PARS II.

A

Ed. Chart. IX. [433. 434.]

Ed. Bas. V. (474.)

ἐξευγμένων ἀλλήλοις πραγμάτων καὶ πρώτη μὲν εἰρησθαι συζυγία, καθ' ἣν γησιν ἡ δέρματος ἀραιότης, ἡ κοιλίης πυκνότης. ἔνιοι γὰρ διὰ τοῦτο πυκνὴν ἔχουσι τὴν κοιλίαν, τουτέστιν ἐπιχομένην τε καὶ στεγνὴν, ὅτι διὰ τοῦ δέρματος ἐκκενοῦται πολλά. καθάπερ αὖ πάλιν ἕτεροι δυσδιαφόρητοι κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ὄντες οὐροῦσι τε πολλὰ καὶ διαχωραῶσι κάτω. εἴτερά δὲ πάλιν ἐφεξῆς γέγραπται συζυγία, ἡ δέρματος σύνδεσις, ἡ σαρκῶν αὐξήσις, ἐνθα δηλοῦται τὴν συναγωγὴν [434] καὶ σφίγγειν τοῦ δέρματος αἰτίαν γίνεσθαι πολλάκις ἀμέτρου σαρκῶν αὐξήσεως. ἄλλη δὲ ταύτης ἐχομένη συζυγία γέγραπται κατὰ τήνδε τὴν λέξιν, ἡ κοιλίης νάρκωσις, ἡ τῶν ὅλων σύγχυσις. νάρκωσιν δ' ἀκούσομεν τὴν περὶ τὸ πέττειν τὰς τροφὰς ἀρρώστίαν τῆς γαστρός, ἀπάντων δὲ ταύτην τῶν κατὰ τὸ σῶμα παθῶν αἰτίαν γίνεσθαι. τὸ δ' ἐφεξῆς εἰρημένον, ἡ τῶν ἀγγείων ἀκαθαρσία, δύναται μὲν καὶ ταύτῃ τῇ συζυγίᾳ συνάπτεσθαι. τὸ γὰρ μὴ καλῶς πεφθέν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς τῶν ἀγγείων ἀκαθαρσίας πολλάκις αἴτιον γίνεται. δύ-

ctae conjugatim dictae esse videntur. Prima autem conjugatio dicta est, ubi inquit, cutis raritas, ventris densitas; nonnulli enim propterea ventrem densum, hoc est suppressum et adstrictum habent, quoniam per cutem evacuantur multa, sicut contra alteri per superficiem aegre diffiabiles multam urinam faciunt alvumque exonerant. Item altera deinceps conjugatio scripta est, cutis colligatio, carniū incrementum, unde innuitur cutis coitionem adstrictionemque immodici carniū incrementi plerumque causam esse; tertia huic proxima conjugatio per haec verba scripta est: ventris torpor, omnium confusio; torporem autem intelligemus in concoquendis cibis ventriculi infirmitatem, omnium plane corporis vitiorum causam esse. Sed quod deinceps dictum est, vasculorum immunditia, potest quidem et cum modo dicta conjugatione conjungi. Quod enim in ventriculo male concoctum est, plerumque vasorum immunditiae causa fit; potest vero etiam praeteri-

Ed. Chart. IX. [134.]

Ed. Basf. V. (474.)

ναιαι δὲ καὶ χωρὶς τοῦ συνάπτεσθαι τῇ νερκαίσει τῆς κοι-
 λίας ἀκούεσθαι τῆς κατὰ τὰς φλέβας μοχθηρᾶς πέψιως,
 ἵν' ὥσπερ ἡ κατὰ τὴν γαστέρα πέψις οὐ καλῶς ἐπιτελου-
 μένη πολλοὶ συγχῆ καθ' ὅλον τὸ ζῶον, οὕτω καὶ ἡ κατὰ
 τὰς φλέβας ἀποτυγχανομένη πρῶτον μὲν ἀκαθαρσίαν ἐν
 ταῖς φλεψὶ ποιεῖ, τοιούτῃ μοχθηρῶν χυμῶν πλεονεξίαν,
 εἴτα δὴ καὶ βλάβην μεγάλην, ὥστε τὸ μεταξὺ τῆς τε κοι-
 λίας τάρκωσις καὶ τοῦ τῶν ἀγγείων ἀκαθαρσία κοινὸν
 ἄμφοιν εἶναι, ὅπερ αὐτὸς ἀνόμασε τῶν ὅλων σύγχυσιν. τὸ
 δ' ἐρεξεῖς εἰρημέειον ἢ ἐγκέφαλον ἀνάλωσις, διὸ καὶ φала-
 κρύτης, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ τοιόνδε τι δηλοῦν, ὅταν ὁ ἐγκέφα-
 λος ἐλάττων ἑαυτοῦ γένηται κατὰ πολλὸν, συμβαίνει δὲ τοῦτο
 τοῖς ξηρότερον αὐτὸν ἔχουσι φύσει, τότ' ἀφίσταται τῶν
 ὑπερκειμένων ὀστέων, ἃ καλοῦσιν οἱ ἀνατομικοὶ βρέγματα.
 ἔστι δὲ δύο ταῦτα, περιγραφόμενον ἑκάτερον δὲ εὐθείαις
 γραμμαῖς τέταρσι, μία μὲν τῇ κατὰ τὸ μῆκος ῥαγῇ, κοινῇ
 οὔσῃ ἄμφοτέροις τοῖς ὀστοῖς, ὑπισθεν δὲ ταῖς πλευραῖς τοῦ
 λαμβδουειδοῦς, ἔμπροσθεν δὲ ταῖς τῆς στεφανιαίας, ἐκατέ-

quam, quod cum ventris torpore conjungatur et de vena-
 rum depravata concoctione intelligi, ut quemadmodum
 ventriculi non recte cedens concoctio, multa in toto ani-
 mali confundit, sic et in venis non ad bonum finem per-
 ducta, primum in ipsis immunditiam contrahit, hoc est
 vitiosorum succorum copiam, deinde et magnam noxam
 affert. Quare quod est inter hanc clausulam, *ventris*
torpor et hanc *vasculorum immunditia*, commune amba-
 bus est, quod ipse appellavit omnium confusionem. Quod
 deinceps autem dictum est, *cerebri consumptio*, ideo et
calvities, mihi quidem istud significare videtur. Cum ce-
 rebrum se ipso longe minus evadat, istud vero ipsum na-
 turaliter siccius habentibus evenit, tunc ab ossibus super-
 jacentibus recedit, quae ab artis dissectoriae professoribus
 Graeco nomine *bregmata* vocantur, latini sinciput dicunt.
 Haec vero duo sunt, utrumque rectis quatuor lineis cir-
 cumscriptum, una quidem per futuram in longum por-
 rectam utrique ossi communem; posterius autem *lambdalis*

Ed. Chart. IX. [434.]

Ed. Bas. V. (474.)

ρωθεὶ δὲ ταῖς λεπιδωδέσει. τῶν δ' ἄλλων μερῶν τοῦ κρα-
νίου μάλιστα μὲν οὐδ' ἀφίσταται πλέον ὁ ἐγκέφαλος, εἰ δὲ
καὶ ἀποσταίῃ ποτέ, διὰ γοῦν τὰς ὑποκειμένας τοῖς ὀστέοις
τὰς σάρκας οὐκ ἀπόλλυται παντάπασιν ἡ τοῦ δέρματος ὑγρό-
της, ὡς οὐδὲ τρίχες. ἐμάθετε γάρ ἐν τοῖς περὶ κράσεων
ὑπομνήμασι μήτ' ἐκ τοῦ ἐννυροῦ δέρματος φύεσθαι τρίχας
μήτ' ἐκ τοῦ ξηρανθέντος σφοδρῶς. ὑγρὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ
περὶ τὴν κεφαλὴν δέρμα παισὶ καὶ γυναιξὶ καὶ τοῖς εἰνού-
χοις, ξηρὸν δ' ἄμετρος τοῖς φαλακροῖς. ὅτι δὲ ἐγκέφαλος
ἐπὶ μὲν τῶν νέων ψαύει τοῦ κρανίου, μαλακὸς ὢν καὶ ὑγρὸς
ἅπασάν τε τὴν ἔνδον ἐνρυχωρίαν κατείληφε, τοῖς γηρῶσι δ'
ἀφίσταται, ξηραίνόμενός τε καὶ συνιζάντων, ἐθιάσασθε πολ-
λάκις ἐν ταῖς τῶν ζώων ἀνατομαῖς. γυνὴ δ' οὐκ ἀπόδειξις
πρόκειται γράφειν τῶν Ἱπποκράτους δογμάτων, ὅτι μὴ παρ'
ἔργον, ἀλλ' ἐξηγεῖσθαι τὴν ἀσασθὴ λέξιν, ἅμα δὲ τῷ διὰ
κεφαλαίων ἐνίστη τὰς αἰτίας προστιθένας κατὰ τὴν ἀκο-
λουθίαν τῶν ἀποδιδειγμένων δογμάτων. ὅτι δ' ἀνάλωσιν
ἐγκεφάλου τὴν τελείαν ἀπώλειαν, ὡς ἐκδανηθῆναι πανιά-

luturae lateribus; anterius vero coronariae vocatae, utra-
que autem parte squammosis commissuris. Verum ab aliis
calvariae partibus potissimum quidem cerebrum non ad-
modum recedit. Quodsi et quandoque recesserit, at sal-
tem ob carnes ossibus subjectas haud prorsum cutis humi-
ditas exarescit; quocirca neque crines desluunt, quando-
quidem in commentariis de temperaturis didicistis neque
ex praehumida cuti neque ex valde arida pilos enasci.
Capitis sane cutis pueris, mulieribus et eunuchis humida
calvariam tangere omnemque interiorem inanitatem com-
plere; in senibus vero siccescens subsidensque ab ea di-
stare saepius in animalium dissectionibus conspexistis. At
nunc Hippocratis decretorum ostensiones afferre nisi obiter
non est propositum, sed obscura verba illustrare simulque
per capita interdum causas adjicere, demonstrata placita
consequentes. Consumtionem autem cerebri, hoc est, per-
fectum interitum, ut ipsum ex toto absumptura sit, neque

Ed. Chart. IX. [434. 435.]

Ed. Bas. V. (474.)

πασιν αὐτὸν, οὐδ' ἐπινοῆσαι δυνατόν ἐν ζῶντι ζῶν γενέ-
σθαι παντὶ πρόδηλον. καὶ μὴν εἰ μὴ τοῦτο, λείποιτ' ἂν
ἀκούειν ἀνάλωσιν ἐγκεφάλου τὴν μείωσιν, ἣν διὰ ξηρότητα
γίνεσθαι τοῖς φαλακρουμένοις ἔφη, ὥστε τὰ τοῦ βρέγματος
ὅσκι' χαυνότερα καὶ ἀπαλωτέρα τῶν ἄλλων ὄντα καὶ ἄνωθεν
ἐπικείμενα γίνεσθαι ξηρὰ διὰ τὴν ἔνδειαν τοῦ ἐγκεφάλου,
μηκέτ' ἐξικνουμένου πρὸς αὐτὰ μήτ' ἄπτεσθαι δυναμῶν.
συνιζάνει τε γὰρ καὶ καταπίπτει ταπεινούμενος ἐπὶ τὴν
ἐάντου βάσιν. ἀκόλουθον δέ ἐστι τοῦ ὅσκιων τούτων ξη-
ρανθέντων ξηραίνεσθαι καὶ τὸ περιτεταμένον αὐτοῖς δέρμα
καὶ φαίνεται γε καὶ αὐτῇ τῇ αἰσθήσει πάνυ ξηρὰ ἐπὶ τῶν
φαλακρῶν, ὡς μηδὲ δεῖσθαι ἀποδείξεως λογικῆς. ὅταν γε
μὴν ἐπὶ πλέον τύχη ξηρανθεῖς ὁ ἐγκέφαλος, ὡς ἐπὶ τινων
ἐν ἰσχάτῃ γήρῃ συμ- [435] βαίνει καὶ τὰς τῶν νεύρων
ἐκφύσεις ἀναγκαῖον ἀποξηραίνεσθαι τηνικαῦτα, διὰ τοῦτο
μήθ' ὅρῳ ὁμοίως ἐστὶ μήτ' ἀκούειν μήτ' ἄλλο τι τοῦ κατὰ
τὰς αἰσθήσεις ἢ τὰς καθ' ὁρμὴν κινήσεις ἐρῶμένως ἐπι-
τελεῖν, ἀλλ' ἐκλυτα πάντα καὶ ἀμυδρὰ καὶ ἄρῶστα γίγνε-

cogitari posse in vivo animante fieri omnibus in confesso
est. Quamobrem si id non sit, hoc superest intelligendum,
consumtionem cerebri comminutionem esse, quam ex sic-
citate in calvescentibus fieri diximus; utincipitis ossa
aliis fistulosiora et molliora ac superincumbentia ob cere-
bri defectum exarescant, cum ad ipsa usque non perti-
neat, neque ea attingere possit; subsidet enim in suamque
ipsius basin deprellum cadit. Consequenter igitur istis
ossibus resiccatis et ipsis praetenta cutis inarescit, atque
ipsi sensui valde sicca in calvis apparet, ut rationali de-
monstratione non egeat. Quando igitur valde cerebrum
evannit, ut quibusdam in extrema senecta contingit, tunc
et nervorum exortus inarescere necesse est. Quare ne-
que perinde ut prius, ut videre licet, neque audire, ne-
que aliud quidquam per sensus et voluntarios motus va-
lenter perficere; sed omnia illarum actionum instrumenta,
per quae illae fiebant prius, exsoluta, infirma atque debilia

Ed. Chart. IX. [435.]

Ed. Basf. V. (474.)

ται τὰ κατὰ ταύτης ὄργανα, δι' ὧν ἐπιτελοῦν τὸ πρότερον, ὅπερ εἰκὸς αὐτὸν ὠνομακέναι κατὰτριψιν ὀργάνων ἐν μεταφοᾷ τῶν τριβουμένων ἱματίων καὶ σκευῶν, χρησάμενον τῇ προσηγορίᾳ καὶ γὰρ καὶ ταῦτα φαίνεται ξηρότερα σφῶν αὐτῶν γινόμενα, μετὰ τὰς πολυχρονίους χρήσεις, ἥνικα κατετετρίφθαι λέγομεν αὐτά. τινὲς μὲντοι τὸ κατὰ συζυγίαν ἀκούειν τῶν γεγραμμένων οὐκ ἐννοήσαντες ὅλως ἕκαστόν τε τῶν προειρημένων ἰδίᾳ προχειριζόμενοι συμβουλευεῖν ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ τὸν Ἱπποκράτην φασὶ τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἐπισκοπεῖσθαι, οἷς εὐθὺς ἢ τοῦ δέρματος ἀραιότης, πρώτη γὰρ αὕτη γέγραπται, γινώσκειν φασὶ προσήκειν τί δύναται, χάριν τοῦ καὶ ποιεῖν αὐτὴν ὅποτε χρεῖαν ἔχομεν, ἀναιρεῖν δ', ὅποτι οὐκ εἴη χρεῖα. γέγραπται γοῦν, φασὶ, κὰν τῇ περὶ τροφῆς, ἀραιότης σώματος εἰς διαπνοὴν οἷς πλείστον ἀφαιρεῖται ἱγμινότεροι, οἷς δ' ἔλαττον νοσέρωτεροι. ἀλλὰ τούτοις γε μάχεται τὸ μεταξὺ γεγράφθαι τὸ κοιλίης πυκνότης, τοῦ δέρματος σύνδεσις, εἴπερ ἦν κατάλογος πραγμάτων εἰς γνῶσιν χρησίων ἱατρῶν. καὶ μὲντοι καὶ τὸ τούτων

redduntur, quod par est ipsum instrumentorum attritionem appellasse, per translationem a vestibis attritis et vasis appellationem accipientem, et haec enim post diuturnos usus se ipsis aridiora evasisse cernuntur, quoniam ipsa attrita esse dicimus. Quidam sane haec scriptura conjugate intelligi nequaquam putantes et singula praedictorum separatim accipientes, hisce verbis Hippocratem consulere ajunt, ut ipsorum facultates per se consideremus. Ut statim cutis raritas, prima enim haec scripta est, cognoscere quod valeat, convenire ajunt, ut ipsam, cum usus postulat, faciamus, cumque opus non fuerit, amoveamus. Scriptum est quidem, inquiunt et in libro de alimento, raritas corporis ad difflationem; quibus plus adimitur, salubriores; quibus vero minus, morbosiores. Sed his repugnat, quod inter haec scriptum est, ventris densitas, cutis colligatio, si quidem erat rerum medico scitu utilium enumeratio. Quin etiam et quod post haec ita scriptum

Ed. Chart. IX. [135.]

Ed. Bas. V. (474. 475.)

ἐφεξῆς οὕτως εἰρημένον, ἡ κοιλίης νάρκωσις, ἡ τῶν ὅλων σύγχυσις, ἐνδεικτικόν ἐστὶ τοῦ γράφειν αὐτὸν ὅσα συνυπάρχειν ἀλλήλοις πέφυκεν, οὐχ ἀπλῶς τινὲς εἰσι διαθέσεις ἐν τῷ σώματι συνιστάμεναι, γινώσκεισθαι δεόμεναι. τὸ γὰρ ἡ τῶν ὅλων σύγχυσις, οὐ διαθείσεως ἐστὶ δηλωτικόν, ἀλλὰ τῶν ἐπὶ διαθείσει μοχθηρῶ γινομένων κακῶν.

β'.

(475) Καθαιρέσεις δρόμοισι, πάλησιν, ἡσυχίᾳ, πολλῇσι περιπάτοισι ταχίσιν, οἷσιν ἐφθῇ μᾶζα, τὸ πλεῖστον ἄρτος ὀλίγος.

Τὸ μὲν τῆς κενώσεως ὄνομα κατὰ μόνων τῶν ὑγρῶν λέγεται, τὸ δὲ τῆς καθαιρέσεως μᾶλλον μὲν ἐπὶ τῶν στερεῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὑγρῶν. καὶ μέντοι καὶ τὰ νῦν εἰρημένα κοινὰ τῆς τε τῶν ὑγρῶν καὶ τῆς τῶν στερεῶν μειώσεως ἐστίν, ὅταν ἄνευ καθάρσεως ἢ κενώσεως αἵματος

est: ventris torpor, omnium confusio, ipsum omnia ea scribere indicat, quae in unum natura coire apta sunt et non simpliciter qui sint in corpore affectus orientes, quos cognoscere opus sit. Istud enim, omnium confusio, non est affectus ullius, sed malorum ex affectu pravo nascentium indicatorium.

II.

Detractio cursibus, luctationibus, quiete, multis ambulationibus velocibus, quibus elixa maza, plerumque panis paucus.

Evacuationis nomen de solis liquidis dicitur: detractio de solidis quidem magis, interdum vero et de liquidis, nempe modo dicta liquidorum solidorumque minutionis communia sunt, cum sine purgatione aut sanguinis evacuatione, ipsam facere in sanis scilicet voluerimus.

Ed. Chart. IX. [435. 436.]

Ed. Bas. V. (475.)

αὐτὰς ποιήσασθαι βουλευθῶμεν, ἐπὶ τῶν ὑγαινόντων δηλον-
 ότι. νοσοῦντα γὰρ οὐδεὶς δρόμοις καὶ πάλαις θεραπείαις.
 κοινὸν γὰρ καὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων ἐστὶ τῶν ὁμοίων αὐ-
 τοῖς τὸ τῶν γυμνασίων γένος, ἐκτεταμένων ἐπὶ τε δίσκων
 καὶ ἀκοντίων βολαῖς, ἄλματά τε καὶ ἁλκίῃρας, ὀπλομάχας τε
 καὶ πάντα τὰ κατὰ τὸν βίον ἔργα καὶ μάλιστα ὅσα κατὰ
 γεωργίαν πονοῦσιν ἀροῦντές τε καὶ θερίζοντες καὶ σκάπτον-
 τες. ἅπαντ' οὖν τὰ γυμνάσια καὶ τῶν σαρκῶν καὶ πεμελῶν
 καὶ χυμῶν πλῆθος μειοῖ. χρῆσθαι δ' ἐφ' ἐνὸς σώματος
 αὐτοῖς ἀδύνατον, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἔξεις καὶ κατὰ τὰς ἡλικίας
 καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἔθος, ἐξευρίσκειν ἐκάστῳ προσήκει
 τὸ ἐπιτήδειον γυμνάσιον, ὥς ἐν τοῖς ὑγμεινοῖς ἐμάθει. νυνὶ
 γὰρ ἐκ τῆς τῶν Ἱπποκράτους συγγραμμάτων ἐξηγήσεως οὐ
 τὰ τῆς ἱατρικῆς θεωρήματα μανθάνετε, προμεμαθηκότες
 ταῦτα κατὰ τάξιν ἐν ταῖς οἰκείαις πραγματείαις, ἐν αἷς
 ἀπάσαις τὰ τε δόγματα αὐτοῦ μετὰ ἀποδείξεως ἔγνωτε καὶ
 τὰ τοῖς δόγμασιν [436] ἀκόλουθα κατὰ μέρος ἅπαντα.
 βουλευθέντες δὲ τῶν εἰρημένων παρ' αὐτοῦ τὴν ἰστορίαν

Aegrotum enim nullus curfibus et luctationibus curaverit,
 nam his aliisque similibus exercitationum genus commune
 est, discorum telorumque jactus comprehendens, item sal-
 tus, halteras, armatorum certamina et omnia vitae munia,
 praefertim quaecunque in agricultura exercent arantes,
 metentes ac fodientes. Omnes igitur exercitationes et
 carnum et adipis et succorum abundantiam minuunt.
 Unum autem corpus omnibus istis uti non potest, sed
 secundum habitus et aetates et vires et consuetudinem
 singulis idoneam exercitationem invenire convenit, ut in
 libris de tuenda sanitate didicistis. Nunc enim ex Hip-
 pocratis voluminum explanatione medicinae praecepta non
 discitis, cum haec prius ordinatim in propriis libris di-
 diceritis, in quibus omnibus et ipsius placita cum demon-
 stratione cognovistis et placitis consentanea particulatim
 omnia habuistis. Caeterum vos dictorum ab ipso seriem

Ed. Chart. IX. [436.]

Ed. Basf. V. (475.)

προσκησασθαι, ταῦτα ἡξιώσατέ με τὰ ὑπομνήμαθ' ὑμῖν ποιήσασθαι, καίτοι μὴ προηρημένον. αἱ γὰρ ἀσαφεῖς λέξεις ἐπιστημονικὴν ἐξηγήσιν οὐ προσίενται. νῦν γοῦν εὐθείως ἐφεξῆς γεγραμμένου τοῦ ἡσυχίῃσιν, οὐκ ἔστι γινῶναι σαφῶς ὃ βούλεται δηλῶσαι διὰ τῆς φωνῆς ταύτης ὁ Ἱπποκράτης. στοχάζεσθαι δὲ χρὴ, καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις ἀσαφεῖσι λέξεσιν, οὕτως καὶ ἐν ταύτῃ, τὸ μὲν τι τῷδε φαίνεσθαι πιθανώτερον εἶναι, τὸ δὲ τῷδε. καὶ γὰρ καὶ πείρησεν καὶ ἄλλος ἄλλως ἐξηγεῖται τὴν ἡσυχίαν. ἐγχωρεῖ γοῦν ἐπὶ τε τῶν μεταξὺ διαναπαύσεων ἐν ταῖς γυμνασίοις εἰρῆσθαι, καθάπερ ἐν ἀφορισμοῖς εἶπεν· ὁκόταν ἀρξῇται ποιεῖν τὸ διαναπαύειν εὐθύς ἀκοπον. ἐγχωρεῖ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ταῖς ὕλαις ἡμέραις ἐσομένων ἡσυχιῶν ἐν τοῖς μεταξὺ λελέχθαι. δύναται δὲ καὶ τελείαν ἡσυχίαν ἐπὶ τινων σωματίων συμβουλεύειν. εἰ γὰρ οὕτως αὐτὸς εἶπε, κίνησις κρατύνει, ἀργίη τήκει, δύναται ἂν ποτε καὶ βίος ἀργὸς λεπτῦναι τὸ σῶμα. καὶ γὰρ τεθεάμεθά τισιν οὕτω συμβῆναι ἐκ μεταστάσεως εἰς ἀργίαν τῶν γυμνασίων. ἀλλὰ διορισμῶν ἀκριβοῦν ἔστι

assequi studentes, haec me vobis commentaria conficere, et si id facere non statuissem, rogatum voluistis; obscurae namque dictiones scientificam explanationem non admittunt. Nunc itaque statim hac voce deinceps scripta, quiete, aperte cognoscere non licet quid per ipsam Hippocrates significare voluerit, sed quemadmodum in aliis obscuris locutionibus, ita et in ista per conjecturas agere opus est, ut hoc illi, illud aliis verisimilius videatur, quemadmodum et visum est, et alius aliter quietem interpretatur. Potest enim et de cessationibus, quae exercitationibus interponuntur, dicta esse, sicut in aphorismis dixit: cum inceperit lassescere, quietem agere, statim lassitudinem tollit. Potest etiam et de cessationibus per integros interjectos dies futuris intelligi. Potest autem et integram quietem aliquibus corporis consulere. Nam si ipse ita dixit, motus roborat, ocium tabefacit; posset sane et ociosa vita corpus attenuare: ita enim quibusdam ab exercitationibus ad ocium traductis evenire conspeximus.

Ed. Chart. IX. [436.]

Ed. Bas. V. (476.)

χρεία, τίνες εἰσὶν οἱ τούτων δεησόμενοι λεπτύνουσις ἐνεκεν. οὐ γὰρ δεῖ κενώσεως γε πλεοναζόντων ὑγρῶν. οὐδέποτε γὰρ ἀργία τοῦτο ποιεῖν πέφυκεν. εἰκότως οὖν ἔνιοι περὶ καθαιρέσεως σαρκῶν τὸν λόγον αὐτῷ νῦν εἶναι φασιν, οὐ κενώσεως ὑγρῶν ὡς ἐν πληθύrais τε καὶ ταῖς ὑδαρώδεσιν ἔξεισι γίνεται. δυνατόν γε μὴν ἐπ' ἀμφοτέρων αὐτοῦ τὸν λόγον πεποιημένου κατάλογον εἶναι πάντων τῶν βοηθημάτων, ὅσα τε κοινὰ τῶν καθαιρέσεων ἀμφοτέρων ἐστὶ καὶ ὅσα τε καθ' ἑτέραν αὐτῶν ἴδια. δύναται δὲ μετὰ τὰ γυνάσια τὴν ἡσυχίαν γεγραφεῖναι περὶ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν γυμνασίων καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἡσυχίας ποιούμενος τὸν λόγον, ἵνα γυμνασάμενοι μὴ προσφέρωνται τὰ σιτία εὐθέως, καθάπερ ἔθος ἐστὶ, διασώζοντες ἐν τῷ σώματι τὴν ἐκ τῶν γυμνασίων θερμασίαν, ἀλλὰ τελῶς ἀπεψυγμένοι. καὶ γὰρ τοῦτ' ἐν τοῖς ὑγμεινοῖς ἐμάθετε λελεγμένον ὀρθῶς, ἄλλοις τε καὶ τῷ Ἐρασιστράτῳ, ὥστε καὶ τούτου δήλον γίνεσθαι, πολὺ τὸ στοχαστικὸν ἐν ταῖς ἐξηγήσεσιν εἶναι τῶν διὰ συντομίαν ἀσαφῶς ἡρμηνευμένων. ὅταν δὲ καὶ γράφειν τὴν

Sed certas distinctiones statuere opus est, ut sciamus quanam sint qui istis extenuandi causa indigeant; neque enim ob abundantiam humorum evacuatione opus est: namquam enim id praestare ocium potest. Jure itaque nonnulli de carniū detractiōe sermonem ipsi nunc esse ajunt, non de humorum inanitione, ut in plenitudine et aquosis habitibus fit. Potest quidem de ambabus ipso sermonem faciente omnium auxiliorum enumeratio esse et quae utrique detractiōi communia sunt et quae alteri ipsarum propria. Potest autem et post exercitationes quietem scripsisse, de singulorum dierum exercitationibus quieteque ipsis succedente sermonem faciens, ne exercitati cibaria, ut moris est, illico assumant, in corpore adhuc ab exercitatione calorem servantes, sed postquam exacte refrigerati sunt: nam et hoc in libris salutis et ab aliis, ab Erasistrato recte dictum didicistis. Quare et ex hoc constat multum conjecturae in dictorum ob brevitatem obscurorum interpretationibus inesse: praeterea cum verba,

Ed. Chart. IX. [422.]

Ed. Bas. V. (469.)

λεξιν ὡς ἂν ἐθέλῃ τις ἐξῆ, πολὺ δὴ πού μᾶλλον ἄδηλον γίνεται τὸ τῆς γνώμης τοῦ παλαιοῦ. νῦν γοῦν ἐν τῇ προκειμένη ῥήσει γράφουσιν ἔνιοι, ἡσυχίῃσι πολλῇσι, οὔτε τῶν παλαιῶν ἀντιγράφων, οὔτε τῶν πρώτων ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον ἐπισταμένων τὴν γραφὴν ταύτην. εἰ δ' ἀναγκάζει τις ἡμᾶς αὐτὴν ἐξηγήσασθαι τὴν μετὰ τὰ γυμνάσια γινομένην ἡσυχίαν, φήσομεν ἀξιούν αὐτὸν ποιῆσθαι πολλήν. ἀλλὰ ταύτην μὲν ἑατέον, τὴν δ' ὁμολογουμένην ἅπασι γραφὴν ἐξηγούμενοι, συμβουλεύειν αὐτὸν ἱροῦμεν πολλοῖς περιπάτοις καὶ ὁξέσι χρῆσθαι. παχύνουσι γὰρ οἱ βραδείς, ὥσπερ καὶ τὰ βραδεία γυμνάσια. καὶ θαυμάζω γε πῶς ἐπ' ἐκείνων παρέλιπε τοῦ ταχείσι. καὶ γὰρ δρόμοι ταχείς καὶ γυμνάσια τοιαῦτα καὶ σαρκῶν ὄγκον καθαιρεῖ καὶ χυμῶν πλῆθος κενοῖ καὶ σχεδὸν ἅπασιν ὁμολογεῖται τοῦτο καὶ γυμναστικῆς καὶ ἰατροῦς. ὁ δ' οὖν Ἰπποκράτης ἐφεξῆς ἔγραψε περὶ τῆς ἐπιτηδείου τροφῆς τοῖς καθαιρέσεως δεομένοις, ὡς εἶωθεν, ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐνὸς ἑαυτοῦ ὑπόμνησιν

ut lubet, scribere liceat, longe sane obscurior veteris sententia redditur. Nunc quidem in proposito sermone aliqui scribunt, *quiete multa*, neque vetustis codicibus neque illis, qui primum volumen hoc interpretati sunt, huiusmodi lectionem agnoscentibus. Si quis vero hanc nos explanare cogat, quietem post exercitationes multam interponi debere ipsum praecipere dicemus. Verum haec omittenda est: et ab omnibus concessam scripturam declarantes, ut ambulationibus multis ac celeribus quis utatur, ipsum consulere affirmabimus: tardae enim, quemadmodum et tardae exercitationes, corpora pinguiora efficiunt. Atqui demiror cur de illis loquens omisit hanc particulam, *velocibus*, siquidem veloces cursus exercitationesque similes et carniū molem detrahunt et succorum exsuperantiam inaniant sereque ab omnibus et hoc exercitatoribus et medicis conceditur. Hippocrates igitur deinceps detractioe egentibus aptam alimoniam descripsit, ab uno exemplo, ut solitus est, ejus, quod communiter

Ed. Chart. IX. [436. 437.]

Ed. Bas. V. (475.)

ποιησάμενος τοῦ καθόλου πᾶσιν ἀρμότιοντος. [437] ἔστι δὲ τούτοις καθόλου τροφὰς διδόναι μὴ τροφίμους, ὅποῖόν ἐστι τὸ χοίρειον κρέας, ἀλλ' ὀλιγοτρόφους, ὅποῖόν ἐστι τὸ τῆς οἴας, ὅπερ ἐστὶ τοῦ προβάτου. καὶ ἡ μᾶζα δὲ τῶν ὀλιγοτρόφων ἐστί. διὰ τοῦτ' οὖν ταύτης μὲν τὸ πλεῖστον, ὀλίγον δὲ τοῦ ἄρτου λαμβάνειν κελεύει.

δ.

Καθαίρειως σημειῶν τὴν αὐτὴν ἄρην τῆς ἡμέρης φυλάσσειν, ἑξαπίνης γὰρ εἰρύεται.

Οὐκ ἄδελόν ἐστι συνῆθαι τὴν ῥῆσιν ταύτην τῇ προγεγραμμένῃ, καθ' ἣν ἐδίδασκεν ὄντινα τρόπον χρὴ ποιῆσθαι τὴν καθαίρεισιν. ὅπως οὖν γινώμεν εἰ τοῦ ποσοῦ τοῦ καὶ αὐτὴν ἀκριβῶς ἔστοχασάμεθα, σημειῶν νῦν γράφει τούτου. γέγονε δὲ ὁ λόγος οὗτος ἀσαφής, ὡς πρὸς ἡμᾶς διὰ τὸ, καθάπερ εἶπην ἤδη πολλάκις, οὐ πρὸς ἐκδοσιν αὐτῇ

omnibus convenit, sibi ipsi commentarium faciens. Illis autem in universum alimenta multum nutrientia non danda sunt, qualis est suilla caro, sed parum nutrientia, qualis est ovilla caro, quae sane pecudis est et placenta sane, quae Graece maza dicitur, inter modice alentia reponitur, quocirca ipsius quidem plurimum, panis vero exiguum accipi jubet.

III.

Detractionis signum, eandem horam diei servare: repente enim trahitur.

Praesentia verba cum ante scriptis, ubi, detractio ut facienda esset, edocebat, conjungi clarum est. Ut igitur cognoscamus num ejus modum recte conjectura assecuti fuimus, hujusce rei signum nunc tradit. Sed iste sermo propter eam, quam saepe jam diximus causam, nobis obscurus redditus est, quod videlicet non emitteretur, hunc

Ed. Chart. IX. [437.]

Ed. Bas. V. (475.)

γεγράφθαι τὴν βίβλον ταύτην, ἀλλ' εἰς ὑποτύποισιν τε καὶ παρασκευὴν ταυτῇ. πρὸς ἑκδόσιν δὲ γράφων οὕτως εἶπεν ἂν πάντως ἦντινα λέγει τῆς ἡμέρας ὥραν, τὴν αὐτὴν ἐν ᾗ τὸ τῆς καθαιρέσεως σημεῖον ἐπιτηρεῖν χρή. μὴ γράψαντος οὖν αὐτοῦ τί ἂν ἄλλο τις ἀκούειν ἔχοι πιθανώτερον ἢ ὅτι τὴν αὐτὴν ὥραν τῆς ἡμέρας, ἄγοντες ἐπὶ τὰ γυμνάσια τὸν τῆς καθαιρέσεως χρήζοντα, παραφυλάξωμεν ὥς ἐκέλευε; μὴ τε γὰρ ἐξαπίνης εἰρύεται, τουτέστι συμπίπτειν μὲν τὸν ὄγκον τοῦ σώματος, καταπίπτειν δὲ καὶ ἀρρώστειν τὴν δύναμιν. ἀντικρὺς μὲν γὰρ ἔλκεσθαι σημαίνει τὸ εἰρύεσθαι. δύναται δ' ἀπ' ἐκείνου καὶ ἐπὶ ταῦτα μετ' εἰρύεσθαι, διὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, ὑπὲρ ὧν ὁ λόγος ἐστίν. οἷον, ὥς ἔφην πολλάκις, ἐν ταῖς ἀσφαλείς ἐρμητείαις, ἃ φθάνομεν αὐτοὶ γινώσκειν ἐφαρμότομεν. ἔτι οὖν δ' ἀντὶ τοῦ εἰρύεται γράφουσιν ἐρείπεται, σαφιστέραν τὴν δῆλωσιν τοῦ πράγματος ἐκ τῆς λέξεως ταύτης ἐλπίζαντες λαμβάνειν. ἀλλ' ἢ γε παλαιὰ γραφὴ τὴν εἰρύεται φωνὴν ἔχει.

librum scripsit, sed ut formulam quandam et apparatus sibi ipsi moliretur: ad eruditionem enim scribens utique omnino declarasset quam diei horam eam dicat, in qua detractiois signum observare oporteat. Cum igitur ipse non scripserit, quid aliud quisquam probabilius intelligere possit quam quod eadem diei hora eum ducentes ad exercendum, qui detractiois indigeat, observemus, ut iussit; numquid derrepente subtrahatur, hoc est moles quidem corporis concidat, cadat autem et debilitetur facultas: nam haud dubie haec vox εἰρύεσθαι trahi significat. Potest autem et ab illo ad haec transferri; propter rerum naturam, de quibus verba fiunt; quibus, ut saepius dixi, in obscuris narrationibus, quae prius ipsi novimus, adaptamus. At quidam loco hujus vocis εἰρύεται, hoc est trahitur, hanc scribunt ἐρείπεται, hoc est cadit, rei declarationem ex hac voce magis lucidam fore sperantes, sed antiqua scriptura hanc vocem εἰρύεται, hoc est trahitur, habet.

δ.

(476) Ἀφείναι τῶν πόνων, ἢ ῥυήσεται.

Κἀνταῦθα γράφουσι τινες ὑφείναι τῶν πόνων, ἢ ῥυήσεται. ἢ δ' οὖν τοῦ λόγου δύναμις ἐστὶ τοιαύδε. πᾶσα κένωσις ἂν μὴ κατὰ βραχὺ γένηται, τὴν τε δύνανται καταλύει καὶ τὴν τοῦ σώματος ἔξιν ἀθρόως διαφορεῖ. διὰ τοῦτο οὖν ἔτιοι μὲν ἔγραψαν ὑφείναι τῶν πόνων, ἢ ῥυήσεται, τὴν ἀθρόαν κένωσιν ἐκ τοῦ ῥυήσεσθαι γε δηλοῦσθαι βουλόμενοι. τινὲς δὲ ἢ εἰρύεται γράφουσι, προστιθέντες τὸ ἦτα καὶ περισπῶντες καὶ μετὰ ἡ υπογράφοντες, ἵνα σημαίνηται τῶν πόνων ὑφείναι ἢ ὑφίεναι, καθότι ἂν εἰρύηται ὁ ἄνθρωπος. αὐτὸ δὲ τὸ εἰρύεσθαι κατὰ τε τῆς τοῦ σώματος συμπτώσεως καὶ κατὰ τῆς ἐν τῇ δυνάμει καταπτώσεως εἰρηκέναι φασίν, ὡς [438] γεῖεσθαι τὸν λόγον τοιοῦτον. ὑφείναι τῶν πόνων, ὅποτιαν ἢ τε δύνανται καταπίπτει καὶ τὸ σῶμα διαφορεῖται. καὶ μέντοι καὶ οἱ τὸ εἰρύεται γρά-

IV.

Remittitō labores aut defluet.

Et hoc loco nonnulli scribunt, subtrahitō ex laboribus aut defluet. Orationis autem vis haec est: omnis evacuatio, nisi paulatim fiat; vires prosternt et corporis habitum subito valde digerit. Propterea igitur quidam scripserunt, submittitō labores aut defluet, copiosam repente evacuationem per hoc verbum, *defluet*, significare volentes. Alii vero scribunt ἢ εἰρύεται, id est quatenus consumitur, litteram ἢ addentes et circumflectentes, atque item jota subscribentes, ut significetur, ita ex laboribus subtrahere, ut homo consumatur. Hoc verbum autem *εἰρύεσθαι* de corporis consumptione viriumque casu ab ipso dictum fuisse ajunt: ut ejusmodi oratio sit. Minuas labores quum vires prosteruntur et corpus digeritur.

Ed. Chart. IX. [438.]

Ed. Basf. V. (476.)

γοντες, ἐπὶ τὴν τῆς δυνάμεως κατάπτωσιν φέροντες τὸν λόγον.

ε.

Ὅμοιως γὰρ ὅλον συμπίπτει.

Τῇ παραγεγραμμένῃ ῥήσει ταύτην ἐξεῖς εὖρον ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀντιγράφοις πάλιν. ἴσασι δὲ αὐτὴν οὕτως ἔχουσαν καὶ οἱ παλαιοὶ τῶν ἐξηγητῶν. καὶ μέντοι καὶ τῶν νεωτέρων οἱ περὶ Σαβίνου, οὐ μὴν εἰρήκασί γε τινα ἐξηγήσιν εἰς αὐτήν. ὅλην γὰρ τὴν προκειμένην ῥῆσιν προσγράψαντες, εἰτ' ἐξηγησάμενος τὰ κατὰ μέρος ἐν αὐτῇ, ταύτης τῆς λέξεως τὴν ἐξηγήσιν οὐκ εἰκονεῖ ὥσπερ οὐδὲ Ζεῦξις ἐκ τῶν παλαιῶν ἐξηγητῶν εἰς ὧν καὶ αὐτός. ἔνιοι δὲ φασιν εἰρησθαι πρὸς Ἱπποκράτους. τὸ ὁμοίως γὰρ συμπίπτει, τοιοῦτόν τε δηλοῖν βουλομένου, ὥσπερ ἡ πληρωσις βλάπτει καὶ διὰ τοῦτο δεῖ καθαιρεῖν αὐτήν, οὕτω καὶ ἡ περσική τοῦ πρόσθεντος κέκωσις ἴσως βλαβερά,

Quin etiam et qui ἐρείπεται, hoc est labetur, scribunt, ad virium casum orationem referunt.

V.

Similiter enim totum concidit.

Hanc partem post superiorem in antiquis exemplaribus omnibus inveni, quam ita se habere veteres etiam explanatores asserunt, nec non et ex recentioribus Sabini sectatores, nullam tamen ejus interpretationem attulerunt. Totam enim antepositam dictionem quum adscripsissent, deinde singula ejus verba interpretati, hujusce partis explanationem non dixerunt, quemadmodum neque Zeuxis ex antiquis interpretibus unus et ipse. Quidam sane ajunt ab Hippocrate dictum fuisse: similiter enim totum concidit, tale quid innuere volente. Ut repletio nocet ideoque ipsam detrahare oportet, sic et praeter modum evacuatio aequae ac repletio noxia est; ob ipsam enim cor-

Ed. Chart. IX. [438.]

Ed. Bas. V. (476.)

παραπλησίως τῇ πληρώσει. συμπίπτει γὰρ ὑπ' αὐτῆς τὸ σῶμα βλαβερώς, ὡς ἐπὶ τῆς πληρώσεως εἰς ὄγκον αἵρεται. μεμψάμενοι δ' ἔνιοι τὴν ἐξήγησιν ταύτην ὡς ἀπίθανον, ἥτοι οὐδ' ὅλως ἔγραψαν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ῥήσεως ἢ μετέγραψαν εἰς τήνδε τὴν λέξιν, ἀθρόως γὰρ ἂν φησίσται, παρακελεύεσθαι βουλόμενοι τὸν Ἱπποκράτην προσέχειν ἡμᾶς ἀκριβῶς τῇ καθαιρέσει τοῦ σώματος. ἀθρόως γὰρ αὐτοῖς γίνεσθαι διαφορεῖσθαι καὶ ρεῖν ἐν τοῖς γυμνασίοις, ὅταν ἐφεξῆς ἡμέραις πολλαῖς ἐπιμείνη τις γυμνάζων μὲν αὐτὸν ἀξιολόγως, διαιτῶν δὲ λεπτῶς.

στ.

Ὅταν δ' ἤδη συμπέσωσι προσάγειν, ὅτι.

Διὰ τῶν προειρημένων ἀξιοῖ φυλάττεσθαι τὴν ἁμεiron καθαιρέσιν. ἐπὶ δ' ἴσθ' ὅτε συμβαίνει περιπίπτειν ἀκουσίως, βούλεται καὶ πρὸς ταῦτα χρῆν παρσκευάσθαι τὸν ἱατρόν. ἵνα παρὰ καθαιρέσις μῆθρᾳ γένηται, δίδόναι τήν-

pus detrimentoſe tabeſcit, ſicut ex plenitudine mole nimia turget. Sed quidam hanc interpretationem ut incredibilem vituperantes, aut nullo pacto hanc partem ſcripſerunt aut in haec verba tranſmutarunt: ſubito enim valde ſluet, Hippocratem nobis praecipere volentes ut diligenter corporis detractiōnem obſervemus. Repente enim iſtis magna digeſtiō. ac deſluxio in exercitatiōibus accidit, quum deinceps pluribus diebus aliquis iſtos valde exercuerit tenuiterque cibos exhibuerit.

VI.

Cum vero jam contabuerint, praebere ſuillas affas oportet.

Per antedicta immodicam detractiōnem cavere nos jubet. Sed quoniam interdum invitum in eam incidere contingit, vult et ad ea medicum paratum eſſe debere, ſi quando repente magna detractio facta ſit, tuncque ſuillas

Ed. Chart. IX. [438. 439.]

Ed. Basf. V. (476.)

καὶ τα συμβουλευε κρέα ὑγια ὀπτά· κρέα μὲν ὑγια, διότι πολύτροφα, τὰ δὲ ὀπτά, διότι σιερεὰν καὶ συνηγμένην εἰς ὀλίγον ὕγκον, οὐχ ὑγρὰν οὐδὲ πλαδαράν ἐργάζεται τὴν σάρκα. τινὲς δὲ ἀντὶ τοῦ προσάγειν προσφέρειν ὑγια ὀπτά γράφουσι, τὴν αὐτὴν μὲν φυλάιτοντες ἔννοιαν, ὡς κυριωτέρῳ δὲ ῥήματι τῷ προσφέρειν ἀντὶ τοῦ προσάγειν χρώμενοι.

ζ'.

"Όταν δὲ πληρῶνται, σημεῖον αἵθις, τὸ σῶμα ἀνθηρὸν γίνεται.

[439] Καὶ τοῦτ' αὐτὸ διὰ βραχέων ὑπεγράψατο, κοινὸν ἀπάσης ἀνατρέψεως ὑπάρχον σημεῖον. ἀνθηρὸν γὰρ γίνεται τὸ σῶμα κατὰ τε τὰ γυμνάσια καὶ ἄλλως τοῖς ἐξ αἵματος χρηστοῦ τὴν ἀνάτρεψιν ἴσχουσιν.

carnes tostas exhibere consulit: suillas. quidem carnes, quod multum nutrant; tostas vero, quod solidam et in exiguum molem adstrictam, non humidam laxamque carnem creent. At quidam loco hujus verbi *præbere*, offerre suillas assas, scribunt, eandem quidem sententiam servant, sed ut magis proprio verbo, *offerre*, loco istius, *præbere*, utentes.

VII.

Cum replentur autem, signum rursus, floridum corpus est.

Et id ipsum brevibus descripsit omnis refectionis commune signum. Floridum enim corpus evadit et in exercitationibus et illis alioqui, qui ex bono sanguine instaurantur.

η'.

Ἐν γυμνασίοισι σημεῖον ὁ ἰδρῶς ὁ στάγδην ῥέων ἔξιςιν ὥσπερ ἔξ ὀχετῶν ἢ σύμπτωσις ἔξ ἐπάρσεως.

Λεῖπει κἀνταῦθα τῇ λῆξει τὸ συμπτώσεως ἢ καθαιρέσεως ἢ τε τοιοῦτον. διὸ καὶ τινες οὐκ ᾤκησαν αὐτὸ προσθίντες οἷς γεγραμμένον οὕτως ἔξ ἀρχῆς ἐξηγεῖσθαι, τοιάνδε τὴν λῆξιν ποιήσαντες. ἐν γυμνασίοις σημεῖον συμπτώσεως ὁ ἰδρῶς ὁ ῥέων ὥσπερ ἔξ ὀχετῶν, ἰφίξης δ' ἄλλο σημεῖον γίνεσθαι τὴν ἀθρόαν σύμπτωσιν ἔξ ἐπάρσεως. χρὴ γὰρ κἀνταῦθα προσυπακοῦσαι τὸ ἀθρόον, εἰ καὶ μὴ γέγραπται νῦν, ἔμπροσθεν εἰρηκόιος αὐτοῦ, ἑξαπλῆς γὰρ εἰρύεται. ὅτι δὲ ταῦτα διαφορουμένου τοῦ σώματος ἀμέτρως γίνεται πρόδηλον.

θ'.

Ἡ γυνή, ἣν τὸ πρῶτον ἐθεράπευσα ἐν Κρανῶνι, ὁ σπλὴν

VIII.

In exercitationibus signum, sudor stillatim, ut ex aquaeductibus erit aut depressio ex elatione.

Et hoc loco sermoni deest casus aut detractionis aut id genus aliquid. Quocirca ipsum nonnulli addentes tanquam principio, ita scriptum non dubitarunt interpretari, talem orationem reddentes: in exercitationibus collapsionis signum sudor, ut ex aquaeductibus esfluens; deinceps autem signum aliud est, depressionem magnam subito ex elatione: oportet enim et hic subintelligere subitanam ac magnam, licet modo scriptum non sit, ipso superius dicente, repente namque trahitur. Haec autem corpore immodice digesto evenire palam est.

IX.

Mulier, quam primo in Cranone curavi, lien magnus na-

Ed. Chart. IX. [489.]

Ed. Bas. V. (479.)

μέγας φύσει, πυρετός καυσώδης, ξέφυθος, πνεῦμα δεκάτη, ἰδρώς, τὰ πολλὰ ἄνω, αἰτάρ τοι καὶ κάτω ἰδ'.

Οὐδὲν ἀξιόλογον ἐκ ταύτης τῆς ῥήσεως ἐνεστὶν ἡμῖν μαθεῖν. θαυμάσαιμι δ' ἂν εἰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης οὕτως ἔγραψεν ἅντι τοῦ προσγράψαι τὰ οὖρα, ὡς εἴ γε προσεγγράπτο πλέον ἂν ἐκ τούτου εἰς ἀνάμνησιν ἔσχε τε, πρὸς ἡμᾶς δ' ἐξ ἐπιμέτρου. καὶ τοῦτ' ἔστιν ἀσάφές τὸ τε κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ῥήσεως γεγραμμένον, ἣν τὸ πρῶτον ἐθεράπευσα. ζητήσεως γὰρ ἄξιόν ἐστι πότερον ἑαυτοῦ χάριν ὡς ὀνομάτουν καὶ τόπων ἐν οἷς οἱ νοσοῦντες κατέκειντο μνημονεύειν εἴωθεν, οὕτω καὶ νῦν προσέγραψεν, ἣν τὸ πρῶτον ἐθεράπευσα, διὰ τὸ μεμνησθαι τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς, ἣ δηλωτικόν ἐστι τοῦ νῦν ἐξ ὑποστιροφῆς νοσήσαι τὸν ἄνθρωπον, οὕτω δὲ καὶ τὸ πνεῦμα, τὸ τῇ δεκάτῃ τῶν ἡμερῶν γεγονέναι γεγραμμένον, ἀσάφές ἐστιν εἴτε δύσπνοίαν ἀπλῶς σημαίνει ἢ τινούσιν εἴτε μόνον τὸ διωχθέν καὶ

tura, febris ardens, valde rubra, spiritus decimo die, sudor multus superius, verum etiam inferius decimo quarto die.

Nihil notatu dignum in his verbis discere nobis licet. Admiratus essem, si et ipse Hippocrates, omitta urinae mentione ita scripsisset: quoniam si adiecisset, aliquid plus ad remissionem lucratus fuisset ac nobis etiam eadem ratione profuisset. Et hoc quoque dictionis hujus initio scriptum obscurum est, quam primo curavi: nam quaestione dignum est, utrum sua ipsius causa, ut nominum et locorum, in quibus aegroti jacebant, meminisse consuevit, ita et nunc adscripserit, quam primo curavi, quo nominis mulieris memor esset: an nunc ex recidiva hominem aegrotasse significet. Ita vero qui decimo die accidisse scriptus est, obscuritatem parit, num quamlibet simpliciter spirationis difficultatem, an so-

Ed. Chart. IX. [439. 440.]

Ed. Bas. V. (476. 477.)

μέγα πυκνὸν εἶδος τῆς δυσπνοίας. ἔνιοι δὲ καὶ τὸ κατὰ τὴν γαστέρα πνεῦμα πλέον ἠθροῖσθαι νομίζουσιν ἐκ τῆς λιξέως δηλοῦσθαι. ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὴν λέξιν ἔχει τὴν ἀσάφειαν, ἄλλα δὲ κατὰ μόνην τὴν διάνοιαν. πότερον γὰρ ἐπὶ μόνῳ τῷ σπληνὶ πάσχοντι συνέβη τὴν γυναῖκα καὶ πυρετὸν καυσώδη ἔχειν καὶ τὴν δύσπνοιαν ἢ τὴν ἐμπνευματώσειν τῆς γαστρὸς, ἐξέρυθρόν τε τὴν χροάν, ἢ καὶ τις ἄλλη πυρετώδης αὐτῇ διάθεσις ἐγένετο, δι' ἣν ταῦτα συνέπεσεν, ἄδηλόν ἐστι. μέγε- [440] στον δ', ὡς ἔφη, τὸ μὴ γινώσκειν ἡμᾶς ὅποια τὰ οὖρα μέχρι κρίσεως ἐγένετο καὶ διὰ τί κατὰ τὴν δεκάτην ἡμέραν ἐπεσήμηναν οἱ ἰδρωῖτες. εἴθε γὰρ αὐτὸς ἐν αἷς ἡμέραις οἱ παροξυσμοὶ σφοδρότεροι γίνονται προσγράφειν, ἢ εἰδῶμεν οἷς ἐκ πολλῆς τῆς τῶν κατὰ μέρος, πείρας ἠθροίσαι τὴν ἐμπειρίαν, ἀφ' ἧς ἀπεφηματο καθόλου περὶ πάντων νοσημάτων, ὧν οἱ παροξυσμοὶ ἐν περισσαῖς ἡμέραις γίνονται, τούτων καὶ τὰς κρίσεις ἐν περισσαῖς ἡμέραις ἀποτελεῖσθαι. (477) ὃ δὲ πάντων ἐστὶν

lum incitatum et valde crebram aegre spirandi speciem significet. Sed quidam et in ventre multum spiritum collectum esse per haec verba significari putant. Haec quidem, quantum ad verba pertinet, obscura sunt. Alia vero quantum ad solam sententiam, non minus difficultatis continent. Utrum enim ex solo male affecto liene mulieri acciderit et ardente febre et spirationis angustia seu ventris inflatione laborare et colore perrubro esse; an et alius quispiam febrilis affectus ipsam vexaverit, ob quem in haec mala inciderit, incertum est. Sed permagni, ut dixi, interest, nos lotis, qualia usque ad judicationem fuerint et cur decimo die sudores apparuerint ignorare. Ipse namque quibus diebus accessiones vehementiores sint, adscribere solitus est, ut ipsum sciamus, ex multa in singulis experientia peritiam acquisivisse, ex qua in universum sententiam hanc de omnibus morbis protulit, quorum accessiones imparibus diebus fiunt, eorum et judicationes imparibus diebus absolvi. Quod omnium vero in

Ed. Chart. IX. [440.]

Ed. Basf. V. (477.)

ἀποπώτατον ἐν τῇ προκειμένῃ ῥήσει καὶ δὴ γράσω, πότερον ἀπεθάνει ἢ ὑγίανει ἢ γυνὴ, παραλειφθαι. διὸ καὶ τὸ μεταξὺ ταύτης τε καὶ τῆς μετὰ ταύτην γεγραμμένης τὸ ἦσ-
σον, ἔνιοι μὲν ταύτῃ προστιθέασιν, ἔνιοι δὲ ἐκείνης ἡγού-
μενον ποιοῦσιν. εἰ μὲν οὖν ἐγγράπτο κατὰ τὴν ἰδ' ἐπ' ἀγαθῷ κεκρίσθαι τὴν γυναῖκα, λόγον ἂν εἶχε μὴ προσ-
γράψειν ταύτῃ τῇ ῥήσει τὰ ἦσσαν. εἰρηκῶς γὰρ ἐν τῇ δε-
κάτῃ ἡμερῶν ἰδρωτίας γεγονέναι τῇ γυναικὶ τὰ πολλὰ ἄνω,
κῆπειθ' ἐξῆς ἐπιφέρων, αἰτάρ τοι καὶ κάτω τεσσαρεσκαίδε-
κάτῃ, πῶς ἂν εἴη προσέγραψε τὸ ἦσσαν, εἴπερ ὕλως ἐσώθη
τὸ γυναικῶν. εὐλογον οὖν ἐστὶ μᾶλλον ἐκτεθῆναι δι' ὅλον
τοῦ σώματος τοὺς ἰδρωτίας, ἀγαθῆς τῆς κρίσεως γενομένης.
ἐάν τ' αὖ πάλιν ὑπόθῃται τις ἐπὶ κακῷ γεγονέναι τοὺς
ιδρωτίας, ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς, τὸ ἦσσαν εὐλόγως ἐπὶ
τῇ τελευτῇ τῆς προκειμένης ῥήσεως, ἢ τὸ λεγόμε-
νον, ἰδρωσε μὲν καὶ τῇ δεκάτῃ, τὰ ἄνω μᾶλλον, αἰτάρ τοι
καὶ κάτω, ἰδρωσε δὲ καὶ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἦσσαν τὰ

proposita parte absurdissimum est, id utique dicam, mor-
tuae an sanata sit mulier, praetermissum esse. Idcirco
et eam vocem, *minus*, quae inter hunc et sequentem ser-
monem scripta est, quidam sane huic adjiciunt, alii se-
quenti praeponunt. Profecto si scriptum fuisset, decimo
quarto die mulieri bonam judicationem factam esse, rationi
consentaneum utique foret, huic orationi eam vocem,
minus, non adjicere. Cum dixisset enim decimo die fu-
dores mulieri emanasse majori ex parte superius ac postea
deinceps subjecerit, verum et inferius decimo quarto,
quomodo profecto, si omnino liberata est mulier, hanc
particulam, *minus*, adscribere potuit? Igitur verisimile ma-
gis est bona judicatione facta per omne corpus effusos
esse sudores. Rursum si quis mortua muliere pernicio-
sos fuisse sudores crediderit, jure praepositi sermonis
calci hanc voculam, *minus*, adjecerit, ut oratio talis sit:
Sudavit quidem et decimo die superius magis, verum
etiam inferius; sudavit autem et decimo quarto, inferius

Ed. Chart. IX. [440.]

Ed. Bas. V. (477.)

κάτω. ἐπὶ τὴν ἐξῆς οὖν ῥῆσιν ἤδη μεταβῶμεν. ὥσως γὰρ ἐν ἐκείνῃ τι σαφέστερον εὐρήσομεν ὑποτέρῃ χρὴ συντάσσειν τὸ ἥσσον, εἴτε τῇ νῦν προκειμένῃ κατὰ τὴν τελευτὴν εἴτε τῇ μετ' αὐτὴν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς.

δ.

ἥσσον τοῖς ἀπὸ κεφαλῆς κορυζώδεσι καὶ βραγχώδεσιν, ἐπι-
πυρετήνασιν, ὡς οἶμαι, ὑποστροφαι.

Ἵπακεῦσαι χρὴ παύσαμένου τοῦ πυρετοῦ. πῶς γὰρ ἂν ἄλλως ἦτιον αὐτοῖς εἶναι νορίσωμεν ἱποστροφᾶς, ἢν μὴ παύσαιοτο πρότερον; εἰ δ' ἀγέλοιμεν τὸ ἥσσον ἀπὸ ταύτης τῆς ῥήσεως, ὡς ἐνίοις ἔδοξεν, ὕστατον τοῖς προσηγουμένοις αὐτὸ τάξαι, τὴν ἐναντίαν τῇδε διάνοιαν ὁ λόγος ἔξει τοῖς ἀπὸ κεφαλῆς κορυζώδεσι καὶ βραγχώδεσιν ἐπὶ πυρετήνασιν ὑποστροφᾶς γίνεσθαι νοσούντων ἡμῶν. ὅπερ οὖν ἐν ἅπασι ποιοῦμεν, οὐ τῇ τοῦ λόγου πιθανότητι τὰ ζητούμενα διορί-

minus. Ad sequentem igitur dictionem jam descendamus: in ipsa enim fortasse aliquid clarius inveniemus, unde quo loco eam particulam, minus, ponere debeamus, an in propositae nunc calce, an in sequentis initio, percipere valeamus.

X.

Minus iis, qui ex capite gravedine laborant et raucitate, cum febre correpti sunt, ut puto, recidivae fiunt.

Subintelligere oportet, finita febre, qui enim aliter ipsis recidivas minus accidere putabimus, nisi prius febris defierit? Quod si hanc vocem minus, ab his verbis abstraxerimus, ut quibusdam eam superiori orationi subjungentibus visum est, huic contraria verborum sententia erit, ii videlicet, qui ex capitis gravedine laborant et raucitate, cum febre correpti sunt, recidivas fieri nobis intelligentibus. Igitur quod in omnibus facimus, non

Ed. Char. IX. [440. 441.]

Ed. Bas. V. (477.)

ζῶντες, ἀλλὰ τοῖς ἐναργῶς ἐπὶ τῶν ἀρρώστων ὁριζόμενοι,
 ἴαν καὶ τὴν ποιήσωμεν, εὐρήσομεν ὁρθῶς προτειγμένον τῆς
 φήσεως τῆςδε τὸ ἥσσον. ὁ γὰρ πυρετὸς ἐπιγεγνημένος κορυ-
 ζαῖς καὶ βραγχοῖς βεβαιότεραν αὐτῶν ποιεῖται πέψιν, ὥς
 μήκτε· αὐτὸς ὑποστροφὴν γίνεσθαι· ῥαδίως, μὴδ' ἂν ἀμάρτωσι
 τῶν ἄλλων τοῦ πυρετεῖν ἄνευ τοιαύτης αἰτίας ὑπο-
 στροφῆς ἀλλοκομένων ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασι. διὰ τί δὲ
 πρόσκειται τῇ λόγῳ τοῖς ἀπὸ κεφαλῆς [441] κορυζώδεσιν;
 οὐ γὰρ δὴ ἀπ' αἰλου τινὸς γίνονται μαστίου κορυζώδεις,
 ἐγχωρεῖ μὲν οὖν καὶ οὕτως εἰρησθαι τὸν λόγον ὥς κατὰ
 τῆςδε τὴν φῆσιν εἰρηται, σπόνδυλοι δὲ οἱ κατὰ ῥάχιν,
 ἐγχωρεῖ δὲ, διότι τῶν βραγχωδῶν ἐν αὐτοῖς ἐμνημόνευσε,
 προσθεῖναι τὸ ἀπὸ κεφαλῆς, ἐπειδὴ καὶ ἄλλως γίνονται
 βραγχοί. δυνατὸν δὲ καὶ τοῖς ἀπὸ κεφαλῆς εἰρησθαι, γρά-
 φαντος αὐτοῦ πρὸς ἀνάμνησιν ἑαυτῷ συντόμως, ἕνεκα δι-
 ορισμοῦ πρὸς τὰς ἀπὸ τοῦτος ἐξωθεν αἰτίας μικρὰς γινομέ-

orationis verisimilitudine, sed iis quae evidentem in ae-
 grotis cernuntur quaesita dijudicantes, sic nunc faciemus:
 hanc particulam, minus, verbis istis recte fuisse praeposi-
 tam inveniemus. Febris namque post gravedines et rau-
 citates veniens, ipsas firmitus et certius concoquit; ut
 non iterum facile revertantur, etiamsi aliquid erroris
 commissum sit, aliis sine febre ob aliquam ejusmodi cau-
 sam affectis post commissos errores in morbum recidentibus.
 Sed cur in sermone hoc additum est, iis qui ex
 capite gravedine laborant? neque enim ab alio membro
 gravedines oriuntur? An sermo iste ita dictus esse potest,
 ut in his verbis etiam dictum fuit, vertebrae autem,
 quae in dorso? Potest quoque has particulas, ex capite,
 addidisse, quoniam de raucitate laborantium in ipsis ver-
 bis meminerat: nam et alia ratione raucitates sunt. Potest
 quoque ex capite adjectum esse, ipso sibi ipsi reminiscen-
 tiae causa breviter scribente, quo a gravedinibus, quae
 ab externa aliqua exigua causa proveniunt, ipsas distin-

Ed. Chart. IX. [441.]

Ed. Bas. V. (474.)

νας κορυζας, ἔν' ἐνδείξεται περὶ τούτων εἶναι τὸν λόγον, ὅσοι διὰ φυσικὴν ἀσθένειαν τῆς κεφαλῆς ἐτοίμως ἀλλοσκονται τῷ παθήματι. τούτους γὰρ ἂν τις εἰκότως ἀπὸ κεφαλῆς ὀνομάζαι κορυζώδεις οὐκ ἀπὸ φύξεως ἢ ἐγκαύσεως ἢ τινος ἁπλῶς ἔξωθεν αἰτίας. τὸ δ', οἶμαι, κατὰ τινὰ τῶν ἀντιγράφων πρόσκειται δηλοῦν ἐπαμφιβάλλειν αὐτὸν ὑπὲρ ὧν ἀπεφάνετο. λόγον δ' ἔχει καὶ χωρὶς τοῦ, οἶμαι, γράφειν, ἀληθοῦς γε ὄντος τοῦ λεγομένου. διὰ δὲ τῆς ἐφεξῆς γεγραμμένης ῥήσεως ἀπόδειξιν ὧν ὀρθῶς ἀπεφάνετο προσέθηκεν. ἐπ' αὐτὴν οὖν ἤδη μεταβαῖμεν.

ια.

Πᾶν τὸ ἐκπυῖον ἀνυπόστροφον. ἰσχυρὸς γὰρ πεπασμὸς καὶ κρίσις ἅμυ καὶ ἀποστασία.

Οὐκ ἀσαφὴς ἢ ῥῆσις τοῖς μεμνημένοις ὑπὲρ ὧν ἤδη πολλάκις εἶρηκε πεπασμόν. ἐμνημόνευσε δὲ καὶ νῦν αὐτῶν ἕνεκα τῶν προειρημένων, ὡς ἔφην, ἵνα ὁ σύμπτας λόγος γέ-

gueret, ut indicaret de illis a se fermonem fieri, quī ob naturalem capitis imbecillitatem eo vitio facile caperentur: hos enim quispiam jure ex capite gravedinosos appellat, non a frigore aut aestu aut aliqua simpliciter externa causa. Illud autem verbum, *puto*, in quibusdam codicibus additum est, significans ipsum de quibus rebus loquebatur ambigere, sed consentaneum est et sine illo verbo, *puto*, scribi posse, cum verum sit id quod dicitur. In sequentibus autem verbis quae recte dixerat ratione corroborat. Ad ipsa igitur jam transeamus.

XI.

Quicquid suppurat, non recidit. Ipsamet enim concoctio et judicatio simul et abscessus.

Haud obscura oratio est memoria tenentibus ea quae saepius jam de concoctione dixit. Nunc vero et eorum, ut dixi, superiorum verborum causa meminit, ut integra

Ed. Chast. IX. [441.] Ed. Bas. V. (477.)

νηται τοιοῦτος, καὶ τοῖς κορυζώδεσι καὶ βραγχώδεσιν ἀπὸ
τῶν ἐκ τῆς κεφαλῆς καταρρέων, ὅταν ἐπιγεγομένου τοῦ πυ-
ρετοῦ πεφθῇ, τὸ ψυχρὸν αἷμα καὶ ὑγρὸν ρεῖμα καὶ πεφθὲν
ἐκκριθῇ, φέβεται ἐλπίζει τὴν κρίσιν τοῦ νοσήματος γιγνέ-
ναι καὶ μηκέθ' ὑποτροπιῶσαι τὸν ἄνθρωπον.

Οἷαν, ὅταν ἀφροδισιάσῃ, φουσῶται ἡ γαστήρ, ὡς δαμα-
γόρα· οἷαι δὲ ἐκ τούτοις ὑπόφοι ὡς Ἀρκισιλάου.

Ταύτην τὴν ῥῆσιν ἄλλος ἄλλως γράφει καὶ τινες προ-
τιθέσθαι αὐτῇ τὸ, ὅταν ἄρχονται, τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν
εἰρημίνην, αἰσῶν, ἀφαιρουντες καὶ ποιουντες τὴν λέξιν τοιαύ-
την, ὅταν ἄρχονται ἀφροδισιάζειν, φουσῶται ἡ γαστήρ, βου-
λόμενοι τοὺς ἀρχομένους ἀφροδισίων, τουτίεστε τοὺς πρῶτον
ἐπιχειροῦντας τῷ ἔργῳ τούτῳ πύσχειν τὰ τῆς ῥήσεως ἐφε-
ξῆς δηλούμενα· καίτοι τὴν γραφὴν ταύτην οὔτε βιβλίον

oratio talis sit: et gravedinosus et rancis ob destillationes
ex capite, cum superaddita febre, frigida juxta atque
humida fluxio concocta fuerit, et concocta fuerit expulsa,
firmam morbi judicationem fuisse, neque hominem denno
aegrotaturam spera.

XII.

*Aliquibus, cum venere utuntur, inflatur venter, ut Dama-
gorae. Aliquibus vero in eo strepitus. Arcesilao tu-
mebat.*

Haec quoque verba alius aliter scribit. Et quidam
ipsis haec addunt, cum incipiunt venere uti, inflatur ven-
ter. Volantque isti incipientibus venerea, hoc est pri-
mum aggredientibus opus illud, ea quae in sermone de-
inceps traduntur, accidere, tametsi lectionem hanc neque
liber aliquis antiquus neque explanator agnoscit. Nihilolo-

Ed. Chart. IX. [441. 442.]

Ed. Basf. V. (477.)

τε παλαιὸν οὐτ' ἐξηγητῆς οἶδεν. ἀλλ' ὁμοίως οἱ περὶ τὸν
 Σαβῖνον ἐπὶ τῶν ἀρχομένων ἀφροδισιάζειν τὸν λόγον αὐτῶν
 εἶναι φασιν, καίτοι μνημονεύσαντος αὐτομασσί τοῦ Ἰπ-
 ποκράτους ἐνός ἀνθρώπου τοῦ Δαμαγόραν. τούτῳ δ' εἰώθε
 ποιεῖν ὅταν ὀλίγοις τι καὶ γινόμενον πρᾶγμα διέρχεται. καὶ
 χωρὶς δὲ τοῦ γεγραμένου τε περὶ τούτων Ἰπποκράτει τὸ
 φαινόμενον ἐχρῆν ἐκ τῆς πείρας μαθεῖν. οὐ γὰρ συμβαί-
 νει τοῖς ἀρχομένοις ἀφροδισίων ἐμψυᾶσθαι τὴν κοιλίαν ἢ
 φόβον ἰσχεῖν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ [442.] μᾶλλον ἐνταῖς ἐν τῇ
 σπαιτῇ τῶν παρακμαζόντων τε καὶ τὸ καλούμενον πάθη-
 μα φυσῶδὲς τε καὶ ὑποχονδριακὸν καὶ μελαγχολικὸν ἐχόν-
 των, ἐμψυᾶσθαι συμβαίνει μᾶλλον τὴν γαστέρα. διὸν ἀφρο-
 δισίοις χρήσονται. τοῖς δὲ αὐτοῖς τούτοις ὡπάρχει καὶ τὸ
 συνεχὲς ὀρέγεσθαι μίξως. ὅπερ οὖν πολλὰκις ἡδὲ πρόσθεν
 εἶπον. ἐὰν τε παραλείπω τὰς γραφὰς ἢς ἐποίησατο κατὰ
 τήνδε τὴν ῥῆσιν ἐὰν εἴπω πάσας, ἐκατέρως μίμψονται
 πολλοί, ταῖς ἐαυτῶν ἐπιθυμίαις κρίνοντες τὸ σύμμετρον ἐν
 τοῖς λόγοις, οὐ τῇ τῶν πραγμάτων φύσει. καὶ μέντοι καὶ

minus Sabini sectatores de coire incipientibus ipsi ser-
 monem esse ajunt, quamvis Hippocrates nomine proprio
 hominis unius Damagorae meminerit. Id autem facere
 confuevit, cum paucis res, quam narrat, acciderit. Atqui
 praeterquam quod de his quicquam Hippocrates scriberet,
 experientia oportuit quid appareret addiscere; neque
 enim primum venere uti incipientibus ventrem inflari aut
 strepitum in ipso personare contingit, sed quibusdam
 potius raro, jam inclinante aetate et affectu flatuoso vo-
 cato, praecordiali et melancholico vexatis, cum venere
 utantur, inflari magis ventrem contingit: hisdem quoque
 ipsis ut assidue coitum appetant evenit. Quod igitur
 plerumque jam antea dixi, siue scripturas varias, quas in
 his verbis fecerunt, omittam, siue omnes recenseam, utrum-
 que multi reprehendent, ex suis ipsorum cupiditatibus,
 non ex rerum natura modum in orationibus aestimantes.

Ed. Chart. IXi [442.]

Ed. Ba^o. V. (477. 478.)

τινα μὲν εἶπω τῶν εἰρημένων τε καὶ γεγραμμένων, τινὰ δὲ παραλείπω, καὶ οὕτως ἔσονται τινες οἱ μεμφόμενοι τινὰ μὲν τῶν εἰρημένων, ὡς ἔχρη παραλελειῖσθαι καὶ ταῦτα ληρωῖσθαι γε ὄντα, τινὰ δὲ τῶν παραλελειμμένων, ὡς ἔχρη εἰρηῖσθαι, μὴ χεῖρω τῶν εἰρημένων ὄντα. κατὰ μὲν γὰρ τὰς ἀσημέρας γινομένης συνοσίας, ὑποίαν τινὰ βούλωνται τὴν ἐξηγητικὴν ἀκούειν οἱ παρόντες, αὐτῶν ἐκείνων πύθόμενοι, ἀρμότιζομαι πειρῶνται ταῖς βουλήσεσιν αὐτῶν. ἐν βιβλίῳ δ' οὐκ ἔστι πράξαι τοῦτο. διόπερ εἰλόμην ἐν μὲν ταῖς πλείστοις τῶν ῥήσεων ἢ μὴδ' ὅλως μνημονεύειν τῶν ὑπαλλαιτότων τὴν ἀρχαίαν γραφὴν, ἢ παντάπασιν ἀλλοκοτῶς ἐξηγησαμένων. ἐπὶ τινῶν δ' ἦτοι τὰ μὴ παντάπασιν ἀπιθάνως εἰρημένα με- (478) μνησθαι χρὴ τοὺς ἀναγινώσκοντας τὰ ὑπομνήματα, καθ' ἑκάστην τὴν ῥῆσιν ἀναμνησκείν αὐτῶν ἐπαχθείς. ὅπερ οὖν εἰλεγον, οὐ μὲν περὶ τοῦ Σαβίνου, ὡς πρῶτον ταῖς τῶν ἀφροδισίων πειρωμένοις συμβαίνει τὰ κατὰ τὴν ῥῆσιν εἰρημένα πάσχειν ὡς ἀληθεῖς ὑποθέμενοι πειρῶνται λέγειν τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, τινὲς δ'

Quin etiam si quaedam ex dictis et scriptis dixerō, quaedam praetermiserō, sic etiam nonnulli qui accusent inveniantur, quod aliqua dixerim praetermittenda, praefertim cum nugatoria sint, aliqua dicenda subticuerim, quae dictis deteriora non essent. In congressibus utique quotidianis quaecumque explanationem qui interfunt audire velint, ab eis ipsis percunctati eorum voluntatibus nos aptare et assentiri respondentes conamur: at in libro id facere non licet; propterea mihi constitutum est in pluribus quidem Hippocratis sermonibus aut nequaquam meminisse veterem scripturam permutantium aut absurde prorsus interpretantium. In quibusdam vero, quae dicta sunt, non omnino a veritate abhorrentia, eorum commentaria legentibus mentionem facere oportet: in singulis enim partibus eadem repetere pergrave est. Quod igitur dicebant Sabini sectatores, quod primum vernerem expertis in propositis verbis dicta eveniant, ut verum credentes, ipsius causam asserre conantur. At alii

Ed. Chart. IX. [442.]

Ed. Bas. V. (178.)

ἔμπαινον τοῖσδε τὴν γραφὴν τῆς λέξεως ἐποίησαντο τοιάνδε·
 εἰσὶν οἷαν ὅταν ἀφροδισιάζωσι φουσᾶται ἢ γαστήρ. αἱ μὲν
 περὶ τὸν Σαβῖνον οὐκ ἀλόγως φασὶ τοῖς ἀφροδισιάζειν ἀρ-
 χομένοις τοῦτο συμβαίνειν· πρῶτον μὲν, ὅτι μέγας ὁ ξενι-
 σμός γίνεται περὶ τὸ σῶμα, γράφονσι γὰρ οὕτως αὐτοῖς,
 δι' ὃν ξενισμὸν, φύσιν, ἐπιληψίαν τε καὶ νεφρίτιδας αὐτοῖς,
 ἕτερα τὰ χρόνια γίνεσθαι. ἔπειτα δὲ καὶ ὅτι Δημοκρίτος
 εἶπεν, ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου ἐκ ταῖς συκοφανταῖς ἐκθάρυν-
 ται. καὶ μέντοι καὶ διότι φασὶ πολλὴν ὀδύνησιν διὰ τὴν
 ἀλήθειαν τοῦ θερμοῦ καὶ τὴν θερμότητα πάσχουσι καὶ κοι-
 τοῦ γε, ὡς λέγουσιν, ὄντος τοῦ λόγου θηλειῶν τε καὶ ἀρρέ-
 των, ἐπὶ θηλειῶν φασὶ σαφεῖ τὴν αἰτίαν εἶναι· τῇ γὰρ
 ἰστέραν τὸ μὲν ἔντερον ὑπεσφύρειται, ἢ κῆστις δ' ἐπίκειται
 εἰκὸς οὖν ἐντερομένην αὐτὴν καὶ σφριγῶσαν ἐπείχειν τὴν
 ἀμφοτέρων ἀπόκρισιν. ἐναπολαμβανομένης οὖν τῆς φύσεως
 συνεχῶς ἐμπνευματοῦσθαι καὶ τοῦ οὗρου δὲ κατεχομένου τὸ
 ἐπιγαστήριον αἰετῇ. ταῦτα μὲν οὖν οἱ περὶ τὸν Σαβῖνον
 λέγουσιν, ἀπεθάνους αἰτίας ἀποδιδόντες τῶν μὴ γινομένων.

contra quam hi verborum lactionem hanc faciunt: sunt quibus, cum venere utuntur, inflatur venter. Sabini quidem sequaces non præter rationem coire incipientibus id accidere asserunt; primum quidem, quam magna innovatio ac permutatio in corpore sit; scribit enim sic ipse: ob quam immutationem flatus, comitialis morbus, renum affectus, aliaque longa vitia procreantur: postea vero quoniam et Democritus, inquit, homo ex homine in coitibus profeminatur; quin etiam quoniam, inquirunt, multum pruritus ac morfus ob seminis falsuginem atque acrimoniam patiuntur. Cumque foeminarum, ut ajunt, et marium communis ratio sit, in foeminis evidentem causam esse dicunt; utero namque intestinum subjicitur, vesica superjacet; par est itaque ipsum disilentum et in venerem concitatum utriusque excretionem retinere; flatu igitur incluso assidue inflari atque lotio retento abdomen intumescere. Haec sane a Sabini sequacibus haud verisimiles causas eorum quae non sunt assignantibus, refe-

Ed. Chart. IX. [442. 443.]

Ed. Bas. V. (478.)

οὐ γὰρ συμβαίνει ταῦτα τοῖς ἀρχομένοις ἀφροδισίων μειρα-
κίοις, ἀλλὰ τοῖς μελαγχολικοῖς καὶ φροσώδισιν ὀνομαζομένοις,
οἱ καὶ μετὰ τὴν παράκμαστικὴν ἡλικίαν τὰ τοιαῦτα πά-
σχουσιν. ὅλως γὰρ τὸ φύσης ἐμπέπλασθαι δι' ἀσθένειαν
γίνεται τῆς ἐμφύτου θερμοσίας. ἐρρωμένης γὰρ ταύτης
τῶν τοιούτων οὐδὲν συμβαίνει. Ἀριστοτέλης δ' ἐν τῷ
προβλήμασι καὶ τῇ αἰτίαν ζητεῖ, δι' ἣν ἀφροδισιαστικούς
συμβαίνει γίνεσθαι τοὺς μελαγχολικούς. ἀθροίζεσθαι τε
πνεῦμά φησιν αὐτοῖς ἐν ὑποχονδρίοις φροσώδεις οὐκ ὀλίγον,
διὸ πνευματώδη τε καὶ ὑποχονδριακά προσαγορεύεσθαι τὰ
τοιαῦτα πάθη καὶ Διονυῆς τε καὶ Πλειστόνικος, ἕτεροι τε
πολλοὶ τῶν ἰατρῶν οὕτως ὀνομάζεσθαι φασιν αὐτὰ, οὐ χει-
ρον δὲ καὶ λιξίν τινα τῶν τῷ Ἀριστοτέλει [443.] γεγραμ-
μένων εἰπεῖν ἔχουσιν ὥδε· διὰ τί οἱ μελαγχολικοὶ εἰσιν
ἀφροδισιαστικοί; ἢ ὅτι πνευματώδεις; τὸ γὰρ σπέρμα πνεύ-
ματος ἔξοδος ἐστί. διὸτι οὖν πολὺ τὸ τοιοῦτον, ἀνάγκη
πολλάκις ἐπιθυμῖν καθαιρεσθαι, κουφίζονται γάρ. διὰ
τοῦτ' οὖν καὶ Ποῦφος ἔλεγεν ἀντὶ τοῦ ψόφου, εἴλετο γρά-

runtur: neque enim haec adolescentulia coire incipientibus;
sed atra bile vexatis et flatuosis nominatis eveniunt: qui
quidem et post declinantem aetatem huiusmodi vitiis affi-
ciuntur; prorsus enim flatu repleti ab ingenti caloris
debilitate provenit; eo namque recte valente horum ni-
hil exoritur. Nam Aristoteles in libro suo de quaesitis
et causam quaerit ob quam melancholicis libidinosis esse
contingat; dicitque in ipsorum praecordiis haud paucum
spiritum flatuosum excitari, atque ideo ejusmodi vitia
spirituosa praecordialiaque nominari. Diocles etiam, Pli-
stonicus alique multi medici, sic ipsa vocari dicunt. Ve-
rum haud malum fuerit quaedam verba ab Aristotele scri-
pta retulisse. Haec ita se habent: cur melancholici libi-
dinosi sunt? an quod spiritu abundant? semen enim spi-
ritus excretio est; cum iste igitur copiosus sit, necesse est
ipsum purgandi saepius incessat cupiditas, levantur enim;
propterea et Rufus pro hac voce, *strepitus*, maluit

Ed. Chart. IX: [443.]

Ed. Basf. V. (478.)

φειν φόβος, ἵνα ὁ λόγος ἦ τῷ Ἱπποκράτει περὶ τῶν μελαγχολικῶν, οἷς ἐστὶν ἰδιαίτατος ὁ φόβος, ἄλλω μὲν γὰρ ἄλλα φοβερὸν. ἔν γαὺν τι πάντως καθ' ἕκαστον αὐτῶν, ὅταν γὰρ τὰ μέτρια δυσθυμοῦσιν. εἰ δὲ μὴ καὶ δύο καὶ πλείω καὶ πάνυ πολλὰ, καὶ τισιν αὐτῶν ἅπαντα. γενήσεται οὖν κατὰ μὲν τὸν Ῥοῦφον ἡ λέξις οὕτως ἔχουσα. οἶσιν, ὅταν ἀφροδισιάζωσι, φασαῖται ἡ γαστήρ ὡς Δαμαγόρα, ὅθεν τοῦτοις ὁ φόβος. κατὰ δὲ τοὺς παλαιοὺς ἐξηγητάς, ὡς ἐν ἀρχῇ γέγραπται, τὴν γὰρ ἐκείνων γραφὴν αἰεὶ προσείθημε, καὶν ἡμαρτῆσθαι δοκεῖ κατὰ τοὺς πρώτους ἀντιγραφάμενους. ἄμεινον γὰρ, ὡς εἶπον ἤδη πολλάκις, ὅποις εὐρέθη γεγραμμένον εἰπόντας οὕτως ἤδη προσεπινοεῖν αὐτοὺς τι δηλοῦντας αὐτὸ τοῦτο. λέλεκται δὲ καὶ ἡ περὶ τὸν Σαβῖνον ἐξηγησίς. Καπίτων δὲ οὕτοις ἔγραψεν, οἷς ἐστὶν, ὅταν ἀφροδισιάζωσι, φασαῖται ἡ γαστήρ, ὡς Δαμαγόρα, οἶσι δ' ἐν τοῦτοις, φόβος. Διοσκορίδης δὲ οὕτως· οἶσι μὲν ὅταν

scribere, timor, ut Hippocrati de melancholicis fermo sit, quorum maxime proprius timor est. Aliud enim alii formidolosum videtur, unum quoddam saltem ipsis singulis omnino, quando plane modice contristantur; si vero immodice et duo et plura et permulta: quibusdam etiam ipsorum omnia. Erit itaque secundum Rufum lectio hujusmodi, quibusdam, cum venere utuntur, inflatur venter, ut Damagorae, unde his timor. Verum secundum veteres interpretes ita se habet, ut ab initio scriptum est; illorum enim scripturam semper adjicio, et si ab illis primis librariis corrupta fuisse videatur; satius est enim, ut jam saepius repetivi, lectionem, ut inventa est, enarrantes, ita deinde ipsos aliquid ulterius excogitantes addere, idque ipsum nos facere admonere. Hactenus Sabini explanatio tradita est. Capito autem ita scripsit: aliquibus nonnunquam, cum venere utuntur, inflatur venter, ut Damagorae, aliquibus vero in his strepitus. Dioscorides vero sic: Aliquibus quidem, cum venere utuntur, inflatur

Ed. Chart. IX. [443.]

Ed. Baf. V. (478.)

ἀφροδισιάζωσι, φουσᾷται ἡ γαστήρ ὡς Δαμαγόρα, οἷσιν ἐν
τούτοιςι ψόφος. ἀφεῖλε γὰρ οὗτος τὸ δ', οὐ μὴν οὐδὲ κατὰ
τὴν ἐξήγησιν τοῦ ψόφου ὀνόματος ὁμολόγησαν ἀλλήλοις οἱ
ἐξηγηταί, τινὲς μὲν βορβορυγμὸν δηλοῦσθαι λέγοντες, ἔνιοι
ἐρυγὴν. ἔνιοι δὲ τὰς κάτω διεξιούσας φύσας, ἔνιοι δ' ὅ τε
ἂν ἢ τούτων ἀπλῶς. εἴ τις οὖν ἐν τοῖς ἐντέροις κίνησις
αἰσθητὴ ταῖς ἀκοαῖς, εἰσὶ γὰρ καὶ ἄλλαι τινὲς, ἐξωθεν τῶν
βορβορυγμῶν ἐν τοῖς ἐντέροις κινήσεις τε καὶ ψόφοι, τινὲς
μὲν ἤχοις ἰοικότες, τινὲς δὲ συριγμαῖς, ἢ τινι τοιοῦτῳ τρό-
πῳ ψόφῳ. Ἀρκεσίλαος δὲ φησιν οὐ μόνον ἐφυσᾶτο ἡ γασ-
τήρ, ἀλλὰ καὶ ᾤδει, τουτέστιν οἴδημα εἶχεν. εἴρηκα δὲ
ἤδη πολλάκις οἴδημα καλεῖν αὐτὸν ἅπαντα τὸν παρὰ φύ-
σιν ὄγκον, εἴτε φλεγμονῶδες εἴτ' ἐρυσσιπελατώδης εἴτε
σκιρτώδης εἴη, τῶν νεωτέρων μόνων τὸν χαῦνον ὄγκον οἴ-
δημα καλοῦντων. ἀλλὰ γε ποῖόν τινα λέγει τὸν ὄγκον γενέ-
σθαι τῷ Ἀρκεσίλῳ ζήτημά ἐστιν οὐ μικρόν. ἐμοὶ μὲν
οὖν δοκεῖ τὸν ἰδίως ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὀνομαζόμενον εἶρη-

venter, ut Damagorae, aliquibus in his strepitus: isto enim particulam, *vero*, abstulit. Quin et in nomine hoc, *strepitus*, explanando inter ipsos explanatores non convenit. Nonnulli quidem murmur significari dicunt, quidam ructum, alii flatus per sedem exhalantes; item alii quodlibet istorum simpliciter, qualiscunque in intestinis motus sit, qui ab auribus sentiatur; sunt enim et alii quidam praeter murmura in intestinis motus ac strepitus, nonnulli quidem sonis persimiles, aliqui vero sibilis aut alicui alii hujusmodi voci. Ad Arcesilao, inquit, non modo venter inflabatur, sed etiam tumebat, hoc est oedema, id est tumorem habebat. Dixi autem alias saepius oedema ab ipso vocari omnem praeter naturam tumorem, sive phlegmonis sive erysipelatis, sive scirrhi naturam sapiat, cum recentiores medici solum laxum tumorem oedema vocent. Caeterum qualemnam Arcesilao tumorem excitatum esse dicat, quaestio haud parva est. Mihi sane oedema proprie a junioribus acceptum dixisse videtur; non tamen

Ed. Chart. IX. [443. 444.]

Ed. Basf. V. (1781.)

κέναι· οὐκ ἔστι δ' ἀπίθανον ἐρυσιπέλας ἢ φλεγμονὴν ἢ σκίρρον ἢ τι τῶν τοιούτων γενέσθαι περὶ τὸν τῶν ἀφροδισίων καιρὸν ἢ μικρὸν ἤσπερον, αὐτοῖς τε μετ' οὐ πολὺ καθίστασθαι τοῦτο. τοῖς δ' ἐξηγηταῖς ὅλον τοῦτο παραλείπεται τὸ σκῆμμα. τοῦ μὲντοι Ἀρκεσιλάου τούτου καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τοῦ βιβλίου μέμνηται ὁ Ἱπποκράτης, ἐνθα φησὶν· ἐν τοῖσι προσόδοισιν οἷς ψοφοῦσιν, ὡς Ἀρκεσίλαος. εὐθὺς οὖν οἷα τοῖς τοιούτοις φύσης ἐστὶν ἡ γαστήρ μεστη καὶ ταύτην ὑπὸ τῆς γιγνομένης συστονίας ἐν τοῖς ἀφροδισίοις ἐκκρίνεσθαι συμβαίνει. Διοσκορίδης δὲ οὕτως ἔγραψε τὴν ῥῆσιν· Ἀρκεσίλαος δὲ κακὸν ᾧδει τὸ ψωῶδες, ἀντὶ τοῦ κακὸν ᾧξετο τὸ ψωῶδες, ὡδὶ γέγραφθαι βουλόμενος, οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἀρχὴν τῆς δευτέρας ῥήσεως ἐπαίησαντο τὸ ψωῶδες, ὡς ἐφεξῆς γέγραπται.

17.

[444] Τὸ ψωῶδες συναίτιον ἐν τοῖς πιτυράδεσι. καὶ γὰρ εἰσὶ ψωῶδεις.

incredibile est aut erysipelas aut phlegmonem aut scirrhum aut ejusmodi aliquid coitus tempore vel paulo post exortum fuisse, rursumque haud ita multo post id resedisse; ab interpretibus autem tota haec speculatio silentio praeterita est. Hujus quidem Arcesilai et alio hujus libri loco mentionem fecit Hippocrates, ubi ait: in accessibus quibusdam strepunt, ut Arcesilaus. Manifestum est igitur hujusmodi hominibus ventrem flatu esse repletum, huncque prae contentione in coeundo facta excerni contingere. At Dioscorides ita haec verba scripsit: Arcesilao autem male olebat flatuosum; pro eo quod est, malum odorem exhalabat flatuosum; ita enim scriptum esse voluit. At reliqui omnes hanc vocem, *flatuosum*, sequentis partis initium esse voluerunt, ut deinceps scriptum est.

XIII.

Flatuosum in furfurosis simul causa est. Etenim flatuosi sunt.

Ed. Chart. IX. [444.]

Ed. Basf. V. (478.)

Τίνας λέγει πιτυρώδεις ἄπορον εὔρειν, ἐάν τε τις μὴ καθάπερ Ἡροδότου καὶ Κτησίου μόνον ὡς ἱστορίαν ἀναγνώσκῃ τὰ βιβλία τῶν παλαιῶν ἱατρῶν, ἀλλ' ἔνεκα τοῦ πλείον τε ἔχειν εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα. πολλοὶ δὲ τῶν ἐξηγητῶν ἀμελήσαντες τούτου καὶ μάλιστα ὅσοι τὸ σοφιστικὸν εἶδος ζηλώσαντες ἐπὶ τὸ πρόχειρον ἀφικνουῦνται τῆς ἐξηγήσεως, ὃ κατὰ τὴν τῆς λέξεως ἐνδειξὴν ἔστιν, οὐκ ἐτι βασανίζοντες ἐπὶ τῶν νοσοῦντων τὴν τῶν λεγομένων ἀλήθειαν. οὕτω γοῦν καὶ νῦν πιτυρώδεις λελέχθαι δεξάμενοι τοὺς πίτυρα συνεχῶς ἐν τῇ κεφαλῇ γεννῶντας, ἀποδιδόναι τούτου τὴν αἰτίαν πειρῶνται, λέγοντες ὑπὸ περιτωμάτων ἐν τῇ κεφαλῇ ἀναφερομένων γίνεσθαι τὰ πίτυρα, φέρεσθαι τε αὐτὰ φασὶ πρὸς τὰ μετώρα ὑπὸ πνεύματος θερμοῦ καὶ διὰ τοῦτο φυσώδεις τοὺς τοιοῦτους. μοχθηρὸς δ' ὁ λόγος αὐτῶν ἔστι, πρῶτον μὲν ὅτι τὸ φαινόμενον οὐκ ἔχει μαρτυροῦν· μυρίους γὰρ οἶδαμεν ἥκιστα φυσώδεις, οἷς ἐν τῇ κεφαλῇ συνεχῶς γίνεται πίτυρα· δεύτερον δὲ εἰ καὶ τὸ φαινόμενον αὐτοῖς ἑμαρτύρει, πάντων τῶν περιτωμάτων τρεφόντων

Quos fursufosos dicat inventu difficile est, modo quis ne, velut Herodoti et Ctesiae tanquam historiam, veterum medicorum libros evolvat, sed quo ad artis opera magis proficiat. Multi autem interpretes id negligunt et maxime quicunque sophisticam doctrinae speciem aemulati, ad eam explanationem deveniunt, quae ad manum est, quamque verba ipsa prae se ferunt; neque praeterea in aegrotantibus dictorum veritatis periculum faciunt. Igitur ita quoque nunc eos fursufosos dictos esse intelligentes, quibus assidue in capite fursures creantur, istius rei causa referre conantur, dicentes, ab excrementis caput subeuntibus fursures provenire excrementaque in sublime a calido spiritu ferri, ob idque istos flatuosos esse. At ipsorum improbus sermo est: primo quidem, quoniam evidentis rei testimonio caret: mille enim minime flatuosos novimus, quibus in capite perennis fursurum proventus est. Secundo et si res ipsa testimonium ipsis favens praerberet, omnibus calida excrementa contrahentibus commu-

Ed. Chart. IX. [444.]

Ed. Bas. V. (478-479.)

θερμὰ, κοινὸς ὁ λόγος ἐγένετο καὶ τρίτον πρὸς τοῦτοις, ὅτι τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ὡς τὰ πολλὰ διὰ τὴν οἰκίαν κρᾶσιν ἐστὶ σύμπτωμα τὸ γεννᾶν πίτυρα κατὰ φύσιν ἐχόντων τῶν χυμῶν. εἰκότως οὖν ἔνιοι τὴν παλαιὰν γραφὴν ὑπαλλάξαντες ἔγραψαν τὸ φουσῶδες συναίτιον τοῖσι πτερυγώδεσι. ἐμάθετε δ' ὅτι πτερυγώδεις ἔθος ἐστὶ (479) τοῖς ἰατροῖς ὀνομάζειν τοὺς ὁμοίως ὀρνίθων πτέρυξι τὰς ὁμοπλάτας ἔχοντας ἐκκειμένας τε καὶ προσηκούσας εἰς τοῦπίσω. τοῦτοις οὖν φασὶ συναίτιον εἶναι τὸ φουσῶδες ἐμπίπτειν εἰς τὸ πάθος ὥσπερ ἐμπίπτουσι, τουτέστιν εἰς τὴν ἀναγωγὴν τοῦ αἵματος· καὶ γὰρ εἶναι φουσῶδεις αὐτούς. ὅτι μὲν οὖν εἰς τὸ φαγῆναι τι κατὰ τὸν πνεύμονα συναίτιόν ἐστὶ τὸ φουσῶδες οὐκ ἄδηλον. εἰ δὲ καὶ φουσῶδεις εἰσὶν οἱ στενοθυράκες, τοῦτο διὰ τῆς πείρας βασανιστέον ἡμῖν ἐπιμελῶς. ἐμοὶ μὲν γὰρ ἐφάνησαν ὀλίγον δεῖν ἅπαντες τοιοῦτοι καὶ τάχα διὰ τὴν ἐνδειαν τῆς ζωτικῆς θερμασίας, ἣν ἐκ τῆς καρδίας ὀρμᾶσθαι μεμαθήκατε. μικρὰν οὖν ἔχοντες οἱ πτερυγώδεις τὴν καρδίαν ἀκολουθῶς ταύτῃ καὶ τὴν ἅπαντι

nia haec ratio esset: et tertio ad haec, quod ipsius capitis plerumque, ob propriam ejus temperiem, symptoma est surfures creare, etsi humores naturaliter affecti sint. Jure igitur quidam veterem lectionem commutantes scripserunt, flatuosum causa simul est alatis; medicis autem consuetudinem esse, eos alatos nominare, qui scapulas eminentes, avium alarum instar retrorsumque productas habent, vos non latet. Illis igitur inquirunt flatuosum simul esse causam ut in affectum incidunt, quemadmodum incidunt, hoc est ejectionem sanguinis, ipsos enim flatuosos esse. Quod quidem ad frangendum aliquid in pulmone, adjuvans causa sit flatuosum, neminem praeterit; an vero et angusti pectoris homines flatuosi sint, id experientia nobis curiose investigandum est. Mihi quidem fere omnes ejusmodi visi sunt et forsan ob vitalis caloris penuriam, quem ex corde emanare didicistis. Igitur alati exiguum cor habentes, secundum quoque hujus proportionem et calorem

Ed. Chart. IX. [444.]

Ed. Bas. V. (479.)

τῷ σώματι θερμασίαν ἐξ αὐτῆς ἐπιρρέουσιν ἔχουσιν ἀσθενή. διὰ γάρ τοι τὴν ἀσθενείαν ταύτης ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ἡ καρδία γίγνεται, ὡς ἐμάθετε, μικρά· τινὲς δ' οὐ πτερυγώδεις, ἀλλὰ πυρετώδεις γράφουσι, τὴν λέξιν ποιοῦντες τοιόνδε· τὸ φουσῶδες συναίτιον τοῖς πυρετώδεσι· καὶ γὰρ εἰσι φουσῶδες. οὐκ ἀληθεύουσιν δ' οὐδ' αὐτοὶ πάντα τοῖς πυρετώδεσι φουσῶδες εἶναι νομίζοντες. ὃ γε μὴν Διοσκορίδης, ὡς ὀλίγον ἔμπροσθεν ἔφην, ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῆς προγεγραμμένης ῥήσεως γράψας τὸ φουσῶδες, ὧδέ πως ἔγραψε τὴν εὖν προκειμένην ῥῆσιν· συναίτιον οἱ πτερυγώδεις, ὡς εἶναι τὸ συνεχὲς ὅλως αὐτῆς τοιόνδε. Ἀρκεσίλαος δὲ κακὸν ᾤδει τὸ φουσῶδες. εἰθ' ἐξῆς ἐπ' ἄλλης ἀρχῆς· συναίτιον δὲ πτερυγώδεις· καὶ γὰρ εἰσι φουσῶδες. ἅλις δ' οὖν ἤδη καὶ τῶν φουσῶδων, ἵνα μὴ τῷ λόγῳ εὖν αἰεὶ παραιτῶμαι τοῦ γράφειν πολλὰ, τῷ δ' ἔργῳ κατάφωρος γίνωμαι μηκύνειν περὶ τῶς.

ab ipso in omne corpus emanantem imbecillum habent; ob hujus namque in ipsa origine infirmitatem cor, ut didicistis, exiguum creatum est. Quidam autem non alatis, sed febriculosis scribunt, locutionem hujusmodi facientes, flatuosum simul causa est febriculosis, etenim flatuosi sunt; verum neque ipsi recte sentiunt, omnes febriculosos flatuosos esse arbitantes. Dioscorides sane, ut paulo ante dicebam, in calce praepositae sententiae hanc vocem, *flatuosum*, collocans, ita proposita verba scripsit; simul causa alati, ut tota ipsa continuata locutio, ita se habeat: Arcesilao autem male olebat flatuosum; postea deinceps ab alio initio, simul causa alati, etenim sunt flatuosi. Abunde igitur de flatuosis jam dictum esto, ne oratione in praesentia et semper multa scribere devitem, re autem vera nimis verbosus esse deprehendar.

ιδ.

[445] Τὸ ψυχρὸν πᾶν φλεβῶν ρηκτικὸν καὶ βηχῶδες, οἷς χιῶν, κρύσταλλος καὶ συστρεπτικὸν, οἷον τὰ φήρεα καὶ αἱ γογγρῶναι, συναίτιον καὶ αἱ σκληρότητες.

Εἴρηται μὲν ἐπὶ πλείον ἔν τε τῷ περὶ ὑγρῶν χρήσιος κᾶν τοῖς ἀφορισμοῖς ὅποια τις ἐστὶν ἡ δύναμις τοῦ ψυχροῦ. λέλεκται δὲ τινα καὶ νῦν αὐτοῦ τῶν ἔργων ὡς ἐν ὑποτυπώσει χρήσιμα πρὸς τὴν τῆς καθόλου δυνάμεως εὐρεσιν. ὅσον μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτῷ συνάγει καὶ πυκνοῖ καὶ πιλεῖ καὶ σφίγγει τὸ ψυχρὸν ἅπανθ' ὅσοις αἱ πλησιάζῃ, καὶ διὰ τοῦτο τὰς τε ἀδήλους αἰσθήσει διαπνοὰς τῶν σωματίων καὶ τὰς αἰσθητὰς ἐκροὰς κωλύει. οὕτω γοῦν κᾶν ἀφορισμοῖς ἔγραψεν· ἐν τούτοισι δὲ τῷ ψυχρῷ χρῆσθαι, ὅταν αἰμορραγέειν μέλλῃ, μὴ ἐπ' αὐτὰ, ἀλλὰ περὶ αὐτὰ, ὅθεν ἐπιρρέει. καὶ ὅσα τούτων ἐφεξῆς εἴρηκεν ἔργα τοῦ ψυχροῦ τῆς οἰκείας δυνάμεως, ὅταν διὰ μέσου μηδενὸς ἐνεργῇ. πάλιν δ' ὅταν εἴπῃ, τὰ ψυχρὰ, οἷον χιῶν, κρύσταλλος, στήθει

XIV.

Frigidum valde venas frangit et tussim citat, ut nix, glacies et contrahit, ut pherea et gongronae. Simul causa duritiae.

Et in libro de liquidorum usu, ut in aphorismis suis disputatum est, qualis nam frigidi facultas sit, nunc quoque aliqua ipsius opera per quamdam veluti designationem relata sunt, ad ejus communem vim explorandam utilia futura. Quantum enim in ipso est, omnia quae attingit frigidum, cogit, densat, stringit, coarctat; quocirca et sensum latentes corporum distillationes et sensiles effluxus intercludit. Sic igitur et in aphorismis scripsit: in istis vero frigido uti, quum sanguis erupturus est, non in ipsa, sed circa ipsa, unde effluit et quaecunque deinceps opera propriae frigidi facultatis, quando nullo intercedente medio agit, enumeravit; item quum dixit: frigida ut nix, glacies, pectori inimica, tussium excitatoria, san-

Ed. Chart. IX. [445.]

Ed. Basf. V. (479.)

πολέμια, βηχέων κινητικά, αἰμορροϊκὰ καὶ καταρροϊκὰ, τὸ μὲν σιήθους πολέμια κατὰ τὴν τοῦ αὐτοῦ τοῦ ψυχροῦ δύναμιν εἶπεν, τὸ δὲ βηχέων κινητικὰ αἰμορροϊκὰ διὰ μέσων ἐτέρων. ἐπειδὴ γὰρ εἰς ἐναντία συνάγεται καὶ σφίγγεται τὰ σώματα τῶν περιεχόντων ἀγγείων τὸ αἷμα, διὰ τοῦτο ἐνίοτε συμβαίνει ῥήγνυσθαι τοὺς χιτῶνας αὐτῶν, ἥν' ὅπερ ὑπὸ πολλοῦ τοῦ περιεχομένου γίνεται ἐν τοῖς χαλαροῖς ἀγγείοις, τοῦτο ὑπὸ τοῦ μὴ πολλοῦ, συμβαίνει τοῖς τεταμένοις. διὰ τοῦτο οὖν οὐχ' ἀπλῶς εἶπεν ἐν τῇ προκειμένῃ ῥήσει τὸ ψυχρὸν εἶναι φλεβῶν ῥηκτικόν, ἀλλὰ τὸ πᾶν ψυχρὸν ἔφη. ταῦτο δὲ τοῦτο δυνάμει καὶ τοῖς ἀφορισμοῖς ἔγραψεν ἐν τῇ φάναι, τὰ ψυχρὰ, ὅσον χιτῶν χρύσταλλος, ἐξηγησάμενος διὰ τῶν παραδειγμάτων τίνα τ' ἐστὶ τὰ πᾶν ψυχρὰ. πάλιν δ' ἐν ἀφορισμοῖς εἰπὼν· ἔλκεισι τὸ μὲν ψυχρὸν θακνωδές, δέρμα περισκληρύνειν, γὰρ εἶπε τὸ ψυχρὸν συστρεπτικόν, ἐν ἴσῳ τῷ συναπτικόν. οὕτως οὖν ἐργάζεται καὶ τοὺς ἐν τοῖς νευρώδεσι μορίοις ὄγκους. καὶ κατὰ γε τὰ νεῦρα τὰ τε γαγγλία καλούμενα καὶ τινὰς ἄλλας τάσεις

guinis profluvii provocatoria, destillationum inductoria. Illud quidem, pectori inimica, secundum ipsius frigidi facultatem dixit. Illud autem tuſſium excitatoria, sanguinis profluvii provocatoria, per interventum alibrum. Quoniam enim in se ipsa compinguntur atque coarctantur vasculorum sanguinem continentium corpora, propterea nonnunquam ipsorum tunicas frangi contingit, ut quod a contento in laxis receptaculis fit, id a non multo distentis inveniat. Ideo igitur in propositis verbis non absolute frigidum venas frangere, sed valde frigidum dixit. Eandem sententiam innuentia verba et in aphorismis scripsi inquit: frigida ut nix, glacies, per exempla, quaedam sint valde frigida, interpretatus. Item quum in aphorismis dixerit: ulceribus frigidum mordax, cutem obdurat, nunc dixit: frigidum contrahendi vim habet, quod idem est ac cupulandi. Sic igitur et in nervosis membris tumores creat, et in nervis ganglia quae vocantur et alias

Ed. Chart. IX. [445. 446.]

Ed. Basf. V. (479.)

τὰς μὲν προμηκεστέρας, τὰς δὲ στρογγυλωτέρας. καὶ μοι δοκεῖ τὰς προμηκεστέρας ὀνομαζεῖναι φήρεα, τὰς δὲ στρογγυλωτέρας γογγρώνας, φήρεα μὲν εἰπὼν τὰ μὲν ἐμφέρειαν ἔχοντα φηριῶν, οὕτω γὰρ ὀνομάκασιν ἔνιοι τῶν Ἰώνων σατίρους, οὓς γράφουσιν τε καὶ πλάττουσι προμήκεις ἔξοχὰς ἔχοντας παρὰ τοῖς ὠσί, γογγρώνας δὲ τὰς περιφερειστέρας ἔξοχὰς μετὰ σκληρότητος, οἷαι περὶ εἰσὶν αἱ γινόμεναι τισι τῶν θένδρων ἐπιφύσεις, ἃς καλοῦσι γόγγρους, ὡς καὶ Θεόφραστος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν περὶ φυτῶν ἔγραψε λέξιν οὕτως· ἔνια δὲ ἴσχει τοὺς καλουμένους ὑπὸ τινων γόγγρους ἢ τὸ ἀνάλογον, οἷον ἐλαία. λέγουσι δ' ἔνιοι καὶ νῦν ἐτι κατὰ Θεσσαλίαν ἀκηκοῖναι τινῶν γογγρώνας ὀνομαζόντων τὰς τοιαύτας σκληρότητας, ὅταν ἐν τραχήλῳ συσιῶσιν, οὐ μὴν τὰ γε φήρεα λέγοντός τινος οὐτ' αὐτὸς ἤκουσα κατὰ τι τῶν ἔθνων οὔτε τινὸς ἀκηκότος ἐπνυθόμην. καίτοι τινὲς τῶν ἐξηγητῶν φασὶ τὸν Ἱπποκράτην φήρεα καλεῖν τὰ ἐν Φηραῖς τῆς Πελοποννήσου πλεονάζοντα. τινὲς δὲ διὰ τοῦ εἰ τὴν πρώτην συλ- [446] λαβὴν γράφοντες ἅμα τῷ φ δη-

quasdam tensiones, alias oblongiores, alias rotundiores. Mihique videtur oblongiores vocasse *pherea*, rotundiores autem *gongronas*, *pherea* quidem eas vocans, quae *φηριῶν* similitudinem habent; ita enim quidam lones satyros appellarunt, quos pingunt finguntque oblongas apud aures excessus habentes; *gongronas* vero rotundiores cum duritia excessus, quales in quibusdam arboribus appendices sunt, quas *gongros* vocant, ut etiam Theophrastus in primo de Stirpibus ad verbum ita scripsit: non multae vero habent et vocatos a quibusdam *gongros* aut ipsis proportionem respondentia, ut olea. Dicunt et aliqui nunc etiam in Thessalia se quosdam audivisse tales duritias, quum in collo creatae sunt, *gongronas* appellantes. Verum quemquam *pherea* dicentem, neque ipse usquam gentium audiui, neque aliquem, qui audiverit, novi; quamvis nonnulli explanatores Hippocratem dicant *pherea* vocare, quae Pheris Peloponnesi civitate abundant. Alii per epifilon primam syllabam scribentes una cum *ph*, scilicet

Ed. Chart. IX. [446.]

Ed. Bas. V. (479.)

λονότι, φησὶν φασιν αὐτὸν ὀνομάζειν τὰ ἐν Φεραιῇ τῆς Θεσσαλίας πολλάκις γινόμενα. τοῦ μέντοι τὰς προμήκεις ἐξοχὰς ὀνομάζειν φησὶν μαρτύριον εἶναι δοκεῖ καὶ τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ τῶν ἐπιδημιῶν ἐβδόμῳ κατὰ λέξιν οὕτως· ἐπεδήμησαν βῆχες, μάλιστα δὲ παιδίοις, τὰ περὶ τὰ ὦτα πολλοῖσιν, οἷα τοῖς σατύροις. τὸ δὲ ἐπὶ τῇ τέλει τῆς προκειμένης ῥήσεως, συναλτὶον καὶ αἱ σκληρότητες, τοιοῦτον σημαίνει. ταῖς τῶν εἰρημένων παθῶν γενέσεσιν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ συναλτὶόν ἐστι καὶ ἡ σκληρότης τοῦ σώματος, ἐν ᾗ συνίσταται τὰ πάθη, τοῦτέστιν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἢ φύσῃ σκληρὸν ἔχων τὸ δέρμα. διὰ γὰρ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τὸ τε ψυχρὸν αἰτίον ἐστὶ τῆς τῶν εἰρημένων παθῶν γενέσεως τὸ τε δέρμα τὸ σκληρὸν. ὅτι γὰρ, ὡς αὐτὸς ἐφη, τὸ ψυχρὸν δέρμα περισκληραίνει, διὰ τοῦτο τὰ τοιαῦτα πάθη γινώσκει, διεξέρχεται δὲ αὐτοῦ τῶν ὑπὲρ αὐτῷ συναθροισμένων χυμῶν μὴ δυναμένων. οἷς οὖν ἐστὶ φῶσι σκληρὸν τὸ δέρμα, τοῦτοις συναλτὶον καὶ αὐτὸ γίνεται τοῦ μῆτε διαφορεῖσθαι τοὺς παχῆς καὶ γλίσχρους χυμοὺς,

pherea, dicunt ipsum appellare quae Pheris Thessaliae urbe plerumque oriuntur. At quod ipse longiores excessus pherea nominet, illud etiam quod in septimo de vulgariis morbis ad verbum ita scriptum est: in vulgus grassabantur tusses, maxime vero in pueros, qui secundum aures multis, qualia satyris, testimonium dictis nostris praebere videtur. Sed quod in calce propositi sermonis scribitur, simul causa et duritiae id significat, dictorum vitiorum a frigore creationes adjuvant causa et corporis, in quo affectus oriuntur, duritia, id est cum homo dura naturaliter cute sit: eadem enim ratione et frigidum et dura cutis positorum affectuum originis causae sunt. Nam quoniam, ut ipse inquit, frigidum cutim obdurat, ideo huiusmodi affectus creat, succis sub cute contractis per ipsam transire nequeuntibus. Quibus igitur natura cutis dura est, illis et ipsa adiutrix causa fuerit ut ne crassi lentique humores digerantur; sub ipsa vero congesti du-

Ed. Chart. IX. [446.]

Ed. Baf. V. (479. 480.)

ἀθροισμένους δ' ὑπ' αὐτῶ τούς εἰρημένους σκληροὺς καὶ σκιρῶδεις ὄγκους ἐργάζεσθαι. ὅτι δὲ καὶ φλεβῶν ῥῆξις ἐν τοῖς φύσει σκληροτέροις ἔσται διὰ τὴν τοῦ ψυχροῦ βίαν οὐκ ἄδηλόν ἐστιν. εἰ γὰρ ὑπὸ τοῦ περιεχομένου κατὰ τὰς φλέβας αἵματος ἡ ῥῆξις γίνεται τῶν ἀγγείων, ἐν τοῖς τοιούτοις ἔσται μᾶλλον, ὅσα διὰ σκληρότητα δυσχερῶς καὶ μόγις ἀνευρύνεται. τὰ γὰρ ἐπὶ πλείον ἐκτείνεσθαι πεφυκότα, καὶ πολὺ τὸ περιεχόμενον ἐν αὐτοῖς ἢ, στέγει τοῦτο μὴ ῥηγνύμενα, καὶ βῆχες δ' ἂν εἰκότως ἐν τοῖς φύσει σκληροτέροις σώμασι γίνοντο. λέλεκται γὰρ ὅτι τῶν μαλακῶν ῥῆξιν ταῦτα τραχύνεται. γεγραφότων δὲ τινων κατὰ τὴν ῥῆσιν ἀντὶ τοῦ, βηχῶδες, φυσῶδες, εἰπεῖν τι καὶ περὶ τούτου προσήκει. φαίνεται γὰρ ὁσημέραι τὰ κατὰ τὴν γαστέρα πνεύματος φουσῶδους ἐμπιπλάμενα τοῖς ψυχθεῖσιν, ἀλλ' ἢ γε παλαιὰ γραφὴ τῆς ῥήσεως οὐ τὸ φουσῶδες, ἀλλὰ τὸ βηχῶδες ἔχει καὶ κατὰ τοὺς ἀφορισμοὺς, ὡς ἔφην (480) ἄρτι, τῶν ψυχροτάτων ὑλῶν ἐν παραδείγματι μνημονεύσας,

ros vocatos et scirrholos tumores efficiant. Quod etiam venarum diruptio ob frigidi vim natura durioribus evenitura sit, nemini dubium est. Nam si a sanguine in venis incluso effractio vasculorum sit; in illis plus fiet, quae-
cunque prae duritia aegre vixque dilatantur. Quae enim latius extendi apta sunt, etsi quod in ipsis continetur multum sit, id tamen citra scissuram includunt et cohibent. Item et tusses in natura durioribus corporibus jure excitantur: siquidem dictum est, ea facilius quam mollia exasperare. Quum quidam vero in hoc sermone pro hac voce βηχῶδες, id est tusses excitans; φουσῶδες, id est flatuosum, scripserint, aliquid et de hoc dicere convenit: quotidie namque refrigeratis corporibus flatuoso spiritu ventrem repleri cernuntur. Verum antiqua lectio non φουσῶδες, id est flatuosum, sed βηχῶδες, id est tussiculosum, ut verbum verbo reddam, agnoscit. Atque in aphorismis, ut paulo ante retuli, frigidissimarum rerum loco exempli mentionem faciens, ipsis non addit flatuo-

Ed. Chart. IX. [446.]

Ed. Basf. V. (480.)

οὐ προσέθηκεν αὐταῖς τὸ ψυχρῶδες. τὰ γὰρ ψυχρὰ, φησὶν, οἷον χιὼν, κρύσταλλος, στήθει πολέμια, βηχῶν κνητικὰ, αἰμορροϊκὰ καὶ καταρροϊκὰ. διδάσκει τε καὶ τὴν νῦν προειρημένην ἡμῖν φῆσιν καὶ κατὰ τὸν εἰρημένον ἀφορισμὸν, οὐχ ἀπλῶς γίνεται διὰ τὸ ψυχρὸν, ἀλλ' ὅσα διὰ τὸ λίαν ψυχρὸν. Ἀταῦθα μὲν εἰπὼν, τὸ ψυχρὸν πάνυ γλεβῶν φητικόν, ἐν δὲ ταῖς ἀφορισμοῖς τὸ, οἷον χιὼν, κρύσταλλος. ὅτι δὲ μετέχουσιν τινὸς δεῖται θερμοσίας τὰ ψυχώμενα, καθάπερ γὰρ καὶ τὰ

Τὸ μετ' οὐρησιν σύναγμα παιδίοισι μᾶλλον, ἔρα ὅτι θερμότεραι

Ὅτι μὲν ὁ λόγος ὅδε περὶ τῶν λιθιῶντων παιδίων ἐστὶν ἅπαντες εἰρήκασιν οἱ ἐξηγησάμενοι τὸ βιβλίον, οὐ μὴν τὸ διὰ τί προσέθηκε τὸ μετ' οὐρησιν, ἔχον ἀπλῶς γραμμὴν τὸ σύναγμα παιδίοισιν, ἐπισκεψάμενοι, καθάπερ οὐδὲ διὰ

sum. Frigida enim, inquit, ut nix, glacies, pectori inimica, tussium excitatoria, sanguinis effluvi provocatoria et destillationes commoventia. At propositis in verbis et in narrato aphorismo non simpliciter quae a frigido, sed quae a valde frigido fiant, edocet hoc loco dicens, frigidum valde venas rumpit: in aphorismis, ut nix, glacies. Quod autem aliquam caliditatem participare debeant quae inflantur saepe didicistis, sicut et quae . . .

XV.

Post mictum concretio puerulis magis. Num quoniam calidiores?

Quod de calculosis pueris hic sermo sit omnes libri explanatores asseruerunt, sed cur post mictum adjecerit, quum simpliciter scribere liceret, concretio puerulis, haud perinde contemplati sunt, sicut neque illud etiam, cur

Ed. Chart. IX. [447.]

Ed. Bas. V. (480.)

[447] τί τὸν ἀπορητικὸν σύνδεσμον προσέθηκεν, οὐχ ἀπλῶς εἰπὼν τὸ σύνταγμα παιδίοισιν ὅτι θερμότερα. τὸ γὰρ ἄρα γε θερμότερα, τοῦ μὴ τολμῶντος ἀποφήσασθαι βεβαίως ἔστιν ἐνδεικτικόν. καίτοι γε ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς ἀπλῶς εἶπεν, τὰ ἀυξανόμενα πλείστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν. τὸ μὲν οὖν ὄνομα τοῦ συντάγματος ἐν μόνῳ τῷ ἐβδόμῳ τῶν ἐπιδημιῶν εὗρον, εἰπόντες τοῦ γράμματος αὐτὸ καὶ σύνταγμα ἐφαίνετο ἐν τῷ χρόνῳ. διὰ τί δὲ τὸ μετ' οὕτως ἢ διὰ τί τὸ ἄρα προσέθηκεν ἐξῆς ἐπισκεψόμεθα, καὶ πρῶτόν γε τὸ περὶ τῆς ἀπορίας, εἰ καὶ δεύτερον γέγραπται. ἦτοι τοῖν ἔτι μὲν ἀπορῶν ἔγραψε ταῦτα, τῷ χρόνῳ δὲ εὐρῶν τινα ἀποδείξειν ἀπεφάνετο περὶ τῆς τῶν αὐξανόμενων κράσεως, ἣ, ὅπερ ἄμεινόν ἐστι, διωρίσται πρὸς ἡμῶν ἐν τε τοῖς περὶ κράσεων ὑπομνήμασι καὶ τοῖς εἰς τοὺς ἀφορισμούς. οὐχ ἀπλῶς ἔστι θερμότερος ὁ παῖς τοῦ ἀκμάζοντος, ἀλλὰ τῷ συμφύτῳ θερμῷ θερμότερος. ἐδείχθη δὲ τούτου θερμότερον ἀπλῶς τὸ μὴ σύμφυτον, ὃ πλέον πτωσὶν οἱ ἀκμάζοντες. ὥστ' εἰκὸς ἦν μᾶλλον ὑπὸ τούτου τοῦ θερμοῦ πηγνυσθαι τὸν ἐν

dubitativam conjunctionem adjecerit, non simpliciter dicens, concretio puerulis, quoniam calidiores: ille enim loquendi modus, num quia calidiores, pro certo affirmare non audentis indicativus est. Atqui in aphorismis absolute protulit, augescentes plurimum habent insitum calidum. Nomen quidem concretionis in solo septimo de morbis vulgaribus libro inveni, ejus libri scriptore dicente: et concretio apparebat in aqua, qua manus lotae sunt. Sed quare, post mictum, aut quare, num, adjecerit, deinceps considerabimus. Ac primum de dubitatione, et si secunda scripta sit, videamus. Aut igitur adhuc dubitans haec scripsit; temporis autem spatio aliqua demonstratione comperta firmam de crescentium temperatura sententiam tulit; aut quod et melius est et a nobis in commentariis de temperamentis et in aphorismis decretum fuit, non absolute puer adulto calidior est, sed insito calore calidior. Calidum autem non ingenitum eo absolute calidius esse monstratum est, quo adulti plus abundant; quocirca

Ed. Char. IX. [447.]

Ed. Bas. V. (480.)

τῇ κύστει λίθον. διὰ τοῦτο μὲν οὖν εἰκότως ἀπορεῖ· τὸ δὲ ἀληθές ἐστι, λίθους τοῖς παιδίοις ἐν τῇ κύστει, διὰ τὸ πάχος τῶν οὐρων. ὅτι μὲν οὖν οὐρεῖται παχύτατα τοῖς παιδίοις οὐρα καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἅπασιν ἰατροῖς ὁμολογῆται. διὰ τί δὲ οὐρεῖται τοιαῦτα, καθ' αὐτὸ μὲν ἄξιον ἐπισκέψεως ἐστίν, εἰς δὲ τὸ προκείμενον οὐδὲν συντελεῖ. τὸ γὰρ οὐρεῖσθαι παχία καὶ φαιρόμενον σαφῶς καὶ πράγμασιν ὁμολογημένον. τὸ γὰρ τοῦ πάχους τοῦτο συνιστάμενόν τε καὶ ἀθροιζόμενον, ὅταν ἅπασι ποτὲ μὴ κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν ἐκκριθὲν ἔνδον ἐπὶ πλεοναμίνῃ, συστάσῃται καὶ πήξεως ἀρχὴν λαμβάνει. γενομένης δὲ τοιαύτης ἀρχῆς, ἐτοίμως λοιπὸν ὅσον ἅπαν ἀνδρὶς εἰς τὴν κύστιν ἀφικνείται παχὺ, προσπλάττεται τούτῳ καὶ γίνεται μίζων ὁ παρὰ τὴν λίθου, ὥσπερ ἐκτὸς ἐν τε τοῖς ἀντοφύσι θερμοῖς ὕδασι ὁράται συνιστάμενος ἐν τε τοῖς ἀγγείοις, ἐν οἷς ὕδωρ ὕσμιναι θερμαίνεται. τὸ τοίνυν πάχος τῶν οὐρων τὴν πρώτῃν τε καὶ μεγίστην αἰτίαν ἔχει τῆς τῶν λίθων γενέσεως.

par erat ab eo potius calido in vesicam lapidem concre-
scere. Propterea igitur haud injuria anceps est. Veritas
autem est, calculos pueris in vesica ob urinae crassitu-
dinem procreari. Porro urinas crassissimas a pueris reddi
et ab omnibus ante nos medicis concessum est; sed cur
tales reddantur ipsam quidem per se speculatione dignum
est, ad rem autem propositam nihil facit. Crassas enim
urinas excerni et evidenter apparet et rerum testimonio
declaratum est: hujusmodi namque crassitudo multa col-
lecta et in unum coiens, quum semel aliquando non op-
portune excreta, intus diutius manserit, coagmentandi con-
crescendique initium capit. Eo vero principio facto, fa-
cile postea quicquid iterum reliqui crassi in vesicam dela-
bitur, priori agglutinatur majorque inde tophosus calculus
redditur: quemadmodum extra et in calidis aquis sponte
nascentibus et in vasis, ubi calefit aqua quotidie, lapis
coalescere cernitur. Igitur urinarum crassitudo creando-
rum calculorum prima potissimaque causa est; caliditas

Ed. Chart. IX. [447.]

Ed. Bas. V. (480.)

ἡ δὲ θερμότης ἀρκεῖ καὶ σύμμετρος οὖσα πρὸς τὴν τῆς τοιαύτης ὕλης γένεσιν, ἀμελεῖ καὶ τοῖς θερμοῖς αὐτοφύεσιν ὕδασι, καὶ χαλαρώτερα τῶν συμμέτρων ἢ, φαίνονται συστάμενοι πάροιθ' αὐτῶν· διὰ τοῦτ' οὖν μοι δοκεῖ καὶ ὁ Ἱπποκράτης προσθεῖναι τὸ ἄρα, διότι καὶ ἡ τοσαύτη θερμότης, ἣν ἔχει παιδί· φύσει, φανεργεῖ τι πρὸς τὴν πήξιν, οὐ μὴν αὐτῆς γε τὸ πλείστον, ἀλλ' ἡ τῆς ὕλης ποιότης ἐξῆς ὁ λίθος γίγνεται, τῆς συστάσεως αὐτῆς τὴν αἰτίαν ἔχει. διὰ τί οὖν προσέθηκε τὸ μετ' αὐτοῖς, καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε, τὸ σύγκλημα παιδίοισιν; ὅτι περὶ τῶν ἐν τῇ κύστει λίθων τὸν λόγον ποιεῖται οὖν, οὐ τῶν ἐν τοῖς νεφροῖς. γίγνεται δὲ ἡ σίστισις τῶν μὲν ἐν τῇ κύστει μετὰ τὴν οὐρησιν, τῶν δ' ἐν τοῖς νεφροῖς πρὸ τῆς οὐρήσεως. ἴσμεν δὲ τὰ μὲν παιδία τοὺς ἐν τῇ κύστει λίθους γεννώμενα, τοὺς παρακμάζοντας δὲ τοὺς ἐν τοῖς νεφροῖς, ὥπερ οὖν ἄλλον ἔμπροσθεν ἔφη, ἀφ' ὧν οὕτως ἔχει ταῦτα, μαρτυρεῖ τὸ φαιρόμενον αὐτά. τίς δὲ ἔστιν ἡ αἰτία κατὰ σχολὴν ἐξιστε ζητεῖν. ὥσθ' ἡ μὲν ἐξήγησις ἤδη πεπέραται· τὴν δ' αἰτίαν

vero, etiam mediocri ad hujusmodi materiam spissandam satis est: nempe et in calidis aquis scaturientibus, et si moderatis tepidiores sint, tophi concrescunt apparent. Hac itaque ratione Hippocrates hanc vocem, nam, adjecisse mihi videtur, quoniam et tanta caliditas, quam ingentiam pueri habent, ad coagmentandum aliquid facit; verum non ipsa praecipue, sed materiae, ex qua fit lapis, qualitas, ipsius compactionis causa existit. Caeterum cur, post mictum, adjecit et non absolute dixit, concretio puerulis? quoniam de calculis in vesica et non in renibus nunc sermonem facit. Est autem lapillorum in vesica concretio post mictum, in renibus ante mictum. At pueris in vesica, jam declinante vero aetate hominibus in renibus lapillos provenire nos haud praeterit. Ergo, quod dudum dicebam, rem ita se habere quod sensibus apparet manifestat: quatenam vero causa sit per otium quaerere licet. Quare explanationi jam finis factus est; cau-

Ed. Chart. IX. [447. 448.]

Ed. Bas. V. (480.)

ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐμπροσθεν, οὕτως καὶ νῦν ἐκ περιστοίας
ἐρῶ, πρότερόν γε μεμψάμενος τοῖς εἰποῦσι διὰ τοῦτο γέ-
νησθαι [448] τοῖς παιδίοις τοὺς λίθους, ὅτι στενόπορα
διὰ μικρότητα τῶν ἀγγείων εἰσίν. ἐχρῆν γάρ, ὅσον ἐπὶ
τοῦτο, τοὺς ἐν τοῖς νεφροῖς λίθους μᾶλλον γίνεσθαι τοῖς
παιδίοις. στεναὶ γὰρ αἱ κατ' ἐκείνους διέξοδοι. τῆς κύ-
στεως δ' ὁ τραχηλὸς εἰρὺς ἐστίν εἰς τοσοῦτον τοῖς παιδίοις,
ὥς πάσης ὕλης πάχος εἰσὶν αὐτοῦ διεξέρχεσθαι. μή ποτ'
οὖν οὐδὲ ἐπὶ τῶν προηρότων κατὰ τὴν ἡλικίαν ἢ στενότης
τῶν ἐν νεφροῖς πόρων αἰτία τῆς τῶν λίθων γενέσεώς ἐστιν,
ἀλλὰ τὸ τε τῶν ἐνεργητῶν ἀσθενὲς καὶ τὸ τῶν παχέων
χυμῶν ἀκατέργαστον. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν παιδίων, ἰσχυρῶν
ἀπασῶν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν οὐσῶν, κέχνηται τε καὶ δια-
λείπεται τὸ πάχος τῶν χυμῶν, ἐπὶ δὲ τῶν προηρότων
κατὰ τὴν ἡλικίαν συνῆκται. φαίνεται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκτὸς
ὅσα παχέα φύσει διὰ τινων λεπτῶν διεθεῖν βουλόμεθα,
τὰ μὲν ὑπὸ θερμασίαν χυθίντα διεξιρόμενα ῥαδίως, τὰ δὲ
ἄτηκτά τε καὶ ἄχυτα μὴ διεξιόντα. παραδείγματα δὲ τῶν

nam autem, ut in superioribus, ita et modo quasi super-
pondium afferemus, si prius illos reprehenderimus, qui
propter ea in pueris calculos gigni afferunt, quod itinera
ob vasculorum exiguitatem angusta sunt. Oporteret enim,
si id ita esset, in renibus potius calculos pueris creari,
angusti enim per illos transitus sunt; vesicae autem cer-
vix lata adeo in pueris est, ut cujusque materiae crassi-
tudo per eam facile transmitti possit. An forte neque in
illis, qui jam progressa aetate sunt, meatuum per renes
angustia gignendis lapillis in causa est, sed et actionum
infirmetas et crassorum succorum cruditas? quandoquidem
in pueris omnes naturales actiones validae quum sint,
humorum crassitudo funditur atque dissolvitur; in decli-
nantis autem aetatis hominibus compacta est. Quin etiam
in exterioribus, quaecunque natura crassa per aliqua an-
gusta transfundere volumus, quae calore eliquata sunt,
facile pervadere: quae non fusa neque eliquata sunt,

Ed. Chart. IX. [448.]

Ed. Bas. V. (480.)

τοιούτων ὑλῶν πίττα καὶ ῥητίνη καὶ στέρ καὶ κηρός καὶ μέλι. τῶν παίδων οὖν ἔχόντων τὸ πολὺ τὸ ἔμφυτον θερμὸν καὶ τὰς ἐνεργείας ἰσχυράς, τὸ πάχος τῆς ὕλης κεχυμένον, εἰς τοὺς νεφροὺς ἀφικνεῖται καὶ διὰ τοῦτο διαθεῖται ῥαδίως εἰς τὴν κύστιν, οὐ μικρὸν οὐδὲ τῆς τῶν ἐνεργειῶν ῥώμης εἰς τὸ τάχος τῆς διεξόδου συντελούσης. αἶτι δὲ τῆς κύστεως οὔσης ψυχρᾶς, ὅτι τε νευρώδης ἐστὶ καὶ ὀλίγαιμος, ὅτι τε πλείστην εὐρυχωρίαν ἐντὸς ἑαυτῆς ἔχει, συνίσταται πάλιν ἐνταῦθα καὶ πηγνυται τὸ διεξελθὸν εἰς αὐτὴν πάχος, ὡς ἔμπροσθεν εἶπον, ἀρχὴν λαμβάνον τῆς τοιαύτης συστάσεως, ὅταν ἐπὶ πλέον ἐν τῇ κύστει χρονίζῃ. καὶ μὴν καὶ γλίσχρον εἰκὸς αὐτὸ μᾶλλον εἶναι τοῖς παιδίοις, τῷ κατειργάσθαι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἔμφυτου θερμασίας, ὅσα γὰρ ὑπὸ τῆς θερμότητος ἀλλοιοῦνται πεττώμενα προσλαμβάνει τινὰ τῷ χρόνῳ γλίσχρότητα, καὶ ἐξ ἀρχῆς μηδεμίαν ἔχει, καὶ διὰ τοῦτο δι' μᾶλλον ἐνοῦνται τε καὶ συνίσταται καὶ πηγνυται. τῶν γὰρ ἴσων ἔχόντων πάχος ἐπιτηδειότερον εἰς ἔνωσιν καὶ σύστασιν καὶ πῆξιν ἐστὶ τὸ γλίσχρότερον. ἐπεὶ

transire non posse cernimus. Hujus materiae exempla sunt, pix, resina, sebum, cera et mel. In pueris itaque quum multus sit infusus calor et actiones robustae, materiae crassitudo attenuata in renes fertur, atque ideo facile in vesicam percolatur haud parva et actionum vi ad egressus celeritatem conducente: utpote autem vesica frigida, quippe quae et nervosa sit et pauci sanguinis et amplissima interius concavitate inanis, crassitudo in ipsam transmissa ibi iterum cogitur et conspissatur, ut praediximus, initium hujus conspissationis accipiens, quando in vesica diutius commoratur. Quin etiam hanc crassam materiam in pueris tenaciorem esse, quoniam magis ab infuso calido elaborata est, rationi congruit: nam quaecunque a calore in concoquendo mutantur, temporis processu lentorem quandam acquirunt, etsi ab initio nullum habuerint; quocirca plane magis in unum coeunt, consilunt atque coagmentantur: nam inter aequae crassa, quod tenacius est, ad coitionem, conjunctionem et concretionem

Ed. Chart. IX. [448.]

Ed. Bas. V. (480. 481.)

τοίνυν ἔνια τῶν οὐκ ἀναγκαίων εἰς τὴν προκειμένην ῥῆσιν αἰτιολογεῖται, προσθῶ ἔτι τὴν περὶ τοῦ πύχους τῶν οὐρῶν ἐν τοῖς παιδίοις αἰτίαν. ἔστι δὲ ἡδε τὸ τ² ἀδεφάγον αὐτῶν καὶ τὸ μετὰ τροφὴν κινεῖσθαι παίζοντα καὶ σκιρτῶντα, τοῖς δὲ θηλάζουσι καὶ ἡ ὕλη συντελεῖ. παχὺ γὰρ φύσει τὸ γάλα καὶ πρὸς λίθων γένεσιν ἐπιτηδειότατον, ἀμίλει καὶ τῶν τελείων τοῖς πλεονάζουσιν ἐν τυρῶν ἐδάδι λίθους ἐν νεφροῖς γεννωμένους ἔγνωμεν πολλάκις.

ιστ².

(481) Τὰ σχήματα τὰ ῥηίζοντα μᾶλλον, ὅσον ὁ τὰ πλήματα τῇ χειρὶ πλέκων ἢ στρίφων, ὑπὲρ ὀδυνάων κατακείμενος, λαβόμενος πασσάλου ἄκρον ὑπερπεπηγότος, εἴχετο καὶ ἐρήϊσεν.

Αὐτὸ μὲν τὸ λεγόμενον εὐδηλὸν ἐστίν. αἰτίαν δὲ αὐτοῦ χαλεπὸν εἰπεῖν, ὅτι μήτε ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψε, καίτοι δυνάμενος, ἤτοι γε ἐξαιφνίδιον αὐτῷ γενέσθαι τὴν ὀδύνην.

aptius habetur. Quamobrem quum causae quaedam praesenti sermoni haud necessariae traditae sint, de urinae praeterea puerorum crassitudine causam adjiciam: est autem cum ipsorum edacitas, tum quod a cibo ludentes profiliennesque moventur. Lactentibus vero et materia ipsa occasionem praebet: lac enim natura crassum est et ad calculos creandos aptissimum. Porro et in adultis caseo frequentius vescentibus lapillos in renibus crebro suboriri cognovimus.

XVI.

Figurae sublevans ut farmenta manu plectens et contorquens, prae dolore procumbens, paxilli extremum supra defixum corripiens inhaesit et sublevatus est.

Id quod dicitur admodum patet: sed ipsius causam invenire difficile est, quando et Hippocrates, quum tamen posset, non scripserit aut repente ipsi dolorem coortum

Ed. Chart. IX. [448. 449.]

Ed. Basl. V. (484.)

εἰπὼν ἢ κατὰ βραχὺ λαβεῖν τὴν αὖξιν, ἄρξασθαι τε ἐνεργοῦντι περὶ τῆς τῶν κλημάτων πλοκῆς ἢ μετ' αὐτὴν εὐθέως ἢ κατ' ἄλλον τινὰ χρόνον [449.] τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτός. ἀλλ' οὐδὲ τί μόνον ἦν, ὥπερ ἡ ὁδὸν, λέλεκται. τὴν χεῖρα δὲ ἡγοῦνται διὰ τὸ τοῦ πατάλου λαμβανόμενον αὐτὸν ὠφεληθῆναι. εἰ μὲν οὖν ἐκοπῶθη στρέφων αὐτὸς τὰ κλήματα, ἀπίθανον οὐκ ἂν εἶη διὰ σχήματος αὐτὸν τοιούτου ραῖσαι. τὸ γὰρ ἀνώδυνον τῆς χειρὸς σχῆμα διὰ τε τοῦ περὶ ἁγμῶν καὶ τοῦ κατ' ἡτρεῖον, ὁποῖον ἐστίν. εἰ δὲ τις ἐν τῷ περιστρέφειν τὴν χεῖρα διαστροφῇ μὲν ἐγένετο περὶ τὸν ἄνθρωπον ἢ καὶ πνεῦμα φρεσῶδες ἐναπείλφθη μεταξὺ δυοῖν μῦθων οὐκ ἔχον διαξοδον, εἰκὸς ἦν ἐν ἐπιτηδεύῳ σχήματι, καθ' ὃ κινωθῆναι συνέβη τὸ πνεῦμα, ραῖσαι τὸν περιωδυνῶντα.

---

esse dicens aut paulatim incrementum cepisse, atque in sarmentorum plexu occupato initium habuisse, aut post ipsum illico. aut alio quopiam diei noctisque tempore. Sed nec quae esset particula dolens dictum est; manum autem fuisse existimant, eo quod ipse paxillo apprehenso dolore levatus est. Quod si ipse sarmenta intorquens fatigatus esset, haud incredibile foret ex huiusmodi figura ipsius dolorem fuisse mitigatum. Manus enim figura dolorem sedans in libro de fracturis et in libro de agendis in medicatrina, qualisnam sit, descriptum fuit. Si qua vero in versanda manu tortura musculi in homine facta esset aut et flatuosus spiritus inter duos musculos exitum non habens inclusus foret, par erat in figura decenti positum, ob quam spiritum exhalare contingeret, dolentem hominem sublevare.

ιζ'.

Ὅν ἐξ ὀρειτυπίας περὶ τὴν γέφυραν εἶδον ἐγὼ ριπτοῦντα τὰ σκέλη, κνήμην ἐτέραν ἥμισυ ἐλεπτείνετο, μηρούς δὲ κάρτα, οὐρα καὶ γονὴ οὐκ ἴσχετο.

Ὅρειτίπους ὀνομάζουσιν οἱ Ἕλληνες τοὺς οἰοῦν ἐκ τῶν ὀρῶν εἰς τὴν πόλιν καταφέροντας, οἷον ξύλα καὶ λίθους ἢ τι τοιοῦτον. γεγραφότος δὲ τοῦ Ἱπποκράτους οὐχ ἀπλῶς οὕτω, τὸν ὀρειτίπον ἐθιασάμην ριπτοῦντα τὰ σκέλη, προσθέντος δὲ τῷ λόγῳ τὴν ἐξ πρόθεσιν καὶ γράψαντος τοῦ ἐξ ὀρειτυπίας, ἐμφαίνεται πως ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τῆς κατὰ τὴν ὀρειτυπίαν ἐνεργείας, πληγῆναι τὸν κατὰ τὴν ὀσφὺν τωτιαῖον ὁ ἄνθρωπος, ἀφ' οὗ πέφυκε τὰ κινουῦντα τὰ σκέλη νεῦρα. καίτοι γε τὸ περὶ τὴν γέφυραν ἱκανὸν ἦν γεγράφθαι μόνον εἰς ἀνάμνησιν αὐτῷ τοῦ παθόντος, ὥς μηδὲν δεῖσθαι τῆς τέχνης. περιττὸν δὲ ἴσως ζητεῖν ἐκ τίνος αἰτίας ἔπαθεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος τὰ σκέλη, καθάπερ γε καὶ τὸ τί δηλοῦται διὰ τοῦ γάναι σκέλη ριπτοῦν-

XVII.

Quem ex oritypia circa pontem vidi ego jactantem crura, altera tibia minime extenuabatur, femoribus autem valde urina ac genitura non retentae sunt.

Oritypos Graeci nominant quodlibet ex montibus in civitatem deferentes, ut ligna et lapides et id genus alia. Scribente autem Hippocrate non simpliciter sic, oritypon vidi jactantem crura, sed orationi praepositionem, *ex*, addente et scribente, *quem ex oritypia*, apparet quodam modo ab ipsa in montanis negotiis actione; a principio dorsi circa lumbos, hominis medullam, a qua nervi crura moventes egerminant, offensam accepisse. Illud autem, *circa pontem*, scriptum esse satis ipsi fuit, solum quo aegrotantis reminiscatur, ut nulla arte indigeat. Verum forsan supervacuum fuerit quaerere, qua de causa homo ille ex cruribus laborarit, quemadmodum et illud quid per ea verba significetur, *crura jactantem*, utrum aegro-

Ed. Chart. IX. [449.]

Ed. Basf. V. (481.)

τα, πότερα ἀκίνητα ἀλγεῖν, μὴ πᾶσχοντα, καὶ γὰρ τοῦτ' εἴρηται τισιν ἀπιθάνως, ὅπερ ἐστὶ πιθανώτερον, ἀκρατοῖς ἔχοντα τῶν σκελῶν ἐν τῷ βαδίζειν, ὁμοίαν γίνεσθαι τὴν περιφορὰν αὐτῶν τοῖς ῥίπτουσι πρὸς τὴν ἔξω χοῖραν, οὐκ ἰσχυρῶς αὐτά. ἀλλ' οὐδ' ὅτι κνήμας μέντοι γε ἀμφοτέρως ἢ τὴν ἐτέραν ἡμιστά λελέπνυντο, μηροὺς δὲ κάρτεα φέρειν τινὰ τοῖς ἀκούσασιν ἡμῖν ὠφέλειαν, ὥσπερ οὐδὲ αὐτῷ τῷ Ἰπποκράτει πρὸς ἀνάμνησιν. οὐ γὰρ σπανίως, ἀλλὰ πολλάκις φαίνεται τὰ τοιαῦτα γινόμενά τε καὶ γινωσκόμενα σαφῶς τοῖς ἰατροῖς ἅπασι. τί δὴ οὖν ἐστὶ δι' ὃ τοῦτο ἔγραψεν ἐγὼ πειράσομαι δηλοῦσαι τὴν ὅλην ῥῆσιν εἰπὼν πρότερον ἐτέρα λέξει σαφιστέρᾳ τε καὶ συντομωτέρᾳ, τῶν περιττῶν ἀφαιρεθέντων. παραλυόμενός τις τὰ σκέλη, τὰ μὲν κατὰ μηροὺς ἐλεπτύνετο μᾶλλον τῶν κατὰ τὰς κνήμας. οὐρα μέντοι καὶ γονὴ οὐκ ἐπεσχέθησαν αὐτῷ. τοῦτ' οὖν ἐστὶ χρήσιμον εἰς τὸ γινώσκειν ἡμᾶς, ἀλλ' ἴσως ἐρήσεται τις, τί φησιν ὃ γέγραπται κατὰ τὸ περὶ τῶν ἄρθρων βιβλίον, ἐπεὶ οἱ πολὺ πλείονες σκελῶν τε καὶ χειρῶν ἀκρατεῖς

tans crura immobilia doluerit nihil patiens: hoc enim a quibusdam fide omni carens dictum est. Illud quidem verisimilius fuerit, impotentia crura quum essent, ipsorum in ambulando motionem talem fieri, qualem ipsa extrorsum non vehementer jactantes faciunt. Sed neque quod tibia utraque aut altera minime attenuabatur, femora autem valde, audientibus nobis ullam utilitatem asserunt, sicut neque Hippocrati ad memoriam faciunt: haud raro namque, sed crebro haec fieri et ab omnibus medicis aperte cognosci videntur. Quidnam igitur sit, cur ita scripsit, ego declarare tentabo, si totam rem prius aliis verbis clarioribus ac paucioribus, detractis supervacuis, pronuntiavero. Quidam resolutis cruribus secundum femora emaciabatur magis quam secundum tibias: urina quidem ac genitura ipsi suppressae sunt. Hoc igitur nobis utile cognitu est; sed forsan quispiam interrogaverit quid sibi vult illud quod in libro de articulis scriptum est: quoniam multo pluribus crura et manus debilitantur et corpora

Ed. Chart. IX. [449. 450.]

Ed. Bas. V. (461.)

γίνονται καὶ καταναρκοῦνται τὸ σῶμα καὶ οὐρα ἰσχεῖται αὐ-
τείοισιν οἷς ἂν μὴ ἐκότη μὲν τὸ ὕβρωμα μήτε εἰσω μήτε ἔξω,
σιτισθῶσι δὲ ἰσχυρῶς εἰς τὴν εὐθυωρίαν τῆς ῥάχεως ἐν
ταύτης [450] τῆς ῥήσεως ὁρμηθέντες τινὲς ἀπεφῆναντο διὰ
τῶν νέρων παράλυσιν ἐπὶ τοῦ νοτιαίου πάθει γίνεσθαι
ταῦτα τὰ συμπτώματα, μὴ προσέχοντες ὅτι τῶν σπονδυ-
λων μετακινήθέντων ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἔδρας καὶ τῷ τῆς
συμπαθείας λόγῳ, φλεγμονὰς μὲν τὸ πρῶτον, ὕστερον δὲ
καὶ σκιρτώδεις ὄγκους ἐργασαμένων περὶ τὴν κύστιν καὶ τὸ
καλούμενον ἀπενθυσμένον ἔντερον, αἱ φυσικαὶ τῶν ὀργάνων
τούτων ἐνέργειαι βλάπτονται, δι' ἃς ἰσχεῖται τὰ πρότερον
ὑπ' αὐτῶν ἐκκρινόμενα, τῶν μὲντοι νέρων βλαβέντων μό-
νων ἄνευ τοῦ συμπαθεῖσθαι τι τῶν εἰρημένων ὀργάνων, οὐ
τὰς φυσικὰς ἐνέργειας, ἀλλὰ τὰς προαιρετικὰς συμβαίνει
κακοῦσθαι. καὶ διὰ τοῦτο χωρὶς προαιρέσεως ἐκρεῖ τὸ οὖ-
ρον αὐτοῖς καὶ ἡ κόπρος, ὅταν γε συντελεισθῇ τῶν νέρων
ἡ παράλυσιν, ὅσα φέρεται πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῖς πέρασι τῆς
κύστεως καὶ ἀπενθυσμένου μῦς, ὅφ' ὧν κλείεται τε καὶ

torpescunt et urina supprimitur ipsis, quibus vertebrarum
praeter naturam inversio, neque introrsum, neque extror-
sum exceßerit, sed valde concussa fuerint secundum spinæ
dorsi rectitudinem. Ex his verbis nonnulli persuasi ob
nervorum resolutionem ex medullæ dorsi affectu hæc
symptomata contingere asseruerunt, neque animadvertunt,
vertebris ex naturali sede transmutatis et affectus commu-
nicati ratione, phlegmonas primo, postea et præduros
tumores excitantibus circa vesicam et rectum intestinum,
quod vocant, naturales horum instrumentorum actiones
depravari; unde quæ prius ab ipsis excernebantur sup-
primuntur; nervis vero solis læsis, nullo prædictorum
instrumentorum per consensum affecto, non actiones na-
turales, sed voluntarias vitari contingit. Quocirca et
ipsis contra voluntatem urina decurrit et stercus, quum
eorum nervorum, qui ad musculos in sinibus vesicæ at-
que intestini recti positos protenduntur et a quibus utrius-

Ed. Chart. IX. [450.]

Ed. Bas. V. (484.)

σφίγγεται τὸ σιόμιον ἐκατέρου τῶν ὀργάνων· ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἐπεσχέθη τῷ ὀρεϊτύπῳ τὰ οὔρα, λέλεκται κατὰ τὴν ῥῆσιν· εἰ δ' ἀπροαίρετως ἢ κατὰ προαίρεσιν ἀπεκρίνεται, τοῦτ' οὐκ εἰς προσέθηκεν. εἰ μὲν οὖν σύγγραμμα πρὸς ἔκδοσιν ἦν τὸ βιβλίον, ἐκ τοῦ προσγεγράφθαι δῆλον ἦν ὡς οὐδὲ ἐγένετο, πάντως γὰρ ἂν ἐδήλωσεν αὐτὸ, μὴ γεγραμμένου δ' οὕτως, ἀλλ' ὡς εἴρηται πολλάκις ἐν ὑπογραφαῖς πρὸς ἀνάμνησιν. οἷδ' γὰρ οὐδὲ περὶ τῶν διαχωρημάτων ἔγραψέ τι. καίτοι καὶ ταῦτα ἀναγκαῖον ἐστίν ἢ οὐδ' ὅλως ἐπεσχῆσθαι, ἀλλὰ τοῖς οὔροις ὡσαύτως ἀκουσίως ἐκρίναι, ἢ κατὰ προαίρεσιν ἀποκρίνεσθαι. ἀλλ' εἰκὸς αὐτὸν εἰς ἀνάμνησιν ὧν εἶδεν ἀρχεισθῆναι τῷ περὶ τῶν οὔρων ῥηθέντι. τῆς γὰρ τῶν ἀποπατημάτων κενώσεως ὡσαύτως τοῖς οὔροις γινομένης, εἰ μὲν ἐναντίον τι περὶ τὴν ἐτέραν αὐτῶν ἐγγόνει, πάντως ἂν ἐπεσημῆνατο, τῶν δ' αὐτῶν αὐτοῖς ἀκολουθησάντων οὐκ ἦν ἀναγκαῖον ἀμφοτέρων μνημονεύειν;

que instrumenti osculum clauditur atque constringitur, resolutio perfecta fuerit. Sed monticolae illi urinae exitum obstructum non fuisse proposita verba declarant; utrum autem invito ipso an volente excerneretur, non item adjecit. Porro si liber iste accurate compositus ad editionem foret, ex eo quod adscriptum non esset, constaret quoque non factum esse, prorsus enim ipsum indicasset; sed eo modo scriptus non est, verum, ut saepius dictum fuit, per quasdam annotationes, reminiscendi causa. Nam de dejectionibus quoque nihil scripsit, quum tamen et has necesse sit aut nequaquam suppressas esse, sed perinde atque urinam praeter voluntatem effluere aut voluntate jubente excerni. At ipsum par fuit ad eorum quae videbat reminiscenciam, eo quod de urinis dixit, fuisse contentum, alvi scilicet excrementorum evacuatione ita ut urinae sese habente: nam si contrarium quid circa alterutram ipsarum factum esset, omnino significasset; eisdem autem eadem consequentibus, utriusque meminisse necesse

Ed. Chart. IX. [450.]

Ed. Bas. V. (481.)

ἀλλ' οὐδὲ γονή, φησὶν, ἴσχυτο. φυσικὴ γὰρ ἐστὶ καὶ ἡ ταύτης κένωσις, ὥσπερ καὶ ἡ τῶν οὖρων τε καὶ σκυβάλων. διὰ τί δὲ βουληθέντες μὲν ἀφροδισιάζειν ἐπ' αὐτὴν ἀφικνοῦνται, μὴ βουληθέντες δ' οὐκ ἔρχονται, μακροτέρῳ λόγῳ καὶ ἐν τοῖς περὶ τῶν ἀπόρων κινήσεων λογισμοῖς εἴρηται.

ση'.

Ὅσαι πτερυγώδεις φύσεις πλευρέων δι' ἀδυναμίαν τῆς ἀφορμῆς ἐπὶ τοῖσι κατάρροισι τοῖσι κακοθηθείσι, ἔκκρισις εἴη, μὴ εἴη, κακόν.

Τίνας μὲν ὀνομάζουσιν οἱ ἰατροὶ πτερυγώδεις ἔμπροσθεν εἴρηται. μεμαθήκατε δὲ καὶ ὅτι πρὸς φθίσειν ἐπιτηδείοι τεγγάνουσιν ὄντες οἱ τοιοῦτοι διὰ τοῦ τρίτου τῶν ἐπιδημιῶν, ἀφορμὴν δὲ λέγειν εἶωθεν ὁ Ἱπποκράτης καὶ σχεδὸν ἅπαντες οἱ παλαιοὶ πᾶσαν ὕλην πράγματος, ἀφ' ἧς ὁρμὴ γίνεται πρὸς τὰς ἐπιζῆς ἐνεργείας, εἴτε ἀργύριον

non fuit. Verum neque genitura, inquit, suppressa est. Naturalis enim est et ipsius evacuatio, quemadmodum et urinae et stercoreis; sed quare venere uti volentes ad hanc deveniunt, nolentes autem non, longiore oratione et in libro de dubiis motibus disputatum est.

XVIII.

Quaecunque alatae naturae laterum propter impotentiam occasionis. Et in destillationibus malignis. Et si excretio fit et si non fit, malum.

Quosnam medici alatos vocent superius dictum est. Didicistis etiam ex tertio de morbis vulgaribus, ejusmodi homines ad tabem esse expositos. Occasionem autem Hippocrates dicere consuevit et omnes fere antiqui medici omnem rei materiam, ex qua initium motus ad sequentes actiones prodit, sive argentum, sive aliqua alia supellex,

Ed. Chart. IX. [450. 451.]

Ed. Basf. V. (482.)

(182) εἴτε τις ἄλλη κινήσις, εἴτε δύναμις εἴη τις, εἴτε χωρίον, εἴτε πίστις, εἴτε πρᾶξις, εἴτε αἴτιον, εἴθ' οἷον ἀπλῶς ἄλλο. τινὲς δ' οἶονται τοὺς πρωτοπαθοῦντας τόπους ἄλλων ἀφορμὰς ὀνομάζειν αὐτὸν, ἀποδείκνυσθαι τε καὶ τοῦτο φασὶν διὰ τῆσδε τῆς ῥήσεως. τὰς ἀφορμὰς ὁκόθεν ἤρξατο [451] κάμνειν σκεπτέον. εἰ δὲ καὶ τοῦτο τὸ σημαινόμενον, ὡς πρόσθεν εἶπον, ὄντι καθόλου πολλῶν τοιούτων κατὰ μέρος. οἱ μὲν γὰρ ῥήτορες, ὥσπερ γε καὶ οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι ἀφορμὰς τῶν ἀνθρώπων ἐνεργείας εἰρήκασιν, ὡς ἂν καὶ περὶ τούτων διαλεγόμενοι. μετενέηκεται δ' ὑφ' Ἰπποκράτους τοῦνομα, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα πολλὰ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τε καὶ παθῶν. ἐν οἷς ἅπασι κοινόν ἐστι τὸ ὁκόθεν ἤρξατο γενέσθαι. νῦν μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς εἰρημένης ῥήσεως ὁ Ἰπποκράτης ὁκόθεν ἤρξατο κάμνειν ἔφη, δύναται δὲ ὡσαύτως λέγεσθαι καὶ τὸ ὁκόθεν ἤρξατο πληῖζεσθαι, πολεμεῖν, εἰρηνεύειν, μάχεσθαι, φιλεῖν ἀλλήλους, μισεῖν, τυραννεῖν καὶ πᾶν ὅτι οὖν ἄλλο τοιοῦτο. καὶ νῦν οὖν τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ περὶ γνάμνη τινὰ γίνεσθαι λέλει-

sive potentia quaedam sit, sive locus, sive fides, sive actio, sive causa, sive quicquid aliud simpliciter. Sed quidam putant ipsum locos prius affectos aliarum occasiones appellare, idque ex eo sermone demonstrari ajunt. Occasiones, unde incepit laborare, considerandae. Si vero et hoc significatum, ut supra dixi, est, quum sit commune, multa sub ipso erunt singularia. Oratores quidem, quemadmodum et historici et philosophi, occasiones hominum actiones dixerant, utpote et qui de illis disputent; ab Hippocrate autem nomen translatum est, quemadmodum et alia multa naturalium actionum atque affectuum, in quibus omnibus commune est hoc, unde incepit fieri: nunc enim in proposita parte Hippocrates dixit, unde incepit laborare. Posset autem similiter dici et hoc unde incepit navigare, bellum gerere, pacem agere, pugnare, inter se amare, odisse, tyrannidem exercere et omnia id genus alia. Nunc itaque primum initium, quo quis ala-

Ed. Chart. IX. [451.] Ed. Bas. V. (482.)
 και πρὸς Ἱπποκράτους. ἀφορμὴν δ' οὐκ ἂν τις ἀπὸ τρό-
 που φαίη. τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; τῆς ἐμφύτου θερμασίας,
 ἣτις ἐκ τῆς καρδίας ἔχει τὴν ἀρχὴν, ἡ ἀρρώστια. μεμά-
 θηκας ὥσπερ ἐκτεταλὼν μεγάλῳ μὲν ὑπάρχοντι πεφυλὴ συν-
 αίχεται, σμικρῷ δ' ὄντι συσμικρύνεται, κατὰ τὸν αὐτὸν
 λόγον καὶ τῇ καρδίᾳ συναύξεσθαι τε καὶ σύμμεινῶσθαι τὸν
 θώρακα, τὴν καρδίαν δὲ αὐτὴν σμικρὰν γίνεσθαι πρὸς τῆς
 ἀρρώστιας τῆς ζωτικῆς δυνάμεως, ἥς οὐσίαν εἶναι τὸ ἐμφυ-
 τον θερμόν. ὅταν οὖν ἀρρώστος αὐτὴ φύσῃ τινὶ γένοιτο,
 τουτίσιν ἐξ ἀρχῆς, ἐκ τῆς πρώτης διαπλάσεως ἀναγκαῖόν
 ἐστὶ καὶ τὴν καρδίαν γενέσθαι μικρὰν καὶ τὸν θώρακα.
 τοῦ δὲ τρίτης ἀρχῆς εἶναι τὰς διοικούνσας τὸ ζῶον ἔμψυχας
 τὰς ἀποδείξεις ἐν τῇ περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος
 δογμάτων πραγματείᾳ. τοὺς δ' οἰηθέντας ἀφορμὰς λέγε-
 σθαι τοὺς πρωτοπαθοῦντας τόπους, πολλὸν τε περὶ τὴν
 ἐξήγησιν τῆς προκειμένης ῥήσεως εὐρήσεις ἀμαρτιάνοντας,
 καὶ τῷ προσυπακούειν οὐ λέξιν τινα μίαν, ἀλλὰ λόγον ὅλον,
 ὡς εἰ καὶ οὕτως ἡ ῥῆσις εἴρητο· ὅσαι περὶ γυναικὸς φύσεις

tus evadat, ab Hippocrate dictum est, occasionem vero
 quispian non abs re dixerit. Quenam igitur haec est?
 Ingenitae caliditatis, quae ex corde habet originem, im-
 becillitas. Didicisti enim quemadmodum cerebro magno
 caput una augetur, parvo existente minuitur: eadem ra-
 tione et cum corde augeri pectus et minui, verum cor
 ipsum exiguum ob vitalis potentiae infirmitatem creari,
 cujus potentiae essentiam ingenitum calorem esse dicimus.
 Quando igitur imbecilla haec alicui natura fuerit, hoc est
 ab initio, a prima formatione et cor et pectus parva ge-
 nerari necesse est. At quod tria sint animal gubernantia
 principia, demonstrationes didicisti in volumine de Hip-
 pocratis Platonisque decretis. Eos vero qui occasiones
 dici putant prius affectos locos, multum et in explanan-
 dis propositis verbis delirare invenies; et in eo quod nos
 non dictionem aliquam unam, sed integram orationem
 praeterea subaudire debere jubent, ac si et hoc modo
 sententia dicta sit. Quaecumque alatae naturae laterum,

Ed. Chart. IX. [451.]

Ed. Bas. V. (482.)

πλευρῶν δι' ἀδυναμίαν τῆς ἀφορμῆς ἐν τοῖσι κατάρροισι τοῖσι κακοήθεσι, μάλιστα φθίσεισιν ἀλίσκονται καὶ ἦν ἐκκρίσις εἴη καὶ ἥ μὴ εἴη κακόν. πολλῶν εἰρημένων τοῖς ἐξηγηταῖς εἰς τήνδε τὴν ῥῆσιν ἀνταρκίς ἐστὶ τὸ δοκοῦν ἀληθείστατόν γ' ἐμοὶ καὶ ὠφελιμώτατον εἶναι τοῖς μανθάνουσι τὴν ἰατρικὴν τέχνην, ὑποτυπῶσαι μόνον οἷς σὶόν τε διὰ βραχυταίῳ τοὺς τοίνυν ἀπὸ κεφαλῆς εἰς τὸν πνεύμονα γινομένους κατάρρους τηνικαῦτα νομιστίον εἶναι κακοήθεις, ὅταν λεπτὰ καὶ βρωτικὰ ταῖς δυνάμεσιν ἢ τὰ κατάρρόντα. ταῦτ' οὖν οὔτε μένειν ἐν τῷ πνεύμονι προσήκει μέχρι περ ἂν πεφθέντα παχυνθῇ, καθάπερ τὰ ἄλλα ρέυματα τὰ λεπτὰ μὲν, οὐκ ἔχοντα δὲ τὸ διαβρωτικόν τε καὶ δύσπεπτον, εὐτ' εὐθέως ἐκκρίνεσθαι. μένοντα γὰρ ἔνδον οὐ πέττεται. ῥαδίως καὶ φαίνεται γὰρ τὸ σπλάγχχον ἑλκοῦν, ἐκκρινόμενα δὲ βῆχας ἐργάζεται συντόνους, ἐφ' αἷς ἣ τε κεφαλὴ πληροῦται, αὐτὴ τε πάλιν καταπέμπει τῷ πνεύμονι κατάρρουν, εἰς κίνδυνόν τε τοῦ βαγῆναι τε τῶν κατ' αὐτὸν ἀγγείων ἀφικνεῖται διὰ τὴν ἐπὶ βηλὶ συντονίαν. εἰωθυῖαν

ob impotentiam occasionis in destillationibus malignis, maxime phthisi capiuntur, etsi excretio sit et si non sit, malum est. Quum multa ab horum verborum explanatoribus dicta sint, satis esto quod verissimum mihi et artem medicam discantibus utilissimum esse visum fuerit solum quam fieri potuit brevissimis designasse. Destillationes igitur a capite in pulmonem descendentes tunc maleficas esse putandum est, si defluentia subtilia et corrodentibus viribus praedita sint. Haec sane neque in pulmone morari tamdiu convenit, quoad concocta crassescant, quemadmodum alias fluxiones ex tenui quidem materia, sed non corrosiva et aegre maturesciente constantes, neque rursus statim expelli. Intus enim morantia non facile concoquantur, viscusque ipsum lacerare deprehenduntur, si excernantur autem, tussis violentas commovent, ob quas caput repletur ipsumque rursus in pulmonem materias depellit, atque ob tussis vehementiam, ne aliquod in ipso receptaculum frangatur metus est. Qualis plane tussis

Ed. Chart. IX. [451. 452.]

Ed. Bas. V. (482.)

γίνεσθαι τοῖς μὴ ῥαδίως ἀναπτύσσουσιν τὰ ἐκ τοῦ πνεύματος ὑγρά, λεπτά καὶ ὑδατώδη κατὰ τὴν σύστασιν ὄντα. γίνεται μὲν γὰρ ἡ ἀνοδος αὐτοῖς ἀναφερομένοις ὑπὸ τοῦ κατὰ τὰς βῆχας ἐκπιμπόμενου πνεύματος, ὅταν δ' ἡ λεπτά καὶ ὑδατώδη, περιωχίζεται τε ταῦτα καὶ ἀντικαταφέρεται, μὴ φθάνοντα διεξιθεῖν ὅλην τὴν τραχηῖαν ἀρτηρίαν. ἀληθεῖς οὖν ἔστι τὸ βλάβην ἐπισθαι καὶ μένουσι κατὰ τὸν πνεύμονα τοῖς τοῦτοις ὑγροῖς καὶ κινουμένοις.

[452] Πίερα ἄρχεται γυναιξὶ μὲν μᾶλλον ἀπὸ ὀσφύος καὶ διὰ νώτου τότε εἰς κεφαλὴν. αἰτάρ καὶ ἀνδράσιν, ὀπισθεν μᾶλλον ἢ ἐμπροσθεν. φρίσσουσιν γὰρ τὰ ἐξωθεν μᾶλλον ἢ τὰ ἐνδον τοῦ σώματος, οἷον πῆχων, μηρῶν. αἰτάρ καὶ τὸ δέρμα ἀραιότερον, ὅλοι δὲ ἢ θριξὶ ἀφ' ὧν δὲ ἄλλων ῥιγοῦσιν ἴσως ἐλμῶν ἄρχεται ἐκ τῶν ἀγγείων.

illis accidere solet qui humores tenues et aqueae substantiae difficulter ex pulmonibus rejiciant; ascendunt enim isti a spiritu per tussim emisso sublatis; quod si tenues et aquei sint, disperguntur et contra spiritus motum prius delabuntur quam totam asperam arteriam egressi sint. Verum est igitur noxam sequi, siue in pulmone humores isti remaneant, siue evacuentur.

XIX.

Rigores incipiunt mulieribus quidem magis a lumbis et per dorsum et tunc in caput; verum et viris posterius magis quam a priori parte. Horrent exteriora magis quam interiora corporis, ut cubitorum, femorum. Sed etiam cutis rara; id vero pilus indicat. A quibus autem aliis rigent fortasse ulceribus, incipit ex vasculis.

Ed. Chart. IX. [452.]

Ed. Basf. V. (482.)

Τὰ μὲν ἄλλα τῆς θήσεως ἐξηγησάμεθα κατὰ τε τοὺς ἀφορισμοὺς καὶ τὸ δεύτερον τῶν ἐπιδημιῶν. τὸ δ' ἐπὶ τῇ τελευτῇ προσκείμενον οὐκ ὀλίγα πρᾶγματα παρίσχηκε τοῖς ἐξηγησαμένοις τὸ βιβλίον. ἄλλος γυνάλλως αὐτὰ γράφει, δηλοῦντες ἄχαντες ὡς οὐχ οἷόν τ' εἶναι πιθανῶς ἐξηγήσασθαι τὴν ῥῆσιν, ἔτι γε τὴν ἀρχαίαν φυλάττει γραφὴν. ἐκείνη μὲν οὖν εἶσι ταυτέ, ἐξ αὐτῆς δέ τινες τὸ ἴσως ἐλπίων ὑπαλλάξαντες ἔγραψαν ὡς ἐλπίων, ἢ ἢ παράδειγμα τοῦτ' αὐτὸ τῶν ἄλλων. οὐ γὰρ ἀφ' ἐλπίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποστημάτων εἰς πῦον μεταβαλλόντων ῥιγοῦσι. καὶ μέντοι καὶ καυθέντες τινὲς καὶ τμηθέντες ἐρρίγωνσαν ἐπὶ τε τῇ καύσει καὶ τῇ τομῇ. τινὲς δ' ἐθεασάμην διὰ δριμύ φάρμακον ἐπιτεθέν ἐλκεῖ ῥιγώσαντας. ἀλλὰ πάντα τὰ τοιαῦτα ῥίγη φαινόμενον ἔχει τὸ προκατάρχον αἷτιον. εἴρη δ' εἶστιν ἐν τριταίοις καὶ τεταρταίοις πυρετοῖς καὶ πολλοῖς ἅμα κρίσει γινόμενα, χωρὶς αἰτίας φανεράς, καὶ αὖ φασιν εἰρησθαι τὸ ῥίγη ἀρχεῖται γυναικὲ μὲν μᾶλλον καὶ τὰ ἄλλα ἐραεῖς. καίτοι γε τοῦτο πρῶτον αὐτὸ θαυμάσειεν ἂν τις ὅπως ἐν τοῖς ἀφο-

Reliqua hujus sermonis verba et in aphorismis et in secundo de popularibus morbis declaravimus. Sed quod in calco adjectum est, haud parum negotii libri hujus interpretibus facessit; siquidem alius aliter ea verba scribit, omnes inquantum sermonem verisimiliter interpretari non posse, si antiqua lectio servetur. Ea vero hujusmodi est, ex qua nonnulli eam partem mutaverunt, *fortasse* ulceribus, scribentes, ut *ulceribus*; ut id ipsam aliarum sit exemplum. Neque enim ab ulceribus solum, sed etiam abscessibus suppurantibus rigent, quin etiam nonnulli asli et secti ex ulatione et incisione riguerunt; vidimus praeterea nonnullos ob acre pharmacum ulceri superpositum riguisse. Verum omnes id genus rigores externam causam evidentem habent; alii vero sunt in tertianis et quartanis febribus et plerumque una cum judicationibus citra manifestam causam exorientes, de quibus dictum fuisse ajunt, rigores incipiunt mulieribus quidem magis et reliqua deinceps posita. Et quidem illud ipsum primo quispiam mi-

Ed. Chart. IX. [452.]

Ed. Bas. V. (482.)

ρισμοῖς, ἐνθα μάλιστα τὴν αὐτοῦ γνώμην ἐνδείκνυται καὶ τὸν περὶ τοῦ ῥίγος λόγον ἔγραψεν ἀποφηνάμενος καθόλου, χωρὶς διορισμοῦ τοῦ νῦν ἐν τῇ προκειμένῃ ῥήσει διδασκόμενου. φαίνεται γὰρ εἰ ταύτῃ τις προσέχη τὸν νοῦν, οὐ πάντα μόνον τὰ ῥίγη καθ' ἓνα τρόπον γίνεσθαι δοξάζων ἐν τῷ λέγειν· ἀφ' ὧν δὲ ἄλλων ῥιγέουσιν, ὅσον ἐλκίων, ἄρχεται ἐκ τῶν ἀγγείων, πρὸς τῷ καὶ αὐτὸ τοῦτο, ἐκ τῶν ἀγγείων ἄρχεσθαι γάναι τὸ ῥίγος, οὗτ' ἔχειν ἀντιδιαίρειν τοῖς προτειρημένοις. εἴησι γοῦν λέγειν ὥς ἐκ τῶν ἀγγείων μὲν ἄρχεσθαι τὰ ῥίγη πάντα, τουτέστι τῆς ἐν αὐτῇ κακοχυμίας, ἀλλὰ φρίττει πρῶτα μὲν ὁσπύς καὶ τὰ κατὰ νῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἄλλα. διὰ τοῦτ' οὖν ἔνιοι μὲν μεταγράφαντες τὴν παλαιὰν γραφὴν οὕτως εἰτύπωσαν τὴν λέξιν. ἀφ' ὧν δὲ ἄλλων ῥιγέουσιν, ὥς ἐλκίων, ἄρχεται ἐκ τῶν ἀγγείων, ἢ ὁ λόγος ἢ τοιοῦτος. ὅσα μὲν αὖτε τόπου πεπονθότος γίνεται ῥίγη, τὴν ἀρχὴν ἐξ ὁσπύς τε καὶ νῶτου λαμβάνει. τὰ δ' ἄλλα τῶν πεπονθότων ἀφορμᾶται μορίων, ἅπερ δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ ῥίγους ἐστὶν ἡ αἰτία. τινὲς δ' ἀντι

ratus fuerit, quomodo in aphorismis, ubi maxime suam ipsius sententiam explicat et de rigore sermonem fecit, in universum illum protulit sine ea, quam in propositis verbis edocet, definitione. Videtur namque, si ea quis consideret, Hippocrates opinari, non omnes rigores uno tantum modo fieri, quum dicat: a quibus autem aliis rigent, fortasse ulceribus, incipit ex vasculis, ultra id quod hoc ipsum, ex vasculis incipere rigorem, dixisse, nullam oppositam antedictis divisionem habet. Licet itaque dicere ex vasculis rigores omnes ortum habere, id est malis suocis intra vascula contentis; sed primum quidem lumbi et dorsi partes horrent, deinde et reliqua. Propterea nonnulli veterem scripturam permutantes ita lectionem instituerunt: a quibus autem aliis rigent, ut ulceribus, incipit ex vasculis, ut huiusmodi oratio sit: quicumque sine loco passio rigores fiunt, a lumbis et dorso initium sumunt; alii vero ab affectis particulis exoriuntur, quae plane et ipsius rigoris causae sunt. Aliqui vice huius di-

Ed. Chart. IX. [452. 453.]

Ed. Bas. V. (482. 483.)

τῶν ἀγγείων ἔγραψαν ἐναντίων, ἐν ἑφ' ὧν ὁ πεπονθὼς τόπος αἷτιος γίνεται τοῦ ῥίγους, ἔλκων ἐφ' ἑαυτὸν, ὥς φασί, κατ' ἐκτὶνον τὸν χρόνον ἐν ᾧ ῥιγοῦσι τὸ ἐκ παντὸς τοῦ σώματος αἷμα φανέται τὸ ῥίγος ἐκ τῶν ἐναντίων τοῖς πεπονθόσι μορίοις ἀρχόμενον, ἐναντία καλοῦντος αὐτοῦ τοῖς μὲν ἄνω τὰ κάτω, τοῖς δ' ἄριστεροις τὰ (483) δεξιὰ. δηλον οὖν γέγραπται τοῖς γε προσέχουσι τὸν νοῦν οἷς ἐξ αὐτῶν ὧν μεταγράφουσιν, ἐπ' ἐναντιωτάτας [453.] ἀποφάσεις ἄγουσι τὸν λόγον, ἔνιοι μὲν ἐκ τῶν πεπονθότων μορίων ἀρχεσθαι τὰ ῥίγη λέγοντες, ἔνιοι δ' ἐκ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς, ἅπερ, ὥς αὐτοὶ φασί, τὰ πορθέωτάτα. περὶ μὲν οὖν αἰτίας, ὥς εἴρηται πολλάκις, ἔξεστι τῷ βουλομένῳ λέγειν ὥς ἂν θέλῃ, τὰ φαινόμενα δὲ ἐναργῶς οὐκ ἔξιστιν. ἀνατραπήσονται γὰρ οὕτως αἱ τέχναι πᾶσαι καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ βίος. φαίνεται δ', ὥς ἐν ἀφορισμοῖς ἐδίδαξε, τὰ ῥίγη πάντα τὴν ἀρχὴν ἐξ ὀσφύος τε καὶ νώτου λαμβάνοντα καὶ χεῖρὶ τὸ νῦν προκείμενον ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῆς ῥήσεως. εἰ μὲν οὖν ὁ συνθεὶς τὸ βιβλίον, ὥς λέγουσι, Θέσσαλος ὁ τοῦ

ctionis, vasculis, contrariis scripserunt: ut in quibus affectus locus rigoris auctor est, ad se ipsum, ut ajunt, eo quo rigent tempore, ab omni corpore sanguinem attrahens, tunc rigor ex locis, qui passis sedibus contrarii sunt, provenire videbitur, ipso superioribus inferiora, sinistra dextra contraria dicente. Jam igitur animadvertentibus palam est, ex his, quae illi in scriptura transmutant, in maxime contrarias sententias orationem trahi, nonnullis ab affectis membris, aliis ab istorum contrariis, rigores oriri afferentibus; contraria vero sunt, ut ipsi dicunt, quae longissime distant. De causa quidem, ut saepius dictum est, licet volenti ut lubet dicere; sed de iis quae evidentem apparent non licet: ita enim omnes artes hominumque vita funditus everterentur. Verum, ut in aphorismis prodidit, omnes rigores ex lumbis et dorso initium capere dignoscuntur. Atque istud in praesentia, in fine propositi sermonis adjectum, libri auctor, ut ajunt,

Ed. Chart. IX. [453.]

Ed. Bas. V. (483.)

Ἰπποκράτους υἱός, ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς ὑπομνήμασιν εὐρῶν
ἐξεγράψατο, κακῶς ἐποίησεν ἐγγράψας αὐτὸ τῷ βιβλίῳ. τὰ
γὰρ ὑπὸ τοῦ πατρὸς περικείμενα χρόνῳ πολλῷ καὶ διὰ τῶν
ἀπορισμῶν εἰς ἀπόφασιν καθολικὴν ἡγμένα βεβαιότερα
νομίζουσιν αὐτὸν ἐχρῆν εἶναι τῶν, ὑπὸτ' ἐξήτει, πρόσθεν οὐ-
δέπω γνωσχομένων. εἰ δ' αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ προσέγραψε τοῦτο,
πολὺ χεῖρον ἔπραξε, τὴν τοῦ πατρὸς ἀπόφασιν καθολικὴν
διαστρέψας ἐπὶ τὸ φαῦλον. εἰ δ' ἄλλος τις τῶν μετὰ Θέσ-
σαλον ἔγραψε τὸ βιβλίον τοῦτο, κακῶς ἐκείνος ἐποίησεν.
καὶ γὰρ ὡς εἴρηται πολλάκις ἡ πείρα κρείττων ἐστὶ τῶν
ἐταργῶς φαινομένων, οὐχ ὁ λόγος, ὃν ἂν ἕκαστος ἐαυτοῦ
πιθανῶς ἀναπλάσῃ. τοῦ γὰρ ὅτι δὴ γίνεται τὸδε τι
συμφωνηθέντος ὁ λόγος ζητεῖ καὶ διατείνεται· τοῦ δ' ὅλως
φαινομένου γίνεσθαι ληρῶδεις ἐστὶν ὡς γενομένου λέγειν
αἰτίαν. εἴρηται δὲ καὶ ἄλλα τινὰ τοῖς ἐξηγηταῖς εἰς τὴν
προκειμένην ῥῆσιν. ἀλλ' ἔγωγε πολλάκις ἤδη παρηγησά-
σάμην ἀπάντων μεμνησθαι καὶ μάλιστα· ὅταν αὐτῶν

Thessalus Hippocratis filius, si in patris commentariis re-
pertum descripsit et libro interfert, male fecit; nam a
patre longo tempore dijudicata et per aphorismos in com-
munem enunciationem redacta firmiora ipsum putare oport-
uit quam illa, quae dum quaererentur antea nondum
cognoscebantur. Quod si ipse ex se id adscripsit, longe
majus peccatum commisit patris communem enunciationem
invertens atque depravans. At si quispiam alius Thessalo
posterior librum hunc scripsit, male et ipse fecit. Ut
enim saepe iteravimus, experientia rerum evidenter ap-
parentium iudex est, non ratio, quam sibi unusquisque
verisimiliter commentus fuerit. Nam quum aliquid fieri
fama sit, ratio investigat, atque id ita esse contendit;
quum quid autem plane fieri conspicitur, nugatoria et
supervacua oratio est, quae ipsum fieri causam asserens
dicat. Caeterum et alia quaedam ab interpretibus in hac
parte dicta sunt, sed ego jam saepius omnium meminisse

Ed. Chart. IX. [452. 453.]

Ed. Basf. V. (482. 483.)

τῶν ἀγγείων ἔγραψαν ἐναντίων, ἵν' ἐφ' ὧν ὁ πεπονθὼς τό-
πος αἰτίος γίνεται τοῦ ῥίγους, ἔλκων ἐφ' ἑαυτὸν, ὡς φασί,
κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐν ᾧ ῥιγοῦσι τὸ ἐκ παντὸς τοῦ
σώματος αἷμα φανέται τὸ ῥίγος ἐκ τῶν ἐναντίων τοῖς πε-
πονθῶσι μορίοις ἀρχόμενον, ἐναντία καλοῦντος αὐτοῦ τοῖς
μὲν ἄνω τὰ κάτω, τοῖς δ' ἀριστεροῖς τὰ (483) δεξιὰ. δῆ-
λον οὖν γέγονε τοῖς γε προσέχουσι τὸν νοῦν ὡς ἐξ αὐτῶν
ὧν μεταγράφουσιν, ἐπ' ἐναντιωτάτας [453.] ἀπρῆσταις
ἄγουσι τὸν λόγον, ἔνιοι μὲν ἐκ τῶν πεπονθότων μορίων
ἀρχισθαι τὰ ῥίγη λέγοντες, ἔνιοι δ' ἐκ τῶν ἐναντίων αὐ-
τοῖς, ἄπειρ, ὡς αὐτοὶ φασί, τὰ πορρωτάτω. περὶ μὲν οὖν
αἰτίας, ὡς εἴρηται πολλάκις, ἔξεστι τῷ βουλομένῳ λέγειν
ὡς ἂν θέλῃ, τὰ φαινόμενα δὲ ἐναργῶς οὐκ ἔξεστιν. ἀνα-
τραπήσονται γὰρ οὕτως αἱ τέχνηαι πᾶσαι καὶ τῶν ἀνθρώπων
ὁ βίος. φαίνεται δ', ὡς ἐν ἀφορισμοῖς εἰδίχατε, τὰ ῥίγη
πάντα τὴν ἀρχὴν ἐξ ὀσφύος τε καὶ νώτου λαμβάνοντα καὶ
τοῦτε τὸ πῦν προκείμενον ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῆς ῥήσεως. εἰ
μὲν οὖν ὁ συνθεὶς τὸ βιβλίον, ὡς λέγονσι, Θέσσαλος ὁ τοῦ

ctionis, vasculis, contrariis scripserunt: ut in quibus af-
fectus locus rigoris auctor est, ad se ipsum, ut ajunt, eo
quo rigent tempore, ab omni corpore sanguinem attrah-
ens, tunc rigor ex locis, quæ pallis sedibus contrarij
sunt, provenire videbitur, ipso superioribus inferiora,
sinistria dextra contraria dicente. Jam igitur animadver-
tentibus palam est, ex his, quæ isti in scriptura trans-
mutant, in maxime contrarias sententias orationem trahi,
nonnullis ab affectis membris, aliis ab istorum contrariis,
rigores oriri afferentibus; contraria vero sunt, ut ipsi di-
cunt, quæ longissime distant. De causa quidem, ut sæ-
pius dictum est, licet volenti ut lubet dicere; sed de
iis quæ evidenter apparent non licet: ita enim omnes
artes hominumque vita funditus everterentur. Verum, ut
in aphorismis prædixit, omnes rigores ex lumbis et dorso
initium capere dignoscuntur. Atque istud in præsentia,
in fine propositi sermonis adjectum, libri auctor, ut ajunt,

Ed. Chart. IX. [453.]

Ed. Bas. V. (483.)

Ἰπποκράτους υἱὸς, ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς ὑπομνήμασιν εὐρὺν
ἐξεγράψατο, κακῶς ἐποίησεν ἐγγράψας αὐτὸ τῷ βιβλίῳ· τὰ
γὰρ ὑπὸ τοῦ πατρὸς κεκριμένα χρόνῳ πολλῷ καὶ διὰ τῶν
ἀγορισμῶν εἰς ἀπόφασιν καθολικὴν ἡγμένα βεβαιότερα
νομίζεῖν αὐτὸν ἐχρῆν εἶναι τῶν, ὑποῖ' ἐξήτει, πρόσθεν οὐ-
δέπω γνωσχομένων. εἰ δ' αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ προσέγραψε τοῦτο,
πολὺ χεῖρον ἐπραξε, τὴν τοῦ πατρὸς ἀπόφασιν καθολικὴν
διαστρέψας ἐπὶ τὸ φαῦλον. εἰ δ' ἄλλος τις τῶν μετὰ Θέσ-
σαλον ἔγραψε τὸ βιβλίον τοῦτο, κακῶς ἐκείνος ἐποίησεν.
καὶ γὰρ ὡς εἴρηται πολλάκις ἡ πείρα κρείττων ἐστὶ τῶν
ἐναργῶς φαινομένων, οὐχ ὁ λόγος, ὃν ἂν ἕκαστος ἑαυτοῦ
πιθανῶς ἀναπλάσῃ. τοῦ γὰρ ὅτι δὴ γίνεται τότε τι
συμφωνηθέντος ὁ λόγος ζητεῖ καὶ διατείνεται· τοῦ δ' ὅλως
φαινομένου γίνεσθαι ληρῶδὲς ἐστὶν ὡς γινομένου λέγειν
αἰτίαν. εἴρηται δὲ καὶ ἄλλα τινὰ τοῖς ἐξηγηταῖς εἰς τὴν
προκειμένην ῥῆσιν. ἀλλ' ἔγωγε πολλάκις ἤδη παρητησά-
σάμην ἀπάντων μεμνησθαι καὶ μάλιστα ὅταν αὐτῶν

Theſſalus Hippocratis filius, ſi in patris commentariis re-
pertum deſcripſit et libro interſeruit, male fecit; nam a
patre longo tempore dijudicata et per aphoriſmos in com-
munem enunciationem redacta firmiora ipſum putare opor-
tuit quam illa, quae dum quaererentur antea nondum
cognoſcebantur. Quod ſi ipſe ex ſe id adſcripſit, longe
majus peccatum commiſit patris communem enunciationem
invertens atque depravans. At ſi quiſpiam alijs Theſſalo
poſterior librum hunc ſcripſit, male et ipſe fecit. Ut
enim ſaepe iteravimus, experientia rerum evidenter ap-
parentium judex eſt, non ratio, quam ſibi unusquiſque
verifiſimiliter commentus fuerit. Nam quum aliquid fieri
fama ſit, ratio inveſtigat, atque id ita eſſe contendit;
quum quid autem plane fieri conſpicitur, nugatoria et
ſupervacua oratio eſt, quae ipſum fieri cauſam afferens
dicat. Caeterum et alia quaedam ab interpretibus in hac
parte dicta ſunt, ſed ego jam ſaepius omnium meminiffe

Ed. Chart. IX. [453.]

Ed. Basf. V. (483.)

τὰ πιθανώτατα δοξάντα εἶναι βασανιζόμενα φαίνεται
ψευδῇ.

κ.

Κεφάλαιον ἐκ τῆς γενέσεως καὶ ἀφορμῆς καὶ πλείστον λό-
γον καὶ κατὰ μικρὸν γνωσκομένων συνάγοντα καὶ κατα-
μαθάνοντα, εἰ ὁμοιά ἐστιν ἀλλήλοισιν καὶ εἰ μὴ ὁμοία
ἀλλήλοισιν εἰσιν, ὡς ἐκ τῶν ἀνομοιοτήτων ὁμοιότης γίνη-
ται μία, οὕτως ἂν εἴη ὁδός. οὕτω καὶ τῶν ὀρθῶς ἔχόν-
των δοκιμασίῃ καὶ τῶν μὴ ἔχόντων ἐλεγχος.

Οὐ τὸ προστάττειν ἃ νῦν εἶπεν, ἀλλὰ τὸ πράττειν ἐπὶ
τῶν νοσοῦντων αὐτὰ δύσκολον, ὅλως γοῦν τῆς τέχνης τὸ
κεφάλαιον ἐν αὐτοῖς ἐστιν. ἰὰν γάρ τις ἀκριβῶς εἰδῇ τὴν
τ' ἐκ πρώτης γενέσεως φύσιν τοῦ νοσοῦντος, ἐκ τίνος τε
νῦν αἰτίας νοσεῖ καὶ διὰ πολλῶν λόγων κατὰ μικρὸν γνω-
σκομένων, ἐπισκοπούμενος τὰς τε φαινομένας ὁμοιότητας

reculavi et maxime cum ea, quae verisimilia esse vide-
bantur, ad examen redacta, falsa esseprehenduntur.

XX.

Caput ex ortu et occasione et plurimis sermonibus et pau-
latim cognitis colligentem et perdiscentem, an familia
inter se sint. Esi non familia inter se sint, ex diffi-
militudinibus similitudo fiat una. Sic utique sit via.
Sic et recte se habentium probatio et non recte re-
dargutio.

Non quae nunc dixit praecipere, sed ea in aegro-
tantibus exsequi difficile est; prorsum sane artis summa in
ipsis est. Nam si quis accurate laborantis naturam a pri-
mo ortu cognoverit et ex qua nunc causa laboret et per
multos sermones paulatim cognitos evidentes similitudines
et quae dissimilitudines esse videantur speculans, alia quo-

Ed. Chart. IX. [453. 454.]

Ed. Basf. V. (483.)

καὶ τὰς δοκούσας ἀνομοιότητας εἶναι καὶ τὰλλα τὰ διὰ
τῆς ῥήσεως εἰρημένα καλῶς εὐρίσκει, θεραπεύει οὕτως δυνή-
σεται κάλλιστα. σκεψώμεθα οὖν ἅπαντα τὰ κατὰ μέρος,
ἀναμνησκοίτες μὲν ὅσα δὲ ἄλλων ἐπὶ πλέον ἐξεργάσμε-
θα, προστιθέντες δ' αὐτοῖς εἴ τι λείποι. τὸ μὲν οὖν ἐπί-
στασθαι τὴν ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως ἐκάστῃ τῶν θερα-
πεινομένων φύσιν εἴρηται καὶ δίδεικται πολλάκις ὅπως ἂν
τις κάλλιστα πράττῃ. δίδεικται δ' οὐδὲν ἥτιον ἢ χρῆ περὶ
τε τῶν πεπονθότων τόπων καὶ τῶν συμπαθούτων αὐτοῖς
ἐπίστασθαι τε καὶ διαγινώσκειν ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν νοσούντων.
ὥσπερ γε καὶ περὶ τῶν αἰτίων ὅσα γε προκατάρ- [454]
χοντα καλοῦσι καὶ ὅσα προηγούμενα καὶ ὅσα συνεκτικά.
δίδεικται δὲ καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ βιβλίον, ἥνικα ἔλεγεν
ἡ περὶ τὸν κάμνοντα οἰκονομία, τίνα χρήσιμος ἂν τις
ἐκ τῶν τοῦ κάμνοντος λόγων ἀθροίσαιεν εἰς τὰ τῆς τέχνης
ἔργα. καὶ μέντοι καὶ οἷς ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἐν αὐτῇ θεω-
ρουμένων ἐπισκοπούμενον τὰς ἀνομοιότητας εἰς μίαν ἄγειν
καθόλου τε καὶ κοινὴν ὁμοιότητα προσήκει. τὰ πλεῖστα

que in propositis verbis enarrata bene inveniat, iste jam optime curare poterit. Omnia itaque contemplerur singulatim, ea, quae per alia volumina uberius pertractavimus, in memoriam revocantes et ipsi, si quid deficiat, adjicientes. Igitur cujusque eorum, qui curentur, naturam a primo ortu sciri debere praecepimus, sapientiusque ut optime quispiam id faciat ostendimus. Ostensum est autem haud minus, quae de primario affectis locis et per vitii communicationem laesis scire et exquisitè dignoscere in aegrotis oporteat, quemadmodum et de causis, quas anteincipientes vocant et quas antegressas et quas contentrices. Ostensum est praeterea et in hoc libro quum tradita est circa aegrotantem oeconomia, quae utiliter quispiam ex aegri sermonibus ad artis opera colligere possit. Quin etiam quod ex singularibus in ipsa consideratis speculantem dissimilitudines ad unam universalem communemque similitudinem redigere oportet. Plurima vero

Ed. Chart. IX. [454.]

Ed. Bas. V. (483.)

δὲ τῶν ἐν τούτοις τοῖς βιβλίοις γεγραμμένων ἐστὶ χρήσιμα, τὰ δ' ἐφεξῆς εἰρημένον αὐθις ἀνομοιότητος τούτοις τὴν ἀπὸ τῶν καθόλου καὶ κοινῶν καὶ ὁμοίων εἰς τὰς διαφορὰς τομὴν ἐνδείκνυται. δίδεσθαι δ' ἡμῖν καὶ τοῦτο κατὰ πάντα τὰ μέρη τῆς τέχνης. ἐν μὲν τῷ περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν συμπτωμάτων, ἐπὶ τῆς τοῦ γενικοῦ συμπτώματος. οὕτως δὲ καὶ τοῖς περὶ διαφορᾶς τῶν σφυγμῶν καὶ τοῦ σφυγμοῦ. ἀλλὰ καὶ κατὰ ταύτας τὰς διαφορὰς πάλιν ὁμοιότης ἐστὶ καὶ τέμνεται γὰρ πάλιν ἐκάστη διαφορὰ, καθάπερ ἐδίδαξαμεν, εἰς ἄλλας μερικωτέρας διαφορὰς, καὶ αὖτις πάλιν ἔχουσιν ὁμοιότητάς τινας. κατὰ τοῦτ' οὖν εἰπὼν αὐθις, τὰς ἀνομοιότητος τούτοις, ἐπήνεγκε καὶ εἰ ὅμοια ἁλλήλοισιν, ἵν' ἀκούσωμεν περισπασθέντος τοῦ κατὰ τί. βούλεται γὰρ ἡμᾶς γενώσκειν τὰς ὁμοιότητας, ἀπὲρ εἰσὶ διαφοραὶ, κατὰ τί πάλιν ὅμοιαι εἰσιν ἀλλήλαις, ὥς ἐκ τῶν ὁμοιοτήτων ὁμοιότης γένηται μία. καὶ γὰρ αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἐκάστη διαφορὰ κοινὴν ἔχει ὁμοιότητα καὶ πάσας ἢ γενικὴ περιλαμ-

eorum, quae in his libris scripta sunt, usu venire solent. At quod deinceps scriptum est, rursus dissimilitudines his, ab universalibus, communibus et similibus in differentias partitionem significat. Ostensum est autem hoc a nobis in omnibus partibus artis, in libro de differentia symptomatum, de communis symptomatis divisione, ita quoque et in libris de pulsuum differentia, de pulsus in universum distinctione actum est. Verum et inter has differentias rursus similitudo est, iterumque singulae differentiae, ut edocuimus, in alias magis particulares differentias distinguuntur, item et istae quasdam habent similitudines. Idcirco igitur quum dixerit, rursus dissimilitudines his subjunxit et an similia inter se, ut intelligamus, deficere haec verba, *per quid*, vult enim nos cognoscere dissimilitudines, quae quidem sunt differentiae, per quid iterum similes inter se sint, ut ex dissimilitudinibus una similitudo fiat; etenim ipsa per se unaquaeque differentia communem similitudinem habet, omnesque generales com-

Ed. Chart. IX. [454.]

Ed. Bas. V. (483.)

βάνει. καλῶς οὖν εἶπεν αὕτη. ἡ γὰρ ὁδὸς, ὀρθὴ κατὰ πᾶσαν δηλονότι τέχνης σύστασιν ἔστιν, ὡς ἔμαθες. κεκλή-
κασι δὲ οὐχ ὁδὸν, ἀλλὰ μέθοδον οἱ μεθ' Ἰπποκράτην τὴν
τοιαύτην ὁδὸν, ἐξ ἧς καὶ τῶν ὀρθῶς εὐρισκομένων τε καὶ
γινομένων ἐν ταῖς τέχναις δοκιμασία καὶ τῶν οὐκ ὀρθῶς
ἐχόντων ὁ ἔλεγχος γίνεται.

κα'.

Αἰμορραγίη ἐκ φινῶν ἢ τοῖσιν ὑποχλωρομέλαισιν ἢ τοῖσιν
ἐρυθροχλώροις ἢ τοῖσιν ὑποχλώροις.

Οὐ πρόσκειται τῷ λόγῳ πότερον γίνεται μᾶλλον ἐν
ταῖς νόσοις ἐκ φινῶν αἰμορραγία τοῖς εἰρημένοις ἢ μᾶλλον
τῶν ἄλλων ὠφελεῖ τούτους. ἀλλ' οὐδὲ τίνας λέγει τοὺς ὑπο-
χλωρομέλινους εὐθελόν ἔστιν. ὡς γὰρ εἶπον ἤδη πολλάκις,
εἰώθασιν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῶν φυτῶν τὸ χλωρὸν λέγειν ἀπὸ
τῆς χλός καὶ τοῦ ταύτης χρώματος ὡς τὰ πολλὰ, κατα-

plectitur. Recte igitur dixit: haec enim via recta in
omni scilicet artis constitutione, ut didicisti. Appellave-
runt autem hanc viam posteriores Hippocrate non viam,
sed methodum, ex qua recte inventorum et factorum in
artibus probatio est, non recte autem se habentium re-
dargutio.

XXI.

*Sanguinis de naribus profusio aut iis, qui subvirides ni-
grique sunt, aut iis, qui rubri et virides aut subviridibus.*

Non est huic sermoni additum utrum magis in mor-
bis fiat sanguinis e naribus profusio dictis hominibus, an
magis quam alios istos juvet. Sed neque quos intelligat
subvirides et nigros clarum est. Nam, ut saepius jam
repetitum est, in stirpibus τὸ χλωρὸν, id est viride, ἀπὸ
τῆς χλός, id est ab herba, ejusque colore Graeci ple-

Ed. Chart. IX. [454. 455.]

Ed. Bas. V. (483. 484.)

χρώμενοι δὲ καὶ πᾶν τὸ εὐσθενεῖν καὶ τὴν οἰκίαν ἔχον
 εὐεξίαν οὕτως ὀνομάζουσιν. ἔστι δ' ὅτε καὶ τοὺς ὠχροὺς
 προσαγορεύουσι χλωροὺς, καὶ νῦν οὕτω δοκεῖ τισὶ τῶν ἑξη-
 γητῶν ὁ Ἰπποκράτης εἰρηκέναι χλωρομελάσιν, ὡς εἰ καὶ
 ὠχρομελάσιν εἶπεν. αὐτοὺς δὲ τούτους ἔνιοι μὲν ἐπιτηδαιο-
 τέρους εἶναι πρὸς αἱμορραγίαν φασὶ διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῆς
 ὠχροῦς χολῆς, ὡς ἀναστομῶσαι δυναμένης ἀγγεῖον διὰ τὴν
 δρμύνητα. τινὲς δὲ ὠφελεῖσθαι μᾶλλον διὰ τὸ μοχθηροὺς
 ἔχειν χυμοὺς κενώσιως δεομένους. ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν
 ἐρυθροχλωρῶν διεστήσαν, οἱ μὲν ἐτοιμοτέρους εἰρηθεῖν
 πρὸς αἱμορραγίαν αὐτοὺς φάσκοντες, οἱ δὲ ὠφελεῖσθαι
 μᾶλλον. ἐπ' ἀμφοτέρων δὲ [455] κοινὸν μὲν τὸ πλεονά-
 ζειν τὴν ὠχρὰν χολήν, οὐ κοινὸν δὲ τὸ μελαγχολικώτερον
 μὲν αὐτῇ μεμίχθαι χυμὸν ἐν τοῖς χλωρομελάσιν, αἵματι-
 κώτερον δ' ἐν τοῖς ἐρυθροχλωροῖς. ἔνιοι δὲ ἐρυθροχρόους
 γράφουσι διὰ τοῦ ρ, τοὺς τὴν ἐρυθρὰν ἔχοντας χροῖαν δη-
 λουῖσθαι βουλόμενοι. τρίτων δὲ (484) εἰρημένων τῶν ὑπο-

rumque dicere consueverunt; abutentes autem omne vi-
 gens et boni habitus ita nominant. Interdum vero et
 pallidos virides appellant, atque nunc ita explanatoribus
 videtur Hippocrates virides et nigros accepisse, tanquam
 si pallidos et nigros dixisset. Hos ipsos vero nonnulli
 sanguinis profluvio magis obnoxios esse contendunt, quod
 pallida bilis cum sanguine permixta sit, quae vasculum
 possit acrimonia sua recludere; alii istos magis juvari, quo-
 niam pravis humoribus evacuationem requirentibus affluant.
 Pariter et de rubris viridibusque vocatis dissentiunt; ali-
 qui ad sanguinis effusionem aptiores ipsos dictos esse asse-
 rentes, aliqui ea re juvari magis. Sed utrisque commune
 quidem est bile pallida abundare, non commune autem
 magis melancholicum succum ipsi admixtum esse in viri-
 dibus et nigris vocatis, magis sanguinem vero in rubris
 et viridibus. Nonnulli sane scribunt ἐρυθροχρόους per
 hanc litteram ρ, rubrum habentes colorem significari vo-
 lentes. At tertio dictos subvirides et hoc loco intelligunt

Ed. Chart. IX. [455.]

Ed. Bas. V. (484.)

χλωρὸν ἀκούουσι μὲν κῆνταῦθα τοὺς ὑπώχρους, ἐνδεικνυ-
μένης δὲ τῆς φωνῆς τοὺς βραχίους ἔχοντας ἀχρότητας, τίνε
ταύτην μεμίσχθαι βούλονται παραλείπουσιν. εἰ μὲν γὰρ με-
λανότητα, τοῦτους πρώτους αὐτῷ λιλίχθαι φασίν, εἰ δ'
ἐρυθρότητα, δευτέρους. μήποτε οὖν, ὅταν λευκότητι μεχθῇ,
καλεῖ τούτους ὑποχλωρούς. ὁ δὲ λευκόχρους οὐδ' ἔτοιμός
ἐστιν εἰς αἰμορραγίαν οὔτε τῶν προσηρημένων αἰφείλεται
μᾶλλον.

κβ.

Βραχία ὑφέντα παχύναι ξηρά.

Αὕτη μὲν ἡ παλαιὰ γραφή· οἱ δὲ περὶ τὸν Σαβίνον
οὐ βραχία γράφουσιν, ἀλλὰ βραχίονα, καὶ φασιν ἀντισπά-
σιως ἔνεκεν ἐπὶ τῆς ἐκ ῥινῶν αἰμορραγίας ὀνιάναι τὴν
ἀπὸ βραχίονος φλεβοτομίαν, οὐ μόνον ἰδίαν ἐξηγούμενοι
γραφὴν, ἀλλὰ καὶ πιθανῶς ἀξιοῦντες ἡμᾶς ἀκούειν τὸν βρα-

subpallidos; sed quum vox indicet modicum ipsos habere
pallorem, cuinam permixtum illum esse velint, silentio
transfeunt: nam si nigritiae, hos primos ab ipsis dictos
esse ajunt; si robori, secundos. Forfan igitur, quum al-
bori mixtus est pallor, istos subvirides vocat, verum albi
coloris homo haud ita multum sanguinis e naribus pro-
fluvio obnoxius est, neque magis quam praedicti ab eo
levatur.

XXII.

Parum remittentem crassum facere oportet aride.

Haec quidem vetus lectio est. Sabini autem discipuli
non legunt βραχία, id est parum, sed βραχίονα, id est
brachium; dicuntque retractionis causa in sanguinis de
naribus eruptione venae brachii sectionem prodesse, non
solum propriam scripturam interpretantes, sed etiam veri-

Ed. Chart. IX. [455.]

Ed. Basf. V. (484.)

χίονα ὑφέντα λελέχθαι περὶ τῆς ἀπ' ἀγκῶνος φλεβοτομίας. ἰγὼ δὲ τὴν μὲν τοιαύτην φλεβοτομίαν ὠφελοῦσαν ἱκανῶς οἶδα τὴν ἐκ ρινὸς αἰμορραγίαν ἀμέτρως γινομένην, ἀντιστεῖν γὰρ αὐτὴν καὶ κωλύει γίνεσθαι. οὐ μὲν τὴν γε τοῦ Ἱπποκράτους ῥῆσιν ὁρῶ τοῦτο δηλοῦσαν, ἀλλὰ τὸ βραχίον ὑφέντα λέγειν ἔοικεν, ὡς οἱ πλείστοι τῶν ἐξηγητῶν ἤκουσαν, ἐπὶ τοῦ συγγραψάντος βραχίον τῇ ῥύσει τοῦ αἵματος, οὕτως καὶ ἐπὶ τὸ παχύνειν αὐτὸν μεταβαίνειν. ἐπεὶ δ' οὐχ ἀπλῶς εἶπε παχύναι, οὐ μεθ' ὑγρότητος, ἀλλὰ μετὰ ξηρότητος τὸ αἷμα τινὲς παχύναι ξηρῷ κατὰ δοτικὴν πτώσειν γράψαντες ὑπακοῦσαι φασὶ χρῆναι τῷ φαρμάκῳ. τοῦτο γὰρ καὶ τῶν ἐπιφερομένων δηλοῦσθαι τοῖς διηγουμένοις συμβουλὴν εἶναι περὶ τῶν συνεχῶς αἰμορραγούντων οὐκ ἐν νόσοις, ἀλλὰ ἀνορθωκόσιν ἐπὶ τῆς διαίτης ὃ λόγος ἀναφαίνεσθαι δοκεῖ, κελύσαντος αὐτοῦ ἐκ τῶν παχυνόντων μετὰ ξηρότητος εὐχυμον τοῦτοις ἐργάζεσθαι, χόνδρον καὶ ἄμυλον εἶναι λέγουσι

similiter nos intelligere posse volentes, brachium remittentem, de venae in cubito solutione dictum esse. Ego vero hujusmodi venae sectionem sanguinis de naribus immodice profusioni prodesse satis novi: retrahit enim ipsam et ne fiat impedimento est. Attamen Hippocratis locutionem id exponere non video; sed haec verba, parum remittentem, in eum sensum, ut plurimi interpretes acceperunt, dixisse videtur, ut scilicet sanguinis fluxui parum cedentes, sic deinde et ad ipsum crassiores efficiendum transeamus. At quia non simpliciter dixit, sanguinem crassum facere, non cum humiditate, sed cum siccitate, aliqui crassum facere arido, in ablativo casu scribentes, subintelligi oportere ajunt, medicamento: id enim et ex his quae subnectuntur declarari. Sed qui volunt in praemissis verbis, iis qui sanguinis e naribus profluvio continenter laborant, non in morbis, sed quum non decumbunt, consilium dari, iis de victus ratione sermo intelligendus videtur, jubente ipso, ex crassum reddentibus cum siccitate bonis succis corpus replere, halicam et amy-

Ed. Chart. IX. [454. 455.]

Ed. Basl. V. (484.)

ταῦτα καὶ γάλα καὶ τυρόν νέον καὶ χοίρεια κρέα καὶ μάλιστα τῶν γαλαθηνῶν ἀρνῶν, πρὸς τοῖτοῖς δὲ καὶ ἐρίφων. οἱ δὲ περὶ τῶν ἐν νόσοις αἰμορραγούντων εἰρῆσθαι βουλόμενοι τὸν λόγον, συμβουλεύειν αὐτὸν φασὶ παχύνειν τὸ αἷμα χωρὶς τροφῆς. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ξηρῶς, ἐπειδὴ συμπίπτειν βούλεται τὴν κακοχυμίαν, εἰς τὴν πέψιν δὲ συντελεῖ καὶ τὴν τῶν πεπτικῶν φαρμάκων χρῆσιν ἔστιν ὅτε τὰ σιύφοντα. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα παχύνουσι τὸ αἷμα, καθάπερ καὶ ἡ πέψις. εἰρηται δ' ἐφεξῆς αὐτῶ τῶν τοιούτων φαρμάκων παράδειγμα. τινὲς δ' οὐ ξηρῶς εἰς τὸ σ' τελευτώσης τῆς λέξεως, ἀλλ' εἰς τὸ ω [456] γράφουσι ξηρῶ, φάσκοντες αὐτὸν κελεύειν παχύνειν τὸ διὰ τῆς ρινὸς ἐκκινούμενον ἐν τῇ αἰμορραγίᾳ αἷμα ξηρῶ τῷ φαρμάκῳ.

πγ'.

Τοῖσι δ' ἐτέροισιν ἥσσον παχυσμόν.

lum hujusmodi esse ajunt et recentem caseum et suillas carnes et agnorum maxime lactentium et hoedorum praeterea. Alii de fluxu sanguinis in morbo vexatis sermonem factum esse volentes consulere ipsum ajunt, ut sanguis sine cibis crassus fiat: id enim significat ea vox, *aride*, quoniam malos succos vult concoquere; ad concoctionem autem bene facit inedia. Concoquentium etiam medicamentorum usus est idoneus, quando ipsa adstringentia sunt; nam et haec sanguinem crassum faciunt, sicut et concoctio. Deinceps ab ipso hujusmodi medicamentorum exemplum positum est. Quidam autem non scribunt, *aride*, voce in e desinente, sed in o, *arido*, Hippocratem jubere dicentes per nares exeuntem in profluvio sanguinem arido medicamento crassum reddere.

XXIII.

Alii vero minus crassitudinem facere.

Ed. Chart. IX. [455.]

Ed. Bas. V. (484.)

Ἐτέρους φασὶ λέγειν αὐτὸν τοὺς χωρὶς κακοχυμίας αἰμορροαγούντας συνεχῶς, οἷς οὐτ' ὠχρεᾶς οὔτε μελαίνης χολῆς ἐπιμέμικται. τινὲς δὲ πάνταυθα γράφουσιν οὐ παχυσμὸν, ἀλλὰ παχύνει τὴν λέξιν σαφεστέραν ἐργάσασθαι βουλόμενοι. τὴν μέντοι διάνοιαν φυλάττουσι τὴν αὐτήν, εἰ γε καὶ αὐτοὶ μελεῦειν αὐτὸν φασὶ τοὺς ἑτέρους οἱ διὰ πλήθος αἵματος κακοχύμου αἰμορροαγούσιν ἦττον παχύνειν, ἀκουομένου δηλονότι τοῦ παχύνειν αὐτοῦ πάλιν διττῶς, τινῶν μὲν κατὰ τὴν δόξαν, τινῶν δὲ κατὰ τὰ προσφερόμενα τῇ ῥητὶ φάρμακα τὸν παχυσμὸν τοῦ αἵματος ἀξιοῦντων γίνεσθαι, τινῶν δὲ κατ' ἀμφοτέρω. βεβαίως δ' ὅτι γνώσκω οὐδεμίαν τῶν τοιαούτων ἔχει λέξεων εἶρηται μοι πολλάκις.

κδ.

Ξηρόν δὲ δεῖ λευκόν, ὅλον κηκίς, στυπτηρίην.

Alios ajunt ipsum dicere, eos scilicet qui sine pravis succis sanguinem afflidque profundunt, quibus neque pallida, neque atra bilis cum sanguine mixta est. Aliqui et hic scribunt, non crassitudinem, sed crassum facere, locutionem magis dilucidam reddere volentes. Sententiam quidem eandem plane servant, liquidem et isti ipsum jubere volunt, aliis ob copiam mali sanguinis ejus profluvio laborantibus minus crassum facere; hoc videlicet, crassum facere, iterum bisariam accepto, nonnullis quidem ratione victus, aliis vero per medicamenta naribus adhibita, quibusdam praeterea utroque modo sanguinem crassum reddere praecipientibus. Sed nullam firmam cognitionem ex his variis lectionibus haberi jam saepius a me dictum est.

XXIV.

Arido autem oportet albo, ut galla, alumen.

Ed. Chart. IX. [455.]

Ed. Bas. V. (484.)

Αὕτη μὲν ἡ παλαιὰ γραφή, δυσεξήγητον δὲ οὖσαν αὐ-
τὴν ἐνισι μετέγραψαν, οἱ μὲν ἐπ' ὀλίγον, οἱ δ' ἐπὶ πλέον
ὑπαλλάττοντες. ἐπὶ πλέον μὲν οὖν ὑπῆλλαξαν οὕτως γρά-
ψαντες, ξηρῷ δὲ λευκῷ ἀπὸ ρινῶν, ὅλον κηκίς, στυπτηρίη.
διάνοιαν δ' αὐτῆς εἶναι βούλονται τοιάνδε, τοὺς αἰμορῶ-
γούντας ἀμετρῶς ἀπὸ ρινῶν πρὸς τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημέ-
τοις ἔτι καὶ τοπικοῖς βοηθήμασι θεραπευτέον ἐστί. παρά-
δειγμα δὲ τῶν τοπικῶν βοηθημάτων εἰρησθαι φασὶ ξηρὸν
φάρμακον λευκὸν ἐντιθέμενον τῇ ρινί. τῆς κηκίδος δὲ οὐκ
οὔσης λευκῆς, ἐνιοὶ προσέθεσαν αὐτῇ καὶ τὴν στυπτηρίαν,
γράφαντες ὅλον κηκίς, στυπτηρίη. τὸ δὲ τῇ ἢ τῇ περιεῖλον
εἰκότως, ὥς μικρὸν ὄν καὶ οὐκ ἄξιον Ἱπποκράτους, εἰ γε δὴ
σημαίνειν αὐτὸ φασιν, ὁπότερος ἂν μυκτῆρ αἰμορῶγῃ, τού-
τῳ τὸ ξηρὸν φάρμακον ἐντιθέναι. φυλαττομένης δὲ τῆς
παλαιᾶς γραφῆς αἰνιγματιώδης ἢ λέξις γίνεται. τίνα γὰρ
ἀπὸ ρινῶν ἄξιοι λευκὰ κενοῦν ἢ καθαιρεῖν ἢ συμπέττειν ἢ
αὐτόματα φερόμενα θεάσασθαι, παντάπασιν ἄπειρον εἶρεῖν,
αὐτοῦ γε τοῦ Ἱπποκράτους μηδὲν προσθέντος τῷ λευκῷ.

Haec est sane antiqua lectio, quam difficulter expla-
nabilem nonnulli permutarunt, hi minus, illi magis; ma-
gis quidem hoc pacto scribentes, arido autem albo ex
naribus, ut galla, alumen. Ipsi vero sententiam hanc
esse volunt, immoderate sanguinem e naribus profunden-
tes, ultra praedicta adhuc et localibus remediis curandi
sunt; localium vero auxiliorum exemplum dictum esse,
ajunt aridum medicamentum album naribus injectum. Sed
galla quum alba non sit, nonnulli ipsi adjecerunt et, *alu-
men*, scribentes, ut *galla*, *alumen*: eas autem voces hic
aut ibi expunxerunt non injuria, tanquam exile quoddam
atque indignum Hippocrate, quippe significari hoc ajunt,
per utram narem sanguis eruperit, in illam aridum me-
dicamen esse injiciendum. At servata veteri lectione
magnopere obscura locutio redditur. Nam quae ex nari-
bus alba evacuare velit aut purgare aut concoquere aut
sponte descendentia contemplari, omnino inventu dubium
ancepsque est, quum ipse Hippocrates huic voci, *albo*,

Ed. Chart. IX. [456. 457.]

Ed. Bas. V. (484.)

κατ' τοῦτ' οὖν εἰκότως ἐν αὐτῷ τούτῳ πρῶτον οἱ ἐξηγηταὶ διηρέχθησαν, ὑπακούειν ἀξιοῦντες ἄλλος ἄλλο καὶ ὅτι πᾶσιν αὐτοῖς τὸ, οἶον ἢ κηκίς ἐναντιοῦται. προσῆκον γὰρ ἦν εἰρησθαι τὸ οἶον κηκίδι. τοῦτο μὲν οὖν κοινῇ πᾶσι μάχεται καὶ φυγεῖν οὐχ οἶον τε τὸ τῆς ἐρμηνείας ἀλλόκοτον, οὐδ' ἐπανορθῶσαι μεταγράφοντα. λέγουσι δ' ἔτιοι τὸν ὅλον λόγον αὐτῷ καὶ νῦν ἔτι περὶ τῆς ἐκ ῥινῶν [457] αἰμορραγίας εἶναι. χρῆσθαι δὲ συμβουλεύειν ἐπὶ τῶν τοιούτων στεύγοντι φαρμάκῳ, κατὰ τὸν αἰμορραγοῦντα μυκτιῆρα τὴν ἐνθισιν ποιούμενον, ἄχρις ἂν ἔλθῃ λευκὰ παυσαμένης τῆς αἰμορραγίας. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα μοχθηρῶς λέγουσιν εἰς τὴν ῥῆσιν ἡμαρτημένην, ὥς ἐμοὶ φαίνεται, σχεδὸν δὲ καὶ παραγκειμένην ὑπὸ τινος. θαυμάσαι δ' ἐστὶν ὥσπερ ἐν ἄλλοις πολλοῖς, οὕτω κἀνταῦθα τοὺς (περὶ) ἐτοίμως μεταγράφοντας ἐς ὃ τε ἂν αὐτοῖς δόξῃ τὰς Ἱπποκράτους λέξεις. ἀπάντων γὰρ τῶν ἐξηγητῶν ἐπισταμένων ἐν τῇ ῥήσει γεγραμμένον, ἀπὸ ῥινῶν λευκὰ, μεταγράψαντες αὐτοὶ γράφουσιν, ἀπὸ

nihil plane adjecerit. Jure itaque in hoc ipso primum interpretes discordes fuerunt, alius aliud subintelligendum esse existimantes, et quoniam omnibus illis, istud, ut κηκίς, id est galla, adversatur; conveniens enim erat dicere, ut κηκίδι, id est galla, in ablativo casu, non in recto casu. Hoc igitur communiter omnibus repugnat; neque evitare quis potest orationis incongruum, neque emendare, licet scripturam mutet; sed nonnulli dicunt etiamnum ipsi de sanguinis e naribus fluxu totum sermonem esse, consulereque hujusmodi adstringenti medicamine uti, in narem sanguine manantem id immittentes, usque dum sedato sanguinis cursu alba exiverint. Multa alia quoque perperam dicunt in verba, ut mihi quidem videntur, corrupta et ab aliquo forsan interposita. Ceterum mirari licet, ut aliis multis, ita et hoc loco eos, qui valde audacter Hippocratis verba in quidquid ipsis visum fuerit transmutant. Cum omnes enim interpretes in sermone Hippocratis scriptam esse sciant, ex naribus alba, ipsi mutant scribunt,

Ed. Chart. IX. [456.]

Ed. Basf. V. (484.)

φινῶν τῷ λευκῷ. πολλάκις δ' εἶπον ὡς ἐν ταῖς αἰνιγματω-
δεσι λέξις τὸ μὲν πιθανῶς μεταγράψειν ἔστιν, εἰπόντα
δὲ πρότερον αὐτὸ τοῦτο τηρικαῦτα προσήκει μεταλλάττειν
τὴν γραφήν.

κί.

Ὅταν ἀφροδισιάζειν ἄρχονται ἢ τραγίζειν, αἱμορραγίουσιν.

Αἱμορραγίουσιν ἐν φινῶν ἐτοίμως οὐ μόνον νοσοῦντες,
ἀλλὰ καὶ οἱ ὑγιαίνοντες, οἱ τὴν ἡλικίαν ἄγοντες ταύτην, ἐν
ᾗ συμβαίνει τὸ καλούμενον τραγίζειν. οὗτοι γὰρ καὶ ἀφρο-
δισιάζειν ἤδη δύνανται. καὶ πρότερον μὲν οὖν εἶχον αἷμα
πολὺ, παῖδες ὄντες, ἀλλ' εἰς τὴν αὔξησιν οὐκέθ' ὁμοίως
πολὺ. τὸ δ' αἷμα θερμότερον αὐτοῖς γίνεται, διὰ τοῦτ' οὖν
αἱμορραγοῦσιν. μεμνησθαι δ' ὑμᾶς οἶμαι τὰς μὲν ἐξ ἄλλων
μορίων γινομένης αἱμορραγίας μετὰ τῆς τοῦ τόπου προση-
γορίας λεγομένης αἰλ, τὰς δ' ἐκ τῆς ῥινὸς ἰαθ' ὅτι καὶ
χωρὶς τοῦ μέρους.

ex naribus albo. Multoties autem dixi in perobscuris
locationibus verisimiliter verba mutare fas esse, sed prius
id iplum dicentem tunc lectionem mutare decet.

XXV.

*Cum venere uti incipiunt aut hircire, sanguinis profluvio
laborant.*

Sanguinem de naribus facile profundunt non solum
aegroti, verum etiam sani, qui eam aetatem agunt, in qua
illud ipsis evenit quod hircire vocant. Isti jam et ve-
nere uti plane possunt. Ac prius quidem, cum essent
pueri, sanguine copioso abundabant, verum ratione in-
crementi haud etiam pariter copioso. Sanguis autem ipsis
calidior est, propterea ejus profluvio tentantur. At vos
meminisse puto ex aliis membris sanguinis profluvia cum
loci appellatione semper dici; ex naribus vero nonnun-
quam et sine particulae appellatione sanguinis profluvium
simpliciter nominari.

κατ'.

(485) Ἐν τῇσι δὲ προσόδοισιν ἔστιν οἱ ἀποφοβέουσιν, ὡς Ἀρκεσίλαος. οἱ δὲ μέλλοντες φρικώδεις, ρικνώδεις. οἱ δ' ἐπὴν προσέλθωσι, φουσῶντες κοιλίην, οἷον Δαμαγόρας.

Εἶρηκα πολλάκις ὡς εἰ μὲν τὰ πάνυ κακῶς εἰρημένα πολλοῖς τῶν ἐξηγητῶν ἐλέγχοιμι, δυσχεραίνουσιν ἅπαντες τῷ μήκει τῶν ὑπομνημάτων. εἰ δ' ἀνέλγιστα παραλείπομι τῶν μετριωτέρων μνημονεύων, οἱ νῦν ἔχοντες ἐξ ἐαυτῶν ὀρμώμενοι καὶ τὰ παραλείμμενα κρίναι δυνήσονται. καὶ νῦν οὖν οὕτω πράξω. τὸ μέντοι προσόδοισιν ἅπαντες σχεδὸν ἤκουσαν ἐπὶ τὸ πρὸς γυναῖκα μίξεως, ὥσπερ γε καὶ τὸ ἀποφοβέουσαν, ἐπὶ τοῦ φύσας προῖσθαι. καὶ περὶ μὲν τούτου καὶ μικρὸν ἔμπροσθεν εἴρηται, τὸ δ' ἐφεξῆς γεγραμμένον, οἱ δὲ μέλλοντες φρικώδεις, ρικνώδεις, τοιόνδε τε δηλοῖ. τινὲς τῶν ἐπιχειρούντων ἀφροδισίοις ἐν τῷ

XXVI.

In accessibus autem quidam prostrepunt, ut Arcesilaus. Aliqui accessuri horrentes, rugosi. Aliis vero post inflatur venter, quam accefferint, ut Damagoras.

Saepius repetivi, si valde male a multis interpretibus dicta redarguam, aegre omnes ferre commentariorum longitudinem; si vero non reprehensa dimittam, mediocritatem tantum memorans, eos qui haud tardo ingenio sunt, ab illis excitatos et reliqua dijudicare posse. Et nunc igitur faciam * * * Hanc quidem vocem, *accessibus*, omnes fere de coitu cum muliere intelligunt, quemadmodum et eam vocem, *prostrepunt*, de emittendis per anum flatibus, atque de hoc etiam paulo ante dictum est. Sed quod deinceps scriptum est, *accessuri autem horrentes, rugosi*, quiddam tale significat. Aliqui venerem aggredientes, cum incalescant, horrore tentantur; qua ratione jam

Ed. Chart. IX. [457. 458.]

Ed. Basf. V. (485.)

διαθερμαίνεσθαι φρικώδεις γίνονται, καθ' ὃν λόγον ἤδη
πολλὰς ἐμάθει τοὺς κακοχύμους ἅπαντας, ὅταν ἀθροώ-
τερον θερμαίνωνται, τοῦτο πάσχοντας. ἔνιοι δ' ἀντὶ τοῦ
φρικώδεις ῥιγῶσι γράφουσιν, ὃ δοκεῖ μοι πάνυ σπάνιον
εἶναι καὶ μέγιστης [458] κακοχυμίας σημεῖον, ὥστ' οὐδ'
ἔγνωσαν τινὰ ῥιγοῦντα κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς μίξεως. ἀλλὰ
καὶ τὸ φρικώδεις ἔνιοι κακώδεις γράφουσιν. ἐξηγουμέναι
δὲ τινες ἐπὶ τοῦ κακοῦσθαι τὸ σῶμα λελέχθαι τοὺς κα-
κώδεις, ἔνιοι δ' ἐπὶ τοῦ κακὸν ὄζειν. περὶ δὲ τοῦ κατὰ
τὴν κοιλίαν τινὰς ἐμφυσᾶσθαι πρόσθεν εἴρηται. Διοσκο-
ρίδης δὲ καὶ ταύτην τὴν ῥῆσιν ὡς μυρίας ἄλλας μετέγραψεν
εἰς ἣν αὐτὸς ἐβούλετο λῆξιν, ὡς εἶναι τὴν ὅλην ῥῆσιν τοιάνδε·
ἐν τοῖσι προσόδοισιν ἔστιν ὅλον ἀποψοφίοντες, ὅλον Ἀρκεσί-
λαος, ἵνα δυσώδεις εἶναι τὰς φύσας αὐτοῦ νοήσωμεν. ὃ γε
μὴν Καπίτων καὶ αὐτὸς εἰς πολλὰ πάνυ μεταγράφων τήνδε
τὴν λῆξιν τοιαύτην ἐποίησεν. ἐν τῇσι προσόδοισιν οἱ ἀπο-
ψοφίουσιν, ὅλον Ἀρκεσίλαος, οἱ δὲ μέλλοντες ῥιγοῦσιν ῥι-
κώδεις.

saepius didicistis, omnes mali succi plenos, cum vehemen-
tius repente calefiunt, horrore vexari: At nonnulli pro
hac voce, *horrentes, rigent*, scribunt: quod mihi perra-
rum esse videtur et maximae succorum pravitatis indicium;
quare neque ullum initio coitus rigore affici cognovimus.
Verum et hanc vocem, *rugosi*, aliqui in hanc vocem,
κακώδεις, convertunt. Alii vero interpretantur ob male
habitum corpus, *κακώδεις*, dici; aliis quod tetrum odo-
rem spirent. Quod quibusdam autem venter infletur, su-
pra positum est. Sed Dioscorides hanc partem, ut et alias
multas, prout ipsi libitum fuit commutavit, ut tota ora-
tio huiusmodi sit: in accessibus sunt aliqui perstreptentes,
quemadmodum Arcefilaus, ut foetidos ipsius crepitus esse
intelligamus. Capito quidem et ipse in valde multa ser-
monem hunc convertens talem fecit: in accessibus aliqui
perstrepunt, ut Arcefilaus, aliqui accessuri rigent rugosi.

Αἱ μεταβολαὶ φυλακτίαι.

Ἀσφαλέστερον ἐν ἄλλοις τέ τισι καὶ τοῖς ἀφορισμοῖς εἶρηκε τοῦτο, προκειμένου τοῦ κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης. οὔτε γὰρ αἱ κατὰ τὸ περιέχον ἡμᾶς οὐθ' αἱ πρὸς ἡμῶν αὐτῶν γινόμεναι κατὰ βραχὺ μεταβολαὶ τὸ σφαλερῶς ἔχουσι. μόναι δ' αἱ ἀθρόαι σφαλεραὶ πρὸς ὑγίαν εἰσὶ καὶ διὰ τοῦτο τοιαύτας χρὴ φυλάττεσθαι. φυλαξώμεθα δὲ τὰς μὲν κατὰ τὸ περιέχον ἔνδον τε διατρίβοντες τὰ πλεῖστα καὶ τῇ τῶν ἐναντίων προσαγωγῇ, ξηραίνοντες μὲν τὸ σῶμα κατὰ τὰς ὑγρὰς μεταβολὰς, ὑγραίνοντες δὲ κατὰ τὰς εἰς ξηρότητα, κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον θερμαίνοντες τε καὶ ψύχοντες, ὅποτε τούτων ἑκατέρου καιρὸς. ἐν δὲ τῇ διαίτῃ τὰς μεταβολὰς ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς ἔστι φυλάττεσθαι, μὴτ' ἐκ γυμνασίων ἀθρόως εἰς ἀργίαν μὴτ' ἐξ ἀργίας εἰς γυμνάσια μεθισταμένοις, ἀλλὰ μὴδ' ἐξ ἀλousίας ἐπὶ λουτρὸν, μὴδ' ἐκ λουτρῶν εἰς ἀλousίαν, μὴδ' ἐξ ὕδροποσίας εἰς οἶνον πόσιν

XXVII.

Mutationes cavendae.

Et in aliis quibusdam et in aphorismis id cautius dixit his verbis propositis, multum et repente. Neque enim quae aëris mutationes, neque quae a nobis ipsis paulatim fiunt, periculosae sunt, sed tamen magnae ac repentinae sanitatis amittendae periculum inferunt; quocirca et ab his cavendum est. Evitabimus autem ambientis coeli mutationes, domi nos plurimum continentes et contrariorum usum adhibentes, in humidis quidem mutationibus corpus siccantes, in siccis humectantes; eadem quoque ratione mutationes cavere in nobis ipsis est, neque ab exercitationibus subito ad otium, neque ab otio ad exercitationes transeuntibus; sed neque a lavandi insuetudine ad lavationes, neque a lavationibus ad oppositum,

Ed. Chart. IX. [458.]

Ed. Basf. V. (485.)

ἡ ἐξ οἶνον πόσεως εἰς ὑδροπόσιαν, ἐπὶ τε τῶν ἄλλων ἀπάντων ὡσαύτως. οὗτος μὲν οὖν ὁ λόγος ἀληθὴς ἐστὶν ἅμα καὶ πολλάκις ὑφ' Ἱπποκράτους εἰρημένος. οὐκ οἶδα δὲ τί παθόντες ἐνίοι φασὶ χρῆν προσυπακοῦσαι τῷ, αἱ μεταβολαὶ φυλακταί, τὸ τῶν ἡλικιῶν. ἐν ἀφορισμοῖς γὰρ αὐτὸς εἰπὼν τὸ κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης κενοῦν ἢ πληροῦν ἢ θερμαίνειν ἢ ψύχειν ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν τὸ σῶμα κινεῖν σφαλερὸν, καὶ πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, οὐκ ἐμνημόνευσεν ἡλικιῶν. οὔτε γὰρ τὸ πολὺ τῇ φύσει κατ' αὐτὰς ἐστὶ κατὰ βραχὺ μεθισταμένας, οὔτε φυλακῆς τινος δέονται περιττοτέρας περὶ τὰ κοινὰ τῶν ὑγμῶν παραγγελμάτων, καθάπερ οὐδ' ὅταν αἱ ὥραι κατὰ βραχὺ τὴν μεταβολὴν ποιοῦνται, ταύτας μὲν οὖν ὁρῶμεν ἐνίοτε μεγάλας ἀθρόως τὰς ὑπαλλαγὰς εἰς τὰναντία ποιοιμένας. ἡλικίαν δ' οὐδεμίαν ἀθρόως πεσοῦσαν ἴσμεν, ὥστε τὸν παῖδα κατὰ τὴν ὑστεραίαν ἄνδρα γενέσθαι μὴ κατὰ βραχὺ, διὰ τε τῆς τῶν ἐφηβῶν καὶ τῶν μεираκίων ἡλικίας ὁδοιπορησάντα.

neque ex aquae potu ad vinum bibendum, neque ex vini usu ad aquae potum et in aliis omnibus similiter. Hic sermo plane verus est juxta et ab Hippocrate saepius repetitus. Caeterum ignoro quidnam aliqui sentientes dicant subintelligendum esse huic orationi, 'mutationes cavendae, hanc vocem, aetatum: in aphorismis enim ipse inquires, 'multum et repente evacuare aut replere aut calefacere aut refrigerare aut aliter utcunque corpus movere, periculosum est et omne multum naturae inimicum; aetatum nullam mentionem fecit. Neque enim in ipsis paulatim labentibus nimium naturae inveniri potest, neque aliqua curiosiore observatione indigent, quantum ad communia tuendae sanitatis praecepta pertineat: quemadmodum neque cum anni tempora paulatim mutationem suam faciunt. Verum haec interdum videmus magnas repente in contrarium mutationes pati; at aetatem nullam repente elapsam novimus, ut puer die postero in virum evaserit, non paulatim per pubertatis et juventae annos transitu facto.

κη.

[459] Ὀλιγοσιτία ἄκοπον, ἄδιψον.

Εἰρηκῶς καθόλου φυλάττεσθαι χρῆναι τὰς μεταβολὰς, ἔν τε τῶν εἰς φυσικὴν διαφερόντων ἔγραψεν ἐφεξῆς εἰς ἀνάμνησιν ἑαυτοῦ. κατὰ γὰρ τὰς ἀμφοτέρων μεταβολὰς, τὰς τε τοῦ περιέχοντος καὶ τὰς τῶν ἡμετέρων ἐπιτηδευμάτων τε καὶ τῆς ὅλης διαίτης, ὀλιγοσιτίην τε καὶ τὸ ἄδιψον καὶ τὸ ἄκοπον ἐν ἅπασιν ὅς πράττομεν ἔχειν σκοπόν. σὶ δ' ἐξηγηταὶ τὴν ὀλιγοσιτίαν ἔφασαν ἄδιψον τε καὶ ἄκοπον εἶναι. ψεῦδος δέ ἐστιν, ἔάν ὡς καθόλου λέγηται, τοῖς μὲν γὰρ φλεγματώδεις ἔχουσι χυμοὺς ἢ χρηστὸν αἷμα πολὺ, ἄκοπον ἐστὶ καὶ ἄδιψον ἢ ὀλιγοσιτία, τοῖς δὲ χολώδεις ἢ ἐνδείσιν οὔτε ἄκοπον οὔτε ἄδιψον, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ διαίτης ὁξέων ἐδίδαξεν. ἔτι δὲ χεῖρον ὑπειλήφασιν οἱ γράψαντες ἀσιτία ἄκοπον, ἄδιψον. ἀλλ' οὗτοι μὲν ἰσχύτως

XXVIII.

Cibi paucitas lassitudinem non faciens nec sitim accendens.

Cum in universum mutationes esse cavendas dixerit, unum quiddam ad naturalem statum tuendum conferens deinceps scripsit, ut memoriae propriae consuleret. In utraque enim mutatione cum circumdantis aëris tum nostrorum Auditorum et universae victus rationis, cibi paucitatem et sitis et lassitudinis privationem in omnibus quae agimus nobis esse propositam jubet. Sed explanatores cibi paucitate et sitim et lassitudinem tolli dixerunt. Verum id si universum proferatur, falsum est: nam pituitosos succos aut multum et bonum sanguinem habentibus cibi paucitas lassitudinem tollit et sitim exstinguit; sed biliosis aut inopia sanguinis laborantibus, neque lassitudinem sedat, neque sitim exstinguit, ut ipse in libro de victus acutorum ratione edocuit. Adhuc vero pejus illi senserunt qui ita scribunt, inedia lassitudinem tollens,

Ed. Chart. IX. [458.]

Ed. Bas. V. (485.)

ἀμαθείς, ἀγνοῦντες ἂ μηδὲ τῶν ἰδίων τινῶν ἀγνοῦν. τινὲς δὲ κατὰ τὸ τέλος τῆς ῥήσεως προστιθέασιν τὸ πεινῶντι καὶ φασὶ τὴν ὀλιγοσιτίαν ἄκοπον καὶ ἄδιφρον εἶναι τῷ πεινῶντι. πεινῶντα δ' εἰρησθαί φασι τὸν τῆς ἐνδείας αἰσθανόμενον, καίτοι βέλτιον εἴη λέγειν τῷ μὲν ἐνδείας αἰσθανόμενῳ τὴν ὀλιγοσιτίαν οὐκ ἐν καιρῷ παραλαμβάνεσθαι, τῷ δ' οὐκ αἰσθανόμενῳ χρήσιμον εἶναι, δῆλον γάρ ἐστιν ὅτι πληθωρικῶς διακίεταί.

κθ'.

Πᾶς λεπυσμὸς χαλᾷ τὸ δέρμα, ἔπειτα περιτείνεται, ἀνὰ τρεψίς τὰναντία, χρωτὸς ῥίχνωσις ξυμπύπτοντος, ἔκτασις ἀναιρεγομένου. τὸ φρικῶδες τὸ λεῖον, ἐκατέρου σημεῖον, τὸ ὑπόχολον, τὸ ὑπέρυθρον. οὕτω τὸ κατεσπᾶσθαι μαζοὺς, ἰσχυροὺς δὲ ἀνεσπᾶσθαι καὶ περιτετάσθαι. καίτοι οὐκ ἂν τις οἶοιτο διὰ τοῦτο, ἀλλὰ σαρκωθέντος τοῦτο γίνεται.

sitim exstinguens; et isti plane in extrema inscitia versantur, ea quae neque vulgus hominum latere solent ignorantes. Alii praeterea fini sermonis hanc vocem, esurienti, adjiciunt, ajuntque cibi paucitatem esurienti lassitudinem et sitim eximere; esurentem vero dictum esse volunt qui indigere cibo se sentiat. Atqui melius esset dicere famem sentienti paucitatem cibi haud in tempore adhiberi, non sentienti autem conducere: signum est enim ipsius corpus multitudine redundare.

XXIX.

Omnis extenuatio laxat cutem, deinde distenditur. Refectio contraria facit, cutis corrugatio concidentis, extensio resectae. Horrens, laeve, utriusque signum, subbiliosum, subrubrum. Sic detrahi mammas, graciles autem sursum trahi aut circumvelli. Etsi quispiam non arbitretur propter hoc, sed carne creata id fieri.

Ed. Chart. IX. [458. 459.]

Ed. Bas. V. (485. 486.)

Θαυμάζω τῶν ἐξηγητῶν τὰς μὲν αἰνιγματώδεις φήσεις, ὥς οὐδεὶς ἀνθρώπων νοεῖ, μόνων ἐπαγγελλομένων νοεῖν, ὅσαι δὲ ἡμῖν ἄκασι σαφεῖς εἰσιν, ἐκείνων μόνων μὴ νοούντων. τὴν γὰρ προκειμένην οὐκ οὔσαν αἰνιγματώδη διασπῶσι πολυειδῶς, ἄλλος ἄλλοθεν περιγρῶφον τὰς κατὰ ταύτην ἀποφάσεις, ἐξηγοῦνται τε παρὰ τὰ φαινόμενα ἅπασιν ἐναργῶς, ἃ μάλιστα πάντων ἐχρῆν φυλάττειν αὐτοῦς. ἔστι μὲν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Ἱπποκράτους περὶ τῶν ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν ὀρωμένων, κατὰ τε τοὺς λεπτυσμοὺς καὶ τὰς ἀνατρίψεις. οἱ δὲ οὐδὲ τί ποτ' ἐστὶν ὁ λεπτυσμός εἰκασιν ἐπιστασθαι, τρσοῦτου δέουσιν ἢ τὰ φαινόμενα πάντα κατ' αὐτοὺς ἢ τὰς αἰτίας αὐτῶν ἐγνωκέναι. γίνεσθαι [460] γοῦν τὸν λεπτυσμόν ἀποφαίνονται διὰ κένωσιν. ἔτιοι δ' ὥς οὐ διαφέρει εἴτε κένωσιν ἢ λεπτυσμόν εἰπεῖν ὑπολαμβάνουσιν. (486) ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὥς ἔφην, οὐ μεγάλης τινὸς ἐπιστήμης ἐστὶ γνῶναι. πολλοὶ γοῦν αἵματος μὲν οὐκ ὀλίγον ἔχουσι πλῆθος, ἐσχάτως δ' εἰσὶ λεπτοὶ, καθάπερ ἄλλοι πα-

Demiror, explanatores obscuras locutiones, quas nemo intelligat, solas se intelligere profitentes; quacunque vero nobis omnibus perspicua sunt, solos ipsos non intelligere. Propositum igitur sermonem minime ambiguum multifariam distrahunt, alius aliter ipsius enuntiationes scribens atque commutans; et contra ea, quae in omnibus evidenter apparent, interpretantur, quae maxime omnium ipsos observare oportebat: est enim Hippocrati sermo de iis, quae in corpore nostro conspiciuntur per tenuationes et enutritiones. Sed nonnulli neque quid sit tenuatio nosse videntur, tantum abest ut omnia in istis evidenter apparentia aut ipsorum causas percipiant; sed tamen fieri tenuationem per evacuationem praedicant. Aliqui sive evacuationem sive tenuationem dixeris nihil interesse opinantur. Verum hoc dignoscere, ut diximus, non est magnae cujusdam scientiae. Jam multi haud modica sanguinis copia redundant, gracilissimi tamen sunt: sicut alii e contrario crassi, sed paucum habent sanguinem. Atqui

Ed. Chart. IX. [460.]

Ed. Basf. V. (486.)

χρῆς μὲν, ὀλίγαιμοι δέ, καὶ τὴν γε ἐπισχημένην οὕτω μῆσιν
ἤδη τὰ καταμήνια, λεπτοτάτην οἶσαν ἀφελὼν αἵματος οὐκ
ὀλίγον εἰς τὴν οἰκίαν ἔξιν ἐπανήγαγον ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ,
καθάπερ καὶ ἄλλας οὐκ ὀλίγας. ἀλλὰ τὸ κατ' ἐκείνην, οὐ
γὰρ ἦν ἀφανής, ἔνδοξον ἐγένετο. γυνυίας μὲν αὐτῇ τῆς
φλεβοτομίας, εὐλαβουμένων δὲ καὶ τῶν ἰατρῶν ἐπαγγεῖλα-
σθαι βεβαίως τὴν ἐπὶ τῷ βοηθῆματι γενησομένην ωφέλειαν·
ἐνιοι δὲ καὶ ἡμῖν ἀχιλέειν ἐτόλμησαν, οὐ μόνον διὰ τὴν
ἰσχύοντα τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀνορεξίαν, ὑπὸ
τῆς φλεβοτομίας αὐτὴν βλαβήσισθαι λέγοντες. καὶ τὰ γε
τοιαῦτα κάλλιον ἐστὶ μακρολογεῖν τοῦ ζητεῖν ἀκριβῶς εὐ-
ρεῖν ὁποτέρου τῶν Προδίκου Ἱπποκράτους μνημονεύει. ἀλλ'
ὥς εἶπον ἤδη πολλάκις, οἱ νεώτεροι τῶν ἰατρῶν ἐπὶ τὸ
σοφιστικώτερον εἶδος ἀπεχώρησαν, ἀμελήσαντες μὲν τοῦ
παραφυλάττειν μὲν ἀκριβῶς τὰ γινόμενα περὶ τοὺς ἀρρώ-
στους, ζητεῖν δὲ αὐτῶν τὰς διαθέσεις καὶ τὰς αἰτίας ἐξ
ᾧ ἡ τῆς θεραπείας εὐρεια γίνεται, κρινομένης καὶ αὐτῆς

ego cuidam mulierculae jam octo menses purgationis men-
struae suppressione laboranti, extenuatissima cum esset,
haud exiguo detracto sanguine, brevissimo tempore pro-
prium habitum restitui; sicut et alias non paucas eodem
modo ad sanitatem reduxi; sed quod illi mulieri accidit,
neque enim erat ignobilis, fuit valde celebre, ipsi quidem
rescissa vena et medicis ex eo remedio futuram utilitatem
constanter polliceri verentibus. Quin etiam nonnulli mihi
adversari audebant, non solum propter mulieris maciem,
sed etiam propter inappetentiam, ex venae sectione secu-
turam esse noxam affirmantes. Prospecto haec melius est
longiori sermone persequi quam utrius Prodicti Hippocra-
tes mentionem fecerit diligenter invenire conari. Verum,
ut supra jam dixi saepius, recentiores medici ad magis
sophisticam doctrinae speciem deflexerunt; aegrotis eve-
nientia diligenter observare et ipsorum affectus causasque,
ex quibus curationis inventio acquiritur, indagare negli-
gentes; quae et ipsa per experientiam dijudicatur. In

Ed. Chart. IX. [460.]

Ed. Bas. V. (453.)

τῇ περίῳ τῆς γυναικὸς, ἧς ἐμνημόνευσα, τῇ μὲν πρώτῃ τῶν ἡμερῶν ἀφείλον τοῦ αἵματος, ὡς μίαν καὶ ἡμίσειαν λίτραν, αὐθις δὲ τῇ δευτέρῃ μίαν, τῇ τρίτῃ δ' οὐ πολλῷ πλέον ἡμίσειας μίας λίτρας, οὐγκίαι γὰρ ἦσαν ὀκτώ. σοφιστῆς μὲν οὖν ταῦτα ἀναγνούς ζητεῖν ἄρξεται τίς τῶν Ἑλλήνων ὠνόμασε λίτρας ἢ τίς οὐγκίας· ἰατρός δ' ἐπιθυμήσει γινῶναι τίνα σημεῖα καὶ ἄλλα τὴν φλεβοτομίαν ἐνδείκνυτο, περὶ τὴν ἐπίσχεσιν τῶν καταμνησίων. ἐκεῖνα τοῖνυν ἱρῶ κῆρῳ, τοῖς σοφισταῖς οἰμῶζειν εἰπὼν, ὡς αἱ φλέβες ἐξεῖχον αὐτῆς αἵματος μισταὶ φαινόμεναι, πελοδναὶ τῇ χρύτῃ, διαιρεθέντος δὲ τοῦ ἀγγείου παραπλήσιον ἦν ὑγρῶ πίττει καὶ τῷ πάχει. δι' αὐτό γε τοῦτο πολὺ μᾶλλον ἔδοξε κενώτιον εἶναι θαυσιῶς. ταῦτα μὲν ἐν παρέργῳ παρ' ἡμῶν εἴρηται τοῖς ἰατροῦν ὀρθῶς βουλομένοις· ἐπὶ δὲ τὸ προκείμενον αὐθις ἀφικόμενος οὐκ ὀρθῶς φήσω τοὺς ἐξηγητὰς ἀπλῶς ἀποσημασθαι τὸν λεπτύσμον τοῦ σώματος ἐπὶ κενώσει γίνεσθαι. διορισμούς γὰρ ἔχρην εἰπεῖν ὡς ὁ μὲν, λεπτύσμός ὅλου τοῦ ὄγκου καθαίρεσις τίς ἐστὶ καὶ σύμπτω-

muliere sane quam memoravi primo die sanguinis sesquilibrium detraxi, rursum postridie libram, tertio vero non multo plus semilibra, erant enim unciae octo. Sophista quidem haec legens quaerere incipiet, quis ex Graecis unquam libras aut quis uncias nominavit. Medicus vero et quae alia signa praeter cohibitos menses venae sectionem indicent scire avebit. Illa igitur et ego recensabo, sophistis ut valeant nuncians: scilicet ipsius venae eminebant sanguinis plenae, colore lividae, rescisso autem vasculo, liquidas pici et colore et crassitudine similis sanguis emanabat, ob id ipsum sane multo magis visus fuit largiter esse evacuandus. Haec quidem a nobis obiter recte mederi cupientibus dicta sunt. Rursum vero ad propositum me recipiens, non recte dicam interpretes affirmasse, attenuationem corporis simpliciter ob inanitionem fieri; distinctiones enim dixisse oportuit, quod scilicet attenuatio totius molis detractio quaedam est et collapsus

Ed. Chart. IX. [460. 461.]

Ed. Bas. V. (486.)

σις ἢ συνίξῃσις ἢ ὅπως ἂν θέλωσιν αὐτὸν καλεῖν, ὁ δὲ παχυσμός ἐμπυλιν εἰς ὄγκον ἐπίδοσις. ἐνίοτε μὲν οὖν ἀφροσποίσεως τε τῆς ἐν τῇ σαρκώδεϊ γίνεται δυνάμειως, αἵματός τε μοχθεροῦ περιεχομένου κατὰ τε τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰς φλέβας ὁ λεπυσμός γίνεται. πολλάκις δ' ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις ὁ παχυσμός ὡς ἐν μὲν τοῖς ἀγγείοις ὀλίγον εἶναι τὸ αἷμα θαπανώμενον εἰς τὴν θρόψιν τῶν σαρκῶν, εὐτροφεῖν δ' ἐκίνας καὶ δὲ αὐτὰς τὸν ὅλον ὄγκον τοῦ σώματος. ἴσασι δὲ καὶ τοῦτο καὶ οἱ ἀνδραποδοκάπηλοι πάντες ὡς περιτείνεται τὸ δέρμα τοῖς σαρκώδεσι μέρεσι καὶ φύσει τε τινὰς σωματίων γνωρίζουσι μὴ δυνημένας εἰς ὄγκον ἐπιδοῦναι τῇ περιτάσει τοῦ δέρματος. ἀνατείναντες γὰρ αὐτὸ τοῖς δακτύλοις ἄκροις, σκοποῦσιν ἐπὶ πόσον ἀφίσταται τῆς ὑποκειμένης σαρκός, ἀναιρέψιν τε τοσοῦτον ἐλπίζουσιν ἔκαστον τῶν ισχυρῶν σωματίων, ὅσον ἂν ἐπιδοῇ τὸ δέρμα, τὸ μὲν χαλαρὸν ἐπὶ [461] τοῖς λελεπυσμένοις τὰ δὲ τεταμένον ἐπὶ τοῖς παχυθεῖσι φαίνεται γινόμενον. οἱ μὲν οὖν λεπυσμοὶ διὰ πολλὰς αἰτίας συμβαίνουσι. καὶ γὰρ ἐνδεία τρο-

aut subdientia vel utcumque ipsam nominare velint; crassitudo vero e contrario in tumorem elatio est. Nonnunquam igitur debilitata carnosæ generis facultate et vitioso sanguine in arteriis venisque incluso attenuatio fit; plerumque vero ex contrariis crassitudo, ut in vasis quidem paucus sanguis remanserit in carniæ nutritionem distributus, illæ vero bene habitæ sint et per eas totius moles corporis increverit. Noverunt autem vel omnes id quoque mangones, cutem scilicet carnosæ particulis prætendi et naturas quasdam corporum agnoscunt, quæ in molem excrefcere prætensa cute non valeant. Nam ipsam summis digitis sursum trahentes, quousque a subjecta carne discedat, considerant et eo usque singula emaciata corpora se reficere posse sperant, quousque cutis protracta fuerit: laxa enim cutis in extenuatis, extensa in crassioribus effectis apparet. Porro extenuationes multis de causis proveniunt, siquidem alimenti penuria, exercitationes plures

Ed. Chart. IX. [461.]

Ed. Bas. V. (426.)

φῆς καὶ γυμνάσια πλείω καὶ ἀγρυπνία καὶ φροντίδες, ἀλ-
γήματά τε καὶ νόσοι συντηρικαὶ καὶ διαφορητικαὶ καὶ κέ-
νωσις πολλὴ διὰ γαστροῦς ἢ ἐμέτων ἢ ἰδρωτίων ἢ αἱμορρα-
γίων αἷτια γίνονται λεπτυσμῶν. τῆς δ' ἀνατρέψεως εἰς τρό-
πος ἢ συμμετρία πάντων ὧν ὑγιαίνοντες δεόμεθα. ταῦτα
δ' ἐστίν, ὡς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐφεξῆς ἐρεῖ, πόνοι, ποτὰ, ἀφρο-
δίσια. πολλῶν οὖν ὄντων τῶν τρόπων καθ' οὓς λεπτύνεται
τὸ σῶμα κοινὸν ἀπάντων ἐστί, πρῶτον μὲν χαλᾶσθαι τὸ
δέρμα, μετὰ ταῦτα δὲ περιτείνεσθαι, μένοντος δηλονότι τοῦ
λεπτυσμοῦ καὶ εἰ διαδεχομένη αὐτὸν ἀνάθρεψις γένοιτο,
τοῦναντίον συμβήσεται, ταθήσεται γὰρ τὸ δέρμα, τὰς δ'
αἰτίας τούτων ἤδη ἡμὲν ἤκούσατε πολλάκις, εἰρήσεται δὲ
καὶ νῦν ἐν κεφαλαίοις. ἀναμνησθέντων δὲ ἡμῶν ἃ πολλά-
κις ἐπὶ τε τῶν ἀσκιῶν καὶ τῶν κύστεων ἐωράκατε. πληρου-
μένης μὲν γὰρ τῆς ἐνδον χώρας περιτείνεται τὸ δέρμα, κε-
νουμένης δὲ χαλᾶται. τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον ἐπὶ τε τῶν
ζώων εὐτροφούντων μὲν ὁρᾶτε τεινόμενον τὸ δέρμα, χαλα-
ρὸν δὲ ἐπὶ τῶν λεπτυνομένων γινόμενον. ὡς γὰρ τὸ ἐγγεῖ-

et vigilia et cogitationes et dolores et morbi colliquantes
et discussorii: praeterea evacuatio multa per alvum, vomitum,
per sudores, per sanguinis profluvium, extenuationum
causae sunt. Instaurationis autem unus modus est,
omnium videlicet, quibus sani egemus, conveniens mo-
dus; ista vero sunt, ut ipse sequentibus dicturus est, la-
bores, cibus, potus, somnus, venus. Itaque cum multi
modi extenuandi corporis sint, omnium commune est pri-
mum quidem eutem laxari, postea vero perdurante macie
distendi. At si illi succedens instauratio facta fuerit, con-
trarium accidet: distendetur enim cutis primum, deinde
laxior fiet. Causas vero istorum jam quidem saepius au-
divistis, verumtamen et in praesentia summam perstrin-
gentur. Quapropter vobis in memoriam revocanda, quae
saepius in utribus et vesicis conspexistis, repleto enim
interiore cavo, circumtenditur corium; evacuato, relaxa-
tur. Eodem modo et in animalibus bene saginatis distenta
cutis, in macie confectis laxa conspicitur. Nam sicut

Ed. Chart. IX. [461.] Ed. Bas. V. (486.)
 μινον ὑγρόν εἰς τοὺς ἀσχοὺς ἐκτείνει τοὺς χιτῶνας αὐτῶν,
 οὕτως αἱ σάρκες πολλὰι γινόμεναι, τὸ ἡμέτερον δέρμα περιτείνου-
 σιν αὐτάς. καὶ θεάσασθαι σαφῶς ἐστὶ τοὺς μὲν παχεῖς
 τεταμένον οὕτως ἔχοντας τὸ δέρμα πάντας, ὥς μὴ δύνασθαι
 τινα λαβόμενον αὐτοῦ μηδ' ἐπὶ βραχὺ, τῶν ὑποκειμένων
 ἀποσιῆσαι σαρκῶν, τοὺς δ' ἰσχνούς οὕτως χαλαρὸν ὄντι
 ἐπὶ πλείστον ἀνατείνας τὴν αὐτὴν διαβάλλειν δύναται βελό-
 νη· ἀντιτετραῶσαι τε τῶν ὑποκειμένων· ἄχρι μὲν δὴ τοῦδε
 σχεδόν· ἅπαντες ὁρθῶς ἤκουσαν τῆς λέξεως, ἐταράχθησαν
 δὲ οἱ τοῦ προκειμένου τῷ ὅπῃ λεπτεσμός χαλῆ τὸ δέρμα,
 τοῦναντίον οὖν ἂν ἐπ' αὐτῇ γενέσθαι φασί. διότι τινες ἐπὶ
 τὸ ἀνθρώπινος εἰρησθαι τὸ ἔπιτα περιτείνεται νομίζουσας,
 μὴ συντηρῶντες ἐναιτιούμενον αὐταῖς τὸ ἰσχυρόμενον, ἐνθα-
 φηοῖν ἀνὰ τριψς τὰναντία. γενήσεται γὰρ, ἔπειτα ἐπὶ τῆς
 αὐτῆς τῇ κατὰ τὴν ἐξήγησιν γνώμῃ, τοιοῦτος ὁ νοῦς τῆς
 ῥήσεως· ὅσας λεπτεσμός χαλῆ τὸ δέρμα περιτείνεται δὲ
 ἡμεῖς ἀνὰ τριψς, ἀνὰ τριψς δὲ τὰναντία πείνησιν
 ποιεῖν. ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὖν ἐναντία τὴν ἀνθρώπινον εἰσὸς

liquor in utres infusus eorum tergora contendit, ita car-
 nes multae procreatae cutem nostram circum se ipsas ob-
 tendunt, atque id evidenter intueri licet, pingues scilicet
 omnes adeo tensam cutem habentes, ut quis apprehendens
 nec minimum quidem a subjectis carnibus avellere possit,
 macros autem adeo laxam, ut longissime quis ipsam pro-
 trahens acui trahere sine ullius subjectae partis vulnere
 queat. Hactenus quidem omnes fere orationem recte in-
 tellexerant, sed in eo conturbati sunt quod sequitur haec
 verba, omnis extenuatio laxat cutem, contrarium enim
 ab ipsa fieri negant. Quocirca nonnulli de refectione
 verba illa, *postea circumtenditur*, dicta esse existimant;
 neque animadverterunt quod subsequitur ipsis adversari,
 ubi ait, resectio contraria facit. Erit enim, si quis ipso-
 rum explanationis intellectum sequatur, talis orationis
 sententia: omnis extenuatio laxat cutem, circumtenditur
 contra resectis, resectio vero contraria facere apta est.
 Sed primum quidem ipsum dicere par erat, resectionem

Ed. Chart. IX. [461. 462.]

Ed. Bas. V. (486.)

ἦν εἰπεῖν αὐτὸν, ἀλλ' ἐναντίον. ἐνὸς γὰρ ἐπὶ τοῦ λεπτο-
 σμοῦ λελεγμένου, καὶ τὴν ἀνάθρεψιν, ἐνὸς ἐναντίον εὐλογόν
 ἔστιν εἰπεῖν. εἴπερ οὖν ὁ λεπτοσμός χαλᾷ τὸ δέσμα, περι-
 τείνειν δεῖται τὴν ἀνάθρεψιν. ἔπειτα δ' ἐξηξὶς ταύτην αἰ-
 ρηκῶς φαίνεται, ὅτερος ἐτοιμοτέρου τε καὶ σαφετέρου καὶ
 συντομωτέρου τοῦ τοιούτου λόγου, πᾶς λεπτοσμός χαλᾷ τὸ
 δέσμα, ἀνάθρεψις δὲ περιτείνεται. τί ποτ' οὖν ἔστι τὸ δηλού-
 μενον ὑπὸ τῆς λέξεως, ἐν ᾗ φησιν, ἔπειτα περιτείνεται;
 οὐδὲν ἄλλο παρὰ τὸ σαφὺς ὑπὸ πάντων νοούμενον, ὅτι χα-
 λᾷται μὲν πρῶτον ἐν τοῖς λεπτοσμοῖς τὸ δέσμα, τείνεται δια-
 μένοντος τοῦ λεπτοσμοῦ δηλονότι καὶ μεταπεσόντος εἰς ἀνά-
 θρεψιν. ἐπὶ δὲ τῆς ἀνατρέψεως ἔμπαιν ἐν ἀρχῇ μὲν
 περιτείνεται τὸ δέσμα, τῷ χρόνῳ δὲ χαλαρώτερον γίνεται.
 ταῦτα δ' εἴπερ ἐπιμελῶς οὕτως προσεσχίκασι τὸν νοῦν τοῖς
 φαινόμενοις, οἷς Ἰπποκράτης, ἰώρωντιν τὰ γινόμενα. πρῶ-
 ταν οὖν ἀναμνήσας ἡμᾶς ὡς ἐπαργαῖς ἐθεύσασθε, μετὰ δὲ
 ταῦτα καὶ τῶν φαινόμενων τὰς αἰτίας ἰρώ. γινώσκω [462]
 τῶν ἐν ἀνάμνησιν τῶν μαρτυρούντων ἐν νόσοις καὶ μάλιστα

non contraria, sed contrarium facere: nam cum unum de
 extenuatione dictum sit et refectionem uni contrariam di-
 xisse ratio postulat. Igitur si extenuatio cutem laxat, eam
 distendere refectionem oportebit; postea vero deinceps hoc
 dixisse manifeste videtur, cum explicatior, apertior ac
 brevior sit talis oratio: omnis extenuatio laxat cutem, re-
 fectio circumtendit. Quid igitur est quod ab ea parte
 significatur, quae dicit, postea circumtenditur? nihil aliud
 sane, nisi id quod ab omnibus intelligitur, quod primo
 scilicet in extenuationibus cutis relaxatur, extenditur po-
 stea extenuatione manente et non in refectionem transmu-
 tata. At in refectione contrarium evenit, ab initio qui-
 dem cutis obtenditur, tempore autem succedente laxior
 evadit. Hæc profecto si adeo curiose, ut Hippocrates,
 sensui apparentia observassent, ita fieri vidissent. Primum
 igitur vobis in memoriam ea revocans, quæ sensu conspo-
 xistis, postea et apparentium causas explicabo. Illorum

Ed: Charlt. IX. [462.]

Ed. Basf. V. (486. 487.)

τὸν περιφρυγῇ καλούμενον μαρτυρῶν. ἐφ' ὧν ἀνεμνήσθητε
τοῦ δέρματος ὁμοίως βύρσῃ ξηρῇ τεταμένον, καὶ τί θαυμα-
στὸν ἐπ' ἐκείνων ἐν χρόνῳ πλείονι ξηρανθέντων, φαίνεσθαι
τὸ δῆρμα τεταμένον, ὅπου γὰρ καὶ περὶ τὰς πρώτας ἡμέρας
ἐνίοτε συμβαίνει τοῦτο. λέγει γοῦν αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης
ἐν προγνωστικῇ περὶ τῶν ἐν ἀρχῇ τῆς νόσου συμβαινόντων
διηγεύμενος ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ τὸ πρό- (487) σωπόν
σημείοις καὶ τοῦτο. δῆρμα γὰρ περὶ τὸ μέγιστον σκληρὸν
καὶ περιτεταμένον. ὅτε δ' ὑπὸ κενώσεως γίνεται τοῦτο
διδάσκων αὐτὸς ἐφεξῆς ἔγραψεν, ἐπιτηδεύειν μὴ ἡγρύνειν
ὁ ἄνθρωπος ἢ τὰ τῆς κοιλίας ἐξυγρασμένα ἢ ἰσχυρῶς,
ἢ λομυώδεις τι ἔχει αὐτόν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐμολόγηται
πᾶσι τοῖς μεθ' Ἱπποκράτην, καθάπερ ἐξ ἐνὸς στόματος ἐί-
παισι, ὡς ἐν κενώσει πολλῇ ποτὶ μὲν αἰσθητικῇ γινόμενη,
ποτὶ δὲ οὐκ αἰσθητικῇ, τοιοῦτό. συμβαίνει γίνεσθαι τὸ πρόσ-
ωπον αἶον ἔγραψε κατὰ τὴνδε τὴν ῥῆσιν, φησὶ ὅστις, ὁφθαλ-
μοὶ κοῖλοι, πρόσωποι συμπεπτωκότες, ὅσα ψυχρὰ καὶ συλ-
εσπόμενα καὶ οἱ λοβοὶ τῶν αὐτῶν ἀπεσθαρμένοι καὶ τὸ

itaque reminiscamini, qui in morbis contabuerunt, prae-
sertim in tabe, quae retorrída vocatur, in quibus mo-
mentotē cutem aequē ac aridum corium fuisse distentam;
sed quid mirum in illis longiori tempore tabefactis cutem
distentam apparere? quandoquidem et nonnunquam primis
diebus id evenire solet. Dicit ergo Hippocrates ipse in
praeſagiis, de his quae morbis initio eveniunt, sermonem
faciens, inter alia faciei signa et hoc enumerans, cutis
circa frontem dura et contenta. Quod autem ob inaniti-
onem id fiat, docens ipse deinceps surripit. Interrogare
oportet, num vigilaverit homo an ventris dejectiones valde
fuerint copiosae, an fames ipsam vexet. Ceterum id qui-
dem ab omnibus medicis Hippocrate posterioribus tanquam
uno ore loquentibus conceditur. ubi immodicam evacuatío-
nem nonnunquam sensibilem, nonnunquam sensus laten-
tem, solere ejusmodi faciem evadere, qualem his verbis
pinxit Hippocrates: nasus acutus, oculi cavi, tempora
collapsa, aures frigidae et contractae et aurium pinnae

Ed. Chart. IX. [162.]

Ed. Basf. V. (487.)

δέρμα τὸ περὶ τὸ μέτωπον σκληρὸν καὶ περιεταμένον, ὡς αὖτε τοῦ φαινομένου σαφῶς ἡμᾶς διδάσκοντος τὴν ἰσχυρὰν κίνωσιν ἐναρτῶν τῇ μετρίᾳ περὶ τὸ δέρμα διαθέσιν ἐργαζομένην, ὁ λόγος αὐτῶν πιθανὸς μὲν, οὐκ ἀληθής δὲ φαίνεται, καθ' ὃν φασί, μενόντων τῶν τὴν διάθεσιν ἐργαζομένων αἰτίων οὐκ ἐνδέχεται μεταπεσεῖν αὐτὸ πρὸς τὸναντίον. ἐναργῶς γὰρ ὁράται μεταπίπτειν ἐπὶ ταῖς ἀμέτροις κινήσεσιν, ἔαν τε αἰσθητῶς αὐταὶ φαινώνται περιμένουσαι μέχρι χρόνου πλείονος, ἔαν τε κατὰ τὸ ἄθλον, ἥτοι συντηκόμενων ἢ διαφοραυμένων τῶν νοσούντων. πρὶν μὲν οὖν ἐπ' αὐτὴν τοῦ δέρματος τὴν οἰκίαν οὐσίαν ἐξικίσθαι τὴν κίνωσιν, ὁμοίως ταῖς κινουμένοις ἀσχοῖς καὶ σάκκοις καὶ κύστισι χαλῶται τὸ δέρμα. χρονιζούσης δὲ τῆς κινήσεως ὁμοίως γίνεται ταῖς ξηραῖς κύστισι τε καὶ διφθέραις, ὥς οὐκ ἔστιν ἐκτείνειν διὰ τὴν σκληρότητα. τασοῦτον δὲ φαίνεται καὶ τὸ τῶν ἀσκῶν καὶ τὸ τῶν κύστεων δέρμα γινόμενον, ὅταν ἱκανῶς ξηρανθῇ, μέχρι δ' ἂν ὑπάρχῃ ὕγρον καὶ μαλακόν, εἰς τὴν ἐντὸς ἐαυτοῦ χώραν δέχεται τε καὶ πάλιν μετρίῃ, δεχόμενον μὲν,

inversae et cutis circa frontem dura et distenta. Quocirca sensu nos aperte docente, nimiam evacuationem, contra quam moderatam, in cute affectum parere; ipsorum ratio verisimilis quidem, non tamen vera comprehenditur, cum dicunt, manentibus affectum producentibus causis ipsam ad contrarium transmutari non contingit. Evidenter enim transmutari immoderatis evacuationibus cernitur, siue ipsae longiori tempore sensibilibus perdurare possunt, siue per vias sensibus occultas, per eliquationem scilicet aut digestionem aegrotantium, efficiantur. Antequam igitur ad ipsam cutis propriam substantiam exhaustio pervenerit, perinde atque evacuationes utres et sacci et vesicae, cutis laxior redditur; inanitiq[ue] autem perdurante talis efficitur, quales aridae vesicae atque coria, quae prae duritia extendi non possunt: talis vero et in utribus et in vesicis cutis effecta videtur, cum exsiccata admodum fuerit. At usque dum humida sit et mollis et in interno cavo aliquid suscipit iterumque dimittit, suscipiens qui-

Ed. Chart. IX. [482.]

Ed. Bas. V. (487.)

εἶται ἱκανῶς πληρωθεῖη, κτείνεται, κενούμενον δὲ χαλᾷται. καλῶς οὖν εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης, πᾶς λεπτεννός χαλᾷ τὸ δέρμα, ἔπειτα περιτείνεται. καὶ γὰρ καὶ φαίνεται γινόμενον οὕτως καὶ ἡ αἰτία λείκεται, καλῶς δὲ προσέθηκε καὶ τὸ τὴν ἀνάθρεψιν τάναντία ποιεῖν. ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ ἀκατέβηται τὸ δέρμα, τῷ χρόνῳ δὲ χαλαρώτερον ἐργάζεται. σκληρότερον γὰρ ὅν φύσει καὶ ξηρότερον τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ σαρκῶν, ἵσπερ ἐκείνων καὶ σκληρύνεται. κατὰ τοὺς λεπτεννοὺς καὶ μαλακύνεται κατὰ τὰς ἀνατρέψεις. ὅποιον οὖν σκληρὸν αὐτὸ καὶ ξηρὸν ἤδη γινόμενος ἡ ἀνάθρεψις διαδέχεται, πρῶτον αὐξάνουσα τὰς σάρκας εἰκότως περιτείνεται, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου τῆς τροφῆς ὑπολαμβάνομενον, ὑγρότερόν τε καὶ μαλακώτερον γίνεται, καὶ διὰ τοῦτο πάλιν χαλᾷται, καθάπερ αἱ ξηραὶ διαθέρουσι τε καὶ βύρσαι τε βρεχθεῖσαι ὑδασι, λεπανθεῖσαι δὲ ἑλαίῳ καὶ σιέει. ταῦτα μὲν οὖν ἀληθῶς τε ὅμα καὶ σαφῶς εἰρημένα τῷ Ἱπποκράτει κακῶς ἐξηγήσαντο, διὰ τὴν τῶν πρυμμάτων ἄγνοιαν ὑπὲρ ὧν ὁ λόγος ἐστίν αὐτῶν. καὶ δ' ἐπεὶ οὐκ ὁμοίως

dem, cum salis expleta fuerit, distenditur, cum inanitur autem, relaxatur. Recte igitur Hippocrates dixit, omnis extenuatio laxat cutem, postea circumtenditur: sic enim et fieri videmus et jam causa dicta est. Ac bene illud quoque adjecit, refectionem contraria facere, nam ab initio extenditur cutis, interjecto deinde temporis intervallo efficitur laxior. Cum enim subjectis ipsi carnibus durior natura sit atque aridior, tardius quam illae et in extenuationibus obdurescit et in refectionibus remollefcit. Quando igitur ipsam duram et jam exsiccatam refectione exceperit, primum carnes adaugens ipsam jure protendit; procedente vero tempore et ipsa cutis nutrimentum suscipiens humidior et mollior fit, proinde et iterum laxior redditur, quemadmodum arida coria et pelles aqua madefactae et oleo ac sevo delibutae. Haec itaque vere juxta atque aperte ab Hippocrate enarrata, male interpretati sunt ob earum, de quibus est praefatus sermo, rerum ignorance. Sed quae sequuntur haud aequae

Ed. Charf. IKi [462, 463.]

[Ed. Baf. V. (487.)

ὄντα σαφῆ, ταῦτα δὲ καὶ παραγεγραμμένα, σαφῆ τ' εἶναι
 νομίζουσι, καίτοι διαφωνοῦντες ἐν ταῖς ἐξηγήσεσιν. [463]
 αὐτῶν τοῦδ' ἤτιον ἢ κατὰ τὰς πρόσθεν, ὑπαλλήλουσιν ἐπὶ
 τὰς κυκλικὰς γραφάς. ἵνα δ' ἡ σαφέστερος ὁ λόγος, ἕκαστον
 μέρος τῆς ῥήσεως ἰδίᾳ προχωριοῦμαι. χροτὸς ῥίκνωσις
 συμπίπτουσας, ἔκτασις ἀντρεφόμενον, ὅτι μὲν οὖν ἐν τοῖς
 λεπτυσμοῖς χαλαρεῖ τὸ δέρμα, πρὶν αὐτὸ τε παθεῖν κατὰ
 τὴν οἰκείαν οὐσίαν, ἀντρεφόμενον δὲ τενεταί, καὶ ὅτι ξη-
 ραινόμενον τῷ χρόνῳ εἰς τὴν ἀντίαν μεταπίπτει, δαδῆλωτας
 πρόσθεν. ἐν δὲ τῷδε τῷ λόγῳ συμπίπτουσας μὲν αὐτοῦ
 ῥίκνωσις γίνεσθαι φησιν, ἀντρεφόμενον δ' ἔκτασιν, ῥίκνόν
 μὲν ὀνομαζουσιν οἱ Ἕλληνες σῶμα τε καὶ δέρμα τὸ φυτιδού-
 μενον ἀπὸ συστολῆς, καθάπερ ἐπὶ τῶν γιρόντων ὁράται καὶ
 δηλονότι τὴν ἐν αὐτῷ διαθέσιν, ῥίκνωσις δὲ εἰς φαίνεται
 καὶ τοῖς νέοις σῶμασιν γνομένη, λυματιζόμενων τῶν φλεβῶν,
 καὶ μάλιστα ὅταν διαφορηθέντος τοῦ καὶ αὐτὰς πλεονάζον-
 τος αἵματος ἐπιθῇ τις φέρμας αἰσθητῆς καὶ στοφούσης
 μετέχον ὑδνύματι. γίνεσθαι δὲ καὶ τὴν τοιαύτην ἐν τῷ

nota et fortasse adjectitiuè manifestè esse arbitrantur,
 quamvis ipsa explanandis haud minus quam in praedictis
 dissentiant et antiquas lectiones permutent. Verum ut
 dilucidior oratio sit, singulas ipsius contextus particulas
 separatim explicabo. Cutis corrugatio coincidentis, extensio
 resectae. In extenuationibus quidem laxationem prius
 quam ipsa in propria substantia quidquam perpessa sit, in
 resectionibus autem extendi et exsiccatum temporis inter-
 vallo in contraria permutari supra comprehensum est;
 sed in hac parte ipsius coincidentis corrugationem fieri
 inquirunt, resectae vero extensionem. Rugosum quidem
 corpus et cutem Graeci nominant quae in rugas et pli-
 cas contracta sunt, ut videmus in senibus; et ipsorum
 affectum corrugationem. Corrugatio vero aliqua et in
 juvenilibus corporibus apparebit, cum venae occultae sunt
 et maxime cum dissipato in ipsis abundante sanguine me-
 dicamen austeræ adstringentisque naturae quispiam super-
 dederit. Hunc autem et cutē collabente affectum creari

Ed. Char. IX. [463.]

Ed. Bas. V. (487.)

δέρματι κατάστασιν φησι συμπ(π)οντι, τουτέστιν όταν τοῖς ἐν αὐτῷ περιεχομένοις ἐλαττοσι· γινόμενοις ἐπαύριτι συνελάνον εἰς αὐτόν· τὴν δ' ἐναντίαν κατάστασιν, όταν εἰς μῆκος τε καὶ πλάτος ἐκιδέσθῃ, προσαγορεύουσιν ἐκτασιν αἱ ἄνθρωποι. συμβαίνει μὲν οὖν ποτε κατὰ τὸ μῆκος· μόρον ἢ τὸ πλάτος αὐτοῦ τείνεσθαι τε καὶ συνίζαναι. ἀλλὰ καὶ νῦν περὶ τῆς κατ' ἄμφω τὰς διαστάσεις αὐτοῦ γινομένης συστολῆς τε καὶ τάσεως, ἀκούεις σε χορὴ τῆς λέξεως· ὃ γε μὴν τὴν προγεγραμμένην τήνδε νοήσας ῥῆσιν, αὐτὸ πᾶν τε ταύτης ἐδέξατο· τὸ φρικῶδες, τὸ λεῖον ἐκατέρου σημείου, τὸ ὑπόχολον, τὸ ὑπέρσθρον. ἔτι γὰρ γράφουσι τὰ φρικῶδες, λεῖον τὸ ἐκατέρου σημείον. ἔπειθ' ἐν τῇ πρὸ ταύτης ῥῆσει περὶ τῆς ῥικνώσεως ἔγραψεν, εὐλογώτερον εἶναι δοξεῖ τὸ φρικῶδες εἰρησθαι νῦν, ἐνδεκνυμένου τοῦ Ἱπποκράτους τὴν γινομένην ἰδίαν ἐν τοῖς ῥικνωμένοις ἐοικέναι εἶναι τοῖς φρίττουσιν. ἢ δ' ὁμοιότης κατὰ τὴν ἀνωμαλίαν καὶ οἷον τραχύτητα τοῦ δέρματος γίνεσθαι, εἶναι μὲν αὐτοῦ πόρων κοιλωτέρων χαινομένων, ἐκείναι δ' ἐξιχόντων, ὥστε γὰρ ποτε

dicit, id est cum ea quae intra ipsam cutem habentur, minora effecta sunt, tunc decidit, in se ipsam residens; sed contrarium ejus affectum, cum in longum datumque excreverit, extensionem homines vocant, sicut nonnunquam eveniat ut tantummodo in longum aut latum extendatur ac resideat. Verum in praesentia de extensione et contractione in utramque cutis dimensionem factis sermo intelligendus est. Quod si quis praepositam particulam recte intellexerit, non admodum hac egebit. Horrens, laeve: utriusque signum, subbiliosam, subrubram. Nonnulli legunt, rugosam, laeve utriusque signum. Sed quoniam in antepositis verbis de corrugatione scripsit, rationi magis consentiens esse videtur, ut nunc, horrens, dictum sit, ut Hippocrates speciem in corrugatis factam horrentibus similem esse demonstret. Similitudo autem in cutis inaequalitate, ac veluti asperitate consistit, nonnullis ejus particulis depressioribus, nonnullis exstantioribus apparentibus. Quoniam enim per exigua valde intervalle in

Ed. Chart. IX. [463.]

Ed. Bas. V. (487.)

σμενρά πάνυ διαστήματα, γένηται τούτο δι' ὅλον τοῦ διάρ-
ματος, ὁνομάζεται τὸ σύμπτωμα φρίκη τε καὶ φρίξ. καί
μοι τοῖς γαλήνῃ μὲν ἀκριβεῖ τὴν τοῦ λείου σώματος ἐοικέ-
ται κατάστασιν. ἄρτι δ' ἀρχομένης τῆς κατ' αὐτὴν ἀνα-
μαλίας τὴν φρίκην οὕτως γαῦν καὶ ὁ ποιητὴς ἴφη,

Οἷη δὲ ξιφύροιο ἐχέυατο πόντον ἐπὶ φρίξ,
ορνυμένοιο νῆον.

τὸ μὲν οὖν λῆον ὑπάρχει τοῖς ἀνατρεφόμεναις σώμασι, τὸ
δ' ὅλον φρικῶδες τοῖς ἐναντίοις σώμασιν. ἑκάτερόν δὲ αὐ-
τῶν ἑκατέρου σημεῖον ὑπάρχει, οὔτε δ' ἑκάτερον ἀμφοτέ-
ρων οὔτε συναμφοτέρων ἑκατέρου. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρό-
πον καὶ τὸ ὑπόχολον καὶ τὸ ὑπερϑρόν, ἑκάτερον ἑκατέρου
σημεῖον ἔστι, τὸ μὲν ὑπόχολον τοῦ λεπτεννομένου, τὸ δὲ
ὑπερϑρόν τοῦ ἀνατρεφόμενου. χολωδέστερον μὲν γὰρ τὸ
σῶμα τοῖς λεπτεννομένοισι γίνεται, διὰ τὰς ποιοῦσας αἰτίας
τὴν λεπτότητα, περὶ ὧν ἔμπροσθεν ἠκούσας, αἱματωδέστε-
ρον δὲ τοῖς ἀνατρεφόμενοις. αὐτὰ γὰρ οὐδ' ἐντροφῆσαι δύ-

tofa ante id factum fuerit, id symptoma horror nomina-
tur; atque illud mente concipitoy, exactae maris tranquil-
litati laevis corporis statum assimilari et proxime inceptae
ejus inaequalitati horrorem. Alta sane et poeta inquit:

Qualis autem Zephyri confundebat mare horror,
nuper concitati.

Levitas igitur recreatis corporibus inest, sed velut horror
contra sese habentibus; alterutrum vero ipsorum alterutrius
signum est, non alterutrum amborum, neque ambo simul
alterutrius. Eodem quoque modo et subbiliosum, subru-
brum alterutrum alterutrius signum est, subbiliosum ex-
tenuari, subrubrum refecti. Macrescentibus enim corpus
biliosius redditur propter causas maciem inferentes, de
quibus antea nos loquentes audivistis; magis sanguineum
autem cibo se reficientibus: nam neque bene inutriti sine

Ed. Chart. IX. [493. 464.]

Ed. Bas. V. (487.)

νεται χωρὶς αἵματος χρησταῦ, προσκτιμένου δ' ἐν τῇ τε-
λευτῇ τῆς ῥήσεως τοῦ, οὕτως, ἵνα μὲν ἀρχὴν αὐτὸ ποιοῦσι
τῆς ἐπομένης, ἵνα δὲ ταύτης πέρας. ἑκατέρως γὰρ ἐγχο-
ρεῖ γενέσθαι τὴν ἐξήγησιν, ὥστε περὶ τούτου μὲν οὐ χρὴ
φιλοπόνοις ζητεῖν, ἐπὶ τὰ συνεχῇ δὲ μεταβῶμεν ἀρχὴν τῆς
ἐπομένης ῥήσεως ποιησάμενοι τὸ οὕτως. ἐπειδὴ τοῖς πλεί-
στοις τῶν ἐξηγητῶν [464] ἔδοξεν ἐκείνο αὐτὸ τὸ πράττειν.
οὕτως τὸ κατεσπᾶσθαι μαζοὺς, ἰσχνοὺς δὲ ἀνισπᾶσθαι καὶ
περιτεμάσθαι, καίτοι οὐκ ἂν τις οἴοιτο διὰ τοῦτο, ἀλλὰ
σαρκωθέντος τοῦτο γίνεται, αἷμα μὲν ἢ παλαιὰ ῥήσις. με-
τεποίησαν δὲ αὐτὴν οἱ μὲν μετ' ὀλίγον, οἱ δὲ ἐπὶ πλείον,
ὥσπερ καὶ Σαβῖνος ὡδὲ πως γράψας, οὕτως τὸ κατεσπᾶ-
σθαι μακροὺς ἰσχνοὺς, τοὺς δ' ἀνισπᾶσθαι, ἵνα τοὺς μὲν
ἰσχνοὺς καὶ χαλᾶσθαι καὶ μακροὺς φαίνεσθαι σημαίνηται,
τοὺς δ' εὐτροφοῦντας ἀνισπᾶσθαι. Ροῦφος δὲ καὶ τὴν πα-
λαιὰν ἐφύλαξε γραφὴν καὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν παλαιωτέρων
ἐξηγητῶν ἐναντίον τοῦ διδάσκουσιν τῇ Σαβίνου. κατεσπᾶ-
σθαι μὲν γὰρ τοὺς εὐτροφοῦντας, ἀνισπᾶσθαι δὲ (488)

bono sanguine corpus valeret. Adjectam vero sermonis
calci hanc particulam, sic, aliqui sequentis initium faciunt,
nonnulli hujus finem; utroque enim modo explanationem
facere possumus. Quocirca de hoc quidem laboriose dis-
ceptare non convenit. Sed ad sequentia veniamus; se-
quentis partis initium ab hac voce, sic, facientes, quo-
niam plurimis explanatoribus idem ipsum facere visum
est. Sic detrahi mammas, graciles vero sursum trahi et
circumtenfas esse, et si non propter id quispiam arbitretur,
sed carne creata id fieri, haec sane est antiqua lectio.
Ipsam vero quidam commutarunt, alii minus, alii magis,
quemadmodum et Sabinus ita scribens, sic detractas esse
longas, graciles, alias vero sursum tractas, ut graciles
quidem et laxari et longas apparere, sed bene nutritas
sursum tractas esse significet. At Rufus et veterem scri-
pturam et antiquiorum interpretum explanationem aliquid
Sabinianae contrarium edocentem retinuit: vult enim bene
habitas inferius, emaciatas sursum versus attractas esse.

Ed. Chart. IX. [450. 451.]

Ed. Bas. V. (482.)

οὕτω γὰρ καὶ ταῖς γηράσαις χαλῶνται μὲν πρώτον, ὕστερον δ' ἀνασπῶνται. ἐμοὶ μὲν δὴ καὶ τὰ φαινόμενα περὶ τοὺς τιτθούς εἴρηται καὶ τὰς αἰτίας αὐτοῖς προσέθηκα. τῶν δ' ἐξηγητῶν οὐδεὶς τοῦτ' ἔπραξεν, ἀλλ' ὥς ἂν ἕκαστος ἐθέλησιν γράψας ἐξηγεῖται τὴν ἑαυτοῦ λέξιν. εἰκότως δὲ καὶ ἐξηγηταὶ ἐναντίας ἐποίησαν τε καὶ τὰς γραφὰς ἑλλιπῶς ἡρμηνευμένας καὶ ἀδιορίστως τῆς λέξεως, ὅπως ἂν τις εἴποι κατὰ τὶ μὲν ἀληθεύσει, κατὰ τὶ δὲ ψεύσεται, τῶν τιτθῶν ἐν μὲν τοῦ γάλακτος πληραῦσθαι [465] μειζόνων γινομένων, ἐλαττόνων δ' ἐν τῷ κενουῖσθαι. χωρὶς δὲ τοῦ γάλακτος ἐν μὲν ταῖς λεπτότησι κατ' ἀρχὰς μὲν χαλῶμένων, ὕστερον δ' ἀνασπῶμένων, ἐν δὲ ταῖς παχύνουσιν ἐν ὀρχῇ μὲν ἀνασπῶμένων, ὕστερον δ' ἡρέμα χαλῶμένων, οὕτως καὶ κατὰ τοῦτο τὸ ἀνατρέφισθαι διορισμοῦ, διὰ τὸ τινὰς μὲν ἀνατρέφισθαι, πρὶν εἰς τασαύτην ἀφικέσθαι λεπτότητα, καθ' ὅσον ξηραίνόμενον τίνεται τὸ δέσμα, τινὰς δὲ, πρὶν ξηρανθῆναι πρὸς εὐτροφίας ἐπιδιδόναι.

in vetulis primo laxantur, postea contrahuntur. Ego quidem mammis evidenter contingentia recensui et causas ipsis adieci. Interpretes autem nullus id fecit, sed prout quisque voluerit scribens, propriam deinde scripturam interpretatur. Haud abs re autem et contrarias explanationes et scripturas locutione mutilas et confusas attulerunt; ut quidquid dicat aliquis, partim verum, partim falsum dicturus sit, mammis utique cum lactis plenae sunt, grandioribus effectis, cum vacuae, minoribus, sine lacte vero, cum macrescunt, ab initio laxatis, deinde contractis; dum crassescunt autem, ab initio retractis, postea paulatim relaxatis; imposita quoque isti per cibum refectioni conditione, quod scilicet aliqui prius recreentur, quam ad tantam maciem devenerint, ut prae ariditate cutis distendatur; aliqui post ariditatem enutrientur ac recreentur.

Κλεις περιφανής, φλέβις διαφανής.

Αἱ τοιαῦται τῶν ῥήσεων οὐκ εὐδηλον ἔχουσι τὴν τοῦ γράψαντος διάνοιαν ὥς ἂν μὴ προσκειμένου κατὰ τὴν λέξιν αὐτῶν ἐπὶ τίτων βούλεται φαίνεται ταῦτα. πολλοὶ μὲν τῶν ἰσχνῶν φύσει τὰς τε κλεις ἔχουσι σαφεῖς καὶ τὰς φλέβας ἐκκευμένους τε καὶ μεστὰς αἵματος, ὥσπερ αὖ πάλιν ἕτεροι οὔτε τὰς κλεις οὔτε τὰς φλέβας ἐκκευμένους, οὔτε δὲ φύσει τοιαύτη διαφορά τῶν σωματίων ὁρᾶται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῶν παρὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς φύσιν ἦτοι λεπυνομένων ἢ παχυνομένων καὶ πλήθος ἢ ἑνδειαν ἔχόντων χυμῶν. εὐδηλον γὰρ ὅτι πεπληρωμένοι φλέβες ἐν τῷ ἰσχνῷ σώματι πλήθος ἐνδείκνυνται κατὰ ταύτας εἶναι τοῦ αἵματος ὥς τὰ πολλὰ μοχθηροῦ, καθάπερ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ὀλίγον ἐμπροσθεν ἔλεγον, ἧς ἐπέσχητο τὸ καταμήνιον. Θανμάσμα δ' ἐστὶ τοῦ Καπίτωνος μόνου γράψαντος τῆς ῥήσιν ἐν τῇδε τῇ λέξει. ἢ ἄρα πλῆρωσις περιφανής, φλέβις

XXX.

Jugula manifesta, venae conspicuae.

old genus locutiones obscurant habent scriptoris sententiam, quippe cum verbis, in quibus haec apparere voluit, expressum non sit. Multi quidem natura macri et jugula detecta habent et venas exstantes plenaeque sanguinis, sicut e contrario alii neque jugula neque venas habent exstantes. Quemadmodum autem naturalis hujusmodi corporum differentia conspicietur, eodem modo et in iis, qui praeter naturam, quam ab initio habuerunt, aut emaciantur aut crassescunt aut abundant aut egent humoribus. Constat enim in extenuato corpore repletas venas sanguinis plerumque corrupti intra ipsas inclusi copiam ostendere, sicuti de muliere, cui menses retenti erant, paulo ante dicebam. Ceterum miror Capitonem solum hujus partis verba ita scribentem: magna repletio patens est,

Ed. Chart. IX. [182.]

Ed. Bas. V. (187.)

δέρμα τὸ περὶ τὸ μέτωπον σκληρὸν καὶ περιτεταμένον, ὥστε τοῦ φαινομένου σκοπὸς ἡμᾶς διδάσκοντος τὴν ἰσχυρὰν κίνωσιν ἵκναι τὴν μετρίαν περὶ τὸ δέγμα διάδωαι ἐργαζομένην, ὃ λόγος αὐτῶν πιθανὸς μὲν, οὐκ ἀληθὴς δὲ φαίνεται, καθ' ὃν φασί, μενόντων τῶν τὴν διάδωαι ἐργαζομένων αἰτίων οὐκ ἰνδέχεται μεταπίσιν αὐτὸ πρὸς τὸναντίον. Ἐπαργῶς γὰρ ὁράται μεταπίσιν ἐπὶ ταῖς ἀμέτραις κινώσεσιν, ἴαν τε αἰσθητικῶς αὐταὶ φαίνονται περιμένονσαι μέχρι χρόνον πλείονος, ἴαν τε κατὰ τὸ ἀδελον, ἥτοι συντηκόμενων ἢ διαφορουμένων τῶν νοσηντων. πρὶν μὲν οὖν ἐπ' αὐτὴν τοῦ δέρματος τὴν οἰκείαν οὐσίαν ἐξικίσθαι τὴν κίνωσιν, ὁμοίως τοῖς κινουμένοις ἀσχοῖς καὶ σάκκοις καὶ κύστισι χαλάται τὸ δέγμα. χρονιζούσης δὲ τῆς κινώσεως ὁμοίως γίνεται ταῖς ξηραῖς κύστει τε καὶ διφθέραις, ὥς οὐκ ἔστιν ἐκτείνειν διὰ τὴν σκληρότητα. ἴσοστίον δὲ φαίνεται καὶ τὸ τῶν ἀσκῶν καὶ τὸ τῶν κύστιων δέγμα γινόμενον, ὅταν ἰσχυρῶς ξηρανθῇ, μέχρι δ' ἂν ὑπάρχῃ ὑγρὸν καὶ μαλακόν, εἰς τὴν ἐντὸς ἐντοῦ χώρου δέχεται τε καὶ πάλιν μετεῖν, δεχόμενον μὲν,

inversa et cutis circa frontem dura et distenta. Quocirca sensu nos aperte docente, nimiam evacuationem, contra quam moderatam, in cute affectum parere; ipsorum ratio verisimilis quidem, non tamen vera comprehenditur, cum dicunt, manentibus affectum producentibus causis ipsam ad contrarium transmutari non contingit. Evidenter enim transmutari immoderate evacuationibus cernitur, siue ipsae longiori tempore sensibilibus perdurare noscantur, siue per vias sensibus occultas, per eliquationem scilicet aut digestionem aegrotantium, efficiantur. Antequam igitur ad ipsam cutis propriam substantiam exhaustio pervenerit, perinde atque evacuati utres et sacci et vesicae, cutis laxior redditur; inanitiore autem perdurante talis efficitur, quales aridae vesicae atque coria, quae praeduritia extendi non possunt: talis vero et in utribus et in vesicis cutis effecta videtur, cum exsiccata admodum fuerit. At usque dum humida sit et mollis et in interno cavo aliquid suscipit iterumque dimittit, suscipiens qui-

Ed. Chart. IX. [462.]

Ed. Bas. V. (487.)

ὅταν ἱκανῶς πληρωθῇ, τείνεται, κενούμενον δὲ χαλαῖται· καλῶς οὖν εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης, πᾶς λεπτισμὸς χαλὰ τὸ δέρμα, ἔπειτα περιτείνεται· καὶ γὰρ καὶ φαίνεται γινόμενον οὕτως· καὶ ἡ αἰτία λήκεται, καλῶς δὲ προσέθηκε καὶ τὸ τὴν ἀνάθρεψιν τάναντία ποιεῖν· ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ ἀνατρέφεται τὸ δέρμα, τοῦ χρόνου δὲ χαλαρώτερον ἐργάζεται· ἀληρώτερον γὰρ ὅν φύσει καὶ ξηρότερον τῶν ἀποκειμένων αὐτῇ σαρκῶν, ὑγίαν ἐκείνων καὶ ἀληρύνεται· κατὰ τοὺς λεπτισμοὺς καὶ μαλακύνεται κατὰ τὰς ἀνατρέψεις· ὁπότεν οὖν ἀληρόν· αὐτὸ καὶ ξηρόν ἤδη γεγώς ἡ ἀνάθρεψις διαδέχεται, πρῶτον αὐξάνουσα τὰς σάρκας εὐκότως περιτείνεται, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου τῆς τροφῆς ὑπολαμβάνομενον, ὑγρότερόν τε καὶ μαλακώτερον γίγνεται, καὶ διὰ τοῦτο πάλιν χαλαῖται, καθάπερ αἱ ξηραὶ διαθέρουσι καὶ βύρσαι τε βροχθεῖσαι ὑδατι, λεπαιθεῖσαι δὲ αἵματι καὶ σιέται· ταῦτα μὲν οὖν ἀληθῶς τε ἅμα καὶ σαφῶς εἰρημίστην τοῦ Ἱπποκράτους κακῶς ἐξηγήσαντο, διὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἄγνοιαν ὑπὲρ ὧν ὁ λόγος ἐστίν· αὐτῶν καὶ δ' ἐπεὶ εὐχόμεως

dem, cum satis expleta fuerit, distenditur, cum inanitur autem, relaxatur. Recte igitur Hippocrates dixit, omnis extenuatio laxat eum, postea circumtenditur: sic enim et fieri videmus et jam causa dicta est. Ac bene illud quoque adjecit, refectionem contraria facere; nam ab initio extenditur cutis, interjecto deinde temporis intervallo efficitur laxior. Cum enim subjectis ipsi carnibus durior natura sit atque aridior, tardius quam illae et in extenuationibus obdurescit et in refectionibus remollefcit. Quando igitur ipsam duram et jam exsiccatam refectione exceperit, primum carnes adaugens ipsam jure protendit; procedente vero tempore et ipsa cutis nutrimentum suscipiens humidior et mollior fit, proinde et iterum laxior redditur, quemadmodum arida coria et pelles aqua madefactae et oleo ac sevo delibutae. Haec itaque vere juxta atque aperte ab Hippocrate enarrata, male interpretati sunt ob earum, de quibus est praesens sermo, rerum ignorance. Sed quae sequuntur haud aequē

Ed. Charf. IXi [462. 463.]

[Ed. Baf. V. (487.)

ὄντα σαφῆ, ταχὺ δὲ καὶ παραγεγραμμένα, σαφῆ τ' εἶναι
 νομίζουσι, καίτοι διαφωνοῦντες ἐν ταῖς ἐξηγήσεσιν. [463]
 αὐτῶν οὐδὲν ἥτερον ἢ κατὰ τὰς πρόσθεν, ὑπαλλήλως, τὴν
 τῆς πυλαίας γραφάς. ἵνα δ' ἡ σαφέστερος ὁ λόγος ἕκαστον
 μέρος τῆς ῥήσεως, ἰδίᾳ προημεριώματι, χωρὶς ῥήκνωσις
 συμπληρωτός, ἕκαστος ἀνατρεφόμενος, ὅτι μὲν οὖν ἐν τοῖς
 λεπτευστοῖς χαλᾷται τὸ δέσμα, πρὶν αὐτὸ τε παθεῖν κατὰ
 τὴν οἰκίαν οἰσίαν, ἀνατρεφόμενον δὲ τείνεται, καὶ ὅτι ξη-
 ραινόμενον τῷ χρόνῳ τὴν πάντῃ μετακίνηται, διδελκὸς
 πρόσθεν. ἐν δὲ τῷδε τῷ λόγῳ συμπληρωτός μὲν αὐτοῦ
 ῥήκνωσις γίνεσθαι φησιν, ἀνατρεφόμενον δ' ἕκαστον, ῥήκνόν
 μὲν ὀνομάζουσιν οἱ Ἕλληνες σῶμα τε καὶ δέσμα τὸ φτυδιό-
 μινον ἀπὸ συστολῆς, καθάπερ ἐπὶ τῶν γερόντων ὁράται καὶ
 δηλοῦται τῇ ἐν αὐτῷ διπλώσει, ῥήκνωσις δὲ τις φαίνεται
 καὶ τοῖς νέοις σώμασι γινώσκῃ, λευκαζόμενον τῶν φλεβῶν,
 καὶ μάλιστα ὅταν διαφορηθῇ τὸ κατ' αὐτὸς πλεονάζον-
 τος αἵματος. ἡμεῖς τὴν φέρμανον αἰσθητῆς καὶ στυφοῦσης
 μετέχον χονδρῆτος, γίνεσθαι δὲ καὶ τὴν τοιαύτην ἐν τῷ

nota est fortasse adjectitia manifestella esse arbitrantur,
 quamvis ipsa explanandis haud minus quam in praedictis
 dissentiant et antiquas lectiones permulent. Verum ut
 dilucidior oratio sit, singulas ipsius contextus particulas
 separatim explicabo. Cutis corrugatio coincidentis, extensio
 resectae. In extenuationibus quidem laxationem prius
 quam ipsa in propria substantia quidquam perpessa sit, in
 resectionibus autem extendi et exsiccatam temporis inter-
 vallo in contraria permulari supra comprehensum est;
 sed in hac parte ipsius coincidentis corrugationem fieri
 inquirunt, resectae vero extensionem. Rugosum quidem
 corpus et autem Graeci nominant quae in rugas et pli-
 cas contracta fiunt, ut videmus in senibus; et ipsorum
 affectum corrugationem. Corrugatio vero aliqua et in
 juvenilibus corporibus apparet, cum venae occultae sunt
 et maxime cum dissipato in ipsis abundante sanguine me-
 dicamen austeræ adstringentisque naturae quispiam super-
 dederit. Hunc autem et cutē collabente affectum creari

Ed. Char. IX. [463.]

Ed. Bas. V. (487.)

δέρματι κατάστασιν φησι συμπιπτοντι, τουτέστιν όταν τοῖς ἐν αὐτῷ περιεχομένοις ἐλαττοσι· γινόμενοις ἐπαύρτη συνιζάνον εἰς αὐτόν· τὴν δ' ἐναντίαν κατάστασιν, ὅταν εἰς μῆκος τε καὶ πλάτος ἐκιδιδῷ, προσαγορεύουσιν ἐκτασιν αἱ ἄνθρωποι. συμβαίνει μὲν οὖν παρὰ τὸ μῆκος μόρον ἢ τὸ πλάτος αὐτοῦ τείνεσθαι τε καὶ συνιζάνειν. ἀλλὰ καὶ νῦν περὶ τῆς κατ' ἄμφω τὰς διατάσεις αὐτοῦ γινομένης συστολῆς τε καὶ τάσεως, ἀκούειν σε χορὴ τῆς λέξεως· ὃ γε μὴν τὴν πραγμειμένην τήνδε νοήσας φῆσιν, οὐ πάντως ταύτης ἰδέσθαι· τὸ φρικῶδες, τὸ λεῖον ἐκατέρου σημείου, τὸ ὑπόχολον, τὸ ὑπέρθερον. ἔτι καὶ γράφουσι τὰ φρικῶδες, λεῖον τὸ ἐκατέρου σημείον. καὶ δ' ἐν τῇ πρὸ ταύτης φησὶ περὶ τῆς φρικώσεως ἔγραψεν, εὐλογώτερον εἶναι δοξεῖ τὸ φρικῶδες εἶρησθαι νῦν, ἐδεκνυμένου τοῦ Ἱπποκράτους τὴν γινομένην ἰδίαν ἐν τοῖς φικνωμένοις ἐοικέναι εἶναι τοῖς φρίκτουσιν. ἢ δ' ὁμοιότης κατὰ τὴν ἀνωμαλίαν καὶ οἷον τραχύτητα τοῦ δέρματος γίνεσθαι, εἶναι μὲν αὐτοῦ μορίων κοιλωτέρων γαινομένων, ἐκίαν δ' ἐξελχόντων, ὥστε γὰρ παρὰ

dicit, id est cum ea quae intra ipsam cutem habentur, minora effecta sunt, tunc decedit, in se ipsam residens; sed contrarium ejus affectum, cum in longum datumque excreverit, extensionem homines vocant, licet nonnunquam eveniat ut tantummodo in longum tantumque extendatur ac resideat. Verum in praesentia de extensione et contractione in utramque cutis dimensionem factis sermo intelligendus est. Quod si quis praepositam particulam recte intellexerit, non admodum hac egebit. Horrens, laeve: utriusque signum, subbiliosum, subrabrum. Nonnulli legunt, rugosum, laeve utriusque signum. Sed quoniam in antepositis verbis de corrugatione scripsit, rationi magis consentiens esse videtur, ut nunc, horrens, dictum sit, ut Hippocrates speciem in corrugatis factam horrentibus similem esse demonstrat. Similitudo autem in cutis inaequalitate, ac veluti asperitate consistit, nonnullis ejus particulis depressioribus, nonnullis exstantioribus apparentibus. Quoniam enim per exigua valde intervalle in

Ed. Chart. IX. [453.]

Ed. Basf. V. (487.)

σμικρὰ πᾶν διαστήματα, γένηται τοῦτο δὲ ὅλον τοῦ σώματος, ὁνομάζεται τὸ σύμπτωμα φρίκη τε καὶ φρίξ. καὶ μοι τότε γαλήνη μὲν ἀρριβεῖ τὴν τοῦ λεῖου σώματος εἰσέναντα κατάστασιν. ἄρτι δὲ ἀρχομένης τῆς κατ' αὐτὴν ἀνωμαλίας τὴν φρίκην οὕτως γούν καὶ ὁ ποιητὴς ἔφη,

Οἷη δὲ ξιφύροιο ἐχένατο πόντον ἐπὶ φρίξ,
ὀρνυμένοιο νέον.

τὸ μὲν οὖν λεῖον ὑπάρχει τοῖς ἀνατρεφομένοις σώμασι, τὸ δ' οἷον φρικῶδες τοῖς ἐναντίοις σώμασιν. ἑκάτερόν δὲ αὐτοῖν ἑκατέρου σημεῖον ὑπάρχει, ὥστε δ' ἑκάτερον ἀμφοτέρων οὔτε συναμφοτέρον ἑκατέρου. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ ὑπόχολον καὶ τὸ ὑπέρυθρον ἑκάτερον ἑκατέρου σημεῖον ἐστὶ, τὸ μὲν ὑπόχολον τοῦ λεπτεννομένου, τὸ δὲ ὑπέρυθρον τοῦ ἀνατρεφομένου. χολωδίστερον μὲν γὰρ τὸ σῶμα τοῖς λεπτεννομένοις γίνεται, διὰ τὰς ποιούσας αἰτίας τὴν λεπτότητα, περὶ ὧν ἔμπροσθεν ἤκουσας, αἱματωδίστερον δὲ τοῖς ἀνατρεφομένοις. οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐντροσῆσθαι δύ-

totale ante id factum fuerit, id symptoma horror nominatur, atque illud mente concipitur, exactas maris tranquillitati laevis corporis statum assimilari et proxime inceptae ejus inaequalitati horrorem. Ita sane et poeta inquit:

Qualis autem Zephyri confundebat mare horror,
nuper concitati.

Levitas igitur recreatis corporibus inest, sed velut horror contra sese habentibus; alterutrum vero ipsorum alterutrius signum est, non alterutrum amborum, neque ambo simul alterutrius. Eodem quoque modo et subbiliosum, subrubrum alterutrum alterutrius signum est, subbiliosum extenuari, subrubrum resecti. Macrescentibus enim corpus biliosius redditur propter causas maciem inferentes, de quibus antea nos loquentes audivistis; magis sanguineum autem cibo se reficientibus: nam neque bene inutriti sine

Ed. Chart. IX. [493. 464.]

Ed. Bas. V. (487.)

ναται χωρίς αίματος χρησταῦ, προσκειμένου δ' ἐν τῇ τε-
λευτῇ τῆς ῥήσεως τοῦ, οὕτως, ἔτι μοι ἀρχὴν αὐτὸ ποιοῦσι
τῆς ἐπομένης, ἔτι μοι δὲ ταύτης πέρας. ἑκατέρως γὰρ ἐχχω-
ρεῖ γενέσθαι τὴν ἐξήγησιν, ὥστε περὶ τούτου μὲν οὐ χρὴ
φιλοπόνοις ζητεῖν, ἐπὶ τὰ συνεχῇ δὲ μεταβῶμεν ἀρχὴν τῆς
ἐπομένης ῥήσεως ποιησάμενοι τὸ οὕτως. ἐπειδὴ τοῖς πλεί-
στοις τῶν ἐξηγητῶν [464] ἰδοῦσιν ἐκείνο αὐτὸ τὸ πράττειν.
οὕτως τὸ κατασπᾶσθαι μαζοὺς, ἰσχνοὺς δὲ ἀνισπᾶσθαι καὶ
περιτετάσθαι, καίτοι οὐκ ἂν τις αἴοιτο διὰ τοῦτο, ἀλλὰ
σφοκωθέντος τοῦτο γίνεται, αἷμα μὲν ἢ παλαιὰ ῥήσις. με-
τεποίησαν δὲ αὐτὴν οἱ μὲν μετ' ὀλίγον, οἱ δὲ ἐπὶ πλεον,
ὥστε καὶ Σαβίνος ὥδε πως γράψας, οὕτως τὸ κατασπᾶ-
σθαι μακροὺς ἰσχνοὺς, τοὺς δ' ἀνισπᾶσθαι, ἵνα τοὺς μὲν
ἰσχνοὺς καὶ χαλᾶσθαι καὶ μακροὺς φαίνοσθαι σημαίνεται,
τοὺς δ' εὐτροφοῦντας ἀνισπᾶσθαι. Ροῦφος δὲ καὶ τὴν πα-
λαιὰν ἐφύλαξε γραφὴν καὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν παλαιότερων
ἐξηγητῶν ἐναντίον τι διδάσκουσιν τῇ Σαβίνου. κατασπᾶ-
σθαι μὲν γὰρ τοὺς εὐτροφοῦντας, ἀνισπᾶσθαι δὲ (488)

bono sanguine corpus valeret. Adjectam vero sermonis
calci hanc particulam, sic, aliqui sequentis initium faciunt,
nonnulli hujus finem; utroque enim modo explanationem
facere possumus. Quocirca de hoc quidem laboriose dis-
ceptare non convenit. Sed ad sequentia veniamus, se-
quentis partis initium ab hac voce, sic, facientes, quo-
niam plurimis explanatoribus idem ipsum facere visum
est. Sic detrahi mammas, graciles vero sursum trahi et
circumtenfas esse, et si non propter id quispiam arbitretur,
sed carne creata id fieri, haec sane est antiqua lectio.
Ipsam vero quidam commutarunt, alii minus; alii magis,
quemadmodum et Sabinus ita scribens, sic detractas esse
longas, graciles, alias vero sursum tractas, ut graciles
quidem et laxari et longas apparere, sed bene nutritas
sursum tractas esse significet. At Rufus et veterem scri-
pturam et antiquiorum interpretum explanationem aliquid
Sabinianae contrarium edocentem retinuit: vult enim bene
habitas inferius, emaciatas sursum versus attractas esse.

Ed. Chart. IX. [464.]

Ed. Bas. V. (488.)

τοὺς ἰσχνούς βούλεται. πρῶτοις δὲ φαίνεται καὶ τὸ ἐπιφαι-
νόμενον μαρτυρεῖν, εἰκότως τοῦ Ἱπποκράτους, καίτοι οὐκ
ἂν τις οἶατο. προειρηκὸς γὰρ ἐν τῇ λεπτότητι χαλᾶσθαι,
περιτείνεται δὲ εὐτροφούντων τὸ δέρμα, τῷ μὲν προτέρῳ
τὸ κατεσπᾶσθαι τοὺς μασθοὺς, τῷ δὲ δευτέρῳ τὸ ἀνεσπᾶ-
σθαι ἀντιπόμενον εὐρίσκεis, καὶ διὰ τοῦτό φασι, καίτοι οὐκ
ἂν τις οἶοιτο, τοῦτο δὴ ὡς ἔρμαιον ἔλαβον οἱ παλαιοὶ τῶν
ἐξηγητῶν ὄντες ἐμπειρικῇ, Γλαυκίας τε καὶ ὁ Ταραντίτος
Ἡρακλείδης. ἤγουνται γὰρ ἐκ τούτου καὶ τὸν Ἱπποκράτην
δεικνύειν ὁμόσηφον ἑαυτοῖς, ὥς μὴ πιστεύειν ταῖς δογμα-
τικαῖς πιθανότησιν, ἀλλὰ μόνον τῷ διὰ ἐμπειρίας φαινο-
μένῳ, καίτοι καὶ τὸ φαινόμενον αὐτὸ χωρὶς διορισμοῦ ῥη-
θὲν ἱκατέρως ἐστὶ ψεῦδος, ἴαν τε κατεσπᾶσθαι τε καὶ χα-
λᾶσθαι τοὺς τοιούτους ἱπομην ἐν τοῖς λεπτισμοῖς, ἴαν τ'
ἀνεσπᾶσθαι. τοῦτ' οὖν ἔχρην αὐτοῖς πρῶτον ἀκριβοῶς ἐξη-
τάσθαι, τοῖς μὲν ἐμπειρικοῖς, ἐπειδὴ τοῦ φαινομένου τῇ
ῥητορικῇ τέ εἰσι καὶ μνημονευτικοῖ, τοῖς δὲ δογματικοῖς,

Hujusce autem rei sensus ipse testis locupletissimus esse videtur, dicente Hippocrate: quamvis aliquis non utique arbitretur; nam cum praedixerit extenuatis laxari, bene nutritis circumtendi cutem, priori detractas esse mammas, secundo sursum versus retractas, consentaneum esse invenies; et propterea ait, quamvis aliquis non utique arbitretur. Id sane tanquam validissimam rationem acceperunt veteres interpretes empirici, Glaucias et Tarentinus Heraclides. Per eam enim se demonstrare opinantur, Hippocratem in eorum sententiam descendere, ut verisimilibus dogmaticorum argumentationibus nequaquam, sed soli per experientiam cognito et evidenti fides sit adhibenda. Quamvis et ipsum evidens sine definitione prolatum utroque modo falsum sit, sive detractas esse et laxari tales in extenuationibus, sive in superiora esse retractas dixerimus. Ergo id ipsis primum accurate exploratum esse oportuit, cum empiricis, qui rerum sensui apparentium observatores ac memores sunt; tum dogmaticis, quoniam eorum quae

Ed. Chart. IX. [161.]

Ed. Basl. V. (188.)

ἐπειδὴ τῶν ὄντων αὐτοὺς χρὴ τὰς αἰτίας οὐ τῶν οὐκ ὄντων ἀποδιδόναι. τί δὴ οὖν ἐστὶ τὸ φαινόμενον· ἐγὼ φράσαι παραφυλάξας ἐπὶ πολλῶν πάντῃ γυναικῶν, οὐκ ὀλίγων δὲ καὶ πυθόμενος οὐ μόνον τῶν μαιευτριῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν οὐδὲν ἐπισταμένων τοιοῦτον. μᾶλλον γὰρ αὐταὶ τὰ φαινόμενα λέγουσιν ἀληθῶς τῶν διὰ δόγμα τυφλωττόντων ἀμφ' αὐτά. τὸ τοῖνυν συμβαῖνόν ἐστι τοιοῦτον. γάλακτος μὲν ὅταν οἱ τιθετοί πληρωθῶσιν, αὐξάνονται κατὰ πῦσαν διαστάσιν. εἰς ὕψος γὰρ αἰσροῦνται καὶ πλάτος καὶ μακρότεροι φαίνονται. κενωθέντες δὲ τοῦ γάλακτος, αἰσθίς ἑαυτῶν ἐλάτους γίνονται, μειούμενοι κατὰ τὰς τρεῖς διαστάσεις. εὖ δὲ χωρὶς τοῦ γάλακτος ὑπαλλάττονται, κατὰ τὸ λεπτύνεσθαι τε καὶ παχύνεσθαι μόνον, ὥσπερ τὰ ἄλλα μέρη, παραπλησίως ἐκείνων διατίθενται, χαλῶμενοι μὲν πρῶτον ἐν τῷ λεπτύνεσθαι, τεινόμενοι δ' ἐν τῷ παχύνεσθαι. προϊόμενος δὲ τοῦ χρόνου τὴν ἐναντίαν λαμβάνουσι κατάστασιν, βραχύτεροι μὲν γινόμενοι ξηρανθέντες τοῦ δέρματος, μακρότεροι δ' ὑγραθέντες ἐν ταῖς ἀτροφίαις, ὡς ἐμπροσθεν εἰρηται.

sunt, non eorum quae non sunt, ipsas causas reddere opus est. Quidnam igitur sit sensui apparens, ego explicabo, cum in permultis mulieribus observaverim et a non paucis audiverim non obstetricibus modo, verum etiam ab aliis nihil ejusmodi scientibus. Hae namque magis vero sensui patentia enarrant quam qui placiti sui amore decepti in his caligant et hallucinantur. Quod itaque accidit, ejusmodi est: mammae lactis plenae secundum omne intervallum auferunt; in altum enim ac latum extuberant longioresque cernuntur; exhausto autem lacte, rursus se ipsis minores fiunt et in tribus dimensionibus minuuntur. At si absque lacte in tenuitate et crassitudine tantum; ut et alia membra permutantur, eodem, quo et illa, modo afficiuntur. Primum quidem cum extenuantur, relaxatae, cum vero crassescunt, magis extentae. Sed processu temporis contrarium statum suscipiunt, breviores quidem arefacta cute evadentes; longiores autem in refectionibus, ut antea dictum est, humectatae. Ita plane et

Ed. Chart. IX. [450. 451.]

Ed. Bas. V. (482.)

οὗτοι γὰρ καὶ ταῖς γηρώσεσι χαλῶνται μὲν πρώτον, ὥστε-
ρον δ' ἀνασπῶνται. ἐμοὶ μὲν δὴ καὶ τὰ φαινόμενα περὶ
τοὺς τιτθούς εἶρηται καὶ τὰς αἰτίας αὐτοῖς προσέθηκα. τῶν
δ' ἐξηγητῶν οὐδεὶς τοῦτ' ἐπραξεν, ἀλλ' ὥς ἂν ἕκαστος ἐθε-
λήσῃ γράψας ἐξηγεῖται τὴν ἑαυτοῦ λέξιν. εἰκότως δὲ καὶ
ἐξηγήσεις ἐναντίας ἐποίησάν τε καὶ τὰς γραφὰς ἑλλειπῶς ἡρ-
μηνευμένας καὶ ἀδιορίστως τῆς λέξεως, ὅπως ἂν τις εἴποι
κατὰ τὴν μὲν ἀληθεύσει, κατὰ τὴν δὲ ψεύσεται, τῶν τιτθῶν
ἐν μὲν τοῦ γάλακτος πληραῦσθαι [465] μειζόνων γινομένων,
ἐλαττόνων δ' ἐν τῷ κεννοῦσθαι. χωρὶς δὲ τοῦ γάλακτος ἐν
μὲν ταῖς λεπτότησι κατ' ἀρχὰς μὲν χαλωμένων, ὥστερον δ'
ἀνασπωμένων, ἐν δὲ ταῖς παχύνουσιν ἐν ὀρχῇ μὲν ἀνα-
σπωμένων, ὥστερον δ' ἡρέμα χαλωμένων, ὅντος καὶ κατὰ
τοῦτο τὸ ἀνατρέφισθαι διορισμοῦ, διὰ τὸ τινὰς μὲν ἀνατρέ-
φισθαι, πρὶν εἰς τασαύτην ἀφικέσθαι λεπτότητα, καθ' ὅσον
ξηραϊνόμενον τίττεται τὸ δέρμα, τινὰς δὲ, πρὶν ξηρανθῆ-
ναι πρὸς εὐτροφίας ἐπιδιδόναι.

in vetulis primo laxantur, postea contrahuntur. Ego
quidem mammis evidentiter contingentia recensui et causas
ipsis adieci. Interpres autem nullus id fecit, sed prout
quisque voluerit scribens, propriam deinde scripturam
interpretatur. Haud abs re autem et contrarias explana-
tiones et scripturas locutione mulitas et confusas attule-
runt; ut quidquid dicat aliquis, partim verum, partim
falsum dicturus sit, mammis utique cum lactis plenae
sunt, grandioribus effectis, cum vacuae, minoribus, sine
lacte vero, cum macrescunt, ab initio laxatis, deinde
contractis; dum crassescunt autem, ab initio retractis,
postea paulatim relaxatis; imposita quoque isti per cibum
refectioni conditione, quod scilicet aliqui prius recreentur,
quam ad tantam maciem devenerint, ut prae ariditate cu-
tis distendatur; aliqui post ariditatem enutrientur ac re-
creentur.

Κλεις περιφανής, φλέβες διαφανείς.

Με τοιαῦται τῶν ῥήσεων οὐκ εὐδηλον ἔχουσι τὴν τοῦ γράφαντος διάνοιαν ὡς ἂν μὴ προσκειμένου κατὰ τὴν λέξιν αὐτῶν ἐπὶ τίνων βούλεται φαίνεσθαι ταῦτα. πολλοὶ μὲν τῶν ἰσχνῶν φύσει τὰς τε κλεις ἔχουσι σαφεῖς καὶ τὰς φλέβας ἐκκειμένας τε καὶ μεστὰς αἵματος, ὥσπερ αὖ πάλιν ἕτεροι οὔτε τὰς κλεις οὔτε τὰς φλέβας ἐκκειμένας, οὔτε δὲ φύσει τοιαύτη διαφορά τῶν σωματίων ὁράται. κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῶν παρὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς φύσιν ἦτοι λεπυνομένων ἢ παχυνομένων καὶ πλήθος ἢ ἐνδοιαν ἔχόντων χυμῶν. εὐδηλον γὰρ ὅτι πεπληρωμέναι φλέβες ἐν τῷ ἰσχνῷ σώματι πλήθος ἐνδείκνυνται κατὰ ταύτας εἶναι τοῦ αἵματος ὡς τὰ πολλὰ μοχθηροῦ, καθάπερ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ὀλίγον ἔμπροσθεν ἔλεγον, ἧς ἐπέσχητο τὴν καταρτήν. θαυμάσαι δ' ἴσθι τοῦ Καπίτῆνος μόνου γράφαντος τὴν ῥῆσιν ἐν τῇδε τῇ λέξει. ἢ ἄγαν πλήρωσις περιφανής, φλέβες

XXX.

Jugula manifesta, venae conspicuae.

old genus locutiones obscurant habent scriptoris sententiam, quippe cum verbis, in quibus haec apparere velit, expressum non sit. Multi quidem natura macri et jugula detecta habent et venas exstantes plenasque sanguinis, sicut e contrario alii neque jugula neque venas habent exstantes. Quemadmodum autem naturalis hujusmodi corporum differentia conspicitur, eodem modo et in iis, qui praeter naturam, quam ab initio habuerant, aut emaciantur aut crassescunt ut abundant aut egent humoribus. Constat enim in extenuato corpore repletas venas sanguinis plerumque corrupti intra ipsas inclusi copiam ostendere, sicuti de muliere, cui menses retenti erant, paulo ante dicebam. Ceterum miror Capitonem solum hujus partis verba ita scribentem: magna repletio patens est,

Ed. Chart. IX. [465.]

Ed. Bas. V. (468.)

διαφανείς. εἴπερ γὰρ οὕτως εὐροίκο γεγραμμένον, τίς ἦν ἀνάγκη μεταγράψαι πάντας αὐτὴν, τοὺς ἐξηγητὰς ἐπὶ τὸ σαφέστερον; ἐν οἷον γὰρ ἀποροῦνται, μεταγράφουσιν εὐπορίως. ἔτι κεν. ἀλλ' οὐδ' ἀντίγραφον εἶρον οὕτως ἔχον, οὐκ ἄλλως. ἐντυχὼν δὲ αὐτὸ τοῦτο βούλοισθαι γινώσκει τις τε καὶ αἰσθάνεται καὶ τὰς ἀπασιν ἀπολογουμένης ἢ διεκδικουμένης. ἀπάρκων τε οὖν τῶν ἐξηγητῶν καὶ πάντων τῶν ἀντιγράφων τὴν αὐτὴν ἐχόντων γραφὴν, οὐκ ὀρθῶς ὁ Καπίτων μετέγραψεν. ἴσως δὲ καὶ αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἐμνημόνευσα, προτιθηκὼς ἀπάσας τὰς τριακτάς ἐν ταῖς γραφαῖς ῥαδιουργίας ὑπερβήσεσθαι κατὰ τὴν ἐξήγησιν. ἐπὶ τῶν ἐξῆς οὖν ῥήσεων αὐτὸ ποιήσοι, μήκους φειδόμενος.

Πρόδικος τοὺς πυρεταίνοντας ἔκρινε θρόνοις, πάλλας, πυρίδας. καὶ τὸ πυρετῶδες πόλεμον λέγει, περί-

venae perspicuae; nam si ita scripta inventa esset, quid necesse fuisset, omnes interpretes eam in clariorem transmutasse? si quidem eorum, de quibus ambigunt, scripturas facilioris notitiae causa transmutant. Quin etiam codicem nullum ita se habere inveni, cum multos tamen ob id ipsum egresserim, antiquas scilicet lectiones, et in quibus omnes consentiunt aut dissentiant dignoscere cupiens. Cum omnes igitur explanatores et omnes codices eandem lectionem habeant, laud recte Capito ipsam permutare ausus est. Sed forsitan et ego male ipsius ab initio mentionem feci, cum omnes huiusmodi in scripturis mutandis ineptias me in explanando omitturum esse praedixerim. In sequentibus igitur id faciam longitudini parcens.

XXXI.

Prodicus febrientes interficiebat cursibus, luctationibus, foribus calidis. Malum febriculosum, inimicum fami,

Ed. Chart. IX. [465. 466.]

Ed. Bas. V. (488.)

δοισι πολλῇσι, δρομοισιν, ἀνατρίψει, πόνον πόνη αὐ-
τοῖσι.

Καὶ ταύτην τὴν ῥῆσιν ἄλλος ἄλλως γράφει. τινὲς μὲν ὑπαλλάττοντες τὴν λέξιν τοιάνδε, περιόδοισι, πάλῃσιν, ἔτιοι δ' ἐν ἀρχῇ πάλῃσι. τινὲς δ' ἐξαίροντες τὸ πάλῃσιν, ἔτιοι δ' ἐν ἀρχῇ προστιθέντες λιμῶ. περιόδους μὲν οὖν καλεῖ τοὺς βραδείας περιπάτους ἐπὶ πλείονα χρόνον ἐκτεταμένους, [466] ὡς ἐν τῷ περὶ διαίτης ὁξέων αὐτοῦ ἐφη. βραδείαν, συχνὴν περίοδον πλανηθῆναι, καὶ Πλάτων μὲν μέμνηται τοῦ Προδικου ὡς πολλοῖς περιπάτοις χρωμένον. τίς δὲ νῦν Προδικου μνημονεύει, πότιρον τοῦ Λεοντίου ἢ τοῦ Σηλεβριανοῦ περιετὸν ζητεῖν. ἐν ἄλλῳ γὰρ λόγῳ τὰ τοιαῦτα πάντως διερχομαι. νυνὶ δ' οὐ που καιρὸς ἱστορικῶν ζητημάτων, ὅπου καὶ τῶν γεγραμμένων τισὶν ἐξηγήσεων οὐκ ὀλίγας περιλιπόντες ἀγαπῶμεν, ἐὰν ἐν ὀκτὼ βιβλίοις συμπληρώσωμεν τὴν ἐξηγήσιν. διὰ τί δὲ μέμνεται τὸν Προδικον

circuitibus multis, cursibus, frictioni. Laborem labore ipso.

Et haec verba alius aliter scribit, nonnulli quidem verba haec permutantes, circuitibus, luctationibus, nonnulli vero ab initio, luctationibus, ponentes; aliqui eam vocem eximentes; aliqui initio, fami, adjicientes. Circuitus sane vocat lentas deambulationes in longius tempus productas, ut in libro de ratione victus in acutis ipse inquit, tardum multum circuitum deambulasse, et Plato Prodicum meminit, ut multis deambulationibus utentis, Quem autem nunc Prodicum memoret, utrum Leontium an Selybrianum, quaerere supervacuum est: in alio enim sermone haec omnino persequitur. Nunc vero in historicas quaestiones tractare non est opportunum, quoniam nonnullorum explanatoribus, non paucis praetermissis, satis habemus, si nostram octo voluminibus absolverimus.

Ed. Chart. IX. [466.]

Ed. Basf. V. (488. 489.)

αὐτὸς ἐδήλωσεν εἰπὼν, τὸ πυρετωδὲς πολέμιον εἶναι περιόδοισιν ἢ λιμῷ. δῆλον δ' ὅτι καὶ τοῖς ἄλλοις αὖ κατέλεξε, καὶ γὰρ ταῖς πάλαις καὶ τῇ πυρίᾳ καὶ τῇ ἀνατρίψει τὸ πυρετωδὲς ἐναντίον ἐστίν. οὕτω γὰρ ἀκουστέον τοῦ πολέμιον, ἐπειδὴ καὶ φίλιον ἐκ μεταφοῆς εἰώθασι λέγειν τὸ οἰκεῖον. μεταξὺ δὲ τῶν λέξεων ἀμφοτέρων εἰρημίζον τὸ κακὸν ἔνιοι μὲν ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῆς προτέρας ἔγραψαν, ἔνιοι δ' ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας, ὥς τῆα γενέσθαι τὸν λόγον τοιούδε· τὸ πυρετωδὲς πολέμιον περιόδοισιν, ὅτι δὲ βλάβη τοῦ πυρετίζοντος καὶ περίπατος καὶ δρόμος καὶ πυρία καὶ πάλη, πάντοθεν τὴν ἐν τῷ σώματι θερμοσίν αὐξάνοντα, οἷοις ἀγνοεῖ τῶν ὁμιληκόντων τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης. Πρόδικος δ' ὅτι οὐ μόνον λογικὴν εὕρεσιν βοηθήτοιν ἀγνοεῖν, ἀλλὰ καὶ τήρησιν ἐμπειρικὴν. ὁ μὲν γὰρ (489) λόγος ἀπαγορεύει πόνον πόνον ἰᾶσθαι, τουτέστι τῇ βλάβῃ τὴν βλάβην καὶ τῷ κακῷ τὸ κακόν. ἐναντία γὰρ, οὐχ ὅμοια τῇ λυπούσῃ διαθέσει προσφέρειν χρὴ βοηθήματα.

Sed cur Prodicum accuset, ipse declaravit inquis, febriculofum inimicum esse circuitibus et fami. Constat autem, quod et reliquis enumeratis, nam et luctationibus et fomento calido et frictioni, febriculofum adversarium est: ita enim ea vox, *inimicum*, intelligenda est, quoniam et amicum per translationem dicere consueverunt proprium ac domesticum. Inter utramque autem dictionem haec, *malum*, posita ab aliquibus in calce prioris scripta est, ab aliquibus initio secundae, ut una fiat oratio huiusmodi, febriculofum inimicum circuitibus. Quod autem febricitantibus et deambulatio et cursus et fons calidus et luctatio, undique calorem in corpore augentes officiant, neminem eorum qui in artis exercitatione versati sunt praeterit. Prodicus vero non rationalem modo auxiliorum inventionem, sed etiam empiricam observationem ignorare videtur. Negat enim ratio labori laborem mederi, hoc est noxae noxam et malo malum: nam contraria, non similia, infestanti vitio adhibere auxilia convenit. At ille

Ed. Chart. IX. [466.]

Ed. Basf. V. (489.)

φαίνεται δ' ἐκείνος ὁμοια προσάγων, εἴ γε καὶ περιπάτοις καὶ πάλῃ καὶ ἀνατρέψει καὶ πυρία καὶ λιμῶ. πυρίαν δὲ πᾶσαν ἀκουστίον τὴν ἐξωθεν ἡμῖν προσπίπτουσαν θερμασίαν εἴτ' ἀπὸ πυρὸς εἴτ' ἐν λουτροῖς γένοιτο. καὶ μὴν καὶ ὁ λιμὸς ἐναντίον ἐστὶ τοῖς εἰρημένους, ὅκου γὰρ λιμὸς οὐ δεῖ ποιεῖν. οὐ μόνον δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ῥήσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν ἄχρι τελευτῆς ὡς ἂν ἐθέλωσι γράφουσιν. ἀλλ' ἐγὼ τὰς παλαιὰς ἐρῶμαι, καὶ χυλεπωτέραν ἔχωσι τὴν ἐξήγησιν. ἃ δὲ ἐσχατὸν ἐστὶ γεγραμμένον ἐν τῇ προκειμένη ῥήσει, τὸ αὐτοῖσι, τινὲς μὲν τῆς ἐπομένης ἀρχὴν ποιοῦσι, τινὲς δ' ὅλως ἀφαιροῦσι. καὶ γὰρ φαίνεται μηδὲν ἐξ αὐτῶν πλέον τῶν εἰρημένων διδασκόμενον.

ιβ.

Φλεβῶν ἔρεθος, πελῖωσις, χλωρότης, πλευρίων ὀδύνας λαπαράι.

similia adhibere videtur, siquidem et ambulationibus et luctatione et frictione et fotu calido et fame utitur; per πυρίαν autem, id est fotum calidum, omnis extrinsecus nos invadens caliditas, siue ab igne, siue in balneis fiat, intelligenda est. Quia etiam fames praedictis adversatur; ubi enim fames est, laborare non convenit. Non solum autem locutionis initium, sed et ab initio usque in finem, ut libuerit, scribunt; ceterum ego veteres scripturas, et si difficiliter explanentur, semper eligo. Sed vocem eam, quae ultima in propositis verbis scripta est, *ipsis*, aliqui sequentis sermonis initium faciunt; nonnulli prorsus obliterant, siquidem nihil plus quam antedicta edocere videtur.

XXXII.

Venarum rubor, livor, viriditas; costarum dolores laci.

Ed. Chart. IX. [466. 467.]

Ed. Bas. V. (489.)

Εἶπον ὅτι τὸ κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς προκτιμένης ῥήσεως τοῖτοις προαίεσθαι δύναται ταύτης, ἢ ὁ λόγος ἢ τοιοῦτος· τοῖτοις οἷς προσεῖπον, ἦσαν δὲ οἱ πυρεταίνοντες μὲν οὐκ ὀρθῶς ὑπὸ Προδίκου πρὸς κινήσεις ὑγιαίνουσιν οἰκτίως ἀγόμενοι, συμβαίνει ταῦτ' ἴσχειν ἃ νῦν εἶπεν, οὐχ ἅπαντα δηλονότι καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον. οὐ γὰρ οἷον τε συνυπάρχει τὸ ἐρευθος τῇ πελώσει καὶ τῇ χλωρότητι, καὶ γὰρ ἀναιρετικόν ἐστὶν ἕκαστον τούτων τῶν λοιπῶν δύο καὶ διαθέσεις οὐχ ὁμοίαις ἔπεται· τοῖς μὲν γὰρ τὴν τε δύναμιν ἔχουσι μετρίως καὶ [467] χρηστὸν τὸ αἷμα γυμνασθεῖσιν ἢ πυριασθεῖσιν ἐρευνθεταὶ τὸ σῶμα. τοῖς δ' ἀρρώστοιότερον ἢ κακοχυμότερον πελιαῦται καὶ χλωρὸν γίνεται. προαίετους ἐνιοὶ τῆς προκτιμένης ῥήσεως τὸ ὄγκοι, τοιάνδε ποιοῦντες τὴν λέξιν· ὄγκοι, γλεβῶν ἐρευθος, πελώσεις, χλωρότης. ὁ δ' ἐπὶ τῇ τελειῇ τῆς ῥήσεως εἶπε πλευρίων ὀδύνας λαπαράι, πιθαιῶς τινὲς μετέγραψαν εἰς τὸ λαπάρας, ὀδύνας, γίνεσθαι βουλόμενοι τοῖς ἀκαίρως γυμνασθεῖσιν. οἳ γε μὴν ἐξηγηταὶ πάντες ἴσασι τὴν πλευρίων

Dixi vocem, *ipsis*, in calce proximi sermonis positam illi posse praeponi, ut oratio talis reddatur, *ipsis* quos praedixi; erant autem febricitantes non recte a Prodicto ad motiones bene valentibus convenientes deducti. Haec quae nunc dicit, habere contingit, non omnia scilicet singulos homines; neque enim potest rubor una cum livore et viriditate consistere, siquidem unumquodque illorum duo reliqua tollit et affectus dissimiles insequitur. Nam vires mediocres et bonum sanguinem habentibus, quum exercentur aut per sotos calefiunt, rubicundum corpus evadit; sed imbecilliores aut vitiosis humoribus repleti lividi fiunt ac virides. Nonnulli verbis his hanc vocem, *tumores*, praeponunt et locutionem talem faciunt: *tumores*, *venarum rubor*, *livor*, *viriditas*; sed quod in extremis verbis dixit, *costarum dolores laxi*, nonnulli verisimiliter ita mutarunt, *laparae*, id est *ventris dolores*, hos importune exercitatis suboriri volentes; verumtamen omnes interpretes hanc lectionem agnoscunt, *costarum*

Ed. Chart. IX. [467.]

Ed. Bas. V. (489.)

ὀδύνας λαπαράι γραφήν, ἀκούουσί τε λαπαράς τὰς ἀντιφλεγμονῆς καὶ τάσιν ὀδύνας.

λγ'.

Ἄδιφος, συνέχειν στόμα, σιγῇ, ἄνεμος σὺν τῷ ποτῷ ψυχρὸν εἰσάγειν.

Ἐν τῇ τῶν εἰς ἀνάμνησιν ἄγειν δυναμένων τῆς ὕλης ἐπὶ τῶν πυρετιόντων ἀγωγῆς ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης τοῦτο, δυναμένον ἐνδείκνυσθαι καὶ ἀντὶ τὴν μοχθηρίαν τῆς Προδίκου προνοίας πυρετιόντων. οὐ γὰρ ἐξ ὧν διψῶν οἱ ἐνθερμασθέντες εὐλογὸν ἐστὶ πράττειν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἄδιφοι γενήσονται. ταῦτα δ' ἐστὶ πρώτη μὲν ἡ ταῖς κινήσεσιν ἀντικειμένη τοῦ κάμνοντος σωματός ἡσυχία. δευτέρα δὲ τὰ ἄλλα, δι' ὧν ἂν παύνοιτο, μᾶλλον οὐκ ἐξάπτοιτο τὰ κατὰ τὴν πυρετιώδη διάθεσιν, ὧν ἐν ἐστὶ καὶ ἄδιφος τηρεῖν. δι' ὧν δ' ἄδιφος ἂν τις γένοιτο προσέθῃται, ἐκπιὼν ἔχειν τὸ

dolores laxi et intelligunt laxos, id est sine phlegmone et tensione dolores.

XXXIII.

Siti carentem os claudere, tacere, ventum cum potu frigidum introducere.

Hoc scripsit Hippocrates ex iis unum, quae totam febrientium regendorum rationem in mentem revocare queant et per id ipsum Prodicti in curandis febribus inscitiam demonstrare valens. Neque enim ea, ex quibus sitiant, veluti calefacti, sed ex quibus sitis exstinguatur, facienda sunt; haec sunt vero: prima quidem motibus opposita laborantis corporis, quies: secunda omnia reliqua, ex quibus febrilem affectum comitantia magis mitescant et non exasperentur, inter quae unum est, ipsum a siti defendere. Per quae autem quispiam sitim prohi-

Ed. Chart. IX. [147.]

Ed. Bas. V. (166.)

στέρμα καὶ ἀγῆν, ἀνέμῳ τε ψυχρὸν σὺν τῷ ποτῷ εισάγειν, ὅπερ ἐστὶν ἐπισπᾶσθαι τῷ ποτῷ τὸν ψυχρὸν ἀέρα. οὗ δὲ ποτῷ, πρόδηλον οἷα καὶ χωρὶς τοῦτου κατὰ μόνην τὴν εἰσπνοὴν, ὥστε καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀναπνοὴν αἶρος προση-
τέον ἐστὶν, ὅπως μὴ θερμὸς ᾖ μᾶλλον τοῦ προσήκοντος καὶ
μᾶλλον θέρους ᾧρα. τολμηρότερον δὲ κἀνταῦθα Καπίτων
τε καὶ Διοσκορίδης ὑπαλλάξαντες τὴν παλαιὰν γραφὴν
ἔγραψαν οὕτως τὴν λέξιν. ἀνέμῳ ἐν τῷ ποτῷ ψυχρὸν μὴ
εἰσάγειν. ἀλλ' ὁ μὲν Διοσκορίδης δευτέραν γραφὴν, ὡς εἰώθε,
προσέθηκεν, ἐξ ὧν ἀνέμῳ ψυχρὸν εἰσάγειν. Καπίτων δὲ
οὐδὲ τῶν δευτέρων ἠξίωσε τὴν ἐν ἅπασί τε τοῖς ἀντιγρά-
φοις εὐρισκομένους γραφὴν, ἅπασί τε τοῖς ἐξηγηταῖς ὁμολο-
γουμένην, ἀλλὰ προσθεὶς αὐτῇ τὴν μὴ συλλαβὴν, ἀντὶ τοῦ
ψυχρὸν εἰσάγειν, ψυχρὸν μὴ εἰσάγειν ἔγραψεν, ὡς οὐδέποτε
δύον ἀναπνεῖν ψυχρὸν αἶρα τὸν πυρέσσοντα.

beat, adjecit, clausum os habere, auramque frigidam cum
potu introducere, id est ventum una cum potu frigidum
attrahere; quod si cum potu, patet etiam sine ipso per
solam inspirationem. Quare et aëris inspiratu attrahendi
ratio habenda est, ut ne calidior sit quam conveniat,
idque magis æstatis tempore. Verum et hoc loco Capito
atque Dioscorides audacius veterem lectionem permutan-
tes, hunc in modum verba scripserunt: ventum inter bi-
bendum frigidum non introducere. Sed Dioscorides qui-
dem, ut consuevit, secundam scripturam addidit: ex qui-
bus ventum frigidum introducere. At Capito lectionem
in omnibus codicibus repertam et a cunctis explanatori-
bus concessam, neque secundo gradu dignam putavit; sed
ei hanc syllabam, non, adjiciens, loco, *horum*, frigidum
introducere, scripsit, frigidum non introducere, perinde
ac si nunquam frigidum aërem febricitans inspirare debeat.

λδ.

[468.] Τὰς ἀφορμὰς, ὁκόθεν ἤρξαντο κάρναι, σκεπτέον, εἴτε κεφαλῆς ὁδόνης, εἴτε ὠτός, εἴτε πλευροῦ. σημεῖον οἱ ὀδόντις καὶ ἐφ' οἷσι βουβώνις.

Ταύτην τὴν ῥῆσιν ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἐπιδημιῶν ἐξηγήμεθα κατὰ τὸ πρῶτον ὑπόμνημα.

λε.

Τὰ γινόμενα ἔλκεα καὶ φύματα, κρίνοντα πυριτοῦς, οἷσι ταῦτα μὴ παραγίνηται, ἀκρισίαι, οἷς ἰγναταλείπειαι, βεβαιώταται καὶ τάχιστα ὑποστροφαι.

Καὶ αὕτη ἡ ῥῆσις ἐξεῖς τῇ πρὸ αὐτῆς κατὰ τὸ δεύτερον τῶν ἐπιδημιῶν γεγραμμένη τῆς προσηκούσης ἐξηγήσεως εἰσχεν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν εἰς ἐκείνο τὸ βιβλίον ὑπομνημάτων.

XXXIV.

Occasiones, unde coeperunt aegrotare, considerandae, sive capitis dolor, sive auris, sive lateris signum dentes et in quibus inguinum phlegmonae.

Hanc orationem et in secundo de morbis vulgaribus volumine in primo commentario explanavimus.

XXXV.

Nascentia ulcera et tubercula febres judicantia. Quibus haec non accidunt, judicationis carentiae. Quibus aliquid intus relinquitur, certissimae et celerrimae recidivae.

Et haec oratio priori contigua in secundo de morbis vulgaribus scripta convenienti declaratione illustrata est per primum et in eum librum a me editum commentarium.

Τὰ στρογγυλουμεῖνα πτύελα παρακρουστικά, ὅσα ἐν Πληνῶ.

Τῶν πτυέλων τὸ μὲν ὅλον ὑλικὸν αἷτιον ἢ πάχος καὶ γλισχρότης τῶν χυμῶν ἐν τοῖς τοῦ πνεύμονος βρογχίοις ἀθροισμένων, τὸ δ' ὅλον ποιητικὸν ἢ ἐν τῇ χωρίᾳ θερμότητι. καὶ τισι καὶ τῶν ἀπυρέτων ἐθιασάμεν τοῦτο γινόμενον, ἐν πάντῃ πολλῷ χρόνῳ δοκῶσι μηδὲν ἔχειν κακόν. ὕστερον μὲντοι πάντες οὗτοι φθινοῶδως συνετάκησαν. εἰ δὲ μετὰ πυρετοῦ ποτὲ γένοιτο, σὺν ἄλλοις σημείοις παρακρουστικοῖς συντελέσει τε καὶ αὐτὰ πρὸς τὴν τοῦ παρακρουστικοῦ πρόγνωσιν, ἄλλως δὲ οὐχί. μὴ τοίνυν αὐτῷ θαρσύνῃς μόνῳ ποιεῖ, ἐπὶ προρρήσει παρασκοπῆς. τὸ γε μὴν ἴδιον παραφροσύνης σημεῖον πολλάκις ἠκούσατε. λήλεκται δὲ κἄν εἰς τὸ προρρήτικὸν ὑπομνήμασιν ὡς ἡ θερμότης προσγινομένη ἐκείνοις θίναται τε συντελεῖν εἰς παραφροσύνην, τῷ πληροῦν κατὰ μεγαλήν. αὐτὴ δὲ καθ' ἑαυτὴν οὐδαμῶς ἐστὶν ἱκανή

XXXVI.

Rotunda sputa delirium futurum significant, ut in Pleno.

Sputorum rotundorum veluti materialis causa crassitudo est, atque tenacitas humorum in fibris pulmonis collectorum: causa veluti effectrix est loci calor. Et in quibusdam febre vacantibus id fieri vidimus, qui per valde longum temporis intervallum nihil mali pati videbantur; attamen illi omnes postea phthisi contabuerunt. Quod si sputa haec nonnunquam in febre una cum aliis signis delirium portendentibus adsint, aliquid et ipsa ad futurum delirium praefagiendum facient, aliter vero minime. Ne igitur hoc solo indicio ad praedicendam insaniam unquam confidito. Porro insaniae propriam notam frequenter audivistis. Diximus autem et in nostris in librum praedictionum commentariis, quod calor ille adjunctus ad excitandam insaniam aliquid facere potest, caput scilicet replens; sed ipse per se nequaquam idoneum

Ed. Chart. IX. [456. 457.]

Ed. Bas. V. (194.)

σημείον γενέσθαι παραφροσύνης καὶ μάλιστα φρενιτικῆς. ἔπειτα καὶ μετὰ τὰς αἰκμὰς τῶν πυρετῶν ὑποπαραφίρονται πολλοὶ, τῷ λόγῳ τῆς κατὰ τὴν κεφαλὴν πληρώσεως. ἐν δὲ τῇ προκτιμένη ῥήσει πρόσκειται τισὶ τῶν ἀντεγγραφῶν ἐπὶ τῇ τελευτῇ τὸ οἶον ἐν Πληνῷ, καθ' ἕτερον δὲ τὸ ὡς ὁ σπλὴν οἶω. καὶ ὅσοι τῶν ἐξηγητῶν προσήκοντο τὴν γραφὴν, ὥσπερ καὶ ὁ Σαβίιος, τόπον τινὸς ὀνόματι φασιν εἶναι τὸ Πλην. οὐ μὴν τίνος γε πόλεως ὁ τόπος οὗτός ἐστι προσέθεσαν τῷ λόγῳ.

λζ.

[469] Οἱ αἰμορροΐδας ἔχοντες οὔτε πλευρίτιδι οὔτε περιπνευμονίῃ οὔτε φαγεδαίνῃ οὔτε δοθειῇσιν οὔτε τερμίνθοισιν, ἴσως δὲ οὐδὲ λέπρῃσιν, ἴσως δὲ οὐδὲ ἄλλοισιν.

Ἐλλείπει δηλονότι τὸ ἀλίσκονται καὶ χρὴ προσυπακούειν αὐτό. διὰ τί οὐχ ἀλίσκονται δῆλον. ἐκκρινομένης γὰρ τῆς

insaniae et praefertim phreniticae signum est: praeterea et in febrium summo impetu, quoniam caput repletum est, multi delirant. In proposito autem sermone in quibusdam codicibus in fine additum est, ut in Pleno et in alio, ut Plen soli; et quicumque interpretes lectionem hanc probaverunt, ut etiam Sabinus loci cuiusdam nomen Plen esse dixerunt, sed cuius civitatis locus iste esset orationi non addiderunt.

XXXVII.

Mariscis laborantes, neque morbo laterali, neque pulmonario, neque phagedaena, neque furunculis, neque terminthis, fortasse vero neque lepris, fortasse neque aliis.

Deficit hoc verbum, capiuntur et ideo prius subintelligendum est. Cur vero in his malis non capiantur,

Ed. Chart. IX. [469.]

Ed. Basf. V. (489. 490.)

κακοχυμίας διὰ τῶν αἰμορροϊδῶν, καχεξίαι μὲν τινες ἔπονται ἐνίοτε καθ' ὅλον τὸ σῶμα καὶ ἄχροιαι καὶ (490) ὑδῆροι, νόσημα δ' αὐδὲν τοιοῦτον. φαγεδαίνας δ' οἱ λέγουσι τὰ διαβιβρωσκόμενα τῶν ἐλκῶν, ἃ καὶ φαγεδαίνικα καλοῦσιν οἱ παλαιοὶ τῶν λαιρῶν, εἴρηται καὶ τῷ πρώτῳ τῶν εἰς τὰ περὶ χυμῶν ὑπομνημάτων. καὶ γὰρ καὶ ἐκτεῖνο διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως ἢ ῥῆσις γέγραπται. τινές γε μὴν ἤκουσαν φαγεδαίνας, τὰς τῶν πολλῶν βραιμάτων ἰδωδὰς, ἃς καὶ αὐτὰς ὑπὸ κακοχυμίας γίνεσθαι ἀμέτρους ὀρεξεῖς στείνω, ὁμολογεῖται καὶ πρὸς ἡμῶν. οὐ μὴν τοιαύτης γε κακοχυμίας κινούσης ἄκος εἶναι τὰς αἰμορροϊδας, ἀλλὰ τῆς μελαγχολικῆς μᾶλλον. ὁξύτης δὲ χυμῶν ψυχρὰ, τὴν τοιαύτην ἐργαζομένη τῶν σίτων ὀρεξιν, ἥδη τισὶ καὶ τῶν τὰς αἰμορροϊδας ἔχόντων ἐγένετο. καὶ τὸ τῶν τερμίνθων δ' ὄνομα μελάνων τινῶν ἐκφυμάτων ἐν ταῖς κνήμαις μάλιστα γινόμενων ἐστὶ δηλωτικόν, ἀπὸ τῆς κατὰ σχῆμα καὶ χροῖαν καὶ μέγεθος ὁμοιότητος τῷ καρπῷ τῶν τερμίνθων γεγονός· τὸ δ'

clarum est: vitiosis enim succis per mariscas depulsis quidam sane mali habitus in toto corpore accidunt et pallores et hydropes, sed nullus ejusmodi morbus. Quod phagedaenas autem vocet corrodentia ulcera, quae quidem et phagedaenica veteres medici nominarunt, a nobis dictum est et in tertio super librum de humoribus commentario: siquidem et in illo iisdem verbis hic aphorismus scriptus est. Porro nonnulli phagedaenas multorum ciborum esus esse voluerunt, quos et ipsos a vitialis humoribus immodicos edendi appetitus excitantibus provenire et a nobis conceditur; non tamen hujus malorum succorum copiae, sed melancholicae potius haemorrhoidas, id est mariscas, medelam esse statuimus. Ceterum hujusmodi succorum frigidus acor talem ciborum appetentiam excitans, interdum et in nonnullis haemorrhoidas habentibus inventus est. Sed terminthorum nomen nigras quasdam pustulas in tibiis maxime orientes significat, a figurae, coloris magnitudinisque similitudine, quam cum termin-

Ed. Chart. IX. [469. 470.]

Ed. Bas. V. (490.)

ἐπὶ τῇ τέλει τῆς ῥήσεως γεγραμμένον. ἴσως δὲ οὐδὲ ἀλ-
λοισιν, ἵνα γράφουσιν ἴσως δ' οὐδ' ἀλφοῖσιν. ἐπειδὴ καὶ
οἱ ἀλφοὶ κακοχυμίας τινὸς εἶσιν ἔργοι, παρὰ τῷ θέρματι
συνισταμένης.

λη'.

Ἰητριθέντος γε μὴν ἀκαίρως συχοί, τοῖσι τοιουτοῖσιν οὐ
βραδίως ἐάλωσαν καὶ ὀλέθρια οὕτω.

Ἀκαίρως θεραπεύονται τὰς αἰμορροΐδας οἱ μὴτε φλε-
βοτομούμενοι κατὰ περιόδους μῆτε δὲ ὑψηλῶν ἢ γυμνα-
σίῳ κινούμενοι, μῆτε καταλιπόντες ἐξ αὐτῶν καὶ μίαν,
ἀλλὰ πάσας ἀθρόως ἐξαιρούντες.

λθ'.

[470] Καὶ ὅσαι ἄλλαι ἀποστάσεις αἶον αὐριγγες, ἐτέρων
ἄχος.

thorum, id est cicerum fructus habent, derivatum. Sed
quod in extremis verbis scriptum est, fortasse autem, ne-
que aliis, quidam legunt, fortasse autem, neque alphis,
id est vitiliginibus; quandoquidem et ipsae ex quodam
pravo humore cuti impacto ortam habent.

XXXVIII.

*Medela quidem multis importune adhibita, talibus non
tarde capti sunt; et perniciose sic.*

Importune eorum mariscis medentur qui neque ve-
nam per circuitus scindunt, neque alvum ducentibus utun-
tur, neque per exercitationes evacuant, neque unam ex
iis saltem relinquunt, sed omnes una tollunt.

XXXIX.

Et quicumque alii abscessus, ut fistulae.

Ed. Chart. IX. [470.]

Ed. Basf. V. (490.)

Πολλάκις ἢ λιτάς ἀποστάσεις εὐρομεν αὐτὸν οὐκ ἐπὶ μόρων τῶν κατὰ ἀπόθειςιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκκρίσεων ὀνομαζομένων. τῶν οὖν τοιούτων παθημάτων ἐν τισὶ καὶ διήρκει εἰσὶν ἐκκαθαίρονται δι' αὐτῶν τὰς περιουσίας τῶν χυμῶν. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν αἰμορροΐδων, οὕτω καὶ τούτων οὐχ ἀπλῶς οὐδ' ὥς ἔτυχε τὴν θεραπείαν ποιητέον ἐστί.

μ.

Σκῆψις μὲν ἔφ' οἷσι γινόμενα ῥύεται, τούτων προγεγόμενα κωλύει.

Τῆς παλαιᾶς γραφῆς οὐσῃς ταύτης, ἐπὶ τὸ σαφέστερον αὐτὸν μετατεθείκασι πολλοὶ τῶν ἐξηγητῶν, ἀντὶ τοῦ γεγόμενα καὶ προγεγόμενα γινόμενη γραψάντες, ἵν' ἐπὶ τὴν ἀποσκήψιν ὁ λόγος ἀναφέρηται, πάντες δὲ ἤκουσαν τὴν σκῆψιν ἐπὶ τῆς ἀποσκήψεως εἰρησθαι. τάχα καὶ σφαλέντος τοῦ πρώτου γράψαντος βιβλιογράφου, ὥς ταῖς διανοαῖς τὰ

Scapulus ipsum non ea solum, quae in aliquam partem corporis seponuntur, sed etiam ea quae expelluntur, abscessus nominare invenimus. In quibus igitur ex his affectibus et fistulae insunt, per eas humores supervacui expurgantur. Quemadmodum igitur haemorrhoidibus, ita et his non simpliciter, neque temere curatio adhibenda est.

XL.

Decubitus quidem, in quibus facta tollit, haec ante facta prohibet.

Cum vetus scriptura ita se habeat, multi explanatores in clariore mutaverunt, loco harum vocum, *facta et antefacta*, numeri pluralis, neutrius generis, reponentes, *factus et antefactus*, ut ad seplū, id est decubitum, sermo referatur. Omnes autem decubitum pro abscessu dictum esse intellexerunt, fortasse et primo qui librum descripsit aberrante. Sed verba sensu non discrepantia in

Ed. Chart. IX. [470.]

Ed. Basl. V. (490.)

αὐτὰ κατὰ πάσας τὰς γραφὰς ἐστὶ. βούλεται γὰρ ὁ Ἱπποκράτης λέγειν τὰς ἀποσκήψεις, ἐφ' οἷς ὡς πάθεισι γινόμε-
ναι λύνει αὐτὰ δύναται, τούτων προγενομένης κολλῆσαι γε-
νέσθαι. δοκεῖ δέ μοι δύνασθαι καὶ οὕτως ἀκούειν τῆς ῥή-
σεως, ὅτι κατὰ τήνδε τὴν λέξιν εἴρητο. περὶ μὲν ἐστὶ,
πάντα ἐφ' ὧς γινόμενα ῥέεται, τούτων προγενομένην κο-
λλῆσαι. γραφόντων γὰρ τῶν παλαιῶν τὴν τε τοῦ η' διάφορον
καὶ τὴν τοῦ ε' δι' ἐνὸς χαρακτήρος, ὅς τιν' ἄλλος ση-
μαίνει αὐτὸν ἑτέρον φθόγγον τὸν η', πολλὰ γέγονεν ἀμαρτή-
ματα τῶν ἐγγραφομένων, οὐ κατὰ τὴν γνώμην τῶν γραφάν-
των τὴν μεταθέσιν τῶν γραμμάτων ποιησαμένων. διὸ καὶ
προσέχειν ἀκριβῶς χρὴ ταῖς τοιαύταις γραφαῖς ἐν αἷς δυ-
νατὸν ἐστὶ τὸν τοῦ η' φθόγγον εἰς τὸν τοῦ ε' μεταθέσιν,
ἢ τοῦ μάλιστα γράψαντας ἐπανορθώσασθαι τὴν γραφήν. ὁμοίως
δὲ κατὰ τοῦ ο' καὶ ω' ποιητῶν, ἐπειδὴ καὶ τούτων ἀμφοτέ-
ρων οἱ φθόγγοι δι' ἐνὸς χαρακτήρος ἐγγράφοντο.

omnibus scripturis inveniuntur. Vult enim Hippocrates
dicere, abscessus in quibus morbis facti eos discutere
queunt, si praevertant, iisdem ne fiant impedimento sunt.
Mihi autem et in hunc sensum oratio accipi posse vide-
tur, si hoc modo verba scripta essent: consideratio qui-
dem est, omnia quae post aliqua orta liberant, eadem,
si antevertant, fieri prohibere. Nam quum antiqui Graeci
duo elementa, η' et ε', eodem caractere notarent, qui
nunc solus alterum elementum tantum, η' scilicet signifi-
cat, multi errores librarii commissi sunt, non secundum
auctorum mentem litterarum permutationem facientibus.
Quocirca et accurate huiusmodi scripturae consideran-
dae sunt, in quibus elementum η' et ε' transmutantes et ε
contrario scribentes, sectionem caligare queunt. Idem et
in elemento ο' et ω' faciendum est, quoniam utriusque
figurae uno jampridem caractere signabantur.

μα.

Ἄλλου τόπου, τόποι δεξάμενοι ἢ πόνορ ἢ βάρος ἢ ἄλλω τινὶ
 φύονται ἢ ἄλλοισιν αἱ κοινωνίαι.

Ἡ αὕτη ρῆσις ἦδε καὶ τῷ περὶ χυμῶν ἐπὶ τῷ τέλει
 τοῦ βιβλίου γέγραπται, καθάπερ καὶ αἱ πρὸ αὐτῆς ἀπὸ
 τῆς πρώτης, ἐν ᾗ φησιν, οἱ αἱμορροϊδᾶς ἔχοντες. ἐξηγή-
 μεθα οὖν ἐκεῖ τελειώτερον αὐτᾶς, εἰρήσεται δὲ καὶ ἐν [471]
 κεφάλαιον. ἢ γὰρ τοῖς διάφοις τῆς προκειμένης ρήσεως ἴστω
 ταυτάδε. ἐξ ἄλλων τόπων εἰς ἄλλους διαδοχῇ γίνονται νο-
 σημάτων, κατὰ μεταστάσεων τῶν παρῶντων αὐτὰ χυμῶν, ἥτοι
 διὰ τὸτον τινὰ τοῦ μέρους, εἰς ὃ μεθιστάμενοι κατασκή-
 πουσιν ἢ διὰ τὸ σφῶν αὐτῶν βάρος ἢ καὶ δι' ἄλλην τινὰ
 αἰτίαν οἷον φάρμακον ἐρεθίσαν δορμὸν καὶ τρίψιν ἢ τινὰ
 θερμότητα ἐξωθεν προσγενομένην, ἀλλὰ καὶ διὰ κοινωνίαν
 τῆς φύσεως τῶν μορίων γίνονται μεταστάσεις. ὅρχις γὰρ
 οἰδήσας ἀπὸ βηχίων ὑπόμνημα κοινωνίας, στήθεσι, μαζοῖς,

XLI.

*Loci alterius, loci excipientes aut dolore aut gravitate aut
 alio quopiam liberant. Aut cum aliis communicationes.*

Hic idem aphorismus in libello de succis ad calcem
 scriptus est, quemadmodum et ante ipsum positi, quorum
 primus est ille, a marifeis tentati. Eo igitur loco ipso
 accuratius enodavimus, verum et nunc per summam ex-
 planabimus. Sententia namque propositorum verborum
 haec est: ab aliis locis in alios susceptiones morborum
 fiunt, prout succi eos facientes migrant aut ob membri,
 in quod vagantes delabuntur, dolorem aliquem: aut ob
 suam ipsorum gravitatem; aut etiam ob causam quandam
 aliam, ut medicamentum acro irritans et frictionem aut
 aliquem calorem extrinsecus incidentem, quin etiam ob
 naturae membrorum communionem migrationes humorum
 fiunt. Testiculus etiam tumefactus in tussientibus docu-
 mentum est affinitatis cum pectore, mammis, genitura,

Ed. Chart. IX. [471.]

Ed. Bas. V. (490.)

γονῆς, φωνῆς. ἐνίοι δὲ τὸ, ἄλλοισιν αἱ κοινωνίαι, γρά-
ψαντες, ἄλλοιαι κοινωνίαι τῆς ἐπομένης φήσεως ἀρχὴν αὐτὸ
ποιοῦσι, φάσκοντες ἐπ' ἄλλο κοινωνίας εἶδος αὐτὸν μετελη-
γεθῆναι τὸ κατὰ τὴν τῶν χυμῶν συγγένειαν. αὐτὸς γοῦν,
φασί, λέγει, διὰ τὴν φωνὴν οὐκ εἶ αἷμα ἔρχεται, ἀλλὰ διὰ
τὴν τοῦ χυμοῦ συγγένειαν τοιαῦτα πύθουσιν. οὕτω δὲ καὶ
ὁ Ῥούφος ἔγραψέ τι καὶ διεῖλε τὴν λέξιν οὗτον προσγραφὴν
μὲν τινα νομίζων εἶναι τὸ, ἄλλοιαι κοινωνίαι, τὴν δ' ὥσπερ
ἐξηγήσιν τῆς προγραφῆς τὰ ἐπιφερόμενα. φησὶ γὰρ εἶναι
κοινωνίαν τῷ αἵματι πρὸς τὸ πῦον. οἷς οὐκ εἶ αἷμα πύε-
ται, τῆς φωνῆς ἐπὶ τάναντία γενομένης αὐτῷ, τοῦτοις τὰ
συγγενῇ τοῦ αἵματος γίνεσθαι πύσματα πνώδη. διὸ καὶ
τὴν λέξιν οὕτω γράφει, ἀλλὰ διὰ τοῦ χυμοῦ τὴν συγγένειαν
πῦα πύθουσιν. οἱ δὲ περὶ τὸν Σαβῖνον φυλάξαντες τὴν
παλαιὰν γραφὴν ἰδίαν ἀρχὴν ἐποίησαντο τῶν λεγομένων τὸ
διὰ τὴν φωνὴν, ἐφ' ἣν ἦν ἤδη μεταβήσεται.

voce. Quidam vero ea verba cum aliis communicationes,
ita scribentes, diversae communicationes, sequentis apho-
rismi initium faciunt, dicentes Hippocratem ad aliam
communicationis speciem transivisse, eam scilicet quae
secundum humorum cognationem fit. Ipse igitur, inquit,
dicit, ob inclinationem non praeterea sanguis exit, sed
propter humoris cognationem talia exspunt. Ita vero et
Rufus scripsit distinxitque verba, veluti propositum quod-
dam, haec verba esse putans, diversae communicationes;
quae sequuntur autem, veluti propositi explanationem.
Dicit enim cognationem sanguini cum pure intercedere,
quibus non amplius sanguis exspuntur, quam ipse scilicet
ad contraria inclinaverit, illis purulenta sputa sanguini
esse cognata; atque orationem hunc in modum scribit,
sed propter humoris cognationem pus exspunt. Ceterum
Sabini discipuli veterem lectionem retinentes proprium
dictorum initium illud fecerunt, propter inclinationem,
ad quod jam transitum faciemus.

Ed. Chart. IX. [471.]

Ed. Bas. V. (490.)

μβ.

Διὰ τὴν ῥοπὴν οὐκ εἶται αἷμα ἔρχεται, ἀλλὰ κατὰ τοῦ χυμοῦ
τὴν ξυγγένειαν τοιαῦτα πτύουσιν.

Ἐξήγηται μὲν ἤδη τελίως τὴν ῥῆσιν ταύτην ἐν τῷ
τρίτῳ τῶν εἰς τὸ περὶ χυμῶν ὑπομνήματι. καὶ νῦν δ'
ἐρωῶ συντομώτερον αὐτὴν. ὅταν αἷμα διὰ τινος μέρους ἐκ-
κινούμενον, ὡς ἔδρας ἢ οἰκὸς ἢ μήτρας ἢ κατὰ περιόδους
ἐκ γαστρὸς ἢ σπύγγος ἢ ὀθινοῦ ἐτέρωσι ἐπ' ἄλλα μόρια
ποιήσεται τὴν ῥοπὴν, οὐκ εἶται ἐκκινουμένῳ τοῦτο διὰ τοῦ πρό-
σθεν χωρίου, παράδειγμα δὲ τοῦτο μερικόν ἐστιν ἐπὶ τοῦ
τὴν ῥοπὴν εἰς θώρακα καὶ πνεύμονα ποιησαμένου. πύε-
ται γὰρ ἐντεῦθεν ἄλλοις ἄλλο κατὰ τὴν τῶν χυμῶν συγγέ-
νειαν· ἀσπρῶδες μὲν, ὅταν ἢ φλεγματικὸς, ἄσπρον δ' ὅταν
πικρόχολος, μέλαν δ', ὅταν μελαγχολικὸς· ὡς περ γε ἐρυ-
θρόν, ὅταν τὸ αἷμα κατασκήπτῃ ἢ καθαρόν· εἰκότως οὖν
εἰσὶ τὸ τ γράμμα προσθέντες, οὐ ῥοπὴν, ἀλλὰ τροπὴν

XLII.

*Propter inclinationem non item sanguis exit, sed pro hu-
moris cognatione talia exspuunt.*

Olim exactius haec verba interpretati sumus in ter-
tio libri de humoribus commentario, sed in praesentia
quoque ipsa brevius explanabimus. Quum sanguis per
aliquam partem exire solitus, ut per sedem aut nares aut
interum aut per circuitum ex ventre aut fistula aut ex
qualibet alia parte in alia membra impetum fecerit, non
item per priorem locum evacuat. Hoc autem est pri-
vatum exemplum sanguinis in pectus et pulmonem de-
cumbentis. Ex hoc enim loco ab aliis alius pro humo-
rum cognatione exspuitur, spumans quidem quum pitui-
tosus est; pallidus, quum biliosus; niger, quum melan-
cholicus, sicut et ruber, quum sanguis eo confluens pu-
rens est. Jure igitur quidam τ litteram praeponentes non
ῥοπὴν, id est inclinationem, sed τροπὴν, id est conversio-

Ed. Chart. IX. [471. 472.]

Ed. Bas. V. (490. 491.)

ἔγραψαν, διὰ τὴν τροπὴν τοῦ αἵματος ἀξιουντες πύεσθαι τὸ συγγενὲς τῇ τροπῇ· τρέπεται γὰρ ἐνίοτε μὲν ἐπὶ τὸ πικρόχολον, ἐνίοτε δ' ἐπὶ τὸ μελαγχολικόν.

μγ.

[472.] Ἔστιν οἷσιν αἷμα ἀφαιρεῖσθαι ἐν καιρῷ ἐπὶ τοῖσι τοιοῦτοισιν. ἐπ' ἄλλοις δὲ ὥσπερ ἐπὶ τοιούτοις οὐκ εἰκόσ.

Συμφέρει, φησὶν, αἵματος ἀφαιρεῖσθαι τινας τούτων, εἰς δηλονότι πλέον ἐστὶ τοῦτο καὶ μηδέπω τροπὴν ἀξιόλογον (491) εἰς ἄλλον χυμὸν πεποιημένον, οὐκ ἀφαιρεῖσθαι δὲ οἷς ἤδη τέτραπται, προηγουμένου τοῦ κατὰ τὴν δύναμιν σκοποῦ, καὶ παραλείπηται ποτε κατὰ τοὺς λόγους, ἐν οἷς τὰς ἀπὸ τῶν διαθέσεων μόνον ἐνδείξεις διερχόμεθα.

nem, scribunt, propter sanguinis conversionem scilicet putantes ejus conversationi propinquum humorem exspui: mutatur enim nonnunquam ad biliosum, nonnunquam ad melancholicum.

XLIII.

Nonnunquam aliquibus sanguinem detrahi convenit opportune in talibus. In aliis vero, ut in talibus non convenit.

Expedit, inquit, horam aliquibus sanguinem detrahi, quibus scilicet is copiosus est et nondum insigniter ad alterum humorem conversus. Non detrahendus est autem in quibus jam mutatus est, proposito a viribus sumto antecedente et si nonnunquam in sermonibus omittatur, in quibus solas ab affectibus indicationes recensemus.

μδ.

Καύσσις ἐπὶ τοῖσιν αἱματώδεα πτύουσιν, ὥρη, πλευρίτις, χολή.

Καὶ ταύτην μὲν τὴν ῥῆσιν ἐφεξῆς ταῖς προγεγραμμέναις ἐν τοῖς τελευταίοις τοῦ περὶ χυμῶν ἄλλος ἄλλως καὶ γράφει καὶ ἐξηγεῖται. πασῶν μὲν οὖν τῶν γραφῶν καὶ τῶν ἐξηγήσεων ἀπιθάνων οὐσῶν, ἡ μετριωτέως ἔχειν μοι δοξασα τῶν ἄλλων ἐστὶν ἡ μὲν γραφή κατὰ τὴν ἀντιλεγόμενην δόξαν λείν, ἡ δ' ἐξηγήσεις, ἵνα τοῖς αἱματώδεα πτύουσιν ἡ φλεβοτομία κωλύηται διὰ τὴν ὥραν ἀντιπράττουσαν ἡ διὰ τὸ πάθος ὃν πλευριτικὸν ἡ διὰ τὸν πλεονάζοντα χυμὸν ὄντα χολώδῃ. τὸ μὲν οὖν διὰ τὴν ὥραν εὐδηλον· ἐν γὰρ ταῖς πάνυ θερμαῖς ὥραις, οἷά περ ἐστὶν ὑπὸ κίνα, φυλάττομεν φλεβοτομίαν, ὡσαύτως δὲ καὶ χολώδης ἱκανῶς ὁ ἄνθρωπος ἤ. τὸ δ' ἐπὶ τῆς πλευρίτιδος δοκῇ μάχεσθαι μόνον. οὐ γὰρ ἀντιπράττει φλεβοτομία τὸ πάθος, ἀλλὰ

XLIV.

Impedimentum in cruenta spuentibus tempus anni, phlegmone lateris, bilis.

Et hunc quidem aphorismum deinceps post antescritos in fine libri de humoribus alius aliter et scribit et explanat. Quum omnes igitur et scripturae et explanationes verisimiles non sint, aliis tolerabilior mihi visa est scriptura quidem non in propositis verbis expressa, explanatio vero haec: cruenta sputa rejicientibus sectio venae impeditur, propter anni tempus, adversarium aut affectum lateris aut humorem biliosum abundantem. Quod propter anni tempus clarum est: nam admodum calidis temporibus, qualia sunt prope canis ortum, a venae solutione cavemus; nec non si valde biliosus homo sit. Verum quod de lateris morbo dictum est solum refragari videtur: neque enim secundae venae affectus iste repugnat, imo in-

Ed. Chart. IX. [472.]

Ed. Bas. V. (491.)

δείται μὴ καλουμένης τῆς δυνάμεως ἢ τῆς ὥρας ἢ τῆς ἡλικίας. ἔοικεν οὖν τοιοῦτόν τι τὸ λεγόμενον εἶναι τοὺς αἵμα-
τώδη πτύοντας φλεβοτομητίον ἐστὶ, πάντως ὅσον ἐπὶ τούτῳ,
πλὴν εἰ μὴ διὰ πλευρίτιν πτύειν τοιαῦτα. τούτους γὰρ
οὐ πάντως φλεβοτομήσεις, ὡς αἷμα πτύοντας, ἀλλὰ τοῖς
ἐδίῳις τῆς πλευρίτιδος ὑγιάσεις διορισμοῖς, καθ' οὓς ἥτοι
φλεβοτομητίον ἐστὶ τοὺς οὕτω πάσχοντας ἢ μὴ. τοῦτο
δὲ μοι προσεπεινοῆσαι συνέβη ἐξηγουμένῳ τὸ περὶ χυμῶν,
ἐν τῷ μεταξὺ θιασαμένῳ τινὰ ἄρρωστον, ὃς ὡς αἰμοπτοι-
κὸς ἐκάλεσέ με, πτύσας αἱματώδες ἀπὸ πλευροῦ. θιασα-
μένος οὖν ἐγὼ τὸ πνευθὲν ἠρόμην αὐτὸν εἶ τινα αἰσθη-
σιν ὀδυνηρὰν ἔχει κατὰ τὴν πλευράν, ὃ δ' ὁμολόγησεν
εἶναι μικράν. ἦν δ' οὕτως ἔχων καὶ τῆς ἔξω καὶ τῆς
δυνάμεως, ὡς εἰ μὲν ἐπτυχὸς ἦν αἷμα, διὰ τὸ κατεπιί-
γειν τὸ τῆς φλεβοτομίας βοήθημα, τολμῆσαι παραλαβεῖν
αὐτό. πλευρίτιδος δ' οὕσης ἐπιεικοῦς οὖν ἀναγκαῖον

diget viribus non prohibentibus aut anni tempore aut
aetate. Itaque quod dicitur, tale quiddam esse videtur.
Sanguineum sputum rejicientibus omnino, quantum ad
hoc pertinet, secunda vena est, nisi propter lateris mor-
bum tale rejiciant: isti namque baud prorsus, ut sangui-
nem spuētibus, venam aperies, sed propriis lateris morbi
regulis et conditionibus medicaberis, per quas ita affectis
vel sanguinem detrahemus vel non. Id vel mihi amplius
animadvertere contigit, quum librum de humoribus expla-
narem. Inter explanandum enim quendam aegrotum in-
tuitus sum, qui me ut sanguineo spūto vexatus arcessivit,
sed cruentum ob lateris affectum exspuebat. Sputum igitur
ego conspicatus ipsum interrogavi, num aliquem do-
lorem in costā sentiret; ipse vero exiguum se dolorem
percipere fassus est. Talis autem erat ejus habitus atque
vires, ut si sanguinem exspuisset, quoniam necessarium
esset secundae venae auxilium, ad ipsum accedere ausus
essem; sed quum morbus lateris mitis admodum foret,

Ed. Chart. IX. [472. 473.]

Ed. Bas. V. (490.)

εἶναι, διόπερ οὐδὲ παρέλαβεν αὐτὸ καὶ [473] σαφῶς ἐφά-
νη πνευρτικὸς τε ὁ ἄνθρωπος, ὑπακούσας τε τοῖς ἄλλοις
τῆς πνευρτικῆς βοηθήμασιν ἄνευ τῆς φλεβοτομίας. καὶ
γὰρ καὶ μειριώταται τυγχάνουσιν ἐφ' ὧν αἱματώδεις πύε-
ται. ἐνιοὶ γε μὴν τῶν ἐξηγητῶν τὸ κάλυσιν ἐπὶ τῇ τε-
λευτῇ τῆς προγεγραμμένης ῥήσεως τάξαντες, ἀναγινώ-
σκουσι τῇδε τὴν νῦν προκειμένην οὕτως: ἐπὶ τοῖσιν αἵ-
ματώδεα πύουσιν, ὥρη, πνευρίτιδι, χολῇ, καὶ φασὶ τὴν
ὥραν εἰρησθαι κατὰ τῶν ἐν καιρῷ καὶ προσηκόντως γινο-
μένων. βούλεισθαι γὰρ αὐτὸν δηλοῦν ἐν ταῖς πνευρίτισιν,
οἷαν ἐν ἀρχῇ πύουσιν αἱματώδη. καὶ γὰρ καὶ συμβαίνει
οὔτοι τοῦνπιπαι ἐν καιρῷ γίνεσθαι μετὰ ταῦτα τὴν εἰς τὸ
χολώδες μεταβολήν. τάξιν γὰρ εἶναι καλῶς προοιούσης
τῆς πνευρτικῆς, ἐπὶ τὴν κρίσιν ἐφεξῆς τοῖς αἱματώδεσι
τὰ χολώδη πύεσθαι. λέλεκται δὲ καὶ ἄλλα τοῖς ἐξηγησα-
μένοις τὴν λῆξιν ταύτην οὐκ ἄξια μνήμης. ἐγὼ δ' αὖ εἰ

necesse non erat. Ideo neque id genus remedii adhibui-
mus, atque evidenter hominem hunc lateris morbo labo-
rare cognovimus, quod et aliis hunc morbo congruentibus
remediis, citra venae sectionem, levatus est: mitissimi
enim illi sunt lateris morbi, in quibus cruenta sputa eji-
ciuntur. Porro quidam interpretes vocem illam, *impe-
dimentum*, fini antescriptae sententiae adjicientes, hanc
modo propositam ita legunt, in cruenta spuētibus, tem-
pore, morbo lateris, bile. Et ajunt, tempus de iis
dictum esse, quae opportune et decenter fiant; ipsum
enim velle significare in lateris morbis, cum sanguinea
sputa ab initio reddunt, etenim sic plerumque contingit,
post haec in biliosam naturam mutationem in tempore
fieri. Nam probum esse ordinem dicunt, morbo lateris
ad judicationem tendente, post cruenta, biliosa exspui.
Alia praeterea quaedam ab hujusce loci explanatoribus
haud sane memoratu digna narrata sunt; verum ego malo,

Ed. Chart. IX. [473.]

Ed. Bas. V. (490.)

παραίνω, καθάπερ ἴστε, τὸ μὴ χρονίζειν ἐν ταῖς αἰνιγμα-
τώδεσιν, ἔχοντας ἄλλα πολλὰ κατὰ τὴν τέχνην, ἐν οἷς δυνατό-
μιθα χρησίμως γυμνάζεσθαι.

ut jam novistis, in obscuris sermonibus tempus non te-
rere, quum alia multa in arte habeamus, in quibus uti-
liter nos exercere possimus.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΕΠΙΔΗΜΙΩΝ ΣΤ.
ΚΑΙ ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟ ΥΠΟ-
ΜΝΗΜΑ Δ. ΤΜΗΜΑ Δ.

Ed. Chart. IX. [474.]

Ed. Bas. V. (491.)

α'.

[474] Τὰ παρ' οὓς οἶσιν ἀμφὶ κρίσιν γινόμενα μὴ ἐκ-
πύση, τουτέων λαπασσομένων ὑποστροφὴ γίνεται. κατὰ
λόγον τῶν ὑποστροφέων τῆς ὑποστροφῆς γινομένης, αὐ-
θις αἵρεται καὶ παραμένει, ὥσπερ αἱ τῶν πυρετῶν ὑπο-
στροφαὶ ἐν ὁμοίᾳ περιόδῳ. ἐπὶ τούτοις ἐλπίς εἰς ἄρ-
θρα ἀγίστασθαι.

HIPPOCRATIS EPIDEM. VI. ET
GALENI IN ILLUM COMMEN-
TARIUS IV. SECTIO IV.

I.

*Quibus secundum aures judicationis tempore genita non
suppuraverint, hoc inanito, reversio fit, secundum ra-
tionem reversionum. Reversione facta iterum effervun-
tur et permanent, quemadmodum febrium reversiones in
similem circuitum. In istis spes est in articulis abscedere.*

Ed. Chart. IX. [474. 475.]

Ed. Bas. V. (491.)

Τοὺς παρὰ τοῖς αἰσὶν ὄγκους παρὰ φύσιν ἐπὶ τῶν νο-
σούντων γινόμενους εἰῶθεν ὀνομάζειν ἐπάρματα, ἐνίοτε
μὲν ὁλοκλήρῳ τῇ λέξει χρώμενος, ἐνίοτε δ' ἑλλειπῇ, καθά-
περ καὶ νῦν. ἦν γὰρ ἂν ὁλοκληρὸς εἰ οὕτως εἴρητο, τὰ
παρ' οὓς ἐπάρματα γινόμενα τοῖς νοσοῦσιν, ὥσπερ ἀμέλει
κἂν τῷ πρώτῳ τῶν ἐπιδημιῶν εὐθείως ἐν ἀρχῇ τῆς προ-
τῆς καταστάσεως ἔγραψεν· ἐπάρματα δὲ κατὰ τὰ ὡτα
πολλοῖσιν ἐτερόρροπα καὶ ἔξ ἀμφοτέρων [475] τοῖς πλεί-
στοισιν ἀπύροισιν ὀρθοστιάδην. ἴσμεν δ' ὅτι καθάπερ ἐπάρ-
ματα κατὰ τῆνδε τὴν λέξιν εἴρηκεν, οὕτως οἰδήματα καλεῖ
πολλὰκις αὐτά. πάντα γὰρ ἐδείξαμεν ὑπ' αὐτοῦ καλουμέ-
νους οὕτω τοὺς παρὰ φύσιν ὄγκους, οὐχ ὥς οἱ μετ' αὐτὸν
μόνους τοὺς χαίνοὺς τε καὶ ἀνωδύνους, οἷς τοῦτίπιναν ὑπάρ-
χει κατὰ χωρὶς φλογώτεως συνίστασθαι. μεμνήμεθα δ'
οἷ καὶ τὰς φλογώσεις ἀπάσας ὀνομάζει φλεγμονὰς, κἂν
χωρὶς ὄγκου παρὰ φύσιν εἶεν. οἳ γέ μὴν μετ' αὐτὸν καὶ
τὸ τῆς φλεγμονῆς ὄνομα κατὰ τῶν παρὰ φύσιν ὄγκων ἐπι-

Secundum aures praeter naturam tumores in aegro-
tantibus exortos eparmata nominare consuevit, interdum
locutione integra utens, interdum mutila, quemadmodum
et nunc: esset enim integer sermo, si ita dixisset: secun-
dum aures eparmata exorta aegrotantibus, quemadmodum
sane et in primo de morbis vulgaribus statim initio pri-
mae constitutionis scripsit: Eparmata vero secundum au-
res multis in alterutram partem vergentia et ab utraque
aure plurimis sine febre munia sua obeuntibus. Scimus
autem ipsum, sicut hoc loco eparmata dixit, ita et oede-
mata plerumque ea nominare. Declaravimus enim omnes
praeter naturam tumores ita ab Hippocrate nominari, non,
ut a posterioribus, laxos et dolore carentes, qui in to-
tum et sine ulla inflammatione consistunt. Meminimus
autem et omnes inflammationes, etsi tumore praeter na-
turam careant, ab hoc eodem phlegmonas appellari, sed
ipso posteriores nomen phlegmones tumoribus praeter
naturam attribuant; quando cum inflammatione et reli-

Ed. Chart. IX. [475.]

Ed. Bas. V. (491.)

φέρουσιν, ἐπειδὴν μετὰ φλογώσεώς τε καὶ ἀρτενυτίας καὶ σφυγμῶδους ὀδύνης συσταῶσιν. ὅταν οὖν, φησὶν, ἐπὶ νοσήματός τινος ἐν τῷ τῆς κρίσεως χρόνῳ γινόμενα τὰ παρ' οὓς πρὶν ἐκλυήσῃ λαπάσσηται, τουτίστι προστέλληται καὶ ἀφανίζεται, προσδέχεσθαι χρὴ τοῖς πάσχουσιν οὕτως ὑποστροφὴν ἔσεσθαι. πολλάκις δ' ἤδη μεμαθήκατε τὸ ἔθος αὐτοῦ, τὴν κατὰ τὸ λαπάσσεσθαι φωνὴν ἐπὶ πάντα τὰ ὁπωσούν προστελλόμενα φέροντος, ἐπειδὴ κενώτερα γίνεται. συμβαίνειν οὖν φησιν ὑποστροφὴν τοῦ νοσήματος εἰς ἂν αἱ παρωτίδες μὴ ἐκπύσωσι, καὶ ποτε καὶ αὐτάς. οὐ γὰρ δὴ διὰ παντός γε πάλιν ὑποστροφῆν αὐξάνεσθαι τε καὶ κρίνεσθαι κατὰ λόγον τῶν ὑποστροφῶν, ὅπερ ἐστὶν ὁμοίως αὐταῖς καὶ κατὰ τὰς αὐτὰς περιόδους τῶν ἡμερῶν. ἔλπις δὲ αὐτοῖς καὶ εἰς ἄρθρα τινὰς γενήσεσθαι ἀποστάσεις. εἴρηται γὰρ πολλάκις ἐπὶ τῶν χρονιζόντων νοσημάτων τοῦτο συμβαίνειν. ἐξηγησάμεθα δὲ τὴν φῆσιν τήνδε καὶ τῷ τρίτῳ τῷ εἰς τὰ περὶ χυμῶν ὑπομνήματι γεγραμμένην ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦ βιβλίου. ἐπεὶ δὲ προειπὼν τὰ παρ' οὓς ἐπὴ-

flentia et pulsatorio dolore constiterint. Inquit igitur, quum in morbo aliquo judicationis tempore tumores secundum aurem exorti, priusquam suppurent, inanientur, id est retrahantur et evanescant, exspectare oportet ita affectus recidivam fore. Olim vero ipsius consuetudinem saepius didicistis, hanc vocem λαπάσσεσθαι, id est evacuari, ad omnia quae utcunque retrahuntur, applicantis, quandoquidem ista magis vacua redduntur. Accidere itaque illis dicit morbi reversionem, quibus parotides non suppuraverint; atque interdum ipsas, neque enim semper, denuo reverti, augescere ac judicari, secundum reversionum rationem; quod idem est ac si dixisset, perinde ut ipsae et secundum eosdem dierum circuitus. Spes est autem et ipsis in articulis aliquos esse orituros abscessus: nam saepius in longis morbis id evenire dictum est. Verum hunc aphorismum etiam in tertio commentario in librum de humoribus ad finem declaravimus. Sed quum praedixerit, secundum aurem, atque subiitulerit, hoc in-

Ed. Chart. IX. [475.]

Ed. Bas. V. (491.)

νεγκε, τούτου λαπασσωμένου, διὰ τοῦτο δοκεῖ μοι Διοσκο-
ρίδης προσθεῖς τὴν ἐκ πρόθεσιν ἔγραψεν ἐκ τούτου λαπα-
σσωμένου, καὶ φησι χρῆναι προσυπακούσαι τοῦ χρόνου ἢ
ἀντὶ τοῦ μετὰ ταῦτα τὸ ἐκ τούτου λέλειχθαι. εἰ δ' ὅλως
ἔξει τις ὑπαλλάττειν τὰς παλαιὰς γραφάς, ἐντὺν αὐτῷ τὸ
τούτου μεταποιήσαντι ταῦτα ἀπηλλάχθαι πραγμάτων.

β.

Οὖρον παχὺ, λευκόν, ὅσον τὸ τοῦ Ἀρχιγένειος, ἐπὶ τοῖσι
κοπιώδεσι τεταρταίοις ἔστιν ὅτι ἔρχεται καὶ ῥύεται τῆς
ἀποστασίας. ἦν δὲ πρὸς τούτῳ καὶ αἰμορραγήσῃ ἀπὸ
ρίνων ἱκανῶς καὶ πάνυ.

Εἰ μὲν τῷ τοῦ Ἀρχιγένειος εἶη γεγραμμένον, ὑπακού-
σομεν ἥτοι οἰκίῃ ἢ φίλῳ ἢ οἰκείῳ· εἰ δὲ, τῇ τοῦ Ἀρ-
χιγένειος, ἥτοι δούλῃ ἢ γυναικὶ ἢ καθ' ὅντινα τρόπον οἰ-
κείᾳ. παρητησάμην δὲ μεμνησθαι τῆς ἐν ταῖς γραφαῖς

anilio, idcirco videtur mihi Dioscorides praepositione, *ex*,
adjecta, scripsisse, *ex* hoc inanito, et inquit, oportere
subintelligi, tempore aut loco hujus, post haec, *ex*, hoc
dictum esse. At si cui veteres scripturas immutare liceat,
ipsi liceat eam vocem, *hoc*, in istam, *haec*, vertenti, a
molestiis liberari.

II.

*Urina crassa, alba, qualis Archigenis, in laboriosis quar-
tanis interdum exit et liberat abscessu. Si vero ultra
hoc et sanguis de naribus profluet satis et copiose.*

Siquidem cum articulo scriptum esset τῷ Archigenis,
subintelligeremus aut servo aut amico aut familiari; si
vero τῇ aut servae aut uxori aut quomodolibet domesti-
cae. Sed diversas lectiones asserre negamus, cum eadem

Ed. Chart. IX. [475. 476.]

Ed. Bas. V. (491. 492.)

διαφονίας, ὅ- (492) ταν ἡ αὐτὴ φυλάσσεται διάνοια, καὶ
 νῦν αὐθις ἀνομιεμένησθω τοῦτο πρὸς τὰ μέλλοντα καὶ μέντοι
 καὶ ὅτι κοπιώδεις ὀνομάζει πυρετοὺς οὐ πάντως ἐκείνους
 ὧν προηγήσατο συχνὴ κίνησις, ἀλλὰ πάντας ὅσοις ἂν ἡ
 κοπιώδης αἰσθησις. αὐτὸς γοῦν ἐν ἀφορισμοῖς ἔγραψε, κό-
 ποι αὐτόματοι φράζουσι νοήσους. καὶ νῦν γε μᾶλλον ἡγητέον
 αὐτῷ περὶ τῶν οὕτω κοπιωδῶν εἶναι τὸν λόγον ἐπὶ πλήθει
 παχέων τε καὶ θαύλων χυμῶν ὡς τὸ πολὺ γινομένων, διὸ
 καὶ δι' οὗρων ἐκκενωθέντων αὐτῶν ἡ νόσος παύεται. πι-
 σισιότερα δ' ἡ λύσις [476] γίνεται, τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς κε-
 νώσεως ἐν ἡμέρᾳ κρίσιμῃ λαβούσης. ὅσοι δ' οὔτε δι' οὐ-
 ρων οὔτε δι' αἰμορραγίας ἐκρίθησαν, εἰς ἀπόσκημμα τού-
 τοις ἡ νόσος εἴωθε τελεντᾶν.

γ'.

Ὡς τὸ ἐντερον ἐπὶ δεξιᾷ, ἀρθριτικὸς γέγινετο, ἦν ἡσυχώτε-
 ρος. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐητρεύθη, ἐπιπονώτερος.

sententia servetur, et nunc iterum id pro dicendis in po-
 sterum memoriae mandetur. Quod laboriosas autem febres
 nominet, non illas in totum, quas multa motio antegressa
 est, sed omnes eas, in quibus aliquid laboris seu lassitu-
 dinis sensus existit. Porro ipse in aphorismis scripsit,
 lassitudines spontaneae nuntiant morbos. Et nunc sane
 arbitrandum potius est ipsi de ita laboriosis esse sermonem,
 ex multitudine crassorum vitiosorumque succorum multo-
 ties excitatis; quapropter ipsis per urinam evacuatis mor-
 bus finitur. Securior autem morbi solutio est, si evacua-
 tio die judicatorio coepta sit. Sed quicumque neque per
 urinam, neque per sanguinis effusionem judicati sunt, isto-
 rum morbus in abscessum desinere consuevit.

III.

*Cui intestinum a dextra parte, quum articulorum morbo
 laboraret, erat quietior. Postquam vero id curatum
 fuit, erat dolentior.*

Ed. Chart. IX. [476.]

Ed. Basf. V. (492.)

Διττὴ κένταυθ' ἴσιν ἡ γραφὴ τὴν διάνοιαν ὑπαλλάτ-
ταυσα, παλαιότερα μὲν ἢ μετὰ τοῦ ν κατὰ τὴν πρώτην
συλλαβὴν τοῦ ἔντερον ὀνόματος. ὕστερον δὲ προστεθεῖσα ἡ
ἄκτις τοῦ ν βουλομένων τῶν οὕτω γραφάντων, ἐπὶ τῶν παρ' οὗς
συνισταμένων εἰρησθαι τὸ ἔτερον, ὥσπερ γε πάλιν τῶν τὸ
ἔντερον ἦτοι γ' ἐπὶ τῶν ἀληθῶν τὸ ἔντερον ἢ κατὰ τῶν
τετρομένων τὸ ἔντερον. ἔντερον δ' εἰρησθαι ἐνικῶς, ἔνιοι
μὲν τὸ πᾶν ἐκόμισαν, ἔνιοι δὲ τὸ τυφλόν. ὃ δὴ καὶ ῥᾶον
ὀλισθαίνει εἰς τὸν ὄσχον ὡς ἂν ἀπολείμενον. ὅτι μὲν οὖν
ἀπολείεται τοῦτο μόνον τὸ ἔντερον, ἀπάντων τῶν ἄλλων
ὑπὸ τοῦ μισεντερίου διδεγμένων τε καὶ συνεχομένων, ἀλη-
θεύουσιν. εἰ δὲ διὰ τοῦτο κατενεχθέν εἰς τὸ ὄσχον ὁ ἀρ-
θρικός ἐρῶστίωνησεν, εἰς αὐτοῖς αὐτοῦ θεραπευθέντος ἐν
τοῖς αὐτοῖς ἐγένετο μαντείας δεῖται. πιθανώτερον γοῦν
ἴσιν ἐπὶ τοῦ τὸ πᾶν ἀλγῆσαντος εἰρησθαι τὸν λόγον.
εἰκὸς γάρ ᾤοντο κενεῖσθαι τῶν ἀρθρικών ἀλγῆματων αὐτόν.

Duplex et hoc loco lectio est sententiam permutans,
antiquior sane cum littera n in prima syllaba hujus no-
minis, *enteron*, id est intestinum; postea altera lectio de-
tracto n addita fuit, ut sit *eteron*, hoc est alterum, vo-
lentibus illis qui item scribunt de tumoribus secundum
aurem excitatis, hanc vocem *alterum* dictam esse:
quemadmodum rursus scribentes, intestinum, de dolenti-
bus ex intestino aut distentione intestini laborantibus di-
ctum esse affirmant. Intestinum vero singulari numero
prolatum nonnulli *colon*, quod vocatur, esse arbitrantur;
alii vero coecum, quod sane etiam facile cum omni vin-
culo solutum sit, descendit in scrotum: nempe solum hoc
intestinum solutum esse, quum reliqua omnia lactibus
alligentur atque inhaereant, verisimile dicunt. An vero
propter ipsum in scrotum delapsum articulorum morbo
laborans sublevatus sit, deinde rursus ipso ad sanitatem
reverso in eadem mala inciderit, hariolari convenit. Ve-
risimilius igitur est de intestini coli dolore sermonem in
praesentia fieri. Par enim fuit ipsum articulorum dolore

Ed. Chart. IX. [476.]

Ed. Basf. V. (492.)

ἐνὶ μὲν λόγῳ καθ' ὃν αὐτὸς ἔφη πόρων ἅμα γινάσκων, μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, ὁ σφοδρότερος ἀμυνεῖ τὸν ἕτερον. ἑτέρῳ δ' ὅτι τῶν εἰς ἄρθρα ῥέοντων χυμῶν, ἐπὶ τὸ πᾶλλον ἐγένετο μεταστάσις. ἔμοι δὲ τῶν ἐξηγητῶν τὸν ἀρθρτικὸν τοῦτον ἰσχυαδικὸν εἶναι φασὶ καὶ διὰ τοῦτο κατελθόντες τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου ῥαστωνῆσαι, μὴκέτι θλιβομένου τε καὶ βαρυνομένου τῇ ἰσχύι, παρὰ τὸ τῶν Ἑλλήνων ἔθος ὀνομάζειν βουλομένοι τὸν ἰσχυαδικὸν ἀρθρτικόν. ἄχρι μὲν οὖν αἱ διῦρο ῥήσεις ἄκυσαι καὶ τῇ περὶ χυμῶν, ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῷ βιβλίῳ γεγραμμέναι εἰσι. μεταβήσομαι δ' ἤδη πρὸς τὰς ἐν μόνῳ τῷ προκειμένῳ πράγματι ἐγχευμένας.

Ἡ Ἀγῆσις, κόρη μὲν ἰοῦσα, πυκνοπνεύματος ἦν γυνή δὲ γενομένη, ἐκ τόκου οὐ πάλαι ἐπίπονος ἰοῦσα οὐδὲ πάλιν

levatum esse, una quidem quam ipse dixit, ratione, doloribus una non eodem loco existentibus, vehementior alterum obscurat. Secunda ratio est quod humorum in articulos currentium ad colon intestinum impetus conversus est. Nonnulli autem interpretes hunc articulari morbo vexatum, coxendicis dolore tentatum fuisse ajunt, atque ideo delapso caeco intestino, mitius egisse, non praeterea coxendice oppressa atque gravata, praeter Graecorum morem, ischiadicum, id est coxendicis vitio affectum arthriticum, id est articulorum dolore vexatum, nominare volentes. Hactenus quidem omnes hae libri hujus particulae et in calce libri de humoribus scriptae sunt. Jam itaque ad eas, quae in hoc solo proposito volumine inveniuntur, transitum faciam.

IV.

Agessis filia virgo quidem quam esset, crebro erat spirito. Mulier vero facta a partu dolens, non valde diu onas

Ed. Chart. IX. [476. 477.]

Ed. Bas. V. (492.)

ἐπὶ πλέον ἤρον ἄσθος μέγα, αὐτίκα μὲν ἐδόκει προσῆσαι
τι κατὰ τὸ στήθος, τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἄσθματα εἶχε καὶ
ἤλγεεν ἰσχίον τὸ δεξιόν. ὁπότε τοῦτο πονέει, τότε καὶ
τὸ ἄσθμα εἶχε, παυσαμένου δὲ ἐπαύσατο, ἐπτυσεν ἀφροί-
δια. ἀρχομένη δὲ ἀνθρᾶ. κατασταθὲν δὲ ἐμίσματα
χολώδει ἐφικει λεπτῷ, οἱ πόνοι δὲ μάλιστα ὁπότε πονοίῃ
τῇ χειρὶ.

[477] Πνεῦμα τὴν ἀναπνοὴν ὀνομάζοντος αὐτοῦ πολ-
λάκις ἠκούσαμεν, ὥστε καὶ τὴν πυκνοπνεύματον ἡγητέον εἰ-
ρησθαι τὴν πυκνὴν ἀναπνέουσαν. οἷς δ' ἂν ἱκανῶς αὐξη-
θῇ τὸ τοιοῦτο τῆς δυσπνοίας εἶδος, ἄσθμα καὶ ὀρθόπνοια
τὸ πάθος ὀνομάζεται, χωρὶς πυρετοῦ δηλονότι γεγόμενον,
ἤτοι παχέων καὶ γλίσχρων χυμῶν καταλαμβάνοντων τὰς
ὁδοὺς τοῦ πνεύματος ἢ τινος ἀπέπτου φύματος ἐν τῇ πνεύ-
μονι συστάτος. οὕσα δὲ καὶ πρόσθεν αὐτῇ δύσπνοια, ἐπι-
πονος ἐγένετο μετὰ τὸν τόκον. εἰ μὲν οὖν μηδὲν εἰρηκῶς

*grave suffulit. Protinus quidem in pectore quiddam
concrepuisse visum fuit. Postero autem die asthma
laboravit et dextra coxendix indoluit. Haec quum do-
leret, tunc et asthma vexabatur. Dolore sedato, tunc
et asthma sedabatur. Spumantia excrevit, ab initio
florida, quae quum quievisset, vomitui bilioso tenui
similia erant. Dolores autem praecipue, quum manu
laboraret.*

Ipsam plerumque spiritum, respirationem vocantem
audivimus; quare et feminam crebro spiritu, quae crebro
spiraret, dictam esse putandum est. Sed quibuscunque ad-
modum increbuerit haec difficilis spirationis species, asth-
ma et orthopnoea, affectus iste a Graecis nominatur:
quando videlicet sine febre constiterit aut crassis et lentis
humoribus spiritus itinera obsidentibus aut aliquo crudo
tuberculo in pulmonibus excitato. Haec cum et antea
aegre spiraret, a partu dolorem passa est. Porro si nihil

Ed. Chart. IX. [477.]

Ed. Bas. V. (432.)

περὶ τῆς δυσπνοίας, ἐπιπνονον ἔφησεν αὐτὴν γεγονέναι, πι-
θανὸν ἂν ἦν ἀκοῦσαι τῷ παντὶ σώματι κοπῶδη σχεῖν αἰ-
σθησθαι τὴν γυναῖκα ταύτην. ἐπεὶ δὲ πυκνοπνεύματον αὐ-
τὴν εἶπεν εἶναι, προσηκόντως ἂν τις ἀκούσειεν ἐπὶ τοῦ
θώρακος εἰρησθαι τὸν πόνον γεγονέναι. μείριον δ' ὄντιος
αὐτοῦ συνέβη τε καὶ ἄλλο σύμπτωμα τοιόνδε. βάρος τε
διὰ τῶν χειρῶν ἀραμίνη παραχρῆμα μὲν ἦσθετό τινα· ἐν
τῷ στήθεϊ ψόφου, φάγντος ὡς εἰκὸς τοῦ φύματος, τῇ δ'
ὑστεραίᾳ διαδοθέντος ἕως τῆς τραχείας ἀρτηρίας, τοῦ πε-
ριχομένου κατὰ τὸ φῦμα χυμοῦ, τὴν τε τοῦ πνεύματος
πυκνότητά ἐπισταθῆναι συνέβη καὶ μηκέθ' ἀπλῶς εἶναι πυ-
κνόπνοιαν, ἀλλ' ἤδη τὸ καλούμενον ἄσθμα. κατὰ βραχὺ
δ' ἀναπτυσθέντος τοῦτου, τελείως ἐπαύσατο τῇ γυναικὶ ταύ-
τῃ τὰ τὰς δυσπνοίας. ἄχρι μὲν δὴ τούτου ζητήμ' οὐδέν
ἔστιν, ἀλλ' εὐλόγως ἅπαντα γέγονε. διὰ τί δὲ συνεπετάθη
τε καὶ συνερῆμυστήνησε τοῖς κατὰ θώρακα τὸ ισχίον εἰκό-

de spirandi difficultate locutus ipsam dolentem evasisse di-
xisset, verisimile esset ipsum velle, in toto corpore mu-
lierem hanc lassitudinis sensu affectam esse; cum vero
ipsam crebro esse spiritu dixisset, jure quispiam, dolorem
in pectore excitatum esse, ab ipso dictum esse opinetur,
qui cum modicus esset et aliud quoddam ejusmodi sym-
ptoma accidit: cum videlicet grave quoddam manibus tol-
leret, protinus quidem in pectore quendam strepitum sen-
sit, derupto, ut par erat, tuberculo. Sed postero die
succo in tuberculo antea incluso ad arteriam usque aspe-
ram dissipato et spirationis frequentiam increvisse accidit;
neque adhuc simpliciter crebrum esse spiritum, sed in
illum jam affectum evasisse, quod asthma appellatur: pau-
latim vero humore hoc excreato, mulier ista perfecte a
spirandi difficultate libera fuit. Haetenus nihil in dubium
vertitur, sed omnia iusta de causa facta sunt. Ceterum,
propter quid affectus pectoris et coxendicis una exacerba-
bantur et mitescebant, haud injuria quispiam quaesiverit,

Ed. Chart. IX. [477.]

Ed. Basf. V. (492.)

τως ἂν τις ζητήσῃεν, οὐκ οὕσης τινὸς κοινωνίας ἰσχύει
πρὸς θώρακα, καθάπερ ἐστὶ τοῖς γεννικοῖς μορίοις. ἴσως
οὖν ἀσθενέστερον ἔχουσα τὸ ἰσχίον ἤλγησι, κατὰ τὸν αὐ-
τὸν χρόνον ἀφικομένων τινῶν χυμῶν εἰς αὐτὸ περιττῶν.
οὐ γὰρ ἀναφαίνεται τοῖς κοινωνίαν ἔχουσι φυσικὴν μορίοις
ἢ συμπάθεια γινομένη, φθασάντων ἐνίοτε δεῖξασθαι τῶν
ἀσθενῶν τὴν περιουσίαν, τῶν λυπούντων χυμῶν φύσιν ἐν-
δεικνυμένη. τὰ μὲν γὰρ ἀφρώδη φλεγματικὸν εἶναι δηλοῖ
τὸν χυμὸν, τὰ δὲ ἀνθηρὰ τὸ αἷμα πλεονάζειν, ὥσπερ γε τὰ
ὠχρὰ τὴν ὠχράν καὶ ξανθὴν ὀνομαζομένην χολήν, κατὰ δὲ
τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ μέλανα τὴν μέλαιναν. λείλεκται
δ' ἤδη πολλάκις ὡς ὅταν ἀπλῶς εἴπῃ χολαῖδη, τὴν ὠχράν
τε καὶ ξανθὴν ὀνομαζομένην σημαίνει χολήν, ἢ πλεον τῶν
ἄλλων χολῶν τὴν χροάν προσγράφει. καὶ γὰρ ἰώδης ἐμεί-
νεται χολή καὶ ἐπέρυθρος καὶ μέλαινα καὶ ὀφρυνώδης. τὸ δ'
ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῆς φήσεως προσγεγραμμένον ὡς ἐπόνει μῦλ-
λον ἐν ταῖς τῆς χειρὸς ἐνέργειαις, πρὸς ἐνδείξιν τῆς συμ-

cum nulla pectori cum coxendice, quemadmodum cum
genitalibus membris, affinitas intercedat. Fortasse igitur
imbecilliozem coxendicem habens dolore affecta est, non-
nullis supervacuis humoribus eodem tempore in ipsam de-
lapsis. Neque enim in membris naturalem societatem ha-
bentibus hic vitii consensus factus fuisse apparet, non-
nunquam imbecillioribus membris vexantium humorum
copiam suscipere prius festinantibus. Sputi autem rejecti
qualitas humoris infestantis naturam indicat: spumans
enim sputum pituitosum succum significat; floridum vero
sanguinem abundare: quemadmodum pallidum pallidam ac
flavam vocatam bilem, eodem modo et nigrum nigram.
Multoties vero supra dictum est, cum simpliciter Hippo-
crates bilem dicit, pallidam et flavam vocatam significare,
quoniam plus quam alia bilis genera colore suo inficiat:
etenim aeruginosa bilis vomitur et subrubra et atra et
obscura. At quod in extrema hac parte scriptum est, ipsum,
cum manuum opera uteretur, magis dolere, ad vitii consen-

Ed. Chart. IX. [477. 478.]

Ed. Bas. V. (492.)

παθείας εἶρηται. ἀκηκόατε δ' ἤδη καὶ κατ' ἄλλον λόγον, ὅποτε τὰ τοῦ θώρακος ἄνω πάσχοι, κατὰ τὸ πρῶτον τε καὶ δεύτερον μεσοπλευρίον, εὐλόγως τὰς χεῖρας εἰς συμπάθειαν ἐρχεσθαι νεύρων εἰς αὐτὰς ἀκινετουμένων ἐκ τούτων τῶν μεσοπλευρίων. εἰκὸς δέ ἐστι καὶ ῥαγῆναι κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ θώρακος, ἥνικα τὸ ἄχθος ἀνηρεῖτο καὶ διὰ τοῦτο κατ' εὐθυωρίαν ἰσχίον παθεῖν τὸ δεξιόν. καὶ εἴπερ τῷ γενομένῳ πάθει τῶν νεύρων, ἐν τῷ βάρος ἄραι τὴν γυναικα, συνέπαθεν ὁ θώραξ τῇ χειρὶ, πιθανόν ἐστι κατ' ἐκείνα μάλιστα τὰ μέρη [478] παθεῖν αὐτὸν ὅθεν ἢ τῶν νεύρων ἐστὶν ἐκφυσις ἐπὶ τὰς χεῖρας.

ε'.

Ταύτην εἶργεσθαι σκοροῦδον, χοίρου, ὄως, βοός. ἐν δὲ τοῖσι πνευμένοισι βοῆς, ὄξυθυμης.

Διάφοροι καὶ κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν αἱ γραφαὶ γέγονα-
σιν, ἐνίων μὲν γραψάντων ἐν ἀρχῇ κατὰ δοτικὴν πτώσιν

sum ostendendum adjectum fuit. Jam vero et in alio sermone audivillis, cum pectoris partes superiores circa primum et secundum costarum interstitium patiantur, merito manus in consensum affectus adduci, nervis ab his ipsis interstitiis ad eos pervenientibus. Verisimile quoque est et in dextra pectoris parte, quando grave illud onus sublatum fuit, aliquid ruptum fuisse et idcirco e regione dextram coxendicem affectam esse. Quod si, cum mulier onus tolleret, nervis passis, pectus manus noxam participavit, verisimile est in ea maxime parte ipsum fuisse affectum, unde nervi ad manus pertinentes expullulant.

V.

Hanc abstineri ab allio, sue, ove, bove. In agendis vero a clamore et exandescencia.

Diversae et in hac parte lectiones fuerunt, nonnullis primam dictionem in dativo casu scribentibus, huic,

Ed. Chart. IX. [478.]

Ed. Bas. V. (492. 493.)

τὸ ταύτη καὶ ποιησάντων τὴν γραφὴν τοιάνδε. ταύτη εἰρ-
γεσθαι χοίρου, σκοροῦ, οἴου, βοῦ. ἐνίων δὲ χωρὶς τοῦ
ταύτη, ἀρ- (493) ξαμένων δ' ἀπὸ τοῦ εἰργάσθαι. ὑπα-
κούειν δ' ἀξιούσιν ἅπαντες τὸ ἔδοξεν ἡμῖν τοῖς ἰωμένοις
αὐτὴν ἢ συνεβουλευσάμεν αὐτῇ συμφέρειν ὅτιοῦν τοιοῦτον
καὶ διὰ τοῦτο περὶ τῆς γραφῆς οὐ προσήκει σπουδαίνειν,
ἀλλ' ὑπὲρ ἂν τις ἐθέλῃ, γράφειν ἐπιτρέπειν, ἐπειδὴ τὰ τῆς
διανοίας φυλάττεται κοινά. ἔασαντες οὖν τὴν ἐν λέξει λε-
πιτολογίαν, ἐπὶ τὰ διδασκόμενα πράγματα μεταβαίνοντες
τοιαῦτα τῇ προειρημένῃ γυναικὶ καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ δηλονότι
τοῖς οὕτω διακειμένοις συμφέρει χοιρείων τε κριῶν ἔδωδης
καὶ βοείων καὶ προβατείων ἀπέχεσθαι, τούτων μὲν ὡς
ἰσχυρῶν τε καὶ δυσπέπτων, σκοροῦ δὲ ὡς δριμύος τε καὶ
διαβρωτικοῦ, βοῆς δὲ, ὡς οὐ μόνον τὰ προεῖρηται τῶν
ἀγγείων ἐπιρροήν τινα δυναμένης, ἀλλὰ καὶ τὰ μήποι πρότερον
πεπονθότα τοῖς ἐν τοῖς ἀναπνευστικοῖς ὀργάνοις ἀδικεῖν,
τάσιν τέ τινα καὶ θερμασίαν καὶ πνευμάτωσιν ἐν αὐτοῖς
ἐργαζομένης. δῆλον δ' ὅτι ταῦτα μὲν ὡς παραδείγματα εἰ-

atque ita legentibus, huic abstineri allio, sue, ove, bove;
nonnullis dimissa voce, hanc, a verbo abstineri inci-
pientibus. Omnes vero subintelligendum esse censent,
Visum fuit nobis ipsam medicantibus, vel consulimus ipsi
utrum quodque istorum conducere. Atque ideo de varia
lectione laborandum non est, sed cuique quod placet
scribere permittendum, dummodo eadem sententia reti-
neatur. Posthabita igitur de verbis curiositate, ad res
quae percipiuntur transeamus. Haec sane praedictae mu-
lieri et aliis scilicet perinde affectis expediunt, ab allii
et suillarum bubularum ovillarumque carniū esu ab-
stinere, harum quidem ut valentium et aegre coctilium,
alii vero ut acris et corrodentis; a clamore autem, ut-
pote qui non solum prius rupta vasa amplius dilacerare,
sed etiam nihil dum mali in instrumentis spirabilibus passa
dirumpere possit, tensionem quandam, caliditatem et in-
flationem in ipsis efficiens. Manifestum est autem haec ab

Ed. Chart. IX. [478.]

Ed. Bas. V. (493.)

ρηται τῷ Ἱπποκράτει, συμβουλεύει δ' ἀπέχεσθαι πάντων
 μὲν τῶν δυσπέπτων, πάντων δὲ τῶν θριμύων, ἀπάντων δὲ
 τῶν κακοχύμων καὶ προσέτι τῶν βιαίαν τινὰ τάσιν ἐν τοῖς
 ἀναπνευστικοῖς ὀργάνοις ἐργαζομένων.

στ'.

Ὡς ἐν τῇ κεφαλῇ ἐνέμετο ἔπαρμα, πρῶτος ἡ στυπτηρὴ ἢ
 κεκαυμένη ἐνῆρμοσεν, εἶχεν ἄλλην πρῶτην ἀπόστασιν, ἴσως
 οὔτε ὕστερον ἐμελλεν ἀποστήσεσθαι, ἀπίστη ἐξηκοστῆ, ὅταν
 ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ ἄνω πρὸς κορυφὴν τὸ πρᾶγμα ᾖ.

Ἐνταῦθα τῶν οὕτως γεγραμμένων ἴσως μὲν αὐτῷ τῷ γρά-
 φαντι πρὸς ἀνάμνησιν ᾗν ὠφέλιμα. τοῖς δ' ἐντυγχάνουσιν
 ἡμῖν οὐ πᾶν σαφές ἐστιν ἡ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια. διηγείται
 γὰρ τινος ἐν τῇ κεφαλῇ νομῶδες ἔλκος ὠφελεῖσθαι τὸ πρῶ-
 τον ὑπὸ τῆς κεκαυμένης στυπτηρίας. εἶναι μὲντοι αὐτῷ
 καὶ κατ' ἄλλον τινὰ τόπον ἀπόστασιν, ἐνθα καὶ ὅσπου
 ὕστερον ἀπίστη. προσγέγραπται δὲ καὶ τὸ πεπονθὸς μέρος

Hippocrate exemplorum instar dicta esse. Consulit autem
 ab omnibus difficulter coctilibus, ab omnibus acribus, ab
 omnibus pravum humorem creantibus, ab omnibus prae-
 terea violentam quandam tensionem instrumentis spiratio-
 nis inferentibus abstinere.

VI.

Cui in capite depascebatur tumor, primo alumen com-
 bustum utile fuit. Habuit alium priorem abscessum,
 forte quoniam os abscessurum erat. Sexagesimo die re-
 cessit. Supra aurem in summo ad verticem vulnus erat.

Nonnulla ex ita scriptis forsan ipsi scriptori ad remi-
 niscentiam faciebant, sed nobis in haec incidentibus haud
 satis evidens ex ipsis fructus percipitur. Narrat enim
 cujusdam in capite excedens ulcus primo a combusto alu-
 mine ad melius fuisse redactum et illi eidem alia in parte
 abscessum fuisse, ubi et os postea sejunctum fuit. Ad-

Ed. Chart. IX. [478. 479.]

Ed. Basf. V. (493.)

τῆς κεφαλῆς, ἀλλ' οὕτω σπάνιον τὸ πρᾶγμα καὶ συμβουλήν
οὐδεμίαν ἔγραψε, μόνον τὰ γινόμενα διηγησάμενος.

ζ'.

Τὰ καὶλα ἔχει οἷα κυνός, μέλζω δὲ ἤρτηται ἐκ τῶν μεσο-
κώλων. ταῦτα δὲ ἐκ νεύρων ἀπὸ τῆς ῥάχιος, ἐπὶ τὴν
γαστέρα.

[479] Εὐδὴλον ὅτι καὶ ταῦτα ἔγραψεν εἰς ἀνάμνη-
σιν ἑαυτοῦ, τῶν ἀνατομικῶν ὄντα θεωρημάτων. ὁ γὰρ ἄν-
θρωπος ὁμοίαν ἔχει κυνὶ τὴν τῶν καύλων φύσιν, ἀλλὰ καὶ
μέλζω φησὶν εἶναι αὐτὰ καὶ ἠρτῆσθαι ἐκ τῶν μεσοκώλων
ὥς εἰ τὴν μεσεντερίων εἰρήκει, γενικώτερον μὲν γὰρ ὄνομα
τὸ τῶν μεσεντερίων ἐστίν, εἰδικώτερον δὲ τὸ τῶν μεσοκώ-
λων. τοιοῦτον δὲ ἄλλο περὶ τῶν κατὰ τὴν νῆστιν ἐντέρων
ἢ τῶν ἄλλων λεπτῶν οὐκ ἔστιν ὄνομα. μεσσηστήσιον γὰρ ἢ
τε τοιοῦτον οὐδεὶς εἶρηκεν. ἔστι μὲν οὖν συνεχῇ τὰ μεσεν-
τήρια τὰ τε τῶν λεπτῶν καὶ τῶν παχέων· ὅμως δὲ περὶ-

scripta est etiam capitis affecta pars. Sed rem usque adeo
raram et nullum praeceptum scripsit, nuda ea quae eve-
nerunt persequutus.

VII.

*Cola habet cani similia, majora autem ex mesocolis sus-
pensa sunt. Haec vero ex nervis a dorso in ventrem.*

In aperto est et haec ipsum sibi reminescentiae causa
scripsisse, quae ad diffecandorum corporum praecepta per-
tinent. Homo enim similem cani habet colorum naturam,
sed ipsa et majora esse dicit et ex mesocolis dependere,
veluti si ex mesenteriis dixisset; communius est enim hoc
nomen mesenteriorum, pressius autem mesocolorum. Tale
vero aliud de jejuno intestino aut aliis gracilibus nomen
non reperitur; nam mesonestion, id est mediojejunium
aut id genus aliud nemo unquam dixit. Continua quidem
mesenteria sunt tenuium atque crassorum intestinorum,

Ed. Chart. IX. [479.]

Ed. Bas. V. (493.)

γραφάς τινας ἰδίας ἔχειν φαίνεται καὶ χωρίζεσθαι μάλιστα κατὰ τὰς ἐν αὐτοῖς φλέβας. ἰδίᾳ μὲν γὰρ μία φλέψ εἰς τὸ τῶν λεπτῶν ἐντέρων μεσεντέριον, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ τῶν παχέων, ἃ δὴ καὶ προσαγορεύουσι, κατασχίζεται, συγκατασχιζομένης ἑκατέρᾳ τῇ φλεβὶ δηλονότι καὶ ἀρτηρίῃς. τὸ δ' ἄρτημα τοῦ μεσεντερίου, καθάπερ καὶ τὸ τοῦ μεσοκόλου, συνεχὲς γὰρ ὅλον ὄν, ὡς ἔφην, εἰς ἓνα τινὰ τῶν κατὰ τὴν ὕσφυν ἀνήκει σπονδύλων μετὰ τὸ διάφραγμα κείμενον. ὑπόκειται δ' οὗτος τῇ γαστρὶ, τότε μὲν ἄρτημα τοῦτο πᾶν ὁμοιότατόν ἐστι νεύρῳ, καίτοι σύνδεσμος ὢν τὴν οὐσίαν. ὅσα γὰρ ἐξ ὁσίων πέφυκεν ἄναιμα σώματα, παραπλήσια τοῖς νευροῖς ἴστί, νεῦρα συνδετικὰ προσαγορεύουσιν αὐτὰ πολλοὶ τῶν ἱατρῶν ἀντιδιαιρούμενοι τοῖς προαιρετικοῖς. εἴρηται δὲ καὶ νῦν ἐν τῇδε τῇ ῥήσει κατὰ τὴν τῶν νευρῶν προσήγορίαν, διὰ τὴν ὁμοιότητα.

nihilominus distinctiones quaedam propriae apparent; ac praecipue per venas in ipsis positas separantur, una liquidem propria vena in gracilium intestinorum mesenterium derivatur. Item et in crassorum, quae cola nominant, altera propria delabitur simul cum utraque vena arteria quoque discurrente. Vinculum autem mesenterii, perinde atque mesocoli: continuum enim totum, ut dixi, ad unam quandam lumborum vertebrae post septum transversum positam pervenit, haec autem sub ventriculo est. Hoc quidem vinculum totum nervo simillimum est, quamvis ejusdem cum ligamento substantiae sit. Quaecunque enim ex ossibus orta exsanguia corpora similia nervis sunt, copulativos nervos ea multi medici nominant, a nervis voluntatis motui servientibus ipsa ex appposito distinguentes; quamobrem et in hac quoque parte nervorum appellatione ob similitudinem vocata sunt.

ἡ'.

Αἱ τοῖσι κάμνουσι χάριτες, οἷον τὸ καθαρῶς δοῖν ἢ ποτὰ ἢ βρωτὰ, ἃ ὁρῇ μαλθακῶς ὅσα ψαύειν, ἀλλ' ἃ μὴ μεγάλη βλάβη ἢ μὴ εὐανάληπτα, οἷον τὸ ψυχρὸν, ὅκου τοῦτο δεῖ.

Τίνα χρὴ χαρίζεσθαι τὸν ἱατρὸν τοῖς κάμνουσι καὶ τίνα μὴ, κατὰ τοῦτο τὸ βιβλίον ἐπισκεψάμενοι τελείως ἀρ-
κισθησόμεθα. καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων εἰσάγαμεν ποιῆσθαι τε τελείως τῆς διδασκαλίας αὐτοῖς ἐν εἰρήρῃσι μη-
κέτι διερχέσθαι τὸ σίμπαν, ἀλλὰ μόνον τὸ κεφάλαιον. εἴ-
ρηται μὲν οὖν καὶ τοῖς ἀφορισμοῖς εἰς τόδε τὸ σκῆμμα
γράψαντος αὐτοῦ τὸ μικρῷ χεῖρον καὶ πόμα καὶ σιτίον,
ἥδιον δέ, τῶν βελτιόνων μὲν ἀηδεστέρων δέ μᾶλλον μὲν
προχείρῳ φαντασίᾳ χαριζόμενός τε τοῖς κάμνουσιν εἰς ἥδο-
νην, οὐ μὴν τῇ γ' ἀληθείᾳ τοῦτο πράττειν, ὅσα γὰρ ἥδιον
προσφερόμενα τῶν ὀλίγων χεῖρονα τὴν φύσιν ἔχόντων, ἀμει-

VIII.

*Laborantibus gratiae, ut munde parare poculenta aut
esculenta. Quae videt molliter, quaecunque tangit.
Aliae non valde aut noxa non facile emendabili, ut
frigida, ubi hac opus est.*

Quae medicum laborantibus grata concedere aut quae
non concedere oporteat, hoc in volumine perfecte nobis con-
abunde erit, templatis quemadmodum de aliis omnibus fa-
cere consuevimus; nam cum semel aliquid exacte docuimus,
nunquam iterum in aliis locis universum repetimus, sed sum-
matim duntaxat perstringimus. Dictum sane et in aphorismis
est ad hanc rem aliquid, ipso ita scribente: paulo deterior po-
tus et cibus, sed suavior, melioribus quidem, insuavioribus
autem potius dandus. Porro primo intuitu laborantibus ali-
quid oblectamenti causa gratificari videtur, non tamen re
vera id faciens: omnia enim libentius atque suavius as-
sumta, etsi paulo deteriore natura sint, melius concoqui-

Ed. Chart. IX. [479. 480.]

Ed. Haf. V. (493.)

νον ταῦτα πέπτομεν. εἴτε δὲ συμφορώτατον τοῖς νοσοῦσι
καλῶς πεφθῆναι τὸ ληθέν. ἐν δὲ τῇ νῦν προκειμένῳ λόγῳ
γένους εἰέρου καὶ πράγματος ἐμνημόνευσεν, ἐν ᾧ πεχαρι-
σμένον τε καὶ ἡδὺ τοῖς νοσοῦσιν ὁ ἰατρὸς πράττει μὴδὲν
τῇ νόσῳ λυμαινόμενος, ὥσπερ ὅταν ἐπιειρήσῃ πρὸ τοῦ καιροῦ
λούσασθαι καὶ πιεῖν καὶ φαγεῖν ὁπόρας τινὰς ἢ ψυχρὸν
ὔδωρ πιεῖν. ἐνίοτε μὲν γὰρ ὠφέλιμος καιρὸς ἐκάστου τῶν
[480] εἰρημένων ἐπὶ τῆς ὑστεραίας ἐστί. καταναγκάζουσιν
δὲ τοὺς ἰατροὺς οἱ κάμνοντες ὥστε προλαβεῖν ἡμέρα μιᾶ.
συγχωροῦσι τὰ πολλάκις ἐνίοι τοῖς νοσοῦσιν εἰσὶ μὲν αὐτὰ
ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ὑπηρετοῦντες, ἕνεκα τοῦ πλείονα
λαβεῖν μισθόν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐ κατὰ τὸν λόγον τῆς
τέχνης γίνεσθαι, τὸ δ' ἐν ἀφορισμοῖς εἰρημένον, ὅσα τε
νῦν διεξέρχεται χρησίμως τοῖς κάμνουσι, συγχωροῦσιν οἱ
ἄριστοι τῶν ἰατρῶν. ἡ χρεια δὲ τῶν νῦν ἐφεξῆς ὑπ' αὐτοῦ
γεγραμμένων εἰς τὴν εὐπειθειαν ἀναφέρεται τῶν καμνόν-
των, οὓς γὰρ ἂν ἡδέως ὁρῶσι, τοῦτοις μᾶλλον πείθονται.
καὶ κατὰ τοῦτο μήτηρ καὶ πατὴρ ἔπεισαν τέκνον ἀνόρεκτον

mus; longe vero utilissimum aegrotis est assumptos cibos et
potus recte confici. At in proposita oratione alterius
generis atque rei mentionem facit, per quam medicus
nequaquam morbum exasperans, aegrotis rem gratam vo-
luptatemque affert, ut cum immature lavari et bibere et
fructibus quibusdam vesci aut frigidam potare permiserit.
Interdum enim cujusque dictorum tempus idoneum atque
utile postero die fuerit; aegroti vero medicos diem unum
pervertere cogunt. Nonnulli praeterea aegrotantibus ista
plerumque facile concedunt, ut plus lucri faciant eorum
cupiditatibus morem gerentes: verum haec profecto non
secundum artis decreta patrantur. Quod autem in apho-
rismis dictum fuit et quaecunque haec in parte recenset,
utiliter laborantibus medici praestantissimi largiuntur. Isto-
rum autem, quae nunc deinceps ab ipso scribuntur, usus
est ut aegros medicis magis obsequentes reddant. Nam
quos libenter adspiciunt, illis magis obtemperant. Qua-
propter mater et pater filio cibos fastidienti suaserunt, ut

Ed. Chart. IX. [480.]

Ed. Bas. V. (493. 494.)

καὶ αὐτὸ βιάσασθαι προσενέγκασθαι σιτίον, οὐδένος ἄλλου πείσαι θνηθέντος. οὕτω καὶ τέκνον ἔπεισε πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφὸς ἀδελφὸν καὶ φίλος φίλον. οὕς δ' ἂν ἀηδῶς ὀρώσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ συμβουλεύωσιν, οὐ πείθωσι. πρὸς τὴν τοιαύτην οὖν εὐπειθειαν αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης ἔλεγε καὶ τὰς προρρήσεις ὠφελεῖν ἡμᾶς καὶ ὅλως τὸ θαυμάζεσθαι τὸν ἱατρὸν ὑπὸ τοῦ κάμνοντος. οὕτω γέ τοι καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Περγᾷ τοὺς θεραπευομένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πειθομένους ὀρώμεν αὐτῷ πεντεκαίδεκα πολλάκις ἡμέραις προστάξαντι μὴδ' ὅλως πειν, οἱ τῶν ἱατρῶν μὴδενὶ προσιᾶτοντι πείθονταί. μεγάλην γὰρ ἔχει ροπήν εἰς τὸ πάντα ποιῆσαι τὰ προστατιόμενα τὸ πεπεισθαι τὸν κάμνοντα βεβαίως ἀκολουθήσειν ὠφέλειαν ἀξιόλογον αὐτῷ. τούτων ἔξωθέν ἐστι τὰ κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν εἰρημένα, περὶ ὧν ἤδη λέγωμεν ἕκαστον, ἰδίᾳ προχειριζόμενοι κατὰ τὴν προγεγραμ- (494) μένην λέξιν, οἷον τὸ καθαρίως θρᾶν ποτὰ ἢ βρωτὰ. πολλὰ πολλάκις ὁ ἱατρὸς τῷ κάμνοντι προσφέρει ποτὰ καὶ βρωτὰ συντεθείς ἐναντίον αὐτοῦ.

se ipsum ad eos assumendos impelleret, cum nullus alius id persuadere potuisset, ita quoque filius patri suavit et matri et frater fratri et amicus amico. At illis, quos mollesse vident homines, etsi utilia consulant, obedire tamen recusant. Ad hanc igitur aegri obedientiam comparandam Hippocrates dicebat et praedictiones nobis esse utiles atque omnino aegro admirationi esse medicum. Ita sane et apud nos Pergami qui a deo curantur ei obsequentes cernimus, illis plerumque per quindecim integros dies, ut a potu penitus abstinerent, imperanti, qui profecto nulli medico id iubenti obtemperassent. Nam ad aegrotum omnibus iussis obedientem reddendum magnam vim habet, si pro certo sibi persuaferit magnam inde ad se utilitatem proventuram. In his ponuntur ea, quae in propositis verbis enumerantur, de quibus jam singula distincte proponentes, loqui aggrediamur, ut munde parare poculenta aut esculenta. Multos multoties medicus aegro potus et cibos offert, contra quam ipse vellet eos prae-

Ed. Chart. IX. [480.]

Ed. Bas. V. (494.)

ἀξιοῖ δὲ ταῦτα καθαρῶς ἐργάζεσθαι καὶ γίγνεται γε καὶ ἔνια τῶν ἀντιγράφων ἀντὶ τοῦ καθαρῶς τὸ καθαρίως. ἴσται δὲ τοῦτο πρῶτον μὲν εἰ μηδεὶς ῥύπον ἔχει τὰ σκεῦη, δὲ ὧν προσφέρεται τὰ ποτὰ καὶ βρωτὰ. δευτέρον δὲ, εἰ μηδὲ τῶν ἄλλων τι δὲ ὧν ὑπηρεσία γίνεται. πολλάκις γὰρ αὐτὸ μὲν ἐν ᾧ περιέχεται τὸ προσφερόμενον ἔδισμα καὶ πόμα καθαρὸν ἔστιν, ἐν ᾧ δὲ ψυχρὸν ὕδωρ ἢ θερμὸν ὁ ὑπηρετούμενος ἔχει ῥυπαρὸν, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων τι σκευῶν, ἐνίοτε τῶν πρὸς ὑπηρεσίαν ἀνηκόντων οὐ καθαρὸν φαίνεται. καὶ πρὸς τοῦτοις γε καὶ αὐτὸς ὁ ἰατρός, ὃν πρῶτόν τε καὶ μάλιστα τὰς τε χεῖρας ἔχειν δεῖ καθαρωτάτας καὶ τὸ πρόσωπον τὰς τρίχας ἐπὶ τε τοῦ γενείου καὶ κεφαλῆς. ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος, ὥσπερ γε καὶ τὴν ἐσθῆτα λαμπράν, ἃ βλέπει, κησὶν, ὁ κάμνων. καὶ τοῦτ' αὐτὸ καὶ τοὺς ἐπισκοπούμενους καὶ τὰ κατὰ τὸν οἶκον, ἐν ᾧ νοσεῖ. τούτων τε οὐκ οὐδὲν αὐτὸν ἀηδῶς ὀρεῖν χρὴ καὶ τῶν ὑπηρετουμένων ἐκείνους παρῆναι διὰ παντός, οἷς μάλιστα ἡδεται. καὶ τῶν ἐπισκοπούμενων

parans. Jubet autem eos munde parari et in quibusdam codicibus vice hujus particulae, καθαρῶς, id est munde, καθαρίως, legitur, quod idem significat. Id vero fit primo, si vasa in quibus potus cibique feruntur nihil fordis habuerint; secundo, si nullum aliud eorum per quae laboranti ministrantur. Saepius enim vasa cibos, et potus continentia mundissima erunt, illud vero quo frigidam servus aut calidam feret, conspurcatum adspicies; quemadmodum et aliorum vasculorum ad ministerium pertinentium quodpiam nonnunquam immundum cernitur. Ad haec et ipse medicus in primis et maxime manus quam purissimas habeto et faciem et pilos in barba et capite, deinceps et alias corporis partes, quemadmodum et vestem nitidam, quae intuetur, inquit, aegrotans. Haec ipsa inquam et aegrotantis curam gerentes et reliqua omnia, quae in aedibus, ubi aegrotat, sunt, ita habentur, ut istorum nihil ipse injucunde et tristi animo conspiciat. Quin etiam et ex ministris illos plane adesse, quibus ma-

Ed. Chart. IX. [480. 481.]

Ed. Bas. V. (494.)

τοὺς μὲν φίλους χρόνίζειν παρ' αὐτῶν, τοὺς δ' ἄλλους
δυοῖν θέτερον, ἢ μὴδ' ὅλως εἰσεῖναι πρὸς αὐτὸν ἢ μὴ με-
χρι πλείονος ὀρᾶσθαι. ταῦτα δὲ πολυπραγμονήσας ὁ ἰα-
τρὸς αὐτὸς ἐργάζεται τε καὶ διατάξει. τινὰ δὲ καὶ χωρὶς
πολυπραγμοσύνης αὐτόματα γινώσκειται. πολλάκις γοῦν ἐπι-
σκεπτομένοις τὸν κάμνοντα καὶ θεραπεύοντος τοῦ ἱατροῦ
δοῦλός τις ἐπισεισθὼν ἤγγειλεν ἀγῆχθαι τόνδε τινὰ ἄν-
θρωπον ἐπισκέψασθαι [481] βουλόμενον αὐτόν. εἰτα πα-
ραχρηῆμα ποτὲ μὲν ἤσθεις ἐφάνη πρὸς τὴν ἀκοήν ὁ νοσῶν,
ἔστι δ' ὅτε μεγάλως ἀνιαθεῖς, ὥς ἐνοχλεῖσθαι μέλλων ὑπ'
ἀνθρώπου μὴ φιλοῦντος αὐτὸν ἀληθῶς, ἀλλὰ προσποιουμέ-
νου. καὶ χρὴ τηριναῦτα τὸν ἱατρὸν, ὅταν εἰσέλθῃ τις ὃν
ὁ κάμνων οὐχ ἡδίως ὀρεῖ, μετὰ βραχὺ κελεύειν ἀξιοπιστίως,
ἡσυχάσαι συμφέρειν τῷ κάμνοντι καὶ κατὰ ταύτην τὴν πρό-
φασιν ἐξελθεῖν ἀξιῶσαι καὶ ἐξ αὐτοῦ πάντας. εὐδηλον γάρ
ὅτι συνεξελθόντις ἐν τῷ παραντίκῃ τοῖς μὴ φίλοις οἱ φίλοι
μετ' ὀλίγον εἰσελθεῖν δυνήσονται. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα θεά-

xime delectatur et ex gubernantibus eos qui gratissimi
sunt apud ipsum commorari decet; alios vero duorum al-
terum aut nunquam ejus cubiculum ingredi aut non diu-
tius ante oculos ejus versari. Haec quidem curiose ex-
plorans medicus ipse conficiet atque disponet. Nonnulla
vero et absque indagatione sponte dignoscuntur. Saepius
enim inspectante aegrotum atque curante medico servus
aliquis ingressus certum quendam hominem venisse nun-
ciavit, qui ipsum visere ac salutare cupiat, tum protinus
hoc audito aegrotans nonnunquam laetari visus est, non-
nunquam vero magnopere contristari, tanquam ab homine
ipsum non vere amante, sed simulante, molestiam passu-
rus sit. Atqui tunc medicum oportet, quum quis ingressus
est, quem laborans non libenti animo adspiciat, paulo
post aliqua verisimili ratione quietem aegroto conferre
dicere et hac de causa omnes ut ab eo recedant prae-
cipere; constat enim quod tunc una cum non amicis
amici egressi, huad ita multo post denuo introire pote-

Ed. Chart. IX. [481.]

Ed. Bas. V. (491.)

ματα τὴν γνώμην τοῦ κάμνοντος ἡδέως τε καὶ ἀηδῶς δια-
τίθῃσιν, οὐ κατ' αὐτὴν ἰδίως τὴν αἴσθησιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν
διάνοιαν. ἓνα δὲ ἐστὶν ἡδέα τῶν ὀρατῶν κατ' αὐτὴν τὴν
ὄψιν, ὥσπερ γε καὶ τῶν ὀσφρητῶν καὶ γευστῶν καὶ ἀκου-
σιῶν καὶ ἀπτῶν. οὐ μὲν ἅπανσι γε ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἡ ἴση
τέρψις. ἄλλος γὰρ ἄλλα καὶ χρώματα καὶ σχήματα καὶ
ἄνθη καὶ φυτὰ καὶ βλαστήματα καὶ ζωογραφήματα θεᾷται,
τὰ μὲν ὡς ἀηδῆ, τὰ δὲ ὡς ἡδέα. χρὴ τοίνυν παρὰ τῶν
οἰκίων τοῦ κάμνοντος τὸν ἱατρὸν πυκθανόμενον οἰσίσιν
οἱ κάμνοντες ἡδονταί, ταῦτα κελεύειν εἰσφέρεισθαι τοῖς οἴ-
κοις ἐν οἷς κατέκεινται. μαλακῶς ὅσα ψαύει κατ' αὐτὴν
μόνην ψιλὴν τὴν ἀπτικὴν αἴσθησιν, ἡδέα ταῦτ' ἐστὶν, ὥσπερ
αὐτοὶ πόλιν ἄνθη τε καὶ φυτὰ καὶ ποικίλα καὶ τᾶλλα ὅσα
προεῖρηται τὴν ὄψιν μόνην τέρπει. προσθήσομεν οὖν ὅσα
ταῦτοῦ γένους ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, παραλείπεται δὲ ὡς
σαφῆ. δυοῖν γὰρ αἰσθήσεων ἐμνημόνευσεν ὀψιῶς τε καὶ
ἀτῆς. οὐ δὲ καὶ τὴν ὀσφρησιν προσθήσεις δηλονότι καὶ τὴν
γεῦσιν καὶ τὴν ἀκοήν, καὶ κατὰ γε τὴν ἀκοὴν διαιρεῖν ὥσπερ

runt. Hujusmodi fane spectacula aegroti mentem modo
exhilarant, modo contristant, non per ipsum visorium
sensum proprie, sed per cogitationem. Ceterum quaedam
visilia ratione visionis ipsius jucunda sunt, quemadmodum
et olfactilia et gustatilia et audibilia et tactilia proprio
quodque sensui voluptatem afferunt. Attamen non est in
omnibus istis aequalis oblectatio, siquidem alii alios et
colores et figuras et flores et stirpes et germina et pi-
cturas, aliqua ut tristia, aliqua ut jucunda contemplantur.
Oportet itaque medicum ab aegrotantium domesticis per-
cunctatum, quibusnam ipsi delectentur, haec jubere in
cubicula, ubi jacent, inferri. Quaecunque mollia tangunt,
secundum ipsam solam nudamque tactoriam sensationem ju-
cunda haec sunt; quemadmodum rursus flores, stirpes et
variegata aliaque omnia supradicta solam oblectant visio-
nem. Adjiciemus igitur quaecunque ejusdem generis cum
antedictis sunt, dimissa vero tanquam manifesta fuerunt.
Duorum enim sensuum, visus scilicet et tactus solum me-

Ed. Chart. IX. [160.]

Ed. Bas. V. (494.)

ἐπὶ τῆς ὀψείας, ἔνια μὲν αὐτὴν τὴν αἰσθησιν μόνην τέρποντα, καθάπερ αἱ ἡδέϊαι φωναί, τινὰ δὲ τὴν ἀκοὴν λυποῦντα, καθάπερ αἱ ἀηδεῖς ἀγγελίαι. τοῦναντίον δὲ ἄλλ' ἅττα τέρπει τε καὶ ἡδεῖ. τοῦτό γε καὶ οἱ ἰδιῶται πάντες ἴσασιν, ὡς οὐδὲν ὦν ἀηδῶς ὁ κάμνων ἀκούσεται προσήκει λέγειν αὐτῷ, καθάπερ γε καὶ τὰ μέλλοντα μεγάλως ἥσκειν αὐτόν, ἀγγέλλειν πάντα μετὰ τοῦ καὶ προσεπιψεύδισθαί τε. κατὰ μέντοι τὴν ἐπιζῆς ῥῆσιν ἔνια καὶ τῶν ἐνταῦθα παραλειφθαι δοκούντων ἐπαλαμβάνων προστίθῃσιν, ἄλλαι. πρόγραμμα τοῦτ' ἔστιν ἄλλων χαρίτων μελουσῶν λέγεσθαι. προσηκόντως γὰρ αἱ τοῖσι κάμνουσι χάριτες, εἰτ' εἰπὼν τὸ καθαρῶς ὄρεν ποτὶ ἡ βρωτιά. καὶ τούτων ἐπιζῆς, πάντων ὀρωμένων διελθῶν, εἰθ' ἐξῆς ὑπὲρ τῶν πρὸς τὴν ἀφῆν ἡδέων, ἐπαγγέλλεται πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἐτέρας ἐρεῖν χάριτας ὦν ἐπιζῆς ἀκούσῃ. τινὲς μὲντοι τελῶς ἐξεῖλον τῶν ἀντιγράφων τὸ πρόγραμμα τοῦτο τὸ, ἄλλαι, τινὲς δ' οὐ θηλυκῶς μετὰ τοῦ ἰῶτα γράφουσιν, ἀλλὰ χωρὶς τοῦ ι, κατὰ τὸ καλούμενον οὐδέτερον

minit; at tu olfactum adjice, gustatum et auditum. Et in auditu, quemadmodum et in visu, dividito, nonnulla quidem ipsum sensum solum delectantia, ut suaves voces; aliqua per auditum animum conturbantia, ut cum tristitia nunciantur; e contrario alia quaedam oblectant et exhilarant. Id sane et vulgus omne haud praeterit, nihil eorum quae tristi animo aeger auditurus sit, ipsi renunciari debere; quemadmodum contra, omnia ipsum vehementer oblectatura renunciari convenit, quin et aliqua falsa adjicienda sunt. In sequenti sane particula nonnulla eorum, quae et hic omissa fuisse videbantur, resumens addit, aliae. Praescriptio haec est aliarum quae dicendae sunt gratiarum. Nam quum praedixerit, laborantibus gratiae, deinde inquires, munde parare poculenta aut esculenta, ac deinceps de omnibus, quae videntur, postea de tactui jucundis, sermone facto, praeter dictas alias se dicturum gratias pollicetur, quas paulo post auditurus es. Porro quidam hanc praescriptionem, aliae, de exemplaribus penitus deleverunt; aliqui vero non feminino genere scribunt,

Ed. Chart. IX. [481. 482.]

Ed. Basf. V. (494.)

γένος, ἄλλα μὴ μεγάλα βλάβητῃ ἢ μὴ εὐανάληπτα, οἷον τὸ ψυχρὸν, ὅκου τοῦτο δεῖ. καὶ τὰ μὴ μεγάλως βλάπτοντα δο-
τιὸν ἔστιν ἐνίοτε τοῖς ἐπιθυμοῦσιν αὐτῶν σφόδρα καὶ μί-
λουσι μισεῖν τε τὸν ἱατρὸν ἐκ τοῦ μὴ λαβεῖν, ἀποσιρέφε-
σθαι τε καὶ μηδὲν αὐτῷ προστάττοντι πείθεσθαι. διδόνας
τοίνυν ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐνίοτε τοῦτοις ἔνια τῶν ἐπιθυμου-
μένων, εἰὰν μὴ μεγάλως ὑπ' αὐτῶν μέλλωσι βλάπτεσθαι,
προλέγοντα μὲν ὅτι βλαβήσονται [482] καὶ δίδωσιν αὐτὰ
χαρίζεσθαι τε βουλόμενος τῷ κάμνοντι, πρὸς δὲ τὸ μέλλον
αὐτὸν ἀνταποῦντα παρ' αὐτοῦ τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἐνπείθειαν.
οἶδα γὰρ ἐνίοις ἐκ τοῦ λαβεῖν πεισθέντας. οὕτω γοῦν κά-
γοι πολλ' ἔδωκα ψυχρὸν ὕδωρ ἐν ἐκείνοις τοῖς νοσήμασιν
ἐν οἷς μετὰ μίαν ἡμέραν ἦν αὐτοῦ χρῆτα, τοῦτο μόνον τῷ
κάμνοντι χαρισάμενος ὥς μὴ περιμῆναι τὸν ἄριστον και-
ρὸν. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ βαλανείου καὶ οἴνου καὶ πάντων
τῶν τοιούτων οἶδα πράξας. εἰ μέντοι μὴδ' ὅλως δέοιστο
μηδὲ μετὰ μίαν ἡμέραν τὸ νόσημα μηδενὸς τούτων, οὐ χρὴ
χαρίζεσθαι τῷ κάμνοντι. βραχείαν γὰρ βλαβὴν ἐπανορθώ-

sed in neutro vocato genere, alia ne valde laedant aut
ne noxa non facile emendabili, ut frigida, ubi hac opus
est. Non valde laedentia interdum exhibenda sunt, ve-
hementer ipsa cupientibus, ac nisi acceperint, medicum
tum ofuris tum averfaturis et nullum ejus praeceptum
observaturis. Igitur necesse interdum est quaedam illis
exoptata concedere, nisi magnum sunt detrimentum alla-
tura. Praedicito autem ab his aegrum laesum iri, teque
ipfi gratificandi causa ea concedere, sed posterum te vi-
cissim ab eo petere, ut in reliquis obedientem sese ex-
hibeat: novi enim quosdam ex ea medici liberalitate ob-
sequentes evasisse. Hoc sane modo et ego multoties fri-
gidam aquam in illis morbis exhibui, in quibus postridie
ejus usus requirebatur, id solum aegrotanti gratificatus, ut
optimum scilicet propinandi tempus praeverterim; simili-
ter vero et de balneis, vino atque id genus omnibus me
fecisse memini. Verum si morbus nec postridie, neque
prorsus unquam, ullo istorum egeat, aegroto nequaquam

Ed. Chart. IX. [182.]

Ed. Bas. V. (194.)

σασθαι δυνατόν ἐστὶ τὴν μετὰ ταῦτα τοῦ κάμνοντος ἐνπέ-
θειαν. τὴν δ' οὕτως μεγάλην ὡς ἦτοι κίνδυνον ἔσχατον
ἐπιφέρειν ἢ χρόνου μῆκος, οὐκ ἔθ' ὅσον τε πρὸς τὸ θεῖον
πάλιν ἐπαναγαγεῖν. γράφεται δὲ καὶ κατ' ἄλλας λέξεις ἢ
προκειμένη ῥῆσις, μίαν μὲν τοιάνδε· ἀλλὰ καὶ μεγάλη
βλάπτειν, ὅσον ψυχρὸν ὅκου δεῖ, τοῦ δὲ τοῦ βλάπτειν ῥή-
ματος ἐπὶ τοῦ τέλους ἔχοντος τὸ ν, καὶ ταύτην γε τὴν γρα-
φὴν οἱ παλαιοὶ τῶν ἐξηγητῶν ἴσασιν. εἴτραν δὲ γραφὴν
εὐρήσεις ἐν ἄλλοις ἀντιγραφοῖς χωρὶς τοῦ ν τοιαύτην· ἃ
μὴ μεγάλα βλάπτῃ ἢ μὴ εὐανάληπτα, ὅσον ψυχρὸν ὅκου
τοῦτο δεῖ. βούλειαι δ' ἢ προκειμένη λέξις ἢ μὴ εὐανάλη-
πτα σημαίνειν τὰ μὴ ταχέως ὑπείξαι δυνάμενα τοῖς βοη-
θήμασιν, ὡς ἐπανορθωθῆναι τὴν γεγонуῖαν ἤδη βλάβην,
ἀλλὰ περὶ τούτου τοῦ πράγματος ὅσα περὶ τοῦ πρόσθεν εἴ-
πον ἀναμνησθέντας, [χρὴ] μηδεμίᾳς ἐστὶ δεηθῆναι νεω-
τέρως ἐξηγήσεως.

concedendum; exiguam enim noxam futura posthac lan-
guentis obedientia emendare poterit; noxa vero adeo
magna, ut extremum periculum inferat aut morbum in
longum tempus producat, non itidem deleri et in pristi-
num redigi poterit. Scribitur etiam proposita pars per
alia verba, uno quidem modo sic; sed et valde nocere,
ut frigidam, quum opus est; voce hac βλάπτειν, id est
nocere, ν habente in fine et hanc quidem lectionem ve-
teres explanatores agnoscunt. Alteram quoque in aliis
exemplaribus detracta ν littera ita se habentem invenies,
quae non valde nocent aut non facile emendabili noxa,
ut frigida, ubi hac opus est; vult autem proposita oratio
aut non facile emendabili noxa, ea significare quae non
cito remediis cedere queant, ut impressa jam laesio remo-
veatur. Ceterum hac de re, quaecunque prius dixi remi-
niscentibus, nullam aliam praeterea novam explanationem
poscere convenit.

Εἰσοδοί, λόγοι, σχῆμα, ἐσθῆς τῷ νοσοῦντι, κουρή, ὄνυχες, ὀσμά.

Τούτων τὰ μὲν ἄλλα πάντα προφανῶς ἐπὶ τὸν ἱατρὸν ἀναφέρεται, μετὰ δ' αὐτῶν παρεγκείμενον, τῷ νοσοῦντι, παρέχει τινὰ ζήτησιν, ὅθεν ἔνιοι παντάπασιν ἐξελόντες αὐτὸ προσεποιήσαντο μὴδ' ὅλως εὐρηκεῖναι γεγραμμένον. ἀλλ' οἱ γε παλαιοὶ τῶν ἐξηγητῶν ἴσασι καὶ ταύτην τὴν γραφὴν. ἴσως δ' ἂν τινος εὐπορήσαιμεν εἰς αὐτὴν πιθανοῦ, προσεπισκεψάμενοι τῶν εἰρημένων ἕκαστον ἰδίᾳ. καὶ πρῶτας γε τὰς πρὸς τὸν κάμνοντα τῶν ἱατρῶν εἰσοδούς (495) ὅσαι κεχαρισμένως αὐτοῖς γίνονται. τινὲς μὲν γὰρ ἐνοχλεῖσθαι νομίζουσιν ὑπὸ τῶν πολλάκις αὐτοὺς ὀρώντων, ἔνιοι δὲ πάντῳ τούτῳ σφόδρα χαίρουσιν. ἱατροὶ δὲ τινὲς εἰσιν οἱ μέχρι τοσούτου μωραίνουσιν, ὥς καὶ τοῖς κοιμομένοις ἐπεισιέναι μετὰ ψόφου ποδῶν, φωνῆς μείζονος, ὑφ' ᾧ ἔνιοιτε διεγερ-

IX.

Introitus, sermones, figura, vestis aegrotanti, confusa, ungues, odores.

Ex istis omnia reliqua procul dubio ad medicum referuntur, sed interea vox haec posita, *aegrotanti*, dubitationem quandam excitat. Unde quidam ea penitus detracta sese nequaquam eam invenisse scriptam dissimularunt, sed vetustissimi interpretes hanc quoque lectionem admittunt, Verum singula dicta particulatim prius expendentes, fortassis aliquid verisimile ad ipsam interpretandam nacti erimus. Et primo quidem introitus medicorum ad aegrum quoscunque ipsi gratos faciunt, siquidem nonnulli aegri a saepius visentibus affici se molestia opinantur; alii contra crebro se videri magnopere laetantur. Quidam autem medici sunt qui eo usque insaniant, ut etiam in dormientium conclave strepentes pedibus aut vo-

Ed. Chart. IX. [482. 483.]

Ed. Bas. V. (425.)

Θέντες οἱ νοσοῦντες ἀγανακτοῦσι τε πρὸς αὐτοὺς καὶ βεβλάσθαι τὰ μέγιστα φασί. ἅπαντ' οὖν ταῦτα προσορᾶσθαι χρὴ ἱατρὸν, ὡς μήτε κατὰ καιρὸν ὃν οὐ χρὴ παραγγίλισθαι μήτε προπειῶς μετὰ ψόφων πολλῶν καὶ φωνῆς μεγάλης ἢ βαδίσματος ἀσχήμονος ἢ βλέμματος ἢ ὅλως οἰτινοσοῦν τοιοῦτου. λόγοι. τῶν μεγίστων ἐστὶ καὶ τοῦτο πρὸς τοὺς κάμνοντας ὑπὸ τῶν ἱατρῶν ἤτοι προσηκόντως ἢ οὐ προσηκόντως τε γινόμενον. ἔνιοι μὲν γὰρ αὐτῶν ἰσχυρῶς εἰσὶν ἀβέλτεροι, τοιοῦτοί τινες ὄντες οἷον ὁ Ζεῦξις φησι ὑπὸ Βακχείου γεγράφθαι [483] Καλλιάνακτα γεγονέναι τὸν Ἡροφίλειον ἐν ταῖς ἀπομνημονεύμασιν Ἡροφίλου τε καὶ τῶν ἀπὸ τῆς οἰκείας αὐτοῦ. νοσοῦντος γάρ τινος, εἰτ' εἰπόντος τῷ Καλλιάνακτι, τεθνήσκειν, φασὶν αὐτὸν ἐπιφωτῆσαι τότε τὸ ἔπος

Εἰ μὴ σε Λητώ καλλίπαις ἐγείνατο,

Ἐτίρω δὲ ταῦτ' οὗτ' εἰπόντι θάνατο

Καίθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σίω πολλὸν ἀμείνων.

ciferantes ingredientur, ob quae expergefacci aegroti et illis irascuntur et maxime se laesos esse conqueruntur. Haec igitur omnia providere medicum oportet, ut neque non in tempore accedat, neque petulanter cum multo strepitu et elata voce aut incessu aut adspectu aut aliquo prorsum huiusmodi indecoro. Sermones. Inter praecipua sunt et isti cum aegris a medicis recte aut non recte facti: quidam enim sermones summe fatui sunt, tales sane, qualem Zeuxis a Bacchio scriptum esse testatur, Callianacta fuisse Herophileum, in libro de memorabilibus Herophili et ejus sectae studiosorum. Iste aegrotanti cuidam atque dicenti, moriar, hoc carmen respondens succinuisse fertur:

Pulchra et pelle micans nisi te Latona creasset.

Alteri quoque moriar dicenti respondisse:

Et Patroclus obit, qui te praestantior ipso.

Ed. Chart. IX. [183.]

Ed. Bas. V. (195.)

ἐνιοὶ δὲ τῶν νῦν ἰατρῶν, εἰ καὶ μετριώτεροι Καλλιάνα-
κίος εἰσιν, ἀλλὰ τραχέως καὶ αὐτοὶ προσφέρονται τοῖς το-
σοῦσιν ὡς μισθῶναι, καθάπερ ἄλλοι τινὲς ἐξ ὑπεναντίου
δουλοπρεπῶς κολακεύοντες. ἐξ αὐτοῦ τούτου καταφρονήθη-
σαν. ὥσπερ δὲ οὐ χρὴ μίσους ἄξιον φαίνεσθαι τῷ κάμνοντι
τὸν ἰατρὸν, οὕτως οὐδ' εὐκαταφρόνητον, ἀλλ' ἐν τῷ φιλαν-
θρώπῳ καὶ μετρίῳ καὶ ἡδεῖ σεμνὸν φυλάττειν. εἰ μὴ γὰρ
ὥσπερ θεὸν τινα ὁ κάμνων θαυμάσειεν, οὐκ ἂν ὁ κάμνων
εὐπειθήης γένοιτο. βέλτιον οὖν ἴσθαι μῆτε κολακεύειν εἰς το-
σοῦτον ὥστε καταφρονεῖσθαι μῆτε ἄγροικόν τε καὶ τραχὺν
ὁμοίως Καλλιάνακι. γενήσεται δὲ τοῦτο φυλάττοντος μὲν
ἐν τε τῷ βλέμματι καὶ τῷ φλέγματι καὶ τῷ παντὶ τοῦ σώ-
ματος σχήματι τὸ σεμνὸν τοῦ ἰατροῦ, ἐκδιδάσκοντος δὲ τὸν
κάμνοντα πείθεσθαι τοῖς πραττομένοις ὑφ' ἑαυτοῦ. πολλοὶ
δ' εἰσὶ λόγοι καὶ σοὶ παραδείγματος ἕνεκεν οὐκ ὀκνήσω
παραθεῖσθαι τινά. δυνήσεται γὰρ ὁ ἰατρὸς ἐπὶ προσομίῳ
πιθανῇ μετὰ ταῦτα πρὸς τὸν κάμνοντα διελθεῖν ὅσα περὶ

Ceterum quidam hujusce tempestatis medici, etsi modera-
tiores Callianacte sint, aspero tamen et ipsi erga laboran-
tes se gerunt, adeo ut odio ipsis sint, sicut aliqui e con-
trario ferviliter adulantes ob id ipsum contemptui fuerunt.
Quemadmodum autem aegro medicum odiosum videri non
convenit, ita neque contemnendum, sed humanus, mode-
ratus suavisque quum sit, gravitatem etiam servare debet.
Nisi enim medicum aeger ut deum quendam admiretur,
nunquam illius praeceptis obtemperaverit. Antiquissimum
igitur fuerit neque adeo medicum se submittere atque
adulari, ut sui contemptum pariat, neque rursus perinde
atque Callianactem se rusticum atque asperum exhibere.
Id fiet autem, si et ab adspectu et voce et omni corporis
habitu medici gravitatem retineat aegrotantemque iis
quae ipse praecipiat morem gerere edoceat. Sermones
vero multiformes sunt, tibi quoque exempli causa aliquem
proponere me non pigebit. Poterit sane medicus a prooe-
mio verisimili exorsus omnia ea deinceps aegrotanti re-

Ed. Chart. IX. [483.]

Ed. Basf. V. (493.)

τῶν τοιούτων Ἰπποκράτης ἔγραψε, πρῶτον μὲν ἐν τοῖς ἀφο-
ρισμοῖς εἰπὼν· δεῖ δὲ οὐ μόνον ἰατροὺς παρέχειν τὰ δέοντα
ποιῶντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσῶντα καὶ τοὺς παριόντας ἔξω-
θεῖν. ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τῶν ἐπιδημιῶν ἢ τέχνη διὰ τριῶν,
τὸ νόσημα, ὁ νοσῶν, ὁ ἰατρός, ὑπεναντιοῦσθαι τῷ νοσήματι
τὸν νοσῶντα μετὰ τοῦ ἱατροῦ. καὶ ὡς τριῶν ὄντων, ἱα-
τροῦ καὶ νοσήματος καὶ κάμνοντος, εἴαν ὁ νοσῶν ἐάσῃ μόν-
ον πολέμειν τῷ νοσήματι τὸν ἱατρὸν ἢ καὶ πρὸς αὐτὸ με-
ταστάς· ἐναντιοῦται τῷ ἱατρῷ, συμβήσεται νικηθῆναι τὸν
ἱατρὸν ὑπὸ τοῦ νοσήματος. εἴαν δὲ καταλιπὼν τὸ νόσημα
σύμμοχος κατ' αὐτοῦ γένηται τῷ ἱατρῷ, μεγάλην ἐλπίδα
τῆς νίκης εἶσθαι δυοῖν ἀνθρώπων πρὸς ἓν νόσημα μαχο-
μένων, ὡς τὸ γε ἐναντίον ἐμπολεῖν οὐδεμιᾶς ἐλπίδος ἔσται
παρεκτικόν, εἴαν ὁ κάμνων μετὰ τοῦ νοσήματος γενόμενος
ἐναντιῶτο τῷ ἱατρῷ· μνησθεῖς γὰρ ἂν οὗτος ὑπὸ τῶν
δυοῖν νικηθεῖν αἶν. ἀρκεῖ σοι τὸ παράδειγμα τοῦτο, νοῆσαι
δυναμίνην κατὰ τὸ παραπλήσιον ἔτερα πολλά τοιαῦτα τῷ
νοσοῦντι γίνεσθαι πρὸς τῶν ἱατρῶν. οὐ μόνον δὲ τῶν λεχ-

centere, quae in hanc rem ab Hippocrate tradita sunt:
primo quidem in aphorismis ita dicente: oportet autem
non modo se ipsum exhibere ea, quae oportet, facientem,
sed etiam aegrum et assistentes et exteriora; et in primo
de morbis popularibus: ars per tria, morbus, aegrotus,
medicus. Adversari morbo aegrotum unā cum medico
oportet. Quumque tres sint, medicus, morbus et aegro-
tus, si medicum solum cum morbo pugnantem aeger de-
serat, vel etiam ad morbum transfugiens medico repugnet,
medicum a morbo superari continget. At si morbo re-
licto, medico subsidium contra illum ferat, duobus homi-
nibus contra unum morbum pugnantibus, futurae victo-
riae magna spes est; sicut e contrario desperandum sit, si
aeger a morbo stans medico adversetur: solus enim ipse
relictus, a duobus hostibus expugnari poterit. Id exem-
plum tibi satis esto; a simili enim multos id genus alios
sermones cogitare poteris a medicis cum aegrotis fieri.

Ed. Chart. IX. [483. 484.]

Ed. Bas. V. (495.)

θησαμένων λόγων τοῖς κήνουσιν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τοιαύτην εἶναι, προσήκει τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος τῆς φωνῆς καὶ τὴν τόνον καὶ τὴν ὅλην ἀπόκρισιν ἀνάλογον εἶναι τῇ διαστοῇ τῶν λόγων. εἰ δὲ καὶ πεπαιδευμένον διαλέγοιτό τις ἀνδρὶ, καὶ μετὰ τοῦ μὴ σολοικίζειν τε καὶ βαρβαρίζειν. καὶ γὰρ ἐκ τῶν τοιούτων εὐκαταφρόνητος τοῖς κήνουσιν οἱ ἰατροὶ φαίνονται. σχῆμα. καὶ τὸ σχῆμα τοῦ σώματος ὅλου καὶ τὴν εἴσοδον καὶ τὴν καθίδραν ὁ ἰατρός ἐχέτω, μήτε ταπεινὸν, οἷς εὐκαταφρόνητος εἶναι, μήτε χαυνότητά τινα καὶ ἀλαζοντείαν ἐνδεικνύμενον. ἔτιοι μὲν γὰρ ἀνατεταμένοι καὶ πλατεῖς εἰσίσσι τε καὶ καθίζονται, ἔτιοι δὲ διατεθρυμένοι, τινὲς δὲ ἐγκεκυφότες καὶ ταπεινοί. γέγγειν οὖν ἀπάσας δεῖ τὰς ὑπερβολὰς καὶ περιῦσθαι μέσον αὐτῶν εἶναι. εἰ δὲ ποτε κατὰ τὸ σπάνιον ὁ κήνων φαίνεται σοὶ φιλοτάπεινός τις, ἀπὸ τοῦ μέσου [484] βραχὺ πρὸς τὸ ταπεινότερον ἡμεινόν. ἔστι σχηματίζειν ἑαυτόν. εἰ δ' ἐναντίως ἔχῃ, καὶ σὺ τὰναντία ποιήσεις ἐπὶ βραχὺ, τοῦ μέσου τε καὶ παρὰ φύσιν ἐφ' ἑκάτερον παραχωρῶν.

Non solum autem sermonum a medicis cum aegris faciendorum talem esse sententiam convenit, sed etiam vocis magnitudinem et tonum et omnem actionem sententiae respondere sermonum. Quod si quis cum erudito viro colloquatur, ne soloecismis barbarismisque utatur, caveto; nam ex hoc medici aegrotis spernendi videntur. Figura. Et figuram corporis totius in introeundo atque sedendo medicus, neque humilem prae se ferat, ut contemptum mereatur, neque fastu quodam atque arrogantia turgentem. Quidam enim extenti ac patentes introeunt ac sedent; nonnulli fracti et molles; alii vero incurvi atque abjecti. Itaque omnes excessus devitandi sunt et inter eos mediocrem esse tentandum est. Quod si nonnunquam, raro tamen id evenit, aeger humilitatem et abjectionem quandam amare tibi videatur, a mediocritate ad humiliter paulum descendere humilioremque te ipsum effingere satius fuerit. At si e contrario sese habeat, et tu contraria facito, paulum a mediocri et a naturali statu ad alter-

Ed. Chart. IX. [484.]

Ed. Basf. V. (495.)

ἰσθῆς· καὶ αὕτη κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἔστι μίση, μήτε πολυτελής, ὡς ἀλαστογείαν ἐμφαίνειν, μήτε ὀμπαρὰ καὶ πάνυ ταπεινή· πλὴν εἴ ποθ' ὁ κάμνων αὐτὸς εἴη τῶν ἀμετροτέρων ἢ τὰ πολυτελῆ φιλοῦνται ἢ τοῖς ὀμπαροῖς ἡδομένων. ἐπὶ τοῦτων γὰρ ἀπὸ τῆς μεσότητος ἐπὶ τὸ τῷ κάμνοντι φίλιτερον ἀποχωρήσεις, ὅσον ἂν εἰκάσῃς ἔσσεσθαι τι σύμμετρον τῷ νοσοῦντι. διὰ μέσου τοῦτ' ἔφη· ἐγκλιμενον ἀπορίαν παρέχιν· εἰ δὲ γε κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ὅλης ῥήσιως ἢ τὴν τελευτὴν εἴρητο, σαφές ἂν ἦν ὡς ἅπαντα ταῦτα τῷ νοσοῦντι κεχαρισμένως προσήκει πράττειν τὸν ἱατρόν, εἰσόδους, λόγους, σχῆμα τοῦ παντὸς σώματος, ἰσθῆτα, κουράν τριχῶν, ὀνύχων συμμετρίαν, ὁσμήν. ἐπὶ τε γὰρ εἰσόδων ἄλλη πρὸς ἄλλον ἔστι τῶν νοσοῦντων ἡ ἀσυμμετρία, καθότι πρόσθεν εἶπεν, ἐν δὲ τοῖς λόγοις ὡσαύτως· οἱ μὲν γὰρ μυθολογοῦσι τοῖς ἱατροῖς ἡδοῦνται, τινὲς δὲ ἀνιδῶνται, καὶ τινὲς μὲν σεμνοῖς λόγοις, τινὲς δ' εὐτραπέλοις χαίρουσι· καὶ περὶ τῶν σχημάτων τε καὶ τῆς ἰσθῆτος ἀρίτως εἴρη-

utrum latus declinans. Vestis. Et ipsa eadem ratione mediocris esto; neque valde sumptuosa, ut arrogantiam indicet, neque sordida et nimium vilis, nisi si aeger ipso immoderatus, aut pretiosa vestimenta amet aut sordidis oblectetur: tunc enim a mediocritate ad illud quod aegrotato magis placeat descendito, quatenus id languenti arridere conjectura affecutus fueris. Hanc appellationem, aegrotanti, reliquis interjectam, obscuritatem offundere supra dixi; at si initio sermonis aut in fine posita foret, nihil plane dubitationis attulisset, omnia haec scilicet, ut aegrotanti jucundiora sunt, medico esse praestanda, introitus, sermones, figuram totius corporis, vestem, tonsuram capillorum, unguium decentem modum, odorem. Etenim in introitu alius ad alium aegrotantem, ut paulo ante posuimus, modus est. In sermonibus similiter: nonnulli enim medicis fabellas narrantibus delectantur, nonnulli eos fastidiunt; aliqui gravibus et seriis sermonibus gaudent, aliqui facetis et lepidis. Et de figuris corporis et

Ed. Chart. IX. [184.]

Ed. BaF. V. (193.)

ται τίνα τρόπον ἐστοχάζεσθαι χρὴ τῶν ἡδέων τῶν νοσοῦντι.
 κουρή τῶν τριχῶν. ἡ κουρά φύσει μὲν ἀρίστη γένοιτο ἂν, εἰ
 στοχάζοιτο τῆς κατὰ τὴν κεφαλὴν ὑγείας. ἄλλοις γὰρ ἄλλο
 προσήκει. τοῖς νοσοῦσι δὲ τὸ τῆς κουράς εἶδος οὐ ταῖτον
 ἅπασιν ἡδύ. στοχάζεσθαι τοίνυν σε χρὴ καὶ τούτου, πρὸς
 τὸν ἰατρευόμενον ἀποβλέποντα, καθάπερ ἐπ' Ἀντιφάνου
 τοῦ Κορμύδου πατρὸς ἐποιοῦν οἱ συνόντες ἅπαντες ἐν χρῶ
 κειρόμενοι. Λούκιος δὲ μιμολόγους αὐτοὺς ἀπεκάλει. καὶ
 διὰ τοῦτο πάλιν ἐκώμων οἱ μετ' ἐκείνου ὄνυχας πηλίκους
 εἶναι χρὴ τοὺς ὄνυχας τοῖς ἰατροῖς αὐτὸς ἐδίδαξεν ἐν τῷ
 κατ' ἰητρείῳ, συνάπτων αὐτῶν τὴν συμμετρίαν ἡδέϊαν εἶναι
 τοῖς ὀρώσι. περὶ δὲ τῶν χώραν ἔχοντων ὀνύχων ἡ τι
 τοιοῦτο, καθάπερ γε καὶ περὶ τῆς ἐν κεφαλῇ τῶν τριχῶν
 ἀλωπεκίας ἡ ὀφριάσεως οὐδὲ λόγου δεῖται. ταῦτα γὰρ οἷς
 ἤδη παρὰ φύσιν αἰσχιστόν ἐστιν ἔχειν ἰατρῷ, καθάπερ γε
 καὶ ἀρθροῖτιν ἰσχυρὰν ἡ τι τοιοῦτον ζεῖρον. ὁδμή. καὶ τῆς

vestimentis, quonam pacto jucundiora aegrotanti conjicere
 oporteat supra comprehensum est. Tonsura capillorum.
 Tonsura naturaliter quidem optima fuerit, si ad capitis
 sanitatem conservandam fiat: aliis enim alia tonsurae spe-
 cies convenit; aegrotis vero non omnibus idem tonsurae
 genus placet. Hoc igitur te quoque considerare oportet
 ejus, quem medicaris, rationem habentem, quemadmodum
 Antonio Commodi patre imperante omnes ejus familiares
 faciebant, ad cutem usque detonsi. Lucius verò eos mi-
 mos appellabat et idcirco rursus, qui cum ipso versa-
 bantur, comam nutriverunt. Ungues. Quantos medicis
 unguēs esse oporteat, ipse in libro de agendis in medica-
 trina edocuit, illud addens, ipsorum decentem modum ad-
 spectantibus esse jucundum. De unguibus autem, scabie,
 aut aliquo alio id genus vitio affectis, quemadmodum et
 de pilorum capitis affectibus, alopecia scilicet et porrigine,
 neque sermo faciendus est: haec enim ut jam praeter na-
 turam medicum pati, sicut et morbum articulare vehe-

Ed. Chart. IX. [484. 485.]

Ed. Bas. V. (495. 496.)

ὁσμῆς τοῦ σώματος ὅλον καὶ τοῦ στόματος ἡ μὲν τίς ἐστὶν ἐνίοις φύσει μοχθηρὰ, καθάπερ γε καὶ ἄλλοις ποσὶν ἀμεμπτος, ἡ δ' ἐξ ἀμελείας ἐγγίνεται, μηδὲν ἡγουμένων ἀμαρτάνειν τῶν ἱατρῶν, ἐὰν ἦται σκόροδον ἢ κρομμύων ὄζοντες ἐπισκοποῦνται τοὺς νοσοῦντας. ἐπὶ δὲ Κοῖντου τοῦ κατὰ τὴν πατρίδα ἡμῶν ἱατρούοντος ἐν Ῥώμῃ καὶ τοιοῦτό τι συνέβη. μετ' ἀριστον ἐπισκίπτειτό τινα τῶν πλουσίων τε καὶ πολὺ δυναμένων ἀνδρῶν, ὄζων οἶνον σφοδρῶς. πυρετῶν οὖν ἱκανῶς ὁ κάμων ἅμα κεφαλαλγίας καὶ διὰ τοῦτο μὴ φέρων τὴν ἐκ τοῦ οἶνον προσπίπτουσαν ὁσμὴν ἤξιον προσωτέρω χωρῆσαι τὸν Κοῖντον, ἀντὶν αὐτὸν ἐξόζοντα σφοδρῶς οἶνον. ταῦτα μὲν οὖν ὁ κάμων ἐφαίνετο μετρίως λέγειν· ὁ Κοῖντος δ' ἀβελτέροις αὐτῷ προστενεχθεὶς ἐκέλευσεν ἀνέχισθαι (496) τῆς ὁσμῆς. καὶ γὰρ αὐτὸν ἔφη τοῦ κάμωντος ἀνέχισθαι πυρετοῦ ὄζοντος, εἶναι δ' οὐκ ἴσον ἢ πυρετὸν ἢ οἶνον ὁσμᾶσθαι. ἕτερον δ' ἱατρὸν [485] ἐπὶ τῆς ἡμετέρας Ἀσίας οἶδα θυσώδεις ἔχοντα τὰς μάλας

mentiolem et aliquid ejusmodi aliud turpissimum est. Odor. Porro totius corporis odor et oris praecipue nonnullis quidem natura putidus est, sicut aliis quibusdam sine vitio, nonnunquam per incuriam teter odor fit, quum medici nihil errare se putant, si caepas aut allium redolentes aegrotos visant. Quinto sane civi nostro Romae medicinam exercenti id contigit. A prandio divitem quendam ac praepotentem hominem vini odorem vehementer spirans invisit. Aeger itaque cum capitis dolore magnam febrem habens, atque ideo vini odorem exeuntem aegre ferens, Quintum, ut longius aliquanto recederet rogavit, quoniam vinum immoderatus redolens ipsum contristaret et quidem aegrotus modeste dicere videbatur. At Quintus ipsi flidius respondens odorem ut aequo animo ferret praecepit, nam et se quoque aegrotum ex febre male olentem sustinere dicebat, multum autem interesse febremne quis aut vinum redoleret. Alter fuit medicus in nostra Asia, cui axillae adeo foedum odorem expirabant,

Ed. Chart. IX. [485.]

Ed. Raf. V. (496.)

ὡς διὰ τοῦτο μὴ φέρειν αὐτοῦ τὴν εἴσοδον ἄνθρωπον νο-
 σαῦντα μηδὲνα καθάριον. ἔχρην οὖν αὐτὸν ἐαυτοῦ πρῶ-
 τον ἰᾶσθαι τὸ σύμπτωμα καὶ οὕτως ἐπιχειρεῖν ἐτέρους θε-
 ραπεύειν. ἐγχορεῖ γάρ, εἰ καὶ σύμφυτον ὥσπερ καὶ τοῖς
 τράγοις ἐστίν, ἀλλὰ τοι μετριώτερόν γ' αὐτὸ ποιήσαντα τὸ
 μέτριον αὐθις τοῦτο πραῦνεν· ἐκάστης ἡμέρας διαπάσμασιν
 ἀμβλυντικοῖς δυσωδίας. ἄλλος γοῦν τις ἔχων δυσωδίας φύ-
 σι τὸ στόμα προῦνοήσατο μετριώτερον αὐτὸ ποιήσασθαι
 διὰ τε καθάρσεως καὶ φαρμάκων πόσεως ἐπιτηδεῖων εἰς
 τοῦτο, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὀλίγιστόν τι λαμβάνων εἰς
 αὐτὸ ποτὲ μὲν ἀμάμου, ποιεῖ δὲ μαλαβάθρου φύλλον, ποιεῖ
 δ' ἄλλον τινὸς τῶν εἰωδῶν οὕτως, ἐκ τῆς οἰκίας προήρχετο.

i.

Ἰδὼρ ἀφειρηθὲν τὸ μὲν ὡς δέχεται τὸν αἶρα, τὸ δὲ μὴ
 ἔμπλιον εἶναι καὶ ἐπίθεμα ἔχειν.

ut vir nullus elegantior ejus accessum aegrotans ferre
 posset. Oportebat igitur eum prius suo ipsius symptomati
 mederi atque ita ad alios curandos sese accingere. Nam
 etfi, ut hircis, ingenitus putor infit, ad mediocritatem
 tamen quandam redigi potest; rursum haec mediocritas
 quotidianis inspersioibus, foetorem obtundentibus mitigari
 poterit. Alius igitur quidam os naturaliter putidum ha-
 bens, ejus putorem et purgatione et medicamentorum ad
 id facientium potu mitigabat, atque quotidie aut amomi
 aut folii malabathri aut aliorum id genus odoratorum, in
 ipsum pauxillum quiddam conjiciens, ita ex aedibus pro-
 ficiscebatur.

X.

*Aqua decocta tum quidem ut aërem admittat tum vero
 ne plenum sit et operculum habeat.*

Ed. Chart. IX. [485.]

Ed. Bas. V. (496.)

Ἐπὶ τίνων παθῶν ἢ τίνος ἔνεκα χρείας ἀφαιρῆναι
προσέκειτο τὸ ὕδωρ, εἴτ' οὖν ἅπαν εἴτε μόνον τὸ μοχθη-
ρὸν, οὐκ εἴρηται κατὰ τὴν ῥῆσιν, ὥστ' οὐδ' ὠφέλειά τις
ἐξ αὐτῆς ἡμῖν ὑπάρχει. φαίνεται γὰρ ὥσπερ ἄλλα πολλὰ
τοῦ ζητῆσαι χάριν ἢ καὶ συγγράψαι πρὸς ἐκδοσιν· ὁ Ἱππο-
κράτης ἐν ταύτοις τοῖς βιβλίοις ὑποτυπούμενος, οὕτω καὶ
τοῦτον γράψαι τὸν λόγον ἐλλειπῶς μὲν ἡμῖν, ταυτῶ δ' εἰς
ἀνάμνησιν οὐκ ἐλλειπῶς· εἰ δὲ πρόβλημα θέντες ἡμεῖς ἡμῖν
αὐτοῖς εὐρεῖν ὅποια τῶν ὑδάτων ἀφαιρῆναι χρή πρότερον,
εἴτα ψύξαντας πίνειν, εἰ γε δὴ ψυχρὰ πίνειν ἐπιλομεν
αὐτὰ καὶ κατὰ τοῦναντίον αὐτὴν θερμὰ βουλόμενοι πίνειν
οὐχ ὁμοίως ἐψήσωμεν. ἀλλὰ τῷ μὲν ἐπίθεμα ποιήσαντες
ἀρμότιον τῷ σκεύει κατ' ὃ θερμαίνεται, τῷ δὲ μηδὲν ἐπι-
θέντες, ἀλλ' ἐπιτρέψαντες διὰ γυμνοῦ καὶ ἀστεγαστοῦ τοῦ
ἀγγείου τὸ θερμαινόμενον ὕδωρ ὁμιλεῖν τῷ περικε· ἀέρι· ζη-
τήσωμεν δὲ ἀκολούθως καὶ τίνα παθήματα δύναιτο θερμῶν
ἢ ψυχρῶν ὑδάτων· αὐτοὶ μέντοι τι χρῆσιμον εὐρίσκωμεν,

In quibus affectibus aut cujus utilitatis causa aquam
decoquere aut quancunque aut vitiosam tantum conve-
niat, in verbis istis declaratum non est; quamobrem ne-
que ullum ex ipsis fructum percipimus. Videtur namque
Hippocrates, sicut alia multa in his libris quaerendi ma-
gis causa quam in vulgus edendi adnotavit, ita hunc
quoque sermonem conscripsisse, nobis quidem imperfectum,
sibi vero ipsi ad recordationem integrum. At si nobis
ipsis hunc modum explicandum proponamus, qualem aquam
prius decoquere conveniat, atque ita deinde refrigeratam
bibere, siquidem ipsam frigidam bibere volumus; et con-
tra rursus, quam calidam aquam bibere volentes, haud
perinde coquemus, sed huic operculum facientes, vasi, in
quo calefacta est, magnitudine respondens; illi vero nul-
lum tegmen imponentes, sed calentem aquam in nudo de-
tectoque vase, sub dio expositam dimittentes; et quære-
mus deinceps, qui affectus calidas quive frigidas aquas
postulent; nos quidem utile aliquid inveniemus, nihil ta-

Ed. Chart. IX. [185.]

Ed. Bas. V. (496.)

οὐ μὴν ἐκ τῆς προκειμένης ῥήσεως εἰς τὴν εὔρεσιν ἀφελή-
 θησόμεθα, τὴν ἀρχὴν γὰρ ὅλως οὐδὲν ἀποσοβεῖν. διὸ καὶ
 τινες μὲν αὐτὴν συνάπτουσι τῇ προγεγραμμένῃ, καθάπερ
 Ἀρτεμίδωρος ἐπικληθεὶς Καπίτων, οἱ πλείστοι δ' ἀποχωρί-
 σαντες ἰδίᾳ σκοποῦνται μόνην. εἰν οὖν συνάπτεται τῇ
 προκειμένῃ, τοιούδε τινα τὸν νοῦν ἔξει, αἱ τοῖσι κάμινουσι
 χάριτες οἶον. τὸ καθαρίως θρᾶν ἢ ποτὰ ἢ βρωτὰ, καὶ τὰ
 ἄλλα ὅσα ταῦτοις ἐφεξῆς εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης. εἰτ' ἐπὶ τῇ
 τελευτῇ καὶ τὸ ὕδωρ δὲ δοτεῖον αὐτοῖς ἐνίοτε ψυχρὸν, ὅταν
 ἦτοι μὴδ' ὅλως ἐλπίσωμεν ἐκ τῆς πόσεως αὐτοῦ γενήσεσθαι
 τινα βλάβην ἢ παντάπασιν ὀλίγην, εἴθ' ἑαυτοῖς πρὸς ἀνά-
 μνησιν, ὥς φασιν, ἐφεξῆς ἔγραψε τὸν τρόπον τῆς παρα-
 σκευῆς αὐτοῦ. τάχα μὲν οὐδέποτε βουλόμενος ἀπὸ πηγῆς
 ὕδωρ δίδοναι, πρὸ τοῦ θερμανθῆναι, τάχα δὲ διορισμὸν
 τινα εὐρηκώς, οἷς τε χρὴ δίδοναι θερμανθῆναι τε καὶ ψυχθῆναι,
 οἷς τε χωρὶς τοῦ θερμανθῆναι. τάχα δὲ τὸ μὲν ἁμεμπτον
 ὕδωρ ἄνευ τῆς ἐψήσεως, τὸ δὲ μοχθηρὸν ἐψήσας ἐβούλετο

men ad inventionem ex propositis verbis proficiemus,
 quandoquidem initium nullum clarum habent. Quocirca
 et nonnulli ipsa cum supra positis copulant, ut Artemido-
 rus voluit cognomento Capito; sed plurimi ipsa ab illis
 separantes seorsum considerant. Igitur si cum antepositis
 conjungantur, huiusmodi eorum sensus erit, laborantibus
 gratiae, ut munde parare aut potulenta aut esculenta et
 cetera quae deinceps dixit Hippocrates. Deinde post ul-
 tima verba, aqua vero et ipsis interdum frigida propi-
 nanda, quum aut offensam prorsus nullam aut perexiguam,
 ex ejus potu fore metuamus. Deinde sibi ipsi ad remi-
 niscentiam, ut ajunt, deinceps modum ipsius praeparan-
 dae tradidit, fortasse nequaquam volens fontanam aquam
 prius quam incaluerit exhiberi; fortasse vero et aliquam
 distinctionem nactus, quibus calefacta prius et mox re-
 frigerata, aut quibus, omissa calefactione, potui danda sit.
 Aut forsan optimam aquam non coctam, vitiosam vero
 coctam praebere voluit. Fortassis etiam optimae aquae

Ed. Chart. IX. [485. 486.]

Ed. Bafl. V. (496.)

δίδουσαι, τάχα δὲ καὶ ψύξιν ὕδατος [486] ἀπείτου γραφεί
 διτινῇ, ἐτέραν μὲν ἐκ τοῦ περιέχοντος αἵρος γινομένην.
 κατὰ γοῦν Ἀλεξάνδρειαν τε καὶ πᾶσαν Αἴγυπτον ἐθισά-
 μην ἀποψύχοντας αὐτοὺς τὸ ὕδωρ ἐν ἀγγείοις τισὶν ἑστρα-
 κίνοις τρόπῳ τοιῷδε· δύναντος ἡλίου προθερμήναντες αὐτὸ
 τοῖς ἀγγείοις ἐπέβαλον, εἴτα μετέωρον ἐκρέμων ὅλον τοῦτο
 τὸ ἀγγεῖον ἐν θυρίσιν ἐστραμμέναις πρὸς ἄνεμον, ὥς δι'
 ὅλης νυκτὸς ψύχουσαι, κἄπειτα πρὶν ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον
 ἐπὶ τῆς γῆς ἐτίθεισαν ὕδατι ψυχρῷ κατερῶσμένης, ἐν κύκλῳ
 φύλλων ψυχρῶ περιετίθεισαν ὅλην τῇ ἀγγείῳ, ποτὶ μὲν ἀμπέ-
 λων ἢ θριδακίνης, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἄλλων τινῶν ὁμοίων,
 ὥς διαμένειν ἐπὶ πλεῖστον ἢ κατὰ τὸν νυκτερινὸν αἶρα τὸ
 ὕδωρ ἐπεκτεῖσαιτο ψύξιν. εἴτι δὲ μᾶλλον ἐπὶ τὴν τοιαύτην
 ἤρχοντο παρασκευὴν οἱ ἄνθρωποι μὴ παρόντος αὐτοῖς ὕδα-
 τος ἀμέμπτου. λέγω δ' ἀμέμπτου τὸ μὴτ' ἔλκος ἔχον τε
 μῆτε φουσῶδες, ἀποιότατόν τε γενομένοισι. ἔνια γὰρ ἀτόπους
 ἐπιμεμιγμένας ἔχει ποιότητας, ἁλῶν ἢ λίτρου ἢ θείου τε
 καὶ ἀσφάλτου καὶ στυπτηρίας ἐτέρων τε τοιούτων. ἐφ' ὧν

duplicem refrigerationem prodit, unam quidem quam
 circumfusius aër efficit. Porro in Alexandria totaque Ae-
 gypto ipsos aquam in testaceis quibusdam vasis hac modo
 refrigerare conspexi. Occidente sole aquam prius cale-
 factam in vascula fundebant; deinde sublimè totum hoc
 vas in fenestris ventò adversis, ut ibi per totam noctem
 refrigeraret, suspendebant; postea ante solis ortum vas
 humi depositum frigidam aquam circumspergentes, frigida
 etiam folia toti vasi circumdabant, nonnunquam vitium
 aut lactucae, nonnunquam vero et aliarum id genus her-
 barum, ut frigus id quod sub nocturno aëre acquisiverat
 diutius permaneret; multo vero magis ad huiusmodi ap-
 paratum, quum optimae aquae ipsis facultas non esset,
 homines devenere. Dico autem optimam aquam et omni
 vitio carentem quae neque limi quicquam habet, neque
 male olet et gustantibus nullam qualitatem prae se fert.
 Quaedam enim pravas qualitates permixtas habent, salis
 aut nitri aut sulphuris aut bituminis aut aluminis alio-

Ed. Chart. IX. [486.]

Ed. Basf. V. (496.)

ἀπαντων ἀμεινόν ἐστιν, ὥσπερ ὀσπριά τε πολλὰ προέροντες
ἐπιτήδεια πρὸς ἐδωδὴν ἐργαζόμεθα λάχανά τε καὶ καρπούς
καὶ ζώων μέρια, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὸ ὕδωρ ἐψη-
σει πρῶτον ἀλλοιοῦντες ἐπὶ τὸ βέλτιον, αὐτὰ προσφέρεσθαι.
καὶ καθ' ἑτέραν δὲ χρειαὶ ὕδωρ προθερμαίνοντες ψύχομεν,
εἰ γε μήτε γέυσαι ἔχοι μητ' ὁδμὴν μοχθηρὰν, ἀκρεβίως δ'
εἰη καθαρὸν, ὅταν αὐτοῦ πειραθῶμεν, ἥτοι γε πλέον ἐν
τῇ γαστρὶ διαμένοντος ἢ πλήτεοντος αὐτὴν ἢ ἐκφυσῶντος
ἢ βαρύνοντός. ἔστι γὰρ αἰμίλει καὶ τοιαῦτά πολλὰ περὶ
ᾧ μάλιστα μοι δοκεῖ γεγραφεῖναι τὴν διάκρισιν ἀπὸ τῶν
ἀρίστον ὑδάτων ὁ Ἱπποκράτης, ἐνθα φησὶν' ὕδωρ τὸ ταχέως
ψυχόμενον κουφότατον. οὐ γὰρ ἐπὶ τῶν βορβορωδῶν ἢ
θυσωδῶν ἢ φαρμακῶδεις τε κατὰ τὴν γεῦσιν ἐμφαινόντων
ἢ τοιαύτῃ διάγνωσίς ἐστι χρήσιμος, ἃ γε προδήλως ἐμφαίνε-
ται πᾶσιν, ἀλλ' ἐφ' ᾧ οὐδὲν μὲν τούτων ἐστίν, ἑτέρα δὲ
τις ἥτοι δὲ ἐπιμυξίαν αἶρος μοχθηροῦ κακία περὶ τὸ ὕδωρ
ἐστίν, ἢ τις ἄλλη σύμφοτος αὐτῇ τῇ ὕδατι διαλελυθυῖαν

rumque id genus. In quibus omnibus praeſtat, quemad-
modum legumina multa praeclixantes idonea eſui praepra-
ramus et olera et fructus et animalium partes, eadem
ratione et aquam prius decoctione ad meliorem naturam
permutantes ita propinare. Praeterea et ob alium ſane
uſum aquam percalefactam refrigeramus, eſti neque ſapore,
neque odore malo depravata ſit, neque ſic exquiſite pura,
quando in ventriculo ipſam diutius commorari aut per-
cellere aut inſtare aut degravare ventriculum perceperimus.
Sunt enim proſecto et id genus multae, quarum praeci-
pue ab optimis aquis diſcretionem Hippocrates mihi ſcri-
piſſe viſus eſt, ubi inquit: aqua cito incaleſcens ac cito
refrigeſcens leviſſima. Neque enim in lutoſis aut male
olentibus aut quippiam medicamentouſum guſtatui impri-
mentibus, huiusmodi ſignum uſui eſſe poteſt, quum illae
omnibus notae apertaeque ſint; ſed in illis, quae omnibus
hiſce qualitatibus careant. Aliud vero ex aëris corrupti
miſtione vitium ineſt aut aliud quodpiam ipſi aquae inge-

Ed. Chart. IX. [1866.]

Ed. Basl. V. (196.)

ἔχουσα τὴν αἰσιν. ἐπὶ τούτων γὰρ ἡ εἰρημὴν διάγνωσις
ἀριστον χρηρῆσιν, οὔτε γὰρ θερμαίνεται ταχέως οὔτε ψύ-
χεται τὰ τοιαῦτα τῶν ὑδάτων· εἴτερά τε παραπληροῖα τῆδε
διὰ τῶν ἐφαμένων ἐν αὐτῷ λαχάνων ἢ ὀσπρίων ἢ καρπῶν
ἢ κριῶν ἢ ῥιζῶν. τάχιστα μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἀρίστοις ὑδασι,
βραδύτατα δὲ ἐν τοῖς μοχθηροῖς ἔψεται. καὶ κεκλήκασι γε
τὰ οὕτω μοχθηρὰ τῶν ἀρχαίων τινὲς ἀτράμανά τε καὶ
ἀτράμονα, παραπλησίως αὐτοῖς ὀσπρίοις ὅσα δυσχερῶς
ἔψεται· διὰ τοιαύτας μὲν οὖν χρήσις ἐρίοτε προθυμαίνον-
τες ὑδάτῳ ψύχουμεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θερμὸν αὐτὸ πίνειν
μείλιοντες, ὅταν ἢ βορβορώδεις ἢ ἑλυώδεις ἢ θυσώδεις, οὕτω
προπαρασκευάζομεν. ὅταν γὰρ προθυμανθῇ ψυχθῇ, κατὰ
μὲν τὴν αἴσθησιν ἀποτίθεται τὴν δυσωδίαν ἣν ἐκ σηπεδό-
νος τοῦπιναν ἐπικτῆται, πό τε γινώδεις ἅπαν ἐπιστάμενον
ἴσχει ραδίως, ὃ πρὶν θυμανθῆναι κατὰ μικρὰ μόρια με-
μιγμένον ἅπασι τῷ ὑδατι πινόμενον, ἅμα αὐτῷ βλάβην
οὐ μικρὰν ἐργάζεται, καὶ μάλιστα ἐφ' ὧν τὰ κατὰ νεφροῦς

nitum ab ignota causa proveniens. In his quidem supra-
dicta nota optimum dijudicandi instrumentum est: neque
enim id genus aquae cito calefiunt aut refrigerantur.
Aliud quoque indicium huic simile ab oleribus aut legu-
minibus aut fructibus apt carnibus aut radicibus in ipsa
aqua incoctis accipitur: siquidem in optima aqua celer-
rime, in vitiosa tardissime elixantur, vocantque hujus-
modi vitiatas aquas veteres quidam indomitas, sive cru-
das, sive incoctiles, perinde ac ipsa legumina, quae diffi-
culter vixque elixantur. Ob has itaque utilitates nonnun-
quam praecalefactam aquam refrigeramus. Quin ipsam
calidam bibitori, quum aut lutalenta aut limosa aut foe-
tens est, hunc in modum praeparamus. Nam praecale-
facta quum refriguit, tunc evidenter putorem, quem ex
pufredine plerumque contraxerat, abjicit omnisque pars
terrea facile subsidet; quae cum tota aqua priusquam in-
caluisset, minutatim permixta unaque cum ipsa epota aut
contemnendam noxam infert, et maxime quibus renes aut

Ed. Chart. IX. [486. 487.]

Ed. Bas. V. (496. 497.)

ἢ χύσιν επιτηδία πρὸς λίθων γενεσὶν ἵασι [487] καὶ
 τό γε ἐξαιθρίαζειν οὐ μόνον τὸ ὕδωρ τὸ θερμανθὲν, ἀλλὰ
 καὶ ἄλλ' ἅτα δοκεῖ μοι τοὺς ἰατροὺς ἐπινοεῖσθαι, τῆς
 τοιαύτης διακρίσεως ἕνεκεν. ὅσα γὰρ ἐξ ἑτερογενῶν οὐσιῶν
 σύγκειται, κατὰ σμικρὰ μόρια τὴν μίξιν ἰσχυρότα, ταῦτα
 ψυχόμενα μετὰ τὸ θερμανθῆναι ῥαδίως διακρίνεται. πρὶν
 δὲ ψυχθῆναι, μετὰ τὴν ἔψησιν ἔτι κονιάται καὶ διὰ τοῦτο
 ἀναμείνεται πάντ' αὐτοῦ τὰ μόρια. ψυχόμενων δὲ τὸ μὲν
 βαρὺ καὶ γεῶδες ἐν αὐτοῖς ὑφίσταται, τὸ δὲ κοῦφον ἐπιπολῆς
 ἵσταται. εἰ μὲν συνάπτοιτο τοῖς προσηρημένοις ἐν οἷς ἔγρα-
 ψεν ὁ Ἰπποκράτης (497) κρᾶτης τὰς τοῖς κάμνονσι χάριτας, ὁ
 περὶ τῶν ὑδάτων ἐψησεως λόγος ἢ τε χρεῖα σαφὴς ἴσθιν
 αὐτοῦ, τό τε λεγόμενον αὐτὸ τάχ' ἂν εὖροιμεν ἀκριβῶς
 ὁποῖόν ἴσθιν. εἰ δ' ἀποσχίσαντες ἀπὸ τῆς τῶν προσηρημέ-
 των συνεχίας τὴν ἄρτε προκειμένην ῥῆσιν ἐπισκοποίμεθα,
 μεστὸς ἀποριῶν λόγος ἴσται. πρότερον οὖν αὐτὸν ὡς
 συνημμένον ἐξηγησόμεθα, λέγοντες ὕδατος ἐν αὐτῷ δηλοῦ-
 σθαι παρασκευὴν ἀβλαβῇ τοῖς μέλλουσι πίνειν ψυχρὸν, ἢν

vesica progignendis calculis proclives sunt. At sub dio
 quidem non aquam modo calentem, sed etiam alia quae-
 dam exponere istius separationis causa medici mihi ex-
 cogitasse videntur. Nam quaecumque ex diversae naturae
 materiis constant, per minutas particulas mixtione con-
 flata, haec post calefactionem refrigerentia facile secer-
 nuntur, sed statim a coctione antequam refrigerentur, ad-
 huc motione agitantur, atque ideo omnes eorum particu-
 lae permixtae sunt; sed refrigeratis graves ac terreae fun-
 dum petunt, leves superfloitant. Itaque si cum praedictis,
 in quibus scripsit Hippocrates, laborantibus gratificandum,
 de aquarum coctura sermo copuletur et ipsius utilitas evi-
 dens est, atque id quod dicitur, qualenam sit, exquisito
 fortasse invenerimus. Sin autem a praedictorum continui-
 tate modo proposita verba divellentes separatim contem-
 plemur, plena dubitationum erit oratio. Prius igitur
 ipsum, ut superioribus annexum explanabimus, dicentes
 aquae ab ipsa praeparationem innoxiam significari frigidam

Ed. Chart. IX. [187.]

Ed. Rom. V. (197.)

κῆρὼ ποιοῦμαι πολλάκις, ὅταν μέλλω τι διδόναι τῶν νοσούν-
των ὑδωρ ψυχρὸν, ἀπορῶν πηγῆς ἁμεμπτον ἐχούσης. ἐν
Ῥώμῃ γὰρ ὥσπερ ἄλλα πολλὰ πλεονεκτήματα ἐν τῇ πόλει
ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ τῶν πηγῶν κάλλος τε καὶ πλῆθος οὐ-
δεμιᾶς οὔτε δυσώδους οὔτε φαρμακῶδους οὔτε θολερὸν οὔτ'
ἀτέραμνον ἐχούσης ὑδωρ, ὥσπερ οὐδ' ἐν Περγᾶμῳ παρ'
ἐμοί. κατ' ἄλλας δὲ πόλεις πολλὰς οὐκ ὀλίγα μοχθηρὰ
τῶν ὑδάτων ἔστί. τὰ γὰρ μὲν ἐκ τῶν Τιβουρτίνων ὄρων
ὑδάτια διὰ τῶν λιθίνων ἀγωγῶν εἰς τὴν Ῥωμαίων πόλιν
ἀγόμενα τῆς μὲν ἄλλης ἀπήλλακται κακίας, ἀτέραμνα δὲ
πῶς ἔστιν, ὥς μήτε θερμαίνεσθαι ταχέως, ὥσπερ αἱ κατὰ
τὴν πόλιν πηγαί, μήτε ψύχισθαι, μήτε ἔψιεσθαι διὰ ταχείαν
ἐν αὐτοῖς ὥσπερ ἐν πηγαίοις, ὥσπερ ἂν ἐμβάλλῃ τις ὑσπρία
τε καὶ λάχανα καὶ κρέα. τούτων δ' ἄλλα κατ' ἄλλας χώ-
ρας πολὺ μᾶλλον ἔστιν ἀτέραμνα καὶ πρὸς αὐτῶν τῶν ἐπι-
χωρίων ὀνομαζόμενα σκληρὰ καὶ βαρῖα, διὰ τὸ πλήττεσθαι
τε καὶ γαστέρα καὶ μετὰ τὴν πόσιν αἰσθάνεσθαι βάρους
τοὺς πλείονας. εἰσῶθαι γὰρ ἁμέλει καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν

potaturis, quam et ego saepius facio, quum aegrotanti
alicui frigidam aquam praebiturus sum, neque mihi fon-
tis aqua bona scatentis facultas est. Romae namque sicut
et multa alia in ea urbe eximia sunt, ita et fontium
elegantia ac multitudo est admirabilis, eorum nullam foe-
tidam aquam aut medicatam aut turbidam aut asperam
crudamque effundente, sicut neque Pergami in patria no-
stra; in multis autem aliis urbibus haud paucae deprava-
tae aquae reperiuntur. Illae sane, quae ex Tiburtinis
montibus per lapideas fistulas in Romanam civitatem deri-
vantur, aliis quidem vitiis carentes, crudiufculae tamen
sunt, ut neque celeriter calefiant, ut urbani fontes, ne-
que refrigerentur, neque celeriter in ipsis, ut in fontanis
aquis, quaecunque injeceris, elixentur legumina et olera
et carnes. Ex his autem aliae aliis in locis multo cru-
diores sunt et ab ipsis indigenis durae graveaeque nomi-
nantur, quod ventriculum infestent et a potu onus quod-
dam plures percipiant: nam fere et alias multas causas

Ed. Chart. IX. [487.]

Ed. Bañ. V. (197.)

ποιούντων αἰτίων οἰοῦν ἀπὸ τοῦ γινομένου παρονομάζειν, οὕτω γοῦν καὶ τοῦναντίον ὕδωρ τῷδε τὸ κάλλιστον ἐπαινοῦντες ὀνομάζουσι κοῦφόν τε καὶ μαλακόν. ἀλλὰ ταῦτα γέ πάντα τὰ λελεγμένα χρήσιμα μὲν ἐστὶ γινώσκεσθαι, διδάσκεται δ' οὐδὲν αὐτῶν ἐκ τῆς προκειμένης ῥήσεως. αὐτ' οὖν ἀναποδείκτους οὔτε μετ' ἀποδείξεως οὔτε διὰ βραχείων ἀσαφέστερον οὔτε διηρθρωμένως μακρότερον. ἄμεινον οὖν ἐστὶ, κατὰ γέ τὴν ἐμὴν γνώμην, ὑπερβαίνειν ὅλας τοιαύτας λέξεις. εἰ μὲν ὅπως χρὴ παρσκευάζειν ὕδωρ εἰς πόσιν ψυχρόν ὃ Ἱπποκράτης προῦθετο γράφειν, ὃ νοῦς αὐτῆς ἐστὶ τοιοῦτος· εἰ μὲν ἔψωμεν ὕδωρ ἐνεκεν τῆς προτιρημένης χρείας, ἦτοι γ' οὐδὲν ἐπιθήσομεν τοῖς ἀγγείοις ἐν οἷς ἐψομεν, ἀλλ' ἐπαρρέψωμεν ὁμολοῖν τῷ περίεξ αἱετὶ τὸ ἐψόμενον, ἢ τοῦναντίον ἀποκλείσομεν τὸν αἶρα, στεγνώσαντες πόρρω τὸ ἀγγεῖον. αὐτὰ δὲ δὴ ταῦτα πάλιν ἦτοι κατὰ τὴν ἔφησεν αὐτὴν ἢ κατὰ τὴν ἐν αὐτῇ γενησομένην ψύξιν εἰρησθαι δυνατόν ἀκούειν ἐστὶ. πιθανώτερον μὲν ἐπὶ τῆς ψύξεως,

quicquam efficientes ab effectu denominare consueverunt; sic igitur et huic contrariam aquam, optimam scilicet laudantes, levem et mollem adpellant. Ceterum omnia haec enarrata cognitu quidem utilia sunt, sed nihil ipsorum proposita verba docent, neque sine ostensione, neque cum ostensione, neque breviter et obscurius, neque dilucide ac prolixius. Satis igitur mea quidem sententia fuerit omnes huiusmodi orationes integras praeterire. Quamobrem si Hippocrates quo pacto aquam potui frigidam praeparare oporteat traderè proposuit, huiusmodi erit verborum sensus. Si aquam praedicti usus causa decoquamus aut nihil vasculis, in quibus decoquitur, superimponemus; sed quae decoquitur, aquam in aëre ambiente libere versari permittemus; aut e contrario aliquo operculo vasculum integentes aërem excludemus. Rursum vero haec ipsa aut inter decoquendum aut ab decoctione inter refrigerandum fieri debere dictum esse intelligere possumus; sed in refrigeratione intelligi credi-

Ed. Chart. IX. [487. 488.]

Ed. Bas. V. (497.)

ἀποθανῶς δ' ἐπὶ τῆς ἐψήσεως. οὐ γὰρ ἔχομεν εἰπεῖν ἤν-
τινα χρῆσαι ἡμῖν παρῆξει κατὰ τὴν ἐψησιν ὁ περιέχων αἶρ
ἢ καλυμμένος ἐμπόπτειν τοῖς ἐφομένοις ὕδασι. ἐπὶ [488]
δὲ τῆς μετὰ τὴν ἐψησιν ψύξεως, ἐνθα μὲν ἀποροῦμεν, ἦτοι
φρίατος ἐν ᾧ τὸ ἀγγεῖον ὑποθήσομεν ἀναγκαῖον ἔστιν ἐπι-
θεῖν τε ποιῆσαι τοῦ ἀγγείου καὶ πάντοθεν ἀκριβῶς αὐτὸ
στεγνῶσαι. ἐνθα δ' οὐδὲν τὸ ἀγγεῖον ἀπώμαστον ὡς δέχα-
ται τὸν ψυχρὸν αἶρα. τινὲς δὲ τῶν ἐξηγητῶν ὅσοι γε χω-
ρὶς τοῦ συνάψαι τοῖς προειρημένοις ἀναγκαιώσκειν ἀξιούσι
τὴν προειρημένην λέξιν, εἶναι μὲν αὐτῷ τὸν λόγον φασὶ
περὶ τῶν μαχθηρῶν ὑδάτων καὶ μάλιστα ὅσα διὰ γεώδη
τινὰ οὐσίαν ἐμπερομένην, τοιαῦτ' ἐστί. μέτρον δ' εἰρησθαι
τῆς ἐψήσεως, ἄχρι τοσαύτου αὐτὰ δεῖν ἔπειν, ὡς ἂν γίνη-
ται καθαρὰ καὶ διαυγῇ, δεξάμενα τὸν ἐξωθεν αἶρα. διὰ
γὰρ τὴν τούτου μίξιν, οὐ δὲ ἑαυτὰ λαμπρὰ φαίνεσθαι τὰ
καλλίστα τῶν ὑδάτων, εἰς φυσιολογίαν ἑαυτοὺς ἐμβάλλοντες,
ὑπερ ἧς οὐδένα λόγον ἀπαδοῦναι δύνανται. λαμπρὸν γὰρ

bilis est, in decoctione vero incredibile. Neque enim
docere possumus cuinam usui inter coquendum aër am-
biens futurus sit, quae decoquuntur aquas ne attingat
exclusus; sed in refrigerando post cocturam, ubi alicujus
putei, in quem vasculum demittamus, nobis facultas est
aliquo tegmine vasculum claudere atque undique diligen-
ter obstruere necesse est. Ubi vero puteo caremus, detectum
vas, ut frigidum aërem admittat, relinquere convenit.
Ceterum nonnulli explanatores verba haec a superioribus
disjuncta legenda esse censentes Hippocrati de vitiosis
aquis sermonem fieri ajunt, deque illis maxime, quaecun-
que ob aliquam terream admixtam materiam hujusmodi
sunt. Mensuram autem temporis cocturae eam esse oport-
tere, ut eo usque scilicet coquantur, donec purae fiant,
atque aërem externum si admittant, perspicuae: ob hujus
enim admixtionem, non suapte natura optimas aquas
splendidas apparere asseverant, atque ita de rerum natura
sermonem aggrediuntur, cujus ipsi nullam rationem affi-

Ed. Chart. IX. [488.]

Ed. Ball V. (497.)

φαίνεται τὸ καθαρόν ὕδωρ οὐκ αὐγῆς τινας ἐξωθεν ἐμπι-
πτούσης εἰς αὐτὸ λαμπρῶς, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀλλοίωσιν, ἣν
ἐκ τοῦ προσπίπτοντος ἔχει φωτὸς, ὥσπερ γε καὶ αὐτὸς ὁ
αἷρ. οὐδὲ γὰρ οὐδ' οὗτός ἐστι κατὰ τὴν ἐαυτοῦ φύσιν
λαμπρὸς, πάντως ἂν ἦν καὶ νύκτωρ τοιοῦτος, ἀλλὰ τοῖς
ἄνω πέρασιν αὐτοῦ προσπιπτούσης τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς ὅλος
ἀλλοιοῦται τε καὶ μεταβάλλεται συνεχῆς ὧν ἐαυτοῦ· τὸ δὲ
κενὰ εἶναι τινος χώρας ἢ κατὰ τὸ ὕδωρ ἢ κατὰ τὸν αἶρα,
τῇ μὲν Ἐπικούρου τε καὶ Ἀσκληπιάδου δόξῃ περὶ τῶν
στοιχείων ἀκόλουθόν ἐστι· τῇ δ' Ἀριστοτέλους τε καὶ
Στοιχικῶν ἐναντίον οὐδαμῶθι κενόν οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ πε-
πισμίνων ὑπάρχειν, ἀλλ' ἐκπεληρωθῆαι πάντα σώμασιν.
οὐδὲ γὰρ κατὰ τὴν κίσσηριν αἱ μεταξὺ τῶν γειωδῶν σωμα-
των χώραι παντάπασιν αὐτοῖς εἶναι δοκοῦσι κεναί. περιέ-
χεσθαι γοῦν ἐν αὐταῖς τὸν αἶρα φασί· κατὰ μέντοι τὸ
ὕδωρ οὐκ εἶναι τινα ποροποιῶν τοιαύτην ὁποῖα κατὰ τὴν
κίσσηριν ἐστίν, ἀλλὰ συνεχῆς ἐαυτῇ παντοίως ὑπάρχειν αὐτό.
βέλτιον οὖν εἰρησθαι νομίζειν ὃ φησιν, ὡς δέχεται τὸν αἶρα

gnare possunt. Splendida namque pura aqua conspicitur,
non aliqua splendida luce extrinsecus in ipsam incidente,
sed ab occurrente lumine permutata, quemadmodum et
aër neque ipse ex propria natura lucens, alioqui et noctu
omnino luceret, verum summus ejus fines solari radio fe-
riente, totus quum sit sibi ipse continuus, alterascit et
commutatur. In aqua vero aut aëre inania esse spatia,
cum Epicuri et Asclepiadis de elementis opinione concor-
dat. Aristotelis autem Stoicorumque placitis adversatur,
quod nullum in mundo locum esse vacuum, sed omnia
corporum plena esse sibi persuaferunt; neque enim in pu-
mice cavitates terreis corporibus interjectae ipsis penitus
vacuae videntur, sed intra ipsas aërem contineri tellantur:
in aqua quidem haud esse talem meatuum fabricam, qua-
lis in pumice lapide conspicitur, sed quoquo versus ipsam
sibi esse continuam. Rectius igitur est id quod inquit, ut
aërem suscipiat de vase non operculato dictum esse. Nam

Ed. Chart. IX. [188.]

Ed. Basf. V. (197.)

περί τοῦ μὴ πωρασθέντος ἀγγείου. καὶ γὰρ τὸ γεγραμμέ-
νον ἐφεξῆς οὐ προσέεται τὴν εἰρημένην ἐξήγησιν ἔχον οὐ-
τως· τὸ δὲ μὴ ἐμπλεῖον εἶναι καὶ ἐπίθεμα ἔχειν, ἀντιδιή-
ρηται τοι τῇ προκειμένη λέξει, καθ' ἣν φησιν ὕδωρ ἀγε-
ψηθὲν, τὸ μὲν ὡς δέχεται τὸν αἶρα. τοῦ γὰρ ἐπιφερομένου
τῷδε τῷ λόγῳ τοῦ δευτέρου, κατὰ τὴν ῥῆσιν ἀξιούντος ἐπί-
θεμα ἔχειν τὸ ἀγγεῖον, ὃ ἀντιδιηρημένος αὐτῷ, τὸ μὴδ'
ὅλως ἔχει τὸ ἐπίθεμα κωλύει, καὶ τοῦτο ἐσήμνηεν ὁ Ἱππο-
κράτης ἐν τῇ γράφῃ, τὸ μὲν ὡς δέχεται τὸν αἶρα. τὸ
δ' οὐκ ἔχον ἐτοιμῶς δέχεται δηλονότι. τοῦτο δὲ φάμεν ἐπὶ
τῶν αἵρος ψυχροῦ ψυχρομένων ὑδάτων γίνεσθαι, καθάπερ
ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας εἰώθασι πράττειν. ἐνθα δὲ μὴ κρου-
τοῖς ὑποβάλλουσι τὸ ἀγεψηθὲν ὕδωρ, ἐνταῦθα βέλτιον ἐστὶν
ἀπόκτενον εἶναι τὸ ἀγγεῖον, ὅπως μεταξὺ τοῦ ἐπιθέματος καὶ
τοῦ κατὰ τὸ ἀγγεῖον ὕδατος αἴρῃ ψυχθεὶς αὐτὸς πρότερον
οἴσῃ τῇ ψαύσει ψύξῃ τὸ πλησιάζον ὕδωρ. ὥσπερ γὰρ ὕδωρ
ἐτοιμώτερον ἀπάντων τῶν γεωδῶν σωμάτων θερμαίνεται τε
καὶ ψύχεται, διότι λεπτομερέστερον αὐτῶν ἐστὶ, κατὰ τὸν

quod deinceps scriptum est, dictam explanationem non
admittit, ita se habens, tum vero ne plenum sit et oper-
culum habeat, propositis sane verbis opponitur, quae sunt
haec: aqua cocta, tum quidem, ut suscipiat aërem; nam
secundae particulae subsequenti, quae vas contextum esse
vult, verba haec adversantia operculum vasi prorsus in-
terdicunt, idque significat Hippocrates scribens, tum qui-
dem ut aërem suscipiat: vas enim operculatum aërem ex-
cludet, delectum vero facile suscipiet. At in aquis a fri-
gido aëre refrigeratis id fieri nos dicimus quemadmodum
Alexandriae facere consueverunt; ubi vero torrentibus
coctam aquam subjiciunt, tum vas aliqua ex parte inane
esse melius fuerit, quo aër inter operculum et aquam in
vase positam contentus ipse prius refrigeratus, sic deinde
attactu vicinam aquam refrigeret. Ut enim aqua facilius
quam omnia terrena corpora calet atque frigescit, quippe
cum illa tenuitate partium superet, pari ratione et aër

Ed. Chart. IX. [488. 489.]

Ed. Bas. V. (497.)

αὐτὸν λόγον ὕδατος ἀήρ καὶ θαυμάζοιμε ἂν εἴ τις οὐκ ἔχει
 τούτου πείραν ὁσημέραι γινόμενον. τῶν γὰρ τὸν οἶνον ἔχον-
 των ἀγγείων ὃ τί περ ἂν ἔστιν ἄνεν πώματος, ὁξύνεται
 ῥαδίως, ὥσπερ γε πάλιν αὐτὸ πωμασθὲν ἦτον τοῦτο πά-
 σχει, ἐπεὶ δ' ἦτον τὰ πεπληρωμένα. τὰ γὰρ ἀπόκνεα
 διότι περιέχει ἐν αὐτοῖς αἶρα, [489] δι' ἐκείνου μέσου θατ-
 τον ὑπὸ τοῦ περιέχοντος ἔξωθεν ἀλλοιοῦται πεπληρωμένα
 μέχρι τοῦ ψαύειν τῶν ἐπιθεμάτων, δι' ἐκείνων μὲν ἰσχει
 τὴν ἀλλοίωσιν ἀσθενῇ τε καὶ ἀμυδρὰν εἰς τασφύτον εἰς
 ὅσον ἂν ἦκε τοῦ ἐπιθέματος πυκνότητος. εὐρήσεις γοῦν τὰ
 μὲν ὑπὸ πίττης ἢ γύψου στεγνωθέντα μονιμώτερα γινό-
 μενα, τὰ δ' ὑπὸ μόνου δέρματος ἦτον, ὥσπερ καὶ τὰ τοῖς
 τυγλοῖς πωμασθέντα· καὶ διὰ τοῦτο προὔποβάλλοντες ἢ τοι-
 ούτους ἢ δέρματος, καταγυψοῦσί τε καὶ καταπιττοῦσι τὰ
 κεράμια. κατὰ τοῦτον οὖν λόγον ὅταν ἐργάζεσθαι βουληθῶ-
 μεν ὕδωρ ψυχρότατον, ἔχοντες μὲν χιώνα, προθερμῆνάντες
 αὐτὸ περιτίθειμεν ἔξωθεν ἐκείνην· ἀποροῦντες δὲ χιώνος ἐκ

quam aqua; admirandumque mihi plane fuerit, nisi quis-
 piam hujusce rei quotidie evenientis experimentum sen-
 tiat. Vasorum namque vinariorum quod reclusum aper-
 tumque fuerit, ut vinum facile acefcat, in causa est, sicut
 e contrario bene operculatum minus id patitur. Adhuc
 vero minus plena vasa: nam quae aliquantulum vacua
 sunt, quoniam aërem inclusum habent, per illum medium
 celerius ab ambiente extrinsecus permutantur, sed plena
 ita ut vinum operculum attingat, per illum quidem im-
 becilliter admodum atque obscure eo usque vitiantur, quo us-
 que sane tegumenti densitas pervenit. Invenies itaque
 picata aut gypsata dolia diutius vina sincera conservare,
 sed quae solo corio, sicut et quae cuneis obstruunt, bre-
 viori tempore durant; quocirca obstructa prius cuneis aut
 corio dolia gypso deinde ac pice oblinunt. Hac ergo ra-
 tione quum aquam frigidissimam reddere voluerimus, ni-
 vem et ipsam prius calefactam, ut facilius permutetur,
 refrigerabimus: nam quodque prius calefactum a vicinis

Ed. Chart. IX. [489.]

Ed. Basf. V. (497. 498.)

φρέατος ἢ κροτωνῶν αὐτῶ πορίζεσθαι τὴν ψύξιν, προσθερ-
μαίνοντες μὲν, ἵν' εὐαλλοίωτον γένηται. δέχεται γὰρ εἰσο-
μότερον εἰς ὅλον αὐτὸ τὴν ἐκ τῶν ὁμιλούντων ἀλλοίωσιν
ἐκαστον τῶν προθερμανθέντων ὑπὸ θερμότητος. αἶρα δὲ
ψυ- (498) χρόν αὐτοῦ ψάειν ἐπιτεχνώμενοι διὰ τὴν εἰρή-
μένην αἰτίαν. εἰ μὲν οὖν ἕνεκα τοῦ ψυχρὸν ἐργάσασθαι
τὸ ἐψηθὲν ὕδωρ ἐφ' Ἱπποκράτους εἴρηται ταῦτα, πιθανῆς
εὐπορήσαμεν ἐξηγήσεως· εἰ δ' ἕνεκα τοῦ τὸ μοχθηρὸν
ἐπανορθώσασθαι, σκεπτεῖον ἐφ' ἑξῆς ἀρξαμένους αὐτοῖς ἀπὸ
τῆς ἐψησίως, ἥτις ὅλον ὁμαλῶς χέουσα τὸ ὕδωρ ἐπιτή-
δειον ἐργάζεται εἰς διάκρισιν. διαμενούσης μὲν οὖν ἐν αὐ-
τῷ τῆς ἐκ τοῦ τεθερμάνθαι κινήσεως ἀνάγκη μεταωρίζε-
σθαι τινα τῶν ἐμπεριμένων αὐτῷ παχυμερῶν σωμάτων.
Ἀπολλυμένης δὲ τελίως αὐτῆς τὰ μὲν γιῶδη τῷ συμφύτῳ
βάρει κατασφραγίζονται, πρὸς τὸν πνυθμένα τοῦ περιέχοντός
ἀγγείου παραγενήσεται, τὸ δ' ὕδωρ ἐποχῆσεται τούτοις,
ὅπερ αἰρέμα ἀποχέοντες εἰς ἕτερον ἀγγεῖον ἀβλαβῶς ἔξωθεν
χρησθαι. Ζεῦξις δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν ἀρχὴν τοῦ δευτέ-
ρου μορίου τῆς ῥήσεως οὕτως ἐξηγήσατο. βούλεται, γησὶν,

in se totam alternationem promptius ob raritatem admit-
tit; ob praedictam vero causam ab aëre frigido tanquam
tangi artificiose molimur. Igitur si coctae aquae refrige-
randae causa haec ab Hippocrate dicta fuere, verifimilem
explanationem nacti sumus; at si vitiosae aquae corrigē-
dae, considerare deinceps debemus, a coctura iterum
exorfi, quae totam aequabiliter aquam fundens, eam ad
partium separationem idoneam reddit. Permanente enim
adhuc in ipsa ob calefactionem motu, aliqua crassiora
corpora innatantia sublimius efferri necesse est; motu vero
in totum desinente, terreae particulae ingenito pondere
descendentes, in fundo continertis vasis residebunt, aquas
vero super has fluitabit. Hanc paulatim in alterum vas
transfundentes citra noxam deinde uti poterimus. Verum
Zeuxis nescio quomodo initium secundae hujus orationis
particulae ita explanavit: Vult, inquit, Hippocrates aquam

Ed. Chart. IX. [189.]

Ed. Bas. V. (122.)

ὁ Ἰπποκράτης, μὴ ἐμπλέειν τῇ γαστρὶ τὸ ὕδωρ. ὁξύνει δὲ
 δηλονότι τὴν δευτέραν συλλαβὴν τοῦ ἐμπλεον ὀνόματος, οὐχ
 ὥσπερ οἱ ἄλλοι τὴν πρώτην ἀκούεσθαι βουλούμενοι, οὐ τὸ
 πλήρης ἀγγεῖον ἐξ αὐτῆς, ὥσπερ ἐκείνοις ἔδοξεν, ἀλλὰ τὸ
 κατὰ τὴν κοιλίην ἐμπλεον, ὅπερ ἐστὶ μετέωρον. ἀλλ' ἐπεὶ
 τυφλοῖται τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον, διὰ τοῦτο ἡ φι-
 λαυτία πολλάκις ἐργάζεται τυφλοὺς ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις
 μόνοις, καὶ καὶ τὰ ἀλλότρια βλέπομεν ἀκριβέστατα.

 ια'.

Ὅτι ἐξ αἰμορραγιῶν ἐξυδερϋνται.

Τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἔσται ὁ λόγος τῷ κατὰ τὴνδε τῆς
 φύσιν εἰρημένῳ, ὅτι αἵματος ϋέντος ἐκλύονται, γίνεται
 γὰρ ἀμφοτέρα ψυχομένου τοῦ σώματος.

non innatare ventriculo, scutum scilicet tonum secundae
 syllabae hujus nominis ἐμπλεον superimponens, non, ut
 alii, primae, per ipsum volens non vas plenum intelligi,
 ut illis visum fuit, sed ventriculo innatant, quod idem
 sonat, quod supersuitana. Ceterum quoniam amans erga
 amatum caligat caecutitque idcirco, nostri ipsorum amor
 plerumque nos in nostris folis rebus caecos reddit, quam-
 vis aliena perspicacissime cernamus.

 XI.

Quoniam ex sanguinis profluviiis aqua subcutanea laborant.

Horum verborum eodem atque illorum vis est, quo-
 niam sanguine profuso dissolvuntur: utrumque enim re-
 frigerato corpore provenit.

48.

Ἦν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρωνται καὶ εὐφόρως φέ-
ρουσιν.

Ἐγὼ δὲ μὲν ἄνευ τοῦ καὶ συνδίσμου γράφουσι τὴν ῥή-
σιν ὡσαύτως τῇ κατὰ τοὺς ἀφορισμούς· οἱ πλείστοι δὲ
μετὰ τοῦ καὶ [490] βουλόμενοι τὸ μὲν, ὅτι συμφέρει, προσ-
επακούειν ἡμᾶς, ὅπερ ἄντικρυς εἴρηται κατὰ τὴν ἐν τοῖς
ἀφορισμοῖς ῥῆσιν ἔχουσαν οὕτως. ἦν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι
καθαίρωνται, συμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσιν. ἐνδεί-
κνυσθαι δ' ἐνταῦθα τὸν καὶ σύνδισμον προσκείμενον ὅτι
πρὸς τῷ συμφέρειν, εὐφόρως φέρειν αὐτοῖς ὑπάρχει τὴν ἐκ
τῆς καθάρσεως κένωσιν. εἴτ' οὖν ἡμῶν δότιον τὸ φάρμα-
κον εἴτε καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐκκαθαιρούσης τὸ σῶμα,
τῶν λυπούντων χυμῶν ἢ κένωσις γίνοιτο. καθάρσις γὰρ
εἰσθεὶς ὀνομάζειν οὐ μόνον τὰς ὑπὸ φαρμάκων γινόμενας,
ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπὸ τῆς φύσεως. ὁ δὲ Θουκυδίδης καὶ τὰς

XII.

Si qualis purgari convenit purgantur et facite tolerant.

Nonnulli sine conjunctione et haec verba scribunt,
quemadmodum et in libro aphorismorum; plurimi vero
conjunctionem et interponunt, volentes quidem hoc ver-
bum, *confert*, nos subintelligere, quod expresse in verbis
in aphorismis scriptis habetur, ea vero ita scribuntur: si
qualis convenit purgari purgantur, confert et facile to-
lerant. Hoc vero loco conjunctionem et additam indicare
ajunt quod praeter id quod ipsis confert, per purgatio-
nem facta inanitio, facile quoque eam tolerant, sive no-
bis purgatoriam medicinam exhibentibus, sive et natura
ipsa ex corpore infectos humores depellente evacuatione
fiat: nam purgationes appellare consuevit Hippocrates non
solum a medicamentis, sed etiam a natura factas. Thu-

Ed. Chart. IX. [490.]

Ed. Bas. V. (498.)

κατὰ σύμπτωμα τῷ λόγῳ τοῦ νοσήματος ὁρμᾶς τῆς αὐ-
σιως γινόμενας κενώσεις ἐν νόσοις καθάρσεις καὶ ἀποκα-
θάρσεις ὠνόμασεν εἰπὼν· καὶ ἀποκαθάρσεις χαλεπῆς πᾶσαι
ὄσαι ὑπὸ ἰατρῶν ὠνομασμέναι εἰσὶν ἐπήϊαι. ἱερηταὶ δὲ
ταῦτα ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν λοιμικὴν διήγησιν ἐν τῇ δευτέρᾳ
τῶν ἱστοριῶν.

17.

Ἐν Αἴνῳ ὀσπριοφαγίοντες ξυνέχλωσ, θήλια, ἄρθρενα, σκε-
λέων ἀκρατεῖς ἐγένοντο καὶ διετέλειον, ἀτὰρ καὶ ὀροβοφα-
γίοντες, γονυαλγείες.

18.

Ἐμφανῶς ἐρηγοροῖς θερμότερος τὰ δεῖνα, τὰ εἶσα δὲ ψυ-
χρότερος, καθεύδων τάναντία.

cydides autem et evacuationes in morbis impetu naturae
per symptomata ratione morbi evenientes, purgationes et
expurgationes appellavit, ita dicens: Et expurgationes bi-
lis omnes, quaecunque a medicis nominatae sunt, acci-
derunt. Haec vero ab ipso in pestilentiae narratione se-
cundo historiarum volumine dicta sunt.

XIII.

In Aeno legumina edentes assidue, femina, mares, cruri-
bus imbecilli evadebant et permanebant. Verum etiam
ervum comedentes, genuum dolorem contrahebant.

XIV.

Evidenter vigilans calidior exterius; interius autem frigi-
dior. Dormiens e contrario.

Ed. Char. IX. [190.]

Ed. Bal. V. (498.)

Τὸ μὲν ἐν ἀρχῇ τῆς ῥῆσεως εἰρημὺν ἔμφανως ἴσιν
 ὀύταται τῷ φανεροῖς καὶ ἐπιδήλως· ἂ δ' ἐκείνης τοῦτο
 συνήπται τῷ ἐρηγροῖ, προδήλως ἔχει, ἡγουμένου τοῦ
 Ἰπποκράτους τὰ ἐξω θερμότερα, τὰ δ' ἔνδον ψυχρότερα,
 τὰναντία δὲ συμβεβηκέναι τῷ καθιύδοντα· καὶ γὰρ καὶ
 φαίνεται τοῦτο· μὲν ἐπιβλημάτων πλειόνων δόμενος, τοῦτο
 δὲ καὶ σκεπάσματος ἐπὶ τῆς μεγάλῃς, ὅταν ἢ τὸ περιέχον
 ψυχρὸν αἷς ἐν χειμῶνι, καίτοι διὰ τῆς ἡμέρας οὐ δόμενος
 τούτων· ἀλλὰ καὶ τὸ μῆζον ἀναπνεῖν ἐνδεικτικόν ἐστι τοῦ
 πλείονα θερμότητος ἡθροῦσθαι κατὰ τὰ βάθος τοῦ σώματος.
 ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ τὰς πέψεις τοῖς κοιμηθεῖσι γίνεσθαι
 μᾶλλον τῶν ἀγρυπνησάντων οὐ μόνον τὰς κατὰ τὴν κό-
 λην τῶν ἐθδεσμένων σιτίων, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν ἥπατι καὶ
 ταῖς φλεβὶ τῶν χυμῶν, ἐνδεικτικόν ἐστι τοῦ θερμότερα τοῖς
 κοιμωμένοις ἀποτελεῖσθαι τὰ κατὰ βάθος τοῦ σώματος, ὁμα-
 λογούμενου γε ἡμῖν καὶ προαποδεδειγμένου τοῦ τὸν ἐμφαν-
 θερμὸν αἰτιώτατον εἶναι πᾶσιν τῶν κατὰ τὸ σῶμα πύψεων,
 οὕτως γε καὶ τοῖς ἀγορισμοῖς ἄγρυπν, ἐπὶ τὰ τῶν ἡλικιῶν

Initio partis illius posita haec vox, *evidenter*, idem
 significat, quod manifeste et dilucide; sequentia vero verba
 huic voci, *vigilans*, annexa, perspicua sunt, opinante
 Hippocrate extimas vigilantis partes calidiores, internas
 autem frigidiores, dormienti vero contraria evenire. Id
 nempe aperte ex eo apparet, quod dormientes eum pluri-
 mis strangulis, tum et capitis egent tegumentis; si frigi-
 dus, ut hierno tempore, quo circumfundantur, aer sit;
 atqui interdiu vigilantes haec non requirunt. Quin etiam
 major inspiratio plus caloris in penetralibus corporis col-
 lectum esse testatur. Perinde et concoctiones in dormien-
 tibus efficacius quam in vigilantibus fieri non solum in
 ventriculo ingestorum ciborum, verum etiam humorum in
 jecore et venis, corporis abditas senes in dormientibus
 calidiores effici signum est; quum a nobis concessum et
 supra offensum sit, ingenitum calorem omnium in corpore
 concoctionum praecipuum esse opificem. Ita sane et in
 libris aphorismorum memoriae prodidit de aetatibus, tem-

Ed. Chart. IX. [490. 491.]

Ed. Bas. V. (498.)

καὶ τῶν ὠρῶν καὶ τῶν ἐπισηδευμάτων, ἐνθα φησὶν, αἱ κοιλίαι χειμῶντος καὶ ἥρος θερμότεραι γίνονται καὶ ὕψος μακρότατοι. ἐκ ταύτης οὐκ ἔχουσιν ὠρεῖς καὶ τὰ προσάρματα πλείους δοτεῖον. καὶ γὰρ τὸ ἐμφύον θερμὸν πολὺ τροφῆς οὖν πλείονος δέονται, σημεῖον αἱ ἡλινίαι καὶ οἱ ἀθληταί. ἐν ταύταις μὲν οὖν συντόμοις ἔγραψα περὶ [491.] τῶν ἡλικιῶν, ἐν ἄλλῳ ἀφορισμῷ μακρότερον τε καὶ διὰ τοῦτο σαφέστερον εἰπὼν αὐτὸ· τὰ αὐξανόμενα πλείστον ἔχει τὸ ἐμφύον θερμὸν, πλείστης οὖν δέεται τροφῆς, εἰ δὲ μὴ, τὸ σῶμα ἀναλύσεται. γίνουσι δὲ ὀλίγον τὸ θερμὸν, διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγον ὑπεκκαυμάτων δέονται. κατὰ μὲν οὖν τὰς ἡλικίας οὐ μεθισταμένης ἔσσι τε καὶ ἔξω τῆς ἐμφύου θερμότητος, ἀλλὰ μαρτυρούμενης ἐπὶ προήκοντι τῷ χρεῖν, ψυχρότατη πασῶν ἢ τῶν μερόντων ἐπιτελείται. κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα μεθισταμένης εἰς τὸ βάθος ἢ μὲν κοιλία καὶ τὰ σπλάγχνα θερμότερα· τὰ δ' ὑπὸ τῇ δέρματι ψυχρότερα γίνονται, καθὼς ὅπερ τρόπον καὶ τῆς γῆς φαίνεται τὸ βάθος. ἐν τῷ χειμῶνι θερμὸν ὑπάρχει, ὥς καὶ τὰς πηγὰς γίνεσθαι διὰ τοῦτο θερμότερας, ὁρῶντων τὰς τινὰς ἄχρι βάθους

poribus et vitae officiis, ubi ait: ventres hieme et vero calidissimi sunt natura et homini longissimi; his igitur temporibus et plura alimenta danda sunt, siquidem infusus calor multus; pluri igitur indigent esca: indicio sunt aetates et athletas. In hisce quidem verbis breviter de aetatibus loquutus est. in altero aphorismo latinae atque ideo clarius ita inquit: Crescentia corpora plurimum habent infusi calidi, plurimum igitur requirunt alimentum; sin minus, corpus digeritur; senibus vero exiguus calor inest, idcirco igitur paucis fomentis egent. Secundum aetates quidem haud intro forasque ingenito calore migrante, sed temporis progressu tabescente, senilis aetas omnium frigidissima efficitur. At hieme calore in penitiora se condente, ventriculi quidem et reliqua viscera calidiora; subcutaneae vero partes frigidiores redduntur. Quemadmodum terrae profluditas hieme calida apparet, propter quod et fontes calidiores sunt et aliqui in pro-

Ed. Chart. IX. [191.]

Ed. Bas. V. (198.)

αἰσθάνεσθαι σαφῶς τῆς θερμασίας, ὅταν ἀποχωρήσῃς
πὸ ῥῶ τῆς ἐπιφανείας.

ιε.

Ἐνθέρμῳ φέσει ψύξις, ποτὸν, ὕδωρ, ἐλινύειν.

Τὸ ἀξιούμενον ἐν τῇ ῥήσει πρόδηλον. ὅσοι γὰρ θερ-
μότεροι τοῦ προσήκοντός εἰσι, τὸ κεφάλαιον αὐτῆς τῆς διαί-
της εἰς ψύξιν ἀνάγεσθαι συμφέρει. τὰ τε οὖν ψυχρότερα
τῇ κράσει δοτεόν αὐτοῖς διττά καὶ πίνειν κλειροτέον, ἥτοι
γ' ὕδαρες ἢ ὕδωρ αὐτὸ καὶ μὴ πολλὰ γυμνάζεσθαι. μύνας
γὰρ αὐτοῖς ἀρκίουσιν αἱ κατὰ τὰς ἀναγκαίας πράξεις κί-
νήσεις. εὐδελον δ' ὅτι καὶ θυμοῦ καὶ σπονιῶδαν συντόνῳ
ἀπέχεσθαι χρὴ τὸν ἰδιοῦτον ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ λουτροῖς
χρησθαι ποτίμων ὑδάτων ἐκάστης ἡμέρας, μὴ μόνον ἅπαξ,
ἀλλὰ καὶ πολλάκις, εἰ βούλωντο. καὶ μὴν καὶ τῶν δειτῶν
ᾧ προσφέρονται τὴν δύναμιν εἶναι ψυχρότεραν καὶ μάλιστα

fundum usque fodientes, quum procul a terrae superficie
recesserunt, evidentem caliditatem percipiunt.

XV.

Percalido natura refrigeratio, potus, aqua quiescere.

Quod his verbis praecipitur clarum est. Omnibus
enim iis, qui calidiores quam debeat sunt, summam vi-
ctus rationis ad refrigerationem redigere expedit. Itaque
frigidioris temperaturae cibaria ipsis danda sunt et aquosa
potio aut ipsa aqua potui praebenda est; parumque exer-
cendum corpus est, soli namque ad necessarias actiones
motus sufficient. Nihilque dubii est ab ira et curis ve-
hementioribus huiusmodi hominem abstinere debere. Quin
etiam quotidie lavationibus aquarum dulcium uti, non
semel tantum, verum etiam saepius, si velit, conducet.
Nec non et ciborum quos comedit vis refrigeratoria

(Ed. Chart. IX. [491.]

Ed. Bas. V. (498. 499.)

ἐν θερμῇ μεμνήσθαι δὲ χρὴ πρὸ πάντων ἐν τοῖς τοιούτοις (499) λόγοις ὅτι τὰς ἐνθέρμους φύσεις ὀνομάζειν ἔθος ἐστὶν αὐτῷ ταύτας καθ' ἃς σὺ τὸ σύμφυτον πλεονάζει θερμὸν, ἀλλὰ τὸ δριμύ καὶ δακνῶδες, ὅπερ ἐπικτητὸν τε καὶ οὐ κατὰ φύσιν εἶναι νομίζει.

ιστ'.

Τῆς ἐμψυχῆς ἐπιβεβλημένῳ.

Οἱ πλείστοι τῶν ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον ἰδίᾳ ταύτην ἐξηγοῦνται τὴν ῥῆσιν. ἐμοὶ δ' ἄμεινον εἶναι δοκεῖ συνάπτειν αὐτὴν τῇ προγεγραμμένῃ καὶ ποιεῖν ἓνα λόγον ἅπαντα τένδε. ἐν θερμῷ φύσει ψύξις, ποτὸν ὕδρω, ἐλευνέει, ὕψος ἐν ψυχῇ ἐπιβεβλημένῳ. τῆς ἐμψυχῆς λέξεως τὴν πρώτην συλλαβὴν διὰ τοῦ μ γραφόντων τε καὶ λεγόντων ἡμῶν διὰ τοῦ ν, γενήσεται γὰρ οὕτως ἄρθρον ὥς εἰ καὶ ἐν τῷ ψυχῇ τις ἔσθ. τοὺς γὰρ ἀμετρώτερον ἔχοντας θερμὴν τὴν κράσιν, ἀμεινόν ἐστιν ἐν χωρίῳ ψυχρῷ κοιμωμένους ἔλκειν

esse et uelate praecipue. Verum ante omnia illud in his sermonibus meminisse opus est, percalidas naturas appellare eas Hippocratem consuevisse, quae non ingenito calore, sed acri et mordaci abundant, quem adventitium et non naturalem esse arbitratur.

XVI.

Somnus in frigore vestibus tecto.

Plurimi hujusce libri interpretes hanc particulam orationis separatim explanant. Mihi vero ipsam cum superscripta conjungere satius esse videtur, atque unam integram orationem hoc pacto instituere. Percalido natura refrigeratio, potus, aqua quiescere, somnus in frigore vestibus contexto, hanc Graecam vocem ἐμψυχῆς per litteram ψ scribentibus nobis ac proferentibus, non per μ, quod idem est ac si cum articulo quis ita diceret ἐν τῷ ψυχῇ. Eos enim qui immoderatus calida temperatura sunt,

Ed. Chart. IX. [491. 492.]

Ed. Basf. V. (499.)

εἶσαι διὰ τῆς εἰσπνοῆς τὸν αἶρα, ψυχρὸν ὡς ἀποδιδόται καὶ
μάλα θ' οὕτως κατὰ τοὺς ὕπνους εἶσαι τοῦ σώματος ὑποχωρεῖ
τὸ θερμόν. ἀλλ' ἔτι ὡς περ ἐν τοῖς ὕπνοις ἀπολειπόμενος
τῇ ἐκτὸς ἐπιφάνειαν αὐτοῦ τὸ βάθος τοῦ σώματος γίνεται
θερμότερον, ἔσται καὶ διὰ [492.] τὸ περιέχον, ἐμψυχούμε-
ναι τῶν κατὰ τὸ δέγμα θερμαίνεται τὰ διὰ τοῦ βάθους,
οὐ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐμψυχθίσσεται διὰ τῆς εἰσπνοῆς.
ἄμεινον οὖν ἔστιν ἀντισπῆν μὲν εἰς τὸ δέγμα τὴν θερμα-
σίαν, ἐπιβλήμασι θερμαίνουσιν, εἰσπνῶν δὲ ψυχρὸν ὡς ἔκ-
τίρωθεν εἰς μετριότητα κράσις αἴγεται τὸ θερμόν σώμα
καλλιστον μὲν οὖν ἔστιν, ὡς ἔφη, συνάπτειν τοῖς προτιρη-
μένους κατὰ τήνδε τὴν λέξιν εἰρημένην. χωρίζοντες δὲ αὐ-
τὴν οἱ πολλοὶ τῶν ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον οὐ μόνον ταῖς
ἐνθέρμοις φέσσειν, ἀλλὰ πᾶσιν ἀνθρώποις οἶονταί κοινῇ
συμφέρειν ἐπνοῶν μὲν ἐν αἵρε ψυχροτέρῃ, χάριν τοῦ εἶναι
ἀθροισμένην ἐν τῷ βάθει θερμασίαν ἐμψύχισθαι, περιβε-
βλῆσθαι δ' ἵνα τοῦ μὴ πᾶσαν ἀμέτρως εἶσαι συνένευσιν,
προσερχομένης τῆς ἐκ τοῦ καταψύχεσθαι τὰ κατὰ τὸ δέγμα

melius est in frigido loco dormientes aërem plane frigi-
dum per inspirationem attrahere et maximo quoniam per
somnia calor in interiora corporis mergitur. Ceterum si
ut in somno, calido exteriorem superficiem deferente in-
terna corporis magis calent, sic et ambiente aëre cutaneis
partibus frigefactis, corporis penitiora incalescant, haud
perfecte homo aëris inspiratu refrigerabitur. Praestabit
igitur stragulis calefactoriis injectis, ad cutem calorem
revocare, frigidum vero aërem per inspiratum admittere,
ut utrumque temperaturae mediocritatem calidum corpus
redigatur. Optimum itaque, ut dixi, fuerit cum supra-
dictis haec verba conjungere. At multi hujusce libri ex-
planatores ipsa a superioribus disjungentes non percali-
dis modo naturis, sed etiam omnibus hominibus generatim
conferre, existimant in aëre frigidior somnum capere, ut
contractus in profundum calor refrigeretur; operimentis
vero circumtegi, ne omnis calor immoderatus intro refusa-

Ed. Chart. IX. [492.]

Ed. Basf. V. (499.)

μόρια, διὰ τὸν ἐξωθεν αἶρα θερμασίας τῇ κατὰ τοὺς ὕπνους ἀθροισμένῃ. τοῦτο δ' ἀληθές ἐπὶ πολλῶν ἴσσι γίσται, οὐ μὴν ἐπὶ πασῶν γε. καθάπερ γὰρ, ὅσοι τοῦ συμμέτρου θερμότεραν ἔχουσι τὴν κρᾶσιν, ἄμεινον ἐμψύχειν αὐτοὺς, οὕτως ὅσοι ψυχροτέραν ἔχουσι τὴν κρᾶσιν ἐκθερμαίνειν. ἔνιοι δὲ οὐ μόνον ἀπὸ τῆς γεγραμμένης ῥήσεως ἐχώρισαν τὴν οὖν ἡμῖν προκειμένην, ἀλλὰ καὶ διελόντες αὐτὴν ταύτην ἰδίᾳ μὲν ἀνέγνωσαν, ὕπνος ἐμψύχει τὴν πρώτην συλλαβὴν τῆς ἐμψύχει φωνῆς διὰ τοῦ μ γραψάντες, ὡς ἐν γενέσθαι ῥῆμα τὸ ἐμψύχει, παραπλησίως εἰρημένον τῷ καταψύχει καὶ μὴ δύο μέρη τοῦ λόγου, πρόθεσιν μὲν τὸ πρότερον, ὄνομα δὲ τὸ δεύτερον. αὐτοὶ δὲ τὴν ἐφεδῆς ῥῆσιν ἀναγκαίως ἐνώσαντες τῷ τέλει τῆς προκειμένης ἀναγιγνώσκουσιν ὡδέ πως. ἐπιβεβλημένῳ ὕπνος ἰδρυῖος, ὀρθῶν ἰωσιγμός· ἐπιβεβλημένῳ θάσκονις ἀντὶ τοῦ κατακειμένῳ λείχεσθαι. τοῦτο δὲ πρὸς τὸ βιαίως μετεννήχθαι τὴν κατακειμένην φωνὴν εἰς τὴν ἐπιβεβλημένην καὶ ἄλλως ἴσθιν εὐτελής τε καὶ ἄχρηστον,

giat calore eo, qui ob refrigeratas ab externo aëre cutaneas partes repellitur illi, qui per somnum intus colligitur, accedente. Id vero in multis naturis verum est, non tamen in omnibus: quemadmodum enim eos, quibus calidior supra modum natura est, refrigerare expedit, ita frigidior temperata praeditos calescere. Verum nonnulli proposita verba non solum a superscriptis disjuxerunt, sed etiam haec ipsa separatim legentes diviserunt, somnus ἐμψύχει, id est refrigerat, primam syllabam hujus verbi ἐμψύχει per μ litteram scribentes, ut unum verbum sit ἐμψύχει, similiter dictum atque hoc, καταψύχει, quae ambo refrigerat, significant; et non duae orationis particulae, prior quidem praepositio, secunda vero nomen. Sed isti necessario sequentem orationem fini propositae adjunctes ita sane legunt, abjecto somnus firmus, erectorum dormitatio, afferentes hanc vocem, abjecto, quam vestibibus tecto, interpretati sumus, pro hac jacenti, esse positam. Id vero praeterquam quod haec vox, jacenti,

Rd. Chart. IX. [492.]

Ed. Bañ V. (499.)

ἀκούειν ἡμᾶς ἀξιούντων αὐτῶν τὴν ὑπνώδη τοῦ σώματος διαθεσιν, ἐν μὲν τῷ κατεκτεῖσθαι τὴν ἰδρωϊὸν τε καὶ βέλυσιν ὑπνον, ἰσιῶσι δὲ νυσταγμὸν ἐργάζεσθαι.

46.

Ἵππος ἰδρωϊός, ὀρθῷ νυσταγμός.

Ἄ μὲν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐξηγητῶν ἔγραψαν εἰς τὴνδε τὴν λέξιν ἄμεινον σιωπᾶν, ἃ δὲ οἱ μᾶλλον αὐτῶν ἔχεισθαι τοῦ πεθαίου δόξαντες εἶπον, ἔστι τοιαῦτα. τὴν ἀργυρινίαν ψύχειν φασὶ τὸ σῶμα, καὶ τοῦτον τεκμήριον τίθεσθαι τὴν ἐπομένην ἄχρυσιν τοῖς ἀργυρινήσασιν. ὅταν οὖν, φασὶν, ἐν-θερμον κράσιν ἐμψῦξαι βουλευμέθα, πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς εἶπεν ἐμπροσθεν ὁ Ἰπποκράτης, εἴτε καὶ τοῦτο προσθετέον, οἷς ἤτοι προφροντίζοντες τε καὶ πράττοντες ἀργυρνεῖν, ἢ εἰ μὴ τοῦτο ποιεῖν δύναται, καλυτέον αὐτοὺς κατακλινομένους ὑπνοῦν, ἀναγκάζονται δυοῖν θάτερον πράττειν, ἢ καθῆσθαι

violenter in hanc, abjecto, mutata est et alioqui est ignobile atque inutile, illis nos intelligere volentibus somnificulosum corporis affectum, jacentibus firmum et stabilem somnum; stantibus vero dormitationem tantum conciliare.

XVII.

Somnus stabilis, erectorum dormitatio.

Quae plurimi interpretes his verbis explanandis tradiderint silentio transire praestat; quae vero inter illos magis veritati adhaerere existimati dixerint, hujusmodi sunt. Vigiliam refrigerare corpus asserunt hujusque indicium pallorem vigilantibus accidentem statuunt. Quam igitur dicunt, per calidam temperaturam refrigerare volumus, praeter superius ab Hippocrate dicta, illud etiam adjiciendum est, ut prius cogitationibus aliquibus et negotiis afflicti vigilant; aut si hoc facere nequeant, ne cubantes dormiant, arcendi sunt: coguntur enim duorum

Ed. Chart. IX. [492. 493.]

Ed. Bañ V. (499.)

ἢ ἵστάναι. τὸν γὰρ τῶν καθήμενων ὕπνον ἰδραῖον ἀπομά-
σθαι φασὶν ἀπὸ τῆς ἰδρας, ἴσον δὲ δύνασθαι τὸν τοιούτων
ὕπνον τῷ τῶν ἵστῶτων νυσταγμῷ, καὶ διὰ τοῦτο εἰπεν αὐ-
τὸς, [493] ὕπνος ἰδραῖος, ὀρθῷ νυσταγμὸς, ὡς εἰ καὶ οὐ-
τως εἶρητο ὁ σύμπας λόγος. τὰς ἐνθέρμους φύσεις κα-
λύειν προσήκει πλείστοις ὕπνοις χρῆσθαι. βέλτιον γὰρ αὐ-
ταῖς ἐρηγορεῖναι τε καὶ πράττειν τε, μάλιστα μὲν αὐτοὺς
εἰργεῖν καὶ τοῦ καθίζειν· εἰ δὲ μὴ, τοῦτο μὲν συγχωρεῖν
παραπλήσιον ὑπάρχον τῷ τῶν ἵστῶτων νυσταγμῷ, κατα-
κλίνεσθαι δὲ καλύειν. τινὲς δὲ τὸν ἰδραῖον ὕπνον ἀντὶ
τοῦ βαθὺν εἰρησθαι νομίζοντες, ὅσοι περ ἂν οὕτως ἔχωσιν
ἵστῶτες ἤδη νυστάζειν. ἀλλὰ τίνος ἕνεκα χρείας ἔγραψαν
ταῦτα μὴ προσθέντες ἀτελεῖ τὸν λόγον εἰργάσαντο. ταῦθ'
ὑπ' αὐτοῦ συμβουλευόντος ἡμῖν ὅσους ἰδραῖως, ὅπερ ἐστὶ
βαθείως κοιμηθῆναι βουλόμεθα, τούτους ἐπὶ τοσοῦτον ἐρη-
γορότας φυλάττειν, ὡς μὴ σιῆσαι δύνασθαι χωρὶς τοῦ νυ-
στάζειν. εἰ γὰρ εἰς τοῦτο ἀφίκωνται, βαθίως κοιμηθῇ-

alterutrum facere, aut sedere aut stare. Sedentium quidem
somnia hedraeon a sede, id est firmum, vocatum esse
inquiunt; respondere autem horum somnia stantium
dormitationi. Atque ideo, inquit ipse, somnus hedraeos,
hoc est firmus, erectorum dormitatio, perinde ac si tota
oratio hunc in modum prolata esset: percalidae naturae a
plurimi somni usu arcendae sunt: ipsis enim et vigilare
et aliquid agere magis conducit. Hi quidem maxime et
a sedendo arcendi sunt; sin minus, concedendum sane
fuerit id, quod simile est stantium dormitationi: ne pro-
cumbant autem prohibendum. Sed nonnulli stabilem
somnia, hoc est profundum dictum, esse putant, eorum
scilicet qui ita se habeant, ut stantes jam conspiveant,
sed cujus utilitatis causa haec scripserint non addentes,
imperfectam orationem reddiderunt. Verumtamen haec ab
ipso dicta sunt, nobis consulente ut eos, quos firmiter,
hoc est profunde, dormire volumus, tantisper vigilantes
custodiamus, dum nisi conniventes consistere non possint:

Ed. Chart. IX. [493.]

Ed. Basf. V. (499.)

σονται. πολλοὺς γὰρ ἐγὼ διὰ τὸ ταχέως ἐπὶ τὸν ὕπνον
 εἶναι βιασάμενος ἀγρυπνῆσαι μέχρι πλείονος, ἀμέμπτως
 ὑπνώσας παρυσκεύσας, καθάπερ καὶ τῶν ἀγορευξάν μεμφο-
 μέων, ἐίλους ἀναγκάσας ἀσιτῆσαι μέχρι πολλοῦ τῆς ἡμέ-
 ρας ἐποίησα πεινῆσαι. πρὸ γὰρ τοῦ δεῖσθαι τὴν φύσιν
 ὕπνων ἢ σιτίων ἐπ' αὐτὰ πυραγινύμενοι τοῖς εἰρημένοις
 συμπτώμασι περιπίπτουσι. χρὴ δὲ μὴ περιβιάζεσθαι τὴν
 φύσιν ἀκαίρως, ἀλλ' ὡς ὑπηρετεῖν εἰκαίρως. ἐγὼ μὲν οὖν
 ἃ μοι δοκεῖ πιθανῶς τις εἰς τὴν τῆς προκειμένης λείψως
 ἐξήγησιν εἰπεῖν εἴρηκα. τοὺς δ' αἰομένους τὸν ὕπνον αἰεὶ
 ψύχειν ἐπικαίρῳ τε τῆς τέχνης ἀγνοεῖν ἡγοῦμαι. διὰ παν-
 τὸς μὲν γὰρ ὕπνος ὑγραίνει, καθάπερ ἀγρυπνία ξηραίνει.
 καὶ τοῦθ' ἡμᾶς αὐτὸς ἐδίδαξεν, οὐ διὰ παντὸς δὲ θερμαίνειν
 ἢ ψύχειν πέφικεν. ἀλλ' ὅταν μὲν ἀπυρέτων ὦνται, ἥτοι
 φλεγματώδεις ἢ ὠμούς ἢ ὁπωσοῦν ψυχροὺς χυμοὺς εὐρὼν ἐν
 τῷ σώματι κατεργάσῃται τε καὶ πέψη, χρησιτὸν ἐξ αὐτῶν
 ἐργασάμενος αἷμα, θερμαίνει τὸν ἄνθρωπον αὐξήσει τῆς

nam si ad hoc pervenerint, in altum postea saporem ver-
 tuntur. Nam multos ego quod citius cubitum irent, male
 dormientes, diutius vigilare cogens, ut postea suavissime
 dormirent, effeci; sicut quosdam amillum ciborum appe-
 titum conquerentes, ad multum diem inedia macerans esu-
 rientes reddidi. Antequam enim somnum aut cibum na-
 tura desideret, ad hos accedentes in dicta symptomata
 incidunt. Non oportet autem naturae intempestive vim
 inferre, sed ei in tempore subvenire. Ego μέγερcule,
 qui aliquis in propositis verbis explanandis verilimiliter
 posse dicere mihi videbatur, exposui. Putantes vero
 somnum semper refrigerare, praecipuum quoddam in arte
 ignorare opinor: semper enim somnus humectat, sicut
 vigilia semper exsiccat; hocque nos ipse edocuit, non
 semper autem calefacere aut refrigerare natura aptius est.
 Verum quum in febre carentibus aut pituitosos aut cru-
 dos aut frigidos utcumque succos in corpore offendens
 confecerit et coxerit, ex ipsis bonum sanguinem procreans,

Ed. Chart. IX. [493.]

Ed. Bas. V. (499. 500.)

ἐμφύτου θερμασίας, ὅταν δ' ἤδη πυρέσσοντας ἐπὶ σπηιδάνε
 τοιούτων χυμῶν, ἐμψύχει, τὴν μὲν πυρετώδη θερμασίαν
 σβεννύς, αὐξάνων δὲ τὴν οἰκείαν. ἥνικα δὲ πυρετοῦ χοιρίς
 ἢ καὶ σὺν πυρετῷ χολαΐδεις πλεονάζωσι χυμοί, διακρίναι
 μὲν αὐτοὺς εἴτ' ἐκκρίναι θυνηθεῖς, εἰς συμμετρίαν ἰγυεινῆς
 κράσεως ἐπαγάγει τὸ σῶμα. μὴ θυνηθεῖς δὲ ταῦτα ἐργά-
 σασθαι τὴν αὐτὴν φυλάττει κρᾶσιν. εἰ δ' ἐπὶ φλεγμονῇ
 σπλάγχχνον πυρέττων τις ἐν ἀρχῇ τοῦ παροξυσμοῦ καθυ-
 πνώσειεν, αὐξήσας τὴν φλεγμονὴν ὁ ἄκαιρος οὗτος ὕπνος,
 ἅμ' αὐτῇ καὶ τὸν πυρετὸν αὐξήσει, καὶ τοῦδε θερμότερον
 ἐργάσεται τὸ σῶμα, θερμῷ παρὰ φύσιν. ἐγχωρεῖ μὲντοι
 καθ' ἓνα τρόπον ἰνότε θερμότερόν τε καὶ ψυχρότερον ἅμα
 γίνεσθαι τὸ σῶμα διὰ τὸν ὕπνον, ἵπτιδὴ τῆς κατὰ τὸ σῶμα
 θερμασίας διετὸν ἐστὶ τὸ γένος, ἐν μὲν οἰκείῳ τε καὶ σύμ-
 φυτον, ἕτερον δὲ ἀλλότριόν τε καὶ παρὰ φύσιν. ὅταν οὖν
 αὐτῶν τὸ μὲν αὐξήσῃ τε καὶ ῥοίσῃ, τὸ δὲ καθάρῃ τε καὶ
 μαράνῃ, πῶς οὐκ ἂν τις εὐλόγως γαίῃ καθ' ἓνα χρό- (500)
 νον εἴς ὕπνου θερμότερον ἅμα καὶ ψυχρότερον ἑαυτοῦ γενο-

hominem infiti caloris incremento calefacit. Quum vero
 ex hujusmodi humorum putredine jam febricitantes occu-
 paverit, eos refrigerat, febrilem exstinguens calorem, pro-
 prium vero et ingenitum augens. At si cum febre aut
 sine febre succi biliosi redundaverint; ipsos separare, dein
 excernere valens, ad mediocritatem salubris temperantiae
 corpus redigit. Haec si praestare nequeat, eandem servat
 temperiem. Quod si ex visceris phlegmone quis febrici-
 tans, accessionis initio, somno corripiatur, intempestivus
 ille somnus phlegmonem augens, una cum ipsa et febrem
 magis accendat; quocirca et calore alieno corpus calidius
 efficiet. Contingit quidem et uno modo interdum calidius
 juxta atque frigidius simul a somno corpus evadere:
 quandoquidem caloris in corpore humano duplex genus est,
 unum familiare et congenitum, alterum alienum et prae-
 ter naturam. Quando itaque horum unum somnus auxerit
 et roboraverit, alterum tabescerit et exstinxerit, quo-
 modo quispiam rationabiliter corpus uno tempore calidius

Ed. Chart. IX. [493. 494.]

Ed. Bas. V. (500.)

εἶναι τὸ σῶμα. ταῦτα δὲ οὐδὲ γινώσκουσι τὴν ἀρχὴν οἱ πολλοὶ τῶν ἐξηγησαμένων τὰ Ἱπποκράτους βιβλία. μάθοις δ' ἂν οὕτως ἔχον ὃ λέγω καθ' ὧν ἐγκαλεῖ Λύκος λόγων ἐν ἀφορισμοῖς [494] αὐτῷ γράψαντι, τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχειν τὸ ἔμφυτον θερμόν. ἀλλ' οὔτε γε δι' ἀγνοίαν ὥς ὁ Ἱπποκράτης ὀρθῶς ἔγραψε περὶ τῆς κατὰ τὰς θερμοσίας διαφορᾶς ἐπηρεάζειν αὐτὸν ἐτόλμησε, δι' ἐνὸς ὕλου βιβλίου δίδικται τὴν ἐπιγραφὴν ἔχοντος ὅτι μηδὲν ἡμάρτηται κατὰ τὸν ἀφορισμὸν οὐ ἢ ἀρχή, τὰ αὐξανόμενα, πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν, πλείστης οὖν δέεται τροφῆς.

ση'.

Αἱ ἀσθενεῖς δαίται ψυχραὶ, αἱ δὲ ἰσχυραὶ θερμαί.

Διαιτας ἀσθενεῖς ἦτοι τὰς δι' ἀσθενῶν ἐπιτηδευμάτων ἐδεσμάτων τε καὶ πομάτων, ἢ τὰς ἀσθενεῖς ἐργαζομένας τὸ

simul atque frigidius se ipso a somno affectum esse negaverit? Ceterum et haec ab initio plerique Hippocratis voluminum explanatores ignorant. Id autem ita se habere quod dico, ex Lyci sermonibus percipies, quibus Hippocratem reprehendit in aphorismis ita dicentem: crescentes plurimo ingenito calido abundant. At quod eorum ignorance, quae recte Hippocrates de calorum discrimine prodidit, ipsum calumniis vexare Lycus ausus fuerit, per unum integrum librum a me ostensum est, cujus haec est inscriptio: Quod nihil in eo aphorismo erratum sit, cujus initium est, crescentes plurimo abundant infuso calido, igitur plurimo egent alimento.

XVIII.

Imbecilli victus frigidi, valentes vero calidi.

Victus imbecillos aut eos, qui ex imbecillis vitae officiiis, cibis ac potibus constant aut imbecillum animal

Ed. Chart. IX. [494.]

Ed. Bas. V. (500.)

ζῶον εἰρηκεν. αἱ ψυχραὶ δὲ εἴτε κατὰ τὴν ἑαυτῶν κράσιν εἴτε κατὰ τὴν ἐν ἡμῖν διάθεσιν ἢ ἐργάζονται λίγαι, διοίσουσιν ἀλλήλων οὐδέν. ἀσθενῇ μὲν οὖν ἐπιτηδεύματα λίγοιτ' ἂν τὰ διὰ βραχείων κινήσεων τοῦ σώματος γινόμενα, καθάπερ ἰσχυρὰ τὰ διὰ σφοδρῶν ἰδίσματα. ἀσθενῇ μὲν ὅσα μήτε ὁδμὴν ἰσχυρὰν ἔχει μήτ' ἐν τῇ γεύσει ποιότητα σφοδρὰν ὀξύτης ἢ γλυκύτης ἢ ἀλκότητος ἢ πικρότης ἢ στυφνότητος ἢ δριμύτης, ἀλλ' ἤτοι μετρίως εἴη γλυκάζοντα τὴν γεῦσιν ἢ μετρίαν στυφὴν ἐμφαίροντα καὶ θερμασίαν ὁμοίως ὀλίγην, ἰσχυρὰ δὲ τὰ τούτων ἐναντία. εἰ μὲν οὖν ἀσθενῇ πάντα τὰ τε ἐπιτηδεύματα καὶ τὰ διαιτήματα προσάγεται τῷ σώματι, ψυχθήσεται σφόδρα, καθάπερ γε καὶ ἰσχυρὰ θερμανθήσεται γενναίως. εἰ μὲν δὲ τὰ μὲν, τὰ δὲ μὴ, τῷ τὴν ἀναλογίαν τῆς μίξεως, ἤτοι γ' ἐγγυτέρω θατίρου τῶν ἄκρων ἢ πορρωτέρω παραγενήσεται.

reddentes, appellavit; frigidi vero sive ob suam ipsorum temperaturam, sive ob affectum, quem in nobis efficiunt, ita nominentur, nihil inter se different. Imbecilla igitur vitae officia illa dici possunt, quae ex lenibus corporis motionibus constant; sicut contra valentia, quae ex vehementibus. Cibi quidem imbecilli sunt, quicumque neque odorem validum spirant, neque gustatui vehementem ullam qualitatem acoris, dulcedinis, falfuginis, amaritiei, acerbitalis acrimoniaeve repraesentant, sed mediocri dulcedine aut mediocri adstrictione gustatum afficiunt, ac pariter modice calefaciunt; valentes vero sunt istis contrarii. Itaque si omnia et vitae studia et cibi debiles corpori adhibeantur, vehementer refrigerabitur; quemadmodum si valentes, magnifice incalescet. Quod si aliqua imbecilla, aliqua robusta adhibeas, secundum missionis potionem aut propius ad alterutrum extremorum accedet aut longius removebitur.

ισθ'.

Τάτων ἀτεχνίων τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ αἰθέρος ἀποκριθὲν ἡ βροντιαῖον φράϊον, τὸ δὲ λαίλαπῶδες κακόν.

Οἷς χρώμεθα κατὰ τὴν ἰατρικὴν, οὐ μόνον ἐπὶ τῶν νοσούντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑγιαίνοντων σωμάτων, ὕλει τῆς τέχνης εἰκότως ὀνομάζονται καὶ γέγραπται γέ πρὸς τῶν ἰατρῶν βιβλία τὴν ἐπιγραφὴν ἔχοντα περὶ ὕλης. ἐνίοτε μὲν οὖν τοῖς αὐτοφύσει σώμασι χρώμεθα πρὸς γὰρ τὰς ἰάσεις καὶ τὴν ὑγιεινὴν διαίταν, ἐνίοτε δ' αὐτοὶ τι πράττομεν ἐν τῇ παρασκευῇ τῆς ὕλης, τὰ μὲν ἔφροντες, τὰ δὲ καίοντες, ἔνια δὲ πλύοντες, οὐ προαρτύνοντες ἢ προῦγραίνοντες ἢ ψύχοντες, ἢ τι τοιοῦτον ποιοῦντες ἕτερον. οὕτως οὖν καὶ περὶ τῶν ὑδάτων παρασκευὴν ἔστιν ὅτε πράττομέν τι τεχνικόν, ὥσπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἔλεγεν αὐτὸς ὕδωρ ἀψυγηθὲν, τὸ μὲν ὡς δέχεται τὸν αἶρα. καὶ γὰρ ἡ ἔψησις αὐτῇ καὶ ἡ μετὰ ταῦτα ψύξις, ἥτοι διὰ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς αἵρος

XIX.

Aquarum arte carentium, quas ab aethere excreta est aut cum tonitru opportuna; procellosa vero mala.

Ea quibus secundum medicae artis praecepta non solum in aegris, verum etiam in recte valentibus corporibus utimur, materiae artis jure nominantur et a medicis quibusdam libri conscripti sunt, quibus inscriptio haec proposita est, de materia. Porro interdum sponte natis corporibus ad curationem et salubrem victus rationem utimur; interdum et nos aliquid ad praeparandam materiam facimus, aliqua elixantes, aliqua comburentes, aliqua lavantes aut prius condientes aut prius madefacientes aut refrigerantes aut aliquid hujusmodi aliud efficientes. Sic itaque et in praeparandis aquis artificiosum aliquid molimur, quemadmodum ipse paulo ante dicebat. Aqua decocta, tum quidem ut suscipiat aërem. Etenim sit ipsa decoctio et postea refrigeratio aut per ambientem

Ed. Chart. IX. [494. 495.]

Ed. Bas. V. (500.)

ἢ ἀνέμου τινός ἢ [495] οἴκου, ψυχρὸν αἶρα καθ' ἑαυτὸν ἔχοντος. εἰσὶ γὰρ ἀμέλει τινὲς ἰσικότες σπηλαίοις ψυχροῖς, ἔστι δ' ὅτε καὶ ὑδροῖς, εἴτε διὰ τῆς περιπλατισμένης χιό-
νος ἢ ὑπὸ κρουνοῦ θέσις ἢ ἐν φρέατι διτιτῶς γινομένη, ποιεῖ
μὲν ἐν αὐτῷ τῷ ὕδατι κατατεθειμένων ἡμῶν τὸ ἀγγεῖον,
ἐν ᾧ τὸ τεθερμασμένον ὕδωρ, ἐνίοτε δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ κρε-
μώντων, ὥσπερ γε καὶ διὰ περάμων ἀραιῶν ἔστιν ὅτε τὸ
ψυχρὸν ὕδωρ διηθούνηται ὡς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τε καὶ κατ'
Αἴγυπτον ἡθεῖται διὰ τινων οὐχ ἀπλῶς κεραιευθέντων,
ἀλλὰ τεχνικῶς κατασκευασθέντων εἰς ἀραιότητα, καθάπερ
γε καὶ δι' ὀθονίου, μὴ παρόντος ἀγγείου τοιοῦτου. ταῦτα
πάντα τεχνικῇ ἔχει τὴν παρσκευὴν, ὥσπερ γε καὶ ὅσα
κατὰ τοὺς ἀγωγοὺς τῶν πηγῶν ὑδάτων πράττομεν, οἷα ἐν
τοῦ τυχόντος λίθου παρασκευάζοντες αὐτοὺς καὶ χρίοντες
ἐνδοθεν ἐνίοτε. διαφορὰ γὰρ οὐ σμικρὰ κατὰ γε τὴν αἰου-
ρὴν αὐτὴν ἔστιν ἢ πίτταν ἢ γύψον εὔσαν ἢ χωρὶς ταύτης
πλήθον ὅπτην ἢ λίθον ἔχοντά τινα ποιότητα μοχθηρὰν ἢ

nos aërem aut vento aliquo aut in aedibus frigidum aërem
includentibus: sunt enim domus quaedam frigidis spelun-
cis per similes. Interdum et perhumida refrigeratio acqui-
ritur, ut per nivem circumdatam; aut si sub fonte rapide
labente ponatur; aut in puteo, idque bifariam, nonnun-
quam quidem in ipsam putei aquam nobis vasculum de-
mittentibus, in quo aqua calefacta continetur, nonnun-
quam vasculum supra aquam suspendentibus, sicut etiam
per testas raras interdum turbulentas aquas percolantes;
ut Alexandriae et in Aegypto percolantur per quaedam
non simpliciter testacea vasa, sed artificiose, ut rara sint,
praeparata: quemadmodum et per linteolum huiusmodi
vaso carentes excolare solent. Haec sane omnia artificiose
parantur, sicut etiam quaecunque circa fontanarum aqua-
rum ductus machinamur, illos non ex quocunque lapide
fabricantes interiusque illinentes interdum: haud enim
parvum discrimen in ipso illitu est, siue picem, siue gy-
psam illiveris, siue citra illitum; laterem usum aut lapi-

Ed. Chart. IX. [495.]

Ed. Basf. V. (500.)

ἀγαθὴν ἢ μηδεμίαν ὅλως ἔχοντα σαφῆ. καὶ μέντοι καὶ
 ἁρτία πολλάκις ὁρῶμεν ἐν διαφερούσῃ γῇ καὶ δι' ὀχετῶν
 ἢ σολήνων ἄγομεν ὕδωρ ἐκ πηγῆς, ἥτοι βέλτιον ἢ χεῖρον
 ἐργάζεσθαι δυναμένων ἢ καὶ μηδ' ὅλως ἀλλοιοῦντων αὐτό.
 ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα τεχνικῶς γίνεται περὶ τὴν παρα-
 σκευὴν τοῦ ὕδατος. ὅταν δ' ἀπὸ τῆς γῆς κατὰ τόπον οὐ-
 σης ἐν ᾧ διατρώμεθα λαμβάνωμεν ἢ ἐκ λίμνης ἢ ποταμοῦ
 παραφύλλοντος ἢ τὸ καλούμενον ὄμβριον, οὐδὲν ἐνταῦθα προσ-
 τίθεμεν ἐκ τῆς τέχνης. διὰ τοῦτ' οὖν ὁ Ἰπποκράτης εἴ-
 πεν, ὕδατιν ἀτεχνίῳ ἀντιδιαφύροντες αὐτὰ τοῖς τεχνικῇ
 ἔχουσι τὴν παρασκευὴν, ἃ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀτεχνίων
 ὀνομάζομεν τεχνικά. καθάπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν οὐ περὶ
 πάντων ὑδάτων ὅσα τεχνικῶς παρασκευάζομεν ἔγραψεν, ὡς
 εἰ καὶ σύγγραμμα πρὸς ἔκδοσιν ἐποίησατο, μόνου δ' ἐνὸς
 ἐμνημόνευσε τρόπου παρασκευῆς, ταυτὶ γράφων ἐν ὑπο-
 μνήματι πρὸς ἀνάμνησιν, οὕτως καὶ νῦν οὐ περὶ πάντων
 ὑδάτων ἀτεχνίων, ὅπερ ἐστὶν αὐτοφῶν, ἀλλ' ἐνὸς εἶδους

dem improba aliqua aut bona aut nulla prorsus evidenti
 qualitate affectum impolueris. Quin etiam puteos saepius
 in diversa terra defodimus et aquam per canales et fistu-
 las ab aliquo fonte, quae meliorem aut deteriores ipsam
 reddere valeant aut etiam nulla ratione permulent, deri-
 vamus: nempe haec ad aquam praeparandam artificioso
 praestantur. At quum ex terra ejus loci, in quo degimus,
 aquam sumimus aut ex lacu aut praeterlabente flumine
 haurimus aut pluviatilem, quae vocatur, colligimus, pror-
 sus nihil artis huic adhibemus. Propter hoc igitur inquit
 Hippocrates aquarum arte carentium, ipsas artificioso praepa-
 ratas opponens, quas arte carentibus comparantes artificiosas
 adpellamus. Quemadmodum autem paulo ante non de omni-
 bus aquis arte paratis locutus est, sicut si librum, ut in pu-
 blicum ederetur, conscripisset, sed unius tantum praepa-
 randi rationis mentionem habuit, utpote sibi ipsi commen-
 tariolum recordationis causa conficiens, ita et hoc loco
 non de omnibus aquis arte carentibus, hoc est sponte

Ed. Chart. IX. [495. 496.]

Ed. Raf. V. (500.)

μόνον διήλθεν, ὃ καλούμεν, οἷς ἔφην, ὄμβριον. ἔγραψε δ' αὐτοῦ διαφορὰς δύο, τὴν μὲν ἐτήριαν, ἣν καὶ προδήλως ψίγει, κακὸν εἶναι λέγων τὸ λαίλαπῶδες, ἐτήριαν δ' ἐφεξῆς ἀδύλον εἶτε μόνον ἄψεκτον εἶτε καὶ τινος ἐτέρου τύχη, ἐνόμιζε δὲ σκαιὸν αὐτό. τὸ γὰρ ἀπὸ τοῦ αἵρος ἀποκριθὲν ἢ βρογχιαῖον, ὥραιον εἶναι φησι. ὥραιον δὲ ἐγχωρεῖ μὲν καὶ τὸ κατὰ τὴν προσήκουσαν ὥραν γινόμενον ὡς ἐπαινοῦντα λέγειν αὐτὸν, ἐγχωρεῖ δὲ καὶ μόνον οὕτως ὀνομάζειν, τὸ κατὰ τὸ μέσον θέρους ὀνομαζόμενον, ἐπειδὴ μάλιστα τὸν καιρὸν τούτου ὥραν ἔτους ὀνομάζουσιν οἱ Ἕλληνες. ἐπιφέρουσι μὲν γὰρ τὸ τῆς ὥρας ὄνομα καὶ φθινοπώρῳ καὶ χειμῶνι καὶ ἡρι. καὶ ἔξοχὴν δὲ ἐνίοτε καλοῦσιν ὥραν ἔτους ἐκείνον τὸν καιρὸν ἐν ᾧ τοὺς ὥραίους ὀνομαζομένους καρποὺς τελειοῦσθαι συμβαίνει. τοῦτ' οὖν ἀδελὸν ἴσται, ὅσον ἐπὶ τῇ ρήσει, πλὴν εἰ προαθελήμεν αὐτοὶ τι περὶ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας, ἢ φυσικῆς τῶν πραγμάτων ἐνδεῖ. [496] ἕως.

naturae talibus procreatis, sed de una sola specie, quam, ut dixi, pluviatilem vocamus, sermonem fecit. Istius vero duas prodidit differentias, alteram quidem, quam et aperte vituperat, malam esse dicens, procellosam scilicet; alteram vero deinceps non constat, an reprehensione solum carere dicat, an et aliquid aliud ei tribuat; procellosam autem putavit incommodam, siquidem ab aëre excretam aut cum tonitru, Graeco vocabulo adpellat hoream, latine dixeris temporariam vel tempestivam vel opportunam. Contingit autem temporariam aquam ut congruo tempore proveniente ipsam laudantem appellare; contingit autem et eam solam quae aestate media per imbres effunditur temporariam nominare, quandoquidem hanc anni partem Graeci potissimum ὥραν, id est tempus, appellant. Verum tamen et autumno et hiemi et veri temporis appellationem accommodant, sed per excellentiam interdum eam anni partem tempus nominant, in qua fructus temporarios vocatos maturefcere accidit. Id igitur quantum ad verba Hippocratis attinet, obscurum est, nisi si nos ipsi

Ed. Chart. IX. [496.]

Ed. Bas. V. (500.)

καὶ προσέει δια τί τὸ λαλαπῶδες μὲν ἐψηξεν, οὐκ ἐψηξε δὲ
τὸ τ' αἰθέριον καὶ τὸ βροντιαῖον. ἀθλον δὲ καὶ πότιρον
εἰς πόσιν αὐτὸ παρασκευάζειν ἡμᾶς ἤξιωσεν ἢ πρὸς τὰς
ιατρικὰς χρείας. εἰς τε γὰρ ὁφθαλμῶν φαρμάκων κατα-
σκέην ἴδατε τοιοῦτῳ χρῶμεθα καὶ τὸ καλούμενον ὑδατινον
ἐξ αὐτοῦ σκευάζομεν. ὡραῖον μὲν ἀκούειν ἄμεινον οὐ τὸ
κατὰ τὸ ἔαρ εὐσθενῶς, ὡς ἤκουσάν τινες. οὔτε γὰρ ἐξαι-
ρέτως τις ὥραν ἔτους ὠνόμασε τὸ ἔαρ, ἀλλ' ἀπλῶς ὥραν,
ὥσπερ καὶ, τὰς ἄλλας, οὔτε φαίνεται τῆα ἀρετὴν ἔχειν
ἐξαιρετον ὁ τηνικαῦτα γεγόμενος ὕμβρος, ἀλλὰ πολὺ βέλ-
τιον ἡγεῖσθαι λέγει αὐτὸν ὡραῖον, ὅπερ ἂν ᾔηται κατὰ τὸν
καιρὸν ἐκεῖνον, ὃν ὀνομάζουσιν ὥραν ἔτους. ἐμολογοῦν γὰρ
αὐτὸ φανίται καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ αἰθέρος ἀποκριθὲν αὐτῷ
λελέχθαι. καλεῖν γὰρ ἔθος τοῖς παλαιοῖς, ὅταν μὲν ἀκρι-
βῶς καθαρὸν ἢ τὸ περιέχον ἡμᾶς, αἰθέρα, τὸ δ' ἀχλυσ-

aliquid ex iis quae vidimus aut ex naturali rerum indica-
tione adjiciamus, ac praeterea, cur procellosam aquam
improbet, aetheream vero cum tonitru effusam non im-
probet. Incertum quoque est, utrum ipsam nos ad po-
tum an ad medicinae usus praeparare jufferit: nam ocu-
lorum medicamentis componendis hujusmodi aquam adhi-
bemus et ex ipsa aqueum vocatum medicamentum confi-
cimus. Porro temporariam intelligere satius fuerit, non
vernā, cum impetu delapsam, ut nonnulli stulte acci-
piunt, nullus enim per excellentiam tempus anni ver
nuncupavit, sed quemadmodum et alias anni partes, ab-
solute tempus, neque tunc temporis effusus imber aliqua
eximia virtute praeditus esse cognoscitur. Sed multo an-
tiquius fuerit putare, ipsum temporariam aquam dicere,
quam eo sane tempore pluerit, quod anni tempus Graeci
nominant: huic enim sententiae et illud sane favore vi-
debitur, quod ab ipso dictum est et aqua ab aethere ex-
creta: nam veteres Graeci coelum, nos ambiens exquiste
purum, aethera; caliginosam vero aut nubibus opacum,

Ed. Chart. IX. [196.]

Ed. Basf. V. (500. 501.)

δις ἢ νεφῶδες αἶρα. κατὰ τοῦτο γοῦν αὐτὸ (501) καὶ τὸν ὑπὲρ τὰ νεφέη τόπον, προσαγορεύουσιν αἰθήρα καὶ σαφῶς ἐδήλωσε καὶ ὁ ποιητὴς εἰπὼν

Εἰς ἑλάνην ἀναβάς περιμήκετον, ἢ τότ' ἐν Ἰδῇ

Μακροτάτῃ περικυβία δι' ἡέρος αἰθέρ' ἴκανεν.

ἐμπάλιν δ' ὅταν εἴπῃ.

ἡέρος δ' Ἡρῇ

Πόντια πρόσθε βαθεῖαν ἱρυκίμεν,

ἐνδείκνυσθαι φαίνεται τόνδε τοῖς ἔπεσι. καὶ πάλιν ὅταν εἴπῃ

Ἄηρ γὰρ παρὰ νηυσὶ βαθεῖη, οὐδὲ σελήνῃ

Οὐρανόθεν προύφανε, κατείχετο δ' ἐν νεφέεσιν.

ὅταν οὖν ἐν τῷ θίρει λεπυνόμενον ὕδωρ ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ὥραν θερμότητος εἰς αἰμούς ἀοράτους λυθῇ καὶ διὰ τοῦτο ἀδήλως ἡμῖν ἀνενεχθῇ πρὸς τὴν ὑπὲρ γῆς αἶρα, κάπειτα συμβῇ διὰ τινα μεταβολὴν ἐπὶ τὸ ψυχρὸν ἢ ἀνέμων ἀντιπνευσάντων ἀλλήλοις καὶ πυκνωθέντος τοῦ περιέ-

aërem vocare consueverunt. Haec eadem igitur ratione et locum supra nubes aethera nominant, idque clare et poeta significavit, inquit:

Constitit, ac leviter scandens tunc abiit in alta

Aethera, quae ex Ida surgens ultra aëra adibat.

Contra vero quum dixit:

Aëra sed: crassum Juno se propulit ante.

Profundum hunc nostrum aërem per ea verba insinuare videtur; atque iterum quum dixit:

Aër densus erat naves complexus, Olympo

Nubibus obscuris circumdata Luna latebat.

Itaque cum aestate aqua ejus temporis calore attenuata in halitus invisibiles dissipata fuerit, atque idcirco clam nobis in aërem supra terram subvolaverit, ac deinde propter aliquam ad frigidum mutationem ac ventis inter se resstantibus densatoque aëre praetenuatos halitus iterum

Ed. Chart. IX. [496.]

Ed. Bas. V. (501.)

χοιτος ἐνομένους τοῖς λελεπυσμένοις αἰμοῦς, αἰσθητὸν ὕδωρ γίνεσθαι τινι καὶ τὸν ὄμβρον ἐροῦμεν ὡραῖον εἶναι, λελεπυσμένου τε καὶ προκατεμψασμένου τοῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν αἶρα θερμότητος, εἶναι τε διὰ τοῦτο βέλτερον αὐτὸ τῶν λαλαπωδῶν ἀκατεργάστων τε καὶ ἀρεπαβλήτων ὄντων, ὅποια κατὰ τινος πηγῆς ὕδατα γίνονται τὰ καλούμενα πρὸς τῶν ἀρχαίων ἀτεταγμένα· διὰ τί δὲ καὶ τὸ βρονταῖον ἀποδέχεται μᾶλλον ἢ τὸ λαλαπωδὸς ἐφεξῆς ἰδωμεν· ἐμοὶ μὲν δοκεῖ διότι τὰς βροντὰς οἶδε γινόμεναις, ἥτοι διὰ πυρὸς ἐναπόληψιν, ὅταν ἐκκρινόμενον οἶον φῆξιν τινα ποιήσαι τοῦ περιέχοντος αὐτὸ νέφους, ἥτινα καὶ κραναὶ πίπτουσιν ἢ περατριβομένων ἀλλήλοις τῶν νεφῶν, ὧν οὐδέτερον ὑπάρχει τῇ λαλαπωδίᾳ· πεπύκνυνται γὰρ ὁ αἶρ ἐν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει συνεχὺς καὶ μέλας ἐνὸς νέφους ἅπαντα αὐτὸν κατεληφότος· εἰκότως οὖν οὗ γίνονται βρονταὶ κατὰ τῆς τοιαύτης διαθέσειν τοῦ περὶ τὴν γῆν αἵρος· ἐν γὰρ τοῖς διασπασμένοις καὶ κατὰ τὴν περιγραφὴν ἰδίαν

cogi et in aquam sensibilem evadere contigerit, tunc imbrem illum temporarium vel tempestivum esse dicemus, extenuata aqua, ac prius ab aëris calore elaborata, atque ideo meliorem ipsam esse nimboris, utpote neque confectis, neque ulla mutatione elaboratis, quales in nonnullis fontibus aquae scaturiunt, a veteribus indomitae crudaeque nominatae. Verum cur tonitrualem, ut ita dicam, aquam potius quam nimbosam approbet, deinceps videamus. Id profecto mihi ea ratione fecisse videtur, quod tonitrus duorum modorum alterutro fieri noverit aut ob ignem interceptum, qui erumpens, circumplexam nubem veluti dilaceret, quo etiam tempore fulmina decidunt aut inter se allisis attritisque nubibus. Neutrum in nimbosa aqua inest: liquidem in huiusmodi statu aër conspissatus est, una continua atraque nube ipsum totum occupante. Quapropter haud immerito in hoc aëris terram ambientis statu nequaquam tonat: namque diversis nubibus ac propria circumscriptione vagantibus, quum inter

Ed. Chart. IX. [496. 497.]

Ed. Bas. V. (301.)

γερομένους νέφεισιν, ὃ τ' ἀλλήλοις ἐντύχη, τὴν παράτριψιν
 εὖλογον γίνεσθαι. τοῦ δ' ὅλου συνεχοῦς τε καὶ ἡνωμένου
 παράτριψις οὐκ ἂν γένοιτο. διὰ τοῦτο οὐδὲ κεραυνοὶ πί-
 πτουσιν ἐν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει, [497] μήτ' αἶρος ἐν
 τοῖς νέφεισι περιλαμβανομένου θερμοῦ μήτε περιτρίψεως
 ἰσχυρᾶς γενομένης. ὅταν γὰρ ἀλλήλοις ἀπαιῶντα τὰ νέφη,
 τὸ μεταξὺ πυρῶδες εἰς ἑαυτὰ συνελκύνοντα καὶ σφίγγοντα
 πυκνώσει, τελείως ἐκθλίβηται, τηνικαῦτα ποτὲ μὲν εἰς τὴν
 ἄνω χώραν ὃ κεραυνὸς ἢ τὴν εἰς τὸ πλάγιον, ἐνίοτε δ' ἐπὶ
 τὴν γῆν. ταύτην μὲν τὴν φορὰν αὐτοῦ ὀραῖμεν μόνην, αἱ
 δ' ἄλλαι λανθάνουσιν ἡμᾶς. ἔμοι μὲν οὖν εἰρηται διὰ συν-
 τόμων εἰς τὴν ῥῆσιν ὅπως τε γίνονται βρονταὶ καὶ διὰ τί
 τὸ βροντιαῖον ὕδαρ ἄμεινον ἔφησεν εἶναι τοῦ λαίλαποδους.
 ἄκρως δὲ καθαρὸν καὶ λελεπτυσμένον εἶσι τὸ κατεργασμένον
 οἷον. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτου τε καὶ τοῦ λαίλαποδους,
 τὸ βροντιαῖον, ὅσον ἀπολείπεται τοῦ οἷου, τοσοῦτον πλεο-

se concurrunt, ratio postulat fieri attritionem; unius au-
 tem totius continuas perpetuaeque nubis conflictus fieri
 non potest. Quamobrem neque fulmina in hac coeli con-
 sultatione cadunt, quoniam quia calidus aër intra nubes non
 includitur, tum quod neque ipsae inter se magno impetu
 concurrunt. Nam quando inter se concursantes nubes
 igneum illud, quod intervenerat, intra se ipsas compel-
 lentes et confringentes exquisitè densaverint, tunc utique
 fulmen nonnunquam sursum versus aut in obliquum, non-
 nunquam vero et in terram extruditur. Hanc solam ful-
 minis expulsionem nos conspiciamus, aliae vero mortalibus
 ignotae sunt. Porro a me brevibus ad proposita verba
 explananda ut tonitrua fiant dictum est; curque toni-
 trualem aquam, ut ipsius verbo utar, quam ex nimbo
 proveniente meliorem esse asseruit. Summe vero munda
 ac tenuis est temporaria aqua elaborata. Inter hanc au-
 tem et procellosam tonitrualis est, quae quantum a tem-
 poraria vincitur, tantum procellosam superat. Igitur in

Ed. Charit. IX. [497.]

Ed. Basf. V. (501.)

πέκει τοῦ λαίλαποιδους. ἔτοιμον οὖν ἤδη τοῖς ἅπαντα μερ-
μαιρομένοις οὐ προσῆκον ἰατρῷ φέρειν τοσαύτης ἀπεισθαι
φυσιολογίας. εἰ δέ γε μηδὲν λογισμὸν εἶπον ἀπετηνάμην
ἀπλῶς βέλτιον μὲν εἶναι τὸ αἰραῖον τοῦ λαίλαποιδους, μέσον
δ' ἄμφοιν τὸ βροντιαῖον, ἐκέλευον ἂν με προσθεῖναι τινα
ἀπόδειξιν οἷς εἶπον, οὔτε γὰρ με πιστεύειν αὐτοῖς ὡς νό-
μοις δίκαιον οὔτε ἀνάγκην ἔχειν ὡς τυραννικοῖς προστά-
γμασι πείθεσθαι. εἰ τοίνυν ἐκφεύγειν ἀδύνατόν ἐστι τὴν
γλωττίαν τῶν ἀπαιδεύτων τε ἅμα καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων,
ἄμεινον δ' ἐπὶ τοῖς βελτίοσιν ὑπ' αὐτῶν ψέγεσθαι, καλῶς
ἂν εἴημεν εἰρηκόεις τὴν περὶ γενέσεως βροντῶν φυσιολο-
γίαν. τὸ μὲν γὰρ ἀναπόδεικτον ἄπιστον εἶναι δοκεῖ πᾶσιν
ἀνθρώποις, τὸ δὲ μηδὲ ἀπεισθαι φυσιολογίας ἰατρὸν, οἱ
παντάπασις ὀρθῶς λέγεσθαι φαίνεται, δεικνυσὶ τε τούτους
ἀποφνημαμένους αὐτοὺς ἡμῖν ὡς τυράννους, οἷς προστάττουσι
πείθεσθαι κελεύοντες. ἄμεινον δ' ἢ ἄρα μὴ τυραννικῶς

promptu jam est istis omnia vituperantibus dicere, haud
medici munus esse tam longam de rerum natura orationem
habere. Ceterum ut his respondeam, si nullam rationem
asserens simpliciter asseverassem, temporariam aquam nim-
bosa esse meliorem, inter has vero tonitrualem mediocrem,
aliquam sane eorum quae dixissem rationem me adicere
praecepissent, neque se dictis meis tanquam legibus cre-
dere justum esse, neque ipsis ut tyrannicis praeceptis pa-
rere necessum esse dixissent. Quocirca, si illiteratorum
juxta flagitiosorumque hominum latratus evitari non pot-
est, praestat autem ob res meliores ab istis male audire,
profecto rectissime tonitruum causas naturales rimati sumus:
quod enim probatione caret, omnibus hominibus incredi-
bile esse videtur. Neque admodum recte dictum videtur,
quod a medico videlicet sermo de natura faciendus non
sit, indicatque hos ipsos, qui ita pronunciant, nobis ut
sibi tanquam tyrannis edicta proponentibus obtemperemus
imperare. Verum praestabat sane non tyrannico more

Ed. Chart. IX. [497.]

Ed. Bas. V. (501.)

προστίεται, ἀλλὰ διδάσκειν ἡμᾶς ἤτοι γε ὡς χωρὶς ἀποδείξεως ὁ λόγος πιστότερός ἐστι τοῦ μετ' ἀποδείξεως ἢ ὡς οὐκ ἀληθῶς εἴρηται τι κατὰ τὴν αἰτίαν ἀπόδοσιν. οἱ δὲ γε τούτων μὲν οὐδέτερον πράττουσιν, ἑκατέρως δὲ ψεύγουσιν. εἰ μὲν δὴ μηδεμίαν ἀπόδειξιν εἵπομεν, ὡς ἀναπόδεικτα φλυαροῦντας, εἰ δὲ προσθείημὲν τινα λόγον, ὡς οὐκ εἴη πρέπον ἱατρῷ φυσιολόγῳ ὡς ἀληθοῦς ἀπτεται.

κ.

Ἵδωρ βορὸν, ἀγρυπνίη βορὸν.

Ἄφ' ὧν πεφύκασιν ἀγρυπνία τε καὶ ὕδωρ ἐργάζεσθαι, τὴν προσηγορίαν αὐτοῖς ἔθετο, βορὸν ὀνομάσας ἑκάτερον, ἐπειδὴ βορὸς ἡμᾶς ἐργάζεται. καλοῦσι γὰρ καὶ νῦν εἰς συνήθως οἱ κατὰ τὴν ἡμετέραν Ἀσίαν ἅπαντες Ἕλληνες ἀνθρώπους βορὸς τοὺς πολλὰ δυναμένους ἐσθίειν. ἐμάθετε δὲ τὰς περὶ τὴν τροφήν ὀρεῖξεις ἐξ ὑδροποσίας αὐξά-

imperare, sed potius docere aut sermoni absque ratione magis quam rationem reddenti fidem esse habendam aut in referenda causa a nobis aliquid non vere fuisse traditum. At isti horum neutrum faciunt; imo utrumque vituperant, si nullam probationem attulerimus, nos probatione carentia effutire, si rationem aliquam adjecerimus, non esse medici, ut phyci munus, de veritate aliquid disputare, jactantes.

XX.

Aqua edax, vigilia edax.

Ab iis quae et vigilia et aqua efficere aptae sunt, ipsa appellationem imposuit, utramque edacem nominans, quod nos scilicet edaces reddat; quandoquidem et hac etiam tempestate in nostra Asia Graeci omnes, edaces homines, qui multa comesse valent, usitato vocabulo appellitant. Didicistis autem cibi appellationes ab aquae potu

Ed. Chart. IX. [497. 498.]

Ed. Bas. V. (501.)

νομένας, ἢ λόγῳ καὶ ψυχρὸν ὕδωρ πινόντων ἢ ἔδισμα ψυχρὸν ἢ στυφόν. ὅσα μὲν γὰρ εἰς ὀλίγον συνάγῃ τὸ κατὰ τοὺς χειῶνας [498] τῆς κοιλίας αἷμα, τὰς ὀρεῖς αὐξάνοντά τε καὶ γεννῶντα δίδεικται. τὰ δὲ θερμαίνοντα καὶ χιόντα τὸ αἷμα καθαιροῦντα καὶ παύοντα τὰς ὀρεῖς. κατὰ τοῦτ' οὖν καὶ ὕδωρ γίνεται βορὸν, ἡ δὲ ἀγρυπνία τῷ διαφορεῖν. ἐμάθετε γὰρ ἤδη καὶ περὶ ταύτης, ὥσπερ γὰρ καὶ περὶ ὕπνου. πέττει μὲν οὖν ὁ ὕπνος ὡς ἀν' ἰσῶ ῥέποντος ἐν αὐτῷ τοῦ θερμοῦ, διαφορεῖ δ' ἡ ἀγρυπνία, συνπαύοντος ἐαυτῷ τοῦ συμγύτου θερμοῦ κατὰ τὴν ἐπὶ τ' ἐκτὸς κίνησιν οὐκ ὀλίγα μόρια τῆς τοῦ σώματος οὐσίας. διὰ ταῦτα μὲν οὖν εἴρηται βορὰ τὸ θ' ὕδωρ καὶ ἡ ἀγρυπνία, σὺ δὲ μὴ παρακούσης καὶ νομίσης ταῦτόν εἶναι τὰ πολλὰ προσφέρειν τῷ πέττειν τε καὶ κατεργάζεσθαι πολλά. βελτίων γὰρ ὕδατος οἶκος, οὐ μόνον εἰς τὴν γαστέρα πέψιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῶν περθεύοντων ἀνάδοσιν αἱμάτων τε καὶ θρέψιν, οὐρησίν τε καὶ διαπνοήν, ἐπὶ τῶν ὑγιαίνοντων

ea plane ratione excitari, qua et gelidam bibentes aut frigidum cibarium adstringensve allumentes appetentiores evadunt. Alibi namque ostensum est quaeque ventriculi tunicarum sanguinem in arctum constringentia appetentias augere et procreare; contra vero calefacientia fundentisque sanguinem dejicere finireque appetentias. Hac itaque ratione aqua vorax existit: alia vero ratione vigilia, quod scilicet corpus digerat atque dissolvat: de hac etenim jam sicut et de somno notitiam habuistis. Concoquit plane somnus utpote calido tunc interiora pesente; dissipat vigilia, infuso calido, dum exterius emicat, secum haud exiguas corporeae substantiae particulas educente. Igitur propterea aqua et vigilia edaces dictae sunt. At tu ne perperam accipito, neve idem esse existimato multa comesse et multa concoquere atque conficere. Siquidem vinum aquae praestat non solum ad coctionem, quae in ventriculo fit, adjuvandam, sed etiam ad concocta distribuenda, ad sanguinem creandum, ad nutriendum, ad lo-

Ed. Chart. IX. [498.]

Ed. Bas. V. (501.)

σωμάτων. εὐδῆλον δὲ ὡς ἐπὶ τούτων ὁ λόγος εἴρηται νῦν ὑφ' Ἰπποκράτους, οὐδενὸς ἀγνοούντος ἥνικα βλάπτει τοὺς πλείστους τῶν νοσούντων οἶος. ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγρυπνία κατὰ διττὸν τρόπον γινομένη διττὴν ἔχει καὶ τὴν ἐπὶ ταῖς ἐδωδαῖς τελευτήν. εἰ μὲν γὰρ πράττοντες τι διὰ νυκτός, ὡς ἐν ταῖς παννυχίσαι, ἐρηγορότεες διατελώσι, κινουταὶ μὲν τὸ σῶμα, βλάβη δ' οὐδεμία σαφὴς γίνεται δυνάμειος. ἐὰν δὲ κατακείμενοι μέρη μὲν τινα τῆς νυκτός ὑπνώσωμεν, ἀγρυπνήσωμεν δὲ τὰ λοιπὰ, κωλύεται μὲν ἡ δύναμις. οὔτε γὰρ ὀρεγόμεθα βέλτιον οὔτε πέττομεν οὔτε τὰς ἐφεξῆς τῇ πέψει φυσικὰς ἐνέργειας ἀμέμπτους ἔχομεν, ἅπαντες χείρους γινόμενοι τῶν καλῶς κοιμηθέντων.

κα'.

Ἐνθέρμῳ φύσει θερμὴ ὥρη, κοίτῃ ἐν ψύχει παχύνει, ἐν δὲ θερμῷ λεπτύνει.

tium citandum et ad corpora dissimulanda in recte valentibus. Nemini vero dubium est de iis in praesentia sermonem ab Hippocrate fuisse factum, quum inter omnes constet, plurimis aegrotis vinum officere. Verum et vigilia bisariam adhibita duplicem quoque a cibis finem consequitur. Nam si quippiam noctu agentes, ut in celebritatibus illis quas pernoctationes vocant, totam noctem insomnem traducant, corpus quidem inane redditur, sed nullum insigne virium detrimentum inde consequitur. At si cubantes aliquod noctis tempus somno capti quiescamus, reliquum autem vigilemus, vires profecto debilitantur: neque enim melius appetimus, neque concoquimus, neque concoctione sequentia naturalia munera inviolata perfectaue obimus, languidiores omnino quam qui bene dormierint evadentes.

XXI.

Percalidam naturam calido tempore, in frigore cubile crassam reddit, in calido attenuat.

Ed. Chart. IX. [498. 499.]

Ed. Bas. V. (501. 502.)

Τὸ μὲν ἐν ἀρχῇ τῆς ῥήσεως εἰρημένον ἐνθέρμῳ δῆλόν
 ἴσται ἀπὸ τῆς ἐνθέρμος εὐθείας κλινόμενον, τὸ δ' ἐπὶ τῇ
 τελευταίᾳ δύναται· ἂν τις ἀκούειν ὡς ἐκ τοῦ προθέσειως τῆς
 ἐν καὶ πτώσειως δοτικῆς τῆς θερμῆς συγκείμενον, ὥπερ
 αἰεὶ καὶ ἤκουσαν ὀλίγον δεῖν ἅπαντες οἱ ἐξηγηταί. τινὲς
 μὲν εἰς δύο μέρη διελόντες τὴν ῥήσιν, ὡς ἐκείτην ἰδίαν
 (502) ἐξηγήσειως δέοντες, ἔτι οἱ δ' ὅλην ὡς μίαν ἐξηγησά-
 μενοι. Διοσκορίδης δὲ καὶ μετέγραψεν ἐπὶ τὸ σαφέστερον
 αὐτὴν, ὥσπερ εἶωθε ποιεῖν ἐπὶ τῶν ἀσφαῶν ῥήσεων ἰδίαν
 μὲν ἔγραψε τὸ ἐνθέρμῳ φύσει θερμῇ ὥρῃ, προσθεὶς αὐτῇ
 τὸ λεπτύναι, βουλόμενος ἡμᾶς ἀκούειν τὴν ἐνθέρμον φύσιν,
 ὅπερ ἴσται πολυθερμὸν ἐν ὥρᾳ θερμῇ, τοιούτῃ θερμῇ λε-
 πτύνισθαι, διαφορουμένην ὑπὸ τῆς ὀνομαζομένης ἤδη συν-
 ἡθως ἅπασιν τοῖς νεωτέροις ἰατροῖς λόγῳ θεωρητῆς δια-
 πνοῆς, ἣν καθ' ἑτέραν λέξιν τινὰ ἄλλοι τινὲς ἀθροῦν αἰ-
 σθήσει διαπνοὴν [499] ὀνομάζουσι, γενομένην μὲν ἅπασιν

Dictionem hanc percalidam aphorismi hujus initio
 praepositam a recto casu percalida deflexam esse constat,
 sed vocem hanc, ἐνθέρμος, in fine positam quispiam ita
 posset accipere, ac si ex propositione ἐν, id est in, et casu
 dativo θερμῳ esset composita, quemadmodum sane omnes
 fere interpretes acceperunt, nonnulli quidem orationem
 hanc in duas partiti, perinde ac si utraque propria ex-
 planatione indigeret; alii vero totam, ut unam interpre-
 tati. Porro Dioscorides et ipsam in clariorem permutavit,
 ut in obscuris locutionibus facere consuevit. Separatim
 quidem scripsit, percalidam naturam calido tempore his
 verbis adjiciens hanc vocem, extenuat, nobis significare
 volens, percalidam naturam, hoc est multo calore ferven-
 tem, calido tempore, id est aestivo, extenuari, dilaben-
 tem atque evanescentem per eam quae ab omnibus medi-
 cis recentioribus jam trita et usitata voce ratione per-
 ceptilis diffusio nominatur; quam etiam altera appellatione
 quidam sensui ignotam perspirationem nominant, quae

Ed. Chart. IX. [499.]

Ed. Bas. V. (502.)

ἡμῖν ἐν ᾧ παντὶ τῷ βίῳ, διαφέρουσιν δὲ κατὰ τὰς ἡλικίας καὶ τὰς ὥρας ἐπιτηδεύματα τε καὶ συνελόντες γέναι τὴν ὅλην διαίταν ἣν διαιωόμεθα. ἀλλ' ἐν ᾧ παντὶ γε ταῖς διαφοραῖς κοινόν ἐστιν ἐπὶ μὲν ταῖς θερμότεραις ὥραις τε καὶ χοίραις, ἡλικίαις τε καὶ φύσεσι καὶ διαίταις, ἀπορροῖν ἔξω τοῦ σώματος οὐκ ὀλίγην μοῖραν ἐκ τῆς οὐσίας ἡμῶν, ἐπὶ δὲ ταῖς ψυχρότεραις πυκνουμενου τοῦ δέματος ἴσχεσθαι μὲν τὸ πλείστον, ὀλίγον δ' ἐκκινουῖσθαι. κατὰ τοῦτ' οὖν ἀληθὲς ἔστι τὴν πολυθερμον φύσιν ἐκ ὥρα θερμῇ λεπτύνεσθαι, διπλασιαζομένης τῆς ἀπορροῆς, ἣν ἐκ τῆς οἰκείας θερμότητος ἔχοντες σύμφυτον ἐπικτῶνται τὴν προγενομένην ἔξωθεν ἀπὸ τῆς θερμῆς ὥρας. ἀλλ' αὐτὲ τῶν ἄλλων ἀντιγράφων εὗρον ἐν τινι ταύτην τὴν γραφὴν οὕτε τις τῶν ἐξηγητῶν οἶδεν αὐτήν, πλὴν ὅτι Διοσκορίδης αὐτὸς ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ βιβλίου προσέγραψεν, ἐν δύο μόνοις ἀντιγραφοῖς ἑλληνικῶς ὡδὲ πως ἔχουσαν τὴν λέξιν. ἐνθέρμῳ φύσει θερμῇ ὥρῃ ἐν ψυχρῇ κοίτῃ παχύνει, ἐνθέρμῳ λεπτύνει. οὐ μὲν ἡμεῖς γε ἐν δυοῖν, ἀλλ' ἐν πᾶσιν οἷς ἀνέγνωμεν,

nobis omnibus per totum vitae curriculum inest, verum secundum aetates, anni tempora studiaque ac, ut brevibus expediam, secundum omnem quam degimus vitae rationem evariat. Sed in omnibus his differentiis illud commune inest, calidioribus quidem temporibus, regionibus, aetatibus, naturis et victus rationibus, de corpore haud exiguum substantiae nostrae portionem effluere; contra in frigidioribus, spissescente cute, plurimum retineri, exiguum dissipari. Hac igitur ratione percalidam naturam tempore calido extenuari verum est, duplicato scilicet effluxu: nempe ex proprio calore insitum habentes, novum praeterea exterius a calido tempore accedentem acquirunt. Verum neque in alio ullo exemplari hanc lectionem inveni, neque ullus explanator ipsam agnovit. Sed Dioscorides ipse in libri fronte inscripsit, sese in duobus foliis exemplaribus ita conscripta verba nactum esse, percalidam naturam calido tempore, in frigore cubile crassam reddit, in calido extenuat. Verumtamen nos non in

Ed. Chart. IX. [499.]

Ed. Basf. V. (502.)

οὕτως ἔχουσιν εὐρομεν τὴν λέξιν, ἐπιπύθηδες ἅπασας μὲν
ιδόντες τὰς κατὰ τὰς δημοσίας βιβλιοθήκας, ἅπαντα δὲ τὰ
παρὰ τοῖς φίλοις. ἐπὶ τὴν ἐξήγησιν αὐτῆς ἤδη τραπώμεθα,
παραλιπόντες ὅσα κακῶς εἴρηται τοῖς ἐξηγησαμένοις. ἐμοὶ
μὲν γὰρ δοκεῖ τὸ μὲν πρότερον μέρος τῆς ῥήσεως οὕτως
συμπληροῦσθαι δεῖν· ἐκθέρμῳ φύσει, θερμῇ ὥρῃ, ἐν ψύ-
χει κοίτῃ παχύνει, τὸ μὲν θερμῇ ὥρῃ κατὰ τὰς δοτικὰς
πρώσεις ἀναγνόντων ἡμῶν, ὡς εἰ καὶ ἐν τῇ θερμῇ ὥρῃ
λίλεται. τὸ δὲ ἐν ψύχει καθάπερ καὶ οὕτως εἶπεν. ἐν
αἰρὶ ψυχρῷ, συγχειμένης τῆς λέξεως ἐκ δυοῖν τοῦ λόγου
στοιχείων, προθέσεως μὲν τῆς ἐν, ὀνόματος δὲ τοῦ ψύχει
γενήσεται γὰρ ὁ σύμπος τοῦς τοιοῦτος, ὠφέλιμόν ἐστι τῇ
πολυθέρμῳ φύσει κατὰ θερμὴν ὥραν ἐν ψυχρῇ κοίτῃ κοι-
μᾶσθαι, παχυνθήσεται γὰρ οὕτως. εἰκότως δὲ ταῦτα ποιεῖν
ἡμᾶς ἐπὶ τῶν πολυθέρμων φύσεων ἐπέλευσεν ὁ Ἰπποκράτης.
εἰκότως γὰρ οὕσης τῆς θερμῆς φύσεως λεπτύνεσθαι διὰ τὸ

duobus, sed in omnibus quaecunque legimus, ita se ha-
bere hanc orationem comperimus, quum de industria
omnia et quae in publicis bibliothecis reposita sunt et
quae apud amicos invenimus, exemplaria inspexerimus.
Sed jam ad explananda verba convertamur, omnibus iis
quae prave ab interpretibus dicta sunt praetermissis.
Mihī sane prior aphorismi pars ita perficienda esse vide-
tur: per calidam naturam calido tempore in frigore cu-
bile crassam reddit, has voces, *calido tempore*, in sexto
casu nobis legentibus, perinde ac si in calido tempore
dictum esset; illud vero in frigore, idem est ac si dictum
esset in aëre frigido, ex duobus orationis partibus dictione
composita, praepositione scilicet *in*, et nomine *frigore*.
Erit enim integra sententia hujusmodi: utile est percali-
dae naturae, in calido tempore, in frigido cubiculo som-
num capere, ita namque crassescet. Nempe haud injuria
in valde calidis naturis haec nos facere praecepit Hippo-
crates; quandoquidem calida natura quum sponte ob efflu-

Ed. Chart. IX. [499.]

Ed. Bas. V. (502.)

πλήθος τῆς ἀπορροῆς, ἐὰν καὶ τῆς ὥρας αὐτῇ προγενομένης θερμῆς ἢ κένωσης διπλασιασθῇ, προσέλθῃ δὲ τρίτη τις ἄλλη κένωσις ἐν θερμῷ χωρίῳ καὶ στρωμνῇ θερμῇ κατακειμένου τοῦ ἀνθρώπου, συμβήσεται διαφορηθῆναι καὶ λεπυνθῆναι τὸ σῶμα τρίτην ὑπομείναν κένωσιν. ἐὰν δὲ ἐπὶ ταῖς ἀναγκαλαῖς σὺν τῇ ε' ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς ὥρας, ὥς οὐκ ἔστι φυγεῖν, ἢ γοῦν τρίτη πρὸς τὸνναντίον ἀχθῇ, οὐ διαφορεῖν, ἀλλ' ἐπέχειν δυναμένη τὰς ἀπορροὰς, οὐκ ἂν εἰς ἔσχατον ἀφίκοιτο κενώσεως ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ παχυνθεῖ μᾶλλον ἢπερ λεπυνθείη. τῆς γὰρ ψυχρᾶς κολίης σημαινούσης οἱ μόνον ὑποστορέσματα ψυχρὰ καὶ περιβλήματα, ἅπερ ἐκ σιιθόνων πυκνῶν καὶ τριβάκων ἱματίων τε τοιούτων γίνεται, προσέρχεται τε μέγιστον ἔτερον ἐπανόρθωμα τῆς τε κατὰ τὴν ὥραν καὶ τὴν φυσικὴν κρῆσιν ἀμετρίας, διὰ τῆς εἰσπνοῆς ψυχρᾶς αἵσης ἐμψύχεσθαι τὸ σῶμα. τοῦτο μὲν οὖν ἤδη καὶ πρόσθεν ἡμῖν εἶρητο, πρόσκειται δὲ νῦν τὸ κατὰ τὴν στρωμνὴν, ἵνα πανταχόθεν ἀναψύχεται τὸ σῶμα καὶ τὸ τῆς διαπνοῆς ἄμετρον εἰς συμ-

xum immodicum ad extenuandum idonea sit, si tempore calido accedente, evacuatio duplicata sit, quin etiam tertia quaedam alia inanitio in calido loco et calido strato cubante homine adjuncta fuerit, tum corpus triplici digestionem exhaustum dissipari emaciarique continget. Quod si duabus necessariis inanitionibus a natura atque tempore provenientibus, quas effugere non licet, tertia saltem in contrarium abducatur, non dissipare, sed coercere difflationes potens, ad extremam evacuationem homo non perveniet; quin imo pinguescat magis quam extenuabitur. Frigido enim cubili non modo lectos frigidos, sed stragula, quae ex linteis crassioribus et attritis, atque id genus aliis vestibus constant, significante; aliud quoddam maximum remedium excessus ratione temporis et naturalis temperamenti provenientis adjungitur, ut scilicet per frigidam inspirationem corpus refrigeretur. Id quidem jam et antea a nobis dictum fuit, sed nunc mentio lecti adjecta est, ut undique corpus refrigescat ac difflationis

Ed. Chart. IX. [499. 500.]

Ed. Basf. V. (502.)

μετρίαν ὑγίειν ἱκανάγηται. τὸ μὲν οὖν ἕτερον μέρος τῆς ῥήσεως τὸ πρότε- [500] ρον οὕτως ἂν μοι δοκεῖ μάλιστα τις ἐξηγήσασθαι. τὸ δ' ὑπόλοιπον ἔνθα φησὶν, ἐν θερμῷ λεπτύνει, σαφές ἂν ᾔν εἰ τῷ θερμῷ τὸ αἶρι προσ- ἐγγραπτο, τῆς ὅλης ῥήσεως ἐν τοιαύτῃ λέξει σαφῶς ἂν ἐρ- μηνευθείσης. τῇ πολυθέρμῳ φύσει ἐν ὥρᾳ θερμῷ κοίτη προσελθοῦσα ἐν αἶρι ψυχρῷ παχύνει, ἐν θερμῷ δ' αἶρι γινομένη λεπτύνει. κατὰ μὲν οὖν τὰς εὐθείας πτώσεις, οὕτως ἂν μάλιστα ῥηθεῖη σαφῶς, ὥς εἴρηται. νυνὶ δ' εἰ καὶ κατὰ δοτικὰς βουλευθείημεν ἐρμηνεύσαι, γένοιτ' ἂν ἡ λέξις τοιαύτη. τῇ πολυθέρμῳ φύσει ἐν ὥρᾳ θερμῇ καὶ τῇ ἐν αἶρι ψυχρῷ κοίτη παχύνεσθαι συμβαίνει, τῇ δ' αὐτῇ τοιαύτῃ ἐν αἶρι θερμῷ λεπτύνεσθαι συμβήσεται.

αβ.

Ἀσκήσις ὑγιᾶς, ἀνορίη τροφῆς, ἀσκήνη πόρων.

excessus ad salubrem commodationem redigatur. Altera quidem aphorismi pars, prior scilicet, ita sane ab aliquo potissimum explanari posse mihi videtur. Reliqua pars, ubi ait, in calido attenuat, dilucida sane foret, si ei voci, calido, aëre adscriptum esset, tota oratione per haec verba manifeste explicata: calidiori naturae, calido tempore, cubile in aëre frigido si accedat, crassum reddit; in calido autem aëre cubile extenuat. Per rectos quidem casus ita maxime aperte explanata oratio fuerit. Quod si per tertios et sextos loqui voluerimus, narratio sane hujusmodi fuerit. Calidiori naturae, tempore calido et cubili in aëre frigido crassescere accidit: hoc eodem vero cubili in aëre calido posito extenuari continget.

XXII.

Profectio tuendae sanitatis, non saturitas cibi, impigras ad labores.

Ed. Chart. IX. [500.]

Ed. Basf. V. (502.)

Τὸ μήτε ἐμπίπασθαι μέχρι κόρου μήτε ὀκνεῖν γυμνα-
ζεσθαι, κεφάλαιον ὑγιεινῆς διαίτης εἶναι ὑπεβλήθη.

πγ.

Ἐν τῇ ἐρηγορέναι δέλην ἐπιπόλαιον, ὕπνος ἄκος. τῇ δ'
ἐξ ὕπνου ἐρηγοροῖς ἐνίοις.

Ἐπιπόλαιον δῖψαν ἀκουστέον ἐστὶ τὴν πάνυ σμικρὰν,
ἣτις οὐτ' ἀπὸ παντὸς τοῦ σώματος οὐτ' ἀπὸ μεγάλης δια-
θείσεως γίνεται τῶν κατὰ γαστέρα μορίων, ἀλλ' ὡς Ἐρασί-
στρατος ἔφη, ξηραϊνομένων ἢ ἐκθερμαινομένων τῶν τόπων
δι' ὧν φέρεται τὸ ὑγρὸν ἐκ τοῦ στόματος τὴν κοιλίαν.
ταύτης οὖν τῆς δέψης ἰαμὰ ἐστὶν ὁ ὕπνος ὑγραϊνομένου
τοῦ βᾶθους, ὡς ἂν εἴσω ῥέποντος ἐν τοῖς ὕπνοις τοῦ αἵ-
ματος. ἐμπάλιν δὲ τοῖς ἐξ ὕπνου διεγερθεῖσιν, ὅταν ἐπιπό-
λαιος ἢ δῖψα, παύεται ῥαδίως ἐρηγοροῖσι, τὸ γὰρ τοιοῦ-
τον δῖψος γίνεται, θερμαινομένων ἐνίοτε τῶν μορίων, ὧν

Neque repleti usque ad saturitatem impigrumque esse
ad exercitationes salubris victus caput esse opinatur.

XXIII.

*Inter vigilandum siti in superficie somnus medela est;
siti vero ex somno vigilia quibusdam.*

In superficie sitim intelligere oportet valde exiguam,
quae neque a toto corpore, neque magno ventriculi par-
tium affectu excitata est, sed, ut dixit Erasistratus, are-
scentibus aut incaléscentibus locis illis, per quae ab ore
in ventriculum humor delabitur. Huic itaque siti somnus
remedio est, corporis penitioribus madéscentibus, utpote
per somnum sanguine ad interiora agente; contra vero
expergefactis, quum in superficie sitis adest, vigilantibus
facile sedatur. Hujusmodi namque sitis oritur incaléscent-

Ed. Chart. IX. [500. 501.]

Ed. Bal. V. (502.)

ἔφην Ἐρασίστρατον ἐμνημονεύειναι. θερμαίνεται δὲ κατὰ τὴν τῶν σιτίων πέψιν ἐν τῇ γαστρὶ. γινομένης γὰρ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ παραπλησίως τοῖς ἐφομένοις, ὥσπερ ἐκείνοις ἀναφέρεται τε αἷμὸς θερμὸς, οὕτω συμβαίνει ποιεῖ καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ μάλιστα τοῖς ἀκραιτέτερον οἶνον πεπωκόσιν. ἀλλ' εἰ ἐν ἐργηγορότων αὐτῶν ἡ γαστήρ κενωθείσα μὴκέτ' ἀναπέμψῃ τοὺς αἱμοὺς, ἢ τ' ἐν τοῖς τεθερμασμένοις μέρεσι θερμασία διαφορηθῇ, παύονται διψῶντες. ἐνιοὶ μὲντοι διψῶδεις ἐξ ὕπνου γίνονται, διὰ τὴν τῶν ἐθδεσμένων ἢ πεπομένων θερμότητα τῆς γαστροῦ ἐκθερμανθείσης, ἣτις οὐ καθίσταται χωρὶς τῆς ἐξωθεν ἐπικουρίας. οὕτως γοῦν οἱ πολλοὶ τῶν ἔθος ἔχόντων ψυχροποιεῖν ὤνητό ποτε πίνοντες ὕδωρ ψυχρὸν ἐν τοιούτῳ καιρῷ, πρὸ τοῦ λούσασθαι τε καὶ τροφήν προσεῖνγκασθαι. διὰ τοῦτ' οὖν ἐν τῇ δευτέρᾳ διαφορᾷ τοῦ δίψους προσέθηκε τὸ ἐνίοις. οὐ γὰρ ἅπασιν, ὡς ἐπιδέδεικται, τοῖς ἐξ ὕπνου διψῶσιν ἡ αὐτὴ διάθεσις γίνεται. ταύτην δ' οἷ [501] τε

tibus nonnunquam particulis, quarum dicebam Erasistratum meminisse. Calefcunt autem dum in stomacho cibi concoquantur. Nam quum hujusmodi concoctio ab infuso calido perinde atque elixatio fiat, quemadmodum in illa calidus quidam halitus effertur, ita nonnunquam et in ventriculo et maxime vinum meracius epotis contingit. Verum si vigilantibus ipsis stomachus inanitus nullos praeterea vapores suggerat et calefactarum partium calor evanuerit, siti liberantur. Porro nonnulli a somno ob ciborum potionumque calorem ventriculo ex calefacto siticulosi fiunt, quorum sitis sine externo subsidio non tollitur; quocirca nonnullis frigidam potare solitis hoc tempore ante balneum ac cibi assumptionem gelidae aquae potus nonnunquam usui fuit. Propterea igitur in secunda sitis differentia adjecit hanc particulam, quibusdam, neque enim omnibus, ut ostensum est, a somno sitientibus idem affectus oboritur. Hanc lectionem autem et veteres ex-

Ed. Chart. IX. [501.]

Ed. Baf. V. (502. 503.)

παλαιοὶ τῶν ἐξηγητῶν ἐπίστανται τὴν γραφὴν, ἐν τε τοῖς ἀκριβέσιν ἀντιγράφοις εὐρίσκεται.

κδ'.

Αὐθις οἷσι πλείστον τὸ θερμὸν μεγαλοφωνότατον· καὶ γὰρ ψυχρὸς αἷρ πλείστος. δυοῖν δὲ μεγάλων μεγάλα καὶ τὰ ἔγγονα γίνεται.

(503) Προεῖπον ἄρτι τῆς ῥήσεως ταύτης τὴν γραφὴν τὴν ἀρχαίαν οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐν οἷσι πλείστον τὸ θερμὸν ἐκείνοι τῶν ἐξηγητῶν ὅσοι τοῦ τέλους τῆς προτίρας ἀγείλονται τὸ ἐνίοις. λέγωμεν οὖν ἤδη περὶ τῆς κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν ἀληθείας. οἷς γὰρ πλείστον ἐστὶ τὸ θερμὸν ἐν τῇ καρδίᾳ δηλονότι, ταύτην γὰρ ἐδείξαμεν οἷον ἐστὶν εἶναι τῆς ἐμφύτου θερμασίας, ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ τὸν εἰσπνέμενον αἶρα πλείστον εἶναι· καὶ γὰρ καὶ τοῦτ' ἐδείχθη κατὰ τὸ περὶ χρείας ἀναπνοῆς. εἰ δ' ἐστὶ πλείον τὸ θερ-

planatores agnoscunt et in castigatissimis exemplaribus invenitur.

XXIV.

Quibus plurimum calidum inest, vocalissimi sunt, frigidus enim aër plurimus. Ex duobus autem magnis magna et quae oriuntur exsunt.

Modo praedixi hujusce orationis lectionem antiquam non ita inveniri, sed hoc modo, quibusdam plurimum calidum, sicque illi interpretes legunt, qui de superiorum verborum fine hanc particulam, *quibusdam*, detraxerunt. Igitur de propositae sententiae veritate jam differemus. Quibuscumque enim plurimum calidum inest, in corde scilicet, hoc namque veluti focum laresque ingeniti caloris esse declaravimus, et aërem qui inspiratu adducitur, plurimum esse necesse est: nam et hoc in libro de usu

Ed. Chart. IX. [501.]

Ed. Basl. V. (503.)

μόν ταῖς τοιαύταις φύσεσιν, εἰσπνεῖται τε καὶ πάλιν ἀντεκ-
πνεῖται. διὰ τοῦτ' εἰ τὴν φωνὴν ἐροῦμεν γίνεσθαι μεγάλην,
ἀδιορίστως ἀπορηνόμενοι σφαλῆσόμεθα. δίδιται γὰρ ἐν
τοῖς περὶ φωνῆς ὑπομνήμασι ἀδύνατον εἶναι γενέσθαι τὴν
φωνὴν μεγάλην, ἄνευ τοῦ πολὺν αἶρα ταχέως ἐκπνεῖσθαι.
γίνεται δὲ τοῦτο τῆς τραχείας ἀρτηρίας καὶ τοῦ λάρυγγος
εὐρέων ὑπαρχόντων. εἰάν δὲ καὶ ὁ θώραξ ὅλος ἢ μέγας,
οὐ μόνον μεγαλοφώνους ἐργάζεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ
καὶ πλείστον φωνεῖν δυναμένους, ὥσπερ οἱ κήρυκες, ὅταν
τὸν καλούμενον πόδα λέγουσιν. ἐπεὶ τοίνυν ἡ τε καρδία
εὐρύνεται τε καὶ αὐξάνεται κατὰ τὴν ἐν τῇ μήτρᾳ διάπλα-
σιν εὐθείως ἐξ ἀρχῆς, ἐφ' ὧν ἔστι τὸ ἔμφυτον θερμὸν πλεῖ-
στον, ἀνάλογον δὲ ταύτῃ καὶ ὁ θώραξ, ὡς τὸ πολὺ μέγας
γίνεται καὶ τοῦτω πάλιν ἐξ ἀνάγκης ἔπεται τοῦ πνεύμονος
μέγεθος, ὃ πάλιν ἀκολουθεῖ τὸ τῆς τραχείας ἀρτηρίας ὡς
τὸ πολὺ καὶ ταύτῃ τὸ τοῦ λάρυγγος. εἰκότως ὡς ἐπὶ τὸ
πλείστον συμβαίνει τοῖς πολυθέρμοις φύσει μεγαλοφώνους

respirandi explicatum est. Quod si plus caloris hujusmodi
naturis inest multusque inspiratur aër atque iterum ex-
spiratur, propter hoc si vocem magnam fieri dicemus, ita
absolute citra ullam distinctionem sententiam proferentes
falleremur: nam in commentariis de voce ostensum est vo-
cem ingentem fieri, quin multus aër celeriter exspiretur,
nequaquam posse; id vero fit, si aspera arteria et guttur
latius pateant. Si pectus vero totum amplum sit, non
solum ingentem vocem homines edere, sed etiam diutissi-
me vociferari posse ibidem declaravimus: ut praecones,
quum pedem vocatum canant, efficere solent. Igitur quo-
niam cor statim ab initio, quum formatur in utero, am-
plificatur increfcitque, in quibus insitus calor plurimus
inest; ad cordis vero portionem et pectus plerumque
magnum efficitur et hoc iterum pulmonum magnitudo
necessario consequitur, nec non et istis asperae arteriae
magnitudo respondet et huic plerumque gutturis: haud
abs re saepissime percalidae naturae homines vocaliores

Ed. Chart. IX. [501.]

Ed. Bas. V. (503.)

ὑπάρχειν. εἰ γὰρ δὴ πάντα τε καὶ πάντως ἀνάλογον τῇ μεγέθει τῆς καρδίας ὁ θώραξ ἡϋξάνειτό τε καὶ οὐ παρῆναι ποτε μοχθηρὰ διάπλασις, οὐκ ἂν ὥς τὸ πολὺ τοὺς πολυθέρμους ἔφην γενέσθαι μεγαλοφώνους, ἀλλὰ διὰ παντός. οὐ μὴν οὐδ' ὥσπερ ἀνάλογον τῷ θώρακι τὸ μέγεθος αἰὲ τοῦ πνεύμονος εὐρίσκεται, οὕτω καὶ τῇ τούτου μεγέθει τὰ τρία γένη τῶν κατ' αὐτὸν ἀγγείων ἀνάλογον αὐξάνεται. φαίνεται δὲ καὶ ταῖς ἀνατομαῖς τῶν ζώων οὐκ ἀκριβῶς ἢ ἀναλογία φυλαττομένη. ἀλλ' ἐν μὲν δὴ τούτοις τοῖς μορίοις ὀλίγον τι τὸ μὲν ὑπερβάλλον εὐρίσκεται, τὸ δὲ ἐλλείπον. ἀξιόλογον δ' ἐν τῇ καρδίᾳ πρὸς τὸν θώρακα καὶ τυτεῖται τὸ μάλιστα ποιοῦν τοῖς ἐπίσης θερμοῖς ἀνθρώποις ὀλίγαν διαφορὰν ἀξιόλογον ἐν τῇ τῆς φωνῆς μεγέθει. ὁ μὲν οὖν Ἱπποκράτης τῷ πλήθει τοῦ αἵρος ἀναφέρει μόνῳ τὸ μέγεθος τῆς φωνῆς. ἔστι δ' οὔτε μόνον οὔτε πρῶτον ἀξίωμα τοῦτο τῶν τὴν φωνὴν μεγάλην ἐργαζομένων αἰτίων. ὕλη γάρ ἐστι μεγάλης φωνῆς ὥς ἐν τοῖς περὶ τούτων ὑπομνήμασιν ἰδείσθαι.

esse contingit. Etenim si semper et omnino ad portionem magnitudinis cordis pectus auctum esset et nunquam ei prava conformatio accideret, percalidos homines non plerumque, sed semper magnam vocem edere dixissem; verumtamen neque ut pulmonum magnitudo pectori semper respondere invenitur, ita et ipsorum magnitudini in ipsis contenta tria vasorum genera respondent. Conspicitur vero et in animalium dissectionibus proportio haec non exquisitè servari, sed in huiusmodi sane partibus aliquod pauxillum excellere, aliquod e contrario deficere invenitur. Id vero in corde, ratione pectoris, insigne accidit, quod et in causa est maxime, ut inter aequè calidos homines nonnunquam in vocis magnitudine multum interfit. Hippocrates quidem soli aëris multitudini magnitudinem vocis attribuit; verum haec inter causas magnam vocem efficientes neque sola neque dignitate prima est: magnae enim vocis materia est, ut in commentariis de vocibus disputavimus.

κ'.

[502] Οἱ θερμοκοίλιοι, ψυχρόσυρκοι καὶ λεπτοί, οὗτοι ἐπίφλεβοι καὶ ὀξύθυμότεροι.

Ὅτι διτιτὸν οἶδε κατὰ τὸ σῶμα ζῶων τὸ θερμὸν ὁ Ἱπποκράτης, ἕτερον μὲν ὅπερ αὐτὸς ἔμφυτον ὀνομάζει, τὴν οὐρίαν ἔχον ἐν αἱματί τε καὶ ἐν τοῖς ἐναιμοῖς σπλάγχνοις, ἕτερον δὲ δριμύ καὶ δακνῶδες καὶ πυρῶδες, ἐν ᾧ γένει καὶ ὁ πυρετός ἐστιν, ἐν πολλοῖς ἤδη τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ δίδεσται. γέγραπται δέ μοι καὶ καθ' ἕν ἐν τόμῳ τελέως περὶ τοῦδε, καθ' ὃ τὴν ἐπιγραφὴν ἐποίησάμην, ὅτι μηδὲν ἡμάρηται κατὰ τὸν ἀφορισμὸν, οὗ ἡ ἀρχὴ τὰ ἀυξανόμενα πλείστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμὸν. ἀπολογουμαι δ' ἐν αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ Ἱπποκράτους, λύων τὰ Λύκου πρὸς τὸν ἀφορισμὸν ἐγκλήματα καὶ διεικνύς διὰ τὴν τῶν ἀρίστων δογμάτων ἄγνοιαν ἐπηρεάζοντα τῷ Ἱπποκράτει τὸν Λύκον. ἀλλὰ

XXV.

Ventriculo calidi, frigidi carne et graciles. Isti venosi et iracundiores.

Quod geminum in animalium corpore calidum agnovit Hippocrates, alterum quidem, quod ipse ingenitum vocat, essentiam in sanguine sanguineisque visceribus repositam habens, alterum vero acre, mordax et igneum, sub quo genere et febris est, in multis pridem ipsis voluminibus declaratum fuit. Quin etiam ego de hoc in quodam meo commentariolo accuratissime disserui. Ejus libelli inscriptio haec est, nullum errorem esse commissum in eo aphorismo, cujus initium est, crescentes plurimum habent innatum calidum. In eo sane Hippocratis partes tueor, Lyci adversus aphorismum criminationes diluens, ipsumque ob optimorum praeceptorum ignoracionem Hippocrati insensum esse demonstrans, verum hujusce caloris

Ed. Chart. IX. [502.]

Ed. Bas. V. (503.)

ταύτης γε τῆς θερμασίας τὴν διαφορὰν οὔτε Λίκος οὔτε ἄλλος τις ἢ Ἐρασιστράτειος ἢ Ἡροφίλειος ἢ ἐμπειρικός ἐγίνωσκε καὶ διὰ τοῦτο κακῶς ἐξηγήσαντο πάμπολλα τῶν ἐφ' Ἱπποκράτους γεγραμμένων. οὐ μὴν τοὺς γε Ἱπποκρατεῖους ἄνδρας ἐχρῆν ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν δογμάτων αὐτοῦ τὰς ἐξηγήσεις ποιοῦμένους, ὥς μιᾶς οὐσῆς τῇ γένει τῆς ἐν τοῖς ζώοις θερμασίας. ἀλλ' ὅταν ἀκούσωσιν ἢ Ἱπποκράτους ἢ τινος ἄλλου θερμοκοιλίους ὀνομάζοντός τινος, ἐπισκέψασθαι βέλτιον ἢν ὅπως εἴρηται τοῦτομα, πότερον τὸ ἐμφυτον θερμὸν ἐν τῇ γαστρὶ θαψιλὲς ὑπάρχειν ἀποφνηαμένου τοῦ τὴν λέξιν εἰπόντος ἢ γράψαντος ἢ τὸ ἕτερον, ὃ πολλάκις μὲν ἐπίκτητον, ἐνίοτε δ' οὐ φύσει, καὶ ποτε καὶ παρὰ φύσιν ὀνομάζομεν, ᾧ θερμῷ τοὺς θερμοτέρους συμβέβηκε δακνῶδη τε καὶ θερμὴν ἔχειν τὴν ἀναπνοὴν καὶ διὰ τοῦτο πυρεττεῖν εὐθέως, ἐπειδὴν τύχη τὸ δέρμα στεγνῶθῃ ὥς αἱ γε τὸ ἕτερον θερμὸν ἔχοντες πλείστον, ἐπισχεθείσης τῆς ἀναπνοῆς, πληθωρικώτεροι μὲν γίνονται, πυρετῷ δ' οὐχ ἀλλοσονται. διὰ . . . . καὶ τοίνυν καὶ ὅτε κατὰ τὴν γα-

differentiam, neque Lycus, neque alius quiespiam aut Erasistrati aut Herophili sectator aut empiricus internovit; quapropter et multa Hippocratis scripta prave admodum interpretati sunt. At Hippocraticos viros saltem non decebat, Hippocratis decreta improbare, ea perinde interpretantes, ac si unus genere calor in animantibus existeret. Sed quum Hippocratem aut alium quempiam audiverint, aliquos ventriculo calidos nominantes, ut nomen illud acceptum esset, considerare præstabat, utrum qui vocem eam protulit aut scripsit naturale calidum in ventriculo copiosum esse assereret aut alterum intelligeret, quod sæpius acquisititium, interdum non naturale, nonnunquam et a natura alienum vocatur, quo calido incalentes, mordax calidumque expirare, atque idcirco simul atque cutis densata fuerit, febre vexari. Quemadmodum illi qui altero calido uberrime affluunt, suppressa distillatione pleniores quidem fiunt, sed in febrem non incidunt, propterea . . . . Illud etiam constat, in ventriculo ciborum

Ed. Chart. IX. [502. 503.]

Ed. Bas. V. (503.)

σιέρα τρυτὶ τὸ ἔμφυτον θερμὸν πλεονάζον ἀρίστως ἐργάζεται τὰς πέψεις τῶν σιτίων, οἷς αὐτὸς ἐν ἀφορισμοῖς ἐδήλωσεν εἰπὼν, αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἥρος θερμότεραι γίνονται καὶ ὕπνοι μακρότεροι. ἐν ταύταις οὖν τῇσιν ὥφεσιν καὶ τὰ προσάρματα πλείω δοτιόν. καὶ γὰρ τὸ ἔμφυτον θερμὸν πολὺ, τροφῆς οὖν πλείονος δεῖται, σημεῖον αἱ ἡλικίαι καὶ οἱ ἀθληταί. καθάπερ οὖν τῶν τοιαύτων κοιλιῶν ἔστι γνώρισμα τὸ πέπειν ἀμέμπτως τὰς τροφάς, οὕτως τῶν ψυχροτέρων μὲν τὸ εἰς ὀξύτητα τρέπιν, τῶν θερμοτέρων δ' εἰς κνισώδη ποιότητα. τοῖς μὲν οὖν καλῶς πέπτουσι τὰ σιτία τὸ θ' αἷμα χρησιὸν ἔστι καὶ σύμμετρος ἔπεται σάρκωσις ἢ καὶ πλείων ἐνίοτε τοῦ δέοντος, ὅταν ἀργότερόν αὐτοῖς διαιτωμένοις καὶ λουνομένοις, τὸ δ' ἦιτον εἰς εὐσάρκην τῇ τοῦ σώματος ἔξει. ἐπειδὴν δὲ φθάσῃ πλῆθος ἀθροισθῆν, εἰς νόσους ἐμβαλλεῖ ὅλον τὸ σῶμα. τοῖς δὲ διὰ τὴν δυσκрасίαν τῆς γαστρὸς ἀπεπτοῦσιν τε καὶ διαφθεῖρουσιν εἰς κνισώδη καὶ κνισώδη ποιότητα τὰ σιτία μοχθηρὸν μὲν ἀθροίζεται κατὰ τὰς γλέβας αἱ- [503] μα, μοχθηρὰ δὲ ἢ

concoctiones ab hoc infito calido exuberante optimas fieri, ut ipse in aphorismis ita loquens edocuit: ventres hieme et vere calidissimi natura et somni longissimi. His itaque temporibus cibaria plura exhibenda: etenim infitum calidum multum; pluri igitur alimento egent, argumento sunt aetates et athletae. Itaque sicut absoluta ciborum confectio huiusmodi ventriculorum indicium est, ita frigidiorum quidem in acidum conversio; calidiorum autem in nidorofam qualitatem mutatio. Quamobrem cibos recte concoquentibus et sanguis optimus inest et mediocris caro progignitur, vel et interdum quam deceat copiosior, quum otiosiore vitam degunt et frequenti lavatione utuntur, sed minus bona caro est, neque corporis habitui congruens; postquam vero multa copia congesta fuerit, totum corpus in morbos praecipitat. At ob ventriculi intemperiem male concoquentibus et cibos in sumidam nidorofamque qualitatem corrumpentibus vitiosus in venis

Ed. Chart. IX. [503.]

Ed. Raf. V. (503.)

τοῦ αἵματος ὅλου γίνεται θερμὸς. ἐπὶ τούτων οὖν ἀκούειν
 σε χρὴ τοῦ πρακτικίου λόγου. τῷ μὲν γὰρ ἥπατι καὶ τῇ
 καρδίᾳ τὸ ἔμφυτον θερμὸν ἐξ ἀρχῆς ὑπάρχει πολὺ, ταῖς
 σαρξὶ δὲ ἐν τοῦ αἵματος ἐπιστρέφεται, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγ-
 καῖόν ἐστι ψυχρὰς αὐτὰς εἶναι κατὰ τὰς τοιαύτας φύσεις
 τῶν σωμάτων, ὅποια καὶ ὦν ἔγραψεν ὁ Ἰπποκράτης, ὡς ἂν
 μὴ χρησιμοποιέας αἷμα δαψιλές, ἀλλ' ὀλίγον τε καὶ μοχθη-
 ρόν. ἀμφοτέρω γὰρ γίνεται τοῖς δυσκράτοις τὴν γαστέρα
 κατὰ τὴν προῶδην θερμασίαν, ὑπέρχισθαι μὲν τὰ σιτία
 διαφθειρόμενα καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγης ἐξ αὐτῶν ἀπολαβεῖν
 τὸ σῶμα τροφῆς, εἶναι δὲ καὶ αὐτὴν ταύτην οὐκ ἀγαθὴν
 διὰ τὸ μὴ πεπύθαι καλῶς. οἱ γὰρ οἷον τε γεννηθῆναι
 χρηστὸν αἷμα κατὰ τὸ ἥπαρ τε καὶ τὰς φλέβας, ἀπεπτη-
 θέντων τε καὶ διαφθαρέντων ἐν τῇ γαστρὶ τῶν σιτίων. εἰ
 μὲν οὐκ ὀλίγον, οὐ μὴν μοχθηρὸν ἦν τὸ κατὰ τὰς φλέβας
 αἷμα, συνέβαιεν ἂν ἐκύναι αὐτὸ τὰς σάρκας, αὐτὰς μὲν
 ἦσαν τρέφον, ἐκκενοῦν δ' ἐκείνας, ὡς συνεστάλθαι τε καὶ
 φαινέσθαι μόγῃς. ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ μοχθη-

sanguis contrahitur pravaque in toto corpore fit nutrica-
 tio. De iis igitur propositum sermonem intelligere debes.
 In jecore namque et in corde multus ab initio infusus ca-
 lor inest, in carnes vero e sanguine profunditur, atque
 ideo in hujusmodi corporum naturis, quales et nunc de-
 scripsit Hippocrates, carnes frigidas esse necesse est, ut-
 pote sanguine non copioso, sed paucio et ipso quidem
 vitioso, irrigatas. Utrumque enim ventriculo igneo ca-
 lore intemperato laborantibus evenit ut cibaria corrupta
 descendant et proinde paucum ex iis alimentum corpori
 impertitur, idque ipsum non recte concoctum improbum
 sit: non coctis enim corruptisque in ventriculo cibis, bo-
 nus in jecore venisque sanguis creari non potest. Quod
 si paucus quidem, sed non malus in venis sanguis foret,
 carnes utique hunc attraherent, ipsas minus nutrientem
 et venas inanes relinquentem, ut contractae essent vixque
 apparerent. Quando vero non paucus modo, sed etiam

Ed. Charl. IX. [503.]

Ed. Bas. V. (503. 504.)

ρὸν ἴσταιν, οὐδὲ τὸθ' ἰκύνουσαι, καὶ δύνανται, καθάπερ οὐδ' ἡμεῖς αὐτοὶ προσμύμεθα τὰ κεκνησμένα καὶ τινὰς ἐτέρας μοχθηρὰς ἔχοντα ποιότητος ἰδίωματα, καὶ πάντῃ σφόδρῃ τροφῆς ὀρεγόμεθα. καὶ γὰρ καὶ ἡ (504) ὄρεξις αὐτῇ παύεται γεισαμένων ἡμῶν τοιοῦτον αἰτίον. κατὰ τοῦτ' οὖν αἱ σάρκες ἐκ τῶν φλεβῶν ὀλίγον ἔλκουσιν εἰς τρεῖς αὐτὸ τὸ ἀναγκασιότατον, ὡς κατὰ βραχὺ χρόνον πλείονι κατὰ τὰς φλέβας ἀπορρίψασθαι μοχθηρὸν αἷμα. καὶ διὰ τοῦτ' ἐν ταῖς φλεβοτομίαις οὐκ ἂν ἴσαις παρὰ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων ἐρυθρὸν αἷμα ρίον, ἀλλ' ὡς ἂν εἴποι τις ἐτέραν ἔχον χρόαν εὐρίσκεται ταῦτο, εὐθύς δὲ καὶ δυσώδες. καὶ εἰ ἔκ πολλοῦ χρόνου μὴ εἴη κεκνημένος ὁ ἄνθρωπος, μίλαν φαίνεται τὸ αἷμα τὸ κατὰ τὴν φλεβοτομίαν ἐκκινούμενον, ἄλλοι ἄλλην ἔχον ἐν πάχει τε καὶ λεπτότητι σύστασιν, ἐνίοτε μὲν ὀρώδες καὶ λεπτότερον, ἐνίοτε δὲ παχύτερον ὥπερ δὴ καὶ λίαν παχὺ καὶ μίλαν φαίνεται ποτε, παραπλήσιον ὑγρῇ πίττῃ. ταῦτ' οὖν ἅπαντα τὰ εὖν ἐπιεμφαλαίως εἰρημένα

pravus est, tunc neque ipsum, quamvis egeant, attrahunt: perinde ac neque nos ipsi cibos nidore aut altera quapiam improba qualitate infectos et si vehementius escam appetamus, admittimus; etenim appetitus ipse huiusmodi cibo degustato exstinguitur. Eadem igitur ratione carnes exiguum, quod videlicet ad nutriendum pernecessarium est, de venis exhauriunt; quare paulatim longiore tempore in venis plus sanguinis depravati contrahitur. Quapropter in venae sectionibus nunquam ab huiusmodi hominibus rubrum sanguinem profluere conspicias, sed alio calore, ut quis eum nominare velit, affectus invenitur, quamprimum vero et male olet. Quod si jampridem homo purgatus non fuerit, ater etiam qui resecta vena profunditur sanguis apparet, alias aliam in crassitudine et tenuitate constitutionem habens, nonnunquam serofus et tenuior, nonnunquam vero crassior, quemadmodum sane interdum et valde crassus et niger, liquidæ pici perlimilis cernitur. Haec igitur omnia nunc per capita enume-

Ed. Chart. IX. [503.]

Ed. Basf. V. (504.)

καὶ ἄλλα μὲν τινὰ τῶν εἰρημένων ὑπομνημάτων καὶ μάλιστα τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου τελίως ἐξείργασται, νυνὶ δὲ διὰ συντόμου εἴρηται παραλειμμένα τοῖς ἐξηγηταῖς. εἰώθασι γὰρ πλεονάζειν μὲν ἐν τοῖς ἀχρηστοῖς, ἐκλείπειν δ' ἐν τοῖς χρησιμωτάτοις. ἐγὼ γοῦν ἐπειδὴ πάνυ χρησιμὸς ἔστιν ὁ προκείμενος λόγος, ἀναλαβὼν αὐτὸν ἐπὶ κεφαλαιῶν αὐθις ἐρῶ, συνάψας τῇ τῆς προκειμένης ῥήσεως ἐξηγήσει. θερμοκοιλίους μὲν ἠγχείον αὐτὸν λέγειν, οὐχ ὥσπερ τοὺς παῖδας εἶπε καὶ τοὺς ἀθλητὰς πολλὰ τὸ ἐμφυτον ἔχειν θερμὸν, οὐδ' ὡς ἐν χειμῶνι τὰς κοιλίας τῷ φυσικῷ θερμότητος θερμῷ ὑπάρχειν, ἀλλ' ὡς τὸ δακνῶδες τε καὶ μοχθηρὸν θερμὸν οὐκ ὀλέγον ἔχοντας ἐν τῇ δυσκράτῳ γαστρὶ. τοὺς τοιοῦτους δὲ ψυχροσάρκεις εἰκότως οἰνόμασιν, ἀτροφούντας ἀπορία χρηστῆς τε ἅμα καὶ δαυριλὺς τροφῆς, ἣν ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν αἵματος ἔχουσιν ἐν τοῖς ευκράτοις σώμασιν. ἔπειτα δὲ τῇ τοῦ αἵματος ἐνδείᾳ ψυχρὰς γίνεσθαι τὰς σάρκας, ἐπὶκτετον δὴ τὴν θερμασίαν ἐξ αἵματος ἐχούσας,

rata in aliis quibusdam ex antedictis commentariis et praecipue de curandi methodo absolute disputata sunt; in praesentia vero ab explanatoribus praetermissa, brevibus a me perstricta fuere; solent enim ubi nihil refert, esse loquaces, in rebus autem utilissimis deficere. Ego itaque quum praesens oratio perutilis sit, ipsam repetens per capita rursus explicabo et cum interpretatione propositum verborum conjungam. Ventriculo calidos ipsum dicere putandum est, non quemadmodum pueros et athletas insito abundare calido testatus est; neque, ut hieme ventres calore naturali maxime calere dixit, sed ut mordacem improbumque calorem haud exiguum in intemperato ventriculo possidentes. Hos autem carnibus frigidis merito nominavit, utpote bonae juxta et copiosae alimoniae penuria tabescentes, quam ex sanguine naturaliter sese habente in temperatis corporibus hauriunt. Ex sanguinis autem inopia fit ut carnes refrigerentur, acquisite fane calorem a sanguine, non proprium, non insitum, ut

Ed. Chart. IX. [503. 504.]

Ed. Bas. V. (504.)

οὐκ οἰκτίαν, οὐδ' ἐμφυτον ὡς ἡπάρ τε καὶ καρδία. λεπτοὶ δὲ ἐξ ἀνάγκης οὗτοι γίνονται διὰ τὴν ἰνδειαν τῶν σαρκῶν, ὧν αἱ μειώσεις τε καὶ αὐξήσεις εἰς λεπτότητα καὶ παχύτητα τὸ σῶμα προάγουσι. λέγει δὲ τοὺς αὐτοὺς τούτους ἐπιγλήβους ὑπάρχειν ὥσπερ εἰ καὶ οὕτως [504] εἶπε· τοῖς τοιούτοις ἐπιφατεῖς αἱ φλέβες εἶσι, τουτέστιν ἐκκείμεναι, ὡς ἂν αὐταὶ γε πλήρεις αἵματος οὐσαι καὶ γε-γυμνωμέναι διὰ τὴν ἰνδειαν τῶν σκεπενουσῶν αὐτὰς σαρκῶν. ἀλλὰ καὶ ὀξυθυμότερους αὐτοὺς εἶναι φησι, οὐχ ἀπλῶς ὀξυθύμους ἢ ὑπερβολικῶς ὀξυθυμοτάτους, ὅπερ ἂν ἔπαθον εἰ τὸ κατὰ τὴν καρδίαν θερμὸν ἦν πάμπολυ. τὸ δ' ἐν τῇ γαστρὶ τῇ κακώσει τοῦ αἵματος αὐτῆς ὀξυθυμότερους ἐργάζεται. δίδεικται γάρ ὡς καὶ τοῦτο τὸ μῶριον ἑαυτῇ συνδιατίθῃ τὴν ψυχὴν, ἀργαλιωτέρους μὲν ἐργαζόμενον εἰς τὸ νοῆσαι καὶ πράξαι, καθ' ὃν ἂν χρόνον ἑαυτοῦ γένηται ψυχρότερον. ἐτοιμοτέρους δὲ καὶ ὀργιζομένους ἐπὶ μᾶλλον θερμανθῆν, οὐ τῇ κατὰ φύσιν δηλονότι θερμασίᾳ, τῇ δ' ἐκικτήνῃ τε καὶ παρὰ φύσιν, περὶ ἧς ὁ λόγος ὅδε σύμπας

jecur et cor possidentes. Ipsi vero carnibus deficientibus graciles necessario redduntur; ipsarum enim subtractiones et incrementa tenue et crassum totum corpus efficiunt. Dicit autem hos ipsos venofos esse perinde atque si et ita dixisset: illis conspicuae venae sunt, hoc est eminentes, quippe quae sanguinis plenae et carniū ipsas contegentium paucitate nudae appareant. Quin etiam ipsos iracundiores esse dixit, non absolute iracundos, neque per excellentiam iracundissimos, quod plane ipsis accideret, si calor in corde permultus redundaret; sed calor in ventriculo, os ejus contristans iracundiores efficit. Siquidem alibi declaratum est, hanc particulam in consensum sui affectus et animam adducere: tardiores enim ad intelligendum atque agendum homines reddit, quo tempore ipsa frigidior evaserit; contra promptiores atque irascentes, quum magis incaluerit, haud naturali calore scilicet, sed adventitio et a natura alieno, de quo sermo iste totus a

Ed. Chart. IX. [304.]

Ed. Bas. V. (304.)

ἡμῖν διήνυσται. τοῖς δ' Ἱπποκράτειους μὲν ἐκιντοὺς ὀνομά-
 σασιν, ἀγνοοῦσι δὲ τὰ κυριώτατα δόγματα τῆς Ἱπποκράτους
 τέχνης, οἷς καὶ τὰ διὰ τῆς ἐμπειρίας φαινόμενα μαρτυρεῖ,
 μίμνησθαι δίκαιον, οὐχ ὡς ἡμεῖς εἰρήκαμεν, ἀλλ' ἐτέρως
 ποιησαμένοις τὴν ἐξηγήσειν. οἶονται γὰρ ἐπὶ τῶν θερμοτέ-
 ρων νοσίων τὰ τοῦ συμφύτου θερμοῦ ῥέπειν εἰς τὸ βάθος,
 ἀπολείπειν δὲ τὰ ἐκτὸς μέρη, καὶ διὰ τοῦτο ψυχροσάρκους
 ἐργάζεσθαι τοὺς ἀνθρώπους. ἀλλ' αἱ τοιαῦται ῥοαὶ κατὰ
 μὲν τὰς ὥρας καὶ τὰς χώρας καὶ ὅλως τὰς καταστάσεις τοῦ
 περιέχοντος καὶ ἐργηρότητας τε καὶ ὑπνους γίνονται, καθά-
 περ γε καὶ τοῖς ψυχικοῖς πάθεσι, λύπαις καὶ φόβοις,
 ἡδοναῖς τε σωματικαῖς καὶ χαραῖς ψυχικαῖς. οὗτε δὲ θυ-
 σική κατασκευὴ σώματος οὐδ' ἡλικία ἐργάζεται τοιαύτην
 μεταστάσιν ἐμφύτου θερμότητος, ἀλλ' εἰσὶν, ὡς καὶ τοῖς ὑγι-
 νουῖς ἐδείχθη, μοχθηρὰ κατὰσκευαὶ σώματος, ἓνα μὲν
 ἐν ὅλῳ τῷ ζῳῳ δυσκρασίαν ἔχουσαι, τινὲς δ' ἐν τῇ τῶν
 μέρων ἀνωμαλῇ κατασκευῇ, καθάπερ καὶ ἡ κατὰ τὴν προ-
 κείμενην ρῆσιν εἰρημένη, περὶ τῶν ἐν μοχθηρῇ καταστά-

nobis confectus est. Quapropter eos, qui se Hippocrati-
 eos nominant et praecepta Hippocraticae artis decreta,
 quibus et experimento evidentia adstipulantur, ignorant,
 accusare aequum est, quod aliter atque nos diximus, in-
 terpretati sunt. Existimant enim in calidioribus ventri-
 culis insitum calorem in profundum refugere et extimas
 partes deferere, atque ideo frigidas hominum carnes eva-
 dere. Verum hujusmodi caloris motiones pro ratione tem-
 porum et regionum et prorsum coeli status, praeterea
 pro ratione vigiliae et somni, nec non et animi pertur-
 bationum, ut moeroris et timoris et corporis voluptatum
 et animi oblectationum evariant. At neque corporis na-
 turalis fabrica, neque aetas talem ingenitae caliditatis
 mutationem efficit. Sed quemadmodum et in libris de
 tuenda sanitate monstravimus, pravae corporis constitu-
 tiones sunt nonnullae quidem cum totius animalis intem-
 perie, aliquae vero cum partium inaequali statu, qualis
 et ista, quae in propositis verbis habetur de ventriculi

Ed. Chart. IX. [504. 505.]

Ed. Bas. V. (504.)

σε τὴν κοιλίαν ἔχοντων, οὐκ ἐν ἀρίστη καθάπερ, αἱ τὸ ἔμφυτον ἔχουσαι θερμὸν πολὺ. καὶ διὰ τοῦτο εἰς εὐσαρκίαν συντελοῦσαι τὰ μέγιστα καὶ παχύνουσι τὴν ἔξιν, οὐ καθαίρουσι καὶ λεπτινόνται ταῖς δυσκρατοῖς ὁμοίως.

κοτ.

Αὐχμῶν ἐπὶ γῆς, οἰωνῶν γένος εὐθενεῖ.

Οἱ γὰρ ὄρνιθες, ὡς ἂν ξηρότεροι τὴν κρᾶσιν ἡμῶν ὄντες, ἐν τοῖς αὐχμοῖς ὑγαινοῦσι μᾶλλον. ἴσμεν δὲ καὶ τροφαῖς αὐτοὺς ξηροτέρας ὀλίγας τε ποτὶ χρωμένους, οὐχ ὥσπερ οἱ αὐτοὶ ὑδατι συνεχῶς λούεσθαι ποθοῦντες, ἐμπέπασθαι τε συνεχῶς οὐκ ὀλίγον ποτοῦ.

κς'.

[505] Τράγος ὀκότερος ἂν γανῇ ἔξω ὄρχης, ἣν μὲν δεξιῶς, ἄρβην, εὐώνυμος δὲ θῆλυ.

vitiosam constitutionem habentibus et non optimam, veluti quae nativo calore multo affluentes et idcirco ad bonam carnem procreandam maxime conducentes, corporis habitum pleniorē efficiunt, non extenuant, non emaciant, ut intemperatae.

XXVI.

Terra siccitatibus squalente, avium genus bene habet.

Aves enim utpote aridiorē quam nos temperatura constantes, siccis temporibus rectius valent. Nos vero non praeterit et aridioribus ipsas cibis vesci et panco potu esse contentas, non perinde ut fues, qui aqua assidue proluī et immodico assidue potu repleri cupiunt.

XXVII.

Quum hircescit, uter exterius testis apparuerit, si dexter, mas, sinister vero femina.

Ed. Chart. IX. [505.]

Ed. Bas. V. (504.)

Ἐν τῇ μεταβολῇ τῆς τῶν παιδῶν ἡλικίας εἰς τὴν τῶν
 μειράκιων, ὥσπερ ἡ τε τοῦ σπέρματος αὐτοῖς γένεσις ἀρχί-
 ται καὶ τριχῶν τῶν ἐπὶ τοῖς αἰδοίοις, οὕτω καὶ ἡ τῶν ὄρ-
 χεων αὐξήσις ἀθρόα, καθάπερ γε ταῖς παρθέναις ἡ τῶν
 τιθεῶν ἅμα τῇ τῶν καταμηνίων φορᾷ. τῆνικαῦτα τοῖσιν
 καὶ ἡ τῆς φωνῆς γίνεται μεταβολή τοῖς ἄρρεσι μάλιστα,
 πρότερον γὰρ ὄντες ὀξύφωνοι, τελείως μὲν ἡβήσαντες ἀπο-
 τελοῦνται βαρύφωνοι, κατὰ δὲ τὸν μεταξὺ χρόνον οἰοῖται
 βραγχιάδης αὐτοῖς ἡ φωνὴ γίνεσθαι. διὰ τί μὲν οὖν ἐπι-
 φαίνεται ταῦτα πάντα κατὰ τὴν πρὸς ἡλικίαν, ὃ πα-
 ρὼν οὐ χρήζει λόγος ἀναζητεῖν· ὅτι δ' ἐπιφαίνεται ταῦτα
 πάντα καὶ ἡ ἐμπειρία δείκνυσιν, ὥσπερ γε καὶ ὅτι τῶν
 ὄρχεων εἰ μὲν ὁ δεξιὸς πρότερον εἰς ὄγκον ἀρθείη, τὰ
 τοιαῦτα μειράκια τελειωθέντα καὶ ἀνδρωθέντα παῖδας ἄρ-
 ρέντας ἰσχύει μᾶλλον ἢ περ θηλείας. εἰ δ' ὁ ἀριστερὸς ἔμ-
 παλιν, οὕτω δὲ καὶ περὶ τῆς μήτρας φρονεῖ. κατὰ γοῦν
 τοὺς ἀφορισμοὺς ἔγραψεν, ἔμβρυα τὰ μὲν ἄρρεα ἐν τοῖς
 δεξιοῖς, τὰ δὲ θήλεια ἐν τοῖσιν ἀριστεροῖσι μᾶλλον. ἄπερ

Quum puerilis aetas in adolescentiam transit, quem-
 admodum ipsis semen et pili in locis genitalibus erum-
 pere incipiunt, perinde et testes subito crescant; quem-
 admodum et puellis virginibus mammae extuberant, una
 et menses ferri incipiunt. Tunc igitur et vocis mutatio
 in maribus fit praecipue: nam quum prius ipsis acuta
 vox esset, quum perfecte in puberes evaserunt, gravior
 redditur; tempore autem medio veluti raucam ipsi vocem
 edunt. Quamobrem autem praedicta aetate omnia ista
 eveniant praefens oratio explorare non postulat, sed
 omnia haec apparere experientia demonstrat, sicut et
 illud, si dexter prius testis intumuerit, hosce adolescentes
 factos, in aetatemque virilem quum evaserint, filios ma-
 res potius quam feminas genituras; quod si sinister, e
 contrario. Idem et de utero sensit, in aphorismis enim ita
 scripsit: foetus mares in dextris, feminae vero in fini-
 stris magis. Quae igitur a me hac de re in aphorismo-

Ed. Chart. IX. [505.]

Ed. Basf. V. (504: 505.)

οὐν εἰρηται μοι περὶ τοῦδε κατὰ τὴν τῶν ἀφορισμῶν ἐξήγη-
σιν, ἐπὶ τὸν ἐνιστάτα μετοίσεις λόγον, αἰτίας μιᾶς οὔσης
κοινῆς, ἐπὶ τε τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλειῶν δι' ἣν τὰ μὲν
ἀριστέρα μέρη τῶν θηλειῶν ἔστι γεννητικὰ, τῶν δ' ἀρρέ-
νων τὰ δεξιὰ. λέλειπται δὲ περὶ τούτου κἄν τοῖς περὶ
χρείας μορίων.

κη.

Ὁφθαλμοὶ ὡς ἂν ἰσχύωσιν, οὕτω καὶ γυῖον καὶ χρὴ ἐπὶ
τὸ κάκιον ἢ βέλτιον ἐπιδίδωσιν.

Εὐδηλον δὲ ὅτι προσυπακούσαι χρὴ τὸ ὡς ἂν ἰσχύος
τε ἔχωσιν, ὅπερ ἔνιοι καὶ προσέγραψαν. ἡ γοῦν διάνοια
τῆς ῥήσεως, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ κάλλιστα τις ἐξηγήσασθαι, παρα-
λιπὼν τὴν μοχθηρῶς εἰρημένην τοῖς πλείστοις, ἥδ' ἂν
μάλιστα (505) γένοιτο ἡγοῦμαι τὸν Ἰπποκράτην διδάσκειν
ὅπως ἂν τις ἀπὸ τῶν ὁφθαλμῶν διαγινώσκῃ περὶ τῆς ἐν
ὄλῳ τῷ σώματι διαθέσεως. ἐπεὶ δὲ μάλιστα οὗτοι τὴν βε-

rum explanatione dicta sunt, ad hunc locum accommodes,
quum una sit communis in maribus atque feminis causa,
ob quam sinistrae partes feminarum, dextrae marium
opifices sint. Verum et de hoc in libro de usu partium
tractatum est.

XXVIII.

Oculi ut valent, ita et corpus. Et color in deterius aut
melius labitur.

Constat autem ita oportere subintelligi, ut oculi va-
lidi sunt, quod nonnulli et adscripserunt. Sententia igitur
verborum, ut quispiam iudicio meo, plurimorum fal-
sam interpretationem omittens rectissime explanare potest,
haec potissimum fuerit: Hippocratem docere arbitror, quo-
nam modo quis ab oculis totius corporis affectum perci-
piat, quandoquidem isti maxime firmissimam nobis noti-

Ed. Chart. IX. [505. 506.]

Ed. Velf. V. (505.)

βαιοτάτην ἐνδείκνυνται διάγνωσιν, ἐπὶ γοῦν τῶν λεπτοθυμῶ-
 σάντων ἢ ἄλλως ἐκλυθέντων τῇ δυνάμει οὕτῃ θρασυμένους
 χεῖρά τις ἢ σκέλος ἢ τοῦ προσώπου τάλλα μόρια χωρὶς
 τοῖν ὀφθαλμῶν ἐξευρεῖν τι θνήσκειται, περὶ τῆς κατὰ δύνα-
 μιν ἀρρώστιας τε καὶ ρώμης, ὥσπερ εἰ τοὺς ὀφθαλμοὺς
 θεάσαιτο, προδήλως γὰρ ἐν αὐτοῖς εὐτονίᾳ τε καὶ ἀτονίᾳ
 γαίνεται, τινῶν μὲν οὖν ὀξυθηρῶν ἀναπεπταμένων τῶν
 βλεφάρων, ἐνίων δὲ μηδὲ διοῖξαι τελίως αὐτὰ δυναμένων.
 καὶ ἡ χροὰ δ' αὐτῶν καὶ ὁ ὄγκος ἐνδείκνυται τι περὶ τῆς
 δυνάμεως. ἀρρώστουσης μὲν γὰρ αὐτῆς οἱ ὀφθαλ- [506]
 μοὶ κοῖλοι τε καὶ αὐχμηροὶ καὶ κακόχροοι φαίνονται. ρω-
 σθείσης δ' εὐχρῶσοι τε καὶ εἰς ὄγκους αἶρονται καὶ στελ-
 πνὴν ἔχουσιν ἰγρότητα. ταῦτα μὲν οὖν ἐναργῶς φαίνεται
 γινόμενα καὶ χωρὶς τοῦ τὴν αἰτίαν ἐπίστασθαι, δι' ἣν γί-
 νεται. δῆλη δὲ καὶ ἡ αἰτία τοῖς ἐπισταμένοις ὅποια
 ἐστὶν ἡ φύσις τῶν ὀφθαλμῶν, ὅπερ ἐν ἄλλοις τε καὶ τοῖς
 ὀπτικοῖς λόγοις ἀπεδείξαμεν, ὡς αὐγοειδὲς πνεῦμα ψυχικὸν
 ἐξ ἐγκεφάλου πλεῖστον εἰς ὀφθαλμοὺς παραγίνεται. τοῦτ'

tiam exhibent. Porro in illis, quibus anima deficit aut
 aliter vires collabuntur, neque manum quis intuitus, ne-
 que crus adspiciens aut faciei reliquas partes, omittis
 oculis, aliquid explorati habere poterit, quod ipsi vires
 imbecilles esse aut validas patefaciat; quod si oculos in-
 spexerit, compertum habebit; clarissime namque in ipsis
 robur infirmitasque elucescit, nonnullis quidem acute cer-
 nentibus, palpebris patentibus, nonnullis autem neque
 perfecte ipsas aperire valentibus. Quin etiam ipsorum
 color et moles aliquid de viribus nunciant. Viribus enim
 infirmis oculi cavi, squalidi et decolores apparent, robu-
 stis autem florido colore vigent, pleniori mole constant et
 splendidum humorem habent. Haec plane fieri evidenter
 conspiciamus, etiam si causa ob quam fiant nos lateat.
 Verum et causa patet, qualisnam oculorum sit natura,
 scientibus, quod alibi et in sermonibus de visione decla-
 ravimus, animalem scilicet spiritum luminosum e cere-
 bro in oculos plurimum proficisci; iste igitur quum aut

Ed. Chart. IX. [506.]

Ed. Basf. V. (505.)

οὖν ὅταν ἄρρωστον ἢ ὀλίγον ἢ, κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τὰ ἄρτι λελεγμένα συμπτώματα συμβαίνουσι καὶ ἡ χροὶς δι-
φθεῖται, τουτέστι τὸ χρῶμα, μεταβάλλει πρὸς τὸ βέλτιον ἢ
χειρόν. εὐδελον δὲ εἶτε περὶ τῶν ὀφθαλμῶν εἴη ποιεῖται
τὸν λόγον εἶτε περὶ τῆς καθ' ὅλον τοῦ σώματος χροῖς, ἐκά-
τερον γὰρ αὐτῶν ἀληθές ἐστι, τῶν μὲν ὀφθαλμῶν ὥσπερ
ἰσχὺν καὶ ἀσθενείαν, οὕτω καὶ εὐχροίαν τε καὶ δυσχροίαν
ἐπαλλαττομένων, ἀκολουθοῦσης δὲ τούτοις καὶ τῆς καθ' ὅλον
τοῦ σώματος διαθέσεως. εἰ μὲν γὰρ εὐχροῶσιν οἱ ὀφθαλμοί,
τὸ γνῶν ὑγιεινῶς ἔχειν δηλοῦσι, τουτέστι τὸ σῶμα ὅλον.
κακόχροιαν δὲ τινα ἔχοντες καὶ εὐθύς τὸ πᾶν βεβλάσθαι
δηλοῦσι. θάττον δὲ τῶν ἄλλων μορίων ἐν ὀφθαλμοῖς ἢ
μεταβολὴ φαίνεται τῶν χρωμάτων διὰ τὸ καθαρόν τε καὶ
λαμπρὸν αὐτῶν, οὐ μόνον δὲ τοῦτο δύναται σημαίνειν ἢ
λέξις, ἀλλὰ τὴν ἐν ὅλῳ τῷ σώματι μεταβολὴν τῆς χροῖς
ἐπισθαι τοῖς κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν σημείοις. ἀπὸ μὲν οὖν
τῶν ὀφθαλμῶν οὕτως ἢ διὰ γνώσεις ἐφ' ὅλον τὸ σῶμα μετά-
γισθαι δύναται, καθ' ἑαυτὴν δὲ τὴν λέξιν ἐξηγεῖσθαι δυνα-

imbecillus aut paucus in oculis fuerit, modo enumerata
symptomata eveniunt. Et color melior sit, inquit, aut de-
terior. Id autem clarum est, sive de oculis etiamnum
sive de totius corporis colore sermonem faciat: utrumque
enim verum est, oculis quidem ut firmitatem atque im-
becillitatem, ita et bonum foedumque colorem permutan-
tibus, hos quoque totius corporis affectu comitante. Nam
si bene colorati oculi sunt et gyon, hoc est corpus totum
salubriter se habere significant, aliquo autem turpi colore
inquinati illico et totum offensum esse indicant. Celerius
vero in oculis quam in aliis partibus colorum mutatio
ob eorum munditiam nitoremque conspicitur. At non so-
lum id significare haec verba possunt, sed etiam in toto
corpore coloris mutationem signis in oculo apparentibus
accidere et subsequi. Ab oculis igitur hoc modo ad to-
tum corpus cognitio traduci potest. Per se autem verba
haec, omissa parte de oculis, explanari possunt, si quis

Ed. Chart. IX. [506.]

Ed. Bas. V. (505.)

τὸν ἀνευ τῶν ὀφθαλμῶν, ἴαν συνάπτη τις αὐτῇ τὴν ἐπι-
 φερομένην. ἐξῆς οὖν ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς οὕτως κῦτὴν ἐξηγή-
 σμαι.

κθ'.

Καὶ χροίη ἐπὶ τὸ κάκιον ἢ βέλτιον ἐπιδίδωσι. δίκαιον δέ
 οἷς ἂν ἔχη ἡ τροφή, οὕτω καὶ τὸ ἔξω ἐπεσθαι.

Τὴν χροάν ἀνάλογον τῇ τροφῇ, τουτίστι τῷ αἵματι,
 πρὸς τὸ κάκιον ἢ βέλτιον ἐπιδιδόναι φησί. αἷμα δέ λέγε-
 σθαι ὅλον τὸν ἐν τοῖς ἀγγείοις χυμὸν, ἐν ᾧ καὶ γλέγματός
 τε καὶ χολῶν καὶ ἰχώρων περιέχεται. τοῦτο γὰρ ἁμεινόν
 τε καὶ χεῖρον γίνεται. τὸ δ' ἐν αὐτῷ περιεχόμενον, ὃ κυ-
 ρίως αἷμα λέγεται καὶ κατὰ τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ τὸ σύμ-
 παν ὀνομάζεται, μοχθηρὸν εἶπεν ἀδύνατον, ὥσπερ οὐδ'
 ἄλλην τινὰ χροάν ἔχον, ὅτι μὴ τὴν ἐρυθράν.

---

ipsa cum sequentibus conjungat. Deinceps igitur ab alio
 principio sic ipsa interpretabor.

XXIX.

*Et color in pejus aut melius vergit. Aequum est autem
 ut se habet alimentum, ita et quod extimum est, sequi.*

Colorem alimento, id est sanguini, proportionē respon-
 dentem, in pejus aut melius vergere inquit. Sanguinem
 autem nunc appellat omnem in vasculis inclusum succum,
 in quō et pituita et bilis utraque et tenues serosique hu-
 mores continentur. Hoc enim mistum et melius et dete-
 rius redditur. In eo vero contentus humor, qui proprie
 sanguis dicitur et a cujus dominatu tota congeries nomi-
 nat̃ur, pravus dici nequaquam potest, perinde ut neque
 alium habere colorem quam rubrum.

λ.

Σημεῖα θανατωδία ἀνὰ δέρμα, θερμὸς αἰμὸς. πρότερον δὲ
εἰς ψυχρὸν πνεῦμα ἀφίησιν.

[507] Ἐάν τε κατ' αἰτιατικὰς πτώσεις γεγραμμένον
ἦ, θερμὸν αἷμον, ἴαν τε κατ' εὐθείας θερμὸς αἰμὸς, ἐκά-
τέρως δὲ προσυπακούεται. βούλεται γὰρ ὁ νοῦς τῆς λέξεως
εἶναι τοιοῦτος, ἐκ τῶν θανατωδῶν σημείων ἐστὶ καὶ ταῦτα,
θερμὸν αἷμον ἐκκενοῦσθαι διὰ τοῦ δέρματος ἐπὶ προηγησα-
μένῳ ψυχρῷ πνεύματι κατὰ τὴν ἐκπνοήν. εἰ δὲ καὶ κατ'
εὐθείας πτώσεις θέλεις ἐρμηνεύσαι τὴν αὐτὴν διάνοιαν, οὐ-
τως ἂν εἴποις, μάλιστα σημεῖα θανατωδῆ, διὰ τοῦ δέρμα-
τος θερμὸς αἰμὸς ἐκκενούμενος ἐπὶ προηγησαμένῳ ψυχρῷ
πνεύματι κατὰ τὴν ἐκπνοήν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐτὸ τῆς
ψυχρᾶς ἐκπνοῆς, ὅτι τῶν ὀλεθριωτάτων ἐστὶ καὶ κατὰ τὸ
προγνωστικὸν εἶρητο κατὰ τήνδε τὴν λέξιν, ψυχρὸν δὲ
ἐκπιόμενον ἐκ τῶν ῥιζῶν καὶ τοῦ στόματος ὀλέθριον

XXX.

*Signa mortifera per cutem nares, calidus vapor. Prius
nares frigidum spiritum reddunt.*

Sive in casibus accusativis scriptum sit, calidum va-
porem, sive in rectis calidus vapor, utroque modo aliquid
subintelligitur. Verba enim hanc sententiam habere de-
bent: inter signa mortifera et haec sunt, calidum vapo-
rem per cutem evacuari, quum prius per expirationem
frigidus spiritus redditus sit. At si in rectis casibus ean-
dem sententiam explicare velis, ita sane dixeris: maxime
signa mortifera per cutem calidus vapor exiens, post frigi-
dum spiritum prius expiratione egressum. Ceterum id ipsum
quidem, frigidam scilicet expirationem, perniciosissimum
indiciū esse, in libro de praesensionibus dictum est hisce
ipsis verbis: frigidum autem per nares atque os expira-
tum jam valde perniciosum est, nunc autem quoddam

Ed. Chart. IX. [507.]

Ed. Bas. V. (505.)

κάρτα ἤδη γίνεται. νυνὶ δὲ προσέθηκέ τι σύμπτωμα τοῖς
 αὐτοῖς ἔχουσιν, οὐκ αἰετὶ γινόμενον. ἐκρεῖ γὰρ αἰτὸς θερ-
 μὸς ἀθρόως ἐκ τοῦ δέρματος, ἀλλ' οὔτε πᾶσαι, ὡς ἔφη,
 οὔτ' ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ταῦτ' ἔχρην διδάσκειν τοὺς ἂ μὴ
 δεῖ φλυαροῦντας ἐξηγητάς. ἐπ' ἐκείων γὰρ μόνων εὐρήσεις
 τὸ τοιοῦτον γινόμενον, ἐφ' ὧν προηγήσατο τοῦ θανάτου
 θερμότητος πυρετὸς ἐκφυῖας τὸ τῆς καρδίας σῶμα καὶ
 διὰ τοῦτο καταψύξας αὐτὴν ἐπὶ τῇ τελευτῇ. λυθέντος οὖν
 τοῦ ζωτικῆς λόγου, νεκρουμένης τῆς καρδίας, ἐπὶ μὲν τῶν
 ἄλλων ἰδρωτῶν γίνονται συγκοπτικοί, περιουσίας ὑγρῶν οὐ-
 σης κατὰ τὸ σῶμα. τοῖς δὲ ἀπὸ τοῦ διακαοῦς πυρετοῦ
 προεξηρασμένοις ἀντὶ τῶν ἰδρωτῶν αἰτὸς θερμὸς ἀπτο-
 μένῳ σοι φανέται διαπνεόμενος, οὐ μὴν οὐδ' οὗτος ἐν
 παντὶ καιρῷ τοῦ νοσήματός, ἀλλ' ὅποτε τῷ χρόνῳ προήκοντι
 καταψύχεται τὸ δῆμα, κενωθείσης τῆς αἱμώδους οὐσίας,
 ἥτις ὑπὸ τοῦ διακαοῦς πυρετοῦ λεπτυνομένων τῶν χυμῶν
 ἠθροιστο κατὰ τὸν νοσοῦντα χρόνον. οὐ γὰρ δὴ κατ' ἐκεί-
 νον γε τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ συμβαίνει νεκροῦσθαι τὴν καρδίαν,

symptoma, ita se habentibus, quod tamen non semper fit, addidit: calidus enim vapor multus subito de cute emanat, sed neque omnibus, ut dixi, neque omni tempore. Atqui istos explanatores de quibus non opus est garrientes haec edocere praestabat. Illis enim solis id evenire comperies, quorum mortem calidissima febris antecessit, quae corpus ipsum cordis torruit, atque ideo postremo ipsum refrigeravit. Vitali ergo tenore, moriente jam corde, evanescente, in aliis quidam sudores syncopen inferentes proveniunt, multorum scilicet humorum pleno corpore: illis autem qui ex praeservida febre antea exaruerunt, pro sudoribus calidus vapor tangenti tibi dissilari videbitur. Neque tamen et ille quoque morbi tempore, sed quum diu jam progressio morbo, cutis, exhausta halitiosa substantia refrigeratur, quae ob ardentio rem febrem attenuatis succis, morbo vigente contracta fuerat; neque enim eo sane tempore, quo jam cor emoritur, excitari potest

Ed. Chart. IX. [507.]

Ed. Bas. V. (505.)

οὐδὲν τε γεννηθῆναι μὴ διὰ θερμὸν αἷμα, ἀλλὰ μὴδὲ ψυχρὸν ἢ χλιδρὸν. ἅπαντα μὲν οὖν καρδία πλησίον τοῦ θανάτου ψυχρὰν ἵσχει δυσκρασίαν, οὐ μὴν ἐν ἀπάσῃ γὰρ τόσῃ θανατώδει τοιαύτη διὰ παντός ἐστιν, ἀλλ', ὥς εἴρηται, θερμότητι πολλὰκις ἐν τοῖς περικυσσάτοις. ὅταν οὖν τοσῇ ψυχρὰν δυσκρασίαν ἢ καρδία, τὸν θερμὸν αἷμα οὐκ ἂν εὖροις ἐκτενοῦμενον, ὅταν ἔγγυς τοῦ θανάτου γενόμενος ὁ κάρδιος ἄρξηται ψυχρὸν ἐκτείνειν, οὐδὲ προλελείπεται τοῖς οὕτως ἔχουσι τὰ ἔγγρα, μήτε πυρετὸν διακαῇ πυρεῖσθαι μήτε χυμοὺς ἔχουσι χολώδεις, θερμοὺς μὲν τῇ κράσει, λεπτοὺς δὲ τῇ συστάσει. ἐν γὰρ ταῖς ψυχραῖς δυσκρασίαις οἱ φλεγματώδεις καὶ ὤμοι καὶ παχυεῖς καὶ ὅλως ψυχροὶ χυμοὶ πλεονάζουσιν, οὐχ οἱ χολώδεις καὶ θερμοὶ καὶ λεπτοί.

λα'.

Τὰ δὲ ζωτικὰ ἐναντία.

nedum calidus vapor, sed neque frigidus aut tepidus. Omne igitur cor prope mortem frigida intemperie affectum est, sed non in quolibet mortifero morbo huiusmodi semper est; verum in ardentissimis febribus plerumque calidissimum, ut dictum est. Igitur quum frigida intemperie cor aegrotat, calidum vaporem emanare nunquam reperiēs, quando jam vicinus morti constitutus aeger frigidum reddere spiritum inceperit, neque ita se habentibus humores praetenuati sunt, neque ardenti febre illi laborant, neque succos biliosos habent, qui temperie calida, corpore tenui sunt, liquidem frigidae temperaturae pituitosos, crudos, crassos et prorsum frigidos sucros, non biliosos, calidos tenuesque abunde procreant.

XXXL-

Vitalia vero contraria.

Ed. Charr. IX. [508.]

Ed. Raf. V. (505; 506.)

[508] *Μάχεται τοῦτο φανερῶς τοῖς εἰρηθεῖν νομί-
ζουσι θανατωδὲς σημεῖον ἐν τῇ φιλί τὸν θερμώτατον πυ-
ρετόν. ὡς γὰρ ἀνταποδίδους τῷ κατ' ἀρχὴν εἰρημένῳ ση-
μεῖα θανατωδὲα νῦν ἔγραψε, τὰ δὲ ζωτικὰ ἐναντία. καί-
τοι κατὰ τὴν ἐκείνων ἐξήγησιν οὐ συνῆπται τῷ, θανατωδὲ
σημεῖα, τὸ κατὰ ταῦτα γεγραμμένον, ἀνὰ φῖνι θερμώτατον,
καίτοι τὸ ἀνὰ φῖνι θερμώτατον οὐκ ἔχει αὐτῷ προκείμενον,
εἴτε θανατωδὲς εἶστιν εἴτε μὴ. οὐ γὰρ εἶσι θανατωδὲς, εἰ
μὴ προσηγήσαιο τὸ εἰρημένον ὑφ' Ἰπποκράτους, πρότερον δὲ
ῥίς ψυχρὸν πνεῦμα ἀφίησιν. εἰ γὰρ ἄντι τούτου γένη-
ται θερμώτατος αἰμός (506) κατὰ τὸ δέρμα, δύναται λε-
πτομερῶν χυμῶν ἐν θερμῷ πυρετῷ σύμπωμα γεγονέναι,
μὴ πάντως θανάτου σημεῖον. ἀλλ' εἶστιν οἷα καὶ πρὸς ἀγα-
θοῦ διαπνεομένων τῶν λελεπτυσμένων χυμῶν, οὓς ὅταν ὄσῃ
παχυμερέστεροι, δι' αἰσθητῶν ἐκκρίσεων ἢ φύσις ἐκκεροῖ
τοῦ σώματος, ἰδρωτὶς τε κενούσῃ καὶ πλήθος οἴρων ἢ
διαχωρημάτων ἢ ἔμετον ἐπάγουσα. εἶσσι τοιγαροῦν τὰ
πάντα τῶν εἰρημένων θανατωδῶν σημείων ζωτικά, τὸ μῆτε*

*Hoc illis manifeste repugnāt, qui dictum fuisse pu-
tant mortiferum esse signum, in naso calidissimam febrem:
nam tanquam respondens verbis illis supra dictis, signa
mortifera, nunc subjunxit: *vitalia vero contraria*. Atqui
secundum eorum explanationem his verbis, *mortifera
signa*, conjuncta non sunt haec ita scripta, per nares ca-
lidissimum, sibi adjectum non habent, sitne letale signum,
an non sit. Neque enim mortiferum est, nisi quod ab
Hippocrate dictum est, praecesserit, prius nares frigidum
spiritum reddunt: nam si citra hoc vapor calidissimus per
cutem emanet, potest id quidem succorum calidiore febre,
attenuatorum symptomata esse, non mortis prorsus indi-
cium. Quin imo interdum et extenuati humores utiliter
diffantur, quos, quum pinguiores sunt, per sensiles excre-
tiones natura e corpore propellit, sudores citans aut lotii
dejectionumve multitudinem aut vomitum movens. Erunt
igitur omnia contraria praedictis mortiferis signis, *vitalia*
neque frigidum expirare, neque per cutem calidum va-*

Ed. Chart. IX. [508.]

Ed. Bas. V. (506.)

ψυχρὸν ἐκπεῖν, μὴτ' ἐκκενοῦσθαι διὰ τοῦ δέρματος αἱμὸν θερμόν. εἰκότως δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Ζεῦξιν ἰδίᾳ τὰ σημεῖα θανατωδία προεξηγησάμενοι, περιεῖλον ὅλην τήνδε τὴν λέξιν ἐν ᾗ φησι, τὰ ζωτικὰ ἐναντία πρὸς ὑγίαιαν.

porem exhalare. Haud abs re autem et Zeuxis sectatores prius separatim, mortifera signa, interpretati, omnia haec verba deleverant, quae ita se habent, vitalia autem contraria ad sanitatem.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΕΠΙΔΗΜΙΩΝ ΣΤ.
ΚΑΙ ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟ ΥΠΟ-
ΜΝΗΜΑ Ε. ΤΜΗΜΑ Ε.

Ed. Chart. IX. [509.]

Ed. Baf. V. (506.)

α'.

[509] *Νούσων φύσεις ἰητροί.*

Εἶρηται δὲ πολλάκις ὡς τὰς τοιαύτας γραφὰς, ἐν αἷς ὑπαλλάττεται τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἡ διάνοια μένει κατὰ πᾶν ἢ αὐτῇ, κρίνειν οὐ πρόκειται μοι, φυλαττομένῳ τὸ μῆκος τῶν ὑπομνημάτων, ἀλλὰ καὶ νῦν αὐτὸ τοῦτο χάριν ἀναμνή-

HIPPOCRATIS EPIDEM. VI. ET
GALENI IN ILLUM COMMEN-
TARIUS V. SECTIO V.

I.

Morborum naturae medicae.

Crebro superius a me dictum est huiusmodi lectiones, per quas quod dicitur permutatur, sed eadem prorsus sententia permanet, dijudicare mihi non esse propositum, quippe qui longitudinem commentariorum vitare instituerim; verum et nunc id ipsum recordationis causa

Ed. Chart. IX. [509. 510.]

Ed. Bas. V. (506.)

οὕτως εἶπον, ἐπεὶ καὶ κατὰ τὰς μελλούσας λέγισθαι ῥήσεις
οὐδὲν ἐρωῶ περὶ τῶν τοιούτων γραφῶν. ὁ τοίνυν τῆς λέξεως
τοῦς, τί μὲν ἀπλῶς τις ἀκούει τοῦ λεγομένου σαφὲς ἐστί,
διλοῦντος τοῦ Ἱπποκράτους τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ὡς οὐκ εἶη
τοῦ χοροῦ τῶν ἄτεχον ἡγουμένων εἶναι τὴν φύσιν, ἀλλὰ
τεχνικὴν καὶ προσηγορικὴν τοῦ ζώου. [510] δύνανται δὲ
προσηγεῖν νῦν ἀκούειν ἐκ τοῦ τῆς φύσεως ὀνόματος ἐνοικούν-
σαν αὐτοῖς τοῖς σώμασι τοῖς διαικουμένοις ὑπ' αὐτῆς, ἥς
τὴν οὐσίαν ἥτις ἐστὶν οὐκ ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι ζη-
τεῖν, ὥσπερ οὐδὲ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἢ τοῦ κατ' αὐτὴν ἡγε-
μονικοῦ. δεῖται γὰρ οὐθενὸς αὐτῶν ἐπιστηκῶς λόγος, ἀλλὰ
μόνον ὅτι καλῶς ὑπελάμβανεν ὁ Ἱπποκράτης τὴν φύσιν ἰα-
τρὸν εἶναι τῶν νοσημάτων. ἴσως γάρ τις οἴσεται τὴν ἰα-
τρικὴν τέχνην ἀναιρηθῆσαι τῷ λόγῳ τούτῳ. διὰ τοῦτ' οὖν
οὐχ ἀπλῶς ἀκούειν χρὴ, νοῦντων δὲ φύσεις ἰατροί. βαθύ-
τερον γὰρ νόημα κατὰ τὴν λέξιν τήνδε περιέχεται, διαρ-
θρώσιος ἀκριβιστέρας διόμενον, ἣν (οὐ) πρόσθεν ἰνοισαύ-

dictum volui, quandoquidem et in sequentibus nihil prae-
terea de hujuscemodi lectionibus asseram. Verborum igitur
sententia, si quis simpliciter quod dicitur accipiat,
perspicua est, suam ipsius mentem Hippocrate declarante,
se videlicet non esse ex illorum coetu, qui naturam arte
carere arbitrantur, sed eam esse artificem animalibusque
consultere. Verum hoc loco per id nomen, *naturae*, vim
quandam intelligere convenit in his ipsis corporibus, quae
ab ea reguntur, inhabitantem; cujus essentia quatenus sit
in praesentia quaerere, sicut et de nostra anima aut de
ejus principe parte, minime necesse est: nihil enim istorum
praefens oratio postulat, sed illud solum, recte scilicet
Hippocratem opinatum fuisse, naturam esse morborum
medicam. Forsan enim quispiam hac oratione artem me-
dicam tolli suspicabitur; quocirca non simpliciter verba
haec accipienda sunt, morborum naturae medicae, altior
enim sensus accuratiores indigens explicatione hujuscemodi
in verbis delitescit; neque dum usquam superius hanc

Ed. Chart. IX. [510.]

Ed. Basf. V. (506.)

μην ἐτέρωθι. γινώσκοντας δὲ μου τὴν προαίρεσιν τοὺς
ἐταίρους, οἷς χαρίζομενος ἐπὶ τὴν ἐξηγῆσθαι ἀγῶμαι τοῦ
προκείμενου γράμματος, ἀναμνήσω καὶ νῦν, ὡς ἕκαστον τῶν
δογματῶν τῶν ἀποδείξεως δοθέντων ἅπαξ πού διελθὼν τε-
λείως, οὐκ ἐν ἑτέρῳ βιβλίῳ γράψω, μακρόλογον περὶ τὴν
εἰδῶς φηγομένην, εἰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγει τις τὰ αὐτά, κα-
θ' ὅπερ ἔνιοι πεποιήκασιν τῶν νεωτέρων ἰατρῶν, οὐ δις μόνον
ἢ τρεῖς, ἀλλὰ καὶ τετράκις ἢ πλειονάκις εἴτε περὶ τῶν αὐτῶν
τὰ αὐτὰ γράψαντες ἐν πολλοῖς ὑπομνήμασι τε καὶ συγγράμ-
μασιν. ἐγὼ δὲ ἅπαξ ἀποδείξας τε, χρῶμαι τοῦ λοιποῦ
κατὰ τὰ ἄλλα βιβλία, τὸ κεφάλαιον μόνον ἀναμνησκων,
ὡς ἀποδείκνυμι μοι κατὰ τὸδε γράμμα καὶ νῦν οὖν ἅπαξ
ποιήσομαι τὸν περὶ τῆς φύσεως λόγον. ὅπως δὲ φησιν αὐ-
τὴν ἰατρὸς εἶναι τῶν νοσημάτων ὁ Ἰπποκράτης, ὅτι τὴν
ιατρικὴν τέχην οὐδαμῶς ἀναρῆσθαι συμβέβηκεν ὑπὸ τοῦ
δόγματος τούτου. σὺ δὲ ὁ ταῖσδε τοῖς ὑπομνήμασιν ὁμιλῶν,
ἤδη μοι πρόσσεχε τὸν νοῦν ἀρχαμένῳ τοῦ λόγου, τὰς νόσους

rem explanavimus. Amicis autem nostrum institutum co-
gnoscentibus, quibus gratificantes ad hujusce libri inter-
pretationem accessimus et nunc in memoriam revocabimus,
quodque decretum efficaci probatione indigens, quum ali-
cubi semel exquisitus tractavi, me alio in libro iterum
non scribere, loquacitatem videlicet supervacuam accidere
cognoscentem, si iisdem de rebus quispiam eadem repetat,
quemadmodum nonnulli juniores medici fecerant, non his
modo aut ter, sed quater vel etiam saepius in multis
commentariis et libris eadem de iisdem conscribentes. At
ego aliquid cum semel rationibus declaravi, postea reli-
quis in libris eo utor, solius tantum summae mentionem
faciens admonensque a me alio in volumine ostensum esse.
Et nunc igitur semel de natura sermonem faciam et quare
ipsam morborum esse curatricem Hippocrates asserat et
quod ab hoc decreto nequaquam artem medicam everti
tollique contingat. Tu vero qui haec nostra commentaria
evolvis, jam mihi orationem exordienti animum adverte.

Ed. Chart. IX. [510.]

Ed. Basf. V. (506.)

ὑπὸ τροφῆς ἐν καιρῷ δοθείσης ποιᾶς καὶ ποσῆς, αἰονή-
στοις τε καὶ καταπλάσματων καὶ κλυστήρων καὶ φλεβοτο-
μίας, ὅσα ἑτέρα τοιαῦτα θεραπεύεσθαι τις λέγων οὐκ ἂν
ψεύσαιοτο, καθάπερ οὐδ' ὁ φάσκων ὑπὸ τῶν ἰατρῶν θερα-
πεύεσθαι τὰς νόσους, οὐδ' ὁ τὴν ἰατρικὴν τέχνην θερα-
πειτικὴν εἶναι τῶν νοσοῦντων. ὥσπερ δὲ ὁ ταῦτα λέγων
οὐκ ἂν ὡς ψευδόμενος ἐλιγχθείη, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον
οὐδ' ὁ τὴν αἴσιν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ζώου πράττειν πάνθ'
ἡγούμενος. ἐπεται δὲ τούτῳ καὶ τὸ τὰς νόσους ἐκείνην
πρώτην ἰᾶσθαι καὶ μάλιστα ὅταν ἐναργῶς ὑγιάσῃ τὸν ἄν-
θρωπον, ἰδρῶντας χεῖρας πολλοὺς ἢ δὲ οὖρων ἢ δια-
γαστρὸς ἢ δὲ ἐμῆτων κινώσασα τοὺς λυπεύντας χυ-
μοίς. τί τοίνυν τούτων ἀπάντων ἀξιωματι πρώτον ἔστιν,
ἢ τί δεύτερον ἢ τί τρίτον, ὅσα ποιῶν ὑγίαιαν ἔφαμεν,
ἐπισκίψασθαι προσήκει. καὶ μάλιστα ὅτι καὶ ἄλλα τινα
πρασείρχεται δι' ὧν αἱ νόσοι θεραπεύονται, περὶ ὧν ἀπάν-
των τῆς κατὰ τὴν ἀξίαν ἰάξεως ἄμεινον ἰγνώσθαι. δοκεῖ

Morbos ab alimento, congruenti qualitate et copia, in
tempore exhibito, ab humido fomento, a cataplasmatibus,
a clysteribus, a venae sectione et a quibusque id genus
aliis, propulsari, si quis dicat, non utique mentietur,
sicut neque ille qui a medicis morbos curari asseveret,
nec qui artem medicam laborantium sanatricem esse te-
stetur. Quemadmodum vero haec praedicans, ut mendax
reprehendi non poterit, eadem sane ratione neque ille
qui naturam servandi animalis causa omnia administrare
existimet. Hoc vero et illud consequitur, eam primum
languoribus mederi et maxime quum evidentem hominem
sanat, sudorem copiosum profundens aut per lotium aut
per dejectiones aut per vomitus, infestos humores ejiciens.
Quodnam igitur dignitate primum sit, quod secundas,
quod tertias habeat inter haec omnia, quae sanitatem fa-
cere diximus, contemplari convenit, eo etiam magis,
quod et alia quaedam, per quae morbi curantur, accedunt,
quorum omnium pro dignitate ordinem internolle prae-

Ed. Chart. IX. [510. 511.]

Ed. Bas. V. (306.)

γὰρ ἡμῖν ἄμεινον μὲν λέγεσθαι καὶ ἡ γούσις ἰᾶσθαι τὰς νόσους. ὀρθῶς δὲ καὶ ἡ ἰατρικὴ καὶ ὁ ἰατρός. ἀληθῶς δὲ καὶ ὁ ὑπηρέτης αὐτοῦ καὶ ἡ φλεβοτομία καὶ ἡ δὲ αὐτὴν γενομένη ῥύσις τοῦ αἵματος. ἴσως δ' ἀξιώσει τις καὶ τὸν μάγειρόν τι συντελεῖν καὶ τὸν ὑφάντην καὶ τὸν οἰκοδόμον καὶ τὸν χαλκίαν καὶ τινὰς ἄλλους τεχνίτας, ὥν τοῖς ἔργοις εἰς ὑπηρεσίαν χρώμεθα τῶν παρασκευαζομένων τοῖς ἀνθρώποις ὑγείας ἔνεκα. ἀλλὰ τῶν τοιούτων ἔνια μὲν [511] ὕλαι βοηθημάτων, οὐ βοηθήματά εἰσιν, ἔνια δ' ὄργανα τοῖς βοηθοῦσιν ἐπιτελῆεια. βοηθήματα δὲ γίνεται διὰ τοὺς ἐν καιρῷ δέοντα καὶ ὡς προσήκει χρωμένους αὐτοῖς. ὅταν μὲν γὰρ ὠφελῆσαι δοθῇς αὐτοῖς οἶνος, ἡ δόσις αὐτοῦ βοηθημὰ ἴσται. καὶ δ' ἀκαιρῶς προστεχθεὶς παραφροσύνην ἢ φρενίτιν ἐρχάσεται, νοσῶδες αἷτιον, οὐχ ὑγεινὸν οὐδὲ βοηθῆμα γίνεται. τίς οὖν αἰτιὸς ἴσται τῆς γενέσεως τοῦ βοηθήματος; ὁ τὸν καιρὸν εὐρίσκων δηλονότι. τίνα δὲ τοῦτον οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουσιν; ἢ καὶ τοῦτο πᾶσιν εὐδὴλον ὁ ἰατρός οὗτος καλεῖται; ὥστε ἰατρός οἶνον κυριώτερος εἰς

literit. Nobis enim melius dici videtur et naturam morbos medicari, recte vero et artem medicam et medicum, vere quoque et ejus ministrum et venae scissuram et per ipsam factum sanguinis profluvium. Fortassis autem quispiam putaverit et coquum aliquid conferre et textorem et aedificatorem et ferrarium fabrum et alios quosdam artifices, quorum opificiis utimur ad eorum ministratiorem, quae hominibus sanitatis causa praeparantur. Verum istorum quaedam auxiliorum materiae, non auxilia sunt; nonnulla vero instrumenta auxiliantibus idonea, sed tunc auxilia fiunt, quando in tempore atque ut decet ea medici applicant. Nam vinum aegrotis propinatum si juerit, ejus propinatio auxilium est; at si importune oblatum delirium aut phrenitida concitet, tunc morbifera, non salubris causa neque auxilium fuerit. Quis igitur est faciendi auxilii auctor? occasionis scilicet inventor. Quo nomine autem hunc Graeci appellant? non ne et hoc hominibus patet, medicum scilicet ipsum appellari? Quapro-

Ed. Chart. IX. [511.]

Ed. Basf. V. (506.)

ὑγίειαν φυσικὴν τε καὶ ποίησιν. ὑγιαίνουσι τε γὰρ ὠφέλιμος οἶνος γίνεται καιρῷ καὶ μέτρῳ πινόμενος, ἰαῖται τε τὰς νόσους ὅτε χρή προσφερόμενος. ἀλλ' ὃ γε ἱατρὸς οὐχ ὅτι ζῶον ἴσται ἢ ὅτι πεζὸν ἢ ὅτι δίπουν ἢ ὅτι λογικὸν ἢ πολιτικόν, ἐπίσταται καιρὸν καὶ μέτρον ἐκάστης τῶν ὕλων, ἀλλ' ὅτι τέχνην μεμάθηκεν ὑγιαίνων τε καὶ νοσῶντων γνωστικὴν. εἰ γὰρ δι' ἐκείνων ταῦτ' ἐπίστατο, πάντες ἄνθρωποι τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην εἶχον, ὥστε προτέρα κατὰ τὸ ἀξίωμα τῶν ἱατρῶν ἴσται ἢ τέχνη, δι' ἣν ἱατροὶ γίνονται. τῇ γὰρ ἐκείνης δυνάμει χρώμενοι τὰς νόσους θεραπεύομεν. ἀλλ' ὅν ἔχει λόγον ὕλη καὶ τὰ ὄργανα πρὸς ἱατρὸν τε καὶ τὴν τέχνην αὐτοῦ, τοῦτον αὖ πάλιν αὐτός τε καὶ ἡ τέχνη πρὸς τὴν ἐν τῷ θεραπευομένῳ φύσιν. ἐκείνη γὰρ ἴσται ἢ πάντα τὰ δέοντα πράττουσα κατὰ τὰ τῶν ζῶων σώματα καὶ τρέφουσα μὲν, ἢ ἴκαθ' ὁρίσσει δέχεται, παρασκευάζουσα δ' αὐτὴ τὸ αἷμα δι' οὗ θρέψῃ τὰ τροφῆς δεόμενα μόρια. τῷ δ' αἵματι πάλιν αὐτῇ πρὸς τὸ γεννηθῆναι παρασκευάζουσα

pter medicus vino potior est ad naturalem factitiamque sanitatem. Etenim vinum in tempore exhibitum et temperanter epotum recte valentibus prodest; languores autem, quum opus est, assumptum discutit. Ceterum medicus non quod animal sit aut pedestris aut bipes aut rationis particeps aut civilis, eo cuiusque materiae tempus idoneum ac modum novit, sed quoniam artem salubria atque morbosa distinguentem addidit: nam si per illa haec nosset, omnes plane homines eandem callerent scientiam. Quare dignitate prior medicis ars est, per quam medici fiunt, nam ejus vi illi utentes, morbos pellunt. Sed quam rationem materia atque instrumenta ad medicum ejusque artem, eandem ipse rursus atque ars, ad ejus qui curatur naturam habent. Illa namque est omnia congruentia in animalium corporibus faciens et alens quidem cum alimento opus est; sibi autem sanguinem praeparans, per quem alimenti egenas particulas nutriat; atque iterum, ut sanguis ipse creari possit, cibum in ventriculo

Ed. Chart. IX. [511.]

Ed. Bas. V. (506. 507.)

τὴν ἐν τῇ γαστρὶ πεπτομένην τροφήν. εἰ δέ γε καταπο-
θέντα τὰ σιτία μῆτε πεφθείη καλῶς μὴτ' ἀναδοθείη
μῆθ' αἱματωθείη μῆτε τὴν τῶν τροφησομένων δύναμιν εὐ-
ροι, τὴν ἀρχὴν οὐδ' ἂν τροφή λέγοιτο γιγνέσθαι τοῦ σώ-
ματος ἡμῶν. ὥσπερ δ' εἰς τὸ τραφῆναι τὰ θρέψεως διό-
μενα μόρια (507) κυριωτάτη τῶν αἰτιῶν ἴσταιν ἡ τρέφουσα
δύναμις αὐτὰ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ μὲν ἐν τῇ γαστρὶ
πρὸς τὴν τῶν σιτῶν πέψιν, ἡ δ' ἐν ἥπατί τε καὶ φλεψὶ
πρὸς τὴν τοῦ πεφθέντος αἱμάτωσιν. οὐ μὴν οὐδ' αἰαγ-
καῖον ἅπαντά με τὰ κατὰ μέρος ἔργα τῆς φύσεως διερχε-
σθαι νῦν. ἀρκεῖ γὰρ ἀναμνησθαι μόνον, ὡς ἐν τοῖς τῶν
φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν εἰδείχθησαν αἱ καθόλου
δυνάμεις αὐτῆς, αἷς ἅπαντα τὰ κατὰ τὸ ζῶον ἐργάζεται,
τέτταρες οὖσαι. πρώτη μὲν ἡ τῶν οἰκείων ἐλκτική, δευ-
τέρα δὲ ἡ τοῦτων αὐτῶν ἀλλοιωτική τε καὶ πεπτική καὶ
τρίτη ἡ καθεκτική τῶν οἰκείων καὶ τετάρτη τῶν οὐκ οἰ-
κείων ἀποκριτική. ταύταις οὖν ταῖς δυνάμεσιν οὐ μόνον
ὑγιεινὸν φυλάττει τὸ ζῶον, ἀλλὰ νοσῆσαν ὑγιάζει, καὶ τῶνδε

praeparans atque conficiens. Quod si devorata cibaria
neque recte concocta sint, neque digesta, neque in san-
guinem versa, neque alendarum partium vim invenerint,
statim mehercule, neque corporis nostri alimentum fuisse
dicentur. Quemadmodum vero ad nutriendas partes re-
fectionis egentes ipsa nutriens facultas longe princeps
causa est, eadem sane pacto et ventriculi vis ad cibos
concoquendos et jecoris venarumque facultas ad concoctum
in sanguinem convertendum sese habent. Verum enim-
vero cuncta me naturae opera particulatim nunc recen-
sere necesse non est. Nam memoria repetere satis fuerit,
in commentariis de naturalibus viribus, omnes naturae
communes facultates fuisse explicatas, numero quatuor,
quibus animal agens omnia molitur ac perficit: primam
quidem propriorum attractricem; secundam vero, horum
ipsorum commutatricem et concoctricem; tertiam utilium
retentricem et quartam alienorum expultricem. His ita-
que potestatibus, non modo sanum animal tnetur, sed etiam

Ed. Chart. IX. [511. 512.]

Ed. Bas. V. (507.)

δηλον, ὅσον ἀξιώματι προύχει τῶν ποιητικῶν υγείας αἰτίων. ἅπαντα γὰρ τὰλλα παρασκευάζει τὴν οἰκίαν ὕλην αὐτῇ, καθάπερ ἐκτὸς ὁρῶμεν ἄλλην τέχνην ἄλλῃ ὑπουργοῦσαν. ὕφαντῃ μὲν γὰρ περιίδας καὶ ἰσιούς καὶ κτένας ὁ τέκτων παρασκευάζει. τοῦτῃ δὲ ξύλα μὲν ὁ ὑλοτόμος, ἀξίνην δὲ καὶ σκέπαρον ὁ χαλκεὺς, τῷ χαλκῷ δ' αὐτῷ τὸν σίδηρον ὁ μεταλλεύς. καὶ σπάνιόν ἐστιν εὐρεῖν τέχνην ποιητικὴν οὐδεμιᾶς ἐτέρας διομένην ἢ ὄργανα παρασκευαζούσης ἢ ὕλην ἐπιτηδεύειν εἰς τὸ δημιουργ[512] γοῦμενον. οὗτοις οὖν καὶ τῷ ἱατρῷ πολλὰ τέχναι παρασκευάζουσι τὰς ἐπιτηδεύσεις. ὕλας, ὥσπερ αὐτὸς αὐτὸς πάλιν τῇ γίσει μετὰ τινων ὑπηρέτων. ἀνάλογον γὰρ ἐστίν ὡς ἀρχιτέκτων πρὸς οἰκοδόμους καὶ τέκτονας καὶ τοὺς ἄλλους τεχνίτας, ὧν ἐστίν ἀρχι- κὸς ὁ ἱατρὸς πρὸς ὑπηρέτας. εἰσι δ' οὗτοι ριζοτόμοι, μυ- ρηφοί, μυγυροὶ καταπλάττοντες, ἐπιβρέχοντες, κλύζοντες, ἀποσκάζοντες, φλεβοτομοῦντες, σικνάζοντες. εἰ δ' ἡμεῖς καὶ

aegro sanitatem restituit. Et ex his abunde constat, quantum sanitatis effectricis causas natura dignitate antecellat: omnia enim reliqua materiam ipsi parant et suggerunt; quemadmodum exterius quoque artem aliam alii ministrantem videmus. Textori namque radios textorios et pectines lignarius faber molitur; huic vero ligna materiae excisor; securim item et dolabram ferrarius artifex. Ferrario autem ipsi ferrum metallorum effossor comparat; rarumque est artem effectivam invenire nulla alia egentem, quae aut instrumenta fabricetur aut materiam operi idoneam reddat. Ita fane et medico multae artes aptas materias praeparant, perinde ut ipse rursus naturae cum quibusdam ministris suppeditat. Quam enim proportionem architectus erga aedificatores lignariosque fabros et alios quibus imperat artifices, eandem et medicus erga ministros suos gerit. Isti vero sunt herbarii, unguentarii, coqui, cataplasmata adhibentes, humore conspergentes, clysterem suffundentes, scarificantes, venam scindentēs, cu-

Ed. Chart. IX. [512.]

Ed. Bas. V. (507.)

ταῦτα μεμαθήκαμέν τε καὶ πράττομεν, ὁμοίον τε ποιοῦμεν
 ἐρίσσειν ἐπισταμένῳ κυβερνήτῃ καὶ ῥαδίως ἐπ' ἄκραν ἀνα-
 βῆναι δυναμένῳ τοῦ ἱστοῦ, ὅσα τ' ἄλλα τῶν ναυτῶν ἴσται
 ἔργα γινώσκοντί τε καὶ πράττοντι. καὶ γὰρ στρατηγοὶ
 πολλοὶ πολλὰκις καὶ τοξοῦν καὶ ἀκοντίζειν καὶ μάχεσθαι
 διὰ ξιφῶν τε καὶ δοράτων ἐπισιανταὶ τε καὶ πράττοντες
 καὶ βασιλεῖς ὡσαύτως, ἀλλ' οὐκ ἡ βασιλεὺς ἢ στρατηγὸς
 ἦν Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἢ Φίλιππος ὁ πατὴρ αὐτοῦ
 ταῦτα τὰ τῶν στρατιωτῶν ἔπραττον, ἀλλὰ καθ' ἑτέρας τέ-
 χνας ὑπηρετικὰς τῇ στρατηγικῇ τε καὶ βασιλικῇ. καὶ τοῖνον
 καὶ ἡμεῖς ἡ μὲν ἱατροὶ γινώσκομεν ἐκάστου βοηθήματος
 ποιότητά τε καὶ ποσότητα καὶ καιρὸν καὶ τρόπον χρήσεως,
 ἡ δ' ὑπηρεταὶ φλεβοτομοῦμεν καὶ σιγνάζομεν καὶ τἄλλα
 διὰ τῶν χειρῶν ἐνεργοῦμεν. ἀξιώματι τοιγαροῦν ἡ μὲν ἱα-
 τρικὴ πρώτη τῶν ἱατρῶν ἴσται, ὁ δ' ἱατρὸς τῆς ὑπηρετικῆς
 τέχνης, ἐκείνη δὲ τῶν ὑπηρετῶν, αἱ δ' ὑπηρεταὶ τῶν πα-
 ρασκευαζουσῶν αὐτοῖς τὰ τε ὄργανα καὶ τὰς ὕλας τῶν
 τεχνῶν, ἐκεῖναι δὲ ἐργαζομένων τὰ κατὰ ταύτας τεχνῶν,

curbitulas affigentes. At si nos etiam haec didicimus et
 facimus, perinde facimus atque gubernator remigandi
 peritus et facile summum malum conscendere volens et
 omnia alia nautarum munera cognoscens et exsequens.
 Etenim multi imperatores saepe et arcu uti et jaculari et
 pugnare gladio hastaque sciunt et faciunt et reges pariter;
 sed non ut rex, ut imperator erat Alexander Macedo,
 aut ejus pater Philippus, sed per alias artes imperato-
 riae atque regiae inservientes haec militaria munera obi-
 bant. Itaque et nos ut medici, cujuscumque auxilij qua-
 litatem, quantitatem, occasionem et utendi modum cogno-
 scimus; ut ministri vero venam rescindimus et cucurbitu-
 las admovemus et reliqua manibus operamur. Dignitate
 igitur ars medica medicis praestat, medicus arti servienti,
 illa ministris, ministri artibus sibi instrumenta materias-
 que parantibus illae artificibus per ipsas agentibus, arti-
 fices vero praeparatis materiis atque instrumentis. Con-

Ed. Chart. IX. [512.]

Ed. Bas. V. (507.)

αὐτοὶ δ' οἱ τεχνῖται τῶν παρασκευαζομένων ὕλων τε καὶ ὀργάνων. ἀνάπαινον τοίνυν ἔνεκα μονιμωτέρας γνώσεώς τε καὶ μνήμης τῇ καταλόγῳ τῶν τεχνῶν ἀκολουθοῦν, ἰσχυροῦς μὲν εἰς ὑγίαιας φυλακὴν καὶ ποιήσιν εἶναι τοὺς κατασκευάζοντες ἡμῖν κλυσιῆρας καὶ φλεβότομα καὶ σμίλλας καὶ φοιλίδας καὶ κλυσιῆρας καὶ τὰλλα τῆς ἰατρικῆς τέχνης ὄργανα, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τοὺς τὰς ὕλων προπαρασκευάζοντας, οὓς ὀκνεῖσθαι ριζοτόμους καὶ βοτανικοὺς καὶ τὰ ἐκ τῶν μετὰλλων ὅσα ἄλλα ἰσχυρὰ παρέχοντας. ἀνωτέρω δὲ τούτων τὰς τέχνας αὐτῶν, ὥς ἀνωτέρω τοὺς ὑπηρέτας τῶν ἰατρῶν καὶ τούτων ἀνωτέρω τὴν τέχνην αὐτῶν, ἐφ' ἣ ποὺς ἰατροὺς, εἰτα τὴν ἰατρικὴν αὐτὴν, ἥτις πάλιν ὑπηρετεῖ τῇ φύσει καὶ τῶν γε τῆς φύσεως αὐτῆς δυνάμεων εἶναι μὲν εἰς πρῶται, καθ' ὅς τὸ ζῶον ἐν τῇ ζωῇ διαμένει, τὸ τελειώτατον ἀξίωμα πρὸς τὴν ἀρίστην ζωὴν τοῦ σώματος ἔχουσαι. καλῶ δὲ ἀρίστην ζωὴν τὴν ἐν ὑγιείᾳ δηλονότι, μαχθηρὰ γὰρ ἢ ἐν νόσῳ. ἔτιραι δ' εἰς τούτων ὑπηρετικὰς δυνάμεις, εἰς ἐκείνων πάλιν ἄλλαι. καὶ τοίνυν

verso igitur ordine firmitatis notitiae atque memoriae causa, enumerandis artibus accidit, ad servandam efficiendamque sanitatem nobilitate ultimos esse, qui nobis clysteres, scalpella, specilla, forfices et reliqua medicae artis instrumenta fabricantur; cum his et eos qui materias praeparant, quos radicum excisores et herbarios vocant, nec non et qui ex metallis effossa aliaque id genus praebent; supra hos vero ipsorum artes, supra quas et ministros medicorum, his quoque superiorem ipsorum artem, ea superiores medicos esse: medicis artem medicam, quae rursus naturae ministra est. Atqui inter ipsius naturae facultates nonnullae quidem sunt primariae, per quas scilicet animal in vita servatur, summam nobilitatem ad optimam corporis vitam possidentes; optimam autem vitam nomino, quae in sanitate videlicet agitur: prava enim in morbis vita est; alterae sunt vero ipsarum ministrac facultates, deinde illarum item aliae. Itaque postea-

Ed. Char. IX. [512. 513.]

Ed. Bas. V. (367.)

ἐπεὶ δὲ τῶν καταλογον ἅπαντα τῶν πρὸς ὑγίαν τε καὶ ζωὴν ἀναγκαίων τεχνῶν τε καὶ δυνάμεων ἐν ταύτῃ τῷ λόγῳ προθέμην εἰπεῖν ἐτίρωθί γε μηδαμῶς διηληλυθώς, οὐκ ὀνήσω καὶ τὰ τῶν διηκουσῶν ἡμῶς δυνάμεων ἀξιώματα προθεῖναι. πρῶτον μὲν οὖν εἰσὶν αἱ τὴν ὑγίαν συνμετρίαν φυλάττουσαι τῇ ζωῇ κατὰ πόσόν τε καὶ ποῖόν· ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔστι μόνιμος ἡ οὐσία τοῦ σώματος ἡμῶν, οὔτε κατὰ τὸ πόσόν οὔτε κατὰ τὸ ποῖόν, ἀλλ' ἡ μὲν πόσότης μειοῦται κατὰ τὴν ἀθλὸν αἰσθήσει διαπνοῇ, ἡ δὲ ποιότης ὑπαλλάττεται τροπομένης ἀπὸ τῆς ἀράσεως, οὐ μόνος ἐκ τοῦ περιέχοντος, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν, ὡς ἐν τοῖς ὑγίαισι ἐπιδεδεικται· πρὸς μὲν τὴν τῆς ποσότητος ἐπιμετρώσασιν ἡ θρεπτικὴ δύναμις ἡμῖν ἔστι, πρὸς δὲ τῆς ποιότητος ἡ τε ἀναπνοὴ καὶ ἡ καθ' ὅλον τὸ σῶμα διαπνοὴ θεομένης δὲ ὕλης οἰκίας τῶν [513] τρέφισθαι μελλόντων, ἑτέρα τις ἔστιν ἡμῖν δύναμις, ἣν οὐ χεῖρον ἐνομάσαι συντάμνον καὶ σαφοῖς ἔνεκα διδασκαλλας αἵματοποιητικὴν· ἡ πάλιν ἐκτελέσις ἑτέρα δύναμις ἔστιν, ἡ κατὰ τὴν γαστέραν πεπτικὴ.

quam hoc in sermone artes omnes ac potestates sanitati vitaeque necessarias, nunquam alibi eas profecutus, recensere constitui, neque regentium nos potestatum dignitates adicere me piguerit. Primae igitur sunt salubrem animantis moderationem in quali et quanto conservantes. Quum enim corporis nostri substantia nec magnitudinem nec qualitatem eandem retineat, sed magnitudo per sensus latentem exhalationem dilabatur, qualitas vero, temperatura supra variante, permutetur non ab aëre solum ambiente, sed etiam ex nobis, quemadmodum in libris de tuenda sanitate explicavimus, ad magnitudinem sarcientiam alitrix potestas in nobis inest; ad qualitatem corrigendam et respiratio et per totum corpus difflatio comparatae sunt. Sed cum nutriendae partes idoneae ac propria materia egerent, alia quaedam in nobis vis inest, quam haud alienum fuerit brevis ac dilucidae doctrinae causa significam nominare; cui rursus alia vis praesto in ventriculo, concupitrix scilicet, omnibus autem dictis viribus

Ed. Chart. IX. [513.]

Ed. Bas. V. (507.)

καὶ οὐκ ἀπασὼν τῶν εἰρημίνων δυνάμεων ἵσταται τέτταρς
εἰσιν, ὧν ἐμπροσθεν ἐμνημόνευσα, πληθεισῶν ὑπ' ἐμοῦ σα-
φηνείας ἔσται, ἐλκτικῆς, καθυκτικῆς, ἀλλοιωτικῆς καὶ ἀπο-
κριτικῆς. τούτων οὖν ἡρᾶς ἄξιον μεμνησθαι, γινώσκοντας
ἐνταῦθα μένον εἰρησθαι μοι τὸν λόγον τόνδε, θεανόνα
τὴν φρονίαν ἀπασῶν τεχνῶν πρώτην τε καὶ περιωιάτην ἰσ-
τάτω.

Αντιρρίσκει ἡ φύσις ἐαυτὴ τὰς ἐξόδους οὐκ ἐκ διανοίας,
 τὰ μὲν οἶον τὸ ἀκαρδιανύσσιν, τὰ δὲ καὶ ἡ γλῶσσα ὑπουρ-
 χεῖ καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. ἀπαίδευτος ἡ φύσις τοῦσα
 καὶ οὐ μαθροσα τὰ δεόντα ποιεῖ.

Ἐξάδους ἀνέστης αὐτῶς ὡς εἰ καὶ ἄδους ἡ ὁρμή
ἐπὶ τὰς ἐνεργείας εἶπεν, οὐχ ὡς ἡμῖς διανοοῦμενοι τε καὶ
προσδιοριζόμενοι πράττομεν οὕτως γινόμενας. το γὰρ σκαρ-

communes alias quatuor sunt, quas paulo ante memoravi et clarioris doctrinae causa propriis nominibus appellavi, attractoriam scilicet, rotentricem, commutatoriam et expultricem. Haec igitur vos meminisse dignum puto, illud scientes, me hoc loco tantum hunc sermonem fecisse, naturam omnium artium ad medendum primariam atque potissimam esse declarantem.

11.

*Adiuvant natura sibi ipsi accessus non cogitatione, par-
tim quidem ut concipere, partim verò et lingua submi-
nistret et id genus alia quaeque. Inerudita natura et
indocta quae opus sunt efficit.*

Accessus naturae appellavit perinde ac si et vias ant
impetus ad agendum dixisset, non, ut nos prius mente
volentes et prius eligentes facimus, ita et ipsa faciente.

Ed. Chart. IX. [515.]

Ed. Bas. V. (507.)

δαμύσσειν, ὀνομάζεται δ' οὕτως τὸ κλείσαντα τὰ βλέφαρα διὰ ταξίων αὐθις ἀνοῖξαι, παραχορῆμα ταῖς γεννηθῆσιν εὐθιῶς ὑπάρχει ζωῖς ἀδιδάκτως. δῆλον δ' ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο μάλιστα ὠφέλειαν παρέχει τοῖς ὀφθαλμοῖς. ἔκαμνέ τε γὰρ ἀνιπαγμένα τὰ βλέφαρα παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ἐργασίας, ἐνέπαυε τ' αὖ ἔτιθεν αὐτοῖς πολλὰ λυμαινόμενα τοῖς χιτῶσιν αὐτῶν. τούτου δ' εἴ τι θαυμασιώτερον ἴσθιν ἔργον τῆς φύσεως, ὃ παρορῶσιν οὐχ οἱ πολλοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱατρῶν οἱ πλείονες καίτοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν γινόμενον. εἰν γοῦν παιδίῳ διέτεϊ δείξας ἄρτον ὀνομάσης αὐτὸν τοῦτ' οὕνομα τὸν ἄρτον ἅμα τῷ δεῖξαι καὶ ποιήσης οὕτω δις πάλιν καὶ τρίς, ὅτι τε τοῦ δεικνυμένου σώματος ἢ ἄρτους φωνὴ σημεῖον ἔστιν ἐνόησε τὸ παιδίον αὐτὸ τε μνησάμενον αὐτὴν φθέγγεται μὴ διδασθῆν ὅπως χρὴ κινήσαι τὴν γλῶττιαν. ἀνάλογον δὲ τούτῳ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας κινήσεις, ὥς ὀνομάζουσι προαιρετικῶς, ὑπὸ πάντων γίνεται τῶν ζώων. εἰν γοῦν ἐθέληση κάμψαι τι τῶν κώλων, αὐτίκα τοῦτο ποιεῖ, καίτοι μὴ γινώσκον ἐκτείνον τὸν

Connivere igitur sic autem dicitur quum quis clausas palpebras cito iterum aperit. statim oculis animalibus et a nullo edocitis illico inest. Certum est autem huiusmodi actionem maximam oculis utilitatem asserre: fatigarentur enim palpebrae, si toto vigiliae tempore paterent, multaque exterius in oculos ipsorum tunicas violentia inciderent. Praeterea longe isto admirabilius est naturae opus, quod non vulgares modo, sed etiam plures medici, et si quotidie fiat, negligenter tamen praetereunt. Nam si bimo puero panem ostendens, eum hoc ipso nomine simul demonstrans panem voces, idque his terque seceris, puer et demonstrati corporis hanc vocem, panis, signum esse intellexit, ipsamque imitatus pronunciat, quum a nullo ut linguam movere oporteat ipse didicerit. Idem vero quod in hoc et aliis omnibus motibus quos appellant voluntarios, ab omnibus sit animalibus. Igitur si voluerint aliquem artuum inflectere, id statim efficient, et si musculum illum a quo inflectitur membrum non cogno-

Ed. Champ. IX. [513. 514.]

Ed. Bal. V. (507. 508.)

μὴν ὅφ' αὐτὸ κάμπτεται κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐκτείνει βου-
ληθὲν ἔχειναι δι' ἑτέρου μυός, (508) ἀλλ' αὖθ' ὅστις ὁ
μῦς αὐτὸς ἔστιν οὔτε κατὰ αἰνὰ τρόπον ἐνεργεῖν δύναται
δὴλόν ἐστι τῇ κινουμένῳ ζωῇ. πῶς γὰρ αἶον τε γινώσκειν
αὐτὰ, ἃ μὴδὲ τοῖς πολλοῖς τῶν ἰατρῶν ἐστὶ πρόδηλον; καί-
τοι τί λέγω πολλοῖς; ἐνίοις γὰρ τῶν μυῶν οὐδὲ τῶν ἀνα-
τομικωτάτων τις ἔγνω πρὸς ἡμῶν, ὥσπερ καὶ τὸν κάμπτον-
τα τὴν ἰγνύην, ἐκνατακινουμένον τῇ διαρθρώσει, ἀλλ'
ὁμῶς ἅπαντες ἄνθρωποι κάμπτονται τὴν κατὰ γόνυ διάρ-
θρῳσιν ἅμα τῇ βουληθῆναι. καὶ μὴν οὐ μόνον τοῖς ἀν-
θρώποις ἀπάρχει τὸ κοινοῦν τῆς ἐνεργείας αἰδος, ἀλλὰ
καὶ τοῖς ἄλλοις ζωοῖς ἅπασιν. οὕτως ἅρα τῆς φύσεως ἢ
δύναμιν ισχυροτέρα ἐστὶ πρὸς τὸ πράττειν ἀπάσης τέχνης
βέλτιον, ἢ συμφέρει τοῖς ζωοῖς. καὶ τοῖσιν ἱπποκράτης
τῆς μὲν τῶν βλεφάρων κινήσεως, τῆς κινουμένης αὐτὰ καὶ
πρὸς ἄλληλ' ἐκὰς πράξις ἐχομένη τὸν τοῦ, [514] ἐμνημό-
νευσεν ἐν τῇ φύσει, αἶον τὸ σαρδαμύσσειν. τῆς δὲ κατὰ
γλῶτταν ἐν τῇ φθέγγεσθαι διὰ τοῦ φάνας καὶ ἡ γλῶσση

scant. Eadem ratione ostendere volentia per alterum
musculum extendent; sed neque quis musculus iste sit,
neque quo pacto agere possit, moventi animali notum sit.
Quo enim modo ea comprehendere potest, quae multis
etiam medicis incognita sunt? quid dico multis, quum
nonnullos musculos quidam dissectoriae artis vel peritissimi
ante nos ignoraverint, ut eum qui intra articulationem
abditus poplitem incurvat; nihil minus tamen omnes ho-
mines ipsius genu articulum, simulatque voluerint, in-
flectunt. Quin non in solis hominibus, sed etiam in aliis
cunctis animantibus huiusmodi actionis species reperitur,
usque adeo naturae vis ad ea, quae animalibus condu-
cunt, rectius praestanda, qualibet artis potentior est. Quo-
circa et Hippocrates de palpebrarum motu, quod scilicet
ipsas alteri etiam negotio incumbentes agitamur, mentio-
nem fecit, dicens: ut *convivere*; motum vero in loquendo
linguae, per ea verba commemoravit, lingua vero et sub-

Ed. Chart. IX. § 544.]

Ed. Bsl. V. (506.)

δὲ ὑπουργίαι. προελόμεναι γὰρ ἡμῶν ἡγενομένων φθέγγασθαι φωνῇ, ἢ γλῶσσα πρὸς τὴν διαρθρωσιν αὐτῆς ἐτοιμὰς ὑπηρετεῖ. τὰ γοῦν παῖδια τὰ νῦν πρῶτον ἀκούσαντα τῶν δυσκρίτων φωνῶν οἷον τῆς σιρᾶς καὶ σιγῆς, εὐθέως αὐτὰς φθέγγονται μιμούμενα, μὴδ' οὐσίνας μὲς τῆς γλώσσης διὰ κινήσας γινώσκοντα μὴδ' ὅπως αὐτὴν ἀνατείνειν ἢ κλῆν ἢ περᾶν ἢ στηρίζειν αὐτὰ πρὸς τὴν ὑπερώαν ἢ τοὺς προσθίους ὀδόντας ἢ τι μέρος ἄλλο τοῦ στόματος. ὅταν δ' εἴπῃ, καὶ ὅσα ἄλλα, τῶν προαιρετικῶν ἀναμιμνήσκει σε κινήσων, ἐφ' ὧν, ὡς ἔφη, τὰ ζῶα πάντα μὴ ὅτι τὰς κινήσεις τῶν μὲν, ἀλλὰ μὴδ' αὐτοὺς γινώσκοντα τοὺς μὲς, ὅπως ἅμα τῇ προελίσθαι κάμψαι τὸ μόριον ἢ ἐκτείνειν, περὶ αὐτῶν τοῦτο ποιεῖ, καθάπερ γὰρ καὶ εἰς τὸ πλῆγμον ἀκέρειν ἐθελήσῃ καὶ περιτρέψαι καὶ ἀλκιῖσαι, καὶ ὅπως οὖν εἰσὶν κινήσαι. διὰ καὶ τοῖσι τοῖς ἐκτείνωνται, ἀπαλιδεύει ἢ φύσις οὕτως καθάπερ τὰ δέοντα ποιεῖ. καλοῦνται μὲν οὖν οἱ μαθόντες ὁτιοῦν μάθημα πεπαιδευθῆαι κατ' ἐκεῖνο, τῇ φύσει δ' ὑπάρχει πεπαιδευμένα τὰ μέ-

ministrat; nobis enim quamque vocem praeferre volentibus lingua ad ipsam articulandam prompte obsequitur. Pueri igitur voces prolatus difficiliter nunc primum audientes, ut strax et sphinx, statim ipsas nos imitantes eloquuntur; neque quos linguae musculus movere oporteat neque quomodo ipsam extendere aut flectere aut circumvolvere aut superius palato aut prioribus dentibus aut alii cuiuspiam aurius particulae admoveere stabilireque conveniat agnoscere. Quum dixit autem et alia quaeque voluntarias motiones, in memoriam tibi revocat; in quibus, ut dixi, animalia cuncta non solum musculorum motus, sed etiam ipsos musculos ignorantia, simulatque membrum incurvare aut extendere voluerint, confestim id faciunt, sicut etiam si in obliquum abducere et convertere aut circumvolvere, sive utcumque aliter movere statuerint. Idcirco et istis ipsis dictis exclamavit, inexcitata natura non edocta congruentia facit. Vocantur quidem quamlibet disciplinam edocti in illa esse eruditi; natura autem ita

Ed. Chart. IX. [514.]

Ed. Basf. V. (308.)

γιστα εἶναι χωρὶς τοῦ μαθεῖν, ὥσπερ ὁ Θουκυδίδης ἐπὶ τοῦ Θεμιστοκλέους εἶπεν. οἰκτίρα γὰρ συνέσει καὶ οὔτε προμαθῶν εἰς αὐτοὺς οὐδὲν οὔτε ἐπιμαθῶν, τῶν δὲ παραχρῆμα, δὲ ἐλαχίστης βουλῆς κάλλιστος γνώμων καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλείστον τοῦ γινησομένου ἄριστος εἰκαστής.

γ.

Δάκρυα, ρινῶν ὑγρότης, πιαρμοί, ὡτὸς ῥύπος, στόματος σιάλου ἀναγωγή, πνεύματος εἴσοδος, ἐξοδος, χάσμη, βῆξ, λυγμός, οὐ τοῦ αὐτοῦ παντάπασι τρόπον.

Εἰς τὴν ἐξηγήσιν τήνδε τῆς ῥήσεως ὅσα δοκεῖ μοι κάλλιστ' ἂν τις εἰπεῖν ἐγὼ διεξελθὼν πρότερον οὕτω μεταβήσομαι πρὸς τοὺς ἐξηγησαμένους τὸ βιβλίον, ἅπαντας μὲν οἰομένους ἀφωρίσθαι τῆς προγεγραμμένης ῥήσεως τὴν νῦν ἡμῖν προκειμένην, ἐξηγουμένους τε τὰς λέξεις αὐτοῖς ἀπᾶ-

erudita est, ut maxima sine doctore noverit. Qualem fuisse Themistoclem Thucydides memoriae prodidit, ita inquiens: propria namque intelligentia neque prius ad ipsam pertinens quidquam neque posterius edoctus et de eorum, quae de improvise incidebant, celerrimo consilio deprehensio optimus et eorum quae longe posterius ventura essent perspicacissimus conjector.

III.

Lacrymae, narium humor, sternutamenta, auris sordes, auris salivae rejectio, spiritus introitus, exiūs, oscitatio, tussis, singultus, non ejusdem omnino modi.

Cum ea quae mihi optime ad haec verba explananda quispiam dicere posse videtur prius retulero, deinde ad hujus libri interpretes transibo, qui omnes verba haec a superioribus disjunxerunt, omniaque ipsa singulatim tan-

Ed. Chart. IX. [514. 515.]

Ed. Hef. V. (308.)

σας ὡς εἰς πρόγνῳσιν διαφορούσας. ἐμοὶ δὲ φαίνεται τὸ προκείμενον ἐξ ἀρχῆς εἶναι καὶ νῦν διὰ ταύτης ὅλης κατασκευάζειν ὁ Ἱπποκράτης· προὔκειτο δὲ αὐτῷ δεῖξαι τὴν φύσιν πάντα ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ἀνθρώπου πράττουσαν. ἀρξάμενος οὖν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῆς, ὅσα κατὰ τὰ σώματα τῶν ζώων ὑγαινόντων ἐργάζεται καὶ διελθὼν αὐτὰ κατὰ τὴν πρὸ ταύτης ῥῆσιν, ἐξῆς ὅσα κατὰ τὰ νοσώδεις διαθήσεις ἢ κοινὰς ὑγαινόντων καὶ νοσοῦντων σωματίων, ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ζώου ποιεῖ κατὰ τὸν ἐνεστώτα λόγον ἰδηλώσας, ὧν ἕκαστον ἐγὼ κατὰ μέρος προχειριζόμενος ἐπιδείξω, τινὰ μὲν, ὡς ἔφη, ὄντα ἴδια νοσῶδων διαθήσεων, ἑνὰ δὲ κοινὰ νοσοῦσι τε καὶ ὑγιαίνουνσι, καὶ νοσοῦσι γίνεται ποιεῖ μὲν ἐπόμενα τῷ πρώτῳ τῆς κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς νοσώδους διαθήσεως, ὥσπερ ὅταν φλεγμαίνουσι, ποιεῖ δὲ τῆς φύσεως ἀποκρινούσης τὸ πλεονάζον ὑγρὸν ἢ γεννώσης τὸ λίπτον ἐν τοῖς κατ' αὐτοὺς ἀδέσιν. οὕτω δὲ καὶ ἡ τῆς φύσεως ὑγρότης, ἐκκινουμένων δι' αὐτῆς τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφα-

quam ad praefensionem facientia interpretati sunt. Verum tamen nobis videtur Hippocrates propositum suum ab initio et in praesentia per totum hunc sermonem confirmare; ipse vero naturam salutis hominum causa omnia facientem demonstrare constituerat. Itaque ab operibus ejus exorsus, quaecunque in corporibus recte valentium animantium facit ipsisque superiori narratione enumeratis, deinceps quaecunque in morbois affectibus aut sanorum languentiumque corporum communibus, ad animalis salutem natura moliatur, praesenti oratione declarat. Quorum unumquodque ego particulatim proponens, nonnulla quidem, ut dixi, morbosorum affectuum propria, nonnulla aegrotantium sanorumque communia esse demonstrabo. Atque in aegrotantibus lacrymae quidem nonnunquam fiunt, morbois oculorum affectus modum sequentes, ut quando ipsi phlegmone tentantur; nonnunquam vero natura supervacuum humorem expellente aut deficientem in glandulis ipsorum carnibus procreante. Nempe et hoc modo

Ed. Chart. IX. [515.]

Edi. Bas. V. (508.)

λον ἀθροισμένων περιττωμάτων γίνεται. καὶ οἱ πταρμοὶ
 δὲ φύσει μὲν ἔργον ὑπάρχουσιν αἰεὶ, γίνονται δὲ ἐπὶ νο-
 σήσεσι διαθήσεσιν. ὀνομάζω δὲ νοσήσεις διαθήσεις οὐ μόνον
 ὅταν ἤδη νοσῶσιν, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀρχῆται ἐν αὐτῶν
 συνίστασθαι. οἷον γὰρ ἐπὶ ὀφθαλμῶν ἴσται ἡ ταραξὶς ἰδίως
 ὀνομαζομένη, φλεγμονῆς ἀρχὴ τις οὖσα, τοιαῦται πολλὰ
 νοσήσεις διαθήσεις ἀρχόμεναι συνίστασθαι λύονται τῆς φύ-
 σεως ἐκκρινούσης τοὺς γεννώντας αὐτὰς ἀτμούς τε καὶ χυ-
 μούς. εἴρηται δὲ περὶ πάντων τῶν τοιούτων ἐν ταῖς περὶ
 τῶν συμπτωμάτων αἰτίαις. ἔνια μὲν γὰρ αὐτῶν αἰεὶ ὑπὸ
 τῆς φύσεως γίνεται, καλυπτικά δ' ἴσται νοσῶντων διαθήσεων,
 ἥτοι γεννομένων ἢ γενῆσθαι μελλουσῶν, ὥσπερ ἔνια τῶν
 ἤδη γεγεννημένων τε καὶ συμπληρωμένων θεραπευτικά, καὶ
 τοῦτέστι τὸ τοὺς ἐξηγητὰς ἀπατῆσαν, ὥς οὐκ εἴη τὸν ὁ
 λόγος Ἰατροκράτους περὶ τῶν τῆς φύσεως ἔργων, ἀλλ' ἐν τοῖς
 τοῖς τριῶν ὑπομνήμασιν ἐν οἷς διέρχομαι περὶ τῶν ἐν τοῖς
 συμπτώμασιν αἰτίων, ἅπας οὗτος ὁ λόγος ἐξελθῆναι μοι
 δεκνύει τῆς φύσεως ἐνεργούσης γίνεσθαι τοιαῦτα πάντα

narium humor excrementis in cerebro collectis, per ipsas
 effluentibus accidit. Sternutamenta vero et ipsa super
 naturae opus sunt, ab affectibus autem morborum prove-
 niunt; at morbosos affectus voco non solum quum ali-
 qui jam aegrotant, sed etiam quum quispiam istorum af-
 fectuum exoriri incipit. Qualis enim in oculis est pro-
 prie vocata turbatio, quae phlegmones quoddam initium
 est, tales multi morborum affectus consistere incipientes dis-
 solvantur, natura vapores et succos eorum opifices ex-
 cernente. Verum de his omnibus in libris de symptomata-
 tum causis disputatum est. Nam ipsorum quaedam sem-
 per a natura fiunt, quae morbosos affectus aut jam na-
 scentes aut futuros impediunt, sicut alia jam factos et
 absolutos tollunt; idque est quod explanatores fefellit,
 nunc scilicet ab Hippocrate de naturae operibus sermonem
 non credentes fieri. Sed tribus commentariis, in quibus
 de symptomatum causis disputo, totus iste sermo diligen-
 ter a me confectus est, omnia id genus symptomata, qui-

Ed. Char. IX. [615.]

Ed. Bas. V. (508.)

συμπτώματα, περὶ ὧν νῦν ὁ λόγος ἐτίσθηται. καὶ γὰρ ὁ τῶν ὠτῶν ῥύπος ὑπ' ἐκείνης γίνεται καθαιρούσης ἐγκεφάλων τὰ περιττώματα, καὶ ἡ βῆξις ἐνθα τοῦ καθαροῦ ἐργάζεσθαι τὰς ὁδοὺς τῆς ἀναπνοῆς ἐδείχθη γενόμενη, καθάπερ γε καὶ ὁ λυγμός καὶ χάσμη καὶ σκορδοκισμός, ἐκκρίσεως ἐντείνοντες περιττωμάτων. ἐνθα δὲ τῶν εἰρημένων κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν οὐδὲ συμπτώματα ὅλως ἐστίν, ὥς καὶ ἡ τε ἀναπνοὴ καὶ ἡ καθ' ὅλον τὸ σῶμα διαπνοή. θεδῆλωται δὲ ὑπ' αὐτοῦ περὶ μὲν τῆς ἀναπνοῆς, ἐνθα φησὶν· πνεύματος εἰσόδος, ἐξόδος. περὶ δὲ τῆς διαπνοῆς ἐφεξῆς, ἐνθα πάλιν ἔγραψε, τροφῆς καὶ πνοῆς. σιάλου δὲ γένεσις ἐν τῷ στόματι τῶν προσηγορευμένων ὑπὸ τῆς φύσεως ἴσκι γενομένων, ὥσπερ γε καὶ ἡ ἐκ θώρακος τε καὶ πνεύμονος ἀναγωγὴ τῶν πτυέλων. εἴρηται δὲ καὶ περὶ τούτων ἐν τῇ προκειμένην ῥήσει κατὰ τήνδε τὴν λέξιν, στόματος σιάλου ἀναγωγὴ. καὶ χρὴ τὸ μὲν, στόματος σιάλου, καθ' ἑαυτὸ προεινέχασθαι, τὸ δ' ἀναγωγὴ μετ' αὐτὸ προσθέντας τοῦ πτυέλου, τάχα μὲν ἁμαρτηθέντος εὐθύς ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου τῶν ἀντι-

bus praefens habetur oratio, a natura effectrice manare offendente. Aurium namque sordes ab illa, cerebri excrementa purgante, colliguntur. Tullim quoque, ut spiritus itinera emundarentur, fieri offensum est; quemadmodum et singultus et oscitatio et pandiculatio, purgamentorum expellendorum causa proveniunt. At nonnulla in proposita oratione dicta neque symptomata omnino sunt, ut respiratio et per totum corpus difflatio. Ab ipso vero de respiratione explicatum est, ubi ait, spiritus introitus, exitus; de difflatione autem posterius; ubi iterum scripsit, alimenti et spirationis. At salivae in ore generatio inter ea, quae provide a natura fiunt, connumerantur, quemadmodum et sputi ex pectore atque pulmone rejectio. De hoc vero et in praesenti parte per haec verba dictum est: oris salivae rejectio et oportet quidem oris salivae per se proferre, hanc vocem autem, rejectio, separatim addita hac dictione, *sputi*, quae fortasse quidem statim ab initio a primo librario vitiatum pri-

Ed. Chart. IX. [515. 516.]

Ed. Basf. V. (508. 509.)

γράφων ὑπὸ τοῦ πρώτου βιβλιογράφου, τάχα δὲ αὐτοῦ τοῦ Ἱπποκράτους παραλιπόντος, ὡς ἂν ἑαυτῷ τινα ὑποτί-
πασιν γράφοντος, οὐ πρὸς ἐκδοσιν σύγγραμμα. τὸ δ' ἐπὶ
τῇ τελευτῇ τῆς προκειμένης ῥήσεως γεγραμμένον οὐ τοῦ
αὐτοῦ παντάπασι τρόπον τοιούτῳ ἐστὶ. πάντα τὰ εἰρημένα
πᾶσι τοῖς εἰρημένοις οὐ τοῦ αὐτοῦ τρόπον ἐστίν. ὡς γὰρ
ἰδιώξαμεν, ἕνα μὲν ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἔχόντων μόνων
γίνεται, τινα δὲ ἐπὶ μόνων τῶν νοσηθῶν διαθέσεων, ὥσπερ
δ' αὖ πάλιν ὑπ' ἀμφοτέρων ἕνα, καὶ τινα μὲν αὐτῶν μόνης
τῆς φύσεως ἐστὶν ἔργα. γραφόντων δὲ τήνδε τὴν λέξιν τῶν
ἐξηγητῶν πολυειδῶς ὀλίγον ἄσπερον αἱ γραφαὶ λεχθήσον-
ται. νυνὶ δὲ πρότερον, ὅσον εἶθ' ὑπόλοιπόν ἐστιν ὅλης τῆς
ῥήσεως, ἐν ᾗ τὰ φύσει ἔργα κατέλειξεν, ἐξηγήσομαι.

δ.

[516] (509) Οὐρον ἄφθοδος καὶ φύσης καὶ ταύτης τῆς ἐτέ-
ρης τραφῆς καὶ πνοῆς καὶ τοῖσι θήλεσι, τοῖτοισι καὶ
κατὰ τὸ ἄλλο σῶμα ἰδρωῖτες, κνησμοὶ, σκορδινισμοὶ καὶ
ὅσα τοιαῦτα.

mo exemplari; fortasse et ab ipso Hippocrate praetermissum
est, utpote qui sibi ipsi quandam veluti designationem et
non librum in vulgus edendum conscriberet. Extrema
autem illa verba non ejusdem omnino modi id sibi vo-
lunt, omnia scilicet enumerata non eodem in omnibus
dictis se modo habere. Ut enim ostendimus, nonnulla
solis recte valentibus, quaedam solis languentibus, quem-
admodum rursus alia utrisque eveniunt; item ex his
aliqua solius naturae opera sunt. Explanatoribus autem
varie haec verba scribentibus paulo post varias eorum
lectiones recitabo. Nunc vero prius, quod ex toto sermone
adhuc restat, in quo naturae opera recenset, explicabo.

IV.

*Lotii defectionis et flatus et hujus utriusque alimoniae,
et spiritus et feminis. Et in alio corpore sudores, scal-
pus, pandiculationes et quaecunque hujusmodi sunt.*

Ed. Chart. IX. [516.]

Ed. Basf. V. (509.)

Γράφουσι μὲν καὶ ταύτην τὴν λέξιν ἄλλοι ἄλλως, ἀλλ' ἐγὼ καὶ νῦν τὴν τοῖς πλείστοις ὁμολογουμένην γραφὴν, ὅλην τε τῇ κατὰ τὴν ῥῆσιν διανοίᾳ συμφωνοῦσαν, ἐν τε τοῖς ἀκριβέσι τῶν παλαιῶν ἀντιγράφων εὐρισκομένην εἰλόμην. ἔστι δ' ὁ τοῦς αὐτῆς τοιοῦτος, ὥσπερ ἐπὶ τῶν προειρημένων συμπτωμάτων ἔργα φύσεως αὐτοδιδάκτου διηλθεν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ζώου γινόμενα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ νῦν οὖρου καὶ ἀφόδου καὶ φύσης διττῆς ἐμνημόνευσε καὶ τροφῆς καὶ διαπνοῆς καὶ τῶν τοῖς θήλεσι ζώοις ὑπαρχόντων μόνοις, εἴτ' ἐφεξῆς ἰδρωμάτων τε καὶ κνησμῶν καὶ σφοδρῶν δονισμῶν. ἥ τε γὰρ δι' οὖρον διάκρισις ἐὰν ἀναμνησθῆς ὅπως γίνεται, θαυμαστέην ἐνδείχεται σοὶ πρόνοιαν εἰς τὰ ζῶα, τῆς τε τῶν νεφρῶν κατασκευῆς ἔνθα καὶ τῆς τῶν οὐρητῆρων ἐκτίσεως, ἣν ἐκ τῆς κοιλίας τῶν νεφρῶν ἴσχουσιν, εἰς τε ἐπιθεμάτων, ἃ τοῖς εἰς τὴν κύστιν ἐμφανομένοις στόμασιν αὐτῶν ἐπίκειται, τοῦ τε μυός, ὃς ἀνάλογον τῷ κατὰ τὴν ἔδραν σφιγκτῆρι περιβέβληται τῷ τραχήλῳ τῆς κύστεως, ἐπὶ τούτοις τε τῶν ἄλλων ὅσα μικρότερα μὲν ἐστὶ

Scribunt sane hanc orationem alii aliter. Verum ego et lectionem hoc tempore a pluribus probatam et toti verborum sententiae congruentem atque in vetustis castigatisque exemplaribus repertam delegi. Ejus vero sensus talis est: quemadmodum in superius positis symptomatibus naturae sine disciplina edoctae opera ad animalis salutem facta narravit, eodem modo et in praesenti urinam, dejectionem, duplicem statum commemoravit, item et alimentum et distillationem et quae in folis feminei generis animantibus insunt; postea deinceps et sudores et scalptus et pandiculationes. Etenim urinae secretio, si, quo modo fiat, recordatus fueris, mirabilem tibi in regendis animantibus providentiam indicabit et renum fabricae causa et urinariorum meatuum originis, quam ex renum ventriculis habent; et operculorum, quae meatuum osculis in vesicam sese inferentibus imposita sunt; et muscoli qui astrictorio in sede posito proportionem respondens, vesicae collo circumdatus est; et aliorum, quae minora

Ed. Chart. IX. [516.]

Ed. Basf. V. (509.)

χρόνῳ καὶ ἡττον θαύματα, τοσαύτην δ' ἔχοντα χρεῖαν
εἰς τοῦτον, ὥστε εἰ μὴ τὸν τρόπον τοῦτον ἅπαντα κατε-
σκευάσει, μοχθηρῶς ἂν ἢ οὐδ' ὅλως ἐγένετο τὰ περὶ τὴν
τῶν οὐρῶν διάκρισιν τε καὶ κίνωσιν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ
κατὰ τὴν ἄφωδον, ὅπερ ἐστὶν ἀποκρίσιν τῶν περιττῶν τῆς
τροφῆς, παρεσκευασμένα τῇ φύσει κατὰ τὴν τῶν τροφίμων
ὀργάνων κατασκευὴν, ἐνδείκνυται τὴν εἰς τὰ ζῶα πρόνοιαν
τε καὶ σφύζην αὐτῆς, ἃ σὺμπαντ' ἔχεις ἐν τοῖς περὶ χρεῖας
μορίων εἰρημένα. καὶ δ' ἀρκεῖ τῶν κεφαλαίων ἀναμνησ-
τικῆ μόνον. ἔνιοι μὲν οὖν ἐκάτερον τῶν ἐν ἀρχῇ τῆς προ-
κειμένης ῥήσεως γεγραμμένων ἀναγνώριτες αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ
μόνον οὐρῶν, αὐτὸν ἐνταῦθα καὶ ἀποπαθημάτων μνημονεύειν
φασί. ἔνιοι δὲ συνάψαντες ἀμφότερα τὴν ἄφωδον τῶν
οὐρῶν, ὅπερ ἐστὶ τὴν κίνωσιν, ἐκ τῆς λέξεως δηλοῦσθαί
φασιν, ὥς εἰ καὶ οὐρῶν ἐκφράσιν εἶπεν. οὗτοι τοίνυν ἐν
ἀρχῇ τῆς ῥήσεως ἔγραψαν κόπρου καὶ οὐρῶν ἄφωδος, ὥς εἰ
καὶ οὕτως εἶρητο, κόπρου καὶ οὐρῶν κίνωσις, ὥσπερ δὲ

quidem sunt et minus admiranda, tantum vero ad rem
conficiendam opis afferentia; ut nisi huius in modum
omnia structa essent, prave aut nullo etiam pacto urina
secerni et evacuari posset. Haud aliter et quae ad de-
jectionem attinent, hoc est quae ad excrementorum cibi
aridorum expulsionem, a natura condendis nutritionis in-
strumentis parata sunt, ipsius erga animalia providentiam
ac sapientiam demonstrant, quae omnia in libris de usu
particularum comprehensa reperias; nunc vero capita so-
lum perstrinxisse satis sit. Nempe quidem utramque vo-
cem initio huius sermonis scriptam, ipsam per se solam
legentes, lotii, ipsum hoc loco et stercoreis mentionem
facere tradunt. Quidam rursus ambas voces copulantes
dejectionem urinae, hoc est evacuationem per ipsa verba
significari dicunt, perinde atque si et urinae excretionem
dixisset. Igitur illi sermonis initio scripserunt, stercoreis
et urinae dejectio, ac si ita dictum esset stercoreis et uri-
nae evacuatio. Verum quemadmodum cibi recrementa

Ed. Chart. IX. [516. 517.]

Ed. Bas. V. (509.)

τῆς τροφῆς περιττώματα θαυμαστὴν οἰκονομίαν ἔχει κατὰ τὴν διάκρισιν, οὕτω καὶ περὶ τὴν τῆς φύσεως ἀπόκρισιν ἐκείρας, τῆς τε κατὰ τὸ ἀπειθυσμένον ἔντερον καὶ τῆς διὰ τοῦ στομάχου γινομένης, ἣν ἐρυγὴν ὀνομάζουσιν, ἥτις φύσεως ἐμφαίνεται τις πρόνοια πρὸς ἑκκρίσιν ἐκείρας τῆς φύσεως ὁρμώντων τῶν ὀργάνων ἐν οἷς ἀθροίζονται. φαίνονται ἑκκρινόμεναι, καὶ ὑπνοῦντες τύχουσιν οἱ ἔχοντες αὐτάς, καὶ ἐν καταφορῇ καὶ καταλήψει καὶ ληθαργῶ καὶ κάρῳ καὶ παραφροσύνῃ καὶ βαθεῖ κόπῳ. παραπλήσιως δ' ἂν εὖροις τέχνην τῆς φύσεως, εἰ μάθοις ὅσα περὶ τὴν τῆς τροφῆς οἰκονομίαν καὶ τοῦ πνεύματος ἐργάζεται καὶ τούτων ἔτι [517] μᾶλλον θαυμάσις, εἰ γνοίης ὅσα τοῖς θήλεισιν ἕνεκα τῆς κηρύσεως ἐτεχνήσατο. παραπλήσια δὲ αὐτοῖς ἐστὶ καὶ τὰ καθ' ὅλον τὸ σῶμα, περὶ τὴν τῶν ἰδρώτων ἑκκρίσιν καὶ κνησμούς καὶ σκορδονισμούς. ὀνομάζουσιν μὲν οὖν κνησμόν τὴν διὰ τῶν ὀνύχων ἐπιβολὴν τε καὶ κίνησιν, ἣν ἐπὶ τῶν ὀθαζομένων μορίων ποιεῖται τὰ ζῶα φύσει καὶ τούτου πᾶσιν ὑπάρχοντος αὐτοῖς. ἐθέασα-

mirabile artificium in discernendo prae se ferunt, itidem quoque in utriusque flatus secretionem, tam ejus qui per intestinum rectum, quam ejus qui per gulam expellitur, quem ructum vocant, naturae providentiae conspicitur, ad extrudendum utrumque flatum instrumentis, in quibus colligitur, insurgentibus. Flatus enim hos excerni deprehendes et si dormiant illi qui istis repleti sunt et si in somnum propensius labantur, et si catalepsi, veterno, sopore, delirio et profundo somno correpti sint. Aequae invenies etiam naturae artem, si ea cuncta didiceris, quae in administrando alimento atque spiritu machinatur. Et longe adhuc magis demiraberis, si omnia noveris, quae in feminis concipiendi foetus causa molita est. Istis similia sunt et quae in toto corpore ad sudores excernendos, ad scalpturn, ad pandiculationes pertinent. Vocant autem scalpturn, frictionem motumque per ungues effectum, quod in prurientibus particulis animalia naturaliter faciunt, idque in ipsis omnibus reperiuntur. Vidistis quidem et du-

Ed. Chart. IX. [517.]

Ed. Bas. V. (509.)

σθε οὖν καὶ πρῶτην, ἥλικα τὴν αἶγα ζῶσαν ἀντετίμενον ἐγκύ-
μονα οὖσαν, τὸ καταδεδεμένης αὐτῆς ἐξαίρεθ' ἐμβρυον,
ὅπως ἐπὶ τὴν γῆν κατατεθ' ἐν πρῶτον ἐπὶ τῶν τεταρῶν
ποδῶν βαδίζειν ἐπεχίρησεν, οὐδενὸς αὐτὸ διδάξαντος ἕνεκα
βαδίσεως ὑποτιθεῖσθαι ταῦτα τὰ μόρια, καὶ μικρὸν ὕστερον
ἀποσιεῖσάμενον τὴν περιχειμένην ἐξωθ' ἐαυτῷ περιττὴν
κατὰ τοῦ δέρματος ὑγρότητα, καὶ μετ' ὀλίγον αὐθις ἐν τῶν
ποδῶν τὰς πλευρὰς κνησάμενον, ἐφ' ᾧ καὶ πάντες οἱ παρόν-
τες ἀνεκράγετε, πρῶτον μὲν ὅτι τὴν ἴασιν εὖρεν αὐτὸ τοῦ
συμπτώματος ἄνευ τοῦ διδαχθῆναι, δεύτερον δὲ ὅτι διὰ
τοῦδε τοῦ μορίου δύναται μόνου γενέσθαι, καὶ τρίτον ὅτι
κατὰ τόνδε τὸν τρόπον. ὁ δὲ σκωρδονισμὸς τοιοῦτον μὲν
ἐστὶ σύμπτωμα κατὰ πάντας οἰμαὶ τοὺς μῦς, οἷον περ ἐπὶ
τῆς χάσσης γίνεται μόνοις τοῖς περὶ τὴν κάτω γένυν,
ἰδαίχθη δ' ἐν ταῖς τῶν συμπτωμάτων αἰτίαις, εἴ τί
γε μένησθε, καὶ τοῦτο κενώσεως ἕνεκα τῶν ἐκ τοῖς μυ-
σὶν ἀπωδῶν περιττωμάτων ὑπὸ τῆς φύσεως γινόμενον.
ὁρᾶται δὲ ἀδιδάκτως αὐτὸ καὶ τὰ βρέφη καὶ τὰ ἄλλα ζῶα

dum, quum viventem capram gravidam difsecarem, foetus ex ipsa ligata extractus, ut humi depositus quatuor pedibus ambulare inceperit a nullo edoctus, ambulandi causa haec esse corpori subjecta et paulo posterius super-
vacuum humorem, quo ejus cutis exterius circumfusa erat, excusserit, atque iterum paulo post uno ex pedibus costas sibi scalpsit, ex quo vos omnes praesentes exclamavistis, primum quidem quod ipse symptomatis medelam absque doctore invenerit, secundo quod per hoc membrum solum id fieri posset, tertio quod ad hunc modum. At pandiculatio tale quidem in omnibus, ut puto, musculis symptoma est, quale in oscitatione folis inferioris maxillae musculis accidit. In libris autem de symptomatum causis, si memoriter modo tenetis, evacuandorum in musculis halituofozum excrementorum causa et id a natura fieri demonstravimus: infantes autem et reliqua animalia id sine doctrina facere cernuntur. Haec itaque omnia et quaecunque cum ipsis dicebamus, quemadmodum

Ed. Chart. IX. [517.]

Ed. Bas. V. (509.)

ποιούντα. ταῦτ' οὖν ἅπαντα καὶ ὅσα σὺν αὐτοῖς εἴπομεν, ὥσπερ καὶ τὸ ἀποσιεῖσθαι τὴν ὑγρότητα, μικρὸν ἐμύροσθεν ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀνατομίαν ἱρίσου λείκεται, θαυμάστην τινὰ τῆς φύσεως ἐνδείκνυται πρόνοιαν εἰς τὰ ζῶα, καθ' ἣν ὑγιαίνοντά τε φυλάττεται καὶ νοσοῦντα θεραπεύεται.

ε'.

Ἀνθρώπου ψυχὴ αἰεὶ γίνεται ἄχρι θανάτου. ἣν δ' ἐκπύρωθῃ ἅμα τῇ νόσῳ καὶ ἡ ψυχὴ, τὸ σῶμα φέρεται.

Μαντείας δὲ μᾶλλον ἢ τινος μεθόδου, καθ' ἣν εὐρήσῃ τις ὃ εἰ ποτὲ σημαίνειν βουληθεὶς ἔγραψε τὸ γίνεται. δύναται μὲν γὰρ ἀκούεσθαι καὶ τὸ γενιᾶται, καθάπερ ὁ Ἀσκληπιάδης ὑστερον ὑπέλαβε, δύναται δὲ καὶ τὸ αὐξάνεται, δύναται δ' ὥσπερ τινὲς ἤκουσαν, ἀντὶ τοῦ διασωῆται, τροφῇ καὶ ἀναπνοῇ χρωμένων ἡμῶν. ὅσοι γὰρ οἴονται τὴν ψυχὴν εἶναι πνεῦμα, διασωῆσθαι λίγονσιν αὐτὴν

et excutere humorem paulo ante de hoedo per dissectionem extracto narravimus, admirabilem quandam naturae erga animalia providentiam indicant, per quam et secunda valetudine fruentia conservantur et aegrotantia morbo liberantur.

V.

Homini anima semper producitur usque ad mortem. Sin autem ignescat, simul cum morbo et animi corpus depascitur.

Divinatione potius opus est quam aliqua methodo, per quam intelligere quispiam possit, quidnam significare volens Hippocrates scripsit hoc verbum γίνεται, id est producitur: potest enim significare et generatur, sicut Asclepiades posterius existimavit: potest vero significare et augetur; potest etiam, ut quidam intellexerunt, idem sonare quod conservatur, alimento et respiratione nobis

Ed. Chart. IX. [517. 818.]

Ed. Bas. V. (509.)

ἐκ τε τῆς ἀναθυμιάσεως τοῦ αἵματος καὶ τοῦ κατὰ τὴν εἰσ-
πνοὴν ἔλκομένου διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας εἰσω τοῦ σπύ-
ματος, οὐκ ἄδηλον δ' ἐστὶ καὶ ὡς οὐδὲν ὦν εἶπον ἀποφύ-
γεσθαι δυνατόν ἡμῖν ἐστὶ διατεινόμεναις, ὡς ἀληθὲς εἴη,
μὴ πρότερον οὐσίαν ψυχῆς ἀκριβῶς ἐξευροῦσιν. εἰ μὲν οὖν
ὥσπερ ἐν τῷ περὶ ἐβδομάθων ὁ γράψας τὸ βιβλίον ἐκείνο
σαφῶς ἀπεφάνητο περὶ ψυχῆς οὐσίας, οὗτοις καὶ κατ' ἄλλο
τι τῶν ὁμολογουμένων γενήσιων Ἰπποκράτους συγγραμμάτων
ἦν εἰρημένον, εἶχον ἂν τι καὶ γὰρ λέγειν περὶ τοῦ φέεται ῥή-
ματος. ἐπεὶ δ' οὐδαμῶς τῶν γενήσιων βιβλίων Ἰπποκρά-
της ἀπεφάνητο [518] σαφῶς, ὃ τί ποτε σημαίνει τὸ φέ-
ται ῥήμα. πρὸς δὲ τὸ τοῦτ' ἀγνοεῖν οὐδ' αὐτὸς ἐμμαντὸν
πέπεικα ψυχῆς οὐσίαν ἐπίστασθαι βεβαίως. ὅτι μὲν γὰρ ὁ
ἐγκύβητος αἰσθησέως τε καὶ κινήσεως τῆς κατ' ὅρμην ἡγε-
μῶν ἐστὶ τοῖς τοῦ ζώου μορίοις ἅπασιν, ἐν τοῖς περὶ τῶν
Ἰπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἀποδείχεται. πέ-
παισμαι καὶ πρὸς γε τοῦτο τὸ κατὰ τὰς κοιλίας αὐτοῦ

utentibus. Quicunque enim animam spiritum esse censent,
ipsam et ex sanguinis halitu et ex aëre intra corpus re-
spiratione per asperam arteriam adducto, conservari te-
stantur. Illud vero et in aperto est, nihil eorum, quae
dixi, nos posse tanquam verum sit, contendentes enun-
ciare, nisi prius animae substantiam exquiste compertam
habeamus. Profecto si, ut in libro de septimanis auctor
ille manifeste de animae substantia differuit, sic et in alio
quopiam indubitanter legitimo Hippocratis libro dictum
inveniretur, aliquid plane haberem, quod de hoc verbo,
producitur dici posset; quoniam vero nusquam in legiti-
mis voluminibus Hippocrates clare explicavit, quidnam
hoc verbum, *producitur*, sibi velit, praeter id quod istud
ignoro, neque animae substantiam firmiter scire mihi per-
suadeo. Nempe cerebrum sensus voluntariaeque motionis
principem causam esse omnibusque aliis particulis distribuere,
in libris de Hippocratis Platonisque decretis ostendimus.
Illud praeterea persuasum habeo, spiritum in ejus cavis

Ed. Chart. IX. [518.]

Ed. Bas. V. (509. 510.)

πνεῦμα (510) πρῶτόν τε τῶν ὀργάνων εἶναι τῶν ψυχικῶν, ὅπερ ἦν μοι προπετίστερον ἀποφνημένῳ ψυχῆς οὐσίαν εἰπεῖν. εἴτε δὲ ἡ ὅλη τοῦ ἐγκεφάλου φύσις ἐκ τῆς τῶν τεσσάρων στοιχείων κράσεως εἰς τοιαύτην οὐσίαν ἦλθεν, ἡ ἰδιότητος, καθ' ἣν αἰσθησεὶς τε καὶ κινήσεως τῆς καθ' ὁρμὴν ἀρχηγὸς ἔσται τῷ ζῳῷ καὶ δηλονότι καὶ μνήμης τε καὶ νοήσεως, εἴτε τις ἄλλη δύναμις ἀσώματος ὑπὸ τοῦ δημιουργήσαντος ἡμᾶς ἐντέθεται τε τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ χωρίζεται πάλιν ἀποθνησκόντων, οὐδεμίαν ἔχω ἀποδείξιν βεβαίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀποφνημένους τε τούτοις ἡγοῦμαι πλεονεκτεῖν ἐμοῦ προπετεῖα μᾶλλον ἢ σοφία, καὶ μέντοι καὶ περιττόν εἶναι νομίζω τοῖς ἰατροῖς ἐπίστασθαι ψυχῆς οὐσίαν. ἀρκεῖ γὰρ γινώσκεισθαι τοῖς τὴν ἰατρικὴν τέχνην λογικῶς μεταχειριζομένοις ὥς ἡ κατὰ φύσιν κράσις αὐτοῦ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ κατὰ τὰς κοιλίας αὐτοῦ πνεύματος ἄχρι περ ἂν διαποικίζεται, ζῆν δυνάμενον τὸ ζῶον. εἰάν δὲ ἦτοι τὸ κατὰ τὰς κοιλίας πνεῦμα διαφθαρῇ παντάπασιν ἢ τῆς κατὰ φύσιν κρά-

positum primum esse animae instrumentum, quem ut animae substantiam esse dicerem, mihi temere inclinabat animus. Sive autem tota cerebri natura ex quatuor elementorum temperatione ad eam substantiam vel proprietatem redacta sit, per quam sensus motusque voluntarii in animali primus auctor habeatur et memoriae scilicet et intelligentiae, sive quaedam alia vis corpore vacans a nostro conditore cerebro indita fuerit et morientibus animalibus recedat, nullam hac de re firmam rationem habeo; quin et eos qui de hoc quidquam affirmarunt, audacia magis quam sapientia nobis antecedere existimamus. Ceterum medicis quoque supervacuam de animae substantia notitiam esse arbitror. Satis est enim artem medicam cum ratione tractantibus illud nosse, quoad scilicet ipsius cerebri ac spiritus in ejus finibus contenti, naturalis temperies inviolata servatur, vivere posse animal; si vero contentus spiritus aut prorsum corruptus sit aut a naturali temperatura una cum ea quae in cerebro est longissime

Ed. Chart. IX. [518.]

Ed. Bas. V. (510.)

αὐτὸς ἐπὶ πλείστον ἐκτραπῇ, μετὰ τῆς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀκολουθῆσαι. ταῦτα γὰρ γινώσκων ὁ ἰατρός τῆς τ' εὐκράσεως καὶ τῆς ὑπάρξεως προνοοῦνται αἰεὶ κατὰ τὰς εἰρημέτας μεθόδους ὑφ' ἡμῶν, ἐν τε τοῖς ὑγιεινοῖς καὶ τοῖς θεραπευτικοῖς ὑπομνήμασι, ὥς ἰδιῶς πάσας Ἀπποκράτην πρῶτον εἰρηκότα. διὰ τοῦτ' οὖν οὐδὲ γνησίαν νομίζω τὴν προκειμένην φῆσιν εἶναι, παρεγγεγράφθαι δ' ὑπὸ τινος ὥσπερ καὶ ἄλλας οὐκ ὀλίγας. ἴσως δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεσσαλὸν ἀθροῖσαι φασὶ τὰς ὑπογραφὰς τοῦ πατρὸς εὐρόντα γεγραμμένας ἐν χάριταις τε καὶ διφθέραις καὶ δέλτοις, καὶ τοιαύτας τινας παρεντεθεικίνας φήσεις. τῶν μέντοι γραψάντων ὑπομνήματα τοῦ προκειμένου βιβλίου τινὲς ἀντὶ τοῦ βελτίων γίνεται τὸ φέεται φασὶν εἰρησθαι. γίνεσθαι δ' αὐτὴν ἐν τῷ χρόνῳ βελτίονα νομίζουσι ταῖς προνοουμένοις ἐπιστήμης τε καὶ σοφίας, ἀλλ' οὔτε ἰατρικὸς ὁ λόγος οἷθ' ὁμολογῶν τοῖς ἐπιφερομένοις. ὅτι γὰρ ἐπὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς εἰρηται τὸ φέεται δῆλον ἐκ τοῦ φάναι· ἦν δ' ἐκ-

discefferit, mortem necessario sequi. Haec agnoscens medicus ipsorum bonae temperaturae ac permanfioni semper consulat, methodos a nobis in commentariis de tuenda sanitate et de morborum curatione traditas persequens, quas omnes Hippocratem primum docuisse memoravimus. Quamobrem neque legitimam hanc ejus esse particulam censeo, sed ab aliquo, ut plerasque alias, fuisse interpositam. Forfan vero et ejus filium Thessalum patris rudes annotationes collegisse ajunt, in chartis et coriis et tabellis eas nactum et hujus generis quasdam particulas injectisse. Nonnulli sane qui commentaria in propositum librum ediderunt pro his verbis, *producitur melior*, sic scriptum fuisse contendunt; ipsam vero procedente aetate scientiae ac sapientiae incumbenribus meliorem evadere arbitrantur. At neque ad medicum pertinens sermo est neque iis quae sequuntur consentaneus, nam de ipsius substantia hoc verbum, *producitur*, dictum esse, ex eo constat, quod ipse subjecit, si vero ignescat una cum

Ed. Chart. IX. [518. 519.]

Ed. Bas. V. (519.)

πυρωθῇ, ἅμα τῇ νοῦσῳ καὶ ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα φέρεται. καὶ
 δοξείε δ' ἂν ἐκδείκνυσθαι τὸ ἐκπυρωθῇ ῥῆμα τὴν οὐσίαν
 τῆς ψυχῆς ἡγεῖσθαι τὸν Ἰπποκράτην τὸ ἐμφυτον εἶναι
 θερμὸν, ὃ καὶ τῶν φυσικῶν ἔργων αἰτιᾶται πολλαχόθεν. μί-
 γριστά δ' ἐνταῦθα κινεῖται δόγμα διαπεφωρημένον καὶ αὐ-
 τοῖς τοῖς φιλοσόφοις. ἔτιοι μὲν ἡγοῦνται οὐσίαν εἶναι ψυ-
 χῆς τε καὶ φύσεως, οἱ μὲν ἐν τῷ πνεύματι τιθίμενοι τὴν
 ἔπαρξιν αὐτῶν, οἱ δ' ἐν τῇ τοῦ σώματος ιδιότητι. τινὲς
 δὲ οὐ μίαν, ἀλλ' ἰδίαν ἑκατέρᾳ τὴν οὐσίαν εἶναι φασὶ καὶ
 οὐ σμικρῇ δὲ τινὲ διαφερούσας, ἀλλ' ὅλη τῇ γένει, ὅπου
 γε καὶ τὴν μὲν τῆς φύσεως ψθαρτὴν εἶναι ἡγοῦνται, τὴν
 δὲ τῆς ψυχῆς ἀφθαρτον. Ἀριστοτέλης μὲν οὖν καὶ Πλά-
 των ὑπὸ μίαν προσηγορίαν ἀμφοτέρως [519] ἄγονσι τὰς
 δυνάμεις, οὐ μόνον ἢ λογιζόμεθα καὶ μεμνήμεθα ψυχὴν
 καλοῦντες, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τοῖς φυτοῖς, ἣ τρέφεται τε καὶ
 αἰῆται καὶ διασώζεται, μέχρι περ ἂν ἐν τῷ χρόνῳ ξη-
 ρανθῇ. τοῖς Στωικοῖς δ' ἔθος ἐστὶ φύσιν μὲν ἀνομάζειν,

morbo et anima corpus depascitur. Atqui verbum hoc
ignescat indicare videtur ex Hippocratis sententia, ani-
 mae substantiam calorem esse naturalem, quem naturalium
 operum multis in locis auctorem esse testatur. Maximum
 vero hoc loco placitum agitur, de quo et inter philo-
 sophos dissensio est. Nonnulli quidem unam esse animae
 naturaeque substantiam arbitrantur, aliqui in spiritu, alii
 in corporis proprietate eas consistere statuentes. Quidam
 vero non unam, sed propriam ac separatam utriusque
 substantiam esse, nec parvo quodam intervallo, sed toto
 genere inter se differre confirmant; siquidem naturae cor-
 ruptioni obnoxiam, animae vero immortalem esse sub-
 stantiam arbitrantur. Aristoteles sane atque Plato una
 appellatione utramque potestatem comprehendunt, non
 eam modo, qua ratiocinamur atque recordamur, animam
 vocantes, sed etiam eam quae in stirpibus est, qua et
 aluntur et crescunt et servantur, quoad temporis longin-
 quitate consumtae exarescant. Stoicorum autem mos est

Ed. Charit. IX. [519.]

Ed. Bas. V. (510.)

ἢ τὰ ζῷα διοικείται, ψυχὴν δὲ ἢ τὰ ζῷα, τὴν οὐσίαν ἀμφοτέρων μὲν τίθεται τὸ σῆματιον πνεῦμα καὶ διαφέρειν ἀλλήλων οἶονται ποιότητι. ξηρότερον μὲν γὰρ πνεῦμα τὸ τῆς ψυχῆς, ὑγρότερον δὲ τὸ τῆς γένεως εἶναι, δεῖσθαι δ' ἄμφω πρὸς διαμοτην οὐ τροφῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ αἵρος. καὶ ὅσοι γε τοῦ δόγματος τούτου νομίζουσιν ἡγεμόνα τὸν Ἱπποκράτην γεγονέναι, καθάπερ ἐν τῷ περὶ ἐβδομάδων εἰρησι, τὸ φέρεσθαι λέγουσιν εἰρησθαι κατὰ τῆς γινομένης ἐν αὐτοῖς προσθήσεως ἐξ ἀμφοτέρων τῶν οὐσιῶν, τῆς τε τροφῆς καὶ τοῦ αἵρος ὡς ἐναργῶς φαίνεται, κατὰ τὴν ἐκ-
τέρου χρεῖαν ἐπιστάμεθα. δίδεικται γὰρ ἡ μὲν ἀναπνοὴ τὴν συμμετρίαν τῆς ἐμφύτου θερμοσίας φυλάττειν, ἡ δὲ τῶν σιτῶν προσφορά τὸ διαφέρειν τῆς σωματικῆς οὐσίας ἀναπληροῦν, καὶ εἴπερ εἰδὸς τε τοῦ σώματος ἐστὶν ἡ ψυχὴ, προσσηκόντως ἂν λέγοιτο φέρεσθαι μέχρι τοῦ θανάτου. εἰ δὲ ἐστὶν ἑτέρα τις αὐτῆς οὐσία τῆς φύσεως, ἣν Ἀριστοτέλης μὲν οὐνομάζει θερμικὴν, ἐπιθυμητικὴν δὲ Πλάτων, ἀληθὲς ἂν εἴη τὸ εἰρημένον, οὐκ ἀληθὲς δὲ ἐπὶ τῆς διασητικῆς

naturam vocare, qua stirpes reguntur, animam vero qua animalia; utriusque vero substantiam ingenitum spiritum statuunt differreque inter se qualitate arbitrantur: nam sicciorē animae spiritum, humidiorē autē esse natu-
rae; utrumque autē ut permaneat non alimento solum, sed etiam aëre indigere. Et quicumque huiusce decreti principem Hippocratem fuisse opinantur, ut in libro de septimanis dictum est, hoc verbum, *producitur*, dictum esse ajunt de inflauratione, quae in ipsis sit ex utraque substantia, alimenti scilicet atque aëris, ut evidenter ap-
paret et utriusque utilitatem cognoscimus: alibi namque respirationem ingēni caloris moderationem servare; cibo-
rum vero assumptionem corporeae substantiae, quod dela-
psum est, refarcire, declaratum est. Atque si corporis quaedam forma anima est, jure sane produci usque ad mortem diceretur. At si a natura, quam Aristoteles al-
tricem, appetitricem Plato nominat, altera quaedam spūs sententia sit, verum sanē quod dictum est fuerit, sed de

Ed. Chart. IX. [519.]

Ed. Bas. V. (510.)

ψυχῆς. ὅτι μέντοι τὸ ἔμφυτον θερμὸν, ᾧ μάλιστα ἀναφέ-
ρει τὰ σωματικά τῶν ἔργων ὁ Ἱπποκράτης, ἐκπυρωθέν οὐ
μόνον οὐκ ἔστι δυνάμενον τὰς ἐμπροσθεν ἐνεργείας ἐπιτελεῖν,
οὐδὲ τρέφειν ἡμᾶς, ὅπερ ἦν αὐτῷ κυριώτατον, ἀλλὰ δια-
φθείρει τε καὶ τήκει καθάπερ τὸ πῦρ, εὐδελὸν ἔστι τῷ
λόγῳ σκοπουμένοις ἡμῖν καὶ τὰς ὑπὸ τῶν διακαῶν πυρετῶν
συντήξεις τοῦ σώματος ἐναργῶς ὁρῶσα. περιλειμμένης δὲ
κατὰ τὸν εἰρημένον λόγον ἅπαντα τῆς τρίτης ψυχῆς ἡ δυ-
νάμεως ἢ ὅπως ἂν ἐθέλης ὀνομάζειν αὐτήν, ἣν ὁ Πλάτων
ἐκάλει θυμοειδῆ, καὶ περὶ ταύτης ἄμεινόν ἐστιν εἰπεῖν ἕνεκα
τοῦ μηδὲν εἶναι ὑπολείπασθαι κατὰ τὸν περὶ ψυχῆς λόγον.
Θερμασία μὲν τις ἔμφυτος ἐν ἡπατι περιέχεται, καθ' ἣν
αἷμα γεννᾶται· θερμασία δὲ εἴτεμα πλείων ἐστὶ, κατὰ τὴν
καρδίαν εἰς θυμοῦ γένεσιν ἡμῖν δοθεῖσα. καὶ γὰρ χρεια
τούτου τις ἐστίν, ὥς ἐν τοῖς περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ
Πλάτωνος δογμάτων ἐπιδέδεικται. δέχεται μὲν αὐτὴ ἡ θερ-
μασία τῆς τροφῆς, ἣ δ' ἐτέρα τῆς ἀναπνοῆς. οὕτω γὰρ
ὀνομάζειν ἔθος ἐστὶ τοῖς ἰατροῖς τὴν διὰ τῶν ἀρτηριῶν

cogitatrice anima vere id dici non poterit. Nempe quod
insitum calidum, cui maxime corporea opera Hippocrates
tribuit, igneum factum, non solum priora munera obire
non possit, sed neque corpus nostrum alere, quod ipse
erat primarium officium; imo contra perdat, atque ut
ignis, liquefaciat, nobis ratione contemplantibus et cor-
poris eliquationes a perurentibus febribus factas evidenter
cernentibus apertum est. Verum quum in tota hac ha-
bita oratione tertia anima praetermissa sit, sive facultas,
sive utcumque eam nominare velis, quam Plato iracundiam
appellavit et de ipsa aliquid dicere satius fuerit, ut nihil
praeterea in sermone de anima dicendum relinquatur.
Calor sane quidam naturalis, per quem sanguis creatur,
in jecore continetur; calor etiam alter in corde major
inest ad iram excitandam nobis datus: nam et ipse qui-
dam usus est, ut in libris de Hippocratis Platonisque
decretis explicavimus. Et hic quidem calor spiratione
eget, alter diffilatione, ita enim medicis vocare mos est

Ed. Chart. IX. [519. 520.]

Ed. Bas. V. (510.)

γινόμενην καθ' ὅλον τὸ σῶμα διττὴν ἐνέργειαν, ἐκπεμπού-
σων αἰθαλωδὲς περίττωμα κατὰ τὴν συστολήν, ἐκχύουσιν δὲ
τὸν περίξ αἶρα κατὰ τὴν διαστολήν.

στ.

Νοῦσοι ξύμτροφοι ἐν γήραϊ λείκουσι καὶ διὰ πεπασμῶν
καὶ λύσιν καὶ ἀραιώσιν.

Οὐ περὶ πασῶν ὁ λόγος αὐτῷ νῦν τῶν συμτρώφων νό-
σων. ὀνομάζουσι δ' οὕτως τὰς ἐν πολλοῦ χρόνου κατὰ τὸ
σῶμα τῶν ἀνθρώπων διαμενούσας. οὔτε γὰρ φαίνεται τοῦτα
γινόμενον οὔτε αὐτὸς ἀγνοεῖ σαφέως ἐν ἀφορισμοῖς εἰπῶν
οἱ πρεσβύτεροι [520] τῶν νέων τὰ μὲν πλεῖστα νοσήσουσι
ἡσσον, ὅσα δὲ αὐτοῖς χρόνια νοσήματα γίνεται, τὰ πολλὰ
συναποθνήσκουσιν προσθεῖς δ' ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ τὰ πολλὰ
καὶ μὴ καθόλου ποιησάμενος τὴν ἀπόφασιν, ὡς ὅσα χρόνια
νοσήματα γίνεται [τὰ πολλὰ] συναποθνήσκουσιν, δηλὸς ἔστιν

duplicem in toto corpore arteriarum actionem, fuliginosum
excrementum per compressionem expellentium, aërem vero
circumsufum per distentionem attrahentium.

VI.

*Morbi simul nutriti in senectate relinquunt et per matura-
tionem et solutionem et rarefactiones.*

Non de omnibus connutritis morbis Hippocratis ser-
mo est: ita vero eos appellant, qui longinquo tempore
hominum corpora infestant. Id enim accidere non cerni-
tur, neque ipsum latet clare in aphorismis dicentem:
senes quam juvenes plerumque rarius aegrotant; quicun-
que vero ipsis diuturni morbi eveniunt, saepius commo-
riuntur. Igitur quum in hoc sermone, saepius, addiderit,
neque universe protulerit, quousque scilicet diuturnos
morbos commori, aperte indicat se nonnullos ante senum

Ed. Chart. IX. [520.]

Ed. Bas. V. (510. 511.)

εἰδώς, ἔστιν λυόμενα πρὸ τοῦ θανάτου. τίνα τοίνυν ἐστὶ ταῦτα, καθάπερ γε καὶ τίνα τὰ μὴ λυόμενα πρὸ τοῦ θανάτου, διὰ τῶν ἀφορισμῶν αὐτὸς ἐπεδείξατο γράφων ὥδε· βράχχοι καὶ κόρυζαι τοῖς σφόδρα πρεσβυτέροισιν οὐ πεπαίγονται, ψυχρῶν οὖν ἐνταῦθα μνημονεύσας δηλὸς ἐστὶν ἔστι τῶν θερμῶν σύγχωρῶν λυθῆναι δύνασθαι κατὰ τὴν τῶν πρεσβυτέρων ἡλικίαν, εἰ γε τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἰάματα. σπάνια γάρ ἐστι ταῦτα καὶ τὰς γε κεφαλαίας τὰς θερμὰς, ἐτεροκρανίας τε καὶ νεφρίτιδας τὰς τοιαύτας, εἴτε ἀρθρίτιδας, ὅσας πᾶν θερμὴν ἔχουσι τὴν διάθεσιν. οὗτος μὲν οὖν ἐκ τῆς τοῦ γήρως κρᾶσιως γινόμενος ὁ τρόπος τῆς λύσεως ἐκ τῆς μέρει τῶν πεπασμῶν ἐστὶ, φλοῦντος τοῦ πεπασμοῦ πᾶσαι ἀγωγὴν εἰς τὴν σφῆ- (511) μετρον κρᾶσιν, οἷς ἐπὶ τῶν πεπασμένων εἰδείχθη χερσῶν. εἴτερος δὲ δύο τρόπους προσέθεσιν εἰς σπανιώτερον τοῦ πεπασμοῦ, τὸν τε κατὰ τὴν ἀραίωσιν καὶ τὸν ἀμφιβόλως εἰρημικόν, εἴτε κατὰ τὴν διάλυσιν εἴτε κατὰ λύσιν ἀκούσαι χρῆ γίνεται δὲ οὗτος εἰς αὐτῆς τῆς σωματικῆς οὐσίας κοινῆς

mortem dissolvi cognoscere. Quinam igitur sint illi, quemadmodum etiam quinam ante mortem non absentes, in aphorismis ipse patefecit sic scribens: rancitates et gravedines in valde senioribus non maturescunt. Igitur quum is frigidorum meminerit, constat et ipsum concedere quosdam ex calidis in seniori aetate posse dissolvi, liquidem contraria contrariorum medicamina sunt. Rari autem hi sunt, ut calidae cephalae et heterocraninae vocati dolores capitis et rennum calidi affectus et articulares dolores, quicunque ex valde calida affectione oriuntur. Iste quidem ex senectae proveniens temperatura solutionis modus inter maturaciones reponitur, maturaciones scilicet omnem ad mediocre temperamentum adductionem significante, ut in matrescentibus fructibus conspicitur; alius autem duos adhuc rariore concoctionis modos adjicit et per rarefactionem et cum qui ambigue dictus est, sive per dissolutionem, sive per solutionem intelligere oportet. Fit iste autem ipsa corporea substantia, quae omnibus iam ani-

Ed. Chart. IX. [520.]

Ed. Basf. V. (511.)

ἔπασαν οὕσης, μὴ ὅτι τοῖς ἐρυπύχοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀψύ-
χοις. ἀπορροῇ μὲν γὰρ τε πάντως αὐτῶν, ἀλλὰ πλεῖστον
μὲν τῶν μαλακωτέρων, ἑλαττον δὲ τῶν ἥτεον μαλακῶν. οὐ-
τως γοῦν ἐνίοι τῶν παρὰ φύσιν ὄγκων λύονται, διαφορου-
μένης τῆς οὐσίας αὐτῶν κατὰ βραχὺ χρόνῳ πλείονι, καὶ γί-
νεται τοῦτο τοῖς καλῶς διαιτωμένοις, ὡς ὅσοι γε πληρωτικῇ
διαίτῃ χρῶνται, τὴν ἐπιρροὴν τοῖς πεπονθόσι μέρεισιν ἴσην
τῇ διασπερσμένῃ ποιούμενοι φυλάττουσι τὰ πάθη. τρίτον
δὲ τρόπον εἴρηκε λύσεως τὴν ἀραιώσιν τοῦ σώματος, ὑπὸ
μὲν τῶν ἱατρῶν ἐκ προκοίας γινομένην, ὑπὸ δὲ τῆς γερον-
τικῆς ἡλικίας σπανίως, ὅταν ἀσθενεστεράς γινομένης τῆς
δυνάμεως ἰσχυοτέρας τε τῆς ἔξεως, ἀίρωσιν τοῦ σώματος
τοῦ δερμάτος ἀραιωθῶσιν οἱ πόροι. ἡμεῖς μὲν οὖν οὕτως
ἐξηγουμένθα τὴν ῥῆσιν, ἀλλὰ πειρώμενοι τοῖς ἀπὸ τῶν ἀρρώ-
στιων ἀφωμόσις ὁμολογούσας ἐπιδεικνύναι τὰς λέξεις αὐτοῦ,
τῶν δὲ ἑλληνικῶν οἱ πλείστοι πάντα μᾶλλον ἢ τῷδε πρέ-
πουσιν. οἷον γὰρ καὶ νῦν ὡς ἐπὶ πάντων τῶν νοσημάτων εἰ-
ρημένου τοῦ λόγου τὰς αἰτίας ἀποδιδόναι πειρῶνται. τοῦ-

malis quam inanibus communis est, dilabente: aliquid
enim omnino ex ipsis diffuit, sed plurimum ex molliori-
bus, minus ex minus mollibus. Ita sane et quidam a
natura alieni tumores paulatim longiori tempore, dila-
bente materia, dissolvuntur, idque recta victus ratione
utentibus evenit: nam qui largiore cibo vescuntur, humo-
rem affectis partibus influentem digesto aequalem facien-
tes, affectus servant. Tertium vero solutionis modum
narravit, corporis raritatem, a medicis quidem consulto
effectam, a senili autem aetate raro; cum labefactatis vi-
ribus, extenuato corporis habitu et male nutrita cute la-
xiores meatus evaserint. Nos itaque sic verba interpre-
tamur, quoniam semper ipsis sermones isti, quae in aegrotis
cernuntur, consentaneos esse demonstrare conemur; plu-
rimi autem explanatores omnia potius alia quam id fa-
ciunt, qui et hoc loco tanquam de omnibus morbis ser-
mone facto causas afferre nitentur. Magis etiam absurda

Ed. Charit. IX. [520. 521.]

Ed. Basf. V. (511.)

των δ' ἀτοπώτερα λέγουσιν οἱ τὰ τοιαῦτα πάθη φάσποντες
ἐν τῷ γήρῳ λύεσθαι, τῆς ψυχῆς μὲν οὖν ὀργῆς, φιλαργυ-
ρίας, διεισδαίμονίας, τοῦ δὲ σώματος ἐρωτικὰς διαθέσεις.

ζ'.

Ἰησις, ἀντίθεον, μὴ ὁμονοεῖν τῷ πάθει.

Οὗτος ὁ λόγος ὁ αὐτός ἐστι τῇ δυνάμει, τῷ ἐναντία
τῶν ἐναντίων ἰάματα, περὶ οὗ πολλάκις ἤδη διέλεγμα.

η'.

[521] Τοῦ ψυχρὸν καὶ ἐπικουρεῖ καὶ κτείνει ὅσῃ ἐκ
θερμοῦ.

Εἰς ἀνάμνησιν ἑαυτῷ καὶ τοῦτ' ἔγραψε τῆς προειρημέ-
νης ἀποφάσεως καθόλου μέρος ὑπάρχον. τὸ γὰρ τοῦ ψυ-
χρὸν ἐπικουρεῖ μὲν τοῖς ψυχροῖς πάθεσι, κτείνει δὲ τοὺς

illi dicunt, qui in senecta hujusmodi affectiones sedari
ajant: animae quidem iracundiam, avaritiam, superstitionem,
corporis autem amatorias perturbationes.

VII.

Medicatio, contrarium cogitans, non consentire affectui.

Sermo iste eandem vim habet quam ille; contraria
contrariorum medicamenta, de quo saepius jam disputa-
vimus.

VIII.

Frigidum et auxiliatur et tollit quaecunque a calido.

Et hoc sibi ipsi memoriae causa scripsit, quod pro-
ximae sententiae universalis pars est. Etenim frigidum
frigidis affectibus opitulatur, calidos autem morbos tollit:

Ed. Chart. IX. [521.]

Ed. Basf. V. (511.)

θερμούς νοσοῦντας. ἀφ' ἐνός γὰρ ὡς ἐπὶ παραδείγματος ἐπὶ πάντα τὰναντία μετὰγειν χρή τὸν λόγον.

θ'.

Ὁξύθυμῃ ἀγασπῇ καὶ καρδίῃ καὶ πνεύμονα εἰς ἰσχυτὰ καὶ εἰς κεφαλὴν καὶ τὰ θερμὰ καὶ τὸ ὑγρὸν. ἡ δὲ εὐθυμῇ ἀφίησι καρδίην.

Λιγισματωδέστερον ἢ λέξις σύγκειται καὶ διὰ τοῦτο καὶ γραφὰς αὐτῆς πλείονας ἐποίησαντο καὶ ταῖς γραφαῖς οἰκείας ἐξηγήσεις, ἀληθείστερον δ' ἂν εἴποι τις, οὐ ταῖς γραφαῖς τὰς ἐξηγήσεις, ἀλλὰ ταῖς ἐπισηθεύσαις ἐξηγήσεις προσαναπεπλάκασι τὰς γραφὰς. εὐθύς οὖν ἡ ἀγασπῇ φησὶς τί ποτε σημαίνει κατὰ τὴν λέξιν; ἀνασπᾶσθαι τὴν καρδίαν καὶ τὸν πνεύμονα λέγειν αὐτὸν ὑπὸ τῆς ὀξύθυμης ἐξηγησόμεθα, προσκειμένου δὲ τοῦ, εἰς ἰσχυτὰ καὶ εἰς κεφαλὴν,

nam ab uno tanquam exemplo ad omnia contraria traducere sermonem oportet.

IX.

Excandescencia attrahit et cor et pulmonem in se ipsa et in caput et calida et humidum. Laetitia autem relaxat cor.

Obscure admodum haec locutio perplexa est, quocirca et ejus plures lectiones lectionibusque consentaneas explicationes fecerunt: verius autem quispiam dixerit, non lectionibus explicationes, sed prius cogitatis explanationibus eos deinde lectiones affinxisse et accommodasse. Statim igitur haec vox, *attrahit*, in hoc sermone quid significat? Cor atque pulmonem ob iracundiam attrahi, ipsum dicere interpretabimur? sed quum haec verba adjecta sint, in se ipsa et in caput, alter hujusmodi sensus

Ed. Chart. IX, [521.]

Ed. Bas. V. (511.)

διανοίας ἐτέρας ἐμφασίς γίνεται τοιαύτης, ἡ καρδία καὶ ὁ πνευμὼν ἀνασπᾷ καὶ εἰς ἑαυτὰ καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ θερμὰ καὶ τὸ ὑγρὸν, ὅστις καὶ τοῦ θερμὰ πλησίον ἀδιανοήτου. θερμὸν γὰρ ἔχρῃν ἢ θερμὰ εἰρησθαι μᾶλλον. ἄμεινον οὖν ἐστὶν ἴσως ἀπογνόντα τῆς κατὰ μέρος ἐν τῇ ῥήσει λιξίως, ὡς συγκεχυμένης, ἐκφρασιν αὐτῆς μᾶλλον ἢ παράφρασιν ἢ ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ ποιήσασθαι. τοῦτο δ' ἀδύνατον γενέσθαι, μὴ κἄν ἐν γ' εἴ τι τῶν ὀνομάτων ἐξηγησαμένων ἡμῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀνασπᾷν. δύοιν γὰρ θάτερον ἐν ταῖς ὀξυθυμίαις, ἤτοι τὸν πνεύμονα καὶ τὴν καρδίαν εἰς τὴν κεφαλὴν ἀνασπᾷσθαι φάναι ἢ τὴν καρδίαν καὶ τὸν πνεύμονα καὶ τὴν κεφαλὴν ἀνασπᾷν εἰς ἑαυτὰ τὸ τε θερμὸν καὶ τὸ ὑγρὸν. πιθανὸν γὰρ ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἥπαρ χωρίων, ὅθιν ἢ χορηγία τοῦ αἵματός ἐστιν, ἀνασπᾷσθαι τὴν τε θερμασίαν καὶ τὴν ὑγρότητα. φαίνεται οὖν ἐναργῶς ἐν ταῖς ὀξυθυμίαις μέλζονά τε καὶ σφοδρότερον ἢ καρδία ποιουμένη τὸν σφυγμὸν ἅμα ταῖς καθ' ὅλον τὸ ζῶον ἀρτηρίαις. εὐλογον δὲ καὶ τὰ πληρώσαντα τὴν διαστολὴν

innuitur, cor et pulmo attrahunt et in se ipsos et in caput calida et humidum. Atqui ista vox, calida, paene intelligi non potest: potius enim calidum quam calida dixisse oportuit. Satius igitur fortasse fuerit, omissa singulorum in hoc sermone verborum declaratione, utpote confusa, ipsius ecphrasin facere aut paraphrasin, sive ut libet quis nominet, id est per plura verba enarrationem. Id vero fieri nequit, nisi unum saltem nomen interpretemur, quod est attrahere. Duorum enim alterutrum in excandescentiis dicendum est, aut pulmonem et cor ad caput attrahi, aut cor et pulmonem et caput ex inferioribus locis calorem humoremque ad se ipsos attrahere: verisimile namque est ex jecoris regionibus, unde sanguinis distributio fit, et calorem et humorem hauriri. Porro in excandescencia cor atque insimul per totum animal discurrentes arteriae majorem vehementioremque pulsatum efficere cernuntur. Aequum est autem et cordis dilatationem im-

Ed. Chart. IX. [521. 522.]

Ed. Basf. V. (511.)

αὐτῆς ἔλκεσθαι τηρικαῦτα πλείω. τοῦ δὲ πρὸς τὴν κεφαλὴν ἀναφέρεσθαι τὸ τε ὑγρὸν καὶ τὴν θερμότητα πλείονα σημεῖον ἔστι τὸ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τε καὶ τὸ πρόσωπον ὅλον ἔρυνθος. ἀλλὰ καὶ εἰ ἄψαιτο, θερμότερα ταῦτα γαννίζονται· σοι γεγονότι. προδήλως τε καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ λάμπουσι τε ἕμα καὶ προπετίστερσι· δηλοῦσι γεγονέναι καὶ ἡ σύμπασα κεφαλὴ θερμότερα, κατὰ δὲ τὴν ἐνθυμίαν, φησὶν, ἀφίησι τὴν καρδίαν,· τουτέστι καταλείπει τὰ προειρημένα. χρήσιμος δὲ τῶν εἰρημένων ἡ γνώσις εἰς τὸ ποτὲ μὲν φυλάττεσθαι τὴν ὄξθυμίαν, ποτὲ δ' αὐτὸν ἐπιτηδεύειν, φυλάττεσθαι μὲν ὅταν ἡ καρδία καὶ ἡ κεφαλὴ θερμότεραι [522] τοῦ προσήκοντος ὑπάρχουσι κατὰ φυσικὴν δυσκρασίαν, ἢ τε πάθος θερμὸν ἐπίκτητον, ἐπιτηδεύειν δ' ἐν τοῖς πάθεσι ψυχικοῖς καὶ τῇ φύσει ψυχροτέρῃ κεφαλῇ. ὡσαύτως δὲ ἡ καθ' ὅλον τὸ σῶμα κρᾶσις, εἰ μὲν εἴη θερμότερα τοῦ δύναντος, ἥτοι κατὰ πάθος ἢ φύσει, βλαβήσεται μεγάλως ὑπὸ τῆς ὄξθυμίας. ἡ δ' ἐναντία εἴδε μεγάλως ὀνήσεται. τοῦτο γὰρ τοι καὶ κατὰ τὸ δεύτερον τῶν ἐπιδημιῶν ἐδείκνυεν, ὅτι

plentia tunc plura adduci. In caput vero plus humoris calorisque efferrri, oculos totamque faciem occupans rubor significat; quin etiam si tetigeris, calidiores evasisse tibi hae partes apparebunt. Evidenter quoque et oculi emicant, unaque praeminentiores facti esse videntur et universum caput calidius. At laetitia, inquit, relaxat cor, hoc est ipsam derelinquunt antedicta. Nempe praedictorum cognitio utilis est, ut ira evitetur nonnunquam, interdum de industria excitetur. Videtur quidem, quum cor et caput naturali intemperie supra modum calidiora sunt aut aliquo adventitio calido affectu laborant; excitetur autem in frigidis vitiis et natura frigidiorde corde et capite. Eodem modo et totius corporis temperatura, si calidior quam par sit aut morbo aut natura fuerit, magnopere iracundia offendetur; illi autem contraria magnopere hac juvabitur. Id enim et in secundo de morbis popularibus ab ipso fuisse traditum ostendimus, ubi dicebat:

Ed. Chart. IX. [522.]

Ed. Baf. V. (514.)

αὐτοῦ δεδιδαγμένον, ἥνικ' ἔλεγεν, ἐπιτεθεύειν ὀξυθυμὴν
ἐμποιεῖν καὶ χροῖης ἀναλήψιος ἔντα καὶ χυμᾶσιος.

ῥ.

Πόνος τοῖσιν ἄρθροισι καὶ σαρκί, σίτος, ὕπνος σπλάγχνοισι.

Ἐπειδὴ τὸ πόνος ὄνομα πολλάκις μὲν εἴωθεν ὁ Ἰπ-
ποκράτης ἀντὶ τοῦ γυμνασίου λέγειν, ἐτίετο ἀντὶ τῆς ὀδυ-
νης ἢ ἀπλῶς ἡστιανοσοῦν βλάβης, ὥς ἐν πολλοῖς ὑπομνήμα-
σιν ἤδη μεμαθήκατε. διὰ τοῦτο τοῖσιν ἄλλος ἐπ' ἄλλο τῶν
τριῶν σημαιομένων ἤκε τῶν ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον, ὁ
μὲν τις ἡκούμενος αὐτὸν λέγειν τὸ γυμνάσιον, τοῖς ἄλλοις τε
καὶ ταῖς σαρκί, οἷον περ σίτον εἶναι, τουτέστι τροφήν καὶ
βώμην καὶ οἰφίλειαν· αὐξάνεσθαι γὰρ αὐτίκα καὶ κρατύνε-
σθαι καὶ βώνυσθαι διὰ τῶν γυμνασίων οὐδὲν ἦتون ἢ διὰ
τῶν τροφῶν. ὁ δὲ τις ἄλγημα καὶ ὀδύνην τοῖς ἄρθροισι τε
καὶ ταῖς σαρκί τὸν πολὺν σίτον ἤκουσεν εἰρησθαι. τὴν

danda est opera ut ira excitetur et coloris et succi recu-
perandi causa.

X.

Labor articulis et carnibus; cibus, somnus visceribus.

Quoniam hoc nomen *labor* saepius consuevit Hippo-
crates pro exercitatione accipere, interdum pro dolore,
aut absolute pro qualibet noxa, ut in multis commenta-
riis antea didicistis, idcirco igitur ex libri explanatoribus
alius aliud trium significatorum accipiens, aliquis arbitra-
tur sane ipsum dicere, exercitationem articulis carnibus-
que veluti cibum esse, id est alimentum, robur, adjumen-
tum; illico enim augeri, confirmari ac roborari exercita-
tionibus haud secius quam cibis. Quidam vero articulis
et carnibus multitudinem cibi dolorem cruciatumque af-
ferre, per haec verba significari intellexit: nam repletio-

Ed. Chart. IX. [522.]

Ed. Basf. V. (511. 512.)

γὰρ πληθῶραν οὐ μόνον δυσκίνητα ποιεῖν τὰ τε ἄρθρα καὶ τὰς σάρκας, ὅπερ ἐστὶ τοὺς μῦς. ἐν τούτοις γὰρ τὸ τῶν σαρκῶν γένος, ἀλλὰ καὶ ρευματίζειν ὡς ὀδύνας ἐργαζίσθαι. ταύτη δ' ἐπεται τῇ γνώμῃ καὶ τὸ κατὰ τὸ τρίτον σημαινόμενον, ἡγουμένων τινῶν τὸν πολὺν σίτον, ὅπερ ἐστὶ τὴν πληθῶραν, βλάβην εἶναι τοῖς τε ἄρθροις καὶ ταῖς σαρκίν, οὐ μόνον δὲ σαρκὶ καὶ ἄρθροις, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς μορίοις (512) τοῦ σώματος ἢ πληθῶρα καὶ βλάβην εἴωθε καὶ ὀδύνας ἐπιφέρειν. καὶ μέντοι καὶ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ῥήσεως, ἐν ᾧ φησιν, ὕπνος σπλάγχνοις, τὴν μὲν διάνοιαν ἔξει τοιαύτην. ὥσπερ ὁ πόνος τοῖς ἄρθροις καὶ ταῖς σαρκίν, οὕτως ὁ σίτος τοῖς σπλάγχνοις, ἣτοι γυμνάσιον ἔσται φέρον εὐξίαν ἢ ὀδύνην ἢ βλάβην οἷσι. γυμνάσθαι μὲν ἐν τοῖς ὕπνοις τὰ σπλάγχνα, καθ' ὅσον ἐνεργεῖ μάλιστα τηνικαῦτα καὶ κατεργάζεται τὴν τροφήν, ἀκούειν ἂν τις δύναιτο. βλάβην δὲ τινα καὶ ὀδύνην ἐπιφέρειν οὐκ ἀληθές, ἀνωδυλίαν τε γὰρ καὶ ὠφέλειαν μᾶλλον ὁ ὕπνος, οὐ τὸναντίον πίκυνεν ἐργάζεσθαι, πλὴν εἴ τις ἐν ἀρχαῖς παροξυσμῶν λέγοι

nem haud solum articulos ad motum tardos reddere et carnes, hoc est musculos, in istis enim carniū genus continetur, sed etiam fluxiones movere et ex eo dolorem excitare. Huic vero sententiae et illud consentit, quod per tertium significatum intelligitur, nonnullis opinantibus multum cibum, hoc est plenitudinem, articulis et carnibus nocere. At non solum carnibus et articulis, sed etiam omnibus corporis partibus plenitudo et noxam et dolores inferre consuevit. Secunda quidem aphorismi hujus particula, ubi dicit, somnus visceribus, hanc habebit sententiam: quemadmodum labor articulis et carnibus, sic et somnus visceribus aut exercitatio erit bonum creans habitum aut dolorem noxamve inferet. Exerceri siquidem in somnis viscera, quatenus tunc operantur maxime et alimentum conficiunt, recte quispiam intelligere potest; noxam vero aliquam et dolorem in somnis excitari, id verum non est: indolentiam enim potius et remedium quam contrarium asserre somnus suapte natura

Ed. Chart. IX. [522. 523.]

Ed. Basf. V. (512.)

ταῦτα ποιεῖν αὐτόν. ἀλλὰ νῦν γε χωρὶς διορισμοῦ τῆς ῥή-
σεως γεγραμμένης αὐτῇ ἀληθείᾳ ὁ λόγος ἔσται. μέτοι τεί-
νυν ἄμεινόν ἐστιν οὕτως ἀναγινώσκειν, πόνος τοῖς ἄρθροις
καὶ ταῖς σαρκὶν· εἴτ' ἀφ' ἐτέρας ἀρχῆς, σίτος ὕπνος σπλάγ-
χνοισιν, ἵν' ὁ λόγος γένηται τοιῶσδε, τὸ μὲν γυμνάσιον τοῖς
ἄρθροις καὶ ταῖς σαρκὶν ὠφέλειαν παρῖχει, σίτος δὲ καὶ
ὕπνος τοῖς σπλάγχνοις. τοῦ γὰρ ἐμφύτου θερμοῦ συνεινόν-
τος εἰς τὸ βάθος, ὡς αὐτὸς ἐδίδαξεν, αἱ τε πέψεις τῶν σι-
τίων ἀμεινούς γίνονται καὶ τρέφεται τηλικαῦτα τὰ σπλάγ-
χνα. κατὰ δὲ τὴν ἐργήγορσιν ἀποτειναιμένου πρὸς τὸ ἀέρ-
μα τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, τὰ σπλάγχνα ψυχρότερα γί- [523]
νονται σφῶς αὐτῶν. ἅπερ δὲ ἐκείνοις ὑπῆρχεν ἐν τοῖς
ὕπνοις, ταῦτα τοῖς κώλοις τε καὶ πᾶσι τοῖς ἐκτός ἐν τοῖς
ἐργήγορσι.

 ια'.

Ψυχῆς περίπατος, φροντίς ἀνθρώποις.

---

idoneus est, nisi quispiam initiis accessionum haec ipsum
facere dixerit; verum hoc loco sine ulla distinctione scri-
ptis verbis sermo neutiquam vernus fuerit. Num igitur
fortasse hoc modo legere satius est? labor articulis et car-
nibus, deinde ab altero principio, cibis somnus visceri-
bus, ut oratio huiusmodi sit: exercitatio quidem articulis
et carnibus utilitatem praebet; cibis vero et somnus
visceribus. Naturali enim calido in profundum vergente
ut ipse tradidit et ciborum concoctiones meliores fiunt et
tunc viscera nutriuntur; at in vigilia naturali calido ad
cutem profuso, viscera se ipsis frigidiora evadunt et quae
ipsis in somnis inerant, haec artubus omnibusque extremis
partibus in vigilia.

 XI.

Animae deambulatio, cogitatio hominibus.

Ed. Chart. IX. [523.]

Ed. Basf. V. (512.)

Τὸν περιπάτον ἀντὶ τοῦ γυμνασίου πάντες ἤκουσαν οἱ ἐξηγησάμενοι τὸ βιβλίον, ἵν' ὁ λόγος ἦ τοιόσδε. τοῖς ἀνθρώποις αἱ φροντίδες γυμνάσιον προσηγορίᾳ κεχρῆσθαι τῇ τοῦ περιπάτου δηλοῦσης τῆς φωνῆς ταύτης εἰδός τε γυμνασίου. κακοζήλου δὲ τῆς ἐρμηνείας οὖσης, εἰκότως αὐτὴν ὁ Διοσκορίδης φυλατιόμενος, οὐ περιπάτον ἔγραψεν, ἀλλὰ προσθεὶς τὸ ν γράμμα, περὶ παντός, ὥστε γενέσθαι τὴν λέξιν τοιάνδε· ψυχῆς περὶ πάντος φροντίς ἀνθρώποις, ἵν' ἢ δηλούμενον ἐξ αὐτῆς, περὶ παντός τοῖς ἀνθρώποις, ἀσκητέον ἴσθι τὸν λογισμὸν. αἱ γάρ τοι διανοήσεις ὀνομαζονται φροντίδες, ὅθεν καὶ τὸν Σωκράτην φροντιστὴν ἐκάλουν καὶ φροντίδας τὰ σοφὰ βουλευόμενα ταῖσδε ὠνόμαζον, ὡς καὶ ταῖς Ἀριστοφάνους Νεφέλαις ἴσθιν εὐρεῖν, ἔνθα κωμῶδε καὶ σκώπτει τὸν Σωκράτην ὡς ἀδολέσχην. εἰ δὲ τῷ δόξῃ φιλοσόφου θεωρίας, οὐκ ἰατρικῆς, ὁ λόγος ἔχισθαι, πρῶτον μὲν ἐνθυμείται κοινὸν ἀπασῶν εἶναι τῶν λογικῶν αὐτὸ τεχνῶν ἐν αἷς τὸν λογισμὸν χρῆ γυμνάζειν, ὡς ἄλλοις

Deambulationem pro exercitatione omnes libri interpretes acceperunt, ut oratio ita se habeat: Hominis cogitationes exercitatio, appellatione deambulationis pro exercitatione suscepta: vox enim haec, deambulatio, speciem quandam exercitationis significat. Quum autem affectata quaedam narratio sit, haud injuria ipsam Dioscorides repudians, non scripsit, peripatos, hoc est deambulatio, sed litteram ν adjiciens legit, περὶ παντός, hoc est de omni, ut locutio talis sit: animae de omni cogitatio hominibus. Ejus vero sententia est, in qualibet re homines vim rationis exercitare debent: nam mentis volutationes cogitationes adpellantur. Unde et Socratem cogitatorem vocabant et prudentia hominis consilia cogitationes nominabant, ut in Aristophanis Nebulis invenire licet, ubi Socratem lacerat et tanquam inania garrientem vituperat. Si cui vero philosophicam speculationem, non medicinalem sermone isto sapere videatur, primum animadvertite, ipsum omnium rationalium artium esse communem, in quibus vim ratiocinandi exercere convenit, ut et ab aliis

Ed. Chart. IX. [523.]

Ed. Bas. V. (512.)

τε πολλοῖς εἴρηται τῶν ἱατρῶν, Ἐρασιστράτῳ τ' οὐκ ὀλί-
γάκις. ἔπειτα δὲ καὶ πάθη τινὰ γίνονται τὰ μὲν ὅλον ναρ-
κοῦντα τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ μνημονευτικὸν τῆς ψυχῆς, τὰ
δὲ καρῶδη καὶ καταφορικά. τούτοις οὖν ἡγητιὸν ὠφελίμους
εἶναι τὰς φροντίδας, ὡς ἐν ἄλλοις ἐδίδαξε, τὰς ὀξυθυμίας
εἶναι χρησίμους εἰς εὐχυσίαν τε καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἔξωως
ἀνάγκησιν.

ιβ'.

Ἐν τοῖσι τραύμασι τὸ αἷμα συντρέχει, βοηθητέον ὡς τὸ
κινὸν πλησθῆναι.

Αἰνιγματώδης καὶ ἤδε ἡ ῥῆσις ἐστίν. οὔτε γὰρ τί τὸ
συντρέχειν ὁλοῖ σαφές ἐστίν οὔτε τί κινὸν πλησθῆναι.
διὰ τοῦτ' οὖν ἔνιοι μὲν τῶν ἐξηγητῶν εἰρήσθαι τὸν λόγον
φασὶ περὶ τῆς ἐπὶ τραύμασιν αἰμορροαγίας, ἔνιοι δὲ περὶ
τῆς ἐπιγινομένης φλεγμονῆς. ἐκάτεροι γὰρ ἀξιοῦσιν εἰς τὸ

multis medicis et ab Erasistrato non raro dictum. Deinde
et vitia quaedam oboriuntur, aliqua vires animae cogi-
tandi ac memorandi veluti stupefacientia, aliqua sopores
graves atque profundos inducentia. Sic affectis igitur
utiles esse cogitationes putandum est, ut alibi ipse pro-
didit: excandescantias utiles esse ad bonos succos crean-
dos et naturalem habitum recuperandum.

XII.

*In vulneribus sanguis concurrat. Subveniendum ut vacuum
impleatur.*

Obscura involutaque est et huiusmodi locutio: neque
enim quid illud verbum, concurrere, significet, clarum
est, neque item quid illud, ut vacuum impleatur. Pro-
pterea ergo nonnulli interpretes de sanguinis in vulneri-
bus profluvio sermonem hunc esse ajunt; aliqui de super-
veniente inflammatione. Utrique enim in vulneratam

Ed. Chart. IX. [523. 524.]

Ed. Baf. V. (512.)

τετρωμένον μέρος ἐπιφέρειν αἷμα καὶ μέντοι καὶ τούτου, γε-
νομένου κινουῦσθαι τὰς ἐν ὅλῳ τῷ σώματι φλέβας, ὧν προ-
σηγνῆναι εἶναι φασιν, ὡς ἂν πλησθῶσιν αὐθις. εἶναι δὲ τὴν
πλήρωσιν αὐτῶν διετήν, ἀναστελλομένου μὲν ὑπὸ τῶν ψυχόν-
των καὶ στυφόντων φαρμάκων, καὶ σχήματος δὲ ἐπιτηδείου
τοῦ συρρίοντος αἵματος ἐπὶ τοῦ τετρωμένου τραυματίου.
τινὲς δὲ οὐκ ἐπὶ τραυμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν σφοδρῶς
συντριβέντων ὁσίων, μάλιστα ἐφ' ὧν ἔξω τοῦ δέρματος ἀνέ-
σχε τι μέρος αἰτῶν, ὡσαύ- [524] τως δὲ καὶ τῶν τοιού-
των ἐξαρθρημάτων, ἀπασῶν τε τῶν μεγάλῃ θλάσει ἐν τῷ
σώματι ποιοουσῶν πληγῶν τὸν λόγον εἰρησθαι φασί. τρώ-
ματα γὰρ ὀνομάζει Ἱπποκράτης τὰς μεγάλας βλάβας ἐκ τε-
τος τῶν ἔξωθεν γενομένας, εἰ καὶ χωρὶς τραύματος. τῇ δὲ
περὶ τοῦ συντρίχειν εἰς ταῦτα τὸ αἷμα καὶ πληροῦν τὸ
ἐκκνωθῆναι, αὕτη καὶ τοῖς ταῦτα λέγουσιν ἐξηγήσεις. ὅτι μὲν
οὖν ὁ Ἱπποκράτης εἴθισται τρώματα καλεῖν τὰς τοιαύτας
βλάβας ἐν πολλοῖς ἤδη τῶν βιβλίων αὐτοῦ μεμαθήκαμεν.
εἰ δὲ καὶ νῦν ἐκείνων μέμνηται, προπετιὲς εἰπεῖν. ἔνιοι δ'

partem confluere sanguinem censent et in omni corpore
venas inaniri, quibus prospiciendum esse dicunt, ut ite-
rum scilicet repleantur: ipsarum autem repletionem esse
duplicem vulneratae partis, sanguine per frigida ad-
strictoriaque medicamenta represso et per idoneum mem-
bri situm relabente. Alii vero quidam non de vulneribus
solum, sed etiam de ossibus valde contractis, maximeque
ubi ipforum aliqua pars extra cutem emineat; similiter
vero et de hujusmodi omnibus luxationibus verberibusque
magnam in corpore contusionem facientibus sermonem
hunc audiendum esse contendunt: tromata enim, hoc est
ictus, nominat Hippocrates, magnas noxas ab aliquo ex-
terno etiam sine vulnere illatas. Quod autem concurrat
ad haec sanguis et quod evacuatus repleatur, eodem et
haec dicentes modo explanant. Verum quod Hippocrates
hujusmodi laesiones tromata vocare consueverit, jam in
multis ipsius libris didicimus; numquid vero et nunc ita
intellexerit, temerarium est affirmare. Aliqui autem in

Ed. Chart. IX. [524.]

Ed. Bas. V. (512.)

ἐπὶ τῶν αἰμορραγούντων τραυμάτων πληροῦν ἐνθίσαι φαρμάκων τε τῶν ἐπιτηδείων καὶ μοτῶν.

17.

Ἦν οὖς ἀλγέη, εἴριον περὶ τὸν δάκτυλον ἐλίσσας ἐγχεῖν ἄλειψα θερμὸν, ἔπειτα ὑποθεῖς ἔσω ἐν τῷ θένει τὸ εἴριον ὑπὸ τὸ οὖς ἐπιθεῖναι, ὡς δοκίη τι οἱ ἐξιέναι, ἔπειτα ἐπὶ πῦρ ἐπιβάλλειν ἀπάτην.

Ταύτην τὴν ῥῆσιν ὑπώπτεισάν τινες ὡς παρεγγεγραμμένην, οὐχ ἥκιστα διὰ τὸ προσκείμενον ἐπὶ τῷ τέλει λεξίδιον, τὴν ἀπάτην. ὁ μὲν γὰρ πρὸ αὐτῆς λόγος τοιοῦτός τις ἐστίν. ἴαν οὖς ἀλγῇ τις, εἴριον περὶ τὸν δάκτυλον ἐλίσσας δηλονότι τὸν λεχανόν· ἐγχωρεῖ δὲ καὶ περὶ τὸν ἀντίχειρα, βρέχων ἄλειψα, τουτέστιν ἦτοι ἐλαίῳ ἢ πιμελῇ τετηκυσία τὸ εἴριον ἐνστάζειν εἰς τὸ οὖς, ὡς καὶ νῦν εἰώθαμεν ποιεῖν διὰ τῆς ἡμφισμένης εἰρίῳ μηλωτίδος, οὐ μόνον ἄλειψα, καθάπερ αὐτὸς ἀνόμευσεν, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο φάρ-

vulneribus sanguine manantibus replere opus esse dixerunt, idoneis videlicet medicinis ac linamentis impositis.

XIII.

Sin auris doleat, lana digito circumdata unguen calidum infundito. Deinde injiciens interius in volam, lanam auri subjicito, ut ipsi aliquid effluere videatur. Deinde in ignem projicito dolo.

Nonnulli propter vocem in calce positam, *dolo*, hunc sermonem haud immerito adulterinum interjectumque esse suspicati sunt. Narratio enim ante ipsam talis quodam modo est: si cui auris doleat, lanam, digito iudici videlicet, interdum etiam pollicis circumdatam, unguine, id est aut oleo aut adipe liquata lanam imbuens, in aurem instillato, quemadmodum et hisce temporibus facere soleamus per specillum lava involutum non unguen solum, ut ipse nominavit, sed omne aliud liquidum medicamen in-

Ed. Chart. IX. [524.]

Ed. Basf. V. (512. 513.)

μακρον ὑγρὸν ἐγχείοντες. ἴσται δὲ δηλονότι τὸ φάρμακον ἐν
ᾧ τέγγονσι, θερμαίνόμενον ἐπὶ πολυχνιάας φλογὸς ἢ ἐπὶ
τοῦ καλουμένου κηρίως. ἐγχεῖν δ' οὐχ ἅπαξ ἢ δις, ἀλλὰ
πολλάκις ὡς ἀπορρῖν τι πρὸς τὴν ἐντὸς χώραν τοῦ πόρου
τοῦ ἀκοιστικοῦ. τὸ δ' ἀπορρῖον τοῦτο μὲν ἡμῖς ἀπλῶς
εἶριον ὑποτιθέμεντες δεχόμεθα. κελύει δ' ὁ Ἱπποκράτης
ἐπὶ τῷ θένει τῆς χειρὸς ἡμῶν ἐπικεῖσθαι ταῦτο, τῆς ἀρι-
στερᾶς χειρὸς δηλονότι τὰ ἀπαρρῖον ἐκ τοῦ ὡτὸς ὑγρὸν
ἀποδεχόμενον, ᾧ, καὶ δῆλον ὡς οὐχ ἅπαξ ἢ δις, ἀλλὰ καὶ
πλεονάκις ἐγχεῖν κελύει· τοῦτοις δ' ἰατρῆς, εἰ μὲν ἀπλῶς
ἢ γεγραμμένον, ἔπειτα ἐπὶ πῦρ ἐπιβάλλειν, εὐλόγως ἂν
ἔφαμεν ἐξηγεῖσθαι τοῖς εἰπόντας ἔνεκα τούτου κατὰ τοῦ
πυρὸς ἐπιβάλλειν ἀξιῶν αὐτὸν, ὡς δοκιμάσαι διὰ τῆς ὁδμῆς
ἀποῖόν ἐστιν. αὐτὸς γὰρ οὕτω καὶ τὸ μετὰ βηχὸς ἀνα-
πνεύμενον ἐκ πνεύμονος ἰδοκίμασεν. ἐπεὶ δὲ πρόσκειται
κατὰ τὸν λόγον, ὡς δοκῇ τι οἱ ἐξίεναι, καὶ φαίνεται τὸ δο-
κῆ συμφορεῖν τῷ κατὰ τὸ τέλος εἰρημένῳ τῆς φήσεως ὅλης
τῷ, ἀπά- (513) τη, διὰ τοῦτο ἀποστάντες οἱ δοκιμώτεροι

fundentes. Esto autem liquidum illud medicamen, quo
lanam inficimus, ad lucernae flaminam aut ad candelam
ceresam calefactum. Infiltrare autem non semel aut bis,
sed saepius convenit, ut aliquid ad extimam partem fora-
minis auditorii profluat; istud vero emanans, subjecta
dumtaxat lana nos excipiamus. Jubet autem Hippocrates
lanam hanc humorem ex ore defluentem exoepturam in
vola manus nostrae, sinistrae scilicet poni. Ex eo constat,
non semel aut bis, sed etiam saepius nos infundere ab
eo praecipi. Quod sequitur autem, si absolute quidem
scriptum esset, deinde in ignem projicito, recte eos inter-
pretari diceremus, qui ipsum propterea dicunt igni inji-
ciendum esse putare, ut ab odore, qualenam sit, investi-
getur; ipse namque hoc pacto et quod ex pulmone per
tullim extruditur, examinavit. Quoniam vero huic ora-
tioni adjectum est, ut ipsi aliquid effluere videatur, et haec
vox, videatur, extremo hujus totius narrationis verbo,
dolo scilicet respondere comprehenditur, propterea et ma-

Ed. Chart. IX. [524. 525.]

Ed. Basf. V. (513.)

τῶν ἐξηγητῶν ἐπὶ τῇ τοῦ κάμνοντος ἀπάτῃ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ἀγῆσθαι φασὶ τὸν Ἱπποκράτην· παρηγορεῖσθαι γὰρ ἐνδοτε καὶ τῶν τοιοῦτων τοὺς κάμνοντας, ἡγεῖσθαι τε θεραπείαν ἑαυτῶν ἐπιμελεσιτέραν γίνεσθαι καὶ μέντοι καὶ μείζονα τῶν ὄντων τὰ πάθη φαίνεσθαι τοῖς κάμνουσι χρήσιμόν εἶναι φασὶν εἰς τὸ μὴ μείψεσθαι τοῖς προσοσμένοις, ὥς οὐ ταχέως [525] ἰωμένοις καὶ πρὸς τὸ πείθεσθαι τῇ κατὰ τὴν διαίταν ἀκριβείᾳ. τινὲς δὲ προστιθέασιν ὅτι καὶ μισθοὺς μείζοντας καὶ δῶρα θεραπευθέντες δώσουσι τοῖς ἰατροῖς οἱ μεγάλων παθῶν ἀπηλλάχθαι νομίζοντες. ὅπερ αὖ πάλιν ἐνίοις οὐ κατὰ τὴν Ἱπποκράτους προαίρεσιν εἶναι φαίνεται καὶ διὰ τοῦτο τὴν ῥῆσιν ὅλην ὑποπτεύουσιν ὡς παρεγγεγραμμένην. οὐδὲ τοῦτο ἐστὶν εἰπεῖν περὶ τῆς προκειμένης ῥήσεως, ὅπερ ἐνίοις πιθανῶς ἔδοξαν εὐρηκεῖναι, τὴν παρηγορίαν τῆς ὀδύνης ἀπάτην εἰρησθαι νομίζοντες, ὥς οὐ ταῦτόν ὃν ἰάσασθαι τε τὴν νοσῶδη διάθεσιν, ἐκκόπταντας τὴν οὖλον ῥίζαν αὐτῆς, ὀδύνην τε πρᾶννεν

gis landati interpretes in hanc opinionem devenerunt, ut decipiendi aegroti causa ad hoc agendum accessisse Hippocratem dicant: interdum enim ex his rebus solatium capere aegrotantes, arbitrarique diligentiores de se ipsis curam haberi. Atqui majora etiam quam sint vitia laborantibus apparere, utile esse tradunt, ut ne medicis tanquam non celeriter ea curantibus irascantur, utque certae et exquisitae victus rationi obtemperent; nonnulli etiam addunt et mercedes majores et munera ampliora, qui sanati fuerint, medicis esse daturus, utpote magnis languoribus se liberatos esse arbitantes. Hoc nonnulli rursus haud secundum Hippocratis sententiam esse ducunt; ideoque totam hanc partem ab alio interjectam esse suspicantur. Neque enim de propositis verbis illud dicendum est, quod nonnulli probabiliter invenisse se existimant, doloris mitigationem dolum vocatum esse putantes, perinde ac non idem sit et morbosum affectum curare, radicem veluti exstirpantes et dolorem mitigantes

Ed. Chart. IX. [525.]

Ed. Bas. V. (513.)

παρηγορήσας. ἐνίοτε γοῦν αὐτὸ τοῦτο χεῖρονα τὴν ὅλην
διάθεσιν ἐργάζεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν κοιλικῶν, αἱ δὲ ὀπίου
καὶ ὑσκανάμου καὶ μανδραγόρας καὶ στύρακος συντεθήμεναι
ἀντίδοτοι. περιψύχουσαι γὰρ αὐταὶ τὰ μέρη καὶ πρὸς τὸ
δεύτερον ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν παθεῖν ἐτοιμότερα παρα-
σκευάζουσαι, ἀλλ' οὐδὲ διὰ τὸ πραῦναι τὴν ὁδόν, ὥς ἔφη,
οἷόν τ' ἐστὶ δεῖσθαι προσγεγράφθαι τὴν ἀπάτην. ἐναν-
τιοῦται γὰρ τῷ, ὥς δοκῇ τι οἱ ἐξίεναι, τοῦ γραψάντος
οὕτως ἐνδεικνυμένου τῶν κομιόντων ἀπάτης ἔνικεν, ἐπὶ τὴν
τοιαύτην χειρουργίαν ἀγκυρῆσθαι τοὺς ἰατροὺς. ἄμεινον
οὖν ὑπολαμβάνειν οὐδ' ὅπως εἶναι τὴν φῆσιν Ἱπποκράτους.

ιδ'.

Γλῶσσα οὖρον σημαίνει, γλῶσσαι χλωραὶ, χολοίδεις. τὸ δὲ
χολοίδεις ἀπὸ πόνου, ἐρυθραὶ δὲ ἀφ' αἵματος, μέλαινα
δὲ ἀπὸ μελαίνης χολῆς. αἵται δὲ ἀπὸ λεγννώδους ἐγκού-
σιος καὶ μητροφου μορίου, λευκαὶ δὲ ἀπὸ γλέγματος.

lenire. Porro nonnunquam id ipsum totum affectum pe-
jorem reddit, quemadmodum in intestini laxioris dolori-
bus antidota ex apio et alterco et mandragora et styrace
composita: ita namque membra circum refrigerantia, ut
iterum ab iisdem causis offendantur, paratiora efficiunt.
Sed neque ob mitigandum dolorem, ut dixi, haec vox,
dolos, seu deceptio adscribi potuit: adversatur enim illis
verbis, ut aliquid ipsi exire videatur, eo, qui ita scripsit,
indicante, decipiendorum aegrotantium causa ad hanc ma-
nuariam operam medicos accedere. Satiùs igitur fuerit,
haec verba nequaquam esse Hippocratis existimare.

XIV.

Lingua lotium significat, linguae virides biliosae. Bilio-
sum autem a pingui; rubrae vero a sanguine, nigrae
ab atra bile, aridae a fuliginosa exustione et ab uterino
membro, albiae vero a pituita.

Ed. Chart. IX. [525.]

Ed. Bas. V. (513.)

Τὴν γλώττιαν φησι σημαίνειν ὁποῖόν ἐστι τὸ οὖρον, ἥτοι τὸ κυρίως οὕτως ὀνομαζόμενον, ὃ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀποκρίνομεν, ἢ τὸν τῶν χυμῶν ὀρρόν. ἑκάτερος δ' ἂν ὁ λόγος ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἦκει διάνοιαν. ἢ γὰρ τοι γλῶττα τῆς ἐν τοῖς χυμοῖς διαθέσεως ἐστὶ δηλωτικὴ, καθάπερ καὶ τὰ οὖρα, καὶ τὸ τε χρήσιμον ἐκ τῆς ῥήσεως ἔχοντες, ἐκ περισσοῦ ζητήσομεν ὃ τι ποιεῖ σημαίνει τὸ οὖρον. ἔστι δὲ τὸ χρήσιμον, ὃ καθ' ὅλην τὴν ῥῆσιν διδύσκει, τὰς μὲν τινὰς γλώττας χολῆς πλεονεξίαν ἐνδείκνυσθαι, τὰς δ' αἵματος ἢ τινος ἄλλου τοιούτου, περὶ ὧν ἐφεξῆς ἀπάντων ἐπισκεπτέον. ἐν γὰρ τοῖς χρησίμοις εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα διατρίβειν ἀξιώ, παραιτρίχοντας ὅσα σοφιστικῶς ἐζητηται. χλωρὰς οὖν γλώττας εἴρηκεν, ὥς ἐν τῷ βίῳ συνήθους ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, χλωρούς τινὰς εἰρακίνας φάσκοντες, οἷς ἂν ἐπὶ τὸ χλωρότερον ἢ χροῖα μεταβάλλῃ, τῆς ὠχρᾶς θλονότες χολῆς. ταύτην γὰρ ἀπλῶς ὀνομάζουσιν, οὐχ ὥσπερ τὰς ἄλλας μετὰ προσθήκης, ἥτοι μελαινὰν ἢ ἰώδη καλοῦντες ἢ ἐρυθράν ἢ ξανθὴν ἢ λευκώδη. ἔγγυτάτω μὲν οὖν

Linguae ejusmodi sit lotium indicare ait, ut proprie sit vocatum quod quotidie mictu ejicimus, aut succorum serum. Uterque autem modus in eandem sententiam recidit: etenim lingua sicut et urina succorum affectiones detegit. Atque ita fructu ex his verbis decerpto, quidnam lotium significet, ex abundanti perquiremus. Utile autem, quod in tota hac parte nos edocet, istud est, linguas aliquas bilis abundantiam significare; aliquas sanguinis aut id genus aliorum conjuspiam, de quibus omnibus in sequentibus speculabimur. In his enim, quae ad artis opera conducunt, diu versandum censeo; praetereunda autem ea, quaecunque sophistice investigata sunt. Virides itaque linguas dixit, ut in communi vitae usu mortales nominant virides quosdam se vidisse dicentes, quibus in biliosis color mutatus fuerit ob pallidam scilicet bilem. Hanc enim simpliciter appellant, non sicut alias cum adjectione aut atram aut aeruginosam aut rubram aut flavam aut vitellinam appellantes. Flava quidem bilis proxima

Ed. Chart. IX. [525. 526.]

Ed. Bas. V. (513.)

ἔστι καὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν τι γένους ἢ ξανθὴ χολή τῇ ὥχρῳ. λέγουσι δὲ τοῦπίπαιαν ἄνευ τοῦ προσθεῖναι τὴν ὥχρῳ ἀπλῶς οὕτως χολὴν ἐμμηκύναι τὸν ἄνθρωπον. ἐπὶ δὲ τῆς ξανθῆς σπανίως ἔστιν εἶρεῖν ἀπλῶς τινα λέγοντα. προστιθεῖσιν γὰρ εὐθὺς αὐτῇ τὸ τοῦ χρώματος ὄνομα, ξανθὴν χολὴν ἐμμηκύναι τόνδε τινα λέγοντες ἢ ἄκρατον χολὴν. ἰώδη δὲ καὶ μελαιναν χολὴν οὗτ' [526] ἰατρὸς τις οὗτ' ἰδιώτης ὠνόμαζεν ἄνευ προσθήκης, ὥσπερ οὐδὲ ἰσατώδη καὶ πρασοειδῇ καὶ λεκιθώδῃ. καὶ γὰρ ταῦτα χολῶν ὀνόματά ἐστιν ὑπὸ τινων ἰατρῶν εἰρημένα, παρωνύμως ταῖς χροαῖς, ἃς ἔχουσιν. οὕτως δὲ καὶ τὴν ἐρυθρὰν χολὴν ὀνομάζουσιν, αἵματος οὖσαν ὀρόφον. ἢ δὲ λεκιθώδης τῆς ξανθῆς παχυθείσης γίνεται χολῆς, καθάπερ ἢ ὥχρῳ, προσλαβούσης ὑδατώδη τινα οὐσίαν. εἰ τοίνυν χλωραὶ γλῶτται νῦν εἰρηνται σαφῶς ἀντὶ τῶν ὥχρῳ, ὑπὸ τῆς ὥχρῳ χολῆς βαπτιόμεναι. μεγάλας τε γὰρ ἔχουσα φλέβας ἢ γλῶτται καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν οὖσα χαύνη τε καὶ σπογγοειδῆς, ἑτοιμοτέρα τῶν ἄλλων ἔστι μορίων, ὅσα σκληρὰ καὶ πυκνὰ, δεῖξασθαι τε τοὺς

pallidae est et ejusdem fere generis. Dicunt autem plerumque non adjectives pallidant, ita absolute hominem vomuisse bilem, sed de flava raro quispiam absolute protulisse invenitur, statim enim ipsi coloris nomen adjiunt, flavam bilem vomuisse quempiam dicentes aut puram bilem. Aeruginosam vero et atram bilem nullus neque medicus neque plebejus sine adjectione nominavit, quemadmodum neque isatodem, id est isatidi herbae similem, nec porraceam nec vitellinam: nam haec bilis nomina a quibusdam medicis reperta sunt et a coloribus quibus infecta est derivata. Sic vero et rubram bilem vocant, quae sanguinis serum est, sed vitellina, flava bile spissescente, progignitur, quemadmodum pallida ex eadem aqueam quandam substantiam accipiente. Virides igitur linguae nunc evidenter pro eo, quod est pallidae, dictae sunt, a pallida scilicet bile coloratae. Etenim grandioribus venis praedita lingua et inani substantia spongiam referens, aliis duris densisque particulis paratior est, ut

Ed. Chart. IX. [326.]

Ed. Bas. V. (313.)

ὀρρώδεις χυμούς εἰς αὐτήν, βαφῆναι τε πρὸς αὐτῶν ὥσπερ τὰ ἔρια. παρίγκειται δὲ τῷ λόγῳ τὸ χολώδες, ἀπὸ πίνοντος ἐνδεικνυμένου. τάνδρὸς τὴν γένεσιν τῷ χολώδει πλείστην ἐκ τοῦ πίνοντος ἐν τῇ τροφῇ γίνεσθαι. πίονα δὲ ἀκουστίον οὐ μόνον τὸ λιπαρὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ γλυκὺ καὶ ὅλως τὸ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσιν ἡδύ. μόνον γὰρ οἱ παρὰ φύσιν διακείμενοι, πικροῖς καὶ στρυφνοῖς καὶ ὀξώδεσιν ἐδίεμασι χαίρουσιν. οἱ δὲ κατὰ φύσιν ἔχοντες καὶ ὑπεριττότατοι τὰ τε λιπαρὰ καὶ τὰ γλυκία καὶ τὰ γε μηδεμίαν ἔχοντα ἰσχυρὰν ποιότητα, μεθ' ἡδονῆς προσφέρονται. πάντ' οὖν τὰ τριαῦτα τὸ πῖόν ἐστιν ἐν τροφῇ καὶ διὰ τοῦτο καὶ πίονα ἄρουραν καὶ λιπαρὰν χώραν εἰρήκασιν πολλοὶ τῶν παλαιῶν, εὐφορον ἐνδεικνύμενοι διὰ τῶν προσηγοριῶν τούτων ὑπάρχειν αὐτήν, τῶν ὑγιαίνουσιν ἡμῖν ἀμέμπτως ἰσθιομίμων καρπῶν. οἷοι δ' ἐκ τε μέλιτος καὶ ὅλως τῶν γλυκίων, ὅταν ἐπὶ πλέον θερμανθῶσιν, ὁ πικρόχολος γεννᾶται χυμὸς, ἐν τῷ περὶ τῶν ἀπλῶν φαρμάκων δυνάμειως ἐπιδίδικται κατὰ

ferosus intra se humores admittat, ab illisque colores instar lanarum suscipiat. Interjectum est autem his verbis illud, biliosum a pingui, indicante Hippocrate biliosum succum plurimum ex pingui alimenti parte procreari. Pingue vero intelligendum est non solum unguinosum, sed etiam dulce et prorsum quod naturaliter se habentibus suave est: soli namque extra naturalem statum constituti, amaris, acerbis acidisque cibariis delectantur; naturaliter autem se habentes et ab excrementis vacui pinguibus et dulcibus et nulla vehementi qualitate praeditis cum voluptate vescuntur. Omnia haec igitur nihil aliud quam pingue in alimento sunt. Quocirca pinguem agrum et unguinosam regionem multi veteres appellarunt, per ea vocabula illorum fructuum feracem indicantes, qui a nobis recte valentibus sine ulla noxa comeduntur. Ex melle autem omninoque ex dulcibus, quum vehementius incaluerint, amarae bilis contrahi humorem, in quarto de simplicium medicaminum viribus commentario declara-

Ed. Chart. IX. [526.]

Ed. Bas. V. (513.)

τὸ τέταρτον ὑπόμνημα, μετὰ τοῦ καὶ φαίνεται σαφῶς ὅταν ἐν τῇ γαστρὶ πλείονι χρόνῳ τὰ τοιαῦτα μείνῃ, μὴτ' ἀναδοθῇναι θάσσαντα μὴτε πεφθῇναι τὴν ὥχραν ἐξ αὐτῶν γενναμένην χολήν. ὅσοι γοῦν ἤμεσαν τηνικαῦτα, τὴν τοιαύτην ἤμεσαν. περὶ μὲν οὖν τῆς ὥχρας γλώττης ἱκανὰ καὶ ταῦτα. τὰς δ' ἐρυθρὰς ἀφ' αἵματος γίνεσθαι φησιν. οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐπινοῆσαι δυνατόν ἀφ' ἐτέρου χυμοῦ πλεονεκτοῦντος, ἐρυθρὰν γενέσθαι χροῖαν ἐν τινι μορίῳ. τὸ γὰρ χροῦμα τῶν χυμῶν ἐστὶ τῶν ἐπικρατούντων δηλονότι καὶ πλεονεκτούντων, οὐ τῶν ἔλλειπόντων. οὕτως δὲ καὶ τὰς μελαίνας γλώττας ἀπὸ μελαίνης χολῆς γίνεσθαι φησιν, ὃ γὰρ αὐτὸς λόγος πάνταυθα. τὰς δὲ αὔας, ὅπερ ἐστὶ ξηρὰς, ἱκανῶς ἐκ πυρετοῦ διακαοῦς, ὅς ῥίον πῦρ κατακαίων τὸ αἷμα λιγνύει μᾶλλον ἢ περ αἵματι παραπλήσιον ἀναθυμιάσιν ἐργάζεται· διὸ καὶ μελαιναι πολλάκις αἱ τοιαῦται φαίνονται γλώτται. γίνονται δὲ τοιαῦται γλώτται καὶ ἀπὸ μητρῴου μορίου, τῆς ὑστέρας δηλονότι. καὶ γὰρ καὶ ταύτῃ φλεγμαινούσῃ πυρετοὶ θερμότατοι συνεδρεύουσιν. ὥσπερ δὲ ὥχραι μὲν ἀπὸ

tum est. Quum hoc etiam, quam haec diutius in ventriculo morata fuerint, neque prius distributa, neque concocta sint, luteam ex ipsis bilem procreari evidenter percepimus. Quisquis igitur tunc evomuit, huiusmodi bilem evomuit. De pallida quidem lingua abunde haec sint. Rubras autem a sanguine fieri ait. Neque enim vel cogitari potest ab alio abundante humore ulla in parte rubrum colorem fieri: color enim succorum est dominantium et exuberantium, non deficientium. Similiter et nigrae linguas a nigra bile fieri dicit, eadem enim ratio et in his est: aridas autem, id est admodum siccas, a perurente febre, quae ignis instar sanguinem inflammans fuligini potius quam vaporum similem exhalationem efficit. Idcirco et nigrae saepius huiusmodi linguae efficiuntur. Tales vero linguae et ab uterino membro, id est ab utero saepius fiunt: nam et hoc phlegmone correpto calidissimae febres adveniunt. Verum quemadmodum pallidae linguae

Ed. Chart. IX. [526. 527.]

Ed. Bas. V. (513. 514.)

τῆς ὥχρᾶς, μελαιναι δ' ἀπὸ τῆς μελαίνης, ἰρυθραὶ δ' ἀπὸ τοῦ αἵματος, οὕτως ἀπὸ φλέγματος αἱ λευκαὶ γίνονται γλῶτται. τοῖς μὲν οὖν εἰρημένοις σημείοις ἀκολουθεῖ διὰ παντὸς τὰ δηλούμενα, τοῖς δὲ πράγμασιν οὐκ ἐξ ἀνάγκης τὰ σημεία, φλεγμαινούσης γὰρ τῆς μήτρας οὐ διὰ παντὸς οἱ πυρετοὶ διακατῆς γίνονται, καθάπερ οὐδ' αἵματος πλεονάζοντες ἰρυ- (514) θραίνονται γλῶτται. καὶ μέντοι καὶ χολῆς μελαίνης ἐν σπληνὶ περιχομένης ἢ κατὰ τινὰς κάτω φλεβῶν, ἢ γλῶτται τὴν χροάν οὐ μεταβάλλει, καθάπερ οὐδ' ἐπὶ τῆς ὥχρᾶς, οὐδ' ἐπὶ τοῦ φλέγματος, ἀλλ' ὅταν ᾗται κατὰ τὴν γαστέρα περιέχεται [527] τι τούτων ἢ θερμασίας πολλῆς χεούσης τι καὶ πνευματούσης τοὺς χυμοὺς, ἢ φορὰ γίνεται πρὸς τὸ μετώρον, καθόλου τοίνυν ἔστι φη-
 τίον ὡς ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἐπὶ τῆς γλώττης σημεῖον ἐνδεικτικόν ἐστιν, ᾗτοι πυρετοῦ περικαοῦς, ἅμα τῷ καθ' ἕκαστον αὐτῶν ὑφ' Ἱπποκράτους γεγονέναι χυμῶ πλεονάζειν ἢ τοῦ περὶ τὴν γαστέρα περιέχεσθαι τὸν τοιοῦτον.

---

a pallida bile, atrae ab atra, rubrae a sanguine, sic a pituita albidae tinguntur. Nempe dictis signis omnino quae significantur eveniunt; rebus autem non accidunt signa necessario. Inflammato enim utero haud semper febres aestuantes adveniunt, quemadmodum neque redundante sanguine lingua rubescit, quin etiam atra bile in liene aut in aliquibus inferioribus venis contenta linguae color non evariet, sicut neque ob pallidam bilem, neque ob pituitam, sed quum aut in ventriculo huiusmodi aliquid continebitur aut multo calore fundente atque in spiritum humores vertente, in sublime halitus ferentur. In universum igitur dicendum est, quodlibet ex narratis de lingua signis aut febrem perurentem adesse, simulque singulos succos ab Hippocrate dictos abundare, sive in ventriculo contineri ostendere.

---

ii.

Οὐρον ὁμόχρονον βροίματι καὶ πόματι καὶ ὡς εἴωθεν εἶναι,
ὅπου τοῦ ὕγρου σύντηξις.

Τὸ οὐρον ποτὲ μὲν ὁμόχρονον τῷ πεπωμένῳ φαίνεται,
μὴ μεταβαλλομένων μηδ' αἵματουμένων καλῶς τῶν σιτίων,
οἷς καὶ τὸ ποθὲν αὐτὸ συµμεταβάλλεται. ποτὲ δὲ συντηξέας
τινὸς ἐν τῷ σώματι μορίῳ γεννωμένης, ὡς ὁ Σαβῖνος ἔγρα-
ψε. ταῦτα μὲν οὖν ἀμφοτέρω παρὰ φύσιν διοικουμένου
τοῦ σώματος γίνεται, κατὰ γένειν δ' ἔχοντος, ἅμα τῇ τῶν
χυμῶν γενέσει τὸ ποτὸν μεταβαλλόμενον τε καὶ χροίζομενον
ἐργάζεται τὰς διαφορὰς τῶν οὐρων, οὔτε κατὰ τὰς τῶν πε-
πωμένων ποιότητας οὔτε κατὰ τὰς τῶν συντακέντων ἐν τῷ
σώματι μορίων, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδέας τῶν γεννηθέντων χυ-
μῶν, ὡς ἔμπροσθεν ἤδη δίδεικται. ὅποτε μὲν οὖν διασώσει
τὸ οὐρον τῶν πεπωμένων τὴν χροάν, εἰ μὲν ὕδωρ εἴη τὸ
ποθὲν, ἢ τις οἶνος λευκὸς καὶ λεπτός, ὕδατῶδες φαίνεται
καὶ λευκόν· εἰ δὲ παχὺς καὶ μέλας εἴη ὁ οἶνος, μελάντε-

XV.

*Urina cibo et potui concolor usque talis, ut consuevit,
ubi humiditas, colliquatio.*

Urina ei nonnunquam, quod epotum est, colore simi-
lis apparet, neque mutatis, neque in sanguinem recte
versis cibis, cum quibus et ipse potus commutatur; non-
nunquam et aliqua corporis particula liquescente, ut Sa-
binus scripsit. Haec igitur utraque non ex naturae pro-
posito administrato corpore eveniunt, naturaliter autem se
habente creandis succis una commutatus potus et colore
infectus, urinarum differentias facit, neque epoti humoris,
neque membrorum in corpore liquatorum qualitibus,
sed creatorum humorum formis respondentes, quemadmo-
dum et supra alias ostensum est. Quin igitur lotium rei
potae colorem retinuerit, si aquae aut alicujus albi tenuis-
que vini potio fuerit, aqueum albumque conspicitur; si
vinum crassum nigrumque fuerit, nigrior urina et crassior

Ed. Chart. IX. [527.]

Ed. Bas. V. (514.)

ρόν τε καὶ παχύτερον, ὥσπερ γε καὶ ξανθότερον, εἰ παλαιός
καὶ κίρρος ὁ οἶνος. τῶν δὲ συντακέντων μορίων ἐνδείκνυ-
ται τὴν χροάν, ὅταν οἶον ὀροβοειδῇ τε καὶ κριμνοειδῇ συν-
εξέρχεται τινα αὐτοῖς. ἀφ' ἥπατος γάρ ἐστι τὰ τοιαῦτα,
καθάπερ γε τὰ σαρκωδέστερα τῶν νεφρῶν, οὕτω δὲ καὶ τὰ
πεταλώδη τῆς κύστιως, τὰ δὲ λιπαρὰ πιμελῆς, τὰ δὲ κρι-
μνώδη μὲν τῷ τε μεγέθει καὶ τῇ σκληρότητι, μὴ μέντοι
λευκὰ, σαρκὸς συντετηγμένης γνωρίσματα, καθάπερ γε καὶ
τὰ μέλανα τῆς σπληνὸς μᾶλλον. οὐ μέντοι τὰ γε τοῖς τῶν
ὑποφυγίων ἰοικότα συντήξειός ἐστι σημεῖον, ὥσπερ ὁ Σάβι-
νος ᾔπειτο. δίδεικται γὰρ ἐν τῷ εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς ὑπα-
μνήματι τὰ τοιαῦτα γινόμενα τοῖς τὸν καλούμενον αἰμὸν
χυμὸν ἡθροικόσι πλείστον, ὅταν ὑπὸ θερμῆς χυθῇ. τήνε-
καῦτα γὰρ αὐτῷ συμβαίνει πνευματουμένῳ πρὸς τὴν κεφα-
λὴν ἀναπέμπειν πνεῦμα φουσῶδες, ὅθεν αἱ κεφαλалγίαι γί-
νονται.

---

apparebit, quemadmodum et flavior, si vetustum fulvum-
que vinum sit. Indicat autem colliquatorum membrorum
colorem, quum partes aliquae ervi et hordei speciem re-
ferentes una cum ipsa exeunt: a jecore enim hujusmodi
corpuscula veniunt, sicut carnosiora a renibus. Ita vero
et foliorum similia a vesica; unguinosa ab adipē: hordea-
cea quidem magnitudine et duritie, sed non albida, col-
liquatae carnis notae sunt; sicut et nigra lienis magis.
Urinae quidem jumentorum lotio similes eliquationem non
indignant, ut Sabinus censebat; nam in aphorismorum ex-
planationibus id genus urinas eorum esse explicavimus,
in quibus humor, qui crudus vocatur, plurimus abundat
et a calore fufus est; tunc enim ipsum in spiritum ver-
sum flatuosas exhalationes ad caput submittere contingit,
unde et dolores capitis excitantur.

Γλῶσσα ὁμόχρους τῆσι προστάσει, διόπερ ταύτης γινώσκωμεν τοὺς χυμοὺς.

Λαοφῆς ἴστιν ἑταῦθα ἡ προστάσις φωνή, τινῶν μὲν οἰομένων προστάσεις χυμῶν εἰρησθαι ἐκ τῆς γαστρὸς ὀρμώντων, ἑτέροις δὲ τοὺς ἐπιτηγνυμένους τῆς γλώττης τινῶν καὶ τοὺς διαβρέχοντας αὐτήν. ἄμεινον δὲ τούτους ἅπαντας ἀκούειν, ἵνα ἐπὶ τῶν ὀπισθοῦν ψαυόντων τῆς γλώττης χυμῶν ὁ λόγος ἢ γινόμενος. ὁμόχρους γὰρ αὐτοῖς φαίνεται, καὶ ἐκ [528] τῆς γαστρὸς ἄνω φέρονται, καὶ διὰ τῶν φλεβῶν ἤκωσι τῶν τρεφουσῶν, καὶ ἐξ αἱμῶν τινων ἀναγερομένων ἔξωθεν αὐτήν ἐπιτηγνυνται τε καὶ περιπήγνυνται. χωρὶς τοῦ διαβρέχειν τὸ βάθος, διὰ τοῦτο οὖν αὐτὸ καὶ τοῖς χυμοὺς διαγινώσκωμεν· ἴαν μὲν γὰρ χλωρὰ γίνηται, τοὺς πικραχόλους, ἴαν δὲ μελαινα, τοὺς μελαγχολικοὺς, ἀνάλογον δὲ τοιαύτε τοὺς ἄλλους ὑπὲρ ὧν ὀλίγον ἐμπροσθεν εἰ-

XVI.

Lingua extensfonibus concolor. Quocirca ex istis succos cognofcimus.

Obscura hoc loco est haec vox, extensfonibus nonnullis extensiones succorum e ventriculo adscendentium dictas esse, nonnullis vero concretos in lingua, aliquibus et ipsam malefacientes humores significari putantibus. Sed istos omnes intelligere praestiterit, ut de succis utcumque linguam attingentibus sermo fiat; ipsis enim concolor lingua apparet et si ex ventriculo sursum repant et si per venas ejus altrices affluerint et si per vapores quosdam sublatis exterius ipsi adhaeserint; atque penitiora minime humectantes circumcreti fuerint. Propter hoc igitur ipsum et humores internofcimus, siquidem viridia lingua fuerit, biliosos; si vero nigra, melancholicos; ad istorum autem similitudinem et alios, de quibus dudum

Ed. Chart. IX. [528.]

Ed. Basf. V. (514.)

πον, ἐξηγούμενος τὴν ῥῆσιν, ἐν ᾗ φησι γλῶσσαι χλωραί, χολώδεις.

ἔξ.

Ἦν ἀλμυραὶ σάρκες γενομένης, περισσώσιός σημεῖον.

Οὐ μόνον ἡ χροὰ τῆς γλώττης ἐνδείκνυται τοὺς πλεονάζοντας χυμοὺς, ἀλλὰ καὶ ἡ γευστικὴ κατ' αὐτὴν δύναμις. οὕτω γοῦν ἐνίοις μὲν ἔχουσι πικρὸν χυμὸν ἐν τῇ γλώττῃ πάντα φαντάζεται πικρὰ, καὶ ἡ γλυκύτατα, καθάπερ τοῖς ἰκτεριῶσιν, ἐνίοις δ' ἀλμυρὰ διὰ τὸν ἀλυκὸν ἐνομαζόμενον χυμὸν. ἑναργὲς δὲ τοῦτου τεκμήριον ἐπ' αὐτῶν τῶν ὕγιανόντων ἐστίν. ἐὰν γοῦν τις ἀψινθίον γευσάμενος εὐθὺς ἐπ' αὐτῷ γεύηται τινος ἄλλου, πικρὸν αὐτὸ φανέται, καὶ ἄλλας μασσησάμενος ἄλλο τι μετ' αὐτὸ αὐτίκα προσηνέγεται, καὶ τοῦτο φανέται τὸ γευσθὲν ἀλμυρὸν. οὕτως οὖν καὶ ταῖς νοσώδεσι διαθίσειν, ὅταν μὴ καθαρὰ καὶ ἀπέ-

dicabamus, quum eam partem explanaremus, in qua dicit: linguae virides biliosae.

XVII.

Si falsae carnes gustanti, supervacuae materiae signum.

Non modo linguae color, sed ejus etiam vis gustatoria supervacuos humores ostendit. Sic igitur quibusdam amaro sapore infectam linguam habentibus omnia quamvis dulcissima judicantur amara, quemadmodum exempli causa regio morbo languentibus; nonnullis vero falsa propter saporem; qui falsus dicitur. Hujus vero rei perspicuum indicium in ipsis recte valentibus est. Si quis enim absinthio gustato, continuo ab ipso aliquid degustet, amarum id apparebit et sale commanducato, si quid aliud confestim post ipsum adsumptum fuerit, illud quoque gustatu falsum videbitur. Quamobrem sic et in morbo affectibus cum lingua impura et excrementis affluens sit,

Ed. Chart. IX. [528.]

Ed. Bas. V. (514.)

ριτιος ἢ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ περιττώματος ὁ τῶν σίτων τῶν ἐν αὐτῇ πλεονάζοντων χυμῶς, ἐὰν τὸ προσφερόμενον οὐ γένηται τις ἐξω πάσης ἢ σφοδρῶς ποιότητος. εἰ δὲ μὴ, μικτὴ τις αἰσθησις ἔσται τῇ γλώττῃ δυοῖν χυμῶν, αὐτοῦ τε τοῦ κατ' αὐτὴν πλεονάζοντος καὶ τοῦ κατὰ τὸ προσφερόμενον ἐπικρατοῦντος. ἔνια μὲν γὰρ ἱκανῶς ἔστιν ἀλμυρὰ, τινὰ δὲ πικρὰ, τινὰ δὲ δριμύα, καθάπερ ὀξεία μὲν ἄλλα, γλυκία δ' ἄλλα. μικτὴ τοιγαροῦν, ὡς ἔφην, εἰ τῶν τοιούτων τις γένοιτο, γενήσεται τῶν χυμῶν αὐτῶν ἡ διάγνωσις, ἐκ τε τοῦ κατὰ τὴν γλώτταν ὑπάρχοντος ἤδη καὶ τοῦ ψαύοντος ἐξωθεν αὐτῆς. διὰ τοῦτ' οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἐν τι τῶν τοιούτων ἔγραψεν εἰς ἀνάμνησιν ἑαυτοῦ, καθάπερ εἴωθε ποιεῖν ἐν τούτοις τοῖς ὑπομνήμασι.

τη'.

Ἦν τῶν μασθῶν αἱ θηλαὶ καὶ τὸ ἐρυθρὸν χλωρὸν εἶη, νοσῶδες τὸ ἄγχος.

pro excrementi natura ciborum sapor linguae impressum saporem refert, si modo quae degustatur esca omni vehemēti qualitate spoliata fuerit. Sin secus se habeat, missus quidam in lingua duorum saporum sensus erit, et ejus qui in ipsa excellit et ejus qui in cibo assumpto dominatur: quaedam enim admodum falsa sunt, quaedam amara, quaedam acris, sicut iterum alia acida, alia dulcia; mixtus igitur, ut dicebam, si quis haec gustaverit, fiet saporum istorum perceptio et ejus qui jam linguam infecerat et ejus qui extrinsecus ipsam attingit. Propterea igitur Hippocrates unum quoddam ex his memoriae causa sibi ipsi litteris mandavit, quemadmodum hisce in commentariis facere consuevit.

XVIII.

Si mammarum papillae et rubrum viride sit, aegrotat conceptaculum.

Ed. Chart. IX. [528. 529.]

Ed. Basl. V. (514.)

Οὐ κατὰ τὴν Ἱπποκράτους ἐρμηνείαν ἐστὶν ἄγχος ὀνομάσαι τὴν ὑστέραν, τὸ γοῦν λεγόμενον εὐδηλὸν ἐστίν. ἔαν γὰρ τι τῶν εἰρημένων σημεῖων περὶ τοὺς τιθεὺς γίνηται, νοσῶδη διάθεσιν εἶναι κατὰ τὴν ὑστέραν δηλοῖ. πολλάκις γὰρ ἤδη μεμαθήκατε περὶ τῆς κοινωνίας τῶν τιθῶν πρὸς τὴν μήτραν.

60.

[529] Ἀνθρώποισιν ὃ ἐν τοῖς ὡσὶ ῥύπος ὃ μὲν γλυκὺς θαλάσιμος, ὃ δὲ πικρὸς οὐ.

Τὰχ' ἂν αὐτὸς τις ἕκαστος νοσῶν ὑπομείνιτε γέσασθαι τοῦ κατὰ τὸ οὗς ῥύπου. τῷ δ' ἰατρῷ βδελυρὸν ἂν εἴη τὸ πρόσταγμα. πρόδηλον δ' ὡς οὐκ ἐν ἄλλῳ καιρῷ δύναται γενέσθαι ὁ ῥύπος γλυκὺς ἢ καθ' ὃν ὁ ἐγκέφαλος νοσεῖ. κατὰ φύσιν γάρ ἐστιν αὐτῷ τὸ πικρῷ φαίνεσθαι, διὸ καὶ τὸ γλυκὺ ἐγκεφάλου συντηχομένου φασὶ γίνεσθαι.

Uterum appellare conceptaculum Hippocratis phrasin non sapit, tamen quod dicitur perspicuum est. Nam si aliquod ex dictis signis mammis accidat, languere uterum significat: saepius enim alias uterum mammasque societate conjungi didicistis.

XIX.

Hominibus sordes in auribus, dulcis quidem mortifera, amara autem non.

Fortassis quispiam aegrotans ipse auris sordem degulare sustinuerit, medico autem id praecipue turpe ac detestabile fuerit. Clarum est autem non alio tempore aurium sordem fieri dulcem posse quam quo cerebrum aegrotat, naturaliter enim amara videtur. Atque ideo ipsam dulcem, liquescente cerebro, fieri ducunt.

Τὴν μετατρέβειν σύμφορον ἐπὶ τοῖσι μακροῖσι νοσήμασι.

Εἴτε πλέων εἴτε πεζῶν τις εἰς ἑτέραν ἀφίσκοιτο γῆν, εἴτε κινήσεις ἢ κατὰ τὴν ὁδοποιρίαν ἢ τὸν πλοῦν, ἢ θ' ὑπαλλαγή τοῦ αἵρος ὀνήσει καὶ μάλιστα ὅταν εἰς ἐναντίαν ἔχοντα κράσιν αἶρα μεταστῇ· λέγω δ' ἐναντίαν οὐ μόνῳ τῷ κατὰ τὴν οἰκίαν τοῦ κάμνοντος χώραν, ἀλλὰ καὶ τῇ κράσει τοῦ νοσήματος. εἰ μὲν γὰρ ὑγρὸν εἴη, ξηροτέρου τοῦ αἵρος εἰς ὃν με- (515) ταβαίνει δεήσειται· εἰ δὲ ξηρὸν, ὑγροτέρου. κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ καὶ ψυχροτέρου μὲν εἰ θερμὸν, θερμότερου δὲ εἰ ψυχρὸν. κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ὑγροτέρου καὶ ψυχροτέρου εἰ θερμὸν εἴη καὶ ξηρόν· οὕτω δὲ καὶ κατὰ συζυγίαν. ἔτι δὲ μᾶλλον αἰφιλήσει τὸν μεταναστεύμενον, ἢ κατὰ τὰ μέτρα τῆς εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐκτροπῆς τοῦ νοσήματος ἢ πρὸς τὸν αἶρα τὸν ἐναντίον γίνηται μεταβολή· τὸ μὲν γὰρ ἐκ ὀλίγον ἐκ τῆς κατὰ φύσιν

XX.

Solum vertere in longis morbis convenit.

Sive navigans, sive terrestres iter faciens quispiam in alteram regionem migraverit vel motus in itinere aut navigatione vel aëris mutatio proderit, et maxime quum in aërem contrariae temperaturae discesserit. Contrariam autem dico non solum aëris propriae aegrotanti regionis temperamento, sed etiam ipsius morbi: nam si humidus morbus sit, in sicciorem aërem migrandum erit; si siccus, in humidiores. Eadem quoque ratione si calidus morbus sit, in frigidiores; si frigidus, in calidiores. Similiter si calidus sit morbus et siccus, ad humidiores frigidioresque aërem abeundum est; sic et in reliquis conjugationibus. Adhuc vero magis iste terram mutans juvabitur, si pro modo, quo morbus a naturali statu discessit, ad contrarium aërem mutatio fiat. Morbus enim ad paulo frigidiores a naturali temperie recedens, aërem paulo

Ed. Chart. IX. [529.]

Ed. Baf. V. (515.)

κράσεις εἰς ψυχροτέραν μεθιστάμενον, ὀλίγω τοῦ συμμέτρου κατὰ τὴν κρᾶσιν αἶρος θερμοτέρου, τὸ δ' ἐπὶ πολὺ πολλῆς καὶ τῆς εἰς τὸναντίον ὑπερβολῆς δεῖται. καὶ περὶ χωρίων δὲ τὸν αὐτὸν εἰρῆσθαι σοὶ νόμιζε λόγον. ἀκριβῶς γὰρ ἀλλήλοις ἐστὶν ἐναντία τὰ τοῦ συμμέτρου τε καὶ μέσου παραχωροῦντα τὸ ἴσον ἐκατέρωσε.

κα'.

Τὰ ἀσθενέστερα σιτία ὀλιγοχρόνιον βιοτὴν ἔχει.

Σίτων ἀσθενὲς οὐκ ἄλλο τι δυνατόν ἐστιν ἀκούειν τοῦ βραχίαια τροφὴν διδόντος τῷ σώματι, τοιαῦτα δ' ἐστὶ τὰ τε λάχανα καὶ τῶν ἀκραδρῶν τὰ πλείστα. ταῦτ' οὖν, φησιν, ὀλιγοχρόνιον βιοτὴν ἔχει, τουτέστι τοὺς χρωμένους αὐτοῖς ὀλιγοχροτίους ἐργάζεσθαι πέφυκεν, ἣν αἰτὰ τὰ σιτία ταχέως ἐκ τοῦ σώματος κενοῦνται. κακόζηλον δ' ἐστὶ τὴν ἐν τῷ σώματι μὲν τῶν σιτίων ζωὴν ἀκούειν αὐτόν.

mediocri temperie calidiorem postulat; morbus vero longius recedens et multo in contrarium excessu eget. De regionibus quoque eundem sermonem tibi dictum putato: exquisitae namque inter se contraria sunt, a commoderato atque medio ad utrumque latus aequaliter recedentia.

XXI.

Imbecilliora cibaria brevem vitam.

Imbecillus cibus haud alius intelligi potest quam qui parum alimenti corpori exhibet: talia vero sunt et olera et plurimi arborum fructus. Isti igitur, inquit, brevem vitam habent, id est ipsis vespentes brevis vitae reddere apti sunt, quoniam cibaria ipsa celeriter a corpore evacuantur. Sed affectatum quoddam est, ciborum in corpore moram vitam ipsorum intelligere.

κβ.

Κεδμάτων τὰς ἐπὶ τοῖς ὠσὶν ὀπισθεν φλέβας σχάζειν.

Κέδματα λέγει τὰ εἰς τὰ σκέλη κατασκήπτοντα ρεύματα, καὶ μάλιστα γ' αὐτῶν τὰ εἰς τὴν πρώτην διάρθρωσιν ἥτις ἐστὶ καὶ ἰσχίον, οὐ μὴν ἀληθῆ γὰρ τὰ περὶ τῆς φλεβοτομίας εἶναι πεπιδομένης, καθάπερ οὐδὲ αὐτῶν τῶν προσεσμένων αὐτὴν οὐδεὶς ἀκριβῶς ἐπέσθη. Θηλοῦσι γάρ ἔργον τοῦτο, μηδέποτε ἐπὶ τῶν ἀρρώστων χρώμενοι. κατὰ μὲν τοὺς τὴν ὥρην αὐτὴν ἡ λέξις οὐκ ἀκριβῶς ἐρμηνεύεται γραψαντος αὐτοῦ τὰς ἐπὶ τοῖς ὠσὶ φλέβας. οὐ γὰρ τὰς ἐπὶ τοῖς ὠσὶν ἔχρην, ἀλλὰ τὰς περὶ τὰ ὠτα λελίσχθαι. φλέβες γάρ τινες εἰσιν ὀπισθεν τῶν ὠτων ἀξιόλογοι. καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ὠτα πάνν σμικρὰ καὶ δυσθεώρητοι καὶ τὰ πολλὰ μηδὲ γαινόμεναι.

XXII.

Cum adfunt cedmata, venae in auribus posteriores scindendae sunt.

Cedmata vocat fluxiones in crura decumbentes et ex ipsis eas maxime quae primum articulum, ubi coxendix est, occupant. Non tamen de secunda vena praeceptum verum esse mihi persuasit, quemadmodum etiam nulli eorum qui id laudant, exacte persuasum est: id enim opere ipso significant, quum nunquam in aegrotantibus ad hoc remedium confugiant. In his quidem verbis locutio impropria et vitiosa est, ipso scribente, venas in auribus: neque enim venas in auribus, sed circum aures dicere oportebat; siquidem venae quaedam post aures grandiores sunt, in ipsis vero auribus perexiguas vixque adspectabiles et plerumque neque perspicuae.

κγ'.

Λαγρείη τῶν ἀπὸ φλέγματος νοσούντων ὠφέλιμον.

Οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἰσχυροῖς τὴν δύναμιν ὠφέλιμός ἐστιν ἡ λαγρεία νοσοῦσιν ἀπὸ φλέγματος. οἱ γὰρ ἀσθενεῖς εἰς ἔσχατον ἀρρώστιας ὑπ' αὐτῆς ἀφικόμενοι βλαβήσονται μὲγάλως, οἱ δ' ἰσχυρὰν ἔχοντες τὴν δύναμιν οὔτε καταλύθῃσονται καὶ ὠφελήθῃσονται, ξηραίνουσιν τῆς λαγρείας τὴν τοῦ φλέγματος περιοσίαν. μεμαθήκατε γὰρ ὅτι λαγρεία ξηραίνει, καθάπερ ἀρρυνία, κατὰ τὸ διαφορεῖν ἐπὶ πλέον τοὺς χυμοὺς. ἀλλὰ καὶ θερμαίνει τὸ σῶμα τοῖς ἐρρωμένῃν ἔχουσιν τὴν δύναμιν ἡ λαγρεία, τοῖς δ' ἀσθενέσιν ἐν μὲν τῷ πᾶραχρήμα θερμαίνει, ψύχει δὲ μετὰ ταῦτα γενναίως.

κδ'.

Θερμοκοιλίαισιν ἰσχυρὰ ποτὰ καὶ βρωτὰ ταρτακτικά. μελαίνης χολῆς ὡς ὁμοιον αἰμορροῖδι.

XXIII.

Venus a pituita morbis remedio est.

Non cunctis ex pituita laborantibus, sed quibus vires firmæ sunt veneris usus prodest. Imbecilli namque ab ipsa in extremam debilitatem redacti magnopere laeduntur; at qui viribus excellunt, non dissolventur, sed contra juvantur veneris usu pituitas copiam resiccante. Didicistis enim concubitum, quemadmodum et vigiliam exficcare, quoniam scilicet humores abunde digerant. Quin etiam coitus robustorum corpus calefacit, infirmorum autem continuo quidem calefacit, sed postea vehementer refrigerat.

XXIV.

Eos qui calido ventriculo sunt, validi potus et cibi perturbant.

Ed. Chart. IX. [530. 531.]

Ed. Basf. V. (515.)

Οὐχ ὡς ἐμπροσθεν ἰσχυρὰν διαίταν ἔφαμεν εἶναι τὴν τῶν πολυτρόφων σιτίων, οὕτω καὶ νῦν ἀκουστέον ἐστὶν ἰσχυρὰ ποτὰ καὶ βρωτὰ τὰ πολλὰν διδόντα τῷ σώματι τροφήν, ἀλλὰ τὰ τὴν δύναμιν ἔχοντα, κρόμνα δηλονότι καὶ σκόροδα καὶ σίλφιον καὶ ὅπον οἶνόν τε παλαιότατον, ὅσα ἑἴς τὰ τοιαῦτα τὴν φυσικὴν δυσκрасίαν αὐξάνοντα, τῇ δὲ ταύτης ἐναντία χρησιμώτατα. πολλάκις γὰρ ἤδη μεμαθήκαμεν ὡς τὰς μὲν ἀμέμπτους φύσεις ωφέλει τὰ ὅμοια, τὰς δὲ δυσκράτους ὥσπερ καὶ τὰς νόθους, τὰς τῆς καθιεσιώσεως αὐταῖς κράσεως ἐναντία. τινὲς δὲ τῶν ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον τῆς ἐχομένης φήσεως τὴν ἀρχὴν τέλος ἐποίησαν τοῦ τῆς νῦν προκειμένης, ὡς γίνεσθαι τοιαύτην, θερμοκοιλίοισιν ἰσχυ- [531] ρὰ ποτὰ καὶ βρωτὰ ταρακτικὰ μελαίνης χολῆς. οὔτε μὲν οὖν ταρακτικὰ τῶν κατὰ τὴν γαστέρα μάλιστα εἰσι τοῖς θερμοκοιλίοις τὰ τοιαῦτα πρόδηλον, οὐ μὴν ὁμοίως γὰρ τὰ καθ' ὅλον τὸ σῶμα ταράττει πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τὴν ἐν τούτοις κράσειν ἦτοι θερμὴν ἢ ξηρὰν ἔχουσιν ἡ

Non quemadmodum supra validum victum ciborum multum nutrientium esse dicebamus, ita et hoc loco accipere debemus validos potus et cibos, hoc est multum alimentum corpori exhibentes, sed eos qui acrem vim habent, hujusmodi sunt caepae et allium et silphii succus et vinum vetustissimum, idque genus alia naturalem intemperiem augentia, huic autem contraria utilissima. Naturas namque omni labe carentes juvari a similibus; intemperatas autem, quemadmodum et morbos ab iis quae eorum temperamentis adversantur juvari saepius alibi didicistis. Verum aliqui voluminis hujus interpretes sequentis partis initium hujusce propositae finem esse voluerunt hoc pacto scribentes, iis qui calido ventriculo sunt, validi potus et cibi perturbationem faciunt atrae bilis. Quod autem eorum potissimum, quae in ventriculo sunt, ipsum calidum habentibus talia perturbationem faciant, clarum est, non tamen in omnibus similiter ea perturbant, quae in toto corpore sunt, sed quibus universi corporis temperamentum aut calidum est aut aridum aut utraque qualitate immo-

Ed. Charr. IX. [531.]

Ed. Bas. V. (515.)

κατ' ἅμω δύσκρατον, ὡς οὐ μόνον χολῆς μελαίνης ἐστὶ
ταρακτικὰ τὰ τοιαῦτα τῶν ἐδεσμάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς ξανθῆς.
ἴσως δ' ἐπεὶ μείζονα βλάβην ἢ μέλαινα χολὴ ταραχθεῖσα
φέρει διὰ τοῦτ' ἐπ' αὐτῆς ἠξίωσαν ἀκούειν τοῦ λόγου κατὰ
ἐξοχὴν. οἱ πλείστοι δὲ περιγράφαντες αὐτὴν κατ' αὐτὴν
τὴν προκειμένην ῥῆσιν ἀρχὴν τῆς ἐπομένης ἐποίησαντο.

κεί.

Μελαίνης χολῆς ὡς ὅμοιον αἰμορροΐδι.

Τὸ μὲν οὖν τὰς μελαγχολίας ὑπὸ τῶν αἰμορροΐδων ὡφε-
λεῖσθαι τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἐστὶ καὶ πολλοὺς κατ'
ἐπιστάσεις αὐτῆς ἐθεασάμεθα μελαγχολήσαντας. ἐγὼ δ'
οὐ μόνον ἅπαξ ἢ δις, ἀλλὰ καὶ τρίς καὶ τετράκις τις με-
λαγχολίαν ἐμπεσόντως, ἅμα τῷ στήναι τὴν αἰμορροΐδα,
τινὰς δὲ καὶ καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὸ πάθος ἐπιγερομένους,
εἰ μὴ φθάσειεν, ἦτοι δὲ αἰμορροΐδος ἢ διὰ τοῦ καθαρῶ-
ναι μέλαιναν χολὴν ὡφελθέντες· οἱ πλείστοι μὲν οὖν αὐ-

dica praeditum; quapropter in his non atram bilem so-
lum, sed etiam flavam hujusmodi cibaria perturbant. At-
qui forsan atra bilis conturbata majus affert detrimentum,
propterea et de ipsa per excellentiam sermonem intelligi
noluerunt. Sed plurimi hoc sermone ipso per se circum-
scripto, initium sequentis hoc fecerunt.

XXV.

Atrae bilis ad simile haemorrhoides effundunt.

Morbum sane melancholicum, vocatum per haemor-
rhoides levare evidenter constat, multosque clausis illis
infanivisse animadvertimus; quosdam vero non solum se-
mel aut bis, sed etiam ter et quater, simul atque hae-
morrhoids suppressa sit, in melancholiam incidisse. Non-
nullos vero et singulis annis hoc vitio tentari solitos, nisi
aut per venas haec praesidium prius senserint aut atra
bile medicamento purgata malum anteverterint. Nempe

Ed. Chart. IX. [531.]

Ed. Bas. V. (515.)

τῶν αἷμα μέλαν ἐκκινεῦνται διὰ τῆς αἰμορροΐδος, οὐ μὴν ἅπαντες γὰρ γίνεται οὖν οὐ κατὰ μίαν αἰτίαν αἰμορροΐς, ἀλλ' ἐνίοτε μὲν οὖν αὐτῆς τῆς φύσεως ἐκκαθαίρουσης τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν, ἐνίοτε δὲ πλῆθος ἐκκινούσης, ὡς καὶ τοῖς διὰ ῥινῶν αἰμορροῦσιν. ἔστι δ' ὅτε φλεβὸς ἀναστομωθείσης τῇ βίᾳ τοῦ κατασκήφαντος εἰς αὐτήν, ἅντι τοῦ τὴν φύσιν ἐργάζεσθαι τοῦτο προνοητικῶς, διὸ καὶ τὸ κενούμενον ἐνίοτε μέλαν οὐκ ἔστι καὶ μέντοι καὶ τῆς φύσεως ἕνεκα τοῦ τὸ μέλαν ἐκκινῶσαι τὴν ἀναστόμωσιν ἐργαζομένης. συμβαίνει δὲ ποτε κενωθείντι τῇ μοχθηρῇ τὸ χρηστὸν συνακολουθεῖν, ὅταν μὴ φθάσῃ μῦσαι τὸ ἀγγεῖον, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἀναστομωμένων διαμένη. κατὰ τὴν προκειμένην οὖν ῥῆσιν (οὐ) τοῦτο λέγειν αὐτὸν ἡγετίον, ὅτι πᾶσα τὴν χολὴν μέλαιναν αἰμορροΐς ἐκκινῶ καὶ διὰ τοῦτο τοῖς μελαγχολικοῖς ὠφελεῖ μὲν γινόμενη, βλάπτει δ' ἐπισχεθεῖσα καὶ ὡς ἀναστομωτίον αὐτὴν ἔστιν, εἰ μύσειεν.

islorum hominum plurimis ater sanguis per haemorrhoida profunditur, attamen non omnibus. At vocata haemorrhoeis, id est per sedis venas sanguinis profluvium, non una de causa efficitur, modo ipsa natura nigri fellis succum repurgante, modo multitudinem evacuante, quemadmodum et sanguinem per nares effluentibus accidit, nonnunquam vena sanguinis impetu in ipsam irruentis patefacta, non id provide faciente natura; eo fit ut effusus sanguis interdum niger non sit. Quin etiam natura atrii sanguinis evacuandi causa venam aperiente, nonnunquam accidit evacuato malo bonum subsequi, nisi prius conceptaculum occludatur, sed diutius patefactum maneat. In propositis igitur verbis non hoc ipsum dicere censendum est, quod omnis haemorrhoeis atram bilem evacuet; atque ideo, quum fit, melancholicis proffit, repressa vero noceat, quodque ipsa si claudatur, operienda sit.

Τὰς ἐπauξίας νόσους μίξις.

Πότερον ὠφελεῖ μίξις αὐτὰς ἢ βλάπτει παραλείπεται. πάντων δὲ τῶν ἐξηγητῶν οὐκ οἶδ' ὅπως ὑποθεμένων αὐτὰς ὠφελεῖσθαι καὶ μίξιν ἀκουσάντων τὴν πρὸς γυναῖκα, χωρὶς Ἡρακλείου τοῦ Ἐρυθραίου. πάντων δὲ διαφορομένων ἐν τῷ κατὰ τὰς ἐπauξίας σημαινομένῳ, [532] ὁ μοι δοκεῖ πιθανώτατον ὡς ἐν αἰνίγμασιν εἶναι, τοῦτο μόνον ἐρῶ. νόσους τὰς ἐπauξεῖς, τὰς αὖξανόμενας ἐν τῷ χρόνῳ καὶ χειρωνακίας αἰετὶ γινομένας, εἰ μὴ φθάσειε λυθῆναι, οἷον ἀπὸ ποδάγρας, (516) ἀρθρίτιδας, νεφρίτιδας, ἐπιληψίας, μελαγχολίας ἀπάσας βλαπτομένας ὑπ' ἀφροδισίων. Σαβίνος δ' ἐπauξεῖς ἀκούει νόσους τὰς τοῖς παιδίοις γινομένας καὶ συναυξανόμενας ἄχρι τοῦ δύνασθαι, ὡς αὐτὸς ὀνομασίῃ φησι, μίγνυσθαι, ἐπιληψίαν τε εἶναι καὶ φρενίτιδας καὶ τεταρταίους πυρετοὺς καὶ κεφαλαλίαν, οὐ μὴν φαίνεται γε πᾶσι

XXVI.

Increscentes morbos mistio.

Utrum ipsos juvet mistio aut laedat omissum est. Omnibusque interpretibus, uno Hercule Erythraeo excepto, nescio quo modo ipsos juvari pro certo habentibus et misionem pro concubitu cum muliere intelligentibus, omnibusque inter se de significato hujus vocis, *increscetes*, dissidentibus, quod mihi ut in obscuris dictis sit, verisimillimum videtur, id solum afferam: morbos *increscetes* eos intelligo, qui procedente tempore augentur semperque nisi prius solvantur, labuntur in pejus, ut podagras, articulorum dolores, renum vitia, comitiales, melancholias, quae omnes coitu exacerbantur. Sabinus autem *increscentes* morbos eos esse vult, qui pueros corripiunt, unaque cum ipsis usque ad aetatem veneri aptam *increscunt*, ut ipse nominatim recensuit, comitiale morbum et renum affectum et quartanas febres et dolorem capitis.

Ed. Chart. IX. [532.]

Ed. Bas. V. (516.)

τὰ πάθη ταῦτα γενόμενα, πλὴν τῆς ἐπιληψίας, ἢ καὶ δὲ αὐτὸ τοῦτο πρὸς τῶν παλαιῶν ὀνομασθῆναι συνέβη παιδίων πάθος. γίνεται δὲ καὶ ὁ κατὰ τὴν κύστιν λίθος παισίν, ἀλλ' οὐχ οὕτως πολλοῖς ὥς ἐπιληψία. ταύτην μὲν οὖν ἐν τῇ μεταβολῇ τῆς τῶν παιδίων ἡλικίας, ὥς τὰ πολλὰ συμβαίνει λύεσθαι, τοῖς μὴ-μεγάλα πλημμελοῦσι περὶ τὴν διαίταν. ὁ δ' ἐν τῇ κύστει λίθος οὐχ ὑπὸ μεταβολῆς τῆς ἡλικίας, ἀλλ' ὑπὸ χειρουργίας μόνως θεραπεύεται. γινώσκοντες οὖν ἡμεῖς καὶ χωρὶς τῆς προκειμένης ῥήσεως, ὅτι τε τὴν ἐπιληψίαν καὶ τὰ ἄλλα ὅσα φλεγματικά νοσήματα μεγάλως ὀνίνησιν ἢ μεταβολῇ τῆς τῶν παιδίων ἡλικίας εἰς τὴν τῶν μερακίων, εἰ καὶ χωρὶς τῶν ἀφροδισίων χρήσεως γίνοιτο. πρὸς τοῦτω δ' ἐπιστάμενοι καὶ ὥς αὐτε νεφρῖτις οὔτε πυρετὸς τεταρταῖος οὔτε ἀρθρῖτις παύεται δι' ἀφροδισίων, ὑπὸ μὲν τῆς προκειμένης ῥήσεως ἀνιγμάτωνδους οὐσης οὐδὲν διδασκόμεθα, καθάπερ οὐδ' ὑπ' ἄλλης οὐδεμιᾶς τῶν τοιούτων. καὶ γὰρ τὴν ὠφέλειάν ποτε τῷ ψύχειν ἐργάζεται, μόνους ἐκείνους ὀνινᾶσα τοὺς αἰθαλώδεις ἢ κα-

Verum non omnes vitia haec infestare videntur, praeter sacrum morbum, quem propter id ipsum a veteribus puerilem affectum nominari contigit. Creatur etiam pueris in vesica lapillus, sed haud ita multos, ut sacer morbus, invadit, quem quidem in puerulis aetatis mutatione plerumque, nisi magnopere in victu delinquant, removeri contingit, at vesicae calculus non aetatis lapsu, sed manuum opera dumtaxat curari potest. Porro nos et absque istis verbis cognoscentes comitialem et omnes alios pituitosos morbos, ob mutationem ex puerili aetate in adolescentiam, omisso etiam veneriorum usu, mirifice juvari; ad haec et illud scientes, neque renum vitia, neque quartanam febrem, neque articulorum dolores, coitu sedari, a propositis verbis perplexis et tenebrosis nihil addiscimus, quemadmodum neque ab ullis id genus aliis: concubitus enim interdum refrigerando prodest, solis illis subveniens, in quibus ob naturalem intemperiem fuligi-

Ed. Chart. IX. [532.]

Ed. Basf. V. (516.)

πρώτης διαπνοῆς ἰσχυρίας, διὰ φυσικὴν δυσκρασίαν. οὗτοι γὰρ ὅταν ἐπισχεθῶσιν αὐτάς, βλάπτονται μεγάλως, οὗτοι καὶ πρὸς τῶν ἀφροδισίων ἐν καιρῷ καὶ μέτρῳ γινόμενων ὠφελούνται.

κζ'.

Ψύξις τὰ κατὰ κοιλίην σκληρύνει.

Καὶ κατὰ ταύτην τὴν ῥῆσιν τὸ μὲν τι χρήσιμόν ἐστιν ἅπασι τοῖς τὴν τέχνην μετιούσιν, ἂν τ' οὖν ἐμπειρικοὶ τύχωσιν ὄντες ἂν τε δογματικοί. τὸ δὲ τι μόνοις τοῖς τὰς αἰτίας ἐκάστου τῶν γινόμενων ἐπίστασθαι προσηρμένοις. ἐρῶ δὲ περὶ προτέρου τοῦ χρησίμου πᾶσιν. ἐν τοίνυν τῇδε τῇ λέξει, ψύξις τὰ κατὰ κοιλίην σκληρύνει. κοινῇ μὲν ἐδέξαντο πάντες, οὓς καὶ γινώσκω περὶ τῶν διαχωρουμένων αὐτῷ τὸν λόγον εἶναι, τὸν αὐτὸν ὄντα δύναμις τῷ κατὰ τοὺς ἀφορισμούς. ἦν δὲ βόρειον ἢ, βῆχες, φάρυγγες, κοι-

nos halitus fumidique redundant. Qui si retenti fuerint, illis graviter nocent, iidem et a veneris usu in tempore modiceque adhibito utilitatem capiunt.

XXVII.

Refrigeratio quae in ventre sunt durat.

In hac quoque parte aliquid est omnibus artem exercentibus utile, siue empirici sint siue dogmatici; aliquid vero solis cujusque affectus causas scire velle sibi proponentibus conducit. Dicam vero de eo prius quod omnibus utile est. In hisce igitur verbis, refrigeratio quae in ventre sunt durat, omnes quos ego sciam communiter de dejectionibus ab ipso sermonem fieri intellexerunt, qui idem velit atque ille in aphorismis. Sin autem coelum sit aquilonium, tussis, fauces, ventres duri; utrum

Ed. Chart. IX. [532. 533.]

Ed. Bas. V. (516.)

λίαι σκληραί. πότερον δὲ τὴν ἐκ τῶν ἐκτὸς μερῶν τοῦ σώματος λέγει ψύξιν μόνον, ἢ τις καὶ ταῖς βορραῖαι γίνεται κατὰστιάσειν, ἢ τῶν ἐνδον, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὰ κατὰ τὴν κοιλίαν, ἐπισκέψασθαι παρέλιπον οἱ ἐξηγηταί, καίτοι διαφορὰν ἔχουσα οὐ σμικράν. τὴν μὲν γὰρ τῶν ἔξω ψύξιν ἴσμεν οἱ γε παραφυλάττοντες τὰ συμβαίνοντα τοῖς ἀνθρώποις αἰὲ σκληρύνουσαν τὴν γαστέρα· τὴν δὲ τῶν ἐνδον ἱμπαλιν ὑγραίνουσαν, ἢ γε καὶ τὰς καλουμένας κοιλιακὰς διαθέσεις ἐργάζεται, ἐνίοτε καθ' ὃν καιρὸν αὐτὰ μὲν τὰ σώματα τῶν ἐνδον μορίων ἐνδέχεται [533] γίνεσθαι σκληρότερα, διαχωρεῖσθαι δ' ὑγρὰ, μήτε πειτομένων καλῶς τῶν σιτίων μήτ' ἀναδιδομένων. ταῦτα μὲν οὖν ἀναγκαῖα γινώσκεσθαι τοῖς ἰατροῖς ἅπασι, τὰς δ' αἰτίας αὐτῶν μόνοις τοῖς ἀρίστοις. οὐ γὰρ ὕπερ οἱ ἐξηγησάμενοι τὴν ρῆσιν ταύτην ἀληθὲς ἐστὶν εἰπεῖν, ὡς τὸ ψυχρὸν συνάγον καὶ πηγνύον οἷς ἂν ὁμιλήσῃ, σκληρότερα κατὰ τοῦτο ποιεῖ αὐτά. τοῦτο γὰρ ἐπὶ μὲν αὐτῶν τῶν ψυχομένων σιμμάτων, ὅσα μὴ κατὰ βάθος ἐστὶ, ὀρθῶς ἂν λέγοιτο, τὰ δὲ κατὰ τὴν κοιλίαν

vero extimarum corporis partium refrigerationem solum dicat, quae et in aquiloniis constitutionibus fit, an et internarum, inter quae et ventris locus est, interpretes considerare omiserunt, quum tamen inter eas discrimen haud exiguum versetur. Etenim nos quae hominibus eveniunt observantes exteriorum refrigerationem semper ventrem durare cognoscimus; interiorum autem contra humectare quae coeliacos etiam qui vocantur affectus, id est ventris profluvia, interdum concitat, quo temporibus ipsa quidem interiorum membrorum corpora duriora fieri contingit; liquida autem cibis neque recte concocti neque distributis dejici. Haec plane medicis omnibus cognitu necessaria sunt, ipsorum autem causae solis perstantissimis. Neque enim quod hanc partem interpretes dicunt, verum est, frigidum scilicet quae attingat corpora, cogens atque congelans, ita duriora efficere. Hoc enim de refrigeratis partibus, quae interius abstrusa non sunt, recte dici potest; partes autem ventris idcirco rigere nequeunt, ut cibi

Ed. Chart. IX. [533.]

Ed. Bas. V. (516.)

ἀδύνατον εἰς τοσαύτην ψύξιν ἔλθειν, ὥστε βρωτὰ καὶ ποτὰ παγέιντα σκληρυνθῆναι, καθάπερ τὰ ἐκτός ἐν χειμῶνι. τεθνήσκειται γὰρ θάπτον ὁ ἄνθρωπος, εἰ τοσαύτην ἔξει ψύξιν, ἀλλὰ μόνον ὅταν ὑπὸ τοῦ περιέχοντος ψύχῃται τὰ ἐξωθεν μῆλη τοῦ σώματος, ἀβλαβῶν ὄντων τῶν κατὰ τὴν γαστέρα, φαίνεται σκληρυνόμενα τὰ διαχωρήματα, θερμοτήρας γινόμενης τῆς κοιλίας, ὥσπερ αὐτὸς ἔλεγεν, αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἥρος θερμόταται φύσει. καὶ τοῖς γ' ἐξηγητὰς εὐροῖς ἂν αἰεὶ λέγοντας ἀντιπεριτίστασθαι τὸ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, πρὸς τὸ βάθος τοῦ σώματος ὑποχωροῦν, ὅποιαν ψυχθῇ τὰ ἐκτός. οὕτως οὖν καὶ νῦν φημι, τῆς μὲν γαστρός θερμότηρας γινόμενης, τῆς δὲ ὑποχωρήσεως ἐπικομένης δι' ἣν ὀλίγον ὕστερον αἰτίαν ἐρῶ, πέπεισθαι τε ἅμα κάλλιστα καὶ ἀναδίδοσθαι τὸν ἐκ τῆς τροφῆς χυλὸν ἅπαντα. τοῦτου δὲ συμβαίνοντος ἀκύλουθόν ἐστι ξηραίνεσθαι τὰ διαχωρήματα, τούτῳ δ' ἔπεται τὸ σκληρύνεσθαι. δυοῖν γὰρ τούτων αἰτίων σκληρυνόντων, οἷς ἂν ὑμελήσῃ σώμασιν, ὧν τὸ μὲν ψυχρόν ἐστι, τὸ δὲ ξηραίνον. ἡ μὲν ἐκ τῆς ψύξεως αἰτία τοῖς

potiusque congelati obdurentur, sicut alia extra corpus nostrum hieme frigore concreta durefcunt: prius enim quam ita frigeret, homo interiret. Verum eo tempore dumtaxat, quo ab aëre extrema corporis, iis quae in ventre sunt incolumibus refrigerantur, dejectiones obduratae cernuntur, calidior scilicet ventre reddito, ut ipse dicebat: ventre hieme et vere calidissimi sunt natura, atque semper dicuntur explanatores invenies calidum a frigido circumcellum: penetrabilia corporis refugere, quum exteriora frigidata sunt. Sic igitur et in praesentia dico, ventre calidior affectu dejectionibusque suppressis, ob causam paulo posterius ostendam, simul optime concoqui cibum et omnem ex ipsi succum disperdiri; ex quo dejectiones exsiccare consequens est, ex hoc vero et ipsas durefcere accedit. Duae namque causae quum sint corpora quibus appropinquant obdurescentes, quarum una refrigerans est, altera exsiccans; causa eadem refrigerans, ad ea quae in

Ed. Chart. IX. [533.]

Ed. Bas. V. (516.)

περιεχομένοις κατὰ τὴν κοιλίαν οὐκ ἂν ποτε συμβαίη ζῶσιν ἡμῖν. ἡ δὲ διὰ τὴν πολυχρόνιον ἔνδον μόνην, ὅταν χωρὶς τοῦ τὴν πέψιν ἢ τὴν ἀνάδοσιν βεβλάσθαι γένηται, πάντως ἀκολουθήσει. λείποι δ' ἂν οὖν ἔτι τὸ ἀναβληθὲν ἐπιδείξαι, διὰ τίνα αἰτίαν, ὅταν ψυχρὸς ὁ περιέχων ἡμᾶς ἀνὴρ γένηται, χρονίζῃ τὰ κατὰ τὴν κοιλίαν. ἔστι δὲ τὸ συμβαῖνον τοιοῦτον. φυσικὸν μὲν γὰρ ἔργον ἔστιν ἢ τοῦ σιτίων διὰ τῶν ἐντέρων φορὰ καὶ διδεται κατὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήματα γινομένη τῇ περιστολῇ τῶν ἐντέρων. ἐπίκεινται δὲ κατὰ τὸ κάτω πέρας οἱ κλειοντες τὴν ἔδραν μῖτες, ὅτινες ἐν τῷ κρύει συνάγονται τε καὶ σφίγγονται, τὴν ἐναντίαν λαμβάνοντες διάθεσιν ἢ ὅταν αἰονεῖ τις αὐτοὺς ἔδατι θερμῷ. χαλῶνται μὲν γὰρ τηνικαῦτα καὶ δέχονται τὰ κατακρύπτμενα τῇ θλίψει τε καὶ περιστολῇ τῶν ἐντέρων, ἐπὶ τὴν ἔδραν περικτώματα καὶ μάλιστα' ὅταν προκαλεῖται τὸ θερμὸν, ὡμολόγηται γὰρ καὶ τοῦτο προκλητικὸν ἀποκρίσεως εἶναι. τῶν δὲ κατὰ τὴν ἔδραν ψυχομένων καὶ διὰ τοῦτο συναγομένων τε καὶ σφιγγομένων τούναντίον ἀκολου-

ventre continentur, vivis nobis pervenire non potest, altera autem ob longam moram interius, quum neque concoctio neque distributio laesa fuerit, omnino continget. Adhuc autem illud quod hucusque distulimus, explicandum superest, qua de causa quum coelum nos ambiens frigidius fuerit, quae in ventre sunt, diutius ibi morantur. Quod autem evenit tale est. Naturale sane opus est ciborum per intestina delatio et in commentariis de facultatibus naturalibus, intestinorum circum illos constrictione eam fieri monstratum; imis autem partibus musculi sedem claudentes impositi sunt, qui per frigus coguntur, constringunturque contra affecti, atque quum quis eos calida aqua perfundit: tunc enim remollescunt, excrementaque impulsu et constrictione intestinorum in sedem detrusa et maxime calido provocante suscipiunt; hoc enim et inter omnes constat, excretiones a calido provocari. Partibus autem quae in sede sunt frigescentibus, atque ideo contractis et in angustum redactis, con-

Ed. Chart. IX. [533. 534.]

Ed. Bas. V. (516.)

θεῖ σύμπτωμα, τὸ τὴν περισταλτικὴν τῶν ἐντέρων ἐνέργειαν ἀπὸ τῶν κάτω μερῶν ἀρχομένην, ἄνω προωθεῖν τὰ περιεχόμενα, καθάπερ ἐναργῶς ὁρᾶται πολλάκις, ὅταν ἦτοι χολῆς καὶ διαχωρημάτων, δακνωθῶν ἀφικομένων ἐπὶ τὴν ἔδραν ἐκόντες αὐτὰ κατασχωμέν, ἦτοι διὰ τινὰ πρῶξιν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ διαπρατιομένην ἢ πόρρωθεν κοπρῶνος ὄντες. ἀναιρῆσαι γὰρ ἄνω ταχέως οἷς μηδὲ βιαζομένης αὐθις ἰπακοῦν ἐτοίμως. ἡ μὲν οὖν αἰτία δι' ἣν χρονίζει κατὰ τὴν γαστέρα τὰ σιτία καὶ τὰ ποτὰ, ψυχροῦ τοῦ πέριξ αἵρος γινομένου καὶ δὴ λείκεται. ταύτη δ' ἐδείχθη ξηρότης αὐτῶν ἐπομένη, καθάπερ γε ἐναργῶς τῇ ξηρότητι σκληρότης. εἰ δὲ τὰ σώματα τῶν κατὰ τὴν γαστέρα [534] μορίων ψυχθεῖν, τὴν τε πέψιν ἀνάγκη βλάπτεσθαι καὶ δι' αὐτὴν ὑγραίνεσθαι μᾶλλον ἢ ξηραίνεσθαι τὰ διαχωρήματα. συμπεπληρωμένου δ' ἡμῖν ἤδη τοῦ λόγου παντός, ἐπὶ τῇ προτέρᾳ γραφῇ μεταβῶμεν ἐφ' ἐτέρας ὑπογεγραμμένας.

trarium symptomata sequitur, constrictoriam scilicet intestinorum actionem ab inferioribus partibus incipientem, fursum versus contenta propellere, quemadmodum evidenter plerumque conspicitur, quando aut bilem et mordacia excrementa ad sedem effusa sponte retinemus aut inviti; nonnunquam aliquo negotio illo tempore occupati aut a latrina procul absentes: fursum enim velociter recurrunt, ut neque vi facta postea promte obediunt atque descendunt. Causa plane ob quam cibi potionesque aëre nos ambiente frigefacto, diutius in ventre morentur, jam patrefacta est et hanc siccitatem consequi monstravimus, quemadmodum et siccitati duritia evidenter accidit. Quod si ventris particularum corpora contingat frigescere, ex eo et concoctionem violari et per eam dejectiones eliquari magis quam siccescere necessum erit. Hactenus vero toto de priore lectione confecto sermone ad alias inferioris scriptas transeamus.

κη.

Μίξις τὰ κατὰ τὴν γαστέρα σκληρύνει.

Ὅτι μὲν ἡ λαγνεία ξηραίνει τὸ σῶμα, τῶν ὁμολογουμένων ἐστίν. οὐ μὲν αἰεὶ γὰρ τὰ κατὰ τὴν κοιλίαν περι- (517) τώματα φαίνεται ξηραίνεσθαι, ἀλλ' ὅταν μεγάλως ὑπ' αὐτῶν βαρυνθῇ, διὰ τὴν κατὰ λυσίν τε τῆς θανάμικως καὶ ψύξιν τῶν μορίων, ὑφ' ὧν ἡ τροφή πέττεται καὶ ἀναδίδεται τὰ κατὰ τὴν κοιλίαν, μίξις τὰ κατὰ τὴν κοιλίαν ψύχει καὶ σκληρύνει. βούλονται μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς μίξεως τὴν ψύξιν γίνεσθαι τῶν κατὰ τὴν κοιλίαν, ὑπὸ δὲ τῆς ψύξεως τὴν ξηρότητα, καίτοι μὴ γινομένην τῷ λόγῳ τῆς ψύξεως εἰδείξαιμεν, ἀλλὰ τῷ τῆς σκληρότητος. ὃ δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις οὐκ εἶπον ἴσως ἄμεινόν ἐστι νῦν προσθεῖναι. τὴν γὰρ τῶν ἐκτός ψύξιν ἐπιδείξαντός μου σκληρύνειν τὰ διαχωρούμενα τάχιστα οἴησεται μόνῃ τὴν αἰτίαν εἶναι τοῦ ξηραίνεσθαι τὰ κατὰ τὴν κοιλίαν. ἔστι δ' οὐχ αὕτη μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς περισταλτικῆς τῶν

XXVIII.

Mistis quae in ventre sunt durat.

Omne corpus venere exsiccati constat, sed non semper alvi excrementa propterea sicciora fieri cernuntur. Verum, quando ab ipsis valde oppressa fuerit et quando vires labefactatae et membra a quibus alimentum conficitur et in ventre contenta distribuuntur, refrigerata fuerint, tum coitus quae in ventre sunt frigefacit et duriora reddit: volunt enim ex coitu in ventre contenta frigescere et frigore durari, atque duritiam non frigoris, sed siccitatis ratione evenire monstravimus. Ceterum quod in superioribus dicere dimissimus, forsitan hoc loco narrare praestiterit. Nam cum extimorum refrigerationem dejectiones durare ostenderit, forte quispiam solam hanc durandi, quae in ventre sunt, causam esse arbitraretur. Non est autem sola haec, sed et ipsius restrictio-

Ed. Chart. IX. [534.]

Ed. Bas. V. (517.)

ἐντέρων δυνάμειος ἀρρώστια καὶ προσέτι ῥώμη τῆς καθεκτικῆς καὶ καθ' ἣν ἀναδίδεται τὰ τῆς γαστρὸς εἰς ἥπαρ, εἴτε πρὸς τοῦτοις ἢ δυσαισθησίᾳ τῶν ἐντέρων καὶ τὸ τῆς τροφῆς ἄδηκτον. εἰ δέ τις οἴησεται παραλείψθαι τὰ στυφονία βρώματά τε καὶ πόματα κακῶς ὑπολήψεται, περιέχεται γὰρ ἐν τοῖς ῥώμῃν ἐργαζομένοις τῆς καθεκτικῆς δυνάμειος.

κθ'.

Ἐλλέβορον πίνοντα θαῖσον καθαίρειν ἦν ἐθέλης, λούειν ἢ φαγῆν.

Ὁ μὲν καθόλου τε καὶ κοινὸς λόγος ἀπάσης καθάρσεως κατὰ τόνδε τὸν ἀφορισμὸν εἴρηται, τὰ σώματα ὅκου τις βούλεται καθαίρεσθαι εὖροα ποιεῖν. ἐνταυθοῖ δ' ἐφ' ἐνὸς τῶν καιθαίροντων τοῦ σφοδροτάτου παρασκευῆς μιᾶς εἰς εὖροαν ἐμνημόνευσε τῆς ἐκ λουκροῦ, χιόντος μὲν τοῦς

riæ intestinorum facultatis imbecillitas et contentricis robur et ejus per quam ex ventre in jecur fit distributio, praeterea et obtusus intestinorum sensus et alimenti qualitas morfu carens. Si quis vero adstringentes cibos et potus a nobis silentio praeteritos esse opinabitur, falso opinabitur; nam inter ea quae contentricam potestatem corroborant, reponuntur.

XXIX.

Veratrum epotum si celerius purgare vis, lavare aut cibum sumere oportet.

Generalis quidem et cujunque purgationis communis ratio, per hunc aphorismum traditur. Corpora ubi quis vult purgare, prius convenit fluxa facere. Hoc loco autem exemplo unius violentissime purgantis medicaminis, unius ad facilem fluxum praeparationis meminit, lavacri

Ed. Chart. IX. [534. 535.]

Ed. Bas. V. (517.)

χυμούς, χαλῶντος δ' εἰ πού τι συντέταται καὶ κατεσκήρυνται τὸ σῶμα. λούειν οὖν συμφέρει τοὺς ἐλλεβορίζομένους, οὔτε πρὸ πολλοῦ τοῦ λαβεῖν τὸν ἐλλέβορον οὔτε μετὰ πολὺν χρόνον, ἀλλὰ μάλιστα μὲν πρὶν λαμβάνειν. ἐγχαρεῖ δὲ καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν εὐθὺς. εἰ δὲ τῆς καθάρσεως ἦτοι γε ἀρχομένης ἢ ὅσον οὐπω μελλούσης ἀρχεσθαι, λούοις τὸν ἄνθρωπον, ἀντισπάσεις τὴν ἔσω ροπὴν τῶν ὑπὸ τοῦ καθάρουτος φαρμάκου χυμῶν ἐλκομένων. ὥσπερ οὖν ἐφ' ὧν παχὺ τὸ αἷμα λούοντας ἡμᾶς ἐκίλευσε γλιβοτομεῖν, οὕτως ἐφ' ὧν μελλομεν καθαίρειν, χρῆσθαι λουιτοῖς πρὸς τὸ θάττον αἷμα καὶ αὐλοπότερον καθαρθῆναι, αὐτὸς δ' ἐνταῦθα μόνου τοῦ [535] θάττον ἐμνημόνευσεν. αἰμεινον δὲ δὴ οὐ μόνον ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν λαμβάνει ὁ ἄνθρωπος τὸ φάρμακον, λούειν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐμπροσθεν ἡνίκα παρειαυάζετο πρὸς τὴν κάθαρσιν. αὐτὸς γὰρ ὁ Ἱπποκράτης καὶ τοῦτο κατὰ τοὺς ἀφορισμοὺς ἐκίλευσεν, ἡνίκα ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐλλεβόρους, τοῖς μὴ ῥαδίως καθαιρομένοις προὔγρανεν χρῆναι τὸ σῶμα πρότερον τροφῇ καὶ ἀναπαύσει

scilicet humores quidem fundentis, ac si qua in parte contentum duratumque corpus fuerit, relaxantis. Itaque veratro utentes lavare conducit; neque multo ante neque multo post quam ipsum acceperint, sed maxime quidem ante assumptionem, nonnunquam vero et illico postea fieri potest. Quod si purgatione aut jam incipiente aut mox inceptura, hominem lavas, humorum a purgante medicina tractorum ad interiora inclinationem retrahes ac retardabis. Quemadmodum igitur quibus sanguis crassus est, iis prius lotis nos venam rescindere, sic et in his qui purgandi sunt, balneo prius uti praecepit, quo celerius simul ac minus moleste purgatio fiat. Ipse vero nunc solum ut celerius fiat memoravit. Satius autem fuerit non eo dumtaxat, quo medicinam assumit, die lavare hominem, sed etiam superioribus, quibus ad purgationem sese prae-
parabat. Ipse namque Hippocrates et id in aphorismis praeceperat, quum scripsit: ad veratra iis qui non facile purgantur, prius humectare corpus oportet alimento et

Ed. Chart. IX. [535.]

Ed. Bas. V. (517.)

τε καὶ τροφῇ καὶ ὅλως ὑγραίνειν κτείνει, δηλονότι καὶ λου-
τροῖς χρῆσθαι πλείοσιν ἐν ὕδασι ποτίμοις, ὑγραίνει γὰρ καὶ
ταῦτα. καὶ νῦν δὲ προσέθηκε τῇ ῥήσει τὸ φαγεῖν, ἥτοι
καθ' ὃν χρόνον τὸν ἐλλέβορον ὁ ἄνθρωπος ἢ καὶ κατὰ τὴν
ἐμπροσθεν διαίταν, ἧς καὶ ἄλλο τι κεφάλαιον ἔφαμεν εἶναι
τὸ λεπτύνειν τοὺς χυμοὺς καὶ τὰς ὁδοὺς τοῖς ἐπὶ τὴν κατὰ
γαστέρα καταφερομένοις χυμοῖς ἐνπερὶς παρασκευάζειν. ἐν
γὰρ τῷ εὐροα ποιεῖν, ὃ κατὰ τοῖς ἀφορισμοῖς ἐκείνους,
περιέχεται ταῦτα.

λ'.

Τὸ αἷμα ἐν ὕπνῳ εἶσθαι μᾶλλον φεύγει.

Καὶ κατὰ τὸν ἐμπροσθεν λόγον αὐτὸς ἔγραψε τῇδε
τὴν λέξιν ὁ ἐρηγορῶς, θερμότερος τὰ ἔξω, τὴν ἔσω δὲ ψυ-
χρότερος, καθιεύδων τὰναντία. καὶ νῦν οὖν νόμιζε τῆς προ-
κειμένης εἶναι κοινὴν ἐκείνην τὴν ἐξηγήσιν. ἃ γὰρ ἐπὶ

quiete. Quod si quiete et alimento et omnino corpus
humectare imperat, constat etiam lavationibus nos pluri-
ribus uti in aquis potabilibus ipsum velle, siquidem et
haec humectant. Nunc vero et huic parti addidit, cibum
sumere aut eo scilicet tempore, quo et veratrum homo
devoravit aut etiam in superiore victus ratione, cujus et
aliud quoddam propositum esse dicebamus, attenuare vi-
delicet succos et itinera humoribus in ventrem descenden-
tibus expedire: in illis enim verbis, fluxa facere, quod
in aphorismis praecepit, haec continentur.

XXX.

Sanguis in somno ad interna magis refugit.

Superiore quoque aphorismo hanc scripsit sententiam:
vigilanti exteriora magis calent, interiora magis frigent;
dormienti res contra se habet. Et nunc igitur ejus loci
explicationem propositorum verborum communem esse

Ed. Chart. IX. [535.]

Ed. Bas. V. (517.)

τοῦ θερμοῦ τῆς κινήσεως καὶ τῆς μεταστάσεως ἤκουσαν
ἐξηγορῶν τε καὶ κοιμωμένων, ταῦτα νόμιζε καὶ περὶ τοῦ
αἵματος ἀκηκοέναι. τὸ γὰρ ἔμψυτον θερμὸν ἐν ταύτῃ τε
καὶ τοῖς ἐκ τούτου τρεφομένοις ἐπὶ πλείστον.

λα'.

Ῥίγος ἀπὸ τῆς ἄνω κοιλίης, πῦρ δὲ μᾶλλον ἀπὸ τῆς κάτω.

Τῶν κατὰ τὴν κοιλίαν μορίων τὸ μὲν ἄνω ρίγους μᾶλ-
λόν ἐστι, τὸ δὲ κάτω πυρετοῦ γεννητικὸν ἢ αἰσθητικὸν ἢ
ἀρκετικόν, ὅπερ καὶ πιθανώτατόν ἐστι, καὶ δὲ αὐτὰ γε τοῦτο
προσκειῖσθαι νομίζω τὸ μᾶλλον, οἷς ἀλλήλοις περιλαμβανομέ-
νων μόνων τῶν εἰρημίνων. ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο συγχωρήσαι-
μεν, ἐπέρχεται τις ἄλλη ζήτησις οὐκ εἰδότεων ἡμῶν πότερον,
ὅταν ἐν φλεγμονῇ γένηται τὰ εἰρημίνα μόρια, τοῦτο αὐτοῖς
ἐπισθαί φησι ἢ ὅταν εἰς αὐτὰ συρρέουσιν χυμοὶ τινες ἐκ
τοῦ σώματος δακνώδεις, ἢ ὅταν ἡ τροφή γδαρῇ. καὶ μοι

putato. Nam quae de caloris motu locique in vigilantibus
ac dormientibus transmutatione audivisti, ea et de lan-
guine te audivisse existimato: naturalis enim calor in hoc
et in iis quae ex hoc nutriuntur maxima ex parte
confistit.

XXXI.

Rigor a superiore ventre, ignis autem ab inferiore magis.

Ventris pars superior rigorem magis, inferior vero
febrem gignit aut sentit aut inchoat; quod et maxime
verisimile est et propter id ipsam hanc vocem, *magis*,
additam puto, tanquam sese vicissim solae dictae partes
contineant. Verum etiam si istud concesserimus, altera
quaedam exoritur dubitatio nobis ignorantibus utrum
dictis partibus inflammatis istud accidere dicat, an quando
in ipsas ex corpore succi aliqui mordaces confluerint,
an quando alimentum corruptum fuerit. Atqui rectius

Ed. Chart, IX. [535. 536.]

Ed. Bas. V. (517.)

δοκῇ βέλτιον εἶναι τὸν λόγον αὐτῷ νομίζειν ἡμᾶς γεγονέναι
περὶ τε τῆς ἐκ χυμῶν βλάβης καὶ τῆς ἐπομένης αὐτῇ δια-
φθορᾶς τῶν σιτίων. ὅταν γὰρ ᾗται ψυχρὸς ἢ δακνωδὴς ἐν
τῷ στόματι τῆς κοιλίας ἀθροισθῇ χυμὸς, ἐκ διαφθορᾶς
τῶν σιτίων ἢ μοχθηρᾶς ποιότητος ἢ καὶ συρροῆς τοῦ σώ-
ματος, ἀρχὴ ῥίγους ἐντεῦθεν γίνεται. δίδεται γὰρ ἐν τῷ
περὶ ῥίγους λόγῳ, διὰ ψυχρὸν αἷτιον ἢ δακνωδὲς τὸ ῥίγος
γινόμενον, ὅταν γε τὸ αἷτιον τοῦτο διὰ σωματικῶν αἰσθητι-
κῶν κινήσῃ καὶ [536] φέρεται σφοδρότερον· ὥσπερ δὲ
τοῦτο φαίνεται συμβαῖνον, οὕτως ἐνίοτε πυρετὸς ἐπὶ δια-
φθορᾶς τροφῆς ὁράται γινόμενος, ἐπειδὴν εἰς τὴν κάτω
κοιλίην ἢ διεφθαρμένη κατενεχθῇ, μὴ προηγουμένου τηρι-
καῦτα ῥίγους, ὥσπερ ὅποτε τὰ κατὰ τὸ σιόμα τῆς κοιλίας
ἐδάκνυτο.

λβ.

Ἐπισπασμὸς, πνέμων, ξηρὸν καῦμα, ὑπέρριον, ξηραίνει
ὑπὸς πολὺς.

illud mihi existimandum esse videtur, de noxa ex humo-
ribus contracta et de illa sequente ciborum corruptione,
ab Hippocrate sermonem fieri. Nam quum frigidus aut
mordax succus in ore ventriculi insederit, ex corruptis
cibis aut prava qualitate vel etiam confluxu ex corpore
contractus initium rigoris inde efficitur. In commenta-
rio namque de rigore monstravimus, ob frigidam aut mor-
dacem causam, quae per sensoria corpora moveatur et
impetu feratur, rigorem excitari. Quemadmodum vero id
accidere conspicitur, ita et nonnunquam febrem ex cor-
ruptis cibis accendi deprehendimus, quando scilicet cor-
ruptus cibus in inferiorem ventrem depulsus fuerit; tunc
autem rigor non praevenit, sicuti quando ventriculi ostium
mordebatur.

XXXII.

Attractio, pulmo, aridus aestus, evacuatum siccat som-
nus multus.

Ed. Chart. IX. [536.]

Ed. Bas. V. (517.)

Τὸν γὰρ κενωμένον οἶε ὁ πολὺς ὕπνος ξηραίνει καὶ τῇ πείρᾳ μὲν εἴση δι' ἧς ἅπαντες λόγοι κρίνονται καὶ πρὸ τῆς πείρας δὲ ποδηγηθεὶς ἂν εἰς τὴν τοῦ λεγομένου πίπτειν ἐξ ὧν προμεμάθηκας. εἰ μὲν ἐν τοῖς ὕπνοις εἴσω συννέει το αἷμα καὶ δηλονότι τὸ ἱμνυτον θερμόν, ἐν δὲ ταῖς ἐγρηγόρσεισιν ἐκτὸς ἀποκτείνεται, πιφθῆσεται μὲν ἐν τοῖς ὕπνοις τὰ κατὰ τὴν γαστήρα τε καὶ ἥπαρ, ὅλον δὲ τραφῆσεται τὸ σῶμα κατὰ τὰς ἐγρηγόρσεις. εἰ τοίνυν τοῖς κενωμένοις εἴσω μὲν συννέει το θερμόν, οὐδὲν δὲ ἔχον ὁ πέψη μαρτυρεται. πρῶτον γάρ τοι τῶν ἄλλων ὑπὸ τῆς τροφῆς αὐτὸ τρίφεται, καθάπερ τὸ πῦρ ὑπὸ τῶν ξύλων, ἀσφαλῶς δὲ προσέθηκε τὸ πολὺς. ὁ γὰρ ὀλίγος ἰᾶται τὸν προγεγονότα κάματον, ἥνικα ὁ ἄνθρωπος ἱκκενῶ δια τῆς γαστρός. εἴτ' εἰ καθ' ἥπαρ καὶ τὰς πρῶτας φλίδας εἴη τε χυμῶν ἀπέπιων ὑπολειπόμενον, ἐκπέπτει πᾶν αὐτό. τοῦτο μὲν οὖν τὸ δεύτερον μέρος τῆς ῥήσεως οὐδὲν ἔχει ἰσχυρὸν κατὰ τὴν λέξιν ἀμάρτημα. τὸ δὲ πρότερον, ὃ κατὰ τὴνδε γέγραπται τὴν λέξιν, ἐπισπασμός, πνεύμων, ξηρὸν καῦμα, πάμπολυ

Quod evacuatum, somnus multus exsiccat et experimento quidem, quo omnes rationes dijudicantur, percipies et ante experimentum ad huic dicto assentiendum ex iis quas antea didicisti adduceria. Porro si in somnis sanguis et cum eo naturale calidum interius abditur, in vigilia vero ad extrema profunditur, quas in ventriculo et jecore sunt, per quietem concoquantur, in vigilia vero totum corpus aletur. Itaque si in exhaustis calor interius vergat, nihil habens quod conficiat, languescit et interit; primus enim omnium, ut ignis lignorum materia, ita ipse alimento nutritur. Cautè autem addita est ea vox, *multus*: paucus enim praegressum laborem tollit, quando per ventrem homo evacuatus est; deinde si in jecore et in primis venis adsint crudorum humorum reliquiae, eas omnes concoquit. Haec quidem hujusce orationis secunda pars nullum insignem in verbis errorem habent. Sed prior hoc pacto scripta, *attractio*, pulmo aridus aestus,

Ed. Chart. IX. [536.]

Ed. Basf. V. (517. 518.)

τοῦ τῶν Ἑλλήνων ἔθους ἀποκχώρηται. ἐχρῆν γὰρ εἰρη-
σθαι κατὰ τήνδε τὴν λέξιν αὐτὸ, ἐπι- (518) σπασμός γί-
νεται, διότι ξηρὸν καῦμα κατὰ τὴν πνεύμονος κρᾶσιν ἔστιν,
ἐπισπασμὸν ἀκούοντων ἡμῶν δηλονότι τὴν εἰσπνοήν. ὁ δὲ
Κοῖντος οὐδ' ὅτι ξηρὸς καὶ θερμὸς ἔστιν ὁ πνεῦμων, διὰ
τοῦτο ἔφη γίνεσθαι τὴν ταχεῖαν τε καὶ πυκνὴν ἀναπνοήν,
ἀλλὰ διὰ τοῦ τοιαύτην ξηραίνεσθαι τε καὶ θερμαίνεσθαι τὸν
πνεῦμονα. τὸν γὰρ ἐπισπασμὸν οὐχ ἀπλῶς ἀναπνοήν ἡπα-
σαν, ἀλλὰ μόνην τὴν ταχεῖαν τε καὶ πυκνὴν ἐβούλετο δη-
λοῦν. ὅτι δὲ ὑπὸ τῆς πυκνῆς ὁ πνεῦμων καταξηραίνεται
κἂν τῷ περὶ διαίτης ὅξϊων ἐπ' αὐτοῦ λέλεται.

λγ'.

Ψυχρότατον βρώμα, φακοί, κίγχοι, κολοκύνθαι.

Κίγχοι καὶ κολοκύνθαι ψυχρὰ βρώματα σαφῶς εἰσιν,
εἰ καὶ μὴ ψυχρότατα. φακὴν δὲ οὐκ ἂν ὁμολογήσαιμι ψυ-
χρὸν εἶναι βρώμα. φαίνεται γὰρ σαφῶς ὥσπερ αἱ κολο-

multum a Graecorum dicendi consuetudine distat: sic enim ipsam enunciare oportuit; attractio fit, quoniam aridos aestus in pulmonis temperatura est, attractionem nobis interpretantibus inspirationem. At Quintus, nec quis scirens calidusque esset pulmo, ob id celerem frequentemque spirationem fieri, sed contra propter talem spirationem siccare et incalescere pulmonem dixit. Attractionem namque haud simpliciter spirationem quamque, sed celerem tantum et frequentem significare voluit, a crebra vero spiratione pulmonem siccescere et in libro de acutorum victu ab ipso comprehensum est.

XXXIII.

Frigidissimi cibi lentes, milium, cucurbitae.

Milium et cucurbita frigidi cibi evidenter sunt, et si non frigidissimi; lentem vero haud sane frigidum cibum esse concesserim. Nam quemadmodum cucurbitae et cum

Ed. Chart. IX. [536. 537.]

Ed. Bas. V. (518.)

κύνθαι καὶ σὺν αὐταῖς αἰράφαξις τε καὶ βλίτα καὶ θριδα-
κίνη καὶ χονδρίλη καὶ τῶν σιτηρῶν ἰδισμάτιων ἢ κριθῇ
καὶ κίχρῳ ψύχοντα. κατὰ τὸν ἐναντίον δὲ τρόπον ἢ φα-
κὴ μηδελαν ἐνδεικνυμένη ψύξιν ἢ παραχρῆμα μετὰ τὸ
βρω- [537] θῆναι περιεχομένη κατὰ τὴν ἄνω κοιλίαν ἢ
ὑστερον ἐν τοῖς λεπτοῖς ἐντέροις ἢ παχίᾳ γενομένη. τάχα
δ' ἐπειδὴ ψυχτικὸν ἔχειν τε τὸν στυφονία χυμὸν ἰδίδεσμεν
ἐν τῇ περὶ τῶν ἀπλῶν φαρμάκων πραγματείᾳ, τὴν φακὴν
οἰήσεται ψύχειν, ἐπιλελησμένος ἐν τοῖς αὐτοῖς ὑπομνήμασιν
εἰρημένον, ὥς ἕκαστον τῶν τοιούτων, ἀπλοῦν μὲν φαίνεται
καὶ λέγεται, παραβαλλόμενον τοῖς ὑφ' ἡμῶν ἐκ συνθέσεως
κατασκευαζομένοις, οὐ μὴν ἀκριβῶς γε ἀπλοῦν εἶναι. ἰδέ-
χθῃ γοῦν καὶ ἡ φακὴ κατὰ τὸ πρῶτον γράμμα περὶ τῶν ἐν
ταῖς τροφαῖς δυνάμεων, ἐξ ἐναντίων οὐσιῶν συγκειμένη τῆς
μὲν ἐπεχούσης τὰ κατὰ τὴν γαστέρα, τῆς δὲ εἰς ἀπόκρισιν
αὐτὴν ἐπιχειρούσης. τούτων οὖν ἡ μὲν ἐπέχουσα ψυχρὰ
καὶ γιῶδης ἐστίν, ἡ δ' ἐπιχειρουσα θερμὴ. καὶ διὰ τοῦτο

ipsis atriplex, bliton, lactuca et chondrilla et ex frumen-
taceis hordeum atque milium, certissime refrigerare no-
scentur. Contrario pacto lens se habet; nullam enim re-
frigerationem prae se fert aut statim ingesta in superiore
ventre adhuc contenta, ut posterius in tenuia intestina
vel in crassiora delapsa. At forsan quoniam in libris de
simplicibus medicamentis refrigeratorium quiddam in ad-
stringente succo inesse monstravimus, lentem quispiam re-
frigerare putaverit. Sed iste in iisdem commentariis di-
ctum fuisse non meminit, quaeque id genus medicamenta
simplicia videri atque dici, si ad ea quae per nos per
compositionem fiunt comparentur, non tamen exacte sim-
plicia esse. In primo namque de alimentorum potestati-
bus libro mentem ex contrariis constare naturis asserui-
mus, altera quidem alvum coërcente, altera vero citante.
Ex iis igitur quae suppressit, frigida terreaque est; quae
citāt, calida. Quocirca siccum quidem edulium lens in-

Ed. Chart. IX. [537.]

Ed. Bas. V. (518.)

ξηραντικὸν μὲν ἔδεσμα φακῇ, ψυχρὸν δ' οὐδαμῶς ὥσπερ οὐδὲ θερμὸν, ἀλλ' ἐξ ἀμφοῖν μικτὸν καὶ μέσον, εἰ καὶ βραχὺ τι πρὸς τὸ θερμότερον ἀποκχωρηκὸς ἀπὸ τοῦ μέσου. ὁπότε οὖν οὐδὲ ψυχρὸν ἀπλῶς συνχωρήσειεν ἂν τις εἶναι τὴν φακὴν, ἢ ποῦ γε ψυχρότατον ὑπερβολικῶς. καὶ μέντοι καὶ καταπλαττωμένη τοῖς φλεγμαίνουσιν ἔλκεδι φακὴ φαίνεται μὲν ἀναστέλλουσα καὶ ἀποκρουομένη τοὺς ἐπιρρέοντας χυμοὺς τῷ πεπονθότι μέρει, τῷ σφειν δηλονότι ποιοῦσα. φαίνεται δὲ καὶ πεπτικὸν ἔχειν τὸ καὶ πνοποιὸν, ὅπερ ἡμῖς ταῖς ψυχροῖς ὑπάρχει. εἴτ' οὖν αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης οὕτως ἔγραψεν, εἴτε τις ἄλλος ἐστὶν ὁ παραγγράψας τήνδε τὴν ῥῆσιν, οὐκ ὀρθῶς ἐγίνωσκε περὶ φακῶν δυνάμειος.

λδ'.

Ἔλκεα ἐκφύουσιν, ἣν ἀκάθαρτος ἐὼν πόνῃσιν.

Ἐμάθομεν γὰρ ἐν ταῖς πόνοις, τουτέστιν ἐν τοῖς γυμνασίοις, τὴν θερμασίαν πλείονα γινομένην, ἐκ τοῦ βάθους

est, frigidum vero non, sicut neque calidum, sed ex utroque mixtum, ac medium aut parum admodum a medio ad calidius recedens. Quando igitur neque absolute frigidam lentem quis concedere potest, qui ipsam excellenter frigidissimam concesserit. Quin etiam inflammatis ulceribus inllar cataplasmatibus superdata lens, humores in affectam partem defluentes coercere atque repellere videtur, per vim adstrictoriam id scilicet faciens, quin et vi quadam concoctrice et suppuratoria praedita certe est, quod frigidis nequaquam inesse reperitur. Sive igitur ipse Hippocrates ita scripsit, sive quis alius haec verba interposuit, haud recte de lentium viribus opinatus est.

XXXIV.

Ulcera exoriuntur, si non purgatus laboret.

laboribus, hoc est in exercitationibus, calorem anctum ex profundo ad cutem succos evacare atque dis-

Ed. Chart. IX. [537.]

Ed. Basf. V. (518.)

ἄγειν ἐπὶ τὸ δέσμα καὶ διαφορεῖν τοὺς χυμούς. ὅταν οὖν οὗτοι φθάνωσιν ἡθροῖσθαι κατὰ τὸ σῶμα μοχθηροί, διαβρωσάκουσι τῇ δριμύτητι τὸ δέσμα καὶ γεννώσιν ἔλκη καθάπερ ὅταν παχεῖς καὶ κολλώδεις ὥσιν, ἐμφράττουσιν ἥπαρ τε καὶ νεφροὺς. κατὰ δὲ τὸ δέσμα τὰ μετ' ὄγκου ἐργάζεται παθήματα.

λε'.

Γυνή, αἵ ἐλατήριον ἢ σίκυον ἄγριον βεβρωκυῖαι, παιδίοις καθαροῖς.

Οὐκ ἐλατήριον μόνον ὅπερ ἐστὶ σικύου ἀγρίου χυλός, ὥσπερ δὲ οὐδὲ σίκυον μόνον αἱ προσενεγκάμεναι καθαρτῶν ἰσχύουσι τὸ γάλα τῶν θηλαζόντων παιδῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ὑψηλῶν ὀνομαζομένων φαρμάκων. εἴτε δὲ τὴν μὲν γυναῖκα τὸ ἐλατήριον, τὴν δὲ αἶγα τὸν αἶγα τὸν σίκυον αὐτὸν, εἴτε δὲ ἀμφοτέρω βεβρωκυῖας, καθαίρειν τὰ παιδία

scutere, alibi didicimus. Quando igitur prius in corpore hi vitiosi contracti sunt, acrimonia cutem erodit atque ulcera efficit. Quemadmodum, quum crassi glutinosique humores sunt, jecur renesque obstruunt, in cute autem affectus cum tumore excitant.

XXXV.

Mulier, caprae, elaterium aut cucumerem silvaticum edentes, pueris purgatio.

Non elaterio dumtaxat, quod cucumeris silvatici succus est, quemadmodum neque ipso cucumere solum vescentes, lac puerorum lactentium purgatorium gignunt, verum etiam si quod aliud medicamentum subductorium, quod vocant, assumerit. Sive autem a muliere elaterio, a capra ipso cucumere, sive utroque ab utraque comeso,

Ed. Chart. IX. [536, 537.]

Ed. Bas. V. (518.)

τῷ γάλακτι φησιν, οὐδὲν διαφέρει, καθάπερ οὐδ' εἰ βεβρω-
κυῖα γράψει τις ἢ φαγοῦσα. χρήσιμος δ' ὁ λόγος εἰς τε
χρείαν ἱατρικὴν καὶ δόγμα φυσικόν. ὅταν γὰρ βουληθῶμεν
ὑποκαθᾶραι [538] βρέφη, δίδοντες τε τῶν τοιούτων φα-
γεῖν, ἤτοι τῇ θηλαζούσῃ μητρὶ τὸ παιδίον ἢ αἰγί, δι' ἐκεί-
νων αὐτὸ καθαιροῦμεν, εἰς τε δόγματος ἐπίκρισιν διαπιφω-
νημένου χρήσιμον τοῦτο. τινὲς δ' ἡγοῦνται μηδεμίαν δύνα-
μιν ἔχειν τῶν ἐν ταῖς τροφαῖς ἐξ ἀρχῆς οὐσῶν διαφυλάτ-
τεσθαι μετὰ τὸ πιφθῆναι καὶ αἱματωθῆναι, τινὲς δὲ δια-
μένειν ἄχρι πολλοῦ τὰς ἰσχυρὰς δυνάμεις, ὥστε καὶ τοὺς
ἰδρωτάς αὐτῶν ὄζειν, ὅπερ ἐκ τοῦ νῦν εἰρημένου μαρτυρεῖ-
ται. φαίνεται γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων φυλαττομένη ἐδηδε-
σμένων ἢ δυνάμεις. ἀλλὰ καὶ παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἔαρ ὅταν
τῆς σκαμμωνίας τὰ βλαστήματα φάγωσιν αἶγες, καθαρι-
κὸν αὐταῖς γίνεται τὸ γάλα, καὶ ἐπιθυμᾶλλον δὲ προσενέγ-
κωνται, ταῦτό συμβαίνει. καὶ μέντοι καὶ περὶ τὴν Δω-
ρίδα καὶ Βοιωτίαν καὶ Θετταλίαν ὅσα τ' αὐτῇ γειννᾷ χω-
ρία τάσσει, τῶν μυῶν ἐύλωσαν πολλοὶ φαγόντες ὄρνυγας,

infantes earum lacte purgari dicat, nihil interest, quem-
admodum neque si, comesto aut devorato quis scripserit.
Conducit autem haec oratio et ad medicorum usum et ad
naturale decretum. Infantulos enim purgare volentes aut
matri infantulum lactanti aut caprae huiusmodi aliquid
esui dantes, sic eos purgabimus. Et ad naturalis decreti,
de quo altercatio est, dijudicationem id utile est. Etenim
quidam nullam vim ex iis, quae ab initio in alimentis
erant, post concoctionem et in sanguinem conversionem,
remanere contendunt. Aliqui e contrario validas vires
diutius remanere volunt, adeo ut etiam sudores ipsos re-
doleant. Huic vero sententiae, quae modo dicta fuere,
suffragantur: in istis enim comestorum qualitas servata re-
peritur. Quin et apud nos vernò tempore, quando ca-
prae scammoniae germina depastae fuerunt, purgatorium
ipsa leac generant, quod si tithymalo vefcantur, idem acci-
dit. Nec non et in Doride et Boeotia et Thessalia omni-
busque finitimis locis multi ex coturnicum esu musculorum

Ed. Chart. IX. [538.]

Ed. Basf. V. (518.)

ἐπειδὴ τὸν ἐλλέβορον ἐσθίουσιν οὗτοι· ταὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ κατὰ τὰς Ἀθήνας οἶδά τις συμβὰν ὀρεῦγων θαυμάσιον ἐσθιόουσι.

λοι'.

Ἐνθέρμῳ βρωθὴν, ἐνδοθεν ψύξις, ἐξωθεν πόνος, ἡλίῳ, πυρὶ, ἐσθῆτι, ἐν ὥρῃ θερινῇ, τῷ δὲ ἐναντίῳ ὡς ἐναντίως.

Τῷ ἐνθέρμῳ φύσει ψύξιν φησὶ καὶ ποτὸν ὕδωρ συμγίρειν καὶ πρὸς τούτοις ἐλινύειν, ὅπερ ἐστὶν ἀπέχισθαι σφοδρῶν γυμνασίων. πῶς οὖν εἴν κελύει γυμνάζεσθαι, ὡς τινες ἐξηγοῦνται; πῶς δ' ἐν ἡλίῳ καὶ πυρὶ θερμαίνεσθαι; λουτρὰ μὲν γὰρ ἐδείχθη ψύχοντα τὰς τοιαύτας κράσεις, ἀπολύσει μὲν τοῦ καπνώδους καὶ λιγνώδους, ὃ ταῖς θερμαῖς κράσεσι συμβαίνει γέννην, ὑγρότητι δὲ ψυχοῖσιν τὰ στερεὰ διαβρίχοντα. πῦρ δὲ καὶ ἥλιος θερμαίνει καὶ τού-

distentionibus correpti sunt, quoniam veratrum scilicet illae comedunt. Idem idem et Athenis quibusdam accidisse novimus, qui coturnicibus largiter nimis sese impleverant.

XXXVI.

Calidiori quod comesum est, intus refrigeratio, exterius labor, sole, igne, veste, aestivo tempore, contrario autem contraria.

Valde calido natura refrigerationem et aquae potum conducere dicebat et praeterea quiescere, hoc est a vehementioribus exercitationibus abstinere. Quo pacto igitur hoc loco, ut nonnulli interpretantur, exercitari jubet, quo pacto in sole et ad ignem calefieri? Nam balneis id genus temperaturas frigefieri monstratum est, fuliginosaeque vaporibus qui fere in hujusmodi temperaturis abscedant, discutiendis et solidis membris humiditate refrige-

Ed. Chart. IX. [538.]

Ed. Bal. V. (518. 519.)

τοῖς ὁμοίως ἐσθῆς τε καὶ ὥρα θερινή. λέγει δ' οὖν ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς ὧδε· κατὰ μὲν τὰς ὥρας τοῦ ἥρος καὶ ἄκρου τοῦ θέρους οἱ παῖδες καὶ οἱ τοῦτων ἐχόμενοι τῆσιν ἡλικίῃσιν ἄριστα διάγουσι καὶ ὑγιαίνουνσι μάλιστα. τοῦ δὲ θέρους καὶ τοῦ φθινοπώρου μέχρι μὲν τινος οἱ γέροντες, τὸ δὲ λοιπὸν καὶ τοῦ χειμῶνος οἱ μέσοι τῆσιν ἡλικίῃσιν. εἴπερ οὖν ἡ θερμὴ ἡλικία τοῦ χειμῶνος, ἡ ψυχρὰ δὲ τοῦ θέρους ἄμεινον, οὐκ ὠφέλειαν ἔξ ἡλίου καὶ πυρὸς καὶ ὥρας θερινῆς τοῖς ἐνθέρμοις φύσει γίνεσθαι νομίζειν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ βλάβην. καὶ τοίνυν τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ῥήσεως εἰρημένον τὸ ἐνθέρμῳ δεόμενον ἔχειν ἑαυτοῦ τε προσυπακουόμενον, ἥτοι κράσει ἢ φύσει ἢ σώματι ἢ ἀνθρώπῳ, ὃ διὰ τῆς ἀντιθέσεως ἐγνώσθη, σώματι καὶ ἀνθρώπῳ λεγόμενον μᾶλλον ἢ κράσει καὶ φύσει. πάντως γὰρ ἂν εἴπαι, τῇ δ' ἐναντία (519) τάναντία, τὸ τοῦ θήλειος γένους ἄρθρον, τὸ τῇ προτάξας τοῦ τοῖς ἀφῆσιν. γένοιτ' ἂν οὖν ὁ σύμπας λόγος τοιοῦτος· τῇ πολυθέρμῳ σώματι, διὰ μὲν τῶν βρωμάτων καὶ τῶν πομάτων ἢ ἐνδοθεν ψύξις οἰκεία,

rante irrigandis; ignis autem et sol calefacit, similiter et vestis et tempus aestivum. Et ipse igitur in aphorismis ita loquitur: tempore quidem veris et extrema aestate pueri et his aetate proximi optime degunt et rectissime valent, aestate vero et auctumno quadam tenus senes; reliqua ejus parte et hieme qui medias aetates agunt. Itaque si calida aetas hieme, frigida vero aestate rectius habet, valde calidos natura e sole et igne et aellivo tempore non modo non juvari, sed etiam laedi ipsum putare credendum est. Vox ergo illa initio sermonis posita, calidiori, aliquid ipsi addendum subintelligi postulat, aut temperaturae aut naturae aut corpori aut homini. Sed eo quod in fine opposuit praecipitur corpori et homini magis quam temperaturae aut naturae subintelligendum: omnino enim dixisset, contrariae autem contraria, feminei generis articulum femininis nominibus, non masculi masculis anteponeus. Tota igitur narratio talis fuerit: calidiori corpori per cibos ac potiones interius refrigera-

Ed. Chart. IX. [538. 539.]

Ed. Bas. V. (519.)

βλαβερά δ' ἢ ἐξωθεν θερμασία δι' ἡλίου καὶ πυρός καὶ ὥρας θεινῆς καὶ ἱματίων, ἐν αἷς ἅπασιν ἢ ξηρὰ θερμασία δηλοῦται. τὴν γὰρ ὑγρὰν καὶ σύμμετρον, [539] ὅποια τῶν βαλανείων, ψύχειν ἰδεῖξαι τῇ δυνάμει. πρόδηλον δ' ὅτι τὰ συνήθη ταῦτα βαλανεία λέγομεν ἐν τοῖς τοιοῦτοις αἰεὶ λόγοις, ἐνθα μὴ προστίθεμεν ὑδάτων αὐτογενῶν ἢ θαλαττίων ἢ θειωδῶν ἢ στυπτηριωδῶν, ἐκείνα μὲν γὰρ ξηραίνει τε καὶ θερμαίνει, οὐ ψύχει, τῇ δ' ἐναντίῳ φύσει σώματα τὰ ἐναντία προσυπακούσαι πάλιν ἐνταῦθα δεῖ, τῶν μὲν ὠφελούντων τὰ ὠφελήσαντα, τῶν δὲ βλαπιδόντων τὰ βλάπτοντα, τὰ μὲν ὥσθ' αἰρεῖσθαι, τὰ δὲ ὥστε φυγεῖν. εἰ γὰρ τὰς πολυθέρους φύσεις ἰδέσμεσσι τε καὶ πόμασιν ἐκλέουσι ψύχειν, τὰς ψυχροτέρας δηλονότι τοῖς ἐναντίοις αἰεῶσι θερμαίνειν. καὶ μέντοι καὶ εἰ τὰς θερμότερας φύσεις ἔλεγεν ὑφ' ἡλίου καὶ πυρός καὶ θέρους βλάπτεσθαι, τὰς ψυχροτέρας δηλονότι διὰ μὲν τούτων ὠφελήσεσθαι, διὰ δὲ τῶν ἐναντίων βλαβήσεσθαι δηλοῖ.

tio conveniens est, noxia vero caliditas exterior a sole et igne et tempore aestivo et vestimentis, quibus omnibus arida caliditas significatur, humidam namque et medio-crem, qualis balneorum est, potestate refrigerare declaravimus. Liquet autem nos in istis sermonibus consueta haec balnea intelligere, ubi non apponimus aquarum sponte nascentium aut marinarum, aut sulphurearum, aut aluminosarum, quandoquidem illae siccant calefaciuntque et non refrigerantur. Contrariae autem naturae corpori contraria rursus hic subintelligere oportet, juvantibus juvantia et nocentibus nocentia, ea quidem ut eligantur, haec vero ut fugiantur. Etenim si calidiores naturas cibis ac potionibus refrigerare iussit, frigidiores certe contrariis calefacere praecipiet. Item si calidiores naturas a sole, igne et aestate male haberi dicebat, frigidiores utique ab his juvari, a contrariis laesum iri significat.

Βρώματι τὰ μὲν ταχίως κρατεῖται, τὰ δὲ βραδίως.

Μόνος ὢν οἶδα Καπίτων ἔγραψεν ἀντὶ τοῦ βραδέως, ἐναντίως τὴν λέξιν ποιήσας τοιάνδε. βρώματα μὲν ταχίως κρατεῖται, τὰ δ' ἐναντίως. ἢ γοῦν διάνοια καθ' ἑτέραν λέξιν ἢ αὐτή. τὰ γὰρ ἐσθιόμενα διαφέρειν ἀλλήλων φησὶ, τῷ τὰ μὲν ταχίως κρατεῖσθαι ὑπὸ τοῦ σώματος, τὰ δὲ βραδέως. ἀκουστίον δὲ κρατεῖσθαι τὸ μεταβάλλεσθαι καὶ πέττεσθαι καὶ προστεθῆσθαι καὶ ἑξομοιωθῆσθαι τῷ σώματι. τῶν δὲ κατὰ μέρος ἰδισμάτων τινὰ μὲν ἔστι ταχίως πεττόμενα καὶ αἵματούμενα καὶ τρέφοντα, τινὰ δὲ βραδέως ἃ ἐν τρισὶν ὑπομνήμασιν, ἐν οἷς περὶ τῶν τῆς τροφῆς δυνάμεων διήλθον ἀκριβῶς ἅπαντα.

XXXVII.

Cibaria aliqua quidem celeriter vincuntur, aliqua vero tarde.

Solus ex his quos novi Capito pro hac voce, *tarde*, scripsit, *contrarie*, orationem hoc pacto instituens: *cibaria aliqua quidem celeriter vincuntur, aliqua vero contrarie*. Porro sententia in utraque lectione eadem est; quae enim eduntur, differre ea ratione inter se inquit, quod aliqua cito a corpore superantur, aliqua tarde. Intelligendum est autem superari, hoc est immutari, concoqui et apponi et corpori simile effici. Singulorum igitur ciborum alii quidem cito concoquuntur et in sanguinem mutantur et nutriant, alii vero tardius; quae in tribus commentariis habentur, ubi de alimentorum viribus omnia diligenter persecutus sum.

211

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΕΠΙΔΗΜΙΩΝ ΣΤ.
ΚΑΙ ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟ ΥΠΟ-
ΜΝΗΜΑ ΣΤ. ΤΜΗΜΑ ΣΤ.

Ed. Chart. IX. [540.]

Ed. Bas. V. (519.)

[540] ^{α.} Σαρκες ὅλκοι ἐκ κοιλίης καὶ ἔξωθεν. ὅλκοι ἢ αἰ-
σθητοὶ ὥς ἐκπνουν καὶ εἰσπνουν.

---

*Ελκεῖν εἰς ἑαυτὰς φησι τὰς σάρκας ἐκ τε κοιλίας καὶ
ἔξωθεν. ἐκ μὲν τῆς κοιλίας δηλονότι τὸν ἐκ τῶν σιτίων
τε καὶ ποτῶν χυλὸν, ὃν οὐ τρέφεται, ἔξωθεν δὲ οὐκέθ'

HIPPOCRATIS EPIDEM. VI. ET
GALENI IN ILLUM COMMEN-
TARIUS VI. SECTIO VI.

I.

*Carnes attractrices ex ventre et extrinsecus. Significat
sensus, quoniam expirabile et inspirabile.*

Trahere ad se ipsas inquit carnes ex ventre et ex-
trinsecus: ex ventre quidem, id est ex ventriculo ciborum
portionumque unde nutriuntur, succum; extrinsecus vero

Ed. Chart. IX. [540. 541.]

Ed. Basf. V. (549.)

ὁμοίως· ἄθλον δ' εἴτε τροφήν εἴτ' αἶρα λέγει. δυνατόν μὲν γὰρ τροφήν ἔλκειν τὰς σάρκας ὥσπερ ἐκ τῆς κοιλίας, οὕτω καὶ τῶν ἔξω μερῶν εἰς τὸ βάθος ἀντεπισπᾶσθαι. δυνατόν δὲ καὶ τὸν αἶρα, διὰ δὲ τῶν καθηκουσῶν ἀρτηριῶν εἰς τὸ δέρμα φέρεσθαι πρὸς τὰς σάρκας; ἐλκόμενον ὑπ' αὐτῶν, ὃ καὶ μᾶλλον ἔχεται τῆς κατὰ τὴν ὅλην ῥῆσιν ἀκολουθίας, διαπεφωνημένου δὲ τοῦ περὶ τῆς ὁλικῆς δόγματος. ἔνιοι μὲν γὰρ τῶν [541] ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων οὐδ' ὅλως ὁλικὴν ἔφασαν εἶναι, τινὲς δ' εἶναι μὲν φασιν, ἐν ταῖς σαρεῖσι δ' οὐκ εἶναι. τὸ γράφειν δ' ἀποδείξεις ἀπάντων τῶν τοιούτων ἐν ἐξηγητικοῖς ὑπομνήμασιν ἀδύνατον ἔφην εἶναι. πολλάκις τε γὰρ ἀναγκασθήσεται λέγειν τὰ αὐτὰ, πληθὺς τε καὶ μῆκος ὑπομνημάτων ἵσασθαι μὴδ' ἀριθμηθῆναι ἑαδίως δυνάμενον, ἀλλ' οὐδὲ τὸν τῆς ζωῆς χρόνον ἱκανὸν ἵσασθαι πρὸς τὴν τῶν Ἱπποκράτους βιβλίων ἐξηγήσιν, ἥτις ἐκάστου δόγματος αἰετὰς ἀποδείξεις γράφει καθ' ἐκάστην ῥῆσιν. εἴτε τε τοῖς ἀναγνωσκομένοις ὁχληρὸν τὸ πρᾶγμα καὶ τοῖς κατασκευάσαι βουλομένοις τὰ ὑπομνήματα σὺν χρόνῳ

non item similiter. Incertum est autem alimentumne dicat an aërem. — Possunt enim carnes quemadmodum ex ventriculo alimentum hauriunt, sic et ab extimis partibus in profundum revocare; potest et aër per arterias ad eam pertinentes ad carnes ferri ab ipsis attractus, quod etiam omni verborum contextui magis quadrat. Verum de attractione decretum controversum est. Nonnulli enim philosophi ac medici funditus ipsam substitulerunt, nonnulli esse quidem affirmant, sed in carnibus esse negant. Omnium autem rationes in commentariis explanatoriis reddi non posse diximus: multoties enim eadem saepius repetere cogeremur, commentariaque in longitudinem ac multitudinem paene innumerabilem excrescerent. Quin neque universum vitae tempus ad Hippocratis libros interpretandos satis esset, si cujusque dogmatis semper in qualibet particula ostensiones afferri debeant: lecturis praeterea molesta res esset et commentaria comparaturis,

Ed. Chart. IX. [511.]

Ed. Bas. V. (519r)

πολλῶν καὶ θαυανήμασι τε γραφήσεσθαι. βέλτιον οὖν ἔδοξεν
ἐξηγεῖσθαι μὲν ἐν τούτοις τοῖς ὑπομνήμασι τὴν διάνοιαν
ἐκαστης φήσεως, ὅπερ ἰδιὸν ἐστὶν ἐξηγητοῦ. προστιθέναι
δὲ καὶ τὰς αἰτίας, ἐλοτε τοῖς εἰρημένοις ὑπ' αὐτοῦ κατὰ
τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἀποδεδειγμένων δογμάτων, αὐτὰ δὲ τὰ
δόγματα μὴ κατασκευάζειν μὲν ἐνταῦθα, μόνον δ' ἀναμι-
νήσκειν ἐν τίσιν ἤδη βιβλίοις τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένων
ἀποδείκναι καθάπερ καὶ νῦν, ὅτι μὲν ἐλκόντων τὸν οἰκτεῖον
χρμὸν ἐφ' αὐτὰ τῶν τρεφομένων ἢ πρὸς αὐτὰ γίνεται φθορά
τῆς τροφῆς ἐν τοῖς τῶν φυσικῶν δυνάμειν ὑπομνήμασιν
ἀποδείκναι. τὸ δ' ἔκπνουν τε καὶ εἰσπνουν ὅλον τὸ σῶμα
διὰ τε τοῦ περὶ χρείας ἀναπνοῆς ὑπομνήματος καὶ τοῦ περὶ
χρείας σφυγμῶν, ὧν ἐν μὲν τῷ προτέρῳ ληχθῆναι τὴν
χρείαν τῆς ἀναπνοῆς ἐδείξαμεν εἶναι φυλακὴν τῆς συμμε-
τρίας τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν θερμοῦ. κατὰ δὲ τὸ περὶ
χρείας σφυγμῶν τὴν καθ' ὅλον τὸ σῶμα μετριότητα τῆς
θερμασίας ἐκ τοῦ τῶν ἀρτηριῶν ἔργον φυλάττεσθαι. ταῦτ'
οὖν ἐστὶν ἱκανὰ μόνα πρὸς τὴν τοῦ προτέρου μέρους τῆς

longo tempore magnisque sumtibus conscriberentur. Sa-
tis itaque fore existimavi, si in hisce commentariis cujus-
que partis sententiam enuclearem, quod explanatoris pro-
prium minus est; interdum vero et diotis ab ipso causas
alibi demonstratis placitis congruentes adjicerem, ipsa
autem placita hoc loco non adstruerem, sed quibus in li-
bris esim a me scriptis asserta fuerint, tantum in memo-
riam revocarem, quemadmodum et nunc faciam. His enim
quae nutriuntur, ad se proprium succum attrahentibus,
ad ipsa moveri alimentum in commentariis de viribus na-
turalibus disputatum est. Exspirabile vero atque inspira-
bile omne corpus esse, in commentario de usu spirandi
et in libello de usu pulsuum egimus: in priore quidem
utilitatem spirationis esse declaravimus, ut cordis calor
moderatus servetur; in secundo vero, in toto corpore ca-
loris mediocritatem arteriarum opera custodiri. Haec ita-
que sola abunde sint ad prioris verborum Hippocratis par-

Ed. Chart. IX. [541.]

Ed. Bas. V. (519.)

ρήσεως ἐξηγήσιν. ἐπὶ δὲ τὸ δεύτερον αὐτῆς ἤδη μετέλω-
 μεν, ἐν ᾧ τὸ δηλοῖ ἢ αἰσθήσεις, ὥς οὐ κατὰ συνήθειαν
 οὐθ' Ἰπποκράτους οὔτε καθόλου Ἑλληνικῶς ἐρμηνευόμενον.
 ἐπηρεοθώσαντο δὲ τινες, οἱ μὲν κατὰ δοτικὴν πιῶσιν αἰ-
 σθήσει γράψαντες, ἢ ἢ τὸ λεγόμενον ὑπ' αὐτοῦ τοιούτου
 δηλόν ἐστι τῇ αἰσθήσει ὥς ἐκπνοὴν καὶ εἴσπνοὴν εἶη τὸ
 σῶμα τῇ ζωῇ ὅλον, ἐπενηνεχθῆναι δὲ τούτοις τὸ σῶμα ὅλον
 ἐκ κοιλίας καὶ ἐξωθεν ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως μαρτυρούμενον,
 ὅπερ ταύτην ἐστὶν τῷ λέγειν, ὑπὸ τῶν ἐπαργῶν καιρομένων
 ἡμῖν διὰ τῶν αἰσθησέων. ἰδιωτῶν γε μὴν ἐνίων ἤκουσα
 θαυμάζοντων τὸ συμβῆναι αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς τῶν ποτίμων ὑδά-
 των λουτροῖς. ἐμπροσθεν γὰρ εἰς ἡλίου θερμοῦ καὶ ὀδο-
 πορίας ἦκοντες ἀνχηρόν τε τὸ σῶμα καὶ τὸ στόμα. ἐξρό-
 ταιον ἔφασαν ἔχειν, ἀμυχάνω τε δίψει συνέχεσθαι, μετὰ
 δὲ τὸ λουτρὸν ἀδικοῦν τε γενέσθαι καὶ τὸ σῶμα σχεῖν ὑγρόν.
 ὁμοίως δὲ αὐτῷ καὶ τὸ σύμπαν σῶμα μαλακόν τε καὶ ὑγρόν
 ἀπεργασθῆναι, τὸν ἐμπροσθεν ἀνχρὸν ἀποθίμενον. εἰς
 δὲ καὶ σαφῶς προσθῆναι τοῦ σώματος ἔφασκεν. ἔλκοντος τις

ticulae explanationem. Ad secundam jam deveniamus, in
 qua illud significat *sensus*, neque secundum Hippocratis
 morem, neque omnino secundum Graecam locutionem
 dictum est. Unde aliqui castigantes in dativo casu pro-
 tulerunt *sensui* scribentes; ut quod ab eo dicitur tale sit:
 perspicuum sensui est totum animalis corpus expirabile
 esse atque inspirabile. Atque his deinde subijcitur illud,
 carnes attractrices ex ventre et extrinsecus, sensu teste
 confirmatum, quod idem est ac si diceret, ab iis, quae
 evidenter sensibus nostris apparent. Nonnullos profecto
 vulgares audiivi, quod ipsis ex potabilium aquarum balneis
 acciderat admirantes. Prius enim per flagrantem solem
 confecto itinere domum reversi squalidum corpus osque
 aridissimum se habere dicebant, nec non et ardentissima
 siti cruciari; a lavatione autem sitim exstinctam esse,
 os humectatum pariterque corpus totum molle atque hu-
 midum affectum priorem deposuisse squalorem fatebantur.
 Alii vero et in solis corpore suum ad aquam attrahere in-

Ed. Chart. IX. [541. 542.]

Ed. Bas. V. (519. 520.)

ἐαντιοὺς κατὰ τὰς δεξαμενὰς ὕδαρ. τοιαῦτα μὲν οὖν τινὰ, ἃ καὶ τοῖς ἰδιώταις φαίνεται, μαρτύρια τοῦ δόγματος ἐξ αἰσθητικῶς λαμβανόμενα. τινὰ δ' ἐκ λογικωτέρων ἀποδείξεων εὐρίσκεται τοῖς ἰατροῖς, ὧν ἔστι μία καὶ ἦν ἐπεξῆς αὐτὸς εἶπεν, ἣν γνώσισθε κατὰ τὴν ἐχομένην ῥῆσιν. εἰς γὰρ τὴν προκειμένην ἀρκίσι καὶ ταῦτα, δυναμένων ἡμῶν ἐκ τῶν ὀρθοῖς εἰρημένων θεωρεῖν τὰ κακῶς τοῖς ἐξηγηταῖς γεγραμμένα.

β.

[542] (520) Ἐνθερμότερον φλέβιον αἵματος πλήθει ἀνίσχει τὸ καυσῶδες καὶ εὐθὺς ἀποκρίνει.

Φλέβιον Ἐνθερμότερον ἀκουστικόν ἐστὶ τὴν ἀρτηρίαν, ὁμολογούντων ἀπάντων τῶν ἐξηγησαμένων τὰ Ἱπποκράτεια βιβλία φλέβας οὐχ ὑπὸ τοῦτου μόνου, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων παλαιῶν ὀνομάζεσθαι καὶ τὰς ἀρτηρίας. τοῦτ' οὖν

dubitanter se percepisse affirmarunt. Haec sane, quae vel imperitis patent, decreti testimonia ab ipso sensu accepta sunt; aliquas vero ex subtilioribus rationibus a medicis inventa sunt, quarum una et illa est, quam ipse posterius assert, quamque in sequentibus verbis cognoscetis. Nam ad proposita intelligenda et haec satis sunt, nobis ex recte dictis et prae ab explanatoribus scripta deprehendere valentibus.

II.

Calidior venula sanguinis multitudine exustum procreat illisque fecernit.

Per venulam calidiorem arteriam intelligito, omnibus Hippocraticorum librorum interpretibus venas non ab hoc solo, sed etiam a multis aliis veteribus et arterias appellari, consentantibus. Haec igitur, inquit, venula sanguinis

Ed. Chart. IX. [542.]

Ed. Bas. V. (520.)

φῆσι τὸ φλέβιον, τὸ τοῦ αἵματος πλήθει θερμαινόμενον, ἀνίσχει τὸ καυσῶδες καὶ ἀποκρίνει. καυσῶδες δὲ λέγων τὸ γιννώμενον ἐκ τῆς θερμασίας, ὅπερ οἶον λίγνως τις ἔστι τοῦ θερμαινόμενου χυμοῦ σφοδρότερον. τοῦτο δ' οἷς ἂν θερμὸν τῇ κρᾶσει καὶ λεπτὸν ὑπάρχον τῇ συστάσει, ῥαδίως ἀποκρίνεται. ταύτην ἐγὼ νομίζω πιθανωτέραν εἶναι τὴν ἐξηγασιν, εἴπερ γε δεῖ τὸ ἀληθὲς ἅμα καὶ πρὸς Ἱπποκράτους δόγμασιν ἀκόλουθον ἔχειν σκοπόν· ὅτι μὲν οὖν ἀληθὲς ἔστι τὸ νῦν εἰρημένον ὑπ' ἐμοῦ δόγμα δίδεσθαι μὲν καὶ τῇ περὶ χρείας ἀνμπνοῆς, δίδεσθαι δὲ καὶ διὰ τοῦ περὶ χρείας σφυγμῶν. ἐν μὲν γὰρ ταῖς εἰσπνοαῖς, ὥς διὰ τε τοῦ στόματος καὶ παντός τοῦ δέρματος ἴσχει τὰ ζῶα, διετὴν ἀπιδείξασθαι ὠφέλειαν γίνεσθαι, τοιοῦσθαι μὲν αἰεὶ ἐμψυχόμενον τὸ ἐμψυτον θερμὸν, ὅπως μὴ διαφορηθῇ ἀπόλοιτο, καὶ μάλιστα ὅταν αὐξηθῇ ποτε καθ' ἡντινοῦν αἰτίαν. ἐπιγίγρεσθαι δὲ καὶ φώνησθαι ποτε βαρυνόμενον ὑπὸ πλήθους ὕλης ψυχρᾶς, ὃν τρόπον καὶ τὸ πῦρ ἐν τῇ ῥιπίζεσθαι. καὶ μέντοι καὶ αὐτὴν αὐτῷ τήδε τὴν διπλὴν

multitudine incalescens, exustum procreat et secernit: exustum dicens quod ex calore gignitur, quod succi vehementius calefacti tanquam fuligo quaedam est; id vero, utpote natura calidum et consistentia tenue, facile secernitur. Hanc ego probabilioram explanationem esse ducō, siquidem oporteat verum simul et Hippocratis decretis consentaneum habere propositum. At placitum nunc a nobis memoratum verum esse, in commentariis de usu spirandi et de usu pulsuum traditum est. Nam inspiratione qua per os et per omnem cutem animalia utuntur, duplicem capi utilitatem ostendimus, roborari quidem semper refrigeratum insutum calidum, ut ne dissipatum intereat et maxime quum ex qualibet causa adauctum est; excitari autem et valentius reddi, si quando frigidae materiae multitudine gravetur, quemadmodum et ignis ventilatione accenditur; quin etiam et hunc duplicem motum ipsi pro-

Ed. Chart. IX. [542.]

Ed. Bas. V. (520.)

κίνησιν, οἰκτεῖόν τε καὶ σύμφυτον εἶναι γυμνάσιον εἰς εὐτο-
νίαν ἄγον. αὕτη γὰρ χρεια τε καὶ φύσις γυμνασίων ἐστίν.
ἐπεὶ τοίνυν ἐμπροσθεν εἶπον ὁ Ἱπποκράτης, σάρκες ὀλκοὶ
καὶ ἔξωθεν, εἰς ἐπὶ τούτῳ προσθεῖς, ὡς ἔκπνουν καὶ εἰσ-
πνουν ἐστὶ τὸ σῶμα. τῆς μὲν οὖν εἰσπνοῆς αὐτῆς τὴν
γένεσιν καὶ τὴν χρειάν ἐνδείξατο διὰ τοῦ σάρκες ὀλκοί,
περὶ δὲ τῆς ἐκπνοῆς οὐδὲν εἰπὼν, εἰκότως ἐν τῇ νῦν προ-
κειμένη ῥήσει περὶ αὐτῆς διεῖλε, ἐπὶ τῶν ἀρτηριῶν ποιη-
σάμενος τὸν λόγον, ὅντα μὲν κοινὸν καὶ πρὸς τὴν καρδίαν,
αἰμυρότερον δὲ φαινόμενον. ὅτι δὲ κοινός ἐστι δῆλον ἐν-
θένδε, διὰ τὴν ἐμφυτον θερμασίαν ἐδείξαμεν γεννᾶσθαι τὸ
λιγνυῶδες περίττωμα κατὰ τὸ αἷμα, καὶ μάλιστα ὅταν ἡ
θερμότερον. ἀποκρίσεως οὖν αὐτῷ χρεια δηλονότι καὶ ταύ-
την ἡ φύσις ἐτεχνήσατο, τοῖς μὲν ἐκ τῆς καρδίας ἐκκριθη-
σομένοις διὰ τῆς ἐκπνοῆς, τοῖς δὲ καθ' ὅλον τὸ σῶμα διὰ
τῆς τῶν ἀρτηριῶν συστολῆς. τὰ μὲν οὖν ἐκ τούτων τε καὶ
τῶν γλεβῶν, ἐδείχθησαν γὰρ αὐταῖς συνανεστομωμένα, διὰ
τοῦ δέρματος εὐθίως ἐκκρίνεται τῇ συστολῇ τῶν ἀρτηριῶν

primum naturalemque exercitationem esse ejus vires inflau-
rantem, hæc enim est exercitationum natura et utilitas.
Postquam igitur antedixit Hippocrates, carnes attractrices
ex ventre et extrinsecus, deinde huic adjiciens, expira-
bile et inspirabile esse corpus, inspirationis quidem ipſius
ortum et utilitatem per illud indicavit, carnes attractri-
ces, de expiratione vero nihil dixit, jure in propositis
verbis ipsius meminit, de arteriis verba faciens, quæ et
cordi communia sunt, licet obscuriora de illo videantur.
Communem autem hunc sermonem esse inde patet. Ab
inſito calido fuliginosum excrementum in sanguine creari
diximus, ac potissimum quando est calidior. Illud igitur
excerni opus est; et id quoque natura molita est, quæ à
corde expellenda sunt, efflatione propellens; quæ vero ab
universo tempore per arteriarum compressionem, exclu-
dens. Fuliginosa igitur partim ex istis et ex venis, osten-
sum est enim inter ipsas communia ostiola interesse, per
cutem quam primum arteriis compressis excluduntur; par-

Ed. Chart. IX. [542. 543.]

Ed. Basf. V. (520.)

ἐκθλιβόμενα. τὰ δ' ἐκ τῆς καρδίας ὁ πνεύμων υποδίσχεται
 πρότερος οἷον το ταμείον τοῦ πνεύματος αὐτῇ παρεσκευα-
 σμένος, ἐλκούσῃ μὲν ἐν τῇ διαστολῇ, ἐκπιμπούσῃ δὲ ἐν ταῖς
 συστολαῖς. αὕτη μὲν ἡ ἡμετέρα γνώμη περὶ τῆς προκειμέ-
 νης ῥήσεως καὶ δειχθήσεται μικρὸν ὕστερον ἢ ἑξῆς αὐτῇ
 γεγραμμένη φυλάιτουσα τὴν ἀκολουθείαν καὶ πρὸς ταύτην
 μὲν αὐτήν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὴν προτεταγμένην αὐτῆς.
 ὅσοι δὲ περὶ καύσου γενέσιως ὑπέλαβον αὐτὸν ἐνταῦθα
 ποιῆσθαι τὸν λόγον, πρῶτον μὲν εἶσαν ἑλλειπῶς εἰρημένον
 τὸν περὶ τοῦ σάρκινος ὅλκοι λόγον. οὐ γὰρ ἔλκουσι μόνον
 εἰς ἑαυτὰς τὸ οἶκτιον, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ἐκκρίνουσα.
 τοῦ μὲν οὖν ἔλκειν ἡ χρεῖα προδηλο- [543] τέρα, τοῦ δ'
 ἐκκρίνειν ἀδηλοτέρα, καὶ δεῖται τινος εἰς πίστιν λόγου. με-
 ταβῶμεν οὖν ἐπὶ τὴν ἐχομένην ῥῆσιν ἥδη συντελοῦσάν τι
 καὶ αὐτήν, ὡς ἔφην ἀρτίως, εἰς διάκρισιν τῆς ἀμείνους
 ἑξηγήσεως.

---

tim ex corde pulmo prior suscipit, qui ipsi, quum qui-
 dem dilatatur, attrahenti, quum vero comprimitur, ex-
 pellenti, tanquam quoddam spiritus promptuariū prae-
 paratus est. Nempe haec est nostra de propositis verbis
 sententia et sequentia verba his ipsis ac superioribus con-
 nexa esse paulo post ostendam. Quicumque autem hoc
 loco ipsum de ardentis febris ortu loqui crediderunt, pri-
 mum quidem sermonem de ea parte carnes attractoriae,
 imperfecte dictum reliquerunt; non modo enim sibi con-
 veniens attrahunt, sed etiam alienum abjiciunt. Attrahendi
 quidem utilitas evidentior, abjiciendi vero et excernendi
 ignotior est et aliquam rationem ad fidem orationi facien-
 dam postulat. Descendamus igitur jam ad sequentem par-
 tem, quae et ipsa, ut dudum dicebam, ad meliorem ex-
 planationem internoscendam aliquid facit.

γ.

Καὶ οἶσι τὸ μὲν πῖον, χολὴ ξανθὴ, τὸ δ' αἷμα μέλαινα.

Ἀιανήσθῃται χρὴ περὶ τῶν δύο δοξῶν τῆς προεξηγουμένης ῥήσεως. ἡμεῖς γὰρ ἐλέγομεν αὐτὸν ἐπιδεικνύσαι τὴν χρεῖαν τῆς διαπνοῆς, ὀνομαζομένης οὔτω τῆς δι' ὅλου τοῦ σώματος ἐκ τῶν ἀρτηριῶν εἰς τοὺς τοὺς πορὰς τοῦ πνεύματος, ὥσπερ τῆς διὰ τοῦ στόματος ἐκπνοῆς. ἔνιοι δὲ περὶ καύσου γενέσεως ἐνόμισαν εἶναι τὸν λόγον, οἷς οὐ πάντι μαρτυρεῖν ἔφαμεν, τὰ ἀνίσχει τὸ καυσῶδες καὶ εὐθύς ἀποκρίναι. μήτε γὰρ εὐθείως ἀποκρίνεσθαι κατὰ τοὺς καύσους, ἅπερ αὐτοὶ φασὶ δὲ ἐμέτοις ἢ τῆς κάτω γαστρὸς ἐκκενοῦσθαι, μήτ' ἀναγκαῖον εἶναι προσχεῖσθαι τι τῶν τοῦ καύσου συμπτωμάτων τῷ περὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ λόγῳ, τὴν δ' ἡμετέραν ἐξηγήσιν ἀμείνονα τῆσδε φαμέν εἶναι, πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ τῶν ἐγκλημάτων τούτων ἐκτὸς εἶναι, δεύτερον δὲ καὶ ὅτι τὸ δόγμα πᾶν φαίνεσθαι διδασκόμενον ἐν τῷ λόγῳ

III.

Et quidem pingue, bilis flava; quibus vero sanguis, atra.

In proxime explanata parte duarum opinionem meminisse oportet. Nos enim diximus Hippocratem difflationis utilitatem demonstrare; per difflationem autem intelligi spiritus per totum corpus ex arteriis emanationem, sicut ore factam expirationem vocamus. Nonnulli vero de ardentis febris ortu sermonem esse putarunt, quibus non admodum favere illud dicebam, creat exustum et illico excernit: neque enim statim in ista ea excerni, quae ipsi vomitu aut per sedem evacuari dicunt, neque esse necesse aliquid ardentis febris symptomata in sermone de ejus ortu recenferi. At explanationem nostram meliorem esse defendimus, primum quidem quod his criminationibus caret; secundo loco quod in hoc sermone omne de spiritus intro forasque motione decretum traditum esse

Ed. Chart. IX. [543.]

Ed. Bas. V. (520.)

περὶ τῆς εἰσῶ τε καὶ ἐξῶ φορᾶς τοῦ πνεύματος, ἣν ἀπε-
 δείξαμεν ἐν τισὶν ἡμετέροις ὑπομνήμασιν, οὐ μόνον ἐν ταῖς
 διὰ τοῦ στόματος ἀναπνοαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς καθ' ὅλον τὸ
 σῶμα διαπνοαῖς γίνεσθαι, τινῶν μὲν ἔνεκα γενέσεως πνεύ-
 ματος ψυχικοῦ, καθάπερ Ἀσκληπιάδης, ἐνίων δ', ὡς Ἐρα-
 σίστρατος, οὐ τούτου μόνου, ἀλλὰ καὶ ζωτικοῦ, τινῶν δ'
 ἔνεκα θρέψεως τῶν πνευμάτων τοιούτων τὰς εἰσπνοὰς γίνε-
 σθαι λεγόντων, ἀπορουμένων δ' ἐν τῇ τὴν χρεῖαν ἀποδι-
 δόναι τῆς ἐκπνοῆς ὁ Ἱπποκράτης, ὡς εἰδείξαμεν ἐν τοῖς
 προειρημένοις ὑπομνήμασιν, ἀληθῆ χρεῖαν οὐ μόνον τῆς διὰ
 τοῦ στόματος ἐκπνοῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς καθ' ὅλον τὸ σῶμα
 διηλθῆν ἐν τῇ προκειμένῳ λόγῳ. τοὺς δ' ἐξηγησαμένους
 ἐτέρως μέμψασθαι δίκαιον, ἐπιλυθανομένους τίνος ἐξηγοῦν-
 ται βιβλίον. οὐ γὰρ ἂν εἰς ἄλλων ἀνδρῶν ὑπέαυρον τὸ
 δόγμα, τὴν ἀκολουθίαν ἀπολιπόντες ὧν Ἱπποκράτης ἡβου-
 λήθη. σαφῶς γοῦν εἰπόντος αὐτοῦ τὰς σάρκας ὀλοὺς ἐκ
 κοιλίας καὶ ἐξωθῆν, ὃ διαφέρει πάμπλου τοῦ νομίζειν, τῇ
 πρὸς τὸ κενούμενον ἀκολουθίᾳ τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἀνάδοσιν

conspicitur. Quam motionem in quibusdam nostris com-
 mentariis non solum per oris respirationem, sed etiam
 per diffationem a toto corpore fieri explanavimus, non-
 nullis quidem causa spiritus animalis generandi, ut dixit
 Asclepiades; quibusdam vero, ut Erasistratus, non hujus
 tantum, sed etiam vitalis; aliis praeterea spirituum isto-
 rum alendorum causa inspirationem fieri dicentibus, ex-
 spirationis autem usum referre dubitantibus, Hippocrates,
 ut in praedictis commentariis declaravimus, non modo
 per os expirationis, sed ejus etiam, quae ex qualibet
 corporis parte fit, usum in praesenti sermone perstrinxit.
 Aliiter vero interpretantes accusare aequum est, cujusnam
 auctoris librum interpretentur, obliquos; neque enim in
 aliorum virorum placitum deflexissent, eorum quae Hip-
 pocrates asseruit, consensum deferentes, ipso quidem cla-
 rissime dicente, carnes ex ventre et extrinsecus attrahere,
 quod longe ab ea opinione distat, quae cibi ex ventriculo

Ed. Chart. IX. [543. 544.]

Ed. Basf. V. (520.)

τῆς τροφῆς ἐν τῷ σώματι γίνεσθαι. πρῶτον μὲν ἐχρῆν ἰννοῆσαι μὴ μόνον ἐλκτικὴν τῶν οἰκείων εἶναι δύναμιν ἐν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλοτριῶν ἀποκριτικὴν. ἔπειτα γὰρ τοῦτο τοῖς ὑποθεμένοις προνοητικὴν εἶναι τὴν κρίσιν τῆς τοῦ ζώου διαμονῆς, ὣν εἷς ἦν καὶ Ἐρασίστρατος, δεύτερον δὲ τί ποτέ ἴσται τὸ τῆς ἐκκρίσεως διόμενον εἰπεῖν. οὐ γὰρ δήπου τὸ αἷμα γήσουσιν ἐξ οὗ τρέφεται τὸ σῶμα. τοῦτων οὖν ἐκεῖνοι μὲν οὐδέντερον ἔπραξαν, ὁ δὲ Ἱπποκράτης ὡς ὑπὸ τῶν αἰσθησέαι φαινομένων ἑκάτερον ἐναργῶς μαρτυρεῖται προεπιπῶν, ἐφεξῆς ἐπὶ τὴν χρεῖαν μετέβη τῆς καθ' ὅλον τὸ σῶμα διαπνοῆς, τὴν τῆς γενέσεως ἀναγκαίαν αἰτίαν εἰπὼν τῶν λεγνυδῶν περιττωμάτων. ἡ γὰρ τοι κατὰ τὸ σῶμα τῶν ζώων θερμασία περιττώματα ποιεῖ τοιαῦτα συνεχοῦς κενώσεως διόμενα. καὶ τοίνυν ἐν [544] τῇ προκειμένῃ ῥήσει τὴν ἔλην τῆς τῶν περιττωμάτων γενέσεως ἐδείξαμεν. ὡς γὰρ ἡ πλείων θερμασία γεννᾷ αὐτὰ πίκνυν, οὕτως καὶ ἔλατ τινες εἰσιν ἐπιτήδειοι πρὸς τὴν γένεσιν αὐτῶν, εὐλόγως οὖν ἐμνημόνευσε τῆς μελαίνης χολῆς. ἐμέ-

in corpus digestionem inanis consecutione fieri statuit. Primo quidem non modo vim propriorum attractricem, sed etiam alienorum expultricem inesse in carnibus animadvertere oportuit: hoc enim illis convenit dicere, quae praedicant a natura salutis animalium consuli, inter quos etiam fuit Erasistratus. Secundo quidnam excretionem egeat, dicere debuerant; neque enim sanguinem ex quo corpus alitur dicent. Horum quidem neutrum illi fegerunt. At Hippocrates ex sensui manifestis utrumque evidenter constare praefatus, deinceps ad usum ex omni corpore distillationis explicandum transitum fecit, necessariam fuliginosorum excrementorum ortus causam asserens: etenim in corpore animantium calor huiusmodi recrementa perpetua evacuatione indigentia procreat. Hac igitur in parte horum excrementorum generandorum materiam ostendit; nam sicut major ipsa generare aptus est, ita et materiae quaedam istis generandis habiles reperiuntur. Recta igitur ratione bilis atrae meminit: ipsam enim dupliciter con-

Ed. Chart. IX. [544.]

Ed. Bas. V. (520. 521.)

θετε γὰρ τὴν γένεσιν αὐτῆς εἶναι διττὴν, ἢ τε παχέος αἵματος καὶ τῆς ξανθῆς ὑπεροπτηθείσης. εἰ δέ γε περὶ καύσου γενέσεως ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, μάτην ἂν ἐμένοντο μελάνης χολῆς, ὥστε καὶ τοῦτου δῆλον εἶναι τὴν ἡμετέραν ἐξήγησιν ἀληθεύειν τε ἅμα καὶ ὁμολογεῖν τοῖς Ἱπποκράτους δόγμασιν, τὴν δ' ἐκείνων διαφέρεισθαι. (521) τὴν δ' αὐτὴν ταύτην ῥῆσιν εἶρηκε κατ' ἄλλο μέρος τοῦ βιβλίου, ἡμεῖς αὐτοὶ προεξηγησάμεθα, καθ' ἣν καὶ τοῦτο ἐλέγομεν. ὅτι τὸ πῖον, οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ λιπαροῦ καὶ πιμελώδους εἰρησθαι χρὴ νομίζειν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ γλυκίους παντός, ὡς περιλαμβάνεσθαι τῷ λόγῳ καὶ τὸ μέλι καὶ τὸ σίραιον, ὅπερ ἔφημα καλοῦσιν οἱ κατὰ τὴν ἡμετέραν Ἀσίαν Ἕλληνες.

δ.

Γνώμης, μνήμης, ὀσμῆς, τῶν ἄλλων καὶ πείνης, ὀργάνων ἀσκησις. πόνοι, σιτία, ποτὰ, ἀφροδίσια, μέτρια πάντα. ὁ ἐμψυχρότερος ἐν ψυχρῇ ὥρῃ καὶ χεῖρῃ ἐνθερμότερος ἴσται.

trahi didicistis, ex crasso sanguine et ex flava bile combusta; quod si de ardentis febris ortu sermo ipsi foret, frustra bilis atrae meminisset. Quamobrem et ex hoc perspicuum est, explanationem nostram veram esse, juxta et Hippocratis decretis consentaneam, illorum autem dissentientem. Ad haec eadem plane verba in alia libri parte conscripsit nosque ipsi ea superius enodavimus, ubi et illud dicebamus, pingue non solum de unguinoso et adipali, sed etiam de omni dulci, dictum esse putandum, ut eo sermone mel contineatur et siraem, quod hepsema, hoc est sapam in nostra Asia Graeci nominant.

IV.

Mentis, memoriae, olfactus, aliorum etiam famis instrumentorum exercitio. Labores, cibi, potus, somnus, res venereae, omnia mediocria. Frigidior frigido in tempore et regione, calidior erit.

Ed. Chart. IX. [544.]

Ed. Bas. V. (521.)

Ὅτι μὲν οὐδ' ὁ κατὰ πάθος ψυχρότερος οὐδ' ὁ δὲ ἡλικίαν ἐν ψυχρᾷ χώρᾳ καὶ ὥρᾳ δύναται γενέσθαι θερμότερος συμπεφώνηται πᾶσι, καὶ διὰ τοῦτο γε οἱ περὶ τὸν Σαβῖνον ἐπὶ τῶν θύσει ψυχροτέρων ἀληθῆ τὸν λόγον εἶναι φασιν. οὐ μὴν οὐδ' ἐπὶ τούτων ἀπλῶς ρηθεὶς ἀληθὴς ἐστίν, ἄνευ διορισμοῦ τοιοῦδε. τὸ περιϋστάμενον ἔξωθεν ψυχρὸν ὅτε μὲν πυκνοὶ καὶ ψύχει τὰ κατὰ τὸ δέρμα τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἐστὶ, οὐ μὴν ὡσαύτως γε ἂν διατίθῃται τὸ βάθος τοῦ σώματος, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ἀφορισμοῖς διώριστα κατ' ἐκείνον τὸν λόγον ἐνθα φησὶ, ἐστὶ δ' ὅκου ἐπὶ τετάττου ἄνευ ἔλκεος νύφ' εὐσάρκῃ, θέρμεος μέσου ψυχροῦ πολλοῦ κατὰ χυσις ἐπανάκλησιν θέρμεος ποιεῖται, οὕτω καὶ νῦν ἐστίν ἡμῖν διωριστέον. τὸ γάρ τοι καταχρόμενον τοῦ σώματος ἡμῶν ψυχρὸν, ἥτοι δεικνύεται περὶ τὸ βάθος, ὡς καὶ τὰ κατὰ τοῦτο μόρια παραπλησίως ψύξαι τοῖς ἐπιπολῆς, ἢ μόνα ψύχει τὰ κατὰ τὸ δέρμα. πρὸς μὲν οὖν τὸ βάθος ἔξικνούμενον ἐμψύχει τὰ κατὰ τοῦτο μόρια καὶ βλάβην οὐ συμπαρὰν ἐργάζεται καθ' ὅλον τὸ ζῶον. ἐκλυθείσης δ' αὐτοῦ

Quod neque affectu aliquo, neque ob aetatem, frigidior in frigida regione et tempore possit calidior effici, omnes confitentur. Idcirco et Sabini sectatores de natura frigidioribus verum esse sermonem tradunt. Verum tamen neque de illis absolute prolatus verum est, nisi hujusmodi conditiones additae sint. Frigidum exterius circumfusum, quod denset refrigeretque cutaneas partes, inter evidenter apparentia ponendum est, non tamen corporis penetralia similiter afficit. Sed quemadmodum in aphorismis definitum est ea in parte, ubi inquit: nonnunquam in distentione sine ulcere juveni carnoso, aestate media, frigidae multae inspersio calorem revocat, sic et hoc loco a nobis definiendum est. Frigida namque corpori nostro injecta aut ita alte subit, ut intima aequae atque extrema refrigeret aut sola cutanea frigore percellit. Ad profundum igitur descendens partes eas refrigerat et non levi noxa totum animal afficit, ipsius frigore concussis labefactatis-

Ed. Chart. IX. [544. 545.]

Ed. Basf. V. (521.)

τῆς δυνάμεως ἐν τοῖς ἐπιπολῆς τοῦ σώματος μέρεσιν, οἱ μόνον οὐκ ἂν εἴη ψύξει τὰ κατὰ βάθος, ἀλλὰ καὶ θερμότερα πολλῶν τῆς ἐμπροσθεν αὐτοῖς ὑπαρχούσης κράσεως ἀποδείξει. ὅσοι δὲ περὶ ἀραιὸν ἔχοντων τὸ δέρμα καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸ σάρκας, ἡγοῦνται τὸν λόγον αὐτῶν γεγονέναι πυκνουμένης τῆς ἐπιφανείας καὶ κατεχομένου τοῦ πρότερον ἐκκινουμένου θερμοῦ, λέγουσι μὲν τι τῶν ἀληθῶν, οὐ μὴν ἐχρῆν αὐτοὺς ὑπολαμβάνειν εἰρησθαι τοὺς οὕτω διαπνιόμετους καὶ ψυχροτέρους. μάλιστα μὲν γὰρ, ὥς ἐμάθετε, τοῖς ὕγροις καὶ θερμοῖς σώμασιν ὑπάρχει ταῦτα, δεύτερον δὲ τοῖς θερμοῖς, καὶ χωρὶς ὑγρότητος ἢ τοιαῦτα. τῶν ψυχρῶν δ' οὐδὲν εἰδιαφόρητόν ἐστι, ἀλλ' ἥτιον μὲν τοῦτο πέπονθε τὰ ὕγρα, μᾶλλον δὲ τὰ ξηρά [545] πλειονεκτεῖ δ' ἀμφοῖν τὰ φύσει θερμά. κατὰ τοῦτο οὖν μοι δοκοῦσιν ἀμαρτάνειν.

que viribus; at quae superficiem tantum corporis laedit, non solum interiora non refrigerabit, sed etiam calidiora multo, quam ipsorum prior temperatura esset, efficit. Ceterum quicunque de raram cutem rarasque sub ipsa carnes habentibus ipsum loquentum esse existimant, nunc quoniam ob diffiatum calorem istos frigidiores affectos esse dicunt, atque ideo spissescente cute, retentoque quod prius exhalabat calido, incalescere, aliquid sane videri dicunt, sed eos opinari non decebat, qui ita digerantur, frigidiores dictos esse. Haec enim, ut didicistis, humidis calidisque corporibus maxime insunt; secundo calidis, licet sine humore talia sint, nullum autem frigidum corpus facile dissolvitur, sed minus quidem humida, magis autem arida hoc sustinent, utriusque vero naturaliter calida praestant. Hac itaque ratione isti mihi falsi esse videntur.

ε.

Ὀδοντίων τὴν ἐγγύτατα κοιλίην καθαίρειν, αἵματός τε κοιλίην διαιρεῖν, καῦσις, τομή, θάλψις, ψύξις, πταρμός, φυτῶν χυμοί, ἐφ' ὧν τὴν δύναμιν ἔχουσιν καὶ πυκτῶν. κακούργων, γάλα, σκόροδα, οἶνος ἀπεξιόμενος, ὄξος, αἶλες.

Βοηθημάτων κατάλογον ἐνταῦθα πεποιήται καὶ συμ-
κράϊς καὶ μεγάλαις ὀδύναϊς ἀρμοτιόντων, ὥσπερ ἐν ἀφορι-
σμοῖς ἔγραψε τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς μόνον, ἐνθα φησὶν, ὀδύ-
νας ὀφθαλμῶν ἀκρητοποίη ἢ λοντερόν ἢ πυρήν ἢ φλεβοτο-
μήν ἢ φαρμακείην λύει. προσέθηκε τίνα νῦν βοηθημάτων
ταῖς ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ὀδύναϊς ἀνάρμοστα. τὸ μὲν οὖν
ἀπάντων πρῶτον εἰρημένον ἐν τῷ προκειμένῳ λόγῳ κάθαρ-
σις ἐστίν, ἣν . . . φιλονίκη . . . ἐρεθίζουσι, μήτε
ἀνοήση . . . βοηθήματα τελείως ἐξηγησάμεθα καθ' ὃν τίνα
τρόπον ἔγραψεν. περὶ δὲ τῶν ἐφεξῆς λεγομένων πρώτῃ
καῦσις ἐστὶ παραλαμβάνομένη κατὰ τὰ μεγάλα πέπονθότα

V.

*In doloribus proximum ventrem purgare oportet et san-
guinis ventrem rescindere. Ustio, sectio, calefactio, re-
frigeratio, sternutatio. Scirpium humores, in quibus
vim habent et cyceon; maleficorum, lac, allium, vinum
servefactum, acetum, sal.*

Remedia hoc loco enumerat et levibus et saevis do-
loribus succurrentia, sicut in aphorismis oculorum tantum
dolentium remedia scripsit, ubi inquit: dolores oculorum
meri potio tollit aut balneum aut fomentum aut venae
solutio aut cum medicamento purgatio. Hoc loco quae-
dam adjecit remedia, oculorum doloribus non convenien-
tia. Primum quidem omnium hoc in sermone enumera-
tum purgatio est, quam in . . . victoriae studiosa, irri-
tant, neque sulta . . . auxilia penitus, quemadmodum
scripsit, explicavimus. Primum vero inter deinceps enu-
merata ustio est, quae pessime affectis locis ob pravorum

Ed. Chart. IX. [545.]

Ed. Bas. V. (521.)

διὰ κακοχυμίαν πολλήν, ὡς ἐπὶ τῶν κακοηθεστάτων ἑλκῶν γίνεται, ποτὲ μὲν ἀντικρυς διαπύροις σιδήροις καίοντων ἡμῶν αὐτὰ, ποτὲ δὲ φαρμάκοις καυστικοῖς. ἐπεξῆς δὲ τῇ κατακαύσει γέγραπται τομὴ, παύουσα καὶ αὐτὴ τὰς ὀδύνας, τῶν ἤδη πῦρον ἔχόντων πολὺ μορίων ἐπὶ φλεγμοναῖς μεγάλαις προηγησάμεναις, εἰθ' ἐξῆς θάλψις, ἐν λουτροῖς τε δηλονότι καὶ πυριάσεισι γινομένη. προηκηκόατε δ' ἤδη τὰς ὕλης τῶν πυριάσεων, ἐφ' ὧν τε προσήκει κεχρησθαι διαθέσεων ὀδύνην ἐπιφερουσῶν, ὅσον ἐπὶ μὲν τῶν κατὰ θώρακα, δι' ὧν αὐτὸς εἶπεν ἐν τῷ περὶ διαίτης ὁξέων. ἐπὶ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν διὰ σπόγγου μαλθακοῦ, μὴ φέροντος τοῦ μορίου τὰς διὰ τῶν μαρσίητων τε καὶ καταπλάσματων θάλψεις, ἀλλὰ καὶ ἡ δι' ἐλαίου κατάνιλησις ἐπὶ τε τῶν μέσων τοῦ σώματος καὶ τῆς κεφαλῆς ἴαμα πόνων ἐστὶ θάλψις οὔσα, καὶ ἡ δι' ὕδατος ἐπὶ τῶν καλῶν, καὶ συνεχιστάτῃ καὶ πλείστη χρήσις ἐπὶ τῶν ὀδυνωμένων μορίων, ἢ διὰ τῆς θάλψεως γίνεται τοῖς ἰατροῖς, ἐπειδὴ καὶ τὰ τεταμένα χαλᾷ καὶ τὰ πεπληρωμένα κενοῖ καὶ τὰ κατεψυγμένα θερ-

succorum exuberantiam, ut in perquam malignis ulceribus evenit, adhibendum nonnunquam palam candentibus ferramentis, nonnunquam ustoriis medicaminibus, ea nobis utentibus. Post ustionem sectio posita est et ipsa locorum multum jam pus habentium dolorem finiens, postquam ingentes phlegmonae praegressae sunt. Deinde calefactio, levationibus scilicet atque fomentis arcessita. Alias vero fomentorum materias edocti estis, quibus vitiis dolorem excitantibus admovenda sint, ut pectoris morbis per ea quae ipse in libro de ratione victus acutorum recensuit; oculis autem per mollem spongiam, non ferente loco per sacculos et cataplasmata calefactiones; quin et ex oleo conspersio in mediis corporis partibus et capite, calefactio quoniam sit, doloribus remedio est. Ex aquae calidae sibi extremorum membrorum dolor tollitur. Atque frequentissimus et plurimus in dolentibus particulis calefactionis usus apud medicos est, nam et contenta relaxat, completa evacuat, refrigerata calefacit. Refrigerata

Ed. Chart. IX. [545. 546.]

Ed. Bas. V. (321.)

μαίνει. τῇ ψύξει δὲ ἀπανιώτερον ἐπὶ τῶν ὀδυνομένων χρο-
 μεθα, πυκνούσῃ μὲν τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν αὐτῶν καὶ διὰ
 τοῦτο τὰς διαπνοὰς εἰργούσῃ, τεινούσῃ δὲ μᾶλλον τὰ τετα-
 μένα. μόνας οὖν τὰς θερμὰς δυσκρασίας, ὅσαι χωρὶς πλῆ-
 θους συνίστανται, ψύξεις ἰάσεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐξ ἐγκαύ-
 σιως ὀδυνομένων τὴν κεφαλὴν ἢ διακαιομένων ὑπὸ πυρετοῦ.
 κατατιλούντες οὖν αὐτὴν ῥοδίνῳ ψυχρῇ θεραπεύομεν τὸ
 σύμπτωμα καὶ τῶν ἐρυσιπελάτων τὰ δὲ ὑπερβάλλουσιν θερ-
 μασίαν ὀδυνοῦντα . . . καὶ ποδάγρας ὡσαύτως ἐφ' ὧν τὸ
 ρεῖμα χολῳδὲς τε ἢ θερμόν. ἐφεξῆς δὲ τοῖς εἰρημένοις γέ-
 γραπται, φυτῶν χυμοὶ ἐφ' ὧν τὴν δύναμιν ἔχουσιν. ἥς
 πάλιν λέξεις ἢ διανοίᾳ μοι δοκεῖ τοιαύτη τις ὑπάρχειν,
 ὀδυνοῦν ἰάματά σοι γενήσεται ποτε καὶ οἱ τῶν φυτῶν χυ-
 μοί. ταῦτα δ' εἶσι πάμπολλα, τὰ μὲν ὑγρὰ διαμέροντα, τὰ
 δὲ πηγνύμενα. πρῶ- [546] τον μὲν τὸ ἔλαιον ἤδη παμ-
 πόλλον χρεῖαν ἡμῖν εἰς τὰς ὀδυνομένων ἰάσεις τε καὶ παρη-
 γορήσεις περὶ χειρὸς θερμὸν προσφερόμενον, εἰθ' ἐξῆς ἄλλα
 πολλὰ τοίτου πολὺ μᾶλλον θερμαίνοντα, δάφνινον, κέδρινον,

tione autem rarius sedandis doloribus utimur, membrorum
 quidem exteriorem superficiem densante et propterea dif-
 flationes impediēte, distensa vero magis intendente.
 Solas igitur calidas intemperies sine materiae multitudine
 fractus refrigeratio discutiet; sicut in capitis dolore ob
 solis aestum aut febrim ardorem. Caput igitur oleo ro-
 faceo frigido perfundentes symptoma curamus et erysipe-
 lata, ob excellentem calpreu dolorem inferentia . . .
 nec non et podagras, in quibus biliosa calidave fluxio
 est. Post dicta autem deinceps scriptum est, stirpium
 humores, in quibus vim habent, quorum item verborum
 sententia talis plane mihi esse videtur. Dolorum medici-
 nae tibi nonnunquam fuerint et stirpium humores; isti
 vero permulti sunt, quidam liquidi permanentes, aliqui
 spissifcentes. In primis sane oleum per multam nobis uti-
 litatem tollendis sedandisque doloribus, si calidum adhi-
 beatur, praestat. Deinde et alia multa longe plusquam
 ipsum calefacientia, ut laurinum, cedrinum, recininum,

Ed. Chart. IX. [546.]

Ed. Bas. V. (521.)

κίκινον, σινάπινον, ραφάνινον, ὑγρά μὲν ταῦτα, πεπηγότα δὲ τὰ μὲν μᾶλλον τὰ δὲ ἥτιον, αἱ τε ρητίναι καὶ μάλιστα αὐτῶν αἱ αὐτόρρητοι καλούμεναι, θάψια τε καὶ εὐφόρβιον, οἷ τε ὅποι πάντες, ὁ Κυρηναῖος, ὁ Παρθινός, ὁ Ἀσσύριος, ὁ σαγαπηνός, ὁ ἐκ τῶν τεθυμᾶλλον, ὁ ἐκ τοῦ πάνακος ὁ ἰδίως ὀποπάναξ καλούμενος. ἐκ τοῦδε τοῦ γένους ἐστὶ καὶ ἡ χαλβάνη καὶ ἄλλα πολλὰ περὶ ὧν ἔμαθες ἐν ταῖς τῶν ἀπλῶν φαρμάκων δυνάμεσιν. εἴαν τε γὰρ ὁπὸς ἡ τιτος, εἴαν τε χυλός, ἐν τῇ τῶν χυμῶν προσηγορίᾳ περιλαμβάνεται. τούτου τοίνυν τοῦ γένους ἔσται καὶ ἡ ὑγρά πίττα καὶ τὸ πίσσανον ὀνομαζόμενον, ἔτι δὲ καὶ τὸ κατὰ τὴν Κιλικίαν καπέλαιον, ἔτιρά τε μυρία τὰ μὲν ἐκ βοτανῶν, τὰ δ' ἐκ θάμνων, τὰ δ' ἐκ δένδρων γινόμενα, καθ' ὧν ὄνομα κοινόν ἐστὶ τὸ φυτὸν, οὗ νῦν Ἱπποκράτης ἐμνημόνευσε, φυτῶν χυμοί· προσέθηκε δ' αὐτοῖς, ἐφ' ὧν δύναμιν ἔχουσιν, ἀσαφῆ διὰ συντομίαν τὸν λόγον ἐργασάμενος. εἰκότως τοιγαροῦν οἱ ἐξηγηταὶ διηνέχθησαν, ἄλλοι ἄλλως· οὐ μόνον ἐξηγησάμενοι τὴν λέξιν, ἀλλὰ καὶ μεταγράψαντες. ὅπως

sinapinum et raphaninum. Haec quidem liquida: concreta vero alia plus, alia minus et resinae, maximeque inter eas, quae sponte sua destillant et thapsia et euphorbium et succi omnes, Cyrenaeus, Parthicus, medicus, Assyrius, sagapennis, ex tethymalis, ex panace, qui et proprie opopanax dicitur. Hujus generis sunt et chalbana et alia multa, quae omnia in commentariis de simplicium medicinarum viribus didicisti: siue enim succus sit alicujus, siue liquor, sub humoris adpellatione comprehenditur. Hujus itaque generis sunt et liquida pix et piceum, quod vocatur et in Cilicia capnelaeon, aliaque innumerabilia, aliqua ex herbis, aliqua ex fruticibus, aliqua ex arboribus confecta, quorum commune vocabulum stirps habetur, cujus hoc loco Hippocrates meminit dicens: stirpium humores. His vero adjecit, in quibus vim habent, obscurum breuitate sermonem faciens. Igitur haud abs re explanatores dissident, alius aliter non modo interpretantes, sed etiam scribentes. Quamobrem, ne nimia scribam, eos

Ed. Chart. IX. [546.]

Ed. Bas. V. (522.)

(522) οὐκ μὴ γράφοιμε πολλά, καταλείπων αὐτοὺς ἃ δοκεῖ
μοι πιθανώτατα εἶναι, ταῦτα ἱρῶ μόνα. τῶν τοίνυν φαρ-
μάκων ὅσα πρᾶναι τὰς οὐσίας πίνυται, ὥσπερ ἄλλο πρὸς
ἄλλην διάθεσιν, οὕτω καὶ πρὸς μόριον ἄλλο δύναμιν ἔχει.
μακροτέρου δ' ὄντος ἢ καθ' ὑπόμνημα τοῦ λόγου, διὰ πα-
ραδειγμαίων ὀλίγων αὐτῶν ἐπιδραμεῖν ἔγνωκα. τὸ μὲν οὖν
τὰς οὐστηρὰς διαθέσεις μὴ πάσας δεῖσθαι τῶν αἰτῶν φαρ-
μάκων, ἔχω σοι παράδειγμα τούδε. δακνωδῶν ὑγρῶν ἐν μὲν
τοῖς ἐντέροις περιχομένων, τὰ περικλύζοντα πρότερον ἐνίεν-
τες, ὧν ἐστὶ καὶ μελίκρατον καὶ πισσάνης χυλός, ὅταν ἐκ-
κριθῇ ταῦτα, τὰ πρᾶνοντα τὰς δῆξεις ἐπενέμειν, ὅσα τε
ἐμπλάττεσθαι καὶ περιπλάττεσθαι δύναται τῇ τῶν ἐντέρων
ἐπιπολῇ, ἃ κωλύουσιν προσπίπτειν τοὺς καταφερομένους
ἄνωθεν εἰς αὐτὰ δάκνοντας χυμούς, ἐδέσματα τε δίδομεν
αὐτοῖς ἄχρημα τε καὶ ὅσα δύσφθαρτα. κατὰ δὲ τὴν ἀνω
κοιλίαν καὶ μάλιστα αὐτῆς κατὰ τὸ στόμα τοιούτων περι-
χομένων χυμῶν ἐμὴν μὲν πρῶτον αὐτοὺς κελεύομεν. εἰ δὲ
δυσσεμεῖς εἶεν, ἔλαιον ἢ ὑδρέλαιον ἢ τε τοιούτον καταρρόφῃ-

omittere, quae mihi simillima veri videantur, ea sola re-
feram. Medicamentorum igitur quaecunque dolores se-
dere apta sunt, sicut aliud alii affectui, ita et aliud alii
membro prodesse idoneum est. Hac de re autem sermo
quia commentarii modum excedit, breviter ipsum per
exempla perstringere constitui. Porro quod non omnes
cum dolore affectus iisdem egeant medicamentis, istud tibi
exemplo esto. Mordacibus succis in intestinis contentis
eluentia quum prius per inferiores partes immiserimus,
inter quae multa est, ptisanæ cremor et excreta hæc
fuerint, morsus deinde mitigantia et quaecunque inhae-
rentia et intestinorum tunicas operientia superne inciden-
tes mordaces humores arcent, in sedem damus; edulia
præterea ipsa bonum succum creantia et quae difficulter
corrumpantur, exhibemus. At in superiore ventre et
maxime in ejus ostiolo id genus contractis humoribus in-
primis eos vomere jubemus. Quod si ad vomitum parati
non sint, simplex oleum aut cum aqua temperatum aut

Ed. Chart. IX. [546. 547.]

Ed. Bas. V. (522.

σαι δίδομεν, ἐφ' ᾧ τῶν ἐμέτων γενομένων ἔξωθεν μὲν ἐπι-
τίθεμεν τῶν στεγνόντων τὶ καὶ δυσωδῶν, ἔνδοθεν τροφὰς
εὐχύμους τε ἅμα καὶ δυσφθάρτους καὶ τι καὶ στυφον ἐχού-
σας. τοῖς δ' ὀφθαλμοῖς τοιούτων ἐν ὅλῳ τῷ σώματι προ-
καθαίρομεν. εἰ δ' αἵματος πλήθος, ἐπὶ τὴν ἐν ἀγκῶνι
γλέβα τὴν ἔξωθεν ἣν ὤμιαλαν καλοῦσιν ἤκομεν, εἴθ' ἑξῆς
φαρμάκῳ χρώμεθα τῶν ἀπαλωτάτων τέ τινα καὶ ἀδηκτοτά-
των, ἐφ' ᾧ νηστεύσαντα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς ἐσπέραν
ἐπὶ λουτρόν ἄγομεν. εἰ δὲ μήτε καθάρσειως δίοιτο μήτε
φλεβοτομίας, τοῖς τ' εἰρημένοις φαρμάκοις καὶ τῷ λουτρῷ
μετ' αὐτὰ, καθάπερ ἴσται, τὰς τοιαύτας ὁδύνας ἐξιῶμεθα,
μήτε ταῖς κατὰ γαστέρα δῆξεισι τῶν κολλυρίων ἐνέιντες τι,
μήτε τοῖς ὀφθαλμοῖς τράγον χυλῶν ἢ στέαρ αἰγῶς ἢ κρη-
τὴν ἄδηκτον ἢ τι τῶν ἄλλων ὅσα διὰ τῆς ἔδρας [547]
ἐνέλεται. ἀρχέσει ταῦθ' ὡς ἐπὶ παραδείγματος εἰρησθαι
πρὸς ἐνδείξιν τοῦ τὴν αὐτὴν διάθεσιν οὐ τῶν αὐτῶν δι-

quiddam simile forbendum praebemus, per quod citato vomitu exterius aliquid adstringens odoratumque superimponimus; sumendos autem cibos exhibemus boni succi, aegre dissolubiles et nonnulla adstringendi vi praeditos. Oculis vero dolentibus horum nihil facimus; sed universi corporis inutilem materiam prius medicamento educimus. Quod si redundet sanguis, ad cubiti venam exteriorem, quam humeralem vocant, scindendam accedimus; deinceps medicamine aliquo quam mollissimo et neutiquam mordaci utimur; deinde per totum diem usque ad vespertinam jejnantem ad balneum ducimus. Quod si neque purgatione, neque venae scissione indigeat, dictis medicamentis et post ipsa lavatione, sicut novistis, ejusmodi dolores medicamur, neque ad ventris morsus collyrion aliquod immittentes, neque oculis tragi succum aut caprae adipem aut seratum morsu vacans aut id genus aliquid adhibentes, quale in sedem injicere soliti sumus. Haec exempli causa dixisse satis esto ad illud edocendam eandem affectum diversis

Ed. Chart. IX. [547.]

Ed. Bas. V. (522.)

σθαι βοηθημάτων, ὅταν ἐν διαφέρουσι γίνηται αὐτοῖς. ἐπι-
 διῆξαι γὰρ πρόκειται κατὰ τίνεα διάνοιαν ὁ Ἱπποκράτης εἶπε,
 φυτῶν χυμοὶ ἐφ' ὧν δύναμιν ἔχουσι. τὸ γὰρ ἐφ' ὧν ἦτοι
 μορίων ἢ διαθίσεων ἢ τρόπων χρήσεως ἀναγκαῖόν ἐστιν
 ἀκοῦσαι. λέγει δὲ τρόπους χρήσεως, ὅταν ἦτοι τὴν αἰτίαν
 αὐτὴν τις ἐκκόπη, δι' ἣν ὀδυνᾶται τὸ πεπονθὸς μέρος,
 ἦτοι τὸ γιννόμενον ἐξ αὐτῆς πυσώδης πνεῦμα διαφορῇ.
 καὶ τοῦτ' αὐτὸ ποιεῖ διτιῶς, ἢ λεπτύνων αὐτοῦ τὸ παχὺ
 καὶ πυσώδης ἢ ἀραιῶν τὸ περιέχον αὐτὸ σῶμα. καὶ μέντοι
 καὶ περὶ ταῦτα τρόπος ἕτερός ἐστιν ἀνωδυνας ποιητικός
 ἐκ τοῦ ταρκοῦσθαι τὴν αἰσθησιν γινόμενος, ἐφ' οὗ καὶ
 συνίσταται ἐστὶν οὐ τῆς τυχεύσης μίξαι τῇ ταρκατικῇ
 τᾶλλα καὶ μὴ μόνῳ χρήσασθαι. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ἐν τῇ
 Φιλονείῳ φαρμάκῳ τὴν μὲν τῆς ὀδύνης παῦλαν ἢ τῆς αἰ-
 σθησεως ἄρκην ποιεῖ, τὰ δὲ ἐργαζόμενα ταύτην ἐστὶν ὅτε
 τοῦ μήκωνος ὅπως καὶ τὸ τοῦ ὑοσκυάμου σπέρμα, ταῦτα δ'
 εἰ μόνον προσενεχθεῖη, παντάπασιν μὲν ἐλίγω δοθέντα
 τὴν ὀδύνην οὐ δυνήσεται παύειν· εἰ δ' ἐν ᾧ μέτρῳ λη-

locis excitatum non eadem remedia postulare. Ostendere
 enim propositum est, in quo sensu Hippocrates dixerit,
 stirpium humores in quibus vim habent: illud enim in
 quibus aut membris aut affectibus aut modis utendi, in-
 telligere necesse est. Dico autem utendi modos; quum
 aut ipsam causam, ob quam affecta pars dolet, remove-
 mus aut flatuosum spiritum ex illa creatum discutimus;
 idque ipsum duobus modis efficimus aut spiritus crassam
 flatuosamque partem extenuantes aut continens ipsum cor-
 pus rarefacientes. Quin etiam ad haec modus alius in-
 dolentiae effector est, scilicet qui sensum habet ac stu-
 pefacit, in quo prudentiae non vulgaris est, stupefactorio
 medicamento alia permiscere, neque eo solo uti. Quem
 enim praeterit, a Philonio, quod vocatur, medicamine,
 dolori finem stupore sensus imponi; stuporem vero et tor-
 pore papaveris succus et alterci semen efficiunt. Haec
 si sola perpauca exhibeantur, dolorem sedare non pote-
 runt; quod si tantum ex istis detur, quantum acceptum

Ed. Chart. IX. [547.]

Ed. Basf. V. (522.)

φθίντα παύσαι δύναται, τοῦτ' ἔχει τὸ μέτρον, οὐ μικρὰν βλάβην ἐργάζεται κατὰ τὸ πάσχον μόριον. ἴν' οὖν μῆτε μεγάλως αὐτὸ βλάβῃ καὶ νευρώσῃ τὴν αἰσθησιν, ἢ τῶν ἄλλων φαρμάκων μίξις εὐρέθῃ τῷ Φίλωνι. τίς δὲ ἐστὶν ἡ μέθοδος ἢ χρώμενος ἂν τις ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἦκοι κατασκευὴν τῶν φαρμάκων, ἐν ταῖς περὶ συνθέσεως αὐτῶν εἴρηται. περὶ μὲν δὴ τούτων ἱκανὰ καὶ ταῦτα, θεωρήμεθα δὲ περὶ τῶν ἐφεξῆς εἰρημίνων ὧν ἡγεῖται πρῶτος γεγραμμένος ὁ κυκλῶν. ὅτι μὲν οὖν οἶνος ὀδυνας ὀφθαλμῶν, ὅσαι δὲ ἔμφραξιν γίνονται παύει, διὰ τῶν εἰς τοὺς ἀπορισμοὺς ὑπομνημάτων ἐμάθετε. τῶν δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅσαι κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον γίνονται, ποτὲ μὲν διὰ πάχος αἵματος, ποτὲ διὰ ψύξιν, ἀναμνησθητε πολλὰκις ἰωρακίους ἐπὶ τε τῶν κατὰ κοιλίαν ὀδυνῶν, ἐπὶ τε τῆς καλουμένης ἡμικραίας, οἶνον ἀκρατέστερον αὐτίκα μὲν ὠφελήσαντα σαφῶς, ὕπνου δὲ ἐπιγενεμένου τελῶς παύσαντα· τεθείασθί με διδόντα οἶνον οὐκ εὐθείως νήσιτε, ἀλλ' ἐπὶ τροφῇ. τῶν

sedare dolorem possit, insigni noxa membrum dolens afficietur. Igitur ne ipsum magnopere offendatur, neque sensus obtorpeat, aliorum medicaminum permixtio a Philone excogitata est. Quatenam vero sit methodus, qua quis utens hanc medicamentorum structuram moliatur, in libris de ipsorum compositione proditum est. Et de his hactenus. Nunc quae sequuntur, consideramus, inter quae prima est vox illa, cyceon, nempe quod vinum dolores oculorum ex obstructione orientes mitiget, ex aphorismorum interpretationibus didicisti. Nunc vero aliorum, quicunque eadem ratione concitantur, dolorum nonnunquam ob sanguinis crassitudinem, nonnunquam ob frigus, vobis in mentem veniat, quam saepius et in ventris doloribus et in dolore capitis vocato hemicraera seu hemicranea, meracius vinum sumtum confestim quidem manifeste juvisse, accedente deinde somno, in totum dolorem sustulisse, videritis. Vidisti autem me non illico jejuno, sed ab assumpto cibo exhibere. At hoc loco Hippocrates

Ed. Chart. IX. [547.]

Ed. Bas. V. (522.)

δὲ ὁ Ἰπποκράτης ἔμιξεν ἀμφότερα καὶ τὴν τροφήν καὶ τὸ πόμα. τοιοῦτον γάρ τι πρῶμά ἐστιν ὁ πυκνὸν, ὡς καὶ παρ' Ὀμήρου μεμαθήκατε. μὴ γινύτων μὲν ἄλλα τῷ οἴνῳ, κοινὸν δ' ἐχόντων ἀπάντων αὐτόν. ἴσως καὶ τι τὸ μετ' ἀλφίτων μὲν εἶναι τὸν οἶνον. ἐξ ἀνάγκης δὲ καὶ τι ἄλλο ἐκ τοῦ πυκνῶν ὀνόματος ἀξιῶσι τις δηλοῦσθαι τοὺς παλαιούς, εὖ τω μᾶλλον ἐπιδεικνύς κεχρησθαι τῇ προσηγορίᾳ, χρησθαι δὲ ποτε καὶ τροφῆς χωρὶς οἴνου τῶν οὕτως ἀλγούντων τινὰ κτελὺσας ἔνεκα τοῦ βεβαιῶσαί μου τὴν ὑπόληψιν, ἐθισάμην ὡς προσεδόκησα παροξυνθέντα θερμῶν αἱμῶν πολλῶν ἀθρόως ἀναδραμόντων ἐπὶ τὸν πεπονθότα τόπον, ἐφ' οἷς ἀνώμαλός τε ἅμα δυσκρασία καὶ πλήρωσις ἠκολούθησε τοῦ μέρους. ἐπιδέδεικται δὲ ἡμῖν ἡ μὲν πλήρωσις τῷ διατείνειν πάντα τὰ σώματα ὀδύνας ἐργαζομένη τοῖς ἀσθενέσιν, ἡ δ' ἀνώματος δυσκρασία διὰ τὸ τινὰ μὲν εἶναι κατὰ φύσιν ἔχειν μόρια, τινὰ δὲ ὁμιλεῖν αὐτοῖς ἐψυγμένα. γίνεται γὰρ ἐν τοῖς τοῖς ἐκ τῶν παρὰ φύσιν ἐχόντων εἰς τὰ κατὰ φύσιν ἔχοντα διάδοσις τῆς ψύξεως ἀνιαιρά. τὰ δὲ

utrumque miscuit et cibum et potum: tale enim quiddam cyceon est, quemadmodum et apud Homerum didicistis, miscentibus quidem alia cum vino, commune vero omnium ipsum habentibus; fortasse et cum polenta vinum miscabant. Necessario autem et alia misceri ex hoc nomine, cyceon veteres signare quispiam putaverit, sic eos adpellationem hanc in eum sensum magis accipere indicans. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum sine cibo, vino uti iubens, ut opinionem meam confirmarem, multis subito calidis vaporibus affectum locum petentibus, eum, uti fui veritus, cruciatum animadverti: ab illis enim et inaequalis intemperies et repletio membro acciderunt. Alibi vero nos explicavimus repletionem quoquo versus corpora distendentem, imbecillis partibus dolorem inferre, sed inaequalem intemperiem ea ratione, quod aliquae partes adhuc naturaliter affectae sint, aliquae refrigeratae ipsis sint proximae: in istis enim a male affectis partibus ad recte valentes molestia quaedam frigoris distributio fit;

Ed. Chart. IX. [547. 548.]

Ed. Bas. V. (522.)

ὅλα ψυχθέντα καὶ ὡς [548] ἂν εἶποι τις ἐκτικὴν κτησά-
μενα τὴν τοιαύτην κράσιν, οὐκ ὀδυνᾷται. τὴν γὰρ φύσιν,
φθοῖ, διαλασσάμενοις καὶ διαφθειρομένοις αἱ ὀδύναι
γίνονται, οὐ διηλλαγμένοις οὐδὲ διεφθαμένοις ἤδη. τὸν
μὲν οἶνον αὐτὸς τε προσιδόκησα βλάψειν ἄνεν τῆς τροφῆς
πινόμενον, ἣ τε πείρα μαρτυρήσασα βεβαιότεραν μοι τὴν πί-
στιν εἰργάσατο. κυκλῶν δ' οὐκ ἂν βλάψειεν ἔχων ἐν αὐτῇ
τὴν τροφήν. ἐκ γὰρ τῆς ἀμφοῖν συμμέτρου μίξεως ὁμαλὴ
κατὰ βραχὺ θάλψις ἐν τοῖς πεπορθόσι μορίοις ἀνῆκανομένη
χωρὶς αἱμῶν πολλῶν ἐκθερμαίνει τε τὰ κατεψυγμένα καὶ
διαφορεῖ τὰ ἐμπεφραγμένα. διέρχεται γὰρ ὅσα πρότερον
ἐν τισιν ἐσφίγγησαν διὰ πάχος, αὐτὰ τε λεπυνόμενα καὶ
χεόμενα τῶν τε περιεχόντων αὐτὰ σωμάτων ἀραιότεραν
ἀποτελουμένων, ἅπερ ἐπὶ τῶν θερμαινόντων ὁμαλῶς γίνε-
σθαι φιλεῖ. καὶ οἱ πταρμοὶ δὲ, καὶ γὰρ τούτους ἐρετῆς
ἔγραψεν, ἐναργῶς φαίνονται κεφαλαλγίας ἰώμενοι, τὰς ἐπὶ
πλήθει φυσώδει πνεύματος γνωμένης ταυτὶ μὲν οὖν ἅπαντα
μέχρι τῶν πταρμῶν ἐπιδέδεικται μοι τοῦ προτεθέντος εἶ

at omnes refrigeratae, ut ita dicam, hecticam quandam
temperaturam adeptae non dolent. Quibus enim, inquit,
naturae mutantur atque corrumpuntur, dolores excitantur,
non permutatis jam atque corruptis. Ego profecto vinum
sine cibo epotum laesurum esse arbitrabar et experientia
idem testata firmiorem sententiam meam reddidit, cyceon
autem quum in se ipso cibum contineat, offendere nequa-
quam poterit: nam ex utriusque mediocri milione aequa-
bilis paulatim calefacti, si in partibus affectis augefcens
sine multis vaporibus et refrigerata calefacit et inculcata
dissipat. Quaecunque enim prius aliquibus in locis ob
crassitudinem inhaeserant, eos attenuata et sufa permeant,
continentibus etiam ipsa corporibus rarioribus laxioribus-
que affectis, quae ab aequabiliter calefacientibus fieri so-
lent. Sternutationes quoque; nam et hos deinceps scri-
psit, dolores capitis ex multo flatuoso spiritu ortos per-
spicue remove cernuntur. Haec igitur omnia usque ad
sternutationes cum eo, quod ab initio propositum fuit,

Ed. Chart. IX. [548.]

Ed. Basf. V. (522. 523.)

ἀρχῶν ἔχεισθαι, κακῶς ὑπὸ τῶν ἐξηγησαμένων εἰς πλείους λόγους τεμνόμενα. ἐπὶ δὲ τὴν ἐξῆς λέξιν μεταβῶμεν, ἀπέχεισθαι δοκοῦσαν εἶτε τε καὶ μᾶλλον ἀπασῶν τῶν ἐμπροσθεν ἥπερ ἀλλήλων ἐκτεῖναι. δύναται δ', ὡς ἐγὼ φημι, καὶ αὐτὴ περὶ μὲν ὀδυνῶν εἰρησθαι καθάπερ ἐκτεῖναι, διαφέρειν δ' αὐτῶν τῇ κακίᾳ. γίνονται γάρ τινες ὀδύνας κακοήθεις ὑπὸ τῶν κακουργῶν εἴτ' οὖν φαρμάκων ἢ δηλητήρια καλοῦσιν, εἴτε θηρίων ἰοβόλων, εἴτε καὶ χυμῶν τινῶν ἐκ διαίτης μοχθηρᾶς ἢ λοιμωδούς αἶρος ἐν τῷ σώματι γεννηθέντων. ἐπὶ τοῦτων οὖν φημι λελέχθαι ταῦτα τὰ βοηθήματα, γάλα, σκόροδα, οἶνος ἀπεξεσμένος (523) ὄξος, ἄλες. γάλα μὲν ἐπὶ τῶν κατὰ διάβρωσιν ἀναιρούντων ἐπικράστως γὰρ θεῖται· σκόροδον δ' ἐπὶ τῶν κατὰ σφοδρὰν ψύξιν, οἶνος δ' ἐπὶ τῶν κατὰ μετρίαν. προσκειμένου δὲ αὐτῷ τοῦ ἀπεξεσμένου δυνατὸν ἐστὶν ἀκούειν τὸν ἱκανῶς θερμὸν, ἐγχεῖν δὲ καὶ τὸν οὕτως ἀψευημένον, ὡς γίνεσθαι τὸ καλούμενον σίραιον. ἐπικρατικὸν γάρ τοι καὶ τοῦτ' ἐστὶ καὶ δριμυτή-

cohaerere a me ostensum est et male ab interpretibus in plures sermones fuisse divisa. Ad sequentem igitur partem transeamus, quae plus etiam ab omnibus prioribus, quam illae inter se distare videtur. Potest autem et ipsa, ut ego sentio, de doloribus, sicut et illae, fuisse prolata, sed ab illis differre malitia. Exoriuntur enim dolores quidam maligni a maleficis seu medicamentis, quae deleteria, id est mortifera vocant, seu feris venenum ictu fundentibus, sive succis aliquibus ex improbo victu aut pestilenti coelo in corpore genitis. Ad hos itaque id genus remedia enumerata fuisse dicimus, lac, allium, vinum fervefactum, acetum, salem. Lac namque venenis erosione interficientibus adversatur, siquidem attemperatione opus est. Allium vehementi frigore laedentibus resistit, vinum mediocriter frigidis; sed quum ipsi adjectum fuerit, *fervefactum*, intelligere possumus admodum calidum. Potest etiam intelligi vinum ita decoctum, ut sapa, quam vocant, facta sit: etenim haec corrodescentes acrimonias tem-

Ed. Chart. IX. [548.]

Ed. Bas. V. (523.)

των διαβρωτικόν. ὅξος δ' ἔνεκα τοῦ τέμνειν χυμοὺς κολ-
λώδεις, ὡς ἐπὶ τῶν μυκήτων ἢ καὶ ψύξεως ἔνικεν, ὡς ἐπὶ
θαψίας. τοῖς δ' ἄλλας, ὡς ἐκδαπανῆσαι δυναμένους ὅλην
τὴν οὐσίαν τῶν κακούργων χυμῶν τε καὶ φαρμάκων. ἀλλ'
ἐπεὶ μὴ μόνον ὠφέλεια καὶ βλάβαι τοῖς σώμασιν ἡμῶν
γίνονται κατὰ τὰς τῶν κακούργων χυμῶν τε καὶ φαρμά-
κων, ἀλλ' ἐπεὶ μὴ μόνον ὠφέλεια καὶ βλάβαι τοῖς σώμασιν
ἡμῶν γίνονται κατὰ τὰς τῶν ὁμιλούντων ἀπλῶς ποιότητος,
ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν οὐσίαν, ἐμάθετε γὰρ καὶ τοῦτο δι'
ἐτέρων ὑπομνημάτων, προσηκόντως ἂν εἰρημένον εἴη τὸ
φυτῶν χυμοὶ ἐφ' ὧν τε δύνανται ἔχουσιν. καὶ γὰρ καθ'
ὅλην τὴν οὐσίαν ιδιότητες ἤτοι οἰκεῖαι τοῖς σώμασιν ἡμῶν
ἢ ἀλλότριαι κατὰ τέταρας ὕλας εἰσὶ καθαριτικὰ φάρμακα
καὶ τροφαὶ καὶ τρίτα πρὸς αὐτοῖς ἃ νῦν Ἰπποκράτης ὠνό-
μασε κακούργα καὶ τέταρα τὰ τούτων ἰάματα. τεμνομέ-
νου δὲ τοῦ τρίτου γένους τῆς ὕλης εἰς τε τὰ δηλητήρια
καλούμενα φάρμακα καὶ τοὺς ἰοὺς τῶν θηρίων, διττὴ καὶ
τῶν ταῦτα θεραπευόντων ἐστὶν ἡ ὕλη. καλεῖται δὲ ἀλεξι-

perat. Acetum vero, ut glutinosos, quales fungorum esu
creantur, succos dissecet vel etiam refrigerandi causa, sicut
adversus thapsiam requiritur. Postremo salem, ut totam
maleficorum humorum medicamentorumque substantiam
consumere possit. Ceterum quoniam utilitates et noxae
non solum per simplices nos attingentium qualitates, sed
etiam per totam substantiam corporibus nostris adveniunt,
et hoc enim ex aliis commentariis didicistis, jure sane
optimo et illud dictum fuerit, Sirpium humores et in
quibus vim habent. Proprietates namque ex tota sub-
stantia progenitae aut corporibus nostris congruentes aut
alienae, quatuor materiis continentur: aut enim purgato-
riae medicinae sunt aut alimenta aut ad haec tertio ea
quae hic Hippocrates malefica nominavit aut quarto ipso-
rum remedia. Quum vero tertium materiae genus et in
medicamenta deleteria, hoc est mortifera vocata et fera-
rum venena, distribuatur, duplex et ista curantium ma-
teria est. Adpellantur autem Graeco vocabulo alexiphar-

Ed. Chart. IX. [548. 549.]

Ed. Bas. V. (523.)

φάρμακα μὲν, ὅσα τοῖς δηλητηρίοις ἀνθίσταται, θηριακά δὲ ὅσα τὰς τῶν θηρίων ἰάται δῆξεις. ἴσως [549] δὲ τις ἀξιώσει καὶ τὴν τῶν καθαιρόντων φαρμάκων ὕλην ἐν τοῖς τῶν δηλητηρίων περιέχεσθαι, διαφθείρει γὰρ ἡμᾶς καὶ ταῦτα, πλείω τῶν συμμέτρων δοθέντα. τοῦτο δ' εἰ συγχωρήσαιμεν, ἀκόλουθον ἡμῖν ἔσται τὰ τ' ἀλεξιφάρμακα καὶ τὰ θηριακά ἐν τοῖς δηλητηρίοις συγκαταριθμεῖν, ἐπεὶ καὶ ταῦτα ἀναιρτῖν πέφυκεν, εἰ μὴ τις αὐτῶν βραχὺ προσενέγκοιτο παντάπασιν. ἀλλὰ δὲ αὐτὸ τοῦτό μοι δοκοῦσιν ἱατροὶ θανάσιμα μὲν πολλὰ φάρμακα καλεῖν, ὧν ἀναγκαῖον ὄφελος τι κατὰ καιροὺς γίνεται, δηλητήρια δὲ τὰ μηδέποτε μηδὲν ὀνοῦντα μῆτε νοσοῦντας ἀνθρώπους μῆθ' ὑγιαίνοντας· οὔτε γὰρ ἀκόστιον οὔθ' ἰδράργυρος οὔτε λιθάργυρος οὔτε λαγῶς θαλάττιος εἶσω τοῦ σώματος λαμβανόμενος παρέχει τινὰ ἡμῖν ὠφέλειαν, ὥσπερ καὶ τᾶλλα πολλὰ, περὶ ὧν ἐν τοῖς κατὰ τὴν ιδιότητα τῆς ὅλης οὐσίας ὠφελοῦσιν τε καὶ βλάπτουσιν εἴρηται.

maca, id est medicamentorum auxilia, quae mortiferis medicamentis adversantur; theriaca vero quae ferarum moribus medentur. Verum fortasse quis existimavit et purgantium medicamentorum materiam inter mortifera esse censendam, nam et haec ultra modum assumpta nos interficiunt. Id si concesserimus, consequens erit etiam ut alexipharmaca et theriaca in mortiferis enumeremus, quandoquidem et haec nos perdere possint, nisi si quis ex ipsis omnino valde parum assumerit. Verum ea de causa mihi plura medicamenta non vocare mortifera medici videntur, quod ipsorum temporibus quibusdam utilitas necessaria sit; ea vero appellare deleteria, id est perniciofa, quae nullo unquam tempore neque aegrotis hominibus neque valentibus operam ferunt, neque enim aconitum, neque argentum vivum, neque argenti spuma, neque marinus lepus, intra corpus accepta, ullum nobis afferunt emolumentum, quemadmodum et alia pleraque, de quibus et in illis commentariis actum est, ubi de juvantibus atque nocentibus per totius substantiae proprietatem disputavimus.

στ'.

Ἄνθρωπος ἐκ νόπων ἐξ ὁδοῦ, ἀδυναμία βάρους ἀνέπτυνε, ἔβηξε γὰρ ἐκ κορυφῆς, πυρετός ὄξυς πρὸς χεῖρα ὑποδάκνων· δευτεραίᾳ δὲ καρηβαρία, γλῶσσα ἀπεκαύθη, ὥς ὀνυχογραφηθεῖσα, οὐχ ἡμορρώγησεν, ἀριστερὸς σπλὴν μέγας καὶ σκληρὸς ᾤδυνάτο.

Τὰ μὲν γινόμενα τῷ κάμνοντι διηγήσατο, εἴτε δ' ἂν ἀπέθανεν εἴτ' ἰσώθη παρέλειπεν, ὧν χάριν ἅπαντι γράφεται τᾶλλα. τί ἂν οὖν ἐγὼ παρὰ τοῦ νοσοῦντος οὕτως ἱεσθαι προεῖπον ἴσως ἀκούσαι πᾶσι τις, ᾧ τάληθ' ῥητέον ἵστί. ὥς εἰ μοί τις εἰδείξεν αὐτοῦ τὰ οὔρα, σαφῶς ἂν ἀπεφηνάμην ὅποιόν τε φρονῶ περὶ τοῦ κάμνοντος, ὅσον μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ὀλεθρίως εἶχεν. εἰ δὲ ἦν καὶ τὰ οὔρα ἄριστα, σωθήσεσθαι μὲν, ὁξείως δὲ νοσήσας τὸν ἄνθρωπον ἀπεφηνάμην ἂν· εἰ δὲ ἦν καὶ τὰ οὔρα μοχθηρὰ, διὰ ταχίων τεθνήξεσθαι. μέσον δὲ αὐτῶν, ὥς μήτ' ἐπι-

VI.

Homo ex lassitudinibus ab itinere, imbecillitas; gravitas exspuit, tussiebat enim ex vertice. Febris acuta, manum submordens. Secundo die caput grave, lingua exusta fuit, nares unguibus rescissae, sanguis non manavit; sinister lienis magnus et durus dolore infestabatur.

Quaenam huic aegroto acciderint, narravit Hippocrates; mortuusne sit an evaserit, quorum causa reliqua omnia scripta sunt, dicere praetermisit. At forsan quid ego de aegro hoc futurum esse praedicarem quispiam audire desideret, cui vera hunc in modum dicenda sunt. Si quis ejus mihi urinam ostendisset, clare fane quid de eo sentirem attulissem. Quantum enim ad dicta pertinet, perniciose aegrotabat; at si urina optima fuisset, hominem quidam evasurum, sed acule aegrotaturum esse praedixissem; sin autem prava apparuisset urina, brevi interituum. Si mediocris, ut neque laudanda esset, neque vituperanda,

Ed. Chart. IX. [549.]

Ed. Bas. V. (523.)

γείσθαι μήτε ψίγισθαι πλείονα χρόνον ζήσαντα τεθνήσκειν. τὰ μὲν οὖν ἄλλα συμπτώματα μεταξὺ πως ἰστὶν ὀλέθρου καὶ σωτηρίας, ἡ δὲ ὀνυχογραφηθεῖσα ῥίς, εἴτα μὴ μεθεῖσα τοῦ αἵματος, οὕτω γὰρ ἔγραψε Ζεῦξις, ῥίς ὀνυχογραφηθεῖσα, οὐχ ἡμορροάγησεν, ὀλέθριον μὲν καὶ οὕτως, ἤντων δὲ τοῦ μηδ' ὅλως αἷμα μεθεῖναι. πρόδηλον δ' ὅτι τῆς χειρουργίας καλῶς γενομένης ὅμως οὐκ ἐρῶν τὸ αἷμα. τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐκ ἂν ἔγραψε κατὰ τὴν διήγησιν, ὀνυχογραφηθῆναι μὲν τὴν ῥίνα, μὴ γενέσθαι δὲ τὴν αἰμορροαγίαν, εἰ περὶ τὴν χειρουργίαν τοῦτο συμβεβήκει. λέγουσι δὲ τοὺς παλαιούς οὐ μόνον τοῖς ἰδίοις ὄντι τὴν ῥίνα διαιρεῖν, ἀλλὰ καὶ σιδήρῳ τινὶ πρὸς αὐτὸ τοῦτο παρσκευασμένῳ, καὶ ἰοῦναι, κατὰ γε τὸ ἐν τῇ λέγῃ τῷδε προκείμενον, ἀρρώστου διὰ τὴν καρηβαρίαν ἐπὶ τὴν διαίρεσιν αὐτῆς οἱ θεραπεύοντες τὸν ἄνθρωπον ἱατροὶ παραγενίσθαι· τὸ δ' ἐπὶ τοῦ σπληνὸς εἰρημνέον. [550] ἀριστέρος σπλὴν μέγας, οἱ μὲν

longiori tempori superflitem, tandem moriturum esse affirmassem. Alia porro symptomata media quodam modo inter perniciem atque salutem sunt. Illud vero, nares autem unguibus rescissae, deinde non effundentes sanguinem: ita enim scripsit Zeuxis, nares unguibus rescissae non effuderunt sanguinem, pessimum signum est. Quod si scriptum esset, quemadmodum et in pluribus exemplaribus scriptum reperitur, nares unguibus rescissae, sanguis non manavit, perniciosum quidem et hoc esset, sed minus quam nullo modo sanguinem emittere. Patet autem quod et manus opera rite adhibita, sanguis tamen non emanavit; neque enim ab initio hac in parte scripsisset, unguibus quidem nares esse proscissas, neque tamen sanguinis effluvium accidisse, si absque manus opera id evenire potuisset. Referunt autem veteres medicos non propriis unguibus modo, sed etiam ferramento quodam ad id ipsum praeparato nares dissecare solitos. Videnturque in aegrotante, de quo nunc sermo fit, ad ipsarum dissectionem propter capitis gravitatem curantes hominem medici devenisse. Illud vero de liene dictum, sinister lienis mag-

Ed. Chart. IX. [550.]

Ed. Basf. V. (523.)

οὕτως προσκείσθαι νομίζουσιν ὡς τῷ γάλα τὸ λευκὸν ὁ
ποιητὴς προσέθηκε καὶ τῷ σῦες τὸ χαμαιεννάδες, οὐκ ὄν-
τος οὔτε γάλακτός τινος, ὃ μὴ λευκὸν ἐστίν, οὔτε συῶν

* * * αἱ * * * μὴ χαμαιεννάδες εἰσίν.

τάχα δὲ * * * ἐκούσης τῆς ῥήσεως τοῦ γέροντος
οὕτως ῥίς ὀνυχογραφηθεῖσα οὐχ ἡμορροάγησεν ἀριστερὴ ἐν
ἰσῶ τῇ τῶν ἀριστερῶν μυκήτρων καὶ κατ' ἔξιν ἐστὶν οὗτος
τῷ σπληνί, καὶ πιθανὸν ἐπὶ τούτων ὁρμῆσαι τὸν χειρουργοῦντα.
διαμαρτόντος δὲ πρώτου βιβλιογράφου συνῆβη
φυλαχθῆναι τὸ ἀμάρτημα. ἐγκειμένον δὲ τῇ ῥήσει καὶ τοῦ
βήσσειν αὐτὸν ἐκ κορυφῆς ἐγένετο καὶ περὶ τούτου τοῖς
ἐξηγησαμένοις τὸ βιβλίον ἀμφισβήτησις, ἐνίων μὲν ἐκ τῆς
κεφαλῆς τὴν βῆχα γίνεσθαι λεγόντων, οὐχ ὡς εἴωθε πολλά-
κις ἐκ τοῦ θώρακος τε καὶ πνεύμονος καὶ τῆς τραχείας ἀρ-
τηρίας, ὅταν ταῦτα πρῶτον πάθῃ. τινῶν δὲ τὸ ἐκ κορυ-
φῆς κυρίως λελέχθαι νομίζόντων, ἵνα μὴ μόνον ἐκ τῆς κε-
φαλῆς κατὰ ῥῆος τις αἴτιος εἶναι τῆς βηχὸς, ἀλλὰ καὶ κεφα-
λῆς αὐτῆς ἐκείνου τοῦ μέρους ὃ κορυφὴν ὀνομάζομεν.

nus, nonnulli ita additum esse sinister putant, ut lacti
album poëta adjecit et suis humi cubantes, quum nul-
lum lac non album sit, nulli sues non humi cubantes
* * * dissecta non erupit sanguis sinistra, tanquam
dixisset, ex sinistra uare et ea lien e regione opposita est.
Atque verisimile est medicum ad manus operam huic nari
adhibendam fuisse permotum. Errante autem primo li-
brario accidit, ut erratum remaneret. Praeterea, quum
in proposito sermone illud etiam sit, tussire ipsum ex
vertice, de hoc etiam inter libri interpretes magna dis-
fensio est orta, nonnullis quidem ex capite fieri tussim
dicentibus, non, sicut crebrius fieri consuevit, ex pectore
et pulmone et aspera arteria, quando haec primo affecta
sunt; aliquibus autem ex vertice proprie dictum esse pu-
tantibus, ut non solum ex capite destillatio aliqua tussis
causa sit, sed etiam ab ipsius capitis parte illa, quam
+ verticem nominamus.

ξ'.

Οἱ ὑπὸ τεταρταίου ἀλίσκόμενοι ὑπὸ τῆς μεγάλης νόσου οὐχ ἀλίσκονται, ἣν δ' ἀλίσκονται πρότερον καὶ ἐπιγίνηται τεταρταῖος, παύονται.

Τὴν ἐπιληψίαν οἱ παλαιοὶ καὶ μεγάλην νόσον ἐκάλουν καὶ πάθος παιδίων, ὥσπερ αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῷ περὶ ὑδάτων καὶ αἵρων καὶ τόπων, ἐπειδὴ κατὰ τὴν τῶν παιδων ἡλικίαν πλεονάζει, τινὲς δὲ Ἑρακλείαν αὐτὴν ἐκάλεσαν, οὐχ ὡς ἐπιληπτοῦ τοῦ Ἑρακλείους ὄντος, ἀλλ' εἰκάσιν οὗτοι ἐπονομάζειν ἔλλογίμοις ὀνόμασιν αὐτὴν, ὡσαύτως γὰρ γινόντες ἐνδεικτικὸν μεγέθους ὄνομα ποιῆσαι τὴν Ἑρακλείαν. ἱερὰν δὲ νόσον ἐνίοι κατὰ ψευδῆ δόξαν ὠνόμασαν, ὡς καὶ ἐν τῷ περὶ ἱερῆς νόσου συγγράμματι δεδήλωται. γίνεται μὲν οὖν καὶ ἀπ' ἄλλων μορίων πασχόντων ἐνίοτε τὸ πάθος τοῦτο. τοῖς πλείστοις δὲ πρῶτος αὐτὸς ὁ ἐγκέφαλός ἐστιν ὁ πάσχων οὐχ ἐτέρῳ συμπάσχων. αἴτιαν δὲ τοῦ νοσήματος παχὺς καὶ ψυχρὸς χυμὸς, ἀθροιζόμενος μὲν ἐν ταῖς

VII.

Quartana laborantes magno morbo non capiuntur. Si prius autem capiuntur et quartana superveniat, liberantur.

Comitiales veteres et magnum morbum et affectum puerilem adpellant, ut ipse Hippocrates in libro de aquis et aëre et locis, quoniam pueritia tempore abundat. Nonnulli et Herculeum ipsum vocaverunt, non quod Hercules eo vexaretur, sed videntur illi, sicut alii etiam nominibus ejus saevitiam exprimere voluerunt, ita et nomen hoc magnitudinem significans, herculeum scilicet effinxisse. Alii sacrum morbum, falsa opinione decepti, appellaverunt, sicut in libro de sacro morbo explicatum est. Oritur sane et ab aliis affectis partibus nonnunquam vitium hoc, sed in plurimis primum ipsum cerebrum afficitur, non alio affecto consentiens. Morbi autem causa frigidus crassusque humor est in cerebri sinibus collectus, nervo-

Ed. Chart. IX. [550. 551.]

Ed. Baf. V. (523. 524.)

κοιλίαις τοῦ ἐγκεφάλου, καταλαμβάνων δὲ καὶ τὰς ἐκφύσεις καὶ μάλιστα τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ νωτιαίου. τοῦτον οὖν τὸν χυμὸν καὶ οἱ ἄλλοι μὲν πνέουσι, μάλιστα δὲ οἱ χρόνιοι καὶ τούτων πάντων ὁ τεταρτάτος μάλιστα, καὶ αὐτοῦ τούτου πάλιν ὁ χρονιώτατός τε καὶ μετὰ ῥίγους (524) παροξυνόμενος. αὐτό τε γὰρ τὸ ῥίγος * * * *

μοχλεῖς. * * * * τοῦ ἐγκεφάλου μὲν τὴν ἀρχὴν τούτων ἐμφράττοντος χυμοῦ. ἡ δὲ τοῦ πυρετοῦ θερμοσιᾶ λιπύνην οὖσα ἐμπροσθεν καὶ διαφορεῖν αὐτόν ἐστιν ἱκανὴ καὶ πρὸς τούτῳ τὴν κρᾶσιν ὅλην σφοδροῖς ῥίγῃσι μεταβοῦσι πυρετῶν παροξυσμοῖς βάλλειν τε καὶ ἀλλοιοῦν ἐπὶ τὸ θερμότερον ὑγρὰν καὶ ψυχράν. ταύτῃ γὰρ ἐπὶ ἐνίοτε ὁ φλεγματώδης γεννᾶται χυμός. ἀλλὰ καὶ τοῖς τὸ σῶμα κατὰ ἐκκρίσεις ἔπονται διὰ μὲν τῶν ἰδρωτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον [551] σπασμούς ἢ ἐμέτων ἢ γαστροῦ ἐπαγωγῆς, ὥστε καὶ διὰ τούτων ἐκκαθαίρεται, ὃ πρὸς μὲν τοὺς ἀφορισμοὺς ἔφη, πυρετὸν ἐπὶ σπασμῶν βίλτιον γενέσθαι ἢ καὶ ἐπὶ πυρετῷ. σπασμὸς δ' ἐστὶ καὶ ἡ ἐπιληψία παντὸς τοῦ σώ-

rumque origines ac praecipue dorsi medullae primum principium occupans. Huic humori igitur et aliae quidem febres profunt, sed maxime diurnae et ex his omnibus quartana potissimum, itemque ea ipsa quartana, quae longissima sit et cum rigore invadat, ipse namque rigor. * * * * vectes * * * * cerebri quidem initium hoc obstituto humore, febris autem caliditas prius attenuans et ipsum discutere apta est, praeterea et totam temperaturam vehementibus rigoribus mutare et humidam eam frigidamque ad calidius sicciusque redigere. Ab hac vero pituitosus humor interdum procreatur in corpore, at excretionibus sequuntur convulsionem juvantes, per sudores quidem saepius, aut vomitum, aut alvi subductionem, quare et per haec expurgatur materia juxta id quod dixit in aphorismis, febrem convulsioni rectius accidere quam convulsionem feбри; comitialis autem est totius cor-

(Ed. Chart. IX. [551.]

Ed. Bas. V. (524.)

ματος. ἐν δὲ πρώτῃ τῶν ἐπιδημιῶν οὕτως ἔγραψεν· ἀσφα-
λίστατος δὲ πάντων καὶ φηίστος, μακρότατος ὁ τεταρταῖος.
οὐ γὰρ μόνος αὐτὸς ἄφ' ἑαυτοῦ τοιοῦτός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ
νοσημάτων ἑτέρων μεγάλων φύεται. πρόδηλον δ' ὅτι τοῖς
ὑπὸ τεταρταίου πυρετοῦ φθάνουσιν ἐνοχλεῖσθαι, γενέσθαι
τὴν ἐπιληψίαν ἀδύνατον. ὅπου γὰρ καὶ ρῖσαν ἤδη τεταρ-
ταῖος πυρετὸς εἰσθε παύειν, πρὶν δὴ πον μᾶλλον οὐκ ἂν
ἐπιτρέψειν γενέσθαι τὴν μηδέπω πρόσθεν οὔσαν.

η'.

Ἀπὸ οἶων αἱ νοῦσαι.

Τοῦτο τοῖς προγεγραμμένοις ἐπιφώνησε, δύναμιν ἔχον
τοιαύτην, ὥστ' οἶων νοῦσων οἷαι νοῦσαι γίνονται καλὸν ἐπι-
στασθαι. προσυπακούει γὰρ δι' τοιοῦτον ὥσπερ γὰρ ὁ
τεταρταῖος ἐπιληψίαν ἵσται καὶ πυρετὸς ὁστισοῦν σπα-
σμὸν ἢ καὶ κατάρρουν καὶ ἄσθμα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον

poris convulsio. In primo quidem de morbis popularibus
ita scripsit de quartana: tutissima quidem omnium est et
facillima, sed longissima quartana; neque enim ipsa solum
per se ipsa talis est, sed etiam ab aliis ingentibus morbis
tutum praestat. Id vero nulli dubium est, quod prius
quartana febre laborantes comitialis morbus adoriri ne-
quit, quandoquidem jam adortum superveniens quartana
discutere consuevit; quocirca multo sane magis ipsum
nondum factum fieri non permittit.

VIII.

Pro quibus qui morbi.

Hoc supra positum congruit, hanc sententiam intuens.
Pro quibus morbis qui morbi oriantur scire bonum est;
id vero subaudire opus est. Quemadmodum enim quar-
tanam comitalem sanat et febris quaeque convulsionem
vel etiam desillationem et suspirium, eodem pacto ocu-

Ed. Chart. IX. [551.]

Ed. Basf. V. (524.)

ὀφθαλμίαν μὲν διάρροια, λειντερίαν δὲ ὀξύρεγμα καὶ
 πλευρίτις περιπνευμονίαν, λήθαργον φρενίτις. ἔμπαιν δὲ
 οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ φρενίτις μὲν εἰς λήθαργον, πλευρίτις δὲ εἰς
 περιπνευμονίαν μεταπίπτει. καὶ μὴν καὶ μελαγχολίαν αἰμορ-
 ροῖς ὥφθη πολλάκις ἀρχομένην γε καλύουσα καὶ ἤδη γεγε-
 νημένην ἰασαμένη καὶ σπλῆνα σκιρφοῦμενον, ἀλλὰ καὶ οἱ
 κίρσοι τὰ αὐτὰ τοιαῦτα θεραπεύουσι, ποδάγρας τε καὶ ἄρ-
 θρίτιδας.

lorum phlegmonem, alvi profluvium, laevitatem intestino-
 rum, acida eructatio et lateris phlegmone pulmonariam,
 vèternum phrenitis; contra vero non utiliter phrenitis in
 veternum, phlegmone lateris in pulmonariam se conver-
 tunt. Quin etiam atram bilem haemorrhoids plerumque
 incipientem prohibuisse et jam affectam removisse, nec
 non et duratum lienem sanavisse, conspecta est. At va-
 rices quoque hos ipsos morbos, podagras propterea et
 articularios dolores discutiunt.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟΥΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

Ed. Chart. IX. [1.]

Ed. Bas. V. (219.)

α'.

[1] (220) Ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ και-
ρὸς ὀξύς, ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπὴ. δεῖ
δὲ οὐ μόνον ἑωυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποίοντα, ἀλλὰ
καὶ τὸν νοσίουτα καὶ τοὺς παρόντας καὶ τὰ ἐξωθεν.

HIPPOCRATIS APHORISMI ET GALENI IN EOS COMMEN- TARI.

1.

*Vita brevis, ars longa, occasio praeceptis, experientia pe-
riculosa, judicium difficile. At medicum non solum se
ipsum quae deceant obeuntem, sed et aegrotum et ad-
stantes et externa praesto esse oportet.*

Ed. Chart. IX. [1. 2.]

Ed. Bas. V. (219.)

"Οτι μὲν οὖν οὗτος ὁ λόγος, εἴθ' εἰς ἀφορισμός ἐστιν εἴτε δύο, προοίμιον ὑπάρχει τοῦ παντὸς συγγράμματος ὁμιλόγηται σχεδὸν ἅπασι τοῖς ἐξηγησαμένοις αὐτόν. τί δὲ βολόμενος ὁ Ἱπποκράτης ἐχρήσατο τῷ οὕτῳ προοίμιῳ τῶν ἀπορωτάτων ἐστὶ. τάχα δ' ἂν [2] εὖροιμεν αὐτὸ, τὰ κατὰ μέρος ἅπαντα τοῦ λόγου προδιασκεψάμενοι. τὸν μὲν βίον ὅτι τῇ τέχνῃ παραβάλλον ἐφη βροχὺν ἔπαισι ἀχεδὼν τοῖς ἐξηγησαμένοις τὸ βιβλίον πρόδηλον. τὴν τέχνην δ' αὐτὴν διὰ τοῦτο ὑπολαμβάνειν ἡγεῖσθαι μακρὰν, ὅτι τὸν τε καιρὸν ὀλίγον δεῖν ἀπὸ τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν ὀλιγοχρόνιον ἔχει καὶ κατὰ τοῦτο δύσληπτον, ὡς μακρὰς δεῖσθαι τριβῆς, τὸν διαγινώσκοντα αὐτήν. ὀργάνοις τε δυοῖν ὄντοιν ὑφ' οἷν εὐρίσκεται τὰ κατὰ τὰς τέχνας τὸ μὲν ἕτερον, ἢ πείρα, σφαλερόν ἐστι, τὸ δ' ἕτερον, ἢ ἐκ λόγου κρίσις, οὐκ εὐπετές, ἀλλ' ἐπὶ τι καὶ ἄλλο τῶν δυσκολωτάτων. ὁ μὲν οὖν καιρὸς ἐστιν ὁρὸς διὰ τὸ τῆς ὕλης θυστόν, ἢ ἡ τέχνη μεταχειρίζεται· ἐμειάβλητον γὰρ ἡμῶν τὸ σῶμα καὶ ραδίως ἀλλοιοῦμενον οὐχ ὑπὸ τῶν ἐξωθεν αἰτίων μόνον,

Hanc orationem, sive unus sit aphorismus sive duo, prooemium esse totius operis ab omnibus prope ipsius interpretibus concessum est. Quid vero sibi Hippocrates tali usus prooemio velit dictu difficilimum est. Fortassis autem id ipsum inveniemus, si singulas orationis partes consideraverimus. Quod illique vitam brevem dixerit artis comparatione, omnibus fere libri explicat quibus manifestum est; artem vero ipsam hac ratione longam ducere conjicio, tum quod omnium fere operationum particularium occasionem habeat momentaneam, ob idque captu difficilem, ut diuturna indigeat exercitatione ipsius dignotionem adepturus, tum quia, quous duo sint instrumenta ad res artium inveniendas necessaria, experientia ac ex ratione iudicium, alterum quidem periculosum existit, alterum vero perarduum, imo si quid aliud maximam fortitur difficultatem. Est igitur oratio *praeceptum*, ob materiae, circa quam ars versatur, fluxum. Corpus enim nostrum mutationibus est obnoxium, neque a causis externis

Ed. Chart. IX. [2.]

Ed. Bas. V. (219. 220.)

ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ. σφαλὲρ δὲ ἡ πείρα, διὰ τὸ τῆς ὕλης
ἀξίωμα, οὐ γὰρ δὴ διὰ τὸ μεταβάλλειν ἑτοίμως, ἐν γὰρ τῷ
τοῦ κυρίου βραχυχροτίῳ περιέχεται τοῦτο. τὴν κρίσιν δὲ,
εἰ μὲν, ὡς ἐγὼ φημι, τὸν λόγον ἀκούει τις, εὐδὴλον δὴ πού
τὸ χαλεπώτατον αὐτοῦ μέγρι τήμερον εἶ ἀμφισβητούμενον
εἰ δ', ὡς ἔνιοι τῶν ἐμπειρικῶν ὑπονοοῦσι, τὴν τῶν ἀποβαι-
νόντων ἐκ πείρας ἐπίκρισιν καὶ οὕτως εὐδὴλον τὸ δυσκα-
τόρθωτον αὐτῆς. ἀλλ' οἷ γε δογματικός ἐστιν ὁ γράψας
τὸ βιβλίον ἐν ὅλῳ τῷ συγγράμματι δειχθήσεται. τὸ μὲν
οὖν πρότερον αὐτοῦ μέρος τοῦ προοιμίου, κατὰ τούτῳ τε-
λευτᾷ. τὸ δὲ δεύτερον οὐχ ὡς ἀποφαινόμενος, ἀλλ' ὡς
συμβουλευὼν γράφει. δεῖ δ' οὐ μόνον ἑαυτὸν παρέχειν τὰ
θεόντα ποίοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν (220) νοσέοντα καὶ τοὺς
παρόντας καὶ τὰ ἐκθεῖν δυνάμει τοῦτο λέγων, ὡς εἰ μὲλ-
λεις ἐξετάζειν τε καὶ βασανίζειν τῶν ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ
γεγραμμένων τὴν ἀλήθειαν, οὐ μόνον αὐτὸν σε χρὴ τὸν ἱα-
τρὸν ἅπαντα πράττειν προσηκόντως, ἀλλ' καὶ τὸν νοσέοντα

dumtaxat, verum etiam ab internis, aut per se, facile
alteratur. Periculosa vero experientia, propter materiae
dignitatem, non enim certe ob facilem ejus mutationem.
Haec namque in momentanea occasionis volubilitate con-
tinetur. Iudicium vero si quis, ut ego assero, pro ratione
accipiat, constat ipsam esse difficillimam, quum ad hunc
usque diem ea concertetur. Si vero quemadmodum em-
piricorum nonnulli angurantur, per iudicium intelligat
eorum quae experientia prodèunt dignotionem, sic quoque
constat ejus integrae adeptionem difficilem. Verum qui
hunc scripsit librum, eum dogmaticum esse toto in opere
demonstrabitur. Atque ita prior prooemii pars huc usque
terminatur. Secundam autem scribit non ut pronunciet,
sed ut consulat. At non solum se ipsum quae deceat obeuntem
sed et aegrotum et astantes et externa praesto esse oportet.
Hujus pronuntiati haec vis est. Quod si quae hoc
in libro scribantur, eorum veritatem exploraturus, sis ac
diligenter examinaturus, non modo te ipsum medicum

Ed. Chart. IX. [2.]

Ed. Bas. V. (220.)

καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας αὐτῷ καὶ πρὸς τοῖτοις ἔτι, τὰ ἐξω-
θεν, ἀμέμπτως ἔχειν ἅπαντα. γενήσεται τοίνυν ὁ μὲν πρότε-
ρος λόγος, ἐν τῷδε τῷ κεφάλαιον ἔχων, ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ
τέχνη μακρά. τὰ γὰρ ἐξῆς ἅπαντα τοῦ μακρὰν εἶναι τὴν
τέχνην ἀποδείξειν ἔχει. μετὰ δὲ τοῦτον καὶ ὁ δεύτερος οἶον
συμβουλήν ἢ συνθήκην τινὰ πρὸς τοὺς ἀναγνωσομένους τε
καὶ κρινούντας αὐτοῦ τὸ σύγγραμμα φέρων. τί δὴ ποῖ-
όν αὐτῷ βούλεται τὸ προγράψαι ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τὸ,
βραχὺν εἶναι τὸν βίον, ὡς πρὸς τὸ τῆς τέχνης μέγεθος; ἔξ
ἀρχῆς γὰρ ἡμῖν τοῦτο προῦκετο. ἔνιοι μὲν οὖν βούλον-
ται προτροπῆς ἕνεκεν τῶν ἀσκησόντων ἀξιολόγως τὴν τέχνην,
ἔνιοι δ' ἀποτροπῆς, ἔνιοι δ' οἶον ἀποπειρας τινὸς καὶ δια-
κρίσεως, τῶν τε ἀσκησόντων ἀξιολόγως τὴν τέχνην καὶ τῶν
μὴ. ἔτι δὲ τὴν αἰτίαν ἀποδιδόναι φασὶν αὐτὸν ἐν τῷδε,
τοῦ δεῖν γράφειν συγγράμματα, τινὲς δὲ τοῦ ἀφροιστικῆς.
τινὲς δὲ οἰοῦνται τοῦ στοχαστικοῦ τῆς τέχνης ἐν τούτῳ τῷ
λόγῳ τὰς αἰτίας αὐτὸν εἰρηνεῖναι, ἄλλοι δὲ παρ' ὅσας αἰ-

omnia decēter agere oportet, sed et aegrotum ejusque
ministros, ac praeterea externa citra penuriam comparari
universa. Prior itaque sententia hoc unum caput com-
plectitur: *vita brevis, ars longa*. Nam quae cetera se-
quuntur, artem longam esse demonstrant. Atque huic
succedens secunda sententia, tanquam consilium aut pa-
ctum quoddam tum librum lecturis tum de eo judicium
laturis adfert. Sed quid tandem sibi vult dum statim ini-
tio libri hoc scribit, brevem esse vitam, si cum artis ma-
gnitudine conferatur? Nam id nobis ab exordio erat
propositum. Nonnulli quidem arbitrantur exhortationis
gratia artem praeclare professuris, nonnulli vero dehorta-
tionis, id pronuntiasse. Quidam autem ad explorationem
ac dijudicationem tum eorum qui gnaviter tum eorum qui
secus in arte essent versaturi. Quidam etiamnum proferunt
ipsum causam tradidisse, ob quam oportuit commentarios
scribere; quidam addunt aphoristicos. Quidam autem hoc
sermone angurantur ipsum conjectatricis artis causas pro-

Ed. Chart. IX. [2. 3.]

Ed. Basf. V. (220.)

τίας, ἀποτυγχάνουσιν οἱ ἱατροί. οὗτοι μὲν οὖν, ἵν' ἀπὸ τῶν ὑστάτων πρῶτον ἄρξωμαι, παντάπασί μοι δοκοῦσιν οὐδὲν πρὸς ἔπος ἀποφαινισθαι. τί γὰρ ἂν εἴη σοφὸν ἢ τῆς [3] Ἀποκράτους ἀξίον γνώμης, ἀρχόμενον εὐθὺς τοῦ συγγράμματος, ἢ ὅτι σιοχαστική τις ἐστίν· ἢ τέχνη διδάσκειν ἢ ὅτι γε τοῦ τέλους ἀμαρτάνομεν, ἤτοι δι' ἡμᾶς αὐτοὺς ἢ διὰ τὸ τῆς τέχνης αὐτῆς μέγεθος; ἀλλὰ καὶ τὸ δεῖ δὲ οὐ μόνον ἐαυτὸν παρέχειν τὰ θέοντα ποιέοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσίοντα καὶ τοὺς παρέοντας καὶ τὰ ἔξωθεν, τούναντίον ἅπαν ἐνδείκνυσθαι. πρέπει γὰρ ταῦτα πάντα γράφειν τῷ πάντα ἐπαγγελλομένῳ, τὰ κατὰ τὸ βιβλίον ὑπάρχειν ἀληθῆ μᾶλλον ἢ ὅστις ὁμολογῇ διὰ πολλὰς αἰτίας ἀμαρτάνειν τοῦ τέλους. οὐ γὰρ ἂν εἶπε δεῖ δέ· ἀλλὰ μετὰ τὸ γράφαι, ὁ βίος βραχύς, ἢ δὲ τέχνη μακρὰ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς, ἢ δὲ πείρα σφαλερὰ, ἢ δὲ κρίσις χαλεπὴ, προσέθηκεν ἂν καὶ ὁ ἱατρὸς δὲ καὶ αὐτὸς ἀμαρτάνει καὶ οἱ ὑπηρετοῦντες αὐτοῖς. οὐ μὴν οὐδ' ὅσοι φασὶν ἀποτρέπειν αὐτὸν, ἐξ ὧν τὸν μὲν

tulisse; alii denique a quot causis medici suo fine frustrentur. Hi igitur mihi, ut a postremis primum exordiar, nihil profus orationi consonum dicere videntur. Quid enim esset doctrinae aut Hippocratis sententia dignum, statim per operis initia docere, vel quod ars quaedam conjectatrix sit ars medica, vel quod ejus frustremur fine aut nobis ipsis aut artis magnitudine? Sed et haec verba: *at non solum medicum se ipsum quae deceant obeuntem, sed et aegrotum et adstantes et externa praesto esse oportet*, contrarium omnino indicant. Haec enim omnia scribere magis eum decet, qui profiteatur omnia, quae hoc libro continentur, esse vera quam qui multas ob causas fateatur propositum finem non assequi. Non enim dixisset: *at non solum medicum oportet*; sed post illa verba: *vita brevis, ars longa, occasio praeceps, experientia periculosa, judicium difficile*, haec subjunxisset. Sed et medicus ipse delinquit et aegri et eorum ministri. At sane neque illi, qui dicunt ipsum *candidatos* dehortari, ex

Ed. Chart. IX. [3.]

Ed. Raf. V. (220.)

βίον εἶπε βραχύν, τὴν δὲ τέχνην μακράν, οὐδ' οὗτοί μοι δοκοῦσι προσηκόντως λέγειν. ἐσχάτης γὰρ ἡλιθιότητος, ἅμα τε γράφειν συγγραμμάτων καταλείποντα τοῖς μετ' αὐτὸν ἀνθρώποις οἷς δὴ τε χρήσιμον, ἅμα τε κατὰ τὴν ἀρχὴν εὐθὺς ἀποτρέπειν, οὐκ ἀπὸ τῆς τοῦδε τοῦ συγγραμματος ἀναγνώσεως ἢ μαθήσεως τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης τέχνης ἣν ἐπαγγέλλεται διδάσκειν. ὅσοι δὲ προτρέπειν φασὶν αὐτὸν ἐπὶ τὸ φιλοπόνως ἀναλαμβάνειν τὴν τέχνην, μὴ γὰρ ἂν ἄλλως αὐτὴν δυνηθῆναι γνωσθῆναι πᾶσαν, ἐν βραχεῖ χρόνῳ, μακρὰν οὖσαν, εἰ καὶ ἀληθὺς τε λέγουσιν, ἀλλ' οὐκ ἄξιόν γέ μοι δοκοῦσι τὸ προοίμιον ἀποφαίνειν, οὔτε τῆς γνώμης τὰνδρὸς οὔτε τῶν κατὰ βιβλίον εἰρημίτων, ὥσπερ οὐδ' οἱ πειραστικὸν εἶναι τῶν προσερχομένων τῇ τέχνῃ τὸν λόγον ὑπειληφότες. ἔστι μὲν γὰρ ἀληθὺς, ὥσπερ εἴρηται καὶ Πλάτωνα, τὸ πείραν οὕτω μάλιστα γίνεσθαι τῆς προαιρέσεως τῶν ἀναληψομένων ἥτινα οὖν τέχνην, εἰ μεγάλην τε καὶ χαλεπὴν αὐτοῖς εἶναι τὴν διδασκαλίαν ἐπιδεικνύοιμεν, ἀλλ' οὔτε διὰ βιβλίου τὸ τοιοῦτον,

quibus dicit vitam quidem esse brevem, artem vero longam decenter loqui mihi videntur. Nam extremæ esset dementiæ et simul opera posteris hominibus tanquam quid profuturum relinquere et simul initio statim non solum ab operis lectione et eorum quæ in eo scripta sunt, doctrina dehortari, verum etiam ab arte universa, quam discendam esse denunciat. Qui vero proferunt ipsum ad artem amico labore capeffendam exhortari, non enim aliter eam universam posse brevi tempore, quum sit longa, cognosci, ii etsi quid veri dicunt, non tamen mihi videntur prooemium, neque viri sententia dignum neque iis quæ hoc in libro scribuntur, satis congruens ostendere, quemadmodum nec qui hunc sermonem, candidatorum ad artem accedentium exploratorem esse arbitrati sunt. Nam etsi verum est, quemadmodum a Platone est dictum, hæc maxime via periculum eorum animi fieri, qui quamcunque artem percepturi sint, si magnam atque arduam illis esse doctrinam ostenderimus; neque tamen id per librum, sed

Ed. Chart. IX. [3.]

Ed. Bas. V. (220.)

ἀλλ' ἐν ταῖς συνουσίαις γίνεται, οὐτε πρόπον μοι δοκεῖ εἶναι ἐν τῇ παρόντι συγγράμματι. χρὴ γὰρ τὸ προοίμιον οἰκείον εἶναι τῶν κατὰ τὸ βιβλίον εἰρησμένων, εἰ μὴ ἄρα πρώτους ἀπάντων ἀναγινώσκισθαι βούλεται τοὺς ἀφορισμοὺς καὶ διὰ τοῦτου κοινὸν ὅλης τῆς τέχνης ἐν τῷ προοίμιῳ τοῦ συγγράμματος ἐποιήσατο τὸν λόγον ἐνδεικνύμενος διὰ τοῦτου, μὴ πάντων τῶν βουληθέντων εἶναι μάθημα τὴν ἰατρικὴν μακρὰν οὖσαν τέχνην, ἀλλὰ τῶν καὶ χρόνον ἱκανὸν ἔχοντων ἐν ᾧ μαθήσονται καὶ φύσει ἐπιτηδείων. εἰ δ' ὅλως πιθανὸν εἶναι δοῖται τὸ κοινὸν ἀπάσης τῆς τέχνης αὐτὸν πεποιῆσθαι τὸ προοίμιον, οὐδ' ἐκείνους ἂν τις μέμψοιτο τοὺς φάσκοντας αἰτίαν ἀποδίδοσθαι τοῦ συγγράφειν. ἐποιήσατο δὲ ἐν τῇ κατ' ἰητροῖον ἀπασῶν τῶν ἀναγνώσεων προοίμιον κοινόν, ὡς ἐν τῇ κατ' ἐκείνο τὸ βιβλίον ἐξηγήσει δεικνύται. ὅσοι τοίνυν ἢ τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας ἢ ὅλως τῆς χρείας τῶν συγγραμμάτων αἰτίαν ἀποδίδοσθαι κατὰ τὸ προοίμιόν φασιν, οὗτοι μοι δοκοῦσιν ἄμεινόν τε τῶν ἄλλων γινώσκειν. τό τε γὰρ ἀφοριστικὸν εἶδος τῆς δι-

multis colloquiis agitur, neque mihi praesenti commentationi congruere videtur, prooemium si quidem oportet iis quae in libro scribenda sunt consentaneum esse. Nisi fortassis decernat Hippocrates omnium primos legi aphorismos, ob idque in operis prooemio communem fecerit universae artis sermonem, quo ostendat non omnes posse pro arbitrio artem medicam, quod longa sit, ediscere, sed illos dumtaxat et quibus abunde tempus ad discendum suppetat et natura sit idonea. Quod si probabile prorsus esse appareat, hanc totius artis communem ipsum fecisse praefationem, nemo illos reprehendet, qui ajunt Hippocratem operis scribendi causam reddidisse. Fecit autem et in libro qui de medici officina inscribitur, omnium lectionum commune prooemium, quemadmodum in illius libri explicatione demonstratum est. Quicumque igitur aut generis doctrinae aut in universum usus operum causam in prooemio explicari proferunt, hi quid rectius ceteris sentire videntur. Nam et genus doctrinae aphoristicum,

Ed. Chart. IX. [3. 4.]

Ed. Basf. V. (220.)

δασκαλίας, ὅπερ ἐστὶ τὸ διὰ βραχυτάτων ἅπαντα τὰ τοῦ πράγματος ἰδία περιορίζειν, χρησιμώτατον τῷ βουλομένῳ μακρὰν τέχνην διδάξαι ἐν [4] χρόνῳ βραχεῖ· τὸ τε ὅλως διὰ τοῦτο συγγράφειν, ὅτι ὁ βίος βραχύς ἐστιν, ὡς πρὸς τὸ τῆς τέχνης μέγεθος εὐλογώτατον. οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἱκανός ἐστι συστήσασθαι τε ἅμα καὶ τελειῶσαι τὴν τέχνην, ἀλλ' ἀγαπητὸν εἰ πολλοῖς ἔτεσι τὰ τῶν ἔμπροσθεν οἱ μετέπειτα παραλαμβάνοντες καὶ τε προστιθέντες αὐτοὶ συντελέσαιμιν ποτε αὐτήν. ἦτοι γὰρ διὰ θάτερον τούτων ἢ δὲ ἄμφω δοκεῖ μοι τοιοῦτῃ τινὶ κεχρῆσθαι τῷ προοίμιῳ, ὡς εἰ καὶ οὕτως ἔγραψεν· ἐπειδὴ τὸ τῆς τέχνης μέγεθος ὑπὲρ τὸν βίον ἐστὶ τὸν ἀνθρώπειον ὡς ἀδύνατον εἶναι, καὶ πάνυ τις εἴη φιλόπονος, ἄρξασθαι τε ἅμα καὶ τοῦ τέλους τοῦ κατ' αὐτὴν ἐφικέσθαι. διὰ τοῦτ' ἄριστόν ἐστιν, ὅσα τις ἔγνω τοῖς μετέπειτα καταλιπεῖν ἐν συγγράμμασιν, ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ ταχέως καὶ σαφῶς ἅπασαν τὴν τῶν διδασκομένων πραγμάτων φύσιν ἐρμηνεύοντα. τοῦ μέντοι τὴν τέχνην εἶναι μακρὰν ἀπόδειξις ἐστι τὰ ἐπιφερόμενα ταῦτα, ὁ δὲ καιρὸς ὁξὺς, ἡ

quod omnes rei proprietates paucissimis verbis circumscribit, est utilissimum desideranti brevi tempore longam artem docere et ob id omnino conscribere quod vita sit brevis, prout ad artis amplitudinem conferatur, rationi maxime consentaneum. Nemo enim nostrum potest artem simul et constituere et absolvere. Verum satis est si quae multorum annorum spatio majores invenere, iis acceptis aliquid addant posteri nosque ipsi aliquando ipsam artem profecerimus. Nam vel propter horum alterum vel utrumque mihi videtur quodam tali usus esse prooemio, ac si ita scripsisset. Quandoquidem artis amplitudo vitam humanam exsuperat, adeo ut ab homine quantumvis sedulo ac laboris amico nequeat et inchoari et ad finem usque perducī; propterea optimum est quaecunque quis noverit, ea literis mandata posteritati relinquere, quae rerum docendarum naturam omnem et accurate et breviter et dilucide interpretentur. Artem sane longam esse haec verba subsequētia demonstrant: *occafio praeceps, experientia*

Ed. Chart. IX. [4.]

Ed. Bas. V. (220.)

δὲ πείρα σφαλερὴ, ἢ δὲ κρίσις χαλεπὴ. ὡς εἰ καὶ οὕτως
ἔλεγεν, ὁ βίος βραχύς, ἢ δὲ τέχνη μακρὰ, οἷοι ὁ καιρὸς
καὶ ἡ πείρα σφαλερὴ καὶ ἡ κρίσις χαλεπὴ. διὰ τοῦτο γὰρ
καὶ ἡ τέχνη μακρὰ, διότι καὶ ὁ τῶν πραττόμενων καιρὸς
ἐν αὐτῇ ὀξύτατός ἐστι, τουτέστι στενύτατός τε καὶ ὀλιγο-
χρονιώτατος καὶ πρὸς τοῦτοις τῶν ὀργάνων τῶν εὗρισκόν-
των τὰ βοηθήματα δυοῖν ὄντοιν, λόγου καὶ πείρας, ἐπισφα-
λῆς μὲν ἡ πείρα, χαλεπὸς δ' ὁ λόγος, τουτέστιν οὐ ῥάδιον
δυνάμενος γνωσθῆναι θατέρω. οἷοι δ' ἀληθεῖς ἐσιν ἕκαστον
τῶν εἰρημένων, οὐ χαλεπὸν ἐπιδειξαι διὰ βραχείων. ὁ μὲν
γὰρ καιρὸς ὅξυς διὰ τὴν τῆς τέχνης ὕλην, λίγω δὲ τὸ σῶ-
μα ῥίον αἰεὶ καὶ μεταβαλλόμενον ἐν ἀκαταίῳ χρόνῳ. ἐπι-
σφαλῆς δὲ ἡ πείρα καὶ αὐτὴ διὰ τὴν ὕλην. οὐ γὰρ πλὴν-
θοι καὶ πηλὸς καὶ ξύλα καὶ λίθοι καὶ κέραμος καὶ σκύτη,
καθάπερ ἄλλων τεχνῶν ἡ ὕλη τῆς ἱατρικῆς ἐστίν, ἐν οἷς
ἄλμπον τὸ πειρᾶσθαι πολυειδῶς καὶ γυμναζεσθαι παρὰ τὴν
ἔλην ἀσχοῦντα καὶ μελετῶντα τὰ θεωρήματα, καθάπερ ἐν
ξύλοις μὲν οἱ τέκτονες, ἐν δέρμασι δ' οἱ σκυτοτόμοι. ξύλα

periculosa, iudicium difficile. Ac si ita dixerit: *vita bre-
vis, ars longa*, quod occasio praeceps et experientia pe-
riculosa et iudicium difficile. Propterea enim etiam ars
longa, quoniam occasio agendorum in ipsa est maxime
praeceps, hoc est angustissima et paucissimi temporis. Ad
haec quoque quum duo sint remediorum inveniendorum
instrumenta, ratio et experientia; experientia quidem pe-
riculosa est, ratio vero difficilis, hoc est quae cuicumque
innotescere minime potest. Vera autem esse singula quae
dicuntur paucis ostendere non arduum est. Occasio nam-
que praeceps est propter artis materiam; dico vero cor-
pus quod continenter fluit et exili tempore mutatur. At
experientia periculosa est ipsaque talis materiae ratione.
Non enim lateres, lutum, ligna, lapides, tegulae, coria,
medicinae ut ceterarum artium materia sunt, in quibus
citra laesionem multis modis eum experiri et exerceri
debet, qui circa materiam versetur et artis theoremata
meditetur, quod in lignis quidem lignarii fabri, in coriis

Ed. Chart. IX. [4.]

Ed. Bas. V. (220. 221.)

μὲν γὰρ καὶ σκῆτος διαφθεῖραι κακῶς μεταχειριζόμενον οὐ-
δεὶς κίνδυνος· ἐπὶ ἀνθρωπείου δὲ σώματος πειρᾶσθαι τῶν
ἀπειράσιτων οὐκ ἀσφαλές, εἰς ὄλεθρον ὅλου τοῦ ζώου τῆς
κακῆς πείρας τελευτώσης. καὶ μὴν καὶ ἡ κρίσις, ὃ λόγος δ'
ἂν ἡ κρίσις εἴη, τῷ κρίνεσθαι (221) παρ' αὐτοῦ τὰ ποιη-
τά, χαλεπὸς καὶ δυσθήρατός ἐστιν ὃ γε ἀληθής, ὡς δηλοῖ
καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν τέχνην αἰριέσεων.
οὐ γὰρ ἂν εἴπερ ὅλον τ' ἦν ῥαδίως εὐρεθῆναι τὸ ἀληθές, εἰς
τοσοῦτον ἦκον ἀντιλογίας ἀλλήλοις οἱ ζητήσαντες αὐτό,
τοιούτοις τε καὶ τοσοῦτοι γινόμενοι. τοῖς δ' ἐμπειρικοῖς
οὐχ ὃ λόγος εἰρησθαι δοκεῖ κρίσις, ἀλλ' ἡ τῶν διὰ τῆς
πείρας εὐρισκομένων βοηθημάτων ἐπίκρισις. ὄντως γὰρ καὶ
τοῦτο χαλεπὸν καὶ δυσθήρατον, ὅταν πολλῶν ἰαμάτων τῷ
κύμνοντι γιγνημένων ἐν τι ἐξ αὐτῶν αἰτιαται τῆς ὠφε-
λείας ἢ βλάβης. εἰ γὰρ οὕτως εἴυχε κοιμηθέντος καλῶς
αὐτοῦ καὶ κατασιωπηθέντος ἐξεξῆς καὶ καταπλασθέντος ἐπὶ
τούτῳ, κἄπειτα πλυσθέντος ἢ αὐτομάτως τῆς γαστρὸς ἐν-
δόουσης, ἴδια καὶ τραφέντος τοιάσδε τινας τροφάς, καὶ π

vero coriarii moliantur. Ligna liquidem et corium male
tractantem corrumpere nullum periculum est, at in cor-
pore humano inexpertis experiri periculo non vacat; quum
prava experientia ad totius animantis jacturam procumbat.
Quin etiam et iudicium, exstiterit autem ratio ipsa judi-
cium, quod per eam facienda judicentur, arduum et capto
difficile est; vera autem illa ratio, quod sectarum multi-
tudo in arte medica declarat. Non enim si veritas esset
inventu facilis, tot ac tanti viri in ea quaerenda occu-
pati in tam pugnantes sibi invicem sententias devenissent.
Verum empiricis non videtur ratio dici iudicium, sed
eorum quas per experientiam inventa sunt auxiliorum
delectus. Nam revera haec res et difficilis et inventu ardua
exsistit, quum multis remediis aegrotanti adhibitis quoddam
unum ex ipsis utilitatis aut laesionis causa sit. Si namque
ita fors tulerit, ipsum recte dormiisse, deinde fotu per-
fusus fuisse, postea emplastrum admotum, deinde cly-
sterem injectum vel spontaneam dejectionem habuisse;

Ed. Chart. IX. [4. 5.]

Ed. Bas. V. (221.)

τούτοις ἅπασιν ὡφε- [5] ληθέντος ἢ βλαβέντος οὐ ῥᾶδιον εἰπεῖν διὰ τί τῶν γεγενημένων συνέβη τὸν ὑφ' ὧσιν ὡφεληθῆναι ἢ βλαβῆναι. διὰ ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἢ κρίσις χαλεπή· συγκριψάμεσθαι γοῦν ἤδη τὸν λόγον. ἢ μὲν τέχνη μακρὰ γίνεται, ἐνὸς ἀνθρώπου παραμειρουμένη βίῳ. χρησιμὸν δὲ τὸ καταλιπεῖν συγγράμματα καὶ μάλιστα τὰ σύντομά τε καὶ ἀφοριστικά· εἰς τε γὰρ αὐτὴν τὴν πρώτην μάθησιν καὶ εἰς τὴν ὡς ἔμαθέ τις ὠφεληθῆναι μνήμην καὶ εἰς τὴν ὡς ἐπιλάθεται τις μετὰ ταῦτα ἀνάμνησιν ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς διδασκαλίας ἐπιτηδέος. ὁμολογεῖ δὲ τοῦτοις καὶ τὸ ἐπιφερόμενον. ὥς γὰρ ὑπὲρ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτὸ λεχθησομένων προαιμιὺν γεγονότος εἰκότως ἐπιφέρων ἔρεϊ· δεῖ δ' οὐ μόνον ἑαυτὸν παρέχειν τὰ δίδοντα ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσῖοντα καὶ τοὺς παρόντας καὶ τὰ ἐξωθεν. εἰ μέλλοι τις κρίναι, φησί, ποτε τὰ κατὰ τὸ βιβλίον εἰς ὅσον ἀληθείας ἦκει, οὐ μόνον ἑαυτὸν παρακτεῖν ἴστί, τὰ δίδοντα ποιεῖν καὶ μηδὲν τῶν

deinde tales cibos assumpsisse et post haec omnia opem vel noxam percepisse, non facile dictu est, quatenam rerum gestarum aegrotum juvisse aut laesisse contigerit. His igitur de causis omnibus iudicium difficile. Jam itaque orationem summam proferamus. Ars quidem longa est, si eam unius hominis vita metiamur. Quare operae pretium est posteris opera relinquere praesertim et concisa et aphoristica. Nam ejusmodi doctrinae genus et ad ipsam primam disciplinam et ad eorum quae quis didicerit memoriam juvandam et eorum quae aliquis oblitus postea fuerit, recordationem idoneum est. Adstipulatur autem his quod subsequitur. Quum enim operi ipsi atque iis quae in eo dicentur praefationem praetexuisset consentaneam, orationi clausulam addidit his verbis: at non solum medicum se ipsum quae deceat obeuntem, sed et aegrotum et adstantem et externa praesto esse oportet. Si quis, inquit, aliquando dijudicaturus est quae hoc in libro scribuntur quantum fortiantur veritatis, is non solum se ipsum prae-

Ed. Chart. IX. [5.]

Ed. Basf. V. (221.)

χρησίμων τῷ νοσοῦντι παραλείποντα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκεί-
 νον εὐπειθῇ τε ἅμα καὶ μηδὲν ἰδίᾳ χαριζόμενον ἡδονῇ πε-
 φυκίνας, καὶ μέντοι καὶ τοῖς ὑπηρετοῦντας ἐπιτηδεύουσ. καὶ
 δὴ καὶ τὰ ἐξωθέν ἅπαντα συμπαρισκευασμένα. καὶ γὰρ δεῖ
 ἐκείνα πολλάκις ἤτοι τὴν πρόγνωσιν ἢ τὴν θεραπείαν ἢ
 ἅμφω συνίβη διασκοπῆναι, τὰ δ' ἐξωθέν ἔστι, τὰ τε κατὰ
 τὰς οἰκήσεις ἐπιτηδεύουσ οὖσας ἢ καὶ ἐνοχλουμένας ἢ οὐκ
 ἐνοχλουμένας, καὶ ἔτι τὰ προσαγγελλόμενα καὶ πραττόμενα
 θυμὸν ἢ λύπην, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἐργαζόμενα. τῷ νο-
 σοῦντι καὶ προσέτι τὰ νύκτωρ αὐτῷ τὸν ὕπνον διακόπτον-
 τα μυρία ἐπὶ μυρίοις ὄντα. εἰ οὖν, φησὶν, ἅπαντα ταῦτα
 καλῶς καὶ ἀμέμπτως ἔχει τῶν κατὰ τοῦτο τὸ βιβλίον αὐτῷ
 γεγραμμένων, οὐδὲν εὐρεθήσεται ψεῖδος.

β.

Ἐν τῇσι ταραχῇσι τῆς κοιλίης καὶ τοῖσιν ἐμέτοισι τοῖσιν
 αὐτομάτως γινομένοισιν ἣν μὲν οἶα δεῖ καθαιρίσθαι κα-

stare oportet quae deceat obeuntem, nihilque quod aegro
 profuturum sit praetermittere; immo et ipsum aegrum
 simul medico obsequi nec quidquam propriae voluptati in-
 dulgere; ministros etiam idoneos assidere oportet; ad haec
 et externa omnia probe comparata. Etenim propter illa
 plerumque vel praenotionem vel curationem vel utram-
 que interrumpi contingit. Externa autem sunt habitatio-
 nes idoneae vel turbarum plenae vel turba vacantes; prae-
 terea quae nuntiantur et aguntur, iram aut moerorem aut
 aliquem ejusmodi alium affectum aegrotanti partorientis,
 ad haec et alia quae noctu ipsi somnum abrumpunt, quae
 prope infinita sunt. Si igitur, inquit, haec omnia probe
 et citra errorem se habuerint, nihil eorum quae hoc in
 libro scribuntur falsum esse comperietur.

II.

*In alvi perturbationibus et vomitionibus quae sponte obo-
 riuntur, si qualia purgari oporteat purgentur, confert*

Ed. Chart. IX. [5. 6.]

Ed. Bas. V. (221.)

θαίρωνται, ξυμφέρεi τε καi εὐφόρως φέρουσιν, ἣν δὲ μὴ τούναντίον. οὕτω δὲ καi ἡ κενταγγείη ἣν μὲν οἶη δεῖ γίγνεσθαι, γίγνηται, ξυμφέρεi τε καi εὐφόρως φέρουσιν, ἣν δὲ μὴ τούναντίον. ἐπιβλέπειν οὖν δεῖ καi χώρην καi ὥρην καi ἡλικίην καi τούτους ἐν ᾗσι δεῖ ἢ οὐ.

Οὐ περὶ ποσότητος αὐτῶ τῶν κενουμένων ἐστὶν ὁ λόγος, ὥς τινες φήθησαν, ἀλλὰ περὶ τῆς [6] ποιότητος μόνης, αἷς δηλοῖ σαφῶς ἐκάτερον τῶν ὀνομάτων, τὸ τε οἶα καi τὸ οἶη. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν αὐτομάτως γινομένων κενώσεων προσεῖπεν ἣν μὲν οἶα δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρωνται, ξυμφέρεi τε καi εὐφόρως φέρουσιν· ἐπὶ δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ, ἣν μὲν οἶα δεῖ γίγνεσθαι, γίγνηται. καίτοι δυνάμενος εἰπεῖν, ἣν μὲν ὅσα δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρηται, καi πάλιν εἰ ἣν μὲν ὅσα δεῖ γίγνεσθαι γίγνηται. δηλοῦται δὲ τοῦτο καi διὰ τοῦ καθαίρεσθαι ῥήματος. οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν ἣν μὲν οἶα δεῖ κενουῖσθαι, ἀλλὰ ἣν μὲν οἶα δεῖ καθαίρε-

et facile ferunt; sin minus, contra. Sic et vasorum vacuatio, si qualem fieri oportet fiat, et confert et facile ferunt; sin minus, contra. Itaque inspicere oportet et regionem et anni tempestatem et aetatem et morbos, quibus vacuari aut non vacuari oporteat.

Νόν de eorum quae vacuantur quantitate ipfi sermo est, ut nonnulli arbitrati sunt, sed de sola qualitate, quod dilucide prodit utcunque vocabulum, qualia et qualis. Nam in iis quae sponte fiunt vacationibus dixit. Si qualia oportet purgari purgentur, confert et facile ferunt. In iis vero quae a medico, si qualis fieri debeat fiat vasorum vacuatio, licet potuisset dicere, si quanta purgari oporteat purgentur et rursus, si quanta fieri debeat vasorum fiat vacuatio. Idem vero ostenditur et per verbum purgarē. Non enim simpliciter dixit, si qualia oporteat vacuari; sed si qualia oporteat purgari. Est autem pur-

Ed. Chart. IX. [6.]

Ed. Bas. V. (221.)

σθαι ἰσθῃ. καθάρσις δὲ ἐστὶν ἢ τῶν λυπούντων κατὰ ποιότητα κένωσις. ἐν γὰρ τούτοις ἀμαρτάνουσιν οἱ πλείστοι τῶν ἰζηγητῶν, οὐ συνιέντες οὔτε τῶν φανῶν οὔτε τῆς γνῶμης τανδρός. εἴτε δὲ μᾶλλον ἐπειδὴ τὸ τῆς κενεαγγείας ὄνομα τινὲς μὲν ἐπὶ τῆς αἰτίας, τινὲς δὲ ἐπὶ τῆς φλεβοτομίας ἀκούουσιν. ὁ γὰρ Ἱπποκράτης ἄποσαν κένωσιν ὀνομάζει κενεαγγείαν ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος, ἐπειδὴ κενὰ τὰ ἀγγεῖα συμβάλει γίνεσθαι κατὰ πάσας τὰς κενώσεις. ὁ μὲν δὲ λόγος αὐτῷ νῦν ἐστὶ περὶ ποιότητος τῶν κενουμένων, ὥσπερ δὲ παρακλιύεται διὰ παντός ὅσα καλῶς ὑπὸ τῆς φύσεως γίνεται ταῦτα μιμῆσθαι τὸν ἰατρόν, οὕτω καὶ νῦν ἐποίησε τῶν περὶ τῶν αὐτομάτων κενώσεων προτάξας λόγον, ἐν αἷς ὅταν μὲν οἷα δεῖ κενῶνται, τουτέστι τὰ λυπούντα συμφέρει τε καὶ εὐφύρως γέρουσιν. εἰ δὲ ἄλλων τινῶν ἢ κένωσις γένηται καὶ μὴ τῶν λυπούντων, τὸ ἐναντίον οὔτε συμφέρει καὶ δυσφοροῦσιν οἱ κάμνοντες. οὕτως ὅν ἐι καὶ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ κένωσις τις ἐπιτηδεύοιτο, τῶν λυπούντων αὕτη γιγνέσθω, καθάπερ καὶ ἐν ἄλλοις παρακλι-

gatio humorum qualitate molestorum vacuatio. In his sane plurimi aberrant interpretes, qui neque verba, neque hominis mentem assequuntur. Tum vero magis peccant, quam nonnulli depletionis vasorum nomen pro inedia, alii pro venae sectione accipiant. Hippocrates si quidem omnem vacuationem vasorum depletionem ab eventu nominat, quoniam in omnibus vacuationibus vasa depleri contingit. Itaque nunc ipsi sermo est de qualitate eorum quae vacuantur. Quemadmodum autem semper adhortatur, quae probe a natura fiunt, ea medicum imitari, sic et nunc agit a spontaneis vacuationibus suam exorsus orationem, in quibus si qualia oportet, hoc est quae infestant, vacuentur, et confert et leniter ferunt. Quodsi aliorum quorundam fiat evacuatio et non eorum quae molestant, contrarium obvenit, neque confert et graviter ferunt aegrotantes. Ita sane si quam medicus molietur humorum vacuationem, eorum quae molestant ipsa esto, quemadmodum et aliis in locis humorem noxium imperat,

Ed. Chart. IX. [8.]

Ed. Bas. V. (221.)

λείνεται τὸν λυποῦντα συμβουλευόντων κενῶν χυμὸν καὶ μὴ ἄλ-
λον τινὰ πρὸ αὐτοῦ. φλέγματος μὲν οὖν πλεονάζοντος τοῦτο
κενωτέον ἂν εἴη παντὶ τρόπῳ. χολῆς δὲ ξανθῆς εἴτε με-
λαινης ἐνοχλοῦσης ἀφεκτέον μὲν τοῦ φλέγματος, τὴν λυποῦ-
σαν δὲ χολὴν κενωτέον. οὕτω δὲ καὶ αἱματικὸν ἢ τὸ
πλεονάζον, αἵματος τὸ ποιητικόν τὴν κένωσιν καὶ δὴ καὶ
εἰ ὀρθὸς αἷματος ἐκείνου. τεκμαίρεσθαι δὲ δεῖ τὸν πλεονά-
ζοντα χυμὸν τῇ χρῶσι, πλὴν εἰ τινες ὑποχωρήσασιν εἰς τὸ
βάθος τοῦ σώματος. τὸ γὰρ χρώμα τῶν χυμῶν τοιῶς
ἀνθρώπων ὁκόσων μὴ ἄμπωτὶς ἐστίν. ἐπὶ τοῦτων οὖν μάλι-
στα τῶν ὑπονοσησάντων καὶ μὴ κενωμένων ὁμαλῶς εἰς ὅλον
τὸ σῶμα, προσεπιβλέπειν δεῖ ὥρην καὶ χώρην καὶ ἡλικίην
καὶ νοσήσαντες ἐν ᾗσι δεῖ ἢ οὐ τοιῦσιν ἐν αἷσι προσῆκειν ἢ μὴ
τοιούτῃ τινος ἢ τοιούτου χυμοῦ ποιῆσθαι τὴν κένωσιν. ἔχει
μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς ἕκαστος τῶν πλεονάζοντων ἐν τῷ σώματι
χυμῶν ἴδια γνωρίσματα, περὶ ὧν ἐπὶ πλείον ἐν τοῖς ἐξῆς
ἱεροῦμεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τελείαν διάγνωσιν ἐπι-
βλέπειν χρὴ καὶ τὴν ἐνιστώσαν ὥραν τοῦ ἔτους καὶ τὸ χρο-

neque alterum quendam pro eo vacuari. Itaque pituita
exuberante, haec modis omnibus vacuanda est, flava vero
bile aut atra infestante, a pituita abstinendum et in-
festans bilis vacuanda. Sic humor quoque sanguineus si
exuberet, sanguinis vacuatio molienda et feri sanguinis,
si illud redundet. At vero exuberantem humorem ex co-
lore conjectari oportet, nisi quum quidam in corporis al-
tum recesserint. Colbr enim similis efflorescit humoribus,
nisi ipsi intro refluierint. Atque in iis maxime qui intro
recesserunt, neque sunt aequabiliter per totum corpus
diffusi, spectanda est anni tempestas et regio et aetas et
morbi, quibus vacuari aut non vacuari oporteat, hoc est
in quibus conveniat, necne hujus vel illius humoris va-
cuationem moliri. Quamquam enim habet humorum in
corpore exuberantium unusquisque propria indicia, de
quibus deinceps plenius dicturi sumus, attamen ad per-
fectam rei cognitionem tum praesens anni tempestas, tum

Ed. Chart. IX. [6. 7.]

Ed. Bas. V. (221. 222.)

ρίον ἐν ᾧ νοσοῦσιν οἱ κάμνοντες καὶ τὴν ἡλικίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἰδέαν τῆς νόσου. ἔστω γάρ, εἰ οὕτως ἔτυχε, χολῆς ξανθῆς ἐν τῷ σώματι πλεονεκτιούσης γνωρίσματα, συνεπιβλέπειν αὐτῇ δείξει καὶ εἰ ὥρα θειρινὴ καὶ εἰ τὸ χωρίον θερμὸν καὶ εἰ ὁ κάμνων ἀκμάζων. οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ φλέγματος, εἰ χειμῶν εἴη, εἰ τὸ χωρίον ψυχρὸν, εἰ προσβύτης ὁ ἄνθρωπος· ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτοις ἅπασιν, αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς νόσου ἐπιβλεπτιόν, οἷον ὅτι τριταῖος μὲν, εἰ οὕτως ἔιυχεν, ὑπὸ τῆς ξανθῆς χολῆς ἐπικραιούσης γίνεται, [7] τεταρταῖος δ' ὑπὸ τῆς μελαινης, ἀμφημερινὸς δὲ ὑπὸ τοῦ φλέγματος, καὶ καρκίνος μὲν ὑπὸ τῆς μελαινης χολῆς, ἐρυσίπτελας δὲ ὑπὸ τῆς (222) ξανθῆς, τῶν τ' ἄλλων νοσημάτων ὡσαύτως ἕκαστον. ἐὰν γὰρ ταῦτα πάντα διορισώμεθα, βεβαιότερον ἐπὶ τὴν τοῦ λυποῦντος χυμοῦ κίνωσιν ἀφαιζόμεθα. πάντων οὖν ἀτοπώτατοι τῶν ἐξηγητῶν εἰσιν οἱ νομίζοντες τὸν λόγον αὐτῷ ὑπὲρ ἀστίως γίνεσθαι μόνης τῆς ἐν τοῖς πυρετοῖς. οὔτε γὰρ αὐτὸς ὠνόμασε πυρετοὺς ὁ τε λόγος ἐπὶ πάντων ἐστὶ καθόλου τῶν παρὰ φύσιν, ἐκδιδά-

regio in qua degunt aegrotantes, tum ipsorum aetas, tum denique morbi idea consideranda est. Sint enim, si ita contigerit, flavae bilis in corpore redundantis indicia, una cum ipsis inspiciendum erit an tempus aestivum an regio calida, an aeger aetate floreat. Ita vero et de pituita considerandum est an hiems adfuit, an regio frigida, an homo senex. Atque praeter haec omnia ipsam morbi speciem considerare oportet, ut quod tertiana, si ita fors tulerit, fiat a-flava bile modum excedente, quartana ab atra, quotidiana a pituita; cancer ab atra bile, erysipelas a flava, atque singulae ceterorum morborum species. Si enim haec omnia distinxerimus, securius ad noxii humoris vacationem accedemus. Omnium igitur interpretum absurdissimi sunt qui ipsum de sola inedia, quae in febribus imperatur, verba facere arbitrantur, quum ipse minime febres nominaverit, ac de omnibus in universum habeatur sermo quae sunt praeter naturam,

Ed. Chart. IX. [7.]

Ed. Basf. V. (222.)

σκων ἡμῶν σκοπούς, ὅς προσέχοντας εὐρίσκειν προσήκει τὸ ποιὸν τῆς κενώσεως, οὐ τὸ ποσόν. ὁ γὰρ ἐφεξῆς ἀφορισμός ὑπὲρ τοῦ ποσοῦ διαλέγεται. κατὰ τίνα δὲ καιρὸν τοῦ νοσήματος ἐπιχειρεῖν δεῖ τῇ κενώσει καὶ τίνε τρόπῳ ποιητέον αὐτήν ἐν ἄλλοις ἀφορισμοῖς ἐξῆς ἐρεῖ. ὅθεν οὐδ' ἔμοι νῦν ἀναγκαῖόν ἐστι λέγειν περὶ αὐτῶν. οὔτω γὰρ ἂν οὐδέν μὲν εἴην σαφέστερος διδασκων, εἰς μῆκος δὲ λόγων οἷα ἀναγκαῖον ἐκτείνων τὰ ὑπομνήματα.

γ'.

Ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ' ἄκρον εὐέλαι σφαλεραί, ἣν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσιν. οὐ γὰρ δύνανται μένειν ἐν τῷ αὐτέῳ οὐδὲ ἀτρεμέειν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀτρεμέουσιν, οὐδέ τι δύνανται ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι, λείπεται οὖν ἐπὶ τὸ χεῖρον. τουτέων οὖν εἵναι τὴν εὐέλην λύειν ξυμφέροι μὴ βραδέως, ἵνα πάλιν ἀρχὴν ἀναθρέψιος λάβῃ τὸ σῶμα. μηδὲ τὰς ξυμπτώσιαις ἐς τὸ ἐσχάτον ἄγειν, σφα-

quorum nos docet indicationes, quibus incumbentes non quantitatem, sed qualitatem vacuationis invenire convenit. Nam de quantitate sequena digerit aphorismus. Quo autem morbi tempore aggredienda sit evacuatio et quomodo ipsa facienda, in aliis deinceps aphorismis explicabitur. Unde neque nunc mihi de his dicere necessarium videtur. Sic enim nostra doctrina non foret sapientior et commentarii ad immensam minimeque necessariam prolixitatem devenirent.

III.

Summae athletarum suexiae si ad extremum processerint, periculosae. Non enim eodem in statu morari queunt, neque consistere. Quum autem non consistant, neque in melius possint provehi, superest sane ut in deterius labantur. Quas ob res ejusmodi suexias haud cunctanter solvere confert, quo novae rursus nutritionis corpus initum sumat. Non tamen concidentium vasorum

Ed. Chart. IX. [7. 8.]

Ed. Basf. V. (222.)

λερόν γάρ, ἀλλ' ὁκοίη ἂν ἡ φύσις ἢ τοῦ μέλλοντος ὑπομέ-
νειν, ἐς τοῦτο ἄγειν. ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ κενώσεις αἱ ἐς
τὸ ἰσχατον ἄγουσαι σφαλεραί· καὶ πάλιν αἱ ἀναθρήψεις,
αἱ ἐν τῇ ἰσχατῇ ἰούσαι σφαλεραί.

Τὸν μὲν πρὸ τούτου λόγον αὐτῷ περὶ ποιότητος εἶναι
ἐδείξαμεν τῶν κενουμένων. ἐν τούτῳ δὲ καὶ τοῖς ἐφεξῆς
περὶ ποσότητος βούλεται διδάσκειν καὶ ἄρχεται γὰρ παρὰ τῆς
ἀμέτρου πληρώσεώς τε καὶ κενώσεως ἐν τῷδε τῷ νῦν ἡμῖν
προκειμένῳ ἀφορισμῷ, ὁμοίως τῷ πρόσθεν ὑποθιμένῳ τε
παράδειγμα καὶ πρὸς τοῦτο κατευθύνων τὸν λόγον, ὥσπερ
ἔθος αὐτῷ. τὸ παράδειγμα δὲ αὐτῷ ἔστιν ἡ γυμναστικὴ
εὐξία. γυμναστικὴν δὲ εὐξίαν ὀνομάζει τὴν τῶν αὐτῶ
τοῦτο ἔργον πεποιημένων, κατὰ τὸν βίον ἅπαντα διατριβὴν
ἐν γυμνασίοις, τοῦ κα- [8] ταβάλλειν ἐτέρους ἔνεκα, κα-
θάπερ οἱ ἀθληταί. ἡ μὲν γὰρ ἀπλῶς εὐξία λεγομένη ἦν
καὶ τῶν ἀγροίκων ἔχουσι πολλοὶ, σκάπτοντες καὶ θερίζοντες

*vacuationes ad extremum ducendae. Eadem vero ra-
tione et quae ad extremum ducunt vacuationes pericu-
lofae. Et vicissim refectiones ad extremum appulsae
periculosaе.*

Praecedentem hunc sermonem esse de eorum quae
vacuantur qualitate ostendimus. In hoc autem ac sequen-
tibus vult de quantitate docere, et ab immoderata reple-
tione et evacuatione exorditur. At in hoc praesenti apho-
rismo nobis proposito peraeque ac superiore quoddam
exemplum supponit, ad quod, quemadmodum ipsi mos
est, orationem dirigat. Exemplum autem ipsi est gymna-
stica euexia. Gymnasticam autem euexiam nominat ha-
bitum in exercitiis adversariorum prosternendorum gratia
comparatum ab iis qui hanc ipsam functionem per totam
vitam ut athletae obierunt. Nam quae absolute euexia
nominatur, quam multi agricolae terris sodiendis, segeti-

Ed. Chart. IX. [8.]

Ed. Basf. V. (222.)

καὶ ἄλλα ὅσα κατὰ τὸν βίον διαπονούμενοι οὐχ ἤκει μέχρι πληρώσεως ἀμείβου. τῆς δὲ τῶν ἀθλητῶν ἐνέξιας οὐ μικρὸν τοῦτό ἐστιν ἔγκλημα τὸ περιβαλλισθαι πειρᾶσθαι μέγεθος ὄγκου κατὰ τὸ σῶμα καὶ δηλονότι καὶ πληθος χυμῶν. παρασκευαὶ γὰρ αὐταὶ τῆς τοῦ παντός εἰς σώματος θρέψεως καὶ οὐχ οἷά τε χωρὶς αὐτῶν ἐτοίμως παρεσκευασμένων εἰς ὄγκον ἀρθῆναι τοῦ δέοντος μείζονα τὰ σώματα, διὸ καὶ σφαιερὰν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τοιαύτην διάθεσιν. ὅταν γὰρ ὑπεμπληρωθῇ τὰ ἀγγεῖα ποτῶν ἢ σιτίων, τοῦ διαρρῶγῆναι κίνδυνος αὐτοῖς ἢ καταπνιγῆναι ἢ καὶ σβεσθῆναι τὸ ἐμφυτεν αὐτὸ θερμὸν, καθάπερ καὶ ἀποίλοντό τινες ἐξαιφνίδιον ἤδη τῶν εἰς ἄκραν πλήρωσιν ἀφικομένων ἀθλητῶν. ἢ δ' εἰς τὰ κατὰ φύσιν ἔργα χρήσιμος ἐνέξια τοιοῦτον οὐδένα κίνδυνον ἐφειδρεύοντα κέκτηται, τὸ μὴδ' εἰς ἄκρον ἤκειν ποιεῖ τῆς πληρώσεως, ὅθεν οὐδὲ λύειν αὐτὴν προσήκει, καθάπερ τὴν τῶν ἀθλητῶν, ὅταν εἰς ἄκρον ἤκη. ταύτην γὰρ χρὴ λύειν μὴ βραδείως, ἀλλὰ φθάνειν δηλονότι

bus metendis et ceteris ad vitam elaborandis fortiuntur, ad immoderatam repletionem non provolunt. At boni athletarum habitus improbatio haec non levis est, quid sit carnea molis magnitudine corpus induere ac proinde ipsi humorum copiam accumulare studeant. Hi enim apparatus sunt ad totius corporis nutritionem, qui si ipsi praesto non adfint, fieri non potest ut corpora in majorem quam deceat molem attollantur, quare ejusmodi affectum periculosum esse necesse est. Quum enim vasa cibis ac potibus fuerint supra modum repleta, periculum est ne aut ipsa rumpantur aut calor ipse nativus suffocetur, aut etiam exstinguatur, quod athleticis jam quibusdam accidit, qui ad summam repletionem deducti derepente interierunt. Verum quae ad naturales functiones obeundas utilis est euexia, nullum eminens ejusmodi periculum attulit, quia nunquam ad extremam venit repletionem, quare ipsam solvere non decet, quemadmodum athleticam; quum ad extremum venerit. Hanc enim solvere oportet haud cunctantes, sed antevertentes

Ed. Chart. IX. [8.]

Ed. Basf. V. (222.)

τὸν κίνδυνον. τὴν αἰτίαν δὲ αὐτὸς τοῦ χρῆναι λύειν αὐτὴν τοιαύτην ἔγραψεν· οὐ γὰρ δύνανται μένειν ἐν τῷ αὐτίκῳ οὐδ' αἰρεῖσθαι εἰπὼν· αἰεὶ γὰρ τῆς φύσεως τὴν πέψιν καὶ τὴν ἀνάδοσιν καὶ τὴν ἔξαιμάτωσιν καὶ τὴν πρόσθεσιν καὶ τὴν πρόσφυσιν καὶ τὴν ἑξομοίωσιν ἐργαζομένης, ὅταν μήτε προσθεῖναι τι τοῖς στερεοῖς τοῦ σώματος μορίοις ἐγχωρεῖ μὴθ' αἱ φλέβες ἔτι χώραν ἔχουσιν ὑποδέχεσθαι τὴν ἀναδομένην τροφήν, ἀνάγκη κίνδυνον καταλαβεῖν ἢ φήξεως ἀγγίῳ τινὸς ἢ ἑξαφνιδίου θανάτου. ἵνα οὖν ἔχῃ χώραν αὐθις ἀνατρέφεισθαι τὸ σῶμα, λύειν χρὴ μὴ βραδίως τὴν εὐξίαν. ἡ λύσις δ' αὐτῆς κενώσεις ἐστὶ δηλονότι καὶ χρὴ ταύτην οὐδ' αὐτὴν ἀμέτρως ποιεῖσθαι. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο σφαλερὸν, οὐχ ἥττον ἀμέτρου πληρώσεως. σκοπὸς δὲ τοῦ ποσοῦ τῆς κενώσεως οὐ τὸ πλεονάζον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις ἂν εἴῃ, τουτέστιν ἡ δύναμις τοῦ κενουμένου ἀνθρώπου. ἄλλοι γὰρ ἄλλως ἐνόησας φέρειν μᾶλλον τὰς κενώσεις. ταῦτα μὲν οἶν αὐτῷ περὶ τῆς ἀθλητικῆς εὐξίας εἴρηται καὶ αὐτὰ μὲν καθ' ἑαυτὰ χρήσιμα τοῖς βουλομένοις τὴν ἐπιτή-

lolutione periculum. Quam ob causam vero ipsam solvere oporteat, eam ipse his scripsit verbis: *Neque enim eodem in statu morari queunt, neque consistere.* Quum enim semper natura coctionem, distributionem, sanguinis creationem, adjectionem, agglutinationem et assimilationem molietur, quumque nihil solidis corporis partibus possit adjici, neque venae etiamnum locum habeant, in quem alimentum distributum recipiant, tum necessario aut ruptionis vas alicujus, aut repentinae mortis periculum adfertur. Ut igitur corpus habeat locum, quo rursus nutritiatur, euexia citra moram solvenda est. Ipsius autem solutio, ut liquet, evacuatio est. Et haec quoque vacuatio non ultra modum ducenda est; immodica namque vacuatio non minus quam immoderata repletis periculosa. Vacuationis autem quantitatem non solum humor exuberans, sed etiam natura, hoc est hominis vacuandi vires indicaverint. Alii enim aliis magis vacuationes ferre consueverunt. Haec itaque ipsi de athletica euexia dicta sunt et haec

Ed. Chart. IX. [8. 9.]

Ed. Basf. V. (222.)

δενσιν ἐκείνην μετέρχισθαι καὶ τοῖς ἱατροῖς δὲ ὡς παράδειγμα
 τοῦ λόγου τοῦ μέλλοντος λεχθῆσθαι. φησὶ γάρ, ὡσαύτως δὲ
 καὶ αἱ κενώσεις αἱ εἰς τὸ ἴσχατον ἄγουσαι σφαλεραί καὶ πάλιν
 αἱ ἀναλήψεις αἱ ἐν τῷ ἴσχατι ἐούσαι σφαλεραί, τοιοῦτόν
 τε βουλόμενος ἐνδείξασθαι καθ' ὅλον τὸν λόγον, ὡς ὅτε αὐτε
 κενῶν οὔτε πληροῦν ὑπερβαλλόντως προσήκει. μάθοιμεν
 δ' ἂν τοῦτο μάλιστα παρὰ τῆς ἀθλητικῆς εὐεξίας, ἧς καὶ
 τοὶ τᾶλλα κερτημένους οὐ μεμπτά. καὶ γὰρ καὶ εὐχυμοὶ καὶ
 ἰσχυροὶ ταῖς δυνάμειν εἰσιν οἱ γυμναστικοί, ὅμως τοῦτό
 γε αὐτὸ μέγιστόν ἐστιν αὐτοῖς κακόν, τὸ εἰς ἄκρον ἦεν
 πληρώσεως. διὸ καὶ λύεσθαι δεῖται συντόμως, ὥσπερ αὖ
 πάλιν οὐδ' εἰς ἴσχατον ἄγειν χρή κενώσεως τοὺς τοιοῦτους·
 οὕτως οὐδὲ τοὺς ἄλλης διομένους ἡστινοσοῦν κενώσεως
 ὑπερκενοῦν προσήκει. καθόλου γὰρ εἰπεῖν ἐν πάσῃ κενώ-
 σει στοχάζεσθαι προσήκει [9] τῆς δυνάμεως καὶ μέχρις
 ἂν ἀντέχῃ καὶ μὴ κάμνῃ, πειρᾶσθαι τὸ περιττὸν ἀπάγειν,
 καταλυομένης δὲ, κἂν εἰς λείπηται τὸ τῶν περιττῶν, φυλάτ-

quidem per se utilia sunt iis, qui illud institutum sectari
 desiderant, medicis vero sunt tanquam exemplum oratio-
 nis quam dicturus est. Dicit enim: *Eadem vero ratione*
et quae ad extremum ducunt evacuationes, periculosae. Et
vicissim refectioes ad extremum ductae periculosae, tale
 quid toto eo sermone demonstrare volens, quod nimirum
 neque vacuare neque replere praeter modum oporteat.
 At id potissimum ex athletica euexia didicerimus, quae
 etiam si et alia haud noxia habuerit, nam gymnastae et
 bonis abundant humoribus et virium pollent robore, ipsis
 tamen hoc ipsum malum est maximum, quod ad extre-
 mam répletionem venerit, quapropter brevi eam solvere
 oportet. Ac rursus quemadmodum tali habitu praediti,
 ad extremam vacationem non sunt perducendi, sic neque
 qui alia quavis egent vacatione non sunt praeter mo-
 dum evacuandi. Nam universe loquendo in omni evacu-
 atione vires conjecturis spectandae sunt, ac donec per-
 ferunt, neque deficiunt, exsuperantem humorem educere
 studendum est. At quum vires dissolvuntur, etiam si resi-

Ed. Chart. IX. [9.]

Ed. Basf. V. (222. 223.)

τεσθαι χρητήν τὴν κένωσιν. τὸ δὲ καὶ πάλιν αἱ ἀναθρήψεις αἱ ἐν τῷ ἰσχυρῷ εἶναι σφαλεραί, εἰ μὲν ἀναποδώσειν μέλλοι τις τῇ παραδείγματι τὸν λόγον, οἷς μὴ γενέσθαι κολοῦν, ἐπὶ τῆς ἰσχύος πληρώσειος εἰρηῇθαι δοξῇ, παραιτοῦντος αὐτῇ φυλάττεσθαι καὶ μὴ μέχρι τοσοῦτον τὰς ἀναθρήψεις ποιῆσθαι τῶν σωματίων, μέχρις ἂν εἰς τὸ ἰσχυρὸν ἀφίξωνται τῆς πληρώσειος. εἰ δὲ τῷ τῆς λιξέως σχήματι προσέχοις τὸν νοῦν, ὥσπερ ἔνιοι τῶν ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, δις αὐτὸν ἐπιστήσῃς λέγειν ἑτέρως καὶ ἑτέρως. ὅταν μὲν σὺν εἴπῃ, ὡσαύτως καὶ αἱ κενώσεις αἱ εἰς τὸ ἰσχυρὸν ἄγουσαι σφαλεραί, κατ' αὐτὸ τοῦτο μόνον φεύγειν κλιεῖνόντα τὰς ἀμέτρους κενώσεις, ὅτε καὶ αἱ ἀναθρήψεις αἱ ἀπ' αὐτῶν (223) οὐκ ἀσφαλεῖς εἰσιν, ὡς ἂν ἀσθενοῦς γεγενημένης τῆς φύσεως καὶ μήτε πέπτειν ἱκανῶς μήτε ἀναδιδόκει μήτε ἑξομοιοῦν δυναμένης, παραλείψεται δὴ φανερώς, ἐὰν οὕτω τις διέξῃται, θάτερον αὐτῷ μέρος τῆς διδασκαλίας, τὸ περὶ τῆς ἡμέρας πλη-

duam sit aliquid, exuberantis humoris vacuatio cavenda est. Illud autem et vicissim resectiones ad extremum appulsas periculosas; si quis debeat hunc sermonem ad extremum referre, ne sit mutilus, de ultima repletione dictus videbitur, quam jubet vitari, neque eo usque corpora reficere, ut ad extremam repletionem veniant. Si vero dicendi formae mentem adhibueris, ut nonnulli libri hujus interpretes, de eadem re bis ipsum dicere, sed aliter atque aliter cogitabis. Quum igitur dixerit, eadem ratione et quae ad extremum ducunt vacationes, periculosae; hisce verbis ipsis solum arbitraberis praecipere fugiendas esse immodicas vacationes, quod sint admodum periculosae. Quum vero subnectens protulerit: et vicissim resectiones quum extremae fuerint, periculosae; ob id interdicere immoderatas vacationes, quod et resectiones sequentes nequaquam securae existant, quod quum natura facta sit imbecillis, jam nequeat probe satis coquere, distribuere, assimilare. Verum si quis ita sermonem acceperit, altera ipsi doctrinae pars de extrema repletionem manifeste prae-

Ed. Chart. IX. [9. 10.]

Ed. Bas. V. (223.)

ρώσεως, καὶ μάλιστα ἔσται τῆς γυμναστικῆς ἐνδείας μνηστέ-
τος. καὶ μὲν δὴ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ προκείμενον ὄνομα
κατὰ τὴν λέξιν, τὸ πάλιν, ἐνδείκνυσθαι μοι δοκεῖ τὴν εἰρη-
μὴν γνώμην, εἰπόντος αὐτοῦ καὶ πάλιν αἱ ἀναθρέψεις αἱ
ἐν τῷ ἰσχυρῷ εἶναι σφαλεραί. ὥστε γὰρ ὑπὲρ ἄλλου
πράγματος τὸν λόγον ποιούμετος οὕτως ἐμνημόνευσε τὸ
καὶ πάλιν.

δ.

Αἱ λεπταὶ καὶ ἀκριβεῖς διαίται καὶ ἐν τοῖσι μακροῖσιν αἰ-
πάθουσι καὶ ἐν τοῖσιν ὀξεῖσιν, οὐ μὴ ἐπιδέχεται, σφαλε-
ραί. καὶ πάλιν αἱ ἐς τὸ ἰσχυρὸν λεπιοτήτος ἀφιγμέναι
διαίται χαλεπαί. καὶ [10] γὰρ αἱ πληρώσεις αἱ ἐς τὸ
ἰσχυρὸν ἀφιγμέναι χαλεπαί.

Ἐν τῷ πρόσθεν ἀφορισμῷ περὶ πάσης καθόλου δια-
λεχθεὶς ἀμέτρον πληρώσεως τε καὶ κενώσεως, ἐν τούτῳ
περὶ τῆς τῶν νοσούντων διαίτης διεξέρχεται, κλειῦν ἡμᾶς

termittetur et frustra gymnasticae euexiae meminerit.
Quin et hoc ipsum verbum, *rursus* aut *vicissim*, toti ora-
tioni additum sententiam a nobis prolatam indicare vide-
tur, quum diceret et *rursus* refectiones, quum in extremo
fuerint, periculosae. Ut enim de re alia sermonem faciat,
ita id adposuit et *rursus*.

IV.

*Tenuis et exquisitus victus cum in morbis longis semper,
tum in acutis, ubi non admittitur, periculosus. Ac
rursum victus ad extremum tenuitatis progressus mole-
stus. Nam et repletiones ad extremum protractae mo-
lestae.*

Quum superiore aphorismo generatim de omni immo-
derata repletionem et evacuationem loquutus sit, in hoc de
aegrotantium victu differit, nobis iubens in morbis qui-

Ed. Chart. IX. [9.]

Ed. Basf. V. (223.)

ἐν μὲν τοῖς μακροῖς αἰὲ πάθεισι φυλάττεσθαι τὰς λεπτὰς διαίτας, ἐν δὲ τοῖς ὀξείσιν οἷα αἰεὶ φαίνεται γὰρ τὰ πλείστα τούτων λεπτῆς διαίτης διόμενα, ἕνα δὲ αὐτῶν καὶ τῆς ἐσχάτης λεπτῆς. εἴη δ' ἂν ἐσχάτως μὲν λεπτὴ διαίτα ἢ δὲ ἀσιτίας μόνης ἢ μελικράτον μέχρι κρίσεως προϊοῦσα. λεπτὴ δὲ δὲ ὀλίγων ἰδισμάτων ἢ δὲ ὀλιγοτρόφων, οἷον περ καὶ ὁ τῆς πτισάνης ἐστὶ χυλός. ὅρος δ' αὐτῆς ἢ τῆς δυνάμειός ἐστι καθαιρέσις, ἥπερ ἕνεκα καὶ τρέφομεν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ὑγαινόντων αἰεὶ χρὴ τὴν φώμην τῆς δυνάμειος φυλάττειν ἢ παραυξίνειν ταῖς τροφαῖς, οὐ καθαιρεῖν. καὶ εἴη ἂν ἢ μὲν παραυξοῦσα τροφὴ ἀδρά, ἢ δὲ φυλάττουσα σύμμετρος, ἢ δὲ καθαιροῦσα λεπτή. ταύτην μὲν οὖν φεύγειν χρὴ αἰεὶ. τῶν δ' ἄλλων ὁποῦντας ἂν δέχεται τὰ παρόντα, χρῆσθαι ταύτῃ. ἐπὶ δὲ τῶν νοσούντων σπάνιον μὲν ἐνίοτε τὴν δύναμιν ἰσχυροτέραν ἢς παρελάβομεν ἐργάζεσθαι, σπεύδομεν δὲ ὡς τὰ πολλὰ, φυλάττειν μὲν ἐν τοῖς χρονίοις μετρίως δὲ καθαιρουμένην διασώζειν ἐν τοῖς ὀξείσιν. εἰ γὰρ ἤτοι φυλάττειν αὐτὴν ὅταν παρελάβομεν ἐν τούτοις ἢ προσ-

dem longis semper victum tenuem vitandum esse, in acutis vero non semper. Eorum enim plurimi victu tenui, quidam etiam eorum summe tenui indigere videntur. Fuerit autem summe tenuis victus qui sola inedia vel melicrato ad crisis usque procedit, tenuis vero qui paucis aut parum nutrientibus eduliis, qualis est ptisanæ succus, describitur. Ejus autem tenuis victus terminus est virium imminutio, quarum gratia etiam nutrimus. In sanis itaque semper virium robur servare aut adaugere alimentis, non deminuere oportet. At vires quidem augeat cibus plenus; tuetur vero et conservat commodatus, imminuit denique tenuis. Hunc igitur secunda valetudine semper fugere oportet; at reliquorum alterutro uti conveniet, prout praefens status postulaverit. In aegrotantibus autem raro quidem quas vires deprehenderimus, eas robustiores reddimus, sed saepenumero studemus diuturnis quidem in morbis ipsas tueri, in acutis vero modice imminutas conservare. Nam si quales in ae-

Ed. Chart. IX. [10.]

Ed. Bas. V. (223.)

αύξειν αἰὲ σπείδομεν, αὐξήσομεν τὴν νόσον. τίνα δ' ἐστὶν ὀξεία νοσήματα, τὰ δειόμενα τῆς ἰσχάτως λεπτοτάτης διαίτης καὶ τίνα λεπτοτάτης μὲν, οὐ μὴν ἰσχάτως, καὶ τίνα τὰ λεπτιῆς, ἐπὶ πλείον μὲν ἐν τῷ περὶ διαίτης ὀξείων, ὃ καὶ περὶ πτισάνης ἐπιγράφουσι τινες, ὃ Ἱπποκράτης ἐδίδαξε· καὶ ἡμεῖς δὲ ἐν ταῖς εἰς ἐκείνα τὸ βιβλίον ἐξηγήσει τὸν ἅπαντα λόγον ἐξεργασάμεθα. νυνὶ δὲ ἀρκεῖ τό γε τοσοῦτον εἰπεῖν, ὡς ἐφ' ὧν μὲν ἂν νοσημάτων ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ κρίσις ἐν τῇ πρώτῃ μέλλῃ γενέσθαι τετραδί, τῆς δυνάμειος ἰσχυρᾶς ὑπαρχούσης ἐπὶ ἀσιτίας παντέλοῦς τούτους φυλάξομεν, ὅπερ ἐστὶν ἰσχάτως λεπτοτάτης διαίτης. ἐφ' ὧν δὲ μὴ ἐξώτερον τῆς πρώτης ἑβδομάδος, ἰσχυρᾶς οὐσης τῆς δυνάμειος, ἀρκέσει μελικράτῳ μόνῳ χρῆσασθαι. λεπτοτάτῃ δ' ἂν εἴη καὶ αὕτη μόνῃ διαίτῃ, οὐ μὴν ἰσχάτως γε· μὴ θαρρόυντες δὲ τῇ δυνάμει, πτισάνης χυλῷ χρῆσόμεθα, λεπτῇ δ' ἂν εἰκότως ἢ τοιαύτῃ διαίτῃ καλοῖτο, καθάπερ ἢ διὰ τῆς κριθῶδους πτισάνης. οὐκίτε μὲν ἀκριβῶς λεπτὴ πλὴν εἰ μὴ

gris vires deprehenderimus, tales aut servare aut adaugere semper studuerimus, morbum augebimus. Qui vero sint acuti morbi qui victum summe tenuissimum postulent et qui tenuissimum quidem, sed non summe, et qui tenuem, in libro de victus ratione in morbis acutis, quem de ptisana quidam inscribunt, pluribus Hippocrates docuit; ac nos nostris in eundem librum commentariis totum sermonem perfecimus. Nunc vero hoc tantum dixisse sufficiat, quibus in morbis intra primam tetradem vigor et judicatio futura est, in iis modo vires robustae sint, aegros in perpetua inedia continendos esse, qui victus est in summo tenuissimus; in quibus autem crisis primam hebdomadam non superatura sit, iis validis existentibus viribus, sola mulla uti sufficiet. Solus autem hic victus tenuissimus fuerit, non tamen summe; quod si viribus non fidamus, ptisanæ cremore utemur. Atque hic victus tenuis merito vocetur, quemadmodum et qui ptisana constat hordeacea. Non jam quidem est exquisitè tenuis, nisi omnino pauca sumatur,

Ed. Chart. IX. [10. 11.]

Ed. Bas. V. (223.)

παντελῶς ὀλίγη λαμβάνοιτο, οὐ μὴν ἤδη γε καὶ ἄδρα, ὥσπερ ἢ διὰ ὠῶν καὶ χόνδρου καὶ ἐχθύων καὶ ὅσα τοιαῦτα. τὸ τοίνυν οὐ μὴ ἐπιδέχεται, προσκείμενον ἐν τῷ περὶ τῶν ὀξείων λόγῳ, διὰ τὰ κατοξεία λέγεται, περὶ τούτων γὰρ αὐτὸς ἱρεῖ. ὅκον μὲν οὖν κατοξὺ τὸ νόσημα, αὐτίκα καὶ τοὺς ἐσχάτους πόνους ἔχει καὶ τῇ ἐσχάτως λεπιοτάτῃ διαίτῃ ἀναγκαῖον χρῆσθαι.

ε'.

[11] Ἐν τῇσι λεπτῇσι διαίτησιν ἁμαρτάνουσιν οἱ νοσούντες, διὸ μᾶλλον βλάπτονται. πᾶν γὰρ τὸ ἁμάρτημα ὃ ἂν γίνηται μέγα γίνεται μᾶλλον ἢ ἐν τῇσιν, ἐν ῃσι λεπτῇσι ὀλίγον ἀδροτέρῃσι διαίτησι, διὰ τοῦτο καὶ τοῖσιν ὑγιαίνουσιν ασφαλεῖαι αἱ πᾶν λεπταὶ καὶ καθιστηκύναι καὶ ἀκριβέες διαίται, ὅτι τὰ ἁμαρτανόμενα χαλεπώτερον φέρουσι. διὰ τοῦτο οὖν αἱ λεπταὶ καὶ ἀκριβέες διαίται ασφαλεῖαι ἐς τὰ πλείστα, τῶν σμικρῶν ἀδροτέρων.

non tamen propterea jam plenus fuerit, qualis qui ovis et alica et piscibus et quibusvis hujusmodi perficitur. Quod igitur additum est sermoni de acutis, in quibus non conveniat, id propter peracutos morbos dicitur: de his enim ipse dicet. Ubi igitur morbus peracutus est, protinus et extremi urgent dolores ac tunc summe tenuissimo victu utendum est.

V.

In tenui victu delinquent aegrotantes proindeque magis laeduntur. Quodcunque enim peccatum committitur, majus in tenui quam in paucō pleniori victu committitur. Propterea etiam sanis summe tenuis et status et exquisitus victus periculosus, quod errata gravius ferant. Eam igitur ob causam victus tenuis et accuratus plerumque paulo pleniori periculosior est.

Ed. Chart. IX. [11.]

Ed. Basf. V. (223.)

Διχῶς γράφεται δὲ καὶ ἑτέρως ἡ ἀρχὴ τοῦδε τοῦ ἀφο-
ρισμοῦ κατὰ τόνδε τὸν τρόπον· ἐν τῇσι λεπτιῇσι διαίτησι
τὰ πολλὰ ἁμαρτάνουσιν οἱ νοσῖοντες, διὸ μᾶλλον βλάπτον-
ται. καὶ τισιν ἀρίσκει μᾶλλον ἢδε τῆς ἑτέρας ἡγουμένοις
τοῦτο βούλεισθαι λῆγειν τὸν Ἰπποκράτην, ὡς ἄρα ἐν ταῖς
λεπταῖς διαίταις ἁμαρτάνοντες οἱ νοσῖοντες, διὸ μᾶλλον βλά-
πτονται. τρέφεσθαι γὰρ ἀναγκάζονται λάθρα τῶν ἱατρῶν
δὲ αὐτὸ τοῦτο, διότι λεπτιῶς ὑπ' αὐτῶν διαιτῶνται, κῆν-
τιῦθεν μειζόνως βλάπτονται ἢ εἰ μὴ διητῶντο λεπτιῶς. εἴ
δὲ ἁμαρτάνουσι δῆλον ὅτι καὶ ἐπ' ἀσθενείᾳ τῇ δυνάμει, οἷς
ἂν ἐν ταῖς ἐνδείαις προκεκμηκῆα. ἀμείνων δὲ ἢ προτιέρα
γραφὴ· περιλαμβάνει γὰρ καὶ ταύτην καὶ γενικώτερον
ποιεῖται τὸν λόγον, ὑπὲρ ἀπάσης ἁμαρτίας ἐκδιδάσκουσα τῆς
ἀκουσίως τε καὶ ἐκουσίως συμπιπτούσης τοῖς νοσοῦσιν, ὡς
εἶναι τὸν λόγον τοιοῦτον· ὅτι εἰ ἂν ἁμαρτήματα συμπίσῃ τοῖς
λεπτιῶς οὕτω διαιτωμένοις, σφαλερώτερον τοῦτο καθίσταται
παρόσον ἢ τε δυνάμεις ἄρρωστος, ὑπὸ τῆς τοιαύτης διαίτης
γέγονέν ἢ τ' ἐπ' αὐτὴν μεταβάσις αἰήτης. μαρτυρεῖ δὲ τῇ

Hujus aphorismi exordium etiam aliter scribitur hoc modo: In tenui victu aegri pierumque duplici errore pec- cant ob idque magis laeduntur. Atque nonnullis hoc ex- ordium altero magis placet, per id arbitrantibus Hippocra- tem velle dicere quod in tenui victu bifariam aegri pec- cent ob idque magis laedantur. Primo namque propterea clam medicis cibari coguntur, quia tenius victus ab ipsis imperatur indeque majus detrimentum lubeunt, quam si te- nuī victu non uterentur. Deinde etiam delinquent, quod nimirum fractis sint viribus, ut quae superiori alimenti penuria laboraverint. Melior tamen prior lectio censetur: hanc enim quoque complectitur et generaliore orationem efficit de omni delicto intelligendam, sive id volentibus, sive invitis aegrotantibus accadat, ut talis sit orationis sententia. Quodcumque delictum tenui victu ita cibatis acciderit, id gravius adfert periculum, tum quia vires a tali diaeta debiles evaserunt, tum quia in eam infueta mutatio facta est. Praedictae lectioni suffragantur ea quae

Ed. Chart. IX. [11. 12.]

Ed. Bas. V. (223. 224.)

προειρημένη γραφή καὶ τὰ περὶ τῶν ὑγαινόνοιων εἰρημένα. σφαλερὰς γὰρ ἐπ' αὐτῶν ἔφη τὰς λεπτὰς διαίτας ὑπάρχειν, ὅτι τὰ ἁμαρτανόμενα χαλεπώτερον φέρουσιν, οὐχ ὅτι διὰ τὸ λεπτὸν τῆς διαίτης ἁμαρτάνειν ἀναγκάζονται. τὰ δ' ἐφεξῆς τοῦ ἀφορισμοῦ σαφῆ.

στ'.

Ἐς δὲ τὰ ἔσχατα νοσήματα αἱ ἔσχαται θεραπείαι ἐς ἀκριβειὴν κράτισται

[12] Ἐσχατα νοσήματα κέκληκεν ὁ Ἱπποκράτης τὰ μέγιστα, μεθ' ἃ οὐκ ἔστιν ἄλλα. καὶ τοίνυν κελύει τὴν θεραπείαν ὅλην ἐπ' αὐτῶν ἀκριβεστάτην εἶναι καὶ δηλονότι καὶ τὴν διαίταν λεπτοτάτην. εἴη δ' ἂν πάντως ταῦτα κατ' ὅξεα καὶ διὰ τοῦτο ἐπιφέρων τὸν ἐξῆς ἀφορισμὸν ἐρεῖ·

ζ'.

Θκοῦ μὲν οὖν κατοξὺν τὸ νόσημα, αὐτίκα καὶ τοὺς ἔσχάτους πόρους ἔχει καὶ τῇ ἐσχάτως λε- (224) πτοτάτῃ

de sanis pronuntiata sunt, in quibus tenuem diaetam periculofam esse afferit, quod errata gravius ferant, non quod propter diaeta tenuitatem cogantur delinquere. Ceterum quae in aphorismo sequuntur manifesta sunt.

VI.

Extremis morbis extrema ad integritatem remedia optima.

Extremos morbos vocavit Hippocrates maximos, ultra quos non sunt alii. Quare universam curationem imperat accuratissimam esse ac victum nimirum tenuissimum. Ejusmodi autem fuerint omnino morbi peracuti proptereaque huic subnectens aphorismum ait:

VII.

Quum ergo morbus peracutus est, statim et extremas fortitur labores, ac tum summe tenuissimo victu uti necesse

Ed. Chart. IX. [12.]

Ed. Bas. V. (224.)

· διαίτη χρῆσθαι ἀναγκαῖον, ὅπου δὲ μὴ, ἀλλ' ἐνδέχεται ἀδροτέρων διαιτῶν, τοσοῦτον ὑποκαταβαίνειν ὁκόσον ἂν ἡ νοῦσος μαλθακωτέρῃ τῶν ἰσχυάτων ᾖ.

Ὡςπερ ἰσχυάτα νοσήματα τὰ μέγιστα προσηγόρευσεν, οὕτω καὶ νῦν ἰσχυάτους πόρους τοὺς μεγίστους καλεῖ, πόρους δὲ ἦτοι τοὺς παροξυσμοὺς, ἢ ἀπλῶς ἅπαντα τὰ συμπτώματα. καὶ γὰρ τοὺς παροξυσμοὺς καὶ πάνθ' ἀπλῶς τὰ συμπτώματα μέγιστα λέκεται τὸ κατόξυ νόσημα καὶ τὰς πρώτας ἡμέρας εὐθὺς τῆς νόσου. συμπίπτει γὰρ αὐταῖς ἡ ἀκμὴ οὐδὲν ἄλλο οὔσα ἢ τὸ μέγιστον τοῦ νοσήματος, ὡς ἐν συμπτώμασι. καὶ δὴ καὶ κατόξυ νόσημα τοῦτο ἂν εἴη, τὸ αὐτίκα ἀκμάζον. αὐτίκα δ' ἀκουστίον περὶ τὴν πρώτην τετράδα ἢ μικρὸν ταύτης ἐξώτερον, προσήκει δὴ διὰ τοῦτο διαίτῃ ἰσχυάτως λεπτιῷ, εἴπερ γε χρὴ ἐν ταῖς ἀκμαῖς τῶν νοσημάτων λεπτιότατα διαίτῃν, ὡς ἐν τῇ περὶ διαίτης ὁρίων ἐδίδαξεν καὶ κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀφορισμόν. ἡ δ' ἀκμὴ τοῦ κατόξιος νοσήματος εὐθὺς ἐν ταῖς πρώταις

est. Ubi vero non, sed pleniore victu alere conceditur, tantum a summe tenuissimo victu decedendum, quantum morbis ab extremis lenior recesserit.

Quemadmodum morbos extremos maximos appellavit, ita et nunc extremos labores maximos vocat; labores autem aut paroxysmos apt omnia absolute symptomata. Etenim paroxysmos atque omnia absolute symptomata fortitur morbus peracutus primis statim diebus; nam in eos statim morbi vigor incidit, qui nihil aliud est quam symptomatum morbi maximum. Atqui peracutus morbus is fuerit, qui statim vigorem adeptus est. Per statim autem circiter primos quatuor dies aut paulo ulterius intelligendum. Idcirco autem summe tenuem victum praescribere convenit, si modo tenuissimus victus in morbi vigore sit praescribendus, quemadmodum libro de ratione victus in morbis acutis et hoc aphorismo docuit. At morbi per-

Ed. Chart. IX. [12. 13.]

Ed. Basf. V. (224.)

ἡμέραις ἐστίν. οἳ δ' εὐλογον ἐν ταῖς ἀκμαῖς λεπιοτάτως
 διαίτην, ἐπὶ πλέον μὲν ἐν ἐτέροις ἡμῖν δέδεικται. ἀρκέσει
 δὲ τό γε νῦν τοσοῦτον εἰπεῖν, ὥς εἴ γε διὰ τὰς φλεγμονὰς
 ἢ τοὺς πυρετοὺς τοὺς ἀχωρίστους τῶν ὀξείων νοσημάτων,
 δίδει τις δίδοναι τροφὰς ἀξιολόγους, ἐν ταῖς ἀκμαῖς τοῦτο
 μᾶλλον ποιεῖν ἐνλαβηθήσεται. μέγισται γὰρ δὴ αἱ φλεγμα-
 σίαι τηνικαῦτά εἰσιν, ὥς αὐτὸς ἐν τῇ περὶ [13] διαίτης
 ὀξείων ἔλεγε φλεγμασίας· εἴτ' οὖν ταῖς ἰδίως ὀνομαζομέναις
 φλεγμονὰς ἐθέλοι τις ἀκούειν εἴτε συμπεριλαμβάνειν αὐταῖς
 καὶ τοὺς πυρετοὺς κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος τῆς λέξεως, εἴτε
 τε πρὸς τοῦτοις ἄμεινον ἐπιτρέψαι τῇ γύσει, σχολάζειν τῇ
 πέψει τῆς νόσου κατὰ τὰς ἀκμὰς καὶ μὴ περιέλκειν αὐ-
 τὴν εἰς τὴν τῶν ἄριε ληφθέντων σιτίων κατεργασίαν.
 διὰ ταῦτα μὲν δὴ κατὰ τὰς ἀκμὰς διαίτην χρὴ λεπιοτάτα.
 ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὑπόκειται, τούντεῦθεν ἤδη τοῖς μὲν ἄλλοις
 νοσήμασιν, ὅσα τὴν ἀκμὴν εἰς ὕστερον ἀπολήψεσθαι μέλλει
 τὴν ἐσχάτως λεπιοτάτην διαίταν, οὐχ οἷόν τε προσάγειν ἐν-
 θύς ἀπ' ἀρχῆς. φθάσει γὰρ οὕτως ἀποθανεῖν ὁ ἄνθρωπος,

acuti vigor primis statim diebus consistit. Quod autem
 sit rationi consonum in morbi vigore tenuissimo uti victu,
 alibi a nobis plenius demonstratum est. Nunc hoc tan-
 tum dixisse sat erit, quod si quis propter inflammationes
 aut febres, semper acutorum morborum comites, vereatur
 idoneum praebere alimentum, in vigore hoc agere magis
 verebitur. Tunc enim maximae sunt inflammationes,
 quas ipse in libro de ratione victus in morbis acutis phleg-
 masias appellabat. Sive igitur aliquis per phlegmasias ve-
 lit proprie appellatas phlegmonas intelligere, sive etiam
 ipsis febres una complecti secundum veterem dictionis
 acceptionem, ad haec etiam praestat naturam finire morbi
 coctioni vacare per ejus vigorem, quam inde ipsam ad
 cibos recenter assumptos conficiendos distrahere. His ita-
 que de causis per morborum vigorem tenuissime alere
 oportet. Hoc autem supposito hinc jam aliis in morbis
 suum vigorem posterius assecuturis, statim ab initio summe
 tenuissimum victum imperare non licet: sic enim prius

Ed. Chart. IX. [13.]

Ed. Basf. V. (224.)

πρὶν εἰς τὴν ἀκμὴν ἀφικέσθαι. ἐν οἷς δ' ἂν αὐτίκα ἡ ἀκμή, τούτῳσι κατὰ τὴν πρώτην τετραδα μέλλει γίνεσθαι, δυνατόν ἐν τοῦτοις τῇ ἐσχάτῳ λεπτοτάτῃ διαίτῃ χρῆσθαι, φεροῦσης τῆς δυνάμειος καὶ ἀσειάν παντελῇ καὶ μελικράτου μόνου προσφορὰν καὶ χυλὸν πιεσάνης ὀλίγον παντελῶς. τοιαύτῃ μὲν οὖν τις ἡ λεπτοτάτη διαίτα. ἡ δὲ ταύτης ἡσ-
σον λεπτή, ἣν καὶ ἀδρότεραν ὠνόμασε, τῶν ἐξ ὑστέρου με-
λότων ἀπολήψεσθαι τὴν ἀκμὴν νοσημάτων ἐστίν, ἐφ' ὧν τοσοῦτον ὑποκαταβαίνειν τοῦ λεπιοῦ τῆς διαίτης κτείνει,
ὅσον καὶ ἡ νοῦσος ἀπολείπεται τῶν ἐσχάτων, τούτῳσι τῆς ἀκμῆς. ἐγγὺς μὲν γὰρ οὔσης τῆς ἀκμῆς ὀλίγον ἀδρότερον διαιτήσομεν, ἐξωτέρῳ δὲ αὐτῆς πλέον ἀδρότερον. καὶ ὅση ἂν παρ' ὧτερον μᾶλλον τὴν ἀκμὴν ἴσασθαι προσδοκῶμεν, τοσοῦτον καὶ τὸ τῆς διαίτης ὑπαλλάξομεν σχῆμα.

homo morietur, quam morbus ad vigorem perveniat. At in quibus statim, hoc est primis quatuor diebus morbi vigor futurus est, in iis summe tenuissimo victu uti possumus, modo vires et inedia integram et solius mulsae exhibitionem et ptisanam omnino paucum succum ferre possint. Ejusmodi quidem tenuissimus est victus. Qui vero hoc minus est tenuis, quem etiam pleniorē nominavit, eorum est morborum qui posterius suum vigorem adepturi sunt; in quibus tantum a victus tenuitate decedere imperat, quantum morbus ab extremis, hoc est a vigore discedit. Qui vigor si prope adsit paulo plenius, quam si jam adesset, nutriemus; si vero longius absit, multo plenius. Denique quanto tardiorē aut celeriorē fore morbi vigorem expectabimus, tanto et victus formam plus minus immutabimus.

ἢ.

Ὅσόν ταν δὲ ἀκμάζῃ τὸ νόσημα, τότε καὶ τῇ λεπτοτάτῃ διαίτη ἀναγκαῖον χρῆσθαι.

Μόριόν ἐστιν αὐτῷ καὶ οὗτος ὁ λόγος τῆς διαιτητικῆς τέχνης, ὑπὲρ ἐνίων μὲν ἰδίᾳ γραφόμενος ἐν τῇ νῦν εἰρημένη λέξει, προστιθέμενος δ' ὑπὲρ ἑτέρων τῷ πρόσθεν ἀφορισμῷ, καθότι προέγραπται. διδάσκει δὲ ἡμᾶς, ὅπως ἂν ἡ γεγραμμένος ἐν τε καὶ ταῦτόν θεώρημα κελύοντος τοῦ παλαιοῦ τῷ λεπτοτάτῃ τῆς διαίτης ἐν τῷ τῆς ἀκμῆς χρῆσθαι καιρῷ, διὰ τε τὸ μέγεθος δηλονότι τῶν συμπτωμάτων καὶ τῆς πέψιν τοῦ νοσήματος. οὐ γὰρ χρή περιέλκειν τὴν φύσιν εἰς ἑτέραν πέψιν πρόσφατον ἐγκειμένην ἰσχυρῶς τῇ πέψει τῶν νοσοποιῶν χυμῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ καὶ μέλλουσάν γε ὅσον οὐπω κρατήσκειν αὐτῶν. οὕτω γὰρ ἡμῖν ἐπιδείκνται καὶ τῇ περὶ κρίσεων πραγματεῖα κατ' [14] ἐκεῖνα δηλονότι τὰ νοσήματα τοῦ λόγου παντὸς ἀννομένου, ἐφ' ὧν ὅλως ἐγχειροῦμεν διαίτη τε καὶ θεραπεία. ταῦτα δ'

VIII.

Quum morbus in vigore fuerit, tum et tenuissimo uti victu necesse est.

Hic quoque aphorismus ipsi pars est artis diæteticae, qui quidem a nonnullis per se scribitur in præsentī dicta oratione; ab aliis vero præcedenti aphorismo subnectitur, quo loco ante scriptus est. Nos autem docet, utrobi scriptus sit, unum et idem præceptum senis, vigoris tempore victu uti tenuissimo, imperantis nimirum tum propter symptomatum magnitudinem tum morbi coctionem. Non enim natura ad alteram novam coctionem distrahenda est, quum eo tempore humorum morbum procreantium coctioni vehementer incumbat, ac propemodum ipsos sit superatura; sic enim a nobis in opere de crisi demonstratum est, ubi de iis nimirum morbis tota oratio consumitur, in quibus omnino et diæta et curatione ni-

Ed. Chart. IX. [14.]

Ed. Bas. V. (224.)

ἔστιν ἐν οἷς τὴν ἀκμὴν ἐκδέχεται παρακμῇ, ὡς ἐφ' ὧν γε θάνατος ἀκμαζόντων ἀκολουθεῖ, τῷ προγνωστικῷ μέρει τῆς τέχνης προσχρώμεθα μόνῳ, προλέγοντες τὸ γινησόμενον, ὅπως ἀνάγει τοὺς ἀποβησομένων εἴημεν. αὕτη μὲν οὖν σοι μία περὶ τῶν καιρῶν τοῦ νοσήματος ἐνδείξις εἰς τὸ τῆς διαίτης εἶδος· ἑτέρα δ' ἀπὸ τῆς δυνάμεως ἦν κατὰ τὸν ἐξῆς ἀφορισμὸν διδάσκει.

δ'.

Συντεκμαίρεσθαι δὲ χρὴ καὶ τὸν νοσέοντα, εἰ ἔξαρκίσει τῇ διαίτῃ πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς νόσου καὶ πότερον ἐκείνος ἀπαυδήσει πρότερον καὶ οὐκ ἔξαρκίσει τῇ διαίτῃ ἢ ἡ νόσος πρότερον ἀπαυδήσει καὶ ἀμβλυνέεται.

Ἐπειδὴ κατὰ τὸν ἔμπροσθεν ἀφορισμὸν τοσοῦτον ὑποκαταβαίνειν ἐκέλευσε τῆς ἐσχάτως λεγομένης λεπτῆς διαίτης, ὅποσον ἂν χρόνον ἡ νόσος μαλακωτέρα τῆς ἀκμῆς ἢ, οὖν

timur. Hi vero sunt in quibus vigorem excipit declinatio. Nam quorum vigorem mors sequitur, in his sola prognostica artis parte utimur, quod futurum sit praedicentes, ne rerum eventus nostro errori adscribatur. Haec igitur tibi sit una indicatio ad victus formam constituendam ex morbi temporibus sumta; altera vero ab aegrotantis viribus, quam sequenti docet aphorismo.

IX.

Conjecturis autem aeger etiam explorandus est, an victus ad morbi usque vigorem par sit futurus et utrum ille prius sit defecturus, neque tali cum victu satis esse poterit, quam morbus cesserit ac obiundatur.

Quandoquidem superiore aphorismo tantum ab extremo victu tenui diaeta decedendum esse imperaverat, quanto tempore morbus ipso vigore remissior existerit, nunc hic

Ed. Chart. IX. [14.]

Ed. Bas. V. (224.)

ἐνταῦθα προστίθουσιν ἕτερον σκοπὸν εἰς ἀκριβείαν τοῦ τὸ ποσὸν λαβεῖν τῆς ὑποκαταβάσεως. ἔστι δὲ ὁ σκοπὸς οὗτος ἡ δύναμις, ἧς ἔνεκα καὶ τρέφειν ἐστίν. οὐ γὰρ δὴ τοῦ νοσήματος αὐτοῦ χάριν. ὅταν μὲν γὰρ οὕτως ἔχει φώμησιν εἰς ἐλπίζειν ἡμᾶς ἐξαρκέσαι τῷ μεταξὺ χρόνῳ παντὶ μέχρι τῆς ἀκμῆς, ἐπὶ τῷ τοιῷδε σχήματι τῆς διαίτης ἔχομεν ἂν ἤδη τὸ ποσὸν ἀκριβῶς. ἂν δ' ἀσθενιστέρα φαίνεται, προσθετίον τι τῇ διαίτῃ καὶ ἀδρότερον διαιτητίον εἰς τοσούτον εἰς ὅσον ἂν ἡ τῆς δυνάμειος ἀσθένεια κελύη. διὰ τοῦτο γοῦν ποτε καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀκμὴν ἐπιγενόμενον συμπτώματος ἐκλυτικοῦ τῆς δυνάμειος ἀναγκαζόμεθα τρέφειν. μέρος δ' ἂν εἴη καὶ οὗτος ὁ λόγος τοῦ περὶ διαίτης παντός καὶ εἴ τις ἕνα τὸν σύμπαντα τοῦτόν τε καὶ τὸν προεξηγούμενον καὶ τὸν ἐφεξῆς μέλλοντα ρηθῆσθαι ποιήσκειν, οὐχ ἁμαρτήσεται. ἐγὼ δ' εἰς μόρια τέμνων ἐξηγοῦμαι εἰς ὅσον δύναμαι σαφηνείας ἔνεκα.

alteram addit indicationem, ut accuratius quantum de extrema victus tenuitate decedendum sit percipiamus. Haec autem indicatio ab aegrotantis viribus sumitur, quarum gratia licet alere; neque enim morbi ipsius causa. Quum enim virium robur ita se habuerit, ut speremus nos ipsum posse toto eo tempore quod ad usque morbi vigorem intercedit, tali victus forma suppeditari, tum quantum concedendum sit, accurate tenebimus. Quod si imbecillius appareat, aliquid victui adjiciendum est, ac tanto plenius alendum, quantum virium imbecillitas expostulat. Quocirca interdum in ipso etiam morbi vigore, eo oborto symptomate quo vires exsolvuntur alere cogimur. Atque haec quoque oratio pars totius est, diaeteticæ, quæ de victus ratione differit. Quod si quis et hunc totum et præcedentem atque sequentem explicandum aphorismum unum fecerit, non aberrabit. Ego vero partes qua potui facilitate divises explicare malui.

[15] Ὅκοσοισι μὲν οὖν αὐτίκα ἢ ἀκμή, αὐτίκα λεπτῶς διαιτῶν. ὅκοσοισι δὲ ὕστερον ἢ ἀκμή εἰς ἐκίνο καὶ πρὸ ἐκίνου σμικρὸν ἀφαιρετέον. ἔμπροσθεν δὲ πτωτέρως διαιτῶν ὡς ἂν ἐξαρκέσῃ ὁ νοσίων.

Καὶ οὗτος ὁ λόγος τῆς αὐτῆς ὄχεται γνώμης. εἴρηται δὲ καθολικώτερον τοῦ πρόσθεν. ἔμπροσθεν μὲν γὰρ ἐπὶ (225) κατοξείων τῶν νοσημάτων ἔλεγεν, ὡς αὐτίκα τῇ λεπτιότητι διαίτῃ χρησιτέον ἐπ' αὐτῶν. ἐν ταύτῃ δὲ ἀπλῶς ἀποφαίνεται περὶ πάντων τῶν νοσημάτων, ὧν αὐτίκα ἢ ἀκμή, τουτέστιν οὐ μετὰ πολὺ τῆς πρώτης εἰσβολῆς, ταύτῃ κλινοῖν λεπτῶς διαιτῶν. τὰ δ' ἐφεξῆς δῆλα τῆς αὐτῆς ἐχόμενα γνώμης.

ια'.

Ἐν δὲ τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποστέλλεσθαι χρή. τὸ προσ-

X.

Quibus igitur statim vigor est, his statim tenuis victus exhibendus. Quibus vero posterius vigor futurus est, iis in ipso et paulo ante ipsum, cibus subtrahendus. Antea vero plenius alendum est, quo perficit aegrotus.

Atque haec oratio eandem habet sententiam, verum generalior superiore elata est. Supra namque in peracutis morbis dicebat statim in ipsius tenuissimo victu utendum esse; in hac vero absolute de omnibus morbis pronunciat, quorum statim futurus est vigor, hoc est non multo post primum morbi insultum, jubens ob id tenui victu utendum esse. Quae vero sequuntur, manifesta sunt, ac eandem sententiam complectuntur.

XI.

In exacerbationibus cibum subducere oportet, nam exhi-

Ed. Chart. IX. [15. 16.]

Ed. Bas. V. (225.)

τιθέναι γὰρ βλάπτει. καὶ ὁκόσα κατὰ περιόδους παροξύνεται, ἐν τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποστέλλεσθαι χρὴ.

Τὸ μὲν τῆς ὅλης διαίτης εἶδος ἐν ἐκάστῳ τῶν νοσημάτων ἀπὸ δυοῖν σκοποῖν ἐκέλευσεν ἡμᾶς λαμβάνειν, ἐκ τῆς μελλούσης τοῦ ὅλου νοσήματος ἀκμῆς καὶ τῆς τοῦ κάμνοντος δυνάμειος. ὡς δ' ἂν τις καὶ τὰς κατὰ μέρος προσφοράς ποιοῖτο προσηκόντως ἐν τῷδε λόγῳ διδάσκει, τοὺς παροξυσμοὺς ἀξίων φυλάττεσθαι. σαφέστερον δὲ αὐτὸς ἐν τῷ περὶ διαίτης ὀξείων εἶπεν, ὡς ἂν μὴ ὄντων ἤδη μὴτε ὅσον οὐπω μελλόντων ᾗσασθαι τῶν παροξυσμῶν διδῶμεν τροφάς, ἀλλὰ δηλονότι δεῖ δίδόναι παρακμαζόντων τε καὶ πανομένων.

ιβ'.

[16] Τοὺς δὲ παροξυσμοὺς καὶ τὰς καταστάσεις δηλώσουσιν αἱ νοῦσοι καὶ αἱ ὥραι τοῦ ἔτους καὶ αἱ τῶν περιόδων.

bere noxium. Et quibus per circuitus morbi exacerbantur, in ipsis paroxysmis cibis prohibendus est.

Univerſae quidem diaetae formam in unoquoque morbo a duabus indicationibus juſſit nos ſumere, ex futuro totius morbi vigore et ex aegrotantis viribus. In hac autem oratione quomodo etiam aliquis ſigillatim cibum decenter exhibuerit docet; a cibis jubens caveri paroxysmos. Verum dilucidius libro de ratione victus in morbis acutis dixit, quod neque, quum jam adſunt paroxysmi, neque quum mox affuturi ſunt, alimenta praebeamus, ſed quum declinant ceſſantque.

XII.

Morbi vero et anni tempeſtates ac ſuccedentes invicem periodorum reciprocationes, ſive quotidie, ſive alternis

Ed. Chart. IX. [16.]

Ed. Basf. V. (225.)

δαν πρὸς ἀλλήλας ἀνταποδόσεις ἦν τε καθ' ἡμέρην ἦν τε παρ' ἡμέρην ἦν τε καὶ διὰ πλείονος χρόνου γίνωνται. ἀτὰρ καὶ τοῖσιν ἐπιφαινομένοισιν, ὅσον ἐν πλευριτικοῖσι πτύελον, ἦν αὐτίκα ἐπιφαίνεται ἀρχομένου, βραχὺν, ἦν δ' ὕστερον ἐπιφαίνεται, μακρύνει· καὶ σῦρα καὶ ὑποχωρήματα καὶ ἰδρωῖτες καὶ δύσκριτα καὶ εὐκριτα καὶ βραχεία καὶ μακρὰ τὰ νοσήματα ἐπιφαινόμενα δηλοῖ.

Εἰ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων αὐτῷ περὶ διαίτης ἀγνοησθείημεν, ἐναργεστέρα ἡμῖν ἢ χρεία φανίται νῦν τῶν λεγομένων. τὰ δὲ προειρημένα ταῦτά ἐστιν. τὸ μὲν τῆς ὅλης διαίτης σχῆμα πρὸς δύο σκοποὺς ἀποβλέπων ἐποιεῖτο, τὴν τε δύναμιν τοῦ κάμνοντος καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ νοσήματος. τὸ γὰρ εἴτε κάτωθεν εἴτε ὀξὺ εἴτε χρόνιον ἔσσοιτο τὸ νόσημα καὶ ὀπηνίκα μάλιστα τὴν ἀκμὴν ἀπολήψοιτο, τὴν κατάστασιν ἔστι τοῦ νοσήματος σκοπεῖν. τὰς δὲ κατὰ μέρος προσφαρὰς τῶν σιτίων τοῖς κατὰ μέρος παροξυσμοῖς

diebus, five etiam per majora intervalla fiant, paroxysmos et morborum constitutiones indicabunt. Sed et subapparentibus eadem indicantur, quale in pleuriticis sputum, si statim oboriente morbo subappareat, brevem morbum; si vero posterius subappareat, longum fore denunciat. Urinae quoque et alvi excrementa et sudores, ubi subapparuerint et facili aut difficilis judicii et breves aut longos fore morbos indicant.

Si quae prius ab eo de victus ratione dicta fuerunt recordemur, quae nunc dicuntur eorum usus nobis manifestior prodetur. Erant autem praedicta ejusmodi. Universae diaetae instituendae formam ad duos tendens scopos faciebat, tum aegrotantis vires tum morbi constitutionem. Nam an morbus sit peracutus aut acutus aut diuturnus futurus et quando maxime vigorem assequuturus sit, morbi constitutionem est considerare. Particulares autem ciborum oblationes ex particularibus paroxys-

Ed. Chart. IX. [16. 17.]

Ed. BaT. V. (225.)

ἐτεκμαίρετο. τριῶν οὖν ὄντων σκοπῶν εἰς τὸ τελείως καὶ ἀνέλλιπώς διαίτην, πρώτου μὲν τῆς δυνάμεως τοῦ νάμνοντος, δευτέρου δὲ τῆς καταστάσεως τοῦ νοσήματος, ἐπ' αὐτοῖς δὲ τρίτου τῶν κατὰ μέρος παροξυσμῶν, τὴν μὲν δύναμιν οἷόν τε ἴσθαι εὐθὺς εἰσελθόντα διαγινώσκειν, ἀπὸ τῶν σφυγμῶν δηλονότι καὶ τῶν ἄλλων, ἅπερ αὐτὸς ἐν τῇ προγνωστικῇ διήλθεν. ὅθεν οὐδὲ ἀδύνατον ἔφησέ τις εἶναι διαγνώσκειν μέγεθος δυνάμεως. ἀλλ' εἰ καὶ μὴ [17] δυνατόν ἀκριβῶς αὐτῆς ἐξευρεῖν τὸ ποσόν, τῇ τεχνικῇ γοῦν στοχασμῷ πλησίον ἀφικνεῖσθαι συγχωροῦσιν ἅπαντες. τὴν δὲ τοῦ νοσήματος κατάστασιν ὅποια τις ἔσται καὶ τοὺς κατὰ μέρος παροξυσμοὺς πολλοῖς τῶν ἰατρῶν ἀδύνατον ἔδοξε διαγινῶναι, οὐ μὴν Ἰπποκράτει γε. ἀλλὰ κἄνταῦθα καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, πολλάκις μὲν ἀκριβῶς καὶ ὡς ἂν εἴπῃ τις ἐπιστημονικῶς, πολλάκις δὲ στοχαστικῶς μὲν, ἀλλ' οὐκ αἰτέχνως, οὐδὲ πόρρω τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐγγὺς καὶ πλησίον ἀφ' ἑξέμεθα, τὴν τε μέλλουσαν ἀκμὴν προγινώσκοντες καὶ τὰς ἀνταποδόσεις τῶν παροξυσμῶν. ἐπὶ πλέον μὲν

mis conjecturabatur. Quum igitur tres sint scopi ad perfecte ac absolute victum praeſcribendum; primus quidem vires aegrotantis, secundus vero morbi cōſtitutio, tertius denique praeter hos particulares paroxysmi, vires quidem primo statim ad aegrotum aditu dignoscere medicus potest ex pulsibus nimirum et aliis, quae ipse in prognōſtico narravit. Unde nemo dixit virium magnitudinem dignosci non posse. At si neque posſimus ipſarum quantitatem exquisite invenire, posse tamen nos artificiosa conjectura ad eam proxime accedere omnes concedunt. Morbi vero constitutionem qualis sit futura et particulares paroxysmos multis medicis visum est dignosci non posse, non tamen Hippocrati. Sed in his, quemadmodum et in aliis saepe quidem accurate et ut quis dixerit certa scientia, saepe vero conjecturis quidem, non tamen citra artem factis, neque procul a veritate aberimus, sed prope ac proxime pervenimus ad praenoscendum futurum morbi vigorem et paroxysmorum vicissitudines. Verum haec la-

Ed. Chart. IX. [17.]

Ed. Bsf. V. (225.)

οὐν αὐτὰ διὰ τε τοῦ πρόγινωστικοῦ καὶ διὰ τῶν ἐπιδημιῶν
ἐκδιδάσκει καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ παλαιοῦ μετὰ
τῆς προσηκούσης ἐξηγήσεως τὰς ῥήσεις αὐτοῦ παρεθέμεθα
κατὰ τὸ πρῶτον περὶ κρίσεων, δεικνύντες ὅπως ἂν εἰς μά-
λιστα δύναιτο προγινώσκειν τὴν μέλλουσαν ἀκμὴν. νῦν δὲ
διὰ κεφαλαιῶν αὐτοῦ τῷ Ἱπποκράτει λελεχται τὸ πᾶν, ἡμεῖς
τε καθόσον οἷον τε διὰ συντόμων αὐτὰ σαφηνισμέν. οἷς
δὲ φροντὶς ἐπιμελῶς ἐμαθεῖν ἅπασαν τὴν περὶ ταῦτα μά-
θησιν, ἐπὶ τὸ περὶ κρίσεων ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένον πορευέ-
σθωσαν. αὐταὶ τε αἱ νόσοι καὶ τὰς τῶν παροξυσμῶν ἀνα-
λογίας δηλοῦσους καὶ τὰς ἐκείνων δὲ καταστάσεις οὐδὲν
ἤτεον. οἷον ἐν μὲν τοῖς διαλείπουσιν, ὅτι ὁ μὲν τριταῖος
ταχυκρίσιμος, ὁ δ' ἀμφημερινὸς ὅτι χρόνιος, ὁ δὲ τεταρ-
ταῖος. εἰ καὶ τοῦδε χρονιώτερος. ἐν δὲ τοῖς συνεχείσιν δὲ
μὲν καυσώδεις ὀξείες, οἱ δὲ τυφώδεις χρονιώτεροι, μέσοι δ'
ἀμφοῖν οἱ ἡμετριταῖοι. ὡς δ' ἂν τις καὶ τοίτους ἅπαντας
τοὺς πυρετοὺς εὐθὺς εἰσβάλλοντας γνωρίζοι, διὰ τοῦ δευτέ-
ρου τῶν περὶ κρίσεων ἐπὶ πλείστον εἰρηται. οὐκοῦν χρὴ

tius tum in prognostico tum in epidemiis docuit, ac nos
ex mente senis ipsius verba cum decenti explicatione in
libro primo de crisi bus apposuimus, ubi quomodo quis-
quam futurum morbi vigorem praemollescere valeat demon-
stravimus. Nunc vero quidquid ab ipso Hippocrate sum-
matim pronunciatum est, id nos quoque sumus quam
fieri poterit brevissime declaraturi. Quibus vero curae
est omnem de his disciplinam diligenter perdiscere, hi ad
librum de crisi bus a nobis conscriptum se conferant.
Morbi igitur ipsi tum ipsas paroxysmorum proportionem,
tum suas etiam constitutiones nihil minus indicabunt,
exempli gratia inter febres intermittentes, tertianam, ce-
lerem quidem obtinere judicationem, diurnam vero esse
quotidianam eaque diurniorem quartanam. Inter con-
tinuas ardentes quidem acutas esse, typhodes vero fu-
mantes his diurniores, inter utrasque medias esse semi-
tertianas. Ut vero quisvis has omnes febres quum statim
invadunt dignoscat, secundo libro de crisi bus amplissime

Ed. Chart. IX. [18.]

Ed. Raf. V. (226.)

μεταφέρειν εἰς τόνδε τὸν λόγον, ὅσα καλῶς ἐν ἄλλοις φθά-
νει ἤδη λελέχθαι, οὐδὲ πολλάκις ἐν πολλαῖς περὶ τῶν αὐ-
τῶν πειρᾶσθαι λέγεται, ἀλλ' ἀναμνήσαι χρὴ μόνον, ὥς εἴπερ
οἶόν τ' εἶσιν ἐν ἀρχῇ γνωρίσαις τριταῖον εἰσβάλλοντα εὐθὺς
πυρετὸν, ἔστι λαβεῖν ἀπ' αὐτοῦ ὅτι τε ταχυκρίσιμος ὅτι
τε διὰ τρίτης οἱ παροξυσμοί, καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ λεγόμενον
ὑφ' Ἰπποκράτους· τοὺς δὲ παροξυσμοὺς καὶ τὰς καταστά-
σις δηλώσουσιν αἱ νοῦσοι. τεταρταίων γοῦν πυρετῶν ἀρ-
χὰς εὐθὺς ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἡμερῶν ἡμεῖς γνωρίσαντες
πολλάκις οὐδὲν ἔτι τῆς ἀνταποδοσεως δεηθέντες ἐξ ἀρχῆς
κατεστησάμεθα τὸ τῆς διαίτης εἶδος, ὥς πρὸς νόσημα μετὰ
πάμπολυν χρόνον ἤρχετο μέλλον λαβεῖν τὴν ἀκμὴν. οὕτω
δὲ καὶ ἀμφημερινῶν καὶ τριταίων ἐκατέρων κατὰ τὴν οἰ-
κίαν προθεσίαν τῆς ἐσομένης ἀκμῆς. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν
πυρετῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων νοσημάτων. πλευρίτις
μὲν γάρ καὶ περιπνευμονία καὶ φρενίτις ὀξεία νοσήματα.
συνάγχη δὲ καὶ κυνάγχη καὶ χολέρα καὶ τέτανος κατὸξεία.

narratum est. Quare hunc in librum transferenda non
sunt quae recte aliis in locis prius jam sunt prodita, ne-
que crebro multis in libris de iisdem verba facere studen-
dum, sed solum in memoriam revocandum, quomodo, si
possibile fuerit tertianam in insultu statim ab initio cog-
noscere, ex ea comprehendere liceat tum citam ejus fore
crisin, tum tertio quoque die fieri accessiones, atque hoc
ipsum est, quod ab Hippocrate dicitur, *paroxysmos et*
morborum constitutiones indicabunt morbi. Nos enim quum
saepe statim primo die quartanarum febrium principia
cognovissemus, non exspectata jam accessionis alternatione,
victus formam ab initio constituimus, prout morbo post
multum tempus ad suum vigorem perventuro conveniret.
Sic et in quotidiana et tertiana pro utriusque proprio
et statuto futuro vigoris tempore. Quemadmodum autem
in febribus, sic veteris in morbis se res habet. Pleuritis
et peripneumonia et phrenitis acuti sunt morbi; synan-
che et cholera et tetanus peracuti; hydrops vero et me-

Ed. Chart. IX. [17. 18.]

Ed. Baf. V. (225. 226.)

ἔδρας δὲ καὶ μελαγχολία καὶ ἐμπύημα καὶ φθὴν χρόνια. καὶ αἱ παροξυσμοὶ δὲ πλευρίτιδι μὲν καὶ φρενίτιδι διὰ τρίτης ὥς τὰ πολλά, τοῖς δὲ κατὰ γαστέρα καὶ καθ' ἥπαρ ἐμπυήμασι τε καὶ φθίσεσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ μᾶλλον εἰς νύκτα. τοῖς δ' ἀπὸ σπληνός καὶ ὅλης μελαγχολικῆς διὰ τετάρτης. τὸ δὲ καὶ ὦραι τοῦ ἔτους ἐφεξῆς εἰρημένων αὐτῶ πρὸς τὰ εἰρημένα τὴν ἀναφορὰν ἔχει. καὶ γὰρ τὴν κατὰστασιν τοῦ νοσήματος καὶ τοὺς παροξυσμοὺς αἱ ὥραι τοῦ ἔτους ἅμα τῷ νοσήματι δύνανται δηλοῦν. οὐ γὰρ ἰκανὸν ὅτι τετάρτατος εἰσέβαλλε κα- [18] τὰ τήδε τὴν ἡμέραν ἐπίστασθαι μόνον, ὥς ἔξ ἀρχῆς προγῶναι τὸ σχῆμα τῆς ἐλάτης, ὥς πρὸς χρόνιον νόσημα κατὰστήσασθαι, ἀλλὰ καὶ εἴτε χειμῶνος, εἴτε ἔαρος, εἴτε θίρου, εἴτε φθινοπω-
ρον συνῆβη τὴν ἀρχὴν ταύτην γενέσθαι, προσεπισκοπεῖσθαι χρὴ γινώσκοντις ὅτι οἱ μὲν θιρινοὶ τετάρτατοι, (226) οἷς τὰ πολλὰ γίνονται βραχείς, οἱ δὲ φθινοπωρινοὶ μακροὶ καὶ μᾶλλον οἱ πρὸς τὸν χειμῶνα συνάπτοντες. ταῦτα γὰρ ἐν τοῖς ἐξῆς αὐτὸς ἡμᾶς διδάξει, καὶ μὲν δὴ καὶ ὁ τρί-

lanchoha et empyema et phthoe seu tabes diuturni. Pleuritidi quidem et phrenitidi tertio quoque die plerumque accessiones fiunt, ventris autem et hepatis empyemati et tibi quotidie magisque noctu. Splenicis vero et omnino melancholicis quarto quoque die. Quod autem additum est *et anni tempora*, ad praedicta relationem habet. Etenim et morbi constitutiones et accessiones anni temporibus una cum morbo possunt indicari. Non enim hoc tantum scire quartanam eo die invalisse satis fuerit, ut ab initio provideamus instituendam esse victus formam, tanquam adversus morbum diuturnum, verum etiam an hieme aut vere, an aestate vel autumnno hanc febrem exordium secisse contigerit, eos prospicere oportet qui noverint aelivas quartanas quidem ut plerumque breves esse, autumnnales vero longas et magis quae hiemem attingunt. Haec enim in sequentibus ipse nos edocturus est. Quin

Ed. Chart. IX. [18.]

Ed. Bas. V. (226.)

ταῖος πυρετός, ἐστὶ μὲν καὶ ἄλλος ταχυκρίσιμος, ἀλλ' ἐν
 θέρει πολὺ μᾶλλον ἤπερ ἐν τῇ χειμῶνι. καὶ τῶν ἄλλων
 δὲ ἐκάστων νοσημάτων τάχος μὲν τὸ θέρος, βραδυτέρη δὲ
 ὁ χειμὼν προστίθῃσιν. ἀλλὰ καὶ οἱ παροξυσμοὶ διὰ τρί-
 τής μὲν τοῦτέστι ἐν θέρει, διὰ τετάρτης δ' ἐν φθινοπώρῃ,
 καθ' ἐκάστην δ' ἡμέραν ἢ νύκτι χειμῶνος. ὥς δ' ἐπὶ τῶν
 ὥρων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν κράσιων ἀνάλογον ἔχει, περὶ ὧν
 καὶ αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης διεξῆλθεν πολλάκις, οὐ μὴν ἐνταύ-
 θα γε εἶπεν ἐπιτρέψας ἡμῖν, ἕξ ἑνὸς ἀναμνησθῆναι περὶ
 τῶν ἄλλων. ἃ γὰρ ἡ θειρινὴ ὥρα, ταῦτα καὶ ἡ κρῆσις τοῦ
 νοσοῦντος, εἰ φύσει θερμότερα καὶ ξηρότερα ἢ καὶ ἡλικία
 εἰ ἀκμαζούσα καὶ τὸ χορδόν, εἰ θερμὸν καὶ ξηρὸν συντε-
 δεῖξεται καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα δηλονότι καὶ τὰ ἐθῆ. τὰ ὁμοίαν
 ἔχοντα καὶ ἡ παρούσα κατάστασις τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς
 αἵρος, ὑπὲρ ὧν ἑξῆς διδάξει. οὕτως δὲ καὶ ὅσα περὶ φθι-
 νοπωρινῆς ὥρας εἰς τε κατάστασιν νοσήματος καὶ εἰς ἀν-
 ταπόδοσιν παροξυσμῶν λαμβάνετο, ταῦτα καὶ περὶ τῆς τοῦ

etiam tertiana febris, licet alioquin celeris sit judicationis, aestate tamen quam hieme celerioris est. Atque ceteris quibusque morbis aestas celeritatem, hiems tarditatem addit. Sed et accessionis tertio quoque die in universum per aestatem, quarto per autumnum, per hiemem singulis diebus aut noctibus fiunt. Quemadmodum autem in anni tempestatibus, sic et in temperamentis similiter se res habet, de quibus et ipse Hippocrates saepe differuit, non tamen hic quidquam pronuntiavit, qui ex uno cetera recordari nobis concesserit. Quae enim aestivalis tempestas, eadem et aegrotantibus temperamentum, si natura calidius et siccus exstiterit; eadem et aetas si vigent; eadem et locus si calidus sit et siccus, simul indicabunt. Vitae quoque instituta et consuetudines eodem modo se habentes et praefens aëris nos circumstantis status indicabunt, de quibus postea docebit. Sic et quaecunque de autumnali tempestate indicia tum ad morbi constitutionem providendam, tum ad accessionum reciprocationem sumebantur; eadem

Ed. Chart. IX. [18.]

Ed. Basf. V. (226.)

καμνοντος ηλικίας καὶ φύσεως ἐπιτηδευμάτων τε καὶ ἐθῶν καὶ τῆς χώρας, ἐν ᾗ νοσεῖ, καὶ τῆς τοῦ περιέχοντος ἐπιδημοῦσης κρᾶσεως οἷον τί ἐστι λαβεῖν. ἐκ μὲν δὴ τούτων εὐδαλόν ὅτι τὴν τε κατάστασιν τοῦ νοσήματος καὶ τοὺς παροξυσμοὺς γνωσόμεθα, τὴν μὲν κατάστασιν, εἰ κάτοξυ εἴη τὸ νόσημα ἢ χρόνιον, ὅπερ καὶ εἰς τὴν τῆς ἀκμῆς πρόγkωσιν ἀναγκαῖόν ἐστι, τοὺς δὲ παροξυσμοὺς, εἰ διὰ κρίσεως ἢ διὰ τεταρτίας ἢ καθ' ἡμέστην ἡμέραν ἢ τινι τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς ἐισβάλλουσιν ὥρα. τὸ δ' ἐπὶ τῇ τελειῇ τοῦ ἀφορισμοῦ γεγραμμένον ἐφεξῆς ἴδωμεν, εἰ τῶν αὐτῶν τούτων ὡς εἰρήκαμεν ἐπιδείξιν ποιῆται. λέγει μὲν γὰρ ὁ Ἀπποκράτης οὕτως, καὶ αὐτῶν περιόδων πρὸς ἀλλήλας ἐπιδόσεις, ἢν τε καθ' ἡμέρην ἢν τε παρ' ἡμέρην, ἢν τε καὶ διὰ πλείονος χρόνου γίνονται. εὐδαλόν δ' ὅτι ἐπιδόσεις τῶν περιόδων τὰς αὐξήσεις λέγει τῶν κατ' αὐταῖς παροξυσμῶν, αἵτινες ὅτ' τὸν τε χρόνον τῆς αὐξήσεως τοῦ νοσήματος ἐπιδείκνυνται καὶ τὴν προθεσίαν τῆς μελλούσης ἀκμῆς. ἐνθάδε ἂν μάλιστα μάθοις, ἐπιδόσεις δευτέρου

et de aegrotantis aetate atque natura, vitae institutis, consuetudinibus et regione, ubi aegrotat et praesenti aëris ambientis temperatione sumere possumus. Ex his igitur constat quod et morbi constitutionem et accessiones cognoscemus; constitutionem quidem, si morbus fuerit peracutus aut diuturnus, quod etiam ad vigoris providentiam necessarium est, accessiones vero, an tertio aut quarto die aut singulis diebus aut qua diei aut noctis hora sint invalurae. Quod autem ad aphorismi finem scriptum est, deinceps examinemus, an eorum ipforum quae diximus faciat declarationem. Ita namque pronuntiavit Hippocrates: ac succedentes invicem periodorum reciprocationes, sive quotidie, sive alternis diebus, sive etiam per majora intervalla fiant. Constat autem ipsum per periodorum reciprocationes, accessionum quae in ipsis eveniunt incrementa intelligere, quae tum incrementa morbi tempus tum futuri vigoris praefinitum diem ostendunt. Hinc autem praecipue didiceris, secundae accessionis ad priorem

Ed. Chart. IX. [18. 19.]

Ed. Bas. V. (226.)

παροξυσμοῦ πρὸς τὸν πρότερον ἐν τρισὶ τοῦτοις ὁράται, τῇ ὥρᾳ τῇ παροξυντικῇ, τῷ μήκει τοῦ παροξυσμοῦ καὶ τῷ μεγέθει. διοίσει δ' οὐδέν, οὐδ' εἰ σφοδρότητα λέγοις. ἅμφοι γὰρ συνήθη τοῖς ἰατροῖς ἴσται τὰ ὀνόματα καὶ κατὰ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἐπιφέρουσιν αὐτὰ πελλακίς, ἐνίοτε μὲν μείζονα φάσκοντες τὸν πυρετὸν γεγονέναι τοῦ πρόσθεν, ἐνίοτε δὲ σφοδρότερον. ἐνδέχεται δὲ τὸν σφοδρότερον τοῦτον πυρετὸν ἦτοι [19] τὰς ἴσας τῷ πρόσθεν ὥρας κατασχεῖν ἢ ἐλάσσους ἢ πλείους, ὅπερ οὐ μέγεθος ἢ σφοδρότης, ἀλλὰ μήκος ἔσται παροξυσμοῦ. παροξυσμὸν δὲ ἀκούειν σε χρὴ νῦν τὸ χεῖρον μῦθον τῆς ὅλης περιόδου τὸ ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσβολῆς ἄχρι τῆς ἀκμῆς, ὥσπερ γε τὸ ὑπόλοιπον τὸ τῆς παρακμῆς ἄμεινον. ἐπειδὴν οὖν ὁ παροξυσμὸς εἴτε διὰ τρίτης ἢ διὰ τετάρτης, εἴτε καθ' ἑκάστην ἡμέραν γινόμενος προλαμβάνη τὴν ἀνρλογίαν καὶ προλαβὼν ἐπὶ πλείονος χρόνον ἐκταθῇ, μετὰ τοῦ καὶ σφοδρότερον γενέσθαι σαφὲς μὲν ἢ αὐξήσις τοῦ νοσήματος, εἰς ὅσον δὲ αὐξεται τὸ

incrementum his in tribus conspici, hora qua incepit accessio, longitudine accessionis et magnitudine. Nihil autem differt, si in vehementia dixeris: ambo namque nomina usitata sunt medicis, qui et pro re eadem ipsa multoties asserunt; quum majorem interdum febrem praecedente, interdum vehementiorem exstitisse dicunt. Concessum est autem hanc febrem vehementiorem aut aequales horas cum praecedente obtinere aut pauciores aut plures, quae longitudo erit paroxysmi, non magnitudo seu vehementia. Per accessionem autem te nunc deteriorem universi circuitus partem intelligere oportet, quae a primo insultu usque ad vigorem extenditur, quemadmodum inde declinationem, reliquam periodi partem meliorem. Quum itaque paroxysmus sive tertio, sive quarto quoque die, sive quotidie fiat, proportionem anticipaverit, eaque anticipata in longius tempus productus multoque vehementior factus fuerit, tum manifestum erit morbi incrementum, qui quantum increverit, quae singula retuli-

Ed. Chart. IX. [19.]

Ed. Bas. V. (226.)

καθ' ἑκαστον τῶν εἰρημίνων ἐνδείξεται. ὁ μὲν γὰρ πλείονά τε χρόνον προλαμβάνων καὶ πλείονα παροξύνων καὶ πολλῷ σφοδρότερον ἀξιόλογον μὲν ἐνδείξεται τὴν αὔξαισιν, ταχέϊαν τε τοῦ νοσήματος τὴν κίνησιν, ἐγγὺς δὲ τὴν ἀκμὴν. οὐ γὰρ ἐνδείχεται μεγάλας προσθήκας λαμβανόντων τῶν παροξυσμῶν μὴ οὐχ ὑπόγυον εἶσθαι τὴν ἀκμὴν, ὁ δ' ἐναντίος παροξυσμὸς ὁ μικρὰς θηλονόει τὰς προσθήκας ποιοίμενος ἑκάστου τῶν εἰρημίνων, ὅσον ἐπὶ τούτῳ τὴν ἀκμὴν ἐπιδείξεται πορρωτέρην γενήσεσθαι. τοῦτο οὖν αὐτὸ διὰ τῆς τῶν περιόδων ἐπιδόσεως μαθησόμεθα τοῦ στοχάσασθαι μετὰ πόσον εἶται χρόνον ἢ ἀκμὴ τοῦ νοσήματος, εἴτε τε τὴν ἀκριβῆ προθεσμίαν τῆς ἐισβολῆς τοῦ παροξυσμοῦ. χρήσιμον δὲ τὸ μὲν πρότερον εἰς τὸ καταστήσασθαι τὴν ἰδίαν τῆς καθόλου διαίτης, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τοὺς κατὰ μέρος καιροὺς τῶν τροφῶν, ὧν ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ προὔκειτο διδάξαι τοὺς σκοποὺς. ὅτι δὲ περίοδον καλεῖ τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὁμοίαν ἐπάνοδον εὐδηλον δὴ πού παντί. ἀλλὰ καὶ τοῖσιν

mus, indicabunt. Qui namque paroxysmus majori tempore anticipaverit ac diutius exacerbando duraverit multaque vehementius vexaverit, effatu dignum incrementum et celerem morbi motum esse et in proximo vigorem futurum demonstrabit. Non enim probabile est magna incrementa suscipientibus paroxysmis proximum minime fore incrementum. Contrarius autem paroxysmus, qui nimirum parva faciat incrementa, eorum quae diximus, quantum ad hoc attinet, longius abfore vigorem ostendet. Hoc igitur ipsum ex circuituum incremento discemus, conjecturam nimirum facere, quanto post tempore morbi sit futurus vigor, ac praeterea certam et praefinitam invasionis paroxysmi horam tenebimus. Conducit autem prima quidem cognitio ad universam victus rationis ideam constituendam; secunda vero ad singula ciborum exhibendorum tempora, quorum indicationes docere ab initio ipsi erat propositum. Quod autem periodum vocet eodem similem redditum cuivis sane innotescit. Sed et ex postea subappa-

Ed. Chart. IX. [19.]

Ed. Baf. V. (227.)

ἐπιφαινόμενοις φησι τεκμαίρεσθαι χρῆναι, περί τε τοῦ παροξυσμοῦ καὶ τῆς καταστάσεως ὅλου τοῦ νοσήματος. εἴτε δὲ συμπτώματα καλεῖν εἴτε σημεῖα βούλοιο ταῦτα τὰ ἐπιφαινόμενα διηγέσκειν οὐδέν. ἀλλ' ἐκτεῖνο γινώσκειν ὑπὲρ ἀπάντων τῶν συμπτωμάτων τε καὶ σημείων ἄμεινον ὥς τὰ μὲν αὐτῶν ἐστὶ παθογνωμονικά, τὰ δὲ συνεδρεύοντα, τὰ δὲ κρίσιμα, τὰ δὲ πέψως, ἐνια δὲ ἀπεψίας, καὶ τὰ μὲν σωτηρίας, ἄλλα δὲ ὀλέθρου δηλωτικά. τὰ μὲν οὖν παθογνωμονικά συνεισβάλλει τῷ νοσήματι, τὰ δὲ συνεδρεύοντα ποτὲ μὲν συνεισβάλλει, ποτὲ δ' ἐπιγίνεται, ποτὲ οὐδ' ὅλως γίνεται· οὐ γὰρ ἀχώριστά ἐστι τοῦ νοσήματος, οὐδὲ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ συνίστησιν, ἀλλὰ τὰς οἰκίας ἐργάζεται διαφοράς. τὰ δὲ ὑφ' Ἱπποκράτους ὀνομαζόμενα κρίσιμα συμπτώματα τῇ μὲν ἀκριβῶς πρώτῃ τῶν νοσημάτων ἀρχῇ συνεισβάλλειν οὐ πέφυκε, ταῖς δ' ἄλλαις δύο πέφυκε, περιῶν ὀλίγον ὕστερον ἐρῶ. πολλάκις δὲ οὐδ' ἐν ταύταις, ἀλλ' ἐν ταῖς ἀναβάσειν ἢ ἀκμαῖς τῶν νοσημάτων ἐπιφαίνεται.

rentibus ait conjecturandum esse tum de paroxysmo tum de totius morbi constitutione. Sive autem aliquis symptomata, sive signa velit haec mox subapparentia vocare, nihil intererit. Sed illud de omnibus tum symptomatibus tum signis statuere praestiterit, eorum nonnulla quidem esse pathognomonica i. e. affectus indicantia; quaedam vero assidentia, alia decretoria, alia coctionis, nonnulla cruditatis, illa et salutis, haec denique perniciiei indicativa. Enimvero pathognomonica quidem una cum morbo invadunt; assidentia vero interdum simul cum morbo invadunt, interdum superveniunt, nonnunquam omnino etiam absunt: non enim a morbo sunt inseparabilia, neque ejus essentiam constituunt, sed proprias efficiunt differentias. Quae vero ab Hippocrate crisima et a Latinis decretoria symptomata nominantur, plane quidem primo morborum initio simul invadere minime solent, sed cum duobus aliis confueverunt, de quibus paululum postea dicam. Saepe vero non in his, sed morborum incrementis

Ed. Chart. IX. [19. 29.]

Ed. Basf. V. (226.)

τὰ δὲ τῆς πέψεως σημεῖα συνεισβάλλει μὲν οὐδὲ ταῦτα οὐδέποτε τῇ πρώτῃ τοῦ νοσήματος ἀρχῇ, περιορίζει δὲ τὴν ὡς μέρος ἀρχὴν ὅλης τῆς νόσου. τὰ δὲ τῆς ἀπεψίας συνεισβάλλει μὲν τῇ πρώτῃ τοῦ νοσήματος ἀρχῇ καὶ μετὰ ταῦθ' ὑστερόν· ἴσταιν ὅτε γίνεται, καθάπερ γε καὶ τὰ τοῦ θανάτου. καὶ γὰρ καὶ τούτων ἡ γένεσις ἐξ ὑστερου τῆς [20] τοῦ νοσήματος ἀρχῆς. νοσήματος δὲ ἀρχὴν, ὡς ἐδιδάξαμεν ἐν τοῖς περὶ κρίσεων ὑπομνήμασι, τὴν τε πρώτην εἰσβολὴν ἀπλάττει, προσαγορεύομεν καὶ τὴν ὡς μέρος ὅλου τοῦ νοσήματος ὅταν εἰς ἀρχὴν, ἀνάβασιν τε καὶ ἀκμὴν καὶ παρακμὴν τέμνηται καὶ τὴν ἄχρι τῆς τρίτης ἡμέρας ἐκτετατομένην. ἐδιδάξαμεν δὲ καὶ τὰς τῶν εἰρημένων ἀπάντων συμπτωμάτων δυνάμεις ἐν ἐκείνῃ τῇ πραγματείᾳ, μετὰ τοῦ καὶ τὰς ἀναγκαίας εἰς τοῦτο τῶν Ἱπποκράτους ἐξηγήσεσθαι ρήσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν ὡς ἐν ἐπιτομῇ λεχθήσεται καὶ περὶ αὐτῶν. ὅστις δ' ἂν ἐθέλῃ περὶ ταῦτα τὴν ὅλην τέχνην Ἱπποκράτους ἐμαθεῖν, ἐπ' ἐκείνην ἀφικνεῖσθαι τὴν πραγματείαν. τοῖς οὖν ἐπιφαινομένοις τεκμαιρέσθαι συμβουλευέει περὶ τῆς

aut vigoribus deinceps subapparent. Signa vero coctionis simul quidem et haec nunquam primo morbi principio adoriuntur, sed illud principium, quod pars est totius morbi, terminant. Signa vero cruditatis cum primo morbi principio invadunt ac interdum postea tandem apparent, quemadmodum et mortis signa. Etenim et horum ortus morbi principium subsequitur; morbi autem principium, ut in commentariis de crisi bus docuimus, tum primum ejus insultum illatabilem appellamus, tum illud quod tanquam totius morbi pars est, quom in principium, incrementum, statum et declinationem dividitur; tum illud quod ad tertium usque diem extenditur. Sed et eodem in opere omnium symptomatum qualitates docuimus, cum interpretatione ad id necessariorum Hippocratis dictionum adjecta, verum nunc quoque tanquam pro compendio de ipsis dicetur. Quicumque vero de his totam Hippocratis artem perdiscere velit, is ad illam se conferat tractationem. Consultat igitur ex subapparentibus de universo morbi

Ed. Chart. IX. [20.]

Ed. Bas. V. (226. 227.)

ὅλης καταστάσεως τοῦ νοσήματος, εἴτ' ἐξ αὐτῶν ἐν νόση-
 μά τι προχειρισάμενος, φησὶν, ὅσον ἐν πλευριτικοῖσιν πτύε-
 λον αὐτίκα ἦν ἐπιφαίνεται, ἀρχομένου μὲν βραχύνει, ἦν δ'
 ὕστερον ἐπιφαίνεται, μηκύνει· μάθοις δ' ἂν ὁ διδάσκει
 σαφῶς, εἰ σοι παραγράψαιμι τῇ ἐν τοῦ τρίτου τῶν ἐπιδη-
 μίων ἐπὶ Ἀναξίωνος εἰρημένα τοῦ πλευριτικοῦ, καὶ τοῦτον
 δὲ αὐτὸν ἐξηγησάμην τὸν ἀρρώστον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ
 κρίσεων. ἔχει δὲ Ἱπποκράτους ἡ ρῆσις ὧδε· (227) ἐν
 Ἀβδήροισιν Ἀναξίωνα ὃς κατέκειτο περὶ τὰς θρηκίας πύ-
 λας, πυρετὸς ὅξυς ἔλαβε, πλευροῦ δεξιοῦ ὁδύνη συνεχρῆς,
 βῆξ ξηρὰ οὐδ' ἔπινε τὰς πρώτας ἡμέρας, διψώδης, ἀγρυ-
 πνος, οὖρα δὲ εὐχροα πολλὰ λεπτά. ἔκτη παράληρος· εἰς
 δὲ τὰ θερμάσματα οὐδὲν ἐνεδίδρυ. ἑβδόμη ἐπιπόνως, ὃ τε
 γὰρ πυρετὸς ἐπέτεινεν, ὃ τε πόνοι οὐ ξυνετίδωσαν, αἷ τε
 βῆχες ἠνώχλειον, δύσπνοός τε ἦν. ὀγδόη ἀγκῦνα ἔιαμον,
 ἔρριψε πολὺ ὅταν ἴδῃ, ξυνέδιωκαν οἱ πόνοι, αἱ μέντοι βῆχες
 ξηραὶ παρέλιποντο. ἑνδεκάτῃ ξυνέδιωκαν οἱ πυρετοὶ, σμικρὰ

statu conjecturam inire, deinde uno quodam morbo in
 medium adducto, exempli gratia in pleuriticis, inquit, si
 per initia sputum statim appareat, morbum brevitat; si
 vero posterus superveniat, producit. Perspicue vero quod
 docet didiceris, si tibi ex tertio epidemiorum huc trans-
 tulerim, quae de Anaxione pleurítico prodidit Hippocra-
 tes, quem aegrotum in primo etiam de crisi bus mea in-
 terpretatione illustravi. Sic autem habet Hippocratis di-
 ctio. *Abderis Anaxionem, qui ad portas Thracias decum-
 bebat, febris acuta invasit, lateris dextri dolor assiduus,
 tussis sicca, neque primis diebus exferebat; fiticulosus,
 insomnis; urinae probe erant coloratae, copiosae, tenues.
 Sexto die deliravit; ad fatus autem calentes nihil remi-
 sit. Septimo die gravius habuit: tum enim febris inten-
 debatur, nec dolores remittebant et tussis infestabant dif-
 ficileque spirabat. Octavo secta in cubito vena, copiosus
 sanguis, qualem decebat, effluxit; dolores quidem remise-
 runt, tussis tamen aridae comitabantur. Undecimo remi-*

Ed. Chart. IX. [20.]

Ed. Bas. V. (227.)

περὶ κεφαλὴν ἰδρωσεν. αἱ βῆχες καὶ τὰ ἀπὸ πνεύμονος ὕγρα. ἐπτακαιδεκάτῃ ἤρξατο σμικρὰ πέποινα πτύειν. εἰκοστῇ ἰδρωσεν, ἀπύρετος ἐγένετο. μετὰ δὲ κρίσιν ἐκουφίσθη. διψώδης τε ἦν καὶ τῶν ἀπὸ πνεύμονος οὐ χρησταὶ αἱ καθάρσεις. εἰκοστῇ καὶ ἑβδόμῃ ὁ πυρετὸς ὑπέστρεψεν, ἐβήσσειν, ἀνῆγε πέποινα πολλά. οὖροις δ' ὑπόστασις πολλὴ λευκῇ, ἄδιψος ἐγένετο, εἰπνοὺς ὑπνοῖ. τριακοστῇ τε τετάρτῃ ἰδρωσε δι' ὅλου, ἀπύρετος ἐκρίθη πάντῃ. οὗτος οὖν ὁ Ἀναξίων ἐξ ἀρχῆς μὲν ἦν πλευριτικὸς, οὐ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἀπέπτυεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἐτι αἱ βῆχες αὐτῷ ξηραὶ παρείποντο, ὥς φησιν Ἱπποκράτης. ὅθεν εἰκότως καὶ ἡ τοῦ νοσήματος ὅλου λύσις εἰς τὴν λδ' ἐξετάθη, καίτοι τῶν γε πλευριτικῶν οἷς τὰ πολλὰ τὴν ιδ' ὅρον ἐχόντων τῆς κρίσεως, εἰ δὲ καὶ μὴ ταύτην, ἀλλὰ πάντως γε τὴν εἰκοστὴν. εἰ δὲ πρὸ τῆς γ' ἡμέρας ἔπτυσεν, ἦτοι περὶ τὴν ζ' ἢ τὸν θ' ἢ πάντως γε τὴν ια' ἐκρίθη, καὶ εἰ κατ' αὐτὴν γε τὴν τρίτην ἤρξατο πτύειν, οὐκ ἂν ἐξωτέρω τῆς ιδ' προῦβη. συμβαίνει

ferunt febres; parum circa caput sudavit; tussis et quae a pulmone educebatur humida. Decimo septimo coepit paucae et concocta exspuere; levatus est. Vigesimo sudavit, febris expers factus. Post crisin levatus est, ac fiticulofus erat, nec probae a pulmone expurgationes. Septimo et vigesimo rediit febris, tussivit, concocta multa eduxit, urinis adfuit multum sedimentum album; fitis cessavit; facile spiravit, somnum cepit. Trigesimo quarto oborto per universum corpus sudore, prorsus solutus febre judicatus est. Hic igitur Anaxion ab initio quidem pleuriticus erat, non tamen ab initio exspuebat, sed etiamnum octavo die tussis siccae contingebant, ut ait Hippocrates. Quare decenti ratione etiam totius morbi solutio in trigesimum quartum diem producta est, quum tamen ut plurimum pleuritis terminum criseos habeat decimum quartum, quod si non hunc, saltem omnino vicesimum. Quod si ante tertium diem exspuisset vel circa septimum aut nonum aut saltem undecimum diem crisis contigisset; etiam si ipso die tertio spuere coepisset, non ultra decimum

Ed. Chart. IX. [20. 21.]

Ed. Basf. V. (227.)

γὰρ ἐπὶ τῶν φλεγμονῶν ἀπασῶν, ὅσαι μὴ καλύπτονται σκεπασματα πυκνῷ, καθάπερ αἱ κατὰ τὸ ἐκτὸς δέρμα, διιδροῦσθαι τινὰς ἰχῶρας, ἐν ἀρχῇ [21] μὲν λεπιοὺς, ἐς ἰσπερον δὲ, εἰ πέττοντο καὶ πρὸς τὸ βέλτιον ἐρχοιντο, παχυτέρους· καὶ τούτων αὐτῶν τῶν παχυτέρων τοὺς μὲν ἦτον, τοὺς δὲ μᾶλλον πεπέφθαι. ταῦτα καπὶ τῶν κατὰ τὸ στόμα φλεγμονῶν ἀπασῶν ἔστι θιάσασθαι καπὶ τῶν ὀφθαλμῶν. οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ καθ' ἐν ὀρεῶν ἄλλο μόριον, ὅταν ἅμα τοῦ δέρματος ὅλου διαιρέσει, φλεγμαίνει τι τῶν ἐνδον. καὶ γὰρ ἐκ τῶν τοιούτων ἐλκῶν ἰχῶρες ἀπορρέουσιν οἷους εἶπον. ὅταν οὖν ποτε φλεγμονὴ τις ἢ μετὰ τοσαύτης στεγνώσει, ὡς μηδὲν ἔξω ἀποχεῖν, ἀνάγκη δύσπεπτον τε καὶ χρονίαν γενέσθαι ἐκείνην. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον καὶ ταῖς πλευρίταις, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο τὸ νόσημα φλεγμονὴ τις ἰπάρχει τῷ γένει, προσέχειν δεῖ τοῖς τῆς πέψιως σημείοις. ἀπεισιότατη μὲν γὰρ ἐφ' ἧς ὅλως οὐδὲν πέπεται. δευτέραν δ' ἔχει τάξιν ἐφ' ἧς ἰχῶρες λεπτοί, τρίτην δ' ἐφ' ἧς πα-

quantum diem processisset. Accidit enim omnibus inflammationibus, quae denso operimento non teguntur, ut quae externam cutem obsident, quosdam exsudari ichores, initio tenues, postea si coquantur et ad melius proficiant, crassiores et ex his ipsis crassioribus quosdam magis, quosdam minus concoqui. Atque haec in omnibus oris et oculorum inflammationibus licet intueri, neque minus in quacunque alia parte, quando pars aliqua interior simul cum cutis divisione patitur inflammationem. Etenim ex huiusmodi ulceribus ichores tales profluunt quales protuli. Si quando igitur aliqua fuerit inflammatio cum tanta meatuum coarctatione, ut nihil foras effundatur, illam tum coctu difficilem tum diuturnam fore necesse est. Haec igitur ratione et in pleuritide, quandoquidem et hic morbus phlegmonum quoddam genus est, signa coctionis animadvertenda sunt. Crudissima namque est, in qua nihil omnino exspuitur, secundum cruditatis ordinem obtinet, in qua ichores tenues; tertium in qua crassiores, et quar-

Ed. Chart. IX. [21.]

Ed. Bas. V. (227.)

χυτεροι καὶ τετάρτην ἐφ' ἧς εἰς τέλος ἐπέφθησαν. ἀλλ' οἱτοὶ μὲν εἰ περὶ τρίτην ἢ δ' ἡμέραν ἐπιφανέιν, οὐκ ἐγγω-
ραι τῆς ἰσθμῆς ἐξωτέρῳ προβῆναι τὸ νόσημα. τῶν δ'
ἄλλων ἕκαστον κατὰ τὸ τῆς πέψεως μέτρον ἀναγκαῖον ἀκο-
λουθῆσαι τὸν χρόνον. ὥσπερ οὖν τελείας ἐστὶ γνώρισμα τὸ
πτύελον πέψεως, ὅταν ἢ λευκόν τε καὶ λεῖον καὶ ὁμαλόν, τῇ
τε συστάσει μὴθ' ὑπέρυγρον μὴθ' ὑπέρπαχυν, κατὰ τὸν αὐ-
τὸν τρόπον ἀνεψίαν ἐνδείκνυται παντελῆ τὸ μὴθ' ὅλως
πτύόμενον. εἰ δὲ πτύοιτο μὲν, ἀλλὰ καὶ λεπτόν, εἴη ἔτι,
πέψεως ἀμυδρᾶς ἐστὶ σημεῖον. εἰ δὲ ἄκρατον εἴη ἢ ξαν-
θὸν ἢ πυρρὸν, οὐκ ἀγαθόν. εἰ δὲ καὶ πελιδνὸν ἢ ἰώδες ἢ
μελαν, ὀλεθριώτατον. διηρημένων οὖν ἡμῖν τῶν τε τῆς πέ-
ψεως καὶ τῆς ἀνεψίας σημείων, ἔτι τε τρίτον ἐπ' αὐτοῖς
τῶν ὀλεθρίων, ἰστέον ὅτι τὰ μὲν τῆς πέψεως σημεῖα διὰ
παντός ἐστιν ἀγαθὰ, λύσιν τοῦ νοσήματος ἐνδείκνυμένα τα-
χεῖαν, ὥσπερ γε καὶ τὸ τῶν ὀλεθρίων σημείων γένος, ὡς
ἐν τάχει τὴν ἀπώλειαν εἶσεσθαι τοῦ κάμνοντος προδηλοῖ.

tum in qua perfecte cocti apparuerint. At hi A circa
tertium aut quartum subapparuerint, non contingit mor-
bum ultra septimum diem progredi. In aliis vero morbis
singulis, pro coctionis modo temporis mensuram consequi
necesse est. Quemadmodum igitur sputum perfectae co-
ctionis signum est, quum album, laeve et aequale, neque
consistentia nimis humidum, neque nimis crassum fuerit,
eodem modo integram cruditatem prodit, quod omnino
non exspuitur. Quod si exspuat quidem, sed adhuc
tenue sit, imperfectae coctionis signum est. At si im-
permixtum fuerit vel flavum vel rufum, haud bonum.
Quod si lividum fuerit aut aeruginosum aut atrum, per-
niciosissimum existit. Quum itaque nobis distincta sint
tum coctionis tum cruditatis signa ac praeterea tertium
exitium genus, sciendum est coctionis signa semper esse
bona, ut quae morbi solutionem fore celerem ostendant,
quemadmodum et exitium signorum genus aegrotantis
jacturam citam praenunciare. At cruditatis signa diutor-

Ed. Chart. IX. [21.]

Ed. Bas. V. (227.)

τὰ δὲ τῆς ἀπειρίας σημεῖα χρόνιον μὲν ἐξ ἀνάγκης προση-
μαίνει τὸ νόσημα, τεθνήξασθαι δὲ ἢ σωθῆσαι τὸν ἀν-
θρώπου, ὅσον μὲν ἐφ' ἑαυτοῖς, οὐ δηλοῖ. προλογιζομένη
δὲ σοι τὴν φύσιν τῆς δυνάμεως καὶ ταῦθ' ὑπάρχει προγι-
νώσκειν. ἄλλο δὲ γένος ἔστι σημεῖων, τῶν κρίσιμων ὑπ'
αὐτοῦ προσαγορευμένων. ἰδρῶτες δ' ἐστὶ ταῦτα, αἰμορρα-
γίαι τε καὶ ῥίγος καὶ γαστήρ καταρρήξασα πολλὰ καὶ τις
ἔμετος τοιοῦτος καὶ ἄλγημα κεφαλῆς ἐξαιφρίδιον ἢ δύσπνοια
παράλογός τε καὶ σφοδρά ἢ καρδιαγμός ἢ τις ὑποχονδρίου
σύντασις ἀνώδυνος, ἀγρυπνία τε σφοδρά καὶ παραφροσύνη
καὶ νύξ ἀλόγως δύσφορος καὶ παροξυσμός προληπτικός, ἀλλὰ
καὶ δάκρυον ἀκούσιον ἐν ἀπαθείῃ ὀφθαλμοῖς ἄνευ λύπης,
ἔρυνθός τε καὶ τὸ κάτω χεῖλος σιόμειον, ἐνηλιωμένα καὶ
σκοτεινὰ, ὀφρυνώδη τε προφαινόμενα τῶν ὀφθαλμῶν ἢ μαρ-
μαρυγαὶ τινες ἢ μῆλον ἢ ῥίς ἐξαίφνης ἐρυνθὰ γινόμενα καὶ
παρωτίδες ἢ ὅλως ἀποστήματος εἰς ἄρθρον τινὸς γίνεσις.
ταῦτά τε οὖν σύμπαντα καὶ πρὸς τούτοις ἄλλα πολλὰ τοι-

num quidem ex necessitate morbum portant, sed,
quantum ipsis inest, neque moriturum, neque evasurum
hominem declarant. Tibi vero prius robur virium ex-
pendenti etiam ista licet praecognoscere. Aliud est signo-
rum genus, quae decretoria ab ipso nominantur. Haec
autem sunt sudores, haemorrhagiae, rigores, copiosum
alvi profluvium ac similis vomitus et repentinus capitis
dolor aut spirandi difficultas inopinata ac vehemens aut
cardiognus aut quaedam indolens in hypochondriis con-
tensio, vigiliae vehementes et delirium, nox praeter ra-
tionem molesta, paroxysmus anticipans, imo et lacrymae
involuntariae in oculis minime affectis, citra molestiam
defluentes, rubor faciei et labrum inferius agitata, lu-
cida aut obscura et tenebricosa ante oculos obversantia
aut lucis micationes quaedam aut genae aut nares repente
rubefcentes, parotides aut denique cujusdam abscellus in
articulum decumbentis generatio. Haec igitur universa
et praeter haec alia multa hujuscemodi quae secundum

Ed. Chart. IX. [21. 22.]

Ed. Bas. V. (227.)

αὐτὰ, κατὰ μὲν τὴν αὐτῶν ἰδίαν οὐσίαν ὀνομαζόμενα συμ-
πτώματα, καθότι δὲ μεταβολὴν ὁξυρόπονον δηλοῖ, κρίσι-
[22] μα σημεῖα προσαγορευόμενα, διττὴν παρίξει σοι τὴν
πρόγνωσιν. εἰ μὲν ἐπὶ πεπερμένῳ τῷ νοσήματι γίγνεται,
σωτηρίαν ὑπόγνου, εἰ δὲ ἐπὶ ἀπέπτῳ, κρίσιν οὐκ ἀγαθὴν,
ἥτις γε εἰς ὀλεθρον ἄξουσιν ἢ εἰς χρόνον μῆκος. οἷοι δὲ
ἄλλη μὲν εἶσιν ἢ φύσις ἢ τῶν κρίσιμων τούτων σημεῖων,
ἄλλη δὲ ἢ τῶν τῆς πέψιος, ἐνθενδε μάλιστα μάθοις, ὡς
ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἐπιδημίων φησὶν Ἱπποκράτης· πεπασμοὶ
ταχύτητα κρίσεως καὶ ἀσφάλειαν ὑγιεινὴν σημαίνουσιν. ὡρὰ
δὲ καὶ ἀπέπτα καὶ εἰς κακὰς ἀποστάσεις τρεπόμενα, ἀκρι-
σίας ἢ πόρους ἢ χρόνους ἢ θανάτους ἢ τῶν αὐτῶν ὑπο-
στροφάς. οὕτω μὲν ἐπήνεσι καθόλου τὴν τοῦ νοσήματος
πέψιν. ἐν δὲ τῷ προγνωστικῷ κατὰ μέρος ὡδὲ πως ἅμα
τῷ διδάσκειν αὐτῆς τὰ γνωρίσματα. οὐρον δὲ ἄριστον, ὅταν
ᾗ λευκὴ ἢ ὑπόστασις καὶ λεῖη καὶ ὁμαλὴ παρὰ πάντα τὸν
χρόνον, εἰς τ' αὖν κριθῇ ἢ κοῦσθῃ, σημαίνει τε γὰρ ἀσφάλειαν

propriam eorum substantiam symptomata nominantur; qua-
tenus vero subitam mutationem significant signa decretoria
appellata, duplicem tibi praecognitionem praestabunt. Si
morbo quidem concocto supervenerint, propinquam salu-
tem denuntiant; si vero crudo, improbam crisin, quae
aut in perniciem aut temporis longitudinem actura sit.
Quod vero alia sit horum decretoriorum signorum natura,
alia vero ipsorum coctionis signorum, ex iis maxime di-
diceris, quae primo epidemion proutuntiat Hippocrates:
*Coctiones crisis celeritatem securamque sanitatem signifi-
cant. Cruda vero et incocta et quae in malos abscessus
vertuntur, judicationum vacuitatem aut dolores aut diu-
rurnitatem aut mortem aut eorundem reversiones.* Ita qui-
dem hic in universum morbi coctionem laudavit. In
prognostico vero particulatim signis ipsius simul traditis
hoc modo: *urina autem optima est, quum sedimentum al-
bum, laeve et aequale fuerit per omne tempus, donec
morbus crisi sit solutus. Tum enim salutis securitatem,*

2d. Chart. IX: [22.]

Ed. Bas. V. (227.)

ὕγιαίνῃ καὶ τὸ νόσημα ὀλιγοχρόνιον ἴσθαι. οὕτως πάλιν ἐπὶ ἡσυχίᾳ οὖρον ἐνδείκνυμενον πύων ἐν τῷ φλεβοειδί γίγναι, αὐτὸς δ' ἐν τῷ λέγειν διαχωρημα δὲ ἄριστόν ἐστι τὸ μαλθακόν τε καὶ ξυνεσθηκὸς καὶ κατὰ τὴν ὥρην ἥπερ καὶ ὑγιαίνοντι ὑπεχώρει, τὰ γνωρίσματα τῶν κατὰ γαστέρα πύων ἐπαινεῖ τε ἅμα καὶ διδάσκει. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐν τοῖς ἀναπνευστικοῖς πύων ἐπαίρων τε ἅμα καὶ διδάσκων εἶπε. πτύελλον δὲ χορὴ ἐπὶ πᾶσι τοιοῖσι ἀλγύμεσι τοῖς περὶ τὸν πνεύμονά τε καὶ τὰς πλευράς, ταχέως τε ἀποπνεύσθαι καὶ εὐπετέως, συμμεμιγμένον τε φαίνεται τὸ ξανθὸν ἰσχυροῦς, τῷ πτύελλοι. τὰ μὲν τῆς πύματος σημεῖα διὰ παντός ἀγαθὰ, τὰ δὲ τῆς κρίσεως οὐκ εἰσι. φρεσὶν αὖτ' οὕτως τὰ κρίσιμα μὴ κρίνοντα, τὰ μὲν θανατώδεια, τὰ δὲ διακριτά, καὶ μέντοι πάντ' αὐτῷ λέγειν τὰ κρίνοντα ἐπὶ τὸ βέλτιον μὴ αὐτίκα ἐπιφαίνεσθαι, τὴν αὐτὴν ἐνδείκνυται γνώμην. τὰ γὰρ τῆς πύματος σημεῖα, καθ' ὅν ἂν ἐπιφαίνεσθαι χρόνον ἀγαθόν, διὰ παντός γὰρ ἴσθαι τὸ χεῖρος αὐτῶν ὅλον χρηστόν.

tum morbum paucioris fere temporis significat. Sic etiam-
num laudavit urinam quae venosi generis coctionem in-
dicat. Rursum autem quum sic loquitur: *Ad alvi excre-
mentum optimum est, quod tum molle tum compactum
est et quod bona bene valenti deieciatur excretum.* Co-
ctionum ventris simul indicia tum laudat tum docet. Et
vero quum partium respirationi interservientium coctionem
collaudaret ac doceret, sic loquutus est: *Sputum in
omnibus pulmonis et costarum doloribus celeriter ac facile
expui oportet, ac flavum admodum sputo commixtum ap-
parere.* Coctionis quidem signa semper bona sunt, criseos
vero signa non item. Sic ergo inquit: *Signa decretoria
quae non decernunt, partim lethalia sunt, partim indicatu
difficilia.* Enimvero quum ait: *quae in melius decernunt
signa, ea non statim apparere;* eandem sententiam indi-
cat: nam coctionis signa quocunque tempore apparuerint,
bona sunt; semper enim totum ipsorum genus bonum exi-
sit. Non ergo ista pugnant cum eo quod nunc dictum

Ed. Chart. IX. [22.]

Ed. Basf. V. (227. 228.)

οὐκ οὐν μάχεται τῷ νῦν εἰρημένῳ τῷ ἐν πλευριτικοῖσι πύε-
λον αὐτίκα ἢ ἐπιφαίνεται. τὰ μὲν γὰρ κρίσιμα ποτε γίνε-
ται κακὰ, πέψις δὲ σημείον οὐδὲν οὐδέποτε μαχθηρὸν,
ἀλλ' αἰεὶ πάντα χρησιτὰ καὶ τοσοῦτω θάττον ὑγιαθῆσθαι
δηλοὶ τὸν ἄνθρωπον (228) πον, ὅσῳ περ ἂν ἐπιφαίνεται θάτ-
τον. ἀρκεῖ τοσαῦτα πρὸς γε παρὸν, ὥς ἐν ἐπιτομῇ λελείχθαι.
τὴν δ' ὅλην ὑπὲρ αὐτῶν γνώμην τοῦ παλαιοῦ διὰ τῆς περὶ
κρίσιων ἐδήλωσα πραγματείας. ἵνα δέ μοι τέλειος ὁ κατὰ
τὴν διαίρεσιν, ὃν ἀρίτως εἶπον, ὑπάρχη λόγος ὅπως τῶν εἰ-
ρημένων διαφέρει τὰ τε παθognomonica καὶ τὰ συνεδρῶν-
τα καλούμενα δέξιμι, προχειρισάμενος ὡς ἐν παραδείγματι,
πάθος ἡμεῖς αὐτὸ ἀπὸ τοῦτο πρὸς ἱπποκράτους ἀκομασμένον.
ἐπὶ τοίνυν τῆς πλευριτιδος ὁ μὲν ὅστις πυρετός ἅμα τῇ
δυσπνοίᾳ καὶ τῇ βηχὶ καὶ τῷ κατὰ τὴν πλευρὰν ἀλγέματι
συγγνωστέον, παθognomonica σημεία εἰσι. τὸ δὲ ἦτοι πρὸς
ὑποχόνδριον καὶ πρὸς τὴν κλεῖν δέξιμιν τὴν ὁδὴν, συνε-
δρῶνται, καθάπερ γε καὶ τοῦτο φῶν ἐπὶ τοῦ πνευμονάτος

... τοῦτο φῶν

est, in pleuriticis, si sputum statim appareat. Nam signa
decretoria nunquam mala sunt; signum vero coctionis
nullum unquam primum fuit; sed omnia semper optima
tantoque celerius hominem convalescentem, declarant, quanto
celerius apparuerint. Haec ad praesentem aphorismum
tquam compendio dixisse sufficiunt. Totam vero de
istis senis mentem in opere de crisi aperuimus. Quo
vero de signorum divisione scribo, quem modo proposui,
absolutus existat, quomodo a superioribus differant, tum
pathognomonica, tum quae assidentia vocantur, libet com-
memorare, unico exempli gratia in medium adducto
morbo, hoc sane ipsum qui ab Hippocrate nominatus est.
Igitur in pleuritide acuta quidem febris una cum spirandi
difficultate tussique et lateris dolore punctorio signa sunt
pathognomonica. Dolorem autem aut ad hypochondrium
aut ad claviculam procedere quemadmodum et facilius in
latus affectum, quam in latus alterum sanum ferre decu-
bitum, signa sunt assidentia. At de assidentibus quidem

Ed. Chart. IX. [22. 23.]

Ed. Bas. V. (228.)

ἢ θατέρου κατακλίνεισθαι πλευροῦ. γέγραπται δὲ καὶ Πραξα-
γόρη τῷ Νικάνδρου, [23] δύο μὲν τῶν συνεδρευόντων βί-
βλια, τῶν δ' ἐπιγενομένων ἐν ἑτερον, ὡς εἰ καὶ ἐπιφανο-
μένων ἐπεγέγραπτο. ταῦτα οὖν τὰ ἐπιφανόμενα, φησὶν ὁ
Ἱπποκράτης, εὐκριτά τε καὶ δύσκριτα καὶ βραχέα καὶ μα-
κρά τὰ νοσήματα ἐπιφανόμενα δηλοῦν. ἐμνημόνευσε δὲ οὐ
μόνον πτυέλων, ἀλλὰ καὶ σφρων καὶ διαχωρημάτων καὶ ἰδρω-
των, ἐν παραδειγματι δηλοῖοτι τῶν ἐν τῷ προγνωστικῷ γε-
γραμμένων ἀναμνηστικῶν ἡμᾶς, ἃ τὴν ἐνταῦθα μεταφέρειν
περιττόν. ἐν γὰρ τοῖς περὶ κρίσεων εἴρηται καὶ τοῖς
εἰς τὸ προγνωστικὸν ὑπομνήμασιν, ἐν οἷς ἔτι καὶ μᾶλλον
ὑπὲρ αὐτῶν ἐξηγησάμεθα τὴν γνώμην τοῦ παλαιῶ.

Γέροντες εὐφορώτατα νοσήτειν φέρουσι, διότερον οἱ καθε-
στηκότες, ἥμισυ μαιράκια πάντων δὲ μέλιστα παιδιά.
τούτων δὲ αὐτέων, ἅπερ αἰνέτιχῃ αὐτὰ ἐκαστῶν προθυμύ-
τερα ἶόντα.

signis duos libros scripsit Praxagoras, Nicandri filius; de
supervenientibus vero signis unum aliumque ac si de sub-
apparentibus inscriberetur. Haec igitur subapparentia, in-
quit Hippocrates, tum morbos judicatu faciles aut diffici-
les, tum breves aut longos quum apparuerint declarant.
Meminit autem non solum sputorum, sed et urinarum et
dejectionum et sudorum, qui nimirum in prognostico con-
scripta nobis exemplo subjicit, quae huc transferre foret
supervacaneum: nam de his cum in libro de crisis di-
ximus, tum in commentariis in prognosticum, in quibus
etiamnum magis sensu sententiam explanavimus.

XIII.

Senes primum facillime jejunium ferunt, deinde constan-
tes, minus adolescentes, minime omnium pueri, atque
inter hos ipsos qui ad actiones omnino ceteris promptius
feruntur.

Ed. Chart. IX. [43.]

Ed. Bas. V. (226.)

Καὶ ἡ τῶν ἡλικιῶν διαφορὰ συμβάλλεται τι πρὸς τὰ διαστήματα. γέροντες μὲν γὰρ εὐφόρως ἀσχοῦσι, παῖδες δὲ δυσφόρως. εἶσι δὲ τὸ μὲν εὐφόρως κατὰ τὸ μὴ ὀρίσθαι καὶ μὴ βλάπτεσθαι, τὸ δὲ δυσφόρως κατὰ τὰ ἐναντία. καὶ τὰς ὀρίσσονται καὶ βλάπτονται πολλοὶ οὐ παῖδες ἐν ταῖς μακρῇς ἀσκήσεσιν. ἀλλὰ μετὰ τὴν ἡλικίαν τῆς αὐτῶν παιδῶν καὶ τῆς τῶν γέροντων ἰσὺς ὅσον ἂν ἔγγατος τῆς ἑτέρας αὐτῶν ἡλικίᾳ ἐπὶ τοσαύτων ἢ πολλῶν ἢ ἥττον κινήσεως καὶ βλάπτονται κατὰ τὰς μακρὰς ἀσκήσεις. τούτου δὲ τοῦ ἀγαθιστοῦ τὴν αἰτίαν αὐτὸς ἐν τῇ ἐπεξεῖς διδάσκει, οὗ ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνατόμων σάρκατι πλείστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμὸν, ὥστε καὶ ἐκ συνήκειν τις αὐτὸν βοῦλοιο καὶ μετὰ τοῦ γὰρ ἐκφέρειν συνδέσμον, γίνονται ἂν ὁ λόγος εἰς τε ἄμα καὶ σαφέως, αὐταῖς ἔχον, γέροντες εὐφορώτατα νοσήσιν φέρουσι, δεύτερον οὐ κακοσηκότες, ἥκιστα μισράνια καὶ μάλιστα πάντων παιδῶν. τὰ γὰρ ἀνατόμικα πλείστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμὸν. κακοσηκότες δὲ λέγει

Aetatum quoque discrimen ad victus rationem instituendam aliquid confert. Senes. liquidem inedia[m] facile ferunt; pueri vero difficile. Haec autem inediae ferendae facilitas spectatur; quod senes neque appetant, neque inde oblaedantur. Difficultas autem in contrariis existit. Etenim pueri magis appetunt ac longis inediis magis oblaeduntur. Qui vero in mediam inter senes et pueros aetatem egunt, quanto proprius ad alterutram ipsarum aetatum accedunt, tanto ex longis inediis aut minus aut magis molestantur laedunturque. Hujus autem aphorismi causam in sequenti docet, cuius est initium: Quae crescunt corpora calidum innatum habent plurimum. Quare et si quis ipsum prioris copulare velit et eam enim conjunctione efferre, una eademque fiet ac manifesta hoc modo se habens oratio: Senes facillime jejunium ferunt, deinde constantes, minus adoleſcentes, minime amatum pueri. Qui namque crescunt, innati calidi plurimum fortiuntur. Aetate vero constantes eos appellat, qui in iustum inter ju-

Ed. Chart. IX. [23. 24.]

[Ed. Bas. V. (228.)

δηλονότι τοὺς τὴν μέσην ἔχοντας ἡλικίαν, ἀκμῆς τε καὶ γήρως, ὡς παύσθαι μὲν ἤδη τὰ τῆς ἀκμῆς, μηδὲν αὖτε ἀπολείπειν αἰσθησὶν σαφῆ γήρως ἔχειν. οὗτοι δὲ καὶ θοὴν καὶ δίδωσι εἰς τοὺς ἐν τῇ καθήκοντι ἡλικίᾳ. μετὰ δὲ ταύτης τε καὶ τῆς πρὸς μετὰ τὴν ἡλικίαν ἔτι καὶ τὸν ἄλλοτε καὶ τῇ τῶν μέσων τούτων, οὗτοι καὶ κατὰ τὴν εὐφροσύνην τε καὶ δυσφορίαν, ὥς μήτ' εὐφρόνης ἡμῶς δύναισθαι φέρειν τὴν αἰσθίαν, καθάπερ οἱ καθοιστηκότες καὶ γέροντες, μήτε δυσφώρας, ὡς τὰ μετὰ τὴν καὶ πρὸς ταῖς αἰσθίαις. ἀλλ' οὐκ [24.] ἐρημνόμενα αὐτῆς ὁ Ἱπποκράτης ὡς τοῖς αἰσθίαις δυσφορίας ἔχειν, ὡς εἴπω. ἀλλ' οὐκ τῇ φανεί, τούτων δὲ αὐτῶν ἀλλ' οὐκ τῇ φανεί, αὐτὰ ἐκείνων προθυμότερα εἶναι, τὰς φανείας ἀποφύγειν, ἀποφύγειν. οὐκ γὰρ τῶν παιδίων τὸ θερμὸν τὸ ἐμμελὲς ἔχει πολλόν, ταῦτα καὶ προθυμότερα τῶν ἄλλων ἔχει, περὶ τὰς αἰσθίαις προθυμότερα ὡς ἀποφύγειν μᾶλλον αὐτῶν δύναται, καὶ μὴ λαμβάνοντα μᾶλλον βλάπεται. τοιαῦτος μὲν ὁ Ἱπποκράτης λόγος διττῶν μέρους καὶ βραχυίας τινός ἐστι προσθήκης εἰς τὸ τέλειον. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἐν ἀρχῇ τῆς γεροντικῆς ἡλικίας ὀρθῶς εἴρηται τὸ γέ-

venes ac senes mediam aetatem subeunt, ut aut jam ab aetate quidem, vigente decedant, necdum tamen ullum manifestum senectutis sensum consequantur. Sic autem et Thucydides constantes appellavit qui constantem aetatem agerent. Verum inter hanc et adolescentium aetatem alia quaedam intercedit aetas, quae ut ordine, hoc inediae quoque ferendae facilitate ac difficultate media est, ita ut per eam aetatem neque nos facile inediae ferre possimus, quemadmodum aetate constantes ac senes, neque difficile, ut adolescentes et pueri. Verum ejus aetatis non meminit Hippocrates, quae ex pronuntiatio possit intelligi. Quam enim diceretur atque inter hos ipsos qui ad actiones omnino ceteris promptius feruntur, naturarum differentia manifestavit. Talis quidem est Hippocratis oratio, quae quo sit perfectior, yconoisa, tamen etiamnum additione quaedam indiget. De illis etenim quae in senilis aetate princi-

Ed. Chart. IX. [24.]

Ed. Basf. V. (228.)

ροντες ευφορώτατα νηστείην φέρουσιν· ἐπὶ δὲ τῶν ἰσχα-
τον ἡκάντων γῆρας οὐκ ἔτι ὀρθῶς, ὅτι μὴδὲ φέρουσιν
ἐκείνοι τὰς μακρὰς ἀστίαις. ἢ τοίνυν προσθετέον ἰστί τῷ
ἀφορισμῷ βραχὺ τε καὶ κατὰ τόνδε τὸν τρόπον αὐτὸν λε-
κτέον, γέροντες ευφορώτατα νηστείην φέρουσι, πλὴν τῶν
ἰσχατογῆρων, δεύτερον οἱ καθεστηκότες. ἢ τὴν νηστείην
ὄνομα μεταθετέον εἰς ὀλιγοσιτίην, καὶ αὐταῖς φητέον. γέρον-
τες ευφορώτερον ὀλιγοσιτίην φέρουσιν, δεύτερον οἱ καθε-
στηκότες. εὐριθῆσονται γὰρ καὶ οἱ ἐν ἰσχύϊ γῆρα, εἰ
καὶ μὴ φέροντες τὴν μακρὰν ἀστίαν, ὀλιγοσιτίας γοῦν διώ-
μενοι. παραπλήσιον γὰρ τοῖς πάσχουσιν τοῖς ἀποσβεννυμέ-
νοις λύχνους, οἱ καὶ συνεχιστέρας μὲν δέονται χορηγίας,
ἁθρόας δὲ ἅμα καὶ πολλῆς οὐ δέονται. καὶ δὴ καὶ προση-
κεῖ τοῖς τοιούτοις δίδοναι τὸ σύμπαν πλῆθος ὀλίγον, μετρί-
ζοντας δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ὀλίγον εἰς πλείω μέρη καὶ μὴ
μίαν ἀστίαν ἐπιφέρειν μακρὰν αὐτοῖς.

pio sunt recte quidem dictum est, *senes facillime jeju-
nium ferunt*; de iis vero qui ad extremam senectutem
pervenerunt non item recte, quod hi longas inediaas
ferre nequeant. Aut igitur aphorismo quiddam exiguum
addendum est, ipsamque hoc modo pronuntiandum: *Senes
facillime jejunium ferunt*, exceptis primum extremo senio
confectis, deinde aetate constantibus, aut vocabulum jeju-
nium in ciborum paucitatem commutandum est, atque ita
dicendum: *senes ciborum paucitatem facilius ferunt*; se-
cundo loco qui constantem aetatem agunt. Etenim qui
extremam agunt senectutem, etiamsi longam inediam non
ferant, paucis tamen cibis comperientur indigere. Ipsi
namque quiddam patiuntur simile, quod lucernis quae ex-
stinguntur accidit, quae etsi crebram olei suppeditationem
desiderant, copiosam tamen ac confertam non postulant.
Sic sane et senio confectis conducit tum universam ci-
borum copiam paulatim exhibere, tum eam ipsam in plu-
res portiones paucitate partiri, non unam ipsis longam
inediam imperare.

Τὰ αὐξανόμενα πλείστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμὸν· πλείστης οὖν δεῖται τροφῆς, εἰ δὲ μὴ, τὸ σῶμα ἀρτυλίσσεται γέρονται δὲ ὀλίγον τὸ θερμὸν, διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπερκαυμάτων δύνανται, ὑπὸ πολλῶν γὰρ ἀποσβέννυνται. διὰ τοῦτο καὶ οἱ πυρετοὶ τοῖσι γέρονσι οὐχ ὁμοίως ὄξεις, ψυχρὰν γὰρ τὸ σῶμα.

Ἐζητάται ἡμῖν καὶ τοῖς περὶ κρασέων ὑπομνήμασιν ἐπὶ πλείον ὅπως οἱ ἀκμάζοντες ἐνίοις μὲν τῶν ἱατρῶν, ἐνίοις δὲ οἱ παῖδες ἔδοξαν εἶναι θερμότεροι. [25] ἔχουσι γὰρ οἱ μὲν θριμύτερον τὸ θερμὸν, οἱ δὲ πλείον. ἀνάγκη δὲ καὶ νῦν εἰπεῖν, ὅσον εἰς τὰ παρόντα χρησίμου, ἐν ὀλίγοις ὥς οἶόν τε μακροδὲ περιλαμβάνοντας λόγους. τὸ τοίνυν ὄνομα τοῦτο τὸ θερμὸν ἐνίοτε μὲν ἐπὶ τὴν ποιότητα φερόμεν, ἥς ἰδίον ὄνομα θερμότης ἐστίν. ἐνίοτε δὲ παρωνύμως ἀπὸ τῆς ποιότητος, ὅλον τὸ σῶμα θερμὸν προσαγορευόμεν καὶ ἐστὶν ἡ

XIV.

Qui crescunt, calidum innatum copiosissimum habent, itaque copiosissimo indigent alimento; alioqui corpus absumitur. Senibus autem paucus calor est, propterea sane paucissimis egent fomitis: a copiosis namque exstinguitur. Eandem ob causam neque senibus febres peraeque acutae oboriuntur, frigidum enim eorum corpus.

Qua ratione juventutis vigorem adepti ceteris calidiores nonnullis medicis visi sint et qua quibusdam pueri plenius in commentariis de temperamentis dictum est. Illi enim acriorem, hi copiosorem calorem obtinent. Nunc vero etiam necessarium est dicere, quod ad praesentem aphorismum conducit, longos sermones, quoad fieri queat, paucis complectentes. Hoc igitur vocabulum, *calidum*, interdum pro qualitate cuius proprium nomen calor est, accipimus; interdum vero ab ea qualitate denominantes, totum corpus calidum appellamus. Atque haec loquendi

Ed. Chart. IX. [25.]

Ed. Bas. V. (228. 229.)

χρήσις ἤδη πολλή κατὰ τὸν βλῆν ἅπαντα καὶ παρὰ τοῖς πα-
λαιοῖς, ὡς καὶ Θεόφραστος ἐδήλωσεν ἐν τῷ περὶ θερμῶ
καὶ ψυχρῶ γράμματι. τῆς γὰρ τῶν σωμάτων οὐσίας δε-
χομένης ἐν μέρει τὰς ἐναντίας ταύτας ποιότητας, θερμό-
τητα τε καὶ ψυχρότητα καὶ ξηρότητα καὶ ὑγρότητα, κατὰ
μὲν τὴν διδιγμένην οὐσίαν, ὅταν ὀνομάζωμεν θερμὸν, τὸ οὖν
μα λέγομεν, ὀλίγον τε ἢ πολὺ φαινόμεν ὑπάρχειν τὰ θερμὸν,
τῷ ποσῷ τῆς οὐσίας προσέχοντες τὸν τοῦν, καὶ τοῦτο ποιοῦ-
μεν διττῶς. ἓνα μὲν γὰρ τρόπον ἐπὶ τῶν (229) ἀμικτων
οὐσιῶν, ἕτερον δ' ἐπὶ τῶν μεμιγμένων. ἐπὶ μὲν τῶν ἀμι-
κτων, ὡς ἂν εἰ καὶ δυοῖν ἔχοντοιν ὕδωρ ὁμοίως θερμὸν ἐν
δεξαμενῇς ἀνίσχουσιν περιεχόμενον, τὸν μὲν ἕτερον πλεον ἔχειν
λέγομεν τὸ θερμὸν, ὃ μείζων ἢ δεξαμενὴ, τὸν ἕτερον ἔλατ-
τον. ἐπὶ δὲ τῶν μεμιγμένων ὡς ἂν ἴσων μὲν ἀλλήλαις οὐ-
σῶν, ἀνίσχουσιν δὲ μέτρῳ κεκραμένων, εἰ ὕδατος τε καὶ οἶνου
τὴν μὲν εἴραν αὐτῶν τὸν οἶνον ἔχειν πλείονα, τὴν δ' ἐτί-
ραν τὸ ὕδωρ φαινόμεν. ὅπερ τρόπος ἵστί, καὶ ἀνίσχουσιν ὑπο-
θαίμεθα τὰς δεξαμενὰς εἶναι κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν.

consuetudo cum in omni vita tum apud priscos vulgaris
fuit, ut Theophrastus in libro qui de calido et frigido
inscribitur declaravit. Quum enim corporum substantia
hasce contrarias qualitates, calorem, frigus, humorem, sic-
citatē vicissim recipiat, quum secundum substantiam, quae
calorem recepit, calidum nominamus, corpus dicimus,
multumque aut paucum dicimus esse calidum quantitati
substantiae animam advertentes, idque duobus facimus
modis: uno quidem in substantiis non mixtis, altero vero
in mixtis. In non mixtis quidem, ut quum duo habeant
aquam aequaliter calidam duobus in labris inaequalibus
contentam, alterum cui majus est labrum plus calidi,
alterum minus habere diceremus. In mixtis vero, ut si
paribus inter se labris, sed inaequali mensura, ex vino
et aqua fiat permixtio, alterum ipsorum plus vini, alte-
rum plus aquae continere diceremus. Qui modus etiam
existit, si inaequalia labra supponamus eadem esse pro-

Ed. Chart. IX. [25.]

Ed. Bas. V. (229.)

μεγαλείας. ἐνίοτε δὲ οὐ πρὸς τὸ πλεῖθος ἀναφέροντες τῆς οὐσίας τὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς τὴν ποιότητα μόνην, τῷ μὲν τινι πλεόν εἶναι φασί, τῷ δ' ἥττον τὸ θερμὸν, εἰς καὶ δυοῖν δεξαμεναῖν ἴσαι ἀκριβῶς τὸ μέγεθος, τῆς μὲν θερμότερας πλεόν εἶναι τὸ θερμὸν λέγοντες, τῆς δὲ ψυχροτέρας ἥττον, οὐκ οὐκ κυρίως ἐνταῦθα τὸ πλεόν ἐπιφέροντες. ἄμεινον γὰρ τὸ μᾶλλον τε καὶ ἥττον καὶ ἀποδορότερον καὶ ἀμυδροτότερον καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα ταῖς ποιότησιν ἀναφέρειν ὀνόματα, τὸ δ' ἄλλοτε καὶ πολὺ κατὰ τοῦ ποσοῦ μόνον τῆς οὐσίας φυλάττειν. ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐνταῦθα μόνον αἱ τοιαῦται καταχρήσεις εἰσὶ τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλα πάμπολλα τῶν κατὰ τὸν βίον, οὐχ ἥμισυ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἰατρικὴν αὐτήν. ἀπάσας γοῦν τὰς εὐδους ὀνομάζουσι μεγάλας τε καὶ μικρὰς, καίτοι γε οὐκ οὐσας οὐσίας, πυρετὸν μέγαν, πυρετὸν μικρὸν, ἀποπληξίαν μεγάλην, ἀποπληξίαν μικράν, οἰσάντως δὲ πλευρίτιν καὶ φρενίτιν καὶ πνευμονίαν, ἀπάσας τε τὰς ἄλλας. προσέχειν οὖν χρὴ ταῖς ὁμωνυμίαις καὶ σκοπεῖσθαι τί ποθ' ἢ σύμπασα λέξεις ἐνά-

portione temperata. Nonnunquam vero non ad substantiae copiam, sed ad solam qualitatem orationem referentes, illi quidem plus calidi, huic vero minus esse dicimus, ut si ex duobus labris magnitudine omnino paribus, calidius quidem plus calidi, frigidius vero minus obtinere dixerimus, nequaquam hic vocabulum plus usurpamus. Praestat enim et magis et minus et vehementius et remissius et quaecunque sunt ejusmodi vocabula qualitibus accepta referre, paucum vero et multum in sola substantiae quantitate servare. Enimvero non hic dumtaxat, sed cum in aliis permultis, quae dicuntur in vita, tum maxime in arte medendi, hujusmodi nominum sunt abusus. Omnes siquidem morbos magnos aut parvos nominant, quamvis substantiae non sint, febrem magnam, febrem parvam; apoplexiam magnam, apoplexiam parvam; sic et pleuritidem et phrenitidem et peripneumoniam et ceteros omnes morbos *magnos aut parvos* appellant. Advertendae igitur sunt equivocationes, et considerandum quid passim sibi

Ed. Chart. IX. [25. 26.]

Ed. Bas. V. (229.)

στοις βούλεις τοῦ λόγου. ἐγὼ γὰρ ἐκείνου καθ' ἑτέρου σημαζομένου τοῦτομα φέροντος ἡμεῖς καθ' ἑτέρου τε δεξιόμενοι τὸν λόγον ἐπιθυμοῦμεν, οὐ τὰ κρημνὰ δὴ που κατὰ γινεῖν ἀλήθειαν αὐτῇ ἐξελέξαμεν, ἀλλὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιθυμίαν, ὡς περὶ ἀμείβεαι πάντα ὅσα ποιοῦσιν ἐνίοις τῶν πρός Ἱπποκράτους ἀπειθόντων ἀντιλέγουσι. ἐπεὶ γὰρ τὴν ποιότητα μεταφέροντες τοῦτομα τοῦ θερμοῦ, περιλαμβάνει διαινούσαι σφοδρότεραν ὑπάρχουσαν αὐτῇ τοῖς ἐπιμαζόνσι. ἀλλ' Ἱπποκράτης οὐκ ἐπὶ ταύτῃ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ ἀναφίρεται τοῦτομα κατὰ τὸν ἐκαστῶτα λόγον. ἢ γὰρ οὐσία τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ αἰεσίδης καὶ ὑδατῶδης ὑπάρχει, ὡς ἐκ τοῦ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐκείνου τεκμήριον. [26.] ὅσας, παντάπασθαι μὲν ὀλίγης γινώσκουσιν οὐσίας μετέχοντες, τὸ πλεῖστον δ' ἐν αὐτῷ περιέχοντες αἶρος θερμοῦ τε καὶ ὑγροῦ, ὥς καὶ τοῖς περὶ σπέρματος ὑπομνήμασι διδελφεται. καὶ μὴν καὶ ἡ ἑτέρα τῆς γενέσεως ἡμῶν ἀρχή, τὸ κατεμνηστικὸν ὑγρὸν δῆπου τὴν φύσιν ἔσται. οὕτως οὖν ἐπὶ τοῖς γινώσκουσιν μεταβάλλῃ τὸ σῶμα τοῦ ζώου, μεταβάλλει δὲ καὶ ἐκείνη ἡμεῖς αὐτῶν

velit universa loquentis oratio. Is namque si alio significato nomen quoddam protulerit, nos vero alio accipientes, orationem redarguimus, non jam illam qui protulit reipsa, sed nostram potius existimationem prodimus, quod hoc loco nonnulli moluntur, qui studeant Hippocrati contradicere. Hi enim ad qualitatem calidè nomen transferunt ipsamque aetate florentibus vehementiorem inesse demonstrare nituntur. Verum Hippocrates non ad qualitatem, sed ad substantiam praesenti orationem id nomen refert. Nam innati caloris substantia aërea est et aquea, ut ex semine licet conjectari, quod paucam omnino terrenam substantiam participat, plurimum autem aëris calidi humidique in se ipso continet, quemadmodum in nostris de semine commentariis declaratum est. Jam vero et alterum nostrae generationis principium sanguis menstruus, humidam naturam est. Quum igitur in terreum magis immutatur animalis corpus, immutatur autem quotidiano

Ed. Chart. IX. [26.]

[22 Ed. Baf. V. (226.)

κόμινον, τηνικαῦτα καὶ πᾶν σφόδρα θερμὸν ἢ καὶ πυρῶ-
 δες, ἀλλὰ τὴν γε οὐσίαν τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ ὀλιγίστην
 ἔχει, ἐπεὶ οὕτως ἂν καὶ τοὺς πυρετίζοντας εἶπομεν πλεῖ-
 στον. ἔχειν τὸ ἐμφύτον θερμὸν, αἵτινες οὐχ ὅπως πλείον,
 ἀλλ' οὐδὲ τῇ πρόσθεν ἴσον ἔχουσιν. εὐκρατος μὲν οὖν ἴσται
 ἡ οἴσια τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, πυρώδης δὲ ἡ τοῦ ἐπικτήτου.
 καὶ δὴ καὶ αἱ δὲ ὅλον τοῦ σώματος ἡμῶν ἀπόρροιαί, ἔπον-
 τας καπνώδεις μὲν καὶ λεγνώδεις καὶ ξηραὶ καὶ δριμύτιαι
 τῇ ἐπικτήτῳ θερμῷ, ἀτρώδεις δὲ καὶ ἡδέϊαι καὶ εὐκρατος
 τῇ κατὰ φύσιν, καίτοι διὰ τῆς ἀφῆς ἔντασι διαγινώσκουσιν
 ταῦτα. τὸ μὲν γὰρ τῶν υἱαινώδων θερμὸν ἀτρώδεις ἴσται
 καὶ ἡδὺ καὶ αἰκείων τῇ ἀφῇ, μηδὲν ἀμαρὸν, μηδὲ ταχύ,
 μηδὲ δακνώδεις ἔχουσι. τὸ δὲ τῶν πυρετίζόντων καὶ μάλιστα
 τοὺς ἐκτικοὺς πυρετοὺς ἢ τοὺς ἐπὶ σῆψει χυμῶν δριμύ καὶ
 ἀηδὲς καὶ δάκνον καὶ διαβιβρώσκον ἡμῶν τὴν ἀφῆν, ἀκρι-
 βεῖται δὲ ἡ ὑμείνῃ ποιότης αὐτοῦ ἐν τοῖς παισιν, οἷς τῶν
 γε ἀμαρῶντων τοὺς πλείστους ἴσται εὐρεῖν δακνώδεις ἡδὺ
 τὸ θερμὸν ἔχοντας καὶ οὐκ ἔθ' ὑγρὸν οὐδὲ ἀτρώδεις οὐδὲ

incremento, tum licet admodum vehementer calidum et
 igneum existat, innati tamen calidi substantiam habet
 paucissimam; alioqui febricitantes diceremus plurimum ha-
 bere nativum calorem, qui nedum plus, sed nec prioris
 aequalem habent. Probe namque temperata est caloris
 nativi substantia, ignea autem adventitia. Quin et effluvia
 quae ex universo fiunt nostro corpore fumida quidem
 fuliginosa, arida et acris adventitiam; vaporosa vero
 suavia ac temperata nativum ac secundum naturam calo-
 rem consequuntur. Haecque tibi tactu licet dignoscere:
 sanorum enim calor vaporosus est, blandus et tactui fa-
 miliaris, nihil molestum, nihil asperum, nihil mordax
 prae se ferens; contra febricitantium calor, praesertimque
 hecticis febribus aut ex humorum ortis putredine, acris
 est, insuavis ac mordax nostrumque exedens tactum. Salu-
 bris vero caloris nativi qualitas in pueris exquisita habetur,
 ut aetate florentes quam plurimos invenire contingit, qui
 nativum calorem mordacem habent, non autem amplius

Ed. Chart. IX. [16.]

Edi. Bas. V. (229.)

αερώδεις· καὶ οὐδὲν θαυμαστόν· ὁμοίαν γὰρ εἶναι τὴν ἀπορ-
ροῖαν διὰ τῇ ὑποκειμένη οὐσίᾳ· ἥντεκα μὲν ὑγρὰ καὶ αἰρω-
δὴς ἐστὶν ἡ οὐσία, καὶ τὸ ἀπορρόειν αὐτῆς αἰρωδὴς ἐστὶ καὶ
ἡδὺ· ἥντεκα δὲ γερῶδης καὶ ξηρὰ, τῆςκαὶτα καὶ τὸ ἀπορ-
ροῖον καπνωδὴς γίνεται καὶ λεγνυῶδης καὶ δριμύ, ὥστερ γε
καὶ τῶν ἐντός αἱ μὲν ἐξ ὕδατος ἀναθυμιάσεις γλυκύος τὸ
καὶ θερμοῦ χρησται καὶ αἰρωδὴς εἶσιν, αἱ δὲ ἐκ τινος
τῶν στερεῶν σωμάτων καιομένου καπνωδὴς τε καὶ δριμύται.
διττῶν οὖν οὐσιῶν οὐσῶν, καὶ τῆς μὲν ἡδύαν ἔχουσας θερ-
μότητα, τῆς δὲ ἀνταρᾶν, τὴν μὲν ἐτέραν πλείστην ἔχει τὰ
παιδία, τὴν δ' ἐτέραν οἱ ἀκμαζόντες ὡς πρὸς τὴν ὄλην
τοῦ σώματος ἀναλογίαν δηλονότι· ἵνα δὲ καὶ φανερωτέρον
ᾖ τὸν λόγον ἀναγκᾶν ἐπὶ τὰ στοιχεῖα τὸ πᾶν διεξίμεναι
τεσσάρων ὄντων στοιχείων ἐξ ὧν τὰ πάντα σώματα κίρ-
ται, τὸ μὲν τῶν παιδίων ἥκιστα μετέχει τοῦ γερῶδους, πλεί-
σιον ἐν αὐτοῖς κεκτῆμενον τὸ τ' αἰρωδὴς καὶ ὕδατῶδες·
τὸ δὲ τῶν ἀκμαζόντων ἱμναλιν ὑπὸ ξηρότητος ἐπικρατεῖται

humidum, neque vaporosum, neque aëreum. Nihilque mirum; effluvium enimque subjectae substantiae simile sit oportet, ut quum humida atque aërea substantia exsistit, tum ex ea quod effluit, vaporosum est atque suave; quum vero terrea atque arida, tum et quod effluit, solum, fuliginosum est et acre, quemadmodum externis in rebus conspicitur. Nam aquae dulcis et calens halitus optimi sunt et vaporosi; solidi vero cujusdam corporis incensu fumosi sunt et acres. Quum itaque duae sint substantiae ac illi quidem suavis sit calor, huic vero molestus; alteram plurimam habent pueri, alteram aetate florentes, pro totius nimirum corporis proportionem. Sed quo physice magis etiamnum altius orationem repetam, rem totam ad elementa traducam. Quum quatuor sint elementa ex quibus omnia corpora temperata sunt, puerorum quidem corpus in se terrenae substantiae minimum continet, aëreae vero et aquosae plurimum. Contra vero aetate florentium corpora terrea siccitate praevalescit, sed aquae ipsi et aërea

Ed. Chart. IX. [26. 27.]

[Ed.] BZ. N. (226.)

γεώδους· ἐν δὲ ἢ ὑδατώδους αὐτῶ καὶ αἰρωδούς οὐσίας
 ὡς εἶ· καὶ σὺ πλείον· τὸ στοιχεῖον ἵσον αὐτῷ ἐν ἀμφὶν
 θεῖται, οἷς ὁμοίως αὐτὰ λέγειν εἶναι θερμὰ, ἀλλ' οὐ πα-
 ραληλοῖαν γε τὴν θερμὴν οὐσίαν ἐν ἀρροτέροις αὐτοῖς
 ὑπάρχειν ἐροῦμεν, τῆς μὲν τῶν παίδων ὑγρῆς οὐσης, τῆς
 δὲ τῶν ἀκμαζόντων ξηρᾶς· ἢ μὲν γὰρ ὑγρὰ κατὰ τὸ ἐμ-
 φύτον θερμὸν ἥμιστι, εἰς ὑγροῦ γὰρ ἢ γένεσις ἡμῶν, ἢ δὲ
 ξηρὰ κατὰ τὸ ἐπίπτητον· οὕτως οὖν οἷ μὲν ἄρτι γεγενη-
 μένοι παῖδες, οὕτως θερμῆς ὑδατώδους τε καὶ αἰρωδούς
 ἡλίσσης μετέχοντες, πλείστον ἂν ἔχειν λέγονται τὸ ἐμφυ-
 τὸν θερμὸν, οἱ δ' ἀκμαζόντες τε καὶ παρὰκμαζόντες, οἷς
 ἴσον αὐταὶ μὲν ἐνδίδουσι, [27] περισσέτε· δὲ ἢ γεώδους εἰς
 τοσοῦτον καὶ τὴν οὐσίαν ἔχουσιν ἐλάττω κατὰ ἐμφύτου
 θερμῶν· οὗτοι δ' ἀπαρρῖν ἀναγκαῖον ἵσται τῆς ὑγρᾶς καὶ
 αἰρωδούς οὐσίας πλείον ἢ περ τῆς γεώδους, καὶ ὁμοίως ἀμ-
 φότεροι θερμαὶ τυγχάνουσιν οὐσαι κατὰ τὴν ποιότητα, πρό-
 δηλον παρ' ἡμῶν. Θεασσάμεθα γοῦν σοι τοῦτο κατὰ τῶν ἐκτὸς
 ἐναργῶς ὑπάρχει. τῶν γὰρ εἰς τὴν ὁμοίαν ἡκόντων θερ-

deest substantia. Quare si ignem quantum in utrisque elo-
 mentum pari portione posuerimus, ita ut ipsa corpora
 similiter calida esse dicantur, non tamen similem substan-
 tiam calidam utrisque inesse dixerimus, quum puerorum
 quidem substantia humida, juvenum vero sicca sit. Hu-
 mida namque pro caloris nativi ratione potissimum est,
 nam ex humido noster ortus constat, sicca vero per ad-
 ventitium calorem. Quare recte nati pueri substantiam
 calidam, aqueam et aëream plurimum participant, innati
 calidi plurimum habere dicuntur. Qui vero aetate tum
 vigent tum declinant, quanto ipsae deficient, terrestris
 vero exuberat, tanto pauciores habent nativi caloris sub-
 stantiam. Quod vero plus aquae et aëreae substantiae,
 quam terrenae defluere, etiam si ambae sint peraeque ca-
 lidæ, secundum qualitatem cuique innotescit. Hoc quo-
 que externis in rebus manifeste licet intueri. Nam ex
 corporibus simili calore praeditis par aequalisque materia

Ed. Chart. IX. [27.]

Ed. Raf. V. (229, 230.)

μάτητα σωμάτων οὐκ ἴσθαι ἀπορροῖν φαίνεται, ἀλλὰ τῶν μὲν ξηρῶν ἑλάχιστον, τῶν δ' ὑγρῶν πλείστον. αὐτίκα γοῦν ὕδατος μὲν καὶ ἑλαίου θερμῶν μετρίως γενομένων πλείστον ἀπορροῖ καὶ διαφορεῖται, σιδήρου δὲ καὶ χαλκοῦ καὶ λίθου ἑλάχιστον, ὥστε καὶ εἰ καταθεῖναι βουληθείης εἰς ἥλιον θερμώτατον ὕδωρ, εἰ οὕτως εἴχη, καὶ σίδηρον ἴσα τῷ σταθμῷ ποιήσας, εἴτα διελθούσης ὅλης τῆς ἡμέρας ἄμφω ἀτῆσαι, τὸ μὲν ὕδωρ εὐρήσεις ἑλαττον ταυτὸ παραπολὺ γρηγνυμένον, τὸν δὲ σίδηρον ἴσθαι. οὕτως δὲ καὶ ἑλαίου εἰ διελθὺς παραβῆλιν χαλκῇ καὶ σιδήρῳ καὶ λίθῳ, τὸ μὲν ἑλαιοπανάμεινον εὐρήσεις, τὸ δ' ὑπομένοντα κατὰ τὸν ὄγκον τῆς οὐσίας. ἐντεῦθεν δὲ μεταβαίτων ἐπὶ κηρὸν τε καὶ πίστα, ἀσφαλὶόν τε καὶ ρητίνην, ὅσα τ' ἄλλα πλείστης ὑγρᾶς οὐσίας μετέχει, θέσση καὶ ταῦτα ἐν ἡμέρᾳ θερμῇ πολὺ πλέον διαπανόμενα καὶ ἀπορρόοντα ἥπερ τοῦ (230) λίθου τε καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου καὶ τῶν ἄλλων τῶν αὐτῶ ξηρῶν. ὥστε εἴπερ ἡ χρῆσις τῆς τροφῆς ἀναπλήρωσις εἴσιν τῶν ἀπορρόοντων ἐκ τοῦ σώματος, ἀπορροῖ δὲ τῶν ὑγροτέρων τε

effluere videtur, sed ex siccis minima, ex humidis plurima. Exempli gratia ex aqua et oleo modice calefactis, materiae plurimum desipit atque discutitur, ex ferro autem, aëre et lapidibus minimum, proindeque si ad solem calidissimum aquam, si ita fors tulerit, et ferrum aequo pondere volueris exponere, ac deinde transacto die toto utrumque perpendas, aquam profecto se ipsa multo pauciorē factam, ferrum vero sibi par comperies. Ita quoque si oleum aëri, ferro et lapidi comparare velis, illud quidem absumi, haec vero eadem substantiae mole permanere deprehendes. Hinc autem si ad ceram, picem, bitumen et resinam emigres et quaecunque cetera humidam substantiam plurimam fortiuntur, tum haec sole sub ardenti multo uberius absumi ac effluere, lapidem quam aes et ferrum et cetera hoc modo sicca corpora conspicias. Quare si usus alimenti sit eorum quae e corpore effluxerint instauratio, ex humidioribus vero et aëreae substan-

Ed. Chart. IX. [275]

Ed. Bas. V. (236.)

καὶ ἀπρωδετέραν πλέον, ἀναγκαῖον καὶ τροφῆς πλείονος δι-
 σθαι τὰ τοιαῦτα· τὸ δὲ τῶν παιδῶν σῶμα τοιοῦτόν ἐστιν,
 ὑγρὰς καὶ ἀρρώδους οὐσίας πλέον μετέχον, οὐχ ὡς τὰ τῶν
 ἀκμυζόντων καὶ παρακμυζόντων καὶ γιγόντων, ἡρώς καὶ
 γράδους· ὁ τρῖνον Ἰπποκράτης ἐπειδὴ προῦκειτο κατὰ τόδῃ
 τὸ βιβλίον αὐτῷ συντομόν τε καὶ ἀφοριστικὴν ποιῆσθαι τῆς
 διδασκαλίας, οὐχ οὕτως διῆλθεν τὸν λόγον ὡς ἔγωγ νῦν, ἀλλ'
 ἀντὶ τοῦ φάναι τὰ αὐξανόμενα, καὶ ἴσον ἐν αὐτοῖς ἔχει
 θερμῆς οὐσίας καὶ πυρώδους τοῖς ἀκμυζουσιν, ἀλλὰ τῆς γε-
 ὑδατώδους καὶ ἀρρώδους οὐσίας πλέον ἔχει τὰ αὐξανόμενα,
 πλείστον εἶπεν ἔχειν τὸ ἔμφυτον θερμόν, ἅμα μὲν ἀναμ-
 μνησκὼν ἡμᾶς τῆς οὐσίας αὐτῶν, ἅμα δὲ τὸ προκειμένον
 ἀποδεικνύς· ἐπειδὴ γὰρ ὑγρὰν καὶ θερμὴν ἔχει τὴν οὐσίαν
 τὰ αὐξανόμενα, διὰ τοῦτο πλείστον ἀπορροῖν αὐτῶν ἀναγ-
 καῖόν ἐστι, πλείστης τε δέεται τροφῆς· εἰ δὲ μή, τὸ σῶμα
 ἀνυλίσκεισθαι φησὶν εὐλόγως· ἐνθὺ γὰρ τὸ μὲν ἀπορροῖον
 πλείστον, τὸ δὲ ἐπιρροῖον ὀλίγον, ἐνταῦθα ἀναγκαῖον θια-

tiae plus habentibus liberalius id effluat, ejusmodi quo-
 que corpora copiosius egeant alimento necesse est. Ad
 ejusmodi puerorum corpus uberius humidæ et ærææ
 substantiæ est particeps, non ut juvenum, declinantium
 atque senum siccae terrenæque. Quum igitur Hippocrati
 propositum esset aphoristicam hoc libro et compendiosam
 doctrinam adstruere, non quomodo feci sententiam expli-
 cavit, sed pro eo quod dicere poterat, qui crescent, pa-
 rem licet cum juvenibus substantiam habeant calidam et
 igneam, ut aquosæ certe et ærææ substantiæ plus habere
 fatendum, ita is dixit, qui crescent, validi innati habent
 plurimum, eadem operâ nobis in memoriam eorum sub-
 stantiam redigens et propositum demonstrans. Nam quia
 humidam et calidam habent substantiam qui adoleſcunt,
 propterea ex ipsis plurimum effluere plurimoque indigere
 alimento necesse est, alioqui corpus, inquit, absumitur
 probaque ratione. Ubi enim quod effluat plurimum est,
 quod vero influat, paucum, hic subjectam corrumpi sub-

[Ed. Chast. IX. [27. 28.]

[Ed. Bas. V. (230.)

φθίρεσθαι τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν γίρουσα δ' ὀλίγον τὸ θερμὸν, τοῖς μὲν γὰρ κατ' ἄμφω τὰ σημειώμενα τῆς προσηγορίας ὀλίγον ὑπάρχει τὸ θερμὸν, εἴτε ἐπὶ τὴν ποιότητά τιν' ἀναφέρει τὸν λόγον εἴτε ἐπὶ τὴν οὐσίαν. καὶ γὰρ καὶ ἡ ποιότης ἀμυδρά καὶ ἡ οὐσία ἰσχυράτη, εἴπερ τα μεμνημένα τῶν προσηγομένων. διὸ τοῖς ἄρτι φησὶν ὀλίγον ὑπεκκαυμάτων δέονταί· ὑπεκκαυμάτων τὰς τροφὰς ἀκόμωσαι, ἀπώμενος τῇ ἑαυτοῦ δόγματι καὶ σχεδὸν ἐλαττωσὶν τῶν ἐκδοξοτάτων φιλοσόφων, ἀλλοίους τῶν συντεθέντων στοιχείων τὰ ζωὰ τὸ θερμὸν αἰσιώτατον ἐπόμενον εἶναι πρὸς ζωῆς, ὥστε γὰρ αἱ λεχνηαῖοι φλόγες, καίτοι τροφήν ἔχουσαι τὰν λαίον, ἅμας ἔαν ἀθρώσκειν ἐπὶ τὴν ἐκδοξοτάτην οὐσίαν, ὅθεν κινῶνται μᾶλλον ἢ τρέφονται, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὸ ἐν τοῖς γίρουσι θερμὸν ὑπεκκαυμάτων ἔχει τὰς [28] τροφὰς, εἰ δὲ πολλὰς καὶ ἀθρόαις ἐπισωρεύουσι κατεπλήροισι, σβησθῆναι κινδυνὸς αὐτῷ, καθάπερ εἰ καὶ σμικρὰ σπινθήρι πυρὸς πλῆθος ἐπισωρεύσας ἐύλων. καὶ διὰ ταῦτα καὶ εἰ πυρετοὶ τοῖς γίρουσιν οὐχ ὁμοίως ὀξείας, τὸ δ' ἐπιφερόμενον τεκμή-

stantiam necesse est. Senibus vero paucum inest calidum, his sane ex utraque appellationis significatione paucum inest calidum, sive quis ad qualitatem orationem referat, sive ad substantiam. Nam et qualitas imbecilla et substantia minima est, si cujusdam praedictorum meminerimus, propterea, inquit, paucis indigent fomitiis. Nam fomites cibos nominavit suam sequutus ac prope omnium celeberrimorum philosophorum sententiam, qui inter elementa animantes constituentia calorem primum auctorem esse arbitrantur. Quemadmodum enim lucernarum flammam, quamvis oleum pro pabulo habeant, si quis tamen id confertim effundat, exstinguuntur potius quam aluntur, eodem sane modo et in senibus calidum pro somite quidem habet cibos, sed si copiosis confertisque eorum cumulis opprimatur, ne ipsam exstinguatur periculum est, peraeque ac si exili ignis scintillae ingentem dignorum struem aggeras. Quod autem subsequitur: eandemque ob causam neque senibus peraeque febres acutae oboriuntur, certum

Ed. Chart. IX. [28.]

Ed. Bm. V. (2303)

ριον οὕτως ἐστίν· καὶ αὐτὸ τοῦ ψυχρὸν εἶναι τὸ τῶν γε-
ροντων σῶμα· καὶ ὅτι μάλιστα τροπὴ τῆς ἐμφύτου θερμότη-
τος ἐπὶ τὸ πυρῶδες ὑπερεκτρέφεται, ἀλλὰ τὰς πλη-
κύντων τροπὴν συμβῆναι τοῖς γέροντι, ὡς εἰς ἴσον ἀφαι-
σθαι τῇ τῶν νεωτέρων, οὐ πάνυ τι δυνατόν, τὸ μὲν γὰρ
πολὺ θερμὸν ἐκείνως ἐπὶ μάλιστα αἵρεται, τὸ δ' ὀλίγον
οὐ φθίσις, ἀλλὰ μεγίστης δίδται τῆς βλαζομένης αἰτίας
αὐτῷ. διὰ τοῦτο οὐν οὕτε νεώτεροι οἱ γέροντες, ὁμοίως
τοῖς νέοις οἷσις ὑπερεκτρέφεται, ὡς τὰ πάλαι, καὶ εἰ που σπανίως
γίνοιτο τις ὁμοίως ἐν αἵματι, πάντως οὕτως εἰς ὀλεθρον τοῦ
κείμενου τελευτῇ, ἐδεικνύται γὰρ εἰσέλθον τε μέγεθος τῆς
ἐργαζομένης αὐτὸν αἰτίας· ταῦτα αἰετὶ ταῖς κατὰ φύσιν
ἐκρούσιν εἰς νόσον τε καὶ θάνατον ἐν ἡλικίᾳ τῆς ἐργαζο-
μένης, ὅτι οὐκ ὀρθῶς ἐνεκλίθησαν αὐτῇ, καθάπερ καὶ Λύκος,
ἐν ὅλῳ σπέρματι καὶ ἐν ἡλικίᾳ βιβλίων ἀπολό-
γούμενον, ὅτε οὐκ ἐνηργάζουσι τὸν ἀφορισμόν· ἐπιγίγνω-
νται δὲ τὸ βιβλίων πρὸς Λύκον, ὅτι μηδὲν ἡμάρτηται κατὰ

ἡλικίᾳ τῆς ἐργαζομένης, ὅτι οὐκ ὀρθῶς ἐνεκλίθησαν αὐτῇ, καθάπερ καὶ Λύκος,

perfecto est indicium, tum quod frigidum sit senum corpus
tum quod nativi caloris maxime in igneum facta mutatione
febris accendatur. Verum tantam venire senibus caloris
conversionem, ut ad aequales juniorum gradus accedat,
vix prorsus fieri potest. Copiosus namque calor prompte
in immensum attollitur, paucum vero non facile, sed
maximam ad huc quae cogat causam desiderat. Quam-
obrem neque senes ut plurimum peraeque ac juvenes acuta
febre febricitant, etsi quando seni, quod rarum est, qua-
lis juveni, oboritur febris, haec prorsus in aegrotantis
perniciem finitur. Immenfam enim quandam causae fe-
brem efficientis magnitudinem prodit. Haec secundum
naturam se habentibus ad eorum quae scripsit Hippocra-
tes tum intelligentiam tum fidem sufficiunt. Qui vero
ipsam improbe reprehenderunt, qualis fuit Lycus, adver-
sus eos unus a nobis liber scriptus est integer, qui ea
dixit, quibus ipsi aphorismum oppugnant. Liber autem
inscriptus est adversus Lycum, quod nihil erratum sit in

Ed. Charl. IX. [18.] [Ed. Basf. V. (180.)]

τὸν ἀφορισμὸν οὐ ἡ ἀρχὴ τὰ πλεονάζοντα ἐχέει τὸ
ἐμφυτον θερμόν. ἰδοὺ δὲ μοι τὸ τοῦ Λύκου βαβλίου· ἤδη
γεγραμμένων τῶν ὑπ' ἐμοῦ ὑπομνημάτων. ὅθεν αὐτὸς μὲν
ταῖς ἐνέθηναι τῇδε τὴν ρῆσιν οὐκ οἶσαν ἐν τοῖς πρακ-
τοῖς· ἰδίᾳ δὲ καθ' ἕτερον βιβλίον ἀπελογησάμην· ὡς
ὅτι ἐπικαλεῖται Ἱπποκράτης.

Αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἥρος θερμότεραι φύσει καὶ ἄνθρωποι
ἐν μακρότατοις ἐν ταῖς ἐποχῇς οὖν ἔχουσιν ὑγρότητα καὶ τὰ ὑγρὰ
ἀρματα πλεονάζοντα· καὶ γὰρ τὸ ἐμφυτον θερμόν πλεονάζον
ἐκ τῆς τροφῆς οὖν πλεονάζον· ὡς ἔστιν ἐκ τῆς
ἐκείνης καὶ ἀλλήλων.

Αἱ κοιλίαι τοῦ ἔτους συντελοῦσιν εἰς τὴν διαίταν οὐκ
ὀλίγον· ἐν μὲν γὰρ τῷ χειμῶνι καὶ ὀρέγονται πλεονάζον δι

αἱ κοιλίαι τοῦ ἔτους συντελοῦσιν εἰς τὴν διαίταν οὐκ
ὀλίγον· ἐν μὲν γὰρ τῷ χειμῶνι καὶ ὀρέγονται πλεονάζον δι

sphorismo ejus exordium est: Qui crescunt, calidum in-
natum habent plurimum. Datus autem mihi est liber
Lyci, scriptis jam a me hisce commentariis, unde his
ipse haec verba subjunxit, quae in commentariis prius
editis non existunt. Separatim autem alio in libro, quae
Hippocrati Lycus objecerat ea refutavi.

Αἱ κοιλίαι τοῦ ἔτους συντελοῦσιν εἰς τὴν διαίταν οὐκ
ὀλίγον· ἐν μὲν γὰρ τῷ χειμῶνι καὶ ὀρέγονται πλεονάζον δι

Ventre: hieme, aut vere, natura calidissimi sunt, solumque
in longissimo. Rerum igitur anni temperatae copiosiora
cibaria exhibenda. Et enim natura calorem copiosorem
conferuntur, proindeque copiosiore alimento indigenti, quo-
rum aetates et athletas signa sunt.

Τοιούτοις ἀνθρώποις ἐν τῷ χειμῶνι καὶ ὀρέγονται πλεονάζον δι
αἱ κοιλίαι τοῦ ἔτους συντελοῦσιν εἰς τὴν διαίταν οὐκ
ὀλίγον· ἐν μὲν γὰρ τῷ χειμῶνι καὶ ὀρέγονται πλεονάζον δι

Ed. Chan. IX. [18. 29.]

Ed. Bas. V. (230.)

ἄνθρωποι καὶ πένοντες ὄνεν αὐτὰ, κατὰ δὲ τὸ θέρος ἡ-
 παλιν. τὴν δὲ αἰτίαν αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης αἶπεν ἀποφα-
 κήμενος, τὰς κοιλίας χειμῶνος καὶ ἥρος θερμότητας εἶναι.
 [29.] τί δὲ ἵσταται αὐτὸ τὸ φύσει καὶ οἱ οὐ μάτην αὐτῇ
 προσέθηκεν ἐν αὐτῇ ἀφορισμῷ ὀλίγον ὑπερὸν ἐξηγή-
 σατο, γάμινος, καὶ γὰρ τὸ ἐμφυτον θερμὸν πολλὸ πλείονος
 οὖν τροφῆς δεῖται. αἱ γοῦν κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἥρος
 θερμότητες οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τῇ φυσικῇ θερμῇ θερμότη-
 ται, οὐ τὴν οἰαίαν ἐμπροσθεν ἐδήλωσα. διὰ τί δὲ τοῦ χει-
 μῶνος αὐξάνεται ταῦτα καὶ Ἀριστοτέλης εἶπεν, ἀποφύγει
 γὰρ διὰ τὸ περιωτάμιον ἔσθαι κρύος, ὥστε καὶ πάλιν
 ἐν τῷ θέρει πρὸς τὸ συγγενὲς ἀποτίσθαι. καὶ οὕτω
 συμβάλει διαφορεῖσθαι πρὸς αὐτοῦ καὶ κρυθάνυσθαι τὴν
 οὐσίαν ἐν τῷ θέρει, συνέχισθαι δὲ καὶ ἀφίγγεσθαι καὶ εἰς
 βάθος ὑποχωρεῖν ἐν τῷ χειμῶνι. διὰ τοῦτο οὖν καὶ αἱ
 πύεις καὶ αἱ ἔσκατωσεις καὶ αἱ θέρψεις ἀμείνους εἰσὶν
 ἐν ταῖς ταῖς ὥραις. προσέθηκε δὲ καὶ ἄλλο τι συμβεβη-
 κός αὐτοῖς τὸ καὶ τοὺς ὑπνοὺς μακροτάτους γίνεσθαι, διὰ

nes tum appetant tum concoquantur contra per aestatem.
 At causam ipse Hippocrates profert, quum ventres hieme
 et vere natura calidissimos esse pronunciat. Quid autem
 id sit vocabulum natura, quodque non temere id ipse hoc
 in aphorismo adjecerit; paulo post explicavit hisce ver-
 bis: etenim innatus calor copiosus est, plurimò itaque in-
 diget alimento. Ventres itaque hieme et vere sunt cali-
 dissimi, non simpliciter, sed calore naturali, cujus sub-
 stantiam antea declaravimus. Sed cur is calor hieme au-
 geatur etiam Aristoteles explicuit, quia in profundum ex-
 trinsecus circumstante frigore refugiat; quemadmodum
 contra aestate ad congenerem calorem externum protendi-
 tur. Atque ita contingit discuti quidam ac dissipari ejus
 substantiam per aestatem; contineri vero et coarctari ac
 in profundum secedere per hiemem. Propterea igitur et
 coctiones et sanguificationes et nutritionibus hisce tempe-
 statibus sunt meliores. Addidit autem et aliud quoddam
 accidens, longissimos nimirum somnos fieri, ob nocturnum

Ed. Chart. IX. [29.]

Ed. Bas. V. (2302)

τῷ μήκῳ δηλοῦσι τῶν φυσικῶν, οὐ σμικρὸν οὐδ' ἀντοκτον-
τελοῦν εἰς τὰς φυσικὰς ἐκφυλάδας, τὰ δ' ἐπὶ τέλει προσημ-
μενον σημείον, αἱ ἡλικίαι καὶ οἱ ἀθληταὶ τοῦ δεῖσθαι τρο-
φῆς, ἐνθα πλεονάζει τὸ θερμὸν ἀξιώλαγον τεκμήριον ἔστιν.
οἳ τε γὰρ παῖδες διώκει τὸ θερμὸν ἔχουσι πλείονος, διὰ
τοῦτο καὶ δεικνύει πλείονων καὶ περιττοῦντος. οἳ τε ἀθλη-
ταὶ διώκει τοῖς χυμώσεσιν αὐξάνουσι τὴν ἐμφυτον θερμότητα,
διὰ τοῦτο καὶ τροφῶν ἀπολαύειν δεικνύει πλείονος, τὰ
μὲν οὖν εἰρημικά, κατὰ τὸν ἀσθονισμὸν αὐτάρκως ἔσθυσαν
μεθ'· περὶ δὲ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀληθείας, εἰ τις ἀκακοῖτο, μη-
κατὰ πάντων ἐκτενέει τῶν ζώων τὸν λόγον, ἀλλ' ἀποχω-
ρεῖται τὰ φαινόμενα, ταῦτα γὰρ οὐ δείκναι πλείονος τρο-
φῆς ἐν τῷ φαλέειν· εἰ γὰρ καὶ μὴδ' ὅλως ἔσθιοντα διαρκῆ
καὶ καθ' ὑπάθεσιν προσημείκατο τασάσθην ὅσην πρὶν φα-
λέειν ἔχρητο, κακῶς ἂν αὐτὴν ἐπέειπεν, ὅποιον χερὶ τε
κατὰ τὰς ψυχρολογίας συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις, τοιοῦ-
τον τοῖς ζώοις ἐν τῷ χειμῶνι, συμβαίνει δὲ τοῖς ἐν ψυχρῷ
λογουμένοις, οἷς μὲν καθενὲς ἔστι τὸ σῶμα, ψυχροῦται τε

videlicet longitudinem, quae res etiam non parum ad naturales functiones confert. Quod vero in fine adjicitur, indicia sunt aetates et athletae, cibi indigentiae, ubi calor exuberat, praeclarum indicium est. Etenim pueri, quia calorem plurimum habent, propterea et pluribus indigent alimentis et plura concoquant. Athletae quoque, quia exercitiis calorem nativum augent, ideo multis frui possunt alimentis. Quae igitur in aphorismo dicuntur, satis explicuimus. Si quis vero ipsorum veritatem exploret, non ad omnia animalia extendat, sed ea excludat, quae subterraneis in latibulis degunt. Haec enim quamdiu sub terra se recondunt, copiosiore non egent alimento; quandoquidem non omnino comedentia perdurant. Atque ex suppositione, si ea tanto utantur cibo, quanto, antequam reconderentur, male ipsum concoquerent. Quod enim hominibus contingit aqua frigida lotis, idem etiam animalibus accedit hieme. Contingit autem illis frigida lotis, quibus imbecillum quidem corpus est, tum refrige-

Ed. Chart. IX. [29.]

Ed. Bas. V. (230. 231.)

καὶ βλάπτεσθαι, οὗς δὲ ἰσχυρόν ἐν μὲν τῷ παραχρῆμα τὴν
θερμυσίαν εἰς τὸ βάθος υποθεύγουσαν ἀθροίζεσθαι, μετὰ
δὲ ταῦτα πρὸς τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν ἐπανέχεσθαι καὶ πολλὰ
πλείονα τῆς ἐμπροσθεν ὑπαρχούσης αὐτῆς. οὕτω δὲ καὶ
τῶν ζώων ὅσα μὲν ἐστὶ ψυχρότερα γίνεαι, νικᾶται τούτων
ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα χρόνου, τὸ ἐμφύτιον θερμὸν ὡς
ὀλίγον θείν (231) αὐτὸ ἀποσβέννυσθαι καὶ διὰ τοῦτ' αὐτῶν
τὰ πλείονα παραπλήσια τειροῖς ἔστιν ἰδίῃ, ἀναλίσθηται τὰ
ἄρκα καὶ αἰνῆτα κατὰ τοὺς πωλεῖντες κείμενα. τινὰ δὲ καὶ
πανταπασὼν ἐν τῇ τοιοῦτῃ πάθει διασθίρειται. τὰ δὲ πο-
λυαιμότερα καὶ θερμότερα τῶν ζώων ὁμοίον τι πάσχει κατὰ
τὸν χειμῶνα τῷ συμβαλύνει τοῖς ἰσχυροῖς σώμασιν ἐκ
τοῖς ψυχρότεροις λούτροις. ἀθροίζεται γὰρ αὐτῶν ἐν τῷ
βυθεῖ τὸ θερμὸν, οὐ μὴ διὰ τῶν σάρκων ἀποθευγνόντων
εἰς τοῦτο καὶ καταλινούσης ἐκάστης ἥν' ἔξ' ἀρχῆς εἴληθε
χώραν, ἀλλὰ τοῦ πνέοντός ἡμῶν τῷ αἵματι. τρία δ' ἦν
ταῦτα σώματα τὰ τὴν ἀρχέγονον ἡμῶν οὐσίαν συμπλη-
ροῦντα, πνεῦμα καὶ αἷμα καὶ ἡ ὀρθώτης ὑγρότης, ἔξ' ἧς

rari, tum laedi; quibus vero robustum, quamprimum sane
calorem in altum refugere ac colligi; postea vero ad ex-
ternam superficiem remeare eumque multo quam antea
ampliores evadere. Sic et animalium omnium natura
frigidiorum calor innatus ab hiberno frigore vincitur,
adeo ut propemodo exstinguatur, unde ipsorum plurima
mortuis similia conspiceret licet sine sensu ac sine motu
in latebris jacere; quaedam etiam prorsus hoc in ipso
affectu moriuntur. Quibus vero animalibus copiosior est
tum sanguis tum calor, huic simile quiddam hieme pa-
tiantur, quod corporibus robustis frigidior balneo lotis
accidit. Nam eorum calor in profundum cogitur, non,
per Jovem, carnibus illuc fugientibus et unaquaque lo-
cum, quem ab initio sortiebatur, deferente, sed cum san-
guine, spiritu. Fria autem erant haec corpora quae pri-
migeniam nostri substantiam compleverunt, spiritus, san-
guis et spermaticus humor, ex quo in primis quidem, ut

Ed. Charf. IX. [29. 30.]

Ed. Bas. V. (231.)

καὶ ἀρχὰς μὲν, ὡς ἐν ταῖς περὶ σπέρματος ἐδιδάξαμεν, ἢ γένεσις τοῖς σπερματικαῖς τοῦ ζῶον μαρίαις, ἡστέρον δὲ ἢ αὐτοῖς τε καὶ θρίψις ἐν τοῖς προσάρχειται. ὅτι μὲν οὖν ἄμεινον ἐν τῷ χειμῶνι πέπτοιμεν, τοῦ αἵματος ἴσως καὶ τοῦ πνεύματος εἰς [30] τὸ βάθος ὑποκατακλινόντων, εὐδην παρτί. λέγει γοῦν οὐ τοῦτο μόνον ὁ Ἱπποκράτης, ἀλλ' ὅτι καὶ συμπίπτει πλείω λαμβάνειν. ἐν ταύταισι γὰρ, φησί, τῇσιν ὥρεται, τοῦτ' ἐστὶ χειμῶνας καὶ ἡρὸς, καὶ τὰ προσάρματα πλείω δοτεῖον. καὶ μὴν εἴπω γε ὀλίγον ἀπορρεῖ καὶ διαπνέεται χειμῶνος εἰς τοῦκτος, οὐ δέχεται τὰ σάματα πολλὰ τοῦ θρίψοντος, ἀναπλήρωσις γάρ ἐστι τοῦ κενωθέντος ἢ θρίψις. ἀνάλογον οὖν εἶναι χρὴ τὸ ποσὸν τῆς τροφῆς τῷ ποσῷ τῆς διαπνοῆς. ὅτι μὲν οὖν ἐστὶν ἀληθὲς τὸ μὴ μόνον ἐν χειμῶνι πέπτειν ἡμᾶς ἄμεινον, ἀλλὰ καὶ λαμβάνοντες ὀλίγα, καταψύχεσθαι τε καὶ διὰ τοῦτο βλάπτεσθαι, προσετρουμένους δὲ πλείονα μηδὲν τῶν πληθωρικῶν ἀλίσκεσθαι τροφημάτων, αὐτὸ τὸ γεγόμενον ἡμετέρας μαρτυρεῖ, τῆς δὲ αἰτίας ἢ ζητήσις ἐν κοινῷ προκείσθω· οὐ γὰρ δὴ

in libris de semine docuimus, solidis animantis partibus ortus est, postea vero auctio et nutritio his accedunt. Quod igitur melius hieme cibos concoquamus, intro sanguine ac spiritu in profundum corporis secedentibus, omnibus innotescit. Dicit itaque non id solum Hippocrates, sed etiam quod cibos copiosiores capere conferat. Hisce namque tempestatibus, inquit, hoc est hieme et vere, copiosiora cibaria exhibenda. At certe si paucum effluat ac foras per hiemem exhalet, corpora copiosis non egent alimentis, nutritio siquidem est evacuati instauratio. Quantitas igitur alimenti perspirationis quantitati respondeat oportet. Quod itaque verum sit nos hieme non solum melius cibos concoquere, sed etiam paucis assumptis tum perfrigerari tum propterea oblaedi, pluribus autem assumptis in nullos plethoricos incedere morbos, ipse rei eventus manifeste testatur. Causae vero inquisitio in vulgus proponatur: non enim haec quaestio soli Hippocrati,

Ed. Chart. IX. [30.]

Ed. Bas. V. (231.)

Ἱπποκράτης γε μόνῳ μάχεται τὸ προβλημῖνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπασιν. οὐδεὶς οὖν ἔστιν ὃς οὐ φησι διαπνεῖν θάλατταν τὰ τῶν ζώων σώματα τῇ διὰ τῶν ἀδελῶν αἰσθησὶ διαπνεῖν πόρῳ. φανερὸν γάρ τῳ εἰς χρεῖαν ἦκειν τροφῆς εἶναι πενοῦναι, ὡς ἔ' γε μηδὲν ἡμῶν ἀπέρχεται, διὰ παντὸς δ' ἐφαυλίστειο τῆς οὐσίας ὁ ἀρχαῖος ὄγκος, οὐκ ἂν οὐδὲ τροφῆς ἰδεόμεθα. σκέπτεται τοίνυν εἰ κενταῦθα τοῖς μὲν ἄλλοις ἀπασιν ἀπορός ὁ λόγος. Ἱπποκράτης δὲ καὶ τοῖς ἀπ' αὐτοῦ μόνοις εὐπορός. οὐ γὰρ ἄλλο τι τὸ διαπλάσσειν ἐξ ἀρχῆς τὸ ζῶον, ὥσπερ οὐδ' ἀδθῆς αὐξήσαν, ἢ μέχρ' ἐλευθῆς τρέφον, ὥστε μὴ τὸ θερμὸν τοῦτο τὸ ἐμφυτον, ὑπὲρ οὗ νῦν ὁ λόγος ἔστιν αὐτῷ. τοιγαροῦν τοῦτο πάντων τῶν φυσικῶν ἔργων μῖσιον ὑπάρχον, ἐπειδὴ πλείον ἔστιν ἐν τῷ χειμῶνι καὶ τὰς ὀρεῖς ἐπιτίθει καὶ τὰς πέψεις αὐξάνει καὶ πλείον ἀδρῶνται τὸ αἷμα καὶ παχύνει τὸ σῶμα καὶ τοῦ χέουον τὰ περιττώματα προνοεῖται. τὸ μὲν γὰρ περίεθ' ὅλκῳ οὐ τὰ περιττώματα μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶνθ' ὁμοτίμως ἐκκινεῖ διαφορῶν

sed et ceteris omnibus reluctatur. Nullus enim est, qui animalium corpora, ex quae per abditos sensibus meatūs fit, perspiratione diffusi ac dissipari non fateatur. Hinc enim conflat ad alimenti penuriam ea venire, quod evacuentur, ita ut si nihil nostrum efflueret, sed pristina substantiae moles perpetuo servaretur, nulla prorsus alimenti foret necessitas. Verum animadvertite, num hic ceteris, quidem omnibus haec quaestio sit inexplicabilis; Hippocrati vero solisque ejus sectatoribus explicabilis. Neque enim aliud quidquam animal efformavit, ut neque rursus adauxit aut adulesque mortem aluit, praeterquam calor natus, de quo nunc ipsi oratio est. Hic igitur quum sit omnium functionum naturalium causa, quia hieme copiosior, propterea cibi appetentiam vehementius exibat, coctiones auget, plus sanguinis accumulatur, crassius corpus efficit et ut excrementa vacuentur providet. At nos undique circumstantis calor non modo superfluitates, verum etiam aequaliter omnia, tum quae simul cum superfluita-

Ed. Chart. IX. [30.]

Ed. Bas. V. (24.)

ἅμα τοῖς περιττοῖς τῶν ἐν τῷ ζῳῳ καὶ τὰ κατὰ φύσιν ἐν αὐτῷ περιττούμενα κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ὀνομαζομένην ἄδηλον διαπνοήν, ἔμφυτον ἐρμύζεται θερμόν. οὐ γὰρ δὴ ἄλλο τι τοῖς ζῳοῖς ἢ φύσις ἐστὶν ἢ τοῦτο κατὰ τὸν Ἱπποκράτους λόγον. δέδεικται δ' ἐφ' ἡμῶν ἐν τῷ περὶ φύσεως δυνάμεων οὐ μόνον ὀρεγόμενη καὶ κωτερευόμενη καὶ προσφύουσα τοῖς μορίοις ἢ φύσις ἐκαστη τὴν οἰκίαν τροφὴν, ἀλλὰ καὶ διαφοροῦσα τὰ περιττώματα ταύτης καὶ ὅσῳ περ ἂν ἡ φοιμαλιώτερον τὸ ἔμφυτον θερμόν, τοσούτο μᾶλλον ἐκτείνει τὴν αἰσθησὴν ἢ διαπνοήν. καὶ διὰ τοῦτο παρὰ φύσιν εἶναι τοὺς ἰδρωτας ὁ Διοκλῆς εἶπεν, ὅτι καλῶς ἀπάντων διοικουμένων τῶν κατὰ τὸ σῶμα, κρατουμένης τῆς τροφῆς ὑπὸ φύσεως, οὐκ ἂν ποτε αἰσθητὴ διὰ τοῦ δέματος ὑγρότης ἐκκριθείη. ὅσα γὰρ ἐν βυλανεοῖς ἢ γυμναζομένοις σφοδρῶς ἢ διὰ θερμὸν θάλασσαν ἰδρῶσιν ἄνθρωποι, βίαιον εἶναι εἰσὶν ἔγγοτα. καλῶς οὐκ ἐν τῷ χειμῶνι διοικεῖται πάντα τὰ κατὰ τὸ ζῶον, ὅταν γὰρ μείριος ὑπάρχη δηλονότι.

tibus in animali sunt, tum quae in eo secundum naturam continentur, discutiendo evacuat: ea evacuatione, quae a medicis abdita perspiratio nominatur, quam calor natus molitur. Non enim aliud quidquam est praeter hunc calorem animalium natura ex Hippocratis sententia. Demonstratum autem est a nobis in libris de facultatibus naturalibus, naturam non solum appetere et conficere et agglutinare suum enique parti familiare ac proprium alimentum, sed hujus quoque recrementa discutere, quantoque fortior exstiterit calor insitus, tanto magis sensum effugit perspiratio, ideoque sudores praeter naturam esse dicebat Diocles, quod probe omnibus in corpore dispensatis ac cibis a natura subactis et coctis, nequaquam qui sub sensum cadat humor excerneretur. Sudores enim quibus homines per balnea aut vehementes exercitationes aut aestivos ardores manant, violentarum causarum sunt effectus. Recte igitur omnia hieme in animali administrantur, quum ea nimirum moderata existit. Nam im-

Ed. Chart. IX. [30. 31.]

Ed. Bm. V. (231.)

τὰς γὰρ ἀμέτρους δυσκράσις καὶ αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης ἐν τοῖς ἐφεξῆς μέμφεται. γνωρίσματα δὲ οὐ σμικρὰ τοῦ καλῶς διοικεῖσθαι πάντα τὰ κατὰ τὸ ζῶον ἐν τῷ χειμῶνι τῶν κατὰ φύσιν ἔργων ἢ φύμῃ. πεῖται μὲν γὰρ ἐν τῇ γαστρὶ τὰ σιτία, διότι πλείστον ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν [31.] θερμόν, ὕπνοις τε ἅμα μακροτέροις ἐκκαθαίρεται τὰ περιττώματα τοῦ σώματος, ὅσα μὲν ἀκριβοῶς λιλύπνυνται διὰ τοῦ δέρματος, ὅσα δὲ ἀτμώδη, διὰ τῆς ἐκπνοῆς, ὅσα δ' ἱκανῶς παχία, διὰ τῶν οὐρῶν. ὑφίσταται γὰρ αὐτοῖς πολὺ πλέον ἢ κατὰ τὸ θέρος πρὸς τῷ καὶ τὰ πλῆθος τῶν οὐρῶν ὅλων ἱκανῶς αὐξάνεσθαι κατὰ τὸν χειμῶνα. καὶ μὴν καὶ τρέφεται μὲν καὶ σαρκῶνται τὰ σώματα μᾶλλον ἐν τῷ χειμῶνι καὶ πλῆθος αἵματος ἀθροίζει χρηστοῦ, τοῖς γέ μὴ παντάπασιν μοχθηρῶς διατρεφόμενοις. εἰ γὰρ ἐννοήσεις οἷς ὀλίγοι μόν τε καὶ ἰσχνὸν τὸ σῶμα ἡμῶν παρὰ τοῦ φθινοπώρου διαδεχόμενος ὁ χειμὼν εὐχυμὸν τε καὶ παχύτερον ἀπεργάζεται, γνωρίσις, οἶμαί, τὴν φύμην τῆς διοικούσης ἡμῶς δυνάμεως, ἥτις ἐστὶ τὸ ἔμφυτον θερμόν. ἀλλ' εἰ μὴ τροφῆς

moderatas intemperaturas et ipse Hippocrates in sequentibus damnat. Quod autem in animali hieme belle omnia administrantur, naturalium functionum robur, non levia sunt indicia. Nam belle cibi in ventriculo concoquuntur, quoniam naturalis calor copiosissimus est et una corporis excrementa longioribus somnis expurgantur, tum quae exquisitè extenuata sunt per cutim tum quae habituosa, per expirationem; quae vero crassiora sunt, per urinas. His enim plus inest sedimenti quam per aestatem, praeterea etiam universalium urinarum copia per hiemem admodum augetur. Jam vero liberalius aluntur et carnosa magis evadunt hieme corpora bonique sanguinis copiam accumulant, iis tamen exceptis quae pravo utuntur victu. Nam si consideraveris, ut per autumnum nostra corpora tum paucò praedita sanguine, tum extenuata excipiens hiberna tempestas et bonis implet humoribus et crassiora efficit, noveris, arbitror, nos gubernantis robur facultatis, qui calor natus est. Verum nisi hic copioso fruatur

[Ed. Chart. IX. [21.] Ed. Bas. V. (231.)
 ἀπολαύσαι θαψιλοῦς τοῦτο, νικηθῆσθαι μὲν αὐτὸ πρῶτον
 ὑπὸ τοῦ περιέχοντος κρύους, ἐξωθῆναι τε προσπίπτοντος καὶ
 διὰ τῆς εἰσπνοῆς ἰλομένου, συναρρώσθησθαι δ' αὐτῇ καὶ
 πέψις σιτίων καὶ γίνωσις αἵματος χρηστοῦ καὶ θέρμης τῶν
 τοῦ ζῶου μαρίων καὶ περιτεματίων κέκωστος. εἰ δ' ὅσον
 κρατεῖν δύναται σιτίων, ἀπολαύει ταύτων θαψιλοῦς, αὐτὸν
 ὦν αὐξηθῆναι καὶ πάνθ' ὅσα προαίρηται, διαπραξέτω περὶ
 τοῦ ζῶου. οἷον δ' ἐκ τοῦ προσφέρεσθαι πλείω σιτία καὶ κα-
 τεργάζεσθαι καλῶς, οὐκ ἐν τῇ γαστρί-μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς
 φλέβας καὶ πᾶσιν τῇ τοῦ ζῶου μαρίῳ, πολὺ μὲν εὐσαρκότε-
 ρον ἕκαστον αὐταῦν γίνεσθαι καὶ πολὺ εὐαίμότερον, εὐκατέως
 ἐνδείκνυνται καὶ τὸ διὰ τῆς πείρας ἐγνωσμένον τοῖς ἀνθρώ-
 ποις, οὐκ ἐφ' αὐτῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑποζυγίων. πρὶν
 γὰρ ἄρξασθαι τὸ θῆρος ἐν τοῖς τελευταίοις τοῦ ἡρος, αἵ-
 ματος ἀραιφοῦσιν αὐτῶν, τε κατέκινον, ἀναμεινῆσκομενοι
 τῶν καταλαμβανόντων αὐτοῖς νόσημάτων, ὅταν ἐξέστης
 ἐπιγίνηται θῆρος θερμὸν. ἐκτείνεται γὰρ ἐπὶ πλείων τοῦτο
 καὶ χεῖ τὸ αἷμα καὶ ὥσπερ τινὰ ζῆσιν αὐτοῦ κατασκευάζει,

alimento, primum ipso ab ambiente frigore superabitur,
 cum ab eo qui extrinsecus ingruit, tum ab illo qui per
 inspirationem attrahitur; cum ipso vero et ciborum coctio
 debilitatur et boni sanguinis generatio et partium anima-
 lis nutritio et excrementorum evacuatio. Si vero quan-
 tum eduliorum conficere et coquere potest, his copiose
 fruatur, tum isangebatur et quae prius omnia enarrata
 sunt perficiet. Quod autem ex liberalioribus cibis assump-
 tis, ac probe non in ventriculo solum, verum etiam in
 venis ac omni animalis parte confectis, unumquodque
 multopere se ipso carnosius reddatur et copiosiore coque
 probo scateat sanguine, satis demonstrat et quod homini-
 bus non in se solum, sed et veterinis animalibus experien-
 tia compertum est. Ipsi namque sub veris finem, prius-
 quam aestas incipiat, tum sibi, tum illis sanguinem de-
 trahunt, in memoriam revocantes morbos quibus corripia-
 tur, cum aestas calida repente successerit. Haec enim
 latius sanguinem extendit funditque ac tanquam ejus

Ed. Chast. IX. [31.]

Ed. Bas. V. (231. 232.)

οἷς μηκέτ' ἐν ταῖς φλεβὶ στέγισθαι τὸ τίως σύμμετρον, ἀλλ' ἤτοι ῥηγνύειν αὐτὰς ἢ ἀναβιβρώσκειν· καὶ ὅταν ἀμετρώτερον ἐφ' ἐν τε μέριον, ὅπερ αὖ ἀπάντων ἀσθενέστερον, ἢ, ῥυή, φλεγμονήν ἢ ἐρυσιπέλας, ἢ τι τοιαῦτον ἕτερον ἐν τοῦτοφ νόσημα ἐργάζεται· πολὺ γὰρ πλείων τε καὶ μείζων τῶν πληθωρικῶν νοσημάτων ἐκ τῆς τῶν χυμῶν γίνεται χύσεως. ἅπαντα οὖν ταῦτα μαρτυρεῖ τοῖς ἄλλοις, ὅσα κατὰ τὸν προκείμενον ἀφορισμὸν ὁ Ἱπποκράτης ἐδίδαξε, καὶ τὸ μὴ μόνον δύνασθαι πείπειν πλείω σεία κατὰ τὴν ὥραν ἐκτελεῖν, ἀλλὰ καὶ δρῖσθαι πλείονων. ἀνάλογον γὰρ ἀπὸ χρη εἶναι τὰ σεία τῷ πλήθει τῆς ἐμφύτου θερμασίας, πλήν εἴ ποτε, εἰς ἔφην, ἐκ τῆς τοῦ περιχόντος θερμασίας ἀσθενὴς γινόμενη ἢ φύσις ἀφαιρεῖν ἀναγκάζει. διὸ καὶ περὶ τοῦ ἥρος, ἀδιοριστότερον εἰπόντος Ἱπποκράτους ἔγωγ διορισθῆμαι, πρῶτον μὲν ὅτε κατὰ τὴν ἀρχὴν ὁμοίον ἔσται μᾶλλον κρᾶσι χειμῶνος ἢ θέρους, ἐπὶ δὲ τῆς τελευταίας ἐμπαιν. εἶθ' ὅτε πολλάκις (232) μὲν οἶον χειμῶνος γίνεται ψυχρόν, ἐνίοτε

ferrorem molitur, adeo ut non amplius in venis hactenus commoderatus tegatur, sed aut ipsas rumpat aut erodat et quum immoderatus in aliquam partem, quae ceteris sit imbecillior, fluxerit, in ea aut inflammationem aut erysipelas aut aliquod aliud morbi genus efficiat. Nam multo et plures et graviore morbi pleuritici ex humorum fusione procreantur. Haec igitur omnia tum ceteris ad stipulantur, quae in praesenti aphorismo Hippocrates docuit, tum probant calorem non solum posse per id tempus plures cibos concoquere, verum etiam pluribus indigere. Semper enim cibaria caloris nativi copiae proportionem respondeant oportet, nisi aliquando, ut dixi, natura ambientis aëris calore imbecilla facta cogat subducere. Quamobrem quum et de vere Hippocrates sermonem indistinctius habuerit, ipse distinguam. Ac primum veris initium hiemis simile magis esse temperamento quam aestatis finem contra. Deinde saepenumero veram tempestatem qualia hiberna, frigidam existere, interdum vero,

Ed. Chart. IX. [81. 32.] (Ed. Basl. V. (232.)
 δὲ εἶναι περὶ θερμῶς θερμῶν. ἐν μὲν οὖν τοῖς πρώτοις αὐτοῦ
 μέρεσι κἀπειδὴν γένηται ποτε ψυχρὸν, ὁμοίαν τῇ χειμερινῇ
 ποιησόμεθα τὴν διαίταν· ἐν δὲ τοῖς ὑαίεροις μέρεσιν ἐπει-
 δὴν γένηται ποτε θερμότερον, ὁμοίαν τῇ [32] θερινῇ, μέ-
 σου δ' ὅντος τῇ κράσει καὶ τὴν διαίτῃ ἀνάλογον τῇ κρά-
 σει ποιησόμεθα. ταῦτα μὲν οὖν πάντα περὶ τῆς τῶν υἱα-
 τόντων εἰρημίας διαίτης· ἐξῆς δὲ περὶ τῆς τῶν νοσοῦντων
 λέγει.

ιστ'.

Ἐγγὺς πᾶσαι διαίται τοῖσι πυρεταίνοισι συμφέρουσι, μά-
 λιστα δὲ παιδίοισι καὶ τοῖσιν ἄλλοις τοῖσιν οὕτως εἰ-
 θισμένοις διαιτᾶσθαι.

Ἐν μὲν τοῖς ἔμπροσθεν ἀφορισμοῖς περὶ τοῦ κατὰ
 τὴν διαίταν ποσοῦ τὴν διδασκαλίαν ἐποιήσατο, νυνὶ δὲ περὶ
 τοῦ ποιοῦ διεξέρχεται, πολλὰ καὶ χρήσιμα τῶν κατὰ τὴν

qualis aestiva est, calidam. Primis igitur veris partibus,
 si quando id calidum fuerit, hibernae similem victu ra-
 tionem instituemus; postremis vero, si quando calidius
 fuerit, aestivae similem; si autem media sit temperie,
 dietam illi temperiei analogam praescribemus. Atque
 haec omnia de sanorum diaeta dicta sunt, deinceps autem
 de aegrotantium victu differit.

XVI.

Victus humidus tum febricitantibus omnibus, tum maxime
 pueris ceterisque ejusmodi uti victu consuetis confert.

Superioribus aphorismis de victus quantitate doctri-
 nam instituit; nunc vero de qualitate differit, multa ad
 artem conferentia brevissima oratione docens. Primum

(Ed. Chart. IX. [32.]

Ed. Bas. V. (232.)

τέχνην ἐν βραχυτάτῳ διδάσκων λόγῳ. πρῶτον μὲν ὅπως
 χρὴ διαίταιν τοὺς πυρέττοντας, εἰδ' ὅτι τὰς ἐνδείξεις τῶν
 ὑγίων διατηρεῖται ἐπὶ μὲν τῶν παρὰ φύσιν ἐναντίας,
 ἐπὶ δὲ τῶν κατὰ φύσιν ὁμοίας χρὴ ποιεῖσθαι. τῷ μὲν
 γὰρ πυρετῷ, διότι θερμὸν καὶ ξηρὸν ὑπάρχει πάθος (ἵσται
 γὰρ τροπὴ τῆς ἐμφύτου θερμαδίας ἐπὶ τὸ πυρετῶδες) ὑγρὰν
 διαίταν συμβουλεύει. ταῖς δ' ὑγροτέραις φύσιν, εἴτε δὲ
 ἡλικίαν εἴτε δὲ ἔθος, οὐ τὴν ἐναντίαν, ἀλλὰ τὴν οἰκτίαν.
 φυλάττεσθαι γὰρ αὐτῶν δεῖ διὰ τῶν ὑγρῶν τὴν φύσιν οὐκ
 ἀνασκευάζεσθαι, καθάπερ τὰ νοσήματα. ὅσοι δὲ τοὺς ἅμα
 πυρετοῖς ὑδέρους προχειριζόμενοι τῷ λόγῳ διαβάλλειν
 οἰοῦνται τὸν ἀφορισμὸν, ὥς οὐ χρὴ ἐκείνων ζώντων ὑγρὰς,
 ἀλλὰ ξηρὰς διαίτης, ἀγνοοῦσιν ἀναγκαιοτάτων τε τῆς θερα-
 πευτικῆς μεθόδου κεφάλαιον, ὅπερ ἡμεῖς ἐπὶ πλεον ἐν ἐκείνῃ
 τῇ πραγματείᾳ διεληλύθαμεν, οἷς ἕκαστον μὲν τῶν ἀπλῶν
 παθῶν ἰδίᾳ δεῖται θεραπείας, ἐπιπλεκομένων δ' ἀλλήλοις
 εἰς ὅσον αὖ ἐπιπλέκηται, εἰς τοσοῦτον ἔξει κοινὴ καὶ τὴν
 τῆς θεραπείας ἐνδείξιν, ἥτοι πρὸς τὸ κατεπεῖσον ἡμῶν

quomodo victus febricitantibus sit praescribendus; deinde
 salubris victus indicationes in iis quidem quae praeter
 naturam sunt contrarias, in iis vero quae secundum na-
 turam similes ducendas esse. Febri namque, quia calidus
 ac siccus est morbus, est enim nativi caloris in eum con-
 versio, humidum victum consulit; humidioribus vero na-
 turis, sive aetatis, sive consuetudinis ratione non contra-
 rium, sed familiarem. Eorum enim naturam tueri oportet
 per humida, non quemadmodum morbos per contraria
 demoliri. Qui vero cum febribus hydropes pro ratione
 proferentes Hippocratis aphorismum improbare student,
 quod impliciti hi morbi non humidum victum, sed sic-
 cum pollent, si pernecessarium methodi medendi caput
 ignorant, quod nos eo in opere fusius explicuimus, unum-
 quemque scilicet morbum simplicem propria curatione in-
 digere; implicitos verò, quatenus inter se complicantur,
 eatenus communem etiam curationis indicationem habitu-
 ros; nobis aut eum qui magis urgeat coercentibus, non

Ed. Chart. IX. [32. 33.]

Ed. Bas. V. (232.)

ἰσταμένον, μετὰ τοῦ μηδὲ ἐτέρων παντάπασιν ἀμελεῖν ἢ ὁμοτίμοις ἅπασι βοηθούτων. τὸ δὲ τῶν πυρεσσόντων ὑδροπικῶν μεμνησθαι τοιοῦτόν ἐστιν οἷον καὶ τὸ τῶν αἷμα πιτόντων πλευριτικῶν· καὶ γὰρ ἐπὶ τούτων ἐναντίας μὲν δέχεται θεραπείας τὰ πάθη, αἷματος ἀναγωγή καὶ πλεονότητες· ἀλλ' εἴπερ ἅμα συμβαλὴ τι πρὸς τὸ κατεπεῖγον, ἵστασθαι μᾶλλον ἐν αὐτοῖς χρὴ, μὴ ἀμελοῦντας μηδὲ τοῦ ἐτέρου. οὕτως οἷν εἰ πυρετὶς τις ἅμα καὶ ὑδροπικὴν ἔχει διάδοσιν, εἰς ἅμωι τὰ πάθη βλέποντες ἐναντίας θεραπείας θεόμενα, πρὸς ἑκάτερον αὐτῶν τῶν παθῶν ἐμμηχάνως ἵσταμεθα, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς οὕτως ἐπιπλέκομένοις οὐκ οὐν τοιοῦτον οὐδὲν οὐδ' ἡμεῖς ἐροῦμεν οὐδ' ἐτέρου λέγοντος προσοισόμεθα. καὶ εἴ τι μὴ φητῶς ὠνόμασται κατὰ τὸν ἀφορισμόν, ἐκ τῆς αὐτῆς ὑπαρχον τῆς εἰρημείας [33] κρίσεως καὶ τοῦθ' ἡγήτιον εἰρησθαι δοράμεν, ἡλικίας μὲν γὰρ ἐμνημόνευσεν καὶ ἔθους· σὺ δ' αὖ καὶ τῆς φυσικῆς κρύδιως καὶ ὥρας καὶ χώρας εὐλόγως μνημονεύσεις, ἅπερ ἐνίοτε καὶ αὐτὸς μὲν Ἱπποκράτης προσετίθεισιν, ἐνίοτε δ' ἐνὸς ἢ δυοῖν μνημονεύσας τὰ λοιπὰ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς φυσιοχίας περικλείεται· γίνονται δὲ καὶ ἀπὸ τούτων ἐνδεί-

tamen omnino alterius curatione neglecta; itaque eodem modo si quis simul febricitet et hydropico affectu laboret, ad utrumque affectum contrarias curationes postulantem respicientes, utrique eorum affectuum solerter oblitus, ut et ceteris omnibus pari modo implicitis. Non igitur tale quidquam dixerimus, neque alterum talia dicentem admiserimus, et si quid nominatim in aphorismo pronuntiatum non est, quod ex eodem cum praedictis iudicio prodeat, id quoque potestate dictum fuisse augurandum est. Aetatis enim meminit et consuetudinis, tu vero et naturalis temperamenti et tempestatis anni et regionis probatione memineris, quae interdum et ipse Hippocrates adjicit; interdum autem unius aut duorum mentione facta, quae cetera sunt ejusdem naturae atque ordinis praeter-

Ed. Chart. IX. [38.]

Ed. Bas. V. (232.)

Ξεις, ὡς περ ἐμπροσθεν ἀπὸ τε τῆς ἡλικίας ἐρρέθη καὶ τοῦ
 νοσήματος· ὅσα μὲν ἄμεμπτα φυλακτόντων ἡμῶν αὐτὰ τοῖς
 ὁμοίοις τῇ κράσει διαίτημασιν, ὅσα δὲ μεμπτὰ τοῖς ἀναστέλλουσιν
 ἐπανορθοιμένοις. εἴρηται δὲ τελειώτερον περὶ πασῶν ἐν-
 δεῖξιν ἐν τοῖς τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου γραμμασι.

15.

Καὶ οἷσιν ἄπαξ ἢ δις καὶ πλείω ἢ ἐλάσσον καὶ κατὰ μέρος.
 δοτιὸν δὲ τε καὶ τῇ ὥρῃ καὶ τῇ χώρῃ, τῇ ἡλικίᾳ καὶ
 τῇ ἰδίᾳ.

Ἐπειδὴ τὸν περὶ τῆς ποσότητος καὶ ποιότητος ἐποίη-
 σατο λόγος, ἐξῆς ἡμᾶς διδάσκει περὶ τοῦ τρόπου τῶν προσ-
 φερομένων. οὐ γὰρ ἱκανὸν αὐτὸ τοῦτο μόνον, ὅτι τῷδε
 πλεόν ἢ ἐλαττόν δοτιὸν γινώσκειν ἢ ὅτι ξηραίνουσα χρη-

mittit. Sumuntur et ab his indicationes, quemadmodum
 supra et ab aetate et a morbo peti diximus, quae incul-
 pata sunt nobis ea victu temperamento simili servantibus;
 quae vero culpata sunt, contrario emendantibus. At de
 omnibus indicationibus in methodi medendi libris plenius
 loquuti sumus.

XVII.

Quibus etiam semel aut bis et copiosior aut paucior; aut
 per partes cibus exhibendus sit, spectandum est. Ali-
 quid autem anni tempestatu, regioni, aetati et consue-
 tudini concedendum.

Quandoquidem de quantitate et qualitate victus sen-
 tentiam protulit, nos deinceps ejusdem exhibendi modum
 edocet. Non enim satis est id ipsum dumtaxat nosse,
 quod huic liberalius aut parcus sit exhibendum; aut quod

Ed. Chart. IX. [33.]

Ed. Bas. V. (232.)

σιόν ἢ ὑγραίνανση τροφή, ἀλλ' εἰ καὶ ἅπαξ ἢ καὶ πλεονά-
μις ἐκάστης ἡμέρας ἢ νυκτὸς εὐλογόν ἐστι προσφέρειν τὰς
τροφὰς, ἀναγκαῖοτάτα σκέπτεσθαι καὶ πρὸς ταῦτ' οὖν ἀπὸ
τῆς ὥρας καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἔθνους ἐνδείξει λαμβ-
βάνειν, καθάπερ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ. πρῶτοι
μὲν γὰρ σκοποὶ καὶ πρὸς ταῦτα, τὰ τε νοσήματα αὐτὰ καὶ
ἡ τοῦ κάμνοντος δύναμις, εἴτε τὰ ἡλικία καὶ ἡ ὥρα καὶ
ἔθνος, ἢ αὖτ' ἄλλα τοῖσις ἀνάλογα. καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐ-
τὸς ὁ Ἱπποκράτης προσέθηκεν τὸ δοτέον δέ τε καὶ τῇ ὥρῃ
καὶ τῇ χώρῃ καὶ τῇ ἡλικίᾳ καὶ τῷ ἔθνει. σαφῶς δηλῶν διὰ
τῆς, δοτέον δέ τε γωνῆς, ὡς οὔτε ἰδ' πᾶν οὔτε τὸ μέγιστον
ἐκ τῶν τοιούτων λαμβάνει. τὸ γὰρ εἴτε πολλὰς εἴτε
ὀλίγας εἴθ' ὅλως χρὴ ἱεῖναι, ἀπὸ τε τοῦ νοσήματος καὶ
τῆς δυνάμεως πρῶτον μάλιστα λαμβάνεται. μετὰ ταῦτα δέ
καὶ ἀπὸ τῆς ὥρας καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν τοιούτων. εἰ
μὲν γὰρ ἦτε δύναμις εἴη τοῦ κάμνοντος ἀσθενῆς καὶ ἡ κατὰ
τὸ σῶμα διάθεσις, ἦτοι κατὰ διαφθοράν ἢ κατ' ἐνδείαν,

victu exsiccante vel humectante utendum sit, sed semel-
ne aut saepius quoque die vel nocte cibos exhibere de-
beat considerare maxime necessarium est, ac praeterea ab
anni tempestate, tum ab aetate, tum a consuetudine in-
dicationem sumere, quemadmodum in qualitate et quanti-
tate sumebatur. Primi namque scopi unde petuntur in-
dicationes sunt tum morbi ipsi tum aegrotantis vires;
deinde etiam aetas et anni tempestas et consuetudo et re-
gio et quae his cetera proportionem respondent, propterea-
que ipse Hippocrates illud addidit: dandum vero aliquid
tempestati, regioni, aetati et consuetudini; perspicue de-
clarans hac oratione, dandum vero aliquid, se neque to-
tum, neque maximum ab ejusmodi rebus sumere. Nam
sive saepius, sive raro, sive omnino alere oporteat, tum
a morbo, tum a viribus primum ac praecipue sumitur;
postea vero ab anni tempestate et aetate et talibus. Nam
si aegri vires infirmae fuerint et affectus corporis aut ex
humorum corruptione aut defectu sit ortus, paucam ali-

Ed. Chart. IX. [33. 34.]

Ed. Basf. V. (232.)

ὀλίγην τροφήν πολλὰκις τοῖς τοιούτοις δώσομεν, ὀλίγην μὲν ὅτι μὴ δύναται φέρειν εἰσέπαξ ἀθρόον πλῆθος ἀφρώστος δυνάμεις, πολλὰκις δὲ ὅτι πολλῶν ἢ διαθείσας δεῖται. καὶ γὰρ ἡ ἔνδεια τῆς προσθείσεως δεῖται καὶ ἡ διασθορὰ τῆς ἐπικράσεως. εἰ δ' ἀφθενείσης τῆς δυνάμεως μὴτ' ἔνδειά τις συνυπάρχει, μὴτε διασθορὰ, [34]. ἀνυστορία δὲ τῶν κατὰ φύσιν εἴη χυμῶν ἢ καὶ πλῆθος, ὀλίγακις τε καὶ ὀλίγα τοῖς τοιούτοις δώσομεν, ἔτι δὲ μᾶλλον εἰ τῆς δυνάμεως ἰσχυρὰς ὑπαρχούσης πλῆθος χυμῶν εἴη. εἰ δὲ μετ' ἔνδειας ἢ διασθορᾶς ἢ δυνάμεις ἐξωμένῃ τύχοι, καὶ πολλὰ καὶ πολλὰκις στείλα τοῖς οὕτοις κάμνονσι δώσομεν, ὡς ἂν καὶ τῆς διαθείσεως διομένης πολλῶν καὶ τῆς δυνάμεως κρατεῖν αὐτῶν δυναμένης. μὴ σιγχοιρῶντων δὲ τῶν παρὰ φύσιν, μηδὲ πολλοὺς τῆς τροφῆς ἡμῖν καιροὺς παρεχόντων, ὀλίγακις δώσομεν τὰ πολλὰ τῆς μέντοι δυνάμεως ἰσχυρὰς οὕσης μετὰ πληθωρινῆς διαθείσεως, ὀλίγακις ὀλίγα δώσομεν. εἰ γὰρ καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἔχουμεν εὐφωστον, ἄλλὰ τῆς γὰρ διαθείσεως

menti ita laborantibus saepius dabimus: paucum quidem quod virium imbecillitas confertam alimenti copiam omnino ferre nequeat; saepius autem quod copiosis affectus indigeat. Adjectionem enim penuria, contemperatorem corruptionem postulat. Si vero prostratis imbecillitate viribus, neque humorum quaedam simul adsit penuria, neque depravatio; humorum autem symmetria et commodatio aut etiam plenitudo secundum naturam existerit, his tum paucies tum pauca dabimus; multo etiam magis, si cum humorum copia virium robur adsit. Si vero cum humorum penuria aut depravatione virium robur fuerit, tum multos tum multoties cibos ita laborantibus dabimus, multos nimirum affectu postulante et ipsos facultate evincere et concoquere potente. At paroxysmis multas alimenti exhibendi occasiones non concedentibus, neque praebentibus, paucies multa cibaria dabimus. Verum si cum plethorica affectione vires validae fuerint, paucies pauca dabimus. Nam etiam si facultatem cibi coctricem

Ed. Chart. IX. [34.]

Ed. Raf. V. (232. 233.)

μη δισομένης πολλῶν, εὐλογον ὀλίγα προσφέρειν. οὕτω μὲν ἀπὸ τε τοῦ νοσήματός καὶ τῆς δυνάμεως εἰς τὰ προκείμενα τὰς ἐνδείξεις ληπτέον; ἀπὸ δὲ τῆς ὥρας καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἔθους καὶ ὅσα τᾶλλα τούτοις ἀνάλογα ᾧδε. κατὰ μὲν τὴν θερινὴν ὥραν, ὅσον ἐπ' αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, πολλάκις ὀλίγα δοτεόν, ὅτι καὶ δέονται προσθήκης πλείονος, ὥς ἂν καὶ διαφθορῶμετοί καὶ ὅτι ἡ δύναμις αὐτῶν ἔστιν ἀσθενής. κατὰ δὲ τὴν χειμερινὴν πολλὰ μὲν διὰ τὴν ψύμην τῆς δυνάμεως, οὐ πολλάκις δέ. οὐ γὰρ δέονται πάνυ πολλῆς προσθήκης οἱ κάμνοντες, αἰετὶ μὴδὲ (233) πολλὰ κινούμενοι. τοὺς γὰρ ὑγιαίνοντας ἐμπροσθεν εἰδείξαμεν ἱκανῶς κινούμενους ἐν χειμῶνι, διότι πλεον ἔχουσι τὸ ἐμφυτον θερμὸν κατὰ δὲ τὸ μῖσον ἔτι τὸ ἔωρ, ἔτι δὲ καὶ μᾶλλον, ὅταν ἔγγυς ἢ τοῦ θέρους, ὀλίγοις τε καὶ διὰ πολλοῦ θρέψομεν. κινδυνεύει γὰρ ἡδε ὥρα πληθωρικῆς εἶναι διαθέσεως ἔγγυς, διὰ τὴν τῶν ἐν χειμῶνι πεπηγότων χύσιν. ὥσπερ οὖν ἐν

robustam habeamus, affectu tamen cibariis multis non indigente, pauca exhibere rationi consentaneum fuerit. Ita sane tum a morbo tum a viribus ad propositas indicationes sumendae sunt. Ac tempestate vere, aetate, consuetudine et ceteris his similibus sic indicationes erunt petendae. Aestiva quidem tempestate pro ratione ipsius tempestatis multoties pauca exhibenda sunt, quod et majore alimenti accessione indigeant et quod tunc exhaustantur et quod ipsorum vires sint imbecilles. Per hiemem vero multa quidem ob virium robur, sed rara exhibenda: non enim admodum multa egent adjectione laborantes, ut qui non multum evacuentur. Nam sanitate fruentes satis quidem abunde per hiemem evacuari supra demonstravimus, quod nativum calorem copiosorem habeant; vere autem etiamnum medio atque adhuc aestati viciniore paucis eduliis et ex longo intervallo nutriemus. Haec enim tempestas periculum prope affert plethoricae affectionis propter humorum per hiemem densatorum fusionem. Quem-

Ed. Chart. IX. [34. 35.]

Ed. Bas. V. (233.)

ταῖς πληθωρικαῖς διαθέσειν, ὅταν ἡ δύναμις ἰσχυρὴ, τὴν τροφὴν ὀλίγην τε καὶ διὰ πολλοῦ χρόνου δίδωμεν, οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἐαρινὴν ὥραν ποιητέον ἐπὶ τῶν πυρεσσόντων μάλιστα, ὑπὲρ ὧν ὁ λόγος οὕτως ἐστὶ τῷ Ἱπποκράτει. τὴν γὰρ τῶν ὑγιαίνοντων δίαίταν ἐμπροσθεν ἰδίδαξε. τὸ δὲ φθινόπωρον τοῖς κατὰ διαφθορὰν ἐνοχλοῦσι νοσήμασιν ἰσχυρὰ, διὸ καὶ τῆς χρηστοῦ προσθήσεως συνεχὺς αἱ τότε πυρεσσόντες θέονται, καὶ ἡ δύναμις ἰσχυρὰ εἴη, πολλάκις καὶ πολλὰ δώσωμεν αὐτοῖς· εἰ δ' ἀσθενὴς, ὀλίγα πολλάκις, παραπλησίως δ' αὖ τις καὶ ἀπὸ τῶν ἡλικιῶν καὶ τῶν ἀπὸ ἐτῶν καὶ ἀπὸ τῶν χωρῶν λαμβάνη τὰς ἐνδείξεις, εἰς τοὺς πρώτους δύο σχοπεῖς ἀνάγων αὐτάς. ἑκάστιον γὰρ τῶν εἰρημίνων ἦτοι ἰσχυρὰν ἢ ἀσθενῆ τὴν δύναμιν ἐργάζεται καὶ ἦτοι μεληθωρεπὴν ἢ ἐνδείξ ἢ κακόχυμον τὸ σῶμα.

 ιη'.

[35] Θέρους καὶ φθινοπώρου σιτία δυσφορώτατα γέρονσι, χειμῶνος ῥήϊστα, ἥρος δεύτερον.

---

admodum ergo in plethoricis affectibus, quum validae vires fuerint, paucum cibum et ex longo temporis intervallo damus. Sic et verna tempestate faciendum est, praesertim in febricitantibus, de quibus hic sermo est Hippocrati; sanorum enim victum antea docuit. Autumnus denique morbis ex corruptione ortis est similis. Quapropter qui tunc febricitant, assidua probi alimenti adjectione indigent et si validae vires exsisterint, multoties et multa; sin imbecilles, pauca et multoties ipsis dabimus; simili modo si quis et ab aetatibus et a consuetudinibus et a regionibus sumat indicationes, ad duos illos primos scopos ea adducet. Nam quae singula diximus aut validas aut imbecillas vires efficiunt vel etiam plethoricum aut exinanitum aut cacochymum corpus reddunt.

 XVIII.

Aestate et autumno cibos difficillime ferunt, hieme facillime; vere minus.

Ed. Chart. IX. [35.]

Ed. Bas. V. (233.)

Οὐ δις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν, ὡς ἂν τις οἰηθείη, διηλθεν, ἔμπροσθεν μὲν γράψας τὸν ἀφορισμὸν ἐκείνον, οὗ ἡ ἀρχὴ αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἥρος θερμότεραι γίνονται. νυνὶ δὲ πάλιν, ὡς θέρους καὶ φθινοπώρου αἰτία δυσφορώτατα φέρουσαι, χειμῶνος ῥηίστα, ἥρος δεύτερον. ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τε τὸ ποσὸν τῆς διαίτης καὶ πρὸς τὸν χρόνον χρήσιτος τῶν σιτίων, ἐπὶ τε τῶν ὑγιαίνοντων καὶ τῶν νοσούντων ἀπὸ τῶν ὠρῶν ἐνδείξιν τινα λαμβάνει, διότις ἐν ἀμφοτέροις ἐμνημόνευσεν, ἐκεῖ μὲν δείξας ὡς τὰ προσάσματα τοῖς ὑγιαίνουσι πλείω δίδόναι χειμῶνος· διότι τὸ ἔμφυτον θερμὸν πλείον καὶ τρέφεσθαι δεῖται. νυνὶ δὲ ὅτι καὶ ἀπαξ αὐτοῖς πολλὰ δοῆς οὐ βλάπτει. εὐθόρως μὲν γὰρ φέρουσιν ἅπαντες πλῆθος σιτίων ἐν χειμῶνι, δυσθόρως δ' ἐν θέρει. κατὰ τοῦτο ἐν χειμῶνι μὲν ὀλιγάκις τε καὶ πολλὰ προσφέρεσθαι σιτία συγχωρητέον, ἐν θέρει δ' ἐπειδὴ δυσκόλως φέρουσι τὰ σιτία, διότι τὸ πέττον αὐτὰ καὶ κατεργαζόμενον τὸ ἔμφυτον θερμὸν ὀλίγον ὑπάρχει, τὸ μὲν ἀθρόον δίδόναι ἅπαντι τρόπῳ φευκτέον, ἐπιχειρητέον δὲ συνεχέστερον ὀλίγα

Non bis, ut fortassis quidam auguratus sit, de iisdem differnit Hippocrates, scripto superius illo aphorismo, cujus principium est: *ventres hieme et vere natura calidissimi; nunc autem rursus; quod; aestate et autumnno cibos difficillime ferunt, hieme facillime, vere minus.* Verum quoniam et ad victus quantitatem et ad modum usus ciborum tam in sanis quam in aegris quandam sumit ab anni tempestatibus indicationem; decenter eorum in utrisque meminit: illic quidem plures cibos sanis hieme exhibendos esse demonstrans, quod calidum innatum tum copiosius copiosiore alimento foveri debeat; hic autem quod etiam si semel ipsis cibi multum dederis, non eos tamen laeferis. Omnes enim hieme ciborum copiam facile ferunt, aestate vero difficile. Quapropter hieme quidem et raro et multos cibos exhiberi concedendum est; aestate vero, quia cibos difficile ferunt, quod qui calor natus eos concoquit ac conficit, paucus existat, consertim ac simul cibos dare modis omnibus cavendum, sed frequen-

Ed. Chart. IX. [35. 36.]

Ed. Bas. V. (233.)

προσφέρειν. ἡ γὰρ τοῦ σώματος διάθεσις ὁμοία τοῖς κατ' ἐνδειαν οὔσι νοσήμασιν προσθήκης δεῖται. χειμῶνος μὲν οὖν καὶ θέρους οὕτως ἔχουσι, τῶν δ' ἄλλων δυὸν ὥρων τὸ μὲν φθινόπωρον ἐπιξέῃς θίρει, τὸ δ' ἔαρ χειμῶνι καὶ ἡ αἰτία πρόδηλος. ἐμψύχεσθαι μὲν γὰρ ἄρχεται καὶ συνάγεσθαι καὶ πυκνοῦσθαι τὰ σώματα τῷ φθινοπόρῳ, χαλαρῶσθαι δὲ καὶ ἀραιοῦσθαι τῷ ἥρι. διὰ γε οὖν ταῦτα δις οὐκ εἴρηται ταυτὸν ὑπὲρ τῶν ὥρων παράγγελμα ἢ καὶ ὅτι κατ' ἐκείνον τὸν ἀφορισμὸν ὑπὲρ τῶν ὑγιαίνοντων ὁ λόγος ἦν αὐτῷ.

ιδ'.

[36] τοῖσιν ἐν τῇσι περιόδοις παροξυνομένοις μηδὲν δίδόναι μηδ' ἀναγκάζειν, ἀλλ' ἀφαιρεῖν τῶν προσθέσεων πρὸ τῶν κρίσεων.

tius paucos exhibere studendum est. Nam corporis affectus morbis ex humorum penuria ortis consimilis, adjectionem postulat. Hieme itaque atque aestate ita se habent; ex ceteris vero duabus anni tempestatibus, aestatem autumnus, hiemem ver subsequitur, cujus rei causa etiam manifesta est. Refrigerari namque corpora cogi ac densari autumnus; laxari vero et rara fieri vere incipiunt. Quas ob res non idem bis de anni tempestatibus praeceptum tradidit, aut quod etiam in altero aphorismo de sanis ipsi fuerit sermo.

XIX.

Quibus per statos circuitus paroxysmi oboriuntur, nihil dare, neque cogere oportet, sed ante crises cibi exhibitionem adimere.

Ed. Chart. IX. [36.]

Ed. Basf. V. (233.)

Τριῶν οὖν ὄντων μεγάλων διαίτητικῶν, τοῦ ποσοῦ τῶν αἰτίων καὶ τοῦ ποιοῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως αὐτῶν, εἰς μὲν τὰ πρότερα δύο μεγάλα παρὰ τῶν παροξυσμῶν οὐδὲν ἡμῖν ἐγένετο λυσιτελεῖν, εἰς δὲ τὸ τρίτον ἔστι τί γε καὶ τῶν παροξυσμῶν λαβεῖν. διόντως οὖν καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἐμνημόνευσεν αὐτῶν ἐν τῷ τρίτῳ μεγάλῳ. τοὺς καιροὺς γὰρ τῶν κατὰ μέρος τροφῶν οἱ παροξυσμοὶ μάλιστα διδάσκουσιν, ἐν αἷς γε νοσήμασι τεταγμένως ἀπαντῶσι, τουτίσσι κατὰ περίοδον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς Ἱπποκράτης εἶπε τοῖσιν ἐν τῇσι περιόδοις παροξυνόμενοις μηδὲν δίδοναι, εἰδὼς ὅτι καὶ ἄλλοι τινὲς εἰσιν, οἱ παροξύνονται μὲν ἐν νόσοις, οὐ μὴν κατὰ περίοδους, τουτίσιν οὐ τεταγμένως. ἐπ' ἐκείων μὲν οὖν οὐδὲ δυνατόν ἐστιν ἀκριβῶς ἐξευρεῖν τὸν καιρὸν τῆς προσφορᾶς. ἐφ' ὧν δὲ τὰ τῶν παροξυσμῶν τέτακται, φυλακτικόν ἐστὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν, τουτίσιν ὅπως μὴτ' ἤδη γεγονότος μὴθ' ὅσον οὐπω γενησαμένου τρέφωμεν. τὸ δὲ πρὸ τῶν κρίσεων, ἤτοι πρὸ τῶν παροξυσμῶν ἀπάντων ἀπλῶς ἢ πρὸ τῶν κυρίως λεγομένων κρίσεων,

Cum itaque tria sint victus instituendi summa capita, ciborum quantitas, qualitas ac ipsis utendi modus, ad duo quidem priora capita ex accessionibus nihil nobis utile oboritur, ad tertium autem ab accessionibus utilitatis aliquid sumere licet. Quare opportune Hippocrates earum in tertio capite meminit. Particularium enim ciborum exhibendorum occasionem maxime docent accessiones, quibus tamen in morbis, stato tempore, hoc est per circuitus hae redeunt. Propterea ipse quoque Hippocrates scribit: quibus per statos circuitus paroxysmi oboriuntur, nihil dare oportet, doctus alios quosdam esse morbos, quibus paroxysmi repetunt, non tamen per circuitus, hoc est non stato tempore. In his profecto accurata cibi exhibendi occasio inveniri non potest. In quibus vero paroxysmorum ordo servatur, eorum cibo praebendo principia vitanda sunt, hoc est ne jam facto aut non multo post futuro paroxysmo aegrotum alamus. Hic verò textus ante crises aut ante quosvis paroxysmos simpliciter aut

Ed. Chart. IX. [36. 37.]

Ed. Bas. V. (213.)

ἀκουστέον ἐστὶν ἢ πρὸ τῶν ἀκμῶν. ἀληθὴ γὰρ τὰ τρία. μᾶλλον δ' ἂν δοῦναι ἀρμόττειν ἐν τοῖς προκειμένοις τὸ πρὸ τῶν παροξυσμῶν ἀπλῶς. περὶ γὰρ τῆς ἀκμῆς ἔμπροσθεν εἴρηται καὶ περὶ ἐκείνης δηλονότι καὶ περὶ τῆς κρίσεως. ἐν ταῖς ἀκμαῖς γὰρ τοῦπτερον αἱ κρίσεις.

X.

Τὰ κρινόμενα καὶ τὰ κειριμένα ἀρτίως μὴ κινεῖν μηδὲ νεωτέροποιεῖν μήτε φαρμακίῃσι μήτε ἄλλοις ἐρεθισμοῖσι χρῆσθαι, ἀλλ' ἴαν.

[37] Τὸν περὶ διαίτης συμπληρώσας λόγον ἐφ' ἔτερον μεταβαίνει κεφάλαιον, ἐν ᾧ διδάσκει πότε μὲν ἐπιτρέπτεον ἐστὶ τῇ φύσει τὸ πᾶν αὐτῇ περὶ τὸν νοσοῦντα διαπράττεσθαι, μηδὲν ἡμῶν ἄλλο διαπραγματευομένων, ὅ τι μὴ τὸ κατὰ τὴν διαίταν, πότε δὲ οὐ μόνον τῇ φύσει τὸ πᾶν

ante morbi vigores aut ante nominatas judicationes intelligendus est. Vera siquidem haec tria sunt, magis tamen ad propositum convenire videntur, si ante paroxysmos plane intelligamus, nam de morbi vigore supra dictum est. Quod si de hoc nimirum intelligatur, etiam de crisi intelligetur. In vigoribus enim maximam partem crises oriuntur.

XX.

Quae judicantur aut perfecte judicata sunt, ea neque medicamentis movenda, neque aliis irritamentis innovanda, sed finenda sunt.

Completa de diaeta oratione jam ad alterum caput transit, in quo docet interdum quidem quae in aegrotante perficienda sunt, omnia ipsi naturae committenda esse, nihil aliud nobis quam quod diaetae sit negotiantibus; interdum vero non solum naturae omnia committenda, ve-

Ed. Chart. IX. [37.]

Ed. Bas. V. (233.)

ἐπιτρέπτον, ἀλλὰ τι καὶ αὐτοὺς πραγματεύεσθαι. ἐνθα μὲν
οὖν, φησὶν, ἦτοι γέγονεν ἤδη τελεία ἡ κρίσις ἢ γίνεται, τῇ
φύσει τὸ πᾶν ἐπιτρέπειν χρῆ καὶ μηδὲν αὐτοὺς νεωτερο-
ποιεῖν, ἐνθα δ' ἑλλιπῶς κρίνεται, τὸ λείπον αὐτοὺς προσ-
τιθέναι. τοῦτο δ' εἶλεγε καὶ τῷ περὶ χυμῶν κατὰ τήνδε
τὴν λέξιν. τὰ κρινόμενα ἀπαρτὶ μὴ κινεῖν μήτε φαρμα-
κίῃσι μήτε ἄλλοις ἐρεθισμοῖσι νεωτεροποιεῖν. ὅπερ γὰρ
ἀρίως ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς εἶρη, τοῦτο ἐν ἐκείνῳ τῷ βιβλίῳ
μεταβαλὼν ἀπαρτὶ ὠνόμασεν. ἴσθι δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἄλ-
λοις παλαιοῖς τοῦτονμα τὸ ἀπαρτὶ κατὰ τοῦτου τοῦ σημα-
νομένου τοῦ ἀπηρτισμένου καὶ ὁλοκλήρως καὶ ἀνελλιπῶς,
ὅπερ αὐτὸ καὶ τὸ ἀπαρτίως νῦν σημαίνει. οἱ γὰρ δὴ τό-
τε ἐν ἀρίαις ἡμέραις, ψεύδος γὰρ δὴ τοῦτο ἐναργῶς, εἴ-
τις ἐν ἀρίαις ἡμέραις ἢ ἐκρίθη ἢ κρίνεται, μηδὲν ἐπὶ τοῦ-
των νεωτεροποιεῖν. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ πρὸ ὀλίγου θῆλοι τὸ
ἀρίως ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει. θῆλον δὲ μάλιστα μὲν ἐκ τοῦ
ῥητοῦ τοῦ ἐπιφερομένου, οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς τὰ κεκριμένα

rum etiam aliquid nobis ipsis agendum esse. Ubi igitur,
inquit, vel perfecta crisis jam facta est vel adhuc sit, to-
tum opus naturae committere nihilque nos innovare oportet;
ubi vero imperfecta crisis est, quod deest, id nos
debet addere. Hoc autem et ipse in libro de humoribus
his verbis dicebat: quae perfecte judicantur, ea non mo-
venda, neque medicamentis, neque aliis irritamentis inno-
vanda esse. Nam quod ἀρίως in aphorismis dixit, hoc
est integre, id illo in libro ἀπαρτὶ, hoc est perfecte no-
minavit. Est autem id vocabulum ἀπαρτὶ, apud alios
quoque veteres hac significatione, perfecte integre nec
imperfecte, quod et idem ἀπαρτίως etiamnum significat.
Non enim sane pro diebus paribus intelligendum, hoc
enim profecto manifeste falsum est, si quis diebus paribus
aut judicatus sit aut judicetur, nihil his innovandum esse.
Jam vero neque ἀρίως hoc in textu nuper significat,
quod maxime subsequenti verbo declaratur. Non enim
simpliciter ἀρίως, quod est nuper, enunthavit, judicata

Ed. Chart. IX. [27.]

Ed. Basf. V. (233. 234.)

ἀρτίως, ἀλλὰ τὰ κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα. τούτων δὲ τὰ κεκριμένα τάχα ἂν ὁμολογήσειε τῷ ἀρτίως. τὰ δὲ κρινόμενα κατ' οὐδένα τρόπον, ἀλλὰ κατ' αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς ἀληθείας δῆλον. οὐ δῆπου γὰρ εἴτε τι πρὸ ὀλίγου κέκριται, ταῦτο οὐχὶ χρησιμώτερον ποιεῖν, ἀλλ' εἰ μὲν τελείως τε καὶ ἀνελλιπῶς καὶ ὁλοκλήρως, ἀληθὲς ἂν εἴη τὸ λεγόμενον, εἰ δ' ἐλλιπῶς κατὰ τι, τὸ λείπον αὐτῶν χρησιμώτερον γὰρ. τὰ γὰρ μετὰ (234) κρίσιν ὑπολειπόμενα ὑποστροφὰς ποιεῖ. τίς οὖν ἴσκειν ἢ τελεία καὶ ἀνελλιπῆς κρίσις. ἢ δῆλον ὅτι κατ' ἣν πάντα καλῶς γίγνεται καὶ μηδὲ εἰς ἀριθμὸς ἐλλείπεται τῶν κριτικῶν; πρῶτον μὲν γὰρ ἀμείνων ἢ κατὰ κέρουσιν τῆς κατ' ἀπόσπημα, εἴτα ἢ κατὰ τὸν λυποῦντα καὶ πλιονάζοντα χυμὸν τῆς ἄλλης τινὰ κινδύσεως, καὶ τρίτον ἢ κατ' εἶν τῆς μὴ. κατ' εἶν δὲ αὐτὸς ὁμαρῶζει τὸ κατ' ἐμθυσιαν. ἐπὶ ταύταις ἢ μετ' εὐθυρίας, εἴθ' ἢ μετὰ πέψως ἐν ἡμῖν κρίσιμῳ. ταῦτα γὰρ πάντα χρησιμώτα

sunt; sed quae judicantur et judicata sunt; quorum, alteri quidem judicata, adverbium ἀρτίως, hoc est nuper, posset convenire; alteri vero judicantur nullo modo. Imo et ex ipsa rerum veritate liquet; non enim si quid paulo antea sit judicatum, id non innovandum est, sed si perfecte absolute ac integre, tunc verum fuerit quod dicitur. Si quid vero ad crisin desit, id quod deest oportet adjungere; nam quae post crisin relinquuntur, recidivas efficiunt. Quenam igitur perfecta est integra crisis? an in qua nimirum probe omnia processerint nullusque judicatorius numerus defuerit? Primum enim melior crisis existit, quae vacatione quam quae abscessu fit. Deinde quae humorem noxium ac redundantem quam quae alium quempiam vacuat. Tertio quae e directo quam quae aliter fit. Vocat autem ipse e directo vacationem quae vaforum rectitudine procedit. Quarto deinceps quae euphoriam habet, quaeque facile toleratur. Quinto quae cum coctione ac diu critico oboritur. Haec enim omnia per-

Ed. Chart. IX. [37. 38.]

Ed. Bas. V. (231.)

τῇ τελείᾳ κρίσει. ἀπόντος δ' αὐτῶν τίνος ἢ καὶ πλείονων, οὐκ ἀκριβὴς οὐδ' ἀπηρτισμένη κρίσις ἂν εἴη.

κα'.

[38] Ἄ δεῖ ἄγειν, ταύτῃ ἄγειν ὅκου ἂν μάλιστα ῥέπῃ ἢ γούσις, διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων.

Τίνα δὴ ποτε αὖ δεῖ ἄγειν; δηλονότι τὰ μήτε κρινόμενα μήτε κεκρίμενα ἀρίως. ταῦτα οὖν διὰ τίνος ἐκκενοῦν χρὴ μορίου διδάσκει, σκοπὸν ἡμῖν διδοὺς διττὸν, αὐτὴν τε τοῦ μορίου τὴν γένεσιν καὶ τὴν ῥοπὴν τοῦ χυμοῦ. ὅπως γὰρ ἂν, φησί, ῥέπῃ διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων, ταύτῃ ἄγειν. ξυμφερόντα δ' ἐστὶ χωρία κενώσειςιν, ἐντερά τε καὶ γαστήρ καὶ κρίσις καὶ μήτρα καὶ σύμπαν τὸ ὄργανον, τῆς πρὸς τοῦτοις αἰθ' ὑπερῶαι τε καὶ ῥίνες, ὅταν ἦτοι τὸν ἐγκέφαλον ἐκκαθαίρωμεν ἢ καθ' αἰμορραγίαν ἢ κρίσις γίνεται καὶ μάλιστα εἰ κατ' ἔξιν, ὅπερ ἐστὶ κατ' εὐθὺ τοῦ πεπονθότος

sectae crisi adesse oportet. Quod si unum aut etiam plura abfuerint, neque exquisita crisis, neque integra fuerit.

XXI.

Quae ducere oportet, quo maxime propendet natura, ea per loca conferentia ducenda sunt.

Quaenam ea sunt quae ducere oporteat? nimirum quae neque judicantur, neque perfecte iudicata sunt. Haec igitur per quam partem sunt evacuanda docet scopum geminum tradens, tum ipsam partis naturam, tum humoris propensionem. Quo namque locorum conferentium vergit, eo ducere convenit. At vacationibus commoda loca sunt, intestina, venter, vesica, uterus, cutis universa; ad haec palatum et nares, cum aut cerebrum expurgamus aut per sanguinis profluvium sit crisis, ac maxime si κατ' ἔξιν, quod est e directo partis affectae, procedat. Nam

Ed. Chart. IX. [38.]

Ed. Bas. V. (234.)

μορίου. τὰ γὰρ ἀνάπαλιν αἰμορροῦντες κακόν, ὡς ἀσέ-
φορα δὲ χωρία αἱ ῥοπαὶ τῶν λυπούντων χυμῶν γίνονται,
ὅταν ἦτοι κύρια ταῦτα τὴν φύσιν ὑπάρχει καὶ μείζων ἢ ἐξ
αὐτῶν ἔσεσθαι βλάβη μέλλει, τῆς τοῦ κρινομένου νοσήμα-
τος ἀξίας ἢ ὅταν μηδεμίαν ἔκκρισιν ἔχῃ. παραδείγματός
δ' ἔνεκα τῶν καθ' ἡπάρ λυπούντων χυμῶν ἐκκενουσθαι
χρηζόντων ἐπιτηδεύει ῥοπαὶ διτταί, ἡ μὲν ἑτέρα κατὰ τὴν
γαστέρα καὶ ταύτης αὐτῆς βελτίων ἢ κάτω τῆς δι' ἐμύων,
ἡ δ' ἑτέρα τῶν κατὰ νεφροὺς τε καὶ κύστιν, οὐ μὴν ἢ γε
εἰς πνεύμονα καὶ θώρακα καὶ καρδίαν ἀγαθὴ προσέχειν
οὐδ' χρὴ τὸν ἱατρὸν τῇ ῥοπῇ τῆς φύσεως, εἴτ' ἐπιτηδεύας
μὲν γενομένης ὑπηρετεῖν τε ἅμα καὶ συνεχεῖν εἴτ' ἐναν-
τίως τε ἅμα καὶ βλαβερώς γίγνοιτο, κωλύειν τε ἅμα καὶ
μετάγειν καὶ ἀχτισπῆν.

quae contra fiunt sanguinis profluvia, mala sunt. Infestan-
tium vero humorum in loca minime consona propendent
impetus, quum ea vel principalia sunt natura et major
ex ipsis noxa subsequutura est, quam morbi qui judica-
tur dignitas possulet; vel quum nullam excretionem for-
tiuntur. Exempli gratia noxiorum in hepate humorum
vacuationem postulantium idoneas propensiones sunt geni-
nae; altera quidem per ventrem, cujus illa opportunior
est, quae per inferiora, quam quae per vomitus agit;
altera vero quae per renes et vetricem ducit. At sane
quae in pulmonem, thoracem et cor vergit, nequaquam
proba est. Medicum itaque oportet naturae motum ac
propensionem observare, quae si idonea fuerit, tum ipsi
subministrare, tum auxiliari; si vero contrario modo simul
et noxie fiat, ipsam prohibere simulque revocare atque
revellere oportet.

Πένοντα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν μὴ ὥρᾳ, μηδ' ἐν ἀρχῇσι,
ἣν μὴ ὀργᾶ· τὰ δὲ πολλὰ οὐκ ὀργᾶ.

[39] Τὸ μὲν φαρμακεύειν ἔθος ἐστὶν αὐτῶ· λέγειν
ἐντὶ τοῦ χρῆσθαι φαρμάκῳ καθαιρόντες, καὶ δ' ὀργᾶν ἀπὸ
τῶν ὀργῶντων ζώων μετενηνοχεν ἐντὶ τοῦς χυμοῖς. καθ'
δὲ γὰρ τρόπον ἐκείνα ἡσυχάζειν οὐ δύνανται γαργαλιζό-
μενά πως καὶ κινούμενα καὶ διανιστάμενα πρὸς τοῦ πάθους,
οὕτω καὶ οἱ χυμοὶ πολλάκις ἐν κινήσει σφοδροτέρῃ καὶ με-
ταρρίσει μορίων εἰς μόρια, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ νοσήματος
ἐνδοχόῃσι τὸν ἄνθρωπον, κινούμεντες καὶ γαργαλιζόντες καὶ
ἡσυχάζειν οὐκ ἐπιτρέποντες, ἀλλ' αὐτοὶ τε κινούμενοι καὶ
μεταρρίοντες, ἐνδοχόῃσι τε τῇ τοσαύτῃ φοβῇ τὸν χόρδοντα.
τοὺς μὲν δὲ ἐκινουμένους ἐκκενοῦν προσήκει, τοιούτους τοὺς ἐν
κινήσει καὶ φοβῇ καὶ βύσει, τοὺς δ' ἤδη καθ' ἐν τε μό-
ριον ἐσθηριγμένους οὐτ' ἄλλοι τι εἰς βοήθηματι χρῆ κινεῖν

XXII.

*Concocta medicamenti educenda ac mouenda sunt, non
cruda, neque per initia, nisi turgent; sed plerumque
non turgent.*

Φαρμακεύειν medicari quidem ipsi consuetudo est pro
medicamento uti purgante pronunciandi: Ὀργᾶν vero,
turgere, ab animantibus venere percitis ad humores trans-
latum est. Quemadmodum enim illa animalia, quum eo
affectu titillantur, impelluntur et concitantur, quiescere
nequeunt: sic et humores plerumque in motu vehemen-
tiore atque a partibus in partes transfluxu, per initium
morbi hominem infestant concitantes, titillantes et quie-
scere non concedentes, imo et ipsi concitantur, trans-
fluunt, titillantur suoque impetu aegrum molestant. Hocce
igitur humores evacuare decet, hoc est qui sunt in motu,
latione ac fluxu. Qui vero jam aliqua in corporis parte
firmati decumbunt, eos neque ullo alio auxilio movere

Ed. Chart. IX. [39.]

Ed. Basf. V. (234.)

οὔτε φαρμακεύειν πρὶν πεφθῆναι. τῆνικαὶτα γὰρ ἤδη καὶ
 τὴν φύσιν ἔχομεν βοηθοῦσαν τῇ κενώσει. φαίνεται γὰρ τοῖς
 καὶ αἴτη μετὰ τὰς πέψεις διακρίνουσά τε τοὺς χυμοὺς, ἀπο-
 θουμένη τε καὶ περιττὸν, ἐν ᾧ δὴ καιρῷ καὶ αἱ κρίσεις γί-
 νονται. ἀλλὰ τελείως μὲν αὐτῆς κινημένης οὐδενὸς δεῖ
 φαρμάκου. μετριώτερον δὲ καὶ ἀσθενέστερον ἐντρογούσης τὸ
 λείπον αὐτοὺς χρή προστιθεῖναι φαρμακεύοντας, ἢ ἐξ ἀμ-
 μοῖν ἢ τοῦ λεπυρικοῦ χυμοῦ γίνηται κίωσις, ἀποθουμέ-
 νης μὲν τῆς φύσεως, ἔλκοντος δὲ τοῦ φαρμάκου. διδείκται
 γὰρ ἡμῖν ἐν τοῖς περὶ φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν ἢ
 μὲν φύσις ἐκάστου τῶν μορίων τέταρτοι δυνάμεισι χρωμένη,
 ἑλκτική τε τοῦ οἰκείου καὶ καθεκτική τοῦ αὐτοῦ καὶ πρὸς
 ταύτῃ πιπτική καὶ τετάρτη τῶν ἀλλοτρίων ἀποκριτική,
 ἐκάστου δὲ τῶν φαρμάκων τὸν οἰκίον ἐκτὶς χυμὸν ἐπι-
 σπόμενον ἔστι. καλῶς δὲ προσέθηκε τῷ λόγῳ, τὰ δὲ πολ-
 λὰ ἀνέφυγε. καὶ χρή τοῦτο διδαχθῆναι παρὰ τῆς ἐμπει-
 ρίας, ὥς αἱ μεταρρύσεις ἄλλοι εἰς ἄλλο μόριον τῶν χυμῶν
 ὀλιγάκις γίνονται. τὰ πλείω δ' ἡσυχάζει καὶ μένει καθ' ἐν

oportet, neque ante coctionem medicari. Tunc enim jam
 naturam quoque habemus evacuationis auxiliatricem; ipsa
 namque post coctiones tum humores secernere tum quod
 supervacaneum est, quo tempore etiam fiunt crises, ex-
 pellere conspicitur. Verum quum ipsa perfecte movet,
 nullo opus est medicamento; quum vero inoderatius ac
 imbecillius agit quod deest, id medicamenti nobis ad-
 jiciendum est, quo ab utroque vexantis humoris fiat eva-
 cuatio, natura quidem expellente, medicamento vero at-
 trahente. Demonstratum enim a nobis est in commenta-
 riis de naturalibus facultatibus singularum partium natu-
 ram quatuor uti facultatibus, familiaris alimenti attractrice
 ejusdemque retentrice, praeterea coctrice et quarta alie-
 norum expultrice. Singula vero medicamenta proprium
 ac familiarem sibi humorem attrahunt. Recte autem tex-
 tus addidit: *Sed plerumque non turgent*, idque ab expe-
 rientia discendum, humorum transfluxus ab alia in aliam
 partem raro contingere, sed quadam in parte frequentius

Ed. Chart. IX. [39. 4.]

Ed. Bas. V. (234.)

τι μόνον, ἐν ᾧ καὶ πείττονται παρ' ὅλον τοῦ νοσήματος χρόνον ἄχρι λύσεως. χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι ἐν τισὶ τῶν ἀντιγράφων ὁ ἀφορισμὸς οὗτος οὐ γέγραπται, κατὰ μέντοι τὸ περὶ χυμῶν ἐν ἀπυσι γέγραπται.

Τὰ χωρίσματα μὴ τῇ πλήθει τεκμαίρεσθαι, ἀλλ' ὡς ἀν χωρίῳ οἷα δὲ καὶ γέρει εὐφρόως καὶ ὅσον δὲ μέχρι λιποθυμίας ἄγειν καὶ τοῦτο ποιεῖν, ἢν ἐξαγείῃ ὁ νοσήων.

[40] Εἰδ' ὑπὸ δύσεως εἰδ' ὑφ' ἡμῶν ἡ κίνωσις γίνετο, χρὴ πάντως αἰετᾶται τι μέρος αὐτῆς· ὡς γὰρ τὴν ποιότητα κατὰ τὴν λυποῦντα χρὴ κινεῖσθαι χυμὸν, οὕτω δηλοῦν καὶ τὴν ποσότητα ἡμῶν πλήθει τοῦ λυποῦντος ἀρμόζειν. ἀλλὰ τίς μὲν ποιότητος τὰς διαγνώσεις ἡμπερθεὶν εἰπομεν, ἥτινα τὸν ἀφορισμὸν ἐξηγούμεθα, οὐ ἢ ἀρχὴ, ἐν τῇσι παραχῆσι τῆς κοιλίας καὶ τοῖσι ἐμέτοισι. ποσότητος

immorari ac consistere, in qua etiam toto morbi tempore adusque ejus solutionem ipsi concoquantur, scire vero oportet quibusdam in exemplaribus hunc aphorismum scriptum non esse; in libro autem de humoribus passim scriptum inveniri.

XXIII.

Quae vacuantur, copia conjectanda non sunt; sed si qualia oportet prodeant ac aeger facile ferat. Atque ubi ad animi defectionem usque educendum est, id moligendum.

Sive a natura sive a nobis vacuatio fiat, quandam ipsius mensuram omnino praescripisse oportet. Quemadmodum enim molestus humor pro qualitatia ratione vacuandus est, sic profecto vacationis quantitas vexantis humoris copiae congruat oportet. Verum qualitatia quidem dignotiones supra diximus, quum aphorismum interpretaremur, cujus est initium; In alvi perturbationibus

(Ed. Chart. IX. [40.])

Ed. Bas. V. (234.)

ὅς οὐδὲν τοιοῦτον ἔχοντες εἰπεῖν γνώριμα· διὰ τοῦτο οὐκ ἐπ' αὐτῆς ἔδωκεν ὁ Ἱπποκράτης ἡμῖν κοιτῆριον τὴν εὐφροσύνην· εἰ μὲν γὰρ τὸ πλεονάζειν ἐκκενόισι, κοινώτερον ταῦτο τὸν κάμνοντα καὶ εὐφροώτερον ἀνάγκη γίνεσθαι· εἰ δὲ τι καὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐκκρίνοιτο, καταλύεσθαι τε καὶ ἀρροιστεῖν αὐτοῦ τὴν δύναμιν αἰσθάνεσθαι τε δυσφορίας, ὥστε μὴ τῇ προχείρῳ φαντασίᾳ τῆς ποσότητος τῶν κινουμένων προσαίνειν τὸν νόον, ἀλλὰ τοῖς εἰρημένοις δύο γνωρίσμασι, εἰ οἷα δὲ κινουῦνται καὶ εἰ μετ' εὐφορίας· τὸ δ' ἐφεξῆς εἰρημένον ἐπ' αὐτοῦ, τὸ καὶ ὅκου δὲ ἄγειν μέχρι λιποθυμίας, ὥρθως μὲν λείκεται· προσηγγράφει δὲ χρὴ τὰ γνωρίσματα τῆς χρηστεως· ἐπεὶ τοίνυν ἐκεῖνος οὐκ εἶπεν ἡμεῖς εἰς ὧν αὐτῇ τε τῇ πέτρᾳ καὶ τῷ λόγῳ δοκοῦμεν εὐρηκέναι τὰς διαθέσεις, ἐφ' ὧν ἀρμόττει τὸ μέχρι τῆς λιποθυμίας κινεῖν ἐρρῶμεν· καὶ πρῶτον γε τὸ μέχρι ποίας λιποθυμίας εἰρητας ἐπ' αὐτοῦ διορίσασθαι δίκαιον· οὐ

et vomitionibus. Quantitatis vero nullum tale, quod dici debeat, indicium habemus. Quare de ipsa quantitate euphoriam ferendive facilitatem certum indicium, statuit deditque Hippocrates: nam si humor redundans vacuetur, tum levius tum facilius aegrotantem habere necesse est. Quod si quis etiam ex iis qui secundum naturam sunt excernatur, tunc aegrotantis vires dissolvi ac debilitari, ipsamque ferendi difficultatem sentire oportet. Quare non temerarie vacuandorum quantitatis phantasiae mens adhibenda est, sed duobus commemoratis indicibus, si qualia oportet et cum euphoria vacuentur. Quod autem deinceps ab ipso dicitur, atque ubi adusque lipothymiam ducendum est, recte quidem pronunciatum est, sed ejus usus adscribenda sunt indicia. Quae quum ille non protulerit, nos ex quibus tum ipsa experientia tum ratione videmur affectus invenisse, in quibus adusque lipothymiam vacuare conveniat, docebimus. Ac primum ad qualem usque lipothymiam ab ipso dictum fuerit distinguere oportet. Ne-

Ed. Chart. IX. [40.]

Ed. Basf. V. (234. 235.)

γὰρ δὴ τὰς γε τοιαύτας λέγει λιποθυμίας, ὅσαι φασθύν-
ταιν ἐκείναι τῶν καμνόντων ἢ τὴν τῆς γλῆσδος διαίρεσιν, ἢ το
τοιοῦτον ἄλλο βοήθημα γίνονται. οὐ μὴν οὐδ' ὅταν ἐν τῇ
σπύρματι τῆς γαστρὸς ἐπάρχῃσι δακνύεισι χυμοὶ τινες,
ἦτοι πρότερον ἠθροισμένοι κατ' αὐτὴν ἢ κατὰ τὴν τοῦ
βοηθήματος χοῆσιν. συρρύνειντες λιποθυμίας παράσχον. λιπο-
θυμοῦσι μὲν γὰρ καὶ τότε, οὐ μὴν ἱκανόν γε μέτρον κενώ-
σεως ἢ τοιαύτη λιποθυμία, πρὸ τοῦ θάνατος ἐνίο- (235)
τε γινομένη, καθάπερ καὶ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ διαναστῆναι τε
καὶ καθίσαι πολλάκις ἐλιποθυμήσαν τινες τῶν πυρετιόν-
των, διὸ δὴ καὶ κατακειμένους αὐτοὺς φλεβοτομοῦμεν. ἢ
τοίον κατὰ τὸν λόγον τῆς κενώσεως ἐπιγεγνομένη λιποθυ-
μία νῦν εἴρηται. πρὸς Ἰπποκράτους μέτρον γινομένη τῆς
κενώσεως, ἐπὶ τε μεγίστων φλεγμονῶν καὶ πυρετῶν διακαε-
στάτων καὶ ἀλγημάτων σφοδρωτάτων. χρὴ δέ, ὡς καὶ αὐτὸς
εἶπεν, ἐξωμένης τῆς δυνάμεως ἐπιχειρεῖν ἐπὶ τοσοῦτον κε-
νοῦν καὶ ἡμῖς πάνυ πολλάκις πεπειράμεθα τῶν τοιούτων
κενώσεων ἰσχυρῶς ὠφελουσῶν. ἐν τε γὰρ τοῖς θερμοτάτοις

que enim sane eas dicit lipothymias, quae metuentibus
interdum aegris aut venae sectionem aut aliud ejusmodi
auxilium oboriuntur; neque etiam quum in ore ventriculi
quidam humores mordaces fuerint vel prius in ipso col-
lecti vel qui in eo remedii usu in ipsum confluerint,
lipothymiam excitant; tum enim et in lipothymiam ruunt,
non tamen hujusmodi lipothymia satis idoneus est vacua-
tionis modus, quae nonnunquam priusquam deceat obori-
tur, veluti quibusdam febricitantibus, qui et inter assur-
gendum et desidendum in lipothymiam multoties proci-
derunt, propterea ipsis resupinis jacentibus venam secamus.
Ea igitur quae vacationis ratione succedit lipothymia, nunc
ab Hippocrate sancita est mensura vacationis, in maxi-
mis inflammationibus; in febribus ardentissimis et vehe-
mentissimis doloribus. Verum, ut et ipse docet, constan-
tibus ac firmis viribus ad tantam vacationem studio pro-
vedendum est nusque saepius hujusmodi vacationes prodesse
plurimum experientia didicimus. In ardentissimis liquidem

Ed. Chart. IX. [46. 41.]

Ed. Bas. V. (235.)

πυρετοῖς ἢ μέχρι λειποθυμίας φλεβοτομία κατὰ ψυξίν τε πυραυχῆμα τῆς ὅλης ἔξωσιν ἐργάζεται καὶ σβέννυσσι τὸν πυρετὸν. καὶ δὴ καὶ ἡ γαστήρ διαχωρεῖ τοῖς πλείστοις καὶ ἰδρωτὶς προχέονται, καὶ τινες αὐτῶν ἐπὶ τούτοις ἐπαύσαντο τελείως. ἄλλοι δὲ μετὰ τὴν αἰγληθέντες ἐνέκωσαν τὸ σφαιδρὸν τοῦ [41.] νοσήματος. ἐν τε ταῖς μεγίσταις φλεγμοναῖς καὶ ταῖς ἰσχυρατάταις ὀδύναϊς οὐδὲν οἶδα μείζον βοήθημα τοῦ μέχρι λειποθυμίας ἐκκεῖναι, διορισάμενος εἴτε φλεβοτομεῖν, εἴτε καθαιρεῖν ἄχρι λειποθυμίας προσήκει, καθότι δεδήλωται ἐν τοῖς περὶ φλεβοτομίας ὑπομνήμασιν.

καὶ.

Ἐν τοῖσιν ὀξείαις πάθεσιν ὀλιγάκις καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς φαρμακείας χρῆσθαι καὶ τοῦτο προεξεκρινήσαντας ποιεῖν.

Ὀλίγον ἔμπροσθεν εἰρημῆς, πέποντα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν μὴ αἰμᾶ, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἣν μὴ ὀργῇ, τὰ δὲ πολλὰ

febris ad lipothymiam usque phlebotomia illico tum universum corporis habitum refrigerat tum febrem exstinguit; quamplurimis etiam alvus deiecit et sudores profuse manant, quas ob res eorum nonnulli febre omnino sunt liberati, alii magnopere adjuvi, morbi vehementiam resciderunt. In maximis etiam inflammationibus et vehementissimis doloribus nullum majus novi remedium ad usque lipothymiam vacatione; prodita tamen distinctione an ad usque lipothymiam sanguinem detrahere, an vero purgare deceat, quemadmodum in commentariis de venae sectione declaratum est.

XXIV.

In morbis acutis raro et per initia purgantibus medicamentis utendum idque circumspectantibus faciendum est.

Paulo ante dixit: concocta medicamentis educenda ac movenda sunt, non cruda, neque per initia, nisi turgeant,

Ed. Chart. IX. [41.]

Ed. Bas. V. (235.)

σὺν ὀργῇ. νῦν οὖν καὶ ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς μόνων τῶν
ὀξείων νοσημάτων ἐγχαίρει ποτε καθάρσιν ποιήσασθαι συμ-
φέρουσιν ἐδίδαξεν ἡμᾶς. ἐν μὲν γὰρ τοῖς χρονίοις αὐτὴ
χρὴ τὸν πεπασμὸν ἀναμένειν· ἐν δὲ τοῖς ὀξείοις, ὅταν ὀργῇ
καὶ κατ' ἀρχὴν οὐδὲν τε φαρμακεύειν καὶ τοῦτο αὐτὸ προῖξαι
μετὰ πολλῆς εὐλαβείας καὶ περισκέψεως. ὅθεν μοι δοκεῖ ὁ
Ἱπποκράτης καλῶς προσθεῖναι καὶ τοῦτο προειπευκρινήσαν-
τας ποιεῖν. εἴτε γὰρ προδιασκευάμενος ἐπιμιλῶς, εἴτε
προπαρασκευάσας τὸν ἄρρωστον, εἴτε τὴν ἐνδεχομένην ὑ-
κρίνιαν ἀναμένειν, εἴτε καὶ τινα τούτων, εἴτε καὶ πάντα
σημαίνει τοῦτομα, τὴν εὐλάβειαν αὐτοῦ τὴν περὶ τὰς τοιαύ-
τας καθάρσεις ἐδιδάσκονται σαφῶς. κίνδυνος γὰρ οὐ μικρὸς
ἐν ὅττι νοσήματα κακῶς φαρμακεῦσαι, τῇ πάντα μὲν τὰ
καθαίροντα φάρμακα θερμὰ ταῖς δυνάμεσιν εἶναι, δεῖσθαι
δὲ τὸν πυρετὸν, ἢ πυρετός ἐστι κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον,
οὐχ ὅπως τῶν θερμαινόντων καὶ ξηραίνοντων, ἀλλὰ τῶν
ἐναντιωτάτων αὐτοῖς, τοιούτοις τῶν ὑγραίνοντων τε καὶ ψυ-

*sed plerumque non turgent. Nunc autem et per initia
morborum acutorum dumtaxat posse nonnunquam nos pur-
gationem quae conferat moliri docet. Nam in diuturnis
morbis semper morbi coctionem expectare oportet; in
acutis vero quum turgent, etiam in principio purgare fas
est et hoc ipsum cum cautione et circumspectione facere.
Unde mihi videtur Hippocrates recte adjecisse: idque cir-
cumspectantibus faciendum. Sive enim accuratam prae-
meditationem prius factam, sive aegroti praeparationem,
sive recti, prout conceditur, iudicii expectationem, sive
ex his aliqua, sive etiam omnia id vocabulum significet,
summam ipsius cautionem in ejusmodi purgationibus ma-
nifeste prodit. Periculum enim non leve est in acuto
morbo male purgatione medicari, quod omnia purgantia
medicamenta facultatibus sint calida; febris vero, quate-
nus febris est et sui ratione, non calefacientibus atque
exsiccantibus, sed his maxime contrariis, hoc est hume-
ctantibus et refrigerantibus indigeat. Non igitur ob*

Ed. Chart. IX. [41. 42.]

Ed. Bas. V. (235.)

χόντων. οὐκοῦν οὐδ' αὐτῆς ἕνεκα τῆς πυρώδους θερμότητος ἢ καθάρσις ἡμῖν παραλαμβάνεται. ταύτην γὰρ ἴσμεν ὅσον ἐφ' ἑαυτῇ βλαπτομένην, ἀλλὰ τῶν ἐργαζομένων αὐτὴν ἕνεκα χυμῶν. χρηὴ τοίνυν μείζονα τὴν ωφέλειαν ἐκ τῆς τῶν λυπούντων χυμῶν κινώσεως γίνεσθαι τῆς βλάβης, ἣν ἐξ ἀνάγκης λαμβάνεται τὸ σῶμα πρὸς τῶν καθαιρόντων φαρμάκων. ἔστι δὲ ἡ ωφέλεια μείζων, ἢ ἂν ἀλέπως τε καὶ πᾶς ὁ βλάπτων καὶ λυπῶν ἐκκερωθῇ χυμός. ἵνα δὲ τοῦτο γίνηται, πρῶτον μὲν δεῖ προσκίψασθαι εἰ ἐπιτηδείους ὁ κάμνων ἔχει πρὸς τὴν τοιαύτην καθάρσιν, οἱ γὰρ ἐξ ἀπεισιῶν πολλῶν ἢ γλισχρῶν ἢ παχέων ἰδισμάτων, ὥσπερ δὲ οἷς καὶ ὑποχόνδρια διατεταμένα περὶσσηται ἢ [42] ὑπερβαλλόντως ἔσσι θερμὰ καὶ πυρώδη καὶ οὖρα, καὶ τις αὐτῶν τῶν σπλάγχνων φλεγμονή, πάντες οὗτοι πρὸς τὰς καθάρσεις ἀνεπιτήδαιοι. χρηὴ τοίνυν ἀπεῖναι τε ταῦτα καὶ τοὺς χυμούς ὥς ἐνὶ μάλιστα τοῦ κάμνοντος εὐρουστάτους εἶναι, τουτέστι λεπτούς καὶ ἥκιστα μείζοντας γλισχροῦς τε καὶ ἀναεπιταμένους τε τοὺς πόρους, δεῖ ὧν ἡ καθάρσις μέλλει

igneum febris calorem purgatio nobis instituitur, hanc enim scimus pro sui facultate nocere, sed propter humores febrem efficientes. Quare maiorem ex infestantium humorum vacuatione utilitatem consequi oportet quam sit laesio aut noxa, quam ex purgantibus medicamentis necessario corpus accipit. Major autem est utilitas, si et citra molestiam et totus humor noxius et infestans vacuatus fuerit. Quo vero hoc fiat, primo considerandum est, an aegrotus ad huiusmodi purgationem idoneus existat. Qui namque cruditatibus ex multis aut lentis aut crassis eductis laborant, quibus itidem flatibus hypochondria distenta sunt aut urinae supra modum calidae et igneae aut hic aliqua viscerum inflammatio, hi omnes ad purgationes inepti sunt. Haec itaque abesse oportet; aegrotantis quoque humores quam potest fieri maxime fluxiles, hoc est tenues minimeque lentoris participes, apertos denique refferatosque esse docet metus, per quos pur-

Ed. Chart. IX. [43.]

Ed. Bas. V. (235.)

γενέσθαι καὶ μηδεμίαν ἔμφραξιν ἔχοντας. ταῦτα γὰρ καὶ ἡμεῖς προπαρασκευάζομεν, ἐπειδὴν μέλλομεν καθαιρεῖν τινὰ καὶ τοῦτο ἐστὶν αὐτὸ τὸ ὕψ' Ἱπποκράτους εἰρημέ-
τον ἐν ἐκείνῳ τῷ ἀφορισμῷ. τὰ σώματα χρὴ ὅκου τις βούλεται καθαιρεῖν, εὐροα ποιεῖν. ἀλλ' ἐν γε τοῖς ὀξείσι νοσήμασι κατ' ἀρχὰς εὐθὺς, ἥτοι περὶ τὴν πρώτην ἡμέ-
ραν ἢ οὐκ ἔξω τῆς δευτέρας μελλόντων ἡμῶν χρῆσθαι ταῖς καθάρσεσιν, ὅταν ὀργῇ, τὴν τοιαύτην παρασκευὴν οἷα ἔγχωρεῖ γενέσθαι, πλὴν εἰ μὴ ἄρᾳ τις σφοδρὰ καιρὸν, μελι-
κρατον δοῦναι πείν, ἐναφρησίας ἐκσώπου τι ἢ ὑριγάνου, ἢ τραγοριγάνου ἢ θύμου ἢ γλήχωνος, ἢ τινος τῶν οὖ-
τως λεπυνόστων χυμῶν, ὥστ' ἐκλόγως εἶπεν ὀλιγάκις ἐν τοῖς ὀξείσι νοσήμασι κατ' ἀρχὰς ἵσσεσθαι χρειαὶ ἡμῖν φαρ-
μακείας, τῷ μῆτε πολλάκις ὀργῇ ἐν ἀρχῇ τοὺς λυποῦντας χυμοὺς μῆτ', εἰ καὶ τι τούτων ὑπάρχει, τοῦ νοσούντος ἐπι-
τηδείου πρὸς τὴν καθάρσιν ἔχοντος, ἀλλὰ μὴδὲ καιρὸν ἡμῖν παρέχοντος τοῦ νοσήματος, ἐπιτηδείον αὐτὸν παρασκευάσαι.

gatio fieri debeat, omnique obstruptione liberos. Nam ista nos quoque antea praeparamus, quum aliquem fumus purgaturi. Atque id ipsum est quod illo in aphorismo ab Hippocrate pronuntiatur: corpora quum quis purgare ve-
lit, ea meabilia faciat oportet. Verum in acutis morbis per initia statim vel circa primum diem aut non ultra secundum, si purgantibus medicamentis usuri simus, tur-
gente ad excretionem materia, ipsam praeparationem fieri non conceditur, nisi quis fortassis melicrati propi-
nandi occasionem nanciscatur, in quo hyssopi nonnihil aut origani aut tragorigani aut thymi aut pulegii aut huiusmodi humores attenuantium aliquid incoxerit. Quare non citra rationem effatus est raro in morbis acutis per initia purgantis medicamenti nobis usum fore; tum quod neque vexantes humores per initia crebro turgeant, tum quod etiam si quid horum exisset, aeger tamen ad purga-
tionem ineptus habeatur, imo neque morbus occasionem nobis ad idoneam aegrotantis praeparationem praebeat.

καί.

Ἦν οἷα δὲ καθαίρεσθαι καθαίρωνται, συμφέρει τε καὶ εὐ-
κόρως φέρονται, τὰ δ' ἐναντία δυσχερῶς.

Φανερῶς οὗτος ὁ ἀφορισμὸς ἐν ἐκείνῃ περιέχεται καθ' ὃν ἔλεγεν· ἐν τῇσι ταραχῇσι τῆς κοιλίης καὶ τοῖσιν ἐμέτοις τοῖσιν αὐτομάτως γινόμενασιν, ἣν μὲν οἷα δὲ καθαίρεσθαι καθαίρωνται, συμφέρει τε καὶ εὐκόρως φέρονται, ἣν δὲ μὴ τὰναντία. ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον τοῦ βιβλίου περὶ τῶν ἐκ τοῦ ἐστροῦ γινόμενων διέλεγοι καθάρσεων καὶ σχεδὸν ἅπαντας εἰρηκε τοὺς ἀναγκαίους διορισμούς, οὐκ ἄνεστιν οὐδὲ ταῦτα προσθεῖναι τὸν ἀφορισμὸν, οὐδὲν μὲν διδάσκοντα νεώτερον, ἀντιμνησκόντα δὲ ὡς ἐμπροσθεν ἐν ἐτέρῳ χωρίῳ τοῦ βιβλίου, περὶ τῶν αὐτομάτων κινήσεων προσηρήκει, πρὸς τῶν κἀνταῦθα συμπληρωθῆαι τὸν περὶ τῶν καθάρσεων ἅπαντα λόγον.

XXV.

Si quae purgari decent purgentur, tum confert, tum aegri facile ferunt; si vero contraria, difficile.

Hic aphorismus in illo plane continetur, in quo dicebat: In alvi perturbationibus et vomitionibus quae sponte oboriuntur, si qualia purgari oportet purgentur, confert et facile ferunt; sin minus, contra. Verum quum hac in libri parte de purgationibus a medico instituendis differeret ac propemodum omnes ad id necessarias distinctiones recensuisset, non piguit ipsum hunc quoque aphorismum addere, qui sane nihil magis novum edocet, sed ad memoriam revocat ea quae prius in alia libri parte de spontaneis vacuationibus enunciaverat, ut hoc etiam in loco totus sermo de purgationibus esset absolutus.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ
ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟΥΣ
ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

Ed. Chart. IX. [43.]

Ed. Bas. V. (236.)

α.

[43] (236) Ἐν ᾧ νοσήματα ὕπνος πόνον ποιεῖ, θανάσιμον, ἢν δὲ ὕπνος ὠφέλη, οὐ θανάσιμον.

Ὅτε μὲν ὁ πόνος αὐτῷ βλάβην σημαίνει νῦν εὐδηλον ἐκ τῆς ἀντιθέσεως. φησὶ γάρ, ἢν δ' ὕπνος ὠφέλη, οὐ θανάσιμον. οὗσης δὲ διττῆς τῆς ἐξ ὕπνου βλάβης τῆς

HIPPOCRATIS APHORISMI ET
GALENI IN EOS COMMEN-
TARI.

I.

Quo in morbo somnus laborem facit, letale; si vero juvat somnus, non letale, et de utriusque causis et affectibus.

Quod sane labor ipsi nunc laesionem significet ex antithesi constat. Ait enim: *si vero somnus juvat, non letale.* Quum autem duplex sit ex somno laesio, altera

Ed. Chart. IX. [43. 44.]

Ed. Basf. V. (236.)

μὲν κοιτῆς, ὅταν ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν παροξυσμῶν, ὥς ἐπισημασίας ὀνομάζουσιν, οἱ καὶ [44] μνοντες κοιμηθῶσι, τῆς δ' ἰδίας, ὥς ἐπὶ τινων τοσημάτων, ὅταν ἐν ἄλλῳ τινὶ καιρῷ, περὶ ταύτης αὐτὸν ἡγετίον λῆγειν. ἐκείνη γὰρ οὕτε θάνατον οὐκ ἄλλο τι σημαίνει θειρόν, ἐπομένη τῇ κρίσει τοῦ καιροῦ. συνιένουσι γὰρ εἰς τὸ βάθος τοῦ σώματος ἐν ταῖς τῶν παροξυσμῶν ἀρχαῖς, ἥτοι θειρώσι πᾶσα καὶ οἱ χυμοὶ, καθάπερ αὐτὸς ἐδίδαξε, καὶ πολλοὶ ἐφ' ὧν ἥτοι φρίκη τις ἢ ῥίγος ἢ ψύξις τῶν ἔξω μερῶν ἰσχυρὰ γίνεται. καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῖς χρονίζει τὰ συμπτώματα κοιμηθεῖσιν ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ μόγις ἐπὶ τὴν ἀκμὴν οἱ πρῆτοι παραγίνονται. καὶ εἰ, δὴ τις εἴη γλεγμονὴ περὶ σπλάγχνων, ἐκότες αὖξεται· καὶ εἰ χυμοὶ τινες εἰς τὴν γαστέρα ἐνέβρουνσι, οὐχ ὁμοίως πέττονται, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἔπνοις, ἀλλὰ πολλῷ πλείους γίνονται, διακρινόντες ἄπειτοι. διὰ ταῦτά τοι καὶ παρακλινομένης τοῖς κείμενοις ἐργηγορεῖναι τηλικαῦτα τὴν ἐπὶ τῆς ἐργηγορείας ἐπὶ τὰ ἐκτὸς πορὰν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ αἵματος καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς

communis, quum in principiis accessionum, quas epifemalias nominant, aegroti dormierint; altera propria, ut in quibusdam morbis, quum in alio tempore de posteriore laefione ipsum loqui augurandum est. Prior namque illa neque mortem, neque quidquam aliud metuendum significat, quum temporis naturam sequatur. In principiis siquidem accessionum tum calor universus, tum humores in profundum corporis coguntur, quemadmodum ipse docuit, et magis in quibus aut horror quidam aut rigor aut vehemens partium exteriorum refrigeratio contingit; ipsisque propterea, si in accessionum principiis dormierint, symptomata diuturniora sunt et vix febres ad vigorem perveniunt. Et sane si qua subit viscerum inflammatio, ipsam augeri par est et in ventrem si qui humores confluant, non peraeque ac per alios somnos concoquantur, sed plures cumulantur crudi ac incocti permanentes. Quas ob res etiam tum aegrotantibus imperamus ut vigilent, motum qui per vigiliam foras sit, spiritus sanguinis et

Ed. Chart. IX. [44.]

Ed. Bas. V. (236.)

θερμασίας, αντιτάττοντες ὡς μέγιστον ἴαμα τῇ κατὰ τὰς ἐπισημασίας ἐπιγενομένη πρὸς τὸ βάθος αὐτῶν φαρᾶ. διὸ καὶ φαίνεται ἂν τις οὐκ ἀλόγως μὲν αὐτὰς τὰς βλάβας ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ γίνεσθαι τῇ φύσει τοῦ παροξυσμοῦ, κωλυόμενας δὲ ὑπὸ τῆς ἐργηγόρσεως, ἐπειδὴν δὲ καὶ ταύτης στερηθῶσιν αἱ κάμνοντες, ἐναργιστέραν ἴσχιν τὴν βλάβην, οὐχὶ τῷ προσέρχεσθαι τινα διὰ τὸν ὕπνον ἑτέραν βλάβην, ἀλλὰ τῷ τὴν ἐκ τῆς ἐργηγόρσεως ὠφέλειαν ἀπογίνεσθαι. οὗτος μὲν οὖν ὁ λόγος ἐπιδείκνυσσι μηδεμίαν ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν παροξυσμῶν βλάβην ἐξ ὕπνου γινομένην, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο μόνον, ἀπουσίαν ὠφελείας· ὁ δ' ἕτερος λόγος ὁ καὶ τοῖσις ὕπνοις συγχωρῶν ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ βλάβην ἐργάζεσθαι τὴν διδασκαλίαν φησὶ γίνεσθαι νῦν. Ἰπποκράτης περὶ τῶν ἐν ἄλλοις καιροῖς ὑπνούντων, οἷς ἀκολουθεῖ τοῦ πῖπαι ἐναργῆς τις ὠφέλεια καὶ μάλιστα ὅταν ἐν ταῖς παρρημαῖς γεννηθῶσιν. ὠφελοῦσι μὲν γὰρ ἐναργῶς ἐνίστη καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἀκμὰς γινόμενοι, καὶ ποιεῖ καὶ τοῖς τῶν ἀναβάσεων τῶν γινομένων ἐν τοῖς ἐσχάτοις, ὅσαι συνά-

infiti ipsas caloris tanquam maximum praesidium ei motioni opposcentes, quae eorundem intro aut in altum per accessionum accedit initia. Quare non citra rationem dixerit quispian ipsas laesiones per id tempus ex accessionis quidem natura accidere, sed vigilia prohiberi. Quum autem hac quoque privati fuerint aegroti, laesionem sentiunt manifestiorem, non quod altera per somnum accedat laesio, sed quod absit quae ex vigilia oboritur, utilitas. Haec itaque ratio nullam ostendit fieri in accessionum principiis ex somno laesionem, sed hoc ipsum dumtaxat utilitatis absentiam. Altera vero ratio quae concedit ex somno fieri hoc tempore laesionem, asserit nunc Hippocraticam doctrinam de iis esse qui aliis temporibus dormiunt, quos omnino comitatur manifesta quaedam utilitas ac maxime quum in declinationibus contigerit: nam interdum in ipso etiam vigore obrepens somnus manifeste juvat; nonnunquam etiam in incrementi postremo quod vigori copulatur. Verum omnium utilitatum manifestissima

Ed. Chart. IX. [44. 45.]

Ed. Basf. V. (236.)

πτονται ταῖς ἀκμαῖς, ἀλλ' ἡ πασῶν ἐπαρξισιότης τῶν ὠφελειῶν ἐν ταῖς παρακμαῖς γίνεται· καὶ τοῖον καὶ βλάπτοντες ἦντον μὲν ὀλέθριοι, κατὰ γε τὴν ἀκμὴν εἰσι καὶ τὴν αὐξήσει τοῦ παροξυσμοῦ, μάλιστα δ' ἐν ταῖς παρακμαῖς ὀλέθριοι γίνονται. ἐν ᾧ γὰρ ἐκέρσται τὸ ὠφελιμώτατον ἔστιν, εἰς πρὸς τῷ μηδὲν οἰφείλειν ἔτι καὶ βλάβη, θάνατον εἰκότως δηλώσει. βλάβαι δ' ἐξ ὑπνους εἰσὶν αἱ ταῖς ὠφελείαις ἐναντία, παραδείγματος χάριν τό τε τὸν πυρετὸν ἢ μὴ λύσθαι πρὸς αὐτῶν ἢ καὶ παροξύνεσθαι καὶ τὸ τὰς ὀδύνας ἐπιτείνεσθαι καὶ τὰ ῥεύματα πλείω γίνεσθαι καὶ τὰς φλεγμονὰς αὐξάνεσθαι· τινὲς δὲ καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ὑπνους φθέγγονται παρακοπτικῶς καὶ ἢ ἐξεγείρωνται, μέχρι πολλοῦ παρανοοῦσιν. ἐνίοις δὲ ἀρχὴ κώματος ἐν τῷ ὑπνῳ γίνεται καὶ μόγις ἀνίστανται νυκτόμενοι. συμβαίνει δὲ ταῦτα πάντα διὰ τὴν τῶν χυμῶν κακοήθειαν, οὗς, ὅταν μὲν ἰσχυρότερον ἢ τὸ ἔμφυτον θερμὸν ἡμῶν, ἐκπέττει κατὰ τοὺς ὑπνους· ὅταν δὲ ἀσθενέστερον, ἐνικήθῃ μὲν ὑπ' [45] ἐκείνων, βαρύνεται δ' ὑπ' αὐτῶν τὰ σπλάγχνα καὶ τοῖς εἰρημένοις ἀλίσκεται παθήμασιν ὁ ἄνθρωπος. αὐτὸς γὰρ τοῖς

est quae in declinationibus oboritur. Proindeque quum somni laedant, in vigore et accessionis incremento minus quidem exitiales sunt, maxime vero in declinationibus perniciosi. Nam quo tempore quidquam utilissimum est, si praeterquam quod nihil prodest, etiam laedat mortem ratione portendit. Ortas vero ex somno laesiones, ejusdem utilitatibus sunt contrariae. Exempli gratia, somno febres si non solvantur aut etiam exacerbentur et dolores intenduntur et fluxiones multiplicentur et inflammationes augeantur. Nonnulli vero inter dormiendum etiam delira loquuntur, qui expergesfacti diu in delirio perseverant. Quibusdam etiam initium comatis in somno fit, qui puncti vix excitantur. Haec autem omnia propter humorum malignitatem contingunt, quos quum nosse calor natus validior exstiterit, per somnos concoquit; quum vero imbecillior, ab illis evincitur ab iisque viscera gravescant et enarratis affectibus homo corripitur. Ipse namque Hip-

Ed. Chart. IX. [45.]

Ed. Basf. V. (236.)

ὁ Ἱπποκράτης βούλειαι τὸν μὲν ἐγρηγορία ἐξωθεν θερμότερον εἶναι, τὸν δὲ καθεύδοντα ἐναντίον, διδάσκων ἡμᾶς ὅπερ καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν φυσικῶν ἔδοξε, κατὰ τὰς ῥοπὰς τῆς ἐμφύτου θερμασίας ἐγρηγορεῖν τε καὶ ὕπνον γίνεσθαι. καὶ τοίνυν εἰκότως, ἐπειδὴν ἐν τοῖς σπλάγχνοις ἀθροισθὲν τοῦτο μὴ περιγίνηται τῶν τοσοῦτων αἰτιῶν, ὅλεθρον σημαίνει. περιγινόμενον μέντοι οὐδέποτε βεβαίως ἐστὶν ἀσφαλίας σημεῖον, πλὴν εἴ τις ὅσον ἐπὶ τούτῳ τῷ πάθει γὰρ σωθήσισθαι τὸν κάμνοντα, καθ' ἑτέραν διάθεσιν ἀπολίσθαι δυνάμενον. εἰ γὰρ δὴ φθάνοι φλεγμονή τις εἶναι καθ' ὅτιον τῶν κυρίων δύσλυτος, ἐγχαρεῖ τὸν οὕτως ἔχοντα τιθνήζεσθαι· ὥστ' ἀσφαλέστερον μὲν εἰπεῖν, ὅταν ἐξ ὕπνου γίνηται τις βλάβη, θανάσιμον εἶναι τὸ σημεῖον, ὅταν δ' ὠφέλεια, οὐ θανάσιμον. οἱ δ' ἐξ ὕπνων γίνονται τινες βλάβαι καὶ τοῖς τῶν ἐπιδημιῶν αὐτὸς ἐδήλωσεν εἰποῖν· ἐν τούτοις πολλοὶ κωματώδεις ἦσαν καὶ παράφοροι, οἱ δὲ ἐξ ὕπνου τοιοῦτοι ἐγίνοντο.

pocrates vult vigilantem hominem extrinsecus esse calidior-
rem, dormientem vero contrario modo se habere, intrin-
secus nimirum incallescere: id nos edocens, quod et aliis
quibusdam phylis visum est, pro nativi caloris intro so-
rasve motionibus somnum atque vigiliam fieri. Merito
igitur ubi calor in visceribus collectus causas morificas
nequit evincere, perneciem significat. Si tamen evicerit,
nondum certae salutis signum est, nisi quispiam dicat,
quantum ad hunc affectum attinet, aegrotum sospitem
evasurum, ex alio tamen affectu interire posse. Etenim
si qua inflammatio solutu difficilis aliquam partium prin-
cipum occupaverit, contingit aegrum qui ita se habeat
interire. Quare securius pronuntiandum est, quum ex
somno laesio quaedam oboritur, letale signum esse; quum
utilitas, non letale. Quod vero ex somnis quaedam ob-
oriuntur laesiones, ipsi in libris epidemiorum hisce verbis
declaravimus, in his multi erant soporati et mente tur-
bati, hi vero ex somno tales evadebant.

β.

Ὁκου παραφροσύνην ὕπνος παύει, ἀγαθόν.

Ἐάν τις ἀλλήλων εἴπωμεν ἀμφοτέρους τοὺς ἀφορισμοὺς, τοῦτόν τε καὶ τὸν προειρημένον, ὅλος ὁ λόγος γενήσεται τοιοῦτος ἐν ᾧ νοσήματι ὕπνος πόνον ποιεῖ, θανάσιμον, ἢ δ' ὕπνος ὠφέλει, οὐ θανάσιμον. ὅκου γοῦν παραφροσύνην ὕπνος παύει, ἀγαθόν. ἵνα δ' ὅλον παράδειγμα τι τῶν κατὰ μέρος ἐν ἐπιφύρῃ τῇ προειρημένῳ λόγῳ τῇ καθόλου, ὡς εἰ καὶ οὕτως εἴπω: ὅκου ὀδύνην ὕπνος παύει ἀγαθόν. ὅκου πυρετὸν ὕπνος ἀγαθόν. ἀλλ' ἤρκισθη τὸ κινδυνώδιστον εἰπεῖν, νόσημα μόνον. ἐναργέστερον γὰρ ἢ τῶν καθόλου λόγων ἀλήθεια διὰ τῶν τοιούτων ἐπιδείκνυται παραδειγμάτων.

γ.

Ὑπνος, ἀγρυπνίῃ, ἀμφοτέρω μᾶλλον τοῦ μετρίου γινόμενα κακόν.

II.

Ubi somnus delirium sedat, bonum.

Si utcumque aphorismum tum hunc tum superiorem inter se jungi ordine pronuntiaverimus, tota ejusmodi procedet oratio: Quo in morbo somnus laborem facit, letale; si vero somnus jubet, non letale. Ubi igitur somnus delirium sedat, bonum. Ut unum quoddam tanquam exemplum particulare antecedenti orationi universaliter enunciatae subjungeret, ac si ita diceret: Ubi dolorem somnus sedat, bonum. Ubi febrem somnus sedat, bonum. Ubi igitur inflammationem sedat somnus, bonum. Verum satis fuit periculosiorem morbum dumtaxat nominare. Universalium namque verborum veritas talibus exemplis magis elucet.

III.

Somnus et vigilia modum si excefferint, malum.

Ed. Chart. IX. [45. 46.]

Ed. Bar. V. (236, 237.)

Ἐκτίσις τῶν ἱατρῶν ἔδοξεν ἡ μὲν κρυπτική μᾶλλον τοῦ
μετρίου γεγενημένη κινδὺν εἶναι καὶ σημεῖον καὶ αἴτιον,
[46] οὐ μὴν γε ὕψος. αἶψι γὰρ τοῦτον ἀγαθὸν εἶναι καὶ
μηδὲ γίνεσθαι ποτε μᾶλλον τοῦ μετρίου, τοὺς πολλοὺς δ'
ἐξηπατηῆσθαι, τὰς κομμιτώδεις διαθέσεις ἀρχομένας, νομι-
ζόντας εἶναι ὕψος μακρὸν ἀλλὰ μαθόντες οὗτοι παρ' ἡμῶν
αἰς πρὸ τοῦ τὸ δυσδιέγερτον ἔχειν, οὕτω καὶ αἰσθητικῶν
εἶναι συγχωρεῖσθαι ὕψος ἀρθρῶς ὁμομακρῶς μακρῶν,
ὅταν τῷ χρόνῳ μόνῳ ἐπιβῇ τὴν κατὰ φύσιν συμμε-
τρίαν, οὐδέπω τὸ δυσδιέγερτον ἔχων. γίνεται δὲ ὁ τοιοῦ-
τος ὕψος ἐπὶ ψύξει τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ, τουτέστι τοῦ
ἐγκεφάλου, ἥτις ψύξις, ὅταν ἰσχυρὰ γενηθῇ, μετὰ μὲν
ὕψος τοῦ μετρίου τὰ λευκαῖα πάθη ποιεῖ, μετὰ δὲ
ἐξηρότητος τὰς καλουμένας καταλήψεις. οὕτω δὲ καὶ κρυ-
πτικαὶ γίνονται μὲν διὰ (237) θερμασίαν τοῦ πρώτου με-
τρίου τῶν αἰσθητικῶν, ἀλλ' ἥτοι κατὰ δυσκρασίαν μόνην ἢ
καὶ χυμοῦ χαλῶδους πλειοτάσαντος. αἱ δ' ἀποδιζέεις ἀπα-
των τῶν τοιούτων ἐν ταῖς ἡμετέραις εἰρηναῖαι πραγματεῖαις.

Ed. Chart. IX. [46.]

Ed. Basf. V. (236.)

καὶ δὲ ἀρκεῖ μόνον αὐτῶν λείχεσθαι τὰ κεφάλαια. καθάπερ δὲ μάχον τὸν ὕπνον διὰ παντός οἶονται ἔνιοι ἀνήμετρον γίνεσθαι καὶ μηδέποτε ὑπάρχειν ὕπνον ἄμετρον, οὕτως ἔνιοι πάλιν φασὶν ἀγρυπνίαν μηδέποτε γίνεσθαι μετρίαν, ἀλλ' εἶναι τοῦνομα μόνης ἀμετρίας δηλωτικὸν, ἐπιτελησμένοι τῆς τοῦ βίου συνηθείας, ὅτι καὶ κατὰ μέτρα λέγομεν, ἐνίοτε τοῖς μεγάλοις ἀπικθέντες. οὕτω γοῦν καὶ ἀγρυπνίαν ἀκούειν χρὴ μετρίαν ἐν ἰσῶ τῷ μικρᾷ.

δ'.

Ὁδὲ πλησμονή, οὐδ' ἰμὸς, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν ἀγαθὸν ὃ τι αὖ μᾶλλον τῆς φύσεως ἤ.

Πάλιν οὗτος ὁ λόγος, ὥσπερ ὁ προγεγραμμένος ἀφορισμός, ἐπὶ μιᾷ ὕλης ὁ αὐτὸς καὶ ἐπὶ πασῶν ἀποφαίνεται. τῆς γὰρ ὑγίης συμμετρίας οὕσης ἀνάγκη πάσας τὰς ἀμετρίας, ὅσαι μὲν ἐπὶ πλείστον ἀποκχωρήκασι τῆς συμμε-

sola eorum capita tetigisse. Quemadmodum autem nonnulli somnum semper fieri commoderatum arbitrantur, nec unquam incommoderatum: sic rursus quidam vigiliam nunquam esse commoderatam proferunt, verum eo nomine solam immoderationem significari; immemores vulgaris vitæ consuetudinis, qua et mala magnis interdum malis opposita moderata dicimus. Sic igitur et moderatam vigiliam peræque ac parvam audire nos oportet.

IV.

Non satietas, non fumes, neque quidquam aliud quod naturæ modum excedat bonum.

Hic rursus sermo, quemadmodum qui præcessit aphorismus, in una materia idem et in omnibus enunciat. Quum enim sanitas symmetris sit, omnes immoderationes, quæ plurimum a commoderatione recesserunt, jam mor-

Ed. Chart. IX: [14. 47.]

Ed. Bas. V. (235.)

τρίας, ἥδη νοσήματα ὑπάρχειν, ὅσαι δ' οὐδέπω τὸ μέγιστον πλείονος κέντηται νοσημάτων ἐνδείκνυσθαι γίνεσιν.

2.

Κόποι αὐτόματῃ φράζουσι νόσους.

Οὐ τῆς ἐκ τῶν κινήσεων ἀμετρίας ὄνομα ἐστὶν ὁ κόπος, ἀλλὰ τῆς ἐγγιστομένης διαθέσεως ἐν τοῖς [47] τῶν ζώων σώμασιν· οὐ γινόμενων γὰρ μνημονεύει κόπων, ἀλλὰ τῶν αὐτομάτων· ὅταν οὖν αὐτῷ κινήσεως τοιαύτη γίνηται διάθεσις, οὐ κόπος ἀπλῶς, ἀλλὰ κόπος αὐτόματος ὀνομάζεται· τριῶν οὖν ὄντων κόπων, ὡς ἐν τοῖς ὕμνοις εἰδείξαμεν, ἐλαφδους, τονώδους καὶ γλεγμονώδους τοῦ ἐκ τούτων συνεκτιθέμενου, ὁ μὲν πρῶτος αὐτῶν ἀπὸ κακοχυμίας, ὁ δὲ δεύτερος ὑπὸ πλησμονῆς, ὁ δὲ τρίτος ὑπ' ἀμφοτέρων ἅμα συνελθόντων πέφυκε γίνεσθαι· εἰδείχθη γὰρ οὕτω καὶ περὶ τούτων ἐν τῇ τῶν ὕμνιων πραγματείᾳ· εἰκότως οὖν οἱ αὐτόματοι κόποι νόσους ἀπαγγέλλουσιν.

hos esse, quae vero quod plurimum est nondum obtinuerunt, morborum generationem indicare necesse est.

V.

Spontaneae lassitudines morbos denunciant.

Non ex motionibus immoderatis nomen est lassitudo, sed obortae animalium corporibus affectionis. Non enim adventitias, sed spontaneas lassitudines commemorat. Quum igitur absque motu huiusmodi oboritur affectio, non simpliciter lassitudo, sed lassitudo spontanea nominatur. Quum autem tres sint lassitudines, ut libris de sanitate tuenda declaravimus, ulcerosa, tensiva et inflammatoria ex his composita, ipsarum quidem prima ex cacochymia, altera ex plenitudine, tertia ex utraque una coeunte ortum habet. Sic enim et de his in opere de sanitate tuenda demonstratum est. Quare merito spontaneae lassitudines morbos denunciant.

Ὁσίοι πονέοντες τε τοῦ σώματος τὰ πάλλα τῶν πόρων
μὴ αἰσθάνονται, τουτέοις ἡ γνώμη νοσεί.

Πόνους εἶσθιν ὀνομάζειν ἐνίοτε τὰς διαθέσεις αὐτὰς,
ἐν αἷς ὀδυνώμεθα. κατὰ τοῦτο γοῦν ἔλεγεν ἐν ταῖς ἐπιδη-
μίαις, ἐν Κρανῶνι αἱ μὲν παλαιαὶ ὀδύνας ψυχραὶ, αἱ δὲ
ναιαὶ θερμαί· οὐκ αὐτὰς δὴπον τὰς ὀδύνας θερμὰς καὶ
ψυχρὰς ὀνομάζων, ἀλλὰ τὰς διαθέσεις ἐφ' αἷς γίνονται· καὶ
τὴν οὖν ὡσαύτως εἴρηκε πόνους αὐτὰς τὰς διαθέσεις, ὅσαι
μετ' ὀδύνης γίνεσθαι πεφύκασιν, ἐρυσίπelas δηλονότι καὶ
φλεγμονὴν καὶ τραῦμα καὶ θλάσμα καὶ ῥήγμα καὶ σπᾶσμα
καὶ πῦν εἴ τι τοιούτων. ὧν ἴαν τις ὑπάρχοντος ὁ κά-
μνοιν ἀναίσθητος ἦ, τὴν γνώμην νοσεί, γνώμην δὲ λέγειν
ἢ διάνοιαν εὐδὲ εἰς τὰ παρόντα διοίσει.

VI.

*Qui aliqua corporis parte dolentes frequentius dolorem
non sentiunt, his mens aegrotat.*

Dolores interdum ipsas affectiones nominare consue-
vit, in quibus dolemus. Quo sensu in epidemiis loque-
batur: Cranoni vetusti dolores, frigidi, recentes, calidi;
non re ipsa dolores calidos frigidosve, sed morbos, qui-
bus dolores concitantur, ita nominans. Atque nunc eo-
dem modo dolores ipsas affectiones nominavit, quaecun-
que cum doloribus fieri consuevere, quemadmodum erysi-
pelas, phlegmonem, vulnus, fracturam, rupturam, vulso-
nem et quidquid est ejusmodi; quorum si quod quum
adest aegrotus non sentiat, ejus mens aegrotat. Mentem
autem dicere aut intelligentiam nihil in praesentia refert.

Τὰ ἐν πολλῷ χρόνῳ λεπυνόμενα σώματα νωθρῶς ἐκινῶ-
τρέγειν δεῖ, τὰ δ' ἐν ὀλίγῳ ὀλίγως.

Τὰ μὲν γὰρ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ λεπυνόμενα σώματα κε-
νοῦσι τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν πνευματιῶν, οἱ συντηγεῖ τῶν στε-
ριῶν πίπονθε τοῦτο. τοῖς δ' ἐν πλείονι χρόνῳ λεπυνθεῖ-
σιν ἐκτῆκονται μὲν αἱ σάρκες, ἰσχνὰ δὲ γίνονται καὶ τὰ
ἄλλα, δι' ὧν ἢ τε πέψις τῶν ζώων ἐπιτε- [48] λείται καὶ
ἢ ἀνάδοσις καὶ ἢ ἐξαιμάτωσις καὶ ἢ θρέψις, ὥστε οὐ
δυνήσεται τοσούτην κατεργάσασθαι τροφήν, ὅσης δεῖται τὸ
σῶμα. διὰ τοῦτ' οὖν ἐν χρόνῳ πλείονι χρὴ τὰ τραιῦτα
ἀνατρέφειν καὶ λεπτιῶς, ὅπερ ὠνόμασε νωθρῶς. ἐφ' ὧν δὲ
μύνα ἐκινῶθῃ τὰ ὑγρά καὶ τὰ πνεύματα, ἐπὶ τοσέτων διὰ
ταχίων ἀνατρέφειν ἰγχωρεῖ καὶ ἄκρος, εὐθαρόφουκας τῇ τῶν
στεριῶν ἐρώσει. τὸ δ' ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ ἀπορισμοῦ
διχῶς γίγνεται καὶ σημαίνει ταυτὸν, ἂν τε ὀλίγῳ κατὰ δο-

VII.

Quae diuturno tempore attenuatur corpora, sensim reficere oportet; quae pauco, paucies.

Equidem quae pauco tempore extenuantur corporum,
id humorum et spirituum evacuatione, non solidarum par-
tium colliquatione perpessa sunt. Extenuatis autem longo
tempore corporibus carnes tabescunt, emasciantur etiam
aliae partes, per quas et concoctio in animalibus et di-
stributio et sanguificatio atque nutritio perficitur, quare
tantum non poterit alimentum concoqui, quanto corpus
indiget. Quamobrem ejusmodi corpora longiore tempore
reficere oportet, atque tenuiter, quod sensim nominavit.
At quibus soli humores et spiritus evacuati sunt, ea nos
celeriter ac plenius decet reficere certam solidarum par-
tium robori fiduciam adhibentes. Quod autem aphorismi

Ed. Chart. IX. [46.]

Ed. Basf. V. (236.)

τικὴν πτώσιν γεγραμμένον ἦ, ἂν τ' ἐπιφθρηματικῶς, ὀλίγως
μετὰ τοῦ σ'.

ἦ.

Ἦν ἐκ νόσου τροφήν λαμβάνων τις μὴ ἰσχύη, σημαίνει
ὅτι πλείονι τροφῇ τὸ σῶμα χρεῖται· ἢ δὲ τροφήν μὴ
λαμβάνοντος τοῦτο γίνηται, χρη εἶδεναι ὅτι κενώσεως
δεῖται.

Διὰ βραχυλογίαν καὶ συνήθειάν τινα λέξεως, ὅποια καὶ
νῦν ἐστὶ παρ' ἡμῖν ἴσθιν ἐν πολλαῖς τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν
πόλεων, ἀσαφὲς ὁ ἀφορισμὸς ἐγένετο. Λέγου γὰρ ἡμῖν
ἔθος ἴσθι μὴ λαμβάνειν μὲν τροφήν τοὺς ἀνδρῆς, λαμ-
βάνειν δὲ τοὺς ὀρεγομένους τε καὶ τρεφομένους ἄχρι πόρου,
ἔσθι μὲν οὖν ὀρεγομένους καὶ τροφήν βασιλῇ προσγερόμε-
νοι τὴν ὑγιεινὴν ἰσχύα ἀδυνατοῦσιν ἀνακτήσασθαι, βαρύν-

fini his additum est et idem significat, sive pauco, casu
ablativo, sive paucies adverbialiter scriptum sit.

VIII.

*Si quis a morbo cibum capiens non roboretur, copiosiore
corpus uti alimento significat. Si vero alimentum co-
piosius non assumenti id contingat, evacuatione indigere
sciendum est.*

Propter brevitem et quandam loquendi consuetudi-
nem, quae apud nos etiamnum multis in civitatibus Asiae
perteritur, hic aphorismus obscurus factus est. Consue-
tudo namque nobis est dicendi, cibum eos non assumere,
qui cibum fastidiunt, eos vero cibum capere qui appe-
tunt et adusque satietatem epulantur. Quicumque igitur
appetunt copiosumque alimentum assumunt et pristinum
sanitatis robur recuperare nequeunt, gravantur potius,

Ed. Chart. IX. [48.] Ed. Bas. V. (236.)
 τούτοις μᾶλλον, οὐ τρέφονται πρὸς αὐτῆς. ὅσοι δ' οὐδὲ
 λαμβάνειν αὐτάρκως δύνανται, μοχθηροὺς ἔχουσι χυμοὺς,
 οὓς εἰ μὴ κενωθείεν, ἀδύνατον αὐτοῖς ἐστὶ τὴν ὑγίαινην
 ἰσχὺν ἀναλαβεῖν. ὁ δ' Ἱπποκράτης οὐ τὴν μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγράμμασιν, ὅταν μὲν ἀναλόγως
 ἀλλήλοις αὐξηθῶσιν οἱ χυμοὶ πάντες, αἵματος ἀφαιρίσεις
 ποιῶνται τὴν βοήθειαν. ὅταν δ' εἰς τις ἐξ αὐτῶν πλεονάσῃ,
 καθαρτικὸν ἐκείνῳ δίδωσι φάρμακον. αἵτε οὖν τὰῦτα γε-
 νώσκων τε καὶ πολλαῖς ἐν τοῖς ἑαυτοῦ συγγράμμασιν εἰρη-
 κῶς, ὀρθῶς ἐπάγει τοὺς ἐξῆς ἀφορισμοὺς δύο, περὶ τῆς
 αὐτῆς, εἰτε διαθήσεως διδάσκων, περὶ ἧς καὶ κατὰ τὸν προ-
 κείμενον ἀφορισμὸν ἐδίδαξεν εἰπὼν· ἣν δὲ μὴ λαμβάνοντος
 τοῦτο γίγνεται, εἰδέναι ὅτι κενώσειως δεῖται· καὶ τὴν γε-
 ταξιν τῶν ἐξῆς δυοῖν ἀφορισμῶν πεπλημμελῆσθαι νομίζω
 κατὰ τὰ πλείστα τῶν ἄλλων ἀντιγράφων. καὶ κάλλιον ἐν
 ἐκείνοις γίγρῃται, καθ' ἃ ὁ πρότερος ἀφορισμὸς ἐξ αὐ-
 τῶν γίγρῃται οὕτω. τὰ μὴ καθαρὰ σώματα οὐδὲν ἂν
 θρέψῃς, μᾶλλον βλάψῃς, ἐν οὖν ὁ πᾶς λόγος ἢ τοιοῦτος,

non ab eo nutriuntur. Qui vero neque quod satis sit
 possunt assumere, vitiosis scatent humoribus, quos nisi
 evacuarint, ut pristinas sanitatis vires recipiant fieri non
 potest. At Hippocrates non hic tantum, sed et in ceteris
 suis libris, quum proportionem inter se servata humores
 omnes adaucti sunt, sanguinis auxilium adfert; quum vero
 unus quidam ex ipsis redundat, ipsi purgans medicamen-
 tum exhibet. Quum itaque haec et noverit et multoties
 suis in operibus eadem tradiderit, recte sequentes duos
 aphorismos subjungit, in quibus eandem etiam docet
 affectionem, de qua etiam hoc in praesenti aphorismo
 hisce verbis docuit: si vero copiosius non assumendi hoc
 accadat, ipsum evacuatione indigere sciendum est; ac sane
 duorum sequentium aphorismorum ordinem in plurimis
 aliorum exemplaribus depravatum esse anguror; ac rectius
 in illis scriptum est, in quibus prior aphorismus ita scrip-
 ptus est proditus: impura corpora quae plus alueris, eo
 magis laeseris; ut tota sit ejusmodi oratio: quod si cibum

Ed. Chart. IX. [48. 49.]

Ed. Bas. V. (236. 237.)

ἢν δὲ μὴ λαμβανόντος τοῦτο γίνηται, σημαίνει ὅτι κενώσεως
δεῖται, τὰ γὰρ μὴ καθαρά σώματα, ὅσοις ἂν θρέψης,
μᾶλλον [49] βλάψεις, ἀλλ' ἡμεῖς τῇ κατὰ τὰ πλείστα τῶν
ἀντιγράφων ἐπάμεινον τάξει τὴν ἐξηγήσιν αὐτῶν οὕτω ποιη-
σόμεθα.

δ'.

Τὰ σώματα χρὴ ὅκου ἂν τις βούληται καθαίρειν, εὐροα
ποιεῖν.

Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ βούλονται εὐροα γίνεσθαι τὰ σώ-
ματα τῶν μὲν ἐμειτηρίων φαρμάκων μελλόντων κενουθῆαι
διὰ τοῦ τῶν ἐμειτηρίων ἰριθισμού, τῶν δ' ὑψηλαίων διὰ
τοῦ συνεχοῦς ὑπάγεισθαι τὴν γαστέρα. καὶ διὰ τοῦτο τὴν
(238) διάθεσιν πᾶσαν ἐκατέρωθεν τοῖς μὲν εἰς ὑπαγωγὴν
γαστρος ἐπιτεθειὼν παρασκευάζουσι, τοῖς δὲ εἰς ἐμίτους.
ἐγὼ δ' ἡγοῦμαι τὸν Ἱπποκράτην διδάσκειν ἡμᾶς τῶν οὐ

non affumentis hoc accidat, quod evacuatione indigeat,
sciendum est; impura namque corpora quanto plus nutries,
tanto magis laedes. Verum nos maximae exemplarium
partis ordinem sequuti, ipsorum interpretationem ita fa-
cturi sumus.

IX.

Quum quis corpora purgare velit, ea meabilia faciat
oportet.

Multi profecto volunt corpora fluida ac meabilia fieri,
quae vomitoriis quidem medicamentis vacuanda sunt, vo-
mitiorum irritamento, quae vero dejectoriis, medica-
mentis assidue alvum subducentibus. Ac propterea totum
corporis habitum utriusque, his quidem ad alvi subductio-
nem, his vero ad vomitum praeparant. Ego vero Hip-
pocratem arbitror non id pusillam, sed quid praestantius

Ed. Chart. IX. [49.]

Ed. Basf. V. (238.)

τοῦτ' ἐστὶ τὸ σμικρὸν, ἀλλὰ τε μίζον ζεῖρον, ὃ διὰ μακρῶς πεί-
ρας ἡμεῖς ἐδιδάξαμεν οὕτως ἔχει. οἱ γάρ τις λεπτόν τε
καὶ τέμνει τῷτ' ἐκ, παχὺς καὶ γλίχρους χυμοὺς ἐν τῇ σώ-
ματι καὶ τοῖς πόροις, δι' ὧν οὗτοι μεταλαμβάνονται τε
καὶ ἔλκονται πρὸς τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων, ἀναστομώ-
σειν, ἢ καθαρσις ἀρίστη γίνεται κατὰ πάντα. τοῖς δὲ
τῷτ' ὡς μὲν ἀμλήσασθαι, ἐμέτων δὲ καὶ γαστρὸς ὑπαγωγῆς
πρηνήσασιν αἱ καθαρσις δυσχερῶς ἀπαντῶσι μετὰ στρό-
φων ἐρίοτε καὶ τινὼν ἱλγῶν, ἄσης τε τινος πολλῆς καὶ
κακοσμεύσεως, ἐκλύσεως τε καὶ δυσκολίας. ἀλλ' ἡμεῖς γε τῇ
λεπτεράν τε χρῶμεθα ἀγωγῇ, περὶ ἧς ὅλον ἐν ἐστὶν ὑπό-
μνημα γεγραμμένον ἡμῖν καὶ οὐδὲν οὔτε πούτῳ εἰώθε συμ-
βαίνειν αἱ τε κινήσεις ἀπάντων τῶν παρὰ φύσιν ἀλυπό-
ταται καὶ ἰσχυρίαι γίνονται. διὰ τοῦτ' οὖν ἱπποκράτην
φαινέει τῷ λόγῳ προσχεθαικῆναι τὸ, ὅταν τις ἂν βούληται
καθαίρειν, τὰ σώματα εὐρον ποιῆν, ὡσὶ καὶ οὕτως εἶπεν,
εἴτε καὶ δι' ἐμέτων εἴτε καὶ δι' ὑπαγωγῆς γαστρὸς ἐθέλοις
καθαίρειν, εὐρον ὅλον ἐργασάμενος τὸ σῶμα, κάλλιστα ἂν

aliud in praesentia nos docere, quod nos longa experien-
tia didicimus ita se habere. Si quis enim crassos lentos-
que corporis humores tenuarit ac incididerit, atque meatus
per quos hi purgantibus medicamentis traducuntur tra-
hanturque, referarit, tum in omnibus optima purgatio
procedit. Qui vero his neglectis et vomitus et alvi sub-
ductionem procuraverint, iis aegre molestaeque purgationes
succedunt cum torminibus interdum et quibusdam verti-
ginibus et multa quadam jaetatione, pulsus pravitate, vi-
rium exsolutione et difficultate. Nobis autem tenuante
victu, de quo unum integram librum scripsimus, utenti-
bus nihil horum contingere consuevit, sed omnium quae
in corpore praeter naturam continentur evacuationes citra
ullam molestiam ac celerrime sunt; ideo Hippocratem
dicimus suae orationi hoc adjecisse: quum quis purgare
velit, corpora fluida ac meabilia faciat oportet; ac si ita
dixisset: sive per vomitus, sive per alvi subductionem
purgare velis, ubi fluidum ac meabile corpus totum effe-

Ed. Chart. IX. [49. 50.]

Ed. Bas. V. (238.)

οὕτω καθαρῶς· ὑγρὸν δ' ὡς εἶπαμεν, ἔσται, τῶν μὲν πόρων ἀπάντων ἀναστρωθέντων, τῶν δ' ὑγρῶν τμηθέντων καὶ λεπτυνθέντων, εἰ πρὸς τι παχὺ καὶ γλισχρὸν ὑγρὸν ἢ κατὰ τὸ σῶμα.

Τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὁκόσον ἂν θρέψῃς, μᾶλλον βλάψεις.

[50] Σοδιάφθειρεται γὰρ ἡ ἐπεισιόσα τροφή· τῇ προὔπαρχούσῃ κατὰ τὸ σῶμα κακοχημία, ὥστ' αὐξάνεσθαι μὲν αὐτῆς τὴν ποσότητα, φυλάττεσθαι δὲ τὴν ποιότητα. καὶ μάλιστα γίνεται τοῦτο, ὅταν ἡ γαστήρ ἀναπεπλησμένη μοχθηρῶν χυμῶν ἢ τιττων, ὑφ' ὧν καὶ τὸ μικρὸν ἐμπροσθεν εἰρημένον σύμπτωμα τοῖς ἀναπομιζομένοις ἐκ τῶν νοσημάτων συμβαίνει, τὸ μὴ δύνασθαι λαμβάνειν τροφάς.

ceris, sic demum bellissime purgaveris. Erit autem fluidum ac meabile, ut diximus, omnibus meatibus resecatis et humoribus incisus atque tenuatus, si quis humor in corpore crassus ac lentus extiterit.

X.

Impura corpora quo liberalius alueris, eo magis laeseris.

Corrumpitur enim accedens alimentum praecedenti corporis cocochymia, ita ut ipsius quantitas augeatur, qualitas vero servetur. Atque hoc fit maxime quum ventris pravis quibusdam humoribus refertus extiterit, a quibus et symptoma paulo ante commemoratum ex morbo convalescentibus accidit; id autem est cibum assumere non posse.

Ῥῥῶν πληροῦσθαι ποιοῦ ἢ σιτίου.

Ἐπεὶ δὲ περὶ τῶν ἀνατρίψτως διομένων ὁ λόγος αἰτῶ
προσέηται, διὰ τοῦτο τὸ νῦν ἔγραψι τὰς διαφορὰς τῶν υἱῶν,
ὑφ' ὧν ἀνατρίφονται. γέγραπται δὲ καὶ ἐν τῷ περὶ τρο-
φῆς ὡδὶ ὁκόσοι ταχίστης προσθέσεως δύνανται, ὑγρὸν ἴημα
εἰς ἀνάληψιν θυνάμεως ἄριστον· ὅκον δὲ ἔτι ταχυτέρας δι-
οσφρήσεως. ἀκούειν δ' οὐχ ἁπλῶς χρὴ καθ' ἑκάτερον βι-
βλίον οὔτε ἔχει τὸ ὑγρὸν οὔτε ἐνταῦθα τὸ ποιοῦν, ἀλλ' ἐπὶ
τῶν πεφυκότων τρέφειν ὑγρῶν καὶ ποτῶν. εἰ γὰρ μὴ ὁμοίως
ταῦτα τοῖς στερεωτέροις τρέφει, πλεονεκτῆσαι τῷ πάχει,
καθάπερ οἱ παχύτεροι τῶν οἴνων. οἱ μὲν γὰρ ὑδατώδεις,
ὀνομάζουσι δ' οὕτως τοῖς λευκοῖς καὶ λεπτοῖς, ἕγγυς ὑδα-
τος ὥσπερ τὴν ἰδέαν εἶδιν, οὕτω καὶ τὴν δύναμιν, ὅθεν οὐ-
ρησιν μὲν κινεῶσιν, ἥκιστα δὲ τρέφουσιν. ὅσοι δὲ παχεῖς
τὸ ἅμα καὶ τὴν χροῖαν ἐρυθροὶ, τροφιμώτατοι πάντων οἱ-

XI.

Potu quam cibo refici facilius est.

Quia sermo ipsi de refectionis indigentibus praecef-
sit, propterea nunc materialium, quibus convalescentes
reficiuntur recreanturque, differentias scripsit. Sic autem
eo in libro de alimento scriptum est: Qui celerrima ali-
menti appositione indigent, iis humidum ad virium instau-
rationem remedium optimum est; ubi vero etiamnum cele-
riore opus fuerit odoribus. At neutra in libro neque in
illo humorem, neque in hoc potum absolute, sed pro li-
quiditate ac poculentia quae alere queant, accipere oportet.
Nam si haec liquida peraeque ad solidiora nutriunt, dis-
tributionis tamen celeritate superant, quemadmodum vina
crassiora. Nam aquosa, sic autem alba et tenuia nomi-
nant, ut prope aquae ideam, sic et facultatem consequun-
tur, unde urinas quidem promoveant, sed minimum nu-
triant. Quae vero crassa sunt ap. simul colore rubra,

Ed. Chan. IX. [50. 51.]

Ed. Bas. V. (236.)

νων εἶσιν, ὑπάρχει δὲ τοῖτοις καὶ τὸ τάχιστα πληροῦν τὰ κενωμένα σώματα καὶ διὰ τοῦτο προσθέσειω δειόμενα. οἱ δ' ὕγρα τροφή, καὶ μάλιστα ὅταν φύσει θερμὴ ᾖ, ῥᾶον ἀνατρέπει πρόδηλον τοῖς ἐγκωκόσιν ὅπως ἀνάδοσις τε καὶ πέψις γίνεται.

ιβ.

Τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν τῇσι νόσοις μετὰ κρίσειν ὑποστροφᾶς ποιεῖν εἰωθέν.

[51] Καὶ οὗτος ὁ ἀφορισμὸς συνέζευκται τοῖς προειρημένοις· εἰρηκῶς γὰρ ὁ Ἱπποκράτης, ἦν ἐκ νόσου τις τροφήν λαμβάνων μὴ ἰσχύη, σημαίνει ὅτι τὸ σῶμα πλέον τροφῇ χρεῖται· ἦν δὲ τροφήν μὴ λαμβάνοντος τοῦτο γίνεται, σημείον ὅτι κενώσεως δεῖται. καὶ διὰ τοῦτο περὶ τῶν κενώσεων ἐφεξῆς διελθὼν ἀπέδωκε νῦν τὴν αἰτίαν τοῦ δεῖσθαι κενώσεως τοὺς ἀνορέκτους μετὰ νόσον, ὥστε καὶ

omnium vinorum maxime nutriunt. His autem inest corpora evacuata, proindeque accessionis alimenti indigentia, celerrime replere. Quod autem humidum alimentum ac maxime quum natura calidum fuerit facilius reficiat, iis apertum est, qui norunt quomodo tum coctio tum distributio fiat.

XII.

Quae per morbos post crisin residua immorantur morborum reversiones facere consueverunt.

Hic etiam aphorismus superioribus connectitur. Quum enim Hippocrates dixerit: Si quis a morbo cibum assumens non roboretur, copiosiore corpus uti alimento significat; si vero alimentum non assumenti id contingat, evacuatione ipsum indigere sciendum est; atque eam ob causam quum deinceps de vacationibus differuisset, nunc causam prodit, qua qui post morborum cibos fastidiunt,

Ed. Chart. IX. [51.]

Ed. Basi V. (238.)

οὕτως, ὁ πᾶς εἶρηται λόγος αὐτῷ· ἦν δὲ μὴ λαμβάνοντος
τοῦτο γίνεται, σημαίνει, ὅτι δέχεται κενώσεως. τὰ γὰρ ἰγκα-
ταλιμπνιόμενα μετὰ κρίσιν, ὑποσπρωγώδεια δηλοῦσι τὰ λεί-
ψανα τῶν μοχθῆρων χυμῶν ἰγκαταλιμπνιόμενα κέκληται,
ἅπερ ἀνάγκη σηπόμενα τῷ χρόνῳ πυρετοὺς ἀνάπτειν. ἐπει-
δὴ πᾶν ὑγρὸν ἄλλοτριον τῆς τοῦ περιέχοντος αὐτὸ σώμα-
τος φύσεως, οὔτε τρέφειν ἐκείνο πέφυκε καὶ λοιπὸν ἐξ ἀνάγ-
κης ἔχει τὴν εἰς σηπιδόνα μεταβαλῖν. ὅταν δὲ καὶ θερ-
μὸν ἢ τὸ χωρίον, ἐν ᾧπερ αὖ ἡθροισμένον ὑπάρχη, τότε
δὴ μάλιστα τε καὶ τάχιστα σηπεται.

γ.

Ὅμοίοις ἢ κρίσις γίνεται, τούτοιςιν ἢ τοῦ δύσφορος ἢ
πρὸ τοῦ πυροξυμοῦ, ἢ δ' ἐπιούσα εὐφορωτέρη αἰς ἐπὶ
τὸ πολὺ.

vacuatione indigeant; ac si tota ipsi hunc in modum pro-
cessisset oratio: quod si copiosorem cibum non assument
hoc accidat, ipsum vacuatione indigere significat. Nam
quae post crisis relinquuntur, recidivas facere consue-
runt. Patet per ea quae relinquuntur in morbis pravo-
rum humorum reliquias ipsum vocasse, quas tempore pu-
trescentes febres redaccendere necesse est. Quandoquidem
omnis humor alienus a corporis ipsam continentis natura
illud alere non potest, ac in posterum necessariam habet
ad putredinem mutationem. Quum autem et locus cali-
dus exisset in quo collectus est humor, tum demum et
maxime et celerrime putrescit.

XIII.

Quibus crisis oboritur, iis nox praecedens accessionem mo-
leste fertur; quae vero subsequitur, plerumque levior
toleratur.

Ed. Chart. IX. [51.]

Ed. Bas. V. (238.)

Ἡ μὲν κρίσις ὁξύρροπος ἐστὶν ἐν νόσῳ μεταβολὴ πρὸς ὑγίαν ἢ θάνατον· γίγνεται δὲ τῆς φύσεως διακρινοῦσης ἀπὸ τῶν χρηστῶν καὶ μοχθηρὰ καὶ παρυσικευζούσης πρὸς τὴν ἔκκρισιν. εὐκότως οὖν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ταραχῇ δυσφοροῦσι καὶ μᾶλλον κατάφωρος ἢ δυσφορία γίνεται κατὰ τὰς εὐκτας, ἐν ταύταις γὰρ ἡμῖν ἔθος ἐστὶ κοιμᾶσθαι διανοπτομένων οὖν τῶν ὕπνων ὑπὸ τῆς ταραχῆς ἐντρογῆς ἢ δυσφορίας διαγιγνώσκεται, καὶ τοις τῆς ἡμέρας ὁμοίαν ἐχούσης ταραχῇν, ἐπειδὴν ἢ μετ' αὐτὴν νύξ ἔχη τὴν κρίσιν. τὸ δὲ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀφορισμῶν γεγραμμένον, ἢ δ' ἐπειδὴ εὐφορωτέρη ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὰ πολλὰ τῶν ἀντιγράφων οὐ φέρεται. βούλεται δ' ἡμᾶς διδάσκειν ὥς ἢ μετὰ τὴν κρίσιν νύξ εὐφορωτέρα τῆς προηγούμενης ἐστὶν ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ, διὰ τὸ τῶν κρίσεων τὰς πλείους εἰς ἀγαθὸν τελευτᾶν. ἴσμεν γὰρ ὥς τῶν νοσούντων οἱ σφιζόμενοι πλείους εἰς ἀποθνησκόντων, πλην εἰ μὴ ποτε λοιμώδης ἢ κατὰστασις γενηθῇ.

Crisis subita est in morbo ad salutem aut mortem mutatio. Fit autem crisis natura a bonis et utilibus prava et inutilia discernente et ad excretionem præparante. Merito itaque in tali turbatione jactantur aegri, jactatioque noctu magis deprehenditur: noctu namque dormiendi nobis est consuetudo. Somno igitur a turbatione interrupto, manifeste jactatio dignoscitur, etiamsi dies similem turbationem fortisatur, quum proxima nox crisin exceptura sit. Quod autem in aphorismi sine scriptum est: quae vero subsequitur, plerumque levior ac toleratu facilior existit, multis in exemplaribus non continetur. Vult autem nos docere noctem quae crisin subsequitur, praecedente plerumque leviozem existere.

ιδ'.

[52] Ἐν τῇσι τῆς κοιλίης ὄψεσιν αἱ μεταβολαὶ τῶν διαχωρημάτων ριφελίουσιν, ἢν μὴ ἐς τὰ ποικηρὰ μεταβάλλῃ.

Αἱ μεταβολαὶ τῶν διαχωρημάτων πολλὰς ἰδίαις ἐκκρεῖναι χυμῶν ἀκριβέστερον ἐκκαθαίρουσι τὸ σῶμα, πλὴν εἰ μὴ συντηξέως καὶ σηπεδόνος ἔχουσιν σημεῖα. περὶ ὧν ἐν τῇ προγνωστικῇ διήλθεν αὐτός, ἐνθα καὶ λιπαρῶν καὶ δυσωδῶν ἐμνημόνευσε καὶ κακῶν.

ιδ'.

(239) Ὅπου γάρνηξ νοσέει ἢ φύματα ἐν τῇ σῶματι ἐκφύεται, σκίπτεισθαι χρὴ τὰς ἐκκρίσεις. ἢν γὰρ χαλαρῶδες ᾖσι, τὸ σῶμα ξυνοσέει· ἢν δὲ ὁμοίαι τοῖσιν υγιαίνουσι γίνωνται, ἀσφαλές τὸ σῶμα τρίβειν.

Δύο λόγους ἀλλήλοις ἀντιτεθείς, ἐν ἑκατέρῳ παραλείπεται τὸ συνεμφαικόμενον τῷ λόγῳ· ὥστε τοῦ λείποντος

XIV.

In alvi fluxionibus dejectionum mutationes, nisi in pravas mutantur, juvant.

Quae mutationes excrementorum multas humorum species prae se ferunt, corpus exploratius repurgant, nisi colliquationis aut putredinis habeant signa, de quibus ipse in prognostico disseruit, ubi et pinguium et vitiosorum et graviter olentium excrementorum meminit.

XV.

Ubi fauces aegrotant aut in corpore tubercula exoriuntur, excretiones spectandae sunt. Si namque biliosae sint, corpus simul aegrotat. At si sanorum excretionibus similes exstiterint, secus corpus nutriendum est.

Quum duos aphorismos inter se opposuisset, utrobique quod manifeste consequeretur, praetermissi. Quare si

Ed. Chart. IX. [32. 53.]

Ed. Bal. V. (270.)

ἐκατέρῳ προστεθέντος ἢ σύμπασα ἄξις ἐστὶ ταύτη, ὅκου
φάρυγξ ποσὶν ἢ φύματα ἐν τῷ σώματι γίνεται, σκεπτικῶς
χρῆ τὰς ἐκκρίσεις. ἦν γὰρ χολώδεις ἔωσι, τὸ σῶμα συννύσσει
καὶ οὐκ ἀσφαλὲς τρέφειν αὐτό. ἔξ ὧν δέ μοι δοκεῖ πείσας ἐαυ-
τὸν ὁ Ἱπποκράτης οὕτως ἀπορήνασθαι καὶ δὴ φράσῃ. τῶν
ζώων ἡ φύσις ἐστίν, ὅτε τοὺς ἐν τοῖς κυρίοις μέρεσι μοχθη-
ροὺς χυμοὺς ἐκκένουσιν τινὲς μὲν δι' οὐρῶν ἢ ἐμείων ἢ
τῆς κάτω γαστρὸς ἐκκρίνειν, τινὰς δ' ἐκθεῖν μὲν ὥς ἐκ
τὸ δέρμα, κενῶσαι δ' οὐ δυναμένη διὰ τὸ πάχος ἀποτίθε-
ται ταύτη φύματά τε ἐν τῷ σώματι οὕτω γίνεται. πολλὰ-
κις δέ ἢ τε φάρυγξ ὑποδικομένη τοὺς ἐκ τῆς κεφαλῆς κα-
ταρρέοντας χυμοὺς ἐνσχεῖται. σκεπτίον οὖν ἐστὶ τῆσι
καὐτὰ καὶ διοριστίον εἴτε σύμπαν ἤδη τὸ περιεῖπον ἢ φύ-
σις ἐναποτίθεται τοῖς πεπονθόσι μορίοις εἴτε ἐστὶν εἴτε
καθ' ὅλον τοῦ ζῶον τὸ [53] σῶμα μοχθηρῶν χυμῶν πε-
ριουσία, δηλὸν δ' ἐστὶ τοῦτο ταῖς ἐκκρίσεσιν. εἰ γὰρ ὅλως

utrique quod deest adjungatur, ejusmodi universa erit
oratio: *Ubi fauces aegrotant aut in corpore tubercula
enascuntur, excretiones spectandae sunt.* Si namque bi-
liosae fuerint, una corpus aegrotat, neque tutum est ipsum
alere. Si verò fanorum similes fuerint, corpus una non
aegrotat ac ipsum alere tutum est. Quibus autem rationi-
bus mihi videtur Hippocrates sibi ipsi persuadens ita
pronuntiasse jamjam dicturus sum. Animantium naturae
est interdum pravos principum partium humores evacuando
alios per urinas aut vomitus aut alvum excernere, alios
ad cutim protrudere, quos si propter crassitiem vacuare
nequeat, eo loci ipsos deponit atque sic in corpore tu-
bercula nascuntur; saepe etiam exceptis e capite desluen-
tibus humoribus fauces infestantur. Tunc igitur conside-
randum est ac distinguendum, utrum quidquid redundans
erat humoris natura jam in affectas partes deposuerit an
adhuc rellet in toto animantis corpore pravorum humo-
rum copia; id autem excrementis patebit. Nam si omnino

Ed. Chast. IX. [55.]

Ed. Balf. V. (235.)

ἢ πρὸς αὐτὴν ἐκκαθαίρειν τὸ σῶμα, χαλῶδεις αὐτὰς
καταῖτιας. διότι καὶ τὰ σῶματα θερμανθέντες αἰσπιοῦσιν
ὑπὸ τοῦ πικροχόλου χυμοῦ γίνεσθαι πύκτους καὶ ὁρμώδεις
πρότερον καθάραι, οὐ τρίψαι χρὴ τὰ τοιαῦτα σώματα.
τὰ γὰρ μὴ καθαρὰ σώματα ὁρῶσιν ἂν μᾶλλον τρίψαι μὲν
λὸν βλάβεις. εἰ δ' ὅμοιαι τοῖς τῶν ὑγαινόεντων αἱ ἐκρο-
υαίαι εἴεν, ὑγιαίνον ἐνδελκνύνται τὸ ὅλον σῶμα καὶ κίνδυνος
οὐδεὶς ἐστὶν τρίψαι αὐτό.

Ὁκου λιμός, οὐ δεῖ ποτέιν.

Λιμώτεται ἐκείνους φάμεν, ὅσοι δὲ ἀπορίαν σιτῶν εἰς
ἄκρον ἤκουσι πείνης. οὕτως οὖν καὶ Ἰσχυκράτης αὐτὸς ἐν
τῷ δευτέρῳ τῶν ἐπιδημιῶν εἶπεν, ἐν Αἰνῷ ὁσπριοφάγοντες
ἐν λιμῷ, ἀκείων ἀκρατεῖς ἐγένοντο. καὶ μέντοι καὶ πᾶσαν
τὴν σφοδρὰν ἐνδειαν τῶν σιτῶν, εἰ καὶ χωρὶς ἀπορίας
κατὰ προαίρεσιν ἢ πρόσταγμα γένοιτο, λιμὸν ὀνομάζειν

natura ad corpus expurgandum concitata sit, ipsa biliosa
conspiciuntur, quod et tubercula calefacto sanguine a bi-
lioso humore fieri consueverint patetque prius purganda
quam nutrienda esse huiusmodi corpora. Impura namque
corpora quanto plus nutries, tanto magis laedes. Si vero
excrementa sanorum sint similia, totum corpus bene va-
lere ipsumque citra ullum periculum nutrirī posse indicant.

XVI.

Ubi fames, minime laborandum est.

Fameliços εὖς εἶναι dicimus, qui ob ciborum inopiam
ad famis extremum deveniunt. Sic Hippocrates ipse se-
cundo epidemiorum libro loquutus est. Aeni Thraciae
qui ob famem leguminibus vescebantur, ii cruribus imbe-
cilles evaserunt. Quin etiam omnem vehementem ciborum
penuriam etiamli non inopia, sed voluntario aut imperato

Ed. Chart. IX. [35.]

Ed. Ras. V. (239.)

εἰωθεν. ὅταν οὖν εἴπῃ, τοῖσιν ὑγρὰς ἔχουσι τὰς σαρκας, λιμὸν ἐμπούειν, λιμὸς γὰρ τὸ σῶμα ἐξηραίνει. καὶ ἐπειδὴν ἐν τῷ προγνωστικῷ φασὶ ἐπανερίσθαι καὶ μὴ ἡγεύνηται ὁ ἄνθρωπος ἢ τὰ τῆς κοιλίας ἐξυγρασμένα εἰν ἰσχυρῶς, ἢ λιμῶδες τε ἔχει αὐτὸν, ἐπὶ τῆς τῶν αἰσίων ἐνδρείας φέρεται τοῦτομα. καὶ τῶν δὲ οὕτως κίρηνται, ὅταν λιμὸς οὐ δεῖ ποιεῖν, ὥσπερ καὶ οὕτως κίρηνται, τοῖς μὴ μέλλουσιν ἐσθίειν μηδὲ πόνον τινα προσφέρειν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. πόνον δὲ τῶν ἀκούειν χρὴ τὴν σφοδρὰν κίνησιν, ἥπερ καὶ γυμνάσιον ὀνομάζουσιν. οὕτω γοῦν ἔλεγεν αὐτὸς, πόνοι σιτίων ἡγέσθωσαν. ἔστιν οὖν ὁ λόγος αὐτῷ κοῖτος ὑγιαίνόντων τε καὶ νοσούντων. ὑγιαίνουν τε γὰρ οὐ χρὴ προστάττειν γυμνάσια· ἅμα ταῖς ἀστίαις, ἐπὶ τε τῶν νοσούντων μηδεμίαν σφοδρὰν κίνησιν ἐπάγειν τῷ σώματι σὺν ἀστίᾳ, μήτε γλιβοτομοῦντα μήτε καθαίροντα μήτε ἐμέτοις κενόοντα, μήτε τριφεῖ χρώμενον πολλῇ μὲν ὅλως ἰσχυρῇ κινήσει ἢ ἀλλοιώσει τοῦ σώματος. ἐπεὶ γὰρ ταῖς τοιαύταις κινήσεσιν

fiat, famem appellare consuevit. Quum enim diceret carnes humidas habentibus famem inducendum esse, famem enim corpus exsiccatur. Et quum in prognostico praecipit percunctandum num homo vigilaverit aut alvi admodum perhumida excrementa fuerint aut fames ipsum obsederit, pro ciborum penuria famis vocabulum accepit; sic etiam nunc dixit: ubi fames, labori haud incumbendum est; ac si ita dixisset: non comedetur eo die nullus labor inferendus est. Hic aurem per laborem motus vehemens est intelligendus, quem exercitium nominant. Eo siquidem sensu ipse dicebat: labores cibum praecedant. Est igitur ipsi sermo tum sanis tum aegrotantibus communis. Neque enim sanis cum inedia simul exercitia imperanda sunt; neque aegrotantibus motus ullus corpori vehemens una cum inedia inducendus, non sanguinis missione, non purgatione, non per vomitum vacuatione, non multae frictionis usu, non denique vehementi ulla corporis commotione aut corporis alteratione. Hisce namque motibus

Ed. Chart. IX. [53. 54.]

Ed. Bas. V. (239.)

ἀπάσαις, ὅταν ἀνευ τροφῆς γίνωνται, καταλύεσθαι πέφυκεν ἡ δύναμις, ἃν τε ὑγιαίνουσιν ἃν τε νοσῶσιν οἱ ἄνθρωποι. πεφρόντιζε δ' αἰετὶς μεγάλως ὁ Ἱπποκράτης τοῦ φιλάεττιν ἐφρομένην τὴν τὰ ζωὰ διοικοῦσαν δύναμιν. ἔαν τε οὖν κατὰ τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν ἔπομεν δύναμιν ἃν τε κατὰ τὸν πληθυντικὸν δύναμεις οὐ διοίσι. καὶ τοῦτο κατὰ τὸ περὶ τῆς τροφῆς αὐτὸς εἶπε, δύναμις μία καὶ οὐ μία, κατὰ μὲν τὸ γένος δηλονότι ἐμφαίνων μίαν εἶναι τὴν δύναμιν, ἰδίως δὲ πλείους ἔχειν.

ἰς.

[54] "Οκου ἂν τροφή παρὰ φύσιν πλείων εἰσέλθῃ, τοῦτο νόσον ποιεῖ, δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ἱστορία.

"Ο καθ' ἑτερον ἀφορισμὸν ἐξη καθόλου, τοῦτο νῦν ἐφ' ἑνὸς εἶδους διδάσκει. καθόλου μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ τοιοῦτος λόγος, οὐ πλημμονή, οὐ λιμός, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν ἀγαθὸν ὅ τι ἂν μᾶλλον τῆς φύσεως ᾖ. ὁ δὲ νῦν ἡμῖν προκείμενος

omnibus, quum citra cibum fiant, vires dissolvi accidit; sive sani vivant, sive aegrotent homines. At vero Hippocrates moderatricem animalium vim aut potentiam perpetuo tueri magnopere studuit. Sive igitur singulari numero aut potentiam sive plurali vires dixerimus nihil retulerit. Atque id libro de alimento ipse dicebat, vis aut potentia una et non una; unam quidem genere potentiam esse eamque plures habere species.

XVII.

Ubi cibus praeter naturam copiosior ingestus fuerit, id morbum creat, quod et prodit sanatio.

Quod altero in aphorismo universaliter protulit, id nunc in una specie docet. Universalis enim est hic sermo: non satietas, non fames, neque aliud quidquam quod naturae modum excesserit, bonum. At praefens nunc

Ed. Chart. IX. [54.]

Ed. Bas. V. (230.)

ἀφορισμὸς ὑπὲρ ἐνὸς ἀποφαίνεται πράγματος, τῆς πλησμονῆς. ἡ γὰρ πλείων τροφή τῆς τοῦ σώματος φύσεως ὀνομάζεται πλησμονή· πρὸς τὶ μὲν αὖν αἰετὶ τὸ πλεόν, ἀλλ' ἐκ τῆς ταῖς ἡμετέροις σωμασί διαιτῶν· ἔν μὲν ὡς πρὸς τὴν τοῦ ἀγγείων ἐνρυχωρίαν, ἕτερον δὲ ὡς πρὸς τὴν διασκούσαν ἡμᾶς φύσιν· ὑπὲρ οὗ τῶν διδασκων ἡμῶς ὁ Ἱπποκράτης ἐφη τὴν πλείονα τροφήν εἶναι παρὰ φύσιν, ἵνα μὴτε τοὺς ἐμπλησμένους εἰς τοσαῦτον σιτία, ὥς διατετασθῇ τὴν γαστέρα, πάντως ὑπολαμβάνομεν ἐκ τούτου βλαβήσεσθαι, μὴτε τοὺς ἐνδεῖς ἔχοντας αὐτῆς τὸ αὐτός, ὀλίγα δὲ προσενηχῆθαι καὶ πάντως πέψαι καλῶς αὐτά. καὶ γὰρ τοὺς προτέρους ἐγγωρεῖ πέψαι τὰ πεπληρωκότα τὴν κοιλίαν, εἰ βῶμην αὐτὴν ἢ φύσις ἔχει καὶ τοὺς δευτέρους ἀπεπῆσαι, δι' ἀρρωστίαν καὶ μάλιστα ὅταν εὐπεπτα μὲν οἱ πρότεροι, δύσπεπτα δ' οἱ δεύτεροι τὰ σιτία προσενηνεγμένοι τύχωσιν. οὕτω δὲ κατὰ τῆς αναδοθείσης τροφῆς ἢ αἵματοῦσα δύναμις ἀνάλογον τῇ πεπτύσει κατὰ τὴν γαστέρα ποτὶ μὲν

aphorismus de una re, scilicet satietate, pronunciat. Copiosior liquidem quam pro corporis natura cibis assumptus satietas appellatur. Quod igitur copiosius est, id semper ad aliquid dicitur. Verum id copiosius nostris in corporibus duplex est; unum prout ad vasorum capacitatem, alterum prout ad naturam nos gubernantem refertur. De posteriore nunc nos decoh Hippocrates copiosius alimentum praeter naturam esse pronunciauit, ne eos qui tantam ciborum copiam ingurgitarunt, ut ipsi venter distendatur, ac inde omnino laesionem percepturos aut eos quibus ad ventris explendam capacitatem cibi aliquid deest, pauca assumissee eaque belle omnino concocturos arbitremur. Etenim priores cibaria ventriculum implentia concoquere contingit, si ipso naturae robore polleant; posteriore ob imbecillitatem concoquere non posse; tum maxime quum illi quidem cibos concoctu faciles, hi vero concoctu difficiles assumserint. Sic vero et in alimenti distributione facultas sanguifica coctrici ventriculi facultati proportionem

Ed. Chart. IX. [54. 55.]

Ed. Bas. V. (239.)

ἐπὶ ἀρρώστια, σὺν ἀλλοιώσει τὸν εἰς τὰς φλέβας ἀναδο-
 θέντα χυμὸν, καὶ εἰ συμμετρος εἶναι δοκεῖ, ποιεῖ δὲ τὸν
 τούτου πολλαπλασίον ἐνόςμιος αἱματώσει, διὰ τε τὴν ἐαυτῆς
 ῥοήν, καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ χυμοῦ. κατὰ δὲ τὸν αὐ-
 τὸν τρόπον καὶ ἡ τρίτη τροφή, ἥνπερ δὴ καὶ κυριώτατα
 λέγομεν τροφήν, ἡ προσετιθεμένη τοῖς τοῦ ζώου μορίοις, ὡς
 πρὸς τὴν δύναμιν, ἥτοι πλείων ἢ οὐ πλείων εἶναι λεχθήσε-
 ται, καὶ ἥτοι πεφθίησεται καλῶς καὶ θρέψει ἢ οὐ. καὶ κατὰ
 τοῦτο ἥτοι κρατηθήσεται πρὸς αὐτῶν ἡ μὴ κρατουμένη
 διασφαρήσεται καὶ τόσον γενήσεται. μία μὲν οὖν ἐξηγήσας
 αὕτη τὸ πλεόν ὡς πρὸς τὴν διοικοῦσαν δύναμιν τὰ ζῶα
 ἀκουόντων ἡμῶν. ἑτέρα δὲ τὸ κατὰ ποιότητα παρὰ φύσιν
 ἀληθῆς καὶ αὕτη. τρέφεται γὰρ ἕκαστος μέρος ἐξ οἰκίας
 αὐτῆς τροφῆς, ἣν ὀρθῶς ἂν εἴποιμεν εἶναι κατὰ φύσιν ἐαυτῶ.
 εἰς οὖν ποτε εἰς αὐτὸ παραγίγνεται χυμὸς τις, ἑτέρῳ [55]
 μὲν μέρος κατὰ φύσιν, ἀλλότριος δὲ καὶ παρὰ φύσιν ἐκεί-
 νῳ, μοχθηρὸν μὲν τὸ τοιοῦτον, οὐ μὴν πάντως γὰρ καὶ νό-

respondens, interdum ob imbecillitatem, humorem ad ve-
 nas distributum aliterabit, etiam si commoderatus esse vi-
 deatur; interdum commoderato multo copiosiore promte
 in sanguinem transmutabit, tum propter proprium ipsius
 robur tum propter idoneam humoris naturam. Eodem
 plane modo tertium etiam alimentum, quod profecto ma-
 xime proprium alimentum dicimus, quod animantis par-
 tibus apponitur, pro naturae viribus aut copiosius aut
 parcius dicetur ipsumque aut belle concoquetur et alet aut
 non; atque ita aut a natura vincetur aut minime evictus
 corrumpetur morbumque creabit. Una igitur aphorismi
 ipsa est expositio qua nos copiosiore cibum ad faculta-
 tem animantium moderatricem relatione intelligimus. Al-
 tera sit qua cibus qualitate praeter naturam est, vera et
 ipsa. Aliter enim quaeque pars ex familiari sibi alimento,
 quod illi recte secundum naturam esse dixerimus. Itaque
 si quis humor interdum ad eam accedat, qui alteri qui-
 dem parti sit secundum naturam, sed huic alienus et prae-
 ter naturam, malum quidem hoc existit, non tamen ne-

Ed. Chart. IX. [55.]

Ed. Basf. V. (239. 240.)

σοῦς ἀκολουθήσει, βραχίαιας αὐτῷ ὑπαρχούσης ποσότητος, ὅπου γὰρ οὐδέ τὰ διαφθεῖρειν ἡμῶν τὸ σῶμα δυνάμενα φάρμακα, μανδραγόρας καὶ μήκων, κώνιον, ὅτεν ποσότητος οἷα τε βλάπτειν ἐστίν, ἢ ποῦ γε τοιοῦτος χυμὸς, ὃς πρὸς τῷ μὴ διαφθεῖρειν εἴτε καὶ τρίτην ἑτέρα μόρια δύνανται. τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐκ ἂν (240) αἰνόμεναι τροφὴν αὐτὸν, εἰ μὴ τοιοῦτος ἦν. ὥσπερ αὖν εἰ πνεύματος μὲν τι βραχὺ διὰ τοῦ στομάχου κατενέχθην εἰς τὴν γαστήρα τύχοι, τῆς δὲ πινομένης ὑγρότητος ὀλίγιστον μὲν εἰς τὸν πνεύμονα διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, οὐτ' ἂν ἡ γαστήρ, ὅσον ἐπὶ τοιαύτῃ νοσήσῃ, οὕτε ὁ πνεύμων οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὰ λοιπὰ μόρια τροφῆς. καὶ μὲν δὴ καὶ τρίτη τις ἐξήγησις εἴρηται πρὸς τῶν ἀκούειν ἡμᾶς ἀξιούντων τὸ παρὰ φύσιν ἀντι τοῦ μεγάλως καὶ ὑπερβαλλόντως, ὡς εἰ καὶ οὕτως εἴπιν· ὅσον ἂν τροφὴ πλείων ὑπερβαλλόντως εἰσέλθῃ, τοῦτο νόσον ποιεῖ. τὴν γὰρ ὀλίγον ὑπερβάλλουσαν τοῦ συμμέτρου μηδέπω δύνασθαι νόσον ποιεῖν, ἀλλ' εἴτε φυλάττειν τὸ σῶμα

cessario sequetur morbus, quum exigua portio fuerit. Quum enim medicamenta haec mandragoras, papaver atque cicutā, quae corpus nostrum corrumpere possunt, citra quantitatem oblaedere nequeant, multo minus huiusmodi humor qui praeter id quod non corrumpat, alias etiam partes alere potest; alioquin neque alimentum ipsam per initia vocasset, nisi tali esset facultate praeditus. Quemadmodum enim si quid exiguum spiritus per gulam in ventriculum delatum fuerit aut epoti liquoris pauxillum in pulmonem per asperam arteriam decurraverit, neque ventriculus propterea, neque pulmo, aegrotabit; sic quoque se res habet in aliarum partium alimento. Jam vero et tertia quaedam a nonnullis inventa est interpretatio nos praeter naturam pro magnopere ac supra modum accipere imperantibus, ac si ita dixisset: *Ubi copiosior cibum exsuperanter ingestus fuerit, id morbum creat.* Nam qui paululum commodationem exsuperat, hunc morbum nondum creare, sed intra sanitatis latitudinem corpus avari,

Ed. Charf. IX. [35.]

Ed. Basf. V. (210.)

κατὰ γε τῆς ὑγείας πλάτος, ἀληθείς μὲν οὖν καὶ τοῦτο·
 χρη γὰρ τὴν μέλλουσαν ἐργάσασθαι νόσον τροφήν, οὐ μι-
 κροῦ τι τοῦ τῆς ἀκριβοῦς συμμετρίας ὑπερέχειν. ἀλλ' οὖν
 ἴσταιν ἔθος τοῦτου ἔνεκα διορίζεσθαι τὸν λόγον. εἰώθασι
 γὰρ αὐτὸ μόνον ἀποφαίνεσθαι τὸ γένος, ἔγκανσιν ἢ ψύξειν
 ἢ κόπον, ἀπειρίαν τε καὶ φθορὰν χυμῶν, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦ-
 τα νοσοποιεῖν φάσκοντες, αἷς ἡμῶν ἐκάστῃ τῶν εἰρημνέων
 συντηρουμένων ἀξιόλογον ποσότητά. κατὰ τὸν αἰτὸν οὖν
 τρόπον καὶ τὴν πλείονα τροφήν νοσοποιεῖν λέγουσιν, ἄνευ
 τοῦ προσθεῖναι τὸ πολλῷ, γινωσκόντων ἡμῶν αἷς ἔαν δρα-
 χμῆς μοῖρα εἰς τὸ πλεῖον ἢ τοῦ συμμετρου νόσον οὐδέποι
 δύναται κατασκευάζειν, ἀλλὰ πολλαπλασιαζομένη τε καὶ
 αὕτη ποτε ποιήσει νόσον. ἐκ γὰρ τοῦ γίνους ἴσται μία τῶν
 κατεργαζομένων αἰτίων τὰς νόσους. κατὰ ταῦτα μὲν οὖν ἡ
 τρίτη τῶν ἐξηγήσεων, εἰ καὶ ὅτε μάλιστα ἀληθὲς ἔστι, πε-
 ριμεροτέρα μοι δοκεῖ τοῦ τῶν παλαιῶν ἔθους ὑπάρχειν,
 μετὰ καὶ τοῦ βιαίως ἐξηγήσασθαι τῆς παρὰ φύσιν φωνῆς

vera quidem haec est sententia. Cibus namque morbum
 facturus exquisitam commodationem non exigua quadam
 portione excedat oportet. Verum hujus rei gratia medi-
 cia consuetudo non est orationem distinguendi. Consue-
 verunt enim ipsum solum genus morbi causam pronun-
 ciare, ut aestum, frigus, fatigationem, cruditatem, humo-
 rum corruptelam et quaecunque hujusmodi cetera affir-
 mant morbos facere, nobis scilicet in quoque horum
 insignem quantitatem subaudientibus. Eodem igitur modo
 qui copiosiores cibum morbum facere dicunt, multo non
 adjiciunt. Nobis innotescit, si quinta decima drachmae
 pars commodatam portionem excefferit, eam nondum
 posse morbum exstruere; verum si eadem multiplicetur,
 interdum etiam morbum efficiat. De genere siquidem cau-
 sarum morbos procreantium una est. His igitur tertia
 interpretatio, etsi quam maxime vera existit, mihi tamen
 veterum interpretandi consuetudine accuratior esse viden-
 tur, cum eo quod violentius vocis praeter naturam signi-

Ed. Chart. IX. [55. 56.]

Ed. Ruf. V. (210.)

τὸ σημερινόν. ἢ δ' ἐπὶ τέλει τοῦ ἀφορισμοῦ προση-
 γραμμένη λέξις, ἔνθα φησὶ, δηλοῖ δὲ ἡ ἰσχυρὰ, αἵματα ἂν
 εἴη μετὰ τοῦ καὶ συνδίσμου γεγραμμένη κατὰ τὸνδε τὸν
 τρόπον, δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ἰσχυρὰ. οὐ γὰρ δὴ μόνον γε ἡ ἰσχυρὰ
 δηλοῖ τὸ τὴν τροχὴν, ἐνθα ἂν εἰσέλθῃ, πλείω νοσοποιῇ,
 ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ πράγματος φύσις συνευδίζκεται συνεπι-
 μαρτυρούσης αὐτῇ καὶ τῆς ἰασίως. ἐν ἀπάσῃς γὰρ ταῖς
 τέχναις τοῖς καλῶς ἐπινοουμένοις καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ἐκβάσιος
 μαρτυρία προσείρχεται. τίς οὖν ἔστιν αὕτη κατὰ τὸν προ-
 κείμενον λόγον; ἢ ἐπὶ τοῖς κενώσεσιν ἰασίς τῶν κυπούντων
 χυμῶν, ἢ τίνα καὶ Ἡρόφιλος ἐν τῇ τριχρόνῳ καλουμένῃ
 σημειώσει παρέλκεται. εἰ γὰρ τις φεθίων μὲν πλείω τῶν
 συνήθων, ἦτοι δ' ἴσα τοῖς ἔμπροσθεν ἢ ἑκάστω γυναιζό-
 μενος, βαρυνθεὶς τε τὸ [56] σῶμα καὶ οὐκ ἐρευνθεὶ καὶ
 ὄγκῳ τῶν φλεβῶν ἄρξεται πυρετῶν, οὐκ ἂν ἀλόγως τις
 φηδὸν ὑπὸ πλείους κακῆσαι νομίζῃ. εἰ τοίνυν καὶ κενώ-
 θεις ὠφελθεῖν, βεβαίως καὶ παραχαρῆμα τῆς περὶ τοῦ
 πλείους γενήσεται δοξῆς, θάρσος τε πρὸς τὸ πάλιν ἐπὶ

fecit. explicet. Quae autem verba, in aphorismi sine
 adferibuntur, ubi ait: *indicat autem sanatio*; melius ha-
 beret cum conjunctione *et* conscriptus hoc modo: *indicat
 autem et sanatio*. Non enim quoties eibus praeter natu-
 ram copiosior ingessus fuerit, ipsum morbum creare sola
 prodit sanatio, sed et simul rei naturae indicat, una ipsi
 adlupulante ratione. Nam quae omnibus in artibus recte
 constituta sunt, iis etiam ab eventu testimonium accedit.
 Quodnam igitur est in praesenti oratione? ea quae noxio-
 rum humorum vacationes sequitur sanatio, quod etiam
 testimonium Herophilus in tritempora significatione vo-
 cata assumpsit. Si quis enim copiosiora quam pro consue-
 tudine comederit, aequabili autem prioribus aut etiam
 pauciori utatur exercitio et corpus gravari ac opprimi sen-
 tiant et cum faciei rubore et venarum humore febricitare
 incipiat, non citra rationem omnes illum ob plenitudinem
 febricitare existimaverint. Si igitur evacuatus juretur,
 quam primum etiam accedet opinioni de plenitudine, con-

Ed. Chart. IX. [56.]

Ed. Bas. V. (240.)

τῶν αὐτῶν παραγενήσεται ὡσαύτως κενῶσαι, μὴ περιμεί-
νοντας τὴν τῶν ἐμπειρικῶν τήρησιν, ἣν αὐτοὶ τῶν πλειστά-
κισ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὡσαύτως ἀποβρινόντων εἶναι φασιν.
ἴσως μὲν οὖν καὶ προσέκειτο κατὰ τὸν ἀφορισμὸν ὁ καὶ
συνδισμος, εἰ μὴ τις ὥς περιττὸν ἀφείλεν αὐτόν. ἴσως δὲ
καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης ἀπλῶς ἔγραψε χωρὶς τοῦ
καὶ συνδισμου, δηλοῖ δὲ ἡ ἱστορία, ὡς εἰ καὶ οὕτως εἰρήκει,
τοῖς γὰρ προειρημένους οὕτως ἔχουσιν ὡς εἴρηται, τοιούτοις
τροφῆς πλείονος παρὰ φύσιν ἐν τῇ σωματι περιχομένης,
ἐπειδὴν κενώσεως προσαχθείσης, ὁ κάμνων ὠφελήθη, δῆ-
λόν ἐστιν ὡς εἰς νόσον ἦκει διὰ τὸ πλῆθος τῆς τροφῆς. ὅτι
δὲ κενώσιν μὲν ἀπλῶς εἰώθε λέγειν ὁ Ἱπποκράτης, ὅταν
ὁμοτίμως ἅπαντες οἱ χυμοὶ κενῶνται, καθαροὶ δὲ ὅταν οἱ
μοχθηροὶ κατὰ ποιότητα, μεμνησθαι χρὴ, καὶ ὅτι ἡ νῦν
ἱστορία ὑπὸ κενώσεως, οὐ καθαρωσὶς ἐστὶ γινομένη μαρτυ-
ρεῖ τῇ περὶ τοῦ πλῆθους δοξῇ. κενώσεως δ' ὁμοτίμως ἅπαν-
των τῶν χυμῶν ἡ μὲν ἀκριβεστάτη διὰ φλεβοτομίας ἐστὶν

firmatio, atque in posterum in iisdem similiter aderit va-
cuandi fiducia, non expectata empiricorum observatione,
quam ipsi jactitant eorum esse quae saepissime in iisdem
eodem modo contigerunt. Verum addita fortassis in apho-
rismo fuerat et copula, quam postea tamquam supervaca-
neam aliquis sustulit. Fortassis autem et ipse Hippocrates
ab initio absolute citra et conjunctionem scripsit, indicat
autem sanatio; ac si ita dixisset: praedictis enim ita se
habentibus, ut dictum est, copiosiore cibo praeter natu-
ram in corpore contento, ubi vacuatione adhibita aegro-
tus juvabitur, eum in morbum ob cibi copiam incidisse
constabit. Quod autem Hippocrates vacuationem absolute
pronunciare consueverit, quum aequabiliter omnes humo-
res vacuantur, purgationem autem quum qualitate pec-
cantes et pravi educuntur, meminisse oportet, quodque
sanatio, de qua nunt agitur, vacuatione, non purgatione
celebrata opinionem de plenitudine confirmat. Jam vero
aequabilis omnium humorum vacuatio, quae exquisitissima
est, venae sectione fit. Huic autem proxima, quemadmo-

Ed. Charit. IX. [56.]

Ed. H. J. V. (240.)

ἔργῳ δ' αὐτῆς ἢ τε ἀποσχαζομένων τῶν σαρμῶν, ὥσπερ ἡμῖν εὐθίσται, καὶ ἢ διὰ γυμνασίων ἢ τρίψεων ἢ λουτρῶν καὶ προσέτε κατὰ συμβεβηκός ἢ διὰ αἰτίας. κατὰ συμβεβηκός δ' εἶπον, ὅτι μὴ δι' αὐτῆς ἢ αἰτίας κενοί, καθάπερ ἔκαστον τῶν προειρημένων. ἀλλ' ἢ μὲν κενώσεις γίνεται τῷ φυσικῷ ἐρόπῃ τῆς διαπνέουσης, μηδεμιᾶς δὲ ἀντὶ τῶν αἰτιωθέντων εἰσπνέουσι τροφῆς, ἐναργῶς τηνικαῦτα φαίνεται ἢ πρότερον λανθάνουσα. ταυτὶ μὲν οὖν αὐτάρκη πρὸς γε τὴν ἐξηγήσιν τοῦ ἀφορισμοῦ. ὅστις δὲ βούλεται τὸν περὶ πλῆθους λόγον ἀκριβῶς ἀναλεξασθαι, βιβλίον ἔχει γεγραμμένον ἐφ' ἡμῶν ἐν ὅλῳ, ὃ δὴ καὶ περὶ πλῆθους ἐπιγράφεται. νυνὶ δ' ἀρκεῖ τό γε τοσούτον εἰς προσθεῖναι τοῖς εἰρημένους, ὥς ἀρξασθαι μὲν δύναται τὸ πρὸς τὴν δύναμιν πλῆθος, ἀντὶ τοῦ διαφθάρθαι, μείνας δ' αὖ δύναται χρηστόν. ἀνάγκη γάρ πᾶσα μεταβάλλειν αὐτὸ κατὰ ποιότητα, διαφθεῖρεσθαι τοῦ χρόνου προϊούτος· ἀλλὰ καὶ τοῦτο γίνεται, μέχρι τοσούτου πλῆθος αὐτὸ καλίσομεν, μέχρι περ

dam nobis consuetum est, scarificationis sit malleolis; et quae exercitiis et quae frictionibus et quae balneis ac denique quae inedia per accidens sit evacuatio. Per accidens autem dixi, quoniam non per se vacuat inedia, quemadmodum superiorum unumquodque. Verum naturali quidem perspirationis modo vacuatio quidem sit, quae nullo accedente alimento in locum ejus quod fuit evacuatum, tunc sensu manifeste deprehenditur quae prius latuerat. Haec igitur ad aphorismi explicationem sufficiant. Qui vero vult de plenitudine disputationem accurate perlegere, integrum librum unum habet a nobis conscriptum, cui titulus est de plenitudine. Nunc vero hoc tantum satis erit superioribus addidisse, posse quidem absque corruptela cepisse plenitudinem eam quae ad vires relatione intelligitur; sed quae utilis ac benigna permanere nequeat. Nam omnino necesse est ipsam secundum qualitatem transmutari et progressu temporis corrumpi. Verum etiam si hoc accadat, tamdiu tamen plenitudinem ipsam nominabi-

Ed. Chart. IX. {56. 57.}

Ed. Bas. V. (216.)

ἀν ἐπὶ τῇ κενώσει τοῦ περιττοῦ τὸ λοιπὸν δύνηται γίνεσθαι
χρηστὸν. ὁποῖον γὰρ κατὰ τοὺς ὀξυνομένους οἶνους συμβέ-
βηκε, τοιοῦτόν τι καὶ κατὰ τὴν ἀλλοθείαν τοῦ αἵματος.
ἔστι δὲ τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν οἶνων τοιόνδε. τελείως μὲν
ὀξεῖς γενεθέρτις οὐκ ἐῖς τὴν τοῦ οἶνου φύσιν ἐπανέρ-
χονται, βραχίαν δὲ τινα ποιησάμενοι ὥσπῃν ὡς ὀξύνεσθαι
μὲν, ὅξος δ' οὐδέπω γιγνόναι, πολλοὶ πολλὰκις ἀνέστησαντο
τὴν πρότερον φύσιν. οὕτως ἔχει καὶ τοῦ αἵματος· καὶ
γὰρ καὶ τοῦτο μεγάλης μὲν τῆς διαφθορᾶς γενομένης
οὐκ ἐῖς ἐπανέρχεται πρὸς τὸ κατὰ φύσιν, ἐπὶ βραχὺ δὲ
συμβάσης, ἐπειδὴν τὸ περιττὸν ἀποκινωθῇ, τὸ κατὰλοιπον
ἀνακτάται τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, καὶ δὴ καὶ καλὴν ἔθος ἔστι
τὴν τοιαύτην [57] διαθεῖναι οὐ διαφθοράν, ἀλλὰ πλῆθος,
ἐκείνης, ὡς ἔαην, μόνης ὀνομαζομένης διαφθορᾶς, ἥτις ἂν
οὕτως ἀξιόλογον ἔχῃ τὴν τὸ παρὰ φύσιν ἐκτροπὴν, ὡς
μηκέθ' ὑπὸ φύσεως δύνασθαι πετιομένης χρηστὸς γίνεσθαι
χυμός.

mus, donec ex supervacanei vacuatione residuum benignum
ac utile fieri possit. Quod enim vinis accidit acrescenti-
bus, tale quiddam et in sanguinis alteratione contingit.
Quod autem in vinis accidit tale est. Ubi vina plane
facta sunt acida, non rursus ad vini naturam redeunt;
verum si levem quandam mutationem fecerint, sed non-
dam acetum sint, ex iis multa multoties pristinam natu-
ram recuperant. Sic in sanguine se res habet. Etenim
magna ipsius facta corruptione, is non amplius ad natu-
ralem statum redit; si vero parva contigerit, vacuato su-
pervacaneo, residuum ad suam naturam restituitur. Et
fane huiusmodi sanguinis affectionem non corruptelam,
sed plenitudinem vocare consuetum est, quum illa, ut dixi,
sola corruptela nominetur, quae tam insignem habet in sta-
tum, qui praeter naturam est, eversionem, ut iterum a
naturae coctione humor utilis ac laudabilis fieri nequeat.

Τῶν τρέφόντων ἀθρώως καὶ ταχίως ταχίαι καὶ αἱ διαχωρήσεις γίνονται.

Ταχίως μὲν τρέφειν ἀκοντίον εἰρησθαι πρὸς αὐτοῦ τὰ μετ' ὀλίγον χρόνον τῆς προσφορᾶς εὐθείως τρέγοντα κατὰ γὰρ τὴν ἐαυτῶν φύσιν, ἐξετάζεται δ' αὕτη κατὰ γὰρ τοὺς ἀμέμπτως ὑγιαίνοντας. ἀθρώως δὲ τὰ μετὰ τὸ ἄρξασθαι τρέφειν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πᾶσαν τὴν ἐξ αὐτῶν τροφήν δίδονται τῷ σῶματι. τὰ τοιαῦτα οὖν, ὅσον ἐπὶ τοῦτο μόνον τῷ τρέφειν ἀθρώως καὶ διαχωρηθήσεται ταχίως. εἰ δ' ἦτοι δριμύτης τις αὐτοῖς ἐρεθίζουσα πρὸς ἀπόκρισιν ἢ γλισχρότης ὑπάρχει, δι' ἣν ἐπὶ πλέον κατεχεται, τὰ μὲν θάπτον κατὰ τὴν διαχώρησιν ὀρμήσει, τὰ δὲ βραδύτερον. τάχιστα μὲν οὖν καὶ ἀθροώτατα οἶκος τρέφει, βραδύτερα δὲ καὶ κατὰ βραχὺ βόειον κρίας καὶ κοχλίας καὶ σπόνδυλοι θαλάττιοι καὶ ἀκρίδες καὶ κάραβοι καὶ ἀσταχοὶ, καὶ συνελόντι

XVIII.

Quae confertim ac celeriter alunt, eorum quoque celeres excretiones fiunt.

Celeriter quidem alere ab ipso dici intelligenda sunt quae paucis post assumptionem tempore statim nutriunt suae naturae ratione, Ipsa vero in corporibus illaesa sanitate fruentibus explorantur. Confertim vero, quae postquam alere coeperunt exiguo tempore totum ex se corpori alimentum impertiunt. Quae itaque sunt ejusmodi, quatenus confertim et cumulate nutriunt, eatenus celeriter excernentur. Si qua vero ipsis adsit acrimonia quae ad excretionem excitet aut lentor existat, quo diutius retineantur; illa quidem celerius ad excretionem prorumpent; haec vero tardius. Celerrime igitur et confertissime vinum alit; tardissime autem et paulatim caro bubula et cochleae, spondyli marini, locustae, carabi, gammari, et ut

Ed. Chart. IX. [57.]

Ed. Basf. V. (240. 241.)

γάναι πάντα τὰ σκληρόσαρκα τῆς αὐτῆς ἔστι (241) τοῖσι φύσει. καὶ σκληροὶ τυροὶ καὶ τὰ τεταρχεινμένα τῶν κρέων καὶ φακοὶ καὶ βολβοὶ καὶ τὰ μέχρι τοῦ σκληρωθῆναι τῶν ὠῶν ἀγεινόμενα. ταῦτι γὰρ πάντα μετὰ πολὺν χρόνον τοῦ προσεχθῆναι τρίβει κατὰ βραχύ. σημεῖον δ' ἔστω σοι τοῦ τρίβειν ἤδη τὸ προσενηγμένον ἐν μὲν τοῖς σφυμοῖς ἢ τε σφοδρότης καὶ τὸ μέγεθος, ἐν δὲ ταῖς καθ' ὁρμὴν κινήσειν ἢ προσεθεμένη τοῖς τεθραμμένοις ῥώμη. μάλιστα δ' ἐξετάζειν αὐτὴν προσήκον ἐπὶ τῶν ἐκλεινόμενων διὰ κίτῳσιν τινα αἰσθητὴν ἢ διὰ κάματος ἢ δι' ἀστίαν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν προενηγμένων ἀπάντων αἱ κατὰ τὴν γαστέρα διαχωρήσεις βραδείαι γίνονται, τοῦτ' ἔστι μετὰ πολὺν τῆς προσφορᾶς χρόνον, ἐπὶ δὲ τῶν ἐναντίων ταχίαι, μάλιστα δ' ἐναντίος ἀπάντων αὐτοῖς ἔστιν ὁ οἶτος, ὡς εἴρηται, τάχιστα τρίβων, ἐφεξῆς δ' αὐτῷ κατὰ στοιχόν ἄλλα περὶ ὧν ἐρωτᾷ, πρῶτόν γε περὶ τῶν οἶνων αὐτῶν διαρχόμενος. οἱ μὲν γὰρ ὑδατώδεις αὐτῶν ἐλαχίστην τροφήν τῷ σώματι δίδουσιν. εἰσὶ δὲ οὗτοι λευκοὶ μὲν τὴν χροάν, λεπτοὶ δὲ τὴν σύστα-

summatim comprehendam, quaecunque dura carne constant, ejusdem cum his naturae sunt. Ad haec duri casei, salitae carnes, lentes, bulbi et ova quousque induerint elixa. Haec enim omnia multo post assumptionem tempore paulatim nutriunt. Indicium autem tibi sit cibum assumptum jam nutrire tum pulsuum quidem vehementia et magnitudo, tum motuum voluntariorum robur nutritis partibus conciliatum. Ipsum autem potissimum decet explorare in illis qui aut propter vacationem quandam sensibilem aut propter laborem aut propter inedia viribus exsolati sunt. In praedictis igitur omnibus tardae fiunt per alvum excretiones, hoc est longo post assumptionem tempore; in contrariis vero celeres. Maxime autem omnium ipsis vinum contrarium est, celerrime, ut diximus, nutriens. Post ipsum vero suo ordine cetera subsequuntur, de quibus dicturus sum, quum primum de vinis ipsis differuero. Etenim aquosa vina paucissimum corpori dant alimentum. Sunt autem haec colore quidem alba,

Ed. Chart. IX. [57. 58.] Ed. Bas. V. (241.)
 σιν, οἱ δὲ παχέες καὶ κερ- [58.] ροὶ πολὺν μὲν πλείονα
 τὴν τροφήν τούτων διδόναι τῷ σώματι, ἀπολείπονται δὲ
 τῶν μελάντων εἰς τοσοῦτον τροφῆς, ὅσον πλεονεκτιοῦσιν εἰς
 τὸ ταχέως καὶ ἀθρόως τρέφειν. ὅσοι δὲ λευκοὶ μὲν, ἀλλὰ
 παχέες εἰσιν ἀτροφώτεροι μὲν τοσοῦτον ὑπάρχουσιν, τροφι-
 μοίτεροι δὲ τῶν λεπτῶν τε καὶ λευκῶν, ἀλλ' οὔτε ταχέως
 οὔτε ἀθρόως τρέφουσιν. εἰς ὅσον δὲ ἐν τοῖσις διαφέρου-
 σιν, εἰς τοσοῦτον καὶ κατὰ τὴν διαχώρησιν. οἱ μὲν γὰρ
 ὑδατώδεις κατ' οὖρα διαχωροῦσι τάχιστα, διὰ τὸ φθάνειν
 τάχιστα σχεδὸν ἀναλαμβάνεσθαι ὅλοι, τῶν δ' ἄλλων πόν-
 των ὅσον ὑπέρχεται τε κατὰ τὴν γαστέρα σαφές, ἀνάλο-
 γον τῇ χρόνῳ τῆς θρέψεως ἔχει τὴν διαχώρησιν. οὕτω δὲ
 καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων συμβέβηκεν. ὁ μὲν γὰρ τῆς πτε-
 σάνης χυλὸς οὐ μετὰ πολὺν χρόνον τῆς προσφορᾶς φαίνεται
 τρέφων, οὐ μὴν πολλὴν τροφήν δίδουσι τῷ σώματι καὶ
 ταύτην ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ παρέχων ἀθρόαν. ὁ χόνδρος δὲ
 οὐτ' ὀλίγην οὐτ' ἀθρόαν, ἀλλ' ἐν πολλῷ τε χρόνῳ καὶ πολ-
 λὴν παρέχει τροφήν. αἰσαύτως δὲ ὁ κρόνος προσήκει τῇ

substantia vero tenuia. Crassa vero et fulva his multo
 quidem copiosius corpori alimentum impertiunt, sed tanto
 nigris in copiose alendo cedunt, quanto in celeriter ac
 confertim alendo praececellunt. Quae vero alba quidem
 sunt, sed crassa, parcius quidem quam nigra, liberalius
 autem quam tenuia et alba nutriunt, sed neque celeriter,
 neque confertim alunt. Quanto vero in hisce differunt,
 tanto et in excretionem. Aquosa namque celerrime per
 urinas excernuntur, quia propemodum tota celerrime ja-
 cturam rependi praevertunt. Ex aliis vero omnibus quan-
 tum qui manifeste per ventrem subierit proportionalem
 nutritionis tempori habet excretionem. Sic et in aliis
 omnibus accidit. Nam ptisanæ cremor non multo post
 assumptionem tempore videtur alere, non tamen copiosum
 corpori praebebat alimentum idque paucio tempore confer-
 tum. Alica vero neque paucum, neque confertum, sed
 et multo tempore et multum praebebat alimentum. At pro-
 secto quae inter se comparantur similem habere consisten-

Ed. Chart. IX. [58.]

Ed. Bas. V. (211.)

συστάσει ἔχειν τὰ παραβαλλόμενα καὶ μὴ τὸ μὲν ἀκριβῶς εἶναι ὑγρὸν, τὸ δὲ ἄκρως ξηρὸν. ἐπὶ μὲν οὖν τῆς πιασ-
της καὶ χόνδρου καὶ πάντων τῶν τοιούτων, ὅσα σκευάζουσι
ἐκ κίτχρων ἢ κνάμων, ἢ τινῶν ἄλλων καρπῶν, ὁμοίως ἔχεται
τὰ παραβαλλόμενα, κατὰ τὸ ποιὸν τῆς συστάσεως. ἐπὶ δὲ
τῶν κρεῶν ἰδίᾳ μὲν ἡ σύστασις ἐκάστου. παραβάλλεσθαι
δὲ αὐτὰ χρὴ κατὰ τὸ ποιὸν τῆς σκευασίας ἢ ὠπιτομένων
σμφοῖν ἢ ἐψημένων ὡσαύτως. ἀφαιρείσθωσαν δὲ κατὰ τὴν
σκευασίαν καὶ οἱ δακτυλίδες χυμοὶ, καθάπερ ἐπὶ κρέμης
τε καὶ ὑσπρίων, εἰ μίλλεις ἀκριβῆ βάσανον αὐτῆς τῆς τρε-
φούσης οὐσίας λαβεῖν. ἢ δ' ἀφαιρέσεις τῶν χυμῶν ἐκ τοῦ
μετατίθεσθαι κατὰ τὴν ἐψησιν εἰς ἕτερον ὕδωρ ἐξ ἐτέρου
γίνεται. εἰν οὖν ἅπαντα ταῦτα διαφορίσμενος ἐξετάσης
ἀκριβῶς, εὐρήσεις ὅσα μὲν ὀλίγῳ χρόνῳ τρέφει, ταῦτο δὲ
ἴσται τὸ ἀθρόως καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον τῆς προσφοράς,
τοῦτο γάρ ἴσται τὸ τεχέως, τούτων καὶ τὴν διαχώρησιν ἐν
τάχῃ γινομένην, ὅταν γε ὡσαύτως ἔχουσιν ἀνθρώποις δίδο-

tiam oportet, neque vinum hoc quidem exquisite humi-
dum esse, alterum vero summe siccum. In ptisana⁹ igitur
et alicā et huiuscemodi omnibus quaecunque homines ex
miliis aut fabis aut aliis quibusdam fructibus parant, eo-
dem modo se habeant quae comparantur secundum consi-
stentiae qualitatem. Carnibus autem propria quidem est
vinosacujusque consistentia. Sed comparare ipsas oportet
in apparatus modo, utrisque aut aliis aut eodem modo
elixis. Auferantur autem per apparatus etiam mordaces
succī, quemadmodum in brassica ac in leguminibus, si
certam alentis substantiae probationem sis adepturus. Mor-
daciū autem succorum fiet sublatio, si quae incoquantur
per elixationem ex una aqua in alteram transfundantur.
Si igitur haec omnia cum distinctione diligenter explora-
veris, invenies quae quidem paucō tempore nutriunt, hoc
enim est confertim, et paucō post assumptionem tempore:
hoc enim est celeriter etiam celerem habere excretionem,
quam hominibus eodem modo affectis exhibentur; haec

Ed. Chart. IX. [58. 59.]

Ed. Bas. V. (241.)

ται. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐπὶ πάντων τοιοῦτων χρη̃ προσδιο-
 ρίσασθαι. τὰ δ' ἐναντίως ἔχοντα βραδίως ὑποχωρεῖν. τὴν
 δ' αἰτίαν τῶν γινομένων μάθοις ἂν ἐκ τῶν ἀποδεικνυμένων ἐν
 τοῖς τῶν φυσικῶν δυνάμειν ὑπομνήμασιν. ἡ γὰρ τοι γα-
 στήρ ἀπολαύειν ἐνδείκνυτο τῶν σιτίων αὐτῇ πρώτως τὸν
 οἰκτεῖον ἐξ αὐτῶν ἔλκουσα χυμὸν, ἐναποειθιμένη τε τοῖς
 ἐαυτῆς χιτῶσιν, εἰτ' ἐπειδὴν τούτου κορεσθῇ, τηρικαυτὰ
 ἐκπέμπειν αὐτὰ πρὸς τὴν διαχώρησιν. ἐν τούτῳ δὲ τῷ
 χρόνῳ καὶ τὸ ἵπαρ ἐκ τῶν σιτίων ἔλκειν ἐνδείκνυτο, ἐπειδὴν
 ἐνδεώς ἔχη τροφῆς. εἰ δὲ μὴ, χρήσεται τῇ προὔπαρχούσῃ.
 κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον ἔλκειν αὐθις ἐκ τοῦ ἥπατος ὅλον
 τὸ σῶμα, καθ' ὃν ἂν χρόνον καὶ τοῦτο ἀπορεῖ τροφῆς.
 ὅθεν ἐφ' ὧν ὅλον τὸ σῶμα κενόν ἐστι, μάλιστα ἂν τις λάβῃ
 τὴν πείραν τῶν ἀθρόοις τε καὶ ταχέως τριφόντων, οἷσπερ,
 ὡς ἔφαμεν, ὑπάρχει καὶ τὸ πρὸς τὴν διαχώρησιν εἶναι ὅα-
 τον, ὅσον ἐπὶ τῷδε. τινὲς μὲντοι τὴν ἐξ ὅλου τοῦ σώματος
 ἔφασαν κίνωσιν εἰρησθαι διαχώρησιν, [59] ἵνα ταυτὸν ἢ
 τὸ νῦν διδασκόμενον τῷ λελεγμένῳ κατὰ τὸ περὶ τροφῆς

etenim in ejusmodi omnibus adhibenda est distinctio; quae
 vero contrariam naturam sortiuntur, tarde excerni. Ho-
 rum autem causam didiceris ex iis quae nostris in com-
 mentariis de facultatibus naturalibus demonstrata sunt,
 ventriculum prius cibis frui, familiari cibi succo ex illis
 attracto et suis appposito tunicis et mox eo satiatum tunc
 ipsos ad excretionem emittere demonstravimus. Hoc au-
 tem tempore et hepar demonstrabatur ex cibis attrahere;
 ubi alimento indigeret; nam si non egeat, illo quod prius
 aderat frui. Eodem quoque modo trahere rursum ex he-
 pate totum corpus, quo tempore et ipsum indiget alimento.
 Unde in quibus totum corpus vacuum est, quicquam ma-
 xime possit experiri, qui cibi et confertim et celeriter
 nutrant; quibus, ut diximus, inest celerius ad excretionem
 accedere, quantum ad id spectat. Verum quidam dixe-
 runt eam quae ex universo fit corpore vacationem, ab
 ipso excretionem nominari, ut idem sit quod nunc doce-
 tur ei quod in libro de alimento protulit, ubi inquit

Ed. Chart. IX. [59.]

Ed. Bas. V. (241.)

βιβλίον, ἐνθα φησίν· ἡ δυσαλλοίωτος δυσεξανάλωτος, ἡ εὐ-
 πρόσθετος εὐεξανάλωτος; ὅπερ ἀληθέστατον μὲν ἐστίν, οὐ
 μὴν οἰκείως ἀκούσασθαι τε δοκεῖ τῇ τῆς διαχωρήσεως προσ-
 ηγορίᾳ. λέγεται γὰρ αὐτὴ μᾶλλον ἐπὶ τῆς κατὰ γαστέρα
 μόνου, δυνατὸν γε μὴν καὶ τῶν καθ' ὅλον ἀκούειν αὐτὴν
 τὸ σῶμα· διαφέρει γὰρ ἡ ὑποχώρησις ἢ διαχώρησις εἰ-
 πεῖν. ἡ μὲν οὖν ὑποχώρησις ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν γαστέρα
 μόνου λέγεται, κοινὸν δ' ἀμφοῖν τὸ τῆς διαχωρήσεως ὑπάρ-
 χειν ἰχχωρεῖ ὄνομα. τὰ μὲν οὖν χοίρεια κρῖα καὶ ὅσα γκί-
 σχροὺς καὶ παχεῖς ἔχει τοὺς χυμοὺς, ἐν χρόνῳ ποιεῖται
 τὴν ἐξ ὅλου τοῦ σώματος διαπνὸν· λάχανα δὲ καὶ τῶν
 ἰχθύων οἱ πειραῖοι καὶ ἀπλῶς ὅσα λεπτὸν ἔχει τὸν ἀνα-
 διδόμενον χυμὸν, ἐν μὲν τῷ τάχει τῆς ἀναδόσεως καὶ τῆς
 προσθέσεως πλεονεκεῖ, μόνιμον δ' οὐκ ἔχει τὴν φύσιν,
 ἀλλὰ διαπνεῖται ῥαδίως.

quod alimentum difficile alteratur aut immutatur, difficile
 absumitur; quod facile apponitur, facile absumitur. Quod
 dictum verissimum quidem est, non tamen proprie vide-
 tur accipi sub excretionis appellatione; nam ipsa magis
 proprie dicitur de ea quae per ventrem solum, forsan et
 de ea, quae ex toto fit corpore, intelligere possibile est.
 Differt enim et excretionem et subductionem dicere. Sub-
 ductio namque de iis solis dicitur quae per alvum deji-
 ciuntur; contingit autem excretionis vocabulum utrisque
 esse commune. Carnes itaque suillae et quaecunque lon-
 tos ac crassos humores habent, diuturno tempore ex toto
 corpore per transpirationem discutiuntur; olera vero et
 pisces sexatiles et simpliciter quaecunque tenuem habent
 succum distribuendum, distributionis quidem atque appo-
 sitionis celeritate exsuperant, stabilem vero naturam non
 habent, sed facile digeruntur ac perpiratione evanescent.

10'.

Τῶν ὀξείων νοσημάτων οὐ πάντων ἀσφαλές αἱ προσαγο-
ρεύσεις οὔτε τοῦ θανάτου οὔτε τῆς ὑγείας.

Τὰ ὀξεία νοσήματα πρὸς τὸ κρίνεσθαι ταχέως εὐθείας
καὶ μέγεθος ἔχει· τοὺς γὰρ ἐφημέρους πυρετοὺς καίτοι
ταχέως παυομένους αὐτὰ καλοῦσιν ὀξεία νοσήματα. διττὴ δὲ
ἔστιν ἡ τῶν ὀξείων νοσημάτων φύσις· ἡ γὰρ ἐπὶ χυμοῖς μά-
νθις θερμοῖς οὐδένα τόπον ἐγκατεληφούσιν, ἀλλ' ὁμασίμως
ἐν ἅπασι τοῦ ζώοντος τοῖς μέρεσι γίνεσθαι πεφυκόσιν ἡ τό-
πον τινὸς πεπονθότος, ὡς ἐν πλευρίτιδι καὶ περιπνευμονίᾳ
καὶ κυνάγχῃ. καὶ οἷ γε πυρετοὶ τοῦτέστιν οἷον συνεχεῖς
εἰσιν ἐν τοῖς ὀξείοις νοσήμασι. σπάνια γὰρ τὰ χωρὶς πυρε-
τῶν, ὅποια εἰσὶ καὶ ἡ ἀποκληξία. τὰ δὲ χρόνια νοσήματα
διὰ χυμοῦ γίνεται παχεῖς καὶ γλίσχρους καὶ ψυχροὺς, οὔτε
πεφθῆναι ῥαδίως δυναμένους, ἐμπλαττομένους τε καὶ σφη-
νομένους ἐν τοῖς πεπονθόσι μορίοις, ὥστε καὶ σκισφώδεις

XIX.

*Acutorum morborum non omnino certae sunt praedictiones,
neque moris, neque sanitatis.*

Acuti morbi praeterquam quod celeriter judicentur,
statim etiam vehementiam habent. Licet enim diariae fe-
bres celeriter finiantur, eas tamen acutos morbos minime
vocitant. Duplex autem est acutorum morborum natura;
aut enim solis in humoribus calidis nullum certum locum
intercipientibus, sed aequabiliter in omnibus animalia par-
tibus; aut affecta quadam parte, ut pleuritide, peripneu-
monia et cynanche procreari consueverunt. Sed et febres
ut plurimum in acutis morbis sunt continuas. Pauci nam-
que sunt citra febre, qualis apoplexia. Diuturni vero
morbi ob crassos, lentos ac frigidos humores oboriuntur,
qui facile concoqui nequeunt, sed affectis partibus ita
impacti atque incuneati sunt, ut eorum affectus scirrhus

Ed. Chart. IX. [59. 60.]

Ed. Bas. V. (241. 242.)

αὐτῶν μᾶλλον ἢ φλεγμονώδεις εἶναι τὰς διαθίσεις. ὀλίγα δ' ἐξ αὐτῶν γίγνεται τὰ κατὰ στυμαθίαν καὶ χυρὸς τόπου πιπτονότος, ἐν οἷς ὁμοίμως ἀπασῶν τῶν φλεβῶν, ἤτοι μελαγχολικοῖς ἢ φλεγματώδεις χυμοὺς ἔχουσιν σηπομένους. ἐπὶ μὲν τούτων ἀπάντων ἴσκειν ὁ Ἱπποκράτης θαρρεῖν ταῖς προγνώσεσιν, ἐπὶ δὲ τῶν ὀξείων οὐχ ἀπώττει, ἀλλ' ἔστιν οἷα καὶ διαμαρτάνεσθαι τὴν πρόγνωσιν ὁμολογεῖ, τοιοῦτον γὰρ ἴσται τὸ οὐ πάμπαν, ἀπάρασις ἂν. τὸ γὰρ οὐ πάμπαν τῷ οὐ παντελῶς ταῦτόν σημαίνει. καὶ ἴσται τὸ οὐ πάμπαν ἴσον τῷ οὐκ ἐπὶ πάντων, ὕπερ ὅταν ὀλίγα τῶν πάντων ἐξαιρῶσιν ὀνομάζειν εἰσθασιν. ὁλον οὐ πάντες ἄνθρωποι κακοί. δηλοῖ γὰρ ὁ τοῦτ' εἰπὼν ὀλιγοστοὺς εἶναι τοὺς ἀγαθοὺς. οὐ- [60] τῷ γοῦν καὶ νῦν ὁ Ἱπποκράτης ἐμφαίνει λέγων, (242) οὐ πάμπαν ἀσφαλτεῖς εἶναι τὰς προσγορεύσεις ἐπὶ τῶν ὀξείων ὡς ὀλιγάκις ποτὲ καὶ ἀσφαλτομένη τοῦ ἀρίστου ἱατροῦ. συμβαίνει δ' αὐτὰ τοῦτο διὰ τε τὴν ὀξύρροπον ἐν κρίσει μεταβολήν, ἥτις ἐπεται τῶν ἐργαζομένων

magis quam phlegmonas aemulentur. Pauci vero ex ipsis fiunt per consensum et citra partem affectam; in quibus aequaliter omnes venae, putrescentes humores vel melancholicos vel pituitosos habeant, quorum omnium praenotionibus niti et confidere videtur Hippocrates; acutorum vero non omnium, sed in ipsis falli etiam interdum praedictionem fatetur. Id namque tale significat, non omnino, negatio quum sit. Non omnino enim idem quod non prorsus significat, estque omnino peraeque ac non in omnibus, quod sermonis genus usurpare consueverunt, quum pauca de omnibus eximant, ut quum dicunt, non omnes homines mali. Qui enim hoc profert, paucissimos esse bonos declarat. Sic igitur et nunc Hippocrates his verbis ostendit non omnino certas in morbis acutis esse praedictiones, quum raro interdum optimus medicus aberraret. Hoc autem ipsum accidit tum propter repentinam in crisi permutationem, quae humorum morbos efficientium naturam sequitur, tum propter eum qui sit inter-

Ed. Chart. IX. [60.]

Ed. Bas. V. (212.)

των αὐτὰ χυμῶν τῇ φύσει καὶ διὰ τὸ μεταρρῶν ἐνίοτε τὸν
 λυποῦντα χυμὸν ἐξ ἐτέρων εἰς ἕτερα.

κ.

Ὅκόςουσι νέοισιν ἐοῦσιν αἱ κοιλίαι ὑγραὶ εἶσι, τουτέοισιν
 ἀπογηράσκουσι ξηραίνονται. ὁκόςουσι δὲ νέοισιν ἐοῦσιν
 αἱ κοιλίαι ξηραὶ εἶσι, τουτέοισιν ἀπογηράσκουσιν ὑγραί-
 νονται.

Ὅτι μὲν ὡς τὸ πολὺ τοῦτο γίνεται καὶ οὐ διὰ παντὸς
 ἐδήλωσεν αὐτὸς ἐν τοῖς κατωτέρω γράψας τόνδε τὸν ἀφο-
 ρισμόν, ὁκόςουσι τὰς κοιλίας ὑγρας ἔχουσι νέοι μὲν ἰόντες
 βέλτιον ἀπαλλάσσουσι τῶν ξηρῶν ἔχόντων, εἰς δὲ τὸ γῆρας
 χεῖρον ἀπαλλάσσουσι. ξηραίνονται γὰρ ὡς ἐπὶ πολὺ τοῖσιν
 ἀπογηράσκουσιν. ἀκουστίον δὲ ἴσται ξηρὰς καὶ ὑγρας κοι-
 λίαις οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς διαιτήμασιν. εἰ γὰρ

dum peccantis humoris ex altero in alterum locum trans-
 fluxum.

XX.

Quibus per juventutem alvi sunt humidae, iis senescenti-
 bus exsiccantur. Quibus vero in juventute alvi siccæ
 sunt, iis senioribus factis humectantur.

Quod id quidem sæpenumero et non semper oboria-
 tur, in sequentibus hunc quem scripsit aphorismum ipse
 declaravit: Quicunque alvos habent humidas, si juvenes
 quidem fuerint, salubrius degunt quam qui siccas habent;
 at in senectute deterius ea defunguntur: ipsis namque se-
 nescentibus plerumque reficcantur. Oportet autem humidas
 et siccas alvos intelligere non simpliciter, sed eadem victus
 ratione servata. Si quis enim in juventute Alexandrino-

Ed. Chart. IX. [60.]

Ed. Bas. V. (242.)

τις ἐν μὲν τῇ νεότητι τῇ τῶν Ἀλεξανδρίων χοῆται διαίτη, τὰρ ἴχη τε καὶ πρῶτα ἐσθίων, ἐπιπίνων τε ζυθόν, ἐν δὲ τῷ γήρῃ μηδὲν τούτων προσφέρειται, φακὴν δὲ ἐσθίει καὶ οἶνον ἀσπερδὸν ἐν πίει, πῶς ἂν γαλήμιον ἐπηλλάχθαι τούτων τὰ διαχωρήματα τῷ λόγῳ τῆς ἡλικίας; οὕτω δὲ καὶ ὁ μὲν κατὰ τὴν νεότητα φακὴν ἐσθίων καὶ μέσπिला καὶ οἶνον ἀσπερδὸν πίνων, ἐπὶ δὲ τοῦ γήρως τῇ τῶν Ἀλεξανδρίων χοῆται διαίτη, συμμεταβάλλει ταῖς διαίταις τὴν κατὰ τὴν διαχωρήσιν, οἷα ὀρθῶς ποιησόμεθα κρίσιν. ἀλλ' ὅταν ἀπάντων τῶν ἄλλων, οὐ μόνον τῶν κατὰ τὴν τροφήν, ὁμοίως πραττομένων ἐπηλλάχθαι τὰ κατὰ τὰς διαχωρήσεις, ἡ κρίσις ὀρθὴ γενήσεται τῶν ἐφ' Ἱπποκράτους εἰρημέγων· ἐπαλλήλῃσθαι δὲ τὰ κατὰ τὰς διαχωρήσεις, ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει τῶν ἡλικιῶν κατὰ τὰς ἐν τῷ σώματι διαθέσεις ἀλλαντομένας, ὅφ' ὧν ἡ γαστήρ ὑγροτέρα τε καὶ ξηροτέρα γίνεται. τίνες δὲ εἰσιν αὗται τῶν ἐξητημένων ἐστὶ καὶ οὕτω γε μακρὸν εἶσθαι μοι νομίζω τὸν λόγον, εἰ σὺν ταῖς αἰκείαις ἀποδείξαι γράφειν αὐτὸν ἐπιχειρήσαιμι, ὥσθ' ἐνός

rum victu uteretur et fassamenta et porra comederet, zythumque superbilleret, in senectute vero nihil horum quidquam assumeret, sed lentem esitaret et vinum austerrum insuper biberet, quomodo diceremus huic dejectiones aetatis ratione fuisse permutatas? Sic etiam si quis per juventutem lentibus et mespilis vesceretur vinumque austerrum potaret, per senectutem vero Alexandrinorum victu uteretur, atque ita cum victu dejectiones mutaret, non recte iudicium fecerimus. Verum quum ceteris omnibus non solis ad alimoniam simili modo paratis dejectiones immutatae fuerint, tum rectum de iis quae ab Hippocrate in aphorismo dicta sunt, dabitur iudicium. Immutabuntur autem dejectiones, quod ad aetatum naturam attinet, prout corporis affectiones immutantur, a quibus alvus et humidior et siccior redditur. At quatenam haec sint affectiones eorum, quae quaeruntur, unum est, atque adeo longam mihi fore orationem auguror, si cum propriis demonstrationibus ipsum scriptis prodere studuero, ut uno

Ed. Chart. IX. [no. 61.]

Ed. Bas. V. (242.)

ὅλον δεικνύσθαι βιβλίον. τοῦτο μὲν οὖν αὐθις ἔστιν παρὶ,
 οὐδ' ἐπὶ διὰ βραχέων ἐρῶ τὰ κεφάλαια, συγχρησάμενος· εἰς
 ἐν γὰρ τοῖς τῶν ἡυδακῶν δυνάμειον ἀπέδειξα ὑπομνήμασι καὶ
 τοῖς τῶν συμπτωμάτων αἰτίοις· ὑγροτέρα τοῦ θερμότερου
 γίνεσθαι ἢ γαστήρ; ὅταν ἡ χυλωθεῖσα τροφή κατ' αὐτὴν
 ἐνδύει· [61] τέρον ἀναδίδουσι, ξηροτέρα δὲ πάλιν τῆς κατ'
 αὐτὴν ὑγρότητος ἀπάσης· εἰς τὸ ἥπαρ ἀναφύρομένης· ἀλλὰ
 τὸ μὲν ἐνδιδόντερον ἀναδίδουσθαι γίνεται μὲν ποτε πλείονα
 τροφὴν λαμβανόντων ἢ ὕψης δεῖναι τὸ ἥπαρ, εἴτι δ' ὅτε
 θάττον ἐστὶ τὴν διαχώρησιν τοῦτης αὐτῆς· τῆς μὲν γὰρ
 πλείονος ἀπολείπεται τὸ περισσόν, ἐνδιδὼν εἰσέρχεται τὸ ἥπαρ,
 ὕψης δέεται· τῆς δὲ ταχέως διεξιούσης οὐ φθάνει τοσοῦ-
 τον ἔλκειν τὸ ἥπαρ ὅσον δεῖται· θάττον δὲ ὑπέρχεται τὰ
 διαχωρούμενα, ποτε μὲν διὰ τὸ πλῆθος τῆς καταρρέουσας
 εἰς τὴν γαστέρα χολῆς ἐρεθίζουσας αὐτὴν εἰς ἀπόκρισιν,
 ἐνίοτε δὲ τῆς μὲν ἐν αὐτῇ τῇ γαστρὶ καθεκτικῆς δυνάμεως,
 ἀρρώστοτερας γινόμενης, τῆς δὲ ἀποκριτικῆς ἐν ταύτῃ γὰρ
 καὶ τοῖς ἐντέροις ισχυρῆς ὑπαρχούσης· πλείονων μὲν οὖν

integro libro sive opus. Id igitur alias fortassis præstabi-
 tur; nunc vero paucis capita proferam, atque iis utar,
 quæ in commentariis tum de naturalibus facultatibus tum
 de symptomatum causis demonstravi. Alvus justo sit hu-
 midior quum cibus in chylum commutatus ex ea parcius
 distribuitur; contra vero siccior, quum omnis humor in
 ipsa contentus ad hepar fertur. Quamobrem autem par-
 tibus distribuitur est interdum quidem copiosior cibus quam
 quo hepar indigent assumtus, interdum etiam quia celerius
 ipse ad dejectionem fertur quam hepar attrahat. Copio-
 sioris enim cibi, quam hepar quantum opus erat attrahe-
 ri, plures supersunt reliquiae; celerius vero ad exitum
 permeantis cibi, tantum hepar quanto egeat attrahere non
 potest. Celerius autem subeunt alvi excrementa, inter-
 dum quidem ob bilis in alvum desluentis et ipsam ad
 excretionem prorsilantis copiam; interdum vero propter
 facultatis retentricis ventriculi partam imbecillitatem et
 excreticis ipsius et intestinorum robur. Copiosiores igitur

Ed. Char. IX. [61.]

Ed. Raf. V. (242.)

ὀρεγόμεθα τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς, ἐνταῦθα γὰρ μάλιστα ἡ ὕφεξις ἐστὶ, ψυχροτέρου τὴν κρᾶσιν ὑπαρχόντος. οὕτω δὲ καὶ τὸ ἥπαρ ἦτορ ἔλκει διὰ ψυχρότητα· τὴν δὲ καθεικτικὴν ἢ γαστὴρ δύναμιν ἀσθενεστέραν ἔχει δι' ἐγρότητα, καθάπερ δὴ καὶ τὴν προσωστικὴν ἰσχυροτέραν διὰ ξηρότητα. γερόντων οὖν ἐπειδὴν ψυχροτέρου γίνονται τὸ σῶμα, τὴν ἐν τῷ στόματι τῆς κοιλίας ὑγρότητα συμβαίνει χίνεσθαι ψυχρὰν εἰς τοσοῦτον, ὥς μειαιπνέειν εἰς ἀνόρεξιαν, καὶ οὕτω ξηραίνεσθαι τὴν διαχώρησιν, ἐνδεία τῶν προσγερομένων, ὥς πρὸς τὴν ἀνάδοσιν. οὕτω δὲ καὶ ὅσοι διὰ τὸ πλῆθος ἢ τὴν φύσιν τοῦ πικροχόλου χυμοῦ τὴν κοιλίαν ὑγραίνονται, πρὸς ταύναντιον μειαιπνέουσι, μηκέτι ἐν τῷ γήρει τοῦ τοιοῦτου χυμοῦ πολλοῦ γενομένου. τοῖς μέντοι δι' ἀρρώσκειαν τῆς καθεικτικῆς δυνάμειος ὑγραינוμένοις τὴν κοιλίαν οὐχ ἀνασπιν ἢ μειαιπνωσις ἐσται, ἀλλὰ παρὰ τὸ ποσὸν τῆς συνεισγμένης αὐτῇ θερμασίας. εἰ μὲν γὰρ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἴη ψυχροτέρα τὴν κρᾶσιν ἢ γαστὴρ, εἰς ἀμετρίαν

lur cibos appetimus, quum os ventriculi, in eo enim maxime sita est cibi appetentia, frigidior est temperamento. Quemadmodum autem hepar propter frigiditatem minus attrahit, sic quoque ventriculus propter humiditatem retentricem facultatem imbecillibrem obtinet, ut et sane expultricem robustiorem propter siccitatem. Senem itaque corpus quum frigidius evaserit, humiditatem tantopere frigidam in ore ventriculi fieri contingit, ut in anorexiam, hoc est inappetentiam, excidat atque ita dejectiones alvi siccati accidat cibarium penuria, quod ad distributionem attinet. Sic vero et quicumque ob copiam aut naturam humoris biliosi alvum humectatam habent, in contrarium mutantur, quum hic humor non amplius in senectute copiosius generetur. Quibus vero ob facultatis retentricis imbecillitatem alvus humectatur, non omnibus, sed pro caloris ipsi conjuncti quantitate mutatio oboritur. Si namque statim ab ortu alvus frigidior donata temperamento, in senectute ad immoderatam frigi-

Ed. Charc. IX. [61.]

Ed. Basf. V. (242.)

τῆς κατὰ ψυχρότητα δυσκρασίας ἐν τῷ γήρῳ παραγινόμενη τὴν καθεκτικὴν δύναμιν ὁμοίως ἄρρωστον εἶναι, διὰ τὸ πᾶσαν ἀμετρον δυσκρασίαν ἐκλύειν τὰς ἐνέργειας. εἰ δ' ἀκριβῶς εἴη θερμὴ μέχρι πλείστου τῆς ἡλικίας ἰσχυρὰν εἶναι τὴν καθεκτικὴν ἐνέργειαν, ὥς ἂν μὴδ' εἴτεραν ἔχουσα τῶν δυσκρασιῶν ἀκριβῶς, μὴδὲ τὴν κατὰ ξηρότητα, φύσει γὰρ ἦν ὑγρότερα πάντως ἢ οὐκ ἂν ἄρρωστον εἶχε τὴν καθεκτικὴν δύναμιν μήτε κατὰ θερμότητα. τοῦτο γὰρ ὑπέκειτο. δῆλον οὖν ὡς ὀλίγου δεῖν ἅπασιν, οἷς ὑγρότεραι φύσεις γαστρὸς εἰσιν, εἰς τοῖναντιον ἢ μεταπτώσεις γίνεται γιγνῆσκουσιν. οἷς δὲ ξηρότεραι, τοῦτοις ὑγρότεραι γιγνήσονται γηρῶσι, διὰ τὰς ἐναντίας κρᾶσεις· ἦτοι γὰρ ὅταν ἐλάττονα τροφὴν προσσφίρονται τῆς κατὰ τὸ ἦπαρ δυναμείως ἢ δι' ἐξίμωσιν ἢ τὸ συρρέειν τῆς χολῆς εἰς τὴν κοιλίαν ὀλίγον ἢ δι' εὐρωστίαν τῆς καθεκτικῆς δυναμείως ἢ διαχωρητοῖς ἔσται ξηροτέρα. τοῦτων δὲ τὸ μὲν ἥτιον ὀρίγισθαι καὶ θᾶτιον ἐμπύπλασθαι διὰ τὴν θερμότητα γίνεται τῶν ἀνεκτικῶν μο-

ditatis intemperiem accedens, facultatem retentricem similiter imbecillam fortietur, quia omnis immoderata intemperies functiones debilitat laeditque. Quod si ad usque longissimum aetatis processum exquisitè calida fuerit, robustam functionem retentricem habitura est, ut quae neutram habeat exquisitè intemperiem, neque eam quae in siccitate consistit, alvus enim erat prorsus humidior natura, alioqui retentricem facultatem imbecillam non habuisset, neque eam quae in calore versatur; hoc enim supponebatur. Quare prope omnibus innotescit, quibus alvus natura humidior est, iis senescentibus fieri mutationem; quibus vero liccior, iis per senectutem humidior propter contraria temperamenta futura est. Aut enim quia parcius assumitur alimentum quam hepatis facultati congruat; aut propter exsiccationem aut quia bilis paucum in alvum confluit aut propter facultatis retentricis robur aridior erit dejectio. Ex his autem quod minus appetant ac celerius impleantur, sit propter partium appetentium ca-

Ed. Chart. IX. [61-62.]

Ed. Bal. V. (212.)

ρίων· τὸ δ' ἐξικμᾶσθαι τὴν τροφήν ἢ τοι συμμείρωσ
ἔχοντος ἐν τῇ κράσει τοῦ ἥπατος ἢ καὶ βραχεῖ τινὶ θερ-
μοτέρου τὴν κράσιν ὑπάρχοντος. τὸ [62] δ' ὀλίγην συρ-
φεῖν εἰς τὴν γαστέρα χολήν, ὡς ἂν δηλονότι καὶ γενομένης
ὀλίγης, ἐπὶ τῇ ψυχρότητι τοῦ σπλάγχνου συμβαίνει. ῥωμα-
λία δ' ἢ καθεκτικὴ δύναμις γίνεται ταῖς νύκτις ἐπὶ τὸ ξηρό-
τερον τῇ κράσει ῥέπουσιν. εἰκότως οὖν γερρότων ἀπάντων
τῶν προειρημένων εἰς τὰναντία μεταπτώσεις ἴσται. οἳ τε
γὰρ ἀνόρεκτοι διὰ θερμότητα προσηκούσης τῆς ἡλικίας
ὀρεχθῆσονται πλεόνων ἢ ὅσων δύναται κρατήσιν τὸ ἥπαρ.
ὅσοις τε διὰ ξηρότητα σύμφυτον ἢ καθεκτικὴ δύναμις ἦν
ἰσχυρότερα, τοίοις γηρώσιν ἀρρωστοτέρα γενήσεται τῇ
τῆς ξηρότητος ἀμετρίᾳ. καὶ διὰ τοῦθ' ἢ διαχωρήσις ὑγρῶν-
θήσεται, τῷ ταχύνειν τὴν διεξόδον τῶν σιτίων. ὅσοις δὲ
διὰ τὴν ἑνδοίαν τῆς χολῆς ἢ διαχωρήσις βραδύνουσα, τῷ
πολυχρόνῳ τῆς διεξόδου τὸ πολὺ τῆς ὑγρότητος ἐξικμᾶσ-
ται, δυνατόν μὲν εἶναι μῖναι αὐτὴν διαθροῖν. ἐγχαρῆ δὲ
καὶ διὰ ψύξιν ἀμετρον τοῦ ἥπατος εἰς ἀρρωστίαν ἱκανὴν

lorem. Quod vero exsuctus cibus siccior evadat, id ob-
oritur aut quum jecur commoderatam temperamentum
fortitur aut etiam quum paulo calidius sit temperamento.
Quod pauco bilis in alvum consuat, ut quae nimirum
pauca procreetur, ob visceris frigiditatem accidit. Fortis
autem juvenibus inest retentrix facultas, quum ad siccus
temperamentum vergunt. Jure igitur omnibus praedictis
senescentibus in contraria fiet mutatio. Nam qui anorexia
laborant aut non appetunt, ob caliditatem aetalis pro-
gressu plus etiam appetent quam possit hepato evincere.
Et quibus ob congenitam siccitatem retentrix facultas for-
tior extiterat, iis senescentibus fiet imbecillior ob siccit-
talis ametriam, eaque ratione propter citatiorem cibario-
rum transitum humida evadet dejectio. Quibus vero pro-
pter bilis penuriam moratur dejectio et ob diuturnum
transitum multum humoris absumitur, idem etiamnum
affectus permanere potest. Fieri tamen potest, ut propter

Ed. Chart. IX. [62.]

Ed. Bas. V. (242. 243.)

τῆς ἀναδόσεως ἀγχομένης ἵγρὰ γίνεσθαι τὰ διαχώρηματά
ταῦτ' ἐν τῷ παρόντι περὶ τῆς αἰτίας εἰρησθαι μοι τῶν ἐν
ταῖς ἡλικίαις μεταβολῶν, ὅσα ἴσχουσι διὰ ξηρότητα καὶ
ὕγροτητα γαστρὸς, ἅσα δ' ἢ διὰ βραχυλογίαν ἐσόμενα τοῖς μὴ
προγεγνησμένοις ἐν οἷς ἰπομνήμασιν· ἀλλ' ὕστερόν ποτε
δὲ ἐνός ὅλου βιβλίου σαφίστερον ἐπὶ τῶν αὐτῶν εἰρησι-
ταί πρὸς μέντοι τὴν ἐν τῇ τέχνῃ χρείαν ἱκανόν καὶ τοῦτο
ῥῆθρον ἐπίστασθαι, τὸ πρὸς Ἱπποκράτους εἰρημένον ἀνευ
τοῦ προσκίεσθαι τὴν αἰτίαν.

κα'.

(243) Λιμὸν θώραξις λύει.

Θώραξιν οἶνον πόσιν αὐτὸς εἰωθεν ὀνομάζειν. ἐν γοῦν
τῷ περὶ φέσεως ἀνθρώπου καὶ διαίτης ὥδε πως ἔγραψε·
θανερόν γάρ θη' ὅτι τὰ διατεήματα ἐκάστου ἡμῶν οὐκ αἰ-
τία ἴσται. ὅτι δ' ἀνίσταται πάντων ἡ νοῦσος ἐξῆς καὶ τῶν

immoderatam jecoris frigiditatem, distributione ad ingen-
tem imbecillitatem accedente, humidæ dejectiones ob-
orientur. Hæc in præsentī de mutationum per ætates
contingentium et alvi ficcitatem et frigiditatem sequentium
causis dicta sunt, quæ propter breviloquentiam iis erunt
obscura qui prædictis commentariis prius exercitati non
sunt. Verum aliquando postea libro uno integro de his
dilucidius differetur. Quod ad artis usum spectat, hoc
solum scire sufficit, quod citra causarum adjectionem ab
Hippocrate fuit pronnnciatum.

XXI.

Famem vini potio solvit.

Thorexin vini potionem ipse consuevit nominare.
In libro siquidem de natura hominis et de victus ratione
hoc modo scripsit: constat enim profecto cujusque nostrum
victus rationem causam non esse, qua universi juvenes et

Ed. Chart. IX. [62. 63.]

Ed. Bas. V. (243.)

ναιτέρων καὶ πρεσβυτέρων καὶ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, ὁμοίως καὶ τῶν θωρησσομένων καὶ τῶν ὑδροποτιζόντων. ἐκ τοῦ τοίνυν ἀντιτείναν τοῖς ὑδροποτιζούσι τοὺς θωρησσομένους ἐδήλωσεν, ὅτι τοὺς οἶνοποτοῦντες ὀνομάζει θωρησσομένους, ὥστε καὶ θωρήξαι τὴν τοῦ οἶνου πόσιν ὅπ' αὐτοῦ λέγεται, ταύτην οὖν ἡσι λυεῖν λιμόν, οὐ μὰ Δία ἅπαναν ἑνδεῖαν ὀνομάζωιν λιμόν, ὥς τινες ὑπολαμβάνουσιν. οὐ μὲν οὐδὲ τὴν αὐτὴν ὀρεξίαν, ἀλλὰ τὴν ἐκ αὐτῶν δὴ τοῦτο πάθημα ἔχοντων ὀρεξίαν θαρσύνει καὶ ἀπαιστον σιτῶν, ἣν ἐνδοί τῶν πατρῶν ἐνομέζουσι κυνοῖδη. ταῦτος γάρ τοι τοῦ λιμοῦ ἢ τοῦ οἶνου θωρήξαι ἱαμά ἐστιν, οὐχ ὅστις ἂν ἦτοι διὰ μακρὰν σιτίαν ἢ ὅταν γαστρός ἢ αἰμορραγίαν ἢ τινα ἐτέραν κένωσιν ἢ γιγνημένος. οἱ μάλιστα διὰ τι τῶν τοιούτων [63] ἑνδεῖς οὐχ ὅπως ἀγαθόν τι τῆς οἶνοποσίας ἀπολαύουσι, ἀλλὰ καὶ μέγιστα βλάπτονται, σπασμοῖς καὶ παραφροσύναις ἀλισκόμενοι διὰ ταχέων, ἐκ πρὸ τοῦ σιτία προσενέγκασθαι θωρηχθῆεν. οἷς δὲ ἐστὶ πάθος ὁ λιμός, ἱαμα ταῦτοις ἐστὶν ἢ τοῦ οἶνου πόσις, οὐ τροφῆς πλήθος. ἐγὼ

fenes, viri et mulieres, similiterque thoreffomeni et hydroptiae promissae morbo corripiantur. Quum ergo thoreffomenis hydroptiae opponat, per thoreffomenos vini potatores se prodit intelligere. Quare et thorexis vini potus ab ipso dicitur, quem dicit famem solvere. Non, per Jovem, quomouunque cibi penuriam famem nominans, ut nonnulli arbitrantur, sed neque illam, quae non cibi appetentia sit, sed eam quam habent qui hoc morbo laborant vehementem, nec cessantem ciborum appetentiam, quam nonnulli medici caninam appellant. Hujus enim famis vini potus remedium est, non ejus quae aut longae inediae aut elvi profluvio aut sanguinis eruptioni aut onidam alteri vacationi successit. Enimvero ob ejusmodi causarum aliquam famelici tantum abest ut aliquod ex vini potu emolumentum percipiant, quin imo plurimum oblaeduntur, qui nimirum derepente convulsionibus ac deliriis corripuntur, si cibis assumtis praebiberint. At quibus famis morbus est, iis vini potus, non cibi copia

Ed. Chart. IX. [63.]

Ed. Bas. V. (313.)

γούν οὕτως ἰασάμεν ἐίλους τῶν ἀπαύστως λιμωτιόντων, οἶνον πίνειν διδοὺς θαμνλῇ τῶν ἱκανῶς θερμαινόντων. οὐ γὰρ δὴ οἱ σιρυγνοὶ τῶν οἴκων ἰώνται τὸν τοιοῦτον λιμὸν, ὅτι μὴδὲ θερμαίνουσιν, ἀλλ' ὅσοι γε κηφόι τῇ χροῇ ἢ ἐρυθροὶ χωρὶς τοῦ στέφειν, οὗτοι μέγιστον ἴσμα τῶν τῇ κυνώδῃ καλουμένην ὀρεξίν' ἐχόντων εἰσὶ. χρὴ γὰρ αὐτοῖς ὅταν ἐπὶ τὸ ἄριστον ἀθικωνται, πρῶτον μὲν διδόναι λιπαρὰ καὶ οἷς ἂν εἴπῃ τις ἐλαιώδη τῶν ἐδισμαίων καὶ ἄλλα δὲ πάντα, ἃ δὲ ἐλαίου πολλοῦ σκευάζονται. μάλιστα δὲ μὴδὲν κύνθηρον ἢ σιρυγνὸν ἴσιω. μετὰ δὲ ταῦτα τῶν εἰρημίων οἷων τινα, κἂν μὴδὲπω διψῶσι, κτελεῖν προσφέρεσθαι. πραύνεται μὲν γὰρ αὐτοῖς εὐθὺς ὁ λιμὸς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ διαίτῃ. ἐν πλείονι δὲ χρόνῳ πραττόντων ὅτιω παύεται καὶ μοι δοκεῖ τοῦτο μᾶλλον ὁ Ἰπποκράτης ἐνδείκνυσθαι κατὰ τὸν προκείμενον ἀφορισμόν. ἐπειδὴ γὰρ αἱ κυνώδεις ὀρεξεις ἦτοι διὰ δυσκρασίαν μόνην τὴν ἐπὶ τὸ ψυχρότερον ἢ διὰ τινὰς χυμοὺς, ὅς τις γίνεσθαι περὶνασιν ἐναποθίντας εἰς αὐτὸ τὸ στόμα τῆς γαστρὸς, ἄμφω δ' ἰῶσθαι ταῦτε

remedium est. Equidem nonnullos assidua fame vexatos ita curavi, vino ex iis quae vehementer calefaciunt, ipsis copiose propinato. Non enim sane acerba vina ejusmodi famem sanant, quod minime calefaciunt, sed quae citra adstrictionem colore sulva aut rubra sunt, haec canina vocata appetentia laborantibus maximum auxilium adveniunt. His enim ad prandium accedentibus edulia pingua primum atque, ut ita dixerit quis, oleosa et quaecunque cetera ex copioso oleo parantur, exhibenda sunt, maxime vero nihil quidquam austerum aut acerbum offeratur. Postea ex enarratis vinis quoddam etiam si nondum sitierint, offerre imperandum est. Protinus enim ipsis tali victu fames mitigatur et ita diuturniori tempore agendo sedatur, atque hoc mihi magis in praesenti aphorismo Hippocrates docere videtur. Quum enim appetentiae aut propter solam intemperiem frigidiorē aut propter quosdam humores acidos os ventriculi imbuentes fieri consueverint et haec ambo vitia sanare possit vinum, merito caninas ap-

Ed. Chart. IX. [61.]

Ed. Bas. V. (243.)

πέφυκεν ὁ εἰρημένος οἶνος, εἰκότως πάντε τὰς κυνώδεις ὑρέ-
ξεις. ὅσοι δὲ ἡγοῦνται τὸν καλούμενον βούλιμον εἰρησθαι
λιμὸν πῦν ὑφ' ἱπποκράτους, ἀλογώτερόν μοι δοκοῦσιν
ἀκούειν τοῦ λόγου· πρῶτον μὲν ἀντὶ γενικοῦ τε καὶ καθό-
λου ποιούντες ἰδιῶν τε καὶ κατὰ μέρος, εἴτα καὶ ψευδό-
μενοι. κατὰπτῶσις γάρ ἐστα δυνάμειος ὑπὸ τῆς ἐξωθεν
ψύξεως ὁ βούλιμος, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ πείνης, οὐκ ἔτι δ'
ἔχων αὐτὴν συτοῦσαν.

κβ.

Ἀπὸ πλησμονῆς ὅποσα ἂν νοσήματα γένηται, κένωσις ἐγ-
ταί καὶ ὅποσα ἀπὸ κενώσεως πλησμονὴ καὶ τῶν ἄλλων
ἢ ὑπεραντίῳσις.

Οὐκ εἴ τι γινόμενον ὑπὸ πλησμονῆς οὐδὲ οὐκ ἐστὶ οὕσης
αὐτῆς, εἴ τι μένει, τοῦτο ἰάσεται κένωσις. ἀλλ' ὅσα κατὰ
τὸν αὐτὸν γίνεται χρόνον ἐπιχειροῦμεν ἰᾶσθαι, κενώσεως

petentias sedaverit. Qui vero augurantur bulimum voca-
tum famem ab Hippocrate dictum esse, hi mihi absur-
dus ejus verba exaudire videntur; primum quod pro ge-
nerali atque universali oratione particularem efficiant;
deinde quod falsum etiam proferant. Nam bulimus fa-
cultatis est prostratio ab externo frigore profecta, qui ab
esurie quidem ortum duxit, famem vero amplius conjun-
ctam non habet.

XXII.

Quibuscunque morbis ex repletione subolescentibus medetur
vacuatio, morbisque a vacuatione abortis repletio, cete-
risque contrarietas.

Neque, si quid a repletionem fiat, neque ipsa non
amplius existente, si quid remaneat, id curabit vacuatio;
sed quaecunque eo ipso quo fiunt tempore aggredimur,

Ed. Chart. IX. [63. 64.]

[Ed. Bat. V. (214.)]

χρήζει, ὅτι μὲν αὖν πλήθος ἐργάζεται νόσον, ἐμπροσθεν
εἴρηται, ὅτι δὲ ἡ ἴασις αὐτοῦ κενώσις ἐστίν, οὐδὲ λόγον
δεῖται, καθάπερ οὐδ' ὅτι πάντων τῶν ποιοῦντων τῶν νόσων
ἡ ἐναντίωσις. οὐδὲ γὰρ ἐπιστῆσαι δυνατόν, ἄλλο τε παρὰ
τὸναντίον τῶν ποιοῦντων τὰς νόσους αἰ- [64] τίαν, ὡς
ἐπὶ γε τῶν νόσων αὐτῶν ἤδη γεγενημένων αὐθις ἐπισκεψό-
μεθα, καθάπερ γε καὶ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀνάγκης ἐπομένων αὐτοῖς
συμπτωμάτων. ἀλλὰ νῦν γε περὶ τῶν ἐπὶ γεγενημένων ὁ λό-
γος ἐστὶ νοσημάτων. εὐδελον οὖν ὡς ἅμα τοῖς ποιοῦσιν
αἰτίοις ἀναιρουμένοις ἀναγκαῖον ἐστὶ καὶ αὐτὰ συναναιρεῖ-
σθαι. τῶν ποιοῦντων δ' αἰτίων ἡ ἀναίρεσις ἀπὸ τῶν ἐναν-
τίων γίνεται. εἰ μὲν γὰρ τῷ ψύχειν τε νόσον ἐργάζεται,
διὰ τοῦ θερμαίνοντος ἡ ἴασις, εἰ δὲ τῷ θερμαίνειν, διὰ
τοῦ ψύχοντος. οὕτω δὲ καὶ εἰ διὰ πλησμοσίν νόσος συνί-
σταιται, τὸ τηνικαῦτα κενῶσαι χρή τὴν πλησμοσίν, ὥσπερ
γε καὶ εἰ ὑπὸ κενώσεως ἀνατρέφειν ὅτι τάχιστα προδῆμι.
καίτοι δοκεῖ τισιν ὡς οὐδέποτε ἐργάζεται κένωσις νόσον.

vacuatione indigent. Quod igitur plenitudo morbum effi-
ciat antea dictum est. Quod autem vacatio sit ejus cu-
ratio, dicere non opus est, ut nec quod omnium causarum
morbos efficientium curatio sit contrarium remedium. Ne-
que enim quidquam aliud praeter remedium causis morbos
efficientibus contrarium excogitari potest, quemadmodum
tum in morbis ipsis jam factis rursus, tum in symptomati-
tis eos morbos necessario comitantibus exploraturi su-
mus. Sed nunc de morbis etiamnum oborientibus habetur
oratio. Perspicuum igitur est causarum morbos effi-
cientium sublacione simul etiam morbos ipsos necessario
tolli. At causarum morbos efficientium sit ablatio per
contraria. Si quid enim refrigerando morbum efficiat,
calescentibus fiet curatio; si vero calesciendo, refrige-
rantibus; ita quoque si propter repletionem morbus con-
stituitur, tunc temporis repletio vacuanda est, quemadmo-
dum et si ob vacationem corpus aegrotet, id cibo quam-
primum reficere convenit, etiam si quibusdam placeat nun-

Ed. Chart. IX. [41.]

Ed. Basf. V. (244.)

ἰσχυρταί δ' ὡς εἰσὶν, οἱ τοιοῦτοι μόνον τὸν πυρετὸν εἶναι νοσοῦν. ὡς εἴ γε ἔγνωσαν ὡς ἅπασα διαθεσις ἐνέργειαν βλάπτουσα νόσος ἐστὶ καὶ ὡς αἱ σφοδραὶ δυσκρασίαι τὰς ἐνεργείας βλάπτουσιν, οὐκ ἠμφισβήτησαν περὶ τοῦ τὰς ἰσχυρὰς κενώσεως αἰτίας γίνεσθαι νόσων. αἷμα μὲν γὰρ ἂν τε διὰ μήτρας ἂν τε διὰ αἰμορροΐδος ἦν τ' ἐξ ἑλκους ῥυῆ θαψιλῆς ἢ πύσας ἢ τὰς γε πλείστας ἐνεργείας, οἱ οὕτω παθόντες βλάπτονται. τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν οὐ μόνον ταῦτα πασχουσιν, ἀλλὰ καὶ ἰδίοις ἀλίσκομαι. μακρὰ δ' ἀσθεῖας τοῖς φύσει πυρετωδέστερον ἔχουσι τὸ θερμὸν οὐ μόνον τὰς ἄλλας βλάβας, ἀλλὰ καὶ πυρετὸν ἐπιφέρουσιν. ὅσον μὲν οὖν ἀληθὲς ἅμα ἐστὶ καὶ χρῆσιμον εἴρηται. προσθῶμεν δὲ αὐτῇ τι καὶ διὰ τοὺς ληροῦντας, οἵσι περ νεώτερόις εἰσι τῶν ἰατρῶν, ὑπὲρ ὀνομάτων μὲν ἐρίζοντες, οἰόμενοι δὲ περὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ποιεῖσθαι τοῖς λόγοις. οὗτοι τοίνυν εἰσὶν οἱ λέγοντες οὐκ εἶναι θεραπείαν τὴν ἀναίρεσιν τῶν ποιοῦντων τὰς νόσους αἰτίων, ἀλλὰ καὶ προφυλακὴν, οὗς πρῶτον μὲν ἐπιδεικτικὸν εἶναι ὡς περὶ ὀνόματος ἐρίζουσιν,

quam morbum vacuatione fieri. At ii, ut apparet, solam febrem esse morbum arbitrantur. Quod si omnem affectum actionem laedentem morbum esse et omnem insignem intemperiem actiones laedere didicissent, nequaquam ea de re vehementes vacuationes morborum causas exillere non dubitassent. Enimvero sanguis quum copiose aut ex utero aut ex haemorrhoidae aut vulnere profluit, ita affectis aut omnes aut plurimae functiones oblaeduntur. Quidam vero ipsoꝝ non modo haec patiuntur, verum etiam hyderis corripuntur. Longae autem inediae calorem natura ferventioꝝ habentibus, non modo ceteras laesiones, verum etiam febrem adferunt. Quidquid igitur verum simul est ac utile diximus, his tamen addamus aliquid etiam propter garrulos, quales sunt recentiores quidam medici, qui de nominibus altercantes autumant se de rebus ipsis orationem habere. Hi sunt igitur qui causarum morbos efficien- tium everlionem curationem non esse proferunt, sed praeservationem; quibus primum de nomine litigare, deinde

Ed. Chart. IX. [64.]

Ed. Bas. V. (243.)

εἶθ' ὅτε μηδὲ πρὸς τοῦτον καλῶς· εἴθα μὲν γὰρ οὐκ ἔστι
τὸ ποιῆσαν αἰτίον τὴν νόσον, ἐνταῦθα ἰασις μόνη τῶν γε-
γονότων ὑπολείπεται, εἴθα δὲ οὐδέπω ποιῇ τὸ ἐνυπάρχον
αἰτίον τῷ σώματι, καθάπερ ἡ πληθώρα, τοῦτο προφυλακτι-
κοῦ μέρους τῆς τέχνης ἔστιν ἢ τῶν τοιούτων αἰτίων ἀναλ-
ψεις. ὅποτε δ' ἤδη ποιῇ, μικτόν ποῖς ἔστι τὸ τοιοῦτον
ἐκ τε προφυλακῆς καὶ θεραπείας. ὅσον γὰρ ἐμύλλε ποιή-
σιν ἐκωλύθη γενέσθαι καὶ τοῦτο ἔστι τοῦ προφυλακτικοῦ
τῆς τέχνης. ὅσον δ' ἤδη γέγονεν τῆς νόσου, δεῖται θερα-
πείας ἰδίας. ὅθεν ἐπειδὴ μικτὰ τὰ τοιαῦτά ἐστιν ἐκ τε
προφυλακῆς καὶ θεραπείας, ἴδιον οὐκ ἔχοντες ὄνομα καὶ διὰ
τοῦτο ἄλλοιτε ἄλλως αὐτὸ προσαγορεύουσιν οἱ ἰατροί, ποιεῖ
μὲν προφυλάττεσθαι λέγοντες, ὥς μὴ τελειωθῆναι τὴν ὑπερ-
γμένην ἤδη γεννᾶσθαι νόσον, ἔστι δ' ὅτε ἰᾶσθαι λέγοντες,
ὥς ἐπὶ τῶν ὑπὸ λυτῶντος κυνὸς δεδηγμένων. ὅσα γὰρ ἐπ'
αὐτῶν προσφέρεται φάρμακα, διττῶς ὀνομάζουσι, ποτε μὲν
ἰάματα λύτης, ὥς εἰ καὶ τῆς γεννώσης αὐτὴν διαθείσῃς

id quidem recte facere demonstrandum est. Ubi namque
causa non adest, quae morbum effecerit, ibi sola effectuum
curatio relinquitur, ubi vero quae inest corpori causa
nondum aliquid efficit, ut plethora, ad prophylacticen
seu praeservatricem artis partem attinet hujusmodi causa-
rum everlio. Quum vero jam morbum efficit, id opus
quodammodo ex praeservatione et curatione mixtum est.
Quantum enim effecturae erant causae fieri prohibitum
est, idque artis prophylactices munus est; quantum vero
jam morbi factum est, propriam curationem postulat.
Unde quoniam ista ex praeservatione ac curatione mixta
sunt, proprio caremus nomine; propterea alias aliter me-
dici appellant, qui interdum quidem praecaveri dicunt,
ne morbus qui jam procreari coepit, adolescat; interdum
vero curari, quemadmodum in rabioso cane demorsus.
Quae siquidem ab ipsis adhibentur medicamenta, duobus
ipsi modis appellant, nonnunquam adversus rabiem re-
media, ac si ad affectionem rabiem procreantem dicerent;

[Ed. Chart. IX. [64. 65.]

Ed. Bal. V. (243. 244.)

ἐκίοντο. ἐνίοτε δὲ οὐκ ἴαματα προσαγορεύουσιν, ἀλλὰ προφυλακτικά τῆς μελλούσης εἶσεσθαι λέττης.

πγ.

[65] Τὰ ὀξεία τῶν νοσημάτων κρίνεται ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρησι.

Τὰ ὀξεία νοσήματα μεγάλα τέ ἐστι καὶ πρὸς τὴν ἀκμὴν ἐπιεγόμενα διὰ ταχέων. εἰκότως οὖν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ (244) τὰς μεταβολὰς ποιεῖται μεγάλας, ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ πρὶν κρίνεσθαι. τὰς γοῦν τοιαύτας μεταβολὰς, ὅταν ἀθρόως ἐν νόσῳ γενηθῶσιν, αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζει κρίσεις, ἐνίοτε μὲν ἀθρόως ὑγιαζομένων τῶν νοσούντων ἢ ἀποθνήσκόντων, ἐνίοτε δὲ μεταβολὴν τινα μεγάλην ποιησαμένων ἐπὶ σωτηρίαν ἢ ὀλεθρον, οἳ μὴν παραχρῆμά γε σωθέντων ἢ ἀποθανόντων, ὥστ' εἶναι ὁ τὰς ὀξυρόφους ἐν αὐτοῖς

nonnunquam vero non remedia, sed rabie futura praeferantia vocitant.

XXIII.

Acuti morbi quatuordecim diebus judicantur.

Acuti morbi tum magni sunt tum celeriter ad vigorem properant. Jure igitur pauco tempore et magnas mutationes faciunt, quod idem est quod judicari. Ipse siquidem Hippocrates hujusmodi mutationes, quum de repente in morbo fiunt, crises, judicationes appellat, interdum quidem aegrotantibus sanitatem illico recipientibus aut intereuntibus; interdum vero quandam magnam ad salutem aut ad mortem mutationem subeuntibus, qui tamen non ex tempore sospites evadant aut intereant, ita ut quatuor sint in ipsis repentinae mutationes, quas ipse

Ed. Chart. IX. [65.]

Ed. Bas. V. (244r)

μεταβαλὼς, ὡς αὐτὸς ἐδίδαξεν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἐπιδημιῶν
εἰπὼν ἐπὶ σωτηρίῃν ἢ ὕλεθρον ἢ ρυτίην ἐπὶ τὸ ἀμελῆσαι ἢ
τὸ χεῖρον. ὅτι δ' ἀνάγκη διὰ τὸ μέγεθος τῶν νοσημάτων
καὶ τὴν σφοδρότητα τῶν συμπεριμάτων ἢ νικηθῆναι διὰ τα-
χείων τὴν δύναμιν, ὥστ' ἀπολίσθαι τὸν ἄνθρωπον, ἢ πρὸς
τὴν τῶν λυποῦντων ἔκκρισιν ὀρμήσασθαι, εἰ μὲν κρατησάμε-
ν προὔθειτο, κρίσειν ἀγαθὴν, εἰ δὲ κρατηθῇ, κακὴν ἐργά-
σασθαι, πρόδηλον παντί. διὰ τοιῦτ' οὖν ἀδύνατον εἰς μα-
κρὸν χρόνον ἐκπεσεῖν τὴν κρίσιν ἐν τοῖς ὅξιοι νοσήμασιν.
ὕρον οὖν ἐπὶ τῶν τοιοῦτῶν ἀπάντων ὃ Ἱπποκράτης ἐθετο,
τὸν τοῖν δυοῖν ἐβδομάδοιν χρόνον, ὡς ἐξωτέρον μὲν οὐδέτιος
πρόϊόντος ἔμπροσθεν δε τῆς ιδ' πολλὸν κρῖνέσθαι δυνατέ-
ων. καὶ γὰρ ἡ ια' καὶ ζ' καὶ ἡ ε' πολλοὺς φαίνονται κε-
κρικέναι κατὰ τὰ τοῖν ἐπιδημιῶν βιβλία. κρίσει δὲ καὶ
ἡ στ' τινὰς, ἀλλ' οὐκ ἀγαθῶς, ὡς καὶ τοῖς περὶ κρίσεων
ἡμερῶν ὑπομνήμασιν ἐπὶ πλέον ἰδεῖσθαι, ἐν οἷς ἀξιούμεν
τὸν μέλλοντα γυγυμνάσθαι παρακολουθήσειν ὅς Ἱπποκρά-
της διὰ βραχείων ἔγραψεν. ὅσαι δὲ τῶν κρίσεων ὅλον ἡμῶ-

primo epidemion his verbis docuit: *Ad salutem aut mor-
tem aut definentem in melius aut deterius impetum. Quod
vero necessarium sit morborum magnitudine ac symptomá-
tum vehementia vel cito vires adeo proflerni, ut homo
moriatur; vel ad noxiorum humorum excretionem excitari;
ac tum si modo quos invaserint exsuperent, bonam; sin
aut exsuperentur, malam crisin fore omnibus notum est.*
*Quas ob res in morbis acutis crisin in longum tempus
excidere nefas. Hiscos igitur in omnibus Hippocrates ter-
minum statuit duarum septimanarum tempus, quod nullus
ulterius progrediatur, licet ante decimum quartum diem
multi possint judicari. Etenim undecimus, nonus, septi-
mus et quintus multos in libris epidemiorum manifeste
indicarunt. Indicat autem et sextus nonnullos, sed non
prospero, quemadmodum in commentariis libris de diebus
judicatoriis latius demonstravimus, in quibus exercitatum
esse volumus eum qui ea sit assequaturus, quas Hippocra-
tes paucis conscripsit. Quibuscunque vero judicationibus*

Ed. Chart. IX. [85. 66.] [Ed. Bas. V. 2243]
 φωνῶν γίνονται, ταῦταί τε τὸ τέλος τῶν τῶν ἐξῆς ἡμερῶν
 ἐπιτελοῦσιν, ὥς αὐτὸς εἰδὼς, ἀποφαίνεται τοῖς τοῖς ἐν τῷ
 προηγουμένῳ διδάξει δὲ καὶ ἀνταρθεῖν κατὰ τὴν ἐξῆς ἀπο-
 φασιν ὑπὲρ αὐτῶν. ἔστι δὲ τὰ καὶ τούτων τῶν ἡμερῶ-
 νων κρίσεων ὅρος ἄλλος ἐξωτερον, μεθ' ὃν οὐκ εἶναι προηγε-
 σθαι πικρύνει ἢ μὲν τῶν ἡμερῶν. ὅσα μὲν οὖν ἐν τῇ τε-
 σαρεκαίδεκάτῃ ἐκρίθη τελείως, ταῦθ' ἀπλῶς ὁ Ἱπποκράτης
 εἰρωθεῖ προσαγορεύειν ὅξια, ὅσα δὲ ἡμιρρόπως κριθέντα
 τῶν ἐξῆς τινὰ κρίσιμων ἡμερῶν ἀρροτῆς μὲν ἐφύλαχθη,
 ταῦτα οὐκ εἶναι ἀπλῶς προσαγορεύειν ὅξια εἰρωθεν, ἀλλ' ἐν
 συνθέσει προσηγορία, δὲ ἅλης τῆς λέξεως, ὅξια τὰ ἐν μὲν
 ἡμέραις κρίνόμενα παρσιζῶν δ' [66] κατὰ λέξει δηλοῦ-
 σαι τοὺς προσαγορεύοντες ἐκ μεταπτώσεως ὅξια περὶ τού-
 των μὲν οὖν ἐν τῇ προηγουμένῳ τὰδε γράφει· εἰπωσιαν
 δὲ χορὴ νομίζειν κάρτα μεγάλην δύναμιν ἔχειν εἰς σωτηρίαν
 ἐν ὁποῖα τοῖς ὅξιοι νοσήμασιν, οὐκ οὐκ εἶναι πυρετοῖς μὲν

veluti hemirrhoeis imperfectis aliorum deinceps dierum
 sequentium aliquis perfectionem ac finem imponet, quos
 ipse et quales sint in prognostico docuit; hic etiam ali-
 quid de ipsis sequenti aphorismo traditurus est. Est au-
 tem et harum hemirrhoearum imperfectorumve indicati-
 onum terminus quidam alius exterior, supra quem non
 amplius progredi liceat diem quadragesimum. Quicunque
 igitur morbi intra quartum decimum diem integre judi-
 cantur, hos Hippocrates acutos absolute nominare consue-
 vit. Quicunque vero aliquo subsequenti dierum judi-
 catorum hemirrhoeas imperfecte iudicati ad usque qua-
 dragesimum diem duraverint, hos non absolute acutos
 nominare consuevit, sed oratione ex his omnibus dictio-
 nibus composita acutos morbos quadraginta diebus judi-
 catos. Verum dilucidioris oratione declarant qui acutos
 morbos ex decidentia vocitant. Quapropter hanc in pro-
 gnostico scribit sententiam: spirandi vero facilitatem exi-
 stimare oportet permagnam vim ad salutem habere in
 omnibus acutis morbis, qui febris fortiter comites et

(Ed. Chart. IX. [86.])

[Ed. Bas. V. (2443)]

εἰσιν καὶ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις κρίνεται. νυνὶ δὲ ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς περὶ τῶν ἀπλῶς ὀξείων ἀποφαινώμενος ἰδ' φησὶ κρίνεσθαι αὐτὰ ἡμέραις, οὐ μὰ Δία τοῦτο λέγειν, ὥς τινες ὑπέλαβον, οἷα ἰδ' τὸν ἀριθμὸν εἰσὶν αἱ τὴν κρίσιν ἐπὶ ταύταις τῶν νοσημάτων ἐργαζόμεναι. κατὰ τοῦτον γὰρ τὸν λόγον καὶ τὰ μεταπτώσεις ὀξεία τὰς κρινύσας ἡμέρας μ' τὸν ἀριθμὸν εἶναι φήσομεν, ὡς ἡ αὐτὴ γε λέξις ἐπ' ἀρσεν εἰσιν, ἐνταυθα μὲν εἰπόντος αὐτοῦ, ἐν ταῖς ἰδ' ἡμέραις κρίνεσθαι τὰ ὀξεία τῶν νοσημάτων, ἐν δὲ τῇ προγνωστικῇ, ἀκόσα σὺν πυρετοῖς ἔστι καὶ ἐν ταῖς μ' κρίνεται ἡμέραις. ἀλλ' οὗτος μὲν οὐχ εὐρίσκοντες ὅπως ἀλλήλοις ἐπιδειξάσων ὁμολογοῦντας τοὺς λόγους, τὴν τε ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς καὶ τὸν ἐν τῇ προγνωστικῇ γεγραμμένον ἀλλόκοτον ταύτην ἀπειρήσαν ἐξηγήσιν. οὐδὲ γὰρ εἰς τὴν ἰδ' μέχρι τῆς μ' αἱ κρίσιμος, ἀλλὰ μετὰ μὲν τῶν ἐκ μεταπτώσεως πλείους, αὐτὴ δὲ ἐκείνων ἐλάττους, ὡς ἡ περὶ κρίσεως ἡμερῶν ἐλ-

quadraginta diebus judicantur. Nunc vero ubi inter aphorismos de simpliciter acutis loquitur, eos quatuordecim diebus judicari pronunciat, non per Jovem, hoc proferens, quod quidam autmarunt, esse quatuordecim numero dies qui his morbis judicationem faciant. Hac enim explicatione etiam dies illos qui morbos acutos ex decidentia aut degeneratione nominatos judicant, numero quadraginta esse dicemus, quod eadem in utrisque sit oratio; hic quidem quum ait ipse: *morbos acutos quadraginta diebus judicari*; in prognostico vero quum dicit: *quicunque acuti morbi febres habent comites, quadraginta judicantur.* Verum quum hi non invenirent, quomodo demonstraturi essent utrosque sermones, tum hunc in aphorismis, tum illum qui in prognostico conscriptus est, inter se consentire, hanc absurdam interpretationem excogitarunt. Neque enim quatuordecim sunt ad quadragesimum usque dies judicatorii, sed cum intercidentibus quidem plures, absque illis vero pauciores, quemadmodum in no-

Ed. Chart. IX. [66.]

Ed. Bas. V. (241.)

θαυσε πραγματικῶς σαφῶς. αὐτὴ δὲ ἡ τῶν πραγμάτων φύσις μαρτυρεῖ τῷ λογισμῷ τῷ θάσσοντι τὰ ὄξια τῶν νοσημάτων ὅρον ἔχειν τῆς κρίσεως τὴν ἰδὴ ἡμέραν. οὐδὲν γὰρ οὐδέποτε ὡσθὲν κινούμενον ἀπ' ἀρχῆς ὁξείως ὑπερβαῖν τοῦτον τὸν ὅρον, ἄνευ τοῦ διέξασθαι τινα τῶν εἰρημίων πεισάγων κρίσεων μίαν, οἷς ἐνία γέ και βληχρὰ καὶ μικρὰ κατὰ τὰς ἡρώτας ἡμέρας ὄντα περὶ τὴν δ' ἢ τὴν ε' ἡμέραν ἀρξάμενα τῆς ὁξείτης εἰς τὴν ε' ἐτελεύτησιν. ἄλλα δὲ ἐπὶ τῆς στ' ἢ ζ' ἡμέρας ἀρξάμενα τῆς ὁξείτης εἰς τὴν κ' ἐτελεύτησιν. ὥστε μηδέποτε ὁξείτητα νοσήματος συνεχῶς πλείους ἡμέρας δύνασθαι κατασχεῖν τῶν ἰδ'. τῶν δ' ἀνωμάλων ἐχόντων τὰς κινήσεις ἐκτείνεται πολλὰ πρὸς τινα τῶν ἔξωτινων προθεσμιῶν. λέγω δ' ἀνωμάλους ἐχόντων τὰς κινήσεις, ὅσαι τισὶν ἡμέραις σφοδρωθέντα μετὰ ταῦτα ἀσήμεως ἐρράστωσιν, εἴτ' αὖθις ἐξανξηθῆναι τὴν σφύρην λαβέν. εἰν οὐκ τις, οἷς εἴρηκα, τὴν τήρησιν ἐπὶ τῶν ὑρῶστων ποιεῖται, πάντα εἴρησει τὰ δ' ὅλων καὶ

fit de diebus judicatoriis tractatu aperte demonstratur. Ipsa etiam rerum natura eam rationem testatur, quae dicit acutus morbus judicationis terminum habere quartum decimum diem. Nullus enim unquam morbus, qui ab initio celeriter moveretur, hunc superasse terminum inventus est, qui aliquam ex quatuor jam dictis judicationibus unam non subierit, adeo ut nonnulli primis diebus imbecilles ac parvi existentes, quarto aut quinto die acumen exoriri decimo septimo die terminati sint. Alii vero ad sextum aut septimum diem acumen exoriri vigesimo cessarint. Quare morbi continui acies plures quam quatuordecim dies consequi nequaquam potest. Eorum vero qui motus habent inaequales multi ad aliquod usque tempus ulterius praefinitum extenduntur. Dico autem inaequales habere motus eos qui quibusdam diebus vehementiores fuere, postea sine aliqua significatione remiserunt, deinde rursus adaucti continuitatem acceperunt. Si quis igitur, ut dixi, in aegrotantibus observationem faciat, omnes

Ed. Charit. IX. [462 67.]

[Ed. Bas. V. (214.)]

δοῦν ἐβδομάδων ὅσους κινήθεται, μηδέπω ἐξοτέρω προεργάμενα.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

[67] Τὸν ἐπὶ τῇ τετάρτῃ ἐπίδηλος, εἴθρῃς ἐβδομάδας

ἢ οὐδὲν ἀρχῇ, θεωρητὴ δὲ ἡ ἐνδεκάτη, αὕτη γὰρ ἴσκει

τετάρτη τῆς δευτέρας ἐβδομάδος. θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ

ἐπτακαίδεκάτη, αὕτη γὰρ ἴσκει τετάρτη μὲν ἀπὸ τῆς

τεσσαρεσκαιδέκατης, ἐβδομῃ δὲ ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

καὶ οὕτως ἡ ἐβδομάς ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκτείνεται.

inveniet qui per duas integras septimanas celeriter movetur, nunquam ad ulteriorem progredi terminum.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

da per duas integras septimanas celeriter movetur.

Ed. Chart. IX. [67.]

Ed. Bas. VI. (214.)

τῆς δευτέρας εβδομάδος γίνετο. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ α' τῆς α' ἐστὶν ἐπιδημία ἐκ τοῦ τηρεῖσθαι τὴν γ', ἐβδομάδα διχα γενομένην, πλην οὐτὶ ταύτην εβδομάδα συνεστῆκε τῇ β', καίτοι τὴν δευτέραν ἀποχωρίσας τῆς α', ἀρχὴν γὰρ αὐτῆς ἐκροῖν εἶναι τὴν ἡ' ἡμέραν, οὐ μὴν γὰρ τῆς γ' τὴν ιε', ὥς τινες τῶν ρετ' αὐτὸν ὑπέλαβον· ὅτι μὴδὲ τὴν κα' τὸ πέρας, ἀλλ' ἀρχὴν μὲν τῆς γ' εβδομάδος τὴν ιθ' ἡμέραν, τέλει τὴν δὲ καὶ πέρας τὴν κ'. διὰ τί δὲ τὰς πρώτας μὲν εβδομάδας κατὰ διάσενξιν ἀλλήλων ἵσταε, τὴν τρίτην δὲ τῇ δευτέρᾳ κατὰ συνέχειαν, ἐν τῇ περὶ κρίσεων ἡμερῶν πραγματεία λείκεται. κατὰ δὲ τὸ παρὸν ἀρκεῖ καὶ χωρὶς τῆς αἰτίας ἐπίστασθαι τὸ διὰ τῆς πείρας μαρτυρούμενον. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἱπποκράτης παμπολλοὺς ἀρρώστους κατὰ τὴν τοιαύτην τάξιν τῶν κρίσεων ἐν τοῖς περὶ τῶν ἐπιδημιῶν βιβλίοις ἔγραψεν κεκριμένους. λέγω δὲ τοιαύτην τάξιν, ὥστε τὰς πρώτας εβδομάδας τρεῖς εἰς τὴν κ' ἡμέραν περι-
 αὐτὸν δὲ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ α' τῆς α' ἐστὶν ἐπιδημία ἐκ τοῦ τηρεῖσθαι τὴν γ', ἐβδομάδα διχα γενομένην, πλην οὐτὶ ταύτην εβδομάδα συνεστῆκε τῇ β', καίτοι τὴν δευτέραν ἀποχωρίσας τῆς α', ἀρχὴν γὰρ αὐτῆς ἐκροῖν εἶναι τὴν ἡ' ἡμέραν, οὐ μὴν γὰρ τῆς γ' τὴν ιε', ὥς τινες τῶν ρετ' αὐτὸν ὑπέλαβον· ὅτι μὴδὲ τὴν κα' τὸ πέρας, ἀλλ' ἀρχὴν μὲν τῆς γ' εβδομάδος τὴν ιθ' ἡμέραν, τέλει τὴν δὲ καὶ πέρας τὴν κ'. διὰ τί δὲ τὰς πρώτας μὲν εβδομάδας κατὰ διάσενξιν ἀλλήλων ἵσταε, τὴν τρίτην δὲ τῇ δευτέρᾳ κατὰ συνέχειαν, ἐν τῇ περὶ κρίσεων ἡμερῶν πραγματεία λείκεται. κατὰ δὲ τὸ παρὸν ἀρκεῖ καὶ χωρὶς τῆς αἰτίας ἐπίστασθαι τὸ διὰ τῆς πείρας μαρτυρούμενον. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἱπποκράτης παμπολλοὺς ἀρρώστους κατὰ τὴν τοιαύτην τάξιν τῶν κρίσεων ἐν τοῖς περὶ τῶν ἐπιδημιῶν βιβλίοις ἔγραψεν κεκριμένους. λέγω δὲ τοιαύτην τάξιν, ὥστε τὰς πρώτας εβδομάδας τρεῖς εἰς τὴν κ' ἡμέραν περι-

bipartito divisus secundae septimanae sit index. Eadem ratione et decimus septimus vigesimi est index ex divisione tertiae septimanae in duas partes facta. Illud tamen interest, quod hanc tertiam septimanam secundae conjungat, quamvis primam a secunda separaverit. Secundae namque principium diem octavum esse dixit, non tamen tertiae decimum quintum, quemadmodum nonnulli post ipsum existimarunt; quod neque vicesimum primum terminum statuerit, sed principium quidem tertiae septimanae quartum decimum, finem autem atque terminum vicesimum. Cur autem duas primas septimanas per disjunctionem a se invicem statuerit, tertiam vero secundae per copulationem, in opere de diebus judicatoriis docuimus. In praesentia vero sufficit etiam citra causam novisse quod experientia comprobat. Nam ipse Hippocrates per multos aegros secundum talem judicatoriorum dierum ordinem in libris epidemiorum scripsit fuisse judicatos. Dico autem talem esse ordinem, ut primae tres septimanae ad

Ed. Chart. IX. [67. 68.]

Ed. Bas. V. (244. 245.)

μισθαι, τὰς δ' ἐπέξῃς αὐταῖς τρεῖς εἰς τὴν μ'. οὕτω δὲ καὶ τὴν ξ καὶ τὴν π' ἔξομεν κρίσιμους μεμαρτυρημένας καὶ αὐτὰς τῇ πείρῃ, καθότι καὶ τοῖς περὶ κρίσιμων ἀπεδείξαμεν, παραγράψαντες τοὺς ἐν ταῖς τῶν ἐπιδημιῶν κριμένους κατὰ τὴν εἰρημένην τύξιν τῶν ἡμερῶν. ἐκείνους μὲν οὖν τοὺς ἀρρώστους ἐνταῦθα περιγράφειν μακρόν, ἀρτίσι δὲ μόνον. (245.) τὴν ἐκ τοῦ προγνωστικοῦ παραγράψαι ῥῆσιν, τὰδε τὸν τρόπον ἔχουσαν, οἱ πρῶτοι κρίνεται ἐν τῇσιν αὐτέσιν ἡμέρησι τὸν ἀριθμὸν, ἐξ ὧν τε περιγίνονται οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐξ ὧν ἀπολλύνται. οἱ τε γὰρ ἐξηθεύονται τῶν πρῶτῶν καὶ ἐπὶ [68] σημείων ἀσφαλίστατων βεβῶτες, τεταρτῆιοι παύονται ἢ πρόσθεν. οἱ τε κακοθεύονται καὶ ἐπὶ σημείων δεικνύμενοι γινόμενοι τεταρτῆιοι κτείνονται ἢ πρόσθεν. ἡ μὲν οὖν πρώτη ἐξοδος αὐτῶν αὐτῶ τελευτᾷ· ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν ἐπόμενην παύεται, ἡ δὲ τρίτη εἰς τὴν ἐνδεκάτην, ἡ δὲ τετάρτη εἰς τὴν τεσσαρσκαιδεκάτην, ἡ δὲ πέμπτη εἰς τὴν ἑπτακαιδεκάτην, ἡ δὲ ἕκτη εἰς τὴν εἰκοσὴν. αὗται μὲν οὖν διὰ τεσσάρων ἐκ τῶν ὀξείων εἰς τὰς εἰκοσὴν ἐκ

vigesimalum diem, tres sequentes ad quadragesimum perdurcantur. Sic enim et sexagesimum et octogesimum diem indicatorios habebimus, et ipsos experientia confirmatos, quemadmodum in libris de diebus judicatoriis demonstravimus, illos qui in libris epidemiorum notantur, judicati sunt secundum talem dierum ordinem describentes. At illos aegrotos quoniam longum esset hic describere, satis fuerit solam ex prognostico sententiam hoc modo se habentem subscribere: febres iisdem numero diebus judicantur, tum quibus homines liberantur, tum quibus intereunt. Nam et miuissimae febres et quae turissimis cum signis incedunt, quarto die aut etiam ante desinunt. At maxime malignae febres et quae cum gravissimis signis oboriuntur, die quarto aut prius interimunt. Primus itaque ipsarum insultus ita terminatur; secundus vero ad septimum ducitur; tertius ad undecimum; quartus ad quartum decimum; sextus ad vigesimalum. Atque ii insultus ex acutis per qua-

Ed. Chart. IX. {68.}

Edi. Bass. V. (245.)

πρὸς θάλασσαν τελευτῶσιν. αὕτη σαφὲς ἢ φησὶς εἰδέναι ὅτι τὴν τρίτην ἐβδομάδα κατὰ συνάφειαν ἀριθμῶ τῇ δευτέρῃ καὶ ὅτι τὴν 15 ἐπιδηλον ποιῶται τῆς 14.

κ.

Οἱ θεινοὶ τετραταῖοι τὰ πολλὰ γίνονται βραχείς. οἱ δὲ φθινοπωρινοὶ μακροὶ καὶ μάλιστα οἱ πρὸς τὸν χειμῶνα συνάπτοντες.

—

Οὐ μόνον τετραταῖοι βραχείς γίνονται τοῦ θέρους, ἀλλὰ καὶ τὰλλα νοσήματα διὰ τὸ χεῖσθαι περιστοιχισμένους καὶ πάντῃ τοῦ σώματος φέρεσθαι καὶ διαπνεῖσθαι. ἐφ' ὧν μὲν οὖν ἡ δύναμις τῆς ῥωμαλίας κενωθέντων τῶν λυπουμένων αἱ τοῦτοι παύονται. ἐφ' ὧν δ' ἀσθενὴς ἄμα τοῖς λυπουμένοις χυμοῖς κενωμένοις καὶ αὕτη διαλύεται ὥστ' εὐκρίτως οὐδὲν τῶν θεινῶν χρονίζει νοσημάτων. ὁ δ' Ἱπποκράτης ἐπὶ

tuor ad viginti ex adjectione terminantur. Haec sententia manifeste docet quod tertiam septimanam per secundae copulationem numeret et quod diem decimum septimum vicesimi faciat indicem.

XXV.

Aestivae quartanae plerumque breves existunt; autumnales vero longe ac praesertim quae ad hiemem contingunt.

Non solum quartanae brevès aestate fiunt, sed et ceteri morbi, quod redundantes humores fundantur ac per universum corpus ferantur, atque per cutim discutiantur. In quibus itaque vires validae sunt, noxiis humoribus evacuatis morbi cessant; in quibus vero sunt imbecilles, dum noxii humores vacuantur una et ipsae dissolvantur. Quasè merito, nulli aestivali morbi diuturni sunt. Hippocrates vero de solo morbo longissimo fecit mentionem,

Ed. Chart. IX. [68. 69.].

Ed. Bas. V. (245.)

τοῦ χρονιωτάτου μόνου τὸν λόγον ἐποίησατο, καθάπερ ἐπὶ παραδείγματος, ἐδεικνύμενος ἐκ τούτου περὶ τῶν ἄλλων ὥσπερ δ' ἐν τῷ θέρει καὶ τοὺς χυμοὺς διαφορεῖσθαι καὶ τὴν δύναμιν διαλύεσθαι συμβέβηκεν, οὕτως ἐν τῷ χειμῶνι τὰναντία καὶ τοὺς χυμοὺς ἔνδον μένειν, ὥσπερ φωλεύοντας καὶ τὴν δύναμιν ἐρρωμένην διαμένειν. οὐτ' οὖν λύεται τὰ νόσήματα, μερόντων τῶν ποιούντων αὐτὰ χυμῶν, οὐτ' ἀποθεήσκουσιν οἱ κάρνοντες, ἐξαρκούσης αὐτῶν τῆς δυνάμεως.

κατ'.

Πυρετὸν ἐπὶ σπασμῷ βέλτιον γίνεσθαι ἢ σπασμὸν ἐπὶ πυρετῷ.

Αὐτὸς δ' Ἱπποκράτης ἐν τοῖς ἐξῆς ἀφορισμοῖς ἐρεῖ τὸν σπασμὸν ἐπὶ πληρώσει γίνεσθαι καὶ [69] κενώσει. ὅταν γὰρ τινα τῶν ὑγιαίνοντων ἐξαφνῆς συμβῇ σπασθῆναι, τὸν τοιοῦτον σπασμὸν ἀναγκαῖον ἐπὶ πληρώσεως γιγνέσθαι. καὶ

tanquam per exemplum de aliis loqui omnibus isto indicans. Quemadmodum autem aestate et humores discuti et vires dissolvi contingit, sic et hieme contraria eveniunt, tum humores intus manere tanquam in latibulis delitescentes et vires servari ac permanere robustas. Quare neque morbi solvuntur permanentibus eorum efficientibus causis humoribus, neque aegroti moriuntur, viribus ipso- rum abunde suffragantibus.

XXVI.

Febrem convulsioni succedere praestat, quam febris convulsionem.

Ipse Hippocrates in sequentibus aphorismis convulsionem a repletionem et vacuationem fieri dicturus est. Quum igitur aliquem sanitate fruente repente convelli contingerit, talem a repletionem fieri convulsionem necesse est.

Ed. Chart. IX: [69.]

Ed. Hal. V. (245.)

τοίνυν πληρύνονται τὰ νεῦρα γλαχρῶν καὶ ψυχρῶν χυμῶν, οἷα περ καὶ τρέφεται, ὥστε σπασμὸν ὑπομένειν. ταῦτοις οὖν ὁ πυρετὸς ἐπιχειρόμενος εἰσθὲν εἰς τὰ πολλὰ θερμαίνεται ὁ ἥμα λεπυνθέν καὶ διαφρεῖν. εἰ δ' ἐκ πυρετῶν διακαῶς ξεραίνῃ τὸ ὅλον σῶμα καὶ τὰ νεῦρα, κἄπειτα διὰ τὴν ξεραίναν σπασθεῖν, μέμνησόν τε τοῦτο κακὸν ἔστι καὶ σχεδὸν ἀνίατον. ἰδίως χρόνου μὲν δεῖται μακροῦ τὰ νεῦρα πρὸς τὴν ξερότητος ἴσιν. οὐκ ἀναμένει δὲ χρόνον ἡ συντεταγμένη νοσήματος, ἀλλ' ἐν τάχει καταλείπει τὴν δύναμιν εἶναι δὲ θάνατον ἐπιφέρει.

κζ.

Τοῖσι μὴ κατὰ λόγον κουφίζουσιν οὐ δεῖ πιστεῖν, οὔδ' φοβέσθαι λίην τὰ μοχθηρὰ γινόμενα παρὰ λόγον. τὰ γὰρ πολλὰ τῶν τοιοῦτων ἔστιν ἀβέβαια καὶ οὐ πάντῃ τοι διαμένειν οὔδ' ἁρμόζειν εἰσθὲν.

Replentur autem nervi frigidis et glutinosis humoribus, quibus etiam aluntur, unde convulsionem patiuntur. His igitur febris superveniens plerumque et calefacere et tenuare et discentere consuevit. Verum si febribus ardentibus universum corpus et nervi exsiccantur, deinde ab siccitatem convellantur, tum id maximum ac propemodum immedicabile malum evadit, quoniam longum quidem temporis ad siccitatis curvationem nervi possulant, morbi autem vehementia tempus non exspectat, sed vires statim dejicit et citum affectu interitum.

XXVII.

Non secundum rationem levantibus fidendum minime est, neque admodum metuendum mala quae praeter rationem oboriuntur. Eorum namque multa incerta sunt, neque multum perdurare, neque diutius morari consueverunt.

Ed. Chart. IX. [69. 70.]

Ed. Bas. V. (245.)

Ὅλος μὲν ὁ λόγος ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἀπάντων ἐν τοῖς
περὶ κρίσεων εἴρηται. νυνὶ δὲ ὅσον εἰς ἐξήγησιν προειρη-
των ἱκανόν ἐστι λέγειν, λεχθήσεται. ὅταν εἰσβάλλῃ νόσημα
σφοδρὸν, εἴτε ἐξαίφνης φαστῶνῃσι, μὴτε δὲ ἰδρωτός ἢ
ἐμέτων ἢ διαχωρημάτων ἢ αἰμορραγίας κενωθέντος τοῦ σώ-
ματος, ἀλλὰ μὴδὲ πένιως φανέντων σημείων, ἄπιστον ἢ γέ-
νη εἶναι καὶ τοιαύτην φαστῶνῃν, ὥστ' εἰ καὶ δούπησῃσιν
αἰόλως, ἢ παραφρονήσῃσιν ἢ πυρξείν σφοδρώτερον, ἢ καὶ
μεγάλῳ ὀίῳ καταληφθῇ. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἐστὶν ἀβί-
βαια καὶ τοσοῦτον δεῖ χελεπόν τε σημαίνειν, ὥστ' ἐνδοτε
κρίσιν ἀγαθὴν, ὅσον οὐπω γενησομένην καταγγέλλεται ὅπως
δὲ ταῦτα χρὴ διαγινώσκειν τε καὶ προγινώσκειν ἐν τοῖς περὶ
κρίσεων εἴρηται.

[70] Τῶν πυρεσσόντων μὴ παντάπασιν ἐπιπαραίσις τὸ
διαμένειν καὶ μὴδὲν ἐνδιδόναι τὸ σῶμα ἢ καὶ συντελε-

Omnis quidem oratio de his omnibus in libris de
crisibus pronunciata est. Nunc vero quantum ad propo-
sitorum explicationem satis est ut nobis dicatur. Quum
morbus invadit vehemens, qui postea derepente remittat,
non evacuato per sudorem aut vomitum aut dejectiones
aut sanguinis profluvium corpore, imo nec apparentibus
coctionis signia talem remissionem insidum esse signum au-
sumat Hippocrates, quemadmodum etiam si quis præter
rationem difficile spiraverit aut deliraverit aut vehemen-
tius febricitaverit aut magno rigore correptus fuerit; hæc
etenim incerta quoque sunt tantumque abest, ut quid
molestum ac periculosum significant, ut interdum bonam
indicationem quam primum futuram enuntient. Quomodo
vero hæc et dignoscere et prænoscere oporteat in libris
de crisis enarratum est.

XXVIII.

*Fabricantium non omnino leviter, idem permanere nihilo-
que concedere corpus, aut etiam magis quam ratio po-*

Ed. Chart. IX. [70.]

Ed. Bas. V. (245.)

σθαι μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον μοχθηρόν· τὸ μὲν γὰρ μῆ-
τος τοῦσου σημαίνει, τὸ δὲ ἀσθενίαν.

Τὸ μὴ παντάπασιν ἐπιπολαιῶς διορισμοῦ χάριν ὁ Ἱπ-
ποκράτης πρᾶσιθῆκε· εἰ γὰρ ἀπλῶς εἴρητο, τῶν πυρετο-
σάντων τὸ διαμένειν καὶ μηδὲν ἐνδιδόναι τὸ σῶμα, μοχθη-
ρὸν ὑπάρχειν, οὐκ ἂν ἦν ἀληθὴς ὁ λόγος. ἔχωρεῖ γοῦν ἐν
καταστάσει ψυχρᾷ διὰ πλῆθος τινα νοσοῦντα μὴ συμπί-
πτειν τὸ σῶμα, μὴδ' ἰσχυροῦσθαι, μικρῶν γινομένων αὐτοῖς
τῶν πυρετῶν, ἀλλ' ὅταν γε μείζους ᾴσι, πάμπολύ τε πλῆ-
θος ἐνδείκνυται· τὸ δὲ συντήκεσθαι μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον
μοχθηρόν ἐστι καὶ χωρὶς τοῦ προστεθειμένου, τὸ μὴ πάν-
τάπασιν ἐπιπολαιῶς. ἂν τε γὰρ ἐπιπολαιῶς πυρέτωσιν ἂν
τε καὶ μὴ, σημεῖον ἀσθενείας ἐστὶν ἢ παράλογος ἰσχύτης.
οὐ γὰρ δὴ τὸ λεγόμενον κυρίως συντήκεσθαι τὴν εἰρῆσθαι
πρὸς αὐτοῦ νομιστίον ἐστὶν, ἀλλὰ καταχεῖσθαι μᾶλλον αὐ-
τὸν τῷ ῥήματι ἀντὶ τοῦ ἰσχυροῦσθαι. κάλλιστα δ' εἶπεν

*fluit colliquescere pravam. Illud enim morbi diuturni-
tatem, hoc vero imbecillitatem significat.*

Ista verba non omnino leviter distinctionis gratia ap-
posuit Hippocrates. Si namque simpliciter dixisset: *febri-
citantium corpus permanere nihilque decedere pravam*,
vera non fuisset ejus sententia. Contingit enim frigido
caeli flatu cuiquam ob plenitudinem aegrotanti corpus
non concedere, neque extenuari, quum febris parva fue-
rit; sed quum vehementior extiterit, multam inesse ple-
nitudinem significat. At magis quam ratio postulat col-
liquescere pravam est, etiam si non adjiciatur, non omnino
leviter. Sive enim leviter febricitent sive non, signum
est imbecillitatis facta praeter rationem macies vel exte-
nuatio. Non enim certe quod proprie dicitur *συντήκεσθαι*,
colliquescere, seu *contabescere* et *absumi*, nunc ab ipso ac-
ceptum esse existimandum, sed potius ipsum hoc verbo
abusum fuisse pro *ἰσχυροῦσθαι*, id est attenuari ac imminui.

Ed. Chart. IX. [70.]

Ed. Bas. V. (245-246.)

ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ ἀφορισμοῦ τὸ μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον, καὶ βέλτιον εἰρησθαι νομίζειν αὐτὸν κατὰ τοῦ προτέρου μέρους, ὥσθ' ὅλον τὸν λόγον γενέσθαι τοιοῦτον· τῶν πυρεσσόμενων μὴ παντάπασιν ἐπιπολαίως τὸ διαμέτεν τὸ σῶμα καὶ συκιήμεσθαι μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον μοχθηρὰν ἢ ἀμφοῖν ἢ κοινῇ κατηγοροῦμενον τὸ μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον. ἂν τε γὰρ διαμένῃσι μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον, ἂν τε ἰσχυροὶ γίνονται μοχθηρὰ. αὐτὸ δὲ τὸ μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον ἄμεινον μέν ἢν εἰρησθαι πρὸς αὐτοῦ, τίσις κρίνεται σκοποῖς. ἐπεὶ δ' ἀφοριστικὸν ἵστα τὸ τῆς διδασκαλίας εἶδος ἐνταῦθα καὶ κατὰ βραχυλογίαν ἄκραν γινόμενον, ἡμεῖς ἐξηγούμενοι τὸ κατὰ λόγον, ἀνείσομεν εἰς τὸ μέγεθος τοῦ πυρετοῦ καὶ τὸν χρόνον τῆς νόσου καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν χώραν καὶ τὴν αἶσαν καὶ τὴν ποτὶ ὑπάρχουσαν κατέστασιν, εἰτε τε τὰς αἰσθητὰς κενώσεις, ἀγρυπνίας τε καὶ φροντίδας καὶ ἀσιτίας καὶ κινήσεις πλείονας. οἱ μὲν γὰρ μέν- (246) ζους τῶν πυρετῶν θαττόν τε καὶ μᾶλλον ἰσχυροὺς ἀποφαί-

Perbelle autem in secunda aphorismi parte dixit, magis quam ratio postulat; meliusque dicendum est ipsum haec verba priori aphorismi parti connectere, ita ut ejus tota sit ejusmodi oratio: Febricitantium non omnino leviter permanere corpus magis quam ratio postulat. Aut colliguescere magis quam ratio postulat malum; ut communiter de utroque praedicetur magis quam ratio postulat. Sive enim febricitantium corpora permaneant magis quam ratio postulat sive extenuentur malum est. Praestitit autem haec verba magis quam ratio postulat ab eo quibus scopis explicentur judicenturque aperiri. Verum quoniam hic aphoristicum doctrinae genus est summaque dicendi brevitato circumscriptum, nos haec verba, quam ratio postulat, explicantes ad febris magnitudinem, morbi tempus, aetatem, regionem, anni tempestatem, praesentem corporis statum, manifestas etiam vacuationes, vigilias, curas, inedias et plures tum animi tum corporis motus referemus. Majores liquidem febris tum celerius tum ma-

Ed. Chart. IX. [70. 71.]

Ed. Bas. V. (246.)

νοῦσι τοὺς καμνοῦσας, ὥσπερ γε καὶ τὸ τῆς γαστρὸς μήκος καὶ ἡλικία, ἢ τε τῶν παιδῶν καὶ ἢ τῶν ἐν ἰσχυρῇ γήρῃ καθ' ἕτερον ἑκάτερον λόγον. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν παιδῶν διὰ τὴν ὑγρότητα καὶ τὴν θερμότητα πλείστον ἀπορρεῖ καὶ περνοῦνται σώματα, ἐπὶ δὲ τῶν ἐν ἰσχυρῇ γήρῃ διὰ τὴν τῆς δυνάμειος ἀρρώστειαν. αἰσῶν δὲ καὶ χωρῶν καὶ κατακρησάσεων αἱ μὲν θερμαὶ καὶ [71] ξηραὶ μᾶλλον περνοῦνται, αἱ δ' ὑγραὶ καὶ ψυχραὶ μᾶλλον σφίγγουσι τὸ σῶμα καὶ κωλύουσι διαπνεῖσθαι τε καὶ περνοῦσθαι. περὶ δὲ τῶν αἰσθητῶν κινήσεων τί δεῖ λέγειν; αἰθεῖν γὰρ ἀγνοεῖν οἶμαι περὶ τοῦ δι' αἰμορραγίαν ἢ δι' ἰδρώτας πολλὰς ἢ οὐραυ πλῆθος ἢ ἐμείτων ἢ διαχωρημάτων, ὥστε εὐκότως ἐν τάχει λεπτύνεσθαι. παράκειται δὲ τοῖς εἰρημένους αἰτίαις καὶ ἡ ἀσέτεια, καὶ μὲν δὴ καὶ ἀγρυπνία καὶ φρονεῖς ἱκανῶς λεπτύνουσιν, ὥσπερ γε καὶ κινήσεις πλείονες· ἀλλ' αὖται μὲν ὀλίγαις ἐπὶ τῶν πυρετῶν γίνονται, κατάνευσται γὰρ ὥς τὰ πολλὰ ἡσυχάζοντες. συμβαίνει γε μὴν ἴσασιν ὅτε καὶ καθ'

gis aegrotantes macilentos efficiunt, quemadmodum et morbi diuturnitas et aetas, tum puerorum, tum ultimam senectutem degentium, altera ac diversa ambae rationes. In pueris enim propter et humiditatem et caliditatem plurimum effluunt et exhauriuntur corpora; in summa vero senectute propter virium imbecillitatem. Ex anni autem tempestatibus et regionibus et constitutionibus calida quidem ac sicca magis evacuant et extenuant, humidae vero ac frigidae magis constringunt ac diffari extenuarique corpora prohibent. De manifestis ac sub sensum cadentibus vacuationibus, quid dicendum est? Neminem enim ignorare arbitror sanguinis profluvio aut sudorum copia aut urinarum multitudine aut vomitionibus aut dejectionibus, vix ratione corpora quam primum extenuari. Dietis autem causa accedit et inedia atque etiam vigiliae et curae, quae corpus exsiccant; quemadmodum et plures quoque motus, sed hi in febribus raro fiunt; aegri namque quiescentes plerumque jacent. Verum tamen accidit inter-

Ed. Chert. IX. [71.]

Ed. Bas. V. (246.)

ὁδοιπορίαν ἀρξαμένου τὸν θρόνον πυρέττειν, ἤτοι δι' ἀνάγκην ἢ διὰ τὸ σπεύδειν δικάδε καταλύσαντες αὐτὴν καταλύσασθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ παραφροσύνην ἀνιστάμενοι συνελθὼς ἔτιοι τῶν νοσούντων ἢ κατακείμενοι μὲν, αἰεὶ δὲ κινουντές τε μόριον ἢ καὶ φθεγγόμενοι τε κατὰ λόγον, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἰσχνοὶ γίνονται. ταῦτι μὲν οὖν ἅπαντα τοὺς κάμνοντας ἰσχνοὺς ἐργάζεται, καθάπερ γε τὰνανία τούτων ἐν ὄγκῳ μείζονι τὸ σῶμα φυλάττει. σημεῖον δὲ οὐδὲν ἐστὶν αὐτῶν ἀσθενεὺς δυνάμει, ἀλλὰ μόνον αἷτιον ἕκαστον. ἐπ' αὐτῶν γὰρ ὥσπερ τὸ σῶμα λεπτύνεται κατὰ λόγον, οὕτως καὶ ἡ δύναμις καθαιρεῖται. τὸ δ' αἶνευ τῶν εἰρημίων λεπτύνεσθαι τὸ σῶμα παρὰ λόγον ἀσθενεὺς δυνάμει εἶναι φησὶ σημεῖον ὁ Ἱπποκράτης, ἥντινα καπὶ τῶν πᾶν γερότων αἰτιώμενοι ταχέως αὐτῶν ἐμάσκομεν ἰσχνοῦσθαι τὸ σῶμα καὶ οὐδὲν θαυμαστόν, ἐπὶ τῶν οὕτως ἐχόντων τὴν μὲν ἀσθενεῖαν αἰτίαν γίνεσθαι τῆς ἰσχνότητος, τὴν δ' ἰσχνότητα τῆς ἀσθενείας σημεῖον. οὕτως ἐπὶ πάντων ἔχει τῶν

dum etiam nonnullos homines in itinere conficiendo quum febricitare coeperint vel urgente necessitate vel domum studio revertendi, in ea commorentur; sed et ob delirium aegrotantium nonnullos assidue exsurgentes aut decumbentes quidem, sed perpetuo partem aliquam moventes aut etiam quidquam a ratione alienum proferentes, paucis diebus extenuari. Haec igitur omnia aegrotos macilentos reddunt, ut et his contraria corpus maiore in mole tuentur. Ipsorum autem nullum virium imbecillium signum est, sed quodque causa tantum existit. Nam quemadmodum in iis corpus ratione extenuatur, sic et vires evanescunt. Absque his autem commemoratis corpus praeter rationem extenuari imbecillitatis virium signum esse pronunciat Hippocrates, quam et in valde senibus causam statuantes, ipsorum corpus cito emaciari dicebamus. Nihilque mirum est ita se habentium imbecillitatem quidem extenuationis causam esse, extenuationem vero signum imbecillitatis. Sic enim in omnibus se res habet tam

Edi. Chart. IX. [71.]

Ed. Bas. V. (246.)

ποιούντων καὶ ποιουμένων. αὕτη μὲν ἡ τοῦ Ἱπποκράτους γνώμη διὰ παντός ἡγουμένου τὴν παρὰ λόγον ἰσχυρίτητα σημεῖον ἀσθενείας ὑπάρχειν. ἡμεῖς δὲ προσθῶμεν αὐτῷ τῷ λόγῳ καὶ ἄλλην διάθεσιν, ὡς αἰτίαν ἰσχυρίτητος ἐν πυρετοῖς γινομένην. ἔστι δ' αὕτη λεπτότης μὲν τῶν χυμῶν, ἀραιότης δὲ τοῦ σώματος. ὅταν γὰρ ἄμω ταῦτα συνέλθῃ, τάχιστα κενούται τὰ σώματα κατὰ τὴν ἄδηλον καλούμενην διαπύρην, ὥσπερ γε καὶ τῆς ἐναντίας τῷ πάχει τῶν χυμῶν καὶ τῇ πυκνώσει τοῦ σώματος, οὐδ' ἡ κένωσις γίνεται τῶν χυμῶν καὶ τὸ διαμένειν καὶ μηδὲν ἐνδιδόναι τὸν ὄγκον αὐτοῦ τηνικαῦτα συμβαίνει. ταύτην μὲν οὖν τὴν διάθεσιν ἐδήλωσεν ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ ἀφορισμοῦ διὰ τοῦ εἶναι μῆκος νόσον σημαίνεσθαι. τὴν δ' ἀντικειμένην αὐτῷ παρέλειπεν· ἀλλ' ἡμεῖς μὲν γε κἀκείνην προσθέντες ὀλοκλήρῳ ἤδη τὸν λόγον εἴπωμεν, εἰς ὅσον οἷόν τε διὰ βραχέων τῶν πυρεσσόντων μὴ παντάπασιν ἐπιπολαίως, τὸ διαμένειν καὶ μηδὲν ἐνδιδόναι τὸ σῶμα ἢ καὶ συνήκισθαι μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον μόχθηρόν. τὸ μὲν

causis efficientibus tum effectibus. Haec ipsa quidem est Hippocratis sententia, semper autumantis factam absque ratione extenuationem imbecillitatis signum esse. Nos vero adjiciamus ejus orationi et aliam affectionem tanquam causam extenuationis in febribus obortam. Est autem haec humorum quidem tenuitas, corporis vero raritas. His enim duobus concurrentibus, celerrime corpora per occultam vocatam perspirationem vacuantur extenuanturque, quemadmodum in contrario affectu, humorum crassitie et corporis densitate, neque fit humorum vacuatio et idem permanere corpus, nihilque de ipsius mole decidere contingit. Hunc itaque affectum in ultima aphorismi parte his verbis Hippocrates declaravit: morbi diurnitatem significare. Oppositum autem huic affectum praetermisit, quem nos si addiderimus, jam integram orationem quam fieri potest, paucissimis verbis proferemus: febricitantium non omnino leviter idem permanere corpus nihilque decidere aut etiam magis quam ratio postulat col-

Ed. Chart. IX. [71. 72.]

Ed. Bas. V. (246.)

γὰρ ἐπιμένειν ἐπὶ τῇ πνεύσει τοῦ δέρματος γίνεται καὶ πῶς πάχει χυμῶν καὶ διὰ τοῦτο μῆκος νόσου σημαίνει, ἐν δὲ συνεκρίσθαι ποτὶ μὲν διὰ λεπτότητα χυμῶν καὶ μακρότητα τοῦ δέρματος, ἔστι δ' ὅτε καὶ διὰ μόνην ἀσθενείαν δυνάμει.

κθ'.

[72] Ἀρχομένων τῶν νόσων ἦν τε δοκίη κινεῖν, κίσει. ἀκμαζουσῶν δὲ ἡσυχίην ἄγειν βέλτιόν ἐστι.

Διὰ τί τοῦτο συνεβούλευσεν ὁ Ἱπποκράτης ἐδήλωσε κατὰ τὸν ἐξῆς ἀφορισμὸν, ὃν εἰς συνάψην τις τῷ προειρημένῳ, τὸν ὅλον λόγον ποιήσει τοιοῦτον. ἀρχομένων τῶν νόσων ἦν τε δοκίη κινεῖν, κίσει. ἀκμαζουσῶν δὲ ἡσυχίαν ἔχειν βέλτιόν ἐστι. περὶ γὰρ τὰς ἀρχάς καὶ τὰ τέλη πάντα ἀσθενέστερα, περὶ δὲ τὰς ἀκμὰς ισχυρότερα. προσθεῖναι δ' αὐτῷ χρηὶ πάντα τὰ συμπτώματα· περὶ γὰρ τούτων

liquefcere malum. Nam idem permanere tum ob cutis densitatem, tum ob humorum crassitudinem accidit, propterea et morbi longitudo significatur. Colliquefcere vero nonnunquam ob humorum tenuitatem et cutis raritatem contingit. Contingit autem interdum ob solam virium imbecillitatem.

XXIX.

Incipientibus morbis, si quid movendum videatur, move; videntibus autem quietem agere praestat,

Cur hoc consulat Hippocrates, sequenti indicat aphorisma, quem si quis praedicto copulaverit, totam ejusmodi orationem efficiet: incipientibus morbis, si quid movendum videatur, move; videntibus autem quietem agere praestat. Nam circa principia ac fines omnia imbecilliora sunt, circa vigores autem vehementiora. At huic dictioni, omnia, symptomata addere oportet; de his enim vocem

Ed. Chart. IX. [72.]

Ed. Bas. V. (245.)

ἔρχετο τὸ πάρα· οἷς ἢ γε διάθεσις ἢ ταῦτα γεννώσα, ἢ
 δὴ καὶ νόσον ὀνομάζομεν, οὐκ ἐξ ἅπαντος ἐν ταῖς ἀκμαῖς
 ἔστιν ἰσχυροτέρα, ἀλλ' ἐπὶ γε τῶν σωθήσεσθαι μελλόντων
 πολλῇ βελτίων ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ νοσήματος, ἐφ' ὧν καὶ συμ-
 βουλεύει τῶν Ἱπποκράτους, ἡσυχίαν ἔχειν ἀφχομένων τῶν
 πούσων, ἢν τε δοκῇ κεκοῦκτος. τῶν γὰρ ὀλεθρίων νοση-
 μάτων οὐ μόνον ἐγγὺς τῆς ἀκμῆς οὐδὲν δεῖ κινεῖν, ἀλλὰ
 καὶ τοῖς ἐμπροσθεν ταύτης καιροῖς μεμνημένον, ὥς οὐ χρὴ
 κεκρατημένοις ἐγχεῖν, ἀλλ' ἀφίστασθαι δηλονότι προσα-
 χορεύσαντα μόνον ἐς ὃ τι τελειώσει τὸ νόσημα. κατὰ δὲ
 τὰς ἀρχὰς ἐκείνων τῶν νοσημάτων, ἐν οἷς ἐλπίζει σωθήσε-
 σθαι τὸν κάμνοντα, πειρᾶσθαι χρὴ τὰ μίջω βοηθήματα
 προσφέρειν, ὅτις ὧν εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης, ἢν τε δοκῇ κί-
 νηται, κίνη. ἔστι δὲ ταῦτα μὲν μάλιστα γλιβοτομία, ἐνίοτε
 δὲ καὶ ἡ κάθαρσις, ὧν οὐδέτερον ἐν τῇ ἀκμῇ χρὴ παρὰ-
 λαμβάνειν. οἷς γὰρ ἐκ τῆς περὶ κρίσεως ἰδεῖσθαι, αἱ πέ-
 ψεις τῶν νοσημάτων τηλικαῦτα γίνονται μάλιστα, πρὸς

omnia pronuntiavit. Affectus liquidem qui haec sym-
 ptomata procreat, quem et morbum nominamus, non
 omnino in vigoribus est vehementior, verum in sospitibus
 evasuris multo melior, quam in morbi principio, in qui-
 bus etiam Hippocrates quietem agere nunc consulit nobis
 in morborum principia, si quid videntur, moventibus:
 non enim solum prope exitium morborum vigorem, sed
 nec aliis etiam temporibus ipsum vigorem praecedentibus
 quidquam nos movere oportet, memores deploratorum
 curationem suscipiendum non esse, sed ab iis pronunciato
 tantum morbi exitu discedendum. Per initia vero illorum
 morborum, in quibus sit spes aegrotum convaliturum,
 tentandum est majora adhibere remedia, de quibus Hip-
 pocrates pronuntiavit, si quid videatur movendum, move.
 Sunt autem haec quidem maxime venae sectio, nonnun-
 quam vero et purgatio, quorum neutrum in vigore venit
 usurpandum. Nam ut in opere de crisi bus ostendimus,
 tunc temporis maxime sunt morborum coctiones. Quo

Ed. Chart. IX. [72. 73.]

Ed. Bas. V. (246.)

μὲν οὖν τὸ γίνεσθαι θάττον αὐτὰς ἄμεινον ἐν ἀρχῇ κενούν
 ὅπως ἐλάττωρα τὴν ἔλκην γινομένην ῥᾶν ἢ φύσις δυνήσῃ
 πέψαι, κατὰ δὲ τὰς ἀκμὰς, ὅπου ἤδη πέψει, περιττὸν τὸ
 κενούν, διὰ τὰ τ' ἄλλα καὶ τῆς ψυχικῆς δυνάμεως κτήμη-
 νύτας τοῦ πλείονος ἐν ταῖς ἀκμαῖς, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα κατ'
 ἐκτείνον τὸν χρόνον ἢ ζωτικὴ τε καὶ φυσικὴ δύναμις ἰσχυ-
 ραὶ διαμένουσιν.

[73] Περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη πάντα ἀσθενέστερα,
 περὶ δὲ τὰς ἀκμὰς ἰσχυρότερα.

Τὰ συμπτώματα πάντα περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη
 φησὶν ὑπάρχειν ἀσθενέστερα, τοὺς παροξισμοὺς δηλονότι
 τῶν πυρετῶν καὶ τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰ ἀλγύματα καὶ τὴν
 ἄσπην καὶ τὸ δίψας, ὡς τὰς γε διαθέσεις αὐτὰς, ἐφ' ὧν
 ταῦτα γίνεται κατὰ τὰς ἀκμὰς ἀναγκαῖον εἶναι βελτίους ἐπὶ
 τῶν σωθήσεσθαι μελλόντων.

igitur haec celerius fiant, in principiis vacuare praestat,
 quo parciolem factam materiam, facilius natura possit con-
 coquere. At in vigore, quo tempore jam natura conco-
 quit, vacuare supervacaneum fuerit, cum propter alia,
 tum quia facultas animalis omnino per vigorem fatigata
 laborat, licet quam maxime eo tempore facultas tum
 vitalis tum naturalis fortes permanent.

XXX;

Circa morborum principia ac fines omnia imbecilliora;
 at circa vigores vehementiora sunt.

Symptomata omnia circa principia ac fines ait esse
 imbecilliora, febrium nimirum accessiones aut exacerba-
 tiones, vigilias, dolores, jactationes et sitim, ut et ipsos
 affectus in quibus haec per vigores fiunt, necesse est esse
 meliores in iis qui salvi ac sani evasuri sunt.

Τῷ ἔξ ἀφρώσεως εὐσιτείοντι μηδὲν ἐπιδιδόναι τὸ σῶμα
μοχθηρόν.

Ἔδει καὶ τοῦτον τὸν ἀφορισμὸν καὶ τὸν ἐξῆς αὐτοῦ
γεγραμμένον ἐξελῆθαι τοῖς ἀνωτέρω γεγραμμένοις, ἥνκα
ἔλεγει ἢ ἐκ νοσοῦ τροφὴν λαμβάνων τις μὴ ἰσχύει, κατ'
ἐκείνον μὲν οὖν τὸν ἀφορισμὸν ἀντὶ τῆς πῦν εἰρημένης λέ-
ξεως τῆς εὐσιτείοντι τροφὴν λαμβάνειν εἰπὼν, ἐδίδαξέ τε
περὶ συμπτώματος τοῦ μὴ ἰσχύειν. Ἐνταυθοῖ δὲ τὸ μὲν
λαμβάνειν τὰ σιτία τὸ κοινὸν ἀμφοῖν ἐπέλαξε, τὸ σύμπτω-
μα δ' ὑπέλλαξε, ἀναλόγον ἐκείνῳ τε γούρας. τὸ γὰρ μη-
δὲν ἰσχύειν τῷ μηδὲν ἐπιδιδόναι τὸ σῶμα παραπλήσιον πῶς
ἔστιν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ τῆς δυνάμεως τῆς διοικητικῆς τὸ σῶ-
μα· τοῦτο δ' αὐτοῦ τοῦ σώματος ἐστὶ κέκτημα καὶ γίνε-
ται· δηλονότι τὸ μηδὲν εἰς εὐτροφίαν ἐπιδιδόναι τὸ σῶμα,

XXXI.

A morbo belle epulanti nihil proficere corpus malum.

Oportebat et hunc aphorismum et subscriptum ipsius
comitem superioribus editis copulari, ubi dicebat: *si quis
a morbo cibum assumens vires non recipiat.* In illo enim
aphorismo pro nunc enunciata dictione: *εὐσιτείοντι belle
epulanti, τροφὴν λαμβάνειν, cibum assumere,* dicens, aliquid
de symptomate docuit, quod est vires non recipere seu
non roborari. Hic vero illud cibos assumere, utrisque
commune servavit, sed symptomata nonnihil immutavit,
scripto quodam illi consimili. Nam illa oratio, vires non
recipere, huic nihil proficere corpus, quodammodo est
consimilis. Illa siquidem facultatis corpus moderantis,
haec autem ipsius corporis affectio est. Atque profecto ni-
hil in euphoriam probamve sui nutritionem corpus, pro-
ficere interdum quidem ob facultatis ipsum nutrientis im-

Ed. Chart. IX. [73. 74.]

Ed. Basf. V. (246. 247.)

ποτέ μὲν διὰ τὴν τῆς τριφούσης αὐτὸ δυνάμειος ἀρρώστειαν,
ἔστι δ' ὅτε καὶ διὰ μοχθηρῶν χυμῶν περιστάται.

λβ.

[74] (247) Ὡς τὰ πολλὰ πάντες οἱ φαύλως ἔχοντες
κατ' ἀρχὰς μὲν εὐσιτέοντες καὶ μηδὲν ἐπιιδόντες, πρὸς
τῇ τέλει πάλιν ἀδιτέουσιν. οἱ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν εὐσι-
τέοντες ἰσχυρῶς, ὑστερον δὲ εὐσιτέοντες, βέλτιον ἀπαλ-
λάθουσιν.

Ἔοικεν ἔτι καὶ οὗτος ὁ ἀφορισμὸς εἰρησθαι παρὰ τῶν
ἀνακομιζομένων ἐκ νόσου, τὰ γὰρ μηδὲν ἐπιιδόντες κατὰ
τούτων εἰσθῆναι λέγειν οἷ τ' ἄλλοι, καὶ αὐτὸς ὁ Ἱπποκρά-
της, ἴαν οὖν τις εὐσιτῶν ἐν ἀρχῇ μὴ ἀνατρέσθαι, δι' ἣν
αἰτία τοῦτο πάσχει, διὰ ταύτην αὖθις ἔσται κακώτερος,
αἰτία δ' ἐστὶ τοῦ κατ' ἀρχὰς εὐσιτεῖντος μηδὲν ἐπιιδό-
ναι μοχθηρία μὲν ὅλου τοῦ σώματος, εὐρωστία δὲ τῶν

becillitatem, interdum etiam ob pravorum humorum re-
dundantiam accidit.

XXXII.

Qui male se habentes per initia quidem laute epulantur,
neque quidquam proficiunt, ii rursus plerumque omnes
in astutiam incidunt; qui vero per initia quidem vehē-
menter cibum fastidiunt, postea vero laute epulantur,
melius convalescunt.

Hic etiamnum aphorismus de convalescentibus ex
morbo dici videtur. Nihil namque proficere de his loqui
consueverunt cum alii, tum ipse Hippocrates. Si quis
igitur in principio laute epulatus non reficiatur, qua causa
id accidat, eadem postea cibum male appetet. Causa vero
qua per initia laute cibatus nihil proficiat, totius corporis
est pravitas seu vitium et partium appetentium robur. Ve-

Ed. Chart. IX. [74.]

Ed. Bas. V. (247.)

ὀρεκτιῶν μορίων. ἀλλ' ἐν τῷ χρόνῳ διὰ τὸ πλῆθος τῆς τροφῆς αὐξηθῆσης τῆς ἐν ὅλῳ τῷ σώματι μοχθηρίας βλαβήσεται καὶ τὸ τῆς ὀρίξεως ὄργανον, ὥστ' ἀνορεκτικούς γενέσθαι τοὺς πρότερον ὀρεγομένους. καλῶς οὖν αὐτοὺς πάντας αἰσθάνειν. εἰρήκει δὲ κατὰ τοῖς ἐμπροσθεν ἀφορισμοῖς αὐτὸ τοῦτο κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. ἦν δὲ τροφήν μὴ λαμβάνοντα γίνηται, εἰδέναι ὅτι κενώσιως δέεται, τοὺς μέντοι κατ' ἀρχὰς μὲν ἀποσίτους ἰσχυροῦς γενηθέντας, ὡς παλαιάπασιν ὀλίγον λαμβάνειν, ὕστερον δ' εἰς τοῖς αὐτοῖς μεταβάλλοντας ἀμεινον ἀναλλάττειν φησί. συμβαίνει δὲ τοῦτο εἰς τοῖς αὐτοῖς πεπρωσῆς τῆς φύσεως ἐν ἑαίρῳ τῷ χρόνῳ, καθ' ὃν αἱ ἐνδοαῖς διηγοῦντο τὴν αἰτίαν τῆς ἀποσιτίας δαΐδιον.

λγ'.

Ἐν πάσῃ νόσῳ τὸ ἐρῶσθαι τὴν διάνοιαν καὶ εὖ εἶναι πρὸς τὰς προσφαρὰς ἀγαθόν, τὸ δ' ἐναντίον κακόν.

rum processu temporis ob alimentorum copiam aucto in toto corpore vitio ipsum etiam appetentiae instrumentum nonnihil oblaedetur, quare inappetentes fient qui prius cibis appelebant, quos prius appetentes nominavit. Hoc autem ipsam in praecedentibus aphorismis hoc modo pronuntiaverat. Quod si cibum non assumentis illud contingat, eum vacuatione indigere sciendum est. Qui vero per ipitia tam vehementer cibos averfantur, ut paucum omnino assument, postea vero in contrarium acti appetant, eos in melius permutari ac convalescere profert. Ejusmodi autem in contrarium facta est mutatio, quum natura quo tempore parce ac tenuiter vivebant, affectionem inappetentiae causam concoxit.

XXXIII.

In omni morbo mente constare ac bene ad ea quae offeruntur se habere, bonum; contrarium vero malum.

Ed. Chart. IX. [74. 75.]

[Ed. Basl. V. (247b)]

Οὐθ' ὅταν ἀγαθὸν τι εἴπῃ τῶν κατὰ τὸ σῶμα, πάν-
 ταις ἡγητέον ἐπ' αὐτῷ σωθῆσθαι τὸν ἄνθρωπον, οὐθ'
 ὅταν κακὸν, τοθιγῆσθαι πάντως. καὶ [75] γὰρ ἀγαθὸν
 σημεῖον ὑπὸ μείζονος κακοῦ νικηθῆναι θανάτῳ καὶ κακῷ
 ὑπὸ μείζονος ἀγαθοῦ. κατὰ τὰς τῶν αὐτῶν οὖν ἀποφάσεις
 ἀκουστέον ἐστὶν ἐκείνου μόνου τοῦ λεγομένου. λέγεται δ'
 ὅτι σημεῖον ἀγαθὸν ἐστίν, ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ τόδε τι, κατὰ
 σημεῖον κακόν, ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ τόδε τι, περὶ δὲ σωθῆσε-
 σθαι καὶ ἄνθρωπον εἴη παθῆσθαι, πάντων τῶν σημεῖων
 τῶν δυνάμεις ἐκλογισαμένων οὕτω χρῆ ποιεῖσθαι τὴν ἀπό-
 φασιν, ὡς καὶ τῷ προγνωστικῷ συνεβούλευσεν αὐτός. οὐ-
 τως οὖν καὶ νῦν εὖ τι εἰρῶσθαι τὴν διάνοιαν καὶ τὸ τὴν
 ὄρεξιν διαμετεῖν ἀγαθὰ σημεῖα κατὰ πάσας τὰς νόσους.
 ἓνα γὰρ οὐκ ἐν ἀπάσαις ἐστὶν ἀγαθὰ, καθάπερ καὶ αὐτὸς
 εἰωθεν ἐπισημαίνεισθαι λίγον, εὐπνοίαν δὲ χρῆ νομίζειν
 κάρια μεγάλην δύναμιν ἔχειν ἐς σωτηρίην, ἐν πᾶσι τοῖς
 ὀξέσι νοσήμασιν. ὅτι δὲ τὸ τὴν διάνοιαν εἰρῶσθαι σημεῖον
 ἀγαθὸν ἐστὶν ἐντεῦθεν γνώσῃ. τὰ περὶ τὸν ἐγκέφαλον τε

τὸ τὸν ἐγκέφαλον τε

Neque quum bonum quoddam dixerit eorum quae ad
 corpus spectant, hominem propterea salvum prorsus eva-
 surum augurandum est, neque quum malum, protinus
 interpreturum. Etenim bonum signum a majore malo vinci
 potest et malum a majore bono. Quatò ejusmodi nuncia-
 tiones de eo solo quod dicitur intelligendae sunt. Hoc
 autem dicitur, quantum in se est, bonum signum esse,
 illud vero, quantum in se est, malum signum esse. De
 hominis autem salute aut morte, perpenis omnibus signo-
 rum viribus, pronuntiatio ita ferenda est, quemadmodum
 et ipse in prognostico consulebat. Sic sane et nunc, men-
 tem constare et appetentiam permanere, bona signa in
 omnibus morbis statuit. Quaedam enim non in omnibus
 morbis bona sunt, ut ipse nobis his verbis significare con-
 suevit: in morbis acutis spirandi facilitatem permaguam
 ad salutem vim habere credendum. Quod autem mento
 constare bonum sit signum hinc cognosces. Cerebrum

Ed. Chart. IX. [75.]

Ed. Bas. V. (247.)

καὶ τοὺς μὲν γὰρ, ἔτι δὲ νωτιαῖον μυελὸν καὶ διάφραγμα καὶ ὅλως τὰ νευραῖα μόρια καὶ μάλιστα ὅσα πλησίον ἐγκεφάλου ἐστὶ, πάντως ὑγιεινὰ σημαίνεται τῆς διανοίας ἐρρωμένης. ὥσπερ γὰρ καὶ τὰ κατὰ γαστέρα τε καὶ ἥπαρ αὐτὴν τε τὴν καρδίαν, ὅταν ἕτοιμοι πρὸς τὰς τῶν σιτίων ὡσεὶ προσφορὰς, πάντων δὲ τούτων ἐρρωμένων οὐ μικρὰ τῇ κίρνωσι τῆς σωτηρίας ἐλπίς.

λδʹ.

Ἐν τῇσι νοῦσοισιν ἡσσαν κινδυνεύουσιν, οἷσιν ἂν οἰκίη τῆς φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἔξως καὶ τῆς ὥρας ἢ νοῦσος ἢ μᾶλλον ἢ οἷσιν ἂν μὴ οἰκειοτάτα τε τούτων.

Τῆς φύσεως πολλαχῶς λεγομένης ακουστικὸν νυν ἴσθιν αὐτῆς κατ' ἐκεῖνο τὸ σημαίνον, ᾧ κέχρηται αὐτός, ἐν ἑτέροις πολλοῖς καὶ καθ' ὅλον γὰρ τὸ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον, ἐν ᾧ τὴν ἐκ τῶν πρώτων στοιχείων κρᾶσιν ἀνα-

ipsumque investientes meninges dorlique medullam et septum transversum; partes denique nervosas ac maxime cerebro viciniores prorsus sanas esse testatur mentis constantia, quemadmodum et partes ad ventrem et jecur et cor ipsam attinentes aegri, quum ad cibos oblatos prompti ferantur. His autem omnibus sanis ac robustis non parva salutis spes laborantibus conceditur.

XXXIV.

In morbis parcius periclitantur, quorum naturae, aetati, habitui et anni tempestatī morbus consentaneus ac proprius fuerit, quam quibus in horum aliquo minime cognatus sit.

Quum natura multis modis dicatur, in eo nunc significatu accipienda est, quo saepe cum multis aliis in locis tum in toto de natura hominis libro usus est, in quo ostendit ex primis elementis temperamentum naturamque

Ed. Chart. IX. [75. 76.] Ed. Bas. V. (247.)
 μαζὲν φύσιν, ὡς εἶ και οὕτως ἔφη, ἐν τῇσι νοσήσασιν ἴσ-
 αεν κινδυνεύουσιν εἰς ἅν οἰκία τῆς πρώτης τοῦ σώματος
 κράτους καὶ τῆς οὐκ διὰ τὴν ἡλικίαν ἢ τὴν ἔξιν ἢ τὴν ὥραν
 προαγγελημένης ἢ τόσος ἢ μᾶλλον, ἢ εἰς ἃν μὴ οἰκία κατὰ
 τὰ τούτοις ἦ. τῇ μὲν γὰρ θερμῇ φύσει καὶ ἡλικίᾳ καὶ ἔξιν
 καὶ ὥρᾳ διλονόκῃ καὶ κραιστώσει καὶ χύμα τὰ θερμότερα
 τῶν νοσημάτων ἐστὶν οἰκία, ταῖς δὲ ὑποχρόταις τὰ ὑπο-
 χρότερα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ταῖς μὲν ξηρότεραις
 τὰ ξηρότερα, ταῖς δ' ὑγρότεραις τὰ ὑγρότερα. τὸ δ'
 ἐναντίον ὑπὸ Διοκλέους εἰρηται καὶ τῷ περὶ ἐβδομάδων,
 ὑπολαβόντων, ὡς εἰρηται, τῶν γραψάντων ἀνδρῶν αὐτὰ,
 παρορνεσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ὁμοίων τὰ νο- [76] σήματα,
 λίσσασθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων, ἐπειδὴ καὶ πρὸς αὐτοῦ τοῦ
 Ἱπποκράτους εἰρηται, τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα.
 νομίζουσιν οὖν ἐν χειμῶνι συστάντα καὶ ὄντων ἐπιτόξετον
 εἶναι τοῦ κατὰ τὸ θερμῆς, οὐκ εἰ νοσοῦντες ὡς ἐπὶ μεγίστη
 διαθήσει γίνεσθαι καὶ ὄντος ἐν χειμῶνι, μηδὲ γὰρ ἂν συστή-
 ναι τὴν ἀρχὴν αὐτὸν εἰρῶς, εἰ μὴ διὰ τὴν τῆς αἵτης

14 maillet, et si dicitur quod morbi hi minus periculati
 sunt, ac si ita diceret, in morbis hi minus periculati-
 bus, quibus primario corporis temperamento aut prae-
 senti, ab aetate aut habitu aut anni tempestate, oborto
 magis familiaris est, morbus quam quibus horum nulli affi-
 gitur, congruit. Calidae namque naturae et aetati et habitui
 et anni tempestati et coeli constitutioni, et regioni morbi
 calidiores sunt familiares; frigidioribus vero frigidiore;
 eadem ratione et siccioribus sicciores et humidioribus hu-
 midiores. Contrarium autem a Diocele dictum est. Item
 libro de septimanis, conspicientibus, ut narratur, viris
 rerum ipsarum auctoribus et similibus quidem morbos
 exacerbari; solvi vero a contrariis, quoniam et ab ipso
 Hippocrate pronunciatum est, contraria contrariorum esse
 remedia. Causam igitur hiems contractum morbum facilio-
 rem nolle autem non, utique mente concipientes ab
 affectione maxima vrasum hieme fieri; neque enim ipse
 aliter initio contractus fuisset; nisi hiematis tempestatie

Ed. Chart. IX. [75.]

[Ed. Bâf. V. (247.)

ισχὺν ἐκίχησε τὴν ἐν τῆς ὥρας ἐκάνειωσιν. ὅπως οὖν οὐ
κατέσχευεν ἡ ὥρα τὸ μέγεθος τῆς αἵτης, καίτοι βοηθὸν ἔχου-
σα τὴν ὑγίαν, ἢ πού γ' αὖ ἐν τῇ τόσῃ κινήσει αὐτὴν,
μηδὲ τῆς ὑγιανῆς ισχύος ἐπὶ παρουσίας, ἀλλὰ καὶ δι' αὐ-
τῆς τῆς πείρας ἐνεργῶς φαίνεται τοῦτο. τῶν γὰρ ἰσχυρὸν τὸ
μέγεθος καύσων, ἐλεθριώτερός ἐστιν ὁ ἐν χειμῶν συνιστά-
μενος, ὅταν γε σποτῇ μὲν ἐν θερμότητι κατασιόσῃ, μετε-
βολὴ δ' ἐξαιφνίδιος εἰς ψυχρότερα γίνηται, μέγας δ' τοι-
ούτος καύσος, ὑπὸ αἵτης τοῦ περιέχοντος ὀνίναται, ψύξεως,
ἡμφοτέρων αὐτῶν γινόμενων ὑγῶσαι. τῆς μὲν προτέρως
κατασιόσεως, ἐν ἣ τὴν γίνεσιν ἔσχευεν ὡς σημείου, τῆς δ'
ἐτέρας ἐν ἣ τὴν λύσει, ὡς αἵτου. ταῦτ' οὖν ἅπαντα μαρ-
τυρεῖ μᾶλλον καὶ οὐ μάχεται τῇ κατὰ τὸν ἀφορισμὸν γνώμῃ.
καθ' ἑκάστου εὐδὲ τὸ βράχυνος καὶ κορύφου τοῖς σφόδρα προ-
βλεπόμενοι μὴ πεπαισθαι, καίτοι γε οἰκεία παθήματα τῆς
τῶν γερύκων ἡλικίας ὄντα. πρῶτον μὲν γὰρ αὐτῶν τούτων
ἐστὶ τῷ μὴ πεπαισθαι τὸ κινδυνώδες ὑπάρχειν. εἴτα

contrarietatem causae vehementia superasset. Quum igitur
anti tempestas causae magnitudinem prohibere ac reprimere
non potuerit, adjutricem licet sanitatem haberet,
multo minus ipsam in morbo superaverit, quod non am-
plius sit integrum sanitatis robur. Sed id quoque ipsa
experientia perspicue proditur. Nam quorum casorum
magnitudine parium qui hieme ortum habet perniciosior
existit. Calidior enim e coeli statu si sit genitus et re-
pentina fiat in frigidiorum statum mutatio, ejusmodi cau-
sas a circumstantis aeris frigore magnopere juvatur, utro-
que ipsi auxiliante statu; priore quidem statu, in quo
ortum habuit, ut signo; posteriore vero, in quo solutio-
nem, ut causa. Haec igitur omnia aphorismum magis
probare quam cum ejus sententia pugnare videntur. Quem-
admodum neque illud: *raucedines et gravedines in valde
senibus concoctionem non admittere*; etiam si senili aetati
proprii ac familiares sint affectus. Primum etenim non
idem est concoctionem non admittere et periculosum esse.

Ed. Chart. IX. [79.]

[Ed. Basf. V. (247.)]

καὶ τὸ μὴδ' ἀπλῶς εἰρησθαι τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ μετὰ τοῦ σφόδρα, πάντα γὰρ ἐκείνοις ἐφεὶ κινδυνώδη διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς δυνάμειος. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ κατὰ τὸ πρῶτον τῶν ἐπιδημιῶν γεγραμμένον, καὶ μάλιστα ἐθνησικον οἷς ἄρρεται ἢ γυναικὶς ἐπὶ τὸ φθινῶδες, ἐναντιοῦται τοῖς εἰρημνοῖς. αὐτὰ γὰρ τὴν ἐν τῶν στοιχείων ἀρᾷσιν εἴρηκε τὴν, ἀλλὰ τὴν τοῦ σώματος ἰδίαν. ἔστιν ὅτι γὰρ ὀνομάζουσι γυναικὶ καὶ ταύτην. καὶ ὥσπερ ἀληθὲς εἶπεν τὴν θερμὴν ἀρᾷσιν ἦτον ἐν τοῖς θερμοῖς κινδυνεύειν νοσήμασιν, οὕτως καὶ τοὺς στενοσθώρακας πρὸς μόναν μᾶλλον ὑλισκεσθαι ὑπὸ φθίσιας, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύειν ἀλόγτας, ἔνιοι μὲντοι τῶν ἐξηγησαμένων τοὺς ἀφορισμοὺς, ὑπὸ τῶν τοιοῦτων πιθανῶν ἀπαιτηθέντες, οἰκίσαντο νόσημά τι τῇ τοῦ καμνοντος φύσει τὸ κατὰ τὴν ἀρᾷσιν ἐναντίον ἔφασκε, ὡς εἰ καὶ ἐπιτήδειον εἴρηται, πάνπολι καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας καὶ τῆς Ἱπποκράτους γνώμης ἀμφοτέρωντες, ὡς δέδεικται.

Deinde quod non absolute senes, sed addita particula, *valde*, dixerit: illis enim omnia ob virium imbecillitatem periculosa sunt. Sed neque illud supra dictis adversatur, quod primo epidemiorum scriptum est: *et maxime moriebantur quibus ad tabem natura propendebat*. Non enim tum quod ex elementis conflatur temperamentum, sed corporis ideam formamve intellexit; siquidem hanc etiam interdum naturam nominavit. Et quemadmodum verum est qui calido sunt temperamento, eos calidis morbis minus periclitari, sic etiam qui angusto sunt pectore, eos stenothoracas non solum promptius corripi, sed correptos magis etiam periclitari. Nonnulli tamen eorum qui aphorismos explanarunt, ejusmodi probabilibus decepti familiarum aegrotantis naturae morbum dixerunt, qui sit temperamento contrarius, ac si idoneus diceretur, multopere, quemadmodum demonstratum est, etiam a rerum veritate et Hippocratis sententia aberrantes.

[77] (248) Ἐν πάσῃσι κούσσοις τὰ περι τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὸ ἥπαρ πάχος ἔχειν βέλτιόν· ἴσπερ τὸ δὲ σφόδρα λεπτὸν καὶ ἐκτετηγὸς μοχθηρόν· ἐπισφαλές δὲ τὸ τοιοῦτον καὶ πρὸς τὰς κάτω καθάρσεις.

"Ὅτι μὲν ἔξω εἶναι χρηὴ πύσης διαθίσεως τῆς παρὰ φύσιν ἅπαντα τὰ κατ' ἐπιγαστρὶον χωρία πρόδηλόν ἴσπερ καὶ λέλεκται κατὰ τὸ προγνωστικόν, ἔνθα φησὶν ὑποχόνδριον ἄριστον μὲν ἀνώδυνόν τε εἶναι καὶ μαλθακόν καὶ ὀμαλόν· ἀλλὰ καὶ τούτων αὐτῶν ἴσπερ τὰ μὲν ισχυρότερα, τὰ δὲ παχύτερα, περι ὧν νῦν τὸν λόγον ποιῶμαι, ὅσα μὲν παχύτερα, βέλτιόν ταῦτ' εἶναι λέγων, ὅσα δὲ ισχνὰ, μοχθηρὰ καὶ ὡς σημεῖα δηλονότι καὶ ὡς αἰτία. ὡς σημεῖα μὲν γὰρ εἶσι τῆς ἐν τοῖς ἐκτετηγόσι μορφοῖς ἀσθενείας, ὡς αἰτία δὲ τοῦ μηδὲ πέπτεσθαι καλῶς ἐν τῇ γαστρὶ τὰ σιτία, μηδ' αἵμα- τοῦσθαι κατὰ τὸ ἥπαρ. ἅμφω γὰρ ταῦτα πάντα τὰ μόρια

XXXV.

In omnibus morbis partes ad umbilicum et imum ventrem positas crassitudinem habere praestat. Valde autem tenues esse et tabefactas praevalum. Ad inferiores autem purgationes id. quoque periculofum.

Quod extra omnem affectum praeter naturam esse oporteat universam abdominis regionem apertum est. Atque id in prognostico hisce verbis pronunciatum est; hypochondrium optimum quidem esse decet indolens, molle et aequale. Verum harum ipsarum partium quaedam sunt macilentiores, quaedam crassiores, de quibus nunc verba facit: quae crassiores sunt, eas meliores; quae macilentiores sunt, ipsas pravas esse et ut signa et ut causas affirmat. Signa siquidem sunt imbecillitatis partium eliquatarum. Causae vero quod et in ventriculo cibaria non probe concoquantur, neque in jecore in sanguinem commutentur. Has enim ambas partes omnino dictorum

Ed. Cham. IX. [77.]

Ed. Raf. V. (214.)

πρὸς τοῦ πάχους τῶν εἰρημέκων σωμάτων ὠφελεῖται θαλάσσιον. τοσοῦτων οὖν εἰκὸς ἴστιν ἐτακέντων αὐτῶν βλάβη πεισθαι τὰς ἐνεργίας, ὅσον ὑγαιάναντων ὠφελοῦνται. οὗτε δὲ ἡ λεπτότης τῶν εἰρημέκων μερῶν καὶ πρὸς τὰς κάτω καθάρσεις ἐπισφαλὲς ἔστι πρόδηλον. ἰσχυρὰ γὰρ δεῖ εἶναι πάντα τὰ κάτω τοῦ θώρακος μόρια πρὸς τῇ καλῶς ὑπηρετεῖν ταῖς καθάρσεσιν· εἰ δὲ μὴ, μεγάλαις περιπίπτειν βλαβαίς. διὰ τί δὲ μόνος εἶπε τὰς κάτω καθάρσεις ἄξιον ζητῆσαι. καὶ γὰρ αἱ ἄνω, τόντεστιν αἱ δεῖ ἐμέτων, ἐπισφαλῆς εἰσι τοῖς οὕτω διακειμένοις. ἡ ταύτας μὲν ὡς σκαπῆς παρῆλπεν, ἐκείνων δ' ὡς ἀσασιστέρων ἐμνημόνευσεν; ἡτρὸν δὲ ἰδίως ὀνομάζει τὸ κάτω χοῖριον τῆς γαστρὸς, ὅσον ἰστί μεταξὺ τοῦ αἰδοίου καὶ τοῦ ὀμφαλοῦ. ὡς εἰς τρία ταῦτα διαιρεῖσθαι τὸ σῶμα ἐπιγάστριον, ὑποχόνδριον, τὰ περὶ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὸ ἥτρον.

corporum crassitudo fovenda. Ipsis itaque macie confectis par est tantum earum actiones laedi, quantum integris illis per sanitatem juvabantur. Quod autem dietarum partium extenuatio aut macies ad inferas purgationes sit periculosa manifestum est. Partes enim infra thoracem omnes robustas esse oportet, quo belle purgationibus auxiliuntur; alioqui magnas in laesiones incidunt. Cur autem de folis inferis purgationibus mentionem fecerit, dignum est quaerere. Etenim superas purgationes, hoc est quae vomitionibus fiunt, tali macie affectis periculosae sunt. An has tanquam manifestas praetermisit, illarum autem tanquam obscuriorum mentionem fecit? Imum autem ventrem etrum proprie nominat, inferiorem ventris regionem quae pudenda ac umbilicum interjacet, ut in haec tria totum abdomem dividatur, in hypochondrium, umbilicalem regionem et imum ventrem seu hypogastrium.

λοτ.

[78] Οἱ ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα ἐν τῇσιν φαρμακείαις καθαίρομενοι ἐκλύονται ταχέως οἱ ποτηρᾶ τροφῇ χρεόμενοι.

Οἱ μὲν ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα διόντως ἐν ταῖς φαρμακείαις ἐκλύονται ταχέως· συνιηκόνται γὰρ, οὐ καθαιρόνται. οἱ ποτηρᾶ δὲ τροφῇ χρωμένοι διὰ τὴν περιουσίαν τῶν μοχθηρῶν χυμῶν ἐκλύονται ῥαδίως ἐπὶ ταῖς καθάρσεσιν. εἴτε δὲ τὴν ἐξωθεν εἰσπυρομένην τροφὴν τῷ σώματι, εἴτε τὴν ἐν αὐτῷ περιεχομένην εἰρηκε μοχθηρίαν, ἐκείτους ἀληθῆς ὁ λόγος, ἐπειδὴ καὶ τὰ μοχθηρὰ σιτία μοχθηρὸν ἐξωθεν αἷμα γεννᾷ. οὕτως οὖν καὶ λέγεται μοχθηρὰ τῆς ἀναφορᾶς γενομένης, ἐπὶ τὸ γεννηθσόμενον ἐξ αὐτοῦ αἷμα.

XXXVI.

Qui sanis corporibus donati medicamentis purgantibus purgantur celeriter exsolvuntur, quippe pravo alimento utuntur.

Qui sanis sunt corporibus, si jure optimo cito in purgationibus medicamento factis exsolvuntur: colliguescunt enim, non purgantur. Qui vero pravo utuntur alimento ob pravorum humorum redundantiam purgationibus facile exsolvuntur. Sive autem quod corpori exterius oblatum assumitur, sive quod in ipso continetur, id pravam alimentum nominet, utraque vera est oratio, quandoquidem prout alimenta prava pravam sanguinem procreare consueverunt, lic ergo prava aut vitiosa edulia etiam dicuntur, ducta ad sanguinem cui ex ipsis procreandum relatione.

λξ. Α

Οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες φαρμακεύεσθαι ἐργώδεις.

Οἱ τοὺς οἰσὺν φάρμακον προσφερομένους φαρμακεύεσθαι λέγειν εἶωθεν ὁ Ἱπποκράτης, ἀλλ' ἐπὶ μόνων τῶν καθαιρόντων τούτῳ χρήται τῷ ῥήματι. ὁ μὲν οὖν προεγραμμένος ἀφορισμός ἐν τῶν προσγινομένων αὐτοῖς ἐδήλωσε σύμπτωμα. ἐκλύεσθαι γὰρ ἔφη ταχίως ἐν ταῖς καθάρσεσι τοὺς ὑγιεινῶς ἔχοντας. ἐν τῇ δὲ γενικωτέρῳ λέξει περὶ τῶν αὐτῶν ἀπεφάνητο, λέγων αὐτοὺς ἐργώδεις εἶναι φαρμακεύεσθαι καὶ γὰρ ἰλιγγίῳσι καὶ στροφοῦνται καὶ δυσχερῶς αὐτοῖς ἢ καθάρσεις προχωρεῖ καὶ πρὸς τούτοις εἰς ταχίως ἐκλύονται. γίνεταί δὲ ταῦτα πάντα καθαρτικοῦ φαρμάκου τὸν οἰκτεῖον μὲν ἐκκρίν χυμὸν ἐπιειμένον, ἥτοι τὴν ξανθὴν ἢ τὴν μιλαιναν χολήν ἢ τὸ φλέγμα ἢ τὸ ὑδατώδες περι-

XXXVII.

Qui corporibus bene se habent, eos purgare medicamentis, opus molestum est.

Non qui quodcunque medicamentum assumunt, eos medicari pro consuetudine dicit Hippocrates, verum in solis purgantibus medicamentis hoc vocabulum usurpavit. Superior itaque scriptus aphorismus succedentium ipsis symptomatum unicum declaravit. Eos namque celeriter exfolvi ac deficere dicebat in purgationibus, qui secunda valetudine fruuntur. In hoc autem orationem de iisdem generalius extulit, ipsos affirmans aegre molesteque ferre purgationes. Etenim vertigines incurrunt, torminibus vexantur, moleste his purgatio procedit, praetereaque celeriter exsolvantur. Haec autem omnia purgante medicamento quum proprium quidem humorem aut flavam bilem aut atram aut pituitam aut aquosum excrementum prolectione nitatur, quo destitutum sanguinem colliquit et

Ed. Chart. IX. [78. 79.]

Ed. Bas. V. (218.)

τῶμα. τῷ δ' ἀπορεῖν αὐτοῦ τὸ αἷμα καὶ τὰς σάρκας συν-
τῆσαι, ἢ ἐξ ἐκείνων εἶναι τὸ οἰκτεῖον.

λη'.

[79] Τὸ μικρῷ χειρὸν καὶ πόμα καὶ σιτόν, ἡδιον δὲ
τῶμα βελτιόνων μὲν, ἀηδεσιτέρων δὲ μᾶλλον αἰρεῖται.

Οὐ διὰ τὸ πεχαρισμένον μόνον τῷ κάμνοντι τοῦτο
ποιητῖον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐφελιμώτερον αὐτῷ γενησόμενον. ὅρα
γὰρ ἂν ἡδίως προσεσινεχωμεθα, περιστελλισθαι τοῦτοις ἢ
γαστῆρ εἶωθε καὶ πέττειν μᾶλλον αὐτὰ φηδίας. ἀποχωρεῖν
δὲ ἀπὸ τῶν ἀηδῶν ὡς ἦτοι ναυτίας ἐπιφέρειν ἢ πνευματώ-
σις ἢ κλύδωνας. ὅπερ οὖν ἐπὶ τῶν πλείστων καὶ εὐχύμων
ὄντων γίνεται, ὅταν ἢ μικρῷ χειρὸν, ἐπὶ τῶν ἡδέως λαμβαν-
όντων οὐ μόνον οὐκ εἶ χειρὸν, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ βέλτιον γί-
νεται.

carnes, quo ex ipsis quod sibi proprium ac familiare est
attrahat.

XXXVIII.

*Paulo deterior, sed suavior tum potus tum cibus, melio-
ribus quidem, sed minus gratis praeferendus.*

Non id gratiam solum aegrotantis, sed ad maiorem
quoque ipsius utilitatem faciendum est. Nam quaecunque
cum oblectatione assumimus, ea ventriculus avidius com-
plecti ac facilius concoquere consuevit; insuavia vero ac
ingrata nauseas aut inflationes aut fluctuationes concitan-
tia respuere. Quae quidem quum in plurimis iisque
euchymis cibariis oboriantur, paulo peior cibus non so-
lum deterior amplius non est ipsum cum voluptate assu-
mentibus, verum etiam interdum melior redditur.

Ed. Charit IX. [70. 80.]

[2^a Ed. Bar. V. (216)]

Οἱ πρεσβύτες τῶν νέων τὰ μὲν πολλὰ νοσοῦσιν· ἡσυχίαν
ὅποσα δ' ἂν αὐτοῖσι χρόνια νοσήματα γένηται, τὰ πολ-
λὰ ξυναποθνήσκουσιν.

Οἱ πρεσβύτες τῶν νέων οὐ πάντες ἡσυχίαν νοσοῦσιν· οὐ-
δέ γὰρ ἅπαντες ἐγκρατέστερον διατῶνται. ὅσοις δ' οὐχ
ὑπάρχει τοῦτο, μᾶλλον νοσοῦσιν ἀσθενέστεροι τῶν νέων ὄν-
τες· οἳ δ' αὐτοῖς πάμπολλα τῶν χρόνιων νοσημάτων συν-
αποθνήσκει προδήλον· αἱ γὰρ καὶ ἡ δύναμις ἀσθενής, οἷς μήτε
πίπτειν· εἴτι δύνασθαι φιδίως τὰς νόσους καὶ ψυχὰ πάντα
ἔστι τὰ χρόνια νοσήματα, διὸ καὶ μᾶλλον γέρονσι ἢ νεώ-
τεροις γίνεται· τοῖς γὰρ οἰκείοις νοσήμασιν ἐκαστότεροι
πάντες.

μ.

[80] Βράγχοι καὶ κόρυζαι τοῖσι σφόδρα πρεσβύτησιν οὐ
πεπαιδύονται.

XXXIX.

*Senes juvenibus quidem plerumque minus aegrotant. Qui-
cunque vero illis morbi diuturni oboriuntur, cum iis
frequentius simul intereunt.*

Senes non omnibus juvenibus minus aegrotant; ne-
que enim omnes temperatiore victus ratione continentur.
Quibus vero id non est, ii magis aegrotant, quod juve-
nibus sint imbecilliores. Diuturnos autem morbos com-
plures ipsis senibus commori manifestum est: ipsis liqui-
dem vires adeo sunt imbecillae, ut facile morbos coquere
nequeant frigidique sint diuturni morbi omnes, proindeque
magis senibus quam juvenibus accidunt. Familiaribus
liquidem morbis omnes promptius corripiuntur.

XL.

*Raucedines et gravedines in valde senibus coctionem non
admittunt.*

Ed. Chart. IX. [80.] Ed. Basl. V. (246.)

Εάν συνήκαμεν ἀλλήλοις τοὺς ἀφορισμοὺς, ἰκαίρου
ὁ λόγος ἔσται τοιοῦτος· αἱ πρεσβύτεραι τῶν νέων τὰ μὲν
πλεῖστα νοσοῦσιν ἥτερον, ὅσα δ' αὐτοῖς χρόνια νοσήματα
γίνεται, τὰ πολλὰ συνάποθνήσκει. βράγχοι γὰρ καὶ κόρυμβοι
τοῖσι σφόδρα πρεσβύτησιν οὐ πεπαινονταί, ὥστε ὁλόν τε
παράδειγμα τὸν ἀφορισμὸν εἶναι τοῦτον τοῦ προεγγραμμέ-
νου· συναποθνήσκει γὰρ οὐ ταῦτα μόνον τοῖς πρεσβυτέ-
ροις, ἀλλὰ καὶ νεφρίτις καὶ πονόγρᾳ καὶ ἀρθρίτις καὶ
ἰσχιάς, αἱ τε περὶ κῆλον ἢ σπλήνα διαθίσεις ψυχρῇ καὶ
πρὸς ταύταις ἄσθματα, βήχης, κυρτώσεις, λορδώσεις, σκο-
λιώσεις, ὅσα κ' ἄλλα διὰ τοὺς ψυχροὺς γίνονται χυροῦς,
οὓς καὶ τοῖν ἀκμαζόντων τιςί, μὴ ὅτε πρεσβύταις χαλεπὸν
ἐκπεθῇται.

μα.

Οἱ ἐκλυόμενοι πολλὰκις καὶ ἰσχυρῶς ἀντ' φανερῆς προφά-
σιος ἔκπληνς τελευτῶσιν.

Si hos inter se aphorismos copulerimus, talis erit
utriusque sententia: Senes juvenibus minus quidem aegro-
tant. Qui vera illis morbi diuturni oboriuntur, cum iis
frequentius simul intereunt. Rarædines siquidem atque
grævedines in valde senibus coetiquem non admittunt. Ita
ut hic aphorismus sit velut quoddam præcedentis exem-
plum. Neque enim hi soli morbi senes adusque mortem
comitantur, sed nephritis quoque, podagra, arthritidis,
ischias atque colici ac lienis affectus frigidi, ad hæc asth-
mata, tussis, cyrtoses, lordoses, scolioses, denique qui-
cunque ceteri morbi ex frigidis humoribus procreantur,
qui in quibusdam juvenibus, nedum in senibus difficile
coquuntur.

XLI.

Qui multoties ac vehementer citra manifestam causam
animo linquuntur, desepente intereunt.

Ed. Charr. IX. [80. 81.]

Ed. Bal. V. (248. 249.)

Ὅν πάντες οἱ ἐκλυόμενοι ἐξαίφνης τελευτῶσιν, ἅλλ' εἰ
προσθίης αἰταῖς διαρισμοὺς τρεῖς, ἕνα μὲν καὶ πρῶτον, ἵνα
πολλάκις τοῦτο πᾶσχῃσι, δεύτερον δὲ ἕνα ἰσχυρῶς καὶ τρί-
τον ἄκον φανερῶς αἰτίας. ἐπὶ γυνή τις ἐπὶ πλείστον ἐν
τῷ (249) βαλανίῳ διατρίβουσα χρόνον συνεχῶς ἐξέλυτο,
διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου καὶ ὅτι τὸ βαλανεῖον ὡς τὰ πολλὰ
μακροῦς ὑπεκαίετο ἑλκός. ἀλλ' οὐ νοσήματός ποτε τοῦτο
σημῖαν, ἐπὶ φανερᾷ προφάσει γινόμενον. ἑτέρα δὲ καὶ
ὑστερικῶς ἐνοχλουμένη πικρήμασιν ἐπασχε τοῦτο καὶ τις
ἄλλος εἰ ἐπὶ πλείον ἀσκήσας εὐχην, ἐξέλυτο λυομένη ἄλλος
δὲ εἰ μὴ προὔλαβεν ἄρτου τῇ τοῦτ' ἐπασχῇ, εἰ καὶ καθ'
ᾧραν ἔλουετο. τοῖς ταιούτοις μὲν οὖν ἢ ἀσθενὲς ἢ αἰσθη-
τικὸν ἱκανῶς ἔστι τὸ τῆς γαστρὸς στόμα. ὅσαι δὲ διὰ μη-
δὲν τούτων ἐκλύονται πολλάκις καὶ ἰσχυρῶς, [81] οὔτοι
δὲ ἀρρώστιαν τῆς ψυχικῆς δυνάμειος τοῦτο πάσχουσιν,
ὥσπερ κακίνοις, ὃ μετὰ τῆς ἐκλύσεως παλιν ἐγένετο τῆς

Non omnes qui animo deficiunt derepente moriuntur,
sed, si tres ipsis distinctiones adjeceris, unam quidem ac
primam, ut saepe; secundam, ut vehementer; tertiam, ut
sine causa manifesta, id patientur. Nam mulier quaedam
plurimum in balneo tempus commorata frequenter exsol-
vebatur, tum ob temporis diuturnitatem, tum quia malis
plerumque lignis balneum succendebatur. Verum non
erat hoc morbi signum, quum causam haberet manifestam.
Altera vero uterinis affectibus vexata id patiebatur. Qui-
dam quoque alius si diutius in ediam tolerasset, dum lava-
retur, exsolvebatur. Alteri etiam si per horam lavaretur,
idem accidebat, nisi panis pauxillum praesumisset. His
itaque adde quod aut imbecillum aut admodum sensibile
os erat ventriculi. Qui vero ob nullam ipsarum causarum
saepe ac vehementer exsolvantur, ii ob facultatis anima-
lis imbecillitatem id patiuntur; quemadmodum et is, cui
cum exsolutione vehemens cordis palpitatio acciderat,
derepente fati concessit; quemadmodum ii qui acutissimis

[Ed. Chart. IX: [81.]

[Ed. Bafl. V. (246.)

καρδίας ισχυρός, φέθανεν εξαίφνης πώσις· οί ταις οξυτά-
ταις αλισκόμενοι καρδιακαίς συγκοπαίς.

μβ.

Αποπληξίην ισχυράν λύειν μὲν ἀδύνατον, ἀσθενία δὲ οὐ
φηΐδιον.

Εν ταῖς ἀποπληξίαις εξαίφνης ἀνάσθητοί τε καὶ ἀκί-
νητοί γίνονται πᾶν τὸ σῶμα, πλην μόνης τῆς ἀναπνοῆς, ὡς
εἰ γε καὶ αὕτη κωλυθῇ, ἡ μεγίστη τε ἴστιν ἦδε καὶ οξυτα-
τη τῶν ἀποπληξιών. ὅσοι δ' ἀναπνεύουσι μὲν, ἀλλὰ μετὰ
βίας σφοδροτάτης, ισχυρὰ τοῦτοις ἴστιν ἡ ἀποπληξία.
ισχυρὰ δὲ καὶ τοῖς τοιοῦτοις, ἀλλ' ἦτον ὅσοι χωρὶς μὲν
συντόνειας καὶ βίας ἀνώμαλόν τε καὶ αἰακτόν, εἰς δὲ διαλει-
πουσαν ἔχουσιν τὴν ἀναπνοήν. ὡς ἐφ' ὧν γε διασώζει τινα
ταξίν, ἀσθενὴς ἡ τοιαύτη, καὶ πράττων ἂ χρη' πάντα, ταχα
ἂν αὐτὴν ἰάσαιρ. πᾶσαι μὲν οὖν αἱ ἀποπληξίαι γίνονται

animi deliquiis, quas cardiacas syncopas vocitant, cor-
ripiuntur.

XLII.

Vehementem quidem apoplexiam solvere impossibile, debi-
lem vero non facile.

Qui apoplexia percelluntur, ii totius corporis sensu
motuque derepente privantur, sola respiratione excepta;
quod si etiam ipsa prohibeatur, apoplexiam haec maxi-
ma est et acutissima. Qui vero respirant quidem, sed
magna cum vehementia, his vehemens est apoplexia. Ve-
hemens autem et illis adest, sed minus qui contra conten-
tionem et violentiam, inaequalem atque inordinatam, ac
praeterea intermittentem habent respirationem; quemad-
modum in quibus aliquem servat ordinem, ejusmodi debi-
lis existit, cui ipsi fortassis medeberis, si quae decernat
omnia confeceris. Omnes autem apoplexiae fiunt animali-

Ed. Chart. IX. [811]

Ed. Bas. V. (210.)

τῆς ψυχικῆς δυνάμεως ἐπιφέρει ἀδυνατίαν τοῖς κάτω τῆς κεφαλῆς, ἥτοι διὰ φλεγμονώδη τινὰ διεξίεναι ἐν αὐτῇ τῇ ἐγκεφάλῳ συστάσαν ἢ τῶν κοιλιῶν αὐτοῦ ἐμπιπλάμεναν ὑγρῆτος φλεγματώδους. ἀλλὰ τῷ μεγέθει τῆς αἰτίας καὶ τῷ τοῦ πάθους ἐπεται μέγεθος ἀνάστον δ' ἔστιν ὡς τὰ πολλὰ διὰ τὴν βλάβην τῆς ἀναπνοῆς, καὶ θαυμάσαι γέ ἐστιν ὅπως τῶν ἄλλων μυῶν ἀπάντων ἀκινήτων ἐν ταῖς ἀποπληξιαῖς γινομένων οἱ τὸν θώρακα διασιέλλοντες, εἰ καὶ μογρῶς, ἀλλὰ κινούνται γε παλαιῶς. τοιοῦτο δὲ γίνεσθαι τοῦτο διὰ τὴν χρείαν τῆς ἀναπνοῆς, ἐπιχειροῦσιν αὐτὴν τὴν ἐν τοῖς κέντροις δύναμιν ἐπὶ τὴν ἐνέργειαν. καὶ δι' αὐτὸ γε τοῦτίπαν ἅπαντες οἱ μύες ἐπὶ τῶν ἀποπληκτικῶν ἐνεργουσί, οἱ κινούμεντοι τὸν θώρακα, καὶ οἱ προσθεν ολιγάκις ἐνεργουῦντες ἅπαντες, ὥσπερ ἐν ταῖς σφοδρωτάταις γυμνασίαις, ἐπειδὴ πλείστης τῆς ἀναπνοῆς ἔστι χρεία κατὰ ταῦτα. ἀλλὰ τοῖς ἀποπληκτικῶν αὐτῷ τῷ τὴν χρείαν ὑψέσθαι τῆς ἀναπνοῆς, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρρώστιαν τῆς δυνάμεως συνεργεῖν ἀναγκάζονται πάντες οἱ τοῦ θώρακος μύες. ὥσπερ

facultate nequeunte ad partes capite inferiores influere aut propter aliquam affectionem inflammatoriam ipso in cerebro consistentem aut propter oppletos pituitoso humore ejus ventriculos. Verum causas magnitudinem etiam affectus ipsius vehementia consequitur, qui plerumque ob respirationis laesionem est incurabilis. Atque mirari licet quomodo aliis musculis omnibus impositis stupentibus in apoplexiis, qui thoracem attollunt, etsi vix, saepe tamen moveantur. Id autem propter respirationis necessitatem facultatem nervis insitam ad functionem excitantis fieri videtur. Ob eamque causam omnino musculi omnes thoracem moventes in apoplecticis agunt, etiam si raro ante omnes agerent, quemadmodum in vehementissimis exercitationibus, in quibus plurima respiratione opus est. Verum in apoplecticis non propterea, quia respirationis adactus est necessitas, sed ob facultatis imbecillitatem omnes thoracis musculi, singuli agere coguntur, quemadmodum

Ed. Chart. IX. [81. 82.]

Ed. Bas. V. (249.)

καὶ τῶν ἀλλῶς τῶν πυρρῶν ἀσθενῶν τὴν δύναμιν ἐκέρχων
δι' αὐτὸ γὰρ τὰτα καὶ κινεῖν ἀναγκάζονται πάντες ἐκινεῖσθαι
εἰς τὴν ἀξιολογὸν κεφαλῶν, τὴν δὲ ἀπώτατον ἐκέρχων ἀσθενῶν
καὶ τῶν ἀλλῶς τῶν πυρρῶν ἀσθενῶν τὴν δύναμιν ἐκέρχων
δι' αὐτὸ γὰρ τὰτα καὶ κινεῖν ἀναγκάζονται πάντες ἐκινεῖσθαι
εἰς τὴν ἀξιολογὸν κεφαλῶν, τὴν δὲ ἀπώτατον ἐκέρχων ἀσθενῶν
καὶ τῶν ἀλλῶς τῶν πυρρῶν ἀσθενῶν τὴν δύναμιν ἐκέρχων
δι' αὐτὸ γὰρ τὰτα καὶ κινεῖν ἀναγκάζονται πάντες ἐκινεῖσθαι
εἰς τὴν ἀξιολογὸν κεφαλῶν, τὴν δὲ ἀπώτατον ἐκέρχων ἀσθενῶν

Τῶν ἀπαγχονιζομένων καὶ καταλυομένων, μὴ ποτὶ δὲ τεθνηκότων
οὐκ ἀναφέρουσιν οἷσιν ἂν ἄσφρος ἢ περὶ τὸ στόμα.

Πᾶσα μὲν ἄσφρος γένεσις ἐκ μίξεως ἀποτελεῖται δυοῖν
οὐσιῶν, τῆς μὲν εἰσας πνευματικῆς, ὑγρᾶς δὲ τῆς εἰσας
γίνεται, ὅ ἡ μίξις αὐτῶν εἰς πολλὰ θρασυθείσης ἐκείρας
καὶ πολλὰς ἐν τῇ συμπλοκῇ σμικρὰς πομφολυγὰς ἐκέρχων
των. ὅταν δὲ ἡ γλίσχρον τῇ συστασῇ τὸ καταθρασυθεῖν
ὑγρὸν, οὐ περιπλεκόμενον τῇ πνεύματι τὰς πομφολυγὰς
γεννηθῆναι συμβῇ, δύσλυτός τε καὶ μονιμὸς ὁ ἄσφρος γίνε-
ται, οἷον μάλιστα τοῖς δρακονοῖν ἵπποις ἢ τοῖς θυρωθείσι

alioqui in iis etiam, qui per febrem vires habent imbecillas, sese eadem de causa omnes movere coguntur, omnium actiones in summam unam insignem colligentes.

XLIII.

Qui strangulantur ac dissolvuntur, nondum tamen mortui sunt, ex iis non convalescunt quibus circum os spuma oborta fuerit.

Omnia spumae generatio ex duplici substantiae mixtione conficitur, alterius quidem spirituosae, alterius vero humidae. Fit autem eorum mixtio fractis in multas partes utrique multasque mutua collisione parvas bullas efficientium. Quum vero effractus humor, quo spiritum complicante bullas generari contigit, viscidus fuerit, tum soluta difficilis, tum stabilis spuma redditur, qualis maxime currentibus equis aut apris ira percitis circa os colligitur.

Ed. Chart. IX. [82.]

Ed. Bas. V. (249.)

κάπροις ἀθροίζεται περὶ τὸ στόμα· τὴν δ' ἐκτέρων τῶν
 οὐσίων θραύσιν τε καὶ μίξιν ἐνίοτε μὲν ἐργάζεται βίαια
 κινήσις ἥτοι γ' ἀμφαῖν ἢ μόνης τῆς εἰσφύας, ἐνίοτε δὲ ἰσχυ-
 ρὰ θερμότης, εἰ μὴ ἄρα καὶ ταύτην τῇ κινήσει τις λέγει
 τὸν ἀφρὸν ἐργάζεσθαι. ἀλλὰ τῷ γε τοῖς ἐναργῶς φαινόμε-
 νοις ἐπομένῳ διετὴν ἀσφαλιστερόν ἐστι φάναι τὴν γίνεσιν
 εἶναι, κατὰ μὲν τοὺς σφοδροὺς ἀνέμους ἐμπέποντας τῇ
 θαλάττῃ διὰ πληγὴν ἰσχυράν, ἐπὶ δὲ τῶν λεβήτων διὰ
 τὴν θερμασίαν. οὕτω δὲ καὶ τοῖς τῶν ζώων σώμασιν ἐν
 μὲν τοῖς ἐπληκτικοῖς σπασμοῖς ἢ συντονία τῶν κινήσεων
 τὸν ἀφρὸν εἰσθε γιννῆν, ἐπὶ δὲ τῶν κάπρων ἢ θερμασία,
 κατὰ δὲ τοὺς δρομους τῶν ἵππων ἀμφὶ φαίνεται σύντονα.
 συνεχῶς γὰρ εἰσω καὶ ἔξω τοῦ κατὰ τὰς αναπνοὰς αἵρος
 φερόμενου τό τε σίελον αὐτοῖς λεπυνεται καὶ τε κακ τοῦ
 πνεύμονος αἰμοειδῶς αναγερόμενον, ἐπιμύχνεται τε καὶ συμ-
 πλεπεται τῷ σίελῳ τοῦ γενομένου τὴν οὐσίαν ἀφροῦ συνα-
 ξόν. ὅσοι δ' ἡγούνται τὸν ἀφρὸν τοῦτον ἐκ τῆς κοιλίας
 αναγείρεσθαι διαμαρτάνουσιν. οὔτε γὰρ ἀθρόως αὐτὸν ἐκί-

At utriusque substantiæ confractum ac mixtionem inter-
 dum quidem efficit motus violentus vel utriusque vel alie-
 rius tantum; nonnunquam vero et vehemens calor, nisi
 quis fortassis et hunc suo motu spumam excitare dixerit.
 Verum apertam rei evidentiam sequenti tutius est dicere
 duplicem esse spumæ generationem; unam quidem in mari
 ventis vehementius ingruentibus jactato ob fragoris vehe-
 mentiam; alteram vero in lebetibus effervescentibus ob
 calorem. Sic quoque et animalium corporibus per epilep-
 ticas convulsiones vehemens motuum contentio spumam
 generare consuevit; in apris vero calor; in equorum au-
 tem curribus utriusque causæ vehementia editur. Quam
 enim per respiraciones aër intro et foras continenter de-
 ratur, tum saliva ipsa tenuatur, tum etiam ex pulmone
 quiddam vaporis instar effertur quod salivæ permiscetur
 et complicatur; gignendæ spumæ substantiam simul au-
 gens. Qui vero hanc spumam e ventriculo prodire arbi-
 trantur, aberrant. Neque enim consertim ipsam illius

Ed. Chart. IX. [82. 83.]

Ed. Bas. V. (249.)

Θεν ἤκειν ἐχχωρεῖ, μήτε ἐμούντος τοῦ ζώου τηνικαῦτα μήθ' ὅλως ναντιῶντος, ὡν συμπτωμάτων χωρὶς οὐχ οἶόν τε ἴσθιν ἐκ τῆς γαστρὸς ἀνενεχθῆναι τι, καὶ πολὺ δὴ μᾶλλον ἀδύνατον ἀναφέρεσθαι τινα ἀτμόν ὁμοίως τῷ κατὰ τὰς ἀναπνοὰς, μηδεμιάς τοιαύτης ἐκ τῆς γαστρὸς ἀναφερόμενης οὐσίας, οἷαν ὁ πνεύμων ἀναπνεῖ. καὶ γάρ τοι καὶ τὸ αἷμα τὸ μὲν ἐκ τοῦ πνεύμονος ἀναγόμενον ἀφρώδεις ὁμοίως ἴσθι τῷ σπλάγχνῳ. τὸ δ' ἐκ τῆς γαστρὸς οὐδ' ἐγγὺς τῷ τοιούτῳ, ἀλλ' ὁ μὲν αἷμα τῷ αἵματι ἐκ τοῦ πνεύμονος συναναφερόμενος ἀφρὸς ἀθρόως τε καὶ μετὰ βηχὸς ἀνάγεται, ὁ δ' ἐκ τοῦ τοιούτου χυμοῦ [83] κατ' ὀλίγον ἐκπνεύμενος ἀτμός οὐ κινεῖ βῆχα. περιβληθείσης γε μὴν ἀγχόνης τῷ τραχήλῳ δεῖται μὲν ἡ καρδία καὶ ὁ πνεύμων ἐκπνεῦσαι τὸ λιγνυῶδες περίετωμα· δίδεικται γὰρ τοῦτο ἡμῖν ἐν τῷ περὶ χρείας ἀναπνοῆς γράμματι· κωλυόμενον δὲ διὰ τὴν ἀγχόνην βιαίως ὥθει πᾶν αὐτὸ, καὶ τοῦτ' καὶ τῆς οἰκείας ὑγρότητός τε συνεκβάλλει, καθάπερ καὶ ταῖς τοῦ αἵματος

spumam procedere conceditur, quum animans tunc temporis neque vomat, neque prorsus nauseat, citra quae symptomata nihil quidquam e ventriculo efferri queat, multoque magis sane fieri non potest ut vapor ullus eodem modo, quo in expirationibus efferatur; quum nulla ejusmodi e ventriculo substantia educatur, qualem pulmo inter respirandum exhalat. Etenim qui sanguis quidem e pulmone educitur, spumofus existit visceri similis; qui vero e ventriculo efferitur, nullam cum eo habet affinitatem, sed quae una cum sanguine e pulmone spuma educitur, ea confertim et cum tussi educitur. Qui vero paulatim ex tali humore vapor efflatur, tusses non excitat. Injecto itaque cervici strangulante laqueo, tum cor tum pulmonem fuliginosum excrementum efflare necesse est: id enim a nobis libro de respirationis usu demonstratum est. Sed pulmo laqueo prohibitus totum ad exitum violenter impellit simulque cum eo proprii humoris partem expellit, quemadmodum in sanguinis fit educationibus.

Ed. Chart. IX. [83.]

Ed. Bas. V. (249.)

ἀναγωγαῖς. ὁλίθριον οὖν τοῦτο τὸ σημεῖον ἐστίν, ἐπειδὴ τῆς βίας τοῦ πνεύμονος ἐστὶ δηλωτικόν, ἣν πάσχει πνευμονίου τοῦ ζώου. μάλιστα δ' εἰκὸς αὐτῷ γίνεσθαι τοῦτο διὰ τὴν ἐκ τῆς καρδίας εἰς αὐτὸν ὠθευμένην θερμασίαν, ὥστε καὶ τῇ ζήσει τοῦ θερμοῦ καὶ τῇ τοῦ πνεύματος βίᾳ κινήσει καὶ τῇ σφοδρᾷ τοῦ πνεύμονος συντονίᾳ, τῆς ἀναγωγῆς γενομένης τοῦ ἀφροῦ, θανατῶδες τὸ σημεῖον. ἐντοί γε μὴν ἐν τῷ σπανίῳ τῶν ἀπαγομένων ἀπήνεγκαν, ἀφροῦ φανέντος περὶ τὸ στόμα· καὶ ἴσως ὁ Ἱπποκράτης οὐχ ὡς διὰ παντός ἀπολλυμένων, ἀλλ' ὅτι τούτωντιον σπανιώστα, οὕτως ἀπεφῆναι, καθάπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἰδείκνυτο, ἐνθα φησὶ κατὰ τὸν ἀφορισμὸν· ὁκόσοι νύκτιν αἱ κοιλίαι ὕγραί εἰσι, τουτέστιν ἀπογηράσκουσι ξηραίνονται. τὸ γὰρ ὡς τὸ πολὺ παρὶλεπεν ἐνταῦθα εἰπεῖν, ἐν τοῖς κατωτέρω προσθεῖς αὐτὸ, ἐνθα φησὶν, ὁκόσοι τὰς κοιλίας ὕγρας ἔχουσι, νύκτι μὲν οὕτως βέλτερον ἀπαλλάσσουσι τῶν ξηρὰς ἔχόντων, ἐς δὲ τὸ γῆρας χεῖρον ἀπαλλάσσουσι· ξηραίνονται γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῖσιν ἀπογηράσκουσιν.

Exitiale itaque hoc signum est, quoniam pulmonis violentiam significat, quam patitur dum animal suffocatur. Praecipue vero ipsi accidere consentaneum est, propter calorem e corde ad ipsum propulsus. Quare quum caloris fervore et violento spiritus motu et vehementi pulmonis contentione spumae fit eductio, letale signum est. Nonnulli tamen, quamvis id raro accidat, convaluerunt, quibus strangulatis spuma circa os apparuerat, ac fortassis Hippocrates non quod semper intereant, sed quod contrarium rarissime eveniat, ita pronuntiavit, quemadmodum et paulo antea in altero aphorismo hisce verbis declaraverat: Quibus juvenibus alvi sunt humidae, iis senescentibus exsiccantur. Nam illic particulam, plerumque, dicere praetermisit, quam tamen in sequentibus his verbis addidit: Quicumque alvos humidas habent, si juvenes quidem fuerint, melius degunt quam qui fccas habent, in senectute vero deterius; nam senescentibus plerumque exsiccantur.

μδ.

(250) Οἱ παχείς σφόδρα κατὰ φύσιν ταχυθάνατοι μᾶλλον γίνονται τῶν ἰσχυῶν.

Τοὺς ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας παχείς καὶ ἰσχυροὺς ἀλλήλοις παραβάλλον ἀποφαίνεται περὶ τῶν παχέων, ὡς εἰσι ταχυθάνατοι μᾶλλον τῶν ἰσχυῶν. ἄριστον μὲν γὰρ εὐσαρκον φῦκαί, ταυτέστι σύμμετρον, ὥστε μήτε παχὺν εἶναι μήτ' ἰσχυρόν, οὕτω γὰρ ἂν δυνατόν καὶ εἰς μακρόν ἀφικέσθαι γῆρας. εἰ δ' ὑπερβάλλοι τὸ σύμμετρον, ἀμείνων μὲν ἰσχυρότης, μοχθηρὰ δὲ ἡ εἰς πάχος ὑπερβολή. στεναὶ γὰρ εἰσι τούτων αἱ ἀρτηρίαι καὶ αἱ φλέβες καὶ διὰ τοῦτο καὶ αἷμα καὶ πνεῦμα παντελῶς ὀλίγον ἔχουσιν, ὥστ' ἐπειδὴν προέρχονται κατὰ τὴν ἡλικίαν, ταχέως αὐτοῖς ἐπὶ μικρᾷ προφάσει ἢ ἔμφυτος θερμασία διαφθείρεται. οἱ δ' ἰσχυροὶ ταύτῃ μὲν οὐ κινδυνεύουσι, τοῦ δὲ διαχεῖσθαι τὰ κύρια μόρια μηδὲν ἔχοντι πρόβλημα, πρὸς τῶν ἐξωθεν αἰτιῶν ἐτοιμῶς βλάπτονται. ὅσοι μέντοι ἦσαν σύμμετροι, διαίτη

XLIV.

Natura admodum crassi celerius quam graciles intereunt.

Crassos a prima aetate et graciles inter se comparans crassos celerius quam graciles emori pronunciat. Optimum siquidem est bene carnosum nasci, hoc est ita commodatum ut neque adsit crassitudo neque gracilitas. Tales enim possunt ad longam senectutem pervenire. Si vero a commodatione recedatur, praeslantior quidem gracilitas, deterior vero crassitudinis excessus est. Angustae enim sunt horum arteriae ac venae, proindeque paucum omnino sanguinem et spiritum continent, adeo ut ipsis aetate provectis levi occasione calor nativus celeriter destruat. Graciles autem hac quidem ratione non periclitantur. Quia vero partes in his principes ita affectae sunt, ut nullum habeant propugnaculum, ab externis causis promte laeduntur. Qui autem natura quidem sym-

Ed. Chart. IX. [83. 84.]

Ed. Bas. V. (230.)

δ' ἀγροτέρῳ χρησάμενοι παχεῖς ἐγένοντο, τοῦτοις, εἰ καὶ
 σαρ- [84] κὸς καὶ πημελὴς ἐπετράφη πληθὺς, ἀλλ' εὐρεῖται
 αἱ τε φλέβες εἰσὶ καὶ αἱ ἀρτηρίαι καὶ διὰ τοῦτο μείζονα
 ἔχουσι τὴν ἔμφυτον θερμότητα, ἥτεον εὐσβεστον.

μέ.

Τῶν ἐpileπτικῶν τοῖσι νέοις ἀπαλλαγὴν αἱ μεταβολαὶ τῆς
 ἡλικίας καὶ τῶν χωρίων καὶ τῶν βίων ποιοῦνται.

Ἐγγὺς πῶς ἐστὶν ἀποπληξίας τὸ τῆς ἐpileπσίας πά-
 θος, ὡς ἂν τὸν πάσχοντα τόπον ἔχόντων ἀμφοῖν τὸν αὐτὸν
 καὶ τὸν ποιοῦντα χυμὸν. ἀλλ' ἡ μὲν ἀποπληξία διὰ παν-
 τελῇ στέρξει τῆς ἐπιρρέουσας δυνάμεως τοῖς νεύροις, ἡ δ'
 ἐpileψία διὰ πλημμελῇ κίνησει γίνεται. ψυχρὸς δ' ἐστὶν
 ἀμφοῖν καὶ παχὺς χυμὸς. καὶ διὰ τοῦθ' ἡ τῶν νεανίσκων
 ἡλικία ξηρὰ καὶ θερμὴ τὴν κρασίν ὑπάρχουσα μάλιστα
 βοήθημα γίνεται τῶν ἐpileπτικῶν διαθέσεων, οὕτω δὲ καὶ

metri aut commodati erant, hoc est corpulenti, sed ple-
 niore victu et otiosa vita usi postmodum crassi evaserunt,
 iis etiam si carnis et adipis copia accesserit, venae tamen
 atque arteriae laesae sunt, atque idcirco in ipsis calor na-
 tivus minus extinctioni obnoxius major est.

XLV.

*Epilepticiis juvenibus mutationes potissimum aetatis et re-
 gionum et victuum liberationem efficiunt.*

Epilepsia affectus est apoplexiae quodammodo vicinus,
 quod utraque eundem locum affectum et eundem humorem
 causam efficientem fortitur. Verum apoplexia quidem
 universam motricis facultatis ad nervos influentis priva-
 tionem, epilepsia vero ob inconcinnum ac depravatum
 motum generatur. Frigidus autem et crassus humor utrius-
 que causa est. Atque idcirco juvenum aetas temperamento
 calida et sicca maximum epilepticis remedium est. Sic

Ed. Chart. IX. [84. 85.]

Ed. Basf. V. (250.)

τῶν χωρίων αἱ ἀνάλογοι μεταβολαί. λέγω δ' ἀνάλογον, ὅταν εἰς ξηρότητα τε καὶ θερμότητα μεθιστῶνται. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τῶν βίων. οὐδὲ γὰρ αἱ τούτων μεταβολαὶ πᾶσαι λύνουσι τὴν ἐπιληψίαν, ἀλλ' ὅσαι θερμότεραν καὶ ξηρότεραν ἐργάζονται τὴν τοῦ σώματος ἔξιν. ἰγχωρεῖ δὲ καὶ ἀπλῶς ἀκούσαι τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου τὰς ἐπιληψίας ὠφελεῖν. ἐπειδὴ τοῦντίπαν ἡ μοχθηρὰ θάλαττα γεννᾷ τὸ πάθος, ὥσθ' ἡ μεταβολὴ πάνυ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἄγει.

μοι'.

Δύο πόταιν ἅμα γιγνομένων μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ὁ σφοδρότερος ἀμαυροῖ τὸν ἕτερον.

Εἰ μὲν ἀκριβῶς ἀκούει τις τὸν αὐτὸν τόπον, οὐδέποτε δύο δύνανται πόνοι γίνεσθαι κατὰ τὸν αὐτόν. εἰ δ' ἐν πλατεί, δυνατόν. λέγω δ' ἐν πλατεί περὶ μόριον μεῖζον, οἷον ἡ περὶ βραχίονα ἢ πῆχυν ἢ μη- [85] ρὸν ἢ κνήμην. ἀλλ' οὗτοι γε οἱ πόνοι συναυξοῦσιν ἀλλήλοις τὴν ἀνίαν τοῦ

et proportionales regionum mutationes. Dico autem proportionales, quum hae in caliditatem ac siccitatem migrant. Eodem modo et victus; neque enim omnis victus mutatio epilepsiam solvit, sed quae calidiorem et sicciorrem corporis habitum efficit. Contingit autem simpliciter etiam exaudire vitae mutationem epilepsiae prodesse, quandoquidem victus depravatus hunc affectum plerumque generat. Quare et victus mutatio prorsus ad melius agit.

XLVI.

Duorum dolorum simul non eodem in loco oborientium alterum vehementior obscurat.

Si quis anguste quidem locum eundem intelligat, nunquam duo possunt eodem in loco fieri dolores; si quis vero late interpretetur, possunt. Dico autem late in parte majore, ut brachio aut cubito aut femore aut tibia. Verum hi duo dolores loci molestiam simul augent, quum neu-

Ed. Chart. IX. [85.]

Ed. Raf. V. (250.)

μορίου, μηδ' ἐτέρου τὸν κάμνοντα διαλανθάνοντος. εἰ δ' ἐν διαφόροις τόποις εἴεν, ὁ μὲν εἰ τύχῃ κατὰ τὸν πῆχυν, ὁ ἐν τῇ κνήμῃ. συμβαίνει τηνικαῦτα πρὸς τοῦ σφοδρότερου τὸν ἕτερον ἀμαυροῦσθαι, τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως ὅλης ἐπὶ τὸ σφοδρότερον ἀπαγομένης τε καὶ περιελκομένης. τοῦτο γὰρ ἡμῖν καὶ κατὰ τὰς λύπας εἶωθε συμβαίνειν, οὐσας καὶ αὐτὰς ὅσον ἀλγήματά τινα τῆς ψυχῆς ἀνεν τοῦ σώματος. κατακρύπτουσι γὰρ οὖν ἐν αὐταῖς αἱ σφοδρότεραι τὰς ἐλάσσους, ὅταν γε μὴ περὶ ἐπὶ γίνονται πράγματα· εἰ δὲ μὴ γε, ἀλλήλας κακέϊναι συναύξουσιν.

μζ'.

Περὶ τὰς γενίσιας τοῦ πύου, οἱ πόνοι καὶ αἱ πυρετοὶ συμβαίνουναι μᾶλλον ἢ γενομένου.

Τὸ πῦον ἐξ αἵματος γίνεται, μεταβάλλοντος εἰς ἡμιμόχθηρον, ὡς ἂν εἴπῃ τις μεταβολήν. ἡ μὲν γὰρ ἀπλῶς

ter lateat aegrotantem. Si vero diversis locis insideant, alter quidem, si ita contigerit, in cubito, alter vero in tibia, tunc a vehementiore alterum obtundi contingit, sensitrice facultate tota ad vehementiorem ducta ac distracta. Idem enim et nobis per moerores accidere consuevit, qui et ipsi citra corpus velut quidam animi dolores ac morbi sunt. Quare et ex iis qui sunt vehementiores, minores occultant, quum praesertim ab una eademque re ortum non habeant; alias et illi mutuum sibi dant incrementum.

XLVII.

Dum pus procreatur, simul dolores ac febres magis quam eo procreato oboriuntur.

Pus ex sanguine fit, in semipravam, si cui ita loqui liceat, mutationem degenerante. Nam prava absolute

Ed. Chart. IX. [85.] Ed. Bas. V. (239.)
 μοχθηρὰ μετὰ σηπεδόνος ἀποτελεῖται δυσώδους, ὥσπερ
 καὶ ἡ ἀπλῶς χρηστὴ θρέψις ἐστὶ τῶν τοῦ ζώου μορίων·
 ἡ δὲ τὸ πῦον ἐργαζομένη μεταξὺ τούτων ἐστίν, οὐθ' ὑπὸ
 τῆς παρὰ φύσιν μόνης οὐθ' ὑπὸ τῆς ἐμφύτου θερμασίας
 γινομένη. μικτὴ γάρ πως ἐξ ἀμφοῖν ἐστίν ἡ τῆς φλεγμονῆς.
 πόνος μὲν γίνεται τεινομένων τε αἵμα καὶ θερμαινομένου
 παρὰ φύσιν τοῦ φλεγμαίνοντος μορίου. πυρετοὶ δ' ἔπονται
 καὶ ἀρχῆς συνεκθερμανθείσης καὶ ταῦτ' αἷμα συμβαίνει,
 κατὰ τὴν οἶον ζῆσιν τε καὶ καῦσιν τοῦ αἵματος. ἐπειδὴν
 δὲ τελείως καυθῇ τὸ λείψανον αὐτοῦ, πῦον γίνεται, καθάπερ
 ἐπὶ τῶν καυθέντων ξύλων ἡ τέφρα. καὶ διὰ τοῦτο κατ'
 ἐκείνον τὸν χρόνον οἱ τε πόνος καὶ οἱ πυρετοὶ λωφῶσι καὶ
 μάλιστα ὅταν ἐκκριθῇ τὸ πῦον, ὡς ἂν ἤδη δεδαπανημένης
 μὲν τῆς ὕλης, ἐσβισμένης δὲ τῆς φλογώδους θερμασίας.

sanguinis mutatio, grave olente putredine perficitur, quem-
 admodum absolute bona partium animalis nutritio est;
 at quae pus procreat, inter has existat media, quae ne-
 que a solo praeter naturam calore, neque a solo secun-
 dum naturam peragitur. Mixtus enim quodammodo ex
 utrisque calor est inflammationis. Dolor autem excitatur
 quum pars inflammata praeter naturam tum tenditur, tum
 incalcescit. Febres vero accensum simul vitae principium
 sequuntur et haec ambo ex quodam veluti fervore atque
 incendio sanguinis oboriuntur. Quum autem sanguis plane
 exustus fuerit, ejus residuum pus efformatur, quemadmo-
 dum in lignis combustis cinis. Quare per id tempus tum
 febres cessant, praesertim quum pus excretum fuerit, ut-
 pote jam materia consumpta et inflammatorio calore
 exstincto.

μῆ'.

[86] Ἐν πάσῃ κινήσει τοῦ σώματος, ὅταν ἄρχηται πο-
νεῖν, τὸ διαναπαύειν εὐθὺς ἄκοπον.

Τὸ πονεῖν σημαίνει μὲν καὶ τὸ ἀλγεῖν, σημαίνει δὲ καὶ
τὸ κάμνειν καὶ καθ' ἐκτερόν γε ὁ λόγος αὐτῶν ἀληθής
ἐστιν. ἰάν τε γὰρ ἀλγῶσιν ἤδη τὰ μόρια διὰ τὰς πλειό-
νας κινήσεις, ἰάν τε καὶ κάμνωσιν, ὡς ἐνεργεῖν ἔτι μόγις
δύνασθαι, τὸ διαναπαύειν εὐθὺς ἐστιν ἄκοπον.

μθ'.

Οἱ εἰθισμένοι τοὺς συνήθους πόρους φέρειν, κἂν ᾧσιν ἀσθε-
νέες ἢ γέροντες, τῶν ἀσυνήθων ἰσχυρῶν τε καὶ νέων
ῥῆον φέρουσι.

Ἄλλος ἄλλῳ συνήθους πόρος ἐστὶ, τῷ μὲν δρόμος, ἢ τις
ἑτέρα κίνησις διὰ τῶν σκελῶν, τῷ δὲ τὸ χειρονομεῖν, ἢ τις
ἄλλη διὰ τῶν χειρῶν ἐνέργεια, τοῖς δὲ τὸ σκάπτειν ἢ ἐρέσ-

XLVIII.

*In omni corporis motu, quum id laborare coeperit, quies
statim lassitudinem levat.*

Laborare verbum dolere significat, significat et defati-
gari, atque utroque significatu sententia vera est; live
enim partes jam doleant propter plures motus, live etiam
ita sint defessae, ut vix jam suas functiones obire queant,
requiescere statim lassitudinem solvit.

XLIX.

*Qui solitos labores ferre consueverunt, etiamsi invalidi
sint aut senes, eos facilius ferunt quam non assueti,
tum robusti, tum juvenes.*

Alter alteri labor consuetus est; huic quidem cursus
aut quidam alius motus cruribus obeundus; illi vero chi-
ronomia aut alia quaedam manuum functio. Alii terram

Ed. Chart. IX. [86. 87.]

Ed. Bas. V. (250. 251.)

σειν ἢ ἀροῦν ἢ ἀπλῶς ὀτιοῦν ἄλλο. διαφορὰ δ' ἐν ἅπασι τοῖς τοιοῦτοις ἐστὶ πόνοις, παρὰ τε τὸ πλείοσιν ἢ ἐλάσσοσιν ἐνεργεῖν μορίοις καὶ παρὰ τὸ αὐτοῖς ἢ μᾶλλον ἢ ἥτιον. ἀλλὰ τὸ γε κοινὸν ἐπὶ πᾶσιν, εὐτονώτερα τῶν ἄλλων γίνεσθαι τὰ γυμναζόμενα μόρια, καὶ διὰ τοῦτο ῥᾶον ὑπομίνει τοὺς συνήθεις πόνους.

ν'.

[87] Τὰ ἐκ πολλοῦ χρόνου συνήθεια, καὶ ἢ χεῖρω τῶν ἀσυνήθων, ἥσσον ἐνοχλεῖν εἴωθε. δεῖ οὖν καὶ εἰς τὰ ἀσυνήθεια μεταβάλλειν.

Οὐ περὶ τῶν γυμνασιῶν ἐστὶ μόνον ὡς ὁ πρόσθεν, ἀλλὰ περὶ πάντων ἀπλῶς ἀποφαίνεται τῶν συνήθων ὁ ἀγο- (251) ρισμὸς οὗτος, ἐδεσμάτων, πομάτων, λουτρῶν, αἰου- σίας, ἀγρυπνίας, ὕπνου, θάλψεως, ψίξεως, φροντίδων. ἥτιον γὰρ ἕκαστον αὐτῶν βλάντει σύνηθες γινόμενον τοῦ

fodere aut remigare aut arare aut simpliciter quodvis aliud agere consueverunt; differunt autem omnes isti labores, quia vel plures vel pauciores partes operantur et quia vel vehementius vel levius laborant. Hoc tamen omnibus commune existit, quod exercitatae partes fiant robustiores, proindeque labores consuetos facilius ferant.

L.

Consueti longo tempore, etiamsi deteriora sint, infuetis molesti minus esse solent. Quare ad infueta etiam mutatio facienda.

Non de solis exercitationibus, ut superior, verum absolute de omnibus consuetis hic aphorismus enunciat, esculentis, poculentis, balneis, illotionibus, vigiliis, somno, calefactione, refrigeratione, curis ac studiis. Haec enim singula quae consueti sunt minus iis nocent, quae sua

Ed. Chart. IX. [87.]

Ed. Basf. V. (251.)

φύσει μὲν ἀβλαβεστέρου, μηδέποτε δὲ εἰς ἔθος ἀφισχόμενον. τὸ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν γυμνασιῶν οὕτοις ἔχειν εἰς τὴν εὐρωστίαν τῶν ἐνεργοῦντων μορίων ἀναφέρεται, καθ' ὃ τε προκρίνεται, τὸ δ' ἐπὶ τῶν ἄλλων ὅπως γίνεται τῶν ἐροῦμεν. ἐδίσματα μὲν καὶ πύματα φύσιν ἐπίκτητον ἐργάζεται, μάλιστα μὲν ἐν τῇ γαστρὶ, σὺν ἐκείνῃ δὲ πως ἤδη καὶ κατὰ τὰλλα μόρια. καὶ γὰρ εἰ καὶ ὅτι μάλιστα κρατοῦτο καὶ μεταβάλλοιτο πρὸς τοῦ σώματος, ἀλλὰ τοι καὶ αὐτὰ διατίθῃσι πως αὐτὸ, κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν, ὥστ' ἐν τῷ χρόνῳ πολλὴν γενέσθαι τὴν ἐναλλαγὴν καὶ τὴν ὁμοίωσιν τοῖς τρεφομένοις συστήναι πρὸς τὰ τρέφοντα. ἐπιδίδεικται γὰρ τοῦτο ἡμῖν ἐν τῷ περὶ ἐθῶν βιβλίῳ. δίδεικται δὲ καὶ ὅτι πρὸς τῶν ὁμοίων ἕκαστον θάττον ἀλλοιοῦνται. διὰ τοῦτο οὖν, ὅταν ὁμοιότερον γένηται τῇ μεταβαλλομένῳ τὸ μεταβάλλον, ἀλλοιοῦθ' ἑαυτὸν αὐτό. καὶ μὲν δὴ καὶ πρὸς τῶν ἄλλων ἀπάντων, οἷς ὁμιλεῖ τὸ σῶμα, διατίθεται πως οἷον ἐν αἵρῃ ψυχρῇ καὶ θερμῇ, πυκνούμενον μὲν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ, ἀραιούμενον δ' ὑπὸ τοῦ θερμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἀνέ-

quidem natura innocentiora, nunquam in consuetudinem pervenerunt. Quod igitur ita se res habeat in exercitationibus ad partium agentium robur refertur, prout antedictum est; in reliquis vero quomodo fiat jam dicemus. Cibi ac potus cum aliis in partibus tum maxime in ventriculo adscititiam naturam efficiunt. Etenim etiam si a corpore quam maxime vincantur et transmutentur, ipsam tamen quodammodo pro sui natura ita afficiunt, ut processu temporis multa fiat immutatio atque nutriendis cum nutrientibus similitudo concilietur. Id enim a nobis in libro de consuetudinibus demonstratum est. Demonstratum vero est etiam unumquodque a similibus promptius alterari ac immutari. Ea re igitur quum similius immutando corpori immutans fuerit, celerius ipsum alterat ac immutat. Et sane ab aliis omnibus, in quibus versatur et adhaeret corpus, quadamtenus afficitur, veluti in aëre frigido vel calido; a frigido quidem densatur, a calido vero laxatur;

Ed. Chart. IX. [87. 88.]

Ed. Bas. V. (251.)

χονται μὲν τῶν αὐνῆθων μᾶλλον, ἐνοχλεῖται δ' ὑπὸ τῶν
αἰθῶν. εἰ γὰρ ἀραιῷ σώματι διὰ τὴν πρὸς τὸ θερμὸν
ὁμίλιαν ἐξαίφνης προσπίσσει τὸ ψυχρὸν, εἰς τε τὸ βάθος
αὐτοῦ διαδύεται παραχρῆμα καὶ βλάπτει μεγάλως. ἡ μὲν
οὖν αἰτία καθ' ἕκαστον τῶν συνήθων ἐν τῷ περὶ ἔθους
λέγεται γράμματι. τὸ δ' ἐκ τῆς πείρας ἐγνωσμένον ἤδη
γινώσκουμεν, ὃ μόνον ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης, οὐκ ἀξιώσας
προσγράψαι τὴν αἰτίαν. ἀλλ' ἡμεῖς καὶ πρὸς τὴν αὐτῆς
εὗρισιν ἀφορμὰς τινὰς δεδώκαμεν. ταῦτα μὲν οὖν ἱκανὰ
πρὸς γε τὸ πρότερον μέρος τοῦ κατὰ τὸν ἀφορισμὸν λόγου.
τὸ δ' ἐπὶ τῇ τελευτῇ γεγραμμένον, ἐν ᾧ συμβουλευεῖ μετα-
βάλλειν πως εἰς τὰ μὴ συνήθη, χάριν ἀσφαλείας ὑγιεινῆς
εἴρηται. σφαλερὸν γάρ ἐστι πᾶν ἔθος μονοιδίς, ἀδοκίτοις
τύχαις πραγμάτων ὑποπεπτωκο- [88] τῶν ἀπάντων ἀν-
θρώπων. ἴν' οὖν μὴ ποτ' ἐξαίφνης περιπίσνοντες ἀήθεις
πράγμασι μεγάλως βλαβῶμεν, ἄμεινον εἶναι φησιν ἀπάν-
των πεπειρασθαι. γένοιτο δ' ἂν τοῦτο, μὴ μενόντων ἡμῶν

atque ideo consueta facilius perfert, ab insuetis vero lae-
ditur. Si enim caloris vicinia rarefacto corpori derepente
frigus occurrerit, ejus altum quam primum perment lae-
ditque magnopere. Causa itaque cujusque rerum consue-
tarum in libro de consuetudinibus declarata est. Quod
vero experientia notum est jam noscimus; quod solum
scripsit Hippocrates, qui ejus causam adscribere non cen-
suit. Nos vero ad hujus inventionem quasdam anfas et
occasiones dedimus. Haec igitur ad prioris partis apho-
rismi explicationem sufficiunt. Quod vero ad finem scrip-
tum est, ubi consulit ad insueta quodammodo faciendam
esse mutationem, id sanitatis securius tuendae gratia ad-
ditum est. Omnis enim uniformis consuetudo periculosa
est; quum omnes homines inopinatis rerum casibus sub-
jiciantur. Ne igitur quandoque ex improvise in res in-
suetas illapsi graviter oblaedamur, satius esse inquit omnia
tentare. Id autem fiet, si iisdem in rebus assuetis non

Ed. Chart. IX. [88.]

Ed. Bas. V. (251.)

ἐπὶ τοῖς συνήθεσι διὰ παντός, ἀλλὰ ποτὲ μὲν καὶ τῶν ἐναν-
τίων ἀποπειρωμένων.

να'.

Τὸ κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης κενεῖν ἢ πληροῦν ἢ θερμαίνειν
ἢ ψύχειν ἢ ἄλλως ὁκωσοῦν τὸ σῶμα κινεῖν σφαλερόν.
καὶ γὰρ πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον. τὸ δὲ κατ'
ὀλίγον ἀσφαλές καὶ ἄλλως ἦν καὶ τις ἐξ ἑτέρου μετα-
βαίῃ ἐφ' ἕτερον.

Διὰ τί τὸ κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης πληροῦν ἢ κενεῖν
ἢ θερμαίνειν ἢ ψύχειν ἢ ἄλλως ὁκωσοῦν κινεῖν τὸ σῶμα
σφαλερόν ἐστιν αὐτὸς ἐδήλωσεν εἰπὼν ἅπαν εἶναι τὸ πολὺ
τῇ φύσει πολέμιον. ἔστι γὰρ ἡ φύσις ἐν συμμετρίᾳ τῶν
στοιχείων ἔχουσα τὴν οὐσίαν. εἰκότως οὖν τὸ πολὺ πᾶν,
ὡς ἂν φθίρον, τὴν συμμετρίαν διαλυτικόν ἐστὶ τῆς τοῦ
ζώου συστάσεως. τὸ δὲ κατὰ μικρὸν, φησί, πληροῦν ἢ κενε-

semper immoremur, sed insolitas quoque interdum et
contrarias experiamur.

LI.

*Confertim ac repente vacuare vel replere, calefacere vel
refrigerare aut alio quocunque modo corpus movere,
periculosum. Omne siquidem nimium naturae inimicum.
Quod autem paulatim fit, securum est cum alias tum
maxime si quis ab altero ad alterum transferit.*

Cur confertim ac repente implere aut vacuare, cale-
facere vel refrigerare aut alio quocunque modo corpus
movere periculosum sit, ipse declaravit, quum nimium
omne naturae inimicum esse pronunciaret. Nam in ele-
mentorum commoderatione natura suam habet substantiam;
quare ratione nimium omne, ut quod destruat commode-
rationem, animalis constitutionem dissolvit. Paulatim vero,

Ed. Chart. IX. [88. 89.]

Ed. Baf. V. (251.)

τοὺν δηλονότι καὶ τὰλλα ὅσα τούτοις ἐξῆς εἶπεν ἀσφαλὲς ἄλλοτε γινόμενον καὶ μάλιστα ὅταν ἐξ ἑτέρου τινὸς τῶν ἐν ἔθει τὴν μεταβολὴν εἰς ἕτερον ποιεώμεθα. συμβούλευσε γὰρ ἐν τῷ πρὸ τούτου ἀφορισμῷ καὶ ἐς τὰ ἀσυνήθη μεταβαίνειν. ἐν ταῖς τοιαύταις οὐκ μεταβάσσει τὸ μὲν κατὰ πολὺ καὶ ἑξαπίνης σφαλερὸν ἱκανῶς ἐστὶ, τὸ δὲ κατὰ μικρὸν ἀσφαλὲς.

νβ.

Πάντα κατὰ λόγον ποιοῦντι, μὴ γινόμενων τῶν κατὰ λόγον, μὴ μεταβαίνειν ἐφ' ἕτερον, μένοντος τοῦ δοξάντος ἐξ ἀρχῆς.

Οὐ σμικρᾶς ἐπιστήμης ἔργον ἐστὶ τὸ μὴ μεταβαίνειν ἀπὸ τῶν ὀρθῶς δοξάντων, εἰ καὶ μηδέπω φαίνεται σαφὴς ἡ ωφέλεια, τοῖς οὕτω γινόμενοις ἐπομέ- [89] νη. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ πλήτεοντος τὴν ὑποκειμένην πέτραν σταλαγμοῦ

inquit, implere nimirum aut vacuare et quae cetera deinceps commemorat facere, cum alias tum maxime quum a se quadam consueta ad alteram mutationem facimus. Nam in praecedente aphorismo consulebat etiam ad insueta transeundum esse. In hisce igitur mutationibus quod universum ac repente fit admodum periculosum est, quod vero paulatim tutum.

LII.

Omnia pro ratione molienti, si ex ratione non succedant, non ad aliud progrediendum est, decreto ab initio constante.

Non parvae scientiae munus est a rectis decretis non discedere, etsi nondum manifesta proditur utilitas, res ita factas sequuta. Quemadmodum enim gutta subjectam petram cadendo feriente vix longissimo tempore sensibilem

Ed. Chart. IX. [89.]

Ed. Bas. V. (251.)

παμπάλλω χρόνῳ μόγῃς αἰσθητὸν γίνεται τὸ τοῦ λίθου πάθος, οὕτω συμβαίνει καὶ τῶν δυσπέπτων διαθείσων, ἐφ' ὧν ὁ κατὰ λόγον ὀρθὸν εὐρηκαὶς τὸ συμφέρον οὐκ ἀφίσταται τοῦ δόξαντος ἐξ ἀρχῆς, οὐδ' ἂν μηδὲν φαίνεται σαφές ἐπὶ τῇ χρήσει γιγνημένον.

γ'.

Ὅκοσοι τὰς κοιλίας ὑγρὰς ἔχουσι, νέοι μὲν ὄντες βέλτιον ἀπαλλάσσουσι τῶν τὰς ξηρὰς ἔχόντων, ἐς δὲ καὶ τὸ γῆρας χεῖρον ἀπαλλάσσουσι. Ξηραίνονται γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῖσιν ἀπογηράσκουσιν.

Καὶ σαφές ἐστίν ὁ ἀφορισμὸς καὶ ὅσα χρή λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ, πρόσθεν εἴρηται κατ' ἐκείνον τὸν ἀφορισμὸν οὗ ἡ ἀρχή, ὁκοσοῖσι νέοισιν ἐσῶσιν αἱ κοιλίαι ὑγραὶ εἴσι, τοιούτοισιν ἀπογηράσκουσι ξηραίνονται.

lapidi laesionem adferreprehenditur, sic etiam in dyspeptiis crudisque affectibus se res habet, in quibus qui recta ratione quod conducat invenerit, ab eo non discedit, quod ab exordio faciendum existimavit, etiamsi nihil certum ex illius usu subsequutum appareat.

LIII.

Quicumque alvos humidas fortiuntur, ii quidem si juvenes sint, melius degunt quam qui fccas habent; at in senectute deterius ea defunguntur. Ipsis namque senescentibus plerumque exsiccantur.

Manifestus est tum hic aphorismus, tum patent quae de eo dicenda sunt superius prodita eo aphorismo, cujus principium est: Quibus juvenibus alvi sunt humidae, iis senescentibus exsiccantur.

Μέγεθος δὲ σώματος ἐννοῦσαι μὲν ἐλευθέρων καὶ οὐκ ἀν-
δρὶς ἐστίν. ἐγγηράσαι δὲ εἰ δυσχρηστον καὶ χεῖρον τῶν
ἐλασσόνων.

Μέγεθος σώματος κυρίως μὲν ὀνομάζεται τὸ κατὰ μῆ-
κος καὶ βάθος καὶ πλάτος ὑπὲρ τὸ σύμμετρον ἡϋξημένον,
ἤδη δὲ καὶ τὸ κατὰ μῆκος μόνον ἐπὶ πλείον ἡϋξημένων σώ-
μα προσαγορεύομεν ἐνίοτε μέγα, καίτοι τὸ γὰρ κύριον ὄνομα
τούτου τὸ μακρὸν ἐστίν. ὀνομάζουσι γὰρ ἐνίοτε καὶ τὸ
κατὰ πλάτος τε [90] καὶ βάθος, ὑπὲρ τὴν ἀναλογίαν ἡϋξη-
μένον σῶμα μέγα, καίτοι καὶ τοῦτο παχὺ λέγεται κυρίως
ὀνομαζόμενον. εἰ μὲν οὖν μέγεθος σώματος εἴρηκεν ὁ Ἰπ-
ποκράτης τὸ κυρίως λεγόμενον, οὐδὲν μᾶλλον τοῦ μικροτέ-
ρου χεῖρον ἐν γῆρα, εἰ δὲ τὸ μακρὸν ἢ παχὺ δηλοῖ, χεῖρον
καὶ δυσχρηστοτέρα ταῦτα γερόντων γίνεται. ἀλλὰ τῷ γε
πάγι οὐδ' ἐννοῦσαι καλὸν οὐδ' ἐλευθέριον. ἐπὶ τοίνυν

LIV.

*Magnitudo corporis juventutem obeunti ingenua nec in-
decora; senectutem vero degenti incommoda parvitate-
que deterior est.*

Magnitudo corporis proprie quidem appellatur, quae
longitudine, latitudine et profunditate commodationem
exsuperat. Jam vero et quod longitudine sola amplius
auctum est corpus, id magnum appellamus, quamvis huic
proprium nomen sit longum. Nam et interdum quod
latitudine ac profunditate ultra modum corpus auctum est,
magnum esse proferunt, quamvis et id crassum proprie
nominetur. Si igitur magnitudinem corporis quae pro-
prie dicitur Hippocrates intellexerit, nihilo ipsa deterior
est senectuti quam parvitas. Si vero corporis longitudi-
nem vel crassitudinem intellexerit, haec deteriores atque
senescentibus molestiores sunt. Verum juventuti crassitudo
neque decora neque liberalis est. De sola ergo longitu-

Ed. Chart. IX. [98.]

Ed. Bas. V. (251.)

μόνον τοῦ μακροῦ τὸ ἐνστάσαι μὲν ἐλευθέριον, ἐγγράσαι δὲ
 διάσκηστον ἀληθῶς λίγοιτο· κυφοῦται γὰρ τούτων γηρῶν-
 των καὶ μύγῃς δύναται βαστάζειν, ὅπερ εἶπεν ὁ Ἱπποκρά-
 της δύσχορον.

dine, quod sit juventuti liberalis, senectuti vero gravis et
 incommoda verè diceretur. Haec enim senescentibus in-
 curvescit, qui vix grave id onus perferre queunt, quod
 Hippocrates dysphorum molestumque dixit.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟΥΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

Ed. Chart. IX. [91. 92.]

Ed. Bas. V. (252.)

[91] (252) Προσίμιον Γαληνοῦ. Ἐν τῷ τρίτῳ
τῶν εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς ὑπομνημάτων τῷδε περὶ τῶν κατα-
τας ὥρας τε καὶ ἡλικίας Ἰπποκράτει γεγραμμένων ἐξηγη-
σόμεθα. μάλιστα μὲν οὖν ὅσον ἐν αὐτοῖς α- [92] σαφές
ἔστι σαφηνίζοντες, ἔργον γὰρ τοῦτο ἴδιον ἐξηγήσεως, οὐ
μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποδείξιν ἐκάστων τῶν ὀρθῶς εἰρημένων
προσθεῖντες, ἵνα καὶ τοῦτ' ἔστιν ἔθος ἐν τοῖς ὑπομνή-

HIPPOCRATIS APHORISMI ET GALENI IN EOS COMMEN- TARIUM.

Praefatio Galeni. Hocce tertio in aphorismos
commentario, quae tum de anni temporibus, tum aetati-
bus ab Hippocrate scriptis prodita sunt, explicabimus, et
maxime declarantes quaecunque in ipsa obscura delite-
scunt, hoc enim proprium est explicationis opus, apposita
tamen singulorum quae recte dicta fuerint demonstra-
tione, quoniam hoc quoque in commentariis fieri confue-

Ed. Chart. IX. [92.]

Ed. Basf. V. (252.)

μασιν γίνεσθαι. θαυμάζω δὲ πάντα ταῦτα τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ Λύκου γράφοντος μὲν, ὥς φησιν, ἐξηγήσεις Κοίντου τοῦ διδασκάλου, μηδενὶ δὲ τῶν κατὰ τὰς ὥρας καὶ ἡλικίας, εἰρημένων προσθέντος πλῆσιν ἀποδεικτικῇν, ἀλλ' εἰς ἐμπειρίαν καὶ τήρησιν ἀναπύμπαντος ἅπαντα, καίτοι γ' ἄλλους πολλοὺς ἀφορισμοὺς ἐξηγούμενος αὐτὸς ἐπισκεπτεται λογικῶς ὑπὲρ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀληθείας, ἀνὰ ἀρκούντος μόνη τῇ πείρᾳ. ὅτι δ' οὐ δυνατόν ἐστι μόνη πᾶν πείρᾳ τοιαύτην ἀδροῦσαι θεωρίαν Ἱπποκράτους τε αὐτὸς ἐνδείκνυται τοῦτο καὶ πρόδόντος ἐπιδειχθήσεται τοῦ λόγου.

(1010) . . . . . (1011) . . . . .
 α.

Ἀλλ' μεταβολαὶ τῶν ὥρων μάλιστα τίκτουσι νοσήματα καὶ ἐν τῇσιν ὥρησιν αἱ μεγάλαι μεταβολαὶ ἢ ψύξις ἢ θάλλυσις καὶ τὰλλα κατὰ λόγον οὕτως.

1010 . . . . . 1011 . . . . .
 1012 . . . . . 1013 . . . . .

vit. Miror autem hic Lyci inconstantiam, qui quidem, ut ipse ait, Quinti praeceptoris interpretationes scribat, nec eorum quae de anni tempestatibus et aetatibus dicta sunt demonstrativam ullam probationem adjiciat, sed ad experientiam et observationem omnia referat, etiam ipse alios multos aphorismos interpretando, rationalem de contenta in ipsis veritate speculationem adhibeat, non sola experientia contentus. Quod vero sola experientia talem contemplationem colligere nequeat, id et ipse ostendit Hippocrates et in orationis processu demonstrabitur.

1014 . . . . . 1015 . . . . .
 1016 . . . . . 1017 . . . . .

Tempestatum anni mutationes morbos potissimum pariunt et in ipsis anni tempestatibus magnae mutationes aut frigoris aut caloris et ita pro ratione cetera.

1018 . . . . . 1019 . . . . .
 1020 . . . . . 1021 . . . . .

Ed. Chart. IX. [92.]

Ed. Bas. V. (252.)

Μεταβολὰς αἰσῶν ἐνίοι νομίζουσι λέγεσθαι καθ' ἃς εἰς ἀλλήλας μεταβάλλουσιν, εἰς εἰ καὶ διαδοχὰς τὰς μεταβολὰς εἰρήξει. χειμῶνος μὲν γὰρ εἰς ἔαρ μεταβάλλοντος ἡ γένεσις ἐστὶ τῶν ἐξημέριων νοσημάτων, ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἐφεξῆς ἐρεῖ. τοῦ μὲν γὰρ ἥρος τὰ πανικὰ καὶ τὰ μελαγχολικὰ καὶ τὰ ἐπιληπτικὰ, τοῦ δ' ἥρος πάλιν εἰς θέρος μεταβάλλοντος, ὑπὲρ ἐστὶν ἀρχομένου θέρους, πυρετοὶ συνεχεῖς, φησί, καὶ ἱριταῖοι καὶ καύσοι καὶ τᾶλλα ὅσα τούτοις ἐφεξῆς κατέλεξε. καὶ περὶ φθινοπώρου δὲ καὶ χειμῶνος ὁμοίως ἔγραψεν, ὥς φασιν οἱ τὰς μεταβολὰς ἐν ἑσθ' τῇ διαδοχᾷ ἀρχόμενοι λέγεσθαι. ἀλλὰ τὸ μάλιστα προκείμενον ἐν τῇ λέξει τοῦ ἀφορισμοῦ τὴν ἐξήγησιν ταύτην οὐ προσίεται. μεταβαλλουσῶν γὰρ ἐνίστη εἰς ἀλλήλας τῶν αἰσῶν, ὥσπερ ἐνία συνίσταται νοσήματα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ λύεται. καὶ τοῦτο αὐτὸς εἰρηκεν ὁ ὑποκράτης ὥστε οὐδὲν μᾶλλον αἱ διαδοχαὶ τῶν αἰσῶν τίκονται νοσήματα, ἀλλὰ καὶ τὸ μάλιστα προσέθηκεν. ἄμεινον τοίνυν ἐστὶ διὰ τὴν προσ-

Mutationes temporum nonnulli autemant dici, quibus invicem commutantur, quasi successiones mutationes diceret. Nam hieme ad ver transeunte fit dictorum morborum generatio, de quibus ipse deinceps loquitur. Vere namque maniae, melancholiae et epilepsiae. Veris autem rursum in aestatem mutatione, quod aestatis est initio, febres continuæ, inquit, et tertianæ et ardentes, ceterique deinceps morbi quos connumeraverit. Atque de autumno ac hieme similiter scripsit, ut inquant illi quæ pro eodem mutationes et successiones accipi augurantur. Sed vox potissimum aphorismi textui addita hæc explanationem non admittit. Nam quemadmodum interdum in mutuis tempestatum anni commutationibus quidam morbi generantur, eodem etiam modo solvuntur et hoc ipse Hippocrates pronuntiavit. Quare nihilo magis successiones tempestatum morbos pariunt quam solvunt. Quomodo igitur non sat fuit ipsi dicere: mutationes temporum morbos pariunt, sed et potissimum addidit? Melius itaque

Ed. Chart. IX. [92. 93.]

Ed. Bas. V. (252.)

φῆκην τὴν τε μεταβολὰς ἀκούειν τὰς κατὰ τὴν κρᾶσιν αὐτῶν ἀλλοιώσεις. αὐταὶ γὰρ εἰσιν αἱ μάλιστα τίκτουςαι νόσους, ὅταν ἐπιξῆς ἀλλοιώσεις ὥς πλείους, ὥς ἐν ταῖς ἐπιδημίαις ἔγραψε καὶ νῦν δ' ὀλίγον ὑπερὸν ἔρει. ἡ δὲ μίᾳς ὥρας ἀλλοιώσεις μόνης [93] ἐργάζεται μὲν νόσους τινάς, ἀλλ' οὐ μάλιστα. πότε οὖν μάλιστα νόσοι γίνονται κατὰ μίαν ὥραν ἀλλοιωθεῖσαν; ὅταν συμβῇ μεγάλην ἴσοςθαι τὴν μεταβολὴν καὶ διὰ ταῦτ' αὐτὸς εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης· καὶ ἐν τῇσιν ὀρησιν αἱ μεγάλαι μεταβολαὶ ἢ πυρρῆς ἢ θάλπειος ἢ τενορ τῶν ἄλλων, ὅταν ὑγρότητος ἢ ξηρότητος ἢ πνευματικῶν ἢ ἀπνοικῶν. αὕτη μὲν οὖν ἡ ἐξήγησις ὀρθῶς εἴρηται τῆς προκειμένης γραφῆς. ἴσθι δὲ τις καὶ ἄλλη γραφὴ τοιαύτη· αἱ μεταβολαὶ τῶν ὥρεων τίκτουςι κοσμήματα μέγιστα. μάλιστα δὲ καὶ ἐν τῇσιν ὀρησιν αἱ μεγάλαι μεταβολαί. καὶ ἡν οὐδὲν ἔστιν ἀσαφές καὶ μάλιστα τοῖς ἀηχοῦσιν ὧν ἄρει πῖπτανται λέγων. εἰσι δὲ καὶ ἄλλαι τινές

fuerit propter hanc additionem, eas tempestatum mutationes intelligere, quae pro ipsarum temperamento fiunt alterationes. Hae siquidem sunt quae potissimum morbos pariunt, quum plures alia post aliam alterationes oboriuntur, quemadmodum in epidemiis scripsit et nunc etiam paulo post dicturus est. At vero unius temporis solius alteratio morbos quidem nonnullos efficit, non tamen potissimum. Quando igitur fiunt morbi potissimum ex unius tempestatis alteratione? Quum magnam alterationem esse contigerit, propterea namque dicebat et in ipsis tempestatibus magnae mutationes aut caloris aut frigoris aut alterius cujusdam humiditatis aut siccitatis, ventorum horumve silentii. Ipsa igitur est praesentis textus explicatio recte prodita. Est et alter quidam ejusmodi textus: mutationes temporum pariunt morbos maximos, potissimum autem et in quibusdam temporibus magnae mutationes, in quo nihil obscurum existit, iis praesertim qui ea audierunt, quae a me statim antea dicta fuerunt. Sunt denique quaedam

Ed. Chart. IX. [93.]

Ed. Bas. V. (262.)

γραφὰι τῆς αὐτῆς ῥήσεως, ὥς καὶ νεύσεις καὶ δοκιμασίαι,
ἐξ ὧν εἶπον ὁρμώμενος.

β.

Τῶν φύσεων αἱ μὲν πρὸς θεῖρος, αἱ δὲ πρὸς χειμῶνα εὖ
ἢ κακῶς πεφύκασιν.

Φύσεις εἶρηκε νῦν ὁ Ἱπποκράτης κατὰ τὸ κυριώτατον
τε καὶ πρῶτον σημαίνόμενον, ὃ καθ' αὐτὴν μάλιστα τὴν
οὐσίαν ἐστὶ τῆς φύσεως. ἐλέγομεν δ' ἐν τοῖς ἔμπροσθεν
αὐτὴν κράσιν εἶναι τῶν τεσσάρων στοιχείων, ὑγροῦ καὶ ξη-
ροῦ καὶ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. καὶ μέντοι καὶ δέδεικται πρὸς
ἡμῶν ἐν τοῖς περὶ κράσεων μία μὲν κράσις ἢ εὐκρατός τε
καὶ ἀρίστη, δύσκρατος δὲ καὶ μεθ' ἡρᾶ τὸν ἀριθμὸν
ὅτιώ, τέσσαρες μὲν κατὰ μίαν ἐπικρατοῦσαν ποιότητα,
τέσσαρες δ' ἄλλαι κατὰ δύο· κατὰ μίαν μὲν ἢ θερμὴ καὶ
ψυχρὰ καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρὰ, κατὰ δύο δὲ ἢ θερμὴ καὶ ξηρὰ

et aliae hujus textus lectiones, quas iis quae diximus
concitatus intellexeris atque probaveris,

II.

*Naturarum quaedam ad aestatem, aliae ad hiemem bene
aut male se habent.*

Naturas hic appellavit Hippocrates in maxime pro-
pria ac primaria significatione, quae secundum ipsam ma-
xime substantiam naturae est. Dicebamus autem in prae-
cedentibus ipsam esse temperamentum ex quatuor elemen-
tis, humido, secco, calido et frigido. In libris quoque
de temperamentis demonstratum est unum quidem esse
temperamentum eucratum, temperatum, idque optimum;
dyscrata vero, intemperata eaque prava, octo numero;
quatuor quidem unica praedominante qualitate; quatuor
vero alia duabus qualitatibus. Atque una quidem prae-
dominante calida, frigida, sicca, humida; duabus vero

Ed. Chart. IX. [93. 94.]

Ed. Bas. V. (253.)

καὶ ὑγρὰ καὶ θερμὴ καὶ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ καὶ ψυχρὰ καὶ ξηρά. πρὸς μὲν δὴ τὸ θερος αἱ ψυχραὶ καὶ ὑγραὶ ᾗσαις ἄριστα διάκινται, πρὸς χειμῶνα δὲ αἱ θερμαὶ καὶ ξηραὶ. καθάπερ γε καὶ κακῶς αἱ μὲν θερμαὶ καὶ ξηραὶ πρὸς θέρος, αἱ δὲ ψυχραὶ καὶ ὑγραὶ πρὸς χειμῶνα. τελειότατα μὲν οὖν αἱ φύσεις αὗται πρὸς τὰς εἰρημύνας ὥρας ἄριστα τε καὶ χεῖριστα διάκινται, μετρίως δὲ αἱ καθ' ὅτιον ἢ ὀφελούμεναι πρὸς τὰς ὥρας ἢ βλαπτόμεναι, καθάπερ ἡ ὑγρὰ καὶ θερμὴ θέρους καὶ χειμῶνος, ἐπειδὴ κατὰ τὸ θέρος μὲν ὡς ὑγρὰ βέλτιον διατίθεται, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα πάλιν ὡς θερμὴ.

γ.

[94] Τῶν νόσων ἄλλα πρὸς τὰς ἄλλας εὖ ἢ κακῶς πεφύκασιν. καὶ ἡλικίαι τινὲς πρὸς ὥρας καὶ χώρας καὶ διαίτας.

Ἀτακτότερον ἡρμηνεύειναι μοι δοκεῖ τὸν ἀφορισμὸν τοῦτον ὁ Ἱπποκράτης. ἀμείνον γὰρ ἂν οὕτως εἴρητο, τῶν

superantibus calida et sicca, calida et humida, frigida et humida, frigida et sicca. Ad aestatem itaque frigidae et humidae naturae optime afficiuntur; ad hiemem vero calidae et siccae, quemadmodum calidae et siccae per aestatem, frigidae et humidae per hiemem male afficiuntur. Perfectissime igitur hae naturae ad dicta tempora optime ac pessime afficiuntur; mediocriter afficiuntur quae aliquo modo a temporibus aut juvantur aut laeduntur, sicuti humida et calida, aestate et hieme, quoniam aestate quidem ut humida, hieme vero ut calida melius afficitur.

III.

Morborum alii et alia bene vel male se habere consueverunt et quaedam aetates ad tempestates et regiones et victus rationes.

Inordinatius hunc aphorismum extulisse mihi videtur Hippocrates; melius enim utique ita dixisset: morbi et

Ed. Chart. IX. [91.]

Ed. Bas. V. (252.)

τοῖσιν καὶ τῶν ἡλικιῶν, ἅλλαι πρὸς ἄλλας ὥρας καὶ χώρας καὶ διαίτας εὖ καὶ κακῶς περὶνται. νοῦσοι μὲν οὖν εὖ περὶνται πρὸς ὥρας, οἷς μὲν πρὸς γένεσιν αἱ ὁμοίαι, οἷς δὲ πρὸς λύσει αἱ ἐναντίαι. διώρισται γὰρ ἡμῖν ὑπὲρ τοῦδε πρόσθεν ἡλικία ἐξηραίνεσθαι τὸν ἀφορισμὸν, ὅτ' ἡ ἀρχὴ, ἐν τῇσιν νοῦσοισιν ἦσαν κινδυνεύουσιν, οἷς ἂν οἰκίῃ τῇσιν φύσιν, ἡλικίαι δὲ οἷσπερ καὶ φύσεις, αἱ ψυχροὶ μὲν πρὸς θερμῆς, αἱ δὲ θερμαὶ πρὸς ψυχρῆς. ἡ μὲν τῶν γερόντων πρὸς θερμῆς, ἡ δὲ τῶν ἀκμαζόντων πρὸς ψυχρῆς. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ πρὸς τὰς χώρας οὐχ αἱ νοῦσοι μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ ἡλικίαι διακίεσθαι. γεννῶνται γὰρ μᾶλλον ἐν ταῖς θερμότεραις χώραις αἱ θερμαὶ νοῦσοι καὶ ἡσυχῇ οἷσι κινδυνεύουσιν. ὑγιαίνουσιν τε μᾶλλον ἐν ταῖς ψυχροτέραις χώραις αἱ θερμότεραι τῶν ἡλικιῶν, ἐπὶ τε τῶν ἄλλων ἀνάλογον. οὕτως δὲ καὶ πρὸς διαίτας ἅλλαι πρὸς ἄλλας εὖ καὶ κακῶς διακίεσθαι νοῦσοι τε καὶ ἡλικίαι. αἱ μὲν γὰρ θερμότεραι πρὸς τὰς ψυχροτέρας, αἱ δὲ ψυχροτέραι πρὸς τὰς θερμότερας, καὶ αἱ μὲν ἐρηότεραι πρὸς τὰς ὑγρο-

ætates, alii ad alia tempora et loca et victus genera bene maleve se habent. Morbi igitur bene se habent ad tempora, quod ad sui quidem generationem attinet, similes, quod ad solutionem vero, contrarii. Id enim a nobis superius definitum est, quomodo ephorismum alium explicavimus, cuius initium est: In morbis parcius periclitantur, quorum naturae proprius. Aetates autem quemadmodum et naturae frigidae quidem ad calida, calidae vero ad frigida tempora bene se habent. Senum quidem aetas ad aetatem, juvenum vero ad hiemem habent melius. Eadem ratione a locis quoque non morbi tantum, sed etiam aetates afficiuntur. Nam morbi calidi in locis calidioribus magis procreantur minusque periculosi sunt, salubriusque degunt in frigidis regionibus aetates calidiores et in aliis ad proportionem. Sic vero et ad victus genus, alii ad aliud bene maleve se habent tum morbi tum aetates. Nam calidiores ad frigidiorum victum, frigidiores ad calidiorum, et sicciores ad humidiorum, humidiores ad siccio-

Ed. Chart. IX. [94. 95.]

Ed. Bsl. V. (253.)

τίρας· αἱ δὲ ὑγρότεραι πρὸς τὰς ξηροτέρας εὖ διακίονται,
καὶ ἀπλοῦς εἰπεῖν αἱ μὲν ἐναντίαι πρὸς τὰς ἐναντίας κα-
λῶς, κακῶς δὲ αἱ ὁμοῖαι πρὸς τὰς ὁμοίας· πλὴν εἰ ἡ
σύμμετρος ἡλικία συμμέτρως παραβάλλεται διαίτη τε καὶ
ὥρα καὶ χώρα· μέντοι γὰρ οὕτως ὑπὸ τῶν ὁμοίων αἱ ὁ-
μοῖαι καλῶς διακίονται· ταῖς δ' ὑπερτότερον ἔχουσαι
ἡλικίαις κατὰ τὴν ἀρῆσιν αἱ ἐναντίαι (253) χώραι καὶ
ὥραι καὶ διαίται συμφωροῦνται· τῶν γὰρ δὲ ἀμετρίων
οἰσῶν ἀπάντων ἡ γένεσις μὲν ἐν ταῖς ὁμοίαις ὥραις καὶ
χώραις, ἡ λύσις δ' ὑπὸ τῶν ἐναντίων γίνεται.

[95] Ἐν τῇσιν ὥραις, ὅταν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὅτε μὲν
θάλλος, ὅτε δὲ πῦχος ποιεῖ, φθινοπωρινὰ τὰ νοσήματα
προσδέχονται χρή.

Διόντιος, αὐ γὰρ αἱ προσηγορίαι τῶν ὥρῶν αἰτίαι τῶν
νοσημάτων, ἀλλ' αἱ ἀράσεις εἰσὶν· ὅταν οὖν αὗται μετα-

rem bene se habent. Et ut simpliciter dixerim, contrarii
quidem ad contrarium victum; similes autem ad similes
male habent; praeterquam si aetas eodemmodata et victui
et regioni et loco temperationi compareturi hoc enim solo
modo similes a similibus bene afficiuntur. Quae vero im-
moderatus a temperie recesserint aetates, his temperamento
contraria loca, tempora et victus genera magis conferunt.
Quum vero omnes morbi ametriae quaedam sint, eorum
quidem a similibus locis ac temporibus ortus est, a con-
trariis vero solutio.

IV.

Quum per anni tempestates eodem in die modo calor,
modo frigus oboriatur, autumnales morbi expectandi
sunt.

Merito sane; non enim tempestatum appellationes,
sed temperaturae morborum causae sunt. Quum itaque

Ed. Charit. IX. [95.]

Ed. Bas. V. (253.)

πέσσειν, ἀναγκάσει δὲ τότε συμμεταπίπτειν καὶ τὰ νοσή-
ματα.

Νῦντοι βαρυήκοι, ἀχλυώδεις, καρηβαρικοί, πνοῦχοι, διαλα-
πτικοί. ὁκόταν οὗτος δυναστεύῃ, τοιαῦτα ἐν τῇσιν ἀρρω-
στήσῃσι πάσχουσιν. ἣν δὲ βύρειον ἦ, βῆχες, φάρυγγες, πνο-
αίαι, σκληραί, δυσουρίαι, φρικώδεις, δδύναι πλευρίων,
στηθίων. ὁκόταν οὗτος δυναστεύῃ, τοιαῦτα ἐν τῇσιν ἀρ-
ρώστησιν προσδέχονται χρή.

Τὸ μὲν οὖν γινόμενον ἐδήλωσεν εἰπὼν ὅτι τότε βα-
ρυήκοι, ἀχλυώδεις, καρηβαρικοί, πνοῦχοι, διαλαπτικοί. τὴν
δ' αἰτίαν προσγράψας, ὅταν οὗτος δυναστεύῃ, τοιαῦτα ἐν
τῇσιν ἀρρώστησιν πάσχουσιν. ἀλλ' γὰρ χρή τὸν λατρὸν ἀπο-
χωρίσκειν τε καὶ διακρίνειν τὸ διὰ τὴν τῶν ἰσχυρῶν, οὐ διὰ

ipsae diverse immutantur, morbos quoque diversos partu-
rire necesse est.

V.

Auftri auditus hebetudinem, visus caliginem, capitis gra-
vitatē, torporem ac resolutionem excitant; quum hi
imperium habuerint, ista in morbis patiuntur. At si
aquilonia tempestas fuerit, tusses, faucium asperitates,
alvi duras, urinae stillicidia, horrores, laterum et pe-
ctoris dolores oboriuntur. Hoc itaque dominante talia
in morbis expectanda sunt.

Rei quidem effectum declaravit his verbis, quod au-
ftri auditus hebetudinem, visus caliginem, capitis gravi-
tatem, torporem ac resolutionem excitant; causam vero
his adscriptis indicavit: quum hi imperium habuerint,
in morbis talia patiuntur. Semper enim medicum id di-
stinguere ac separare oportet, quod propter externam ali-

Ed. Chart. IX. [95. 96.]

Ed. Bas. V. (258.)

τὰς νόσους γινώσκουσιν, ἵνα καὶ τὰς προσηκούσας ἀκριβέστερον ποιῇται. τὴν δ' αἰτίαν δὲ ἣν οἱ νότοι βαρυνθοῦσαν ποιῶσι καὶ ἀχνυάδῃ τὴν ὄψιν, οὐ χαλεπὸν ἐκ τῆς κράσεως αὐτοῦ κατανοῆσαι, θερμοῦ καὶ ὑγροῦ τὴν φύσιν ὑπάρχοντος. πάντων γάρ τὰ τοιαῦτα πληρωσιμὰ τῆς καφαλῆς εἰσι, διὰ ταῦτα αὖτις τὰ τε τῶν αἰσθησέων ὄργανα μετὰ πολλῆς ἀγρότης ἀποφαίνουσι καὶ καρηβαρίας ἐργάζονται. τῆς δ' ἄρ-
χῆς τῶν κινήσεων ὑγρασμένης, μακροχρόνιοι ἴσται καὶ περὶ τὰς καθ' ἑαυτὴν ἐνέργειας γίνεσθαι κινηθέντες καὶ ὥσπερ δια-
λελυμένοι ἐν ταυτῷ φαίνεσθαι τὸν ἄνθρωπον. ἐξ ὑπερ-
τίου δὲ πάλιν ἐν τοῖς βορείοις, ὡς αὐτὸς ἐρεῖ κατω- [96]
τέρῳ, συνίσταται τὰ σώματα καὶ εὐτονοῦν, ἐν κινήσει καὶ
ἐιηκουότερα γίνονται, καὶ δὲ οὐκ ἀνιέθεται ταῦτα τοῖς ὑπὸ
τοῦ τοίου περὶ τὸ αἶμα συμβαίνουσιν, ἐπειδὴ κατὰ τὸν
ἀφορισμὸν ταῦτοι αὐτῷ περὶ τῆς ἐξ ἐστίων τῶν αἵμων
βλάβης διελθεῖν, προὔκειται μόνον. ἵνα εἰδότες ταῦτα ἀποχω-
ρίζωμεν ὅσα διὰ τὰς νόσους συμβαίνει· ἐν τοῖς βορείοις
οὖν, φησί, γίνονται βῆχες διὰ δυσκρασίαν δηλονότι τῶν

quam causam, non ratione morborum accidit, ut accura-
tius praeentiones molitur. Quam vero ob causam austri
graviorem auditum et visum caliginosum efficiant, difficile
non est ex ipsius temperamento intelligere, quum calida
et humida sit natura. Etenim ejusmodi omnia caput re-
plent, proindeque sensuum instrumenta plurima implent
humiditate et capitis gravitatem efficiunt. Humefactae au-
tem nervorum principio necesse est et circa voluntarios
motus stuporem evenire, ac veluti in se ipso languidum
solutumque hominem conspici. Contra vero in aquiloniis,
ut ipse dicturus est inferius, corpora coguntur, robusta,
vegeta, ad motus promptiora et auditu valentiora reddun-
tur. Nunc vero haec non opposuit ab austro corpori ob-
orientibus, quoniam hoc aphorismo de laesione tantum-
modo quae ex utroque accidit vento, differere proposuit,
ut his cognitis, quae ex morbis accident, separemus. In
aquiloniis igitur, inquit, tussis oboriuntur propter vido-

[Ed. Charr. IX. [96.]

[Ed. Bas. V. (253.)

αναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ διὰ τὴν τραχύτητα τῆς φάρυγγος, ὑπὲρ ἧς ἐνδείξατο προσθεῖς τὸ φάρυγγες, ἵνα προσυπακούσωμεν τὸ πάσχουσι. καὶ γὰρ καὶ οὕτως εἰσθὲν ἐρμηνεύειν ἐνίοις· μετ' ὀλίγα οὖν ἐκτὶ τοῦ μὲν φθειροποιροῦ καὶ θειριῶν τὰ πολλὰ, πυρετοὶ τεταρταῖοι καὶ πλάνητες καὶ σπληνές. ἐνισσι δὲ καὶ συνάπτοντας ἀναγινώσκειν ἀμὰ τὰ δύο. φάρυγγες, κοιλίαι σκληραί, καθάπερ ἐνιοὶ τῶν ἐξηγητῶν ἠξίωσαν. αἱ τε γὰρ φάρυγγες ἐν ταῖς βορείαις κατασιτάσεις γίνονται σκληραὶ διὰ τὰ ξηραίνεσθαι τε καὶ ψύχεσθαι καὶ ἡ γαστήρ ἡ κάτω σκληρὰ διαχωρεῖ διὰ τε τὴν κρᾶσιν τῆς κατασιτάσεως ἐπὶ ξηρότερον ῥέπουσαν, ὅλου τοῦ σώματος ξηραίνομένου καὶ μᾶλλον ἔλκοντος εἰς ἐαυτὸ τὰς ἐν τῶν στείλων ὑγρότητας. οἱ μὲν ἀλλὰ καὶ διό τε χρόνον πλείονι μένοντα καὶ μὴ διαχωρούμενα πάντα ἐξικμᾶζεται, καὶ αἱ δυσουρίαι δὲ γίνονται τῆς κύστεως βλαπτομένης ἐν τῷ βαρῆ διὰ τὴν ψύξιν· ἀταιμός τε γὰρ ἐστὶ ψυχρὰ καὶ διὰ ταῦτα πλείον ἢ τᾶλλα μόρια τοῖς ψυχρότε αἰτίαις εἰώλωτα. ἡ αὐτὴ δὲ τοῦ βαρῆ ψυχρότης καὶ τὰς

licet instrumentorum respirationi servientium intemperiem et propter faucium asperitatem, de qua nobis se loqui ostendit, quam fauces addidit, ut inde subintelligeremus, patiuntur. Nam interdum hoc modo loqui consuevit. Paulo post enim dicit: autumno aestivi multi morbi et febres quartanae et erraticae et Henum tumores. Possimus et conjunctim ista legere, fauces, alvi dyrae, ut nonnulli augurantur interpretes. Fauces enim aquiloniis constitutionibus durae fiunt, quoniam tum exsiccantur, tum refrigerantur, ventresque inferior dura dejicit, tum propter temporis constitutionem ad siccius temperamentum vergentem, toto siccescente corpore et avidius ad se obortas ex cibis humiditates trahente; tum etiam quia longiori tempore retenta excrementa nec permeantia tota exsucta arescunt. Dysuriae etiam accidunt, laesa aquilonis frigore vesica; est enim tum exsanguis tum frigida, proptereaque causis frigidis patens plus quam ceterae partes ab ipsis afficitur. Idem boreale frigus etiam thoracis tum

Ed. Chart. IX. [98.]

Ed. Bas. V. (253.)

τοῦ θώρακος δύναται ἐργάζεσθαι τῇ κοινῇ πρὸς τὰλλα μέρη βλάβη καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀναπνοῆς αὐτοῦ προσειληφότος, ἧ τις οὐχ ὁμοίως ἄπτεται πνεύμονός τε καὶ καρδίας, διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἐν αὐτοῖς θερμασίας. τὸ δὲ φρικώδεις γίνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐν ταῖς βορείαις καταστάσεσιν, πρόδηλον ὡς διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος ἀκόλουθον κρᾶσιν.

στ.

Ὅσοιαν θερὸς γένηται ἤρῃ ὁμοιον, ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἰδρῶτας πολλοὺς προσδέχεσθαι χρή.

Ὡςπερ ὀλίγοι ἐμπροσθὶν ἔλεγον, ὅταν τῆς αὐτῆς ἡμέρης ὅτε μὲν θάλλος, ὅτε δὲ ψῦχος ποιῇ, φθινοπωρινὰ τὰ νοσήματα δεῖ προσδέχεσθαι, οὕτω νῦν πάλιν, ὅταν θερὸς ὁμοιον γένηται ἤρῃ, ταυτίεστι σύμμετρον τῇ κρᾶσει, προσδέχεσθαι φησι χρῆναι πολλοὺς ἰδρῶτας ἐν τοῖς πυρετοῖς ἐκτότως. οὔτε γὰρ ἄνευ τοῦ θερμὸν εἶναι τὸ περιέχον ἰδρῶτις δύναται γίνεσθαι πολλοὶ οὔτ' ἄνευ τοῦ περιέχοντος

dolores efficit communi aliis partibus laesione, tum proprium ipsius partis dolorem consequutae, qui non peraeque pulmonem et cor attingit ob caloris ipsarum partium copiam. Homines vero ab aquilonio flatu horridos fieri produnt consentaneae ambientis aëris temperaturae.

VI.

Quum aestas veri similis fuerit, in febribus copiosi sudores expectandi sunt.

Quemadmodum paulo ante dicebat, quum eodem die modo calor, modo frigus accidit, morbos autumnales expectare oportet; sic nunc rursus: quum aestas sit veri similis, hoc est temperamento commoderata, expectare, inquit, oportet multos sudores in febribus, ratione optima. Nam sine aëris nos ambientis calore et nisi ali-

Ed. Chart. IX. [96. 97.]

Ed. Basf. V. (253.)

αθαί τινα ὑγρότητα περιετὴν ἐν τῷ σώματι. τούτων δὲ τὸ μὲν ἑτερόν ἐστιν ἐν τῷ θέρει, τὸ δ' ἑτερον ἐν τῷ χει-
[97] μῶνι. κατὰ δὲ τὸ αἰνόνηαρον οὐδέτερον, ἄμφω δ' ἐν τῷ ἥρῃ. διόντως οὖν τὸ μὲν αὐχμηρὸν ἱκανῶς θέρεισθαι τε καὶ διαφορεῖ τὴν ὑγρότητα, τὸ δ' ὅμοιον ἥρῃ διὰ μὲν τὴν θερμασίαν ἔλκει πρὸς τὸ δέρμα, διὰ δὲ τὴν ὑγρότητα διαφορεῖν αἰμοειδῶς οὐ δύναται. ἀθρόως οὖν ἐν ταῖς τῶν νοσούντων κρίσεσι τὸ ὑγρὸν ἅπαν ἐκκρινόμενον, ἰδρω-
τας πολλοὺς ἐργάζεται.

ζ'

Ἐν τοῖσιν αὐχμοῖσι πυρετοὶ ὀξεῖς γίνονται, καὶ ἦν μὲν ἐπὶ πλέον ἢ τὸ ἔτος τοιοῦτον εἶναι, ὁκοίην καὶ τὴν κατάστασιν ἐποίησεν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὰ νοσήματα τοιαῦτα δεῖ προσδέχσθαι.

Οὐ πολλοὺς πυρετοὺς ἐν τοῖς αὐχμοῖς γίνεσθαι φησιν, ἀλλ' ὀξεῖς, ἐπεὶ τοὶ γε μετ' ὀλίγον ἐρεῖ τῶν δὲ καταστά-

qua redundans humiditas in corpore contineatur, multi sudores fieri nequeunt. Horum primum aestate, alterum hieme, neutrum autumnno, utrumque vere oboritur. De-
center igitur aestas quae sit arida satis humiditatem ablu-
mit discutitque. Similis autem veri per calorem quidem ad cutim attrahit, sed prae humiditate in vaporis speciem discutere non potest. Morborum itaque crisi-
bus dum tota humiditas afflatim excernitur, multos sudores efficit.

VII.

Per squalores febres acutae fiunt. Quod si annus magna ex parte talis extiterit, qualem temporis statum effecerit, tales plerumque morbos expectare oportet.

Non multas ait oboriri febres siccitatibus, sed acutas, quoniam paulo post dicturus est: ex anni constitutionibus

Ed. Charf. IX. [97.]

[Ed. Bass V. (253. 254.)]

στων τοῦ ἐνταυτοῦ τὸ μὲν ὅλον οἱ αὐχοὶ τῶν ἐπομβρίων
 μακρόν· εἰσιν ὑγιεινότεροι καὶ ἥσπον· θανατώδεις καὶ τοῦτο
 ἐξεξῆς ἀνιάπτων πάλιν ἐρεῖ· νοσήματα δὲ ἐν μὲν τῇσιν
 ἐπομβρίῃσιν ὡς τὰ πολλὰ γίνονται, πυρετοὶ τε μακροὶ δεόν-
 τως. ἡ μὲν γὰρ ὑγρότης τοῦ περιέχοντος τοὺς τε φλεγμα-
 τώδεις ἀθροίζει χυμοὺς καὶ τῶν ὑδατιῶδων περιττωμάτων
 οὐκ ὀλίγα, ἡ δὲ ξηρότης ἐνδεδιστέρους μὲν τῇ πλῆθει τοὺς
 χυμοὺς ἐργάζεται, χαλκιδιστέρους δὲ τῇ ποιότητι καὶ διὰ
 τοῦτο οἱ πυρετοὶ τὸν ἀριθμὸν μὲν εἰσιν ἐλάττους τῶν ἐν
 ταῖς ἐπομβρίαις, ὀξύτεροι δὲ γίνονται. τὰ δ' ἐξῆς τού-
 των εἰρημένα κατὰ τὸν ἀφορισμὸν εὐδηλα.

(254.) Ἐν τοῖσι καθισσιῶσι καιροῖσι, ἣν ὠραίως τὰ
 ὠραῖα ἀποδιδῶσιν, εὐσταθῆς καὶ ευκρινέστατοι γίνονται
 αἱ νοῖσοι. ἐν δὲ τοῖσιν ἀκαταστάτοισιν ἀκατάστατοι
 καὶ δύσκριτοι.

in universum dixerim ficitates imbris longe salubriores
 minusque letales. Rursum illud deinceps conjungens pro-
 nuntiabit: per assiduos imbres morbi plerumque generan-
 tur et febres longae; decenter profecto: nam ambientis
 humiditatis pituitosos humores congerit, neque aquosa
 excrementa paucā accumulāt; siccitas vero copia quidem
 pauciores humores, sed qualitate biliosiores efficit, ac
 proinde febres numero quidem iis sunt pauciores, quae
 per assiduos imbres oboriuntur, sed acutiores. Quae vero
 deinceps in aphorismo dicuntur, manifesta sunt.

VIII.

Si statis temporibus tempestive anni tempestates succedant,
 morbi bene morati et iudicatu faciles oriuntur. Male
 vero constitutis, male morati ac intempestivi difficilis-
 que iudicii.

Ed. Chart. IX. [57. 98.]

Ed. Bas. V. (254.)

Καθεσιώτως καλεῖται παῖρους τὰς ὥρας τὰς ἐν ταῖς
τῇ δικταίᾳ κρᾶσιν ἀπεληφέντας. τὴν δὲ καθεσιώτα [98]
καλεῖ τῶν ἑτῶν ἑσπέρῃ σοι μαθὼν πρὸς αὐτοῦ λέγοντος ἐν τοῖς
περὶ ὕδατων καὶ τόπων καὶ αἰρῶν ὥδε· ἦν μὲν κατὰ λόγον
γένηται τὰ σημεῖα ταῦτ' ἐπὶ τοῖς ἄστροις δύνουσι τε καὶ
ἐπιτελλουσι, ἐν τῇ τοῦ μετοπώρου, ἦν ὕδατα γένηται καὶ ὁ
χείμων μείριος καὶ μήτε ἄλλαν εὐδίας, μήτε ἐπιερβάλλον τὰν
καιρὸν τῷ ψύχει, ἐν τῇ τοῦ ἡρι γένηται ὕδατα ὥρῃα καὶ
ἐν τῇ θέρει, οὕτω τὸ εἶος ὑγειεστάτον εἶδος ὑπάρχειν. ὅθεν
οὖν ἤδη μεμάθηκας ὁποῖόν τι τὸ καθεσιὸς εἶος εἶναι βου-
λέταις, ῥᾶσιδόν σοι νοῆσαι τὸ ἀκατάστατον. ἅπαντα γάρ
ῥα μὴ φιλάτη κατὰ τι τὴν τοῦ καθεσιώτος εἶους ἀνω-
γῆν, αὐτὰ τε καλεῖ τῶν καὶ Ἰπποκράτους ἀκατάστατα καὶ τὰς
ἐν αὐτοῖς νόσους ὁμοίως προσαγορεύει. φησὶ δ' αὐτὸς καὶ
δυσκρίτους εἶναι, τούτῳτε κακοκρίτους. ἡ γὰρ μετὰ κίνδυνον
ἐκδοῦν συμπτωμάτων αἱ κρίσεις γίνονται τοῖς τοιούτοις νο-
σήμασιν ἢ αὐτὴν ὁλεθροῖς ἢ πάντως ὑποτροπιάζουσιν.

Ed. Chart. IX. [57. 98.]

Stata tempora vocitant anni tempestates ordinatim
proprium temperamentum sortitas. Quem vero statum
annum appellet, ab ipso tibi licet discere in libro de
aëre, locis et aquis ita pronunciante: si sane in siderum
ortu et occasu rationi consona signa appareant, si autumnii
postremo imbres fiant, si hiems moderata sit, neque ni-
mis tepens, neque frigore tempus legitimum excedens, si
vere et aestate imbres tempestivi decidant, sic annum fore
saluberrimum par est. Quum itaque jam didiceris, quem
statum annum aut constantem esse velis, facile est etiam
instabilem et inconstantem intelligere. Nam quaecunque
tempora aliqua ex parte statim anni moderationem non ser-
varint, ea nunc Hippocrates instabilia et intempestiva vo-
citat et qui in ipsis oboriuntur morbi, eos similiter insta-
biles et intempestivos appellat. At autem ipsoa difficilis,
hoc est pravi esse iudicii. Aut enim cum periculosis sym-
ptomatibus crises in morbis eveniunt aut quam primum
perniciosa sunt, aut omnino revertuntur.

θ'.

Ἐν φθινοπώρῳ ὀξύταται αἱ νόσοι καὶ θανατωδέστατοι ὡς ἐπὶ καὶ. ἥρ δὲ ὑγιεινότερον καὶ ἥκιστα θανατωδὲς.

Ὅποταν αἱ ὥραι τὴν προσήκουσαν ἅπασαν φυλάττωσι καρῶσιν, ὑγιεινότερον μὲν ἐν αὐταῖς ἔσται τὸ ἔαρ, ὡς ἂν εὐκρατορ. ὃν. ὀξύτατας δὲ νόσους καὶ θανατωδεις, ὡς ἐν ὥραις, οἷσι τὸ φθινοπώρον, ἐπειδὴ τὸ μὲν ἔαρ εὐκρατόν ἐστι, τὸ δὲ φθινοπώρῳ πρῶτον μὲν ὑπάρχει, τὸ τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὅτε μὲν θάλλος, ὅτε δὲ ψυχὸς ἰσχύει. εἴτα διαδέχεται τὴν θιρινὴν ὥραν, ἐν ἧ πολλοὶς μὲν αἱ χυμοὶ καταπτήθησαν, ἐνίοις δὲ καὶ ἡ δύναμις ἔκαμιν. οὐ μόνον δὲ κατὰ τοῦτο μοχθηρόν ἐστι τὸ φθινοπώρον, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρῶτον μὲν οἱ χυμοὶ τὴν ἰπὴ τὸ δῆρμα κίνησιν ἐκινουῦντο καὶ διεπνέοντο. κατὰ δὲ τὸ φθινοπώρον εἰς τὸ βάθος, ὑπὸ τῆς τοῦ περιέχοντος ψύξεως, αἰθαῦνται τε καὶ συσπνέονται. ταῦτα μὲν οὖν ἅπασιν ἀνθρώποις κοινὰ, τοῖς δ' αἰκὸρ ὀρθῶς διαιτωμένοις ἐξ ἐπιμέτρου προσέρχεται τὸ κατὰ

IX.

Autumno in universum morbi acutissimi et maxime letales; ver autem saluberrimum et minime exitiale.

Quum anni tempestates consentaneum fervant totum temperamentum, ver quidem earum erit saluberrimum prout temperatum existit, morbos autem acutissimos atque letales pro tempestatum ratione autumnus advecturus est, quoniam ver quidem probe temperatum est, autumno vero hoc in primis inest mali, quod eodem die modo calorem, modo frigus proferat; deinde quod aestivam tempestatem excipiat, in qua plerisque humores quidem affati fuerunt, quibusdam vero etiam vires prostratae. At non solum hac ratione autumnus pravus est, verum etiam quod qui prius ad cutim humores movebantur atque perspiratu discutiebantur, per autumnum ab ambiētilis aëris frigore in altum propellantur coganturque. Atque haec omnibus hominibus sunt communia. Sed pravō victu utentibus

τὰς ὁπώρας, ὧν ἀφθόνως ἐμπιπλάμενοι κακοχυμίας πλη-
ροῦνται.

ῑ.

[99] Τὸ φθινόπωρον τοῖσι φθίνουσι κακόν.

Ἐμίσχεται μὲν καὶ ἄλλως τὸ φθινόπωρον ἐν τῇ πρό-
σθεν ἀφορισμῷ, νυνὶ δ' ὡς ἐξαιρέτως αὐτοὺς βλάπτει τοὺς
φθίνοντας αὐτοῖς μίμφεται. πότερον δὲ τοὺς φθόνον νο-
σοῦντας μόνους ὀνομάζει φθίνοντας, οἷς ἤλκωται δηλονότι
ὁ πνεύμων, ἢ πάντας τοὺς ὁπωσοῦν συνιηχομένους, οὐχ
οἷον τε ἀμφιβάλλειν. ὅτι δ' ἀμφοτέροις κακὸν τὸ φθινό-
πωρον εὐδὴλον, ἐπειδὴ ξηρόν τε ἴσται ἅμα καὶ ψυχρόν καὶ
ἀνώμαλον.

ια'.

Περὶ δὲ τῶν ὥριων, ἣν μὲν ὁ χειμὼν αὐχμηρὸς καὶ βό-
ρειος γένηται, τὸ δὲ ἱαρ ἱπομβρον καὶ νότιον, ἀνάγκη τοῦ

amplius accedunt autumnales fructus, quibus copiosius
impleti pravorum humorum copiam accumulanti.

X.

Autumnus tabidis malum.

Superiore quidem aphorismo alias autumnum, nunc
autem ut ipsis tabidis noxium rursus vituperat. Utrum
vero phthoe laborantes solos tabidos nominet, quibus ni-
mirum pulmo exulceratus est, an omnes quomodocunque
colliquefactos, conjicere non possumus. Autumnum autem
utrisque malum esse, quum simul liccus ac frigidus et in-
aequalis existat, apertum est.

XI.

*Inter anni tempestates, si hiems sicca quidem et aquilonia
fuerit; ver autem pluviosum et austrinum, febres acu-*

Ed. Chart. IX. [99.]

Ed. Bas. V. (254.)

θέρους πυρετούς ὀξείας καὶ ὀφθαλμίας καὶ δυσεντερίας
γίνεσθαι, μάλιστα δὲ τῇσι γυναίξιν καὶ ἀνδράσι τοῖσιν
ὕγρας ἔχουσι τὰς φύσεις.

Περὶ τῆς ἐν ταῖς ὥραις ἀλλοιωμένης ἐν τούτοις διδά-
σκει, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ χειμῶνος αὐχμηροῦ καὶ βορείου ποιη-
σάμενος, ἥρος δ' ἐπὶ ὀμβρου καὶ νοτίου. μετὰ μὲν οὖν αἱ
τοιαῦται μεταβολαί, παρὰ φύσιν δ' ὁμοῦ εἰσὶ· διὸ καὶ εἰς
τὸ θέρους εἰσεσθαι φησι νοσήματα, πυρετούς ὀξείας καὶ ὀφθαλ-
μίας καὶ δυσεντερίας. τὴν δ' αἰτίαν τοῦ πλεονάζειν ἐπὶ τῇ
προειρημένῃ καταστάσει τοιαῦτα νοσήματα δεῖληθαι αὐτὸς
ἐν τῇ περὶ ὑδάτων τόπων καὶ αἵρων. ἔχει δ' ἡ ῥῆσις
ᾧδε· ἦν δὲ ὁ μὲν χειμὼν αὐχμηρὸς καὶ βόρειος γίνηται,
τὸ δ' ἔαρ ἐπὶ ὀμβρον καὶ νότιον, ἀνάγκη τὸ θέρους πυρετῶ-
δεις εἶναι καὶ ὀφθαλμίας ἐγγίνεσθαι. ὅταν γὰρ τοῦ θέρους
ἐπιγίνεται, πνίγος ἐξαίφνης τῆς τε γῆς ὑγρᾶς οὕσης ὑπὸ
τῶν ὀμβρίων τῶν ἡριῶν καὶ ὑπὸ τοῦ νότιου, ἀνάγκη δι-
πλοῦν τὸ καῦμα εἶναι, ἀπὸ τε τῆς γῆς διαβρόχου οὕσης

*tas, lippitudines et dysenterias ad aestatem oboriri ne-
cesse est, praesertim vero mulieribus ac viris humidiores
natura praeditis.*

De tempestatum anni variatione ac mutatione agit
hic aphorismus, ab hieme quidem sicca et aquilonia et
vere pluvioso ac australi ducto exordio. Ejusmodi autem
mutationes quamquam parvae exsunt, sunt tamen prae-
ter naturam, quare et adventante aestate morbos fore
praedicit, febres acutas, ophthalmias, dysenterias. Cau-
sam vero qua post talem praedictum statum hujuscemodi
exuberent morbi, ipse explicuit in libro de aëre, locis
et aquis. Sic autem se habet textus: si hiems quidem
sicca et aquilonia, ver autem pluvium et austrinum fuerit,
aestatem febribus abundare et ophthalmias et dysenterias
oboriri necesse est. Quum enim vernis imbribus et austro
madefacta et humectata terra, aestatis derepente aestus
intervenerit, tum a terra permadefcente et calida, tum a

Ed. Chart. IX. [90. 100.]

Ed. Bas. V. (254.)

καὶ θερμῆς καὶ ὑπὸ τοῦ ἡλίου καλοντος, τῶν τε κοιλιῶν
[100] μὴ συνεστηκνῶν τοῖς ἀνθρώποις, μήτε τοῦ ἐγκε-
φαλοῦ ἀνεξηραμμένου. οὐ γὰρ οἶόν τε τοῦ ἥρος τοιοῦτον
εἶντος μὴ συνεστηκῆθαι τὸ σῶμα καὶ τὴν σάρκα, ὥστε τοὺς
πυρετοὺς συνεπιπίπτειν ὀξυιάτους τοῖσιν ἅπασι, μάλιστα δὲ
τοῖσι φλεγματίαισι. τὰς δὲ δυσεντερίδας εἰκὸς γενέσθαι τῇ-
σι γυναιξὶ καὶ τοῖσιν ἀνδράσι τοῖσιν ὑγροτέροισιν. ταῦτα
μὲν οἶν ὁ Ἰπποκράτης εἶρηκεν ἐν τῷ περὶ ὑδάτων καὶ τῶ-
πων καὶ αἵρων. ἡμεῖς δὲ ἐπὶ πλέον ἐξεργασάμεθα τὸν λό-
γον αὐτοῦ καὶ πρῶτόν γε διὰ τί μήτ' ἐν αὐτῷ τῷ χειμῶνι
μήτ' ἐν τῷ ἥρῳ κατὰ τὴν τοιαύτην κατάστασιν ἐπιδημῶν
φθοῖ νοσήματα. καίτοι γε ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἐπιδημιῶν
κατ' αὐτὴν τὴν βεβλαμμένην ὥραν, ἐν Κρανῶνι λίγων γενέ-
σθαι τοὺς ἀνθρακας. ἔχει δ' ἡ ῥῆσις οὕτως· ἀνθρακις ἐν
Κρανῶνι θερινοί, ὅτε ἐν καύμασιν ὑδατὶ λάβρω δὲ ὄλου.
ἐγίνοντο δὲ μᾶλλον τότε. δῆλον τοίνυν ἐξ ὧν εἶπε καὶ ἡ
αἰτία τοῦ κατὰ τὸ θέρος ἐν Κρανῶνι γενέσθαι τοὺς ἀν-
θρακας· οὐ γὰρ ἐπὶ βραχὺ μετίστη τῆς κατὰ φύσιν κρᾶ-

*sole adurente geminari ardorem necesse est, hominum pro-
pterea neque constantibus, sed potius laxatis ventribus,
neque resiccato cerebro. Neque enim fieri potest, quin
ubi ver ejusmodi praecessit, corpus et caro colliquefiant,
simulque tum omnibus acutissimae febres, tum maxime pi-
tuitosis eveniant. Mulieribus vero par est, dysenterias
faci et viris natura humidioribus. Haec in libro de aëre,
locis et aquis protulit Hippocrates. Nos vero latius ejus
orationem explanabimus, ac primo quidem quamobrem,
neque ipsa hieme, neque vere per ejusmodi statum mor-
bos vulgus adoriri dixerit, quamvis secundo epidemiorum
ipsa laesa tempestate Cranone carbunculos ortos fuisse
prodiderit. Sic autem se habet ejus dictio: Cranone an-
thraces aestivi; ubique per aestus imbre largo pluebat
iique austro magis fiebant. Patet igitur ex ejus dictis
etiam causa, cur Cranone per aestatem facti sint carbun-
culi. Non enim parum naturale temperamentum mutave-*

Ed. Chart. IX. [100.]

Ed. Basf. V. (254.)

σεως, ἀλλ' εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἤκον, ἐν ᾗ σήπεται φαιδρίως, ὅσα σήπισθαι φύσιν ἔχει· ἱκαναὶ μὲν γὰρ ὑγρότητες ἄμετροι γενηθεῖσαι σήπειν, ὥσπερ αὐτὸς ἐρεῖ. νοσήματα δὲ ἐν μὲν ταῖς ἐπομβρίαις ὡς τὰ πολλὰ γίνεται πυρετοὶ γε μακροὶ καὶ κοιλίης φύσεις καὶ σηπιδόνες, ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτῶν αἱ θερμότητες. ἐς ταυτὸν δ' ἀμφοῖν ἀφικομένων οὕτως ἰσχυρῶν τε καὶ ἀμέτρων ὡς ἐν Κρανῶνι. δευτέραν ὥραν οὐκ ἀναμένει τὸ σῶμα, φθάνον ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ μάλιστα βλάπτεσθαι. κατὰ δὲ τὸν αὐχμηρὸν καὶ βόρειον χειμῶνα λυπηθεῖη μὲν ἂν τι τὰ σώματα τοιοῦτον, οἷον αὐτὸς εἶπε· ἦν δὲ βόρειον ἢ, βῆχες, φάρυγγες, κοιλίαι σκληραὶ, δυσουρίαι φρικώδεις, ὀδύνηαι πλευρῶν, στηθίων· οὐ μὴν ἀξιόλογόν γε τὸ νόσημα συστήσεται. πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ αἱ ξηρότεραι τῶν καταστάσεων ὑγιεινότεραι. τὸ γὰρ ὕλον, φησὶν, οἱ αὐχοὶ τῶν ἐπομβρίων εἰσὶν ὑγιεινότεροι καὶ ἥτιον θανατωδεις. ὁ δὲ χειμῶν ὁ βόρειος καὶ αὐχμηρὸς λυπήσει μὲν ὀρθοσιάδην τοὺς ἀνθρώπους εἰς βῆχας

rat, sed ad talem statum pervenerat, per quem facile putrent quaecunque naturam putredini obnoxiam sortiuntur. Possunt enim humiditates praeter modum auctae putrefacere, quemadmodum ipse dicturus est. At morbi pluviosis temporibus plerumque fiunt, febres longae, alvi fluxus et putredines; sed iis ipsis etiamnum magis calores. Ambabus vero in idem concurrentibus et ut Cranone vehementibus ac immoderatis alteram tempestatem corpus non exspectat, quum in ipsa priore maxime laedi queat. Per hiemem vero siccam et aquiloniam corpora iis molestiis afficiuntur, quas ipse prius his verbis protulit: *At si aquilonia tempestas fuerit, tussis, faucium asperitates, alvi duras, dysuriae, horrores, laterum et pectoris dolores oboriuntur.* Non tamen morbus effatu dignus contrahetur; nam et alioqui sicciores tempestates sunt salubriores minusque letales: *in universum enim, dixit, sicciores tempestates pluviosis esse salubriores minusque letales.* Hiems itaque aquilonia et sicca homines quidem recta structura

Ed. Chart. IX. [100.]

Ed. Bas. V. (254. 255.)

τε καὶ γαστρός ἐποχὴν καὶ δυσουρίαν καὶ τὰς ὁδύνας τῶν
κατὰ τὸν θώρακα χωρίων· οὐ μὲν πυρετούς ἢ δυσεντερίδας
ἢ τοιοῦτόν τι ἐργάσεται. τί δὴ ποτ' οὖν οὐδὲ κατὰ τὸ
ἔαρ ἐπομβρόν τε καὶ τότιον γινόμενον ἐπιδημῇ^Α (255) σι-
νοσήματα; ὅτι προὔπηρχεν ὁ χειμὼν ἱκανῶς ψυχρὸς τε
καὶ ξηρὸς. εἰρήκει δ' αὐτὸς, οὐχ ἀπλῶς χρὴ σκοπεῖσθαι
τὰς ἐνιστάσεως κατωστάσεις, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ οἶων εἰς οἶα
εἰσιν αἱ μεταβολαὶ προσεπισκοπεῖσθαι. προεξηρασμένον
οὖν τὸ σῶμα κατὰ τὸν χειμῶνα γινόμενον αὐχμηρὸν καὶ
βόρειον, οὐ μόνον οὐδὲν πείσεται τοῖς ὁμοῖοις τοῖς ἡρινοῖς,
ἀλλὰ τι καὶ προσωφεληθῆσεται μέχρι τινὸς εἰς κατὰ φύσιν
ἐπανερχόμενον συμμετρίαν· εἰ δ' ὅλον τὸ ἔαρ ὑγρὸν γενηθῇ,
πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀχθήσεται τὸ σῶμα κατάστασιν τῆς
ἐμπροσθεν ὑπαρχούσης αὐτῷ τῆς ξηρᾶς, ὑπερβαῖνον τὴν ἐν
τῷ μέσῳ συμμετρίαν, ὥσθ' ἔτοιμον αὐτὸ πρὸς βλάβην δια-
δέξεται τὸ θέρους, εἰ τῆς γῆς ὑγρᾶς οὐσης, καὶ διὰ τοῦ-
το πνίγος ἐργαζομένης, ἅτε μήτε τῶν ἐτησίων ἤδη πνεῖν
δυναμένων. ὕστερον γὰρ ἐκείνοι καὶ μετὰ κύμα πεφύκα-

donatos, tuffibus, alvi retentione, dysuria partiumque
thoracicarum doloribus vexabit, non tamen febres aut
dysenterias aut quid ejusmodi effectura est. Sed cur ne
vere quidem pluvioso atque australi in vulgus morbi gra-
fiantur? Quia praecessit hiems vehementer frigida et sicca.
Ipse vero dixerat non simpliciter praesentes constitutiones
spectandas esse, sed etiam ex quibus in quas fiant muta-
tiones. Corpus itaque prius per hiemem siccam et aqui-
loniam relocatur, non modo nihil ex vernis imbribus
patiatur, sed nonnihil ad naturalem quadamtenus rediens
commoderationem juvabitur. Si vero totum ver humidum
fuerit ad contrariam priori, quae ipsi sicca erat, consti-
tutionem ducetur corpus, in medio positam symmetriam
excedens. Quare paratum ipsum ad laesionem aestas exci-
piet, terra adhuc humectata exsistente atque ob id suffo-
cantem aestum efficiente, etefis nimirum jam flare mi-
nime solitis. Nam ii postea et post canem pro consuetu-
dine flare incipiunt. Quare totum illud tempus medium

Ed. Chart. IX. [101.]

Ed. Bas. V. (255.)

[101] σεν ἄρχεσθαι, ὥστε ὁ μεταξὺ χρόνος ἅπας ἔξει τοὺς τε πυρετοὺς ὅξεϊς διὰ τε τὴν ὑγρότητα καὶ θερμότητα σηπομένων τῶν ἐν τῷ σώματι χυμῶν καὶ τὰς ὀφθαλμίας καὶ τὰς δυσεντερίας, κατὰ γε τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν δυναμέων βλάπτεσθαι μορίων. ἄλλα γὰρ ἄλλων μᾶλλον εὐπαθῇ τέ ἐστι καὶ δυσπαθῇ κατὰ τὰς κράσεις τῶν σωμάτων. αἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμιαί· σχεδὸν ἅπαντας ἐνοχλοῦσι πληρουμένης τῆς κεφαλῆς, πλὴν εἰ τινες ἰσχυροὶ πᾶν τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶεν. δυσεντερίαι δ', ὡς αὐτὸς εἶρηκε, τοῖς ὑγρὰς ἔχουσι τὰς φύσεις καὶ ταῖς γυναιξίν, ὑγρότεραι γὰρ εἰσιν αὐταὶ τῶν ἀνδρῶν. εἴπερ οὖν ὅλην τὴν κατὰστασιν ὡς σήπουσαν ἡμῶν τὰ σώματα μεμφόμεθα, πρόδηλον ὅτι μᾶλλον ἢ σήπεδὼν ἐν τοῖς ὑγροῖς ἔσται σώμασιν. αὐτὸ γὰρ δὴ τοῦτ' ἐστὶ τὸ σηπόμενον ἐν τοῖς σώμασιν ὑγρὸν, ὡς ὕλη τις ἐπὶ δυνάμει τῆς θερμότητος. ἢ δ' ὑγρότης ἢ τοῦ περιέχοντος· ὅτι κοιλίᾳ ξηραίνεσθαι τὴν ἐν τῷ σώματι περιουσίαν τῶν ὑγρῶν, κατὰ τοῦτο συντελεῖ τῇ σηπούσῃ δυνάμει. θαυμαστὸν οὖν οὐδὲν ἐν ταῖς τοιαύταις καταστά-

febres habebit acutas propter caliditatem et humiditatem humoribus in corpore putrescentibus; ophthalmias quoque et dysenterias pro partium facile laesionem admittentium aptitudine. Aliae namque aliis pro corporum temperamentis ad patiendum faciliores aut difficiliore sunt. Nam ophthalmiae prope omnes infestant repleto capite, nisi quibus oculi sunt praevalidi. Dysenteriae vero, ut ipse dixit, natura humida praeditos ac mulieres, hae siquidem viris sunt humidiores. Si igitur totam constitutionem tanquam nostra putrescentem corpora damnamus, constat putredinem humidis corporibus magis oborturam. Enimvero quod nostris in corporibus putrescit humidum, id ipsum tanquam materia quaedam est vi caloris parte. Ambientis vero humiditas quod humores in corpore redundantes desiccari prohibeat, propterea vim putresfacientem adjuvat. Itaque nihil mirum talibus con-

Ed. Chart. IX. [101.] Ed. Bas. V. (255.)
 σιαι μᾶλλον βλάπτεσθαι τὰς ὑγρότερας μέρης. διὰ τοῦτο
 καὶ τοὺς πυρετοὺς ἐφ' ἑαυτοῖς φλεγματώδεις μᾶλλον γίνεσθαι·
 καὶ γὰρ καὶ τοὺς ὑγροτέρους ἀναγκαῖον εἶναι. μειοῖσας
 μὲν οὖν ἐν τῷ σώματι τῆς ἀπειδόκους αἵ πυρετοὶ γίνονται,
 κινουμένης δὲ διὰ τῆς γαστρὸς πύλωσις, καὶ ταῦτ'
 ἔστιν οἱ δὲ ὅλον τοῦ θέρους, ἵαν μὴ μεταβολὴ τις περὶ
 κυρὸς ἐπιστολὴν γίνηται, περὶ ἧς αὐτὸς ἐν τῷ περὶ ὑδάτων
 καὶ τόπων καὶ αἶρων ἐφεξῆς τῇ γέγραμμένῃ μικρὸν ἐμπε-
 ρθεὶς ῥησιν διηλθεν, ἧς ἔστι τελευτή. τὰς δὲ δυσεντερίας
 εἰς γίνεσθαι ταῖς γυναιξὶ καὶ τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑγροτέ-
 ροις. τοῖς γὰρ συνάπτων ἐφεξῆς γράφει, καὶ ἦν μὲν ἐπι-
 γίνηται περὶ κυρὸς ἐπιστολὴν ὑδαρ καὶ χυμῶν, ἐκταῖται πνεύ-
 μουσι, ἔλπις παύεσθαι καὶ τὸ μετόπωρον εὐχετόν γενέσθαι·
 εἰ δὲ μὴ, κίνδυνος θανάτου γενέσθαι τοῖς παιδίοις καὶ ταῖς
 γυναιξὶ, ἥμισυ δὲ τοῖσι πρὸς βυτίοις, τοὺς δὲ πυρετο-
 νομίσους εἰς τεταρταῖον ἀποτελευτῆν καὶ αὐτὸν τεταρταῖον
 εἰς ὑδρωπα. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ὧν προσέθηκεν ἐν τῷ
 περὶ αἶρων καὶ τόπων καὶ ὑδάτων, ὅταν τὰ εἰς ἐκεῖνο τὸ

stitutionibus naturas humidiores magis laedi et propterea
 febres pituitosis magis oboriri; hi siquidem necessario sunt
 humidiores. Manente igitur putredine in corpore fiunt
 febres; si vero ea per alvum vacuetur, dysenteriae. At-
 que haec per totam aetatem aderunt, nisi circa canis
 ortum alia fiat mutatio, de qua ipse in libro de aëre,
 locis et aquis egit, post sententiam paulo ante deinceps
 scriptam, cuius haec fuit clausula. Dysenterias autem
 mulieribus par est accidere et viris humidioribus. His
 enim subsequenter textum connectens scribit: et quidem
 si circa canis ortum supervenerit aqua et hiberna tempe-
 raris et etesiae flaverint, spes est cessuros morbos et autum-
 num fore salubrem; alioqui mortis periculum pueris im-
 minet et mulieribus, minime vero senibus et ne qui evase-
 rint, in quartanam decendant et ipsa quartana in hydro-
 pem terminetur. Verum de iis quae adjecit in libro de
 aëre, locis et aquis, quum eum librum interpretabimur,

Ed. Chart. IX. [101.]

Ed. Basf. V. (255.)

βιβλίον ἐξηγησώμεθα, διασκευώμεθα, περὶ δὲ τῶν κατὰ τὸν προγεγραμμένον ἀφορισμὸν αὐτάρκως εἰρηται, πλὴν μιᾶς λέξεως τῆς ἐξ ἀνάγκης, ἣν οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς προσέθηκεν, ἀλλὰ καὶ τῷ περὶ ὑδάτων καὶ τόπων καὶ αἵρων ἐνδεικνύμενος ὅτι τῇ φύσει τοῦ πράγματος πιστευτικῶς, οὐ τηρήσει τιτὶ γράφει ταῦτα. ποσάνκις οὖν εἰκός ἐστιν ἰωρακίναί τοιαύτην αὐτὸν κατάστασιν ἢ ἐν πόσοις χωρίοις, ἀρὰ γε δις ἢ τρίς ἔσται ἢ τετρακίς, ἀλλ' οὐδ' εἰ πλεονάκις εἴπῃς, δυνατόν ἐστιν ἤδη εἰπεῖν ὅτι διὰ παντὸς οὕτως ἔσται, καθάπερ οὐδ' εἰ καταθαρκίμενους ὑπὸ φαρμάκου τινὸς ἰδὼς ἀνθρώπους σί ἢ ζ' δυνήσῃ διατεταγμένως εἰπεῖν, ὅτι πάντες οἱ μετὰ ταῦτα ἐξ ἀνάγκης καταθαρήσονται. δηλοῦν οὖν ἐστιν ὅτι τῇ φύσει τοῦ πράγματος ὁ Ἱπποκράτης ἐπόμενος οὐ τηρήσει τιτὶ προεγγραφέντων, ἀνάγκη τοῦ θέρους πυρετοῦς ὄξεις καὶ ὀφθαλμίας καὶ δυσεντερίας γίνεσθαι.

accuratius disceptabimus. De iis vero quae in praesenti aphorismo opponuntur, satis dictum est excepta dictione, *neceffe*, quam non solum in aphorismis apposuit, sed etiam in libro de aëre, locis et aquis, per eam indicans quod rei natura perfluasus, non aliqua observatione haec literis prodidit. Quoties igitur par esset ipsum vidisse talem constitutionem vel quot in locis, num bis terve quaterve? At neque si vicisse multoties dixerit, jam possumus ita semper fore pronunciare; quemadmodum neque si medicamento aliquo videris sex aut septem homines purgatos dicere certo poteris omnes posthac homines ex necessitate purgandos esse. Quare pro manifesto relinquitur, quod rei naturam Hippocrates, non aliquam observationem sequutus his verbis scripserit, necesse est aestate febres acutas et ophthalmias et dysenterias oboriri.

Ed. Chart. IX. [102.]

Ed. Bas. Vv. (265.)

ιβ.

[102.] Ἦν δὲ τότε ὁ χειμὼν καὶ ἐπομβριος καὶ εὐδίας
γίνεται, τὸ δὲ ἱερὸν αὐχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναί-
κες ἦσιν αἱ τόποι πρὸς τὸ ἦρ ἐκ πάσης παρασίσις ἐκ-
ταραίσκουσαι. καὶ δ' ἂν τέκωσιν, ἀκρατία καὶ νοσώδεα
τὰ παιδία τίκουσιν, ὥστε ἢ παρανίκα ἀπολλύσθαι ἢ
λεπτά καὶ νοσώδεα ζῆν ἴδοντα. τοῖσι δὲ ἄλλοις δυσεντε-
ρίαι καὶ ὀφθαλμῖαι ξηραὶ γίνονται, ταῖσι δὲ πρὸςβυτέραις
κατάρροις συντόμως ἀπολλύντες.

Ἐμπλὴν ἢ κρᾶσις ἔχει ταῖς κατὰ τὸν πρότερον ἀφω-
ρισμὸν εἰρημέναις αἰραις δύο πρὸς τὰς νῦν λεγομένας. οἷος
μὲν γὰρ πρότερος ὁ χειμὼν ἐν ἐκείνῳ, τοιοῦτον νῦν ἔστι
τὸ ἱερὸν, ὅποιον δὲ τὸ ἱερὸν ἐν ἐκείνῳ, τοιοῦτον νῦν ἔστιν ὁ
χειμὼν. ὅτε μὲν οὖν ἐπ' ἐκείνων οὐκ ἦν ἀναγκαστὴν ἐν τῇ
ἡρὶ νόσους ἐπιδημῆσαι σφοδράς αὐτάρκειαι δέλεχθη. νυνὶ δὲ
ὅτε τοῦ χειμῶνος μὲν ὑγροῦ καὶ θερμοῦ γινομένου, τοῦ δ'
ἡρος ξηροῦ καὶ ψυχροῦ, νοσεῖν ἀναγκαῖόν ἐστι τοὺς ἀν-

XII.

*At si australis hiems et pluviosa ac tepens fuerit; ver au-
tem ficcum et aquilonium; mulieres quidem quibus ad
ver partus imminet, ex quacunque causa abortiunt.
Quae vero pariunt, ita imbecillas ac morbosos infantes
edunt, ut aut quamprimum intereant aut tenues et
valetudinarii vivant. Ceteris autem mortalibus dysente-
riae et ophthalmiae aridae oriuntur; senioribus vero
catarrhi qui brevi necant.*

Duarum anni tempestatum superiore aphorismo pro-
ditarum temperatura ad eas quae nunc explicandae sunt
tempestates vice versa se habet. Qualis enim erat hiems
prius in illo, tale nunc ver est; quale vero erat in illo
ver, talis nunc existit hiems. Itaque in illis non fuisse
necessarium vere morbos vehementes grassari abunde di-
ctum est. Nunc autem quod hieme humida quidem et
calida existente, vere autem frigido et sicco necessarium

(Ed. Chart. IX. [102.]

[Ed. Bas. V. (255.)

θρῶπους ἐν αὐτῷ τῷ ἥρσι δεικνόν ἐστι. αἱ μὲν οὖν γυναικες αἰς ἂν ὁ τόκος ἢ πρὸς τὸ ἔαρ, ἐπὶ ταῖς τυχούσαις προβάσιν ἐκτεταταίνῃ. ὕγρα γὰρ τὰ σώματα καὶ μαλακά, ἄραια γήροισι κατὰ τὰν εὐδαιμονίαν, φασίως αἰς τὸ βάλος αἰετῶν διαδίδουσι τὴν ἐκ τοῦ περιέχοντος φύξιν, ὥσθ' ὅσα τῶν παιδῶν ἤδη πολυχρόνιον ἔθος ἔχουσιν αἰφροῦς αἰτίας. ταῦτα πληκτόμενα σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ κρύους ἐκπύουσι· ἀλλασταὶ τὰ μέν ἤδη νικρῶς, τὰ δ' ἀποθνήσκοντα κατ' αὐτὸν τὸν τόκον. ἃ δ' ἂν αὐτῶν ὀκνητὰ τεχνῶμεν εἰς τὸνναντίον ἐξαιφνίδιον οὐ φέροντα μεταβολήν, ἥτοι διὰ τήτους ἀποθνήσκει ἢ λεπτὰ καὶ πασσάδια γινόμενα μόλις διαζῇ. τῶν δ' ἄλλων τοῖς μὲν φλεγμῶσι καὶ τῆς γυναικὸς δυσαιετίας φασί γίνεσθαι, φλέγματος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἰς τὴν θαστέρα καταρρέοντος· εἰς γὰρ δὴνον τοῦτο πολὺ γενναῖον κατὰ τὴν εἰρημένην καταστάσιν· ἐν γὰρ τῷ χειμῶνι πληρωθείσης τῆς κεφαλῆς, ψυχθείσης δὲ ἁθρῶς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἡρος, ἐκείθεν φλεγματικὰ περιστάματα παύσει γεννῶν ὁ ἐγκέφαλος, ὅταν ψυχθεὶς ἀδυνατῇ κρατεῖν τῆς

lit ipso vere homines aegrotare demonstratum est. Mulieres itaque quibus partus ad verum sit, quacunque occasione abortiunt. Corpora liquidem per hiemem tepentem humida et mollia et rara facta introita facile ad intumescentiam usque sui partes ambientis aëris frigus admittunt, ut qui jam infantes diuturno tempore aëris temporis assueverunt, vehementer a frigore percussi, cum ratione liquidem prius, jam in utero mortui deprehendantur, illi vero mox in partu intereant. Qui vero ex ipsis vivi in lucem prodierint repentinam in contrarium mutationem non ferentes vel brevi post tempore moriuntur vel tenues ac morbofi facti vix in vita perdurant. Ceteris vero pituitosis ut mulieribus dysenterias ex pituita a capite in alvum defluente oboriri pronunciat. Hunc enim humorem par est dicto coeli statu copiosum procreari; per hiemem quidem capite repleto; per veris autem initia repente refrigerato; quandoquidem cerebrum pituitosa excrementa procreare consuevit, quum refrigeratum alimentum vin-

Ed. Chart. IXI [102. 103.]

Ed. Basf. V. (255. 256.)

προφῆς. ὑπάρχει δὲ καὶ τοῦτο τῇ τοῦ γλέγματος γενέσει, τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ ψύξεως ἰσχυρῶς γινόμενον ὅτε χύκεται, τὸ δ' ὑπὸ θερμότητος πληροῖσθαι τὴν κεφαλὴν [103.] ἀλυκόν, ὥστε γὰρ καὶ τὸ διὰ βραχείαν ψῶζειν ἢ τε βραχὺ γλυκύτετος ἔχει ἢ μηδεμίαν ἐναρχὴν ποιότητα. τὸ τοίνυν ἐπὶ τῇ προκειμένῃ καταστάσει γινόμενον γλέγμα διὰ τὴν ἐν τῷ χειμῶνι θερμότητα ἀλυκὸν ἵσται καὶ κατὰ ταῦτο μάλιστα γενήσεται δυσεντερίας, ὅταν ἐν (256.) χρόνῳ πλείονος θάνατον καὶ ἔξον κακώσῃ τὸ ἔντερον. αἶτε γὰρ διὰ τὴν γλυκρότητα κατὰ τὴν διεξοδὸν ἐν τοῖς ἐντέροις ἰσχυμένον καὶ βραδύνον, αἶτε τε ῥῆπτον αὐτὸ διὰ τὴν ποιότητα τὴν δυσεντερίαν ἐργάζεται. τοῖς μάλιστα φύσει θερμοῖς καὶ χολώδεσιν αὐτὸς φησὶν ὀφθαλμίας γίνεσθαι ξηρὰς. οὕτω δ' ἐνομάζει τὰς αὐτοῦ ρεύματος. εἰκὸς δὲ ἀπεῖναι τοῖς θερμοῖς καὶ ξηραῖς φύσει ἐν ξηρᾷ καὶ ψυχρᾷ καταστάσει διαδεξάμενη θερμὴν καὶ ἄρᾳν τοιαύτην γίνεσθαι τὰς ὀφθαλμίας. ἡ μὲν γὰρ κεφαλὴ πληροῦται πρόσθεν τῇ θερμῇ καὶ ὑγρῇ καταστάσει, τὸ δὲ κρῖνος ἐπιγινόμενον, ὥστε καὶ χεῖρ τις ἐξ-

cere ac coquere non potest. Id autem et pituitae generationi accedit, ut quae a vehementi frigiditate fit, arida evadat; quae vero a calore caput replente falsa, quemadmodum et quae ob exiguam fit frigiditatem vel paucam dulcedinem vel nullam manifestam qualitatem habeat. Quae igitur ob praesentem aëris statum pituita fuit propter hiemis calorem falsa erit, et hac ratione maxime dysenterias generabit, quum longiori tempore mordens et radens intestinum oblaeserit. Nam et quum propter lentorem in transitu intestinis haereat et immoretur, semperque sua qualitate ipsa jactet ne deterat, dysenteriam efficit. Naturæ vero calidis ac biliosis dicit ipse Hippocrates ophthalmias siccas accidere. Sic autem eas appellat quae citra fluxionem oboriuntur. Calidis siquidem ac siccis naturis sicco ac frigido statu calidum et humidum excipiente ophthalmias fieri rationi consentaneum est. Caput enim prius calido ac humido statu repletum est, frigus autem superveniens, velut manu quadam exterius

Ed. Chart. IX. [103.]

Ed. Basf. V. (256.)

θεν λαβοῦσα καὶ θλίψασα, καθάπερ τινὰ σπόγγον τὸν ἐγκέφαλον ἐκθλίβει τὴν κατ' αὐτὸν ὑγρότητα. φερομένη δ' αὐτῇ ἄλλοτε πρὸς ἄλλον τόπον τῶν εὐπαθεῖν πλεονα γεννᾷ τὰ νοσήματα. καὶ κατὰ τοῦτο καὶ ὀφθαλμίας συμβήσονται τοῖς ασθενέσι φύσει τοὺς ὀφθαλμούς. υπορρήσεται δὲ οὐδὲν αὐτῶν ἐκτός διὰ τὴν ὑγρότητα τοῦ περιέχοντος πυκνοῦντος τὴν ἐπιφάνειαν. ὅτι δ' αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης εἰς τὰςδε τὰς αἰτίας ἕκαστον τῶν εἰρημίων ἀναφέρει, δῆλον ἔξ ὧν ἔγραψεν ἐν τῷ περὶ ὑδάτων καὶ τόπων καὶ αἰρῶν κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν. τοῖσι μὲν οὖν φλεγματικοῖσι τὰς δυσεντερίας εἰκὸς γίνεσθαι καὶ τῇσι γυναιξί, φλέγματος ἐπι-καταρρέοντος ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου διὰ τὴν ὑγρότητα τῆς φύσεως, τοῖσι δὲ χολώδεσιν ὀφθαλμίας ξηρὰς διὰ τὴν θερμότητα καὶ ξηρότητα τῆς σαρκός. τὸ δ' ἐπὶ τῇ τελειῇ τοῦ ἀφορισμοῦ γεγραμμένον· τοῖσι δὲ πρεσβυτέροισι κατάρρῃαι συντόμως ἀπολλύντες, κατὰ τήνδε τὴν λέξιν αὐτὸς ἔγραψεν ἐν τῷ περὶ ὑδάτων καὶ τόπων καὶ αἰρῶν· τοῖσι δ' ἄγαν πρεσβυτέροισι κατάρρῃους διὰ τὴν ἀραιότητα καὶ τὴν ἐκτε-

apprehenso ac compresso, ut spongia quadam cerebro contentam humiditatem exprimit. Haec vero delata alias ad alium locum injuriae excipiendae opportunum complures morbos procreat; et quibus oculi natura sunt imbecilles, iis ophthalmiae oboriuntur. Nihil autem foras ex ipsis effluet propter ambientis aëris frigus superficiem densantis. Quod vero ipse Hippocrates ad causas singula quae diximus referat, liquet ex iis quae libro de aëre, locis et aquis his verbis prodidit. Pituitosis itaque et mulieribus par est dysenterias oboriri propter naturae humiditatem, pituita a cerebro, biliosis autem siccae ophthalmias, carnis caliditatem ac siccitatem. Quod vero in aphorismi fine scriptum est: *senibus vero catarrhi qui brevi enecant*, ipse in libro de aëre, locis et aquis his verbis scripsit: Valde autem senibus tales propter venarum raritatem et extenuationem catarrhi fiunt, ita ut

Ed. Chart. IX. [183.]

Ed. Basf. V. (250.)

ξιν τῶν γλεβῶν, ὥστε ἔξαπίνης ἀπόλλυσθαι, τοὺς δὲ παρα-
πληγας γίνεσθαι τὰ δεξιὰ ἢ τὰ ἀριστερά. διὰ τούτων ἐμ-
κιν ὁ Ἱπποκράτης οἱ τοὺς πᾶν συνήθεις λεγομένους κα-
τάρρους δηλοῦν, τοὺς ἐκ τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν πνεύμονα διὰ
τῆς τραχείας ἀρτηρίας γιγνομένους, ἀλλὰ πάντα καταφιρό-
μενα φεύματα διὰ τῶν γλεβῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἰς τὰ κά-
τω μόρια. διὸ καὶ τὸ συντόμως ἀπολλύντες καλῶς δοκεῖ
προσμεῖσθαι, διότι ταχέειαν τὴν κρίσιν οὗτοι ποιοῦνται τῶν
ἄλλων χρονιζόντων. ἔνιοι δὲ τῶν ἐξηγητῶν κατάρρους ἀκού-
σαντες τοὺς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν πνεύμονα γιγνομέ-
νους διὰ φάρυγγος καὶ ἀρτηρίας, μετὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς
οὐ γράφουσι τὴν λέξιν. κατάρρους γίνεσθαι τοῖς πρεσβυ-
τέροις, οὐ συντόμως ἀπολλύντας, εἰκότως φάσκοντες. οὐ
γὰρ πίπτει τὰ ψυχρὰ τῶν φευμάτων αὐτοῖς διὰ τὴν ἡλι-
κίαν. ἐν τισι δὲ τῶν ἀντιγράφων γέγραπται συντόμως ἀπολ-
λύντες, ἅπειδὴ καὶ τῷ περὶ ὕδατον καὶ τόπων καὶ αἰθρῶν
αὐτὸς εἶπεν, ὥστε ἔξαπίνης ἀπόλλυσθαι.

derepente nonnulli intereant; quibusdam vero pars dextra
sinistrave resoluta stupeat. His verbis Hippocrates non
illos valde consuetos catarrhos appellatos, qui ex capite
per asperam arteriam ad pulmonem fiunt, sed eas fluxio-
nes omnes, quae a capite per venas in partes inferiores
feruntur. Quare illud, *brevi enecant*, belle adjectum vi-
detur, quia hae fluxiones cita crisi terminantur, quum
alii catarrhi diutius perdurent. Nonnulli tamen interpre-
tes per eos catarrhos defluxiones quae a capite per fau-
ces et arterias in pulmones fiunt, cum negatione non
hanc orationem scribentes: *senibus vero catarrhi qui
brevi non enecant*, decenter loquuntur. Non enim ipsis
ob aetatem frigidae fluxiones coquuntur, verum in qui-
busdam exemplaribus scriptum est: *brevi enecant*, quando-
quidem et in libro de aëre, locis et aquis ipse inquit:
ut repente ex iis nonnulli intereant.

[104.] Ἦν δὲ τὸ θέρος αὐχμηρὸν καὶ βόρειον γίγνεται τὸ δὲ φθινόπωρον ἐπὶ μύρον καὶ νότιον, κεκαλυγίας ἰσχυραὶ ἐς τὸν χειμῶνα γίνονται καὶ βῆχες καὶ βράγχες καὶ κορυφαί, ἐνίοισι δὲ καὶ φθίσεις.

Τὴν αὐτὴν κρῦσιν ἀνατίθεικε νῦν θίρει καὶ φθινόπωρον, τὴν μικρὸν ἐμπροσθεν εἰρημένην περὶ τοῦ χειμῶνος καὶ ἥρος ἥτινα ἔλεγεν· ἦν μὲν ὁ χειμὼν αὐχμηρὸς καὶ βόρειος γίγνεται, τὸ δ' ἔαρ ἐπὶ μύρον καὶ νότιον. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἐπὶ ταύτῃ τῇ καταστάσει τοῦ θέρους ἔφησε τοὺς πυρετοὺς ὄξεις, ὀφθαλμίας καὶ δυσεντερίας γίνεσθαι. νυνὶ δὲ ἐν τῷ χειμῶνι κεκαλυγίας καὶ βῆχας καὶ βράγχας καὶ κορυφὰς προσέγραψε· δὲ οὗτε ἐκεῖ τὴν τοῦ θέρους κατάστασιν, οὗτε ἐνταῦθα τὴν τοῦ χειμῶνος οἷς ἐν τῇ κατὰ γένει ἀξίων φυλάττεσθαι κράσει τὰς ὥρας ἀμφοτέρως. ἐὰν γὰρ εἴη κατὰ ταύτας ἑτέρα τις γίγνεται δυσκρασία τοῦ περιέχοντος,

XIII.

Si vero aestas sicca et aquilonia; autumnus vero pluviosus ac austrinus fuerit, capitis dolores ad hiemem et tussis et rauedines, nonnullis etiam et tabes oriuntur.

Eandem temperaturam aestati et autumnus attribuit, quam paulo ante tum de vere, tum de hieme pronunciatum erat, ita loquutus: Si hiems sicca et aquilonia fuerit, ver pluviosum et australe. Verum ibi quidem ob hunc statum aestate dixit febres acutas, ophthalmias et dysenterias oboriri. Nunc vero per hiemem capitis dolores, tussis, rauedines atque gravedines. Sed neque illic aestivam constitutionem, neque hic hibernam adscripsit, ut qui in naturali temperatione utrasque anni tempestates servare velit. Nam si etiamnum his diversa quaedam accesserit aëris ambientis intemperies, praedictis quoque morbis

Ed. Chart. IX. [104.]

Ed. Raf. V. (256.)

ἴσται τε καὶ δεῖ ἐκείνην ἔτιρον ἐπὶ τοῖς εἰρημίνουσιν νόσημασι
τῆς δοσκαρσίας οὐκ εἶδεν· ἀλλ' ἐπὶ μὲν ἐκείνης τῆς καταστά-
σεως, ἐν ᾗ τὸν χειμῶνα φησιν αὐχμηρὸν καὶ βόρειον γενέ-
σθαι, τὸ δ' ἔαρ ἐπομβρὸν καὶ νότιον αὐτὸς ἐγραψε τὰς
αἰτίας τῶν εἰρημίνων νόσημάτων ἐν τῷ θέρει γενέσθαι, ἐν
τῷ περὶ αἵρων καὶ τόπων καὶ ὑδάτων βιβλίῳ. ἐπὶ δὲ τῆς
νῦν προκτιμένης οὐδὲν εἶπεν ἐν ἐκείνῳ. μετὰ γὰρ τὰς δύο
τὰς προγεγραμμένας καταστάσεις μίαν μὲν ἐν ᾗ τὸν χει-
μῶνα βόρειόν τε ἅμα καὶ αὐχμηρὸν ἄξιον γενέσθαι, τὸ δ'
ἔαρ ἐπομβρὸν καὶ νότιον, ἑτέραν δὲ ἐν ᾗ τοῦναντίον ἐπομ-
βρον μὲν καὶ νότιον τὸν χειμῶνα, τὸ δ' ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ
βόρειον. τὴν δ' ἐπεξῆς αὐταῖς τῇδε τρίτῃ οὖσαν τροπῇ,
ὑπὲρ ἧς ὁ ἐνιστηκὼς λόγος, οὐκ εἰ προσέγραψεν, ἀλλὰ ἀντι-
ταύτης ἑτέραν τοιαύτην. ἣν δὲ τὸ θέρος αὐχμηρὸν κατ'
βόρειον γένηται καὶ φθινόπωρον ὡσαύτως, ἀνάγκη τὸν χει-
μῶνα νοτιεὸν εἶναι· εἴτ' ἐπεξῆς ἄλλας τινὰς οὐδὲ ἐκείνας
ὡσαύτως τῇ νῦν προκτιμένη. περὶ μὲν οὖν ἐκείνων, ὅταν
εἰς αὐτὰ ἐξηγησώμεθα, τὸν λόγον ποιησώμεθα. νυνὶ δὲ περὶ

propter illam quiddam aliud intemperiei proprium acci-
det. Verum in eo coeli statu quo dixit hiemem fieri sic-
cam et aquiloniam, ver pluvium et austrinum, ipse mor-
borum, qui per aestatem oboriuntur causas scriptis pro-
didit libro de aëre, locis et aquis; in quo de praesenti
statu nihil protulit. Nam post duos ante scriptos status,
unum quidem quo hiemem borealem simul et siccam, ver
pluvium et australe esse statuit; alterum vero in quo
contrarium, pluviosam et australem hiemem, ver autem
siccam et aquilonium. Hunc illis consequenter tertium
statum mutatum, de quo praesens agit aphorismus, non
etiam adscripsit, sed hujus loco alterum qui talis est; si
vero aestas pluviosa fuerit australis et autumnus similiter,
morbis hiemem scateri necesse est. Deinde per ordinem
quosdam alios scripsit status neque eos praesenti similiter.
De illis quidem, quum in eum librum commentabimur,
verba facturi sumus. Nunc vero de eo statu ab ipso in

Ed. Chart. IX. [104. 105.]

Ed. Baf. V. (256.)

τῆς ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς εἰρημένης ὑπ' αὐτοῦ λέγωμεν, ἀρχὴν τῷ λόγῳ τὴν αὐτὴν θέμενοι τὴν μικρὴν πρόσθεν εἰρημένην, φυλάττειν γὰρ εἰκὸς ἐστὶν αὐτὸν ὁμοίον τῷ κατὰ φύσιν τὸν χειμῶνα, τοὔτεστιν ὑγρὸν τε καὶ ψυχρὸν [105] εἰς ὅσον αὐτῶν ἑκάτερον πρέπει τοῖς εὐκρατοῖς τῆς οἰκουμένης χωρίοις, ὑπὲρ ὧν ποιῖται τὸν λόγον, ὧν ὀλίγον ὑστερον ὀνομαστὶ μνημονεύσω, φυλάξαντός τε τὴν ἑαυτοῦ κρασίαν τοῦ χειμῶνος αἰδέν ἐν αὐτῇ συστήσεται ἰσχυρὸν νόσημα, κεφαλαλγίας δὲ μόνον καὶ βῆχας καὶ βράγχοι καὶ κόρυζαι, πεπληρωμένης τῆς κεφαλῆς συμπτώματα. εἰ μὲν αὖν, ὡς καὶ πρόσθεν ἔφην, ἀμφοτέραις ταῖς ὥραις, τῇ θερινῇ καὶ τῇ φθινοπωρινῇ, τοὺς νοτίους ὄμβρους γενέσθαι συνίβη, τάχα μὲν ἂν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ θέρος. εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ πάντως γε κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐπεδήμησεν ἂν οἰκίᾳ νοσήματα καταστάσεις ὑγρᾶς καὶ νοτίου. νῦν ἐπειδὴ τὸ θέρος αὐχμηρὸν τε καὶ βόρειον ὑπέθετο προγεγονέναι, τὸ δὲ φθινόπωρον ὑγρὸν τε καὶ νότιον, εὐλογον οὐ μόνον αὐτίκα παθεῖν οὐκ ἄρξασθαι τινος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀμετροτέρας ἐν

aphorismis edito agamus eodem orationis facto exordio, quod paulo ante pronuntiavimus. Etenim par est Hippocratem ipsam hiemem ei quae secundum naturam est similem fervare, hoc est frigidam atque humidam, quatenus haec utraque qualitas temperatis orbis terrarum regionibus convenit, de quibus et ipse loquitur et quorum paulo post nominatim mentionem faciemus. Servante itaque suum temperamentum hieme, nullus vehemens in ea morbus constituetur, sed tantum cephalalgiae, tussis, raudines et gravedines, repleti capitis symptomata. Si igitur, ut et prius diximus, in utraque anni tempestate tum aestiva, tum autumnali pluvias australes fieri contigerit, fortassis etiam in ipsa aestate, sin minus, autumno certe morbi statim humidi et australis proprii et familiares in vulgus grassabuntur. Nunc vero quum aestatem siccam et aquiloniam praecessisse supposuit, autumnum autem humidum et austrinum sequutum fuisse, rationi consentaneum est non solum protinus neminem aegrotare coepisse, ve-

Ed. Chart. IX. [105.]

Ed. Basf. V. (256. 257.)

τῷ θέρει ξηρότητας ἰσχυρὰ ἔχειν οὐ μικρὸν τὴν ἐν τῷ φθι-
νοπώρῳ κατάστασιν ὑγρὰν γενεμένην. ἐπεὶ δ' ὅλον τὸ φθι-
νοπώρῳ ἡκολούθησε τοιοῦτον, ἀναγκαῖον ἔσται τοῖς ὑγρο-
τέραν ἔχουσι τὴν φύσιν ἰσχυρώτερον τοῦ μετρίου πληρωθεί-
σης τῆς κεφαλῆς ἀπαντῆσαι κατὰ τὸν χειμῶνα τὰ προει-
ρημένα νοσήματα, τοῖσι δ' αὐτῶν δηλονότι καὶ φθίσιν,
οἷοι πρὸς τὸ πάθος ἐπιτεθείως εἶχον, οἳ τε κατὰ τὸν φθι-
νορα στενοὶ καὶ οἷς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἰς πνεύμονα κατα-
φέρεται. ῥῆγμα τοῖσι τοῖς οὖν ἰσχυρὰ φθίσιν, τοῖς δ' ἄλ-
λοις οὐδὲν μὲν ἰσχυρὰν νόσημα, τὰ δὲ περὶ τὰς βῆχας
καὶ τοὺς βράγχους, ὅσα τ' ἄλλα γεννᾶται συμπτώματα τοιαῦ-
τα τῆς χειμερινῆς ἡμέρας, πεπληρωμένης ὑπὸ τῶν ὑγίων
ὄμβρων κεφαλῆς διαδεξαμένης, εἰς ἐπ' ἐνίων μὲν αὐτὸ
(257) δὴ τοῦτο μόνον ἐργασαμένης, ὡς ἐν τῇ κεφαλῇ δια-
μένον τὸ περιστῶν, ἀλγήμενον αἰτίον αὐτῇ γίνεσθαι. δια-
φορεῖ γὰρ οὐδὲν πλῆθος οὐδὲ καθ' ἐν μόριον ὁ χειμῶν.
ἐπ' ἐνίων δὲ συνῆχθείσης ἐπὶ πλέον καὶ οἰστέι πληρωθείσης
τῆς κεφαλῆς, ἐκθλασθῆμενον τὸ περιστῶν εἰς τὰ κάτω τῆς

rem etiam immoderationis per mellatē siccitatis habere
remedium non parvum factam autumno humidam con-
sultationem. Quia vero totus autumnus talis est subsequen-
tus, proindeque humidiores naturam fortitis immoderatus
repletum solt caput, praedictos morbos hieme obvenire
necesse est; ut et quibusdam eorum tabem, huic nimirum
affectui natura obnoxiiis, quales sunt tum qui angusto sunt
pectore tum quibus a capite in pulmonem fluxio deser-
tur. His igitur phthifēs accident, setenis vero nullus
quidem vehemens morbus, sed tussēs, rancedines et alia
hujusmodi symptomata oborientur, quae hiemali tempore
capita austrinis pluviis prius repleta excipiente atque situ
in nonnullis quidem hoc solum efficiente, quod in capite
immoratur excrementum, id ipsi doloris esse causam. Nul-
lam liquidem plenitudinem ulla in corporis parte hieme
discutit. In quibusdam vero coacto amplius et veluti
compresso capite expressum excrementum in partes capite

Ed. Chart. IX. [105. 106.]

Ed. Basf. V. (257.)

κεφαλῆς εἶναι χωρὶς. τοῦτο μὲν οὖν οἶον καθαροῖς ἐστὶ καὶ κένωσις τῆς κεφαλῆς. ἐφ' ᾧ δὲ διὰ τὸ βαρυνθῆναι τῇ πλήθει προκαμουσα τὸ τοῦ χειμῶνος οὐκ ἦντο κρύος, ἐπὶ τούτων ψυχθεῖσα κατὰ δυσκρασίαν ἤδη μειζόνων ρευμάτων αἰτία τοῖς κάτω μέρεσιν ταυτῆς γίνεται.

ιδ'.

[106] Ἦν δὲ βόρειον ἢ καὶ ἀνδρῶν, τοῖσι μὲν ὑγροῖσιν ἰούσι τὰς φύσεις καὶ τῆσι γυναιξὶ ξύμφορον, τοῖσι δὲ λοιποῖσιν ὀφθαλμῖαι ἔσονται ξηραὶ καὶ πυρετοὶ ὀξείας καὶ κόρυζαι χρόνιαι, ἐνίοισι δὲ καὶ μελαγχολίαι.

Οὗτος ὁ λόγος ὁ νῦν εἰρημένος εὐδηλον ὡς οὐκ ἐστὶ τέλειος ἀφορισμὸς, ἀλλ' ἐνὸς ἀφορισμοῦ μέρος δεύτερον, οὗ τὸ πρότερον μέρος ἄρτι πεπαύμεθα διεξερχόμενοι. μενούσης γὰρ κοινῆς τῆς κατὰ τὸ θέρος ὑποθέσεως ἀμφοτέρως

inferiores descendit. Hoc itaque velut purgatio quaedam capitis est et vacuatio. Quibus vero plenitudine gravatum caput prius laboravit, nec hiemis frigus ferre potuit; in his jam per intemperiem refrigeratum, majorum inferioribus sibi partibus fluxionum causa existit.

XIV.

Si vero autumnus aquilonius et pluviarum expers fuerit, hominibus natura humidis et mulieribus confert; reliquis autem ophthalmiae erunt aridae et febres tum acutae tum diuturnae, atque nonnullis melancholiae.

Patet hanc orationem nunc pronunciatam integrum aphorismum non esse, sed unius aphorismi partem alteram, cujus priorem partem nuper explicare destitimus. Nam manente communi ea, quae aestatis est, utrique ora-

Ed. Chart. IX. [106.]

Ed. Bas. V. (257.)

τοῖς λόγοις, ὁ μὲν πρότερος ἐπαμβρῶν καὶ νότιον ἐκ αὐτῇ
προϋποτίθεται τὸ φθινόπωρον, ὁ δὲ δεύτερος ὁ νῦν ἐνι-
σφαιρῶς ἀνδροῦ καὶ βάρειον. ὅτι δ' οὐδὲν διαφέρει ξηρὸν ἢ
ἀνχηρὸν ἢ ἀνδρῶν εἰπεῖν προδῆλαν παντί. γενομένων οὖν
ἀρροτέρων τῶν ψυχῶν ἀνχηρῶν τε καὶ ξηρῶν, αἱ μὲν ὑγραὶ φύ-
σεις οὐ μόνον οὐδὲν βλαβήσονται πρὸς τῆς τοιαύτης κατα-
στάσεως, ἀλλὰ καὶ ὠφέλειά τις ἐν αὐταῖς γενήσεται. τὴν
δ' αἰτίαν αὐτὸς εἶπεν ἐν τῷ περὶ ὑδάτων καὶ τόπων καὶ
ἀέρων οὕτω γράψας· τοῖσι δὲ φλεγματίζοι ταῦτα πάντα
ἀρρογὰ ἔστιν· ἀναξηραίνονται γὰρ καὶ εἰς τὸν χειμῶνα
ἀκικνύνονται οὐ πλαδῶντες, ἀλλ' ἀκξεραμμένοι. τοῖσι δὲ
λοιποῖσιν, ὅσοι μὴ τοιοῦτοι, ξηραὶ μὲν ὀφθαλμῖαι, πυρετοὶ
δὲ ὅξεις ἐπονται καὶ κόρυζαι, τισὶ δ' αἰτῶν καὶ μεταγχο-
λίας. τὴν δ' αἰτίαν τῆς τούτων γενέσεως αὐτὸς εἶπεν ἐν
τῷ προεγγραμμένῳ βιβλίῳ διὰ τῆσδε τῆς λέξεως· τοῖσι δὲ
χολαῖσιν τοῦτο πολεμικώτατον γίνεται, λίαν γὰρ ἀναξηρα-
νεται καὶ ὀφθαλμῖαι τούτοις ἐπιγίνονται ξηραὶ καὶ πυρε-
τοὶ ὅξεις καὶ πολυχρόνιοι, ἐνίοισι δὲ καὶ μεταγχολίας· εἴτα

tioni suppositione: prior quidem autumnum illic pluvium
et australem praesupponit, posterior vero, quae nunc in-
stat siccum et aquilonium. Quod vero nihil differat sic-
cum aut squalentem, pluviarum expertem aut inaquosum
proferre, cuique manifestum est. Ambabus ergo anni
tempestatibus et squalidis et siccis effectis, humidae qui-
dem naturae non modo nihil offenduntur ab ejusmodi
constitutione, sed potius aliquam utilitatem capient. Cau-
sam vero ipse dixit libro de aëre, locis et aquis, sic
scribens: Pituitosis vero haec omnia sunt auxilia. De-
siccantur enim atque ad hiemem minime humecti, sed ex-
siccati perveniunt. Reliquos vero minime tales, ophthal-
miae siccae, febres acutae atque gravedines et eorum non-
nullos melancholiae comitantur. Horum generationis cau-
sam ipse praedicto libro his verbis explicat. Biliosis vero
haec tempestas est inimicissima: admodum enim exsiccantur,
his siccae ophthalmiae succedunt et febres tum acutae tum
diuturnae, quibusdam etiam melancholiae. Deinde cau-

Ed. Chart. IX. [106. 107.]

Ed. Bas. V. (257.)

ἐπιφύρων φησὶ, τῆς γὰρ χολῆς τὸ μὲν ὑγρότατον καὶ ὑδα-
ρστάτον ἀποξηραίνεται καὶ ἀναλίσκεται, τὸ δὲ παχύτα-
τον καὶ ὀρεϊνύτατον λείπεται, καὶ τοῦ αἵματος κατὰ τὸν
αὐτὸν λόγον, ἀφ' ὧν ταῦτα τὰ νοσήματα αὐτοῖς γίνονται.
ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν εἰς τὰς προκειμένας καταστάσεις αὐ-
τάρκως εἰρήθη. διὰ τί δὲ μόνον τούτων τῶν καταστάσεων
ἐμνημόνευσεν ὁ Ἱπποκράτης, οὐσῶν γε ἄλλων πολλῶν, οὐκ
ἔχω φάσθαι δηλώσαι δὲ μᾶλλον βούλομαι τὴν μέθοδον, ἣ
τις ἂν χρώμενος, συμπλέκει πάσας τὰς καταστάσεις, οὔσαν
τοιαύτην. ἀρξασθαι μὲν οὖν ἀναγκαῖόν ἐστιν οἷς ἀπὸ στοι-
χείων, τῶν ἀπλῶν δυσκρασιῶν τοῦ περιέχοντός ἡμᾶς αἵρος.
διελεγόμενον δὲ αὐτὰς εἰς τε τὰς πᾶν μικρὰς καὶ εἰς τὰς
πᾶν σφοδρὰς καὶ εἰς τὰς [107] καὶ μετὰ ταῦτα εἰπεῖν
περὶ ἐκάστης τῶν εἰρημένων δυσκρασιῶν, ἐν ἐκάστη τῶν
ὥρων γενομένης, τίνα γεννήσει νοσήματα καθ' ἐκάστην φύ-
σιν, εἰθ' ἐξῆς συμπλέκειν ἀλλήλαις δυοῖν ὥρων δυσκρασίαν,
ὥς νῦν Ἱπποκράτης ἐπεχειρήσει. διελθόντας δὲ καὶ ταύτας
ἀπάσας ἐπεξῆς τὰς τῶν τριῶν ὥρων δυσκρασίας συμ-

lam his verbis affert: *Bilis enim pars humidissima atque
aquosissima exsiccatur atque absumitur; crassissima vero
et acerrima relinquitur; pars quoque sanguinis eadem ra-
tione, ex quibus hi morbi ipsis contingunt.* Haec itaque
a nobis in propositas constitutiones satis explicata sunt.
Cur vero de his solis constitutionibus mentionem fecerit
Hippocrates, quum et aliae sint multae, non habeo di-
cere. Malo autem declarare methodum, qua quis utens
omnes constitutiones complecteretur, quae talis est. Pri-
mum igitur a simplicibus ambientis nos aëris intempe-
stibus tanquam ab elementis exordiri necessarium est;
deinde ipsas in minimas, maximas ac medias dividere;
postea sic praedictarum intemperatum unaquaque singulis
in temporibus oborta dicere, quos morbos pro cuiusque
naturae ratione sit procreatura, atque deinceps duorum
temporum intemperies sibi invicem complicare, quemad-
modum nunc aggressus est Hippocrates. His vero com-
memoratis omnibus, trium deinceps temporum, deinde

Ed. Chart. IX. [106.]

Ed. Bas. V. (257.)

πλεῖσαι πάσας, πύμας, εἰθ' ἔξῃς τὰς τῶν τεσσάρων, οὕτως γὰρ ἂν ἡ γυμνασία γένοιτο τελεία. ταυτὶ μὲν οὖν ἴσως ποτὲ καὶ ἡμῖς, σχολῆς ἰὺν ἐμπλασθήμεθα πλείονος, ἰδίᾳ γράφομεν. ἐν τῇ παρόντι δ' ἀρκείτω μόνον τοῦτο εἰρημέ-
ρον ὡς ὀλίγας πᾶν συμπλοκάς θυμαρασιῶν ἔγραψεν ὁ Ἱπ-
ποκράτης, ὡς παράδειγμα δοκεῖ εἶναι μᾶλλον αὐτὰς, ἢ το
μέρος ἀξιόλογον ὄλης τῆς περὶ ταῦτα διδασκαλίας. ἔρομεν
δ' ἐπὶ πλείον ὑπὲρ αὐτῶν, ἐπειδὴν ἐξηγησάμεθα τό τε περὶ
τῶν ὑδάτων καὶ αἵρων καὶ τόπων σύγγραμμα καὶ τὸ πρῶ-
τον τῶν ἐπιδημιῶν, ὃ δὲ ὑπεσχόμεν ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐρῶν
ἤδη προγράψας ἐπ' αὐτῇ καταπαύσω τὸν λόγον. ἀκούειν
γὰρ ἡμᾶς χρὴ τῶν καταστάσεων ἀπασῶν ὧν ἔγραψεν ὁ
Ἱπποκράτης ἐν τοῖς ἐνθάτοις χωρίοις τῆς οἰκουμένης γε-
νομένων, ἐξηρημένων τοῦ λόγου τῆς μὲν Θράκης ἕσα αἷς
θαλάττης ἀποκωχόμεν, ὑγρὰ γὰρ ταῦτα καὶ ψυχρὰ ἡ-
ραιτέρῳ τοῦ μετρίου, καθάπερ τὰ κατ' Αἰγυπτίον τε καὶ
Λιβύην θερμὰ καὶ ξηρὰ, πλὴν κακτωῖα τῶν ἐπὶ τῇ θα-
λάττῃ κειμένων. ἐν γὰρ τοῖς ψυχροῖς χωρίοις ἥποια τὰ

quatuor intemperies copulandae sunt: sic enim perfecta
exadet exercitatio. Haec igitur et nos fortassis aliquando,
si plus otii nacti fuerimus, seorsum scribemus. Sufficiat
hactenus in praesentia hoc solum dixisse, paucas admodum
intempestatum complexiones Hippocratem ita scripsisse, ut
haec potius quoddam exemplum esse videantur quam pars
aliqua essatu digna totius circa talia disciplinae. Dicemus
autem plenius de ipsis, quum liberum de aëre, locis et
aquis, et epidemiorum primum interpretabimur. Jam vero
quod paulo ante sum me dicturum pollicitus, eo ad-
scripto, in ipso finem orationis sum positurus. Intelligere
namque nos oportet omnes, de quibus scripsit Hippocra-
tes, constitutiones in temperatis mundi regionibus fuisse,
exceptis Thraciae locis a mari remotioribus. Haec enim
supra modum sunt humida et frigida; quemadmodum tum
Aegyptus tum Libya regiones calidiores ac sicciorem, ex-
ceptis earum tractibus illic mari adjacentibus. Frigidis

Ed. Chert. IX. [107.]

Ed. Bas. V. (257.)

κατὰ τὴν Θράκην ἐστὶ καὶ Πόντον, ἐπειδὴ ταπεινὰ τὰ πρὸς τῇ θαλάττῃ, διὰ τοῦτ' ἔσται θερμότερα ταῖς κρᾶσεσιν. ἐν δὲ ταῖς θερμαῖς ὅποια τὰ κατ' Αἴγυπτον τε καὶ Λιβύην, ἐπειδὴ τοῦ θέρους ἀναψύχεται τοῖς ἀρκτικοῖς ἀνέμοις, διὰ τοῦτ' ἔστιν ἥτιον θερμὰ τῶν ἀποκεχωρηκότων εἰς μεσόγειον. ἡ δ' ἀκριβῶς εὐκρατός τε καὶ μέση ζώνη τῆς οἰκουμένης ἐστίν· ἡ δὲ Κνίδου καὶ Κω καὶ ὅσα χωρία μὴ πολὺ τούτων ἀποκεχώρηκεν, ἥτοι πρὸς ἄρκτον ἢ πρὸς νότον. ἐπινοῆσαι δὲ σε χρὴ δι' ὧν εἴρηκα χωρίων, ἐκ' ἀνατολὴν τε καὶ δύσιν εὐθείαν τινα τεταμένην γραμμὴν εἶναι, τὴν εὐκρατον καλουμένην ζώνην καὶ ὑπὸ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα δεινῶν ἀκριβῶς νοήσεις· ὀνομάζουσι δ' ἔτι τῶν ἀστρολόγων οὐ ζώνης, ἀλλὰ πυρῶν καὶ κρύων τὰς τοιαύτας ἐπὶ τῆς γῆς ὁμοιότητας τῶν αἰνέσεων ἐκ' ἀνατολῆς ἕως δύσεως ἐκτεταμένας. ὁ μὲν οὖν λόγος τῷ Ἱπποκράτει περὶ τούτων ἐστὶ μάλιστα τῶν χωρίων, ἡ δὲ τῶν ὡρῶν τάξις, ὥς αἰτός τε πολλάκις ἐνδείκνυται διὰ τῶν ἐπιδημιῶν· οἱ τ' ἄριστοι τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα δεινῶν ἔγραψαν, ἥ δ' ἐστίν· ἐπιστολὴ πλεον-

enim regionibus, qualis Thracia ac Pontus, quia humiliores, mari sunt finitimae, propterea temperamento calidiores existunt. Caelidia vero, qualis Aegyptus ac Libya, quoniam per aestatem a ventis ab Aroto spirantibus refrigerantur, idcirco minus calent quam quae ad mediterraneum recesserunt. Zona vero exquisite temperata ac media orbis habitabilis est, quae per Cnidum et Coo insulas et quae loca non longe ab his ad urfam aut ad austrum recesserunt. Intelligere autem te oportet et cogitatione comprehendere rectam quandam lineam per quae dixi loca tum ad ortum tum ad occasum porrectam, temperatam esse zonam nominatam, quod ab iis, qui his in rebus versantur, accurate didiceris. Nonnulli autem astrologi non zonas, sed parallelas tales vocitant habitationum similitudines, ab ortu ad occasum porrectas. Itaque de iis potissimum locis Hippocrati sermo est. Temperum autem ordo, ut et ipse passim libris epidemiarum indicavit et ut praestantissimi earum rerum periti scripse-

Ed. Chart. IX. [107. 108.]

Ed. Basf. V. (257.)

δος ἀρχὴ θέρους ἐστὶ, μεθ' ἣν κυνὸς ἐπιστολὴ τῆς καλομένης ὀπώρας, ἣν δὴ καὶ αὐτὴν τὸ δεύτερον μέρος τοῦ θέρους τίθεται, μεθ' ἣν ἀρνιούρος ἐπιτέλλων ἀρχὴν ποιεῖται φθινοπώρου, κῆπειτα δύοσις πλειάδων χειμῶνος ἀρχὴ γίνεται, εἰτα μετὰ τὸν χειμῶνα ἰσημερία τὴν ἀρχὴν ἔχει τοῦ ἡρος.

11.

[108] Τῶν δὲ καταστάσεων τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ μὲν ὅλον οἱ αὐχοὶ τῶν ἐπομβρίων εἰσὶν ὑγιεινότεροι καὶ ἥσσοι θανατώδεις.

Ὅτι βέλτιον ἢ τῶν προειρημένων ἀφορισμῶν, ἐν οἷς διδάσκει περὶ τῆς ἐν ταῖς ὥραις καταστάσεως γεγράφθαι τοῦτον πρῶτον τὸν ἀφορισμὸν, ὃν νῦν προεχειρίσμεθα, δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐμάθομεν. Ἐπειδὴ πρότερόν ἐστι καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τὸ ἀπλοῦν τοῦ συνθέτου.

sunt, talis est. [Vergiliarum ortus aestatis initium est, cui succedit canis ortus, oporae vocatae, quam etiam secundam aestatis partem appellant. Post hanc arcturus oriens autumnus dat initium. Deinde vergiliarum occasus hiemis principium existit. Atque quod inde hiemem sequitur aequinoctium, veris exordium continet.]

XV.

Ex anni constitutionibus in universum siccitates assiduis imbris sunt salubriores minusque letales.

Quod praestiterit praedictorum aphorismorum, in quibus de tempestatum anni statu docet, hunc aphorismum primum scribere, quem nunc explicandum suscepimus, ex ipsis rebus didicimus, cum ipso ad prius scriptos aphorismos probandos, hoc etiam equimus, tum hoc necessitate

Ed. Chant. IX. [109.]

Ed. Balf. V. (257. 258.)

μετ' ἐκείτον οὖν τὸν ἀπορισμὸν οὐ ἡ ἀρχή, τότε βαρυήκοοι, ἀχλυοῦδες, κρηβαρικοί. πρότερον μὲν τάξαμεν οὐ ἡ ἀρχή, αἱ δὲ καθ' ἡμέτην καταστάσεις αἱ μὲν (258) βόρνοι τὰ τε σώματα συνιστάσι. δεύτερον δὲ τὸν γε οὖν ἡμῖν προπιέμενον, ἐν ᾧ τῶν ὅλων τοῦ ἐκταυθὸς καταστάσεων προκρίνει τοὺς αὐχοὺς τῶν ἐπομβρίων, εἰκότως. ἐν μὲν γὰρ τοῖς αὐχοῖς διαφορεῖται τὰ περιττὰ ὑγρά, κατὰ δὲ τὰς ἐπομβρίας ἔνδον τοῦ σώματος ἀθροιζόμενα σήπεται πλὴν εἴ τις αὐτὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀθροιζόμενα ἐκκαθαίρει τοῖς γυμνασίοις. οὐ μεγάλη γὰρ ἡ διὰ τῶν βαλανείων κένωσις καὶ μόνος σχεδὸν τι τῶν κατὰ τὸ δέρμα. τὰ δ' ἐν τῇ βάθει κατεσπαρμένα τῇ τε σαρκὶ καὶ τοῖς στερεωτέροις ὀργάνοις οὐκ ἀνάρκως ἐκκενοῦται διὰ τῶν βαλανείων, οὐ μὴν οὐδὲ διὰ τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων ἢ κένωσις γε τῶν περιττῶν ἐπιτελέσθαι. μέγας τε γὰρ θεωμένους χρησισμός καὶ διὰ χρόνων μακρῶν, αἱ δὲ τῶν δομητέων γενόμεναι ἐν τῷ σώματι περιττωμάτων κένωσεις ἐλάττους εἶναι

edocti sumus; quandoquidem et natura et doctrina simplex compositio prius est. Post illam igitur aphbrismum cuius initium est: *aufri auditus hebetudinem, visus caliginem, capitis gravitatem, corporem ac resolutionem excitant.* Priorem illam ordine locabimus, cuius initium: *quotidiani temporum status aquilonii quidem densant corpora.* Secundum vero nunc nobis propositum statuimus, in quo ex omnibus anni constitutionibus siccitates imbris praefert, idque merito. Nam per siccitates humida excrementa discutiantur, quae per imbres in corpore collecta putrescunt, nisi quis ipsa quotidie exercitationibus expurget. Non enim quae balneis vacuatio perficitur, magna est, sed nonnihil cuti cominus impactum dumtaxat vacuat; quae vero in profundo per carnem et solidiores partes organicas sparsa sunt, non satis abunde per balneas vacuantur. Neque certe quae purgantibus medicamentis excrementorum vacuatio promovetur, idonea fuerit, quippe quae magnapere agentibus et longis temporum in-

Ed. Chart. IX. [108.]

Ed. Bas. V. (258.)

ἢ κατὰ φαρμάκων καθαίροντος ἐνέργειαν. εἰ δὲ καὶ βούλη-
θῇ τις αὐταῖς χρῆσθαι δις τοῦ μηνὸς ἢ πάντως γὰρ ἀπαξ
ἐνλαβόμενος ἀθροισθῆναι πολλά τῶν περιττωμάτων, κακώ-
σει τὸ σῶμα, μετὰ καὶ τοῦ μοχθηρῶ περιβάλλειν ἔστι. τῆς
γὰρ τοῦ τροφῆς αὐτὸ μὲν οἶον ὁρῶντες ἔστι καὶ ὑγρὸν, ὃ χά-
ριν τῆς ἀναδόσεως αὐτῇ μίμικται, τὸ δὲ οἶον λιγνυῶδες
περιττώμα κατὰ πλείονα γὰρ τῶν στείων ὅσα μοχθηρότερα
καὶ διαφύγει τὴν ἐργασίαν τῆς φύσεως, ὡς μὴτ' ὁμοιωθῇ-
ται τῇ τριφύμῳ σῶματι μῆτι προσφῦναι. ταῦτα ὅν
πάντα κενεῦσθαι μὲν ἐφ' ἡμέρα δεῖται, κενεῦνται δὲ μάλ-
λον ἐν ταῖς ἐρηαῖς καταστασεσιν ἢ περ ἐν ταῖς ὑγραῖς καὶ
διὰ τοῦτο ταύτας ὑγιεινότερας εἶπεν.

108.

Νοσήματα δὲ ἐν μὲν τῇσιν ἐπομβρηθῶσι ὡς τὰ πολλὰ γίνε-
ται πυρετοὶ τε μακροὶ καὶ κοιλίης φύσεις καὶ σηπιδόνες

tervallis utenda veniat. Ad haec quae quotidie in corpora
excrementa procreantur, pauciores eorum vacationes
purgantis medicamenti facultatibus cedunt. Quod si quis
veritus ne copiosa in corpore excrementa cumulentur
purgationibus bis aut certe semel in mense voluerit, is
praeterquam quod pravae corpus implicabit consuetudini,
etiam ipsum labile faciet. Enimvero alimenti excremen-
tum quoddam est velut serosum ac humidum, quod ipsi
distributionis gravis permixtum est; alterum est tanquam
fuliginosum residuum in permultis cibariis praesertim do-
terioribus, quod naturae opificium coctionemve subterfu-
git, ut quod neque alendo corpori assimilari neque agglu-
tinari queat. Haec igitur omnia quotidie vacuanda sunt,
sed siccis potius quam humidis tempestatibus vacuantur,
proptereaque illas salubriores esse pronuntiavit.

XVI.

Per assiduos imbres morbi plerumque oboriuntur, febres
modulurnae, alvi fluxiones, putredines, epilepsiae, apo-

Ed. Chart. IX. [109.]

Ed. Bas. V. (258.)

καὶ ἐπιλητικοὶ καὶ ἀπόληκτοι καὶ πυνάγχαι. ἐν δὲ ταῖς αὐχμοῖς ῥιθμοῖδες, ὀφθαλμῖαι, ἀρθρίτιδες, στραγγουρίαι καὶ δυσμετερίαι.

Τὸ μὲν τοὺς μακροὺς πυρετοὺς ὑγρόητος ἐπισθαι πλήθει θαυμασιὸν αἰδέν, εἰ γὰρ διαταί μὲν τῆς πέψως αἱ κάμνοντες εἰς λύσιν τῶν νοσημάτων, τὰς πλείονας δὲ ὑγρότητας εἰκὸς ἐν πλείονι χρόνῳ πέψισθαι, προσέτι δὲ καὶ τὰ ψυχροτέρους καὶ φλεγματικωτέρους ἐν ταῖς ἐπομβρίαις γίνεσθαι τοὺς χυμοὺς, ὥσπερ αὖ πάλιν ἐν τοῖς αὐχμοῖς χολωδισίτερος, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο χρονιοῦσι μὲν ἐν ταῖς ἐπομβρίαις, ὀξύτεροι δὲ ἐν τοῖς αὐχμοῖς πυρετοὶ γενήσονται, τὸ δὲ καὶ τὰς φύσεις τῆς κοιλίας εἰκότως ἐν ταῖς ἐπομβρίαις γίνεσθαι, τῆς ἐν τοῖς χυμοῖς περιουσίας ἐκκαθαιρομένης διὰ τῆς γαστρὸς οὐκ ἄδηλον, ὥσπερ γὰρ οὐδὲ τὰς σπηλαίους ἀσηπύτετρα γὰρ ἐναργῶς ὀράται τὰ ξηρὰ τῶν ὑγρῶν. εἰσὶ δὲ δῆπου καὶ αἱ ἀποληξίαι καὶ αἱ ἐπιληψίαι φλεγματικὰ νοσήματα. πυνάγχη δὲ γίνεται μὲν ἴσθιν ὅτε

plexiae, anginae. Par. magnas autem siccitates tabes, ophthalmias, arthritides, stranguriae ac dysenteriae.

Febres quidem longas humiditatis multitudinem sequi mirum non est, siquidem aegroti ad morborum solutionem coctione egent, plures autem humiditates nonnisi longo tempore concoqui possunt. Huc accedit quod pluviarum assiduitate frigidiores et pituitosiores humores procreentur, quemadmodum contra siccitatibus biliosiores. Quare haec quoque ratipne febres pluviosis temporibus diuturniores contraque siccitatibus acutiores evadunt. Alvi autem fluxiones merito pluviosis temporibus oboriri ex humorum redundantia per alvum expurgata obscurum non est, quemadmodum et putredines. Sicca namque humidis putredini minus esse obnoxia manifeste conspiciuntur. Sunt utique et epilepsiae et apoplexiae morbi pituitosi. Angina autem fit interdum ipsa excrementorum ad fauces delata multi-

Ed. Chart. IX. [109.] Ed. Bas. V. (258.)
 καὶ αὐτοῦ τοῦ πλήθους τῶν περιτωμάτων ἐνεχθέντος εἰς
 φάρυγγα γίνεται δὲ ὡς τὰ πολλὰ καὶ τῶν ἐκ τῆς μεγάλῃς
 φευμάτων ἐν φάρυγγι σπριχθέντων. οἷον δὲ ἐν ταῖς ἐπομ-
 φθείαις τὰ τε ἄλλα φεύματα καὶ μάλιστα τὰ ἐκ τῆς μεγάλῃς
 ὁρμήματα πλεονάζει, πρόδηλόν ἐστι καὶ λελεται πολλαῖς.
 ἐν δὲ τοῖς αὐχοῖς τὰς τε φθινώδεις νόσους φησὶ πλεονά-
 ζειν καὶ τὰς ὀφθαλμίας, ἀρθρίτιδας τε καὶ στραγγουρίας
 καὶ θυσαντιρίας, ἀδιοριστότερον ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὴν περὶ
 τούτων ἀπόφασιν ποιησάμενος. οἱ γὰρ φθινώδεις νόσοι
 δύο ταύταις ἐπονται καταστάσεσι, τῇ τε ἄκρως ψυχρῇ, καθ'
 ἣν καὶ ῥήγνυνται τε τῶν ἐν τοῖς ἀναπνευστικοῖς ὀργάνοις
 ἀγγείων τινὰ, καὶ τῇ μετ' ὑγρότητος θερμῇ, καθ' ἣν ἡ κε-
 φαλή πληρομένη καταπίπτει τῷ πνεύμονι φεύματα. τῇ δὲ
 ξηρῇ μὲν, ὅσον ἐπὶ τῇ θερμότητι καὶ ψυχρότητι κατὰ φύ-
 σιν ἔχουσα, πάντα μᾶλλον ἢ φθινώδεις ἀκολουθήσουσι
 νόσοι. διὸ μοι δοκοῦσι τινες ἀναγκασθῆναι τὸ περὶ τῶν
 ὀφθαλμῶν ἀκοῦσαι τὸ φθινώδεις, ἵνα ὁ λόγος ἦ τοιοῦτος.
 ἐκ δὲ τοῖς ἀμειροῖς αὐχοῖς αἱ τ' ὀφθαλμίας φθινώδεις

tudine; sit etiam plerumque fluxionibus a capite in fangi-
 bus impactis. Quod autem pluviosis temporibus tum alias
 fluxiones, tum potissimum e capite ruentes exuberent et
 manifestum et multoties a me dictum est. Per siccitates
 autem tabificos morbos, ophthalmias, arthritides, stran-
 gurias et dysenterias scatero proferens, indistinctius mea
 quidem sententia de his orationem fecit. Morbi namque
 tabidi hasce duas constitutiones sequuntur; unam summe
 frigidam, qua vas aliquod instrumentorum respirationi
 servientium rumpitur; alteram calidam simulque humidam,
 qua caput repletum ad pulmonem fluxiones ablegat; sic-
 cam vero constitutionem, quantum in calore ac frigore
 secundum naturam se habentem, omnes potius morbi
 quam tabes comitabuntur. Propterea mihi videntur non-
 nulli coacti fuisse ad oculos affectus tabificum adjectivum
 relatum intelligere, ut sit huiusmodi oratio: immoderatis
 autem siccitatibus ophthalmiae tabificae sunt, hoc est quae

(Ed. Chart. IX. [409. 110.]

[Ed. Bas. V. 2256.]

γίνονται, ταυτίσιν εἰς πθίσιν ὀφθαλμῶν τελειώσι, καὶ ἢν
 αἰραζώτεροι τε καὶ ξηρότεροι τῶν κατὰ φύσιν ἀποτελοῦνται
 μετὰ τοῦ καὶ τὴν κόρην αὐτῶν στερεὴν γίνεσθαι, ξηραινο-
 μέναι· δηλονότι τῶν ὑγρῶν, ὅφ' οἷν διατεταραμένη μετρίως
 μὲν ἐν τῇ κατὰ φύσιν ἐκφυλάττετο συμμετρίῃ, μειζύτως δὲ
 ἢ προσέκειν εἰς πλάτος ἐξεκκίνοτο μοχθηρῶν. εἰ δ' αὖ-
 [110] τὰς ταῦτ' εἰσαυτὸς ἀκούομεν εἰρησθαι τὰς ὀφθαλμίας,
 προσθήσομεν αὐταῖς τὰς ξηράς. τῆρηται δ' ὅλητος ἔμπε-
 ροσθὲν ἢ αἰτία τοῦ ξηροῦ ὀφθαλμίου ἐν τοῖς αἰμέροις αὐ-
 χμοῖς γίνεσθαι. καὶ μὲν δὴ καὶ τὰ ἀρθριτικὰ νοσήματα
 τὰ μὲν ἐπὶ φύρασιν, οὐδὲ ὅλως ἴσται κατὰ τὰς αἰμέρους
 ξηρότητας, τὰ δ' ὑπὸ ἀρμύνητός κινεῖται, εὖν καὶ θερμότης
 αἰμέτρος προσγένηται, τῆρικαῦτα μόνον ἴσται. τίνας οὖν αἰ-
 ρμῶν ἀρθριτικὰς ἐν τοῖς αὐχμοῖς γίνεσθαι ζητήσιον. εἰ
 γὰρ αἰμέτροι γεννηθέντες δαπανήσονται ἐκ τῶν ἀρθρῶν τὴν
 ὑγρότητα, δυσκίνησιάν μιν κατα κατὰ ξηρότητα ποιήσουσιν,
 ἴσται δ' αὖν πότε καὶ ἀλγῆμα. τὴν μάλιστα καλουμένην ἀρ-
 θρίτιν οὐκ ἂν ἐργάσαιτο, πλὴν εἰ πᾶν ἀρθρῶν ἀλγῆμα κα-

in oculorum tabem definant, qua ipsi praeter naturam
 tum macilentiores tum sicciorez prorsus evadant eorum-
 que pupilla redditur angustior, exliccatis videlicet humo-
 ribus a quibus moderate quidem distenta in naturali
 symmetria servabatur, magis vero quam oporteat ad pra-
 vam latitudinem extendebatur. Si vero ipsas per se dici
 ophthalmias intelligamus, ipsis siccas adjungemus. Dicta
 vero paulo ante causa est, qua siccae ophthalmiae per
 immoderatos squalores procreantur. Jam vero arthritici
 morbi a fluxionibus oriundi nullo modo per immoderatos
 siccitates fiunt. Qui namque ab acrimonia quadam pro-
 cedunt, si calor quoque immoderatus accesserit, tunc so-
 lum oborientur. Quas igitur arthritides per squalores fieri
 dixerit quaerendum est. Si enim immoderati squalores
 facti articulorum humiditatem consumserint, aliquam sane
 prae siccitate motus difficultatem, fortassis etiam interdum
 dolorem efficient, nunquam tamen affectionem arthritin
 invocant concitaverint, nisi quis omnem articulorum dolo-

Ed. Chert. IX. [110.] Ed. Bas. V. (788.)
 λέγει τοιοῦτόν τις ἐθέλη· καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐν τῷ διττῷ
 τῶν ἐπιδημιῶν φησιν, ἐν Ἰνῳ ἐν λιμῷ ὑποπροσπαγόντες,
 σκελετῶν ἀκρατεῖς ἐγένοντο· ἀτὰρ καὶ ὀρθοσφάγιοντες γονυαλ-
 γίᾳς, οὐκ ἀρθριτικούς, ἀλλὰ γονυαλγίᾳ οἰσόμενοι αὐτοὺς.
 ἰδοὺς δ' ἂν τις λέγοι μὴ τὸν ἐνός ἄρθρου πᾶσαν, ἀλλὰ τῶν
 πολλῶν ἀρθρίτιν ὀνομάζεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο μὴδὲν
 τούτοις γονυαλγίᾳ ἀρθριτικούς προσπαρομιεῖσθαι· περὶ μὲν
 σὺν τῇ ἀρθρίτιδος ἀρκίται· διηγορήσθαι· μάχα τοσούτου·
 περὶ δὲ τῶν σιρογγοῦριων ἐπεξῆς· εἴποιμεν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ
 αὐταὶ τοῖς ἀγχοῖς ἀπλῶς ἔπονται, χωρὶς τοῦ διορίσασθαι
 τοὺς τρεῖς διορισμοὺς, ἓνα μὲν τὴν ἀμειψίαν τῆς θερμότη-
 τος, ἕτερον δὲ τὴν μετὰ θερμότητος καὶ τρίτον τὴν μετὰ
 ψυχρότητος, ὧν οὐκ ἐμνημόνευσε ὁ Ἱπποκράτης. ἀλλ' ἐάν
 τις, ὡς ἔφη, ἐθέλῃ πασῶν τῶν ἐν ταῖς ὥραις καταστά-
 σιν ἐρευνήσασθαι τὴν ψῆσιν, οἷοις αὐτῇ ποιητίον· ἔσται
 δ' ὁ λόγος σαφὴς ἐπὶ παραδείγματι αὐτοῦ τοῦ νῦν προ-
 κειμένου σκίμματος· αὐχρὺς μὲν γὰρ ἄμειρος ἐν μὲν
 ταῖς εὐκράτοις φύσειν ἑτέραν ἐργάζεται κατὰ τὸ σῶμα

rem ita vocare velit. Quamquam ipse epidemiorum se-
 cundo ita pronunciat: *Aeni famis tempore qui leguminibus*
vescebantur in crurum debilitatem inciderant et pro-
pter eorum esum genuum dolores patiebantur, non arthri-
ticos; sed genus dolentes ipsos appellavit. At quidam
 fortassis censet non unius articuli dolorem, sed multorum
 simul arthritin nominari et ideo genus dolentes non
 dum arthriticos appellari. Atque de arthrifido hactenus
 haec quaesisse sufficiat. De stranguis autem deinceps
 differamus. Neque enim ipsae etiam siccitates absolute
 comitantur, nisi tribus adhibitis distinctionibus. Prima
 est immoderata siccitas; secunda cum calore siccitas; tertia
 siccitas cum frigore, quarum non meminit Hippocrates.
 Si cui tamen, ut dixi, libeat omnium in anni tempesta-
 tibus constitutionum naturam investigare, sic ipsi facien-
 dum. Erit autem manifesta exemplo propositae hujus
 quaestionis oratio: nam immoderata siccitas aliam in tem-
 peratis naturis, aliam in siccis, quemadmodum et aliam

Ed. Chart. IX. [140.]

Ed. Bas. V. (258. 259.)

διαθέσιν, ἔτεραν δ' ἐν ταῖς θερμαῖς, ὥσπερ γε καὶ ταῖς
 ψυχραῖς ἔτεραν. οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὴν θερμὴν τε καὶ ψυ-
 χρὰν ἄλλην ἐν ἑκατέρῃ διαθέσιν ἐργάζεται. καὶ κατὰ τὰς
 συζυγίας δὲ τῶν ἀπλῶν δυσκρασιῶν ἄλλην μὲν ἐν τῇ θερ-
 μῇ τε καὶ ξηρᾷ, διασφρασσάν δ' αὖτις ἐν τῇ ψυχρᾷ τε
 καὶ ξηρᾷ, καὶ τοὺς ὑπολοίπων ἀνῶν ὡσαύτως. ὥσπερ δ'
 ἀπλὴν φελαξάντες ἄρτι τὴν τοῦ περιέχοντος δυσκρασίαν
 καθ' ἑκάστην φύσιν ἔχοντες τινὰ ἰδίαν ἐργάζεσθαι διάθε-
 σιν, οὕτω σύνθετον ὑποθέμηναι καθ' ἑκάστην αὖ πάλιν
 φύσιν ἐπισκεψόμεθα τὰς ἐσόμενας διαθέσεις. ἴσται δὲ
 σύνθετος ἢ ξηρὰ τοῦ περιέχοντος κατάστασις, ὅταν ἦτοι
 μετὰ ψυχρότητος ἢ θερμότητος μίχθῃ. καίτοι γε ἀπλὴ
 δοξεῖται εἶναι πᾶς σύνθετος, ἐμίχνητο γὰρ ἐνκράτῳ κα-
 ταστάσει μίση τῶν (259) ἀμετρίων ἑκατέρων, τῆς τε κατὰ
 θερμότητα καὶ τῆς κατὰ ψυχρότητα. συγκαχωρημένου δ'
 ἐν ταῖς διδασκαλίαις ἀπλᾶς μὲν δυσκρασίας γίνεσθαι τὰς
 κατὰ μίαν ποιότητα τοῦ κατὰ φύσιν ἰεσταμένου, οὐκ ἀπλᾶς
 δὲ τὰς κατὰ πλείους· εἰκότως. ὅταν ἐν μὲν τῇ κατὰ τὸ ξη-

in humidis corporis affectionem efficit, sic et in calidis
 ac frigidis diversam in utraque affectionem creat. Secun-
 dum etiam conjugationes simplicium intemperatum aliam
 quidem in calida et sicca, diversam autem ab ipsa in fri-
 gida et sicca et in reliquis duabus eodem modo sit con-
 jugationibus. Et quemadmodum simplicem paulo ante
 servantes ambientis aëris intemperiem in unaquaque na-
 tura futuras affectiones considerabimus. Erat autem com-
 positae sicca ambientis aëris constitutio, quum frigiditati
 aut caliditati admixta fuerit, quamquam et simplex quo-
 dammodo videbatur et composita. Nam miscebatur tem-
 peratae constitutioni inter utramque incommodationem,
 tum eam quae in calore tum eam quae in frigore exi-
 sit mediae. Hoc autem concessio in doctrinis simplices
 quidem intemperies eas esse quae qualitate una a naturali
 statu recedant, non simplices autem eas quae pluribus,
 merito; quum aër ambiens sicci et humidi oppositione

Ed. Chart. IX. [110. 111.]

Ed. Basi V. (259.)

ρόν τε καὶ ὑγρὸν ἀντιθέσει δύσκρατον ἢ τὸ περιέχον, ἐκ
δὲ τῇ κατὰ τὸ θερμὸν ὕδα καὶ ψυχρὸν εὐκρατον, ἀπλῆν
ἐροῦμεν εἶναι τὴν δυσκρασίαν. ἐφ' ἀπάντων οὕτω σκοποῦ-
σιν ἡμῖν εὐδηλοῦ εἶς ὅσον ἐκταθῆσεται μήκος ὅ τ' ἄλλος
τῶν μεταστάσεων λόγος, ὃ τε νῦν εἰρημνέας ἐπὶ τῇ κί-
στειως. αἱ γάρ ται στραγγουρίαι γίνονται διὰ τε τὴν [111]
δριμύτητα τῶν οὐρῶν καὶ ἀρρωστίαν τῆς δὲ τῇ κύσει κα-
θικτικῆς δυνάμειος, ἥτις πάλιν ἀρρωστία γίνεται δὲ ἡμέ-
τρων τινε δυσκρασίαν, οὕτως δ' ὅτις τῶν ἡμετρίων, καθ'
ἐκάστην αὐτῶν ἀρρωστίος τε ἢ κύσεως ἰσχύει καὶ διὰ ταῦτα
ἀκολουθήσουσιν αὐτῇ στραγγουρίαι. καὶ μὲν δὴ καὶ αὐ-
θριμύτητες τῶν οὐρῶν ὑπὸ δυσκρασίᾳ γίνονται τινωσ
καὶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ θερμὸν ἐκτέλεις δ' ἐπὶ τῇ
κατὰ τὸ θερμότητά τε καὶ ὑγρότητα καὶ τρίτον τῆς κατὰ
ξηρότητα. γινέσεται γοῦν καὶ διὰ ταῦτα στραγγουρία τῶν
αὐτῆς τῆς κίσειως παθῶν ἰδίων ἐξηρημένων, οἷς ἀπολοῦν-
θοῦσιν αἱ στραγγουρίαι λόγῳ συμπτώματος, οἷον ὅταν ἦτος
δὲ ἔλκος, ἢ ἐρυσίπελας, ἢ ἀπόστημα κατ' αὐτὴν γινόμενον,

fu-erit intemperatus et calidi et frigidi contentione tem-
peratus, simplicem esse intemperiem dicemus. At in om-
nibus nobis ita speculantibus perspicuum est orationem
tum eam aliam quae de constitutionibus est, tum eam
quae nunc de vesica habetur, in magnam prolixitatem
evasuram. Stranguriae namque fiunt tum propter urina-
rum acrimoniam, tum propter facultatis retentricis vesi-
cae imbecillitatem, quae rursus imbecillitas ob immode-
ratam aliquam intemperiem oboritur. Quum vero octo
sint immoderationes, ipsarum unaquaque imbecilla erit
vesica, atque idcirco eam stranguriae consequentur. Quin
etiam urinae acrimonia a quadam fit intemperie, sed pri-
mum ac frequentius a caloris, deinde a caloris et humi-
ditatis, ac tertio a siccitatis excessu. Fiet itaque tum ab
his causis stranguria, tum ab exceptis propriis ipsius ve-
sicae affectibus, quos symptomatis ratione stranguria con-
sequitur; veluti quum quis propter ulcus aut erysipelas

Ed. Charc. IX. [141.]

[Ed. Raf. V. (259.)]

ἢ φλεγμονή, ἢ καὶ τῶν ταρτέων ἑτέρων, τῇ σφραγγοῦρίᾳ συμ-
πίπτει· κυνὶ γὰρ οὐ περὶ τούτων ὁ λόγος, ἀλλὰ μόνον τῶν
ἐκ τῆς τοῦ περιέχοντος κράσεως γινομένων· ὥστε, ὥπερ
γὰρ αὐδὲ περὶ τῶν ἐκ διαίτης τῆς πηλημελούς. ἃ δὲ ἐπὶ
τῆς σφραγγοῦρις εἰρηται, ταῦτα μαρτυρεῖ κατὰ τῆς δυσεν-
τερίας εἰρησθαι, περὶ ἧς οὐδ' αὐτὸς συμφέρονται τῷ Ἱπ-
ποκράτει. δυσεντερία γὰρ οὐχ ἁπλῶς ἀκολουθεῖ τοῖς ζη-
ρούσι, ἀλλὰ τῶν διαρρέσθαι, πρώτων μὲν τὸ κατ' αὐτὴν
ἔσχατος ἀμετρίᾳ εἶναι τὴν θερμότητα καὶ ψυχρότητα τοῦ
περιέχοντος ἐκκαλῶν, εἶτα καὶ τὰς πασχούσας φύσεις τῶν
σώματων. ἔστι δ' οὐχ αὖτως ὑπὲρ Ἱπποκράτους ἀπορή-
σαι ὀκταίον, ὅτε τῆς κατὰ τὴν διάρραν πρώτης συστάμενης
οὐκ ἐξιργάσασθαι ἔπεται, ὥπερ διοκλῆς μὲν πρῶτον καὶ
Ἀθηνοθεὸς μετ' αὐτῶν, εἶτα καὶ ἄλλων πολλῶν τειρῶν, ὅσοι
ταῖς ἀληθείαις ὁδοῖς Ἱπποκράτους χρώμενοι πολλὰ τῶν
κατὰ μέρας ἐξιργάσασθαι προὔθεντο· δέον γὰρ αὐτοὺς εἶ-
περ, τοῦ καὶ ἄλλο, τὴν περὶ τῶν καταστάσεων διάρραν ὡς

aut abscellum in ea factum aut inflammationem aut ejus-
modi aliud in stranguria succiderit. Nunc enim non de
his exiit oratio, sed de iis solum, quae ab aëris am-
bientis temperatione proveniunt, quemadmodum neque de
illis, quae ex mendoso victu procedit. Quae de stran-
guria dicta sunt, haec etiam a nobis de dysenteria dicta
esse mente percipe, de qua neque ipse Hippocrati assen-
tior. Non enim dysenteria absolute siccitates sequitur nisi
distincte explicet primum summam siccitatis ametriam;
deinde ambientis in calore et frigore mutationem; postre-
mo etiam effectus corporum naturas. De Hippocrate vero
addubitare, quod tantam artis speculationem, quam primus
constituit, universam non absolverit non ita aequum est,
quemadmodum de Diocle primum, deinde post ipsum de
Mnesitheo; postremo de ceteris plerisque medicis, qui ve-
ras Hippocratis vias sequuti multa sibi particulatim ela-
boranda proposuerunt. Quum enim eos deceret, si quid-
quam aliud, eam quoque de temporum constitutionibus

Ed. Chart. IX. [111. 112.]

Ed. Bas. V. (239.)

ὑπεθέμην ἄρτι διαρθρώσασθαι καὶ πᾶσαν ἐξεργάσασθαι παντελῶς ἀλιγώρησεν. ἀλλ' ἡμεῖς αὐτὸ πειρασόμεθα ποιῆσαι, γράψαντες διέραν ἰδίαν πραγματείαν ὅλην περὶ τούτων. ταῦθ' ἡμῖν πρότερον ὅσα μετὰ χεῖρας ἔχομεν συντελεσθῇ.

Αἱ δὲ καθ' ἡμέρην καταστάσεις αἱ μὲν βόρειοι τὰ τε σώματα ξηκιστάσι καὶ ὑποκαίοντα καὶ εὐκίνητα καὶ εὐχρόα καὶ εὐκωτέρα ποιοῦσι καὶ τὰς κοιλίας ξηραίνουσι καὶ τὰ ὅμματα δάκνουσι καὶ περὶ τὸν θώρακα ἄλγημα ἦν τε προϋπάρχει, ποτιέουσι μᾶλλον. αἱ δὲ νότιοι διαλύουσι τὰ σώματα καὶ ὑγραίνουσι καὶ καρηβαρίας καὶ βαρυηκόας καὶ ἰλλγους ποιοῦσιν, ἐν τε τοῖσιν ὀφθαλμοῖσι καὶ ἐν τοῖσι σώμασι δυσκίνησιν καὶ τὰς κοιλίας ὑγραίνουσιν.

[112] Ξηρὸς καὶ ψυχρὸς ἄνεμος ὑπάρχων ὁ βορρᾶς, ἀναλύει μὲν ἅπαντα τὰ ἐκ τοῦ σώματος περιετὰ, τόνον

contemplationem, ut nuper supposui, articulate explicare totamque elaboratam reddere prorsus neglexerunt. Verum nos id facere aggrediemur proprio his dicato opere, si quae prae manibus habemus, prius absoluta fuerint.

XVII.

Quotidiani temporum status, aquilonii quidem corpora densant, robusta, motu facilia, probe colorata probeque audientia reddunt, alvos exsiccant, oculos mordent et si quis dolor thoracem prius obsederit, dolorem irritant. Austrini vero corpora tum exsolvunt, tum humectant, auditum obtundunt, capitis gravitatem et vertigines oculis et corporibus difficilem motionem inducunt et alvos humectant.

Quum sicus ac frigidus ventus sit boreas, omnia ex corpore absument excrementa. Ipsi autem instrumentis

Ed. Chart. IX, [112.]

Ed. Bas. W. (259.)

δὲ ἐκκίθησι τοῖς ὀργάνοις αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἀσπίγγειν τε καὶ
 συνάγειν αὐτὰ, πηλῆσει τῆς οὐσίας· διὰ τοῦτο γὰρ βέλτερον
 πάντα γίνεται, φησὶ, κατὰ τε τὰς φυσικὰς καὶ τὰς ψυχι-
 κὰς ἐνεργείας. τὰς μὲν γὰρ ψυχικὰς ἐνεδείξατο διὰ τοῦ
 γάναι εὐκίνητά τε καὶ εὐηχοῦτέρα, τὰς δὲ φυσικὰς ἐνερ-
 γείας, ὅταν εὐχροα λέγη. κοινόν δ' ἄμφω ἡ εὐτονία, καὶ
 δῆλον ὡς ἐκ μιᾶς αἰσθησεως τῆς ἀκοῆς οἷον παραδείγματος
 ἐδήλωσε καὶ περὶ τῶν ἄλλων. ταυτὶ μὲν οὖν ἀγαθὰ ταῖς
 βόρειαῖς ὑπάρχει καταστάσεσι καὶ μάλιστα τούτων ἀπο-
 λαύουσιν οἱ ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα καὶ τούτων αὐτῶν
 οἱ ὑγρότεροι μᾶλλον. ὑπάρχει δὲ τίνα καὶ κακὰ ταῖς κατα-
 στάσεσι ταύταις, ἀλλὰ μικρὰ καὶ οὐχ ὅμοια τοῖς νοτίοις.
 πῶς γὰρ οὐ σμικρὰ τὸ τε ἐπισχιθῆναι τὴν γαστέρα καὶ
 δῆχθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ παροξυνθῆναι τὰς προεπαρ-
 χούσας οὐδυνας κατὰ τὸν θώρακα; γνῶσθ' ἑναργέστερον
 αὐτῶν τὴν σμικρότητα παραβάλλον ταῖς νοτίαις καταστά-
 σεσι, ἃς διαλύειν ἔφη τὰ σώματα. μέγιστον γὰρ τοῦτο κα-

substantiae densatione a se constrictis et coactis robur in-
 fert. Quamobrem perfectius, inquit, omnes suas func-
 tiones obquint tam naturales quam animales facultates. Nam
 animales quidem functiones his verbis ostendit: *Et motu
 facilia probe audientia.* Naturales vero functiones quum
 probe colorata pronuntiat. Utrisque autem commune vi-
 rium robur. Manifestum etiam est unico auditus sensu
 veluti exemplo idem quoque de relictis sensibus intelle-
 xisse. Haec igitur bona aquiloniis constitutionibus insunt,
 quibus maxime perfruuntur sanis corporibus praediti et
 ex his ipsis humidiores. Adfunt tamen sua his etiam
 constitutionibus mala, verum parva minimeque malis quae
 auster invehit similia. Qua ratione non parva sint, al-
 vum sisti, oculos pungi et praecedentes thoracis dolores
 exacerbari? At ipsorum parvitatem apertius nosces, si
 aquilonias cum austrinis constitutionibus contuleris, quas
 dixit corpora dissolvere; id enim ad omnem functionem

Ed. Chart. IX. [112.]

Ed. Bas. V. (259.)

κὼν εἰς ἅπαν ἔστιν ἔργον, ζωτικὸν τε καὶ ψυχικόν. οὐ μὲν
κρὸν δ' οὐδ' ἡ καρηβαρία τε καὶ θυσημα. περὶ δὲ τῶν
ἐλῖγγων τί δεῖ καὶ λέγειν; ἔγγυς γὰρ οὗτοί εἰσιν ἐπιληψίας
τε καὶ ἀποπληξίας. ἔλῖγγος γὰρ ἔστιν ἡ σκοτοδινία, ἣτις
γίνεται ὑγροῦ μετὰ παχέος πνεύματος κινουμένου κατὰ τὴν
κεφαλὴν, διὸ καὶ προηγείται ἐπιληψίας καὶ ἀποπληξίας;
ἀλλὰ καὶ δυσκινήσις, φησί, κατὰ τὴν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπο-
τελοῖσι καὶ σὺν πᾶσι τὸ σῶμα, μοχθηρὰ δὲ καὶ ταῦτα τὰ
συμπτώματα. μόνον δ' ἐν αὐταῖς ὑπάρχει τὸ μέτριον, ὅτε
ταῖς γαστέρας ὑγροτέραις ἐργάζονται. δρῶσι δὲ καὶ τοῦτο
καὶ τὰ ἄλλα πάντα μάλιστα μὲν διὰ τὴν ὑγρότητα, πρὸς
ταῦτα δὲ καὶ διὰ τὴν θερμότητα. καὶ τὸ γε κατὰ τὴν ἀρ-
χήν τοῦ λόγου γιγνομένην ἀμεινον ἦν ἐνηλλάχθαι τῇ τάξει,
πρῶτον μὲν ἔχον ἐν αὐτῇ τὸ ὑγιαίνουσι; δεύτερον δὲ τὸ
διαλύουσι, εἰδ' οὕτω τὰ ἐπεξῆς. εἰ γὰρ ὑγραινουσι καὶ
τῶν ἄλλων ἕκαστον ποιῶσι, συνετελούσης εἰς ταῦτα καὶ τῆς
θερμασίας. αἱ μὲν γὰρ ἐνέργειαι γίνονται διὰ τῶν στε-
ρεῶν τοῦ ζώου μορίων, ἅπερ δὴ καὶ ὁντως ἔστιν αὐτοῦ

vitalem ac animale maximum malum est, nec parvum
etiam capitis gravitas, et obtusus auditus malum. Quid
autem de vertiginibus quoque dicendum? Hae namque
tum epilepsiae tum apoplexiae proximae sunt. Illius
enim est tenebricosa vertigo, quae fit quum humor cum
crasso spiritu in capite movetur ideoque epilepsiam et apo-
plexiam praecedit; imo et dyscinetiam, inquit, difficilemve
tum oculorum tum totius corporis motum, quae et ipsa
prava sunt symptomata, id solum ipsis moderatum est,
quod alvos humidiores efficiant. Atque id et alia omnia
efficiunt tum maxime propter humiditatem tum etiam
propter caliditatem. Quod autem orationis initio scrip-
tum est, id praestitisset commutato ordine legi, ut primo
loco legeretur, humectant; secundo dissolvunt; deinde
quae deinceps eodem ordine. Si enim humectant, etiam
aliorum quodque efficiant, colore ad haec conferente.
Actiones enim per solidas sunt animalis partes, quae

Ed. Chart. IX. [112. 113.]

Ed. Bas. V. (259.)

μόρια. βαρύνεται δὲ ταῦτα καὶ διὰ τοῦτ' ἐνεργεῖ χεῖρον ὑπὸ πλῆθους τῶν ὑγρῶν.

ιη.

[113]. Κατὰ δὲ τὰς ὥρας τοῦ μὲν ἡρος καὶ ἄκρου τοῦ θέρους οἱ παῖδες καὶ οἱ τουτέων ἐχόμενοι τῆσιν ἡλικίῃσιν, ἄριστα τε διαγόναν καὶ ὑγιαίνουνσι μάλιστα. τοῦ δὲ θέρους καὶ τοῦ φθινοπώρου μέχρι μὲν τινος οἱ γέροντες, τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος οἱ μέσσοι τῆσιν ἡλικίῃσι.

Οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἡλικιῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὅσα κατὰ κράσιν ἤτοι συμμετρως ἢ ἀμέτρως ἔχει τὸν κίρημένον νῦν ὑπὸ Ἱπποκράτους λόγον ἐξετάζων εὐρήσεις ἀληθεῖς. ταῖς μὲν γὰρ εὐκρατοῖς φύσει καὶ ἡλικίαις καὶ χώραις ἀρίστη τῶν ὥρῶν ἐστὶν ἡ εὐκρατοτάτη, δεομέναις γὰρ οὐ μεταβολῆς ἧς ἔχουσιν ἔξω, ἀλλὰ φυλακῆς, ἐπειδὴ

fane re ipsa ac vere sunt ejus partes. Hae vero humorum plenitudine gravatae deterius agunt.

XVIII.

At pro anni tempestatibus, vere quidem et prima aestate proximi, tum optime degunt, tum maxime valent; aestate vero et quadamtenus autumno senes. Reliqua autumnii et hiemis parte qui inter has aetates sunt medii,

Non solum in aetatibus, verum etiam in ceteris omnibus, quae secundum temperationem vel moderate vel immoderate se habent, si quis orationem hoc in loco Hippocratis examinaverit, veram comperiet. Naturis siquidem aetatibus et regionibus temperatis tempus est optimum, quod temperatissimum, quippe quae non habitudinibus quam habent mutatione, sed conservatione egeant,

Ed. Chart. IX. [113.]

Ed. Bas. V. (260.)

(260) τῶν ὄντων ἕκαστον ὑπὸ μὲν τῶν ὁμοίων φυλάττεται, μεταβάλλεται δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων. ὡς θ' ἡ τῶν παιδῶν ἡλικία, καὶ τοῦτων μᾶλλον εἰς ἡ τῶν μεριμνῶν, αὕτη γὰρ ἀρίστη τῶν ἡλικιῶν ἐστίν, ἐν ἧρὶ κάλλιστα διάγουσι, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὅσαι τῶν φύσεων ἢ τῶν χωρῶν εἰδὼν εὐκρατοί. προσέθηκε δὲ τὸ ἦρὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ θέρους δ' Ἱπποκράτης, εἰς πλάτος ἐκτείνων τὴν χρῆσαν ἑκάστου τῶν θεωρημάτων. ἀκριβέστερον δ' ἦν εἰπεῖν τὰ μὲν μεριμνῶν τοῦ ἥρος, τοὺς δὲ παῖδας ἐν ἀρχῇ τοῦ θέρους ἀρίστα διάγειν. ἐπὶ δὲ τῶν γιρόντων διὰ τὴν ψυχρότητα τῆς κράσεως ὠφελιμὸν εἶσι τὸ θῆρος, ὥσπερ γε καὶ τοῖς ἀκμάζουσιν ὁ χειμὼν ὠφελιμώτατός ἐστιν. ἐναντίας γὰρ εἶσι καὶ οὗτος τῇ κατὰ τοὺτους δυσκρασίᾳ χολαίᾳ οὖσῃ· οὕτω καὶ τῶν φύσεων αἱ μὲν χολωδέστεραι· χειμῶνος ἀρίστα διάγουσιν, αἱ δὲ φλεγματικώτεραι· θέρους, αἱ δ' εὐκρατοὶ τοῦ ἥρος. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν χωρῶν αἱ μὲν εὐκρατοὶ κάλλιστον ἔχουσι τὸ ἔαρ, αἱ δ' ἄλλαι θέρους μὲν αἱ ψυχραὶ, χειμῶνος δ' αἱ θερμαί. καὶ μὲν δὴ καὶ τὰς χειρίστας ὥρας ἑκάστη τῶν ἡλικιῶν καὶ τῶν φύσεων καὶ τῶν χωρῶν

quandoquidem a similibus res quaeque servatur, mutatur a contrariis. Quare pueri et adhuc magis adolescentes, ipsorum enim aetas est omnium optima, aetatem vere degunt optime. Eadem quoque ratione quaecunque regiones aut naturae temperatae sunt vere se habent bellissime. Adjunxit autem veri aestatis principium Hippocrates, latius extendens uniuscujusque theorematismum. Accuratus autem fuisset pronunciare: *adolescentes vere, pueri aestatis principio optime degunt*. At vero senibus propter temperamentum frigiditatem aestas est utilis, aetatis vigore florentibus hiems utilissima. Haec enim biliosae ipsorum temperiei contraria est. Sic et naturae biliosiores hieme, pituitosiores aestate, temperatae vere degunt optime. Similiter temperatis regionibus ver optimum est, ut frigidis aestas et hiems calidis. Quin pessima etiam cnique aetati et naturae et regioni tempora ex iis quae

Ed. Chart. IX. [113. 114.]

Ed. Bas. V. (260.)

ἐκ τῶν εἰρημέων ἐπαιτὶν εὐρεῖν. ἐναντιώταται γὰρ εἰσι
ταῖς ἀρίστοις αἱ κακίσται. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ
τὰς μέσας τῶν ἀρίστων τε καὶ χειρίστων εὐρήσεις. ἐπεὶ δὲ
κακείνῳ χρὴ προσέχlein ἀκριβῶς τὸν τοῦν ὡς πρὸς μὲν ἄρ
ἄριστον εἴρηται εἶναι τοῖς μετριοῖς, ἅπασαι δὲ τοῖς ἄλλοις
ἐστὶ μέσον. οὔτε γὰρ ἄριστον ὑπάρχει οὔτε χειρίσιον. οὐ
τω δὴ καὶ πρὸς τὰς φύσεις ἔχει καὶ τὰς χώρας. τό γε
μὴν φθινόπωρον ἀπάσαις καὶ ἡλικίαις κακὸν καὶ φύσει
καὶ χώραις. ἦτον δ' ἐν αὐταῖς τῶν ἄλλων αἱ ὑψηλὴ καὶ
θερμαὶ βλάπτονται κατὰ τὸ φθινόπωρον.

10'.

[114] Νόσηματα δὲ πάντα μὲν ἐν πάσῃσι τῇσιν ὥρησι
γίνονται, μᾶλλον δ' ἐν καὶ ἐν ἑνὶ καὶ ἐν ἑνὶ καὶ γίνονται
καὶ παροξύνονται.

dicta sunt, invenire possumus. Nam pessima sunt optimis
maxime contraria. Eadem ratione media etiam inter opti-
ma et pessima comperies. Illud praeterea diligenter ani-
madvertendum, ver quidem adolescentibus dictum opti-
mum, aliis omnibus esse medium; neque enim his opti-
mum est, neque pessimum. Sic sane et ad naturas et
regiones se res habet. Et autumnus omnibus utique et
aetatibus et naturis et regionibus malus est; minus tamen
per autumnum calidae et humidae naturae quam aliae
laeduntur.

XIX.

Morbi omnes in omnibus anni tempestatibus oriuntur; non-
nulli tamen in quibusdam magis tum sunt tum ir-
ritantur.

Ed. Chart. IX. [114.]

Ed. Bas. V. (260.)

Εἰ μὲν ἡ τοῦ περιχάντος ἡμᾶς αἴρος κρᾶσις ἦν αἰ-
τία μόνη τῶν νοσημάτων, ἅπαντες ἂν ἐνοσοῦμεν ἐν ἐκάστη
τῶν ὥρῶν, ἐκείνας τὰς νόσους ὅσαι τῶν ὥρῶν εἰσιν οἰκτεῖαι.
νυνὶ δὲ ἐπειδὴ καὶ διὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ πλημμελείας αἱ νό-
σοι γίνονται, πᾶσαι μὲν ἐν ἅπασαις ἔχονται ταῖς ὥραις,
πλείους δὲ καθ' ἐκάστην αὐτῶν αἱ οἰκτεῖαι. συμβάλλεται μὲν
οὐ μικρὸν εἰς τοῦτο καὶ ἡ τῶν φύσεων διαφορά. σὺ γάρ
ὁμοίως ὑπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας ὁ θερμὸς τῷ ψυχρῷ βλά-
πτεσθαι πέφυκεν ἢ ὁ ὑγρὸς τῷ ξηρῷ. καθάπερ αὐτὸς ὁ
εὐκρατος ἐκαστῇ ταύτων, οὕτε τοῖς κατὰ συζύγιαν τινὰ θα-
πράτοις, ὥς ἐμπροσθεν εἴρηται.

κ.

Τοῦ μὲν ἥρος τὰ μανικά καὶ τὰ μελαγχολικά καὶ τὰ ἐπι-
ληπτικά καὶ αἵματος φύσεις καὶ πυνάχαι καὶ κόρυζαι καὶ
βράγχοι καὶ βῆχες καὶ λέπραι καὶ λεγῆνες καὶ ἄλφοι
καὶ ἔξανθήσεις, ἐκώδεις πλείους καὶ φύματα καὶ ἀρ-
θριτικά.

Si ambientis aëris temperatio sola esset morborum
causa, singulis temporibus omnes illis morbis aegrotare-
mus, qui temporum proprii sunt, ac peculiares. Nunc
vero quum etiam ob vitae ac victus delicta morbi ob-
oriantur, omnes in omnibus temporibus creabuntur, plu-
res tamen cuique ipsorum familiares. Non parvum ad id
etiam confert naturarum discrimen. Non enim similiter
ab eadem causa calidus ac frigidus, nec humidus ac siccus,
quemadmodum neque temperatus ac illorum quivis, ne-
que ii qui per aliquam conjugationem intemperati sunt,
ut antea diximus.

XX.

Vere namque maniae, melancholiae, epilepsiae, sanguinis
profusiones, anginae, gravedines, raucedines, tusses,
leprae, impetigines, vitiligines, pustulae ulcerosae plu-
rimae, tubercula et arthritides.

Ed. Chart. IX. [114. 115.]

Ed. Bsl. V. (280.)

Καὶ πῶς ἂν εἴη δόξειεν ὀρθῶς εἰρησθαι πρόσθεν, ἔαρ δ' ὑγιεινότετον καὶ ἥκιστα θανατῶδες, παμπόλλων παθῶν ἐν αὐτῷ γιγνομένων; ἔοικε γὰρ μᾶλλον ἀπάνη ὥρη ἐξισοῦσθαι κατὰ τὴν ποικίλλαν ὦν γεννᾷ νοσημάτων. αἱ μὲν γὰρ μανίαι καὶ αἱ μελαγχολίαι, ἐπιληψίαι τε καὶ κυνάγχαι φθινοπωρινὰ νοσήματα. κόρυζαι δὲ καὶ βράγχοι καὶ βῆχες καὶ λέπραι χειμερινά. περὶ δὲ τοῦ θέρους αὐτὸς ἐφεξῆς ἐρεῖ, τὴν κοινωνίαν ἐνδεικνύμενος αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸ ἔαρ τοῦ δὲ θέρους ἓνα τουτέων, τουτέστι τῶν προσηρημένων κατὰ τὸ ἔαρ. ἐξ ἐπιμέτρου δὲ παρὰ τὰς ἄλλας [115] τὸ ἔαρ, αἱματός τε φύσεις καὶ λέπρας καὶ λειχήνας καὶ ὤλκους καὶ ἔξανθήσεις ἐλκώδεις πλείστας ἐργάζεται καὶ φύματα ἀφθριτικά. ταῦτα μὲν οὖν ὅσα τῆς ἐαρινῆς ὥρας ἴδια, διὰ πάντ' ἐστὶν ἀκίνδυνα καὶ τοσαῦτον διὰ τὸν ἀφορισμὸν ἐκείνον ἀναφαίνεται ψευδῆ, καθ' ὃν εἶπεν αὐτὸς, ἔαρ δὲ ὑγιεινότετον καὶ ἥκιστα θανατῶδες, ὥστε μαρτυρεῖν αὐτῷ μᾶλλον εἶκιν. ἐκκαθαίρεσθαι γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τὸ βάθος τοῦ σώματος ἀπὸ τῶν κυρίων μερῶν, ἐπὶ τὸ δέρμα τῶν

Atque quomodo jam antea recte ab eo dictum videatur, *ver saluberrimum et minime letale*, quum permulti in eo fiant morbi? ipsam siquidem magis universas anni tempestates morborum quos generant varietate adaequare videtur. Etenim maniae, melancholiae, epilepsiae, anginae morbi sunt autumnales; gravedines autem et raucedines et tussis et leprae sunt hiemales. De aestate autem ipse deinceps dicturus, ejus cum vere communionem prodit: aestate vero horum nonnulli, hoc est praedictorum in vere morborum. Auctarii autem vice, praeter alios temporum morbos, ver sanguinis profusiones, lepras, impetigines, vitiligines, pustulas ulcerosas plurimas efficit, tubercula et arthritides. Hi certe morbi vernae tempestatis proprii omnes periculo vacant, tantumque abest ut aphorismum illum falsum esse convincant, in quo ipse dixit: *ver autem saluberrimum ac minime letale*, ut solidius ipsum adstruere videantur. Nam haec ipsa tempestate corporis profundum expurgatur vitiosis humoribus a parti-

Ed. Chart. IX. [115.]

Ed. Bas. V. (260.)

μοχθηρῶν χυμῶν ἀφαικνουμένων. οὕτω γοῦν αἱ τε λέπραι καὶ οἱ ἀλφοὶ, ἐλκώδεις τε τινὲς ἑξανθήσεις πολλαὶ γίνονται. καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἐν τοῖς φύμασι καὶ ταῖς ἀρθρίσι καθαίρεται τὸ βάθος τοῦ σώματος, εἰς τὰ ἄκρα, μόρια τῆς μεταστάσεως γινομένης τῶν μοχθηρῶν χυμῶν. ὅτι δὲ καὶ αἱ τοῦ αἵματος ῥέσεις κενούσας τὸ πλῆθος καὶ τὴν κακοχυμίαν καλύουσι τὰς ἐν αὐτοῖς νόσους ἀντικρυς δῆλον. εἰ δὲ τὸ σῶμα εὐχυμον παρέλαβεν ἢ τοῦ ἥρος ὥρα φυλάττει τοῦτο ὑγιεινότερον, οὐδὲν ἐκ τῆς ἰδίας φύσεως νεωτερίζουσα. οὐ μὴν τὸ γε θέρος ἢ τὸ φθινόπωρον ἢ ὁ χειμὼν. ταῦτα γὰρ εἰ καθαρὸν τὸ σῶμα καὶ παντοίως ἀμεμπτον παραλάβοι, τὸ μὲν τὴν ὥχραν εἶωθε χολὴν πλείονα τοῦ δίοιτος γεννᾷ, τὸ δὲ τὴν μέλαιναν, ὁ χειμὼν δὲ τὸ φλέγμα. παραπλήσιον δὲ τι συμβαίνει κατὰ τὸ ἔαρ, ὅποιον ἐπὶ τῶν γυμνασιῶν ὁρῶμεν γιγνόμενον. καὶ γὰρ καὶ τοῦδ' ὑγιεινότερον μὲν ἔστιν, ἀλλ' ἐὰν φλέγματος ἀνθρωπίνου μοιτῶν ἢ χολῆς ὥχρως ἢ μελαίνης ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ αἵματος εἶθε-

bus principibus ad cutem pervenientibus; sic enim leprae, vitilignes, impetigenes et pustulae quaedam ulcerosae multae generantur. Alio vero modo tuberculis et arthritidibus altum corporis expurgatur pravorum humorum in extremas partes facta translatione. Quod autem sanguinis profusiones, tum plenitudinem, tum cacochymiam, id est humorum pravitatem, oriundos in ipsis morbis arceant omnino perspicuum existit. Quod si corpus aliquod probis praeditum humoribus verna tempestas excipiat, id servat saluberrimum nihil ex propria innovans natura; non tamen sic aestas aut autumnus aut hiems. Hae namque anni tempestates, etsi purum corpus ac omnino illaefum excipiant, aestas tamen flavam bilem ultra modum procreare confuevit, atram autumnus, hiems denique pituitam. At tale quoddam vere oboritur, quale in exercitationibus evenire conspiciamus; etenim hae quoque sunt saluberrimae. Verum si hominem pituita aut flava bile vel atra aut ipso etiam sanguine plenum exercere volue-

Ed. Chart. IX. [115.]

Ed. Bas. V. (260.)

λήσεις γυμνάζειν, ἤτοι γε ἐπίπληκτον αὐτὸν ἢ ἀπόπληκτον ἐργάσῃ τοῖς γυμνασίοις. ἢ εἰ μὴ ταῦτα κινδυνεύει, βαχύντος ἀγγρίου κατὰ τὸν πνεύμονα περιπεσῇ, ἀντικείμεν κακῶ. πολλοὶ δὲ περὶτείν ἀμείψονται διὰ τὰ γυμνάσια νόσοις ὁξυτάταις ἐάλωσαν. ὅσους δ' ἀντὶ καθάρσεως τῶν ἐν τῷ βᾶθει χρωμῶν γένηται τὸ γυμνάσιον εἰς τὸ δερμα τὴν κακοχυμῖαν ἐκτεῖνον, ἔλκη καὶ ψώρας ἐργάζεται. κατὰ τοῦτο γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης εἶπεν, ἔλκη ἐκφυόνειν, ἣν ἀκάθαρτος εἶων πονήσῃ. καὶ δὴ καὶ κατὰ τὸ ἴαρον ἢ ἐκ τοῦ περιέχοντος θερμικαῖα, χύονσα τοὺς χυμοὺς, ἐξαγῇ πρὸς τὸ δερμα καὶ τοῦτο τὸ ἔργον αὐτοῦ τοῖς γυμνασίοις ἐστὶ παραπλήσιον. οὐ μόνον δὲ τοῖς τούτων ἔργοις εἰσὶν τὰ τοῦ ἥρος, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς φέβρης αἰτίης. ταύτης γοῦν ἐστὶν ἔργα τὴν τε ἀθλην διμνησὴν ἐργάζεσθαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα, δεῖ ἥς ἐκκρίνεται τὰ περιτεῖα, καθαρῆεν τε τὸ σῶμα πολυεὶδῶς ἐν ταῖς νόσοις.

ris, eum exercitationibus aut epilepticum aut apoplecticum effeceri; aut nisi haec mala acciderint, periculum imminet, ne rupto aliquo in pulmone vale in morbum proci-dat insanabilem. At multi quum febricitare coepissent propter exercitationes acutissimis morbis correpti fuere. Quibus vero vicem purgationis humorum in alto latentium exercitatio suppleverit, ea ad cutem pravae humores evocans, ulcera et scabiem excitat. Ac proinde id ipse dicebat Hippocrates: *si impurgatus sese exercuerit, ulcera erumpent.* Et sane verno tempore calor aëris ambientis humores fundens ad cutem educit isque effectus ipsius exercitationibus perlimilis existit. Nec vero solum exercitationum effectibus veris effectus sunt similes, sed ipsius etiam naturae operibus. Illius siquidem partes sunt tum occultam toto corpore perspirationem efficere, qua super-vacanea excernantur, tum etiam per morbos variis modis corpus expurgare.

καί.

[116] Τοῦ δὲ θέρους ἐνία τε τουτέων καὶ πυρεταὶ ξυνε-
χεῖς καὶ καῦσαι καὶ τριταῖοι πλείστοι καὶ τεταρταῖοι,
ἔμμετοι καὶ διάρροιαὶ καὶ ὀφθαλμῖαι καὶ ὤτων πόνοι καὶ
στομάτων ἐλκώσις καὶ σπηιδόνες αἰδούων καὶ ἰδρώα.

Τοῦ θέρους φησὶν ἐνια μὲν καὶ τῶν ἡρινῶν γενέσθαι
νοσημάτων, κατὰ τὴν ἀρχὴν δηλοῦντα αὐτὰ. τὰ γὰρ συνά-
πτον- (261) τα τῇ τελείῃ τοῦ ἔρος; ὥσπερ ὁμοιωτήτα τῆς
κράσιως ἐπεὶ πρὸς τὸ θέρους, οὕτω καὶ τῆς τῶν παθῶν γε-
νέσεως. γενέσθαι μὲν γὰρ φησι καὶ ἄλλα τινα τοῦ θέρους
ἴδια πυρετοὺς συνεχεῖς καὶ καύσους καὶ τριταίους καὶ ἀπλῶς
εἰπεῖν ὅσα διὰ τὴν ξανθὴν χολὴν συμβαίνει πάσχειν τὰ
σώματα. καὶ γὰρ οὖν καὶ οἱ ἔμμετοι ταύτης ἐπιπολαζούσης
καὶ διάρροιαὶ καί τω χρηαύσης γίνονται, καὶ ὀφθαλμῖαι δὲ
τοῦ θέρους πολλαί, ὡς ἂν τῆς μεγάλῃς πληρομένης. οὕτω
δὲ καὶ ὤτων πόνοι καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὅμοια πάσχει τῇ θέρει

XXI.

*Aestate vero horum nonnulli et febres assiduas et arden-
tes et tertianae plurimae et quartanae, vomitiones,
diarrhoeae, ophthalmiae, aurium dolores, oris exulce-
rationes, genitalium putredines et sudamina.*

Aestate nonnullos etiam ex vernis morbis nimirum
per ejus exordia fieri pronunciat. Nam aestatis partes ve-
ris postremo copulatae, quemadmodum temperationis cum
vere, ita generationis morborum similitudinem sortiuntur,
Alios enim quosdam aestatis proprios morbos fieri dicit,
febres assiduas et ardenes et tertianas et, ut summam
dixerim, quicumque ex flava bile morbi corporibus acci-
dunt. Etenim bile per summa natante vomitiones fiunt,
deorsum secedente diarrhoeae, ophthalmiae quoque aestate
plurimae, utpote repleto capite. Sic et aurium dolores
et alia similia corpus aestate patitur propter capitis reple-

Ed. Chart. IX. [116.]

Ed. Bas. V. (261.)

τὸ σῶμα, διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς κεφαλῆς, ἄλλοτε εἰς ἄλλο μέρος ἀποτιθεμένης τὸ περιττόν. αἱ δὲ ἐλκυσθεῖς αἱ τῶν στομάτων οὔτε διὰ τὸν χολαῖδον γίνονται χυμὸν εὐδηλὸν εἶσιν. αἱ μέντοι σηπεδόνες τῶν αἰδοίων οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὅταν ὑγρότερον μᾶλλον ἢ ἀπνότερον ἢ νοσιώτερον γίνηται. τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ πολὺ τοῦ κατὰ φύσιν ἀποκχωρηκός εἰς ὑγρότητα καὶ ἄπνοιαν, οὐκ αἰδοίων μόνων ἐργάζεται σηπεδόνας, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἄλλου μορίου, καθάπερ ἢ τε ἐν τῇ τρίτῃ τῶν ἐπιδημιῶν κατὰστασις ἢ τ' ἐν τῇ δευτέρῃ κατὰ τὴν ἀρχὴν. αἱ δ' ἐπ' ὀλίγον ἐκτροπαὶ τῶν αἰδοίων ἄπνουνται, δι' ὑγρότητα καὶ θερμότητα σηπεδοῦ περικυκλωμένων, ἐπὶ ταῖς τυχοῖσιν προφάσεσιν. ὥστ' ἐπειδὴν τὴν ἑαυτοῦ κῆρσιν φυλάτῃ τὸ θεῖρος, οἱ περιττώμασιν ἐνοχλοῦνται πολλοῖς, ἐπειδὴν ὅνῃ ταῦτα κατὰ τινα πρόφασιν, ἐπὶ τὰ αἰδοῖα τὰς σηπεδόνας αὐτῶν πύσσουσι. τὰ δ' ἰδρώα τῶν κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἐξανθημάτων εἰσὶν, ἐλκυσθεῖς τραχύνοντα τὸ δέρμα. καὶ γίνεταί, καθάπερ καὶ αὐτὸ τοῦτομα ἐνδείκνυται, διὰ τοὺς πολλοὺς ἰδρώας, ὅταν χολαῖδε-

tionem, alias ad alias corporis partes excrementum deponētis. Oris etiam ulcerationes propter biliosum humorem oboriri perspicuum est. Genitalium vero putredines non simpliciter, sed quum aestas diutius humidior aut ventis minus persflata aut plusculum aufrina fuerit. Nam quum plurimum a naturali statu ad humiditatem aut flatuum vacationem recessit, non modo pudendorum, sed etiam cujuscumque partis alterius putredines facit, qualis erat status tum qui tertio epidemiorum, tum qui secundi initio describitur. At parvae aestatis depravationes genitalia laedunt quae ob humiditatem et caliditatem putrescere ex quacumque occasione parata sint. Quare quum suum aestas temperamentum servat, qui multis excrementis infestantur, quum haec aliquam ob causam ad genitalia defluxerint, ipsorum putredines patiuntur. Sudamina autem e genere sunt exanthematum quae in cutis superficiei efflorescentia ulcerum ore cutem exasperant. Fiant autem, quemadmodum et ipsum ostendit nomen, propter

Ed. Chart. IX. [116. 117.]

Ed. Bas. V. (281.)

στεροὶ πως ἢ ὅλως δακνωδέστεροι τυχάνουσιν ὄντες. ὁ δὲ
ξοῦσι γὰρ οὗτοι τὸ δέρμα καὶ κνησμοῶδες ἐργάζονται καὶ
ατραχύνουσιν ἰλκωδῶς.

κβ.

[117] Τοῦ δὲ φθινοπόρου καὶ τῶν θερινῶν τὰ πολλὰ
καὶ πυρετοὶ τεταρταῖοι καὶ πλάνητες καὶ σπληνίτις καὶ
ὑδρωπες, φθίσεις καὶ στραγγουρίαι, λιεντερῖαι καὶ δυσεν-
τερῖαι καὶ ισχιάδες καὶ κυνάγχοι καὶ ἄσθματα καὶ εἰλεοὶ
καὶ ἐπιληψίαι καὶ τὰ ματικά καὶ τὰ μελαγχολικά.

Ἐν τῷ φθινοπόρῳ, φησί, καὶ τῶν θερινῶν νοσημάτων
γίνονται πολλὰ, μένοντες εἰς καὶ αὐτὸ τοῦ θερινοῦ χυμοῦ
δηλονότι τῆς ξανθῆς χολῆς. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ τῷ ἥρσι τὸ
θερος γιγνόμενον ἐκκενοὶ τοὺς χυμοὺς, οἷτω καὶ τὸ φθινό-
πωρον ἐκκενοὶ τοὺς θερινούς, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν ἀπὸ
τῶν ἐκτὸς μερῶν εἰς τὸ βάθος ἄγει. διούτως οὖν τὸ μὲν

multos sudores, qui vel biliofiores vel omnino mordaciores
evaserunt. Hi namque cutem mordent et pruritus in ea
ardoremque excitant et ulcerum instar exasperant.

XXII.

Autumno vero etiam aestivi morbi, febres quartanae, er-
raticae, splenis tumores, hydropes, tabes, stranguriae,
lienteriae, dysenteriae, ischiades, anginae, asihmata,
volvuli, epilepsiae, maniae et melancholiae.

Autumno, inquit et aestivorum morborum multi fiunt,
manente etiamnum per id temporis aestivo humore, flava
scilicet bile: non enim quemadmodum aestas veri succe-
dens vernos humores vacuat, ita et autumnus vacuat ae-
stivos; sed modo prorsus contrario a partibus summis et
externis ad internas ac profundas revocat. Itaque merito

Ed. Champ. IX. [117.]

Ed. Basf. V. (261.)

θερος ἐνια τῶν ἡρικῶν νοσημάτων, φησὶ γεννᾶν, τὸ δὲ
 φθινοπώρον οὐκ ἐνια τῶν θεινῶν, ἀλλὰ πολλά. καὶ μέντοι
 καὶ τεταρταίους πυρετοὺς ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ γίγνεσθαι φησιν,
 ἐπὶ τῇ μελαίνῃ δηλονότι συνισταμένους χολῇ. διττὴν ἐχούσῃ
 τὴν γένεσιν, ἐκ μὲν τῆς ξανθῆς ὑπεροπτηθείσης τὴν ἐτέ-
 ραν, ἐκ δὲ τοῦ παχέος αἵματος τὴν ἐτέραν. γίνονται δὲ καὶ
 πλάνητες ἐν φθινοπώρῳ πυρετοὶ, διὰ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς
 κράσεως καὶ σπληνὲς μεγάλοι, διὰ τὸ μεταγχολικὸν πύρε-
 τωμα, καὶ δὴ καὶ ὕδροφοι διὰ τὸν σπλῆνα. καὶ εἴ τι φθι-
 νώδεις ἀμφίβολον, ἐκ φθινοπώρῳ μάλιστα ἐξελέγχεται, διὰ
 τὴν ξηρότητα καὶ τὴν ψῖξιν καὶ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς ὥρας,
 οὐδὲν δ' ἥτιον καὶ διὰ τὴν κακοχυμίαν. διὰ δὲ τὰ αὐτὰ
 ταῦτα καὶ αἱ στραγγουρίαι γίνονται μάλιστα κατὰ τὴν ὥραν
 ἐκείνην. ψύχεται γὰρ ἡ κύστις ἐν ταῖς αἰάτοις καὶ ἑξα-
 πίνης ἐπὶ τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν μεταβολῆς, αἷ τ' ἐκ τῆς
 κακοχυμίας ἐνοχλοῦσιν αὐτὴν δριμύτητες καὶ μάλισθ' ὅταν
 ἑξαίφνης ἐπὶ τὸ ψυχρὸν γιγνομένης μεταβολῆς τοὺς τίως
 διαπνεόμετους καὶ δι' ἰδρώτων περνούμετους χυμοὺς ἀπο-

aestatem quidem nonnullos morbos generare, autumnō
 vero aestivos non paucos, sed multos creare dicit. Quin
 etiam hac tempestate quartanas febres fieri pronunciat,
 nimirum ex atra procreatas bile geminam generationem
 fortitā; alteram quidem ex flava bile retorrida et perusta;
 alteram vero ex crasso sanguine. Fiunt autem et erraticae
 febres per autumnum propter temperaturae inaequalitatem.
 Fiunt et lienis magni ob melancholicum excrementum;
 et hydropes ex lienis vitio. Et si qua tabes
 suspecta sit, maximo autumnō deprehenditur ob siccitatem
 et frigiditatem et inaequalitatem tempestatis nibiloque
 minus propter humorum pravitatem. Fiunt quoque ob
 easdem causas ea tempestate potissimum stranguriae. Nam
 vesica incertis, inordinatis ac repentinis caloris et frigoris
 mutationibus refrigeratur et ex pravis humoribus ob-
 ortae acrimoniae ipsam molestant, praesertim quum dere-
 pente facta in frigidius mutatione, qui antea perspiratione
 discutiebantur et per sudores vacuabantur humores ad ve-

Ed. Chart. IX. [117. 118.]

Ed. Basf. V. (261.)

στρέψη πρὸς τὴν κύστιν. αἱ λιεντερῖαι δὲ ταχισταί τε εἶσι
καὶ κατὰ πάντα ἀμειώβληται τῶν αἰτίων διαχωρήσεις, ἥτοι
δὲ ἔλκωσιν ἐπιπολῆς κατὰ γὰρ τὴν γαστέρα ἢ κατὰ τὰ ἔντερα
συνισταμένην τοιαύτην, οἷα περ καὶ ἐπὶ τῶν παιδίων αἱ
ἀφθαι καλούμεναι ἢ δὲ ἀφθασίας τῆς καθεκτικῆς, δυνά-
μεως. ὣν τὸ μὲν πρότερον ἐπὶ φακνώδεσι χυμοῖς ἢ λεπτοῖς
τῇ συστάσει, τὸ δὲ δεύτερον ἐπὶ δυσκρασίᾳ μεγάλῃ τῆς
κοιλίας τε καὶ τῶν ἐντέρων γίγνεται. ἄρρω δὲ ταῦτα τῇ
φθινοπόρῳ μάλιστα γίνεσθαι συμβαίνει. τὰς δ' ἰσχιάδας
εὐλογον ἐπὶ τε τῇ κακοηθείᾳ τῶν χυμῶν καὶ τῇ ψύξει μάλ-
ιστα γίνεσθαι συμβαίνει. κυνάγχαι δὲ ἐπὶ χολώδεσι χυ-
μοῖς συνίστανται, κατασκήπτουσι εἰς τὴν [118] φάρυγγα,
καὶ διαφέρουσι τῶν κατὰ τὸ ἔαρ, ὅτι φλεγματοειδέσιντι πως
εἶναι. καὶ μὲν δὴ καὶ τὰ ἄσθματα, διὰ τε τὴν ἴσιν αἰ-
νησιν τῶν χυμῶν καὶ τὴν ψύξιν εἰωθε γίνεσθαι. δὲ αὖ-
τὰ δὲ ταῦτα καὶ οἱ εἰλεοὶ τῆς κάτω διεξόδου τῶν τῆς τρο-
φῆς περιττωμάτων ἐπίσχισις ὄντες, ἐπὶ φλεγμοναῖς τὰ πολ-

ficam recesserint. Lienteriae vero sunt celeres et sine ulla
omnino mutatione ciborum dejectiones, quae sunt aut
propter ventriculi aut intestinorum exulcerationem in su-
perficie eodem modo factam, quo in pueris aphthae vo-
catae, aut propter retentricis facultatis imbecillitatem.
Quorum prius propter mordaces et substantia tenues hu-
mores, secundum ob magnam ventriculi atque intestinorum
intemperiem fit. Haec autem ambo maxime autumnno
fieri contingit. Ischiadas autem ex humorum cum ma-
lignitate tum refrigeratione maxime fieri rationi consen-
taneum est. At vero anginae ex biliosis humoribus ortum
ducunt, autumnno ad fauces decumbentibus, ab iis quae
vere sunt eo differentes, quod illae sint quodammodo
pituitosiores. Jam vero asthma tum propter humorum
ad interna motum, tum propter refrigerationem fieri con-
sueverunt. Propter has ipsas causas etiam volvuli concit-
antur, qui excrementorum alimenti deorsum prolabantium
transitus sunt suppressiones, quae praeferumque ab alicujus

Ed. Chart. IX. [118.]

Ed. Bas. V. (261.)

ἀὰ μέρους τινὸς ἐντέρων γίνονται. μάλιστα δὲ εἰκὸς ἐν
 ψυχρῷ καὶ ξηρῷ καὶ ἀνωμαλῷ καὶ κακοχύμῳ καιρῷ βλά-
 πτεσθαι τὰ κατὰ γαστέρα τε καὶ τὰ ἔντερα. λεπτοὺς γὰρ
 καὶ εὐκίνητους ἐν τῷ θέρει τοὺς χυμοὺς γιγνομένους δια-
 διχόμενον τὸ φθινόπωρον ψυχρὸν τε ἅμα καὶ ἀνωμαλόν
 ἐκέρχον εἰς τὸ βάθος ἄγει τοῦ σώματος. ἐν τῷ βάθει δ'
 ἐστὶ καὶ ἡ τῶν ἐντέρων θέσις. αὐτὸ δ' ἐπιληψίαι γιγνόμεναι
 τοῖς ἐπιτηδείως ἔχουσι πάσχειν τὸ πάθος τοῦτο, διὰ τὴν
 ἐκαιρηθῆσαν ἐπὶ τὰναντία μεταβολήν. θάλλος μὲν γὰρ ἐν
 τοῦ μύσειος τῆς ἡμέρας, ψυχρὸς δ' ἐν τοῖς πρώτοις καὶ
 τελευταίοις γίνεσθαι, οὐδὲν δ' οὕτω τοὺς ἐπιληπτικούς,
 ὥς ἡ τοιαύτη μεταβολὴ γεννᾶν πέφυκε. τὰ δὲ μανικά
 πάθη διὰ τὴν ἐν τοῖς λεπτοῖς χολώδεσι χυμοῖς κακοήθειαν
 γίγνεται, καθὼς γε καὶ τὰ μεταγχολικά διὰ τὴν μίλαι-
 ναν, ὅπερ ἥς ὀλίγον ἔμπροσθεν εἴρηται.

intestinatorum partis inflammatione oboritur. Maxime vero
 par est frigida, sicca et inaequali tempestate pravae hu-
 mores procreante tum ventriculum tum intestina laedi.
 Nam aestate tennes ac mobiles humores factos autumnus
 excipiens suo frigore et inaequalitate in altum agit cor-
 poris. Est vero profundus intestinatorum situs. Epilepsiae
 vero hominibus huic affectui sibi familiari ferendo obno-
 xis ob repentinam in contrarium mutationem accidunt.
 Calor namque meridianis, frigus vero primis et ultimis
 diei horis dominatur. Nihil autem adeo epilepticas ac-
 cessiones ac talis mutatio generare potest. Maniae vero
 affectiones ob tenuium ac biliosorum humorum malignita-
 tem oboriuntur, quemadmodum et ob atram bilem me-
 lancholiae, qua de re paulo ante dictum est,

Ταῦ δὲ χειμῶνος πλευρίτιδες, περίπνευμονίαι, λήθαργοι, κάρυται, βράγχοι, βῆχες, πόνοι στηθίων καὶ πλευρέων καὶ ὀσφύος καὶ κεφαλῆς, ἰλιγγοί, ἀποπληξίαι.

Τὰ χειμερινὰ νοσήματα ἐκτεῖναι τῶν φθινοπωρινῶν, οὐκ ἔστι ὁμοίως ὡς ἐμπροσθεν εἶπεν, οὐθ' ὅτι τοῦ χειμῶνος τὰ πολλὰ τῶν φθινοπωρινῶν, καίτοι γ' ἐμπροσθεν ἐπὶ μὲν τῶν θερινῶν εἰρήμει, παραβάλλον αἰτὰ τοῖς ἡρινοῖς, τοῦ δὲ θύμετος ἐνὰ τε τουτέων. ἐπὶ δὲ τῶν φθινοπωρινῶν τοῦ φθινοπώρου καὶ τῶν θερινῶν τὰ πολλά. συνὶ δὲ τοῦ χειμῶνος ἀπλῶς τὸν κατάλογον ἐτοιήσατο τῶν νοσημάτων, ἥτοι γὰρ ἀπὸ κοινοῦ βουλόμενος ἡμᾶς κἀνταῦθα προσηπακοῦσαι τε τῶν εἰρημένων ἢ ἀπλῶς ἀποφαινόμενος μὴ κατὰ μηδὲν κοινωνούσης τῆς φθινοπωρινῆς ὥρας τῇ χειμερινῇ. καίτοι τὰ γε πρῶτα τοῦ χειμῶνος εὐλογόν τε ἅμα καὶ διὰ τῆς πείρας φαίνεται κοινωνοῦντα τῇ φθινο-

XXIII.

Hieme vero pleuritides, peripneumonias, lethargi, gravedines, raucedines, tusses, pectorum, laterum et lumborum dolores, cephalalgiae, vertigines, apoplexiae.

Hiemales morbos statim post autumnales explicans non eadem quā in superioribus usus est loquendi forma, hieme scilicet multos etiam autumnales morbos fieri; quamquam prius, quum de aestivis ageret, vernis eos comparans dixit: *Aestate autem horum etiam nonnulli; et quum de autumnalibus: autumno aestivorum etiam multi.* Nunc autem morborum hiemalium catalogum plane confecit, sive quod de communi voluerit hoc etiam loco nos dictorum morborum aliquem subaudire, sive absolute pronunciare tanquam nihil autumnale tempus cum hiemali communicet. Atqui primas hiemis partes rationi consentaneum est et experientia comprobatur cum autumno com-

Ed. Chart. IX. [118. 119.]

Ed. Bas. V. (261. 262.)

πώρω. καὶ γὰρ αὐτὸς εἶπεν· οἱ θερινοὶ τεταρταῖοι τὰ πολλὰ γίνονται βραχείς, οἱ δὲ φθινοπωρινοὶ μακροὶ καὶ μάλιστα αὐτὸς πρὸς τὸν χειμῶνα συνάπτοντες· εἰ μὴ λίγη τὸν αὐτὸν τῶν ἐν τῷ φθινοπωρίου ἐσχάτῳ γινομένων μηνονεύειν. ἀλλὰ τὰ γε τοῦ χειμῶνος ἴδια ταῦτ' εἶναι βούλεται, πλευρίτιδας καὶ περιπνευμονίας, διὰ τὸ κρύος βλαπτομένων (262) τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, ἐπεὶ τὰ μὲν [119] ἄλλα καὶ σκεπάζειν δυνατόν οὕτως ἀκριβῶς, ὡς ἦτοι μηδὲν ἢ ὡς ἥκιστα αἰσθάνεσθαι τῆς τοῦ περιέχοντος ψυχρότητος· τῆς δ' ἀναπνοῆς οὐκ εἶρξαι τινος δυνατόν οὐκ ἀναπνεῖν ἐξέρωθεν ἐγχωρεῖ. διὰ τε οὖν ταύτην αὐτὴν τὴν ψύξιν αἷ τε βῆχας ἐν χειμῶνι γίνονται μάλιστα καὶ οἱ τῶν πλευρῶν πόνοι. διὰ δὲ τὴν αὐτὴν ταύτην ψύξιν καὶ ἡ κεφαλὴ βλαπτομένη κορυφῆς τε καὶ βῆχας καὶ βράγχους ἐργάζεται. γίνονται δ' ὥσπερ τῶν πλευρῶν οἱ πόνοι διὰ τὴν ψύξιν, οὕτως καὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ὀσφύος καὶ ἀπλωῆς τῶν νευρωδῶν. καὶ αἱ ἱλεγγοὶ δὲ ταῖς τῆς κεφαλῆς ἐπὶ πόντοις βλάβαις, ὥσπερ γε καὶ ἀποπληξίαι. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τὸ πάθος, ὅταν ὁ ἐγκέφαλος ἐμπλησθῇ φλέγματος, γίνεται.

munitionem habere. Ipse enim dicebat: *aesivae quartanae plerumque breves existunt, autumnales vero longae ac praesertim quae hiemem attigerint.* Nisi quis dicat ipsum de iis quae extrema autumnus parte generantur, *quartanis*, mentionem facere. Verum hocce vult hiemis proprios morbos esse *pleuritides et peripneumonias*, quod instrumenta respirationi servientia a frigore laedantur. Cetera namque ita exacte obtegi queunt, ut aut nihil aut certe minimum injuriarum ab ambientis frigore percipiant. Respirationis vero usus nemini prohiberi potest, neque aliunde datur respirandi facultas. Ob hanc igitur ipsam refrigerationem caput oblaesum, gravedines, tussis atque raucescencia efficit. Et quemadmodum laterum dolores ob refrigerationem fiunt, sic et capitis, lumborum, omnium denique partium nervosarum. Vertigines, triptique capitis laesiones consequuntur, ut et apoplexiae; etenim et hic affectus fit quum cerebrum pituita repletum est.

πδ.

Ἐν δὲ τῇσι ἡλικίῃσι τοιαύτῃ συμβαίνει, τοῖσι μὲν μικροῖσι καὶ νεογνοῖσι παιδίοισιν ἄσθαι, ἔμετοι, βῆχες, ἀγρυπνίαι, φόβοι, ὀμφαλοῦ φλεγμοναί, ὧτων ἰγρότητες.

Ἐπιμελειότερον ἐξείργασται τὰ κατὰ τὰς ἡλικίας τῶν παρὰ τὰς ὥρας, εἰς μικρὰ μόρια τέμνων αὐτάς. ἐπὶ οὖν τῶν παιδίων τῶν νεογνῶν ἄσθαι φησὶ γίνεσθαι. καλοῦσι δὲ οὕτως τὰς ἐπιτολῆς ἐλκώσεις κατὰ τὸ στόμα, διὰ μαλακότητα μάλιστα τῶν ὀργάνων γιγνομένης, μὴ γερόντων μήτε τὴν ποιότητα τοῦ γάλακτος ἔχοντος οὐκ ὀλίγον ὀρρώδες ἐν αὐτῇ ῥυπικόν δ' ἐστὶ τοῦτο τὴν φύσιν, ὥστ' οὐδὲν θαυμάσιον ἐν μαλακοῖς σώμασιν ἐργάζεσθαι τινὰς ἐπιτολῆς ἐλκώσεις. τοὺς δ' ἑμέτους τηλικαῦτα εἰκὸς γίνεσθαι τούτοις διὰ τὸ πλῆθος οὗ προσφέρονται γάλακτος. ἀγρυπνίαι δ' αὐτοῖς οὐδαμῶς συνήθεις εἰσὶ, κοιμᾶται γὰρ τὸ πλεον τοῦ χρόνου, πλὴν εἰ δὲ αὐτὸ τὸ πάθος νομίζῃ

XXIV.

Per aetates autem haec oboriuntur, parvis quidem et recens natis puerulis aphthae, vomitiones, tussis, vigiliae, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.

Quae ad aetates spectant accuratius exsolvit quam quae ad anni tempora, facta in minimas partes divisione. In puerulis namque recens in lucem editis aphthas fieri pronunciat. Sic autem Graeci vocitant ulcusculum oris superficiem obfidentia ob instrumentorum mollietatem maxime facta, neque contactum, neque qualitatem ferentium lactis quod in se non paucum feri continet. Hoc autem serum detergendi facultatem habet; quare non est mirum in mollium corporum superficie quasdam creari exulcerationes. Vomitus autem tunc his fieri par est, propter lactis quod assumunt copiam. Vigiliae vero nequaquam ipsis consuevae sunt: majorem enim temporis partem dormiunt, nisi quis ab ipso aut alio affectu infantibus exci-

Ed. Chart. IX. [119. 120.]

Ed. Basf. V. (262.)

γινόμενας ποί' ἀρχυπνίας τοῖς παιδίοις, ἐπειδὴ τὸ πλῆθος τῶν ὕπνων κατὰ φύσιν ἦν αὐτοῖς μάλιστα. οἱ φόβοι δὲ τοῖς παιδίοις γίνονται κατὰ τοὺς ὕπνους καὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν τοῖς ἀδελφάγοις, ὅταν εὐαίσθητα μὲν ᾖ, ἀσθενῇ δ' ὑπάρχη φύσει τὰ κατὰ τὴν γαστέρα χωρία, διαφθείρεται δὲ ἡ τροφή. παρεφυλάττομεν γὰρ οὐκ ἐπὶ τῶν τηλικούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἤδη τελείων ἐν τοῖς ὕπνοις γινόμενας φαντασίας φοβερὰς, ὅταν πολλοὶ τε ἄμα καὶ μοχθηροὶ χυμοὶ βαρύνουσι καὶ δάκνουσι τὰ κατὰ τὴν γαστέρα, καὶ μάλιστα αὐτῆς τὸ στόμα, τοῦτο γὰρ αὐτῆς ἐστὶ τὸ αἰσθητικώτατον. αἱ δὲ τῶν ὀμφαλῶν φλεγμοναὶ τῶν ἀποτεμνυμένων οὐ πρὸ πολλοῦ διόντως τοῖς νεογενέσι παιδίοις γίνονται, καθάπερ εἰ καὶ τι μέρος εἴτευεν ἐλκωθῆν. ἀλλὰ τὰς γε μὴν τῶν ὠτων ὑγρότητας ἐν παθήμασι τίθεται, καίτοι τὰς γε τῆς ὑπερώας καὶ τῆς φινὸς οὐ τιθέμενος, ὅτι κατὰ φύσιν μὲν ἐστὶ διὰ φινῶν καὶ ὑπερώας μεταχειρῆσθαι τὸ περίτωμα τοῦ ἐγκεφάλου καὶ γίνεται τοῦτο [120] καὶ τοῖς τελείοις ἤδη, παρὰ φύσιν δὲ διὰ τῶν ὠτων.

tari vigilias judicet. Quandoquidem somni diurnitas ipsis maxime secundum naturam est. Pavores autem per somnos infantibus oboriuntur pueris ac praesertim voracibus, quum ventriculi regio sensu quidem praepolleet, sed naturali imbecillitate laboret, cibus vero corrumpitur. Nos enim non in tantillis solum, verum etiam aetate jam adultis terrificas per somnos fieri imaginationes observamus. Hoc enim officium sentiendi facultate praepolleet. Umbilicorum autem inflammationes non multo ante praeciforum merito recens natis puerulis accidunt, quemadmodum si qua alia pars foret ulcerata. Sed et aurium humiditates inter morbos reponit, etiamsi tum palati tum narium excrementa non reponat, quod secundum naturam sit per nares atque palatum cerebri excrementum per derivationem expurgare, idque iis accidat qui jam aetate perfecta sunt, praeter naturam autem per aures derivatio,

Ed. Chart. IX. [120.]

Ed. Bas. V. (262.)

ἀλλὰ τοῖς γε βρέχεται καὶ διὰ τούτων ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἐκκαθαίρεται καὶ καλῶς ὁ Ἱπποκράτης ἐν τοῖς ἰδίῳις τῆς ἡλικίας ἔγραψε καὶ τὰς τῶν ὠτῶν ὑγρότητας. ἔστι μὲν οὖν καὶ ὅλον τὸ σῶμα τοῖς νεογενέσι παιδίοις ἐσχάτως ὑγρὸν, ὡς καὶ τὴν τῶν ὀστέων φύσιν ἐν αὐτοῖς οἷον κηρώδη μᾶλλον ὑπάρχειν ἢ λιθώδη. πολὺ δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων μορίων ὁ ἐγκέφαλος ὑγρὸς ἐστίν, οἷς ἂν καὶ τοῖς τελείοις ὑπάρχων τοιοῦτος, ὥστε εὐλόγως αὐτοῖς ἐπειδὴ πλῆθος ἐστὶ τῶν περιττῶν διὰ πάντων ἐκκρίνεσθαι τῶν πόρων.

κα'.

Πρὸς δὲ τὸ ὀδοντοφυεῖν προσάγουσιν οὐλῶν ὀδαξημοί, πυρετοί, σπασμοί, διάρροαι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀνάγῃ τοὺς κυνόδοντας καὶ τοῖσι παχυτάτοις τῶν παιδίων καὶ τοῖσι τὰς κοιλίας σκληρὰς ἔχουσιν.

Τὸ μὲν ὀδαξημούς τινας γίνεσθαι τῶν οὐλῶν, ὅταν οἱ ὀδόντες φύειν μέλλωσι τοῖς παιδίοις, οὐδὲν θαυμαστόν. ὁ

pueris tamen infantibus etiam per aures cerebrum expurgatur; et recte Hippocrates inter proprios hujus aetatis morbos etiam aurium scripsit humiditates. Est liquidem et totum corpus recens natis puerulis summe humidum, adeo ut et ossium natura in ipsis velut cerea potius quam lapidea videatur. Ceterarum vero partium cerebrum quam humidissimum existit, ut quod etiam in adultis tale existat. Quare optima ratione quum ipsis excrementorum copia redundet, per omnes meatus excernitur.

XXV.

Ad dentitionem vero productis gingivarum pruritus, febres, convulsiones, diarrhoeae ac maxime quum caninos dentes edunt, crassissimisque pueris ac duras alvos habentibus oboriuntur.

Quum puerulis dentes oborturi sunt, gingivarum pruritus fieri nihil mirum. Pruritus enim prurigo quaedam

Ed. Chart. IX. [120.]

Ed. Bas. V. (262.)

γὰρ ὀδαξήσῃς κνησμός τις ἔστι μετὰ βραχείας τινὸς ἀνίας. οἱ πυρετοὶ δὲ καὶ οἱ σπασμοὶ καὶ αἱ διάρρηξαι συμβαίνουσι τοῖς παιδίοις ὀδοντοφυοῦσιν ἤδη καὶ μηκέτι μέλλουσιν, ὥς καὶ αὐτὸς ἐδήλωσεν εἰπὼν, καὶ μάλιστα ὅταν ἀνάγωσι τοὺς κυνόδοντας. εὐλογον δὲ δὴ που ὅτι διατετραμμένων τῶν οὐλῶν ὑπὸ τῶν ἀνιόντων ὀδόντων ταῦτα γίνεσθαι τὰ συμπτώματα, καθάπερ ὅταν ἐμπεπαρμένος ἢ σκόλοψ σαρκί, καὶ πλὴον γ' ἔσσι τὸ κατὰ τοὺς ὀδόντας ἢ τοὺς σκόλοπας τὸ τῆς ἀνίας. οἱ μὲν γὰρ σκόλοπες ἡσυχάζουσιν ἐστηριγμένοι, κατὰ τὸ μύριον ᾧ κατ' ἀρχὰς ἐμπετήγησιν, οἱ δ' ὀδόντες αἰὶ προχωροῦσι τοσοῦτον ὅσον αἰξάνονται. πυρέττει μὲν οὖν ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας τὰ παιδιά διὰ τε τὰς ὀδύνας καὶ τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰς φλεγμονάς. οἱ σπασμοὶ δ' αὐτοῖς ἔπονται διὰ τε ταῦτα καὶ διὰ τὴν τροφήν ἀπειτουμένην, καὶ διότι μηδέπω τὰ κατὰ τῶν νεύρων φύσιν ἔστιν ἰσχυρά. τούτοις ἅπασιν ἀκολουθοῦσιν ἐξ ἀνάγκης καὶ διάρρηξαι, διὰ τὸ μὴ πέτεσθαι καλῶς τὴν τροφήν μήτε ἀναδίδεσθαι. τὸ δὲ καὶ τοῖς παχυτάτοις τῶν παιδίων καὶ τοῖς τὰς καίλλας

est cum leni quodam dolore. Febres vero, convulsiones atque diarrhoeae pueris jam dentientibus ac nondum dentes edituris accidunt, quemadmodum ipsi his verbis ostendit: *Et maxime quum caninos edunt dentes.* Liqueat autem foratis a dentibus prodeuntibus gingivis haec evenire symptomata, quemadmodum quum paxillus carni fuerit impactus; atque sane plus molestiae quam infixi paxilli dentes excitant. Hi siquidem paxilli semel firmati in membro quiescunt cui ab exordio infixi sunt; dentes vero semper tantum procedunt, quantum augentur. Febricitant ergo hac aetate pueruli et propter dolores et vigilias et inflammationes. Convulsiones autem Tequuntur tum propter haec, tum propter crudum alimentum et quod nervosae partes nondum satis sint validae. His omnibus etiam diarrhoeae succedunt, quod alimentum non belle coquatur, neque distribuatur. Illud autem: *pueris crassissimis et al-*

Ed. Char. IX. [120. 121.]

Ed. Bas. V. (252.)

σκληρὰς ἔχουσιν ἐπὶ τοὺς σπασμὸν ἀναφέρεται. τοῦτοις μάλιστα λίγοντος αὐτοῦ τῶν παιδίων γίνεσθαι σπασμὸν, ὡς ἂν ἢ παχύτητα καὶ κοιλίας ἔχοντα σκληρὰς. πληθύνει γὰρ, ὡς καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ περιττωματικά καὶ διὰ τοῦτο σπασμοῖς, ἐνίοτε, μάλιστα δὲ σπασμοὶ τὰς τοιαύτας καταλαμβάνουσιν φύσει.

κατ'.

[121] Πρεσβυτέροις δὲ γενομένοις παρίσθημα, σπονδύλου τοῦ κατὰ τὸ ἐνὶον εἶσω ὥσεις, ἄσθματα, λιθιάσεις, ἔλμινθος στρογγύλαι, ἀσκαρίδες, ἀκροχορδόνες, σατυριασμοί, χοιράδες καὶ τᾶλλα φύματα, μάλιστα δὲ τὰ προειρημένα.

Πρῶτον μὲν ἔγραψε τῶν νεογνῶν παιδίων, εἰθ' ἐξῆς τῶν ὀδοντοφυόντων, εἰτα νῦν περὶ τῶν μετὰ τὴν ἡλικίαν ἤδη, τῶν πεπαυμένων τοὺς ὀδόντας φύειν καὶ τῶν

vos duras habentibus, ad convulsiones refertur, quum his maxime pueris dicat convulsiones fieri, qui crassissimi sunt et alvos duras habent. Tales enim plethorici sunt et scquent excrementis, ideoque convulsionibus facile capiuntur; maxime vero ejusmodi naturas convulsiones obident laeduntque.

XXVI.

At adultioribus factis tonsillarum inflammationes, vertebrae ad occipitium intro luxationes, asthma, calculi, lumbrici rotundi, ascarides, verrucae penfiles, satyriasmus, strumae et alia tubercula, praecipue vero praedicta.

Primum quidem scripsit de recens natis puerulis, deinde de dentientibus, nunc vero de iis qui mediam aetatem agunt inter eos qui jam dentire desierunt et eos

Ed. Chart. IX. [121.]

Ed. Bas. V. (262. 263.)

πλησίον τοῦ ἡβάσκεν. ἐφεξῆς γὰρ ἐκείων, ἐπὶ ταῖς δὲ τετάρτων τῇ τάξει, μνημονεύει κατὰ τὸν ἐξῆς ἀφορισμόν· ἀλλὰ τὴν γε τρίτην ἡλικίαν, ἣτις νῦν πρόκειται ἡμῖν, τὴν ἄχρι δωδεκάτου καὶ τρισκαιδεκάτου προοῖονσαν ἔτους, ἀλλοσκεσθαι πάθεισί φησιν, ὧν πρῶτα γράφει παρίσθμια, φλεγμονὰς ὄντα τῶν κατὰ τὸν ἰσθμόν χωρίων. ἀκούειν δὲ νῦν ἰσθμόν χρῆ, τὸ μεταξὺ τοῦ στόματός τε καὶ τοῦ (263) στομάχου μόριον, ἐκ μεταφορᾶς οὕτως ὠνομασμένον, ἀπὸ τῶν κυρίως λεγομένων ἰσθμῶν. αἱ δὲ τινὲς εἰσι στεναὶ γῆς διέξοδοι, μεταξὺ δυοῖν θαλασσίων. τὰ δὲ παρίσθμια ταῦτα, ποιεῖ μὲν αὐτοῦ μόνου τοῦ κοινοῦ, τῇ τε γαστρὶ καὶ τῷ στομάχῳ καὶ τῇ φάρυγγι καὶ ὅλῳ τῷ στόματι χιτῶνός εἰσι φλεγμοναί, ποιεῖ δὲ καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῶν μυῶν, ἥνικα καὶ τοῦ κατὰ τὸ ἰεῖον σπονδύλου συμβαλόνουσιν αἱ εἰσω ῥοπαί, περὶ ὧν ἐφεξῆς ἐν τοῖς παρῆσθμίοις ἐρεῖ· σπονδύλου τοῦ κατὰ τὸ ἰεῖον εἰσω ὥοις. ἐλκόμενός γάρ ὑπὸ τῶν φλεγμαινόντων μυῶν ὁ σπονδύλος οὗτος εἰς τὸ πρόσω τοῦ

qui pubertati sunt proximi. Nam de pubertati proximis deinceps sequenti aphorismo mentionem facit, quantum ab iis ordine locum obtinentibus. Verum tertiam aetatem quae nunc proponitur, ad duodecimum et tertium decimum usque annum progredientem iis corrigi vit affectibus, quorum prima paristhmia scribit, quae sunt locorum ad isthmum pertinentium inflammationes. Hic autem per isthmum pars illa intelligenda est quae os et gulam interjacet, per metaphoram ab isthmis proprie dictis ita nominata. Sunt autem angusti quidam terrae tramites ac transitus inter duo maria sitae. Haec autem paristhmia nonnunquam solius sunt tunicae ventriculo et gulae et faucibus totique ori communis inflammationes; nonnunquam vero et subjectorum ipsi musculorum; quum vertebrae etiam quae est in occipite antrosum fiunt inclinationes, de quibus post paristhmia inquit: *Et vertebrae ad occipitium intro luxationes*. Nam a musculis inflammationem patientibus vertebra haec tracta ad partem incli-

Ed. Chart. IX. [421.]

Ed. Bas. V. (263.)

τραχήλου μέρος ἐπινεύει. κέκληκε δὲ οὐ πρόσω τοῦτο μέρος· ἀλλ' εἶσω Ἰπποκράτης, ὡς πρὸς τὸν σπονδύλον ἀναφύων τὸν λόγον ὁρίσω κείμενον. ἡ γὰρ εἰς τὸ βάθος μετάστασις τοῦ σώματος, ἴαν τε ἐκ τῶν ὁρίσω ἴαν τε ἐκ τῶν πρόσω γίνηται, διὰ μιᾶς φωνῆς δηλοῦται τῆς εἰσῶ. τί δὴ ποτ' οὖν Ἰπποκράτης ἐπὶ τῶν ἀρτιγενῶν παιδῶν οὔτε περὶ τῶν παρισθμίων οὔτε περὶ τῆς εἰσῶ ροπῆς τοῦ κατὰ τὸ ἐνὶ σπονδύλου διῆλθεν, οὔδ' ἐν ἡτέροις κείμενων ὕγρον καὶ περιτωματικὸν ἔχοντων τὸν ἐγκέφαλον, ὡς ἐπιπύμπειν βεῦμα τοῖς ὑποκειμένοις μορφοῖς· ἢ ὅτι φθάνει τὰ τηλεκαῦτα διαφθειρόμενα, πρὶν ὑπομῆναι φλεγμονὴν ἰσχυράν, τοὺς ὑποκειμένους τῇ φάρυγγι μῦας ἅμα τοῖς νύκτοις. καὶ ἄλλως ὅτι μαλακὰ ταῦτα εἰσιν αὐτοῖς τὰ μόρια καὶ διὰ ταῦτα ἀδύναται τάσιν ὑπομῆναι σφοδράν, ὡς ἐπισπῆσθαι δύνασθαι τὸν σπονδύλον εἰσω πρὸς αὐτά. καὶ μὲν δὴ καὶ τὸ ἄσθμα, καλεῖται δ' οὕτως οἱ Ἕλληνες τὴν πυκνὴν ἀναπνοήν, οἷα συμβαίνει τοῖς δραμοῦσι, ἢ ὁπασσὺν εἰτέρως εἰς σφοδρὰν πύκτιν ἀχθεῖσιν. ἐπὶ μὲν τούτων γίγνεται δὲ αὐτὸ τὸ

nat cervicis anteriorem. Nominavit autem hanc partem Hippocrates non anteriorem, sed interiorem, ut qui ad vertebam pone locatam orationem referret: corporis enim e sua sede in profundum emotio, sive ex anterioribus, sive ex posterioribus fiat partibus, unica voce introrsum significatur. Cur igitur Hippocrates in puerulis recens natis, neque de paristhmiis, neque de vertebrae in occipitio luxatione quidquam dixit, quum et illi nihilominus cerebrum humidum et scatens excrementis habeant, adeo ut in subjectas partes fluxiones demittat? An quod hi tam puilli prius intereant quam subiecti faucibus musculi una cum nervis vehementem inflammationem patiantur? quodque praeterea ipsis hae partes sint molles, ac proinde vehementem sustinere tensionem nequeant, ut vertebam intro ad se possint attrahere. Jam vero asthma, sic autem Graeci vocant crebram respirationem qualis currentibus aut quovis alio modo ad vehementem motionem adductis accidit, in his quidem fit quod multa ob ipsum

Ed. Chart. IX. [121. 122.]

Ed. Raf. V. (263.)

γυμνά- [122] σιον, ἀνάπνοης πολλῆς τοῦ ζώου χρῆζοντες. ἐπὶ δὲ τῶν ἀνεν γυμνασίου, διὰ τὴν στενοχωρίαν τῶν ἐν τῷ πνεύμονι κοιλίων. ἡ στενοχωρία δ' αἴτη πληρουμένου τοῦ σπλάγχνου τῶν ἀνωθιεν ρευμάτων γίνεσθαι. τὰ δὲ φέρεται ταῦτα πλείω μὲν ἔστι τοῖς νεογόνους παιδίοις, ἀσθμῶν δ' ὄξυς αὐτὰ, δίοσι καὶ ἄλλως ἔχει κενῶν. ἦτε γὰρ ἐν τῆς μήτρας εἰς τὸν περίεθ' αἶρα κατέστας ἢ τε τῆς τραχήος ἐις τῆς, ἢ τε φλογμονῇ κατ' ἀρχὰς μὲν τῶν κατὰ τὸν ἀμφαλὸν χωρίων, αὐθις δὲ διὰ τὴν τῶν ὀδόντων γένεσιν ἀσθμῆν πάντα ποιῶν τὰ τοιαῦτα καὶ μίγας ἰφ' οἷς εἴρηκα διαρκοῦνται, μὴ τί γε δὴ πρὸς ἐκτίνοισι, ἔτι καὶ τὸ ρεύμα φανάμνα φέρειν, εἰς πνεύμονα κατασκήπτειν. αἱ δὲ λιθίασις ἰδίον ἔστι τῶν παίδων πάθημα, διὰ τὴν ἀθηγαγίαν ὠμῶς χυμοὺς ἀθροίζοντων οὐκ ὀλίγους, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἅμα τοῖς οὖροις εἰς τὴν κύστιν ἀφαινούμενον ὕλη τῆς τῶν λίθων ἔστι γενέσεως καὶ διὰ τὴν θερμασίαν τὴν πολλήν. ἀθροίζουσι μὲν γὰρ καὶ οἱ γέροντες οὐκ ὀλίγον ὠμὸν χυμὸν, οὐ διὰ τὴν ἀθηγαγίαν, ὡς οἱ παῖδες, ἀλλὰ διὰ τὴν

exercitium indigeat animal respiratione; in aliis autem citra, exercitium ob cavitatum pulmonis angustiam; haec vero angustia fit fluxionibus superne irruentibus repleto viscere. At hae fluxiones plures quidem in recens natis puerulis fiunt ac cito ipsos interimunt, quoniam et alias tale se habent. Nam et ab utero in ambientem aërem transitus et alimenti diversitas per initia quidem locorum ad umbilicum inflammatio, deinde ob dentium ortum eos omnes imbecillos reddit et vix ea quae dixi mala tolerant; nedum praeter haec fluxiones etiam in pulmonem decumbentes ferre possint. Lithiasis vero, calculi generatio, proprius est puerorum morbus, ob edacitatem crudos humores non paucos coacervantium, ex quibus pars crassior una cum urinis ad vesicam delata fit lapidum generationis materia; accedente altera causa, caloris vehementia. Acervant quidem et senes humorem crudum non paucum, non propter voracitatem ut pueri, sed propter

Ed. Chart. IX. [122.]

Ed. Basl. V. (163.)

ἀρρώστιαν τῆς πεπτικῆς δυνάμεως· αὐτὴ μὴ τὰ γε θερμὰ
ἔχουσιν ἰσχυρὰ, ὅ· τὴν περὶ αὐτὴν ἔλαττον· ἐργάζεται
τοὺς λίθους· ἔλμινθες δὲ καὶ ἀσκαρίδες ἀνάλογον εἰσάγει
γίνεσθαι τοῖς ἄλλοις ζώοις, ὅσα τὴν γένεσιν οὐκ ἐκ σαρκὸς
μάτων, ἀλλ' ἐκ σπηιδόκος ἔχει μόνον, μόνη γὰρ οὐκ ἰκανή
ταῦτα γενεῇσαι σπηιδόν, ἀλλὰ καὶ θερμότητας πολλῆς πρὸς-
δίδται· διαφθείρεται μὲν οὖν ἡ τροφή πολλαῖς ἐν τῇ γασ-
τρὶ καὶ μάλιστα ἐν τῇ κάτω τοῖς παιδίοις· ἀλλ' ἡ θερ-
μότης τοῖς μέγ' πάνυ νῦν οὐδέπω τῆς ὕλης ἰσχυρῆς ἔστι·
τῶν δὲ τηλικούτων καὶ τὴν ὕλην ἐπέχει τὴν ἐπιτήδειον εἰς
ζώων τοιούτων γένεσιν ἐπ' αὐτῇ καὶ τὴν θερμότητα προσέ-
ληφεν· ἀσκαρίδες μὲν οὖν εἰσι λεπταὶ τινες ἔλμινθοι, ἐν
τῇ κάτω μάλιστα τοῦ παχίος ἐντέρου μέρει γινώμεναι καὶ
φαίνεσθαι γε πλείστα σαφῶς ἐπὶ τῶν ἀπεπτούτων ἰσχυ-
ρίων γινώμεναι· τὴν δ' ἀπερίαν αὐτῶν ἡ δυσωδία τῶν
διαχωρημάτων ἐνδείκνυται· τὰ δ' ἄλλα γένος τῶν ἔλμινθων
αἱ στρογγύλαι γινώμεναι μὲν ἐν τοῖς ἀνὸ μᾶλλον ἐντέροις
ὥστε καὶ εἰς αὐτὴν ἐπιβαλόντων ἔστιν ὅτι τὴν γαστέρα.

facultatis coctricis imbecillitatem; non tamen calorem ve-
hementem habent; qui ex crassa materia vaporem resol-
vens lapidem generet. Lumbrici vero et ascarides viden-
tur aliis animalibus similiter gigni, quas non ex semine,
sed ex putredine sola ortum habent. Sola enim putredo
hisce procreandis non satis est, sed multo etiam calore
indiget. Cibus itaque plerumque corrumpitur in ventre,
ac potissimum inferiore puerulis, verum calor in valde
parvis ac tenellis nondum materia superior exiit; in ad-
ultioribus autem et materia idonea est ad talium anima-
lium generationem, ac praeter eam calorem adsciscit.
Ascarides igitur sunt tenues quidam lumbrici in parte
praecipue inferiore crassi intestini procreati, cujusmodi
plurimi manifesto procreari conspiciuntur in veterinis ani-
malibus male cibum coquentibus, quorum depravatam
coctionem foetor indicat excrementorum. Aliud vero ge-
nus lumbricorum rotundorum in superioribus magis inte-
stinis generantur, adeo ut ad ipsum quandoque ventricu-

Ed. Chart. IX. [122. 123.]

[Ed. Bas. V. (263.)

πολὴ δὲ πλείους αὖται τῶν ἀσκαρίδων ἐν τοῖς παισὶ γίνονται. σπανιωτέμην δ' ἢ τῆς πλατείας ἐλμίνθος γενεαίς ἐστιν, ἥτις καὶ μακροτάτη γίγνεται, παρικεινομένη πολλάκις ἅπασιν τοῖς ἐντέροις· ἀλλὰ ταύτης μὲν οὐδ' ὧς ἐμνημόνευσεν ὁ Ἱπποκράτης, ὅτι μηδὲ προῦκειτο περὶ πάντων αὐτῇ διεξέρχεσθαι τῶν παθημάτων. ὅταν συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' ἐκείνων μόνων, ὅσα γίγνεται καθ' ἐκάστην τῶν ἡλικιῶν. διὰ τοῦτο γοῦν αὐτὸς μετὰ τῶν εἰρημίων κατάλογον ἐφεξῆς ἀκροχορδῶνας τε καὶ χοιράδας ἔγραψε πακοχόμου πληθους ἔργονα νοσήματα· ῥέποντες ἔξω τε καὶ πρὸς τὸ θέγμα. πᾶν δὲ αὐτῶν τὸ γένος ὀνομάζει φύματα γραίφας ἐφεξῆς αὐτίως, ἀκροχορδῶνας χοιράδες καὶ τὰλλα φύματα· λέγονται δ' ἐξαιρέτως ἔτι φύματα, φλεγμοναί τινος αὐτόματοι τάχιστα μὲν γιννόμεναι, τάχιστα δ' εἰς ὄψιν ὑψηλὸν αἰρόμεναι, τάχιστα δὲ καὶ ἐκπνέσκομεναι, καὶ πλείστη γὰρ καὶ ἡ τούτων γενεαίς [123].] ἔστιν ἐν βουβαῖνι καὶ μασχάλῃ, ὅτι καὶ αἰένως ἐνταῦθα πολλοὶ γίνονται ἔχοντες εἰς

lum adscendant, atque multo plures hi quam ascarides gignuntur in pueris. Rarior autem est lumbrici lati generatio, qui et longissimus est et saepe per omnia extenditur intestina. Verum de hoc nullam penitus fecit Hippocrates mentionem, quoniam neque ipsi erat propositum de omnibus morbis agere, qui hominibus accidunt, sed de iis tantum qui singulis aetatibus ut plurimum accidunt. Propterea igitur ipse enumeratis jam dictis deinceps *verrucas penfiles* *acrochordonas* et *strumas* adjecit, morbos pravorum humorum plenitudinis sobolem. Totum autem ipforum genus *phymata* *tubercula* nominat, ita deinceps scribens: *Verrucae penfiles,* *strumae* et *alia tubercula*. Verum eximie *phymata* quaedam appellantur inflammationes nonnullae sponte nascentes, quae et celerrime in acumen generantur, quae celerrime in altum attolluntur et celerrime etiam suppurantur, quorum plurima est in inguinibus et axillis generatio, quod his in locis plures sunt adenes, naturam excrementis in se promte excipien-

Ed. Chart. IX. [123.]

Ed. Bas. V. (263.)

ἐμφυτὸν εἰσὶν ὁμοίως δεχέσθαι τὰ περιττὰ. τοῦτων τῶν ἀδύων
ἐστὶ πάθος καὶ ἡ χοιρᾶς οὐχ ὑπὸ θερμῆς ὕλης, οὐδ' εἰς
ἐκπύρσιν ἐπιειγομένης, μάλιστα δὲ ψυχροτέρας τε καὶ γλε-
υματικωτέρας.

Τοῖσι δὲ ἐν πρεσβυτερόσιν καὶ πρὸς τὴν ἡβην προάγουσι,
τοῦτων τε τὰ πολλὰ καὶ πυρετοὶ χρόνιοι μᾶλλον καὶ ἐν
ρίνων αἵματος ῥύσεις.

Ἀρχονται μὲν ἡβᾶσκειν μετὰ τὸ τεσσαρεσκαίδεκατον
ἔτος οἱ παῖδες. ὅσοι δὲ πλησίον ἤκουσι τῆς ἡλικίας ἐκείνης,
εἴτε ἂν ποτε ἐτῶν δυοκαίδεκα ἢ τρισκαίδεκα, καὶ μέντοι καὶ
τεσσαρεσκαίδεκά τινες αὐτῶν. οὐ γὰρ ἀπάντων ἀκριβὲς
μία προθεσμία τῆς ἡβῆς ἐστὶ, διὰ τὴν θερμότητα καὶ ψυ-
χρότητα τῆς κράσεως. οἱ μὲν γὰρ θερμῶς προαιστέμενοι, οἱ
ψυχροὶ δὲ ὀψιαιτέρον ἡβᾶσκειν. τοσοῦτοι δ' οἱ παῖδες

dis idoneam fortiti. Horum adenum morbus struma quo-
que est, non ex calida materia, neque ad suppurationem
properante, sed ex pituitosiore et frigidiorē maxime
constans.

XXVII.

At etiamnum adultioribus et ad pubertatem accedentibus
ex iis multa et febres diuturniores et ex naribus sangui-
nis profluvia.

Pueri post annum quartum decimum pubescere inci-
piunt. Qui vero prope hanc aetatem accedunt, sunt qui
duodecimum aut tertium decimum aut quartum decimum
etiam annum agunt. Non enim unus omnium certissimus
pubertatis est terminus propter temperamentī caliditatem
et frigiditatem. Calidi namque citius, frigidi vero tar-
dius pubescunt. Aegrotant autem pueri multis morbis

Ed. Chart. IX. [123. 124.]

Ed. Bas. V. (263. 264.)

οὗτοι πολλὰ μὲν καὶ τῶν ἤδη προειρημένων τῇ τῆς πρώ-
 στως ὁμοιοῦνται καὶ μέντοι καὶ πυρετοὺς χρονιωτέρους τῶν
 ἔμπροσθεν. οὐ μὴν εἰρηκὲ το περὶ τῶν ἐν ἐκτῇ τῇ ἡλι-
 κία πλεονάζοντων πυρετῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ νῦν εἰρημένου δη-
 λὸς ἐστὶν ἐνδεικνύμενος ὅξεϊς αὐτοὺς γίνεσθαι. ἀλλοιοῦν-
 ται γὰρ αἱ διαθέσεις τῶν παιδῶν τάχιστα, διὰ τὴν ὑγρό-
 τητά τοῦ σώματος καὶ τὴν τῆς φυσικῆς δυνάμεως ἀρρώ-
 στίαν. αἵματος δὲ φύσεις ἐκ τῶν ῥινῶν χύονται τοῖς τη-
 λικοῖσι, ἐπειδὴ πλεονάζειν ἄρχεται κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐπι-
 νην ὁ χυμὸς οὗτος, οὐχ ὅτι πλείων γεννᾶται ἢ προσθien,
 ἀλλ' ὅτι νῦν ἦτοιν ἀναλίσκειται, διὰ τὸ καὶ τὴν αὐξήσειν,
 ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν τοῦ σώματος, ἦτοιν κατὰ τὴν ἡλι-
 κίαν ταύτην γίνεσθαι τῆς ἔμπροσθεν.

κε.

[124] (264) Τὰ δὲ πλείονα τοῖσι παιδίοισι πύθεα κρίνεται, τὰ
 μὲν ἐν ιεσσαράκοντα ἡμέραισι, τὰ δ' ἐν ἐκτῇ μηνί, τὰ δ' ἐν
 ἐκτῇ ἔτει, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἡβὴν προάγουσιν. ὅσα δ'

jam praedictis propter temperamentis similitudinem et praeter
 febribus diuturnioribus quam superiores; non tamen
 quidquam de his protulit quae prima illa aetate febres
 abundant quales essent; verum ex eo quod nunc dicitur
 aperte ostendit, ipsas acutas esse. Immutantur enim al-
 teranturque puerorum status citissime propter corporis hu-
 miditatem et naturalis facultatis imbecillitatem. Sanguinis
 vero profluvia ex naribus fiunt grandioribus, quoniam
 hic humor ea aetate redundare incipit, non quod copio-
 sior quam antea generetur, sed quod nunc ipsius minus
 absumatur, propterea quod et augmentum pro corporis
 fatione hac aetate quam superiore procedat.

XXVHL

At vero pueris plurimi morbi judicantur, alii quidem in-
 tra dies quadraginta; nonnulli vero intra septem men-
 ses; quidam intra annos septem; quidam denique ad
 pubertatem accedentibus. Quicunque vero morbi pueris

Ed. Chart. IX. [124.]

Ed. Bas. V. (264.)

αὐν διαμείνη τοῖσι παιδίοις πάθει καὶ μὴ ἀπολυθῇ παρὰ
τὸ ἡβασκεῖν ἢ ταῖσι θήλεισι περὶ τὰς τῶν καταμνησίων
φύσεις, χρονίζειν εἰωθεν.

Βί προσέκειτο τῷ λόγῳ τὰ χρονία καλλίον αὐτῷ ἦν. ὅθεν
αἱμοὶ τὸ τοῦ πάθους ὄνομα κατὰ τῶν χρονίων μόνων σιγῶ-
ναι λέγειν αὐτόν. ἀλλ' ἐναντιοῦται γὰρ αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα
κατὰ τοὺς ἀφορισμοὺς εἰρημέτα, ἐν τοῖσιν ὅξισι πάθεσιν
ὀλιγάκις καὶ ἐν ἀρχῇσι, τισι φαρμακίῃσι, χρίσασθαι καὶ αἱ
λεπταὶ διαίται καὶ ἐν τοῖσι μακροῖσιν αἱ πάθεσσι καὶ ἐν
τοῖσιν ὅξισι. θήλων οὖν ἐν τούτων ἐστὶν ὡς οὐ μόνον ἐπὶ
τῶν χρονίων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὁξίων λέγειν εἰωθεν ὁ Ἱπποκρά-
της τὸ τοῦ πάθους ὄνομα. φαίνεται γὰρ μὴν οὖν ἥτοι κατὰ
τῶν χρονίων αὐτὸ φέρων ἢ τὸν λόγον ἑλλεῖν πεποιημένος.
ἀλλ' ἡμεῖς γὰρ ἀναπληρώσαντες αὐτόν φήσομεν οὕτως· τὰ
δὲ πλείοστα τοῖσι παιδίοις πάθη χρόνια κρίνεται, τὰ μὲν
ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρησι, τὰ δὲ ἐν ἐπὶ μῆσι, τὰ δὲ ἐν

*permanferint, neque pueris circa pubertatem, neque fe-
minis circa menstruorum eruptiones soluti fuerint, diu-
turni esse consueverunt.*

Si vox, diuturni, orationi adjecta fuisset, melius
foret. Unde nonnulli nomen πάθους, affectionis, de diu-
turnis tantum morbis ipsum intelligere arbitrantur. Verum
his adversantur quae in aphorismis pronunciata sunt: In
acutis πάθεισι, morbis, raro et per initia medicamentis
purgantibus utendum: et, tenuis victus tum in longis πα-
θεσι, morbis, semper tum in acutis. Itaque ex his mani-
festum est non in diuturnis tantum morbis, sed etiam in
acutis Hippocratem πάθους, affectionis, nomen pro consue-
tudine pronunciasse. Videtur tamen nunc aut de diutur-
nis morbis id intelligere aut imperfectam orationem pro-
tulisse. At nos ipsi quod deest ad perfectionem supplen-
tes ita dicemus. Plurimi autem puerulis morbi diuturni
judicantur: alii quidem intra dies quadraginta, nonnulli
vero intra septem menses, quidam intra annos septem.

Ed. Chart. IX. [124. 125.]

Ed. Basf. V. (264.)

ἐπὶ ἑξήσιν. τῶν μὲν οὖν ἡμερῶν ἡ τεσσαρακοστὴ πρώτη
 μὲν τῶν χρονιζόντων ἐστὶ κρίσιμος, ἰσχυρὰ δὲ τῶν ἐκ με-
 ταπτώσεως ὀξέων, ὡς καὶ πρόσθεν εἶπον, ὅσα δὲ τὸν ἀριθ-
 μὸν τούτων ὑπερβαίνει, κατὰ τὸν τῆς ἐβδομάδος λόγον
 ἰσχυρὰ τὴν κρίσιν, οὐκ ἐθ' ἡμερῶν ἐπὶ συναριθμουμένων,
 ἀλλὰ πρότερον μὲν μηνῶν, εἰθ' ἐξῆς ἐτῶν. καὶ μὲν δὴ καὶ
 οἷοι κατὰ τοῦτον ὑπερβάντα τὸν χρόνον εἰς τὴν τετάρτην
 ἡλικίαν ἀφικνεῖται πρόδηλον. δευτέρᾳ τε γὰρ ἐβδομάς ἐν
 τούτῳ τῷ χρόνῳ συμπληροῦται. καὶ ἄλλως, αἱ μεταβολαὶ
 τοῦ σώματος μεγάλαί γίνονται κατὰ τὴν ἡβὴν καὶ μάλιστα
 ἐπὶ τῶν θηλειῶν, διὰ τὴν τῶν καταμηνίων φορὰν, ὥσθ'
 ὅσα γὰρ νοσήματα μὴδὲ κατὰ ταύτην τὴν ἡλικίαν ἐλύθη μέ-
 χει πολλοῦ χρόνου παραμένειν εἰσθιν.

κθ'.

[125] Τοῖσι δὲ νεανίσκοισιν αἵματος πτύσεις, φθίσεις,
 πυρετοὶ ὀξείας, ἐπιληψίαι καὶ ἄλλα νοσήματα, μάλιστα
 δὲ τὰ προειρημένα.

Quadragesimus namque dies diuturnorum morborum pri-
 mus est decretorius et degenerum ex decidentia acutorum
 ultimus, quemadmodum supra docuimus. Qui vero hunc
 superant numerum, septenaria ratione judicationem for-
 tiuntur, non jam diebus connumeratis septem, sed pri-
 mum quidem mensibus, deinde annis. Et vero sane mor-
 bos qui hoc tempus superaverint ad quartum decimum
 annum pervenire manifestum est. Nam secundus septena-
 rius eo tempore completur, deinde etiam in pubertate
 magnae fiunt corporis mutationes, in feminis praesertim
 propter menstruorum eruptionem. Quare qui morbi nec
 hac aetate soluti fuerint, in longum usque tempus perma-
 nere consueverunt.

XXIX.

Juvenibus sanguinis exspuitiones, tabes, febres acutae, epi-
 lepsiae aliique morbi, sed maxime praedicti.

Ed. Chart. IX. [125.]

Ed. Bas. V. (264.)

Ληπτομενῶς πάνυ διελθὼν τὰς πρώτας ἡλικίας ἀχρε-
τῆς τῶν ἡβώντων οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπερέβη τὴν τῶν μειρα-
κίων, ἐν τῇ μεταξὺ τῆς τῶν ἡβώντων καὶ τῶν ἀκμαζόντων
οὐσαν. ἀλλ' ἐκ τῶν εἰρημένων ἐνιστὶ σοὶ τι καὶ περὶ ταύ-
της τεκμήρασθαι, κοινωνούσης μὲν κατὰ πολλὰ ταῖς περι-
χοίσαις αὐτὴν ἐκατέρωθεν ἡλικίαις, ἴδιον δ' ἐξαίρετον
ἐχούσης ἐπὶ τῶν ἀρρένων τὴν ἐκ ῥινῶν αἰμορροαλίαν, ἥ
ἐμνημόνευσεν ἐπὶ τῶν ἐγγὺς τῆς ἡβης. ἄρχεται μὲν γάρ
ἐπιφαίνεσθαι κατ' ἐκείνην τὴν ἡλικίαν τοῦτο τὸ σύμπτωμα,
μάλιστα δ' ἀκμάζει τοῖς μειρακίοις, εἰθ' ὑφίησιν ἀνδρου-
μένους. ἀλλὰ ταύτην τὴν ἡλικίαν ὑπερβάς ὁ Ἱπποκράτης
ἐπὶ τὴν τῶν νεανίσκων ἀφικνεῖται, καὶ πρώτον μὲν αἵματος
πύσιν καὶ φθίσιν ἔγραψεν, εἰθ' ἐξῆς πυρετοὺς ὀξείας καὶ
μετ' αὐτοὺς ἐπιληψίαν. εἰτ' ἐπὶ τούτοις ἔφη καὶ τὰ ἄλλα
νοσήματα, μάλιστα δὲ τὰ προσηρημένα, καλῶς μὲν τοῦτο
προσγράψας, ὁραῖαι γὰρ οὕτως ἔχον, ἑλλειπῶς δὲ περὶ τῶν
ὀξείων πυρετῶν διελθὼν. οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐχρῆν εἰπεῖν ὀξείας
καὶ οἱ γε τοῖς παισὶν οὐδὲν ἥτιον ἐρῶνται γιγνόμενοι, ἀλλὰ

Quum primas aetates ad pubertatem usque minutissime explicuerit, nescio quomodo adolescentiam praetermiserit, inter puberes ac aetate febrantes mediam. Verum ex pronunciatis tibi licet etiam qualis ea sit conjicere, quae in multis quidem communicat cum illis aetatibus utrimque ipsam circumstantibus, sed in maribus peculiarem eximiamque habet sanguinis per nares profusionem, cujus in aetatibus pubertati proximis meminit. Nam hoc symptoma ea aetate appare incipit, sed maxime viget in adolescentibus, deinde remittitur in viris. Verum hanc aetatem praetergressus Hippocrates ad juvenum aetatem pervenit, ad primum sanguinis exspuitiones et tabem, deinde febres acutas ac deinceps epilepsiam scripsit; postremo ad haec et alii, inquit, morbi, sed maxime prius commemorati, recte hoc adjiciens, nam ita rem se habere cernimus, sed non integre de febribus acutis disseruit. Non enim dicere absolute oportuit acutas, quae et in pueris nihilominus fieri conspiciuntur, sed ex acutis tertianas maxime

Ed. Chart. IX. [125.]

Ed. Bas. V. (264.)

τῶν ὀξείων τριτάτους μάλιστα καὶ καύσους. οὗτοι γὰρ χολωδέστατοι τε πυρετῶν ἀπάντων εἰσὶ καὶ πλείστοι τοῖς νεανίσκοις γίνονται. διότι καὶ ἡ ξανθὴ χολὴ πλεονάζει κατ' αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, ἐφ' ἧς αἱ τοιαῦται νόσοι τοῖς ἀκμάζουσιν γίνονται. φθίσεις δὲ καὶ πτύσεις αἵματος οὐ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἡλικίας πάσχουσιν, ἀλλὰ κατὰ τι τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ. διὸ καὶ πρόσθεν ἔλεγον· οἱ πρεσβύτεροι τῶν νέων καὶ μὲν πλείστα νοσίουσιν ἥτιον, ἔνθα καὶ ἡμεῖς εἶπομεν ὡς διὰ τὴν ἀκρασίαν τοῖς νέοις, οὐ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς δυνάμειος τὰ νοσήματα γίγνεται πολλά. κατὰ τοῦτο οὖν καὶ τοῖς νεανίσκοις αἱ τοῦ αἵματος πτύσεις συμβαλουσιν, ἥτις διὰ τὸ πληγῆναι καὶ θλασθῆναι καὶ πηθῆσαι καὶ κρύξαι σφοδρῶς ἢ διὰ ψυχρὴν καὶ χαμενίαν ἢ πλησμονὴν ἢ τι τοιοῦτον. ταῖς δὲ τοῦ αἵματος πτύσεσιν ἐπονται φθίσεις, ὥστε καὶ διὰ ταῦτα νοσήσουσιν οἱ νεανίσκοι κατὰ συμβεβηκός, αὐτοὶ προίτως οὐδὲ τῇ λόγῳ τῆς ἡλικίας. ἐπιληψίαι δὲ καὶ τοὶ κακῶς διαταγμένοις αὐτοῖς, ὅμως οὐ γίνονται πολλά, καὶ θαυμάζον πῶς καὶ ταύτας ἔγραψιν ὁ Ἱπποκράτης

et ardentes. Hae namque omnium febrium sunt biliosissimae ac saepissime juvenes invadunt, quoniam flava quoque bilis hac aetate abundat, ex qua morbi tales aetate florentibus accidunt. Tabes autem et sanguinis exspuitiones non secundum aetatis naturam afficiunt, sed ex quodam ipsius accidenti; quare et antea dicebat senes ut plurimum minus quam juvenes aegrotare, ubi nos quoque diximus propter intemperantiam, non ob facultatis imbecillitatem juvenibus multos morbos oboriri. Re igitur eadem juvenibus sanguinis exspuitiones accidunt, aut ictu accepto aut contusione facta, saltu, vehementi clamore aut frigore et humi cubitu aut plenitudine aut aliqua ejusmodi causa. Ad sanguinis vero sputum tabes consequitur. Quare et his causis juvenes per accidens aegrotabunt, non primario, neque aetatis ratione. Epilepsiae vero ipsiis juvenibus, quamvis malo victu utantur, non tamen frequenter accidunt, mirorque quomodo et has Hippocrates scri-

Ed. Charit. IX. [125. 126.]

Ed. Bas. V. (264.)

αὐτὸς ἐν ἑτέροις, οὐ μόνον ὅτι πλεονάζουσιν τοῖς παῖσιν ἰ-
παιν, ἀλλὰ καὶ ὅτι διὰ τοῦτο παιδικὸν ὀνομάζεται τὸ πά-
θημα καὶ ὅτι κατὰ τὴν μεταβολὴν τῆς ἡλικίας παύονται.
γίνονται μὲν οὖν τισι καὶ τῶν νεανίσκων ἐπιληψίαί πρότε-
ρον οὐκ αἰσάν, διὰ [126] τὴν ἐν τῇ διατετῇ πληρύνειαν
ἢ ἐν τε τοῖς πρόσφορομένοις ποιοῦνται καὶ ἢ ἐν τοῖς δι-
πρατομένοις ὑπ' αὐτῶν ἐργοῖς, ἐν τε χαμυνίαις καὶ ἡλιώ-
σει καὶ χειμῶσι καὶ τοιοῦτοις. ἀλλ' αὐτὰ γὰρ οὐ πολλὰ
τινὲς εἰσι καὶ γίνονται δὲ καὶ ἄλλα τινὰ νοσήματα κατὰ
τὸν αὐτὸν λόγον, ὥστε ἀλλῶν ἢ ὥδε πως εἰρησθῆναι τὸν
ἀπορισμὸν. τοῖς δὲ νεανίσκοις γίνεται μὲν καὶ ἄλλα σχε-
δὸν ἅπαντα τὰ φητὰ κατὰ τὰς ἄλλας ἡλικίας, ἐξαίρετως δὲ
ὅτε καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ τριταῖοι πέριτοι. ἰστέον δὲ ὅτι ἡ
ἀσπαστική ἡλικία καὶ ἔτεσι περιγράφεται, ἡ δὲ παράκμα-
στική μὲν.

Τοῖσι δὲ ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν ταύτην ἄσθματα, πλευρίτιδες,

pferit, quum alibi non modo pueris frequentius accidere,
sed inde etiam puerilem morbum nominari et delectis mu-
tatione sedari protulerit. Fiunt igitur et in quibusdam
juvenibus epilepsiae prius non obortae, propter victus
errorem, quem in assumendis committunt, ac in aliis
quas obcunt actionibus, quum humi cabant, quum soli
ac imbribus se exponunt, aliisque patimatur similia. Ve-
rum hae frequentes non sunt, atque alii morbi quidam
eadem ratione oboriuntur. Quare melius fuerit illa apho-
rismum scribere: juvenibus autem tum aliis prope omnes
morbi dicti aliis aetatibus accidunt, tum vero praecipue
ardentes ac tertianae febres. Porro sciendum est quod
vigens aetas triginta quinque annis circumscribitur, decli-
nans autem quadraginta octo.

Blaze hanc juvenilem aetatem prodeit affluata, pleu-

Ed. Chart. IX. [126.]

Ed. Basf. V. (264.)

περιπνευμονίαι, λήθαργοι, φρενιτίδες, καύσοι, χολεραί, διάρροιαι χρόνιαι, δυσεντερίαι, αιμορροΐδες.

Τῶν νεανίσκων ἡλικία κατὰ τὴν πέμπτην ἐβδομάδα περιγράφεται. κατὰ τοῦτο γοῦν καὶ αὐτὸς ἔλεγεν ἐν τῇ προγνωστικῇ. μᾶλλον δὲ χρὴ προσδέχεσθαι τοῦ μὲν αἵματος τὴν φύσιν τοῖσι νεωτέροις πέντε καὶ τριάκοντα ἔτηων. ἢ γὰρ ἐχομένη τῶν νεανίσκων ἡλικία ταῖς ἐσχέτῃς ἐβδομάσιν δύο παρεκτείνεται, πάντα μὲν ἐτι πράττειν ἐπιχειρούντων αὐτῶν τὰ κατὰ τὸν βίον, παραπλησίως τοῖς ἀκμαζουσιν, οὐ μὴν ὁμοίως γε ἐξαρκούντων τοῖς πόνοις. ὑπὸ τε γὰρ ἐγκαύσεως καὶ ψύξεως καὶ χυμηνίας, ἀργυνκίας τε καὶ πλησμονῆς μᾶλλον ἐκείνων βλαπτοῦνται. καὶ μὲν δὴ καὶ ἡ πράξις αὕτη τῶν τοιούτων μεταγχολικωτέρα ποῦ ἴσσι. καὶ διὰ τοῦτο ἐν αὐτῇ μεταγχολῶσι πολλοὶ, καθάπερ τῶν ὥρων ἐν φθινοπορίῳ. ὥς γὰρ ἐκεῖνο τὴν ἐν τῇ θέρει κατοπηθεῖσαν ὥχραν χολὴν διαδέχεται ψυχρὸν ὄν, οὕτω καὶ ἡ παρ-

ritides, peripneumonias, lethargi, phrenitides, febres ardentes, diarrhoeas diuturnas, choleras, dysenterias, lienterias, haemorrhoides.

Juvenum aetas quinto septenario circumscribitur. Quamobrem et ipse in prognostico dicebat: in junioribus autem annis triginta quinque sanguinis quidem profusio magis exspectanda est. Nam quae juventutem aetas excipit, ad duos sequentes septenarios extenditur, qua aetate proveci omnia vitae munia peraeque aetate florentibus etiamnum facere aggrediuntur, non tamen similiter laboribus sufficiunt. Nam ab aestu, frigore, humicubitu, vigiliis atque repletionem magis quam juvenes laeduntur. Et sane horum quoque temperamentum ipsum quodammodo est magis melancholicum, ideoque per eam aetatem, ut inter anni tempora per autumnum multi melancholia vexantur. Quemadmodum enim hoc tempus frigidum existens flavam bilem aestivalis ardoribus perustam excipit,

Ed. Chart. IX. [126. 127.]

Ed. Bas. V. (264. 265.)

ακμαζόντων ηλικία τὴν τῶν νεανίσκων, ἐπεὶ αὐτῇ τοικυῖα
μάλιστα θίρει καὶ θανάσαι γέ- ἐστι πῶς οὐκ ἔγραψεν ἐπ'
αὐτῆς μελαγχολίας. εὐρὸν γε μὴν ἔν τισι τῶν ἀντιγράφων
καὶ ταύτην γιγραμμένην, ἣτος (265) προσθεῖναι τὸ λείπον
τολμήσαντός τινος ὡς παρωραμένον ὑφ' Ἱπποκράτους, ἢ
τῶν ἄλλων ἡμαρτημένοις ἀντιγράφοις πιστευσάντων. ἀπόλ-
λυνται δὲ καὶ τῶν φθινότων πολλοὶ κατὰ ταύτην τὴν ἡλι-
κίαν καὶ τῶν νεανίσκων καὶ ὅσοι ἐξ αἵματος πύσεως ἀλ-
σκονται φθόῃ κατὰ ταύτην ἀπόλλυνται. οὐ μὴν πύουσι
γε αἷμα πολλοὶ κατὰ ταύτην, ὅτι μὴδὲ πλήθος αἵματος
ἔστιν ἐπὶ τοῖς τηλικούτοις. ἄσθμασι δὲ καὶ περιπνευμο-
νίαις καὶ πλευρί. [127] τισιν ἀλίσκονται μᾶλλον τῶν νε-
ανίσκων, ὡς ἂν τῇ μὲν διαίτῃ καὶ τοῖς πόνοις ὁμοίως χρω-
μένοι, πολλὸν δ' ἀσθενέστερον ἐκείνων ἔχοντες τὸ σῶμα. καὶ
ὅλως ἂν παρελίπεν ἐπὶ τῶν ακμαζόντων κατὰ λέξιν τοσημάτων
ταῦτα νῦν ἅπαντα διέρχεται. καὶ γὰρ αἱ φρενιτιδὲς καὶ αἱ
καῦσοι καὶ αἱ χολεραὶ καὶ αἱ δυσεντερίαι τοῖς νεανίσκοις

sic vigore decedentium aetas juvenum aetatem aetati si-
millimam subsequitur, proindeque mirandum est, cur in
ea scriptis non meminerit melancholiae. Hanc tamen in
quibusdam exemplaribus adscriptam quoque comperi, sive
sit quispiam ausus adjicere quod deesse videbatur, tanquam
ab Hippocrate praetermissum, sive alii qui depravatis
exemplaribus fidentes ita legendum putaverint. Moriun-
tur autem et tabe laborantium multi et juvenum quicun-
que ex sanguinis sputo in phthoen inciderint, hac aetate
intereunt. Non tamen hac aetate multi sanguinem ex-
spuunt, quod his grandaevis non sit sanguinis plenitudo.
Asthmatis autem anhelationibus et peripneumoniis et pleuri-
tidibus ac aetate propecti magis quam juvenes corripiuntur;
ut qui et victusumili et laboribus utantur, sed multo imbecil-
lius quam juvenes corpus habeant. Denique quos omnino
morbos praetermisit, quum de aetate florentibus ageret,
nunc omnes recenset. Etenim phrenitides et ardentes fe-
bres et cholerae et dysenteriae nihilo minus juvenibus

[Ed. Chart. IX. [127.] Ed. Bas. V. (265.)]
 ἴσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ψυχρὸν τῆς ἡλικίας οὐκ ἐξάπτει πυρε-
 τούς. ἐπὶ δὲ τῆς τῶν ἀκμαζόντων καὶ περιτενέει ὁ τοιοῦ-
 τος χυμὸς καὶ ψυχρὸν αὐδῖπαι τὸ σῶμα ἴσιν. αἱ λιεντε-
 ρίαι δὲ ἰδίχθησαν αἱ μὲν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ γλίγματος, αἱ
 δὲ ὑπὸ δυσκρασίης μόνης ἀρρώστιαν ἐργαζομένης τὴν κατε-
 κτικὴν τῆς γαστρὸς δύναμιν, αἱ δ' ὑπὸ τινος ἐλκώδους
 διαθίσεως γιγνόμεναι, καὶ ταῦτα πάντα πλεονάζει τοῖς παρ-
 ακμάζουσιν. αἱ δ' αἰμορροΐδες οἰκτεῖον ὅτιως εἰσὶ τῆς ἡλι-
 κίας ταύτης πάθος, ὥσπερ αἱ μελαγχολίαι. γίνονται γὰρ
 ὅπου μελαίνης χολῆς, ἐπειδὴν ἄς τὸς κατὰ τὴν ἔδραν γλέ-
 βας ἀβροώτερον κατασκήψη. ἴσιν μὲν οὐκ εἴρηται τῶν κα-
 τελεγμένων ἀπάντων παθῶν ἡ αἰτία. τὸ δ' ἐπιστημονικὸν
 τῆς πίστεως αὐτῶν, ὑπάρχει τοῖς ἀναλεξαμένοις τὰς περὶ
 τούτων ἀποδείξεις, ὥς ἐν ταῖς ἡμετέραις πραγματείαις πε-
 ποιήμεθα. καταμαθήσεται δ' αὐτὰς ὁ βοτάνομος ὅπως
 καὶ εἰσὶ καὶ ἀπόαι καὶ ἤντινα θεωρίαν διδάσκουσα ἐκάστη
 τὸ περὶ τῆς τάξεως τῶν ἡμετέρων ὑπομνημάτων ἀναγκοῦς
 βιβλίον. ἐκ τούτων γὰρ ὁρμηθεὶς εἴσεται πῶς ἐκάστην
 αὐτῶν ἀναγιωστὶον εἶσι.

rum propter aetatis frigiditatem febres non accendit. At
 in aetate decedentibus et hic humor exuberat, nec dum
 corpus frigidum est. Lienterias vero ostendimus alias
 quidem facultatem imbecillam efficiente, alias denique ab
 ulcerola quādam affectione. Atque haec omnia aetate de-
 cendentibus affluunt. Haemorrhoides autem propriae vere
 sunt hujus aetatis affectiones, quemadmodum melancholiae.
 Fiant enim ab atra bile ad sedis venas cumulativus de-
 cumbente. A me quidem omnium enumeratarum affection-
 um causae explicatae sunt; at harum scientia cum pro-
 batione illis aderunt qui legerint demonstrationes, quas
 de his nostris in operibus scripsimus: quae quot quales-
 que sint et quam quaeque rei contemplationem doceat
 legenti librum de librorum nostrorum ordine licebit di-
 scere. His enim promotus quomodo ipsorum singula sint
 perlegenda cognoscet.

[128] Τοῖσι δὲ πρεσβύτησι δύσπνοιαί καὶ κατάρροι βη-
χώδεις, στραγγουρίαι, δυσουρίαι, ἄρθρων πόνοι, νεφρί-
τιδες, ἱλιγγοί, ἀποπληξίαι, καχεξίαι, ξυσμός τοῦ σώ-
ματος ὅλου, ἀγρυπνίαι, κοιλίης καὶ ὀφθαλμῶν καὶ ῥινῶν
ὕγρότητες, ἀμβλυωπίαί, γλαυκώσιες, βαρυνήκοιαι.

Τοὺς πρεσβύτας τῶν γερόντων ἐνιοὶ τῶν ὑπὸ Ἱππο-
κράτους διορίζουσιν, ἐπὶ μὲν τῆς τελευταίας ἡλικίας τὸ τῶν
γερόντων ὄνομα διορίζοντες τε καὶ διὰ παντὸς ἡγούμενοι λέ-
γεσθαι, τὸ δὲ τῶν πρεσβύτων ἐπὶ τῆς πρὸ αὐτῆς, ἥτις
ἐστὶ μίση τῆς τε τῶν νεανίσκων καὶ τῆς τῶν γερόντων.
ἀλλὰ νῦν γε σαφῶς ἐνδείξατο πρεσβύτας ὀνομάζων τοὺς
τὴν ἐσχάτην ἄγοντας ἡλικίαν ἐν αὐτοῖς γούν καταπαύει τὸν
λόγον ὡς ἀπάσας ἦδη διεληλυθώς. ἀλλήλωνται δ' οὕτως
συνεχίστατα κατάρροις βηχώδεσι, διὰ τε τὸ ῥαδίως ψύχε-
σθαι τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν καὶ διὰ τὸ πολλὰ γεννᾶσθαι

XXXI.

*Senibus autem spirandi difficultates, catarrhi tussiculosi,
stranguriae, dysuriae, articulorum dolores, nephritides,
vertigines, apoplexiae, malus corporis habitus, totius
corporis pruritus, vigiliae, alvi, oculorum et narium
humiditates, visus hebetudines, glaucedines, auditus
graves.*

Virentes senes a decrepitis senibus nonnulli Hippo-
cratis sectatores distinguunt, nomen γερόντων, decrepito-
rum, aetati postremae tribuentes, idque perpetuum recen-
seri existimantes πρεσβυτῶν, viridum autem senum nomen
in priori aetate statuantes, inter juvenes ac decrepitos
senes media. Sed nunc manifeste monstravit se πρεσβύ-
τας, senes eos appellare qui postremam aetatem agunt.
In ipsis liquidem de aetatibus sententiam finivit ac si jam
omnes aetates percurrisset. At hi senes tussiculosis catar-
rhis saepissime corripiantur, tum quod ipsis caput facillime

Ed. Chart. IX. [128.]

Ed. Bas. V. (265.)

περιττώματα τούτοις φλεγματικὰ ψυχρῶν τὴν κρύειν ἰκα-
νὴς ἤδη γενομένων τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον. ἄσθματα δὲ
διὰ τε τοῖς καταρρέουσιν τούτους καὶ ἄλλως τῶν ἀναπνευστι-
κῶν ἰδίαν ἀρχὴν ψύξεως πολλάκις λαμβάνοντων, ὥστε δὴ
πολλῶν τε καὶ παχέων ἐν αὐτοῖς περιττωμάτων γιγνόμενων
καὶ προσέτι τῆς δυνάμεως ἀσθενεῖς οὕτης, ἐμφράττονται
πολλάκις οἱ νεφροὶ καὶ τοὺς λίθους γεννᾶσθαι, ὅταν γλίσχρον
ἢ παχὺ περιττώμα μένον αὐτόθεν παρῶδη λάβῃ σύστασιν.
ἄρθρων δὲ πόνοι γίνονται, ὅτε μὲν ἐπιρριθόντων ἐνίοις πε-
ριττῶν ἐνταῦθα, ἔστι δ' ὅτε καὶ τῇ ψύξει ἐκτὸν κινουμένων
ὀργάνων αὐτά, καὶ τοὺς ἱλίγγους δὲ πολλάκις μὲν αὐτοῖς
τοῖς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον χωρίοις αἱματώδους πνεύματος ἀτα-
κτος κίνησις ἐργάζεται, πολλάκις δ' ἀθροισθέντων ἐν τῇ
γαστρὶ περιττωμάτων μοχθηρῶν αἱματώδους ἀναθυμιάσεως ἐπὶ
τὸν ἐγκέφαλον φέρεται. περὶ δὲ τῆς ἀποπληξίας τί δὲ καὶ
λέγειν; οὐδὲν γὰρ αὐτως οἰκτιρὸν ἐστὶ νόσημα τῇ τῶν γε-
ρόντων ἡλικίᾳ, διὰ τὸ πληροῦσθαι τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῖς

refrigeretur, tum quod copiosa ipsis pituitosa excrementa
procreentur, quum jam valde frigidum cerebri tempera-
mentum habeant. Asthmata vero tum ex catarrhis ortum
habent; tum etiam quod alias ipse spirandi instrumenta
non raro propriam sui frigoris principium subeant. Quum
vero ipsis multa ac crassa excrementa generentur, insuper-
que virium adlit imbecillitas, renes sæpius obstruuntur
et lapides procreant, postquam crassum excrementum ibi-
dem immoratum catholicam concretionem adsumpserit. Ar-
ticulorum quoque dolores interdum fiunt affluentibus ad
haec loca excrementis; interdum vero instrumentorum
articulos moventium frigore. Vertigines vero sæpe qui-
dem vapidi spiritus in cerebri regionibus contenti inordi-
nata et turbata motio sæpe excitat, sæpe etiam in ven-
triculo vitiosis excrementis coacervatis in cerebrum vapida
fertur exhalatio. De apoplexia autem quid quoque di-
cendum? Nullus enim adeo senili aetati familiaris mor-
bus est, quoniam cerebrum in ea pituitosis repletur ex-

Ed. Chart. IX. [128. 129.]

Ed. Basf. V. (285.)

φλεγματοδών περιττωμάτων. ἢ γὰρ μήν. ἔλκος που γένηται
 χέροντι, δυσχερὲς ὑγιαίνει διὰ τὴν ἰσχυρίαν τοῦ αἵματος
 καὶ κωφίαν πυκνῶς ὑπερ-αἰμάσε-ζυμοῦς, ὡς ἂν τῷ τὴν
 κίνησιν ἐργαζομένοις περιττωμάτων δυσχερῇ τὴν διὰ τοῦ
 δέρματος ἔχοντι κέρωσιν, ἔλκος γάρ που τῇ ψύξει καὶ
 τῷ δέρμα πυκνοῦνται, αὐτοῖς εἶναι καὶ τὰ περιττώματα
 πλείω τε ἄμα καὶ παχύτερα, οὐ γὰρ ἤ πάντες συντελῶς
 ἀρτυρηθῶσι καὶ ἄλλως μὲν ὅτι φρεσὶσι μὲν ποῖς [129]
 ὑπάρχει τὸ γῆρας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τοῦ σώματος ξηρότητα,
 διὰ καὶ μᾶλλον ἀρτυροῦσιν ὅταν ἄκριβῶς ὑγιαίνουνσι. λέ-
 γεται ταιγαροῖν ἡμῖν ἐν τοῖς περὶ κράσιως ὑπομνήμασιν
 αὐτὰ μὲν τὰ μόρια τοῦ σώματος ἐν τῇ γῆρι γίνεσθαι ξη-
 ρότερα, περιττωμάτων δὲ πλῆθος ἀθροίσθαι φλεγματο-
 δῶν, διὰ πρὸς τοῖς πολλῶν εἰκότως ὑπελαμβάνεται ψυχρὸν
 καὶ ὑγρὸν τὸ γῆρας, ἐν ᾧ μὲν χροῖνται ταῦτ' ἀθροισθῆναι
 πλείω κατὰ τὸ ἐγκέφαλον, ὑπερβολὴς γένεσθαι μᾶλλον, ἐν ᾧ
 δ' ὅτι ἐκκρίνηται ὀλίγως, ἀρτυρητικοί, συμβαίνει δὲ καὶ
 γινῆσθαι μείω καὶ θάπτεον ἐκκρίνεσθαι μᾶλλον καθ' ὃν ἂν

crementis. Si ubi vero ulcus factum fuerit, aegre sana-
 tur, propter sanguinis defectum. Assidue quoque se sca-
 bunt toto pruriente corpore quod pruritum appellavit,
 quia quae pruritum excitant supervacanea, difficilem
 habent per cutem vacationem. Rationi siquidem con-
 sentaneum est, cum cutem ipsam frigore densari, cogique
 tum plura excrementa simul et praefixura evadere. Com-
 plures etenim, neque sane omnes, contingenter vigilant,
 quod senectus sollicita et anxia sit, tum etiam praesertim
 propter corporis siccitatem. Quare tunc etiam magis vi-
 gillant, quam integra sanitate fruuntur. Dictum namque
 a nobis est in commentario de temperamentis ipsas qui-
 dem corporis partes per senectutem sicciores evadere, sed
 pituitosorum excrementorum copiam accervari: qua ratione
 a multis frigida et humida senectus edstruitur. At quam-
 diu haec plura in cerebro excrementa accumulata fuerint
 et pauciora gigni excrementa et celerius excerni accidit

Ed. Chart. IX. [129.]

Ed. Bas. V. (265.)

ὑγμινῶς διάγωσι χρόνον, ὅθεν καὶ μάλιστα πάθος ἴδιον
δοκεῖ γεροντικῆς ἡλικίας ἀγρυπνία. αἱ δ' ὑγρότητες αὐτοῖς
αἱ τε τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ῥινῶν εὐδηλον ὅτι διὰ τὰ
τοῦ ἐγκεφάλου περιτώματα γίνονται. τῶν δ' αὐτῶν τούτων
καταρρέοντων εἰς τὴν γαστέρα καὶ αὕτη πολλάκις ὑγραίνεται.
αἱ δ' ἀμβλύωνται καὶ αἱ βαρυνθοῦσι θά τὴν τῆς αἰσθητικῆς
δυνάμεως ἀμετέραν αὐτοῖς γίνονται. γλαυκώσεις δὲ διὰ
τὴν τῶν ὀργάνων ἀμετρον ξηρότητα καὶ διὰ τὸ τὴν ἰδέαν
τοῦ ὑποχίματος ἔχειν.

bene et salubriter habentibus, unde et maxime proprie
senilis ætatis affectio videtur esse vigilis. Humiditates
autem in ipsis et oculorum et narium liquet fieri, propter
cerebri superflua excrementa. His ipsis in alvum defluentibus
ipsa etiam humectatur. Obtusior autem visus, et
gravior auditus propter facultatis sensitivæ imbecillitatem
ipsis accidunt. Glaucedines vero ob immoderatam instru-
mentorum visus ferventium siccitatem et quia suffusionis
speciem sortiuntur.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1215 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ
ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟΥΣ
ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

Ed. Chart. IX. [130. 131.] Ed. Bas. V. (266.)

[130] (266.) Τὰς πρὸς τὰς φαρμακείας, ἣν ὀργὰ, τετρα-
μήνα καὶ ἄχρι ἑξα μηνῶν, ἦσαν δὲ ταύτας. τὰ δὲ νή-
πια καὶ πρεσβύτερα εὐλαβέσθαι χρή.

[131] Αἱ πρὸς τὰς μήτρας συμφύσεις τῶν ἐμβρίων
ἀνάλογον ἔχουσι ταῖς τῶν καρπῶν πρὸς τὰ φύλα. ταυτὶ

HIPPOCRATIS APHORISMI ET
GALENI IN EOS COMMEN-
TARII

L

*Praegnantes medicamentis purgandae sunt, si humor tur-
geat, quadrimestres et ad septimum usque mensem, sed
haec minus. Minoribus autem aut grandioribus foetibus
cavendae sunt purgationes.*

* Eandem cum uteris foetuum coalitus rationem ha-
bent quam cum plantis fructuum connexus. Hi namque

Ed. Chart. IX. [131.]

Ed. Basf. V. (286.)

γάρ. τοι κατὰ μὲν τὴν πρώτην γένειν ἀσθενέσι λαβαῖς
συνέχεται καὶ διὰ τοῦτο ἀποπίπτει ῥαδίως, ἐπειδὴν σφο-
δρότερος αἷμος αὐτὰ διασείη. μετὰ ταῦτα δὲ αὐξανόμενα
δύσλοτον ἔχει τὴν πρὸς τὰ φύτα κοινωνίαν, ὥσπερ αὐτὰ πά-
λιν, ἐπειδὴν τελειωθῇ, καὶ χωρὶς τῆς ἐξωθεν βίας ἀποπί-
πτει. κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰ κούμενα ἐν μὲν
τῷ πρώτῳ χρόνῳ τῆς καταβολῆς τοῦ σπέρματος, καὶν ἄλ-
λιστα ποτε συμβῇ τὴν γυναικὰ ἢ καταπίπτειν ὀλισθήσανταν
ἢ ὀπισθοῦν ἄλλως σφοδρότερον ἢ κατὰ ψυχῇ ἢ κατὰ σῶμα πι-
νηθῆναι, ῥαδίως ἀπορρήχυνται. παρὰ πλεονάζει δὲ καὶ ἐπειδὴν
ἤδη τέλει τυγχάνειν ὄντα. ὁ δὲ μετὰ τὸν χρόνον ἀσφαλιστάραν
ἔχει τὴν σύμφυσιν, ὥστε καὶ κινήσεων σφοδρῶτερον ἀνέχε-
σθαι τὴν κρούσαν ἀνεὺ τοῦ βλαβῆναι τὸ ἔμβρυον. ἅπερ
ἐπιστάμενος ὁ Ἱπποκράτης εἰκότως ἔφη, τὰς κούσας φαρ-
μακτεῖν, ἣν ὀργῇ, τετραμήνα καὶ ἄχρις ἑπτὰ μηνῶν, ὥσπερ
ἴσται ἐν τῷ μίσθῳ τῆς κινήσεως, ἥλικα ἀκριβῶς ἐνέχεται
τῇ μήτρᾳ τὸ κούμενον. αὐτὸ μὲν οὖν ἐν ταύτῃ πάσας ὅσας
δίδονται καθάρσεις ἐπιτρέπει καθαιρεῖν, ἀλλ' ἣν ὀργῇ, φησί,

primi a generatione infirmis pediculis continentur, ideo-
que facile decidunt; quum ventus vehementior iplos con-
cussisset. Postea vero aucti soluti diffiolem cum firpibus
communione fortiantur. Quemadmodum rursus ubi per-
fecti maturuerint, etiam citra vim externam decidunt.
Eodem sane modo conceptus primo post seminis inje-
ctionem tempore, si quando saltare contigerit aut per lubrica
cadere aut quoque modo aliter aut animo aut corpore
vehementius moveri, facile abruptuntur. Sic etiam et
quum perfecti jam adoleverint. Intermedio vero tempore
firmiorem habent coalitum. Quare tum gravida mulier
vehementiores motus citra foetus lacerationem sustinere pot-
est. Quae sciens Hippocrates recte pronunciat; praegnan-
tes medicamentis purgandae sunt, si humor turgat, qua-
drimestres, etiam ad septimum usque mensem, quod me-
dium est praegnationis tempus, quo tum utero foetus
plane annectitur. Non tamen quae hocce tempore pur-
gatione indigeant, omnes purgari concedit. Sed si humor

Ed. Chart. IX. [131.]

Ed. Bas. V. (266.)

τοιαύτην ἐπέλγεται· μετενήκεται γὰρ ἀπὸ τῶν ὀργάνων ἐπὶ αὐτοσίαν ζῶν ἢ προσηγορία· ὅταν οὖν κινῶνται τε καὶ φέρονται πᾶσι τοῦ σώματος· οἱ πλεονάζοντες χυμοὶ μηδὲν καθ' ἑν τι μέρος ἐστηριγμένοι, τήνκαῦτα πρὸς τὴν ἀπόκρισιν αὐτῶν ἢ γύρις ὑμῶν καὶ δεῖται τινος ὀρεξέντος χεῖρα καὶ ποδὴ γήστοις αὐτὴν τὴν ὀρμὴν ἐπὶ τῇ γαστρίᾳ. τοὺς δὲ καθ' ἑν τι μέρος ἐστηριγμένους χυμοὺς οὐ χρὴ κινεῖν· οὕτως γοῦν κίρηται κίκεϊτο. ὁράσει δὲ τὰ φλεγμαίνοντα ἐν ἀρχῇ τῶν νοσημάτων φαρμακείῃ, ἀλλ' ἐνθὺς ἐπιχειροῦσι, τοῦ μὲν ζυγισμένου καὶ φλεγμαίνοντος οὐδὲν ἀφαιροῦσιν· οὐ γὰρ ἐνδοσώμακόν ἐστι τὸ πάθος, τὰ δ' ἀρτίζοντα τῷ νοσήματι καὶ ὑγιεινὰ συνήκουσιν. ὅτι δὲ τὸ φαρμακεῖν ὁ Ἰπποκράτης ἐπὶ τοῦ διὰ φαρμάκου καθαιρεῖν εἰωθε λέγει· ἀπολύχεται πῶσι· ὅδε κἂν ἐπὶ βραχὺ τῇ λέξει αὐτοῦ συνῶσιν· ἵνα γὰρ ἴδωσιν τις τὰ ἄλλα βιβλία τῶνδε γεγραμμένων ἀπορισμῶν μνημονείῃ, κατ' αὐτὸν τρόπον ὅλον ἔστιν ἀκούειν ἐν αὐτοῖς

turgeat, inquit, hoc est urgeatur quod vocabulum ab animalibus ad coitum concitatis translatum est. Quum igitur redundantes humores moventur et consequenter corpore feruntur, nondum aliqui in parte firmati, tum idueorū expulsiōem naturā incitatur utque aliqui qui manum porrigat et ipsum humorum impetum eductum deducat indiget. Qui vero aliqua in parte firmati sperint humores, eos movere non oportet. Sic igitur et illud dictum est. Quicunque statim per initia morborum inflammatas partes medicamento purgante aggrediuntur, si de parte contenta atque inflammata nihil educunt, neque enim cedit quidquam quae cruda est affectatio, sanas etiam partes et morbo reluctantes colligant. Quod autem Hippocrates verbum φαρμακεῖν pro purgare medicamento usurpare consuevit omnes concedant quicunque vel minimam habent ejus dictionis notitiam. Nam ut alia quispiam omittat ipsius scripta et conscriptorum aphorismorum me-

Ed. Chart. IX. [131. 132.]

Ed. Bas. V. (266.)

ἄλλο τι σημαίνεισθαι πρὸς τῆς φαρμακείης φωνῆς, ὡς ἄλ-
γον ὑστερον ἔσται δῆλον.

β.

[132.] Ἐν τῇ φαρμακείῃ τοιαῦτα ἄγειν ἐκ τοῦ σώ-
ματος, ὅκοῖα καὶ αὐτόματα ἴοντα χρῆσμα, τὰ δὲ ἐναν-
τίως ἴοντα παύειν.

Αὐτόματα κινεῖσθαι λέγομεν ἐκ τοῦ σώματος ὅσα χω-
ρὶς τοῦ πράξαι τε τὸν ἰατρὸν ἐκκρίνεται, ποτὲ μὲν τῆς
διοικήσεως τὸ σῶμα κρίσεως ἐκκαθαίρουσῃς αὐτὰ, ποτὲ δὲ
δι' ἐρεθισμὸν ἢ τὸ μὴ στέγασθαι πρὸς τῶν ἀγγείων. ὅτε
μὲν οὖν ἡ φύσις ἐκκινεῖ τὸ περιττὸν, ὠφελεῖται τὸ ζῶον,
ἔτιαν δ' ἄλλως ἀποκρίνεται, λόγῳ συμπτώματος οὗτ' ὠφέ-
λειά τις ἐπεται καὶ σημεῖόν ἐστιν ἡ τοιαύτη κίνωσις μοχθη-
ρῶς διαθίσεως, εἰκότως οὖν ὁ Ἱπποκράτης συμβουλεύει
μυμῆσθαι τὴν φύσιν, ἢ μίμησις δ' ἐστὶν ἐν τῇ πειρᾷ.

minerit nihil quidquam aliud per hanc vocem φαρμακείην
in ipsis significari posse intelliget, ut paulo post declarabitur.

II.

In iis quae medicamento sunt purgationibus talia e cor-
pore educenda sunt, qualia quae etiam sponte prodeun-
tia juvant. Quae vero contrarie modo prodeunt sistenda.

Sponte ex corpore vacuari dicimus quaecunque citra
aliquam medici operam excerpuntur, interdum quidem
moderante nostrum corpus natura ea per se expurgante,
interdum vero aliunde irritamentis aut quia a valis non
conteguntur. Quum itaque natura supervacaneam evacuat,
juvatur animal. Quum vero aliter excernitur ratione
symptomatis, neque inde utilitas ulla sequitur, talis va-
cuetio pravae etiam affectionis signum est. Recte igitur
Hippocrates consulit naturam imitandam esse. Est autem
mutatio in singulis morbis experiri tales humores evacuare,

Ed. Chart. IX. [132.]

Ed. Basf. V. (266.)

σθαι κενούν τοὺς τοιοῦτους χυμοὺς ἐφ' ἑκάστῃ τῶν νοσημάτων, οἷους εἶδομεν ὠφελοῦντας ἐν ταῖς αὐτομάτοις κενώσεσιν. ἔμπροσθεν μὲν οὖν εἴρηται περὶ πάσης κενώσεως αὐτῶν γενικώτερον. οὕτω δὲ καὶ κενεαγγείῃ, ἣν μὲν οἷον δεῖ γίνεσθαι γίγνεται, ἐμφέρει τε καὶ εὐχόρως φέρουσι, νυνὶ δὲ περὶ μόνης καθάρσεως τὸν αὐτὸν ἐποιήσατο λόγον, ἐπεὶ περὶ ταύτης αὐτῷ προὔκειτο διδάσκειν ἐν τῷ χωρίῳ τῷδε τοῦ βιβλίου. βέλτιον δ' οὖν ἴσως ἐστὶ καὶ ἀναλαμβάνειν τὸν λόγον ὑπὲρ ἀπασῶν κενώσεων, ὥς οἱ ἱατροὶ μηχανῶνται περὶ τὰ τῶν καμνόντων σώματα, γίγνονται δὲ αὗται ποτὶ μὲν διὰ τῶν καθαιρόντων ὅλον τὸ σῶμα φαρμάκων ἐμειγρίων τε καὶ ὑψηλάτων, ἐνίοτε δὲ μορίου τινὸς κενωτικόν ἐστι τὸ φάρμακον, οἷον ὅσα δὲ ὑπερώας καὶ ῥιγῶν ἀπάγει τῆς κεφαλῆς τὰ περιττά, τοῦ γένους δ' ἐστὶ τῶν καθαιρόντων τὰ περιττά καὶ ὅσα διὰ βηχὸς ἐκκαθαίρει τὰ κατὰ θώρακα καὶ πνεύμονα καὶ ὅσα δὲ οὖρων ἀπάγει τὸ τοῦ παντός αἷματος ὀρεῶδες περιττωμα καὶ κλυστήρ δ' ἂν ἐκ τοῦ τοιούτου γένους εἴη καὶ πᾶν ὅτιοῦν ἄλλο τῶν

quales novimus in spontaneis prodesse vacationibus. Supra itaque de omni humorum evacuatione generalius dictum est: Sic et vasorum vacuatio si quidem qualem fieri oportet, talis fiat et leviter ferunt. Nunc vero de sola purgatione eandem orationem condidit, quoniam de ea hoc in praesentis libri loco docere proposuerat. Melius igitur fortassis est de omnibus quas medici circa degrotantium corpora occupati moliantur vacationibus, nos quoque sermonem repetere. Hae vero vacationes sunt interdum quidem medicamentis tum vomitoriis tum dejectoriis corpus universum purgantibus, interdum vero medicamentis partis alicujus vacuandae facultatem habentibus, qualia quae per palatum et nares capitis educunt excrementa. De genere quoque superflua purgantium sunt quae per tussim, thoracem et pulmonem expurgant et quae per urinas seorsum totius sanguinis excrementum eliciunt. Clyster quoque de hoc genere fuerit et quodcunque aliud

Ed. Chart. IX. [132, 133.]

Ed. Baf. V. (266.)

μὴ κενούντων ὁμοίμως ὅλον τὸ σῶμα, καθάπερ ἢ τε γλε-
βρομία κενοῦν πεπλεγμένη καὶ ὅλως ἀφαίρεσις αἵματος
πᾶσα καθ' ὁμοιοῦν γιγνομένη τρόπον. ἐκ τῶν τοιούτων
δ' ἐστὶ κενώσεις ἢ τε διὰ μητρὸς καὶ ἢ δι' αἰμορροϊδων,
ἢ τ' ἐπὶ τοῖς γυμνασίοις καὶ τρίψεσι καὶ πάσῃ κινήσει τε
καὶ ἀλγὰ καὶ λουτροῖς θερμοῖς καὶ μάλιστα εἰ τι- [133]
τρώδῃ καὶ θειώδῃ καὶ ἀσφαλιώδῃ τύχῃ καὶ κατὰ συμβεβη-
κὸς ἢ ἀσιτία. τὰ γὰρ ταυῦτα πάντα δοκεῖ μὲν ὁμοίως
ὅλον τὸ σῶμα κενοῦν. καίτοι γε εἰ ἀκριβῶς τις ἐξετάσῃ,
εὗρήσκει μὴ κενοῦν ὁμοίως, ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν ἐπειδὴ με-
κρὰ τοῦ ἐτέρου πρὸς τὸ παρὰ τὸ ἕτερον ἐστὶν ὑπεροχὴ
κατὰ τὴν ποιότητα τῶν κενουμένων ὁμοίως εἶναι μοι δο-
κεῖ. τὰ δὲ καθαρτικὰ καλούμενα φάρμακα παντὶ ὅσῳ διά-
φορον εἶδος ἐργάζεται, κενώσεις, ὑπὲρ ὧν, ὡς ἔφην, τὴν αὐ-
τῷ πρόκειται λιγυρίαν, οὐ μὴν περιττότερόν γε διδάσκει το
τοῦ περὶ πασῶν κενώσεων αὐτῷ εἰρημένου. σκοπὸς γάρ
ἐστὶν ὑπάρχειν εἰς ὁ πλεονάζων χυμὸς, οὐ μειῶσθαι δια-
γνωστικὸν ὑπάρχειν ἐκ τῆς καθ' ὅλον τὸ σῶμα παρὰ

totum corpus aequabiliter non evacuat. Quomodo tum
venae sectio, vacuare creditur, tum universo omnis san-
guinis detractio, quocunque modo facta. Ejusmodi quo-
que vacuationum est quae per uterum fit, quae per haem-
orrhoidas, quae per exercitia, frictiones, omnem mo-
tum et quae tepore fit et balneis calidis, si praesertim
nitrosae vel sulphureae vel bituminosae fuerint, et ex ac-
cidenti inedia. Haec siquidem omnia videntur quidem
totum aequabiliter corpus vacuare. Quamquam si quis
accurate veritatem exquirat, non aequaliter vacuare com-
periet. Verum in his quum parvus sit alterius ad alterum
excessus, secundum eorum quae vacuantur qualitatem et
quantitatem; ideo vacuatio mihi aequalis esse videtur.
At vero quae cathartica pharmaca vocantur, speciem va-
cuationis manifeste differentem constituunt, de quibus, ut
dixi, nunc ipsi differendi est propositum, non tamen ma-
jus quidquam docet quam quod de omnibus vacuationi-
bus ipse redundans, cujus dignoscendi peritia petenda est,

Ed. Chart. IX. [183.]

Ed. Bas. V. (266. 267.)

φύσει ἐκάστη γιγνομένης χροῦς, εἴτε τε τῶν συμπτωμάτων καὶ τῶν νοσημάτων, ὥρας τε καὶ χώρας καὶ ἡλικίας καὶ καταστάσεως καὶ φύσεως τοῦ κάμνοντος, ἐκτενδευμάτων τε καὶ διαίτης, ὅλον εἰ τύχῃ καθ' ὅλον μὲν τὸ σῶμα τῆς χροῦς ἀχρύτερας γεγενημένης, ὡς ἐν ἐκτέροις, οὐχ ἰποχωρούσης δὲ δι' ἔδρας τῆς χολῆς, ἢ τινων ἐξανθημάτων. ἐν ὅλῳ τῷ σῶματι γιγνεμένων χολαῶν, κατὰ μέρος δὲ δῆξιως ἐν τῇ γαστρὶ καὶ ἀσπης καὶ ἀσιτίας καὶ δίψης ἐκπεκρουμένου τε τοῦ στόματος ἢ κατὰ τι μέρος ἐρυσιπέλατος ἢ τριταίου πυρετοῦ κατέχοντος τὸν ἀνθρώπον ἢ τῶν καναῶν τοῦ πικροχόλου. πλεονάζει γὰρ ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἅπασιν ἡ ξανθὴ χολή καὶ διὰ τοῦτο ἐξάγειν αὐτὴν ἐπιχειρήσομεν ἐκείνοις τοῖς φαρμάκοις, ὅσα δ' αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν ὀνομάζουσι χολαγωγὰ καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ ὑφ' Ἱπποκράτους εἰρημένον. ἦν μὲν οὖα δεῖ καθαίρισθαι καθαρῶνται, συμφέρειν τε καὶ εὐφώρως φέρουσι. τὸ γὰρ οὖα δεῖ τὸ πλεονάζον ἐστὶ τῶν λυπούντων θηλονότι κατὰ ποιότητα τὸν κάμνοντα, (267) διὰ τοῦτ' οὖν συμφέρειν φησὶ τὰς

tum ex colore praeter naturam toto corpore apparente, tum etiam ex symptomatis et morbis, anni etiam temperate, regione, aetate, caeli statu, aegrotantis natura, vitae institutis et victu. Ut si exempli gratia flavus toto corpore color factus appareat, ut in auriginibus, et per sedem bilis non excernatur aut biliosa quaedam exanthemata per totum corpus eruperint; particulatim autem si ventriculi morbus et oibi fastidium in appetentia adsint, si sitis, si oris amaror aut si aliqua in parte corporis sit erysipelas aut tertiana febris hominem obsideat aut ardens ex saeviente bile febris, quam causum amarulentum vocitant. Nam his in omnibus flava bilis abundat, atque idcirco ipsam educere conabimur illis medicamentis quae ab effectis cholagoga, hoc est bilem ducentia nominantur. Atque illud est quod ab Hippocrate dicebatur: si qualia oportet purgari purgentur, confert facileque ferunt. Nam illud qualia oportet, humorum videlicet sua qualitate aegrotantem infellantium abundantiam significat. Ea re

Ed. Chart. IX. [133.]

Ed. Bas. V. (267.)

τοιαύτας κενώσεις· ἀλλ' ἐπεὶ πάντες οἱ τεχνικοὶ σιδήρασμοὶ κατὰ τὰς πράξεις ἴσιν ὅτι καὶ διαμαρτάνουσιν, καὶ γὰρ ὁμοιότητες, ὡς αὐτὸς εἶπεν, οὐ μόνον τοῖς ἐπιτυχούσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγαθῇς ἰατροῖς φέρουσιν ἀνάτην, ἕτερον ἡμᾶς γνώρισμα ταῖς ἀγαθαῖς κενώσεσιν ἐκτενγμένον ἐδίδαξε, τὴν εὐφορίαν, ἵνα καὶ τούτῳ θαρσύνωμεν, ὁρθῶς ποιοῦμενος τὴν κένωσιν. ὅπερ οὖν ἐπὶ τῆς ξανθῆς χολῆς ὡς ἐπὶ παραδειγματος εἶρηκα, ταῦτό μοι καὶ ἐπὶ τῆς μελαίνης τοῖσι· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ ταύτης ἡ μὲν καθ' ὅλον τὸ σῶμα χροῖα πρὸς τὸ μελάντερον τρέπεται, τὰ τε ἐξανθήματα μελάντα διὰ τὴν τῆς μελαίνης γίνεται χροῖαν. ὅσα δὲ πάθη διὰ τὴν πλεονεξίαν αὐτῆς γίνονται, φανερώς ἐνδείκνυται τὸ πλῆθος τοῦ χυμοῦ, καθάπερ ἐλέφας τε καὶ καρκίνος, καὶ μὴν καὶ ἡ τεταρταία περίοδος ἐπὶ τῷ μελαγχολικῷ γίνεται χυμῷ καὶ σπλῆν μίγας καὶ κίρσοι μελαινόμενοι τῆς αὐτῆς ταύτης ἔργονα πάθη, καθάπερ γε καὶ ἡ μελαγχολία καλουμένη καὶ πῦσα παραφορὰ διανοίας, ὀργίλη, θραστείη, θηριώδης· Ἰπ-

profecto hujusmodi vacationes conferre pronunciat. Sed quoniam omnes sollertes et artificiosae conjecturae in actionibus existunt et fallunt interdum, similitudines enim, ut ipse profert, non solum vulgaribus, sed etiam praeslantibus medicis errorem invehunt, alterum nos docuit indicium bonis vacationibus conjunctam euphoriam seu ferendi facilitatem, ut hujus fiducia in vacationem recte movenda securi simus. Quod igitur de flava bile exempli gratia dixi, hoc et de atra tecum intellige. Etenim et in hac totius corporis color in nigriorem mutatur et atrae pustulae atra bilis colore efflorescunt. Quicumque etiam morbi ob ejus redundantiam oborti manifesto humoris copiam indicant, quemadmodum elephas et cancer. Cum etiam quartana periodus ex humore melancholico generatur. Lien quoque magnus et varices nigrescentes affectus sunt ejusdem humoris propagines, quemadmodum et quae melancholia vocatur et omnis desipientia mentis, iracundia temeraria et fera. Hippocrates vero et ex

Ed. Chart. IX. [133. 131.]

Ed. Basf. V. (267.)

ποικίλης δὲ καὶ τῶν καταμηνίων ἐκτεμαίρετο τὸν πλεονάζοντα χυμὸν ταῖς γυναῖξι καὶ γίγναται αὐτῶν τὰ γυνεῖσματα κατὰ τὸ πρότερον τῶν γυναικείων. ἐκ τούτου μὲν οὐκ οἷα πλεονάζει μελαίνα διαγιγνώσκειν χρὴ καὶ τούτους ἔχοντά αὖ τοὺς σκοπούς ἐπὶ τὴν κένωσιν αὐτῆς εἶναι, [134] διύτερον δὲ κατ' αἰνῆν τὴν κένωσιν σκοπὸν ἔχει τὴν εὐφροσύνην. ὅσα δὲ ἐπὶ τῆς μελαίνης χολῆς καὶ αἰσχροῦ πύθεται, ταῦτα καὶ ἐπὶ τοῦ φλέγματος μοι τότε, ὄγκους οἰδηματώδεις, ἔξανθήματά τε καὶ σῶμπα τοῦ σώματος τὸ χρῶμα κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ χυμοῦ καὶ τῶν πυρετῶν τοὺς ἀμνημερινούς καὶ τῆς διανοίας ἀρχίας καὶ νοσηρότητας, εἴτε καὶ κατασφραῖς ὑπὸ δόξας καὶ βάρη τῆς μεγάλης ὀδυρεγμίας τε τινας, ὅταν ἐν τῇ γαστρὶ πλεονάζῃ τὰ τοιαῦτα, προτρέψεται δίδοται φάρμακα ἐκκαθαῖρον τὸ γλέγμα. γενομένης δ' ἤδη τῆς καθάρσεως ἢ εἰσφορία ἐπιμαρτυρήσει τῇ τε διαγνώσει καὶ τῇ δι' αἰσίνην τολμηθείσῃ κενώσει πρὸς τὴν διάγνωσιν καὶ ἐλπίδα τῆς κένωσης. ἔχεις ἂν τι συνέλουσιν οὐχ ἡλικίαν μόνην ἢ φύσιν τοῦ κάμνοντος, ἀλλὰ καὶ

menstruis redundantem in mulieribus humorem conjestabat, cujus rei signa ab eo scripta sunt primo libro de morbis mulierum. Ex his igitur atram bilem redundare tibi dignoscendum est, atque his adducto indicationibus ad ejus vacuationem accedendum. Posterius autem ipsa durante vacuatione, secunda sumetur indicatio ab aegrotantis euphoria. Quaecunque de atra bile et flava dicta sunt, ea mihi de pituita quoque intellige, tumores oedematofos, eruptiones, totius corporis colorem pro humoris idea; ad haec febres quotidianas, mentis pigritiam, torpores etiamnum cataphoras, capitis gravitates et quosdam ructus acidos quum in ventre hujusmodi redundat pituita. Haec enim suadent medicamentum dari phlegmagogum. Jam vero peracta purgatione euphoria tum dignotionem tum eam quam illius gratia ausus est moliri vacuationem attestabitur. Ad dignotionem vero et vacuationis fiduciam habes etiam conferentem aliquid non solum aetatem vel naturam aegrotantis, verum etiam anni tempestatem et

Ed. Chart. IX. [151.]

Ed. Bas. V. (267.)

τὴν ὥραν τοῦ εἶους καὶ τὴν παρούσαν κατὰστασιν, εἰ δὲ καὶ τὴν χαίραν καὶ τὴν προγεννημένην διάσταν, ἅμα τοῖς ἄλλοις ἁπασιν ἐπιτηδεύμασιν. ἤμαθες γὰρ ὡς καὶ τούτων ἀπάντων τὰ μὲν τὸ φλέγμα, τὰ δὲ τὴν ξανθὴν, τὰ δὲ τὴν μέλαιναν αὐξάνει χολήν. ταῦτα μὲν, ὡς εἴρηται, πάντα σκρποῖ τοῦ πρόσσῃμι τὸ καθαριστὸν τοῦ λυπούντος χυμοῦ φάρμακον. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ κενώσει σκοπὸς ἐστὶ ἐτερος, ἦτοι μαρτυρῶν ἡμῖν ὅτι καλῶς διεγνώμην ἢ διελέγχων τὸ σφάλμα μαρτυρῶν τῇ μὲν εὐφορίᾳ, διελέγχων δὲ τῇ δυσφορίᾳ τῶν μὲν γὰρ λυπούντων κενουμένων εὐφορήσουσιν οὐ κἀμνοντες. εἰ δὲ ἐτερόν τι κενώιτο καὶ μὴ τὸ λυποῦν εἴη κενούμενον, ἀνάγκη πάσα δυσφορεῖν αὐτούς. ὅπερ οὖν, οἷς ἔφην ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου, δι' ἐνὸς ἐδίδαξεν ἀφορισμοῦ λέγων· οὗτοι καὶ κενώσονται ἢ μὲν οἷα δεῖ γίνεσθαι γένηται, συμφέρει τε καὶ εὐφύρως φέρουσι· τοῦτο νῦν ἐνταῦθα δίχα τιμῶν ἐν ταῖς φαρμακείαις, διὰ μὲν τοῦ προτέρου λόγου τίνες εἰσὶν αἱ συμφέρουσας κενώσεις διδάσκει, διὰ δὲ τοῦ μετ' αὐτὸν ὅτι ταῖς τοιαύταις ἐπεται γνώρισμα βί-

praesentem caeli statum, praeterea et regionem et victum antecedentem, una cum aliis vitae institutis. Etenim didicisti ex istis omnibus, alia pituitam, alia flavam billem, alia atram adaugere. Haec quidem omnia, ut dictum est, scopi sunt medicamenti exhibendi; quod infestantis, humores purgatricem facultatem fortiatur, qui vel nos humorem probe dignovisse nobis significet, vel qui errorem coarguat. Significat quidem euphoria, coarguit vero dysphoria. Nam si infestantes humores vacuentur, facile ferent aegrotantes; si quid vero aliud et non quod molestum est vacuetur, eos omnino graviter molesteque ferre necesse est. Quod igitur, ut dicebam libri initio, complexus uno aphorismo his verbis ostendit: sic et vasorum depletio talis fiat, qualem fieri oportet et confert et facile ferunt. Id nunc hoc loco de purgationibus agens induit secuit orationis partes; quarum priore quaenam sint quae conferant vacationes, posteriore quod ejusmodi evacuationes certum indicium concitetur euphoria docuit.

Ed. Chart. IX. [134. 135.]

Ed. Basf. V. (267.)

βαιον ἢ εὐφορία. παραδείγματα δ' αὐτὸς εἴρηκε τῶν αὐτοματίας γιγνομένων κινώσεων ἐπ' ἀγαθῷ, πᾶμπόλλη μὲν ἐν ταῖς τῶν ἐπιδημιῶν, ὀλίγα δὲ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ βιβλίον τὸ τῶν ἀφορισμῶν, ὅποια καὶ ταῦτά ἐστιν, ὑπὸ ὕδρωπος ἐχομένῳ κατὰ τὰς φλέβας εἰς τὴν κοιλίαν ὕδατος φρένιος λύσις. ὁφθαλμῶντα ὑπὸ διαρροίας λεγθῆναι ἀγαθόν. οἷσι χολώδεια διαχωρήματα κοφώσις γενομένης παύεται. καὶ ὁπόσοις κίψωσις, χολωδίων γινομένων παύεται.

γ.

[135] Ἦν οἷα δεῖ καθαιρεσθαι καθάρονται, συμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσι. τὰ δ' ἐναντία δυσχερῶς.

Προεξηγήμαι τοῦτον ἐν τῇ κατὰ τὸν προγεγραμμένον ἀφορισμὸν ἐξηγήσει, γεγραμμένον κἀν ταῖς πινυτέρῳ τοῦ βιβλίου κατὰ τὴν αὐτὴν λέξιν, ὅθεν ἔνιοι καὶ περιαιρουντίν αὐτὸν ἐντεῦθεν.

Porro vacationum bene ac feliciter sponte naturae factarum exempla protulit ipse, permulta quidem in epidemiorum libris, pauca vero hoc ipso aphorismorum libro, qualia et haec sunt. *Hydrops laboranti aqua per venas in ventrem fluente, morbi solutio. Ophthalmia laborantem diarrhoeq̃ corripi bonum. Quibus biliosae sunt dejectiones surditate superveniente, cessant; et quibus surditas, biliosis dejectionibus succedentibus, cessat.*

III.

Si qualia purgari oportet purgentur, et confert et placide ferunt; contra vero moleste.

Hunc aphorismum in praecedentis aphorismi explanatione prius explicavimus, in superiori libri parte iisdem verbis scriptum, quare nonnulli eum ex hoc loco sustulerunt,

δ.

Φαρμακείν τήν θερμότητα μὲν τῆς ἄνω μᾶλλον, χειμῶνος δὲ τὰς κάτω.

Προὔπακοῦσαι χρὴ δηλονότι καίλας. εἰκότως δὲ θε-
ρους μὲν ἄνω καθαίρει. καὶ γὰρ ὁ πλειονάζων τηνικαῦτα
χυμὸς ἢ ξανθὴ χολή καὶ ὅλως ἡ φύσις ἅπασα τοῦ ζώου,
διὰ τὴν περιέχουσαν θερμασίαν ἄνω κινεῖται μᾶλλον. ἀκτίων
δὲ ἴσκειν ἕκαστον τῶν περιετιῶν ἢ ῥέπει διὰ τῶν συμπε-
ρόντων, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ περὶ χυμῶν ἔγραψε. προσέθηκε
δὲ τῷ κατὰ τὸν ἀφορισμὸν λόγῳ μᾶλλον. καὶ οὐχ ἀπλῶς
εἶπε φαρμακείν τήν θερμότητα τὰς ἄνω, χειμῶνος δὲ τὰς κάτω.
καὶ γὰρ εἰ μὴ πολλάκις, ἀλλὰ σπανίως γοῦν ποιεῖ θερμὸς
ὥρᾳ γλεγματικὸς ὥφθη τινὶ πλειονάζων χυμὸς, ὥσπερ ἐνίοτε
τῆς ὥρᾳς χολῆς χειμῶνος.

IV.

Aestate quidem superiores ventres liberalius, hieme vero inferiores medicamentis purgandi sunt.

Ventres nimirum subaudiendi sunt. At recte aestate
purgat superne: etenim qui tunc temporis humior redun-
dat, bilis est flava et universa omnino animalis natura
propter aëris ambientis calorem magis sursum movetur.
Supervacaneum quodque ac redundans quo vergit, id per
loca idonea ducendum est, quemadmodum ipse in libro
de humoribus scripsit. Adjecit huic aphorismi sententiae
adverbium *magis* seu *liberalius*, neque absolute loquutus
est. *Aestate superiores ventres, hieme vero inferiores pur-
gandos esse.* Etenim etsi non saepe, raro tamen aestatis
tempore nonnunquam pituitosus humor in quodam visus
est abundare, quemadmodum hieme aliquando flava bilis.

ὑπὸ κύνων καὶ πρὸ κύνων ἐργασίαι αἱ φαρμακείαι.

[136] Ἐκπεπρωμένη τε γὰρ ἡμῶν ἡ φύσις οὖσα
τηνικαῦτα τὴν ἀπὸ τῶν καθαρτικῶν δύναμις δριμύτητα,
διὸ καὶ πρέττειν πολλοὶ τῶν ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ καθαρ-
θέντων, ἀσθενὴς τε οὖσα ἡ δύναμις διὰ τὸ καῖμα προσ-
καταλυθήσεται τῇ καθάρσει. καὶ μέντοι καὶ ἡ καθαρσις
αὕτη γένεσθαι μοχθήρα, ἀντιστάσης τῷ καθαρτικῷ φαρ-
μάκῳ τῆς τοῦ περιέχοντος ἀλίας πρὸς τοὺς τοὺς χυ-
μοὺς. ὥσπερ γὰρ τὰ θερμὰ λουτρά ταῖς καθάρσεσιν ἀνι-
πράττειν πέφυκεν, οὕτω καὶ ἡ κατὰ τὸ θέρος θερμασία,
καὶ μάλιστα ὅταν ἡ σφοδρότερον ἑαυτοῦ.

στ.

Τοῖς ἰσχνόνσι καὶ εὐεμίας ἄνω φαρμακεῦν, ὑποστελλομέ-
νους χειμῶνα.

V.

*Sub cane et ante canem molestae sunt per medicamenta
purgationes.*

Etenim nostra natura tunc temporis aestivis deslagrans
ardoribus purgantium medicamentorum acrimoniam mi-
nime tulit: quapropter plerique hoc tempore purgati
febricitant: et vires ob aestum imbecillae purgationibus
magis dissolventur. Quin et purgatio ipsa prava fiet, re-
vellente foras humores ambientis calore. Quemadmodum
enim thermae contrarios purgationibus effectus producere
confueverunt, sic et aestatis calor, ac praesertim quum
se ipso vehementior extiterit.

VI.

*Graciles et ad vomendum faciles per superiora medica-
mento purgandi sunt, dempta hieme.*

Ed. Chart. IX. [136.]

Ed. Basl. V. (267.)

Προσθεῖναι κἀναυθα χρητὸ μικρὸν ἐμπροσθεν εἰρη-
μίων τὸ μᾶλλον, οἷς τὸ πολὺ γὰρ οἱ ἰσχνοὶ χολώδεις ἔσθιν.
ἐὰν οὖν αὐτοῖς ὑπάρχη καὶ εὐμεσίαι εἶναι, φαρμακευτίον
ἄνω, πλὴν εἰ μὴ χειμῶν ἐναντιῶτο. προτιρήκει γὰρ ὡς
θεῖρους μὲν μᾶλλον τὰς ἄνω, χειμῶνος δὲ τὰς κάτω φαρ-
μακευτίον ἵστί.

ζ.

Τὴν δὲ δυσμερίαν καὶ μέσας εὐσαρκούς κάτω, ὑποστελλόμε-
τους θεῖρος.

Εἰ μὲν εὐμερὴς τε εἴη καὶ ἰσχνός, ἄνω φαρμακεῖεν αὐτόν,
πλὴν εἰ μὴ χειμῶν εἴη, τουτίσται καὶ θεῖρους καὶ φθινοπώρου
καὶ ἥρος. ἣν δὲ δυσμερὴς εἴη καὶ μέσος εὐσαρκός, κάτω
φαρμακευτίον, ἐὰν ἐπείγῃ μόνον τοῦ θεῖρους φυλαττόμενον.
ἐν ἄλλῃ δ' ὥρῃ οὐ φυλακτέον.

Hic etiam addendum quod paulo ante dictum est ad-
verbium *magis*. Nam plerumque *graciles* biliosi sunt.
Si igitur ipsis accesserit ut sint ad vomendum faciles, per
superiora purgandi sunt, nisi reclamet hiems. Supra nam-
que pronuntiavit: *aestate superiores magis, hieme autem
inferiores ventres purgandos esse.*

VII.

*Ad vomitum difficiles et mediocriter carnosos per inferiora
purgare oportet; vitata aestate.*

Si quidem ad vomendum facilis et gracilis sit, ipse
per superiora purgandus est, nisi hiems extiterit, hoc est
aestate, autumno et vere. Si vero ad vomendum difficilis
et modice carnosus sit, per interiora purgandus est, si
res urgeat solum cavendo aestatem, aliud vero nullum
anni tempus cavendum est.

Ed. Chart. IX. [137.]

Ed. Bar. V. (266-)

η'.

[137] (268) Τοὺς δὲ φθινώδεις ἀποστελλομένους εἰς
αἶνα φαρμακείας.

Ἐπὶ τὰς αἶνα, φησὶ, φαρμακείας οὐδέποτε ἄλλεις, εὐλα-
βοίμενος δηλονότι τὴν ἐν τοῖς ἀναπνευστικοῖς αὐτῶν ὀργάν-
ταις ἀσθένειαν. ἀκουστίον δὲ φθινώδεις ἦτοι τοὺς φθίσαι
τῇ νόσῳ ἐαλωκότας ἢ τοὺς ἐπειηθείως ἔχοντας πρὸς τὴν
φθίσιν, ὑπὲρ ὧν εἰρηκεν αὐτὸς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἐπιδη-
μιῶν· καὶ μάλιστα ἐθνησκον οἷσιν ἐρρέπεν ἡ φύσις ἐπὶ τὸ
φθινώδεις, σιτινὸς δὲ τούτοις ἐστὶν ὁ θώραξ καὶ ὁ περιεχό-
μενος ἐν αὐτῷ πνεύμων.

θ'.

Τοὺς δὲ μελαγχολικοὺς ἀδροντέρως τὰς κατω, τῷ αὐτῷ λο-
γισμῷ τὰ ἐναντία προστιθείς.

VIII.

Tabescentibus superiores prohibendae sunt purgationes.

Ad superiores, inquit, purgationes nunquam tabescent-
tes duxeris, veritus nimirum spirabilium instrumentorum
imbecillitatem. Per tabescentes autem intelligere par est
vel eos qui phthisi morbo seu tabe correpti sunt, vel eos
qui ad tabem propendent idonei, de quibus ipse primo
epidemiorum scribit: *maximeque moriebantur quibus na-
tura ad tabem propendebat.* His autem thorax est angu-
lus et qui in eo pulmo continetur.

IX.

*Melancholici liberalius per inferiora purgandi sunt, con-
trarius eadem ratiocinatione appositis.*

Ed. Chart. IX. [137. 138.]

Ed. Basf. V. (268.)

Φαρμακεύειν τὰς κοιλίας δηλονότι τὰς κάτω τῶν με-
λαγχολικῶν ἀδρύτερος χυμὸς ἀδρύτερος δὲ εἶρηκεν ἐντὶ τοῦ
σφοδρού. ὅτι δὲ κάτω ῥέπει ὁ χυμὸς οὗτος, εἰκότως αὐτὸν
ἐκκενοῦν διὰ τῆς κάτω κίλυει γαστρὸς, ὥσπερ τὴν ξανθὴν
χολὴν διὰ τῆς ἄνω, κοῦρον ὄντα χυμὸν ἐπιπολάζοντά τε
συνεχῶς αὐτόματον. ἐν ἀμφοτέροις μὲν οὖν κοινὸν τὸ ἄγειν
ἢ ῥέπειν διὰ τῶν συμφερόντων χωρίων. ἴδιον δὲ τοῦ μὲν
ἐτέρου τῶν χυμῶν ἅνω ποιεῖσθαι τὴν κίνωσιν, ὅτι ταύτη
ῥέπει, τοῦ δ' ἐτέρου κάτω, διότι καὶ οὗτος ῥέπει ταύτη.
ἐναντίον οὖν τὸ ἄνω κενοῦν τῷ κάτω, ὃ καθ' ἕνα γίγνεται
λογισμὸν κοινόν, διὸ καὶ προσηκόντως εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης,
τῷ αὐτῷ λογισμῷ τὰ ἐναντία προστίθεις.

6.

[138] Φαρμακεύειν ἐν τῇσι λίην ὀξείσιν, ἢν ὄργῃ, αὐθι-
μέρον· χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖσι τοιοῦτοῖσι κακόν.

Purgare ventres nimirum inferiores melancholicorum
liberalius oportet. Liberalius autem dixit pro vehementer.
Quia vero deorsum tendit hic humor, merito ipsum per
ventrem inferiorem vacuari jubet, sicuti flavam bilem per
superiorem, quum lenis humor sit et assiduo sponte in
summa fluitet. Utriusque igitur commune est duci quod
vergunt per loca convenientia. Proprium autem alterius
quidem humoris per superiora sui vacationem movere,
quod eo vergat, alterius vero per inferiora, quod et eo
ipse declinet. Itaque quae per superiora fit evacuatio
vacuationi per inferiora ductae contraria est. Utraque
vero secundum unam communem ratiocinationem contin-
git. Quare decenter Hippocrates pronunciavit: *contrariis
eadem ratiocinatione appositis.*

X.

In valde acutis, si turgcat, eo ipse die purgandum est:
in talibus enim immorari malum.

Ed. Chart. IX. [139.]

Ed. Bas. V. (266.)

Βιωηται μου καὶ πρόσθεν ὅτε τὴν ὥρην φωνήν ὁ Ἱπποκράτης ἀπὸ τῶν ζώων μετένηνοχε ταῖς ἐπιγομέναις χρησθῆσαι συνουσία, φυσικὴν τιτα ταύτην ἀπόδαμίαν ἐσχόντων αὐτῶν εἰς τὴν τοῦ σπέρματος ἀπόκρισιν· ἐδίχθη γὰρ ἐν τοῖς περὶ σπέρματος λόγοις καὶ τὸ ὅθλυ κατὰ τὰς συνουσίας σπερμαίνον· ὅταν οὖν ἦτοι γε ἐν ὅλῳ τῷ σώματι παραπλησία τῇδε γίνηται τῆς φύσεως ὁρμή πρὸς ἀπόκρισιν τῶν περιτοιῶν ἢ εἰ καὶ μὴ καθ' ὅλον, ἀλλὰ γε κατὰ τὰ κυριώτατα μέρη, τὸ τοιοῦτον ὁ Ἱπποκράτης ὄργην ὀνομάζειν εἰωθεν. ἀξιοὶ τε διὰ φαρμάκου κτεῖναι αὐτίκα, πρὶν ἦτοι χακωθῆναι τὴν δύναμιν ἢ αὐξηθῆναι τὴν τοῦ πυρετοῦ θερμασίαν ἢ εἰς κύριόν τι κατασκήψαι μόριον τοῦς ἀλλομένοις κατὰ τὸ σῶμα χυμούς. οἱ δὲ λίαν ὀξεία κέκληκε νῦν ἂ πρόσθεν αἰσώμασι κατόξια δῆλον παντί· καὶ μέντοι καὶ οἱ τῆς τοῦτοιαν κρίσεως ὅρος ἐστὶν ἢ ἑβδομάς ἢ πρώτη λείκεται· μοι καὶ τοῦτο πρόσθεν.

Superius etiam mihi dictum est Hippocratem vocem *turgere* ab animalibus ad humores transtulisse, quum ad veneris usum impelluntur ipsa naturali quadam cupiditate ad feminis excretionem ducta. Oñensum est enim in libris de semine feminam quoque in coitu semen emittere. Quando igitur vel toto corpore similis huius fuerit naturae impetus ad humorum redundantium excretionem, vel si non toto corpore, at certe partibus principibus, tale quid verbo *turgere* significare consuevit Hippocrates. Itaque statim medicamento vacuandum esse iudicat, priusquam vires collabantur imminuanturque, vel febris augeatur vel ad aliquam partem principem vagi ac errantes per corpus humores decumbant. Quod autem valde acutos morbos nunc vocaverit quos prius peracutos appellavit patet omnibus. Quin etiam horum indicationis terminum primam esse septimanam id a me prius commemoratum est.

[Ed. Chart. IX. 138. 139.]

[Ed. Bas. V. (268.)

Θόσσαισι σπρόσσαι καὶ περὶ τὸν ὀμφαλὸν πόντος καὶ ὑψύς
ἀλγῆμα μὴ λυόμενον μετὰ τοῦ φαρμακίης μὴτ' αἰλως
εἰς ὕδρωπα ξηρὸν ἰδρύνεται.

Οὐ μὲν σπρόσσαι γίνονται διὰ τε διξὴν ἰσχυρὰν καὶ
πνεῦμα θναῖον, οὐκ ἔχον διέξασον, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐκτέρας
ἐλκεσι κατελκυσμένον, οἱ πόροι δὲ διὰ ταῖς τοιαύταις δια-
θέσεσιν ἀπνέουσι πρὸς ἄλλον, ἀλλ' ὅταν μὲν κατὰ τὸν ὀμφα-
λὸν ἐρῖδωσι καὶ τὴν ὑσφὺν, ἐλκε μὴτ' ὑπὸ φαρμακίης
μὴτ' ὑπὸ τῶν ἄλλων βοηθημάτων λείονται, δυσκρασία τις
ἐστὶν ἐκτικὴ τῶν αὐτῶν μορίων, ἥτις οἷς τὰ πολλὰ χρονί-
ζοντα τὸν ὕψ' ἰσχυροτάτους ὀνομαζόμενον ξηρὸν ὕδρωπα
ἐργάζεται. ὀνομαζεται δ' ὑπὸ τῶν μετ' αὐτὸν ἰατρῶν ὁ
τοιούτος ὕδρος τυμπανίας, [139] ὅτι κρουόμενον τὸ ὑπο-
γάστριον ἀποτελεῖ ψόφον, οἷον περὶ τὰ τυμπάκα. καὶ γὰρ
οὐκ καὶ κατ' ἐκτεῖα διὰ τοῦ περιτεταμένου δέρματος ὁ ἀήρ

XI.

*Quibus tormina et circæ umbilicum labores et lumborum
dolor, qui neque medicamenta purgante, neque alias
solvitur, in siccum hydropem firmatur.*

Tormina fiunt tum propter morsum vehementem
tum propter spiritum flatulentum exitum non habentem,
sed flexuosis intestinorum anfractibus interceptum. Quod
vero dolores tales affectiones consequantur manifestum est.
Verum quum circa umbilicum ac lumbos se firmaverint,
neque postea medicamentis neque aliis solvantur auxiliis,
quaedam est earum partium habitualis intemperies, quae
plerumque perseverans eum hydropem efficit, qui ab Hip-
pocrate siccus nominatur. Vocatur autem huiusmodi hy-
derus a posterioribus medicis tympanias, quod abdomen
percutsum talem sonitum reddat, qualem edunt tympana.
Etenim et in his circumtensam pellem contentus aër ver-
beratur, quemadmodum qui in illo morbi genere per mo-

Ed. Chart. IX. [139.]

Ed. Bas. V. (268.)

πλήττεται, καθάπερ ὁ ἐν τῇ βάθει τῶν τοιούτων ὑδρῶν.
 οἷε δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν ὄγκον ὁμοιότητος ὑδρωπα καὶ
 τοῦτον ὁ Ἰπποκράτης ὠνόμασιν εὐδηλον. αὐτὸ μὴν ἕγρὸν
 γε καθάπερ τὴν ἀσκήτην, ἐφ' ᾧ τὸ συσπλεγμένον οὐκ αἶρ
 ἔστι φυσώδης, ἀλλ' ὑγρὸν ὑδατώδης. εἰσὶ δὲ μείζονος μὲν
 τῆς ψύξεως ἔκγονος ὑπάρχειν ὁ ὑδατώδης ὑδερὸς, ὃν ἀσκή-
 τὴν ὀνομάζουσιν, οἷε καθάπερ ἐν ἀσκήτῃ τινι τῇ περιτο-
 νίῳ κατακίχλισται τὸ ἕγρὸν, ἐλάττονος δ' ὁ τυμπανίας.
 οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μεταβάλλειν ἢ ὑγρότης εἰς αἶρα φυσώδη
 δύναται χωρὶς θερμοσίας τινός.

ιβ.

Ὅκοσοισι κοιλίαις λιεντερικώδεις, χειμῶνος φαρμακτεῖν αὐτοῖς
 κακόν.

Ὅταν ἐν τάχει τῶν ἐσθιομένων ἡ διαχώρησις γίγνη-
 ται τοιούτων, οἷα κατεπόθη, λιεντερῖαν ὀνομάζουσι τὸ νό-

diam autem in profundo est flatus percutitur. Quod au-
 tem a tumoris similitudine hydropem Hippocrates nomi-
 naverit manifestum est. Non tamen humidum dixit,
 quemadmodum ascitem ab ascii, hoc est utris, similitudine
 appellatum, in quo materia collecta flatulentus aër non
 est, sed humor aquosus. Videtur autem a majori frigidi-
 tate generari aquosus hydrops, quem ascitem appellant,
 quod in peritoneo humor velut in utre quodam conti-
 neatur, a minore vero tympanias, neque enim humiditas
 in flatulentum aërem sine calore quodam transmutari
 potest.

XII.

Quibus sunt alvi lientericae, eos hiems per superiora pur-
 gare malum.

Quum celeriter quae comeduntur talia dejiciuntur
 qualia devorata fuerint lienteriam, laevitatem intestinorum,

Ed. Chart. IX. [439.]

Ed. Basl. V. (268.)

σημα. γίνεται μὲν οὖν ἐπὶ τῇ τῆς καθεκτικῆς δυνάμεως ἀρρώστια, ταῖς δυσκρασίαις δ' ἐπεται πάντων τῶν κατὰ τὴν κοιλίαν ὀργάνων, τουτέστιν αὐτῆς τε τῆς γαστρὸς εἰς ἣν καταπίνομεν τὰ σιτία καὶ τῶν ἐκ ταύτης αὐτὰ διαδεχομένων τε καὶ παραπυμπόντων ἐντέρων. γίνεται δ' ἵατιν ὅτε λειτουργίᾳ καὶ κατὰ τὴν ἐπιπολῆς ἔλκωσιν, ὁμοίαν ταῖς ἀφθαῖς. αἱ μὲν οὖν δυσκρασίαι παύει μὲν ὥς ἂν εἴποι τις ἐκτικαὶ γίνονται, καλοῦσι δ' οὕτως τὰς αὐτῆς τῆς ἕξεως τῶν σωματίων βεβλαμμένης ἀποτελουμένης, ἵατιν ὅτι διὰ γλέγμα ψυχρὸν, ὅσον ἴσθι μάλιστα τὸ ὄξύ. τῶν δ' ἐπιπολῆς ἔλκωσεων αἰτιῶν ἴσθι χυμὸς ὁ δριμύς καὶ λεπτός. οὗτος μὲν οὖν, εἰ καὶ τῆς ἄνω φαρμακείας δεῖται, διὰ τὸ μᾶλλον ἐπιπολάζειν ἢ ὑποχωρεῖν κατὰ τοὺς τοιοῦτους χυμοὺς, ἀλλ' οὐκ ἐν χυμῶνι γὰρ δίδεται, καθότι καὶ πρόσθεν εἰρηται. ὁ δ' ἕτερος ὁ γλεγματικός, ὅταν ἢ τοῖς ἐντέροις ἐμπλεασμένος, οὐδέποτε δεῖται τῆς ἄνω φαρμακείας, ὅτιν ἵατιν ἐμμηρίου φαρμάκου. μόνα γὰρ ἐμῖσθαι πέφυκε τὰ κατὰ

hunc morbum nominant. Fit autem propter retentricis facultatis infirmitatem, imo omnem sequitur omnium alvi instrumentorum, intemperiem; hoc est ipsius ventriculi in quem cibos deglutimus et intestinorum quae ab hoc ipso excipiunt ac transmittunt. Fit etiam nonnunquam lenteria ex ulceratione quadam partium superficiem obfidente aphthis consimili. Intemperies igitur aliquando oboritur, ut quis protulerit, habituales, sic vero eas vocitant intemperies, quae ipso corporum habitu laeso perficiuntur, interdum vero propter pituitam frigidam, qualis potissimum est acida. Superficiarum autem exulcerationum causa humor existit acris et tenuis. Hic ergo etiam si ducentem per superiora purgationem postulet, quod huiusmodi humores magis sursum ferantur quam deorsum secedant, non tamen hieme datur purgatio, quemadmodum est superius enunciatum est. Alter vero pituitosus humor quum intestinis infarcitus fuerit, nunquam educens per superiora purgationis indiget; hoc est vomitorio medicamento. Sola namque evomi consueverunt quae ventri-

Ed. Charc. IX. [139. 140.]

[Ed. Raf. V. (269.)]

τὴν γαστέρα· τῶν δ' ἐν ταῖς ἐντέροις περιεχομένων οὐδὲν
ὄσον αὖτε δὲ ἐμῶν κενῶσαι.

[140] Πρὸς τοὺς ἐλλέβορον τοῖσι μὴ ῥαδίως καθαιρο-
μένοιαι πρὸ τῆς πόσιος ὑγραίνειν τὰ σώματα· πλείονα
τροφῇ καὶ ἀναπαύσει.

Προπειρᾶσθαι χρητὴς τοῦ μέλλοντος τὸν ἐλλέβορον
ληψισθᾶι· αὐτοῖσις ὅπως ἔχει πρὸς τὰς ἀνω καθάρσεις,
ταυτίστι τὰς δὲ ἐμῶν· γιγνέσθω δ' ἡ περὰ σοι διὰ τῶν
ἐμεικλῶν φαρμάκων ὅσα μέτρια· εἰν οὖν φαίνεται μὴ ῥα-
δίως καθαιρόμενος, οὐ χρητὴν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἐπὶ τὸν
ἐλλέβορον ἄγειν, ἀλλ' αὖ τοῦ προπαρασκευάσασθαι· γίνομαι
δ' αὖ τοῦτο καὶ διὰ τῶν συνεχῶν μὲν ἐμῶν ἐθισθέντος
ἐφοίμας ἐμῶν τοῦ ληψομένου τὸν ἐλλέβορον, ἀλλ' ὡς μικρὸν
τοῦτο γινώσκον ἅπασιν ὁ Ἱπποκράτης περὶλεπε· γίνομαι

culus complectitur, eorum vero quae intestinis continen-
tur nihil quidquam per vomitus vacuari potest.

XIII.

Qui a veratris non facile per superiora purgantur, iis
ante potionem corpora copiosiore alimento et quiete
praehumectanda.

Præsentare oportet naturam ejus qui elleborum sum-
pturus est, quomodo se habeat ad superiores purgationes,
hoc est ad eas quae fiunt per vomitiones. Fiat autem
tibi periculum per medicamenta vomitoria quae moderata
sint. Si igitur non facile purgari videatur, non oportet
hujusmodi hominem, priusquam praeparatur, ad elleborum
ducere. Id autem fiet, si qui sumpturus est elleborum,
is per continuos vomitus ad promte vomendam assueverit.
Veram hoc tamquam parvi momenti atque notum omni-
bus praetermisit Hippocrates. Melius autem fieret prae-

Ed. Chart. IX. [140.]

Ed. Bas. V. (268. 269.)

δ' ἂν ἄμεινον καὶ διὰ τοῦ προυγραίνειν τὰ σώματα, προ-
γραί- (269) νεται δὲ πλείονι τροφῇ καὶ ἀναπαύσει. τὸ
μὲν οὖν τῆς ἀναπαύσεως δῆλον. ὥς γὰρ τὰ γυμνάσια ξη-
ραίνειν πέφυκε, οὕτως καὶ ἡ ἀνάπαυσις, ὅπερ ἐστὶν ἡσυχία
τε καὶ ἀγυμνασία φυλάττει τὰς ὑγρότητας. ἡ τροφή
δ' οὐχ ἀπλῶς ἢ πλείων ὑγραίνειν πέφυκεν, ἀλλ' εἴ τις ἄνευ
ποιότητος ἰσχυρὰς ἦ, τουτίσθι μῆτε στριφνῆς μῆτε δριμύτης
μῆθ' ἀλυκῆς μῆτε πικρᾶς. τάχα δ' οὐδὲ τροφήν ἀπλῶς
φατέον εἶναι τὴν τοιαύτην, ἀλλ' ὅσον φαρμακῶδη τροφήν,
ὥς τῇ γε ἀπλῶς τροφῇ μόνῃ τῶν ἀπάντων ὑπάρχειν κατὰ
τὴν ἑαυτῆς φύσιν, οὐ κατὰ τὴ συμβεβηκὸς ὑγραίνειν τὰ
στερεὰ τοῦ ζώου μόρια τῆς ἀναπαύσεως οὐ καθ' αὐτήν,
ἀλλὰ κατὰ τὴ συμβεβηκὸς τοῦτο ποιότητος. ὅτι γὰρ οὐ ξη-
ραίνει τὴν ἐκ τῆς τροφῆς ὑγρότητα, διὰ τοῦτο ὑγραίνειν
λέγεται. τὸ δ' ὕδωρ οὔτε πινόμενον οὔτ' ἐξω προσπίπτον
ὑγραίνειν πέφυκεν αὐτὰ τὰ στερεὰ τοῦ ζώου μόρια. μαθεῖν
δ' ἐστὶ σοὶ τελειώτερον ὑπὲρ τῶν τοιούτων τῇ τῶν φυσικῶν
δυνάμεων ἐντυχόντι πραγματείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τῇ
περὶ μαρασμοῦ βιβλίῳ.

humectando corpora. Praehumectantur autem corpora
copiosiore alimento et quiete. Quiete quidem humectari
corpora clarum est. Quemadmodum enim exercitia ex-
siccare solent, sic et quies, quae et otium est et ab exer-
citatione vacatio, humiditates tuetur. Cibus vero non qui
plenior absolute humectandi facultatem habet, sed qui-
cunque sit citra vehementem qualitatem, hoc est neque
acribam, neque acrem, neque salsam, neque amaram. For-
tassis autem non simpliciter alimentum quod ejusmodi sit
appellandum est, sed quasi medicamentosum alimentum.
Quippe quod absolute est alimentum, solum ex omnibus
secundum suam ipsius naturam, non ex accidenti potest
solidas animalis partes humectare; quod ipsum non per se,
sed per accedens praestit quies. Ceterum solidiorem de
his doctrinam didicisse potes qui tum opus nostrum de
naturalibus facultatibus tum librum de marcore praelegeris.

[141] Ἐκὴν πῆν τις ἑλλέβορον πρὸς μὲν τὰς κινήσεις τῶν σωμάτων μᾶλλον ἄγειν, πρὸς δὲ τοῖς ὕπνοις καὶ μὴ κινήσεως ἦσσαν. δηλοῖ δὲ ἡ ναυτιλίη ὅτι κινήσεις τὰ σώματα ταράσσει.

Ὁ αὐτὸς εἶπε τὴν αἰτίαν δὲ ἣν κινεῖσθαι κτελεῖ τὰ σώματα τῶν τὸν ἑλλέβορον εἰληφούτων. ἡσυχία μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς κατάστασις φυλάττει, μεταβάλλει δὲ καὶ αλλοιοῖ τὸ σῶμα κινήσεις, ὡς δηλοῖ καὶ ναυτιλία, κινήσεις μὲν οὖσα, ταράσσουσα δὲ τὰ σώματα μέχρι τοῦ καὶ πρὸς ἡμεῖτον ὀρμᾶν. ὑπὸ' οἷν ἡ τοιαύτη κινήσις ἱκανὴ καὶ μόνη παρασπένδουσαι τὸ σῶμα πρὸς ἡμεῖτον, εἰς δὲ ἀνελθούσαν αὐτὴν ἡμετηρίῳ φαρμάκῳ μικρῷ τινι γενέσθαι δραστηκωτέραν. ἔνιοι δὲ ἀντὶ τοῦ ναυτιλίῃ ναυτὴν γράφουσιν, ὡς εἶναι τοῦ λόγον τοιοῦτον· δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ναυτιλίη ταῖς σφοδαῖς τοῦ σώματος κινήσειν ἐπιγυνομένην ὅτι κινήσεις αὐτὰ ταράσ-

XIV.

Quum quis veratrum potaverit, ad corporis quidem motus magis ducendus est, ad fomnos vero et quietem minus. Et vero motu turbati corpora prodit navigatio.

Ipse causam protulit, ob quam eorum corpora moveri praecipiat qui veratrum assumpserunt. Quies liquidem eodem in statu corpus tuetur, motus vero mutat et alterat, ut indicat navigatio, quae motus quidem est, turbat autem corpora, quousque ad vomitum impellat. Quum igitur talis motio idonea et sola possit ad vomitum corpus praeparare, consentaneum est certe ipsam cuidam parvo vomitorio medicamento junctam longe majorem habituram efficaciam. Nonnulli pro navigatione nauseam scribunt, ut sit talis oratio: Ostendit autem et nausea, quae vehementibus corporis motionibus succedit, ex motione cor-

[Ed. Chart. IX. [141.]]

[Ed. Basf. V. (269.)

σει. πρόδηλον δὲ ὡς καὶ οὗτος ὁ λόγος ὁ αὐτὸς ἐστὶ τῇ
δυνάμει τῇ προειρημένῃ.

εἰ.

Ἐπὴν βούλει μᾶλλον ἄγειν τὸν ἰλλέβορον, κίνει τὸ σῶμα.
ἐπὴν δὲ παύσαι, ὕπνον ποιεῖ καὶ μὴ κίνει.

Ὁ μὲν πρότερος ἀφορισμὸς ὅπως χρὴ παρασκευάσαι
τὸν ἰλλέβορον εὐληφέστα πρὸς τὴν κάθαρσιν ἐδίδαξεν, ὁ δὲ
νῦν ὅπως χρὴ παύειν τοὺς καθαιρουμένους. εὐλογον δὲ τὰν-
αντία τοῖς ποιοῦσι τὸν ἑμετον παύειν τὴν κάθαρσιν. ὅπερ
οὖν αἱ κινήσεις ποιοῦσιν, αἱ ἡσυχίαι παύουσι. καὶ πολὺ
δὴ μᾶλλον ὁ ὕπνος ἡρεμίαν ἐργαζόμενος τῶν ψυχικῶν ἐνερ-
γησιῶν, ὅσαι διὰ τῶν αἰσθήσεων γίνονται καὶ προσίτι διὰ
τῶν μυῶν ἐν ταῖς καθ' ὁρμὴν κινήσεσιν.

pne turbari. Liquido constat hunc aphorismum eandem
cum superiore vim habere.

XV.

Quum velis elleborum magis agere, move corpus; quum
vero sistere, somnum concilia neque move.

Superior quidem aphorismus, quomodo oporteat ho-
minem qui elleborum sumpfit, ad purgationem prae-
parare nos docuit; praefens vero quomodo sistenda sit purgatio
tradit. Est autem rationi consentaneum, ea purgationem
sistere, quae vomitum cientibus sint contraria. Quod ita-
que ciet motio, id quies sistit, multoque magis somnus,
quo actionum animalium quies conciliatur, tum quae per
sensuum sunt organa, tum quae per musculos in motibus
voluntariis.

[142] Ἐλλέβορος ἐπικίνδυνος τοῖσι σάρκασι ὑγίαιας ἔχουσι·
σπασμὸν γὰρ ἐμποιεῖ.

Ὅπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπὶ πασῶν τῶν καθάρσεων
εἶπε, τοῦτο νῦν ἐπὶ μόνῃς τῆς δι' ἑλλεβοροῦ, ὥστε καὶ συν-
αφθῆναι δύνασθαι τοὺς ἀφορισμοὺς τρόπον τοιῷδε· οἱ γὰρ
τὰ σώματα ἔχοντες φαρμακείεσθαι ἐργαδίαις. οὕτω γοῦν
καὶ ὁ ἑλλέβορος ἐπικίνδυνος τοῖσι τὰς σάρκας ὑγίαιας ἔχουσι·
σπασμοὺς γὰρ ἐμποιεῖ· ἐξαίρετον γὰρ τοι πρόκειται τῷ ἑλ-
λέβορϊ τὸ τοῦ σπασμοῦ, διὰ τὸ σφοδρὸν τῆς ἐνεργείας.

Ἀπυρέτιον ἔδντι ἀποσιελὴ καὶ καρδιαγμῶς καὶ σκοτόδινος καὶ
στόμα ἐκπικρούμενον, ἄνω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει.

XVI.

*Veratrum sanas carnes habentibus periculosum est, con-
vulsionem enim inducit.*

Quod superioribus aphorismis de omnibus purgatio-
nibus dixerat, hoc nunc de ea sola quae fit elleboro pro-
nunciat. Quare duo aphorismi possunt invicem jungi hoc
pacto. Qui corporibus bene se habent, purgationes aegre
molestaeque ferunt. Sic namque veratrum sanas carnes
habentibus periculosum est. Convulsiones enim excitat.
Eximium namque inest elleboro; ut propter actionis ve-
hementiam causa sit convulsionis.

XVII.

*Citra febrem existenti cibi fastidium, stomachi morfus, ver-
tigo tenebriosa et os amarulentum medicamento per
superiora opus esse significant.*

Ed. Chart. IX. [142.]

Ed. Bas. V. (209.)

Ἡ μὲν αἰτία τὸ αὐτὸ δηλοῖ τῇ ἀγορεύει, ὁ δὲ καρδιωγμός δηξίς ἐστὶ καρδίας, τουτέστι τοῦ στόματος τῆς γαστροῦς. αἰνόμαζον γὰρ οἱ παλαιοὶ καὶ τοῦτο καρδίαν. σκοιόδινος δ' ἐστὶν, ἐπειδὴν ἅμα περιδινεῖσθαι δοκῇ τὰ βλεπόμενα, ἥ τε διὰ τῆς ὄψεως αἰσθησις ἐξαίφνης ἀπολείται, δοκούντων αὐτῶν σκότος περιεχέσθαι. γίνεται δὲ τοῦτο τοῦ στόματος τῆς κοιλίας ὑπὸ μοχθηρῶν χυμῶν διακινούμενου. διὰ γὰρ τὰ μέγεθος τῶν κύρων τῶν ἐξ ἐγκέφαλου καθηκόντων εἰς αὐτὸ βλέπεται τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα πακοπραγούντος τοῦ μορίου. τὰ μὲν τοιαῦτα συμπτώματα κοινὰ πάντων ἐστὶ τῶν δάκνειν δυναμένων χυμῶν. τὸ δ' ἐκπικροῦσθαι τὸ στόμα μόνης τῆς ὥχρως τε καὶ ξανθῆς ὀσμαζομένης χολῆς. διὸ καὶ καλῶς τοῖς εἰρημένοις συμπτώμασιν ὁ Ἱπποκράτης εἶπεν ἄνω φαρμακείην σημαίνειν, ὅπερ ἐξαπλωθὲν οὕτως ἐρμηνευθήσεται. τὰ εἰρημένα συμπτώματα σημαίνει τῷ ἰατρῷ τὸν ἄνθρωπον τῆς ἄνω δεῖσθαι φαρμακείας, τουτέστι τῆς δι' ἐμέων.

Apolitia, cibi fastidium, idem quod anorexia, inappetentia significat. Cardiogmos autem cordis morsus est, hoc est oris ventriculi. Hoc siquidem et veteres cor nominabant. Scotodinos autem, hoc est tenebricosa vertigo fit quando res simul conspectae circumvolvi videntur et sensus visus repente deperditur aegrotis sibi tenebras circumfundendi existimantibus. Hoc autem accidit ore ventriculi a pravis humoribus demorso. Ob magnitudinem enim nervorum a cerebro in ipsum procedentium animae functiones laeduntur. Atque huiusmodi symptomata cunctis humoribus mordendi vim habentibus communia sunt. Os autem amarefcere solius bilis et pallidae et flavae nominatae symptoma existit. Quare etiam praeclare pronunciat Hippocrates commemoratis symptomatis purgationem per superiora significari. Quod explanatum ita interpretabimur. Enumerata symptomata significare medico hominem superna medicatione, hoc est per vomitus, indigere.

- [143] Τὰ ὑπὲρ τῶν φρενῶν ὀδυνήματα, ὅσοις καθάρσεως δέονται, ἄνω φαρμακείας σημαίνει δεῖσθαι, ὅσοις δὲ κάτω, κάτω.

Οὗτος ὁ ἀφορισμὸς ὅπερ ὁ πρόσθεν ἐφ' ἐνὸς ἀλγήματος ἐδίδαξε, τοῦ κατὰ τὸ σιόμα τῆς κοιλίας, τοῦτ' ἐπὶ πάσας ἐκτείνει τὰς ὀδύνας. ὅσαι μὲν ἄνω τῶν φρενῶν συνίστανται καθάρσεως δέονται, δηλονότι συμβουλεύει ἄνω φαρμακείαν, ὅσαι δὲ κάτω τῶν φρενῶν εὐδηλον ὅτι καὶ ταύτας κάτω, προσέθηκε δὲ τῇ λόγῳ τὸ καθάρσεως δέονται, χάριν τοῦ μὴ δεῖσαι ἐνὶ πάσας ἀπλῶς τὰς ὀδύνας τὸν ἱπποκράτην διὰ καθάρσεως εἰσθαι. οὐκ γὰρ οὐ τοῦτ' εἶπεν, ἀλλ' ὅτι κατὰ τὰς ῥηπὰς τῶν λυπαίντων χυμῶν χρὴ τὰς κενώσεις ποιῆσθαι καὶ μῆτε τὰς ἄνω τῶν φρενῶν ὀδύνας διὰ τῶν ἐπιλήσιων ἐκκενοῦν μῆτε τὰς κάτω διὰ τῶν ἐμετικῶν.

XVIII.

Quicunque supra septum transversum dolores egent purgatione per superiora purgandum esse significant, qui vero infra sunt, per inferiora.

Hic aphorismus quod superior de una oris ventriculi dolore docuit, hoc ad omnes dolores extendit. Nam quicunque supra septum transversum consistunt dolores purgatione nimirum egentes, per superiora purgari consulit; quicunque vero infra septum transversum, eos quoque per inferiora purgandos esse manifestum est. Addidit autem orationi, *purgatione egentes*, ne quis arbitretur Hippocratem absolute omnes dolores per purgationem sanare: neque enim nunc hoc protulit, sed pro humorum instantium inclinationibus vacationes esse faciendas. Neque supra septum transversum dolores per subducentia medicamenta, neque infra sitos per vomitoria vacuare oportere.

Ed. Chart. IX. [143. 144.]

Ed. Bas. Y. (269. 270.)

Οκτάοι ἐν τῇ φαρμακοποισίᾳ, μὴ διψῶσι καθαιρόμενοι, οὐ παύονται πρὶν ἢ διψήσωσιν.

Τῶν καθαιρόμενων τινὲς μὲν αὐθιὰς διψῶσι, τινὲς δ' ὕστερον. καὶ γίνεται τοῦτο διὰ τὴν αὐτῆς τῆς καλίας διάθεσιν καὶ τὸ δοθέν φάρμακον καὶ τὴν ἰδίαν τοῦ πινόμενου χυμοῦ. διὰ μὲν τὴν κοιλίαν ὑπὸ θερμότητος ἢ ξηρότητος ἢ ἀμφοῖν ἐταίμως εἰς τὸ διψῆσαι ἄγομένην, ἴαν τε φάρμακον ὑπάρχῃ καὶ πεπαισμένον τὸ φάρμακον ἴαν τε καὶ ἔκτεινον μόνον τὸν καιρὸν. διὰ δὲ αὐτὸ τὸ φάρμακον δρομὸν καὶ θερμὸν καὶ δητικὸν ὑπάρχει. διὰ δὲ τὸν κινούμενον χυμὸν, ὅταν (270) πικρόχολος ᾖ. ἐπὶ μὲν δὴ τοῖς τοιοῦτοις αἰτίοις διψῶσιν, ἐπὶ δὲ τοῖς ἐναντίοις ἄδιφοι μέχρι πλείστου διατελοῦσιν, ὅταν ᾖσι ψυχροτέραν καὶ ὑγροτέραν ἔχῃ ὁ καθαιρόμενος τὴν κοιλίαν, ᾖσι γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἢ κατὰ τὸν [144] τῆς φαρμακοποισίας χρόνον ἢ ὅταν αὐτὸ τὸ φάρμακον ἄδηκτον ᾖ καὶ τρίτον, ὅταν ᾖσι φλεγματικός

XIX.

Qui per medicas potiones dum purgantur, non sitiunt, si purgandi finem non faciunt priusquam sitiverint.

Qui purgantur, eorum quidam statim sitiunt, nonnulli postea. Hocque fit tum propter ipsius ventriculi affectionem, tum propter datum medicamentum, tum etiam humoris vacuandi ideam. Ac propter ventriculum quidem fit, qui prae calore, vel siccitate vel utraque prompte ad sitim ducitur, sive hoc natura insit ei qui hauserit medicamentum, sive eo dumtaxat tempore. Ratione vero ejus medicamenti quod acre et calidum, et mordax fuerit, propter humorem autem qui vacuatur, quum bilis amara fuerit. Hisce quidem de causis sitiunt. Contrariis vero plurimo tempore sine siti permanent, quum qui purgatur vel frigidiorem et humidiorum ventriculum sortitur aut ab initio aut purgationis tempore, aut quum ipsum medicamentum omni mordacitate vacat; tertio quoque quum

Ed. Chart. IX. [144.]

Ed. Bas. V. (270.)

ὁ κενούμενος ὑπάρχει χυμὸς ἢ ὑδατώδης, ἀλλὰ τι κατὰ τοῦ-
των, ὅταν διαμυλῶς κενωθῶσιν, ἔπεται δίψος. Ἰκανὴ μὲν
γὰρ ἢ ἐπὶ τῇ κενώσει ξηρότης ἐργάζεσθαι τοῦτο. προσέτι
δὲ καὶ ἢ ἀπὸ τοῦ καθαίροντος φαρμάκου δύναμις ἔχοντός
τίνα· καὶ εἰ μὴ φανερὰ μὴδ' αἰσθητὴν, ἀλλὰ ληληθῦϊαν
δριμύτητα καὶ θερμασίαν.

Ἀπυρέτοισιν ἰούσιν, ἣν γίνηται στρόφος καὶ γονάτων βάρος
καὶ ὁσφύος ἄλγος, κάτω φαρμακίης δεῖσθαι σημαίνει.

Ὡς περ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐδίδαξεν τὰ σημεῖα τῶν διο-
μένων τῆς ἄνω φαρμακείας. οὕτω νῦν διδάσκει δι' ὧν ἂν
τις ᾔνοιη τοὺς διομένους τῆς κάτω κοινῶς δ' ἀρξοῖν ἔστιν
ὁ λογισμὸς. ἐπὶ διαφέρουσι συμπτώμασι. κατὰ γὰρ τὰς
ροπὰς τῶν λυπούντων καὶ τὰς κενώσεις χρὴ ποιῆσθαι.

humor pituitosus aut aquosus extitit. Verum et in his
quum abunde evacuati fuerint, sitis consequitur: potest
enim eas quae ex vacuatione provenit sitis efficere.
Praeterea medicamenti purgantis facultas aliquam, etsi
neque manifestam, neque sensibilem, attamen latentem
habentis acrimoniam et caliditatem, sitim accendit.

XX.

Si febris vacuos tormina et genuum gravitas et lumborum
dolor obsideant, purgante per inferiora medicamento
opus esse significat.

Quemadmodum paulo ante signa docuit eorum qui
medicamento per superiora purgante indigent, ita nunc
signa docet, quibus eos moverit aliquis, qui et inferiora
purgari possulant. Est autem utrisque communis ratio in
discrepantibus symptomatibus. Nam pro noxiorum humo-
rum propensionibus, vacuationes quoque moliendae sunt.

κα'.

Τὸ χωρὶς μελάνα, ὁκοῖον αἷμα μελαν ἀπὸ ταυτομάτου
- ἴοντα καὶ δὴν πυρετῷ καὶ ἀνευ πυρεταῦ κακίστα καὶ
- ὁκόσῳ ἂν χρώματα πλείω ποτηρότερα ἢ μᾶλλον κακόν
- ζῶν φαρμάκῳ δὲ ἄμεινον καὶ ὁκόσῳ ἂν χρώματα πλείω
- ἢ αὐ ποτηρόν.

Περὶ τῶν διαχωρημάτων αὐτῶ τῶν ὁ λόγος ἐστίν, ἅπερ
ὀνομάζεται μὲν ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἰατρῶν μελάνα. μέλαινα
δ' ἀκριβῶς οὐκ ἐστὶ χολή, τὸ γὰρ δριμύ καὶ διαβροτικόν
καὶ ὀξῶδες οὐκ ἔχει. πολὺ δὲ δὴ μᾶλλον οὐδὲ ζυμοὶ τῇ
γῇ ἐκχέομενα κατ' αὐτῆς, ἀλλ' ἐστὶν ὥσπερ ἂν εἰ τις εἰ-
- κάζων εἴποι σαφῶς, ὅσον ἰλὺς τις αἵματος, οἷα καὶ τοῖς
παχέσι οἶνοις καθισταμένοις ὑφίστασθαι πέφυκεν, ἣν ὀνο-
μάζουσι κρύγα. χρόνι- [145] ζοῖσης δ' αὐτῆς ἐν τῷ σώ-
ματι καὶ μήτε ἐκκρινομένης κατὰ τινὰ τῶν αἰσθητῶν ἐκροῶν,
μήτε κατὰ τὸ ἀδελόν, ἀλλὰ μεταβαλλομένης τε καὶ σὺν-
- μίνης ἀκριβῶς, μέλαινα γεννᾶται χολή. πρὶν δὲ γεννηθῇ-

XXI.

*Atrae dejectiones, qualis sanguis niger, sponte proceden-
- tes et cum febre et citra febrem. pessimae, eoque pe-
- jores, quo plures earum colores deteriores fuerint. A
- medicamento autem melius et quo plures colores extite-
- rint, non pravi.*

De dejectionibus nunc ipsi oratio, quae a priscis me-
dicis nigrae appellantur, bilis vero atra plane non sunt.
Nam acre et corrodens et acidum non habent. Ac sane
quod multo plus est, in terram effusae ipsam non ferment-
- tant; sed sunt, ut si quis ejus formam dilucide referens
diceret, velut quidam limus sanguinis, qualis etiam cras-
- sioribus venis consistentibus subidere solet, quam faecem
nominant. Haec autem si corpori diutius immoretur, ne-
que etiam per aliquem sensibilem effluxum, neque per
abditam excernatur, verum transmutetur atque putrescat,
atra bilis plane generatur. Priusquam vero procreata sit,

Ed. Chart. IX. [145.]

Ed. Bas. V. (170.)

ται ταύτην ὁ σπλὴν ἔλκει τὴν σπλὴν τριγὰ τοῦ αἵματος, ἐκ-
καθαίρειν τὰ ἥπαρ, ὡς ἐν τοῖς τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὑπό-
μνημασι δίδεικται· καὶ τοίνυν καὶ καταχρῆται τοῦτο με-
λαγχολικῷ χυμῷ πρὸς τὴν αὐτοῦ τροφήν τῆ σπλὴν, ὅσον
δ' αὖ πάλιν αὐτὸς ἐργάζεται περίττωμα, τοῦτον ὠθεῖ πύλιν
εἰς τὴν γαστέρα, μετὰ τῶν ἄλλων περιττωμάτων ἐκκριθῆ-
σόμενον. ἔαν οὖν ποτε μήθ' ὁ σπλὴν ἐκκαθαίρῃ καλῶς,
αὐτὸ τε τὸ αἷμα τὸ κατὰ τὸ ἥπαρ ἔχῃ πολλὴν ἰδὺν τοιαύ-
την ἀφρώσεσθαι τε τὸ σπλάγχνον, ὡς μὴ κατέχειν ἐν αὐτῷ
τὰ περίττω δυνάμενοι, τηλικαῦτα ὑποχωρεῖ τὰ καλούμενα
μέλανα, περὶ οἷν ὁ λόγος ἐστὶν αὐτῷ εὖν. προσέθηκε δ'
ἐν τῇ λόγῳ τὸ σπλὴν αἷμα, τοιοῦτον θηλὸν ὅποιόν τι γίγνε-
ται τὸ αἷμα τὸ μελανθὲν ἐν τῇ δυνάμει τῶν ἐντέρων φερῶν
τοιαῦτα ἐστὶ τὰ μέλανα· τελείως γὰρ ἡλιδιὸν ἐστὶν ὑπολαμ-
βάνειν αἷματι τῷ κατὰ φύσιν ἔχοντι ταῦτα εἰσέλπει τὰ με-
λανά· γενήσεται γὰρ ἐρυθρὰ τε καὶ μέλανα ταῦτα· καὶ
τοιοῦτε ἀδύνατον ἄρα ταῦτόν ἐρυθρόν τε καὶ μέλανα ὑπάρ-
χειν.

eam lien trahit, tanquam sanguinis faecem, atque jecur
expurgat: quemadmodum in commentariis de facultatibus
naturalibus demonstratum est. Enimvero splen quoque
melancholico humore ad sui nutritionem abutitur, quod
rursum ipse fecerit excrementum; id deinceps in alvum
cum ceteris excrementis excernendis propellit. Si quando
igitur lien non probe jecur expurgaverit atque ipse san-
guis hepatis copiosum hujusmodi limum habuerit et viscus
imbécillum inaequale, ut supervacanea in se excrementa
continere nequeat, aeterno atras vocatas dejectiones sub-
ducit, de quibus nunc ipsi sermo habetur. Hoc autem
in textu addidit, *qualis sanguis niger*, quibus verbis tale
quiddam significat. Qualis sanguis nonnullus sit nigratus;
tum per intestina defertur, tales sunt atras dejectiones.
Nam plane stupidi est conjicere sanguini secundum natu-
ram se habenti istas atras dejectiones esse similes. Hae
namque et rubrae et nigrae fient. Atqui impossibile est
eandem sanguinem et rubrum et nigrum esse. Permultas

Ed. Chart. IX. [145.]

Ed. Bas. V. (270.)

χειν, πάμπολλα τοιαῦτα διαχωρήματα κατὰ τὴν λοιμώδη νόσον εἶδομεν ταύτην τὴν μακρὰν, οὐ μᾶλλον τε τοῖς ὀλεθρίως ἔχουσιν ἢ τοῖς σωθησομένοις ἐπιφανέστατα, οὐ μὴ ἀρχομένων τε καὶ αὐξανομένων τῶν νοσημάτων ἰωρᾶτο. συντήξεις γὰρ ἦσαν αἱ τότε κινούμεναι ξανθαὶ τε καὶ πυρραὶ τὸ χρώμα. τὰ δ' ὑστερον ἐπιφανέστερα μέλανα, καθάπερ αἵματος τρυῆς, ἦτορ γε ὑπεροπτηθέντος αὐτοῦ τὴν γίνεσιν ἔσχευε ἢ σηπεδῶνα τινα ἀλλοκοτον, ἀνάλογον ταῖς ἐν τῇ γαστρὶ γενομέναις ἀπεισίαις, ὅταν τίς μοχθηροῦς χυμοῦς ἢ διασθερὰ τιλκυήσῃ. διὸ καὶ κατ' ἀρχὴς μὲν οὐδέποτε ἐπ' ἀγαθῷ φαίνεσθαι τοιαῦτα, μεγάλην κάκωσιν ἐνδεικνύμενα τοῦ σπλάγχνου, ταῖς δ' ἀκμαῖς ἔπεται πολλάκις ἐκκαθαρεύσεως τὰ περιτὰ τῆς φύσεως, οὐ μὴν προσέθηκε γε αὐτὸ κατὰ τὸν ἀφορισμὸν ὁ Ἱπποκράτης, καίτοι γε ἄλλοθι μὲν εἶπον καθόλου τὰ κρίσιμα μὴ αἰτίκα ἐπιφανέσθαι. κατὰ δὲ τὸν ἐφεξῆς ἀφορισμὸν ἐπὶ μέρους ἐν τῷ θάνατι νοσημάτων ὁκόσων ἀρχομένων, ἢν χολὴ μέλαινα ἢ ἄνω ἢ

ejusmodi dejectiones in hoc pestilenti morbo longo coe-
sperimus quam non magis perniciose se habentibus quam
sospitibus evasuris apparebant, neque tamen per morbo-
rum principia, neque per incrementa conspiciebantur.
Tunc enim quae vacuabantur tum flavae, tum rufae co-
lore, syntexen erant. Quae vero posterius apparebant,
nigra velut sanguinia sex vel ipso retorrido ac perusto
sanguine vel aliquam extraneam putredinem adepto ortum
habuerant, ortis in ventriculo cruditatibus consimilem,
quum ad vitiosos humores eduliorum corruptela defierit.
Quare per initia quidem morborum nunquam ad bonum
hujusmodi dejectiones prodeunt, quae magnam visceris
laesionem indicant et vigorem morborum saepe sequuntur,
natura supervacanea expurgante. Illud tamen hoc in
aphorismo adjecit Hippocrates, quamquam alibi universe
pronunciavit, signa judicatoria non protinus apparere;
et particulatim sequenti aphorismo his verbis: quibuscun-
que morbis incipientibus, si bilis atra sursum aut deorsum

Ed. Chart. IX. [145. 146.]

Ed. Bas. V. (279.)

κάτω ἐπιέλθῃ, θανάσιμον, μὴ τε τοίνυν ἔδοξεν ἀντάρκως δε-
 δηλωκέναι τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἰόντα φάμενος. Ἐδεικνύται
 γὰρ τοῦτο τοῦνομα χρόνου μῆκος, ὡς ἦτοι δι' ὅλου τοῦ το-
 σημίου ἢ κατὰ πόλιν χρόνον αὐτοῦ, ἰόντων τοιούτων ὑπερ-
 χωρημάτων. εἰ γὰρ ἕνα τινὰ καίρον ἐβούλετο δηλῶσαι,
 πάντως ἂν ἢ ἐπιφανέντα ἢ ἔλθόντα εἶπεν, οἷα ἀπὸ ταυτο-
 μάτου ἰόντα· τοιῦ γὰρ τὸ ἰόντα τῷ ἐρχόμενῳ ταυτόν, οὐ
 τῷ ἔλθόντι δηλοῖ. φαρμάκον μέντοι ληθθέντος, ὑφ' οὗ
 κεισῶται μέλανα, διαχωρῆσαι τὰ τοιαῦτα θανασιῶν οὐδέν.
 οὕτω δὲ καὶ τὰ πλείω τῶν διαχωρημάτων χροῖματα παρὰ φύ-
 σιν αὐτόματα μὲν ἐκκενδύμενα, σημεῖα πολλῶν ἐσσι διαθέ-
 σιν ἐν τῷ σώματι ἰνδεικτικά. τὰ ὑπὸ φαρμάκου δ' ἀγό-
 μενα πεφνησῶτος ἐκκενῶν ἤδη πλείονα χυμὸν οἰδέν ἄσιον
 σημαίνει.

xβ.

[146] Νοσημάτων ὁκόσων ἀρχομένων ἢν χολὴ μέλαινα ἢ
 αἷον ἢ κάτω ἐπιέλθῃ, θανάσιμον.

prodierit, letale. Numquid igitur satis mentem suam
 aperire visus est, quum *procedentes* protulit. Id enim
 nomen temporis longinquitatem prodit, ac si vel per to-
 tum morbum vel per longum ipsius tempus tales proce-
 dant dejectiones; si namque unum quoddam tempus offen-
 dere voluisset, omnino vel quae post apparuissent vel quae
 processissent, protulisset, non *sponzte procedentes*. Hoc
 enim verbum *procedentes* non processisse, sed procedere
 significat. Sumpto tamen medicamento, quo nigra vacuan-
 tur, talia deijci nihil mirum. Sic sane plures dejectionum
 colores praeter naturam vacuari multarum in corpore
 affectionum signa sunt indicantia. A medicamento vero
 ducti, plures humores evacuandi facultate donato nihil
 absurdum significant.

XXII.

Quibuscunque morbis incipientibus, si bilis atra sursum aut
 deorsum prodeat, letale.

Ed. Chart. IX. [146.]

Ed. Bas. V. (278.)

Διόρισται μοι καὶ κατὰ τὸν προγεγραμμένον ἀφορισμὸν ὁ μελαγχολικὸς χυμὸς, αὐτῆς τῆς μελαίνης χολῆς ὑπὲρ ἧς νῦν ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ τὴν γ' αἰτίαν τοῦ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀλεθροῦς εἶναι τοὺς τοσούτους χυμοὺς, ἐξ ὑστέρον δὲ κρισίμους ἐπιφαίνεσθαι, καὶ κατ' ἐκείνον μὲν αὐτάρκως θεῖσθαι. ἀναλήψομαι δὲ καὶ νῦν, ἐπειδὴ καὶ περὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων τῇ τέχνῃ διέρχισθαι πολλάκις ἄμεινον ἐστίν. ὅταν ἄρχηται τι νοσήμα, τῶν ἐκκριστέων οὐδὲν ἐκκρίνεται τηλικαῦτα ἐπὶ λόγῳ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἴσιν ἅπαντα συμπτώματα τῶν ἐν τῷ σώματι παρὰ φύσιν διαθίσεων. ἐν ᾧ γὰρ χρόνῳ βαρύνεται μὲν ὑπὸ νοσηδῶν αἰτίων ἢ φύσις, ἀπεψία δ' ἐστὶ τῶν χυμῶν, ἐν τούτῳ κενεῖσθαι τι χρησιῶς ἀδύνατον, εἴ γε προηγεῖσθαι μὲν χρὴ πέψιν, ἀκολουθεῖν δὲ διάκρισιν, εἰδ' ἐξῆς κένωσιν, ἐν' ἀγαθὴ γίνηται κρίσις. ἐδίδαξε γοῦν ἡμᾶς ταῦτα αἰτὸς κατὰ τὸ πρῶτον τῶν ἐπεθμιῶν εἰπὼν· πεπασμοὶ ταχύτητα κρίσεως, ἀσφάλειαν ὑγιεινὴν σημαίνουσιν. ὥμα δὲ καὶ ἄπειτα καὶ ἐς κακὰς ἀποστάσεις τρεπόμενα, ἀκρισίας ἢ πόρους ἢ χρόνους ἢ θα-

Præcedente aphorismo melancholicus humor scriptus ab atra bile a nobis quoque distinctum est, de qua nunc ipsi est oratio et quam ob causam per initia letales sunt huiusmodi humores, posterius vero iudicatorii appareant, in illius quoque commentario abunde differuimus. Quia vero sapius est et de iis arti maxime necessariis sæpius differere, propterea etiamnum ea repetemus. Quum aliquis morbus incipit, si quid excernatur, id tunc naturæ ratione non excernitur, sed omnia earum quæ præter naturam sunt in corpore affectionum symptomata. Quamdiu enim a causis morbum facientibus natura gravatur et humorum adest cruditas, tunc ut aliquid recte vacuetur fieri omnino non potest. Siquidem ut bona crisis oboriat coctionem præcedere oportet et secretionem subsequi tandemque vacationem. Haec autem nos ipse docuit epidemiorum primo his verbis: Coctiones crisis celeritatem salutisque securitatem significant; cruda vero et incocta in abscessus vertuntur, vel crisis vacuitatem vel do-

Ed. Chart. IX. [146. 147.]

Ed. Basl. V. (270. 271.)

νάτως ἢ τῶν αὐτῶν ὑποστροφάς. ὅταν οὖν ἐπὶ πέψει το-
σούτου ἐκκρίσις γένηται μοχθηροῦ χυμοῦ, καθαιρέται
(271) τηριμαῦτα τὸ σῶμα πρὸς τῆς φύσεως καὶ διὰ τοῦτο
καὶ μελαινα, χολή, καὶ πῶς ἄλλος τοιοῦτος χυμὸς ἐπειδὴ
πέψως φανῇ σημεῖα προήκοντος τοῦ νοσήματος, ἀγαθὴν
σημαίνει τὴν κένωσιν. εἰ δ' ἄλλως ἐκκρίνοιο χωρὶς τῶν
τῆς πέψως σημείων, ὀλίθριόν ἐστι τὸ σύμπτωμα. ὥστ'
ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ νοσήματος ἀπεψίας ἐστὶν αὐτῇ
σημεῖα μοχθηρὰ, διὰ παντὸς ἔσται τῶν τοιούτων χυμῶν
ἡ κένωσις.

xy.

[147] Ὅκοσοισιν ἐκ νοσημάτων δξίων ἢ ἐκ πολυχρονίων
ἢ τραμάτων ἢ ἄλλως πῶς λελεπτυσμένοιαι, χολή μελαινα
ἢ ὀκοῖον αἷμα μελαν υπέλθη τῇ ὑστεραίῃ ἀποθνήσκουσι.

lores vel diuturnitatem vel mortem vel eorundem affe-
ctuum reditus denunciant. Quando igitur post morbi
coctionem pravi alicujus humoris sit excretio, tum corpus
a natura expurgatur. Ac proinde et atra bilis et quicun-
que alius ejusmodi humor quum coctionis signa procedente
morbo appaeruerint, bonam vacationem significant. Alias
vero si absque coctionis signis excernantur, exitiosum est
symptoma. Quare quum in morbi principio semper sint
cruditatis signa, mala semper futura est talium humorum
vacuatio.

XXIII.

Quibus per morbos acutos aut diuturnos aut vulnera aut
alium quemcunque modum extenuatis bilis atra aut ve-
lut sanguis niger subierit, ii postridie moriuntur.

Ed. Chan. IX. [147.]

Ed. Bas. V. (271.)

Ὁ κατὰ τοῦδε τὸν ἀφορισμὸν λόγος ἐστὶ δυνάμει τοιοῦτος, ἴαν τε χολή μελαίνα, περὶ ἧς ὁ πραγμαγματίας ἀφορισμὸς ἐδίδαξεν, ἴαν τε τὰ μέλανα τὰ τῷ αἵματι ἐοικῶτα περὶ ὧν ὁ προκείμενος, λελεπυσμένοις ἐσχάτως ἐπικρατῇ, κατὰ τὴν ὑστέραν ἀποθνήσκουσιν. ἀσθενὴς γὰρ ἐπὶ τῶν τοιοῦτων, ἢ φύσις, ὡς μήτε πίνει δύνασθαι, μήτε διακρί-
 ναι μήτε ἐκκρίναι τὰ οὕτω μοχθηρά. δια μέγεθος οὖν τοῦ νοσήματος ἀποκρίται μὴ στεγόμενα καὶ ταύτῃ χαλεπὸν τὸν θάνατον οὐκ ἐν ὑστερῷ γίρει, καθάπερ ἐν ἀλλοῖς νοσήμασι δια τὴν ἀρρώστιαν τῆς δυνάμεως. ἐδήλωσε μέντοι κατὰ τοῦτον τὸν ἀφορισμὸν ἐναργῶς ὅτι κατὰ τὸν ἐμπροσθεν ἀφορισμὸν ἤνικα ἐλγυν, ὑποχωρήματα μέλανα ἢ οἶον αἷμα, προσυπακούσαι χρὴ το μέλαν, ἵνα ἢ το πληρὺς τοιοῦτον, ὑποχωρήματα οἶον αἷμα μέλαν. ἐδήλωσε δὲ καὶ ὅτι καλῶς ἡμεῖς διωρίσαμεν ἀπὸ τῶν μελαίων τὴν μελαίναν χολήν. τὰ μὲν γὰρ αἵματι μεμελασμένῳ παραπλησία γίρεται δια-
 γίροντα τῷ κεχύσθαι τε καὶ μὴ πεπηγῆναι καθάπερ ἐκεῖνο, μελαίνα δὲ χολή καὶ τῷ κεχύσθαι, χωρὶς πεπηγῆναι, καὶ τῷ

Oratio hujus aphorismi talis est potestate. Sive atra bilis, de qua praecedens docuit aphorismus, sive nigra quaedam atro sanguini similia, de quibus superior aphorismus, summe extenuatis supervenerint, postmodum moriuntur. In talibus enim imbecillia est adeo natura, ut neque coquere, neque discernere, neque excernere possit quae ita prava sunt. Quare propter morbi magnitudinem, quum contineri et regi nequeant, effunduntur et eodem die acerbam mortem afferunt, non in posterum, quemadmodum aliis in morbis propter virium imbecillitatem. Olfendit porro hoc aphorismo manifeste quod et in priore, quum diceret: *dejectiones nigrae vel qualis sanguis*, subaudire oportet *niger*, ut haec expleta sit oratio. Olfendit autem et nos recte a nigris dejectionibus bilem atram distinxisse. Hae namque sanguini denigrato similes deji-
 ciuntur, sed differunt, quod fuscae sint et non ut illae concretae. Atra vero bilis differt, quod absque concre-

Ed. Char. IX. [137. 148.]

Ed. Bas. V. (274.)

στύλβον ἔχειν τὸ μέλαν. εἴτε δὲ θανάσιος εἴη, καθ' ὅσον
 ὄξος, ἀναδέρειν τε καὶ ζυμοῦν τὴν γῆν, ὣν οὐδὲν ὑπάρχει
 τοῖς μέλασιν.

κδ.

Δυσεντερία ἦν ἀπὸ χολῆς μελαίνης ἀρξεται, θανάσιμον.

Τὸ τῆς αἰχρᾶς μὲν ὑπ' ἐνίων, ὑπ' ἄλλων δὲ ξανθῆς
 ὀνομαζομένης χολῆς ἀρχεται τουπίπαν ἡ δυσεντερία. ζυμο-
 ῶν τὰ πρῶτα τῇ τῶν χυ- [148] μῶν δριμύτητι τῶν ἐν-
 τέρων, ἀναβιβρωσκομένων δ' ὑστερον, ὡς ἐλκοῦσθαι καὶ γί-
 νεσθαι δυσεντερίαν. ταύτην μὲν οὖν τὴν δυσεντερίαν ἰώ-
 μεθα πολλάκις. ἥ τις δ' ἂν ὑπὸ τῆς μελαίνης γίνηται
 χολῆς, ἀνιάτος ἐστὶ πάντῃ, οὐδὲν διακρίνουσα καρκίνου
 τοῦ μεθ' ἐλκώσεως. ὅπου τοίνυν ἐπιπολῆς συνιστάμενος ὁ
 τοιοῦτός καρκίνος ἦτοι θύσιλος ἢ πανιόπασιν ἀνιάτος
 ἐστὶ, καίτοι διὰ παντός ἐπικείμενον αὐτῷ φάρμακον ἔχειν

tione fusa sit quodque fulgentem nigrorem habeat et prae-
 terea ut acetum mordax sit et terram abrasat atque fer-
 mentet, quorum nihil nigris adest.

XXIV.

Dysenteria si atra bile ortum duxerit, letale.

A bile pallida nonnullis, ab aliis flava nominata ple-
 rumque dysenteria incipit, deraſis primum propter hu-
 morum acrimoniam intestinis, deinde etiam exſis adeo
 ut exulcerentur fiatque dysenteria. Hanc igitur dysente-
 riam ſaepe ſanavimus. Ceterum quae ab atra bile ortum
 duxerit, prorsus eſt inſanabilis, quum nihil ab ulceroſo
 cancro differat. Si igitur in corporis ſuperficie conſiſtens
 ejusmodi cancer vix curetur aut etiam omnino curationem
 non recipiat, licet impoſitum ſibi remedium ſemper ha-
 bere queat, eum proſecto qui occupavit inteſtina, non
 ſolum quia medicamentum contingenter adhaereſcens habere

Ed. Chart. IX. [148.]

Ed. Baf. V. (271.)

θανάμενον, εἰκὸς δὴπου τὸν ἐν τοῖς ἐντέροις γιγνόμενον οὐ μόνον τῷ μηδὲν ἔχειν δύνασθαι παντὸς ὁμιλοῦν φάρμακον ἑαυτῷ, ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς τροφῆς περιετῶν ἀεὶ ψαυόντων αὐτοῦ παντάπασιν ἀνίσταται μένειν.

καί.

Αἷμα ἄνωθεν μὲν ὁκοῖον ἂν ᾖ, κακὸν, κάτω δὲ ἀγαθόν, τὰ μέλανα ὑποχωρόντα κακόν.

Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀφορισμοῖς ὁ λόγος αὐτῷ γέγονε περὶ τῶν διὰ τοῦ στόματος ἢ τῆς ἔδρας ἐκκρινόμενων, ὥστε καὶ κατὰ τόνδε τὸν προκείμενον ἀκούσωμεν αὐτοῦ λέγοντος, ἄνω τὴν διὰ τοῦ στόματος ἐκκρίσιν μόνην ἄνευ τοῦ περιλαμβάνεσθαι τὴν διὰ τῶν ῥινῶν. ταύτην οὖν φησὶ διὰ παντὸς εἶναι κακὴν, ὁποῖον ἂν ᾖ τὸ αἷμα ἐκκρινόμενον, τουτίστιν ἂν τε ἀφρῶδες ἂν τε ἐρυθρὸν ἂν τε ξανθὸν ἂν τε μέλαν ἂν τε ὑδατιῶδες ἂν τε παχύ. κάτω γὰρ ὑπέρχεσθαι βέλτιον εἶναι φησιν αὐτό. οὐκ οὖν οὐδ' ἐνταῦθα τρό-

non potest, sed quod alimenti praeterea et excrementorum contactu perpetuo irritetur, insanabilem prorsus remansurum rationi consentaneum est.

XXV.

Sanguinem sursum quidem efferri qualiscunque sit, malum, deorsum vero dejici bonum.

Superioribus aphorismis de iis quae per os et sedem excernuntur ipse verba fecit. Quare proposito etiam aphorismo, quum ipse, *sursum*, pronunciat ea sola quae per os sit excretio nobis intelligenda est, minime vero quae per nares comprehensa. Illam itaque ait semper esse malam, qualiscunque sit is qui excernitur sanguis, hoc est sive spumofus, sive ruber, sive flavus, sive niger, sive aquosus crassusve extiterit. Deorsum enim ipsum subire melius esse profert, non tamen illac erumpentis

Ed. Chart. IX. [148. 149.]

Ed. Basf. V. (271.)

πον αἰμορραγικόν, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ συρρέειν, ὥστε ἐν τῷ
βραθεὶ τῆς διεξόδου μελανθῆναι. αὐτὸ μὲν οὖν τὸ συρρεῖν
ὅλως εἰς τι τῶν ἐντέρων αἷμα φαῦλον εἶναι χρή νομίζειν.
ἄμεινον δ' ὀλίγον ἤπερ ὅταν αἰμορραγικῶς ἐκκρίνηται πάμ-
πολλα. διὸ καὶ τὸ ἀγαθὸν ὡς οὐ κυρίως εἰρημένον ἀκούειν
προσηκόν, ἀλλ' ἐν ἴσῳ τῷ ἄμεινον ὡς εἰ καὶ οὗτοις εἴρητο.
κάτω δὲ ἄμεινον τὰ μέλανα χωρέοντα, τῷ γὰρ ὄντι τοῦτ'
ἂν ἔλοιό τις πρὸ τοῦ διὰ στόματος ὁπωσαῦν ἀναγίρεσθαι
τὸ αἷμα. τοῦτ' ἐμὲν οὖν ἂν τις εἴποι, διαλυόμενος τὴν μά-
χην τῶν λόγων τοῦ παλαιοῦ, νυνὶ μὲν εἰπόντος, ἀγαθὸν
εἶναι κάτω ὑποχωρεῖν τὰ μέλανα, μικρὸν δ' ἐμπροσθεν κά-
κιστον ὑπάρχειν. ἐγχωρεῖ δὲ καὶ οὕτως ἀκοῦσαι τὰ μέλανα,
καθάπερ αὐτὸς ἐπὶ τῶν αἰμορροῖδων ἐν ἐπιδημίαις ἔλεγεν
ὡς ἰωμένων τὰ μελαγχολικὰ πάθη. τῷ γὰρ ὄντι μελαγχο-
λίας ἤδη γεγεννημένης ἱάμα μέγιστόν ἐστιν αἰμορροῖς, μελ-
λούσης ἔσεσθαι γε κώλυμα. τοιγαροῦν οὕτως ἀκούοντων
ἡμῶν ὁ λόγος ἔσται τοιοῦτος, ἄνω μὲν [149] ὁποῖον ἂν

languinis more, ut in haemorrhagia, sed paulatim ita
fluentis ut sui transitus mora denigretur. Et vero ipsum
omnino sanguinem in aliquod intestinum confluere malum
esse augurandum est. Sed melius quum paulatim, quam
quum haemorrhagiae instar cumulate excernitur. Quare
quod legitur, *bonum*, non tanquam proprie dictum, sed
tanquam quod melius significet accipiendum est, quasi ita
diceret: *deorsum autem nigra deijci melius*. Nam revera
quicvis hoc magis eligit quam per os quocunque modo
sanguinem efferri. Hoc si quidem quispiam dixerit, quo
sententiarum senis pugnam diluat, pronunciantis nunc
bonum esse nigra deorsum excerni, quod paulo ante pes-
simum esse dixerat. Possumus quoque nigra sic accipere,
quemadmodum ipse in epidemiis, quum de haemorrhoidi-
bus ageret usurpavit, prout melancholicis affectibus me-
dentur. Nam revera melancholiae jam factae maximum
remedium est et futurae ne accedat impedimentum aperta
haemorrhoids. Itaque nobis ita accipientibus, talis erat
oratio: *Sanguinem fursum qualiscunque fuerit efferri, ma-*

[Ed. Chart. IX. {149.}]

[Ed. Basl. V. (271.)]

ἢ, κακόν, καίτω δὲ δι' αἰμορροΐδων ἀγαθόν, ὅταν ἐκκينوὶ τὰ μέλαινα, τουτίστιν ὅταν ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου πολὺν τὸν τοιοῦτον ἀθροΐῃ χυμόν. ἄλλως δὲ οὐκ ἐπιτρεπτικόν ἐθίζεσθαι τῇ τῇ δι' αἰμορροΐδος κενώσει σφαλερὰν ἐχούσῃ τὴν ἀμειρίαν ἐκατέρα, ἐν τῇ τῷ περαιτέρῳ τοῦ προσήκοντος ἐκκρίνεσθαι καὶ τῷ παντάπασιν ἰσχευθαι.

κοτ.

Ἦν ὑπὸ δυσεντερίης ἐχομένῳ σάρκες ὑποχωρήσωσι, θανάσιμον.

Ἐν ταῖς δυσεντερίαις ἔτι μὲν συνισταμέναις ἐκκρίνεται τινα πιμελωδῆ σώματα. τούτοις δ' ἐφ' ἑξῆς ὅταν μὴ φθάσῃ παυσσαμένη, ξύσματ' αἰ τῶν ἐντέρων αὐτῶν, ἀπορρίπτομένης τῆς ἐνδοθεν ἐπιφανείας αὐτῶν ὑμενώδους αὐτῆς καὶ πυκνῆς ἀνάλογον τῇ κατὰ τὸ δέγμα τοῦκτὸς ἐπιδερμίδι, μετὰ δὲ ταῦτα αὐτῆς τι οὐσίας τῶν ἐντέρων ἀποξέεται, καθ' ὅν

lum; deorsum per haemorrhoidas, bonum, quum nigra vacuantur, hoc est quum hominis natura copiosum hujusmodi humorem accumulatur. Alias autem ea quae fit per haemorrhoidas vacuationi assuefaciendum non est, quae periculosam sortiatur utramque incommodationem et quum ultra modum sanguis excernitur et quum ex toto supprimitur.

XXVI.

Si dysenteria laboranti veluti carunculae deficiantur, mortiferum.

In dysenteriiis quum adhuc hae constituuntur, primum pingua quaedam corpora excernuntur. Deinde vero nisi prius defierint, quaedam ipsorum intestinorum ramenta, defusa interiore ipsorum superficie membranosa existentes cuticulae cutim exterius contegenti consimili. Postremo ex ipsa intestinorum substantia aliquid abraditur, quo de-

Ed. Chart. IX. [149.]

Ed. Bas. V. (271.)

ἤδη χρόνον οὐκέτι γίνεσθαι τὴν δυσεντερίαν, ἀλλ' ἤδη γεγενῆσθαι καὶ κατεσκευάσθαι φαμέν. ὅταν οὖν οὕτω μεγάλα μέρη τῶν ἐντέρων ἐκκρίνηται κατὰ τὴν δυσεντερίαν ὡς δύνασθαι σάρκας ὀνομάζεσθαι αὐτὰ, θαυάσιμον εἶναι φησι τὸ νόσημα, μήτε σαρκωθῆναι τῆς τηλικαύτης ἐλκώσεως μήτε ἐπουλωθῆναι δυναμένης.

κζ'.

Ὅκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν αἰμορραγίῃ πλήθος ὁκοθεν οὖν ἐν τῇσιν ἀναλήψοι, τουτέοισιν κοιλίαι καθυγραίνονται.

Τῆς ἐμφύτου θερμοσίας ἀρρώστου γιγνομένης διὰ τὴν αἰμορραγίαν οὔτε πείτεσθαι καλῶς τὰ σιτία οὔθ' αἱματοῦσθαι, πολὺ δὲ δὴ μᾶλλον οὔθ' ἀναδίδεσθαι δύναται, καὶ διὰ ταῦτα πάντα τὰς κοιλίας ὑγροτέρας γινέσθαι τοῖς τοιούτοις εἰκός ἐστι, μέχρι περ ἂν ἐν χρόνῳ πλείονι τὴν ἐαυτῆς ἰσχὺν ἢ φύσιν ἀνακτήσῃται.

num tempore non adhuc fieri dysenteriam, sed jam factam atque constitutam esse dicimus. Quando igitur per dysenteriam adeo magnae intestinorum partes excernuntur, ut ipsae carnes nominari possint, tum morbum letalem esse pronunciat, quum tanta exulceratio neque carne expleri, neque cicatrice obduci queat.

XXVII.

Quibus per febres undecunque sanguinis erumpit copia, his convalescentibus alvi humectantur.

Calore nativo propter haemorrhagiam cibi neque probe concoqui, neque in sanguinem mutari, imo vero neque distribui possunt. His omnibus alvos se ipsis humidiores fieri consentaneum est, quod longiori tempore suas vires natura recuperaverit.

Ed. Chart. IX. [150.]

Ed. Bas. V. (272.)

κη'.

[150] (272) 'Οκόσοισι χολαίδια τὰ διαχωρήματα, κωφώ-
σιος γινομένης παύεται καὶ ὀκόσοισι κώφωσις, χολωδέων
' γινομένων παύεται.

Οὐ περὶ τῆς ἐκ ἔξει δυσλύτου κωφώσεως ὁ λόγος αὐ-
τῷ νῦν ἐστίν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐξαίτης πυρετοῖς ἢ ἄλλως γι-
νομένης, ἀναδραμοῖσης ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς χολῆς. αὕτη
γὰρ, ὅταν μὲν καταλάβῃ τοὺς ἀκουστικούς πόρους τὴν κώ-
φωσιν ἐργάζεται. ὅταν δ' ἐντεῦθεν ἀπωσαμένης αὐτὴν τῆς
φίσεως ἐπὶ τὴν διαχώρησιν ἀφίηται, λύει τὴν κώφωσιν.

κθ'.

'Οκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἐκταλοῖσιν ἐοῦσι ῥίγη γίνε-
ται δύσκριτα.

"Οσα τοῖς πυρετοῖς καὶ μάλιστα τοῖς κανσώδεσι ἐπιγι-
νεται ῥίγη, κρίνειν εἰωθεν ἀγαθὴν μὲν καὶ τελείαν κρίσιν,

XXVIII.

*Quibus biliosae sunt dejectiones, hae succedente surditate
cessant et quibus adest surditas, haec obortis biliosis de-
jectionibus cessat.*

Non de ea quae in habitu est solutu difficili surditate
nunc ipsi sermo est, sed de ea quae repente in febribus
aut aliter oboritur, bile ad Cerebrum recurrente. Quum
enim ipsa meatus auditorios obsederit, surditatem efficit.
Quum vero inde ipsa a natura deturbata ad dejectionem
pervenerit, surditatem solvit.

XXIX.

*Quibus in febribus sexto die rigores oboriuntur, ii arduam
crisin portendant.*

Quicumque febribus praecipueque ardentibus rigores
superveniunt, bonam quidem ac perfectam crisin decernere

Ed. Chart. IX. [150. 151.]

Ed. Raf. V. (272.)

ὅταν ἐν ἡμέρᾳ κρίσιμῳ γίνηται καὶ μετὰ τῶν τῆς πέψεως σημείων, οὐκ ἀγαθὴν δὲ οὐδὲ τελίαν, ὅταν ἦτοι τὰ τῆς ἡμέρας ἢ τὰ τῆς πέψεως σημεία ἐλλιπῶς ἔχῃ. ὅτι μὲν οὖν πεπéfθαι χρὴ τὰ μέλλοντα κρίνεσθαι καλῶς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἐπιδημιῶν ἐδίδαξε, διὰ τῆς ὀλίγον ἔμπροσθεν εἰρημένης ῥήσιως, ἥς ἡ ἀρχὴ πεπασμοί, ταχύτητα κρίσεως, ἀσφάλειαν ὑγιαίνην σημαίνουσιν. ὅτι δ' οὐδ' ἐν ἀπάσαις ταῖς ἡμέραις, ἐν τε τῷ προγνωστικῷ διηλθόν καὶ κατὰ τοῦτ' τὸ βιβλίον τῶν ἀφορισμῶν, εἶ μετὰ τὸ πρῶτον τῶν ἐπιδημιῶν. ἠθροίσθη δ' ὑφ' ἡμῶν ἅπαντα ταῦτα μετὰ τῆς προσηκούσης ἐξηγήσεως. ὅσα μὲν εἴρηται περὶ τῶν κρίσιμων ἡμερῶν, κατὰ τὴν περὶ κρίσιμων ἡμερῶν πραγματείαν, ὅσα δὲ περὶ τῶν τῆς πέψεως σημείων, ἐν τῇ περὶ τῶν κρίσεων. εἴρηται δ' ἐν αὐταῖς καὶ περὶ τῆς κατὰ τὴν ἕκτῃ ἡμέρᾳ κρίσεως, ἥς καὶ νῦν μνημονεύων [151] ἔφη, τὰ κατ' αὐτὴν ὀλίγη δύσκριτα γίνεσθαι, τοιούτεστιν ἦτοι κακὴν ἐπιφέροντα κρίσιν, ὥσει καὶ κακόκριτα ἐλλείπτο, ἢ οὐ βεβαίαν. ἀλλ' ὥστε ῥαδίως ὑποτροπιάζειν ἢ εἰς μακρὸν ἐμπίπτοντα χρόνον, ὥσει καὶ δύσ-

conflueverunt, quum die iudicatorio et cum signis coctionis acciderint; non bonam autem neque perfectam, quum vel diei vel coctionis signa imperfecta fuerint. Quod igitur concocta esse oporteat quae judicari debeant, docuit primo epidemiorum ea sententia quam paulo antea protulimus, cujus est initium: *coctiones crisis celeritatem salutisque securitatem significant.* Quod autem neque in omnes dies crisis incidat, tum in prognostico, tum hoc in ipso aphorismorum libro declaravit et praeterea in primo epidemiorum. Haec autem omnia cum decenti explicatione a nobis collecta sunt quaecunque de diebus iudicatoriis scripta sunt; quaecunque vero de signis coctionis, in altero de crisis. De iis autem et de crisi quae sexto die oboritur narratum est, cujus etiam nunc memor ait: *Qui hoc die fiunt rigores, eos dyscritos i. e. iudicatu esse difficiles,* hoc est vel malam crisin afferunt, ac si cacocritos dixisset, vel incertam, ita ut facile febres revertantur vel in longum tempus protrahantur, ac si solutu difficiles di-

Ed. Chart. IX. [151.]

Ed. Bas. V. (272.)

λυτα ἐλλειπτο, καὶ μετὰ συμπτωμάτων δ' εἶναι ὅτε χαλε-
πῶν, εἰ ἐκτατα γίνεται ἡ κρίσις, ὑπὲρ ὧν ἀπάντων γέγρα-
πται μοι τελίως ἐν ταῖς προειρημέναις πραγματείαις. ταῦτα
μὲν οὖν οὕτως γίνεσθαι καὶ πρὸς τῆς ἐμπειρίας μεμαρτύ-
ρηται. τὰς δ' αἰτίας αὐτῶν μακρὸν ἂν εἴη νῦν διεξιρχε-
σθαι. περὶ μὲν γὰρ τῶν κρινουσῶν ἡμερῶν ἐν τῷ τρίτῳ
τῶν περὶ κρίσεων εἴρηται, περὶ δὲ τοῦ ῥίγου εἰδὲ κατ' αὐτό.

λ.

Ὅσοις παροξυσμοὶ γίνονται ἢν ἂν ὥρην ἀφ' ἧς πυρετός,
εἰς τὴν αὔριον τὴν αὐτὴν ὥρην ἢν λάβῃ, δύσκριτα.

Προσώμεθ' αἰνα κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ἀρξάμενον
ὥραν τὴν τρίτην, πεπαῦσθαι δὲ κατ' ἡντιναοῦν ὥραν ἐτέ-
ραν, εἰθ' ὑπῆρχθαι πάλιν ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἡμερῶν κατὰ
τὴν ὥραν τὴν τρίτην, εἰτα παυσάμενον αὐθις, ὅτε δὴ ποτε
τῇ τρίτῃ τῶν ἡμερῶν πάλιν ἀρξασθαι κατὰ τὴν τρίτην
ὥραν, εἰτ' αὐθις ὡς ἔτυχε παυσάμενον ἀρξασθαι τῇ τε-

xisset, atque interdum cum gravibus symptomatibus sexto
die fit crisis, de quibus omnibus in commemoratis tracta-
tionibus a me conscriptum est. Haec verò ita fieri ipsa
etiam experientia testatur. Eorum autem causas in prae-
sentia longum foret exponere. De diebus enim judican-
tibus tertio de crisis libro diximus, de rigore vero
feorū proprio hoc libro.

XXX.

Quibus accessiones sunt quantacunque hora febris dimise-
rit, si postero die eadem qua antea hora prehenderit,
difficilis sunt iudicationis.

Supponamus primo die nonnullum febricitare coepisse
hora tertia et alia quavis hora desisse, deinde secundo
die eadem hora tertia coepisse rursusque cessasse quacun-
que hora febrem. Item tertio rursus die tertia hora
coepisse; mox rursus quavis hora desisse coepisse iterum

Ed. Chart. IX. [151.]

Ed. Basf. V. (272.)

τὰρτι τῶν ἡμερῶν κατὰ τὴν τρίτην ὥραν καὶ οὕτως αἰεὶ κατὰ τὸ ἐξῆς φυλάττεσθαι μὲν αὐτῷ τὴν τρίτην ὥραν, ἐν ἣ τὴν ἀρχὴν ὁ παροξυσμὸς λαμβάνει, μὴ φυλάττεσθαι δὲ τὰς ἄλλας, ἐν αἷς παύεται. τὸν οὖν οὕτω τοσοῦτα μακρότερον ἀνάγκη νοσῆσαι χρόνον τῶν ἄτακτον ἐχόντων τὴν ὥραν τῆς ἀρχῆς τοῦ παροξυσμοῦ. τοῦτο μὲν οὖν ἡμῖς ὑπὸ τῆς πείρας μαρτυρούμενον εἰρησθαι φαμιν. εἰσὶ δ' οἱ τοιοῦτοί τι φασιν εἶναι τὸ λεγόμενον. εἰ τῇ πρώτῃ τῶν ἡμερῶν παροξυνθῆις ὁ κάμνων ὥρα, φέρε εἰπεῖν, τρίτῃ παυσάμενός τε δωδεκάτην ὥραν, εἰ τύχοι, πάλιν ἄρξαιτο τῇ δευτέρᾳ τῶν ἡμερῶν, κατὰ τὴν δωδεκάτην ὥραν δύσκριτον εἶσεσθαι φασιν αὐτῷ τὸ νόσημα, μήτε λογισμὸν τινα προστιθέντες, ἀλλὰ μὴδ' ἀπὸ τῆς πείρας μαρτυρούμενον ὑποδεῖξαι δυνάμενοι τὸν ἑαυτῶν λόγον. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ δύσκριτον, οἷον τ' εἰσὶν ἐπινοῆσαι κατ' ἄλλο τι σημαινόμενον εἰρησθαι παρὰ τὸ δύσλυτον, ὡς εἶναι τὸ λεγόμενον τοιοῦτον, εἴαν τε καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἴαν τε διὰ τετάρτης ὁ κάμνων παροξύνῃται κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν, δύσλυτον ἔσται

quarto die, eadem hora tertia; atque ita deinceps servari semper horam tertiam, in qua accessio suam sumit exordium; alias autem horas non servari, in quibus desinit. Qui tali morbo laboret, eum diuturniori illis tempore aegrotare necesse est, qui inordinatam principii accessionis horam fortiuntur. Hoc sane nos experientia comprobatum ab Hippocrate pronunciatum esse arbitramur. Sunt autem qui quod ab ipso pronunciatum id esse velint ejusmodi. Si quae primo die aegrotum accessio invaserit hora, exempli gratia, tertia et, si ita fors tulit, hora duodecima desierit, eadem secundo rursus die hora duodecima incipiat, morbum ajunt ipsi judicatu fore difficilem, quam interim nullam sui dicti rationem asserre, nullam attente experientia probationem monstrare possint. Jam vero illud, *judicatu difficilis*, alio significato intelligere non possumus, quam pro *solutu difficilis*, quasi Hippocrates diceret, sive quotidie, sive tertio quartove quoque die accessio eadem hora repetat morbum hunc fore solutu

Ed. Chart. IX. [151. 152.] Ed. Basf. V. (272.)
 τοῦτο νόσημα, καὶ πολλαῖς καὶ ὀλίγαις ὁ παροξυσμὸς ὥραιοις
 γίνηται. τοῦτο μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας μαρ-
 τυρεῖται. τὴν δ' αἰτίαν αὐτοῦ νομιστὴν εἶναι τοιαύ- [152]
 τήν, ὅταν μὲν ἀστηρικτὸν ᾖ τὸ τῶν παροξυσμῶν αἶτιον, οὐ
 φυλάττει τὴν αὐτὴν περιόδον τε καὶ προθεσμίαν, ὅταν δ'
 ἐστηρικμένον, φυλάττει καὶ διὰ τοῦτο δύσλυτον μὲν ἐστὶ τὸ
 ἐστηρικμένον, εὐλυτον δὲ τὸ μὴ τοιοῦτον. μοχλείας γάρ, ὡς
 ἂν εἴποι τις, ἰσχυρῶς δεῖ τοῖς ἐστηρικμένοις, ἥτις ἐν χρό-
 νῳ πλείονι καὶ διὰ βοηθημάτων ἰσχυροτέρων τε καὶ πλειό-
 των γίγνεται.

λα'.

Τοῖσι κοπιώδεσιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἐς ἄρθρα καὶ παρὰ
 τὰς γνάθους μάλιστα αἱ ἀποστάσεις γίνονται.

Ἐρρέθη ἤδη καὶ πρόσθεν ὡς τῶν κόπων ἐνιοὶ μὲν ἐπὶ
 κινήσει γίνονται πολλαῖς, οὔτερ ἀπλῶς τε καὶ κυρίως ὀνο-

difficilem, sive multas sive paucas horas duret accessio.
 Hoc igitur, ut dixi, experientia comprobatur. Ejus vero
 causam talem esse arbitrandum est. Quum accessionum
 causa minime stabilita fuerit, eandem periodum et statam
 horam non servat; quum vero stabilis extiterit, eandem
 servat: atque idcirco quae causa firmata constat, eadem
 solutu difficilis; quae vero talis non est, solutu facilis
 existit. Nam quae firmata et impacta sunt robusto quo-
 dam, ut vulgo loquitur, recte opus habent ut dimovean-
 tur, qui et longo tempore et per fortiora ac plura auxi-
 lia comparatur.

XXXI.

*Lassitudine per febres laborantibus ad articulos ac maxime
 circa maxillas abscessus oriuntur.*

Nonnullas lassitudines ob multos motus fieri jam su-
 pra saepius dictum est, quae simpliciter ac proprie lassi-

Ed. Chart. IX. [152.]

Ed. Bas. V. (272.)

μάχονται κόποι. τινές δὲ οὔτε σφοδράς κινήσεις κινήθεν-
τες εἰώθασι γίγνεσθαι κοπῶδεις. τοὺς τοιοῦτους οὖν κό-
πους οὐχ ἁπλῶς κόπους, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης ὀνομάζουσιν
κόπους αὐτομάτους. ἀμφοτέρων δ' αὐτῶν κοινὸς ὁ πεπον-
θῶς ὑπάρχει τόπος, ἔστι δ' οὗτος ἅπαν τὸ μυῶδες ἐν τῷ
σώματι γένος. ὅσοι δ' ἐπὶ κινήσει πλείους γίνονται κό-
ποι, πρόσκειται αὐτοῖς ἴδιον ἑξαιρετικόν ἢ ἐν τοῖς ἄρθροις
θερμότης, ὥστ' ἐπὶ τούτων μὲν οὐδὲν θαυμαστὸν εἰς τὰ
ἄρθρα γίγνεσθαι τὰς ἀποστάσεις, ὥς καὶ πεποιημένα τοῖς
μυσίν, ὁμοίως καὶ τεθερμασμένα περαιτέρω τοῦ προσήκου-
τος. τοῖς δ' αὐτομάτοις κόποις ἐνὶ μόνῳ λόγῳ τὰ ρεύματα
κατασκήπτειν εἰς ἄρθρα συμβέβηκεν, ὥς καὶ τοῖς ἄλλοις
σχεδὸν ἅπασι νοσήμασιν, ὅσα δὲ ἀποστάσις κρίνεται τῆς
ἐνρυχῶρις αὐτῶν ἐπιτηδείως ἐχούσης ὑποδεχασθαι τὰ πε-
ριτὰ. σπανιώτερα μὲν οὖν ἐπ' ἐκείνων εἰσὶν αἱ ἀποστά-
σεις, ἐπὶ δὲ τῶν κοπῶδων πλείους, καὶ μάλιστα ὅταν αὐτό-
ματος ὁ κόπος ἢ καὶ τούτων αὐτῶν μάλιστα ὅσοι διὰ πλη-
θος. ἔστι τοιγαροῦν καὶ κατὰ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ λόγου

tudines nominantur. Quidam vero neque multis jactati
motionibus lassitudine pati consueverunt. Tales itaque
lassitudines non simpliciter lassitudines, sed cum adje-
ctione spontaneas lassitudines appellarunt. Utrique autem
ipsarum communis est locus affectus; hic vero totum est
musculorum in corpore genus. At quae ex pluribus mo-
tionibus lassitudines oboriuntur, ipsis inest proprius ac pe-
culiaris articulorum calor. Quare per has in articulos
abscessus mirum non est, ut qui una cum musculis labo-
raverint atque praeter modum incaluerint. Spontanea
autem lassitudinibus quemadmodum et aliis omnibus fere
morbis qui abscessu judicantur, ut fluxiones decumbant in
articulos, una sit ratione sola quod spatia supervacaneis
recipiendis idonea faciliaque sortiantur. Rariores igitur
ceteris in morbis sunt abscessus; lassitudine vero affectis
plures ac potissimum quum spontanea fuerit lassitudo et
his ipsis praesertim a plenitudine profectis. Erit igitur
orationis aphorismi summa ejusmodi. *Lassatis quomodo-*

Ed. Chart. IX. [152. 153.]

Ed. Bas. V. (272. 273.)

τὸ κεφάλαιον τοιοῦτον· τοῖς κοπαιδεῖν ὁποσοῦν ἐν πυρε-
τοῖς γεινομένοις, ἐς ἄρθρα καὶ μάλιστα περὶ τὰς γνάθους
αἱ ἀποστάσεις γίνονται. συμβαίνει δὲ τοῦτο διὰ τὴν ἐν τοῖς
πυρετοῖς θερμοσίαν, ἐπὶ κεφαλὴν ἀναφερομένου τοῦ πλήθους,
εἰς ἐντεῦθεν τῶν περὶ τὰς γνάθους ἀδένων ὑποδεχομένων
αὐτὸ, καθάπερ ὅταν εἰς βουβῶνας ἢ μασχάλας ἀφίκηται τι
τῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν.

λβ.

[153.] (273). Ὀκτάοισι δὲ ἀνιστομένοισιν ἐκ τῶν τούτων,
ἦν τε πονήσῃ, ἐνταῦθα αἱ ἀποστάσεις γίνονται.

Ἐπεὶ ὁ πόθος τὴν τε σφοδρὰν κίνησιν σημαίνει καὶ
τὴν ὀδύνην καὶ τὴν βλάβην, ὡς ἔμπροσθεν ἐδείχθη, πρό-
δηλον δήπου ὅτι καὶ ποιεῖν τὸ ἐν πλείονι κινήσει γινέσθαι
δηλώσει καὶ τὸ σχεῖν τινὰ ὀδύνην ἢ βλάβην. ἀτὰρ οὖν καὶ

*cumque per febres factis ad articulos, praecipue vero circa
maxillas abscessus oboriuntur. Hoc autem propter februm
calorem accidit quo sursum ad caput fertur humorum co-
pia, quam inde postea defluentem circa maxillas excipiunt
glandulae; quomodo sit, quum in inguina aut genas a
superioribus partibus aliquid appulerit.*

XXXII.

*Quibus ex morbis convalescentibus, si qua pars laborave-
rit, illic abscessus oriuntur.*

Si labor et vehementem motum et dolorem et laesio-
nem significet, quemadmodum supra demonstratum est,
constat sane laborare quoque verbum tum in vehementiori
motu esse tum dolorem aliquem aut laesionem habere

Ed. Chart. IX. [158.]

Ed. Bas. V. (2731.)

φαίνεται τισι τῶν αναπομιζομένων ἐκ νόσου, μὴ πάνυ καλῶς κεκαθαρμένων τῶν ἐργασσμένων τὴν νόσον χυμῶν, ἀλλὰ τινα περιττὰ καταλιποτόν, ὅταν ἤτοι κάμνωσιν ἢ ὀδυνηθῶσι τε μῦριον, ἐκίσει κατασκήπτειν ἀποστήματα, τοῦ μὲν καμάτου λόγον αἰτίας ἔχοντος, τῆς δ' ὀδύνης σημεῖον. κατὰ μὲν γὰρ τὰς σφοδρότερας κινήσεις ἢ τε δύναμις ἀρρώστωτέρα γίνεται καὶ θερμασία πλείων ἀνάπτεται. τὸ δ' ὀδυνασθαι τοῦ βούματος ἤδη κατασκήπτοντος ἀποτελεῖται. τοῦτο μὲν οὖν, ὡς ἔφη, γιγνομένης ἀποστάσεως ἔστι σημεῖον. ἡ ἀρρώστωσία δὲ καὶ ἡ θερμασία ποδηγῇ τοὺς περιττοὺς ἐπὶ τὸ πεπονθός. ἑκατέρως μὲν οὖν ὡς ἐπιδέδεικται δυνατόν ἀκούειν τοῦ πυνῆσαι. τῷ μὲντοι λόγῳ παντὶ τῷ νῦν ἐφ' Ἱπποκράτους περαινομένῳ τὸ ἕτερον τῶν σημαινομένων οἰκειότερόν ἐστιν, εἰ γε δὴ προειρήκει μὲν ὑπὲρ τῶν κοπῶδων πυρετῶν. ἐφεξῆς δὲ πάλιν, φησὶν, αἰτάρ καὶ ἦν προπεπονθήκορ τε ἡ φαίνεται γὰρ ὁ μὲν πρῶτος ἀφορισμός οὗ ἡ ἀρχή, ἐν τοῖσι κοπῶδεσι, περὶ τῶν ἐν ταῖς νό-

significare. Quam ob rem in quibusdam etiam ex morbo convalescentibus apparet, quum humores morbum efficientes non satis purgati fuerint, sed quaedam supervacanea reliquerint, quum vel laborantem vel dolentem partem aliquam habeant, illuc abscessus decumbere, labore quidem causae, dolore vero signi rationem obtinente. Nam per vehementiores motus tum vires imbecilliores fiunt, tum calor major accenditur; dolor autem fluxione jam decumbente perficitur. Hic igitur, ut diximus, oborientis abscessus signum est. Imbecillitas vero et calor ad partem affecta excrementa provehit. Utroque igitur, ut demonstravimus, modo accipere possumus verbum laborare. Universae tamen eorum sententiae, quae nunc ab Hippocrate pronunciat, alterum magis congruit significatum. Si quidem prius de lassariis aut cum lassitudine febribus loquutus est rursusque deinceps inquit: *sed si pars prius laboraverit*. Videtur enim praecedens aphorismus, cujus initium, *lassitudine per febres laborantibus*, de iis quae in

Ed. Chart. IX. [153. 154.]

Ed. Bas. V. (273.)

σοις κόποις διαλεγόμενος, ὁ δὲ νῦν προκείμενος ὑπὲρ τῶν
ἐν ταῖς ἀναλήψεσιν, ὁ δ' ἐξῆς ὑπὲρ τῶν προηγησαμένων
τῆς νόσου.

λγ'.

[154] Ἀτὰρ ἦν καὶ προπεπονηκός τε ἢ πρὸ τοῦ νοσεῖν,
ἐνταῦθα στηρίζει ἡ νοῦσος.

Εἴτε συνάπτειν τις ἐθέλει τοῖς προειρημένοις δύο λό-
γοις καὶ τοῖτον νῦν εἰρημένον εἰς ἐνὸς ἀφορισμοῦ συμπλή-
ρωσιν εἰθ' ἕκαστον ἰδίᾳ περιγράφειν οὐ διοίσει. διδεικται
γὰρ ἡ τε κοινότης αὐτῶν καὶ ἡ καθ' ἕκαστον ιδιότης ἐν
τῷ προειρημένῳ λόγῳ. φηθήσεται δὲ καὶ νῦν εἶτι δια βρα-
χέων. ὅταν ἐν νοσήματι κοπώδης αἰσθήσις ἢ τῷ κάμνοντι,
προσδέχισθαι χρὴ γενήσεσθαι τινα ἀπόστασιν εἰς ἄρθρα
καὶ μάλιστα περὶ τὰς γνάθους. ὁμοίως δὲ καὶ ἐὰν ἀναχο-
μιζόμενος ἐκ νόσου κάμῃ τινὶ μορίῳ τοῦ σώματος ἢ πρὶν

morbis sunt lassitudinibus explicari, nunc vero propo-
situs de iis quae convalescentibus accidunt, sequens de-
nique de illis quae morbum antecedunt.

XXXIII.

*Sed et si qua pars ante morbum laboraverit, illic morbus
infidet.*

Sive quis velit duobus superioribus aphorismis prae-
sentem ad unius aphorismi complementum connectere,
sive deorsum unumque scribere, nihil retulerit. Nam et
eorum communitas et singulorum proprietas in praedicto
textu demonstrata est. Nunc quoque paucis a nobis etiam-
num explicabitur. Quum in morbo lassitudinis sensus
fuerit, aegrotanti abscessus aliquis in articulos ac prae-
fertim circa maxillas expectandus. Simili modo si quis
ex morbo convalescens aut priusquam aegrotaret, parte
aliqua corporis laboraverit, ipsi abscessus metuendus. Nam

Ed. Chart. IX. [154. 155.]

Ed. Basf. V. (273.)

τοῦ νοσεῖν. εἶωθε γὰρ κατὰ πολὺ κατασκήπτειν εἰς τὰ τοιαῦτα, κατ' ἐκείνας δηλονότι τῶν νόσων, ἐφ' ὧν ἑλπίς ἐστὶν ἀπόστασιν γενέσθαι καὶ μὴ προκριθῆναι τὸ νόσημα δι' ἐκκρίσεως. εἴρηται μὲν οὖν τινα καὶ τοῖς πρόσθεν ὑπὲρ τῆς τῶν τοιούτων νοσημάτων διαγνωώσεως. ὁ δὲ σύμ-
πας λόγος ἐν τοῖς περὶ κρίσεων ὑπομνήμασι διήρηται.

λδ'.

Ἦν ὑπὸ πυρετοῦ ἐχομένῳ οἰδήματος μὴ ἰόντιος ἐν τῇ φά-
ρυγγι πνίξ ἐξαίφνης ἐπιγίγνηται, θανάσιμον.

Ἔνεστι μὲν καὶ ἀπλῶς ἀκοῦσαι τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀφορι-
σμοῦ, καθ' ἣν φησιν, ἦν ὑπὸ πυρετοῦ ἐχομένῳ, αἷς εἰ καὶ
οὕτως ἔτυχεν εἰπὼν, ἦν πυρέσσοντι ἀνθρώπῳ οἰδήματος μὴ
ἰόντιος. ἔνεστι δὲ καὶ σὺν ἐνδείξει [155] τιμὴ πλείονι, κα-
θάπερ εἶωθε καὶ ἐν τοῖς τῶν ἐπιδημιῶν γράφειν, οὐ τὸν
ἀπλῶς ὁπωσοῦν πυρέττοντα δηλῶν, ὅταν εἴπῃ πυρετὸς εἶχεν
αὐτόν, ἀλλ' ὅτῳ μέγας ἐστὶν ὁ πυρετὸς, οὕτως ἐρμηνεύων.

plerumque in tales partes humorum decubitus fieri con-
suevit; iis videlicet morbis, in quibus spes est futuri abs-
cessus, neque morbus per excretionem prius judicandus
est. De ejusmodi vero morborum dignotione in superio-
ribus nonnulla diximus, sed universa de iis explanatio in
commentariis de crisiibus declarata est.

XXXIV.

*Si febre detento, tumore multo in faucibus existente, suf-
focatio derepente supervenerit, mortiferam.*

Nobis inest et hujus aphorismi initium simpliciter in-
telligere; in quo ait: Si febre detento, ac si dixisset: si
homini febricitanti nullo existente in faucibus tumore. Li-
cet et cum majore quadam emphasi febris inest; ita elo-
quens. Contingit itaque et absque magna febre strangu-
latione derepente superveniente hominem interire. Sed
inevitabilior et celerior mors est, ut ne opinare quidem

Ed. Chart. IX. [155.]

Ed. Bas. V. (273.)

ἐγχορεῖ μὲν οὖν καὶ χωρὶς μεγάλου πυρετοῦ πνιξίως ἐξαιφνης ἐπιγενομένης ἀπολείσθαι τὸν ἄνθρωπον. ἀσθενέστερος δὲ καὶ θάτερον ὁ θάνατος, ὡς μὴδ' ἐκ παραδόξου ποτὲ σωθῆναι, σφοδροῦ κατέχοντος τὸν κάμνοντα πυρετοῦ. δεινὰ γὰρ ὁ τοιοῦτος πυρετός, ὡς ἐν τοῖς περὶ δυσπνοίας δείκνυται λόγοις, εἰσπνοῆς θαψιλοῦς. γίνεται δ' οὐχ ὅπως θαψιλῆς, ἀλλὰ καὶ πανιάπασιν ὀλίγη τοῖς πνιγομένοις. οὐ γὰρ δὴ οὐδ' ἄλλο τί ἐστὶν ἢ πνιξὶς παρὰ τὴν γενομένην ἀπώλειαν ἐξαιφνίδιον. ἐξ ἐνδείας ἀναπνοῆς, διὰ στενοχωρίαν τῶν ἀναπνευστικῶν τινος ὀργάνων ἀποτελουμένης· ἢ γὰρ τοιαύτη στενοχωρία οὐκ αὐτῶν χωρὶς τῶν τῆς ἀναπνοῆς ἐστὶ, γιγνομένης καὶ ταύτης ἦται διὰ τὴν ἀρρώστιαν τῆς κινούσης τὸν θώρακα δυνάμειος ἢ διὰ ψύξιν ἰσχυρὰν τῆς ζωτικῆς ἀρχῆς. ἀλλ' ἢ γε πνιξὶς ἐπὶ στενοχωρίᾳ μὲν γίγνεται πάντως, ἢ στενοχωρία δὲ ἦτοι πεπληρωμένης τῆς μεταξὺ τοῦ θώρακος τε τῆς πνεύμονος χώρας ἢ τῶν σιηράγων τοῦ πνεύμονος ἢ τινος φλεγμονῆς περὶ τὸ σπλάγχχνον ὅλον οὔσης ἢ κατὰ τὴν τραχείαν ἀρτηρίαν ἢ τὴν οἶον κεφα-

ullus unquam salvus evaserit, quum vehemens febris aegrotantem detinet. Indiget enim ejusmodi febris, ut in libris de dyspnoea demonstravimus, copiosa inspiratione. Fit vero non modo copiosa, sed etiam prorsus exigua, quibus suffocationis periculum imminet. Enimvero nihil aliud quidquam est suffocatio, nisi repentinus ob inspirationis penuriam abortus interitus, quae propter alicujus spirabilium instrumentorum angustiam efficitur. Talis enim angustia seorsum est eo in genere quod apnoea spiritus vacuitas nominatur. Strangulatio vero omnino ob angustiam oritur. Angustia autem fit vel repleta regione quae inter thoracem atque pulmonem media est aut pulmonis fistulis vel aliqua inflammatione tum viscus obsidente vel asperam arteriam vel eam partem quae veluti caput est ejus quam laryngem et guttur nominant. Atque in ea capacitae gutturi praejacente, quam pharyngem et fauces

Ed. Chart. IX. [155.]

Ed. Bas. V. (273.)

λὴν αὐτήν, ἣν ὀνομάζουσι λάρυγγα. καὶ ποτε κατὰ τὴν προκειμένην εὐρυχωρίαν ταύτης, ἥ τοῦνομα φάρυγξ ἐστὶ, πνίγισθαι πίφκειν. οὕτως οὖν καὶ Ὅμηρος ἔφη·

— φάρυγος δ' ἐξίσσυτο οἶνος,
ψωμοὶ τ' ἀνδρόμοι

τὴν προκειμένην εὐρυχωρίαν στομάχου καὶ λάρυγγος ὀνομάζων φάρυγγα. φαίνεται δὲ καὶ νῦν ὁ Ἱπποκράτης ταῦτο τοῦτο τὸ μῦθον ὡσαύτως Ὅμηρον καλέσας· φησὶ γοῦν οἰδήματος μὴ ἔοντος ἐν τῇ φάρυγγι, ὡς δυνατόν ἐπὶ πλέον ἀνοιχθέντος τοῦ σιόματος, ἀκριβῶς θιάσασθαι τὸ μῦθον, ὅπερ οὐχ ἱπάρχει τῷ λάρυγγι. γενήσεται γοῦν ὁ σύμπας λόγος τοιοῦτος. εἰάν ὑπὸ πυρετοῦ ἐχομένῳ πνιγὴ ἐξαίφνης ἐπιγενήσεται χωρὶς ὄγκου τοῦ κατὰ τὴν φάρυγγα, θανατωδὲς ἐστίν. ὡσαύτως ὀνόμαζον οἱ παλαιοὶ τὸ οἶδημα καὶ τὸν ὄγκον. ἴσμεν δ' ὅτι τρίτη τίς ἐστίν ἡ διαφορά τῶν ὄγκων. ἦτοι γὰρ μετ' ὀδύνης εἰσὶ καὶ καλοῦσιν αὐτοὺς οἱ νεώτεροι φλεγμονᾶς ἢ χωρὶς ὀδύνης καὶ σκληροὶ, καλοῦσι

appellant, suffocatio quandoque fieri consuevit. Sic enim et Homerus quod spatium laxius gulae et laryngi praejacet fauces nominavit:

— *Vinumque eructat faucibus imis
humanosque artus.*

Videtur autem et nunc Hippocrates eandem particulam eodem modo quo Homerus vocasse. Dicit igitur tumore nullo in faucibus existente, tanquam sit facultas ore amplius adaptato partem ipsam accuratius inspicendi, quod gutturi non datur. Universa igitur oratio erit huiusmodi: Si febre detento suffocatio repente supervenerit citra faucium tumorem, letale est. Etenim prisca et oedema et tumorem idem appellabant. Scimus autem triplicem esse quandam tumorum differentiam. Aut enim hi cum dolore sunt, quos inflammationes juniores nominant aut absque

Ed. Chart. IX. [155. 156.]

Ed. Bas. V. (272.)

ὅτι καὶ τοὺτους σκίρθους ἢ χωρὶς οἰκτρῆς καὶ μαλακοί. προσαγορεύουσι δὲ καὶ τοὺτους ἰδίως οἰδήματα καὶ δι' αὐτὸ γε τοῦτο τῆς παλαιᾶς χρήσεως ἀπίστανται ὡς, μὴνίτε τὰς παρὰ φύσιν αὐξήσεις ἀπάσας οἰδήματα προσαγορεύειν. ὅταν οὖν ἡ γάρυξ φαίνεται χωρὶς ὄγκου, πνίξ δὲ ἑξαίφνης ἐπιγίνεται, τοῦ λάρυγγος ἴσται μόνον τὸ ταιαῦτον πάθημα. πνίχεται μὲν γὰρ, ὡς ἔφην, καὶ δι' ἄλλα νοσήματα τὰ μικρῇ πρόσθεν εἰρημένα. τὸ δ' ἑξαίφνης ὑπάρχει μόνῃ τῷ λάρυγγι· περιπνευμονία γὰρ οὐκ ἑξαίφνης πνίγει τοὺς καμνοτάτους ἀνθρώπους· ἀλλὰ κατὰ βραχὺ τὴν αὐξήσιν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς λαβούσα μέχρι τῆς ἰδίας ἀκμῆς, ἐν ᾗ τοῦτ' ἐπάγει τὸ σύμπτωμα. καὶ εἴ τι σῆμα καὶ ἀπόστημα κατὰ πνεύμονα γίγνεται, χρόνιον καὶ τοῦτ' ἴσται, καθάπερ γε καὶ ἡ μεταξὺ πνεύμονός τε καὶ θώρακος χώρα πληρομένη πύου, πελάκις ἀπονίγχει τὸν ἀνθρώπον ἀποστήματος εἰς αὐτὴν [15B] φάγματος, ἐν χρόνῳ πολλῷ δηλονότι καὶ τούτου συμπτώματος. τῆς γε μὴν τραχείας ἀρτηρίας φλεγμονῆς δύσπνοιαν μὲν τινα δύναται ποιῆσαι, πνίγα δ' οὐ δύναται, διὰ τὸ

dolore ac duri, quos scirrhus vocitant aut citra dolorem et molles, quos iidem veteres oedemata proprie appellant, proptereaque ab antiquo usu tantopere recesserunt, ut nondum omnia praeter naturam incrementa sub oedematis vocabulo complectantur. Quum igitur sine timore fauces apparuerint, suffocatio vero derepente supervenerit, solius gutturis est huiusmodi affectus. Suffocantur sane, ut dixi, etiam propter morbos alios paulo ante commemoratos. Sed repentina suffocatio soli inest gutturi. Nam peripneumonia derepente non suffocat aegrotos homines, verum paulatim ab initio incrementum capessens ad proprium usque vigorem, in quo id symptoma adducit. Si quod etiam tuberculum et abscessus in pulmone procreetur, hic quoque morbus diuturnus est, quemadmodum etiam spatium inter pulmonem et thoracem pure repletum hominem saepe suffocat, rupto viso quod et ipsum multo tempore compactum fuit. Asperae vero arteriae inflammatio difficultatem spirandi quidem aliquam efficere potest. As-

Ed. Chart. IX. [156.]

Ed. Basf. V. (273. 274.)

μέγεθος τῆς κατ' αὐτὴν εὐρυχωρίας καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ
 χιτῶνος, ἀδύνατον γάρ ἐστιν οὕτω λεπτοῦ σώματος φλεγμο-
 νὴν εὐρυχωρίαν ἀξιόλογον πληρῶσαι. λοιπὸν οὖν ὁ λάρυγξ
 ἐστὶν ὁ τὴν αἰφρίδιον πνίγα δυνάμενος ποιῆσαι, ἐπειδὴ
 στενοῦται τε κατὰ τοῦτον ὁ τοῦ πνεύμονος πόρος οἱ τ'
 ἔνδον αὐτοῦ μύες ἅμα τῷ περιέχοντι χιτῶνι (274) φλε-
 γμήνυντες ἀποκλείσαι δύνανται τὴν ὁδὸν τοῦ πνεύματος.
 ὀνομάζουσι δ' ἔτι τῶν ἰατρῶν τὴν τοιαύτην διάθεσιν οὐ
 διὰ τοῦ συνάγχην, ἀλλὰ διὰ τοῦ κ' συνάγχην, οἷς ἀρέσκει
 τὴν τῆς φάρυγγος φλεγμονὴν διὰ τοῦ σ' συνάγχην. ἔτι δὲ
 καὶ παρασυνάγχην καὶ παρακυνάγχην ὀνομάζουσι. πα-
 ρασυνάγχην μὲν, ὅταν τῶν ἐπικειμένων τῇ φάρυγγι μυῶν
 γίνηται φλεγμὴ, παρακυνάγχην δὲ, ὅταν ἐξῶθεν τοῦ λάρ-
 ρυγγος. ἐν γοῦν τῶν εἰρημένων εὐλόγον ἐστὶ τὴν τοιαύ-
 την διάθεσιν ὁδύνην τινὰ γίρειν κατὰ τὸν λάρυγγα. καὶ
 φαίνεται γε σαφῶς μνημονεύοντος ὁ Ἱπποκράτης αὐτῆς ἐν τῷ
 προρρητικῷ κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν. φάρυγξ ἐπώδυνος ἰσχνή

focationem vero non potest, tum propter ejus capacitatis
 magnitudinem, tum ob tunicae tenuitatem. Impossibile
 liquidem est corporis adeo tenuis inflammationem; spatium
 effatu dignum replere. Reliquum igitur guttur est, quod
 subitam possit suffocationem efficere, quandoquidem ab
 ipso coarctatur pulmonis meatus et interiores ipsius mu-
 scali una cum ambiente tunica inflammationem patientes,
 spiritus viam intercipere possunt. Nonnulli vero medici
 talem affectum non per S synanchen, sed per C cynan-
 chen nominant: quibus placet faucium inflammationem
 per S synanchen anginam nominare. Nonnulli vero et
 parasyanchen et paracynanchen nominant: parasynan-
 chen, quando adjacentium faucibus musculorum inflamma-
 tio fuerit; paracynanchen autem, quum extravagantur.
 Ex prius igitur commemoratis rationi consentaneum est
 talem affectum gutturi aliquem dolorem inferre, cujus
 etiam Hippocrates manifesto meminisse videtur in prorrhe-
 tico hisce verbis: *fauces dolorem inferentes tenues cum*

Ed. Char. IX. [156.]

Ed. Bas. V. (274.)

μετὰ δυσφορίας, πνιγώδης, ὀλέθριοι ὄξείας. ἀλλὰ νῦν γε τὸ ἐπώδυνον οὐκ εἶπεν, ὡς τοῖς προειρημένοις συνεπινοεῖσθαι δυνάμενον ἢ ὡς καὶ χωρὶς ὀδύνης, ὑπολαμβάνων ποτὶ τὴν ἐν τῷ προειρημένῳ λόγῳ συνίστασθαι πνίγα. εἰπερ ὅλως δύναται χωρὶς ὀδύνης γενέσθαι πνίξ, ἐπ' αἰτίαις ἴσται ποταῖσδε. δυνατὸν μὲν καὶ πλήθους ὑγρότητος καὶ μάλα φλεγματώδους διαβρέξαι τὸν ἔνδοθεν τοῦ λάρυγγος χιτῶνα, γενέσθαι τὸν ὄγκον ἐπώδυνον αὐτῷ, δυνατὸν δὲ καὶ τῶν διοιγόντων αὐτῶν μυῶν παχυνθέντων στενωτέρον ἀποτελεσθῆναι τὸν πόρον, ἔγχαρει δὲ καὶ ἄμφω συνελθεῖν. οὐκ ἀδύνατον δὲ οὐδὲ δὲ ὑπερβάλλουσαι ξηρότητα τῶν ἔνδοθεν τοῦ λάρυγγος μυῶν ἐπὶ πλείον τιθέσθαι, στενωθῆναι τὸν πόρον. αἵτινες δ' εἰσὶν οὗτοι καὶ ὅπως κλείουσι τὸν λάρυγγα τειρόμενοι δίδιχται κατὰ τὴν περὶ φωνῆς πραγματείαν.

jactatione suffocantes celeriter perniciem invehunt. Nuno vero dolorem invehentes appellant aut quod ex praedictis posset subintelligi aut quod etiam citra dolorem putaverit memoratam praecedente oratione suffocationem aliquando oboriri posse. Quod si omnino esse possit sine dolore suffocatio ejusmodi causas consequetur. Fieri potest, humoris praesertim pituitosi copia interiorum gutturis tunicam madescente, in eo tumorem doloris expertem excitari. Potest etiam aperientibus ipsum musculis crassioribus factis meatus angustior reddi. Datur et utrumque conjungi. Nec ut impossibile prae exsuperante siccitate musculis interius gutturis admodum tensis meatum coarctari. At qui et quales sint musculi et quomodo dum tenduntur guttur claudant, in tractatu de voce demonstravimus.

*Ὡν ὑπὸ πυρετοῦ ἔχοντες ὁ τράχηλος ἐξαίφνης ἐπιστρέφεται καὶ μόγις καταπίπειν δύνηται, οἰδήματος μὴ ἔοντος, θανάσιμον. . . .

Οὐκ ἐστὶ προσέδοικεν ἐνταῦθα τὸν τόπον, ἐν ᾧ φησιν, οἰδήματος μὴ ἔοντος, ὥσπερ ἐν τῇ πρό- [157] σθεν ἀφορισμῷ τῆς φάρυγγος ἐμνημόνευσεν εἰπὼν, οἰδήματος μὴ ἔοντος ἐν τῇ φάρυγγι. ἀλλ' ἡμεῖς γε δυοῖν θάτερον ἐροῦμεν. ἤτοι ἀπὸ κοινοῦ διὰ ἀκούειν ἐπὶ τῆς φάρυγγος ἢ ὅλως ἐπὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν τράχηλον χωρίων. ὁποῖαν γὰρ ἐν μηδεὶ τούτων φαίνεται, μήτε διοισγομένου τοῦ στομάχου ἐκ τῆς φάρυγγος μήτε ἐξωθεν οἰδήματι, συμβῇ δὲ τὸν ἄνθρωπον ἀδυνατεῖν καταπίπειν, ὀλέθριον σύμπτωμά ἐστι γινόμενον ἐπὶ φλεγμονῇ ποτὲ μὲν τῶν προβεβλημένων μυῶν τῇ στομάχῳ, ποτὲ δὲ αὐτοῦ τοῦ στομάχου. κοινωνία γάρ τις ἐστὶ τούτοις τοῖς μορίοις διὰ νεύρων καὶ συνδίσμων πρὸς τε τὸν πωτιαῖον μυελὸν καὶ τὰς ἀμφ' αὐτὸν μήνιγγας, εἰς

XXXV.

Si febre capto derrepente cervix intorquetur ac vix deglutire queat, tumore non existente, mortiferum.

Non jam hic locum adjecit in quo pronunciat, tumore non existente, quemadmodum in praecedente aphorismo, quum faucium in his verbis meminit. *tumore nullo in faucibus existente.* Nos vero ex duobus alterum dicturi sumus, vel de communi subaudiendum esse in faucibus vel certe in omnibus colli locis. Quum enim in horum nullo apparuerit, neque aperto oris in faucibus, neque extrinsecus tumor, hominem vero contigerit deglutire non posse symptomata, perniciosum est, quod ex inflammatione interdum muscutorum qui gulae praejacent, interdum gulae ipsius oboritur. Est enim istis partibus per nervos et ligamenta communio quaedam et societas cum dorsali medulla et meningibus ipsam ambientibus ac praeterea ex-

Ed. Chart. IX. [157.]

Ed. Bas. V. (274.)

τα τὰ παρακείμενα τούτοις ἔξωθεν ὅσῃ τῶν σπονδύλων. τεινομένων οὖν ἐπὶ τὰ φλεγμαίνοντα μόρια τῶν τε συνδέσμων καὶ τῶν νῦρων ἔλκεσθαι τοῖς σπονδύλοις, ἤτοι γε εἰς τὸ ἐντὸς ἢ εἰς τὰ πλάγια, ἀναγκαῖον ἐστίν· εἰ μὲν κατὰ τὴν ἐτέραν ἀπόφυσιν τῶν νῦρων τὴν τάσιν συμβαίνει γενέσθαι, πρὸς τὰ πλάγια, εἰ δὲ κατ' ἀμφοτέρας, εἰς τὸ ἑκτός· ἐπὶ πλείον δὲ περὶ τούτων ἐροῦμεν ἐξηγούμενοι τὸ περὶ τῶν ἄρθρων βιβλίον, ἐνθα τὰς διαστροφὰς τῆς ῥάχιδος γίνεσθαι φησι, φυματίων ἀπέπτων ἔδον αἰκῆς αμσάντων. ἐν ἑκείνῳ μὲν οὖν τῷ βιβλίῳ καὶ τὰς κυφώσεις ἔφη γίνεσθαι, τεινομένων ἔσω τῶν τοῦ σπονδύλου μορίων, οὐ μόνον τὰς λορδώσεις τε καὶ σκολιώσεις. ἐν μέντοι τῷ δευτέρῳ τῶν ἐπιδημιῶν καὶ νῦν πρακτικῆς κατὰ τὸν ἀφορισμὸν συνάγχης μνημονεύων ἔφη, ἣν δὲ τῶν συναγκηκῶν τὰ παθήματα τοιαῦτα. οἱ σπόνδυλοι τοῦ τραχήλου εἰσω ἔφρεπον καὶ ἔξωθεν ἦν δῆλος κοῖλον ἔχων ὁ τράχηλος καὶ ἤλγει ταύτῃ ψανόμενος. ἐν τούτῳ μὲν οὖν τῷ λόγῳ μίαν ἐδήλωσε διαστροφὴν τῶν σπονδύλων τὴν ἐπὶ τὰ ἔσω. κατὰ

trinfecus adjacentibus vetebrarum ossibus. Quum itaque ad partes inflammatas ligamenta et nervi tendantur, vertebrae quoque vel intro vel ad latus trahi necesse est. Nam si in altero nervorum ex ortu tensionem fieri contigerit, ad latus; si in utroque, intro fiet vertebrarum distortio. Verum pluribus de istis agemus, quum de articulis librum interpretabimur, ubi spinæ distortionem fieri tradit, crudis tuberculis intra ipsam constitutis. Illo itaque libro cyphoses etiam, hoc est gibbos fieri pronuntiavit, tensis intro vertebrarum partibus, non solum lordoses, hoc est excavationes, et scolioses seu obliquationes. Secundo vero epidemiorum libro de proposita nunc in aphorismo angina mentionem faciens inquit: *erant autem ejusmodi angina laborantium affectus, cervicis vertebrae intro vergebant et foris manifesta erat in cervice cavitas, in qua dum tangeretur dolebat.* Quibus verbis unicam vertebrarum perversionem quae intro fertur significavit.

Ed. Chart. IX. [157.]

Ed. Basf. V. (274.)

δὲ τὸν προκειμένον ἀφορισμὸν ἀνόματι γενικωτέρῳ κέχρηται λέγων, ἣν ὁ τράχηλος ἐπιστραφῇ. τὸ γὰρ ἐπιστραφῇ ῥῆμα τὴν ἐκτροπὴν τὴν εἰς τὸ παρὰ φύσιν ὕψασαν δηλοῖ τῆς τῶν σπονδύλων εὐθυωρίας. ἐν μὲν οὖν τῷ δευτέρῳ τῶν ἐπιδημιῶν προσέθηκε τῷ λόγῳ, καὶ ἤλγε ταύτῃ ψευδόμενος, ἐνταυθὶ δ' οὐδὲν εἶπεν ὑπὲρ ἀλγῆματος, καίτοι γε ἀναγκαῖον ἀλγῆμα συνεῖναι τῇ κατὰ τὸν τράχηλον φλεγμονῇ. πλὴν εἰ κἀνταῦθα τὴν δι' ὑπερβάλλονσαν ξηρότητα γιγνομένην ὀλκὴν καὶ τάσιν καὶ διαστροφὴν τῶν μορίων ἐνδείκνυται μόνην καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸ θανάσιμον εἶναι φησὶ τὸ σύμπτωμα, τοῦ ἑτέρου τοῦ κατὰ τὴν φλεγμονὴν συνισταμένου μὴ πάντως ὄντος θανάσιμου, καθάπερ τὸ πρότερον ἦν, τὸ μετὰ τοῦ πνίγεσθαι καὶ τοῦ καταπίνειν μόγις. ἀλλ' ἐὰν δι' ὑπερβάλλονσαν ξηρότητα γεγονὸς ἢ τὸ παρασιράφθαι τὸν τράχηλον καὶ τὸ καταπίνειν μόγις, ὀλέθριον ἔσται τὸ σύμπτωμα καὶ μάλιστα ὅταν ὁ πυρετὸς ἢ σφοδρὸς, ἵνα τὸ ἦν ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ ἐχομένῳ καὶ κατὰ τοῦτο ἀκούει τις, διὰ δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον πυρετὸν καὶ τὴν ἀμε-

Praesenti autem aphorismo generaliori usus est oratione dicens: *si collum intorqueatur*. Verbum enim intorqueri omnem praeter naturam rectitudinis vertebrarum everisionem declarat. Porro epidemiorum secundo adjecit orationi, qua parte dum tangeretur dolebat. At hic nihil de dolore protulit; quamquam dolorem una cum cervicis inflammatione adesse necessarium est, nihil hic etiam praesiccitate exsuperante tractionem partium factam et tensionem et perversionem solum demonstrat, proptereaque dicat symptoma esse mortiferum, quum alterum ex inflammatione ortum omnino letale non sit, quale illud prius erat, siccitatem cervicis perversio accadat et deglutiendi difficultas erat conjuncta. Verum si propter exsuperantem siccitatem cervicis perversio accadat et deglutiendi labor, letale erit tale symptoma et maxime quum febris vehemens extiterit, ut verba illa: *si febre capto*, in hunc etiam sensum exaudienda veniant. Sed ob hanc eandem febrem par est immoderatam membrum siccitatem

Ed. Chart. IX. [157. 158.] Ed. Basf. V. (274.)
 τρον ἐν ταῖς μέλεσιν εἰκὺς γίνεσθαι ξηρότητα· καὶ διπλὸν
 ἔξει λόγον ὁ σφοδρὸς πυρετὸς ὡς πρὸς τὸν θάνατον, ὅτι
 τε σημεῖον ἔσται τοῦ διὰ ξηρότητα τὴν τε διαστροφὴν γε-
 γονέναι καὶ τὸ καταπίπειν μόγις, ὅτι τε συντελεῖται τε καὶ
 αὐτὸς ὡς ἐν ταῖς τῶν ἐπὶ θάνατον ἀγόντων αἰτίαις.

λοῦ.

[158] Ἰδρωῖτις πυρεταίνοντι ἢν ἄρξωνται, ἀγαθοὶ τρι-
 ταῖοι καὶ πεμπταῖοι καὶ ἐβδομαῖοι καὶ ἑνταταῖοι καὶ ἐν-
 δεκαταῖοι καὶ τεσσαρεσκαίδεκαταῖοι καὶ ἐπτακαίδεκαταῖοι
 καὶ μὴ καὶ εἰκοστῇ καὶ ἐβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ καὶ τριηκο-
 στῇ πρώτῃ καὶ τριηκοστῇ τεταρτῇ· οὗτοι γὰρ οἱ ιδρω-
 τες νόσους κρίνουσιν, οἱ δὲ μὴ οὕτως γινόμενοι πόνον
 σημαίνουσι καὶ μῆκος νόσον, ὑποτροπισμὸν.

Οὐχ ιδρωῖτες μόνον, ἀλλὰ καὶ διαχωρήσεις γαστρὸς
 ἀξιόλογοι καὶ οὖρα πολλὰ καὶ ἀποσιήματα παρ' οὓς ἢ κατ'
 ἄλλο τε τῶν ἄρθρων ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς εἰρημέναις ἐπι-

conciliari. Atque ita vehemens illa febris duplicem ad
 mortem rationem habitura est, tum quia ut signum cer-
 viciis perversionem illam et in deglutiendo difficultatem
 propter siccitatem accidisse indicabit, tum etiam quia et
 ipsa aliquid conferet, tanquam una quaedam ex causis ad
 mortem perducentibus.

XXXVI.

Sudores febricitantibus boni, si coeperint tertio die,
 quinto, septimo, nono, undecimo, decimo quarto, de-
 cimo septimo, vicesimo primo, tricesimo primo et tri-
 cesimo quarto: ii namque sudores morbos judicant. Qui
 vero non ita prodeunt, laborem, morbi longitudinem et
 reversiones significant.

Non sudores dumtaxat, sed et alvi non contemnen-
 dae dejectiones et urinae copiosae et juxta aurem aut in
 aliquem alium articulum abscessus dictis diebus commode

Ed. Chart. IX. [158.]

Ed. Bas. V. (274. 275.)

φαίνεται χρησιῶς. ὁ γὰρ τοι καθόλου λόγος ἐστὶ τοιόσδε. τὰ δὲ κρίσιμα σημεῖα τε καὶ συμπτώματα ταῖς κρίσεσιν ἡμέραις ἀρχίσθω. καὶ ἦρκεν οὗτος ὁ λόγος ὁ εἰρημένος· ἀλλ' ὁ Ἱπποκράτης νῦν οὐ περὶ πάντων αὐτὸν ἐποίησατο τῶν κρίσεων, ἀλλ' ἰδρωτῶν μόνων. ἀνέμνησέ τε τῶν κρίσεων ἡμᾶς ἡμερῶν, ὅσαι τῆς τεσσαρακοστῆς ἐντός εἰσι. τὰ γὰρ τούτων χρονιώτερα νοσήματα δι' ἰδρωτῶν οὐ πάνυ τι κρίνεσθαι πέφυκεν, ὥσπερ οὐδὲ δι' ἐκκρίσεως ὅλως, ἀλλ' ἦτοι κατὰ τὴν σύμπεψιν ἢ δι' ἀποστημάτων. ὅτι δ' οὐ πάσης τῆς ἡμέρας ἀριθμὸς ἐπιτήδειος εἰς κρίσιν ἐναργῶς ἢ πείρα μαρτυρεῖ καὶ θαυμάσειεν ἂν τις τῶν φασκόντων μηδεμίαν ἐν αὐταῖς εἶναι διαφορὰν. ἄμεινον μὲν γὰρ ἐκ τῶν ἐναργῶς φαινομένων διδάσκεισθαι τὴν διαφορὰν, τὴν δ' αἰτίαν τοῦ γυγνομένου κατὰ πολλὴν ἐπισκέπτεσθαι σχολὴν, ὅπερ ἡμεῖς ἐποίησαμεν ἐν τῇ τῶν κρίσεων ἡμερῶν πραγματείᾳ. τὸ μὲν εἰς τὴν χρῆσιν τῆς τέχνης διάφορον ἐν τοῖς πρώτοις ὑπομνήμασι δύο διελθόντες, τὰς (275) δ' αἰτίας αὐτῶν ἐν τῇ τρίτῃ πειραθέντες ζητῆσαι διαπεφώνηεντες

apparent. Universalis enim oratio talis est: et decretoria signa ac symptomata diebus judicatoriis incipiant. Atque haec oratio pronunciata suppeditabat. Verum Hippocrates non de omnibus judicatoriis ipsam fecit, sed de solis sudoribus nobisque dies judicatorios qui sunt intra quadragesimum in memoriam redegit. Morbi namque istis diuturniores non admodum per sudores judicari consueverunt, ut per excretiones, sed vel per concoctionem vel per abscessus. Quod autem non omnis dierum numerus sit ad crisin idoneus experientia manifesto testatur et cuique erunt admirationi qui nullas in his esse differentias statuunt. Satius enim est ex manifeste apparentibus eorum dierum differentiam edificare, causas vero effecti per multum otium indagare, quod nos in tractatu de diebus judicatoriis egimus. Nam differentias in duobus prioribus commentariis ad artem necessarias explicavimus, eorum vero causas in tertio pro viribus exquisivimus. At nunc

Ed. Chart. IX. [158. 159.]

Ed. Bas. V. (275.)

δ' ἱκανῶς αἱ νῦν εἰρημέναι κατὰ τὸν ἀφορισμὸν ἡμέραι, γράφοντων αὐτὰς ἄλλων ἄλλως ὡς ἂν ἐθέλωσιν. ἀλλ' ἡμεῖς γε κατὰ τὰ πρὸς αὐτοῦ τοῦ Ἱπποκράτους εἰρημένα διὰ τε τοῦ προγνωστικοῦ καὶ τῶν ἐπιδημιῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τοῦ τῶν ἀφορισμῶν τὴν ἐξαρίθμησην αὐτῶν ἐποιήσαμεθα. τὰς δὲ ῥήσεις ἐν αἷς ἔγραψε περὶ τούτων τῶν ἡμερῶν ὁ Ἱπποκράτης ἐν τε τῇ τῶν κρίσιμων ἡμερῶν πραγματείᾳ καὶ τῇ τῶν κρίσεων ἀπάσας ἔχεις ἡθροισμένας. νυνὶ δ' ἀπὸ τῆς τρίτης ἤρξατο προλαμβάνουσας τὴν τετάρτην κατὰ βραχὺ τὰ χρονιώτερα τῶν νοσημάτων καὶ μετὰ ταύτην ἔγραψε τὴν πέμπτην, ὑπερβύσσουσαν ἡμέραν μίαν τῆς τετάρτης. οὕτω γὰρ σχεδὸν ἐν ἅπασι τοῖς ἀντιγράφοις εὐρίσκεται, οὐκ εἰ γιγραμμένης τῆς τετάρτης ἡμέρας κατὰ τὸν ἀφορισμὸν. καίτοι δοκεῖ πρώτη κρίσιμος ὑπάρχειν αὕτη, ἀλλ' ὁμοῦς αὐτὴν ὑπερέβη νῦν ἢ αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης [159] ἢ ὁ πρῶτος τὸ βιβλίον γράψας. εἴπερ δ' ὅλως ὁ Ἱπποκράτης αὐτὴν ὑπερέβη, δοκεῖ μοι διὰ τήνδε τὴν αἰτίαν αὐτὸ ποιῆσθαι, τὰ πλεῖστα κατοξέων νοσημάτων, ὅσα σὺν ἰδρωτί

hoc in aphorismo commemorati dies in magnam controversiam adducti sunt, ipsos aliis aliter pro arbitrio scribentibus. Non vero ex sententiis ab ipso Hippocrate pronuntiatis tum in prognostico tum in epidemiis et hoc ipso aphorismorum libro, eorum enumerationem fecimus, sententias vero quibus de rebus scripsit Hippocrates in opere de diebus judicatoriis, tum de crisiibus omnes a nobis collectas habes. Nunc autem a tertio incepit quartum anticipante per brevioris temporis morbos; post hunc quintum scripsit uno die quarto posteriorem. Sic enim in omnibus fere exemplaribus scriptum invenitur, nondum in aphorismo quarto die adscripto, etiam si ipse oriticus esse videatur. Verumtamen ipsum nunc praetermisit vel ipse Hippocrates vel qui primus librum scripsit. Si vero omnino Hippocrates eum praeterierit, hanc ob causam id mihi fecisse videtur, quod plurimi peracuti morbi, qui

Ed. Chart. IX. [159.]

Ed. Basf. V. (275.)

κρίνεται, τῇ τρίτῃ καὶ τῇ πέμπτῃ μᾶλλον ἢ τετάρτῃ τὴν κρίσιν λαμβάνει. σπανιώτεροι γὰρ οἱ διὰ τῆς τετάρτης κρινόμενοι, καὶ μοι τοῦτο ἐξέυρηται πᾶν σφόδρα διὰ πείρας αὐτὸ τοῦτο ζητήσαντι, διότι παραλείπει κατὰ τὸν προκείμενον ἀφορισμόν. ἔοικε δὲ συμβαίνειν οὕτως, ἐπειδὴ τὰ κατόξεια νοσήματα τὸν τε πρῶτον εὐθὺς παροξυσμῶν ἔχει σφοδρότερον καὶ τὸν ἀνάλογον αὐτῷ διὰ τρίτης, ἐμάθομεν δ' ὡς ἐν τοῖς σφοδρότεροις παροξυσμοῖς αἱ κρίσεις γίνονται. καὶ μέντοι καὶ ὅτι τὰ μὲν ἐν περισσαῖς ἡμέραις παροξυνόμενα θάπτον κρίνεται. τὰ δ' ἐν ἀρτίαις χρονίζει. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐν ἀρχῇ τε παροξύνεται νόσημα, κατὰ τὰς περιττὰς μᾶλλον. εἰάν δὲ μέλλῃ χρονίζειν, εἰς τὰς ἀρτίους μεταπίπτουσιν οἱ σφοδρότεροι παροξυσμοί. ταυτὶ μὲν ἔχω περὶ τῆς τετάρτης λέγειν. ἐπὶ δὲ τῇ τελευτῇ τοῦ ἀφορισμοῦ τινὲς μὲν τὴν τριακοστὴν πρῶτην ἡμέραν, τινὲς δὲ τὴν τριακοστὴν τετάρτην γράφουσιν. ἴσμεν δ' αὐτὰς ἐν

cum sudore judicantur tertio et quinto die magis quam quarto iudicium subeant. Rariores enim sunt qui die quarto judicentur. Atque hoc a me fuit inventum per experientiam, quum hoc ipsum valde admodum quaesivissem, quamobrem dies quartus fuisset ab Hippocrate in praesenti aphorismo praetermissus. Hoc autem ideo accidere videtur, quia morbi peracuti tum primam statim accessionem vehementissimam fortiuntur, tum eam quae die tertio fit, illi proportionem respondentem. Per vehementiores autem accessiones crises fieri et morbos qui diebus imparibus exacerbantur, celerius judicari; qui vero paribus diuturniores reddi, id quoque nos experientia didicimus. Atque ideo si quis in principio morbus exacerbetur, indices impares magis, si diuturnior evasurus sit in dies pares vehementiores accessiones incidunt. Haec sane sunt quae de die quarto dicerem. Ad finem autem aphorismi nonnulli trigesiumum primum diem, quidam trigesiumum quartum scribunt, quos criticorum dierum numero

Ed. Chart. IX. [139.]

Ed. Bas. V. (275.)

τῇ καταλόγῳ περιχομένης τῶν κρίσιμων ἡμερῶν καὶ ἴσως ἰσχυροτέραν γε τὴν τριακοστὴν τετάρτην. οὐ μὲν τῆς τριακοστῆς ἐμνημόνευσεν ἴσως, ἐπεὶ αὐτὴν τινὰ ἀρχὴν τῶν χρονίων ἐκόμεζεν, ἃ δὲ ἰδρωτῶν οὐ πάντε τι κρίνεται. καὶ γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν τριακοστὴν πρώτην καὶ τριακοστὴν τετάρτην καὶ πρὸ αὐτῶν τὴν εἰκοστὴν ἐβδόμην σπανίως ἔστιν ἰδρῶσι κρινούσας εὐρεῖν.

λζ.

Οἱ ψυχροὶ ἰδρωτῆς σὺν ὀξείᾳ πυρετῇ γινόμενοι θάνατον σημαίνουνσι, ζὺν δὲ προητέρῳ μῆκος νούσου.

"Οτι μὲν οὖν οὕτω γίνεται πολλάκις ἡ πείρα διδάσκει. τίς δ' ἡ αἰτία τοῦ γινομένου σκεπτέον. ἀπορώτατον γὰρ εἶναι δοκεῖ πυρετοῦ θερμοτάτου κατέχοντος τὸν ἄνθρωπον ἰδρῶτα ψυχρὸν γίγνεσθαι. ὅτι μὲν οὖν ἐν ἄλλοις χρὴ μέρει τοῦ σώματος εἶναι τὴν σφοδρὰν θερμασίαν, ἐξ ἄλλων

contineri certo scimus. Ac fortassis trigelimus quartus majorem vim fortitur, non tamen quadragesimi meminit; quod forte hunc diuturniorum morborum principium quoddam existimabat, qui non admodum per sudores judicantur. Etenim et ipsum trigelimum primum et trigelimum quartum et ante ipsos vigelimum septimum raro per sudores judicare comperimus.

XXXVII.

Frigidi sudores cum acuta quidem febre oborti mortem, cum mitiore vero morbi longitudinem significant.

Quod quidem ita oboriatum saepe docet experientia. Quae vero sit hujus rei oborientis causa explorandum. Explicatu namque difficillimum esse videtur febre calidissima hominem detinente sudorem frigidum oboriri. Quod itaque in aliis corporis partibus vehementem in-

Ed. Chart. IX. [159. 160.]

Ed. Bas. V. (275.)

δὲ κενούσθαι τοὺς ψυχροὺς ἰδρώτας· εὐδελον· ἰθερμάνθησαν γὰρ ἂν ἑπὲρ ἐκ τῶν θερμοτάτων ἐφέροντο. κενοῦνται δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ διήματος οἱ ἰδρώτες, ὅπερ ἐγχαρεῖ ψυχρὸν εἶναι, διακαιομένων τῶν ὑπ' αὐτό. σήπομένων γάρ τινων χυμῶν ἐδείχθησαν ὅξεις γινόμενοι πυρετοί. σήπονται δ' οὗτοι πολ- [160] λάκις μὲν ἐν ὅλῳ τῷ σώματι, πολλάκις δ' ἐν τοῖς ἀγγείοις μόνοις. ὅταν οὖν ποιεῖ συμβῇ δύο ταῦτα, τοὺς μὲν ἐν τοῖς ἀγγείοις χυμοὺς σήπασθαι, τὴν δὲ τὰ στερεὰ μόρια διοικοῦσαν φύσιν, ἥτις ἐστὶ καθ' Ἰπποκράτην τὸ ἔμφυτον θερμὸν, ἥτοι γε ἐσβέσθαι παντάπασιν ἢ πλησίον ἤκειν σβέσεως, τὰ μὲν ἐκ τούτων κενούμενα ψυχρὰ φαίνεται. τὴν δ' ἐπὶ τῇ σήψει θερμασίαν οὐδὲν πωλεῖ σφοδροτάτην εἶναι. καὶ διὰ τοῦτο ὀλέθριον τὸ σημεῖον, ἰνδεικνύμενον ἐν τῷ τοῦ ζώου σώματι πλεονεκτητῶν ὑγρῶν πλῆθος, ψυχρῶν τσοῦτον ὥς μήθ' ὑπὸ τῆς ἐμφύτου μήθ' ὑπὸ τῆς πυρετικῆς ἐκθερμαίνεσθαι. χλιαρῶν μὲντοι πυρετῶν ὑπαρχόντων ἐγχαρεῖ σωθῆναι τὸν ἀνθρώ-

esse calorem, ex aliis vero sudores frigidos vacuari oporteat, manifestum est. Calefacti siquidem fuissent, si ex partibus calidissimis manassent. Vacuantur autem ex eadem cute sudores, quae frigida esse potest, flagrantibus ipsi suppositis partibus. Nam quibusdam humoribus putrescentibus febres acutas fieri ostendimus. Hi vero saepe in toto corpore, saepe etiam in vasis solis putrescunt. Quum ergo haec duo interdum contigerint, humores qui vasis insunt putrescere et regentem solida corpora naturam, quae secundum Hippocratem natus calor est, vel prorsus exstingui vel propius ad extinctionem accedere, quae sum ex his vacuantur, frigida percipiuntur. Ortum vero ex putredine calorem vehementissimum esse nihil prohibet; proindeque frigidus ille sudor exitiale signum est, quod in animalis corpore humorum plenitudinem exuberare prodit eo usque frigidorum, ut neque ab inito, neque a febrili calore incalescant. Verum si tepidae ac remissiores existant febres, conceditur hominem

Ed. Chart. IX. [160.]

Ed. Bas. V. (275.)

πὸν ἐν χρόνῳ πλείονι τοῦ ψυχροῦ πλήθους πεφθέντος καὶ κρατηθέντος ὑπὸ τῆς φύσεως. ὁ μὲν γὰρ ὄξυς πυρετός αἰτιὸν ἐστὶ καὶ σημεῖον δὲ ὀλεθριώτατον αἰτιον μὲν, ἐπειδὴ πέφυκε διαλύειν τὰ σώματα, σημεῖον δέ, ὡς τὸ πλήθος τῶν ὑγρῶν ἐνδείκνυται ὅτι ψυχρότατον ὑπάρχει, ὅπου γε μὴδ' ὑπὸ τῆς τοῦ πυρετοῦ μεταβάλλεται θερμότητος. ὁ δ' οὐκ ὄξυς, ἀλλὰ μέτριος πυρετός ἐπιτρέπει χρόνῳ πλείονι πρὸ τῆς φύσεως πεφθῆναι τὸ πλήθος, ὥς ἂν μὴ φθάνων διαλύειν τὸ ζῶον. σημεῖον δ' οὐκ ἐστὶν οὕτως ὀλεθριον ὥς ὁ σφοδρός. ἐγγυρεῖ γὰρ ἐν χλιαρῷ πυρετῷ, καὶν μετρίως ψυχρὸν ἢ τὸ πλήθος, ἀνεκθέρμαντον μένειν.

λη.

Καὶ ὅκον ἐν τοῦ σώματος, ἰδρῶς ἐκεῖ γράζει τὴν νόσον.

Εἴπερ γὰρ εἰς ὅλον ἡ νόσος ἐξέτατο τοῦ ζώου τὸ σῶμα καὶ τὴν κίνωσιν ἂν ἐξ ἅπαντος ὁμοίως ὁμοτίμον ἐποιεῖτο.

salvum evadere, concocta longiore tempore humorum copia atque evicta a natura. Nam acuta febris et causa et signum est perniciosissimum: causa quidem, quandoquidem suapte natura corpora potest resolvere, signum vero, quia humorum multitudinem ostendit, quae frigidissima est, quum ne a febrili quidem calore mutetur. Quae vero acuta non est, sed moderata febris, longiore tempore a natura plenitudinem concoqui permittit; quippe quae animal dissolvere non praeoccupat. Signum autem adeo perniciosum non est ac vehemens febris. Contingit enim in lenta febre, etiam si moderate frigida plenitudo sit, eam calefactam permanere.

XXXVIII.

Et qua corporis parte sudor ineft, ibi morbum esse denunciat.

Si morbus ad totum animalis corpus extenderetur, ex toto etiam aequabiliter fieret vacuatio. Sudores enim

Ed. Chart. IX. [160. 161.]

Ed. Bas. V. (275.)

γίνονται μὲν γὰρ οἱ ἰδρωῖτες ἥτοι τῆς φύσεως ἐκκρινούσης
τὰ περιττὰ, ἥνικα καὶ κρίνουνσι χρηστῶς, ἢ καὶ τῷ μὴ στέ-
γασθαι κατὰ τὸ σῶμα, τῷ λόγῳ τοῦ νόσηματος. ὁποτέρως
δ' αὖ γίνονται, τὴν τῶν πεπονθότων μερῶν ἐκκρίνουσιν
ὕγρότητα.

λθ'.

[161] Καὶ ὅκου ἐν τοῦ σώματος ψυχρὸν ἢ θερμὸν, ἐν-
ταῦθα ἢ τοῦσος.

Ἐν ὧπερ αὖ ἡ μορῇ τοῦ σώματος ἐπίσημος ἦτοι
θερμότης ἢ ψύξις, ἐν τούτῳ καὶ τὴν νόσον ἀναγκαῖον
ὑπάρχειν. ἐξίστηκε γὰρ τοῦτο δηλονότι τῆς κατὰ φύσιν
εὐκρασίας, ἣτις ἐστὶν ἡ ὑγίεια.

μ'.

Καὶ ὅκου ἐν ὅλῳ τῷ σώματι μεταβολαὶ καὶ ἦν τὸ σῶμα

laboriantur vel natura supervacanea vacuante, quo tempore
ipsi commodè et utilitèr decernunt, vel etiam quod in
corpore contineri non possint, morbi ratione fiunt. Utro-
libet autem fiant modo, partibus affectis contentam
humiditatem vacuant.

XXXIX.

Ex qua parte corporis inest calor aut frigus, ibi morbus
insidet.

Quacunque corporis parte insignis aut calor aut fri-
gus fuerit, in ea morbum esse necesse est, hæc pars
liquidem a naturali temperie, quæ sanitas est, recessit.

XL.

Atque ubi toto in corpore mutationes contingunt, ac si

Ed. Chart. IX. [161. 162.]

Ed. Bas. V. (275. 276.)

καταψίχεται ἢ αὐθις θερμαίνεται ἢ χρώμα ἑτέρον ἐξ
ἑτέρου γίνηται, μῆκος τοῦτου σημαίνει.

Αἱ ποικίλαι διαθέσεις αἰεὶ χρονιώτεραι γίνονται τῶν
μονοειδῶν, ἀδυνατούσης δηλονότι τῆς φύσεως ἐν ὀλίγῳ χρό-
νῳ κατεργάζεσθαι τὰς πολλὰς διαθέσεις.

μα.

Ἰδρῶς πολὺς ἐξ ὕπνου γινόμενος ἄνευ φανερῆς αἰτίας τὸ
σῶμα σημαίνει, τροφῇ ὅτι πλείονι χρεΐται. ἢ δὲ τρο-
φὴν μὴ λαμβάνοντι τοῦτο γίνηται, σημαίνει ὅτι κενώ-
σεως δίδεται.

Ἔνιοι γράφουσιν οὕτω τὸν ἀφορισμὸν, ἰδρῶς πολὺς ἐξ
ὕπνου γινόμενος ἄνευ φανερᾶς αἰτίας, ἐνιοι [162] δὲ ἄνευ
τινὸς αἰτίας ἑτέρας. ἀλλὰ γε τὰ τοιαῦτα καὶ μὴ προσγρα-
φῇ νοῆται, μυριάκις ἐν μυριάσι ρήσεσιν ὑπ' αὐτοῦ πα-
(276) ραλλελεμμένα, διὰ τὸ προσυπακούειν ἡμᾶς αὐτὰ, καὶ

*corpus refrigeretur rursusque calefiat vel color alius ex
alio oriatur, morbi longitudinem significat.*

Affectus varii semper diuturniores fiunt quam qui
sunt unius modi et formae: quum natura parvo tempore
multos affectus subigere et concoquere nequeat.

XLI.

Qui sudor copiosus ex somno citra manifestam causam
oboritur, copiosiore cibo corpus uti significat. Quod si
cibum non assumentis hoc accadat, vacatione opus esse
significat.

Nonnulli aphorismum ita scribunt: qui sudor copio-
sus per somnum citra causam manifestam oboritur. Qui-
dam vero absque alia quadam causa. Verum haec etiam si
non adscribantur, millies in mille textibus ab ipso prae-
termissa intelliguntur, quia licet non dicantur, a nobis

Ed. Chart. IX. [162.]

Ed. Bas. V. (276.)

μη φηθῇ, μεμαθηκότας γὰρ ἅπαξ παρ' αὐτοῦ ὅτι διὰ τὴν
 ἐξωθεν αἰτίαν οὐκ ἐκ τῆς τοῦ σώματος διαθέσεως γιγνώ-
 μενα συμπτώματα πρόγνωσιν οὐδεμίαν ποιῆται ἀσφαλῆ.
 τούτου μὲν οὖν αἰεὶ χρὴ μνησθαι, τὸ δὲ κατὰ τὸν προ-
 κείμενον ἀφορισμὸν διδασκόμενον ἐν τῇ τοῦ πολὺς προσθή-
 κῃ μάλιστα ἐστίν. εἰ γὰρ μὴ πολὺς ἰδρὼς ἦ, δύναται ἂν
 καὶ διὰ τὴν τῆς δυνάμεως ἐρῶσιν καὶ διὰ τὴν τοῦ σώ-
 ματος ἀραιότητα γίνεσθαι. τὸ γὰρ πλῆθος ὑπ' αὐτοῦ
 δυοῖν θάτερον, ἥτοι διὰ τὴν τῶν ἄρτι λαμβανομένων σιτίων
 ἀμετρίαν ἢ διὰ τῆς τῶν ἐμπροσθεν ὑπάρχει. εἰ μὲν διὰ
 τὴν τῶν ἄρτι λαμβανομένων σιτίων ἀμετρίαν, κοιλυτέον
 πολλὰ λαμβάνειν, εἰ δὲ διὰ τὴν τῶν ἐμπροσθεν, κενωτέον.

 μβ.

Ἰδρὼς πολὺς ψυχρὸς ἢ θερμὸς αἰεὶ ῥέων, ὁ ψυχρὸς μείζων,
 ὁ δὲ θερμὸς ἐλάσσων νοῦσον σημαίνει.

---

tamen subaudiantur, ut qui semel ab ipso didicerimus propter externam causam, non corporis affectum sequuta symptomata, nullam certam asserre praelagitionem, quod documentum semper meminisse oportet. Quod autem in praesenti aphorismo docetur, id in adjunctione vocis, *copiosus*, maxime consistit. Si namque sudor copiosus non esset, posset et propter virium imbecillitatem et corporis raritatem accidere. Sudoris vero copia altera duarum causarum existit propter ciborum vel recenter vel antea sumptorum in commodationem. Quod si propter recen-ter assumptorum eduliorum abundantiam fiat, plura sumere prohibendum, quod si propter praesumptorum multitudinem, vacuandum est.

 XLII.

Sudor copiosus, frigidus aut calidus, semper fluens: frigidus quidem, majorem, calidus vero minorem morbum significat.

Ed. Chart. IX. [162. 163.]

Ed. Basf. V. (276.)

Περὶ μὲν οὖν τῶν ἐν ταῖς κρισίμοις ἡμέραις γιγνομένων ἰδρώτων ἔμπροσθεν εἰρηται· περὶ δὲ τῶν ἐν ὄλῳ χρόνῳ τοῦ νοσήματος ἐπιφαινομένων ἀκρίτως ἐν τῷδε δηλοῖ, χαλεπωτέρους μὲν εἶναι λέγων τοὺς ψυχροτέρους, ἦτιον δὲ τοιῶτων μοχθηροὺς τοὺς θερμούς. ἀμφοτέροι μὲν γὰρ ἐνδείκνυται πληθος, ἀλλ' οἱ μὲν ἔτεροι ψυχρόν, οἳ γε καὶ χείρους εἰσιν, οἱ δὲ ἔτεροι θερμόν, ἦτιον ἐκείνων ὄντες ὀλέθριοι πυρετοί.

μγ'.

Οἱ πυρετοὶ ὁκόσοι μὴ διαλείποντες διὰ τρίτης ἰσχυρότεροι γίνονται μᾶλλον ἐπικίνδυνοι, ὅτι δ' ἂν τρόπῳ διαλείπωσι, σημαίνει ὅτι ἀκίνδυνοι.

[163] "Ὅτι τὸ διαλείπειν ὁ Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν εἰς ἀπυρεξίαν παυομένων παροξυσμῶν λέγει δῆλον ἐποίησεν ἐν τῷδε τῷ ἀφορισμῷ, τοῦς ὅπως οὖν διαλείποντας τῶν διὰ τρίτης παροξυνομένων ἀκινδύνους ἀποφαινόμενος. μόνος

De sudoribus qui diebus criticis oriuntur prius dictum est, de iis vero qui toto morbi tempore citra crisin ullam apparent hoc in aphorismo declarat; qui deteriores quidem sudores esse frigidos, his vero minus pravae calidos. Utrique siquidem plenitudinem adesse demonstrant, sed alteri frigidam, qui et deteriores sunt, alteri calidam, qui illis minus periculosi sunt.

XLIII.

Quae febres non intermittentes tertio quoque die vehementiores fiunt, periculosiores. Quocunque autem modo intermiserint, citra periculum esse significant.

Quod Hippocrates verbum *intermittere* de accessionibus in apyrexiam, i. e. febris vacuitatem, desinentibus efferat, hoc in aphorismo manifestum fecit, qui accessiones quoquo modo intermittentes tertio quoque die repetentes periculo vacare pronunciat. Ex ipsis enim eae solae pe-

Ed. Chart. IX. [163.]

Ed. Bas. V. (276.)

γὰρ οἱ εἰς ἀπυρεξίαν λήγοντες ἐξ αὐτῶν εἰσὶν ἀκίνδυνοι, καὶ σφοδρότατον ποιῶνται τὸν παροξυσμὸν καὶ ἱκανῶς μακρόν. ἴαν μὲν γὰρ οὗτος ἢ βραχύς, ὡς ἐν τοῖς ἀκριβέσις τριταίοις ἐστὶν ἐλάττωσι ἢ τῶν δώδεκα ὥρων χρόνῳ περιγραφόμενος, οὐ μόνον ἀκίνδυνος ὁ τοιοῦτός ἐστι πυρετός, ἀλλὰ καὶ ταχυκρίσιμος· ἴαν δὲ μακρότερος ὡς ὥρων, εἰ τυχοί, ἢ, ὑπάρχει ἀκίνδυνος μὲν ἔτι καὶ οὗτος, εἰς τοσοῦτον δὲ χρονιώτερος, εἰς ὅσον ὁ παροξυσμὸς αὐτοῦ μείζων ἐστὶν ἢ κατὰ τὸν ἀκριβῆ τριταῖον. εἰκότως δὲ τοὺς εἰς ἀπυρεξίαν τελευτῶντας ἀκινδύνους εἶναι φησιν, ὡς ἂν μῆτε διὰ φλεγμονὴν τινα γιγνομένους μῆτε ἐπὶ κακοήθει σήψει χυμῶν. οὐδέτεροι γὰρ τούτων εἰς ἀπυρεξίαν ἀφικνουῦνται. ὅτι δ' ἂν οὖν τρόπῳ διαλείπη σημαίνει ὅτι ἀκίνδυνοι, τουτέστιν, ἴαν τε σφοδροῦ τοῦ παροξυσμοῦ γεγονότος ἴαν τε μακροῦ.

riculo vacant, etiam si vehementissimam et valde longam accessionem fortiantur. Si namque accessio brevis fuerit, ut in tertianis fit exquisitis, minore utique quam duodecim horarum tempore circumscripta, non solum periculo vacat ejusmodi febris, sed cito etiam judicatur. Si vero longior fuerit, ut horarum, exempli gratia, octodecim, haec quoque citra periculum exiit, sed tanto est diuturnior, quanto major extiterit ejus accessio, quam pro sincera tertiana. Porro ratione si quae in apyrexiam desinunt, eas citra periculum esse pronunciat, ut quae neque propter inflammationem aliquam fiant, neque ob malignam humorum putredinem. Neutra namque harum ad apyrexiam pervenit. Quocunque igitur modo intermiserint, periculum abesse significatur, hoc est siue vehemens siue longa fuerit accessio.

μδ.

Ὅκοσοις πυρετοὶ μακροί, τουτέοισιν ἢ φύματα ἐς τὰ ἄρθρα ἢ πόνοι γίνονται.

Οὐ διὰ παντὸς οὐδὲ τοῦτο καθάπερ οὐδ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ὁμοίων, ἀλλ' ὡς τὸ πολὺ δηλονότι φαίνεται συμβαῖνον, ἢ δ' αἰτία φανερά. διὰ γάρ τοι τὸ πλῆθος ἢ τὸ πάχος ἢ τὴν ψυχρότητα τῶν τοῖς πυρετοῦς ἐργαζομένων χυμῶν ἐπὶ πλείστον ἐκτείνεται τὰ νοσήματα, χρόνου μακροῦ δεόμενων αὐτῶν εἰς τὴν πέψιν. εἰκὸς οὖν ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς καὶ γίμνασια γίνεσθαι καὶ κατασκήπτειν εἰς ἄρθρα τὸ περιττόν. εἴτε δ' ἀντὶ τῶν ἀλγημάτων ἀκούσομεν εἰρησθαι τοῖς πόνοις εἴτ' ἀντὶ τῆς βλάβης ἐκάτερον ἔχει τινὰ λόγον. ἄμφω γὰρ ἔπεται τοῖς ἀποσκήμμασιν.

μέ.

[164] Ὅκοσοις φύματα ἐς τὰ ἄρθρα ἢ πόνοι ἐκ πυρετῶν μακρῶν γίνονται, οὗτοι σιτίοις πλείοσι χρεόνται.

XLIV.

Quibus febres longae sunt, his ad articulos tubercula vel dolores oboriuntur.

Haec sententia neque perpetua est, ut neque alium aliud quidquam, sed ut plerumque contingere videtur. Ejus autem causa manifesta est: nam propter humorum febres efficientium vel copiam vel crassitiem vel frigiditatem quam plurimum morbi producuntur, ipsis nimirum ad coctionem tempus postulantis. Par igitur est et ab iis tubercula fieri et in articulos supervacanea decumbere. Sive autem per labores dolorem sive laesionem dici intellexerimus, uterque rationem aliquam habet intellectus. Nam utrumque apostemata, hoc est humorum decubitus et abscessus, comitatur.

XLV.

Quibus ad articulos tubercula aut dolores a longis febribus oriuntur, hi cibis copiosioribus utuntur.

Ed. Chart. IX. [164.]

Ed. Bas. V. (276.)

Περὶ τῶν ἀναλαμβανομένων ἐκ νόσου διδάσκει. τοῦ-
τοις γὰρ ἐμπιπλάμενοις εἰκὸς ἐστὶ γίγνεσθαι πληθωρικά
περιττώματα καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀρρώστιαν τῆς δυνάμεως.

μστ'.

Ἦν ῥίγος ἐμπίπτῃ πυρετῷ μὴ διαλείποντι ἤδη ἀσθενεῖ
έόντι, θανάσιμον.

Οὐ ταῦτόν ἐστιν ἦν ἐπιπίσῃ φάναι καὶ ἦν ἐμπίπτῃ.
τὸ μὲν γὰρ ἐπιπίσῃ μίαν καταβολὴν τοῦ ῥίγους δηλοῖ, τὸ
δ' ἐμπίπτῃ πλείονας. ἅπαξ μὲν οὖν ἐπιπεπτικώσις τοῦ
ῥίγους οὕτω δῆλον εἶτ' ὀλέθριος εἴτε χρηστὴ κρίσις ἀκο-
λουθήσει. δύναται μὲν γὰρ καὶ διὰ τὴν ἀρρώστιαν τῆς
δυνάμεως ὀλέθριον γενέσθαι τὸ σύμπτωμα, δύναται δὲ καὶ
σφαλερὰ κρίσις, ἀλλ' ὅμως εἰς ἀγαθὸν τελευτήσαι. τὸ δὲ
πλεονάκις γενέσθαι τὸ ῥίγος μὴ διαλείποντος τοῦ πυρετοῦ
καὶ ἄλλως μὲν οὐκ ἀγαθόν, ἐπ' ἀσθενεῖ δὲ τῇ δυνάμει γι-
γνόμενον ὀλέθριον. εἰ μὲν γὰρ καὶ κένωσις τις ἔποιετο τοῦ

De iis qui ex morbo convalescunt docet. His enim
repletis plethorica excrementa maximeque ob virium im-
becillitatem procreari par est.

XLVI.

Si rigor febre non intermittente aegro jam debili inci-
dat, letale.

Non idem est dicere, si supervenerit et si invadat.
Illud enim *supervenerit* unicum rigoris impetum, hoc
vero, *invadat* plures insultus significat. Itaque si semel
rigor invaserit, nondum liquet an perniciofa an salutaris
crisis sequutura sit. Potest enim et propter virium imbe-
cillitatem exitiosum esse symptoma. Potest etiam dubia
et fallax esse judicatio, quae tamen in bonum finem de-
sinat. Saepius vero si irruerit rigor, febre non intermit-
tente, tum id alias minime bonum est, tum in virium
imbecillitate perniciosum. Nam si qua etiam vacuatio

Ed. Chart. IX. [164. 165.]

Ed. Basf. V. (276.)

ρίγει διάλειμμα μηδὲν ἐργαζομένη, κατ' ἄμφω διαλυθῆναι τὸν ἄνθρωπον εἰκὸς, οὔτε τῆς δυνάμεως φερούσης τὸν κλό-
νον τοῦ ῥίγους ὑπὸ τε τῆς κενώσεως καταλουμένης. εἰ δὲ
τὸ ῥίγος γίγνοιτο μόνον, οὐδεμιᾶς γιγνομένης κενώσεως ἐκα-
τέρως οὐκ ἀγαθὸν τὸ σύμπωμα. καὶ γὰρ ὡς αἷτιον κα-
κὸν ἄψεται τῆς δυνάμεως καὶ σημείον ἔσται [165] μο-
χθηρὸν ἐνδεικνύμενον ἀρρώστειαν ἐσχάτην αὐτῆς, εὐωθυίας
μὲν ἐπὶ τοῖς ῥίγισιν ἐκκρίνειν τοὺς λυποῦντας χυμοὺς, ἀδυ-
νατούσης δ' αὐτὸ νῦν ποιεῖν.

μζ.

Αἱ ἀποχρίμψεις αἱ ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τοῖσι μὴ διαλείπου-
σι, αἱ πελιδναὶ καὶ αἱματώδεις καὶ δυσώδεις καὶ χολώ-
δεις πᾶσαι κακαί. ἀποχωροῦσαι δὲ καλῶς ἀγαθαὶ καὶ
κατὰ τὰς διαχωρήσιας καὶ κατὰ τὰ οὖρα. ἦν δὲ μὴ τε
τῶν συμπερόντων ἐκκρίνηται διὰ τῶν τόπων τούτων, κακόν.

rigorem sequatur quae nullam moliatur febris intermissio-
nem, utriusque ratione hominem dissolvi verisimile est,
tum quia vires imbecillae rigoris concussum fere ne-
queant, tum quia vacuatione resolvuntur. Si vero rigor
solus accidat, nulla vacuatione subsequente, utroque modo
symptoma minime bonum. Etenim ut mala causā vires
tentabit corporis et ut malum signum exstabit, quod ex-
tremam ipsarum virium imbecillitatem indicabit, quippe
quae molestos humores rigoribus vacuare consueverint,
nunc autem id praestare nequeant.

XLVII.

In febribus non intermittentibus excreationes lividae,
cruentae, grave olentes et biliosae, omnes malae; bene
tamen si prodeant, bonae, tum per alvi excretiones
tum per urinas. At si quid eorum quae non juvant per
haec loca excernatur, malum.

Ed. Chart. IX. [165.]

Ed. Bas. V. (276. 277.)

Ἦν μὲν ἴσως πρέπον ἀφοριστικῇ διδασκαλίᾳ συντομώτερον εἰρησθαι πάσας τὰς πονηρὰς ἐκκρίσεις καλῶς ἀποχωρούσας εἰς ἀγαθὸν τελευτᾶν, ὃ δὲ Ἱπποκράτης οὐχ οὕτως ἐποίησεν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐμνημόνευσε τριῶν γενῶν ἐκκρίσεως, τῆς τε διὰ στόματος καὶ τῆς τῶν διαχωρουμένων καὶ τῆς τῶν οὖρων, εἶτα καὶ τῆς διὰ στόματος αὐτῆς λεπτομερέστερον. οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπε τὰς μοχθηρὰς ἀποχωροῦσας καλῶς ἀγαθὰς ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ κατ' εἶδος αὐτῶν ἐμνημόνευσεν εἰπὼν· αἱ πελιδναὶ καὶ αἱματώδεις καὶ δυσώδεις καὶ χολώδεις. εἰς δὲ τίς ἐστιν ὁ κοινὸς ἐπὶ πάντων τούτων λόγος, αἱ μοχθηραὶ κενώσεις μοχθηρῶν διαθέσεων εἰσι σημεῖα καὶ γίνονται παλλάκις μὲν οὕτω, ὡς ἐπὶ τῶν (277) σηπεδονωδῶν ἐλκῶν ἡμῶν οἷς ἰχώρις ἀπορρέουσιν, οὐδὲν ὠφελοῦντες τὴν διάθεσιν, ἐνίοτε δὲ οὕτως, ὡς πῦον ἐξ ἀποστήματος βραγέντος, ἐκκαθαιρομένου καλῶς τοῦ πεπραθότος. τεκμήρια δὲ τοῦ καλῶς ἀποκρίνεσθαι μίγιστα μὲν, εἰ πέψις εἴη καὶ ἡ εὐφορία. σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ἡ τοῦ νοσήματος ἰδέα καὶ μετ' αἰτῶν ὥρα καὶ χώρα

Forte decebat doctrinam aphoristicam dici compendiosius, omnes pravas excretiones commode prodeuntes ad bonum exitum pervenire. Ita tamen non loquutus est Hippocrates, sed primum quidem trium excretionis generum meminit, tum ejus quae per os fit tum ejus quae per dejectiones et ejus quae per urinas, deinde illius quae per os fit magis particulatim. Non enim simpliciter dixit pravas excretiones commode exeuntes bonas esse, sed speciatim earum meminit his verbis, *lividae, cruentae, foetidae et biliosae*. Porro una quaedam est communis hisce omnibus ratio, malas vacuationes pravarum affectionum signa existere; ac saepe quidem ejusmodi excretiones eodem modo fiunt quo putridis in ulceribus, a quibus sanies defluit, quae affectum nihil juvat, nonnunquam vero in pus ex rupto abscessu, quod belle partem affectam expurgat. Quod vero bene et commode excernatur, maxima sunt et certa indicia coctio et ferendi facilitas seu levatio, quibuscum numeratur morbi species et anni

Ed. Chart. IX. [165. 166.]

Ed. Bas. V. (277.)

καὶ ἡλικία καὶ ἡ τοῦ κάμνοντος φύσις. τὸ δ' ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ ἀφορισμοῦ διχῶς εὐρίσκεται γεγραμμένον, ἐν τισὶ μὲν ὡς προγράφεται, ἣν δὲ μὴ τε τῶν συμφερόντων ἐκκρίνεται, ἐν τισὶ δὲ χωρὶς τοῦ μὴ, κατὰ τόνδε τὸν τρόπον, ἣν δὲ τε τῶν συμφερόντων ἐκκρίνεται· κατὰ μὲν τὴν πρώτην γραφὴν ὁ λόγος ἔσται τοιοῦτος, ἣν θὲ τε τῶν μὴ συμφερόντων ἐκκρίνεσθαι φαίνεται κενούμενον, οὐκ ἀγαθὸν ἔστι· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ἣν δὲ τε τῶν συμφερόντων τῷ ζῳῇ καὶ οἰκίῳ ἐκκρίνεται, οὐκ ἀγαθὸν ἔστι. βελτίων οὖν ἡ πρώτη γραφή.

μη'.

[166] Ἐν τοῖσι μὴ διαλείπουσι πυρετοῖσιν ἣν τὰ μὲν ἔξω ψυχρὰ ἦ, τὰ δὲ ἐνθὸν καίηται καὶ δίψαν ἔχῃ, θανάσιμον.

tempestas et regio et aegrotantis tum aetas tum natura. Quod autem ad finem est aphorismi, duobus modis scriptum invenitur. In quibusdam exemplaribus ut supra scriptum est: at si quid eorum quae non conferunt excernatur. In quibusdam vero sine negante particula, non, hoc modo: si vero eorum quae conferunt aliquid excernatur. Secundum priorem lectionem talis erit orationis sententia: si quid eorum quae non conferunt vacuari videatur, minime bonum. Ex posteriore vero scriptura talis erit sensus: si quid autem eorum quae animali conferunt et familiaria sunt excernatur, non est bonum. Itaque prior lectio praestantior est.

XLVIII.

In febribus non intermittentibus si partes quidem externae frigidae sint, internae vero urantur et sui vexentur, letale est.

Ed. Chart. IX. [166.]

Ed. Bas. V. (277.)

Σκεπτικόν εἰ δυνατόν ἔσται τὰ εἰρημένα συμπτώματα καὶ κατὰ τὸν διαλείποντα γενέσθαι πυρετόν. ἐγὼ μὲν γὰρ οὐτ' εἶδον οὐτ' ἐπισκοῶ. φαίνεται δὲ μόνον τοῖς ὀλεθροῖς ὑπάρχοντα καύσοις ἢ εἰ βούλοιο καλεῖν ἐτέρως, τοῖς κακοηθεισταῖσι, ὅσον λιπυρίαις· ἄλλος δ' οἶδεις πυρετὸς διακαίει τὸ βάθος ἐψυγμένου τοῦ δέρματος. οὔτε γὰρ ὁ ἐπιεικὴς καύσος οὐδ' ὁ τριταῖος, οἵπερ ἀπάντων εἰσὶ πυρετῶν θερμότατοι. ἔωκεν οὖν οὐχ ἕνεκα διορισμοῦ προσκείσθαι τῷ κατὰ τὸν ἀφορισμὸν τὸ ἐν τοῖσι μὴ διαλείπουσι πυρετοῖσιν, ἀλλ' ὁμοίως εἰρησθαι τῷ σπόνδυλοι δὲ οἱ κατὰ ῥάχιν, οὐχ ὥς καὶ ἄλλοθι πον τοῦ σώματος ὄντων σπονδυλίων, ἀλλ' ὥσπερ εἰ καὶ οὕτως εἶπε, σπόνδυλοι δὲ οἷς ὑπάρχει κατὰ ῥάχιν εἶναι, καὶ νῦν οὕτως ἀκουσόμεθα τοῦ λόγου. τὸ διακαίεσθαι τὸ βάθος ἐψυγμένου τοῦ δέρματος ὀλεθρίον ἐστὶ, γίγνεται δὲ τοῦτο κατὰ τινὰς τῶν μὴ διαλείπόντων πυρετῶν. αἰτία δ' αἰτοῦ τοιάδε τις ἐστίν· ὅταν ἦτοι φλεγμονὴ τις ἐστὶν ἰσχυρὰ κατὰ τι τῶν ἐν βάθει μορίων ἢ ἐνυσίπτελας συσιῇ, πᾶν ἐπὶ τὸ πεπονθὸς μέρος ἐξ ὅλου τοῦ

Explorandum est utrum etiam in intermittente febre commemorata symptomata fieri possint. Perniciosius liquidum dumtaxat ardentibus febribus accidere videntur aut si aliter libeat vocitare, malignissimis, veluti lipyriis. Nulla vero febris alia profundum corpus perurit cute inalgescente. Neque enim mitior febris ardens, neque tertiana, quae duae febrium omnium sunt calidissimae. Videtur itaque non distinctionis gratia illud aphorismo adjectum fuisse, in febribus non intermittentibus, sed loquutionem protulisse huic coincidens spinæ vertebrae non quod in alia corporis parte sint vertebrae, sed quasi ita diceretur. Vertebrae quibus hoc inest, ut in spina sint, ita et nunc Hippocratis textui accipiemus. Si altum corpus exuratur, cute perfrigerata, letale est. Hoc autem oboritur nonnullis in febribus non intermittentibus. At huius rei talis est causa. Quum vehemens aliqua inflammatio aut erysipelas in aliqua profunda corporis parte consliterit, universus ex toto corpore sanguis in partem

Ed. Chart. IX. [166, 167.]

Ed. Bas. V. (277.)

σώματος ἔλκεται τὸ αἷμα καὶ διὰ ταῦτα μὲν διακαίεται τὸ
βᾶθος, ἀποψύχεται δὲ τὸ δέρμα, καθάπερ ἐν ταῖς ἐπιση-
μασίαις.

μθ'.

Ἐν μὴ διαλείποντι πυρετῷ ἢν χεῖλος ἢ τὸ βλέφαρον ἢ ὄφρυς
ἢ ὤφθαλμός ἢ ρίς διαστραφῇ, ἢν μὴ βλέπη, ἢν μὴ ἀκούῃ,
ἤδη ἀσθενέος ἐόντος τοῦ κάμνοντος ὃ τε ἂν τουτέων γέ-
νηται, ἐγγὺς ὁ θάνατος.

[167] Αἱ διαστρόφαί τῶν μορίων γίνονται τεινομέ-
νων τε καὶ συνελκομένων ἐπὶ τὰς ἰδίας ἀρχὰς τῶν εἰς
αὐτὰ καθηκόντων νεύρων, αὐτό τε τὸ τείνεσθαι φλεγμοναῖς
καὶ σκλήροσι καὶ ξηρότησι καὶ ψύξεσιν ἀμέτροις ἔπεται.
χαλεπὰ δὲ ταῦτά ἐστιν ὅποταν τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς πλη-
σίον συνίστηται. διὸ καπειδὰν ὃ τε πυρετὸς ἢ συνεχὴς καὶ
ὁ κάμων ἀσθενής, ἐγγὺς εἶναι τὸν θάνατον εἰκὸς ἐστι,

affectam trahitur, atque ideo uruntur profunda; cutis au-
tem perfrigeratur, quemadmodum in primis febrium in-
sultibus.

.XLIX.

*In febre non intermittente si labrum aut palpebra aut su-
percilium aut oculus aut nasus pervertatur, si non vi-
deat, si non audiat, imbecillo jam corpore, quidquid
horum acciderit, mors proxima.*

Perversiones partium sunt, quum nervi ad eas por-
recti tenduntur et ad sua principia contrahuntur. Atque
ipsa tensio et inflammationes et scirrhus et siccitates et
perfrigerationes immoderatas sequitur. Haec autem gravia
sunt, quum prope nervorum originem constituta fuerint.
Quare quum febris continua fuerit aegerque debilis, pro-
ximam esse mortem merito augurandum est, multoque

Ed. Chart. IX. [167.]

Ed. Basf. V. (277.)

εἰς δὲ μᾶλλον, ὅταν ἢ μὴ ἀκούῃ τις ἢ μὴ βλέπῃ, διὰ τὴν
τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως ἀρρώστιαν.

V.

Ὅπόσοις δ' ἐν τῷ πυρετῷ μὴ διαλείποντι δύσπνοια γίνη-
ται καὶ παραφροσύνη, θανάσιμον.

Γίνεται μὲν ἐνίοτε καὶ διὰ μίαν αἰτίαν ἀμφότερα,
δύσπνοια καὶ παραφροσύνη, πεπονθὸς τοῦ ἐγκράλου καὶ
φαίνεται τηλικαῦτα τὸ πνεῦμα, καθάπερ αὐτὸς εἶπεν ἐν τῷ
προγνωστικῷ, μέγα τε καὶ διὰ πολλοῦ, τουτέστι μέγα τε
καὶ ἀραιόν. ἔγχωρεῖ δὲ καὶ διὰ τι τῶν ἀναπνευστικῶν ὀρ-
γάνων πεπονθὸς γενέσθαι τὴν δύσπνοιαν. αἳ τε γὰρ πλευ-
ρίτιδες καὶ περιπνευμονίαι τὰ τ' ἄλλα τὰ κατὰ θώρακα
καὶ πνεύμονα πάθη δύσπνοιαν ἐργάζεται. κινδυνώδη δὲ
ταῦτα πάντα ἐστὶ καὶ μάλιστα μετὰ συνεχὸς πυρετοῦ. καὶ
γὰρ καὶ γίγνεσθαι πέφυκεν αἰεὶ μετὰ τοιούτου, ὥστε καὶ

magis, quum aut aeger non audit aut non videt, propter
sensitricis facultatis imbecillitatem.

L.

Quibuscunque in febre non intermittente spirandi difficul-
tas et delirium acciderit, letale.

Fit interdum ob unicam causam utraque et spirandi
difficultas et deliratio affecto cerebro, tuncque apparet
spiritus, ut ipse in prognostico pronunciat, et magnus ex
multo intervallo hausus, hoc est magnus et rarus. Potest
etiam propter aliquem partium respirationi inservientium
affectum fieri spirandi difficultas. Etenim pleuritides et
peripneumoniae et ceterae thoracis et pulmonis affectiones
spirandi difficultatem efficiunt. Haec autem omnia peri-
culosa sunt, adjuncta praesertim febre continua. Nam
semper cum ejusmodi febre fieri consueverunt. Quare et

Ed. Chart. IX. [167. 168.]

Ed. Bas. V. (277.)

ταῦθα τὸ ἐν πυρετῷ μὴ διαλείποντι κατὰ τὸν αὐτὸν εἶκει
λόγον εἰρησθαι τῷ κατὰ τὸν ἐμπροσθεν ἀφορισμόν.

να'.

[168] Ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἀποστήματα μὴ λύμενα πρὸς
τὰς πρώτας κρίσις μῆκος νόσον σημαίνει.

Πρόδηλος ὁ λόγος καὶ ἴσως οὐδὲ Ἱπποκράτους διό-
μενος. ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ μὴ λύεσθαι κατὰ τὰς πρώτας
κρίσιμονς εὐδελον ὡς χρονίζει τὰ τοιαῦτα παθήματα.

νβ'.

Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἢ ἐν τῇσιν ἄλλησιν ἀρρώ-
στησι κατὰ προαίρεσιν δακρύουσιν, οὐδὲν ἄτοπον. ὁκό-
σοι δὲ μὴ κατὰ προαίρεσιν, ἀτοπώτερον.

Εἴρηται καὶ τῷ προγνωστικῷ τὸ δακρύειν οὐκ ἀγαθὸν
εἶναι σημεῖον, ὅταν γε δηλονότι μηδὲν ἢ πεπονθὸς αὐτὸς

hic verba illa in febre non intermittente eadem ratione
dicta esse videntur, qua in aphorismo praecedente.

LI.

*Qui per febres abscessus non solvuntur, morbi longitudi-
nem significant.*

Ita dilucida est oratio, ut fortassis Hippocrate non
indigeat; satis enim ex eo ipso quod primis diebus criti-
cis non solvantur constat huiusmodi affectus fore diuturnos.

LII.

*Quibus in febribus aut aliis morbus oculi ex voluntate
illacrymant, nihil absurdum; quibus vero praeter vo-
luntatem, absurdius.*

In prognostico quoque dixerat lacrymari bonum si-
gnum non esse, quando scilicet oculus nullo peculiari ac

Ed. Chart. IX. [168. 169.]

Ed. Bas. V. (277.)

ὁ ὀφθαλμὸς ἴδιον ἐξαίρετον πάθος, οἷον ὀφθαλμίαν ἢ τραχύτητα περὶ τὰ βλέφαρα ἢ τι τοιοῦτον. ἀρρώστια γὰρ τις ἐμφαίνεται τῆς καθεκτικῆς δυνάμειος, ἐπιιδὼν μηδενὸς ὄντος τοιοῦτου δακρύουσιν. οὐκ ὀρθῶς δὲ ἀποποιέειρον γίγνεται παραβλητικῶς· ἄμεινον γὰρ ἦν ἀπολειμμένως ἀτοπον εἰρησθαι, καὶ μοι δοκεῖ τὸ σφάλμα τοῦ πρώτου βιβλιογράφου γιγανέται μᾶλλον ἢ Ἰπποκράτους αὐτοῦ.

εἴ.

[169] Ὀκώσοισι δὲ ἐπὶ τῶν ὀδόντων ἐν τοῖσι πυρετοῖσι περίγλισχρα γίνεται, ἰσχυροὶ γίνονται οἱ πυρετοί.

Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ γενέσθαι δύνανται ταῦτα τὰ περίγλισχρα χωρὶς πολλῆς θερμασίας ὑγρότητα γλεγματικωτέραν ξηραίνουσης.

proprio morbo laborat, ut ophthalmia, ut palpebrarum scabritie aut simili. Certa namque facultatis retentricis debilitas indicatur, quum nullo ejusmodi oculorum affectu aegri lacrymantur. Porro non recte scriptum est absurdus comparative. Rectius enim fuisset absurdum absolute dicere, quae primi potius bibliographi quam Hippocratis menda esse videtur.

LIII.

Quibus per febres dentibus lentiores adnascuntur, vehementiores febres redduntur.

Neque enim hujusmodi lentiores et sordes sine copioso calore pituitosiores humiditatem exsiccante oboriri queunt.

νδ'.

Ὅμοιοισιν ἐπὶ πολὺ βῆχας ξηραὶ βραχία ἐρεθίζουσι ἐν πυρετοῖσι καυσώδεσιν, οὐ πάνυ τε διψώδεις εἰσι.

Ξηρὰς ὀνομάζουσι βῆχας ἐφ' ὧν οὐδὲν ἀναπτύσσεται, γίγονται δὲ ποτὶ μὲν ἐπὶ δυσκρασίᾳ τῶν ἀναπνευστικῶν (278) ὀργάνων, ἔστι δ' ὅτε ἐπὶ τραχύτητι τῆς φάρυγγος ἢ τινος ὑγροῦ λεπτοῦ τε καὶ ὀλίγου καταρρέοντος. ὅτι δ' αὖν ἢ τούτων, ἐπιτέγγεται πως τὰ περὶ τὴν ἀρτηρίαν χωρία καὶ διὰ ταῦθ' ἥτιον γίγονται διψώδεις. καὶ γὰρ ἐὰν τραχύτης ἢ μόνη, διὰ τὴν ἐν τῇ βηχὶ κίνησιν ἐκ τῶν πλησίον ἔλκεται τις ὑγρότης. οὕτω δὲ καὶ ἢ δυσκρασία μόνη.

νε'.

[170] Οἱ ἐπὶ βουβῶσι πυρετοὶ πάντες κακοὶ, πλὴν τῶν ἐφημέρων.

LIV.

Quos in febribus ardentibus plerumque tussis aridae. leviter proritant, ii non admodum siticulosi sunt.

Siccas seu aridas tussis nominant quibus nihil expuitur. Hae vero interdum quidem ob spirabilium instrumentorum intemperiem oboriuntur, interdum vero faucium asperitate vel etiam aliquo tenui et paucio humore destillante. Quidquid horum acciderit, quodammodo irrigantur loci qui ad asperam arteriam porriguntur, proptereaque minus siticulosi fiunt. Si namque sola sit asperitas, propter eum qui tussi concitatur motum, ex vicinis locis humor quidam attrahitur; sic etiam si sola fuerit intemperies.

LV.

Ex bubonibus febres omnes malae, praeter diarias.

Ed. Chart. IX. [170.]

Ed. Basf. V. (278.)

Ἐφήμεροι πυρετοὶ πάντες πρὸς αὐτοῦ καλοῦνται ὅσοι κατὰ τὸν ἴδιον λόγον ἡμέρα γίνονται μιᾷ. τοιοῦτοι δὲ εἴσι καὶ οἱ ἐπὶ τοῖς βουβῶσιν, ὅταν ἐπὶ φανεροῖς αἰτίοις συσταῶσι. τοὺς δ' ἄλλους βουβῶνας, ὅσοι χωρὶς αἰτίας φανερῶς ἐγίνοντο, ταῖς τῶν σπλάγχνων εἰκὸς ἐστὶ συνεισβάλλειν φλεγμοναῖς καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἅμα αὐτοῖς γιγνομένους πυρετοὺς κακοὺς εἶναι.

τοτ'.

Περίσσοιτε ἰδρωὶς ἐπιγεγόμενος, μὴ ἐκλείποντος τοῦ πυρετοῦ κακόν. μὴκύνει γὰρ ἡ νοῦσος καὶ ὑγρασίην πλείω σημαίνει.

Ἐχοῖν τοῦτον τὸν ἀφορισμὸν ἐξεῦχθαι τῷ μικρῷ πρόσθεν εἰρημένῳ· καθ' ὃν ἔφη, ἰδρωὶς πολὺς ψυχρὸς ἢ θερμὸς αἰεὶ ῥέων. αὐτὸς τ' ἐδήλωσε καὶ ὅπως κακόν ἔφησε τὸν τοιοῦτον εἶναι καὶ διὰ τίνα αἰτίαν. κακὸς μὲν οὖν ἐστίν,

Diariae febres omnes ab ipso vocantur quaecunque secundum suam naturam unicum diem perdurant. Tales autem sunt quae ex bubonibus oriuntur, quum ex causis evidentibus consistunt. Alios vero bubones, qui sine causa manifesta proveniunt, verisimile est una cum viscerum inflammationibus invadere, ideoque febres una cum ipsis bubonibus obortas malas esse.

LVI.

Febricitanti succedens sudor non deficiente febre malum; prorogatur enim morbus humoremque copiosorem significat.

Hunc aphorismum cum quadragesimo secundo paulo ante pronunciato conjungi oportuit, in quo dicebat: *sudor copiosus, frigidus aut calidus semper fluens.* Ipso vero et quo pacto ejusmodi sudorem dixerit malum esse et quam ob causam indicavit. Malus itaque existit, quia

Ed. Chart. IX. [170. 171.]

Ed. Basf. V. (278)

ὅτι πρὸς τῇ μὴ λύειν τὴν νόσον εἶσι καὶ μηκύνειν αὐτὴν
 θελοῖ. τὴν δ' αἰτίαν τοῦ κατὰ τὸν χρόνον μήκους ὑγρό-
 τητα πολλὴν εἶναι φησιν, ἣν ἐν χρόνῳ πλείονι διασχιζού-
 σης τε καὶ περτεύσης τῆς φύσεως ἀναγκαῖόν ἐστι μηκύναι
 τὸ νόσημα.

νβ'.

[171] Ὑπὸ σπασμοῦ ἢ τετάνου ἐνοχλουμένῳ πυρετὸς ἐπι-
 γινόμενος λύει τὸ νόσημα.

Ἔστι μὲν δὴπον καὶ ὁ τέτανος σπασμὸς, ἀλλ' οὐ φαί-
 νεται σπώμενα τὰ μόρια κατ' αὐτὸν, ὅτι κατ' ἴσον ὀπίσω
 τε καὶ πρόσω τείνεται καὶ διὰ τοῦτο ἐξαιρετὸν ἐστὶν ὄνομα
 τέτανος ὡς εἶναι πάντας τοὺς τρίτῃς σπασμοὺς ὀπισθότονον,
 ἐμπροσθότονον, τέτανον. ἅπαντες δ' οἱ σπασμοὶ γίνονται
 κατ' αὐτὸν, ὑπὸ κινώσεως ἢ πληρώσεως τῶν νευρωδῶν δη-
 λοῦντε μορίων. ὅσοι μὲν οὖν ἐπιγίγνονται πυρετοῖς κατσω-
 διαι σπασμοὶ, τοίτους μὲν εἰκὸς ἐστὶ διὰ ξηρότητα συνί-

cum eo quod morbum non solvat ipsum etiam prorogari
 significat. Causam vero longitudinis temporis seu proro-
 gationis copiosam humiditatem esse profert, quam quum
 longiori tempore disculiat et concoquat natura, morbum
 prorogari necesse est.

LVII.

*Convulsione aut tetano laboranti febris succedens morbum
 solvit.*

Est sane tetanus etiam convulsio, sed in tetano par-
 tes convelli non videntur, quod peraeque rursus pror-
 sumque tendantur, ideoque proprium illi nomen est teta-
 nus, ita ut tres sint ejus omnes convulsiones, opisthoton-
 os, emprosthotonos et tetanos, hoc est *postentio*, *prae-
 tentio* et *partentio*. Omnes vero convulsiones secundum
 ipsum fiunt aut ex repletionem aut vacuationem partium vi-
 delicet nervosarum. Quaecunque igitur febribus ardenti-

Ed. Chart. IX. [171.]

Ed. Basf. V. (278.)

σιασθαι. ὅσοι δ' ἀπ' ἀρχῆς ἰδίας εἰσβάλλουσιν, ἐπὶ πληρώσει τὴν γένεισιν ἴσχουσι. τούτοις οὖν τοῖς σπασμοῖς ἐπιγινόμενοι πυρετοὶ τὸ μὲν τι διαφοροῦσι τῆς περιετῆς ὑγρότητος, τὸ δέ τι καὶ συμπέπτουσιν τῆς ὑγρότητος, οἷπερ εἰσὶ καὶ τοῖς ἰατροῖς σκοποὶ τῶν ἰαμάτων. εἰκότως οὖν ὀλέθριοι μὲν οἱ ἐπὶ πυρετοῖς σπασμοί, οὐκ ὀλέθριοι δὲ οἱ πρὸ τῶν πυρετῶν.

τη'.

Ἐπὶ καύσου ἐχομένου ῥίγος ἐπιγενομένου λύαις.

Ἐδείχθη γὰρ ἐν τῷ περὶ ῥίγους λόγῳ καὶ διὰ τὴν ξανθὴν χολὴν φερομένην ὀξείως διὰ τῶν αἰσθητικῶν σωμάτων ῥίγος γινόμενον. ἐφ' ὧν δηλονότι καὶ κοιλίαι καταρρήγνυνται καὶ ἰδρώεις καὶ ἔμετοι χολώδεις ἐπιφαίνονται. καθαιρομένης οὖν τῆς τὸν καῦσον ἐργαζομένης χολῆς ἡ λύσις τῷ πυρετῷ. καῦσον γὰρ ἴσμεν γινόμενον, ὅταν ἐν θε-

bus convulsionες superveniunt, has ob siccitatem fieri rationi consentaneum est; quaecunque vero ab initio proprio invadunt, ex repletionē ortum habent. Hisce igitur convulsionibus febres succedentes partim quidem superfluum humiditatem discutunt, partim vero frigiditatem concoquunt, qui duo sunt medicis remediorum scopi. Itaque merito a febribus convulsionες sunt letales, non letales vero quae febres antecedunt.

LVIII.

Ardente febre laboranti superveniente, rigore solutio contingit.

In libro namque de rigore demonstratum est etiam ob flavam bilem, quae per sentientia corpora ocius feratur, fieri rigorem; quam ob rem et alvi solvantur et sudores et vomitus biliosi superveniunt. Expurgata igitur bile febris ardentis causa efficiente fit febris solutio. Nam febre ardentem fieri novimus, quum aestiva anni tem-

Ed. Chart. IX. [171. 172.]

Ed. Bas. V. (278.)

ρινῇ ὥρῃ ἀναξηρανθέντα τὰ γλεβία ἐπισπάσεται θριμίας
καὶ χολώδεις ἰχώρας εἰς ἑαυτά.

γδ'.

[172] Τριταῖος ἀκριβῆς κρίνεται ἐν ἐπτά περιόδοις τὸ
μακρότατον.

Ὁ τριταῖος πυρετὸς τοῦ καύσου κατὰ μὲν τὸν ποιοῦντα
χυμὸν οὐ διαφέρει. γίνονται γὰρ ὑπὸ τῆς ξανθῆς χολῆς
ἀμφότεροι. διαφέρουσι δὲ πολὺ τῷ τὸν μὲν καῦσον ἐν ταῖς
γλεβρίν ἅμα τῷ αἵματι τὴν ξανθὴν χολὴν πλεονάζουσαν τε
καὶ ζέουσαν ἔχειν, τὸν δὲ τριταῖον ἐν ὅλῳ τῷ σώματι φε-
ρομένην τε καὶ κινουμένην. ἀκριβῆς οὖν ἔσται ὁ τριταῖος
ὁ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν εἰλικρινῇ διασώζων. διασώζει δὲ ὁ
ξανθὴν χολὴν ἔχων, ὡς εἴρηται, πλεονεκτοῦσαν τε καὶ κί-
νουμένην, τὴν τε ὥραν θερμὴν καὶ τὸ χωρίον ὁμοίως τῇ
ὥρῃ θερμὸν καὶ ξηρὸν καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ
τὴν κρᾶσιν ὁμοίαν. εὐθὺς δ' ἂν τῷ τοιούτῳ τριταίῳ καὶ

pestilente venulae exsiccatae acres ac bilicifos ad se ichoras
attraxerint.

LIX.

*Tertiana exquisita septem circuitibus ut longissima ju-
dicatur.*

Tertiana febris ab ardente humoris efficientis ratione
non differt. Ambae namque a flava bile procreantur.
Multum autem differunt, quod ardens in venis una cum
sanguine flavam bilem redundantem et ferventem habeat;
tertiana vero quod eadem bilis toto feratur ac moveatur
corpore. Exquisita igitur tertiana erit, quae sui ipsius
naturam puram sinceramque servat. Servat autem quae
flavam bilem, ut diximus, redundantem et concitatum
habet; et praeterea ubi adest aestiva tempestas et regio
tempestati similiter calida ac sicca et hominis tum aetas
tum temperatio similis. Statim autem in tali tertiana

Ed. Chart. IX. [172.]

Ed. Basf. V. (278.)

ὁ παροξυσμὸς γίγνεται μετὰ ῥίλους καὶ ἡ λύσις αὐτοῦ μετ' ἰδρωτός ἢ ἐμουμένης ἢ ἐπιούσης τῆς ξανθῆς χολῆς ἢ καὶ πάντων ἅμα τούτων γιγνομένων. ἴσται δὲ τῷ τοιούτῳ τριτάτῳ καὶ ὁ τοῦ παροξυσμοῦ χρόνος ἑλάττων πολλῷ τοῦ τῆς ἀνάσσεως. ἐν δυοῖν γὰρ ἡμέραις καὶ νυξὶ ταῖς ἴσαις συντελουμένης ὕλης αὐτοῦ τῆς περιόδου τὸν ἀκριβῆ τριταῖον οὐκ ἂν ποθ' εὐροῖς ἐξωτέρω τῶν δώδεκα ὥρῶν ἐκτείνοντα τὸν παροξυσμόν. τὸν τοιοῦτον οὖν ὁ Ἱπποκράτης φησὶν ἐν ἐπτά περιόδοις κληθεῖσθαι τὸ μακρότατον. ὃ γὰρ ἐπὶ τῶν συνεχῶν ἡμέρα μία δύναται, τοῦτο ἐπὶ τῶν διαλειπόντων ὁ παροξυσμός. κατὰ γοῦν τὴν τοιούτων συναρίθμωσιν αἱ κρίσεις αὐτῶν γίγνονται. τοῦτο δ' ἠνέξατο μὲν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ προγνωστικῷ κατὰ τὸν περὶ τεταρταίων λόγον εἰπὼν· γίγνεται δὲ καὶ τῶν τεταρταίων ἢ κατάσσεις ἐκ τοῦ τοιούτου κόσμου. τετήρηται δὲ καὶ ἡμῖν ἐπὶ τῶν τεταρταίων αὐτῶν καὶ τῶν τριταίων ἢ κρίσις. γιγνομένη κατὰ τὸν τῶν περιόδων ἀριθμὸν ἐν τὸν τῶν ἡμερῶν. εὐθὺς γοῦν ἐπὶ τοῦ τριταίου πυρετοῦ ὁ ἑβδομος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς παροξυ-

cum rigore fiet accessio et ejus solutio cum sudore aut bile flava per vomitum aut alvum evacuata aut hisce omnibus simul factis. Erit etiam ejusmodi tertianae tempus accessionis multo minus quam remissionis. Nam quum duobus diebus et totidem noctibus totus ejus circuitus perficiatur, exquisitam tertianam ultra horas duodecim accessionem proferre nunquam reperies. Talem igitur ait Hippocrates septem circuitibus, quod longissimum sit, judicari. Quod enim in continuis unus dies potest, hoc in intermittentibus accessio. Nam secundum accessionum supputationem intermittentium fiunt judicationes. Hoc ipse in prognostico innuebat, quum de quartana agens ita loquitur: servat etiam quartanarum constitutio talem ordinem. Sed et ipsi quoque observavimus tum in quartanis ipsis tum in tertianis fieri judicationem, secundum periodorum, non dierum numerum. Jam primum ergo in tertiana febre a principio septima accessio in tertium et

Ed. Chart. IX. [172. 173.]

Ed. Basf. V. (278.)

σμός εἰς τὴν τρισκαιδεκάτην ἡμέραν ἐμπίπτει καὶ κρίνεται
πολλάκις ἐν αὐτῷ τὸ νόσημα, μὴ περιμέναν τὴν τεσσαρεσ-
καιδεκάτην ἡμέραν. καθάπερ οὖν ἐν τοῖς συνεχέσει νοσή-
μασι τῶν μὲν ὀξείων νοσημάτων ὅρος ἦν ἡ τεσσαρεσκαιδε-
κάτη; τῶν δὲ κατοξείων ἡ ἐβδόμη, οὕτως ἐν τοῖς διαλείπου-
σιν ὁ μακροχρονιώτατος πυρετὸς τριταῖος ὅρον ἔχει τὴν
ἐβδόμην [173] περίοδον. ὥσπερ δὲ πάλιν ἐπὶ τῶν κατο-
ξείων ἐνεδίχεται κριθῆναι τὸ νόσημα καὶ κατὰ τὴν πέμπτην
ἡμέραν καὶ κατὰ τὴν τετάρτην καὶ κατὰ τὴν τρίτην, οὕτως
καὶ τοῦ τριταίου καὶ κατὰ τὰς αὐτὰς περιόδους ἐνδίδεται
γενέσθαι τὴν λύσιν, οὐκ ἀναμεινوصης τῆς φύσεως τὴν ἐβδό-
μην περίοδον. ἐνίοτε μὲν οὖν μετὰ προσθήκης ὁ Ἱππο-
κράτης ἀκριβῆ τριταῖον ὀνομάζει τὸν τοιοῦτον. ἐνίοτε δὲ
ἀπλῶς ἀρκεῖται τριταῖον εἰπὼν, ὥσπερ καὶ νῦν ἔθους ὄν-
τος καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν Ἕλλησι τὰ τοιαῦτα πάντα
πράγματα ἀδιορίστως ὀνομάζειν.

decimum diem incidit, ac saepius in ipso morbus judica-
tur, non exspectato quarto decimo die. Quemadmodum
igitur in morbis continuis acutorum quidem morborum
terminus est quartus decimus, peracutorum vero septimus:
sic in intermittentibus, quae longissimum tempus durat
tertiana febris terminum habet circuitum septimum. At-
que rursum ut in peracutis quinto, quarto et tertio die
morbus judicari poterat, sic in tertiana quoque iisdem
circuitibus fieri solutio potest, natura minime septimam
periodum exspectante. Porro Hippocrates tertianam ali-
quando cum adjectione exquisitam nominat; aliquando
vero simplici appellatione contentus tertianam absolute
dicit, quae nunc etiam aliorum omnium Graecorum est
consuetudo, hujusmodi res omnes indefinite nominare.

ξ.

Ὅκόςοισιν ἂν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τὰ ὅσα κώφωθῃ, αἷμα ἐκ ρινῶν ρυέν ἢ κοιλίῃ ἐκταραχθεῖσα, λύει τὸ νόσημα.

Εἴρηται καὶ πρόσθεν αὐτῷ κώφωσιν γίνεσθαι, χολαδῶν διαχωρημάτων ἐπισχεθέντων καὶ ἀναδραμόντων ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, λύεσθαι τε τὴν τοιαύτην κώφωσιν ἐκταραχθείσης τῆς γαστρός. εἴρηται δὲ καὶ νῦν αὐτῷ τοῦτο καὶ πρὸς αὐτὸ (279) τὸ περὶ τῆς διὰ τῆς ρινὸς αἱμορραγίας. καὶ γὰρ καὶ αὕτη λύει κώφωσιν τὴν ἐν πυρετοῖς γιγνομένην, δηλονότι χωρὶς τοῦ πεπονθέναι τε τὸ τῆς ἀκοῆς ὄργανον ἴδιον ἐξαιρετικὸν πάθημα· καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν, ἐκκρινόμενων τε καὶ μεταβαλλομένων τῶν λυπούντων χυμῶν παύεσθαι τὰ νοσήματα.

ξα.

Πυρέσσοντι ἢν μὴ ἐν περισσῇσιν ἡμέρησιν ὁ πυρετὸς ἀφῇ, ὑποτροπιάζειν εἰωθεν,

LX.

Quibus per febres aures obsurduerunt, sanguis e naribus profluens aut alvus exturbata morbum solvit.

Surditatem fieri biliosis excrementis et ad caput recurrentibus etiam antea ab ipso pronunciatum est, talemque surditatem alvo exturbata solvi. Idem quoque nunc is ipse pronunciat et praeterea de profluvio sanguinis e naribus mentione facta. Etenim hoc etiam surditatem solvit, etiam videlicet quae per febres absque ulla propria atque insigni instrumenti auditus affectione suboritur. Neque mirum est, si noxiis humoribus excretis et translatis morbi cessent.

LXI.

Febricitantem nisi diebus imparibus febris dimiserit, reverti consuevit.

Ed. Chart. IX. [173. 174.]

Ed. Bas. V. (279.)

Οὐκ οἶδ' εἰ τοῦτον τὸν ἀφορισμὸν Ἰπποκράτης αὐτὸς ἔγραψε καὶ μὴ τῶν περιγγεγραμμένων εἶναι. [174] ἐν τε γὰρ τῇ προγνωστικῇ τὰς κατὰ τετράδα τῶν κρίσεων ἡμερῶν αὐξήσεις τε καὶ συνθέσεις ἐδίδαξε καὶ κατὰ τοῦτ' αὐτὸ τὸ βιβλίον τῶν ἀφορισμῶν, ἐν τε ταῖς ἐπιδημίαις οὐ μόνον ἐν τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ πολλοὺς οἶδε κρίνομένους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν εἰκοστὴν καὶ τὴν τισσαρακοστὴν καὶ ἑξήκοστὴν καὶ ὀγδοηκοστὴν. κρίνει δ' αὐτῷ καὶ εἰκοστὴ τετάρτη καὶ τριακοστὴ τετάρτη, ὀγδοηκοστὴ τε καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθὺς ἡ τετάρτη. πῶς οὖν νῦν φησιν, εἰ μὴ ἐν περισσῇ ἡμέρᾳ ὁ πυρετὸς παύσεται, μὴ γίνεσθαι πιστὴν τὴν κρίσιν. ἄμεινον οὖν ἀντὶ τοῦ ἐν περισσῇ ἡμέρᾳ, ἐν κριτικῇ γράφειν, ὡς ἐνίοις ἔδοξε. πολλὰ μέντοι τῶν ἀτιγράφων πληθυντικῶς τό τ' ἐν περισσῇ καὶ τὸ ἡμέρησιν ἔχει γεγραμμένα.

ξβ'.

Ουκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἱκτεροὶ ἐπιγίνονται πρὸ τῶν ἐπὶ ἡμερῶν, κακὸν, ἢν μὴ ξυνδόσεις ὑγρῶν κατὰ τὴν κοιλίαν γίνωνται.

Utrum hunc aphorismum Hippocrates ipse scripserit, neque inter falso adscriptos fuerit nescio. Etenim in prognostico ea dierum judicantium incrementa ac compositiones quae per quaternarium fiunt docuit et in hoc ipso aphorismorum libro atque in epidemiis non solum decimo quarto die judicari vidit, verum etiam vigesimo, quadragesimo, sexagesimo et octogesimo. Sed et vicesimus quartus et tricesimus et ab initio statim quartus secundum ipsum judicant. Quomodo igitur nunc nisi imparibus diebus febris defierit, minime fidem fore judicationem pronunciat. Praestat igitur pro impari die scribere crismo, id est judicatorio, ut nonnullis visum est. Quamquam multa exemplaria multitudinis numero imparibus diebus scriptum habent.

LXII.

Quibus per febres ante septimum diem aurigines oboriuntur, malum, nisi humores per alvum cedant.

Ed. Chart. IX. [174.]

Ed. Basf. V. (279.)

Ἰκτερός μὲν ἐνίοτε γίγνεται καὶ κριτικὸς, ἀποτιθεμένης τῆς φύσεως εἰς ὅλον τὸ σῶμα καὶ μάλιστα πρὸς τὸ δέρμα τὴν ξανθὴν χολήν. γίγνεται δὲ καὶ σύμπτωμα κακοπραγούνιος τοῦ ἥπατος. αἱ κακοπραγαί δ' αὐτοῦ τρεῖς εἰσιν, ἐφ' αἷς ἰκτερός εἴωθεν ἐπιγίγνεσθαι, σκίρρος καὶ φλεγμονὴ καὶ ἔμφραξις. ἀλλὰ σκίρρος μὲν χρόνιον νόσημα, φλεγμονὴ δὲ καὶ ἔμφραξις καὶ ἐξαίφνης δύναται γενέσθαι. καὶ δὴ καὶ οἱ πρὸ τῆς ἐβδόμης ἡμέρας ἰκτεροὶ κατὰ τι τούτων γίγνονται. θάττον γὰρ οὐχ οἷον τι κριτικῶς ἀναχυθῆναι τὴν χολήν εἰς τὸ σῶμα. τὸ μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐβδόμης ἡμέρας κακὸν εἶναι τὸν ἰκτερον ἀληθές, οὐ μὴν τὸ γε μετὰ τὴν ἐβδόμην ἀκίνδυνον ὁμοίως ἀληθές. οἷδ' εἴρηται νῦν τοῦτο. δύναται γὰρ καὶ φλεγμονὴ καὶ ἔμφραξις ἄχρι πλείονος παραμείναι. θάττον μὲντοι τῆς ἐβδόμης ἀναχυθῆναι τὴν χολήν κριτικῶς ἀδύνατόν ἐστιν. ἐν τισι δὲ τῶν ἀντιγράφων πρόσκειται τῷ ἀφορισμῷ κατὰ τὸ τέλος, ἣν μὴ ξυνδόσεις ὑγρῶν κατὰ τὴν κοιλίην γίνονται, τῶν προσθέντων

Icterus interdum criticus est, hoc est judicatorie fit, natura in totum corpus, maximeque in cutem flavam bilem deponente, interdum symptomaticus: symptoma namque est jecoris male affecti. Mali autem jecoris affectus ex quibus aurigo oboriri consuevit, tres sunt, scirrhus, inflammatio et obstructio. Verum scirrhus diuturnus morbus est, inflammatio vero et obstructio etiam repente fieri possunt. At profecto qui icteri ante septimum diem acciderint, ex horum alterutro ortum habent. Nam citius judicatorie bilis in corpus effundi non potest. Ante septimum quidem diem icterum malum esse, verum existit; non tamen post septimum omni vacare periculo similiter verum est, neque istud nunc pronuntiatur. Potest enim et inflammatio et obstructio diutius permanere. Verum ante septimum critice bilem effundi est impossibile. Porro in quibusdam exemplaribus aphorismo circa finem adjectum est, nisi humores per alvum cedant, iis qui

Ed. Chart. IX. [174. 175.]

Ed. Bas. V. (279.)

αὐτὸ βουλομένων καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν ἐκκαθαίρεσθαι τὴν
χολήν.

ξγ'.

[175] Ὀκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι καθ' ἡμέραν ῥίγη
γίγεται, καθ' ἡμέραν οἱ πυρετοὶ λύονται.

Ἐπειδὴ κινουμένης τῆς χολῆς κατὰ τὴν ὅλην τοῦ σώ-
ματος ἔξιν ἐπιγίγνεται ῥίγη καὶ διὰ τοῦτο ἐκκαθαίρεται τε
καὶ κενοῦται καθ' ἕκαστον παροξυσμὸν, εὐκότως εἰς ἀπυρε-
ξίαν ἀφικνεῖται τὸ διάλειμμα τῶν τοιαύτων πυρετῶν. τοῦτο
οὖν ἴστιν αὐτὸ τὸ νῦν εἰρημένον, τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν
οἱ πυρετοὶ λύονται, ὡς εἰ καὶ καθ' ἡμέραν ἀπυρετός γί-
γνησθαι τοὺς καμνοντίας εἰρήκει. ὥσπερ δὲ εἰ καθ' ἡμέ-
ραν γίγνοιτο τὰ ῥίγη, καθ' ἡμέραν οἱ πυρετοὶ παύοιντο,
οὕτω δηλονότι καὶ εἰ διὰ τρίτης καὶ εἰ διὰ τετάρτης, ὅπερ
ἀμέλει καὶ φαίνεται γιγνόμενον ἐπὶ τε τῶν τριταίων καὶ
τεταρταίων περιόδων, ἐφ' ὧν οἱ μὲν πυρετοὶ λύονται τε καὶ

haec adieciunt, per alvum quoque bilem expurgari vo-
lentibus.

LXIII.

*Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres
solvuntur.*

Quum bilis per totum corporis habitum motione ri-
gores accidunt, atque ideo singulis ipsa accessionibus ex-
purgetur et vacuetur, non absque ratione ad apyrexiam
pervenit ejusmodi febrium intermissio. Hoc igitur ipsum
est quod nunc dicitur: *quotidie febres solvuntur*; ac si
dixisset, aegrotos quotidie sine febre fieri. Quemadmodum
autem si quotidie rigores fiant, quotidie etiam febres
cessant: sic etiam si tertio quartove quoque die, quod uti-
que et in tertianis et quartanis circuitibus fieri apparet,
in quibus febres solvuntur et rursus redeunt, remanet

Ed. Chart. IX. [175. 176.]

Ed. Bas. V. (279.)

πάλιν γίνονται. μένει δέ τις ἐν τῷ σώματι παρὰ φύσιν διαθέσις, ἐφ' ἧς κατὰ περίοδον οἱ τ' ἄλλοι πυρετοὶ καὶ τὰ νοσήματα γινώσκονται.

ξδ.

Ὅσοις ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τῇ ἐβδόμῃ ἢ ἐνάτῃ ἢ τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἵκτεροι ἐπιγίνονται, ἀγαθόν, ἢν μὴ τὸ ὑποχόνδριον τὸ δεξιὸν σκληρὸν γένηται, εἰ δὲ μὴ, οὐκ ἀγαθόν.

Ὁ πρὸ τούτου γεγραμμένος ἀφορισμὸς αἰτάτως μοι δοκεῖ παριγεῖσθαι. βέλτιον γὰρ ἦν συνηφθαι τὸν νῦν εἰρημένον ἀφορισμὸν ἐκείνῳ, καθ' ὃν φησιν. [176] οἷσιν ἂν ἐν πυρετῷ ἵκτερος ἐπιγένηται πρὸ ἐπτα ἡμερῶν, κακόν· ἐν δ' οὐκ ὅσῳ λόγος γένηται τοιοῦτος, πρὸ μὲν τῶν ἐπτα ἡμερῶν ἵκτερον γενέσθαι κακὸν πάντως, μετὰ δὲ τὰς ἐπτα χρηστόν· εἰ μὴ τι τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον σκληρὸν εἴη, τοῦτ' εἰναι εἰ μὴ τις ἐν τῷ σπλάγχνῳ ἦτοι τῷ ἥπατι κακο-

tamen quaedam in corpore praeter naturam affectio, a qua per circuitum aliae febres et morbi generantur.

LXIV.

Quibus per febres die septimo aut nono aut decimo quarto icterus obortus fuerit, bonum, nisi dextrum hypochondrium durum sit, aliaqui minime bonum.

Qui ante hunc scriptus est aphorismus citra ordinem interjectus fuisse mihi videtur. Satius enim fuisset nunc pronunciatum aphorismum illi conjunctum fuisse, in quo ait: quibus per febres aurigines ante septimum diem oboriuntur, malum; ut tota ejusmodi procederet oratio. Ante septimum diem icterum fieri prorsus malum est; post septimum vero bonum; nisi dextrum hypochondrium obduruerit, id est nisi quis malus affectus ex iis quos

Ed. Chart. IX. [176.]

Ed. Bas. V. (279.)

πραγία τῶν ὀλίγων ἔμπροσθεν εἰρημένων ὑπάρχει. καθαι-
ρομένου γὰρ ἐν αὐτῷ τοῦ αἵματος καὶ τῆς χολῆς μεταλαμ-
βανομένης ἐκ τῶν φλεβῶν εἰς τοὺς χοληδόχους πόρους, ἴαν
τε ἔμφραξις τις γένηται, κατὰ τι τῶν μεταλαμβάνοντων
χωρίων, ἴαν τε φλεγμονή τις ἢ σκίρρος, ἀνάγκη πᾶσα μῆτε
καθαίρεσθαι τὸ αἷμα καὶ συναναφέρεισθαι τὴν χολὴν αὐτῇ
πάντῃ σώματος, ἐντεῦθεν τε τὸν ἱκτερον γίνεσθαι.

ξέ.

Ἐν τοῖσι πυρετοῖσι περὶ τὴν κοιλίην καῦμα ἰσχυρόν καὶ
καρδιογμὸς κακόν.

Οἱ μὲν οὖν οὐ μόνον τὸ σπύζον ἐξ ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν
σπλάγχνον, ἀλλὰ καὶ τὸ σιόμα τῆς γαστρὸς οἱ παλαιοὶ καρ-
δίαν ἀνόμαζον ἐν τι τῶν ὁμολογουμένων ἐσὶν, ὥσπερ γε
καὶ οἱ καρδιαλίαν τὰ τοῦτου τοῦ μέρους ἀλήματα προσ-
αγορεύουσι. τὸ γε μὴν καρδιώσσειν οἱ πλείστοι μὲν τῶν
ἐξηγησαμένων τοὺς ἀφορισμοὺς ταυτὸν ἡγοῦνται σημαίνειν

paulo supra retulimus visceri seu hepati acciderit. Quum
enim sanguis in eo expurgetur et bilis ex venis in me-
tus cholidochos, bilis receptacula, traducatur, sive in his
locis obstructio aut inflammatio aliqua vel scirrhus fuerit,
sanguinem prorsus non expurgari, sed una cum ipso bi-
lem quoquoeversum per totum corpus deferri atque inde
auriginem fieri necesse est.

LXV.

In febribus circa ventriculum aeflus vehemens et cordi-
morfus malum.

Quod veteres non solum viscus illud quod ex se se-
cundum naturam pulsatur, sed etiam os ventriculi cor ap-
pellaverint, res est concessa, quemadmodum etiam quod
cardialgiam cordolium, hujus partis dolores appellant.
Enimvero plurimi aphorismorum interpretes καρδιώσσειν,
idem quod καρδιαλεῖν, corde morde, idem ac corde

Ed. Chart. IX. [176. 177.]

Ed. Bas. V. (279.)

τῇ καρδιαλείν. ἐνιοὶ δὲ τῆς καρδίας αὐτῆς, λίγω δὴ τοῦ σπλάγχχνον, καρδιωγμὸν δηλοῦσθαι φασιν, ἐξηγούμενοι τε κίνησιν τινα φασὶ παλμώδη τὸν καρδιωγμὸν εἶναι. τὸ μὲν οὖν ἰσχυρὸν αὐτῷμα τῆς κοιλίας ὑπὸ τῆς ξανθῆς χολῆς ζιτούσης ἐν τοῖς χιτῶσιν αὐτοῖς γίγνεται. κατὰ λόγον δὲ τοῖς οὕτω διακειμένοις καὶ τὸ στόμα τῆς γαστρὸς δάκνεται καὶ διὰ τοῦτο κακὸν ἐστὶ τὸ σύμπτωμα. εἰ δὲ καὶ τὴν πυκνὴν καὶ ταχέϊαν κίνησιν τῆς καρδίας καὶ μάλιστα ὅταν ἢ καὶ παλμώδης, ἀκούοι τις εἰρησθαι καρδιωγμὸν, ἔσχατον ἤδη τοῦτο κακὸν ἐστὶ, σημαῖνον ἐκπεπρωσθαι τὴν ζωτικὴν ἀρχήν.

ξοτ'.

[177] Ἐν τοῖσι πυρετοῖσι ὀξείσιν οἱ σπασμοὶ καὶ οἱ περὶ τὰ σπλάγχχνα πόνοι ἰσχυροὶ κακόν.

Οἱ σφοδροὶ πυρετοὶ παραπλησίως πυρὶ ξηραίνοντες τὰ νεῦρα τείνουσι τε καὶ σπῶσι καὶ κατὰ τοῦτο ἐπιφέρουσιν ὀλεθρίους σπασμούς. ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὰ τὰ σπλάγχχνα κατὰ

dolere, significare autumant. Nonnulli vero cordis ipsius visceris scilicet cardiogmum hic significari dicunt, motionem quandam palpitationi similem cardiogmum esse. Itaque vehemens ventriculi aestus a flava bile in ipsius tunicis fervente generatur. Rationi autem consentaneum est ita affectis et os ventriculi morderi et ob id malum esse symptoma. Si quis vero cardiogmum dici crebrum illum et celerem cordis motum quum palpitationi sit similis intellexerit, extremum jam hoc malum est, quod inflammatum ac incensum vitae principium significat.

LXVI.

In febribus acutis convulsiones et vehementes circa viscera dolores, malum.

Vehementes febres ignis instar nervos exsiccantes tendunt et convellunt, proindeque perniciosas convulsiones efferunt. Nonnunquam vero viscera quoque ipsa per ta-

Ed. Chart. IX. [177.]

Ed. Bas. V. (279. 280.)

τὴν τοιαύτην διάθεσιν ὀδυῖσθαι τῷ σφοδρῷ τῆς φλογώσεως
τε καὶ ξηρότητος, καὶ διὰ τοῦτο κακὴν εἶναι φησιν αὐτήν,
εἶς δὲ μᾶλλον κακὴ εἶσθαι τῶν πό- (280) νων ἰσχυρῶν
γίγνομένων. ἴσμεν δὲ δήπου καὶ διὰ φλεγμονὴν ἢ ἐρυσιπέ-
λας ἢ ἔμφραξιν ἰσχυρὰν ἢ ἀποστήματα ἐν τοῖς σπληγγοῖς
ὀδυῖσθαι γίγνομένας. ἀλλὰ νῦν οὐκ εἰκὸς αὐτῷ τὸν λόγον
ὑπὲρ ἐκείνων εἶναι. προφανές τε γὰρ ὅ ἐπ' αὐτῆς κίνδυνός
ἐσθαι καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης συνημμένος σπασμῷ, καὶ τὸ ἐν
πυρετοῖς εἶωθε λέγειν ὁ Ἱπποκράτης ἀντὶ τοῦ πυρετικοῦ
νοσήματι, ὅτιαν αὐτοῖς πάθος ὑπάρχωσιν οἱ πυρετοὶ καὶ
μὴ σύμπτωμα μορίου πεπονηότος τε τῶν προειρημένων
παθῶν.

ξζ'.

Ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν οἱ ἐκ τῶν ὕπνων φόβοι ἢ σπασμοὶ
κακόν.

lem affectum dolent, propter inflammationis ac siccitatis
vehementiam, atque idcirco ipse malum esse pronunciat,
sed multo peior erit, si vehementes dolores accesserint.
Scimus autem etiam propter inflammationem aut erysipe-
las aut fortem obstructionem aut abscessus in visceribus
dolores fieri. Sed de his nunc ipsi sermonem haberi ve-
rissimile non est. Manifestissimum siquidem ipsis inest pe-
riculum, non tamen necessario convulsioni adjungitur. Et
quum Hippocrates in febribus dicit, morbos febriles in-
telligere consuevit, quum febres ipsae sint morbi, non
etiam partis alicujus aliquo dictorum affectuum laborantis
symptomata.

LXVII.

In febribus per somnos, pavores aut convulsiones malum
portendunt.

Ed. Chart. IX. [177. 178.]

Ed. Bas. V. (280.)

Εἰρηται μὲν ὑπ' αὐτοῦ καὶ πρόσθεν ὅτι ὁ μὲν βλάπτων τὸν ἄρρώστον ὕπνος θανάσιμος ὑπάρχει, ὁ δὲ μὴ βλάπτων οὐ θανάσιμος. ἔνθα καὶ παραδείγμα τοῦ λόγου προσθεὶς εἶπεν· ὅκον παραφροσύνην ὕπνος παύει, ἀγαθόν· ὡς ὄντος τινὸς ὕπνου τοῦ μήτε παύοντος παραφροσύνην, παροξύνοντος δ' ἐνίαιτε καὶ γεννῶντος. ἀλλὰ καὶ νῦν ἑτέρα παραδείγματα τῆς εἰς [178] ὕπνου βλάβης εἶπε τοὺς φόβους καὶ τοὺς σπασμούς. γράφουσι δ' οὐ φόβους, ἀλλὰ πόνους· ξῖνοι, καὶ μέντοι καὶ τεθεάμεθα πολλάκις ἐν ὀλοφροῖς νοσήμασι καὶ φόβους καὶ πόνους καὶ σπασμούς εἰς ὕπνου γενομένους. εἶκε δὲ τοῦτο συμβαίνειν, ὅταν ἐν τοῖς ὕπνοις ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ὁ λυπῶν ἀφίκηται χυμὸς, ἔσω κινουμένης τηνικαῦτα τῆς φύσεως μᾶλλον ἢ περ ἔσω. καὶ μέντοι καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῇ τροφῇ κατενεχθέντες εἰς ὕπνον πληροῦνται τὴν κεφαλὴν, οὕτω καὶ ταῖς πληθωρικαῖς διαθέσεσιν οἱ ὕπνοι πληροῦντες αὐτὴν βαρύνουσι τὸν ἐγκέφαλον. ἔαν μὲν οὖν μελαγχολικώτερον ἢ τὸ πλήθος, οἱ φόβοι γίγνονται, μὴ τοιούτου δὲ ὄντος οἱ πόνοι τε καὶ οἱ σπα-

Ab ipso quoque antea pronunciatum est: qui somnus aegrotantem laedit, eum esse mortiferum; qui vero non laedit, letalem non esse; ubi et pronunciatum exemplum adjiciens ita loquitur: ubi delirium somnus sedat, bonum; tanquam somnus aliquis sit qui delirium non sedat, sed citet interdum et generet. Verum et nunc tamen non pavores, sed labores scribunt. Verum et ipsi saepe vidimus in perniciosus morbis et pavores et labores et convulsiones ex somno concitatos fuisse. Quod accidere videtur, quum in cerebrum noxius humor pervenerit per id temporis intro magis quam foras mota natura. Quin etiam quemadmodum a cibo in somnum collapsis caput repletur, sic plethoricis affectibus somni caput replentes cerebrum obruunt. Si itaque ea plenitudo magis ad alrae bilis naturam accedat, pavores invadunt; alioqui si talis non sit, labores fiunt et convulsiones. Et vero somni

Ed. Chart. IX. [178.]

Ed. Bas. V. (280.)

σμοί, καὶ οἱ ὕπνοι δὲ δηλονότι διὰ παντός ἂν ἐβλαπτον, ὅσον ἐπὶ τὸ συρρεῖν εἰς τὸ βάθος τε καὶ τὰ σπλάγχνα τὴν ὕλην, εἰ μὴ τῷ τῆς πέψεως λόγῳ πλέον εἶχε τὸ τῆς ὠφέλειας ἤπερ τὸ τῆς βλάβης ἐστὶν ἐκ τῆς ἔσω ῥοπῆς. οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον αὐτὸν ἀθροιζόμενοι μοχθηροὶ χυμοὶ τοιαῦτα συμπτώματα γέρονσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ στόμα τῆς γαστρὸς, ὅθεν καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς ὕπνοις αἱ ἀναθυμιάσεις γίνονται, μενόντων ἀπέπτων αὐτῶν, ὡς αἴ γε πέψεις τοὺς ὠφελίμους ἐπιφέρουσιν ὕπνους.

ξή.

Ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τὸ πνεῦμα προσκόπτον κακὸν, σπασμὸν γὰρ σημαίνει.

Πνεῦμα νῦν ἀκουσίῳ αὐτὸν λέγειν, ὥσπερ καὶ τῷ προγνωστικῷ τὸ κατὰ τὴν ἀναπνοὴν, ὅπερ ἐπειδὴν προσκόπτη, τουτίστιν ἰσχηται μεταξὺ καὶ διακόπτηται, σπασμὸν σημαίνει. καὶ γὰρ καὶ γίγνεται τῶν τὸν θώρακα κινούντων

etiam ipsi, quantum in ea est materia quae in profundum et viscera ipsa per quietem confluit, semper laederent, nisi collectionis ratione majorem utilitatem afferrent, quam sit damnum illud quod motum ad interiora consequitur. Nec solum in cerebro ipso acervati pravi humores talia invehunt symptomata, sed etiam in ipso ore ventriculi. Unde magis etiam per somnum exhalationes fiunt ipsis incoctis manentibus: nam coctiones somnos utiles afferunt.

LXVIII.

In febribus spiritus illidens malum, convulsionem enim portendit.

Spiritum hic ab ipso dici quemadmodum et in prognostico respirationem, exaudiendum est; qui quum illidat, hoc est in sui medio sistatur et interrumpatur, convulsionem significat. Etenim hoc fit musculis thoracem

Ed. Chart. IX. [178. 179.]

Ed. Bas. V. (280.)

μυῶν καὶ νεύρων ἤδη-σπασμωδῶς διακτιμένων. αὐξηθείσης οὖν τῆς διαθείσεως, ἐπιλαβούσης τὰ πλείονα μόρια σαφῆς σπασμὸς καταλήψεται τὸν ἄνθρωπον. οὗσης δὲ διπλῆς τῆς κατὰ τὴν ἀναπνοὴν κινήσεως ἡ μὲν ἔσω φορὰ τοῦ πνεύματος εἰσπνοὴ προσαγορεύεται, ἡ δ' ἔξω τὴν ἐναντίαν εἴληφε προσηγορίαν ἐκπνοὴ κληθεῖσα. προσκόπτει δὲ τὸ πνεῦμα ποτὲ μὲν ἡμῶν εἰσπνεόντων, ὥσπερ ὅταν εἴπῃ διπλὴ ἔσω ἐπανάκλησις, ὅσον ἐπίπνευσις, ποτὲ δὲ ἐκπνεόντων, ὡς ὅταν εἴπῃ καὶ πνεῦμα προσπταῖον ἐν τῇ ἔξω φορᾷ. ἐν τούτοις μὲν οὖν ἑκατέρου τοῦ μέρους τῆς ἀναπνοῆς ἐμνημόνευσε μόνον, κατὰ δὲ τὸν νῦν προκείμενον ἀφορισμὸν ὑπὲρ ὅλης αὐτῆς ἀποφαινόμενος εἶπῃ τὸ πνεῦμα προσκόπτον, εἴτε κατὰ τὴν ἔσω φορὰν εἴτε κατὰ τὴν ἔξω, εἴτε κατ' ἀμφοτέρας πάσχει τὸ τοιοῦτον.

ἔξω.

[179] Ὅκόςοισιν οὖρα παχία, θρομβώδεια, ὀλίγα, οὐκ ἀπυρέτοισι, πλῆθος ἐπελθὼν ἐκ τουτέων λεπτὸν ὠφελεῖ,

moventibus, ac nervis jam convulsione affectis, qua sane aucta affectione et plures partes occupante, tum aperta convulsio hominem prehendet. Quum vero geminus sit respirationis motus, alter quo spiritus intro fertur, inspiratio dicitur; alter quo foras fertur, contrariam appellationem sortitus, expiratio nuncupatur. Illidit autem spiritus ac intercuditur nobis interdum inspirantibus, ut quum ipse dixit: *duplex intro revocatio*, veluti superinspiratio; interdum expirantibus, ut quum dixit: *et spiritus illisus*, quum foras effertur. In his igitur utriusque partis respirationis tantum meminit. At in proposito aphorismo de tota ipsa pronuncians, inquit: *spiritus offendens*, sive intro forasve, sive utroque feratur, id accidit.

LXIX.

Quibus febre non vacuis urinae crassae, grumosae ac paucae sunt, ubi copia ex his succedit, tenuis prodest;

Ed. Chart. IX. [179.]

Ed. Basl. V. (280.)

μάλιστα δὲ τὰ τοιαῦτα ἔρχεται οἶσιν ἐξ ἀρχῆς διὰ τα-
χίων ὑπόστασιν ἔχει.

Οὐχ ἀπλῶς εἶρηκεν οὖρα παχέα, ἀλλὰ προσέθηκε καὶ
θρομβώδεα, δυοῖν θάτερον ἐνδεικνύμενος, ἥτοι τοῦ πάχους
τὸ ποσὸν ἢ τὸ τῆς ὑποστάσεως ἀσφάλαν τε καὶ διεσπασμέ-
τον, ὡς καὶ κατὰ περιγραφὴν τινα γίνεσθαι πολλὰς συστά-
σεις αὐτῶν ὥσπερ θρόμβους. ἔτι μὲν οὖν οὐ θρομβώδεα
γράφουσιν, ἀλλὰ βορβωρώδεα, καθάπερ καὶ ὁ Νομισιανὸς
καὶ ὁ Διονύσιος, εἰ μὲν καὶ δυσωδίαν τιτὰ συνενδεικνύμετοι
διὰ τῆς λεξείας, πλείον τε τῶν ἄλλων δηλοῦντες. εἰ δ' οἷς
τοῦ πάχους τὸ ποσὸν, οὐδὲν περιττότερον ἐν τῷδε διδά-
σκοντες. ὁ γὰρ μὴν σύμπαρ λόγος τοῦ Ἱπποκράτους οὐ
φαίνεται περὶ δυσωδῶν οὖρων γηγόμενος, ἀλλὰ μόνων ὀλί-
γων τε καὶ παχίων, ὡς ἐκ τῆς ἀντιθέσεως ἔστι δῆλον.
πλήθος γάρ, φησὶν, ἔλθὼν ἐκ τούτων λεπτὸν αἰγέλει, ὥστε
εἰ καὶ μόνον ἐγγράπτο τοῦτο, ὅσοις οὖρα παχέα ὀλίγα,
μηδὲν ἂν λείπειν τῷ λόγῳ. γίγνεται μὲν οὖν καὶ χωρὶς

*tales autem his maxime prodeunt, quibus ab initio aut
quam primum sedimentum fortiuntur.*

Non simpliciter urinas crassas pronuntiavit, sed etiam
grumosas addidit, duorum alterum indicans, aut crassitu-
dinis quantitatē aut sedimenti inaequalitatem ac divul-
sionem, ita ut secundum quandam etiam circumscriptionem
multae ipsarum concretiones tanquam grumi appa-
reant. Itaque nonnulli, ut Numisianus et Dionysius, non
grumosas, sed coenosas scribunt: qui si per id verbum
simul foetorem quandam indicent, quiddam amplius quam
alii interpretes explicant: si vero crassitudinis copiam,
nihil quidquam quod non alii hoc ipso docent. Enim-
vero tota Hippocratis oratio non de grave olentibus urinis
esse videtur, sed de solis paucis ac crassis, ut ex anti-
thesi seu oppositione fiet manifestum. Ubi ex his copia
successit tenuis, juvat. Quare si hoc solum scriberetur:
quibus urinae crassae, paucae, nihil orationi deesset.

Ed. Chart. IX. [179.]

Ed. Basf. V. (280.)

πυρεταῦ τισιν οὐρα τοιαῦτα, τῆς φύσεως ἐκκαθαυρούσης διὰ νεφρῶν τὰ τοῦ παντός σώματος περιττώματα. γίνε-
ται δὲ καὶ μετὰ πυρετῶν, ἐφ' ὧν ἴσως ἂν τις ὑπονοήσῃ
τὴν εἰς τοῦναντίον αὐτῶν μετάπτωσιν οὐκ εἶναι χρηστήν,
ἐπειδὴ τοῦπίπαν ἐν τοῖς πυρετοῖς ἐκ λεπτῶν κατ' ἀρχὰς
τῶν οὕρων ἢ μετάπτωσις εἰς τὸ παχύτερον γίνεταί πρὸς
τὴν λύσιν λύσεως τῆς νόσου, καὶ διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ μάλι-
στια καὶ ὁ ἀφορισμὸς οὗτος αὐτῷ γεγράφθαι, διδάσκοντε
τὸ σπάνιον τοῦ πράγματος. ἔστιν ὅτι γὰρ ἦτοι κατὰ τὴν
ἀρχὴν τοῦ νοσήματος ἢ οὐ μετὰ πολὺ γὰρ τῆς ἀρχῆς, οὐρα
γυγνόμενα παχέα διὰ τὸ βάθος ὑπόστασιν ἔχει. τούτοις
οὖν τοῖς οὕροις οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν σημεῖον ἢ ὑπόστασις,
ὡς περ τοῖς ἄλλοις, ὅποσα λεπτά κατ' ἀρχὰς ὄντα τῷ λόγῳ
τῆς πίψεως ὅλου τοῦ νοσήματος ὑπόστασιν λαμβάνει. τῇ
πλήθει δ' εἰκότως ἔστιν ὀλίγα τὰ παχέα τῶν οὕρων, ὡς
ἂν μόγις διεξερχόμενα τῶν νεφρῶν. ὅποταν οὖν ἅμα μὲν
ἐκπενωθῇ τὸ πλεόν τῆς τοιαύτης κακοχυμίας, ἅμα δὲ καὶ

Finnt autem quibusdam febre vacnis tales urinae, natura
per renes totius corporis supervacanea expurgante; fiunt
etiam cum febribus, in quibus quispiam fortassis suspice-
tur ejusmodi urinarum in contrarium factam transmuta-
tionem non esse bonam. Quandoquidem maximam par-
tem in febribus ex urinis ab initio tenuibus fit in cra-
ssiores conversio, morbo jam ad solutionem tendente. At-
qui propterea mihi hic aphorismus ab eo scriptus esse
maxime videtur, quod raro accidit edocente. Contingit
enim interdum aut per morbi initia aut non multo post
principium urinas crassas redditae propter materiae gravi-
tatem sedimentum habere. His igitur in urinis sedimen-
tum bonum signum non est, quemadmodum in ceteris
quae quum ab initio tenues existant, totius morbi coctio-
nis ratione sedimentum consequuntur. Porro merito
crassae urinae multitudine paucae sunt, ut quae vix renes
permeent. Postquam igitur simul tum major ejusmodi
cacochymiae pars vacuata fuerit, tum simul residuum con-

Ed. Chart. IX. [179. 180.] Ed. Basf. V. (280. 281.)
 περὶ θ, τὸ κατάλοιπον, ἐκκρίνεται τηρικαῦτα λεπτότερα πολὺ
 τῶν πρόσθεν, ἅμει- [180] τον χάθ' οὕτως εἰπεῖν, οὐκ ἀπο-
 λύτως ὡς Ἰπποκράτης εἶπε λεπτότα τὰ γὰρ κατὰ φύσιν
 οὐκ ἀπλῶς ἐστὶ λεπτά, καθάπερ οὐδὲ παχέα, μίσα δ' ἑκα-
 τήρας τῆς ὑπερβολῆς καὶ σύμμετρα ὄντα, παχύτερα μὲν
 ἴσται καὶ λέγεται τῶν ὑδατωδῶν, λεπτότερα δὲ τῶν θρομβω-
 δῶν, πολλὰ δ' εἰκότως ἐκκρίνεται διὰ τὸ πρόσθεν ἐπέχε-
 σθαι, καθ' ἣν χρόνον μόγις διεξέρει τὰ παχέα.

(281) Ὅμοιοις δὲ ἐν πυρετοῖσι τὰ οὖρα ἀνατεταραγμένα
 οἷον ὑπόφυγιον, τοῦτοιοις κεφαλαλγίαι ἢ πάρεσιν ἢ παρί-
 σονται.

Τοῦτον ἐνιοι τὸν ἀφορισμὸν τῷ πρὸ αὐτοῦ συνάπτου-
 σιν ὡς μέρος ἐκείνου γράφοντες οὕτως· οἷσιν δ' ἀνατετα-
 ραγμένα τὰ οὖρα, τοῦτοιοις κεφαλαλγίαι καὶ βούλονται τι-
 σὶς μὲν τὸ ἀνατεταραγμένα τὰ ἐναντία δηλοῦν τοῖς προσι-

coctum evaserit, tunc multo prius tibus tenuiores excer-
 nuntur. Praesliterit namque sic appellare non tenues ab-
 solute, quemadmodum dixit Hippocrates. Nam quae se-
 cundum naturam sunt, non absolute tenues existunt, ut
 neque crassae, sed inter utrumque excessum mediae et
 commoderatae sunt; et aquosae quidem crassiores sunt at-
 que dicuntur, tenuiores vero grumulosae. Multae autem
 ratione excernuntur, quia prius retentae fuere, quo tem-
 pore prae crassitie vix percolabantur.

LXX.

Quibus per febres urinae perturbatae sunt, quales jumen-
 torum, iis capitis dolores adfunt aut aderunt.

Hunc aphorismum nonnulli superiori tanquam ejus
 partem connectunt ita scribes: Quibus vero urinae tur-
 batae sunt, hisce recentes capitis dolores. Ac volunt qui-
 dam vocem turbatae praedictis tenuibus contrarias pro-

Ed. Chart. IX. [180.]

Ed. Bas. V. (281.)

ρημένοις τοῖς λεπτοῖς, τινὲς δὲ παχέσι καὶ θρομβώδεσι, τινὲς δ' αὐτὰ τὰ ἀνατεταραγμένα ἐξηγουῦνται. ψεῦδος γὰρ μὴν εἶναι τὸ τὰ λεπτὰ τῶν οὕρων εἶναι κεφαλαλγικά. φαίνονται γὰρ αἱ κεφαλαλγίαι ποτὲ μὲν προηγούμεναι, ποτὲ δὲ συν-
 ὄδουσαι τοῖς ἀνατεταραγμένοις οὕροις. ὅποια δ' ἐστὶ ταῦτα σαφῶς ἐθήλωσεν εἰπών, οἷον ὑποζυγίου καὶ γίνεται τοιαῦτα παχέως τε καὶ πυκνῆς ὕλης ὑπὸ θερμοῦ κατεργαζομένης. αὐταὶ γὰρ μάλιστα καὶ πρὸς τῆς ἐξω θερμάσεως φαίνονται πνευματούμεναι, καθάπερ ἄσφαλτος καὶ πίσσα καὶ ῥητίνη. τινὰ μὲν οἷον τῶν τοιοῦτων οὕρων ἐπὶ πλείστον ἀνατετα-
 ραγμένα μένει, τινὰ δ' ὑπόστασιν ἴσχει παχίαν διὰ ταχέων καὶ δημοῖ βραδείως λυθῆναι τὸ νόσημα. τὰ δ' ἕτερα τὰ μὴ καθιστάμενα σὺν μὲν ἰσχυρᾷ τῇ δυνάμει μηκύνεσθαι τὸ νόσημα δημοῖ, σὺν ἀσθενεὶ δὲ τεθνήξεσθαι τὸν κάμνοντα. ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὸ παρεργὸν εἰρηται μοι, διότι χρη-
 σιμὰ ἐστίν· ἃ δ' εἰς αὐτὸν τὸν ἀφορισμὸν εἰς χρὴ εἰπεῖν ἐστὶ τοιαῦτα. τοῖς ἀνατεταραγμένοις οὕροις ἐξ ἀνάγκης

dere; quidam vero crassis et grumosis; quidam etiam ipsas perturbatas, tennes explicant. Atqui tennes urinas doloris capitis indices esse falsum est. Interdum enim capitis dolores praecedere videntur, interdum simul cum perturbatis urinis adesse. Quales autem hae sint his verbis manifesto declaravit: *quales jumentorum*. Tales vero fiunt calore materiam crassam ac densam agitante ac versante. Hae liquidem materiae maxime ab externo etiam calore, sicuti bitumen, pix et resina flatulentum spiritum conciperere ac edere videntur. Nonnullae igitur urinae perturbatae diutissime manent, nonnullae cito sedimentum crassum consequuntur ac tardam morbi solutionem fore significant. Quae ceterae non resident viribus constantibus, longum fore morbum, prostratis vero aegrum interiturum praenunciant. Haec obiter quod utilia sint a nobis explicata sunt. Quae vero ad ipsum aphorismum explicandum etiamnum dicenda restant, sunt hujusmodi: *urinis perturbatis capitis dolores necessario adsunt aut aderunt; ut*

Ed. Chart. IX. [180. 181.]

Ed. Basf. V. (281.)

αἱ κεφαλαλγίαι, καθὼς προεῖπεν ὁ Ἱπποκράτης, ἢ σύνεισιν ἢ ἔσονται, ἐπειδὴ τὸ φυσῶδες πνεῦμα μετὰ τῆς θερμασίας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐτοιμῶς ἀναγίρεται, οὐ μὴν εἰ τις ἐκεφαλάλγησεν ἢ κεφαλαλγῇ, τούτων πάντως τοιαῦτα τὰ οὐρά ἐστι. γίνονται γὰρ οἱ κεφαλαλγῖαι καὶ διὰ θερμότητα μόνην, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τὴν ξανθὴν χολήν, ἥτοι γε ἐν τῇ κεφαλῇ περιεχομένην ἢ ἐν τῇ γαστρὶ καὶ διὰ πλῆθος ὑγρῶν κατεληγὸς τὴν κεφαλὴν καὶ δὲ ἔμφρα- [181] ξιν τινα τοπικὴν ἢ πνεύματος φυσῶδους ἐν αὐτῷ τῷ μορίῳ τὴν γίνεσιν ἔχοντος, ὧν οὐδεμία τοιούτου οὐρον ἐπιφέρει ἐξ ἀνάγκης.

σα'.

Ὀκόςοισιν ἐβδομαῖα κρίνεται, τουτίοισιν ἐπινέφελον τὸ οὐρον, τῇ τετάρτῃ ἐρυθρόν καὶ τὰ ἄλλα κατὰ λόγον.

Ὡσπερ ἐν ἄλλοις πολλοῖς ἐπεδείξαντο τῆς Ἱπποκράτους τέχνης ἑαυτοὺς ἀμαθεῖς ὄντας οἱ πλείστοι τῶν ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον, οὕτω καὶ τῷδε. νομίζουσι γὰρ προσ-

pronunciat Hippocrates, quoniam flatulentus spiritus una cum calore prompte in caput attollitur. Non tamen si cui caput doluit aut dolet, huic omnino tales urinae sunt. Cephalalgiae siquidem fiunt etiam propter calorem solum; interdum vero propter flavam bilem quae in capite aut ventriculo continetur vel ob humorum caput aggravantium copiam vel localem aliquam obstructionem vel spiritu flatulento ea ipsa in parte generationem sortito, ex quibus nulla talem urinam necessario affert.

LXXI.

Quibus die septimo contingit crisis, iis urina rubram habet die quarto nubeculam, ac pro ratione cetera.

Quemadmodum in multis aliis se ipsos artis Hippocratis imperitos ostenderunt eorum plurimi qui hunc aphorismorum librum explicarunt, sic et in hoc aphorismo.

B b b 2

Ed. Charf. IX. [181.] Ed. Raf. V. (281.)
 κρίσθαι τῷ ἀφορισμῷ τὸ καὶ τὰλλα κατὰ λόγον, ὅσα περὶ
 ὕπνου ἢ ἐγρήγορας ἢ ἀναπνοῇ ἢ ἀνάκλησιν ἢ διανόστα-
 σιν, ἢ τι τοιοῦτον ἄλλο τῶν ἐν τῷ προγνωστικῷ γεγραμ-
 μένων, ἵνα εἰ ταῦτα πάντα φαίη καλοῖς γιγνόμενα, τὴν κρί-
 σιν ἴσσεσθαι κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἐλπίζοιμεν. ἀγνοεῖν
 δ' εἰκόσιν τὰ μίχιστα τῶν προγνωστικῶν κεφαλαίων. ἀγρυ-
 πνοῦσι τε καὶ ὡς τὰ πολλά καὶ δυσφεροῦσι καὶ πυρέττουσι
 σφοδρότερον οἱ κάμνοντες, ὅσοι περ ἂν ἐγγυτέρω τῆς κρί-
 σεως ἀφίκωνται. πολλοὶ δ' αὐτῶν καὶ δυσπρασσοῦσιν ἐγγυτέ-
 ρω τῆς κρίσεως. οὐκ οὐκ δέεται τοῦτο διὰ τῶν οὕρων φανε-
 ρημεῖον ἄνευ τῶν εἰρημίων συμπτωμάτων εἰς πιστοτέραν
 ἐλπίδα τῆς μελλούσης ἴσσεσθαι κρίσεως, σημεῖον ἐν οὖροις,
 ἀλλ' ἔτι τε πολλὰ συνεχίστερον αὐτοῦ φαινόμενα, περὶ ὧν
 εἰκόσιν οὐδὲν γινώσκειν οἱ τοιμῶντες ἐξηγεῖσθαι τὰ Ἱπ-
 ποκράτους συγγράμματα, πρὶν ἐκμαθεῖν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν
 τέχνην. οὕσης γὰρ τῆς τελευτῆς ἡμέρας ἐπιδήλου, καθά-
 περ αὐτὸς ἐδήλωσε, καὶ μηνυούσης ὅποις τις ἢ ἐβδόμη γε-

Existimant enim haec sphaorismo addita, ac pro ratione
 cetera, significari quaecunque ad somnos spectant et vigi-
 lias aut respirationem aut decubitus aut surrectionem
 aut si quid aliud ejusmodi in prognostico scripsit, ut si
 haec omnia recte fieri videantur, die septimo futuram
 judicationem speremus. Qua in re maxima praenotionum
 capita ignorare videntur. Vigilant enim plerumque, ja-
 ctantur ac vehementius febricitant aegri, quanto propius
 ad crisin accesserint. Ex ipsis autem multi judicationi
 proximi difficulter spirant. Minime vero praesens ex uri-
 nis signum, etiam citra isthaec commemorata symptomata,
 ad certiore futurae judicationis spem et conjecturam
 signis apparentibus in urinis indiget; sed sunt multa alia,
 quae frequentius in urina quam istuc spectantur. Quae
 ignorare mihi prorsus videntur ii qui Hippocratis scripta,
 priusquam ipse artem universam perdidicerint, audent
 exponere. Nam quum quartus dies sit index, quemad-
 modum ipse docuit, et qualis futurus sit septimus prae-

Ed. Chart. IX. [181. 182.]

Ed. Basf. V. (281.)

νόσεται, πᾶν ὃ τί περ ἂν ἐν αὐτῇ πρώτῃ φανῇ σημεῖον
ἀξιόλογον πέψως, τὴν ἐσομένην κρίσιν ἐπὶ τῆς ἐβδόμης
δηλοῖ, ὥστ' οὐ μόνον ἐρυθρὰ τις ἐπιφανεῖσα νεφίλη πρότε-
ρον οὐ γεγεννημένη σημαίνει τὴν κρίσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ λευκὴ
πολὺ μᾶλλον αὐτῆς. εἰ δὲ μᾶλλον ἐναιώρημα λευκὸν ὁμα-
λὸν τε καὶ συνεστηκός. εἰ δ' ὀξείως πᾶν κινεῖτο τὸ νόση-
μα καὶ ἡ τῆς χροῆς μεταβολὴ καὶ ἡ τῆς συστάσεως, ἰκανὰ
σημεῖα τῆς μλλοῦσας ἔσσεθαι κρίσεως. τὸ γοῦν λεπτὸν
οὖρον εἰ συμμέτρως γένηται παχὺ καὶ τὸ λευκὸν ἢ ὀχρὸν,
ἐν τοιούτῳ νοσήματι προδηλοῖ τὴν κρίσιν. ἐπὶ μὲν οὖν ὀνο-
μασι σημεῖον τοῦ κατὰ τὴν ἐρυθρὰν νεφίλην ἐμνημόνευσεν
ὁ Ἱπποκράτης. ἀξιοῖ δ' ὡς τοῦτο καὶ τὰλλα κατὰ λόγον
ἡμᾶς ἐννοεῖν, ὅσα σημαίνει μλλοῦσας ἔσσεθαι κρίσεις. ἔστι
δὲ ταῦτα τὰ κατὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ καλουμένας ἐπιδηλοῦς τε
καὶ θεωρητὰς ἡμέρας ἐπιγιγνόμενα ἢ δὲ οὖρον ἢ διαχωρη-
μάτων ἢ πτυσμάτων. αἱ μὲν γὰρ ἅπαντα τὰ τοιαῦτα δη-
λοῖ κρίσεις, οἷα αἱ δὲ τὰς ἀγαθὰς. μόνοις γὰρ [182]
ταῖς τῆς πέψως σημεῖοις ἐν ταῖς θεωρηταῖς ἡμέραις ἐπι-

nunciet, quodcumque in ipso primum effatu dignum co-
ctionis signum apparet, futuram septimo die judicationem
significat. Verum et alba multo magis enaeorema subli-
matum album, aequale atque constans. Quodsi celeri-
ter admodum morbus moveatur et coloris et corporis uri-
nae seu consistenteriae mutatio sit, idonea sunt futurae ju-
dicationis signa. Tenuis itaque urina si mediocriter crassa
efficiatur, sique alba vel pallida fiat, in tali morbo judi-
cationem praenunciat. Unius itaque signi nominatim Hip-
pocrates meminit, rubrae nimirum nubeculae. Dignum
autem existimat, ut tum hoc, tum alia ex ratione intel-
ligamus, quaecumque futuras crises ostendunt. Haec au-
tem sunt, quae diebus indicibus ab ipso vocatis et spe-
ctabilibus vel in urinis vel dejectionibus vel sputis super-
veniunt: semper enim hujusmodi omnia crises praenunciant,
non tamen semper bonas. Solis enim coctionis signis
diebus spectabilibus apparentibus bonae crises futurae

Ed. Chart. IX. [182.]

Ed. Bas. V. (281.)

φανίσιν ἀγαθαὶ προδηλοῦνται κρίσεις. ἡ μὲν οὖν διάνοια τοῦ κατὰ τὸν ἀφορισμὸν λόγου τοιαύτη ἐστίν· ἐμπημόνευσε δὲ τῆς ἐρυθρᾶς νεφέλης, ὡς σπανίου σημείου. λευκαὶ μὲν γὰρ συνεχέστατα φαίνονται καὶ εἰσιν ἐπαρχέστερον πέψεως σημεῖον, αἱ δὲ ἐρυθραὶ σπανίως γίνονται καὶ εἰ μὴ νῦν ὑφ' Ἰπποκράτους εἰρηγτο καὶ αὐταὶ κατὰ τὰς ἐπιδήλους ὁρώμεναι μέλλουσιν ἐπαγγέλλεσθαι κρίσιν, ἴσως ἂν τις οὐδὲ προσεδόκησε τοιαύτην ὑπάρχειν αὐταῖς δύναμιν, εἴ γε γοῦν τὸ ἐρυθρὸν χρώμα σωτήριον μὲν εἶναι φησι, χρονιώτερον δέ. λέγει γὰρ ἐν προγνωστικῷ κατὰ λέξιν οὕτως· εἴ γε εἴη τὸ τε οὖρον ὑπέρυθρον καὶ ἐπύκτασις ὑπέρυθρός τε καὶ λεῖη, πολὺ χρονιώτερον μὲν τοῦτο τοῦ πρώτου γίνεται, σωτήριον δὲ κάρτα. ἄρ' οὖν ἐν τετάρτῃ τῶν ἡμερῶν ἡ τοιαύτη νεφέλη φανίσῃ δηλώσει τῇ ἐπὶ τῆς ἐβδόμῃς ἰσομένην κρίσιν, ἐν ἄλλῃ δὲ τινι τῶν ἐπιδήλων οὐ δηλώσει σκεπτικόν ἀκριβῶς· ὅτι ἐστὶ παραφελαικτὸν ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων. ὅσον μὲν γὰρ ἐπὶ αὐτῷ τῷ λόγῳ δυνατόν εἰς ἐκάτερον ἐπιχειρῆσαι καὶ μᾶλλον τε ὡς αὐτῷ δηλώσει, πλὴν εἰ πάνυ σφόδρα τὸ νόσημα ταχέως κινεῖτο. κατὰ

denunciuntur. Ergo talis est textus aphorismi sensus. At rubrae nubeculae tanquam signi petrastrum nuntiant. Albae enim frequentissime apparent suntque evidentiora coctionis signa. Rubrae vero raro sunt et nisi attente ipsas pronunciasset Hippocrates diebus indicibus spectatas futuram crisin denunciare, nemo fortassis talem ipsis vim inesse crederet. Siquidem rubrum colorem salutarem quidem esse profert, sed diuturniorem morbum portendere. Nam in prognostico ad verbum ita scribit: si vero urina subrubra et sedimentum subrubrum ac laeve fuerit, haec priore quidem multo diuturniorem, sed admodum salutarem significat. Utrum igitur quarto die talis conspecta nubecula futuram crisin septimo significatura sit, in alio vero quodam indice non significatura, id accurate perpendendum est, quod in ipsis artis operibus observari debet. Nam quod ad rationes attinet, sunt in utramque partem ac magis in alteram, quod non praenuntiabit, nisi morbus

Ed. Chart. IX. [182.]

Ed. Bas. V. (281. 282.)

μὲν γὰρ τὴν τετάρτην ἡμέραν γενόμενον ἴσασιν τῷ πρόσθεν χρόνῳ τὸν ἐξῆς ἐπιλαβόν οὐκ ἀδύνατον ἔστι δηλῶσαι κρίσιν. ἐπὶ δὲ τῆς ἐνδεκάτης φανερὸν οὐ πᾶν τί μοι δοκεῖ τριῶν ἡμερῶν δεησεσθαι μόνων, ἀλλὰ καὶ πλειόνων, ἀληθέστατον μὲν γὰρ ἔστι τὸ τὴν τοιαύτην χρεῖαν ἐπιμεριεῖν τε τρις λύσειν. ἐθισθῆναι γοῦν ἐγὼ σπανιάκις τὸ τοιοῦτον σημεῖον ἐκ ἄλλαις ἡμέραις παρὰ τὴν τετάρτην. ἢ μὲν οὐκ ἐπὶ τῆς τσσαρεσκαίδεκάτης ἐκρίθη, ἢ δὲ ἐπὶ τῆς τσσαρεσκαίδεκάτης, εἰκοσταῖος. ἴφανε δὲ καὶ ἄλλω κατὰ τὴν ἐνδεκάτην, ὅστις ἐπτακαίδεκαταῖος ἐκρίθη, καὶ ἄλλω πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐνδεκάτης, ὅστις εἰκοσταῖος.

οβ'.

(282) 'Οκόσοισιν οὐρα διαφανεία, λευκά, προνηρά' μάליσια δ' ἐν τοῖς φρενιτικοῖσιν ἐπιφαίνεται.

Τὰ τοιαῦτα τῶν οὐρῶν ἀπειρίας ἐσχάτης ἐστὶ σημεία, διό καὶ χρονίζει τὰ νοσήματα, τινὰ δ' αὐτῶν ὅταν γε φθάσῃ

celeriter admodum moveatur. Nam si quod quarto die designatum, tantundem temporis, hoc est tres *insuper* accipiat, potest futuram crisin prodere; undecimo vero, si appareat, non tribus solum diebus, sed etiam pluribus indigere saepe videtur. Verissimum siquidem est, talem dierum indigentiam aliquid suffragari solutionibus. Ego certe raro ejusmodi signum aliis diebus spectavi quam quarto. Cui igitur septimo apparuerint, is quarto decimo fuit judicatus, cui vero quarto decimo, is vicesimo. Apparnit et cuidam alteri undecimo, qui decimo septimo judicatus est. Cuidam rursus alteri eodem undecimo apparuit, qui vicesimo die fuit judicatus.

LXXII.

Quibus urinae pellucidae, albae, malae; maxime vero in phreniticis apparent.

Tales urinae extremae cruditatis signa sunt, quare et morbos diuturnos significant. Quaedam vero ex ipsis de-

Ed. Chart. IX. [182. 183.] Ed. Bas. V. (282.)
 προκαταλίσαντα τὴν οὐράν, ὀλεθρία γίνεται, καθάπερ ἐν
 ταῖς φρενίταις. οὐδὲνα γοῦν οἶδα σωθέντα φρενιτικόν, ἢ
 τοιοῦτον οἶον αἰσθῆναι. βέλιον γάρ ὥσπερ ὅλον τὸ νόσημα
 χολώδες, οὕτω καὶ [183] τὰ οὖρα φαίνεται χολώδη. τὰ
 δ' ὕδατώδια τῶν οὐρῶν, τοιαῦτα γάρ ἐστι τὰ διαφανέα,
 λευκὰ, παμπόλῳ τε τὴν ἀπεψίαν ἤτοι καὶ προσέτι τῆς
 ξανθῆς χολῆς ἄπασαν τὴν ἄρμην ἄνω γιγνέσθαι πρὸς τὴν
 κεφαλὴν. διαφανῆ μὲν γάρ γίγνεται τισιν οὖρα, χωρὶς τοῦ
 λευκοῦ, λεπτὰ μὲν ὄντα τῇ συστάσει, χολώδη δὲ τῇ χροίᾳ.
 τὰ δὲ διαφανῆ τε ἄρα καὶ λευκὰ τελείως εἰσὶν ὕδατώδη. εἰ
 μὲν οὖν ἀπλῶς εἴη γιγνόμενον, μάλιστα δὲ τοῖς φρενιτι-
 κοῖσιν, εἴρηται σαφῶς ὁ σοῦς τοῦ λόγου. προσκειμένου δ'
 ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ ἐπιφαίνεται, καθάπερ ἐν ἄλλοις πρόσ-
 κειται τῶν ἀνιγγνόντων, τὸ δηλούμενον εἶναι τοιοῦτον. τὰ
 ὕδατώδη τῶν οὐρῶν ἐστὶ ποιηρὰ, μάλιστα ἐπιφαίνεται
 τοιαῦτα τοῖς ὀλεθρίως ἔχουσι φρενιτικοῖς. οὐ γὰρ δὴ πᾶσι
 γε ὥς τινες ἤκουσαν τῶν ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον, οὐδὲν
 ἐπιστάμενοι τῶν κατὰ τοὺς ἀρρώστους ἐπιφαινομένων. ἐν

jectis prius per morbum et prostratis viribus sunt pernici-
 ciosae, ut in phrenitide. Nullum liquidem vidi, in quo
 talis apparuisset urina, phreniticum saluum evaluisse. Me-
 lius enim est, quemadmodum totus morbus biliosus est,
 sic et urinas biliosas apparere. Aquosae vero urinae,
 ejusmodi namque sunt pellucidae albae, maximam crudi-
 tatem significant et praeterea totum flavae bilis impetum
 sursum in caput factum esse denunciant. Quibusdam enim
 urinae sunt perspicuae, non etiam albae, compage qui-
 dem tenues, colore vero biliosae. Quae vero limpidae
 simul et albae existunt, prorsus aquosae sunt. Si igitur
 simpliciter scriptum sit maxime vero in phreniticis malae,
 manifesta est aphorismi sententia. Si vero ut in aliis ha-
 betur exemplaribus, ad finem orationis adjiciatur verbum
 apparent, sensus erit talis: *aquosae urinae malae sunt,*
maxime vero tales apparent in phreniticis qui perniciose
se habent. Neque enim in omnibus, quemadmodum non-
 nulli hujus libri interpretes intellexerunt, ignari prorsus

Ed. Chart. IX. [183.]

Ed. Bas. V. (282.)

τίσι δὲ τῶν ἀσθενούντων οὕτω γέγραπται τὸ τέλος τοῦ ἀφορισμοῦ, μάλιστα δ' ἐν τοῖσι φρενιτικοῖσιν ἐπιφαίνεται τὰ τοιαῦτα, καὶ ἴσιν ἡ αὐτὴ διάνοια τῇ κατὰ τὴν προειρημένην δευτέρου γραφῇ.

ογ.

Ὀκίσσοισιν ὑποχόνδριον μετώρῳ διαβορβορῶντα, ὁσφύος ἀλγῆματος ἐπιγενομένου, τουτέοισιν αἱ κοιλίαι καθογρονται, ἢν μὴ αὔσαι καταβῆγαῖσιν ἢ οὔρου πλήθος ἐπιλῶν. ἐν πυρετοῖσι τὰ ταῦτα.

Ἐποχονδρίων μετωίρων ὅπερ ἐστὶν ἐν ὄγκῳ μείζονα κατὰ πολλὰς αἰτίας γιγνομένων, ἴσιν μία καὶ ἡ διὰ πνεῦμα φροσῶδες, ὑπὲρ ἧς νῦν διαλέγεται, διαιτῶς αὐτῆς γιγνομένης, ἐνίοτε μὲν ἐπὶ διαθήσει τινὶ δυσλύνῃ τῶν κατὰ τὴν γαστέρα χωρίων, ἐνίοτε δὲ ἐπὶ τινὶ προσφατῇ προσάσει. διακρίνει δὲ ταῦτα νῦν ὁ Ἱπποκράτης· ἡ μὲν γὰρ προτέρου

eorum quae in aegrotis apparent. In quibusdam autem exemplaribus ita finis aphorismi scriptus est, praecipue vero in phreniticis apparent, et idem est intellectus qui secundae lectionis saepius a nobis explicatae.

LXXIII.

Quibus sublata hypochondria murmurant, succedente lumborum dolore, iis alvi humectantur, nisi status debrsum erumpant aut urinarum copia prodeat. Haec autem in febribus.

Quum multis de causis hypochondria tollantur, hoc est majorem in tumorem adducantur, ex his una spiritus est flatulentus, de qua nunc differit, bifariam fieri solita; interdum propter affectum aliquem inveteratum et solutu difficilem partium ad ventrem attinentium; interdum vero ob recentem aliquam occasionem. Has autem affectiones nunc distinguit Hippocrates, nam prima affectio sine

Ed. Charn. IX. [183. 184.]

Ed. Basf. V. (282.)

διάθεσις οὐ μετὰ βορβορυγμοῦ γίνεται, τεταμένα γὰρ καὶ
 πεφυσμημένα καθάπερ ἀσκὸν ἀποφαίνει τὰ ὑποχόνδρια, ἢ
 δ' εἴπω μετὰ βορβορυγμοῦ συνέσταται καλεῖται δ' οὐ-
 ρος ὁ ψόφος τοῦ πνεύματος, ὅταν μὴ μέγας ᾖ, μηδὲ πολὺς,
 σὺν ἔγροισι δὲ τινι μετρία κινούμενος ἐπὶ τὰ κάτω. καὶ
 τοίνυν καὶ συμβαίνει τῷ τοιοῦτῳ βορβορυγμῷ κατιόντι τὸν
 ἐκ τῶν ὑποχονδρίων ὕγρον εἰς τὰ κατὰ τὴν ἀσκήν ἅμα ἐάν-
 τῳ κατασφίξιν, ἐφ' ᾧ πεικομένων τῶν ἐνταῦθα μορίων
 [184.] ἄλγημά τι γίγνισθαι κατ' αὐτήν. εἰδ' οὕτως ἐνίοτε
 μὲν εἰς ἀνάδοσιν ὀρμήσαντες τοῦ ὕγρου τὰ πρῶτα πεπύ-
 μα διαχωρηθῆναι μόνον, ἐνίοτε δὲ σὺν τῷ ὕγρῳ. καὶ μὲν-
 τοι καὶ τὸ ἀναδοθῆναι ὕγρον ὡς τὰ πολλὰ δι' οὐραν ἐκκρί-
 νεται. προσηκότως οὖν εἶπεν ἐν τοῖς εἰρημνείοις σημείοις,
 κοιλίαν καταρρήγνυσθαι, εἰ μὴ γε συμβῇ ἰδίᾳ μὲν ἀναδο-
 θῆναι τὸ ὕγρον, ἰδίᾳ δὲ τὸ καταληφθὲν ἐν τοῖς ἐντέροις
 πνεῦμα δι' ἔδρας ἐκκριθῆναι. ἔστι δ' ὅτι ἅμα πρὸς ἀνά-
 δοσιν ὀρμώμενα τὸ ὕγρον καὶ τὸ πνεῦμα διεξέρχεται ῥηδίας
 ἐπὶ τὴν κύστιν. τὸ δ' ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ ἀφορισμοῦ γε-

murmure fit. Tensa namque atque inflata utris inflar
 reddit hypochondria; altera fit cum murmure. Sic autem
 vocatur strepitus spiritu editus, quum neque magnus, ne-
 que multus exiit et cum quadam mediocri humiditate
 deorsum movetur. Accidit igitur tali murmure ad lum-
 bos descendente, una cum ipso tumorem ex hypochon-
 driis devehit; unde partibus hic positis ab eodem dissentis
 dolorem excitari contingit; deinde hoc pacto humore ad
 distributionem concitato, solus spiritus, nonnunquam etiam
 una cum humore per alvum emittitur. Quin etiam di-
 stributus humor fere per urinas excernitur. Proditis ergo
 decenter signis, ait alvum erumpi, nisi seorsum humorem
 quidem distribui, seorsum vero spiritum in intestinis de-
 tentum per sedem excerni contingat. Contingit vero in-
 terdum utrumque et spiritum et humorem ad distributio-
 nem concitatum in vesicam facile permeare. Quod autem
 ad finem aphorismi scriptum est: hæc autem in febribus,

Ed. Chart. IX..[184.]

Ed. Basf. IV. (232.)

γραμμένον, ἐν πυρετοῖσι δὲ τὰυτα τοιοῦτόν μοι δοκεῖ δηλοῦν. πυρετοῖς ἐνοχλίσθαι τοὺς νοσοῦντας ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ τοὺς ἄνθρωποις φλεγμονῆς ἢ ἀσπαστήματος ἢ ἀλγυμίας ἢ ἐρυσσιπέλατος ἢ ἁπλῶς εἰπὼν ἄνθρωπον μορίου αἵματος ἐξαιρέτως πεπονθότου ἔχοντος κακῶς. εἰ δ' ἦτοι διὰ πλευροῦ φλεγμονὴν ἢ πνεύμονος ἢ τινος ἐτέρου τοιοῦτου πυρετίζεν, οὐ πυρεταίνοντας αὐτοὺς ὠνόμαζον, οὐδ' ὑπὸ πυρετῶν ἐνοχλομένους, ἀλλὰ πλευριτικούς τε καὶ περιπνευμονικούς, ἥπατικούς τε καὶ σπληνικούς ὅσα ἑτέρα τοιαῦτα. τῶν οὖν μοι δοκεῖ βούλεσθαι δηλοῦν ὁ Ἱπποκράτης δυοῖν θάτερον ὡς ἢ τοῖς πυρετοῖς ταύτων ὧν εἴρηκε συμβαινόντων, ἐν οἷς οὐδὲν ἔστι τὸ πεπονθὸς μόνον ἢ ὡς γιγνομένων μὲν καὶ κατ' ἐκείνα τὰ νοσήματα, μὴ μὲντοι κατορρηγνύμενης αὐτῶν γαστρὸς ἢ φρσύνῃς ἢ οἰσῶν διερχομένων. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ φρσινῇ τινι κινήσει τῶν μορίων ἀπωθούμενων τὸ φρσὺδες πνεῦμα γίνεσθαι συμβαίνει τὸν βορβορυγμὸν ἐν ἐκείνοις, ἀλλ' ὡς σύμπτωμα μόνον.

tale quiddam mihi significare videtur. A febribus vexari veteres eos dicebant, qui absque aliqua inflammatione aut abscessu aut dolore aut erysipelate aut, ut simpliciter dixerim, absque aliqua parte praecipue affecta aegrotabant. Quod si vel propter lateris vel pulmonis aut ejusmodi alterius cujusdam partis inflammationem febricitarent, non febricitantes ipsos nominabant, neque febribus vexari dicebant, sed pleuriticos aut peripneumonicos aut hepaticos aut splenicos, aliisve similibus nominibus appellabant. Nunc itaque mihi videtur Hippocrates ex duobus alterum velle significare vel quod quae dixit ea febribus accidant in quibus nulla pars est affecta vel quod illis etiam morbis, qui ob male affectam aliquam partem fiunt accidant; non tamen ipsis alvus profluat vel flatus aut urinae prodeant. Neque enim aliquo naturali motu partium flatulentum spiritum depellentium murmur in illis fieri contingit, sed tanquam symptomata dumtaxat est affectus partem aliquam male habentis.

Ὁκόσεισιν ἐλπίς εἰς τὰ ἄρθρα ἀγιστάται, ῥίεται τῆς ἀποστασιος οὖρον πολὺ καὶ παχὺ καὶ λευκὸν γινόμενον, αἷον ἐν τοῖσι κοπῶδεσι πυρετοῖσι τεταρταλοῖσιν ἀρχεται ἐνίστασθαι γίνεσθαι. ἦν δὲ καὶ ἐκ τῶν φινῶν αἰμορροαγῆση, καὶ πάντῃ ταχίως λύεται.

Λιλενταί μοι καὶ πρόσθεν ὡς ἀποστασεις εἰς τὰ ἄρθρα γίνονται τοῖς τε προπεπονηκόσιν αὐτὰ καὶ τοῖς ὀπισθοῦν κοπῶδεσιν ἐν τῇ νόσῳ γιγνομένοις, εἰ τε πρὸς τοῖς ὅσοι χρονίζουσι παχέων χυμῶν ἐπὶ πλήθει. εἰν οὖν ἢ αὖσις ἀρρώστηση, δι' οὖρων ἐκκαθάραι τὸ [185] σῶμα, τῆς ἀποστασιος ἐρύσασθαι τὸν κάμνοντα τὸ μέλλον εἰς ἄρθρα κατασκήπτειν, ἐκκινώσασα διὰ κύστεως. ἤρκεσθη δὲ τοῖν κοπῶδων πυρετῶν ὡς παραδείγματος μνημονεύσαι, τὴν ἀρχὴν τὴν εἰς οὖρα ῥοπὴν ἐν ἡμέρᾳ λαβόντων ἐπιδήλω. τοιτοῖς γὰρ τοῖς κοπῶδεσι ἀποστήματα ποιεῖν ὑπάρχει διὰ

LXXIV.

Quibus spes est ad articulos abscessum fore, eos abscessu liberat urina copiosa et crassa et alba reddita, qualis in febribus laboriosis quarto die quibusdam fieri incipit. Quod si ex naribus sanguis profluxerit, tum brevi admodum solvitur.

Abcessus ad articulos procreari etiam a me prius dictum est tum in iis quibus articuli prius laboraverint, tum quibus quoquomodo per morbum ipsi lassitudinem subierint et in iis praeterea, quibuscunque morbus propter crassorum humorum copiam diuturnus perseveret. Si itaque natura voluerit corpus per urinam expurgare, aegrum abscessu liberabit, quum humorem ad articulos decubiturum per vesicam evacuet. At satis habuit Hippocrates febrium laboriosarum tanquam exempli gratia meminisse, quae die indice motionis initium ad urinas su-

Ed. Chart. IX. [185.] Ed. Bas. V. (282.)

ταχίων, οὐκ ἀναμένονσαι πλείονα χρόνον ὥσπερ οἱ ἄλλοι.
τοῖς δ' αὐταῖς τοῖς καὶ τὰ παρ' οὗς ἀποστήματα πύονες
γίνεσθαι, οἷς τοῖς γε ἄλλοις χρόνιαις εἰς τὰ κάτω μᾶλλον
ἀποσκήπτει τὸ πλῆθος. οἷς οὖν ἡ θερμάσις πλείων γινώ-
μένη μετέωρον ἐργάσατο τὴν ὕλην, ἥτοι διὰ ῥιμῶν αἱμορ-
ραγοῦσιν ἢ παρωτίδαις ἴσχουσιν, ὅτε δ' ἡ τοιαύτη λύσις
Θαύτην εἴη. τῆς δὲ οὕρων οὐδὲ λόγου δεῖται. διὰ καὶ
προσέθηκεν ὁ Ἱπποκράτης ἐπ' αὐτῆς καὶ πᾶν ταχὺ λύεται
τῆς ἐνέρας τῆς δὲ οὕρων κενώσεως, ἡμερῶν πλείωνων δια-
μείνης. τὸ δ' ἐπὶ τῆς τεταύτης ἐν παραδείγματι γίγναται
πρὸς αὐτοῦ, μετέγειν δὲ σὲ χρὴ καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἀπά-
σας, ὅσαι θεωρηταὶ εἶναι καὶ κρίσιμοι.

οἷς. . . .
"Ἦν αἷμα ἢ πῦον οὐρήν, τῶν νεφρῶν ἢ τῆς κύστεος εἶνε-
σιν σημαίνει.

munt. Hisce namque laboriosis febribus hoc iussit ut
abscessus faciant non exspectato, quod ceterae febres
faciunt, longiore tempore. Iisdem ipsis secundum aures
etiam fieri abscessus consuevere, quemadmodum aliis chro-
nicis et diuturnis febribus in partes inferiores humorum
redundantia magis decumbit. Quibus igitur major calor
in altum materiam sustulerit, ipsis vel profluit e naribus
sanguis aut parotides oboriuntur. Quod autem ejusmodi
febris solutio celerius fiat quam quae per urinas oratione
non indiget. Quare post eam addidit Hippocrates: *brevi
admodum solvitur*; quum altera quae per urinas fit va-
cuatio, plures ad solutionem dies requirat. Quod autem
ab ipso quarto die pronuntiatur, exempli vice scriptum
est. Tibi autem ad alios etiam dies omnes indices et
critici transferendi sunt.

LXXV.

Si quis sanguinem aut pus mejat, renum aut vesicae ul-
cerationem significat.

Ed. Chart. IX. [185.]

Ed. Bas. V. (282. 283.)

Εάν τε κατὰ τὴν κύστιν εἴαν τε ἐν νεφροῖς ἔλκος γένηται, κατὰ μὲν ἀγγίειν τινὸς ἀξιολόγου ῥῆξιν, συστάςτος αὐτοῦ καὶ μάλιστα μετὰ ἀναβρώσεως, αἱμάτων ἱκκίσις ἐπακολουθεῖ, χωρὶς δὲ τοῦ πύου μόρου. ἔγχεσται δὲ καὶ κατὰ τινε τῶν οὐρητήρων ἔλκος γινόμενον καὶ πῶον οὐρηθῆναι καὶ αἷμα. μέσοι δ' οὗτοι κένται νεφρῶν τε καὶ κύστεως καὶ χρεῖ συν- (283.) πακύνειν αὐτοὺς ἐκείρους. ἔλκυνται δ' ὡς τὰ πολλὰ τοῖς λιθιώσει κατὰ νεφροῖς οὐρητήρες, ὅταν ἐπὶ λίθου τινὸς ὀξείος ἢ σφόδρα τραχέος ἐμπραχθέντος αὐτοῖς ἀναδαρῶσι, τῶν μέντοι κατὰ τὸ αἰδοῖον αὐτὸ γινόμενων ἔλκων καὶ χωρὶς τῶν οὐρῶν ἐκκρίνεται τὸ τε πῦον καὶ τὸ αἷμα. συνεξέρχεται δὲ τοῖς οὐροῖς πῶον ἐνίοτε σφόδρα γέντος ἀποσιήματος ἐν τινι τῶν ἄνω χωρίων· ὅθεν εἴσοι τῶν ἐξηγητῶν καὶ οἱ πλείους εἶλοντο τὴν ἐτέραν γραφὴν, τὴν διὰ τοῦ καὶ συνδίσχον, τήνδε τὴν λέξιν ἔχουσαν· ἢ αἷμα καὶ πῦον οὐρεῖν, τῶν νεφρῶν ἢ τῆς κύστεως ἔλκωσιν σημαίνει, ὡς τοῦ ἐτέρου μόρου αὐτῶν οὐρουμένου τοῦ πύου, δυνατόν οὐ νεφρῶν ἢ κύστεως μόνον ἠλκωμένων, ἀλλὰ καὶ

Sive in vesica sive in renibus sit ulcus, si simul quidem eorum valis alicujus majusculi ruptione, maximeque orofione incidit, sanguinis subsequitur excretio; si vero illa obfuerint, solum pus excerni solet. Sed fieri etiam potest ut in aliquo meatuum urinariorum facto ulcere tum pus excernatur tum sanguis. Hi vero quia penes et vesicam interjacent, una cum illis intelligendi veniunt. Urteres autem iis plerumque exulcerantur quum a quodam lapide acuto aut impense scabro ipsis intercepto exoriantur. Enimvero in ipso pene si ulcera consistant, etiam sine urinis tum pus tum sanguis excernitur. In aliqua vero superiorum regionum etiam interdum simul cum urinis, rupto abscessu, pus egreditur. Unde nonnulli interpretes iique plures alteram lectionem magis probarunt, quae cum copulandi particula et in hunc modum legitur: si quis sanguinem et pus mejat, renum et vesicae exulcerationem significat. Quod si horum alterum pus scilicet solum mejatur, non modo renum aut vesicae exul-

Ed. Chart. IX. [185. 186.]

Ed. Basf. V. (283.)

τινος τῶν ἀνωτέρων τὸ σημεῖον εἶναι. [186] τάχα μὲν οὖν
τὸ καὶ οὗτοι λέγουσι, τάχα δὲ καὶ τὸ οὐρὴν ῥῆμα διαφω-
ρόν τι δηλοῖ τοῦ οὐρῆσαι, τὸν διορισμὸν ἐν αὐτῇ περιέχει.
οὐ γὰρ ἐστὶ ταῦτόν ἢ οὕτως εἰπεῖν, ἢν αἷμα ἢ πῦον οὐρῆ-
ν ἢ ἐκείνως, ἢν αἷμα καὶ πῦον οὐρῆσῃ. ἐν μιᾷ μὲν γὰρ ἢ
δυσὶν ἢ τρισὶν ἡμέραις ἐγχορεῖ πῦον οὐρῆσαι, συρραγέντος
ἀποστήματος εἰς τὰ τῆς οὐρήσεως ὄργανα. πολλὰς δὲ
ἡμέραις ἢ καὶ μηνὶν ἐκτείνει τοῦτο γίνηται, νεφρῶς ἢ κύ-
στιδος ἔλκωσις δηλοῦται. ὁποτέρου δ' αὐτῶν μᾶλλον ἢ τ'
ὁδὸν διακρίνει κατὰ διαφέροντα χωρία γενομένη καὶ τὰ
συνεκρινόμενα τοῖς οὔροις, ὑπὲρ ὧν ἐφεξῆς ἐρεῖ. καὶ μὲν
δὴ καὶ περὶ τῶν οὐρητήρων ὁ αὐτὸς ἐστὶ λόγος.

οὐτ'.

Ὅμοιοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παθεῖ ἰόντι σαρκία σμικρὰ ἢ ὥσπερ
τρίχες συνεξίρχονται, τούτοιςιν ἀπὸ τῶν νεφρῶν ἐκκρί-
νεται.

ceratorum, sed superiorum etiam partium alicujus signum
esse possit. Hi fane fortassis aliquid dicunt, fortassis etiam
verbum *mejat* aliud quiddam significat, quam minxerit, at-
que in se distinctionem continet. Non enim idem est
vel ita dicere: si quis sanguinem aut pus *mejat*; aut illo
modo: si quis sanguinem et pus minxerit. Uno namque
aut duobus aut tribus diebus potuit minxisse pus rupto
abcessu et in mictionis instrumenta effusa. Multis autem
diebus ac mensibus, ubi hoc factum fuerit, renum aut
vesicae exulceratio significatur. Utrum autem ipforum
magis sit, tum dolor in discrepantibus locis factus, tum
ea quae cum urinis excernuntur distinguunt, de quibus
deinceps loquetur. Jam vero et de ureteribus eadem est
ratio.

LXXVI.

Quibus cum urina crassa exiles carunculae aut veluti ca-
pilli simul exeunt, ii a renibus excernuntur.

Ed. Chart. IX. [186.]

Ed. Bas. V. (283.)

Τὰ μικρὰ μὲν σαρκία τῆς τῶν νεφρῶν οὐσίας εἰσὶ γνωρίσματα, τὰ δ' ὥσπερ τρίχες οὐδαμῶς μὲν τῆς τῶν νεφρῶν οὐ γὰρ οἷόν τε διαλυθῆναι νεφρὰν εἰς τοιαῦτον εἶδος οὐσίας, ἀλλ' ὅσοι τοῦτο λέγουσιν ἀγνοοῦσι φασὶν τεφρῶν. οὐ μὴν σὶ δὲ κύστεως ἀναλυομένης τε καὶ ἀναβιβρωσκομένης, ὥς ἐνίοις ἔδοξεν, οὐρεῖται τὰ τοιαῦτα. πειθαλόδη γάρ ἐστι μᾶλλον τὰ ταύτης μόρια, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης ὀλίγον ὕστερον αὐτὰ πρᾶσαγορεύει λεπίδας. ἀλλὰ τὸ γε ἀληθές οὕτως ἔχει πολλάκις ἡμῖν ἰωραμένα ἐκ τινος τύχης. ἄλλοι γοῦν τινες ἱατροὶ πάνυ τρίβωνες ἰωρακίνας πολλάκις φασὶν οἷρα τοιαῦτα. καλοῦσι δ' οἱ νεώτεροι τριχίνας τὸ πάθος, ἐπειδὴ θριξὶν ὅμοια καὶ μᾶλλον γε ταῖς λευκαῖς ὁμοίον φαίνεται τὰ τοῖς οὔροις ἐμφαινόμενα. ἔναγχος δὲ τις οὔρει τοιαῦτα σώματα μακρὰ ὥστ' ἀπιστον τὸ μῆκος ἰδοῦναι εἶναι· τινὰ γὰρ αὐτῶν εἰς ἡμῖν πῆχυν ἐξτείνεται. προσενήνικτο δ' οὗτος ὅλη σχεδὸν ἐνιαυτῷ τῷ πρόσθεν ἐργυμῶν τε καὶ κυάμων πάνυ πολ- λάκις καὶ τυρῶν ἀπαλῶν τε καὶ ξηρῶν. καὶ οἱ ἄλλοι δὲ

.....Exiles quidem carunculae certa renum substantiae sunt indicia; illa vero veluti capilli nullo modo renum. Neque enim fieri potest ut in talem substantiae formam reni dissolvatur; et qui hoc asseverant, renum naturam ignorant. Sed neque retexta vesica aut exesa talia mējuntur, ut quibusdam visum est. Sunt enim hujus particulae bracteis similiores, quemadmodum et Hippocrates paulo post eas squamulas appellat. Verum rei veritas ita se habet, quod nobis forte quadam saepius vidisse contigit; alii quoque nonnulli medici experientissimi saepe se tales urinas vidisse dicunt. Quam affectionem medici recentiores pili mictionem vocitant, quod villis praefertim albis ea quae per urinas feruntur similia appareant. Sed nuper etiam quidam ejusmodi corpora tam longa mējebant, ut incredibili longitudine viderentur: quaedam enim ex ipsis ad dimidium cubitum extendebantur. Is toto fere anno praegresso frequentissime legumina, fresa fabarūque potissimum et caseum tenerum et siccum comederat. Et

Ed. Chart. IX. [186. 187.]

Ed. Bas. V. (283.)

πάστας οὐς οὐρήσαι συνίβη τὰ τοιαῦτά, παχυχύμοις ιδίσμα-
σιν ἐκίχρητο. τούτου τόνον τοῦ χυμοῦ κατωπηγμένον πως
ἐν νεφροῖς αἱ τριχοειδεῖς χίνονται συστάσις. καὶ μέντοι
καὶ ἡ θεραπεία μαρτυρεῖ τῷ λογισμῷ τῆς αἰτίας· ὑπὸ γὰρ
λεπτυνόντων καὶ τεμνόντων φαρμάκων ἄμα καὶ τῷ τὴν ἄλ-
λην δάειται· ὑγραίνουσιν ὑπάρχειν ἐθεραπεύ· [187] θη-
σαν οἱ κάμνοντες οὕτως. εἴπερ δὲ ἦν ἔλκωσις τηλικαύτη
νεφρῶν ἢ κύστιος, ὥς διαλύεσθαι τὴν οὐσίαν αὐτῶν, οὐ
ροῖον οὐδὲν ἂν ἀνέμναιτο ὑπὸ τῶν τοιοῦτων φαρμάκων, ἀλλὰ
καὶ παρωξύνοντο ἐσχάτως· ἄξιός οὖν ἔστιν ὥσπερ ἐν τοῖς
ἄλλοις, οὕτω καὶ τοῦτω θαυμάσαι τὸν Ἱπποκράτην τὰ μη-
δίῳ μηδὲν τήμερον ἐγνωσμένα πολλοῖς τῶν ἱατρῶν αὐτὸν
ἐξευρίναι, καὶ μέντοι καὶ ἡ λιξίως ἀκρίβεια θαυμασιῶς
ὅπως ἔχει λέγοντος ἀπὸ τῶν νεφρῶν ἐκκρίνεσθαι τὰ τοιαῦτά.
αὐτὰρ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ πρόσθεν ἀπορισμοῦ ἔλκωσιν τοῦ νε-
φροῦ αἰτιαταὶ ἄνω καὶ νῦν εἶπεν, ἀλλ' ἀπλῶς ἀπὸ νεφρῶν
ἐκκρίνεσθαι φησιν, ὡς καὶ λείπον τινὰς ἀπὸρῶντος ἀπὸ νε-
φρῶν ἐκκρίνεσθαι φαίμεν ἂν αὐτὸν, οὐχ ὅτι τῆς οὐσίας αὐ-

ceterae denique omnes quibus talia mehere contingit, pachy-
chymis et crassis eduliis vescerantur. Tali igitur humore
in renibus quodammodo torrefacto capillis similia corpora
generantur. Quin etiam curatio causae considerationem
testatur: nam qui ita aegrotarent, medicamentorum atte-
nuantium et incidentium vi simul cum reliqua victus ra-
tione humectante curati sunt. Quod si tanti fuisset renum
aut vesicae exulceratio, ut eorum substantia dissolveretur,
non modo nihil ejusmodi medicamentis eorum adjuti, ve-
rum etiam supra modum irritati fuissent. Quare quem-
admodum in alijs, sic et in his admiratione dignus est
Hippocrates, quod ea invenerit quae medicis compluribus
ad hunc usque diem prorsus ignorata fuerint. Quin etiam
orationis integritas admirationem habet talia excerni di-
centis: non enim quemadmodum in superiori aphorismo
renum incusat exulcerationem, ita et nunc pronuntiavit,
sed simpliciter ex renibus excerni affirmat, quemadmodum
si aliquo calculum mejente a renibus ipsum delatum esse

Ed. Chart. IX. [187.]

Ed. Raf. V. (281.)

τῶν ἐστὶ μόριον, ἀλλ' ὅτι τῆς οὐσίας ἐν ἐκείνοις λαμβάνει. τὰ μὲν οὖν σμικρὰ σαρκία τῆς οὐσίας ἐστὶ μόρια ἐκκωθέντων ὅλως τῶν νεφρῶν, τὰ δ' οἷον τρίχες ἐν νεφροῖς μὲν λαμβάνει τὴν οὐσίαν, ὥσπερ καὶ οἱ λίθοι, μόρια δ' οὐκ ἐστὶ τῆς οὐσίας αὐτῶν. κακῶς ἐν ἅπασι τοῖς ἀνιγράφουσιν ὁ ἀφορισμὸς οὐσίας ἀνεν τοῦ ἢ γίγρεται, σαρκία σμικρὰ ὥσπερ τρίχες. οὐδαμῶς γὰρ ἴσκει τὰ σμικρὰ σαρκία ταῖς θριξίν· ἀλλὰ χρή μετὰ τοῦ τε σμικρὰ καὶ τοῦ ὥσπερ τὸ ἢ φανῆναι τάξει, ὡς δυοῖν πραγμάτων, οἷχ' ἰσθὲς ἐν τῷ λόγῳ μνημονεύοντος τοῦ Ἱπποκράτους. τὸ μὲν οὖν ἴτερον αὐτῶν ἐστὶ σαρκία σμικρὰ, τὸ δ' ἕτερον ὥσπερ τρίχες. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ταῖς θριξίν ὁμοίων αἰεὶ φαίνεται παχὺ τὸ οὖρον ὡς ἂν φλεγματικῆς οὐσίας. ἢν ἡθροισαν αἱ γέβες ἐκκαθαιρομένης διὰ τῶν νεφρῶν, ἐπὶ δὲ τῶν σαρκίων οὐκ ἀναγκαῖον. οὐ μὲν οὐδὲ ἰθυσάμην ποτὲ τοιαύτην νεφρῶν διάθεσιν· ἀλλὰ τὸ μὲν οἷον σαρκία πολυάκεις ἐν ἐκείνοις τοῖς πυρετοῖς, ἐν οἷς καὶ κας καλουμένης

dixerimus. Non quod eorum sit substantiae particula, sed quod in ipsis suam compagem sit sortitus. Exiguas itaque carunculae exulceratorum omnino renum substantiae partes existunt. Quae vero sunt pilis similia, in renibus quidem suam compagem accipiunt, ut et lapides, sed eorum substantiae partes non sunt. Male ergo in omnibus exemplaribus hic aphorismus sine disjungendi particula aut legitur: *exiles carunculae veluti piluli*. Nequaquam enim exiguae carunculae pilis sunt similes. *Verum inter exiguas et veluti*, media distinctio aut collocanda est, quia duarum rerum, non unius hoc aphorismo Hippocrates mentionem faciat: quarum una est exiguae carunculae, altera veluti piluli. Atque in iis quidem quae pilis sunt simillima, semper crassa urina spectatur, ut pituitosam substantiam quam venae cumularent, natura per renes expurgante: in carunculis non est necessarium. Nunquam tamen talem renum affectionem spectavi, sed veluti carunculas saepius in illis febribus, in quibus etiam sedi-

Ed. Chart. IX. [149.] [Ed. Bas. V. (283.)]
 ὀροβοειδεις υποστάσεις ὁρῶμεν γιγνομένας κατωπημένον
 πάχους αἵματος ἐν νεφροῖς ἢ καθ' ἡπαρ. οὐ μὴν ἀκριβῆ
 γε σαρκία τεθιῆναι ποιῶ συνεισέρχόμενα τοῖς οὔροις. ἐγχα-
 ρεῖ οἶν, ἡγοῦμαι, παχὺ οὖρον εἰρησθαι πρὸς αὐτοῦ τὸ σύμ-
 μετρον τε καὶ κατὰ φύσιν. ἀντίκειται γὰρ τοιοῦτό ποτε τῷ
 λεπτῷ καὶ γινώσκομεν, ὅτι κυρίως μὲν αἱ κατὰ τὰς ἀπὲρ-
 ρολὰς ἀνιθεσεις οὕτω λέγονται. καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὸ
 μέσον ἐνίοτε καὶ σύμμετρον ἀμφότεροις χρῆται τοῖς ὀνό-
 μασι τῶν ἁκρων. πρὸς μὲν τὸ τελείως παχὺ λεπτὸν ὀνο-
 μαζόμενον, πρὸς δὲ τὸ λεπτὸν ἐσχάτως παχὺ, καὶ εἰπερ οὕ-
 τως ἀκούομαι, ὃ λόγος ἴσται τοιοῦτος· οἷς ἐν τῷ οὔρῳ μὴ
 οὔτε λεπτῷ συνεισέρχεται τὰ εἰρημένα μὲν τῶν νεφρῶν ἴσται
 τὸ πάθημα, λεπτῶν μάλιστα τῶν αὔρων ὄστων ὅλον τὸ φλε-
 βώδες γένος πέπεισθαι. τὴν δ' αὖτην ταύτην γνώμην δει-
 κνυσθαι μοι δοκεῖ καὶ κατὰ τὸν εἰς ἀφορισμόν.

menta ervosa vocata fieri perimus ex crasso sanguine in
 renibus aut in jecore assato et torrefacto. Non tamen
 perfectas carunculas unquam cum tenui urina exire vidi.
 Potuit itaque, mea quidem sententia, crassa urina ab ipso
 dici quae commoderata et secundum naturam est. Agno-
 scimus proprie quidem secundum excessus oppositiones ita
 dici; per abusionem autem et medium et commoderatum
 utriusque extremorum tribui nominibus, quum ad summe
 quidem crassum tenue, ad summe vero tenue crassum no-
 minetur. Quod si ita accipiantur, ejusmodi erit oratio:
 quibus in urina non tenui una exeunt supra commemo-
 rata, renum est pathema; si vero sit tenuis, totum veno-
 sum genus patitur. Eandem etiam mihi sequenti apho-
 rismo sententiam indicare videtur.

Ed. Chart. IX. [186.]

Ed. Basf. V. (283. 284.)

οἷ.

[186] Ὀκώσοισιν ἐν τῷ οὖρῳ παχὺ ἔοντι πιτυρώδεια
 συνεξουρέεται, τουτέοισιν ἡ κύστις ψωριᾷ.

Ἐὰν μὲν οὖν λεπτόν ᾖ τὸ οὖρον, οὐ κατὰ φύσιν αἱ
 φλέβες, εἰς δὲ μὴ ᾖ λεπτόν, ἀλλὰ μετρίως συνεισθηκὸς, ὥπερ
 ἀκούσαι νῦν χρὴ τὸ παχὺ, τὰ συνεκρινόμενα τῷ τοιοῦτῳ
 περὶ τοὺς νεφροὺς ἢ τῇ κύστει ἐνδείξεται τι πάθος. ἐπειδὴ
 γὰρ ἐκ μὲν τῶν φλεβῶν ἦκε, τὸ οὖρον, διηθείται δὲ διὰ
 τῶν νεφρῶν, ἀθροίζεται δὲ ἐν τῇ κύστει, πᾶν ὃ τί περ αὖ
 ἐν αὐτῷ φαίνεται παρὰ φύσιν ἢ τὰς φλέβας ἐνδείξεται
 ψωρίως, ἔχειν ἢ τὰ κατὰ τοὺς νεφροὺς ἢ κύστιν, ὥπερ καὶ
 οὐκ τὰ πιτυρώδεια τῇ κύστει ψωριᾷ, ὅτι γ' αἱ φλέβες
 ἀπαθεῖς ὑπάρχουσιν. φέρεται γὰρ ἐνίοτε καὶ ἐξ ἐκείνων τὰ
 πιτυρώδη, παρὰ μὲν αἵματος τοῦ χιτῶνος αὐτῶν παθόντος,
 ὥπερ καὶ τοῦ τῆς κύστεως, ἔστι δ' ὅτε τοῦ κατ' αὐτὰς
 αἵματος ὑπὸ καυσώδους θερμοῦ (284) φρυγέιτος. ἐπιτη-
 διότιρος δὲ δηλονότι πρὸς τοῦτο πᾶς ὁ παχὺς ἐν αὐταῖς

LXXVII. Quibus cum urina crassa fursurosa quaedam simul mictu
 exeunt, his vesica scabie laborat.

Si tenuis quidem urina fuerit, non secundum natu-
 ram venae se habent; si vero non tenuis, sed mediocriter
 confluens et compacta fuerit, quo significato crassam nunc
 non accipere oportet, tum ea quae simul cum tali urina
 excernuntur, in renibus aut vesica affectionem esse indi-
 cabunt. Quum enim ex venis urina veniat et a renibus
 proleotetur et per eos percoletur, per uteros in vesicam
 transmittatur atque in vesica colligatur, quidquid in ipsa
 praeter naturam apparuerit aut venas aut renes aut ure-
 teres aut vesicam male habere significabit. Quomodo nunc
 fursurosa ista affectam scabie vesicam portendunt, quum
 venae nullum affectum patiuntur. Ex ipsis enim inter-
 dum etiam ejusmodi fursurosa deferuntur, ipsarum alias
 affecta tunica, quemadmodum vesicae quoque tunicam

Ed. Chart. IX. [188. 189.]

Ed. Bas. V. (284.)

χυμός ἐστὶ καὶ μᾶλλον εἰς ἢ οἷον τρυξ τοῦ αἵματος, ὃν ὀνομαζομεν ἐπίσμηθα μελαγχολικὸν χυμόν. ὥσπερ γὰρ ἡ τοῦ δέρματος ἐπιφάνεια, κλοῖσι δ' αἰτὴν ἐπιδερμίδα κατὰ τὰς φώρας καὶ τὰς λέπρας καὶ τοὺς λειχήρας, ἀποβάλλει τι λεπτόν, οἷον περ τὸ γῆρας ἐστὶ τῶν ἄγων, οὕτω καπειδάν τι τῶν ἰδόν μορίων ὁμοῖόν τι πάθημα πάθῃ οἷς τὸ δῆρμα καὶ τὸ συμπίωμα τοῦ παθήματος ὁμοῖον γενήσεται. κατὰ τοῦτο οὖν αἱ φλέβες αὗται καὶ ἡ κύστις, ψωριῶσα πιτυρωδεα δῆρματα συν τοῖς οὖροις ἐξίι κενοῦμενα. διορισθῆσεται δὲ τῇ λεπτότητι καὶ τῷ πάχει τῶν οὖρων, ὡς πρότερον ρηται. τὰ μὲν γὰρ λεπτὰ πεπονθέναι τὰς φλέβας ἐνδείχεται, τὰ δ' οὐ λεπτὰ τὴν κύστιν.

ση'.

[189] Ὅκοσοι ἀπὸ ταυτομάτου αἷμα οὐρέουσι, τουτέοισιν ἀπὸ τῶν νεφρῶν φλεβίου ῥῆξιν σημαίνει.

affici accidit; alias etiam sanguine in ipsis contento caloris fervore et vehementia perusto et fricto. Ad hanc affectionem nimirum aptior est quivis crassus humor ipsis inclusus, isque magis qui veluti faex sanguinis exiit; quem humorem melancholicum nominare consuevimus. Quemadmodum enim cutis superficies, eam vero extimam cuticulam vocitant, per scabiem, lepram atque lichenas tenue quoddam corpusculum abjicit, qualis est serpentum senectus: sic etiam quum partium interiorum quaedam eundem subeat affectum, quo cutis laboraverit, etiam Symptoma affectui simile oboriatur. Proindeque tum venae ipsae, tum vesicae scabie laborantes fursurosas cuticulas una cum urinis emittent. Quae unde prodeant, tum urinarum tennitate tum crassitie distinguuntur, quemadmodum supra dictum est. Tenues enim urinae venas, non tenues venarum affectum esse ostendent,

LXXVIII.

Qui sponte sanguinem mejunt, iis a renibus venulae rupturam esse significat.

Ed. Chart. IX. [189.].

Ed. Basf. V. (284.)

Τὸ ἀπὸ ταυτομάτου δύναται μὲν καὶ χωρὶς αἰτίας τῆς
 ἔξω δηλοῦν, δύναται δὲ καὶ τὸ οἶον ἐξαίφνης αἰδεδὸς προη-
 γησαμένου συμπτώματος, ὅσα περ ἐπὶ κύστισι ἡλκομένης
 φαίνεται. κατὰ ταύτην γὰρ οἶον τε ῥαγῆναι γλίσβα διὰ πλη-
 θος αἵματος ἐπερρύνετος, ὥς ἐπὶ τῶν νεφρῶν εἶταθε συμ-
 βαίνειν, οὐδὲ γὰρ διηθείται διὰ τῶν ἐν αὐτῇ γλεβῶν αἷμα,
 μόνον δ' ὅσον εἰς τροχὴν αὐταρκὲς αὐτῇ χρηγεῖται. πρὸς
 τούτῳ δὲ οὐδὲ αἱ φλεβὲς αἱ κατὰ τὴν κύστιν γυμναὶ πού
 καὶ ἀστήρικτοι πεφύκασιν, ὥσπερ αἱ εἰς τὰς κοιλίας τῶν
 νεφρῶν ἐμβάλλουσαι, καὶ ὥς ἀναστόμωσις τε καὶ ῥήξις
 ὑπὸ πάχους καὶ πλήθους γίνεται τῶν καὶ αὐτὰς χυμῶν.
 ἡ μὲν οὖν ῥήξις ἀκριβοῦς αἵματος ἐργάζεται κένωσιν, ἡ δ'
 ἀναστόμωσις οὐκ ἀθροῦν αἷμα προχέουσα, καὶ μάλιστα ὅταν
 ἡ βραχύ· κατ' ὀλίγον δὲ τὸ λεπιότερον διηθοῦσα τὸ ὅλον
 οἶον ὑφαίμιον ἐργάζεται. γίνεται δ', ὥς ἐφη, καὶ τῶν ἐν
 κύστι γλεβῶν ἐξ ἀναβρωστέως πεπονθυῶν αἵματος κένωσις,
 ἐφ' ἣ προηγείται τοῦ κατὰ τὴν κύστιν ἔλκους τὰ σημεῖα,

Illud sponte idem potest quod sine causa externa
 significare. Potest etiam idem sere quod derepente multo
 praegresso symptomate ex iis qualis apparent in vesica
 ulcerata. Neque enim in ipsa propter sanguinis affluentis
 copiam vena rumpi potest, quemadmodum in renibus ac-
 cidere consuevit, quod per ejus venas sanguis non perco-
 letur, sed solum suppeditetur quantum ad ipsam atendam
 satis esse potest. Huc adde quod neque venae per vesi-
 cam sparsae naturae nudae sunt aut minus bene firmatae
 et conglabatae, quemadmodum quae in renum ventres
 inferuntur, quarum osculationes seu apertiones et ruptio-
 nes propter humorum qui in ipsis continentur crassitiem
 et multitudinem oboriuntur. Ruptio quidem sinceri san-
 guinis vacationem efficit; osculatio vero non confertim
 sanguinem profundit, praesertim quum exilis sit; sed pau-
 latim tenuiorem percolans subcruentam urinam reddit.
 Fit autem, ut dixi, vesicae etiam venis erosione laboran-
 tibus sanguinis vacuatio, quam ulceris in ea consistentis

Ed. Chart. IX. [189. 190.] Ed. Raf. V. (284.)

τουτέστιν ὁδύνη τε τοῦ μορίου καὶ πῦον καὶ ἴνα πολλάκις αὐτοῦ τοῦ σώματος τῆς κίστεως οἶόν περ θρύμματα. κατὰ τοῦτο οὖν ἄμεινον ἀκούειν τὸ ἀπὸ ταυτοματου σημαίνειν τὸ ἐξαίφνης τοῦ τὸ χωρὶς αἰτίας φανερῶς ἐκκρίνεσθαι. ἐκ γὰρ τῶν νεφρῶν αἷμα πολλάκις μὲν καὶ χωρὶς τῆς ἐξωθεν αἰτίας φηγέντος τοῦ ἀγγείου διὰ πλῆθος, ἴσσι δ' ὅτε καὶ πηδησάντων σφοδρότερον ἢ κατενεχθέντων ἢ πληγέντων.

οθ'.

Οἶσιν ἐν τοῖς σῦροισι ψαμμώδεα ὑφίσταται, τουτέστιν ἢ κίστις λιθιῇ.

[190] Οὐ πάντως ἡ κύστις, ἀλλ' ἐνδέχεται καὶ νεφροῦς, ὡςθ' ἡμάρτυται φανερῶς ὁ ἀγορισμὸς ἦτοι γε αὐτοῦ τοῦ ἡπιοκράτους περιδόντος ὅλου τοῦ λόγου τὸ ἡμῖς μέρὸς ἢ τοῦ πρώτου βιβλιωγράφου παραλιπόντος. εἰάν τε

signa praecedunt, id est tum partis dolor, tum pus, tum ipsius saepe corporis vesicae veluti minuta quaedam ramenta. Hac igitur ratione praestat vocem sponte pro derepente significatione quam pro citra evidentem causam accipere. Nam ex renibus siquidem sine externa etiam causa propter nimiam copiam vase rupto, aliquando vero etiam contentius saltantibus aut ex alto lapsis aut percussis mejitur sanguis.

LXXIX.

Quibus in urina arenosa subsident, iis vesica calculo laborat.

Non plane vesica, sed et renes calculo laborare queunt. Quare constat mutilatum esse aphorismum aut sane quod Hippocrates esse dimidiam orationis partem neglexerit aut quod primus bibliographus omiserit. Sive

Ed. Chart. IX. [190.]

Ed. Bas. V. (246)

γὰρ ἐν νεφροῖς τὰν τ' ἐν κύστιν λίθοι γίνονται, συνιζή-
χονται τοῖς οὖροις τὰ ψαμμώδη.

π.

Ἡν αἷμα οὖρην καὶ θρόμβους καὶ στραγγουρήν ἔχη καὶ
ὀδύνη ἐμπέτη, ἐς τὸ ὑπογάστριον καὶ τὸ περιναῖον, τὰ
περὶ κύστιν ποιεῖ.

Γέγραπται μὲν διχῶς ἡ τελευταῖα τοῦ ἀφορισμοῦ, κατὰ
τινὰ μὲν τῶν ἀντιγράφων ποιεῖ, καθ' ἕτερα δὲ νοσθεῖ, καὶ
σχισθὸν ἀλλήλων ταύτην γε οὐδὲν διαφέρουσιν αἱ γραφαί.
κοινῇ δ' ἀμφότεραι σφάλλονται, εἰ τις ἀκούσειε τὰ περὶ
τὴν κύστιν εἰρησθαι πρὸς Ἱπποκράτους, ὥσει καὶ αὐτὴν
τὴν κύστιν ἐγγράφει. τὰ γὰρ εἰρημένα συμπτώματα κοινὰ
τῶν οὖρητικῶν ὀνομαζομένων ὀργάνων ἀπάντων ἐστὶ κύστεως,
νεφρῶν, οὖρητήρων. οὕτως οὖν ἀμεινον ἀκούειν τὰ περὶ
τὴν κύστιν, οὐχ ὡς αὐτῆς μόνῃς δηλουμένης, ἀλλ' ὡς καὶ

enim in renibus sive in vesica calculi procreantur, una
cum urinis arenola prodeunt.

LXXX.

Si quis sanguinem et grumos mejat et stranguriam ha-
beat, dolorque in anum ventrem et perinaeum incidat,
vesicae partes laborant.

Duobus modis finis aphorismi scriptus est. In qui-
busdam exemplaribus laborant, in quibusdam aegrotant
legitur; atque hac ratione ab invicem nihilo prope vere
discrepant. Ambo textus simul errorem subeunt, si quis
illud vesicae partes vel circa vesicam intellexerit ab Hip-
pocrate dici, ac si ipsam vesicam laborare enunciasset.
Commemorata liquidem symptomata, ureticis appellatis
mixtionis instrumentis omnibus vesicae, renibus et urete-
ribus communia sunt. Sic itaque praestat circa vesicam
partes accipere, non ut ipsa sola vesica, sed etiam ut

Ed. Chart. IX. [190. 191.] Ed. Bas. V. (284.)
 τῶν συνεκχυγμένων αὐτῇ μορίων, εἰ δὲ μᾶλλον οὕτως
 ἀκούειν ἡμᾶς καὶ ὁ ἰσῆς ἀφορισμὸς ἐπιτρέψει, καθ' ὃν οὐ
 τὰ περὶ τὴν κύστιν νοσεῖν γησιν, ἀλλὰ τῆς κύστεως ἔλκωσιν
 ὑπάρχειν, ὥς οὐ ταῦτόν ἐν αὐτῇ τὴν κύστιν ἀπλῶς μόνον
 ἀποφαινοσθαι τε πάσχειν ἢ τὰ περὶ αὐτήν,

πα'.

Ἡν αἷμα καὶ πῦον οὖρην καὶ λεπίδας καὶ ὀσμὴ βαρεῖα ἢ,
 τὴν κύστις ἔλκωσιν σημαίνει.

[191.] Τὸ μὲν αἷμα καὶ τὸ πῦον οὖρην πάντως ἐστὶ
 τῶν οὐρητικῶν ὀργάνων ἡλκωμένων κοινὰ σημεῖα, τὸ δὲ
 βαρὺ τῆς ὀσμῆς, ὑπερ' ὅλοι τὸ ἀηδές, εἰ τε μᾶλλον αἱ
 λεπίδες, ἴδια τῆς κύστεως. ἐν μὲν οὖν τοῖς πλείστοις ἀν-
 τιγράφων, ἦν αἷμα καὶ πῦον οὖρην, γέγραπται· κατὰ δὲ
 τινα αὐτῶν ἦν αἷμα ἢ πῦον οὖρην. δηλώσει δ' αὐτὴ μὲν
 ἢ δευτέρα γραφὴ παραδιασκευτικὸν εἶναι τὸν ἢ σύνδεσμον,

partes ipsi connexae significantur. At etiamnum magis
 ita nos intelligere sequens etiam aphorismus hortabitur,
 quo non quae partes circa vesicam existunt, eas aegrotare
 profert, sed vesicae exulcerationem incusat: quasi non
 idem dicturus sit is qui vesicam ipsam solam absolute pati
 aliquid et qui circa vesicam partes affectas esse pronunciat.

LXXXI.

Si quis sanguinem et pus et squamulas mejat, odorque
 gravis adfit, vesicae exulcerationem significat.

Sanguinem et pus mejere ureticorum instrumentorum
 mixtioni inservientium ulceratorum plane communia signa
 sunt. At graveolentia quum prodit insuavis et ingratus
 odor et adhuc magis squamulae vesicae propria. In plu-
 ribus itaque exemplaribus si sanguinem et pus mejat scrip-
 tum est, in quibusdam ipsorum si sanguinem aut pus mejat.
 Ipsa vero lectio secunda conjunctionem aut esse disjuncti-

Ed. Chart. IX. [191.]

Ed. Bsf. V. (281.)

ὡς ὑπότερον ἂν ὑπάρχη τῶν εὐρημένων ἐλκώσεως εἶναι ση-
μεῖον, ἢ δ' ἐτέρᾳ τὰ δύο βουλήσεται συνιδραύειν ἢ ἄμ-
α ἀλλήλοις ἢ ἐναλλάξ.

πβ.

Ὅκοσοισιν ἐν τῇ οὐρήθρῃ γῆμα γίνεται, τουτέοισι διαπυή-
σαντος καὶ ἐκραγέντος λύσις.

Διὰ βραχυλογίαν οὐδὲν ἀξιόλογον οὗτος ὁ ἀφορισμὸς
ἔχειν ὑποληφθήσεται. πρόχειρον γὰρ παντὶ γινῶναι τῶν ἐν
τῷ πόρῳ τῷ οὐρητικῷ τῷ κατὰ τὸ αἰδοῖον, τοῦτο γὰρ οὐ-
ρήθραν καλοῦσι, συνισταμένων φυμάτων τὴν λύσιν γίγνε-
σθαι φαγέντων. ἀλλ' εἰ προσχωμὲν τὸν νοῦν, ἐνδείξις ἐστὶ
πινος μίξουτος πράγματος. ἐνδέχεται γὰρ ἰσχυρίαν δὴ τινα
γίνεσθαι καὶ διὰ τὸ τοιοῦτον γῆμα καὶ μίγτοι καὶ ὡς τὸ
γῆμα τοῦτο φάγῃ ἴσταιται τὴν ἰσχυρίαν εὐδην. ἀλλὰ
ἐκεῖνό γε παραφύεται τοῖς εἰρημένοις ἐπόμενον ζήτημα, πό-

vam indicat, ut commemoratorum utrumque vel simul una
vel vicissim adesse pollulabit.

LXXXII.

Quibus in urethra tuberculum nascitur, eo suppurato et
rupto solutio.

Propter orationis brevitatem nihil effatu dignum ha-
bere hic aphorismus conjicitur. Promptum enim est uni-
cuique nosse in meatu urinario qui in pene est, hunc
enim urethram vocitant, si consistant tubercula quae post-
ea rumpantur, fieri solutionem. Verum si accuratius
animadverterimus, rei cujusdam majoris sit indicatio. Con-
tingit enim ischuriam, i. e. urinae suppressionem, aliquam
ob ejusmodi tuberculum oboriri, eoque rupto tuberculo
futuram ischuriae sanationem esse certo constat. Verum
ex dictis illa quæstio suboritur, utrum procreatum hoc

Ed. Chart. IX. [191. 192.]

Ed. Baf. V. (284.)

τιρον φήγνυσθαι μόνον βούλεται τὸ κατὰ τοῦτο χωρίον
ὀντιστάμενον ἄνθρωπον. πλειστάκις μὲν αὐτὸ τοῦτο συμβαί-
νειν, δύνασθαι δὲ διαφορῆσθαι ἢ παράδειγμα τῶν λύσεων
ἐν τοῦτο ἔγραψε, τὴν φῆξιν, ὅπερ καὶ ἀληθέστερόν ἐστιν.

πγ.

Οὐρησις νύκτωρ πολλὴ γινομένη μικρὴν τὴν ὑποχώρησιν
σημαίνει.

[192] "Ὅτι μὲν οὐκ ἀναγκαῖον ἐστὶν ἀναδοθέντος
τοῦ κατὰ τὴν κοιλίαν ὑγροῦ βραχυτέραν γενέσθαι τὴν ὑπο-
χώρησιν πρόδηλον παντί. συμβαίνει δὲ τοῦτω καὶ ὅτι
διεξηλθόντος ἅμα τοῖς σπύοις ὑγροτέρα μὲν ἡ γαστήρ γενή-
σεται καὶ διὰ τοῦτο πλείω ὑποχωρήσει, τὸ δ' αὖ οὖρον
ἐλαττον ἐκκριθήσεται. διδάξει δ' ἡμᾶς ὁ λόγος οὗτος. ἰά-
ματα φρυγμάτων γαστρός καὶ ξηρότητος· ἐφ' ὧν μὲν ὑγρο-
τέρα γίνεται τοῦ προσήκοντος, τό τε πόμα ἐλαττον δώσο-

in loco tuberculum rumpi dumtaxat velit Hippocrates, an
saepissime quidem id ipsum accidere; discuti tamen posse,
an hoc unum solutionum exemplum ruptionum scriptis
propofuerit. Quod ultimum verius videtur.

LXXXIII.

Qui mictus noctu fit copiosus, paucam dejectionem fig-
nificat.

Quod necessarium quidem sit distributo ventris hu-
more pauciores fieri dejectionem unicuique manifestum
est. Sed et simul illud apparet, quod eo humore una
cum cibariis intestina pervadente, alvus quidem humidior
reddatur, idcirco et plura dejiciet et urina paucior ex-
cernetur. Docebit autem nos haec ratio et defluxionum
et siccitatis ventris remedia. In quibus enim alvus quam
deceat humidior est, iis pauciores potum dabimus atque

Ed. Chart. IX. [192.]

Ed. Bas. V. (284.)

μεν ἐπὶ τε κίστιν ἐπιτρέφομεν ἀφικέσθαι. ἐφ' ᾧ δὲ ξη-
ροτέρῃ, καὶ πλείον· δώσωμεν τὸ πόμα καὶ τὴν ἀνάδοσιν εἰς
οἶόν τε κωλύσωμεν.

ipsum motum ad vesicam ciebimus. Quibus vero siccior
est, uberiores potum exhibebimus et ejus distributionem
quoad fieri potest prohibebimus.

781

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ
ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟΥΣ
ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

Ed. Chart. IX. [193. 194.]

Ed. Bas. V. (285.)

[493] (285) Σπασμός ἐξ ἑλλιβόρου θανάσιμον.

Τῷς ἑλλιβόρον εἰληγῶσι λευκὸν, δηλονότι, τοῦτο γὰρ
ἁπλῶς εἰώθασιν ὑπομαρξεῖν ἑλλιβόρον, οὐχ ὥσπερ τὴν μέλανα
μετὰ προσθήκης, ταῦτοις οὖν ἰὰν καθαιρομένοις ἐπιγένη-
ται σπασμός, ὁλέ- [194] θριον εἶναι φησι τὸ σύμπτωμα.
γίνεται μὲν γὰρ οὐ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς καθάρσεως ἡνίκα

HIPPOCRATIS APHORISMI ET
GALENI IN EOS COMMEN-
TARIUM.

I.

Convulsio ex veratro letalis.

Qui veratrum assumpserunt, album scilicet, hunc
enim simpliciter alleburum, non sicut nigrum cum adje-
ctione nominare consueverunt, iis si dum purgantur con-
vulsio superveniat, perniciosum symptoma esse pronun-
ciat. Fit enim non initio purgationis, quo tempore suf-

Ed. Chart. IX. [194.]

Ed. Basf. V. (285.)

τοῦ πνιγῆναι κίδυνος, ἀλλ' ὅταν σπαραχθῶσι σφοδρότερον ἰμοῦντες, δι' αὐτὴν μάλιστα τὴν ἐν τοῖς ἐμέτοις συντονίαν πονησάντων τῶν νευρῶν κατὰ συμπάθειαν τὴν πρὸς τὸ στόμα τῆς γαστρὸς, ἐφ' ᾗ καὶ ἄλλως ἐπιράκαμεν, ὅταν ἰσχυρῶς δηχθῇ, γεγενημένους σπασμοὺς ὥσπερ καὶ τῷ νεανίσκῳ τὸν ἰὸν ἐμίσηντι. βέλτιον γὰρ ἰὸν οὐκ ἰώθη τὸν ἔμετον ὀνομάζειν ἐκείνον, ἐπειδὴ περ ἦν ὅλος ἀκριβῆς ἰὸς ὀνομαζόμενος εὐανθείατος. ἀλλὰ κατὰ γε τὸν ἔμετον ἐπάσθη πᾶν τὸ σῶμα καὶ ὃ τε περὶ τὸς αὐτοῦ καὶ ὁ σπασμὸς ἐπαύσατο παραχρῆμα κινωθέντος τοῦ ἰοῦ. τοιοῦτον δ' ἦν τὸ ἐμεθέν, ὅσον εἴ τις ὕδατι δύνειεν ἰὸν τὸν ἄριστον, ὡς γενέσθαι σύστασιν ἐξ ἀμφοῖν σιραίου πάχει προστοικυῖαν. οὐκ ἀδύνατον μὲν οὖν, ὡς ἔφην, καὶ κατὰ συμπάθειαν τὴν πρὸς τῷ στόμα τῆς γαστρὸς γενέσθαι σπασμὸν ἐπ' ἐλλεύρωρ λευκῷ, καὶ εἴη ἂν ὁ μετριώτατος σπασμὸς αὗτος. ἔχχωρεῖ δὲ καὶ δι' αὐτὴν τὴν κίνωσιν ὑπερχωμαιμένοις αὐτοῖς γενέσθαι σπασμὸν, ὡς καὶ τοῖς χολερικοῖς ἐπιγίνονται συνολ-

focationis periculum imminet, seu quando vomentes vehementius vellicati vexantur, propter ipsam maxime quae in vomitibus concitatur, contentionem nervis per eam quam cum ore ventriculi sympathiam fortiuntur laborantibus. Qua in re etiam alias quum vehementius morderetur, convulsionem fieri videmus; quemadmodum adolescenti accidit, qui aeruginem vomit. Praestat enim aeruginem quam aeruginosum vomitum illum appellare, quandoquidem talis erat, qualis mera aerugo nominata *viridissimus*. Verum per vomitum totum corpus convulsus, atque evacuato aerugine quam primum febris ipsius et convulsio cessarunt. Quod vomitu exclusum est, tale erat ac si quis optimam aeruginem sic aqua solvat, ut ex utraque conflatum corpus sapae referat crassitudinem. Non impossibile est igitur, ut dixi, et per consensum cum ore ventriculi ab elleborno albo fieri convulsionem et haec foret convulsio moderatissima. Possibile quoque est et propter ipsam vacationem iis qui supra modum purgantur convulsionem oboriri, ut quae cholericiis contractiones

Ed. Chart. IX. [191.]

Ed. Basl. V. (285.)

καὶ πολλάκις καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὸς γαστροκνημίας
μυῶν. οὐκ ἀδύνατον δὲ οὐδὲ διὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ φαρ-
μάκου τὰ ἐκ τῶν νεύρων ὑγρὰ πρὸς ἑαυτὸ βίᾳ σπῶντος
ἐκ τῆς κακοπαθείας ταύτης ἐπιγενίσθαι σπασμόν· ἀλλὰ
καὶ τῆς δυνάμεως ἐνίοτε τοῦ ἐλλειβόρου πρὸς ἀνάδοσαν ὀρ-
μησάσης σφοδρότερον, ἐγχαρὶ τὴν τῶν νεύρων οἰσίαν ξη-
ρανθῆναι βιαιότερον. ἐδίδουξε δ' ἡμᾶς αὐτὸς ὁ Ἱπποκρά-
της ὡς ὁ σπασμὸς ἐπὶ κενώσει καὶ πληρώσει γίνεσθαι τῶν
νευροειδῶν δηλονότι σωματίων, ὃν αἱ κατὰ προαίρεσιν
ἐνεργοῦνται κινήσεις. ἔστι δὲ ταῦτα τόνοι, σύνδεσμοι καὶ
μῦες καὶ τένοντες· ὥσπερ ὀρώμεν ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ἱμάντας
τε καὶ χορδὰς, τεινομένας, ἵαν τε ξηρανθῶσιν ἐπὶ πλεόν
ἢ ἂν θ' ὑγρόνῃτι πολλῇ διαβραχῶσιν, οὕτω καὶ κατὰ τῶν
ζώων σώματα τὰ πολλὰ τὸν σπασμόν κίκυς γίνεσθαι· πρό-
δηλον δ' ὡς ὁ μὲν ἐπὶ πληρώσει δυνατός ἐστι ἰαθῆναι κε-
νώσει, τὸν δ' ἐπὶ κενώσει τε καὶ ξηρόνῃτι τῶν νεύρων οὐ
πάνυ τε δυνατόν ἐστιν ἰάσασθαι. γίνεται δ', ὡς ἔην, καὶ
κατὰ συμπάθειαν σπασμὸς, ὃν οὐχ ἡγήσιον ὑπὸ τοῦ Ἱππο-

saepius eveniunt ac potissimum eorum qui suris inferun-
tur musculorum. Nec non etiam fieri potest propter
actionem pharmaci ex nervis humores ad se attrahentis
ex hoc labore convulsionem supervenire. Quin etiam
ellebori interdum vi ad distributionem vehementius con-
citata contingit nervorum substantiam violentius exsiccare.
Nos enim ipse Hippocrates convulsionem ex inanitione et
repletionem fieri docuit corporum videlicet nervosorum, a
quibus voluntarii motus perficiuntur. Haec autem sunt
nervi, ligamenta, muscoli et tendines. Quemadmodum
enim in rebus etiam externis lora et chordas extendi cer-
nimus, sive vehementius exsiccentur, sive copioso humore
imbuantur, sic etiam in animalium corporibus par est
fieri non raro convulsionem. Porro liquet ex repletionem
convulsionem curabilem esse per vacationem; quae vero
ex inanitione fit et siccitate nervorum, eam vix unquam
curationem admittere. Fit etiam, ut dixi, per sympa-
thiam convulsio, quam ab Hippocrate praetermissam fuisse

Ed. Chart. IX. [194.]

Ed. Hal. V. (286.)

κράτους παραλείφθαι. τὸν γὰρ πρότερον γινόμενον σπασμὸν ἐδήλωσεν ἐν τῷ θάνατι, σπασμὸν ἐπὶ πληρώσει καὶ κενώσει συνίστασθαι, καὶ μὴν καὶ τῷ λόγῳ τῆς δῆξης ἴσμεν ἐπὶ τῷ στομάχῳ λυγρὸν γινόμενον, ὡς ἂν τινα καὶ τὰ νῦν πασχειν ὁμοίως προσδοκῆσαι καὶ δόξει καὶ ὁ σπασμὸς οὗτος ἐνίοτε γίνεσθαι τοῖς ἐπ' ἐλλεβόρου καθαιρομένοις ὑφ' Ἰπποκράτους οὐκ εἰρημένος· εἰ μὴ, νή Δία, φαίη τις αὐτὸν ἐπὶ κενώσει συμβαίνειν τῶν δακνόντων χυμῶν ξηραντικῶν ὑπερχόντων. οὗτοι μὲν οἱ τρόποι τῶν ἐπ' ἐλλεβόρῳ σπομένων· θεραπεύονται δ' αὐτῶν ὅ τε διὰ θῆξιν καὶ ὁ διὰ τὴν συντονίαν τὴν ἐπὶ τοῖς ἐμείοις, ὁ δὲ διὰ ξηρότητα τῶν ἀνιάτων ἐστίν· ἐκόντως τοιγαροῦν ὄλον τοῦ γένος τοῦ τοιοῦτου σπασμοῦ φησι θανάσιμον ὑπάρχειν ὁ Ἰπποκράτης, ἐπειδὴ τινες μὲν αὐτοῦ διαφοραὶ δυοῖαται, μία δ' ἀνιάτος ἐστίν.

augurandum est. Eam enim quae primum fit convulsio-
nem declaravit, quum spasmus ex repletionne atque inanitione generari pronunciat. Et sane etiam vellicationis aut morsus ratione singultum in ore ventriculi fieri novimus, adeo ut quispiam et nervos similiter affici existimaverit. Et haec convulsio iis qui veratro purgantur fieri interdum videbitur, ab Hippocrate non enunciata, nisi per Jovem illam quis ex inanitione oboriri, quum mordaces humores siccandi facultate polleant. Ii sane sunt modi, quibus homines ex elleboro convelluntur; curatur autem ex ipsis tum qui propter morsum, tum qui propter contentionem ex vomitibus convellitur; qui denique ob siccitatem, insanabilis est. Quare merito Hippocrates totum huiusmodi convulsionis genus esse letale pronunciat, quoniam ipsius quidem nonnullae differentiae curatu sunt difficiles, una autem est insanabilis.

β.

[195] Ἐπὶ τραύματι σπασμὸς ἐπιγενόμενος θανάσιμον.

Ὡςπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ θανάσιμον ἔφη τὸν σπασμὸν, ἐν ἴσῳ τῷ κινδυνώδῃ τε καὶ τελειῶντι πολλάκις εἰς θάνατον οὕτω καὶ νῦν τὸν ἐπὶ τῷ τραύματι σπασμὸν ὠνόμασε θανάσιμον, οὐκ ἔξ ἀνάγκης τε καὶ διὰ παντὸς ἐπιφέροντα θάνατον, ἀλλ' ὡς πάνυ πολλάκις. ὡσαύτως δὲ καὶ κατὰ πολλοὺς τῶν ἔμπροσθεν ἀφορισμῶν ἐφαίνεται τῷ θανάσιμου ὀνόματι χρῶμεντες. ἐπὶ γοῦν τοῖς τραύμασιν οἱ σπασμοὶ γίνονται τῷ λόγῳ τῆς ἐπομένης αὐτοῖς γλεγμονῆς, ὅταν ἄψηται τῶν νευρωδῶν μορίων. καὶ πρῶτά γε φαίνεται σπῶμενα τὰ τε κατ' εὐθὺ τῶν γλεγμαινόντων, εἴθ' οὕτως ὅταν καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ἄψηται τὸ πάθος, ἐπὶ πᾶν ἐκτείνεσθαι τὸ σῶμα.

II.

Vulneri succedens convulsio letale.

Quemadmodum in eo qui hunc praecedit textum letalem dicebat convulsionem, quod idem est ac si periculofam et saepius ad mortem terminantem proferret, sic etiam nunc obortam ex vulnere convulsionem letalem nominavit; non quod ex necessitate ac semper, sed quod raro admodum mortem afferat. Eodem quoque modo in superioribus multis aphorismis letalis nomine uti visus est. Vulneribus liquidem convulsiones superveniunt inflammationis ipsa sequentis ratione, ubi partes nervosas attigerit. Ac primum quidem convelli videntur quae e directo partibus inflammatione laborantibus respondent. Deinde ubi ipsum etiam principium attigerit inflammatio, in totum corpus extenditur convulsio.

γ.

Αἵματος πολλοῦ φύντος σπασμὸς ἢ λυγμὸς ἐπιγεγόμενος κακόν.

Οὐκ ἄλλο μέντοι νομιστίον δηλοῦσθαι ἐκ τοῦ πρόσθεν ὀνόματος τοῦ θανάσιμον, ἄλλο δ' ἐκ τοῦ νῦν τοῦ κακόν. εἶωθε γὰρ ὁ Ἱπποκράτης ἐκεῖνα τῶν συμπτωμάτων ὀνομάζειν οὕτως, οἷς ἐπιγίνεται πολλάκις καὶ θάνατος. εἰ δὲ τοῦ μᾶλλον τε καὶ ἥττον ἀλλήλων δόξειεν τὰ ὀνόματα διαφέρειν, μείζονα τὸν κίνδυνον ἐνδείξαιτ' ἂν ἡ θανάσιμον φωνὴ τῆς κακόν. ὁ γοῦν ἐπὶ πολλῇ κενώσει τοῦ αἵματος γιγνόμενος σπασμὸς ἐκ θατέρου γένους ἐστὶ τῶν προϋνόντων αὐτὸν αἰτίων, ὡς προτείνεται.

δ.

[196] Ἐπὶ ὑπερκαθάρσει σπασμὸς ἢ λυγμὸς ἐπιγεγόμενος κακόν.

III.

Effuso copioso sanguine convulsio aut singultus accedens malum.

Non aliud quidem superiore aphorismo letalis nomine, aliud vero praesenti per malum significari existimandum est. Consuevit siquidem Hippocrates ea symptomata sic appellare, quibus mors saepe supervenit. Si quid vero magis minusve differre haec nomina inter se videantur, majus per letale periculum, quam per malum significabitur. Siquidem quae copiosa sanguinis vacuatione accedit convulsio ex altero genere est causarum ipsam efficientium, ut supra dictum est.

IV.

Quae profusae purgationi convulsio aut singultus succedit, malum.

Ed. Chart. IX. [196.]

Ed. Basf. V. (285.)

Ὅπερ ἐνίοτε τοῖς ἐλλέβορον εἰληφόσιν ἐλέγομεν γίνεσθαι, τοῦτο νῦν ὑπὲρ ἀπάντων ἀπεφάνητο τῶν ὁπωσοῦν παθαινομένων. σπῶνται γὰρ οἱ ὑπερκαθαιρόμενοι κατὰ τὰς εἰρημίνους αἰτίας ἐπὶ τὸν ἐλλέβορον εἰληφότων, κίνδυνός τε καταλαμβάνει τοὺς οὕτω κέκοντας οὐ μικρὸς, ἐπεὶ πολὺ χείρων ἐστὶν ὁ ἐπὶ κενώσει σπασμός τοῦ διὰ πλήρωσιν. οἷοι δὲ καὶ ὁ λυγρὸς σπασμός ἐστι σιομάχου κατὰ τὸν Ἱπποκράτην γινώσκωμεν δῆπου.

ε.

Ἦν μεθύων ἐξαίφνης ἄφῶνός τις γίνηται, σπασθεὶς ἀποθνήσκει, ἢν μὴ πυρετὸς ἐπιλάβῃ ἢ ἐς τὴν ὥρην ἐλθὼν καθ' ἣν αἱ κραιπνάαι λύνονται, φθίγγεται.

Πληρουμένων τῶν νεύρων ὁ τοιοῦτος ἐπυγίνεται σπασμός. εἴωθε δὲ ῥαδίως αὐτὰ πληροῦν ὁ οἶκος, ὥς ἂν θερμὸς ὑπάρχων τὴν κρᾶσιν τοιαύτη φύσις, ἐτοίμως ἅπασιν

Quod nonnullis sumpto elleboro accidere dicebamus, hoc nunc de omnibus qui quovis modo purgantur pronunciat. Qui namque praeter modum purgantur, ob commemoratas causas ipsi convelluntur, quibus qui elleborum sumpserunt, ita laborantibus non parvum impendit periculum; multo liquidem peior est a vacuatione quam per repletionem facta convulsio. Quod autem et singultus sit stomachi convulsio, secundum Hippocratem nos utique novimus.

V.

Si quis ebrius de repente obmutescat, convulsus moritur, nisi eum febris corripuerit aut qua hora crapula solvitur, vocem ediderit.

Repletis nervis talis convulsio oboritur. Vinum autem eos facile replere solet, ut quod temperamento sit calidum. Talis liquidem natura prompte omnia penetrat,

Ed. Chart. IX. [196. 197.] Ed. Bas. V. (285. 286.)
 ἐγκαταδίεται καὶ μάλιστα ὅταν μὴ πάνυ τι παχυμερὲς ᾖ.
 τῷ μὲν οὖν πλήθει τῆς οὐσίας τὸν σπασμὸν ἐπιφέρει τοῖς
 νεύροις, τῇ ποιότητι δὲ θεραπεύει πάλιν αὐτὸς ἢν εἰργά-
 σατο διάθισιν, ἐκθερμαίνων τε καὶ ξηραίνων τὰ νεύρα.
 εἰάν οὖν ποιε τοῦτο μὴ δυνηθῇ ποιῆσαι, θάνατον ἀκολουθεῖν
 ἀναγκαῖόν ἐστιν. ἢ δὲ δυνάμει τὸν οἶνον ἔφαμεν ἰᾶσθαι
 τοὺς σπασμούς, ταύτῃ δηλονότι καὶ ὁ πυρετὸς ἰᾶται. προσ-
 εκτιόν δ' ἐνταῦθα μάλιστα τῷ ἔθει τοῦ Ἱπποκράτους, ἀφώ-
 νους ὀνομάζοντος τοὺς ὀπασσοῦν καρουμένους. ἀλλὰ κυρίως
 λέγεται κάρος ἢ παντὸς τοῦ σώματος αἰφνίδιος ἀναισθη-
 σία τε καὶ [197] ἀκίνησία. ταύτην οὖν τὴν διάθισιν ἀφ'
 ἑνὸς τῶν συμπτωμάτων ὀνομάζειν εἰώθειν ὁ Ἱπποκράτης
 καὶ γίνεται δηλονότι τῆς ἀρχῆς τῶν νευρῶν παθούσης. οὐδὲ
 γὰρ (286) οὐδὲ ἄλλως ὅλως οἶόν τε σπασθῆναι τὸ σῶμα
 πρὸ τοῦ ταύτην παθεῖν, ἥτοι πρώτως ἢ κατὰ συμπάθειαν
 ἐτέρου προπεπονθότος μορίου. κραιπλάς δ' ὅτι πάντες οἱ
 Ἕλληνες ὀνομάζουσι τὰς ἐξ οἶνου βλάβας τῆς κεφαλῆς εὐ-
 δηλον. οὕτως γοῦν ἔνιοι καὶ τὴν ἐτυμολογίαν ἐποιήσαντο

ac praefertim si non admodum crassus constet partibus.
 Substantiae igitur copia vinum nervis convulsionem affert;
 sua vero qualitate nervos excalesciendo atque deficcando
 ipsum, rursus eam quam fecerat affectionem sanat. Quod
 si quando id praestare nequeat, mortem sequi necesse est.
 Verum qua facultate vinum diximus convulsionem sanare,
 eadem febris quoque sanat. Hic vero maxime observanda
 est Hippocratis consuetudo qui mutos illos nominat, qui
 quovis modo caro laborant. Verum proprie carus nomi-
 natur totius corporis repentina sensus motusque privatio.
 Hanc itaque affectionem ex uno symptomate, *nimirum*
aphonia, nominare consuevit Hippocrates; quae utique
 fit affecto nervorum principio. Neque enim aliter omnino
 corpus convelli potest, priusquam id principium patiatur
 vel primario vel per consensum, altera prius affecta parte.
 Quod autem Graeci omnes crapulas nomenclant obortas ca-
 pitis noxas manifestum est. Sic namque nonnulli nomi-

Ed. Chart. IX. [197.]

Ed. Basf. V. (286.)

τῆς προσηγορίας ἀπὸ τοῦ κάρηνον πάλλεσθαι γιγνέναι
 φάσκοντες. τὴν δ' ὥραν καθ' ἣν αἱ κραυπαλαὶ λύονται,
 κέκληκεν ὁ Ἱπποκράτης ἀντὶ τοῦ τὸν καιρόν. ἔστι δ' οὗ-
 τος οἶκ ἀποτεταμημένος, οὐδὲ περιγεγραμμένος ἅπασιν ἐν
 μέτρῳ. τινὲς μὲν γὰρ κατὰ τὴν ὑστεραίαν ἡμέραν ἐπαύ-
 σαντο τῆς κραυπαλῆς, τινὲς δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐπιγεγνομένην
 αὐτὴν νύκτα, τινὲς δ' ἐν τῇ τρίτῃ πάντως ἡμέρᾳ, καὶ γίνεται
 τοῦτο διὰ τε τὴν δύναμιν καὶ τὸ πλῆθος τοῦ ποθέντος οἴ-
 νου καὶ αὐτὴν τοῦ πίνοντος φύσιν. ὥσπερ γὰρ οὐδ' ἡ τροφή τοῦ
 πεφθῆναι μίαν ἅπασιν ἀνθρώποις οὐκ ἔχει προθεσίαν, οὗ-
 τως οὐδ' ὁ οἶνος. ἡ τοίνυν ἡμᾶς ἐμπείρως ἔχειν χρὴ τῆς
 φύσεως τοῦ κάμνοντος ἢ τὴν ἐξωιότην προθεσίαν ἐπιτηρεῖν,
 καθ' ἣν, εἴαν μῆτε πυρεῖται φθάση μῆτε φθιέγηται, τεθνή-
 ξεται πάντως σπασθεῖς.

στ.

Ὅκοσοι ὑπὸ τετάνου ἀλίσκονται ἐν τέτρασιν ἡμέρησιν ἀπόλ-
 λυνται· ἣν δὲ ταύτας διαφύγωσιν, ὑγιεῖς γίνονται.

nis etymologiam fecerunt a κάρηνον πάλλεσθαι, quod ca-
 put percelli significat, ductam esse proferunt. Horam
 autem qua crapulae solvuntur pro tempore vocavit Hippo-
 crates, quod non omnibus una et eadem mensura prae-
 cisum aut circumscriptum est. Quidam enim postridie
 crapula liberantur; quidam sequenti nocte; nonnulli tertio
 dumtaxat die, idque fit pro vini copia ac viribus et ipsa
 pectoris natura. Quemadmodum enim cibi concoquendi
 unum omnibus hominibus praefinitum tempus non est, sic
 neque vini exhalandi. Aut igitur oportet nos aegri natu-
 ram experientia compertam notamque habere aut extre-
 mum crapulae exhalandae terminum observare: in quo si
 neque febricitare, neque loqui anticipaverit, procul du-
 bio convulsus moritur.

VI.

Qui tetano corripiuntur, intra quatuor dies intereunt; hos
 vero si effugerint, sanescunt.

Ed. Chart. IX. [197. 198.]

Ed. Bas. V. (286.)

Κάτοξυ πάθος ὁ τέτανός ἐστιν ὡς ἂν ἐξ ὀπισθοτόνου τε καὶ ἐμπροσθοτόνου συγκείμενος, ὥστ' εἰκότως αὐτὸν συ-
τομωτέραν ποιῆσθαι τὴν κρίσιν, οὐ φερούσης τὸν ἐπὶ τῇ
τάσει κάματον τῆς φύσεως ἐν πλείονι χρόνῳ. κατὰ τὴν
πρώτην οὖν περίοδον τῶν κρίσιμων ἡμερῶν ἡ κρίσις τῆς
πάθει.

ζ'.

Τὰ ἐπιληπτικὰ ὀκόσοισι πρὸ τῆς ἥβης γίνεται, μετὰστασιν
ἔχει. ὀκόσοισι δὲ πάντα καὶ εἰκοσιν ἔτεων γίνεται,
τουτέστι τὰ πολλὰ συναποθνήσκει.

[198] Κυρίως μὲν ὀνομάζονται μεταστάσεις πάθους,
ὅταν ἐξ ἑτέρου μέρους εἰς ἕτερον μετέρχωνται, καταχρωμέ-
νων δὲ καὶ αἱ λύσεις οὕτω προσαγορεύονται. καὶ μοι δοκεῖ
τῶν ὁ Ἰπποκράτης κατὰ τὸ δεύτερον σημαινόμενον περὶ-
σθαι τῇ προσηγορίᾳ. οὐ μόνον γὰρ εἰς ἕτερα μόρια μεθ-
ισταμένων τῶν τὴν ἐπιληψίαν ἐργαζομένων χυμῶν λύεται τὸ

Tetanus morbus peracutus et, ut ex emprosthotono
et opisthotono compositus. Quo jure fit ut brevior ejus
sit judicatio diuturniorem tensionis laborem non ferente
natura. Primo igitur statim dierum criticorum circuitu
crisis morbo accedit.

VII.

Quibus comitiales affectus ante pubertatem oriuntur, de-
cessum fortiantur; quibus vero quintum et vigesimum
annum agentibus oboriuntur, iis plerumque commoriuntur.

Proprie morbi metastases decessus appellantur, quum
ex parte una in alteram decedunt, per abusionem autem
solutiones ita nominantur. Atque nunc mihi videtur Hip-
pocrates secundo hoc significatu hanc dictionem usurpare.
Non enim solum in alias partes translatis humoribus co-
mitialem morbum facientibus solvitur affectus, sed etiam

Ed. Chart. IX. [198.]

Ed. Bas. V. (286.)

πάθος, ἀλλὰ καὶ τελείως ἐκθεραπευομένων· εἰσὶ μὲν γὰρ οὗτοι παχεῖς καὶ ψυχροὶ καὶ φλεγματικοί. πάντῃ δ' ἐπὶ τῇς ἡλικίας ἐπὶ τὸ ξηρότερον μεταβαλλούσης καὶ διὰ γυμνασίας καὶ διὰ δίαιταν ξηραντικὴν, ἅμα τοῖς ἐπιτηδείοις φαρμάκοις. ἀλλὰ νῦν γε ὁ Ἱπποκράτης μόνῃς τῇς καθ' ἡλικίαν μέμνηται μεταβολῆς ὑφ' ἧς διδασκόμενοι καὶ τὸ τῆς διαίτης εἶδος ἅμα τοῖς φαρμάκοις εὐρήσομεν. ὅπερ οὖν ἐν εἰρήρῃ μέρει τῶν ἀφορισμῶν εἶπε, τῶν ἐπιληπτικῶν τοῖσι νόοισιν ἀπαλλαγὴν αἱ μεγάλαι μεταβολαί, μάλιστα τῆς ἡλικίας καὶ τῶν χωρίων καὶ τῶν βίων καὶ τόπων ποιεῖν, ταῦτα νῦν ἐπ' αὐτῶν τῶν παθῶν ἐδήλωσε. τὰ μὲν πρὸ τῆς ἡβῆς συνιστάμενα τῶν ἐπιληπτικῶν παθῶν παύσθαι λέγων ἐν τῇ τῆς ἡλικίας μεταβολῇ, τὰ δ' ἐξωτέρω τῶν εἴκοσι πέντε ἐτῶν συναποθνήσκειν, ὃ καὶ δῆλον ὡς καὶ τὸν τῆς ἡβῆς χρόνον ἕως τῶν πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἐκτετάσθαι νομίζει, τὴν ἀρχὴν λαμβάνοντα μετὰ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα. πρόδηλον δὲ ὡς οὔτε πᾶσιν ἰαθήσεται τὸ πάθος ὑπὸ τῆς ἡβηστικῆς ἡλικίας, εἰ μὴ καὶ τὰλλα πράττειν

omnino percuratis: sunt enim hi crassi, frigidi et pituitosi. Cessant autem et curantur tum aetatis in siccius mutatione, tum exercitatione, tum victu exsiccante, accedente ad haec idoneorum medicamentorum usu. Verum nunc Hippocrates solius aetatis meminit mutationis, a qua edocti victus formam etiam una cum medicamentis inveniemus. Quod igitur altera aphorismorum parte dixit: *epilepticiis juvenibus mutationes potissimum aetatis et regionum et victus et locorum liberationem efficiunt*. Haec nunc in ipsis morbis declaravit, morbos epilepticos qui ante pubertatem oboriuntur, in aetatis mutatione finiri; qui vero ultra vicessimum quintum annum processere, eos commori pronunciat. Unde liquet Hippocratem arbitrari pubertatis tempus adusque vicessimum quintum annum extendi, sumpto post secundam septimanam exordio. Constat autem neque omnibus hunc morbum ab aetate pubere fore sanabilem, nisi in aliis quoque bene se gesserint; neque

Ed. Chart. IX. [198.]

Ed. Bas. V. (286.)

ὀρθῶς, οὐθ' οἷς ἐν ταύτῃ συνίστη διὰ παντός παραμένει
καλῶς διαιωμένοις. ἀλλ' ὅτι γε τὴν ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἴα-
σιν οὐκ ἔχει, συγκαταγῆράσιν δ' ὅσον ἐπ' αὐτῇ τὸ πάθος
αὐτοῖς ἐδήλωσε σαφῶς, οὐ μὴν σαφῶς γέ τι λέλεκται· καί-
τοι δοκοῦν εἶναι σαφές τοῖς ἀμελείτερον ἀκούουσιν τοῖς
πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν συναποθνήσκειν τὸ πάθος οἷς ἐγί-
νετο πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος ἄγουσιν, ἀλλ' ἔτι καὶ μάλ-
λον οἷς ἔξωτέρῳ. προσθίνεις οὖν τὸ λείπον τῇ λῆξει τοῦ
Ἱπποκράτους ἀληθῆ τέλει αὐτὴν ἀπεργασόμεθα, τὰ ἐπι-
ληπτικὰ παθήματα. τὰ μὲν πρὸ τῆς ἡβης συνιστάμενα
κατὰ τὸν ἐκείνης λύεται καιρὸν, τὰ δ' ἔξωτέρῳ τῆς ἡβης
συναποθνήσκει. καιρὸς δ' ἡβης ἐστὶν ὁ μετὰ τεσσαρεσκαί-
δεκα μέχρι πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη τις
γραφὴ τοιαύτη· οἷσι δὲ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν γίνεται,
τὰ πολλὰ συναποθνήσκει, σημαίναντος τοῦ τὰ πολλὰ ταύ-
τὸν τῷ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ.

quibus ab aetate accidit, omnino permanet, si proba vi-
ctus ratione utantur. Imo quod ab aetate sanationem non
fortiantur, sed quantum in ipsa est, confenescat affectus,
aperte indicavit, non tamen quiddam dilucide dictum est,
etiamsi manifestum iis videatur qui negligentius illud ex-
audiunt. Quibus vero vicesimo quinto anno epilepsia fit,
iis commoritur. Neque enim iis solis hic affectus com-
moritur, quibus vicesimum quintum annum agentibus ad-
venit, sed multo magis etiamnum ultra hanc aetatem pro-
gressis. Si igitur quod deest dictioni Hippocratis addi-
derimus, veritati undiquaque eam consentaneam efficie-
mus. Comitiales affectus qui ante pubertatem ortum ha-
bent, pubertatis tempore solvuntur; qui vero ulterius
pubertatem sunt, commoriuntur. Tempus autem puber-
tatis est a quarto decimo anno adusque vicesimum quin-
tum. Est et alia lectio huiusmodi: quibus vero vicesimo
quinto anno fiunt epilepsiae, plerumque commoriuntur,
adverbio *plerumque* idem quod magna ex parte significante.

ή.

[199] Ὅσοι πνευριτικοὶ γινόμενοι οὐκ ἀνακαθαίρονται ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρησιν, τουτέοισιν ἐς ἐμπύημα μεθίσταται.

Τὴν διὰ τῶν πτυσμάτων κένωσιν τῶν τὴν πλευρίτιν ἐργασαμένων χυμῶν ἀνακάθαρσιν καὶ κάθαρσιν εἶωθεν ὀνομάζειν ὁ Ἱπποκράτης, ὥσπερ γε καὶ τὸ πτεῦν τουτούς καθαίρεισθαι κατὰ τὴν τὸ περὶ διαίτης ὁξέων καὶ τὸ προγνωστικὸν ὠνόμασεν. ἀλλὰ νῦν γε χρόνον ὀρίζει τῆς καθάρσεως, ἐν ᾗ μὴ γενομένης αὐτῆς εἰς ἐμπύημα φησι μεθίστασθαι τὴν πλευρίτιν, ἥτοι τὴν εἰς πῦον μεταβολὴν οὕτως ὀνομάζων ἅπασαν, ὥσπερ καὶ τῷ προγνωστικῷ πολλάκις, ἢ τὴν μεταξὺ φθώρακός τε καὶ πνεύμονος ἐκχυσιν τοῦ πύου. γίνεται γὰρ ἐκάτερον τουτῶν, ὅταν αἱ πνευριτικοὶ μὴ καθαρθῶσι διὰ τῶν πτυσμάτων. ἀλλὰ τὸ γε δεύτερον τῶν εἰρημίων ἐν τοῖς ἐφεξῆς αὐτὸς ὠνόμασε ῥῆξιν ἐμπύματος.

VIII.

Qui pleuritide laborantes intra quatuordecim dies superne non repurgantur, iis in empyema pleuritidis translatio fit.

Per sputa vacnationem, humorum pleuritidem efficientium Hippocrates repurgationem ac purgationem absolute dicere consuevit, quemadmodum etiam exspuere pro purgari, tum in libro de acutorum victu, tum in prognostico usurpavit. Verum nunc et ipsius purgationis tempus circumscribit, in quo si non fiat, in suppurationem pleuritidis transire dicit; aut omnem in pus mutationem ita nominans, ut in prognostico saepius appellat, aut factam inter thoracem et pulmonem puris effusionem: utrumque enim horum accidit, quum pleuritici per sputa non expurgantur. Verum quod secundo loco diximus, ipse in sequentibus empyematis ruptionem appellavit.

Ἡ φθίσις γίνεται μάλιστα ἡλικίῃσι τῆσιν ἀπὸ ὀκτωκαίδεκα ἐτίων μέχρι πέντε καὶ τριήκοντα.

Διὰ τῶν ἐμπροσθεν ἀφορισμῶν ἤνικα τὰ νοσήματα κατὰ τὰς ἡλικίας διηγείτο, τοῖς δὲ νεανίσκοις αἵματος πτύσεις ἔφη· νυνὶ δὲ καὶ τὸν τῶν ἐτῶν ἀριθμὸν προσέθηκεν, οὐ διὰ τοῦτο γράφας πάλιν ἄνωθεν ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλὰ τῇ κοινῶν τῶν κατὰ θώρακά τε καὶ πνεύμονα παθῶν. διὰ τί μὲν οὖν οἱ νεανίσκοι καὶ μάλιστα τοῖς τοιοῦτοις ἀλλασκονται παθήμασιν ἐμπροσθεν εἴρηται· περὶ δὲ τῶν κατὰ τὰς ἡλικίας ἐτῶν ἐν τῷδε διοριστίῳ, ἔπει καὶ ὁ Ἰπποκράτης ἔφη φθίσειν γενέσθαι ἡλικίῃσι τῆσιν ἀπὸ ὀκτωκαίδεκα ἐτίων μέχρι τριάκοντα πέντε. τὸ γὰρ ἡλικίῃσι πληθυντικῶς εἰρημένον ἰνδευξίν τινα ἔχει τοῦ μὴ μίαν ἡλικίαν ὑ-
[200] πολαμβάνειν εἶναι τὸν Ἰπποκράτην τὴν μεταξὺ τῶν εἰρημένων ἐτῶν. οὐδὲ γὰρ ἔστι μία σκοπούμενός ἀκρεβέστερον, ἀλλ' ἡ μὲν ἀπὸ τῶν ὀκτωκαίδεκα μέχρι τῶν

IX.

Tabes iis maxime contingit aetatibus quae ab anno decimo octavo ad trigefimum quintum excurrunt.

Quum superioribus aphorismis morbos secundum aetates narrabat, juvenibus autem, inquit, sanguinis exspuitiones, tabes. Nunc vero etiam annorum numerum apposuit, non propterea eadem denuo scripsit quae supra, sed propter affectionum tum thoracis tum pulmonis communionem. Cur igitur juvenes his morbis praecipue corripiantur ante diximus. De aetatum autem annis nunc decernendum, quoniam et Hippocrates dixit tabem iis fieri aetatibus, quae ab anno decimo octavo ad trigefimum quintum usque sunt. Quod enim aetatibus numero plurali dicitur, quandam sortitur significationem, quod non unam existimet Hippocrates inter commemoratos annos esse mediam. Neque enim accuratius rem spectantibus una est, sed quae ab anno decimo octavo est, ad vicefi-

Ed. Chart. IX. [200.]

Ed. Bas. V. (286. 287.)

πέντε καὶ εἴκοσι ἐτῶν μετράων ἐστίν. ἡ δ' ἀπὸ τοῦδε
τῶν νεανίσκων μέχρι πέντε καὶ τριάκοντα.

ι.

(287) Ὅσοι κυνάγχην διαφεύγουσιν, ἐς τὸν πνεύμονα
αὐτοῖσι τρέπεται καὶ ἐν ἐπτὰ ἡμέρῃσιν ἀποθνήσκουσιν.
ἣν δὲ ταύτας διαφύγωσιν, ἔμπυοι γίνονται.

Περὶ μεταστάσεως ὁ λόγος αὐτῷ οὖν ἐστὶ τῆς ἐκ κυ-
νάγχης εἰς τὸν πνεύμονα γινομένης, ἥτινά φησιν ἀναι-
ρεῖν μὲν ὡς τὰ πολλὰ ὑπὸ τῶν ἐπτὰ ἡμερῶν πνιγομένου
δηλονότι τοῦ κάμνοντος. εἰ δ' ὑπερβελῖν αὐτὰς δυνηθεῖεν,
μεταβάλλοντος εἰς πῦον τοῦ ρεύματος ἐμπύου γίνεσθαι.
γνωρίζεται δὲ ἐς τὸν πνεύμονα τρέπεσθαι τὴν κυνάγχην ἐκ
τοῦ σφυγμοῦ. σκληρὸς γάρ καὶ αἰακίος καὶ ἀνώματος ἐς
τὸ ἡγεμονικὸν μόριον τῆς ὕλης μεταστάσειν γινομένην εἶναι
σημαίνει. μαλθακὸς δὲ καὶ ὀμαλὸς καὶ ταπτός μετὰ τῆς
εὐπνοίας ὀμαλῆς δὴλην ἀπόλυσιν σημαίνει.

num quintum adolescentum est aetas; inde vero quae ad
triceſimum quintum intercedit, juvenibus est attributa.

X.

Qui anginam effugiunt, iis in pulmonem vertitur et intra
dies septem intereunt. Si vero hos evaserint, suppurati
fiunt.

De humorum translatione nunc ipsi sermo est, quae
ab angina fit in pulmonem, quam per septem plerumque
dies interimere pronunciat, suffocato scilicet aegroto.
Quod si ipsos dies possit evadere, fluxione in pus con-
versa suppurari. Ex pulsu autem anginam in pulmonem
migrasse cognoscitur: nam durus, inordinatus et inaequalis
in partem principem translatam esse materiam significat;
mollis autem, ordinatus et aequalis cum facili et aequabili
respiratione certam dimissionem indicat.

ια'.

Τοῖσιν ὑπὸ τῶν φθίσιων ἐνοχλουμένοισιν ἦν τὸ πτύσμα
ὃ τι ἂν ἀποβήσασαι βαρὺ ὄζῃ ἐπὶ τοὺς ἀνθρακας ἐπιχει-
μενον καὶ αἱ τρίχες ἐκ τῆς κεφαλῆς ρέωσιν, θανάσιμον.

Τὰς ἐπὶ πνεύμονι ἐλκώδεις διαθέσεις ὀνομάζει νῦν
φθίσις, ἐφ' ᾧν ἀξιοῖ δοκιμάζειν ἀκριβέστερον τὴν ὁσμήν
ἐπιχρόντας ἀνθραξὶ τὸ ἀναπνέομενον. ὥσπερ δ' ἐν τοῖς ἐμ-
προσθιν ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν κύστιν ἐλκῶν ὁσμήν γίνεσθαι
βαρύνειν ἔφησεν, οὕτω καὶ νῦν ὄζειν βαρὺ τὸ πτύσμα τῶν
φθισικῶν. εἰ δὲ καὶ [201] τῆς κεφαλῆς αἱ τρίχες ἐκρέθιεν
τοῖς οὕτω διακειμένοις, ὀλεθρίως ἔχειν αὐτοὺς, ἐνδείκνυσθαι
γὰρ ἐν δειαντροφῇ ἐσχάτης, ἔστιν ὅτι καὶ διαφθορὰν χυμῶν.

ιβ'.

Ὅκοσοις φθισιῶσιν ἀπορρέωσιν αἱ τρίχες ἀπὸ τῆς κεφα-
λῆς, οὗτοι διαρροίας ἐπιγινόμενης ἀποθνήσκουσιν.

XI.

*Tabe vexatis si quod sputum extussunt, carbonibus inje-
ctum graviter oleat et a capite capilli defluant, letale.*

Ulcerosam pulmonis affectionem tabem nunc appellat,
in qua quod expuitur carbunculis infundendum et ex
odore accuratius explorandum esse censet. Quemadmodum
autem supra in vesicae ulceribus gravem odorem percipi
dicit, ita nunc phthisicorum quoque sputum graviter olere
affirmat. Quod si ita affectis capilli etiam a capite de-
fluant, tum ipsos perniciose aegrotare, quandoquidem ul-
timi alimenti defectus atque etiam aliquando humorum
corruptela proditur.

XII.

*Quibuscunque tabe laborantibus capilli e capite defluunt,
ii diarrhoea succedente intereunt.*

Ed. Chart. IX. [201.]

Ed. Basf. V. (287.)

Περὶ τῶν ἐγγύς ἤδη τοῦ θανάτου αἰσθητικῶν ὁ λόγος αὐτῶν τῶν ἐστὶν οὕς ἰδήλου μὲν ἔχειν κακῶς καὶ ἡ τῶν τριχῶν ῥύσις. ἐπιγενομένης δὲ διαρροίας ἐπίδοξος ἂν ἦν ὁ θάνατος ὅσον οὕτω γενήσασθαι, ὡς ἂν αἰτίου τε ἅμα καὶ σημείου κακοῦ τοῦ τοιούτου συμπτώματος ὄντος. γίνεται μὲν γὰρ ἐπ' ἀρρώστια τῆς δυνάμεως, αὐτὸ δὲ πάλιν ἀρρώστοιτέραν αὐτὴν ἀπεργάζεται.

17.

Ὅκοσοι αἷμα ἀφρῶδες πτύουσι, τουτέιοσιν ἐκ τοῦ πνεύματος ἡ ἀναγωγή γίνεται.

Καὶ τῶν ἀντιγράφων τὰ πολλὰ καὶ τῶν ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον οὐκ ὀλίγοι ἴσασι κατὰ τήνδε τὴν λέξιν τὸν ἀγορισμὸν γεγραμμένον, ὅκοσοι ἀφρῶδες αἷμα ἐμίουσι. καὶ τινὲς γε τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ ποιούμενοι πληθος ἐνδείκνυσθαί φασι τοῦνομα καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ κυρίου μετενηνέχθαι. προδήλως δ' οὗτοι καταψεύδονται τοῦ φαινομένου.

De tabidis jam morti vicinis ipsi nunc habetur sermo, quos male quidem habere capillorum indicabat defluvium. Diarrhoea vero superveniente, mortem quam primum affore expectandum, quum ejusmodi symptoma et mala causa et malum signum existat. Quum enim propter virium imbecillitatem fiat, ipsas rursus imbecilliores illud symptoma efficit.

XIII.

Qui spumofum sanguinem expuunt, his ex pulmone talis eductio fit.

Et multa habent exemplaria et hujus libri interpretes non pauci sciunt in haec verba scriptum aphorismum, Qui spumofum sanguinem vomunt, iis ex pulmone rejctatur. Quin etiam nonnulli qui ipsius aphorismi explicationem tradunt, eo vocabulo copiam indicari proferunt, ac propterea a proprio significato translatum esse. Verum

Ed. Chart. IX. [201. 202.]

Ed. Basf. V. (287.)

πολλάκις γὰρ αἰπταί πτύσεις αἵματος ἀφρώδους ἀνεν πληθους
 γεινημένη. εἰ μὲν οὖν ὄντως ὑφ' Ἱπποκράτους οὗταις
 ἐγράφη, κατακεχρησθαι τῇ προσηγορίᾳ φήσομεν αὐτόν. οὐ
 γὰρ δὴ τὸ μὲν πολὺ τὴν ἐκ πνεύμονος ἀναγωγὴν δηλαῖ, τὸ
 δ' ὀλίγον ἐξ ἄλλου τινός. εἰ δ' ἀναπτύουσι ἢ ἀναβήτιον-
 σιν εἴη γεγραμμένον, ὠνομάσθαι τε κυρίως ἐνδείκνυσθαι τε
 τὸ τοιοῦτον αἷμα τῆς σαρχοειδοῦς τοῦ πνεύμονος οὐσίας,
 ἥπερ ἴστί τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα, δεδέχθαι τὴν ἔλκωσιν ὡς
 ἀλη- [202] θές μὲν φάναι τὸ ἀφρώδες αἷμα μόνου τοῦ
 πνεύμονος ἐνδείκνυσθαι τὴν ἔλκωσιν. οὐκ ἀληθές δὲ τοῦ
 πνεύμονος ἐλκωθέντος ἐξ ἀνάγκης ἀφρώδες ἀναπτύεσθαι.
 πολλάκις γὰρ ἐθιασάμεθα κατενεχθέντων τινῶν ἀφ' ὑψηλοῦ
 καὶ λακτισθέντων καὶ πληγέντων ἐν ταῖς παλαιστραῖς κατ'
 ἐκείνο μάλιστα τὸ τῆς πληγῆς μέρος, ἐν ᾧ καταφρομένῳ
 τινὶ πρὸς τοῦδαφος ἑτερος ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ θώρακος,
 αἷμα μετὰ βηχὸς ἀναπτυσθὲν πλείστον εὐχροίστατον ἀνεν
 πάσης ὀδύνης, ὅπερ εὐλογόν ἐστιν ἐκ τινος τοῦ κατὰ πνεύ-
 μονα βαγέντος ἀγγείου φρεῖσθαι.

isti, reclamante evidentia, palam mentiuntur: saepius enim spumosi sanguinis exspuitio citra copiam fieri visa est. Itaque si re vera ab Hippocrate ita scriptum sit, ipsum vocabulo abusum fuisse dicemus. Non enim copia ex pulmone rejectionem, neque paucitas ex alio quopiam loco eductionem significat. Si vero exspuimus aut extullimus scriptum sit, tunc ipsum et proprio usum fuisse vocabulo et indicare sanguinem ejusmodi carniformem pulmonis substantiam, quod ipse est proprium corpus, ulcerationem suscepisse, adeo ut vere dici queat sanguinem spumofum solius pulmonis exulcerationem indicare, non vere autem exulcerato pulmone necessario spumantem excreari sanguinem: saepe namque lapsis quibusdam ex alto aut calcibus caesis aut in palaestra percussis ab illa maxime ictus parte, in quam cuiquam ad solum ruenti, alter super thoracem inciderit, sanguinis coloratissimi plurimum tussiendo exspui sine ullo dolore vidimus, quem ex rupto pulmonis vase quopiam prodisse est verisimile.

ιδ'.

Ἐπὶ φθίσιος ἐχομένη διαρροίας ἐπιγιγνομένης, θανατωδὲς.

Ὀλίγον ἔμπροσθεν εἶρηκε τοῖς φθίνουσιν ἐπειδὴν τό τε πῦρον ἢ δυσωδὲς καὶ αἱ τρίχες ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐκρέωσι, διαρροίας ἐπιγιγνομένης ἔπασθαι θάνατον. ἐνταυθὶ δ' ἀπλῶς εἶπε θανατωδὲς διάρροϊαν εἶναι ἐπὶ φθίσει, μῆτε τῶν τριχῶν μνημονεύσας, ὡς ἰανῆς οὔσης καὶ μόνης τὸν θάνατον δηλῶσαι, οὐ μὴν οὕτω γε ὑπόγυον, οὐδὲ ταχὺ γενησόμενον, ὡς ὅταν ἅμα τῇ ῥύσει τῶν τριχῶν.

ιε'.

Ὅσοι ἐκ πλευριτιδος ἔμπυοι γίνονται, ἢ ἀνακαθαρθῶσιν ἐν ιεσσαράκοντα ἡμέρησιν, ἀφ' ἧς ἂν ἡ ῥῆξις γένηται, παύονται· ἢ δὲ μὴ, εἰς φθίσιν μεθίστανται.

XIV.

Si tabe detento diarrhoea superveniat, letale.

Paulo ante dixerat, tabidis quum pus graviter olet et capilli defluunt diarrhoea superveniente mortem subsequi. Hic vero simpliciter dixit accedens tabe alvi profluvium letale esse, nulla de pure et capillis facta mentione, quasi hoc per se ad mortis significationem satis esse possit, non tamen ita propinquam, neque tam cito sequenturam perniciem indicet, ac si capillorum defluvium simul adjungatur.

XV.

Qui ex pleuritide suppurati sunt, si intra dies quadraginta, ex quo ruptio facta est, repurgentur, liberantur; alioqui in tabem transeunt.

Ed. Chart. IX. [202. 203.]

Ed. Bas. V. (287.)

Προσθεὶς τῷ λόγῳ τὸ τῆς φήξεως ὄνομα σαφῶς ἐδή-
λωσεν αὐτὸν ὑπὲρ ἐκείνων διαλεγόμενον, οἷς εἰς ἐμπύημα
τῆς κατὰ τὴν πλευρὰν φλεγμονῆς τρεπομένης, εἴτα ἐκ-
γείσης, ἐν τῷ μεταξὺ θώρακος τε καὶ [203] πνεύμονος
χωρίῳ περιέχεται τὸ πῦον. ἅπασι γὰρ τούτοις ἴαν μὴ τὸ
πλεῖστον ἐν τισσαράκονθ' ἡμέραις ἢ κένωσις γένηται, τοῦ
πύου διὰ τῶν πτυσμάτων ἐκκαθαρθέντος, ἀναγκαῖον ἔστι
διαβρωθῆναι τὸν πνεύμονα, σηπομένου τῷ χρόνῳ τοῦ πύου.
τῇ μὲν οὖν πλευρίτιδι τὴν τισσαρεσκαιδικήν ἡμέραν ὄρον
ἔθετο τῆς καθάρσεως, τοῖς δ' ἐμπύοις τὴν τισσαρακοστήν.
εἴρηται δ' ἐπὶ πλεῖστον ὑπὲρ τῆς διαφορᾶς τῶν ἄλλων κρι-
σίμων ἡμερῶν καὶ τῶνδε κατὰ τὴν περὶ τῶν κρίσιμων πρα-
γματείαν, ὅθεν ἀναλεξαμένῳ τινὶ τὴν θεωρίαν ἅπασαν ἔτοι-
μον ἔπεσθαι πᾶσι τοῖς ὑφ' Ἱπποκράτους εἰρημένοις περὶ
κρίσιμων ἡμερῶν.

ιστ'.

Τὸ θερμὸν βλάπτει ταῦτα τοῖσι πλεονάκις χρομένοισι σαρ-

Addito ruptionis nomine de iis se differere palam
ostendit, quibus lateris inflammatione in empyema con-
versa, deinde rupta in medio spatio inter thoracem et
pulmonem pus colligitur. His erim omnibus, nisi ad
summum intra quadraginta dies puris scretu expurgandi
vacuatio fiat, pulmonem exedi necesse est, pure temporis
diuturnitate putrescente. Itaque pleuritidi Hippocrates
quartum decimum diem purgationis statuit terminum, sup-
puratis vero quadragesimum. Verum nos de horum et
aliorum criticorum dierum differentiis copiosissime in ea
commentatione sumus loquuti, quae de diebus decretoriis
nobis scripta est: quem tractatum si quis perlegerit, fa-
cile ea omnia assequetur quae ab Hippocrate de diebus
decretoriis dicta sunt.

XVI.

Calidum eo frequentius utentibus has affert noxas, carniū

Ed. Chart. IX. [203.]

Ed. Bas. V. (287. 288.)

κῶν ἐκθῆλυνσιν, νέρων ἀκράτειαν, γνώμης νάρκωσιν, αἱμορραγίας, λιποθυμίας· ταῦτα οἶδε θάνατος.

Περὶ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ χρήσεως ἀμέτρου τε καὶ συμμέτρου λέλεκται μὲν οὐκ ὀλίγα καὶ τῷ περὶ χρήσεως ὑγρῶν, εἴρηται δὲ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον τῶν ἀφορισμῶν τὸ ἅπακα σχεδόν γε τὰ μεγάλα· καὶ προῖόν γε αὐτῶν οἷα τῷ θερμῷ ἀμέτρως χρῶμένων ταῦτ' ἐργάζεται τὰ πάθη σαρκῶν ἐκθῆλυνσιν, ὅπερ ἐστὶν ἀτονία. εἴρηται γάρ ἐκ μεταφορᾶς, ἐπειδὴ τὸ θῆλυ πᾶν ἀσθενέστερόν ἐστιν τοῦ ἀρρένους. ὡμολόγηται δὲ τούτῳ καὶ τὸ ἐπιφειρόμενον, ἡ τῶν νέρων ἀκράτεια· καὶ γὰρ ταῦτα ἀρρώστα γίνεταί, λυομένης αὐτῶν ὑπὸ τοῦ θερμοῦ τῆς οὐσίας. καὶ ἡ τῆς γνώμης δὲ νάρκωσις ἀτονία γνώμης ἐστὶ διαλυομένης δηλονότι καθάπερ τῆς τῶν νέρων οὐσίας, οὕτω καὶ τῆς τοῦ ἐγκεφάλου. κατὰ (288) δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον αἱμορραγίας ἐπιφέρει ἡ τοῦ θερμοῦ χρήσις ἄμετρος, ἐκείναις δηλονότι ταῖς

effeminationem, nervorum impotentiam, mentis stuporem, sanguinis profluvia, animi defectiones, quibus per haec mors succedit.

Dé calidi et frigidi usu incommoderato et commoderato non pauca tum in libro de humorum usu pronuntiata sunt tum in hac libri aphorismorum parte omnia fere capita sunt exposita; ac in primis illud quod calido immoderate utentibus has ipsum affectiones efficiat, carniū effeminationem, hoc est imbecillitatem: metaphoricè namque dictum est, quoniam in universum sit femina mare imbecillior. Cui consentaneum est quod subsequitur, nervorum impotentia. Etenim imbecilles redduntur, quum eorum substantia a calore dissolvitur. Mentis etiam torpor mentis est atonia, cerebri scilicet perinde ac nervorum dissoluta substantia. Eodem modo haemorrhagias, sanguinis eruptiones, immoderatas calidi usus iis corpo-

Ed. Chart. IX. [203. 264.]

Ed. Bas. V. (268.)

διαθέσει τοῦ σώματος, αἱ πρὸς αἰμορραγίαν ἐπιτηδείως ἔχουσιν. ἔπονται δὲ ταῖς αἰμορραγαῖς λιποθυμίαι καὶ ταύταις ὁ θάνατος, ὥσπερ γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς προειρημένοις. ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ἐν χρόνῳ πλείονι, τοῖς μὲν μᾶλλον, τοῖς δ' ἥτιον. αἰμορραγαῖς δὲ λιποθυμαῖς αὐτίκα. γέγραπται μὲν οὖν ἡ τελευτὴ τοῦ ἀφορισμοῦ διαφερόντως ἐν τοῖς ἀντιγραφοῖς, ἅπασαι δὲ αἱ γραφαὶ τὴν εἰρημίνην ἐνδείκνυνται διανοίαν. ἔστι δ' αὐτῶν μία μὲν ἦδε, τοῦτοις θάνατος· εἴρα δὲ, ταῦτα ἐφ' οἷς ὁ θάνατος· ἡ τρίτη δὲ, ταῦτα οἷσι θάνατος· ἄλλη δὲ, ταῦτα εἰς θάνατον.

ἕ'.

[204] Τὸ δὲ ψυχρὸν σπασμούς, τετάνους, μιλασμούς, ὀλίγα πυρετώδη.

Τὸ ἄμετρον δηλονότι ψυχρὸν ἐργάζεται σπασμούς καὶ τετάνους καὶ κατὰ φύσιν τῶν νευρῶν. ὥσπερ γὰρ οὐ καὶ λυεσθαι τὴν οὐσίαν αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἄμετρον θερμασίας, οὐ-

rum naturis inducit quae ad sanguinis profusionem aptae et dispositae sunt. Sequuntur autem sanguinis profluvia defectus animi, quos et cetera prius commemorata mors comitatur. Verum illa quidem longiori tempore in illis quidem magis, in his vero minus; haemorrhagiae et animi defectus repente. In exemplaribus aphorismi finis vario modo scriptus est, sed lectiques omnes enunciatam sententiam demonstrant. Harum haec una est: *his mors succedit*; altera: *ad quae mors*; tertia haec: *quibus mors*; quarta: *haec ad mortem ferunt*.

XVII.

Frigidum vero convulsiones, tetanos, nigrores et febriles rigores affert.

Incommoderatum scilicet frigidum convulsiones, tetanos et nervorum perfrigerationem efficit. Quemadmodum enim ipsorum substantia ab immodico calore dissolvenda

Ed. Chart. IX. [204.]

Ed. Basf. V. (298.)

τως οὐδὲ περαιτέρω τοῦ προσήκοντος ἀποψύχασθαι τε καὶ συνάγασθαι καὶ σφίγγεσθαι. καὶ μὲν δὴ καὶ μελασμούς ἐργάζεται τῇ ψύξει καὶ ῥίγη πυρετούς ἐπικαλούμενα διὰ τὴν δέρματος πυκνότητα καὶ τῶν πόρων στενοχώρησιν. κάλλιον δ' ἦν εἰρῆσθαι, ῥίγη τὰ τε σπασμοῖς ἐργαζόμενα καὶ μελασμούς καὶ πυρετούς. εἴρηται δ' ἐπὶ πλεον ὑπὲρ τῆς τῶν συμπτωμάτων αἰτίας ἰδία.

ει.

Τὸ ψυχρὸν πολέμιον ὀστέοισιν, ὁδοῦσι, νεύροις, ἐγκεφάλῳ, τωτικαῖς μυελῶ· τὸ δὲ θερμὸν φίλιον.

Ὅσα φύσει ψυχρότερα μόρια, τοιαῦτα δ' ἐστὶν ἐν τοῖς ζώοις ἅπανθ' ὅσα τελείως ἐστὶν ἄναιμα, θαττίον τε καὶ μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἀμέτρον χρήσεως τοῦ ψυχροῦ βλάπτεται. τοῖς δ' αὐτοῖς ταῦτοις ἐκτότοις οἰκειότερόν ἐστι τὸ θερμόν.

non est, sic neque praeter modum refrigerando et in unum cogendo ac constringendo. Sed et sane nigrores perfrigeratione et rigores febres arcescentes, cutis densatione et pororum coarctatione faciunt. Melius itaque ita dictum fuisset: rigores qui et convulsiones et tetanos et nigrores et febres excitant. Verum de symptomatum causis copiosius privato opere diximus.

XVIII.

Frigidum inimicum ossibus; dentibus, nervis, cerebro, dorsali medullae; calidum vero amicum.

Partes natura frigidiiores, cuiusmodi animalibus in-sunt omnes plane exsangues, citius ac magis ab immoderato frigidi usu oblaeduntur. His ipsis ratione optima calidum familiaritas convenit.

Ὅκόςα κατέψυκται ἐκθερμαίνειν δεῖ, πλὴν ὅκόςα αἱμορραγέειν μέλλει.

[205] Οὐκ ἀνατρέπεται πρὸς τοῦ νῦν εἰρημένου τὸ κα' ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα ὑπάρχειν, περὶ οὗ θεωρήματος ἐπὶ πλείον εἶπομεν ἐν τῇ τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου πραγματείᾳ, δεικνύντες ὡς ἕτερόν τι θεωρήμα ἐστὶν ἀναγκαιότερον, εἰσθαι πρότερον κλεῦον ὅσα κατεπείγει μᾶλλον, τουτίστιν ὅσα φέρει τὸν κίνδυνον, ὥσπερ καὶ νῦν ἡ αἱμορραγία. πρὸς ἐκείνην οὖν πρότερον εἰσθῆναι χρή, καπειθ' οὕτως εἰς τὴν οἰκίαν εὐκрасίαν ἀνακομίζειν τὸ πεπονθός.

Ἐλκεσι τὸ μὲν ψυχρὸν δακνωδὲς δέσμα περισκελρύνει, ὀδύνην ἀνεκπύητον ποιεῖ, μελασμούς, φίγεια πυρετώδεα, σπασμούς, τετάνους.

XIX.

Quae perfrigerata sunt excalefacere oportet, praeter ea quae sanguinem effundunt aut brevi effusura sunt.

Praefens exceptio illud theorema non evertit, contraria contrariorum esse remedia, de quo plenius in opere de medendi methodo diximus, ubi ostendimus, aliud esse quoddam theorema huic praeventendum, quo jubet ea prius curanda esse quae magis urgent, hoc est praesentius periculum afferunt, quemadmodum et nunc haemorrhagia minatur. Huic igitur prius obistendum est, tum demum pars affecta ad propriam temperiem revocanda.

XX.

Ulceribus frigidum mordax cutem obdurat, dolorem insuppurabilem facit, nigrores, rigores febriles, convulsiones et tetanos creat.

Ed. Chart. IX. [205.]

Ed. Basf. V. (288.)

Κυρίως μὲν ὀνομάζοντι τὸ θερμὸν εἶσι δακνώδεις· τῇ δ' ὁμοιότητι τῆς αἰσθήσεως καὶ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ ὀνομάζεται δακνώδεις, σὺχ' ἀπλῶς τῷ δέρματι προσπίπτειν, ἀλλ' ὅποیان ἰλκωθῇ. διεξέρχισθαι γὰρ χρή τὴν τοῦ δάκνεισθαι μέλλοντος οὐσίαν τὸ δακνώδεις αὐτῇ γενησόμενον, ὅπερ ἐπὶ μὲν τοῦ κατὰ φύσιν ἔχοντος δέρματος οὐχ' οἶόν τε ποιεῖν εἶσι τὸ ψυχρὸν ὕδωρ, ἐπειδὴ πυκνότερον ἢ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τὸ δῆμα εἶστιν. ἐπὶ δὲ τῶν ἡλκωμένων ὡς ἀραιωτέρων ὑπαρχόντων διεξέρχισθαι δύναται. διὰ τῆς οὐσίας αὐτῶν ἰγκαταβαῖνον ἐν τῷ βάθει. λείκεται δ' ἐπὶ πλείον ὑπὲρ καὶ τῶν δακνωδῶν φύσεως ἐν τοῖς περὶ τῆς τῶν ἀπλῶν φαρμάκων δυνάμει. τοῖς μὲν οὖν ἡλκωμένοις δακνώδεις τὸ ψυχρὸν, τοῖς δ' ἀνελκώτοις οὕτε δακνώδεις καὶ σκληρὸν ἐργάζεται τὸ δῆμα τῇ πλήσει τῆς οὐσίας αὐτοῦ· καὶ μὲν δὴ καὶ τὴν ἀνεκπύητον ὁδὴν ἐργάζεται τῷ καταψύχειν τὸ ἔμφυτον θερμὸν, ὅπερ ἐκπύεται τὰ ἔλκη, καὶ λύνει τε διαπνεῖσθαι τὰ τὴν ὁδὴν ἐργαζόμενα. τὰ δ' ἐγχεῖς εἰρηται καὶ πρόσθεν αὐτῷ μελασμοὶ καὶ εἴγη πυρετώδη καὶ σπασμοὶ καὶ τείαντοι.

Proprie quidem appellanti calidum mordax est, sensus autem similitudine frigida etiam aqua mordax appellatur, non simpliciter cuti, sed ulceratae occurrans. Quod enim morsus sensum est relicturum, rei mordendae substantiam pervadere debet, quod in cute habenti secundum naturam frigida aqua facere non potest, quod cutis densior sit quam ut eam penetrare possit frigidae substantia. In partibus vero ulceratis, utpote rarioribus, pervadere potest earum substantiam in profundum usque subiens. Verum nos de mordacium in libris de simplicium medicamentorum facultatibus abunde diximus. Ulceratis igitur frigidum mordax, sed cutem indurat ejus densata substantia. Dolorem etiam reddit insuppurabilem, quod nativum calorem ulcera ad suppurationem perducantem refrigeret et quae dolorem efficiunt ea perspiratione vacuari prohibeat. Quae sequuntur prius ipsi sunt exposita, nigrores, rigores febriles, convulsiones et tetani.

[206] Ἔστι δὲ ὅκου ἐπὶ τετάνῳ ἄντι ἕλκος νῆφ ἐν-
σάρκῳ θέρους μέσον ψυχροῦ πολλοῦ κατὰ χυαίς ἐπανά-
κλησιν θέρμης ποιεῖται, θέρμη δὲ ταῦτα φύεται. λ

Ὅσα σπανίως ὠφελεῖ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐφε-
ξῆς τοῖς προειρημένοις ὁ Ἱπποκράτης διεξέρχεται, καὶ πρῶ-
τον γε περὶ τοῦ ψυχροῦ φησιν ὡς ἐπὶ τετάνου, δηλὸν δ'
ὅτι καὶ παντὸς ἄλλου σπασμοῦ κατὰ τὴν μέσην ὥραν θε-
ρινην, ὅταν εὐσάρκος ἢ κάμων ἢ καὶ νῖος, ἢ τοῦ ψυχροῦ
κατὰ χυαίς ἐπανάκλησιν θέρμης ποιησαμένη θεραπείῃ τὸ
πάθος. ὃ καὶ δηλὸν ὡς οὐ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν λα-
τικὸν τοῦ νοσήματός ἐστι τὸ ψυχρὸν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβη-
κὸς, ἐπειδὴ τοῖς εὐσάρκοις νέοις ἐπανάκλησιν θέρμης ποιεῖ-
ται. ἐπ' ἄλλης γὰρ οὐκ ὠφελήσας γε ἡλικίας, διότι μηδὲ
τὴν ἐπανάκλησιν ἐργάζεται. ὅπου δ' οὐδὲ ἐπὶ ταύτης ἐν
ἄλλῃ τινὶ τῶν αἰῶν, ὅτι μὴ κατὰ μέσον τοῦ θέρους. ἢ γὰρ
τοῦ τοῦ ψυχροῦ πρόπτωσις ἦτοι νικᾷ τὴν ἐμφυτον θερμο-

XXI.

*Nonnunquam vero ubi in tetano citra ulcus juvene car-
noso aestate media frigidae copiosae profusio caloris
revocationem efficit, calor autem haec solvit.*

Posteaquam a calido et frigido incommoda retulit
Hippocrates, deinceps rara quaedam eorum commoda ex-
plicat. Ac primum quidem frigidum ait in tetano, liquet
autem in alia etiam quavis convulsione idem usu venire,
media aestate aegro eufarco ac juvene frigidae profusio-
nem per caloris revocationem eum affectum curare. Unde
fit manifestum non propria facultate frigidum id morbi
sanare, sed ex accidenti, quod in juvenibus eufarcis calo-
ris revocationem efficiat. In alia siquidem aetate nihil
profuerit talis frigidae profusio, quia neque caloris efficit
revocationem; quando ne hac quidem aetate, nec alio
quopiam anni tempore, praeterquam aestate media facere
potest. Nam aquae frigidae occurfus aut nativum calorem

Ed. Chart. IX. [209. 207.]

Ed. Basf. V. (288.)

σίαν ἢ ἀθροίζει. νικᾷ μὲν, ὅταν ἀσθενὴς ὑπάρχῃ, ἀθροί-
ζει δ', ὅταν ἰσχυρὰ τὴν διαπνοὴν αὐτῆς ἀνέχουσα καὶ
διακαλύπτουσα. παραιτεῖται δὲ τοὺς ἐφ' ἑλκεσι σπασμούς, ὡς
οἱ αἱ ποτε τούτων ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ θεραπευθησομένων,
οὐδ' εἰ νέος εἴη ὁ κάμνων καὶ φύσῃ θερμὸς καὶ κατὰ τὴν
θερινὴν ὥραν καὶ χώραν, ἐπειδὴ, καθὰ προείρηκεν αὐτὸς, ἔλ-
κει τὸ μὲν ψυχρὸν δακνῶδες ὁδύνην ἀνεκπύητον ποιεῖ.
γινόμενοι οὖν ἐφ' ἑλκεσι διὰ τὴν τῶν νευρωδῶν σωματίων
φλεγμανὴν ἐναντιωτάτην εἶναι τὸ ψυχρὸν, οὕτε τὸ ἑλκος
αὐτὸ παρηγοροῦν οὕτε τὴν τῶν νευρωδῶν σωματίων φλε-
γμονὴν διαλύει.

ιβ.

[207] Τὸ θερμὸν ἐκπύητικόν οὐκ ἐπὶ παντὶ ἔλκει, μέγι-
στον σημεῖον ἐς ἀσφαλεῖν δέσμα μαλάσσει, ἰσχυναίνει,
ἀνώδυτον, ριγέων, σπασμῶν, τετάνων παρηγορικόν. τὴν
δ' ἐν τῇ κεφαλῇ καρηβορίην λύει. πλείστον δὲ διαγίρει

evincit aut colligit. Vincit quidem quum debilis est, col-
ligit vero quum fortius ipsius perspirationem prohibet et
effluvium suppressit. Conjunctas ulceri convulsiones ex-
cipit, ut quae ab aqua frigida sanari nunquam possunt,
ne si juvenis quidem aeger et calidus natura et aestivum
anni tempus et regio calida sit, quia frigidum, ut ipse
supra dixit, ulceribus mordax dolorem insuppurabilem
facit. His igitur qui cum ulceribus convelluntur ob nervo-
forum corporum inflammationem, adversissima erit fri-
gida, ut quae neque ulcus mitiget, neque nervorum
corporum inflammationem solvat.

XXII.

Calidum suppuratorium est, non in omni ulcere maximum
securitatis signum, cutem emollit, attenuat, dolorem
sedat, rigores, convulsiones, tetanos, mitigat, capitis
gravitatem solvit, ossium fracturis plurimum confert,

Ed. Chart. IX. [207.]

Ed. Basf. V. (288. 289.)

ὁστέων κατάγμασι, μάλιστα δὲ τοῖσιν ἐπιλευμένοισι, του-
τέων δὲ μάλιστα τοῖσιν ἐν κεφαλῇ ἔλκεα ἔχουσι. καὶ
ὁκόσα ὑπὸ ψύξεως θνήσκει ἢ ἔλκονται καὶ ἔρρηξιν ἰσθιο-
μένοισι, ἔδρη, αἰδοίῳ, ὑστέρῃ, κύστει, τοιούτοις τὸ θερ-
μὸν φίλον καὶ κρῖνον, τὸ δὲ ψυχρὸν πολέμιον καὶ κτεῖνον.

(289) Ὡςπερ τὸ ψυχρὸν σπασμῶν καὶ τετάνων ὑπάρ-
χει ποιητικόν, ὁμοίως θεραπεύει σπανίως ποτὲ τέτανον, οὗτοι
καὶ τὸ θερμὸν ἐκφυητικὸν ὃν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ γίνεται ποτ'
ἀνεκπύητον. ἐπὶ γοῦν τῶν σηπεδονωδῶν ἔλκων καὶ ἀπλῶς
ἀπάντων τῶν ρευματικῶν οὐκ ἐκπύσκει τὸ θερμὸν, ἀλλὰ
καὶ βλάπτει μεγάλως αὐτά. καὶ συμβαίνει ἐς ταῦτόν ἄμφω
τό τε βλάπτον ἔλκη καὶ τὸ μὴ ἐκπύσκειν, ὥςπερ οὖν καὶ
κατὰ τὸναντίον τό τ' ὠφελοῦν καὶ τὸ ἐκπύσκειν. μέγιστον
γάρ ἐστι σημεῖον πρὸς ἀσφαλείαν ἔλκει τό, τε πῦον καὶ τὸ
τούτου ποιητικόν φάρμακον. οὐδὲν γὰρ δύναται γενέσθαι
κακὸν ἐφ' ἔλκει πῦον γεννῶντι. τὰ γοῦν σπασμὸν ἐπιφέ-
ροντα πάντως ἀνεκπύητά ἐστι. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ σηπεδο-

*sed maxime sua carne nudatis et iis potissimum quibus
in capite sunt ulcera. His etiam quae a frigore emo-
riuntur aut exulcerantur; herpetibus denique exedenti-
bus, sedi, pudendo, utero, vesicae, his calidum amicum
et judicatorium; frigidum vero inimicum et interimens.*

Quemadmodum frigidum convulsionem et tetanos sua
natura efficit, interdum tamen, quamquam raro tetanum
fanat, sic etiam calidum pro sua facultate suppurationem
moveret, nonnunquam ipsam prohibet. In putridis liqui-
dem ulceribus ac plane omnibus rheumaticis calidum, pus
non procreat; imo et his magnopere noxium est. Atque
haec ambo in idem concidunt et quod laedit et quod non
suppurat ulcera: sicuti contra et quod juvat et quod ma-
turat ulcera. Maximum enim ulceri ad securitatem signum
est tum pus ipsum tum puris conficiendi vim habens me-
dicamentum. Nihil enim mali potest accidere ulceri pus
procreanti: quae igitur convulsionem afferunt, prorsus

Ed. Chart. IX. [207. 208.]

Ed. Basf. V. (289.)

νόση τῶν ἑλκῶν, ὅσα τε τῶν περίξ χωρίων ἀνάβρωσιν ἔχει καὶ τὰ δυσεπούλωτα δὲ πάντ' ἐστὶν ἀνεκπύητα καὶ ὅσα τῶν κακοήθων ἑλκῶν ἰδίῳις ὀνόμασι κατ' ἐξοχὴν τινα κέκληται καρκινώδη, χειρῶνεια, τηλέφια καὶ φαγεδαινικά, πάντ' ἐστὶ καὶ ταῦτ' ἀνεκπύητα. μέγιστον οὖν σημεῖον εἰς ἀσφάλειαν ἔλκει τὸ πῦόν ἐστι καὶ τοῦτό γε τεκμαίρου ἐπὶ τῆς τοῦ θερμοῦ χρήσεως. ἰφ' ὧν γὰρ οὐχ ἀρμόττει, θεάσῃ ταῦτ' ἀνεκπύητα μένοντα πρὸς τοῦ θερμοῦ. τὰ δ' ἐφεξῆς ἔργα τοῦ θερμοῦ γαινόμενα συνεχῶς καταλέγει. καὶ γὰρ μυλάττει τὸ ἰσκληρυμμένον δέρμα καὶ ἰσχυαίνει τὸ πεπαχυσμένον, ἀνώδυνόν τ' ἐστὶ καὶ σπασμῶν καὶ τετάνων παρηγορικόν, οὐχ ὥσπερ τὸ ψυχρὸν ὀδύνην ἀνεκπύητον ἐργάζεται, τῷ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀλλότριον [208] ὑπάρχειν, ἥτις ἐστὶ τὸ ἔμφυτον θερμόν, ἥντινα συναύξει ὅταν γε μετρίως ὀμίλῃ, τὸ δ' ἔωθεν θερμόν ἐργάζεται πάνθ' ὅσα λέλεκται, τὰ μὲν οὖν πείττον τε καὶ ἀλλοιοῦν ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἕνα δὲ τῷ διαφορεῖν καὶ κενοῦν τὰ λυποῦντα ἐκθεραπεύουν. εἰ δὲ καὶ μὴ τελίως ἐκθεραπεύσιν, ἀλλὰ τὰς γ' ὀδύνας

sunt insuppurabilia. Similiter etiam ulcera dysepulotica quae cicatrice vix obducuntur, insuppurabilia sunt omnia. Item ex malignis ulceribus quae per excellentiam quandam propriis nominibus sunt insignita, qualia cancrofa, chironia, telephia et phagedaenica, ejusmodi sunt omnia etiam insuppurabilia. Pus igitur maximum ulceri ad securitatem signum est, atque hoc ex calidi usu conjicis. In quibus enim non congruit, haec a calido insuppurabilia permanere intueberis. Qui calidi effectus frequenter apparent, eos deinceps enumerat: etenim cutem induratum emollit, incrassatam extenuat, est anodynum, convulsiones ac tetanos mitigat, nec ut frigidum dolorem insuppurabilem efficit, quod a natura nostra sit alienum, quae utique calor est nativus, quem adauget ubi moderate adhibetur. Calidum itaque externum ea praestat omnia quae diximus; quum et nonnulla quidem concoquit et in melius alterat, nonnulla vero discussis ac vacuatis noxiis dolorem facientibus perlanat. Quod si perfecte non fa-

Ed. Chart. IX. [208.]

Ed. Baf. V. (289.)

πρώνται. ἐπὶ δὲ τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ διαθέσεων αὐτὰ τε ταῦτα δορᾷ καὶ τὰς καλουμένας καρηθαρίας, αἰτινές εἰσι βαρύνειν τῆς κεφαλῆς ἰαταί, συμπέπτον καὶ διαφοροῦν τὰ λυποῦντα. καὶ μὲν δὴ καὶ τοῖς τῶν ὀστέων κατάγμασιν ὠφελιμώτατόν ἐστι καὶ μᾶλλον τοῖς ἐψιλωμένοις, ὅπερ ἐστὶ γεγυμνωμένοις τῆς σαρκός. ἔτι δὲ μᾶλλον ὅσα κατὰ τὴν ὕλην γίνεται· βλαβερώτατον γάρ ἐστι καὶ τούτοις τὸ ψυχρὸν ὡς ἂν μὴ μόνον τοῖς ὀστοῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ ἐγκεφαλῷ πολέμιον ὑπάρχειν· καὶ μὲν δὴ καὶ ὅσα μόρια διὰ τὸ κατεψῆχθαι νεκροῦνται καὶ τούτων ἱαμα ἔσται τὸ θερμόν. οὕτω δὲ καὶ ὅσα διὰ τὴν ψῦξιν ἐλκοῦνται, καθάπερ ἐν χειμῶνι πέτραι καὶ δάκτυλοι καὶ ὅλως τὰ ἄκρα, καὶ τούτων ἱαμα ἔσται τὸ θερμόν. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἐρπητίων τοῖς ἀναβρωσκομένοις καίτοι ὑπὸ χολαῶδους καὶ θερμοῦ χυμοῦ γιγνομένοις· ἀλλὰ διὰ τὴν ἔλκωσιν ἐναντίον αὐτοῖς τὸ ψυχρὸν, ὡς θανεῶδες ἐλκῶν ὑπάρχον. οὕτω δὴ καὶ ταῖς κατὰ τὴν ἔδραν ἀπάσαις διαθέσεσιν οἰκτεῖον μὲν τὸ θερμόν, ἐναντιώτατον δὲ τὸ ψυχρὸν, οἷε τὰ νευρώδης ἢ ἔδρα, πολέμιον

net, saltem dolores mitigat. In capitis vero affectibus haec eadem facit et carebariis appellatis, quae capitis sunt gravitates, concoctis ac discutiis noxas inferentibus medetur, concoquens atque discutiens quaecunque molesta sunt. Quin etiam ossium fracturis utilissimum est magisque nudatis, hoc est carne exutis, iisque etiamnum magis quae capiti oboriuntur. Nam talia frigidum maxime laedit, ut quod non ossibus dumtaxat, sed ipsi quoque cerebro sit inimicum. Ceterum partibus quibuscunque quod perfrigerint emorientibus remedio calidum est. Ita vero quae perfrigeratione exulcerantur, ut hieme calcanei ac digiti ceteraeque partes extremae, his calidum quoque remedium futurum est. Nec non etiam herpetibus exedentibus medetur, etiam si a bilioso et calido humore procreentur. Verum propter exulcerationem frigidum ipsis adversum est, ut quod ulceribus mordax existat. Sic et omnibus sedis affectibus familiare quidem est calidum, adversissimum vero frigidum, tum quod nervosa sit, frigi-

Ed. Chart. IX. [208.]

Ed. Bas. V. (289.)

δὲ τοῖς νεύροις τὸ ψυχρὸν, καὶ ὅτι κατὰ τὴν κοινωσίαν ἢ τε ψῆξις ἐπαναβαίνει ῥαδίως ἐκ τῆς ἔδρας εἰς τὰ κατὰ τὴν κοιλίαν, ἢ τε θερμασία κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. οὕτω δὲ καὶ ὑστέρη καὶ κύσσει τὸ μὲν θερμὸν φίλον καὶ κρῖνον, τὸ δὲ ψυχρὸν πολέμιον καὶ κτεῖνον. αὐτὰ τε γὰρ ἐστὶ νευρωῖδη καὶ μεταδίδωσι τοῖς ὑπερχεϊμένοις ῥαδίως τῆς ψύξεως. ὅτι δὲ ἅπασι τοῖς εἰρηγμένοις κατὰ τὸν ἀφορισμὸν ἐπιπεφάνηκε κοινῇ τούτοις τὸ θερμὸν φίλον καὶ κρῖνον, τὸ δὲ ψυχρὸν πολέμιον καὶ κτεῖνον, εὐδελὸν ἐστὶ, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω.

κγ.

Ἐν τούτοις δὲ δεῖ τῷ ψυχρῷ χρῆσθαι, ὁκόθεν αἰμορραγίῃ ἢ αἰμορραγίᾳ μέλλει, μὴ ἐπ' αὐτὰ, ἀλλὰ περὶ αὐτὰ ὁκόθεν ἐπιρροῇ καὶ ὁκόσα φλεγμοναὶ ἢ ἐπιρροαὶ εἰς τὰ ἐρυθρὰ καὶ ὑγροὶα ῥέποντα νεαρῷ αἵματι ἐπὶ ταῦτα ἐπεὶ τὰ γε παλαιὰ μελαίνει καὶ ἐρυσίπελας τὸ μὴ ἐλκούμενον ὠφελεῖ, ἐπεὶ τὸ γε ἐλκούμενον βλάπτει.

dum vero nervis inimicum, tum quod per communicationem frigiditas facile ex sede ad ventrem adscendat eodemque modo caliditas. Sic et utero genitali et vesicae calidum quidem amicum et salutare, inimicum vero et mortiferum frigidum. Hae namque partes nervosae sunt et superioribus partibus facite frigiditatem impertiuntur. Quod autem de omnibus in aphorismo scriptus communiter pronuntiaverit, his calidum esse salutare, frigidum vero inimicum ac interimens, etiam me tacente manifestum est.

XXIII.

At in his frigido utendum, unde sanguis profluit aut profluxurus est, non supra ipsas partes, sed circa ipsas unde profluit, admoto. Et quae inflammationes aut deflagrationes ad rubrum et subcruentum colorem ex recenti sanguine vergunt, iis ipsis adhibito. Inveteratas enim denigrat. Erysipelas etiam non ulceratum juvat; exulceratum si quidem laedit.

Ed. Chart. IX. [209.]

Ed. Basf. V. (289.)

[209] Τὰς ἐκ τοῦ ψυχροῦ γιγνομένας ὠφελείας τε καὶ βλάβας ἐν τῷδε διεξέρχεται, πρῶτον μὲν λέγων ἐπὶ τῶν αἰμορροαγούτων ἢ μελλόντων χρήσιμον ὑπάρχειν αὐτὸ, μὴ τοῖς αἰμορροαγοῦσι μέρεισιν αὐτὸ προσαγόμενον. ἔλκεισι γὰρ τὸ ψυχρὸν δακνωδές, ἀλλὰ τοῖς περίξ αὐτῶν καὶ μάλιστα ἐκείνοις, ὅθεν ἐπιρρεῖ τι τοῖς ἔλκεισι, καὶ μὲν δὴ καὶ τὰς φλεγμονὰς ὑπάσας, ὅσα τε αἷς αὐτὸς ἀνόμεσεν ἐπιφλογίσματα, τουτέστιν ὥσπερ ὑπὸ φλογὸς ἐπικεκαυμένα διὰ τὴν θερμασίαν τῶν ἐργασαμένων αὐτὰ χυμῶν· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα χαίρει τῷ ψυχρῷ. φαίνεται δέ σοι θεωμένῳ ταῦτα πάντα κατὰ τὴν χροάν ἐρυθρὰ καὶ ὕψαιμα, νεαρῷ δηλονότι καὶ οὐ παλαιῷ τῷ αἵματι, τὸ γὰρ εὐανθὲς οὐκ ἔχει τὸ παλαιὸν αἷμα. διὸ καὶ προσαγόμενον τοῦ ψυχροῦ τῷ τοιοῦτῳ πελιδνουσθαι τε καὶ μελαινέσθαι συμβαίνει τὰ πεπονθότα μόρια. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐρυσίπelas ὠφελεῖται πρὸς τοῦ ψυχροῦ τὸ χοῖρις ἔλκος, ὡς τῷ γε ἡλκομένῳ δακνωδές τε καὶ ὀδυνῶδές ἐστι τὸ ψυχρὸν καὶ ταύτῃ βλάπτει τῶν ὀδυνωμένων μερῶν αἰὲ ρεῦμα κινούντων ἐφ' ἑαυτά.

Quae a frigido commoda et incommoda corporibus invehuntur hocce aphorismo percenset. Primum quidem ipsum partibus haemorrhagia laborantibus aut in eam lapsuris admotum conferre pronunciat, non partibus ipsis sanguinem profundentibus, ulceribus enim frigidum mordax, sed circumstantibus illisque praesertim unde aliquid ulceribus influat. Quin etiam omnes inflammationes juvare profert et quaecunque incendia epiphlogismata nominavit, hoc est propter humorum ipsas efficientium calorem a flamma succensas partes et uistas, hae namque frigido oblectantur. Haec autem omnia tibi spectanti colore rubra et subcruenta apparent, recenti nimirum, non vetusto sanguine suffusa. Nam vetustus sanguis floridum colorem non habet. Quare frigido admoto livere ac nigrescere affecta contingat. Eodem modo plane erysipelas etiam non ulceratum a frigido juvatur, sicuti ulcerato mordax et dolorificum est frigidum. Qua quidem ratione nocet, quum dolentes partes in se semper fluxiones moveant.

κδ.

Τὰ ψυχρὰ οἶον ζωὴν καὶ κρύσταλλος τοῖ στήθει πολέμια,
βηχίων κινητικὰ καὶ αἱμορραγικὰ καὶ καταρροϊκά.

Μέχρι μὲν τοῦδε τὸν λόγον ὑπὲρ ὕδατος ἐποιήσατο
θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, νυνὶ δὲ καὶ περὶ χιόνος καὶ κρυστάλλου
διήλθεν, ἐνδεικνύμενος ὡς τὰς βλάβας μείζονας εἰς τοσοῦ-
τον τῶν κατὰ τὸ ψυχρὸν ὕδαρ ἐργάζεσθαι πέφυκεν εἰς ὅσον
ἐκείνου ψυχρότερά ἐστι καὶ τοῖς κατὰ θώρακα χωρίοις πα-
λεμιώτατα ὑπάρχει βῆχας τε κινουῦντα καὶ ρήξεις ἀγγείων ἐρ-
ραζόμενα, πολλάκις αἱμορραγικὰ γίνεταί· καὶ μέντοι καὶ
τοῖς ἀπὸ κεφαλῆς καταρροῖς ἀδικοῦντα θώρακά τε καὶ
πνεύμονα. καὶ γὰρ καὶ τούτους ἐργάζεται ζωὴν καὶ κρύ-
σταλλος, καταψύχοντα τὸν ἐγκέφαλον.

κε.

[210] Τὰ δὲ ἐν ἄρθροισιν οἰδήματα καὶ ἀλγήματα ἄτερ
ἐλκεος καὶ ποδαγρικὰ καὶ σπάσματα, τούτων τὰ πλείστα

XXIV.

*Frigida velut nix et glacies pectori inimica tusses mo-
vent, sanguinis eruptiones cient et catharros excitant.*

Hactenus de calida aqua et frigida orationem habuit,
nunc autem de nive et glacie differit, ab his tanto ma-
jora invehi incommoda ostendens, quanto hae sunt aqua
frigidiores. Nam thoracis partibus sunt inimicissimae,
quum et tusses moveant et vasorum ruptiones faciant,
haemorrhagiae saepe causae existunt, atque desillationes
e capite thoracem et pulmonem oblaedunt. Has enim
efficiunt nix et glacies ceteraque cerebrum refrigerantia.

XXV.

*Tumores articulis et citra ulcus dolores et podagricos af-
fectus et convulsa, haec magna ex parte frigida co-*

Ed. Chart. IX. [210.]

Ed. Bas. V. (289. 290.)

τὸ ψυχρὸν πολλὸν καταχρόμενον θήζει τε καὶ ἰσχυαίνει
καὶ ὀδύνην λύει. νάρκη δὲ μετρίῃ ὀδύνης λυτικὴ.

Ὅτι μὲν τὰ πλείστα τῶν τοιούτων ὀνίνησι τὸ ψυχρὸν
ἐδήλωσε. τίνα δέ ποτ' ἔστι ταῦτα παρελῖπεν εἰπεῖν, ὡς ἔξ
ῶν προείρηκεν οὐ χαλεπὸν ἐξευρεῖν. ὁκόσαι γάρ, φησὶ, φλε-
γμοναὶ ἢ ἐπιφλογίσματα εἰς τὸ ἐρυθρὸν καὶ ὕψαιμον ῥέ-
(290) ποντα νεαρῷ αἵματι, ταῦθ' ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ θερά-
πνευσθαι τὴν ἐπιρροὴν ἀναστελλόντος δηλονότι καὶ ταύτη
πενοῦντος τὰ σώματα. διὸ καὶ τὴν ὀδύνην ἐν τοῖς τοιού-
τοις λύει καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῆς ἐκκόπτει. καὶ ἡ ψύξις δὲ
τῶν μορίων ἐπὶ πλέον νάρκην φέρει μετρίαν, ἥτις καὶ
αὕτη λύει τὴν ὀδύνην, ἀμβλύνουσα τὴν αἰσθησιν.

κστ'.

Ἰσθωρ τὸ ταχέως θερμαινόμενον καὶ ταχέως ψυχόμενον
κουφότατον.

*piose affusa et levat et minuit doloremque solvit. Mo-
deratus namque stupor dolorem solvit.*

Horum quidem quam plurima aquam juvare frigidum
ostendit. Sed quaenam haec sint dicere praetermisit, quod
quae supra protulit, ea invenire non sit arduum. Quae-
cumque enim inflammationes aut deslagrationes in rubrum
et subcruentum colorem ex recenti sanguine propendent,
a frigida sanari dixit, quae influxum reprimat et eatenus
corpora vacuet. Quapropter etiam dolorem in talibus
solvit et ejus causam excindit. Partium quoque refrige-
ratio vehementior moderatum torporem affert, qui et ipse
dolorem hebeti sensu reddito solvit.

XXVI.

Quae aqua cito calefcit et cito refrigeratur, levissima.

Ed. Chart. IX. [210. 211.]

Ed. Bal. V. (290.)

Οὐ τῷ σταθμῷ κορυφαίον εἶναι τὸ τοιοῦτον λεπτὸν
οὐδὲ γὰρ ἂν οὕτω μέγα διδάσκει πρὸς τῷ καὶ διὰ περιόδου
τινὸς ἐξευρίσκειν ὃ ῥαδίως ἦν ἐξ ἀρχῆς ἐξευρεῖν. εἴπερ δὲ
βούλεται τὸ τῷ σταθμῷ κορυφαίον ὕδωρ διαγνῶναι, πρὸς
χειρὸν ἐπὶ τὸ τῶν ἰσταμένων ἰδίων ἄγειν κριτήριον διὰ ζυ-
γοῦ καὶ σταθμοῦ πορευμένων αὐτῶν τὴν ἐξέτασιν. ἀλλὰ
κορυφαίον εἶπε νῦν τὸ μὴ βαρὺν τὴν γαστέρα καὶ διεξ-
ερχόμενον ταχέως, ὥσπερ καὶ βαρὺ λέγομεν τὸ ἐναντίον
αὐτῷ τὸ μὴ διεξερχόμενον ταχέως. εὐδελον δὲ ὡς οὐ μό-
νον τοῦτο κριτήριον ὕδατος ἔστιν ἀρετῆς, ἀλλ' ὡς τῶν μὲν
ἄλλων εὐπορωτάτων ὑπαρχόντων καὶ πᾶσι γνωσκομένων,
τού- [211] του δ' ἔχοντός τι τεχνικόν, οὕτως ἐπὶ τὴν
γραφὴν αὐτοῦ ἦκειν τὸν Ἱπποκράτην. τίνα δὲ τᾶλλα ἐστὶ;
πρῶτον μὲν εἰ μὴ θολερὸν, μήτ' ἰλυώδες· εἰθ' ἐξῆς εἰ μὴ
τε κατὰ τὴν ὁσμὴν, μήτε κατὰ τὴν γεῦσιν ἐμφαίνει τιθεῖς
ἁλλοκότου ποιότητος. εἰθ' οὕτως ὃ νῦν εἶπεν Ἱπποκράτης,
εἰ θερμαίνεται καὶ ψύχεται ταχέως· δῆλον γὰρ ὡς ἐναλλοίω-
τόν ἐστι τὸ τοιοῦτον, ἀρετὴ δ' ὥσπερ σίτον τὸ ἐναλλοίωτον,

Non pondere ejusmodi aquam levissimam esse dicen-
dum est. Sic enim nihil magnum doceret, praeterea per
quendam circuitum inveniendum foret, quod facile erat
statim invenire. Nam si pondere leviozem aquam digno-
scere velit, ad manum est rerum ponderandarum trutina,
ad quam revocatam aquam expendere et examinare pote-
rit. Verum in praesentia leviozem aquam esse dixit, quae
ventri et hypochondrio gravis non diu, sed cito permeat,
sicut contrariam gravem dicimus, quae non cito pervadit.
Liquet autem non solam hanc esse salubritatis aquae pro-
bandae regulam, sed quum alia bonitatis aquae signa ob-
via sint et omnibus nota, hoc vero artis nonnihil habeat,
id eo factum esse, ut ad id scribendum veniret Hippocra-
tes. Sed quatenam alia sunt? Primo quidem si neque
turbida, neque coenosa sit; deinde si neque odore, neque
gustu aliquam absurdam qualitatem prae se ferat; postre-
mo, si quod nunc Hippocrates pronunciavit, cito refrige-
retur et calefiat: nam non constat ejusmodi aquam facile

Ed. Chart. IX. [211.]

Ed. Bas. V. (298.)

οὕτω καὶ τοῦ ὕδατος. εἴ γε δὴ ῥᾶστα μεταβάλλεσθαι βου-
λόμεθα πᾶν τὸ μῖλλον πεφθῆσεσθαι καλῶς ὑπὸ τῶν πε-
πτικῶν ὀργάνων. ὅσοι δὲ τῇ τῶν πινόντων διαθήσει μὴ
κρίνουνσι τὸ ἄριστον ὕδωρ, ἀσφαλισταίω μὲν χρῶνται τεκμη-
ρίῳ· μόνον δ' εἴπερ αὐτὸ παραλαμβάνουσιν οὐκ ὀρθῶς
ποιοῦσι. χρὴ γὰρ αὐτὸ πρότερον προεκρίεσθαι τοῖς εἰρη-
μένοις σημείοις, πρὶν ὅλως τις ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἀφίκτηται
πεῖραν.

κζ'.

Ὅκοσοις δὲ πίνειν ὄρεξις νύκτωρ, τοῖσι πᾶν διψῶδεσιν,
ὣν ἐπικοιμηθῶσιν, ἀγαθόν.

Οὕτ' εἰ δοτίον ἐστὶ τὸ ποτόν ἐπὶ τῶν ἐν νυκτὶ πᾶν
διψησάντων ἐδήλωσεν, ἀλλὰ μόνον ὅτι συμφέρει τοῖτοις ἐπι-
κοιμηθῆναι. πεφθῆσεται γὰρ δηλονότι καὶ ὑποκαταβήσεται
κατὰ τὸν ὕπνον, ὃ εἰ περ ἂν ἢ τὸ τῆς δίψης αἴτιον. οὐ
μὴν οὐδ' ἄδελόν ἐστιν, ὡς τοῖς πᾶν διψῶσι δοτίον ἐστὶ

alterari posse. Quemadmodum autem cibi virtus potest esse
ut facile alteretur, ita et aquae. Siquidem mutari volumus
quidquid ab instrumentis concoquentibus probe consequen-
dum est. Quaecunque vero sola bibentium affectione de
optima aqua judicant, ii certissimo quidem judicio utun-
tur; verum si hoc solum assumpserint, non recte faciunt.
Prius enim de aqua ex dictis signis judicandum est quam
ad talem experientiam veniatur.

XXVII.

Quibus noctu bibendi est appetentia, iis admodum sitienti-
bus, si obdormierint, bonum.

An dandus sit potus an minime dandus iis qui noctu
magnopere sitiunt non declaravit, sed solum quod super
dormire conferat. Coquetur enim per somnum videlicet
et subdescendet sitis causa quaecunque sit. Non tamen
illud abditum est valde sitientibus potum dandum esse,

Ed. Chart. IX. [211. 212.]

Ed. Bas. V. (290.)

τὸ ποτὸν, εἴτ' ἐξ οἴνου πόσεως ἀκρατεστερίου τοῦτ' αὐτοῖς
εἴη γεγενημένον· εἴτ' ἐξ ἰνδίας ποτοῦ. τό τε γὰρ τὴν ἐν-
δειαν ἰᾶσθαι προσφορᾷ τό τε τὴν ἐξ οἴνου θερμασίαν
ὑδατι σβεννύναι τῶν ὑγμινῶν ἰσσι-θιωρημάτων. εἰ μέντοι
μετρίως εἴεν διψώδεις, οὐ πάντως ἔστι δοτέον αὐτοῖς τὸ
ποτὸν, ἀλλ' ἐπισκεπτέον εἴτ' ἰνδεία πάσχουσιν ὑγρότητος
τὸ τοιοῦτον εἴτε δὲ οἴνου πλεονα πόσιν, ἐγχαρεῖ γὰρ τού-
τους κοιμηθέντας ὠφελήθῃναι.

κη.

Γυναικείων ἀγωγὸν ἢ ἐν ἀρώμασι πυρρή. πολλαχοῦ δὲ καὶ
εἰς ἄλλα χρησίμη ἂν ᾔην, εἰ μὴ καρηβαρίας ἐνεποίει.

[212]. Γυναικείων εἴρηκε τῶν ἐκτενουμένων δηλονότι
διὰ μήτρας ταῖς γυναιξὶ κατὰ τε τὰς ἐμμήτους καθάρσεις
καὶ μετὰ τοὺς τόκους. εὐθελον δ' ὥς ἀνταῦθα τὰς μὲν
ἦτοι διὰ φλεγμονὴν τῆς μήτρας ἢ διαστροφὴν ἢ τι τοιοῦ-
τον μὴ καθαιρομένας καλῶς ἰασόμεθα τὸ πάθος ἐκθερα-

sive meracioris vini haustu sive potus indigentia sitis nata
sit. Nam et inopiae ciborum ablatione et ortum ex vino
calorem aqua reslinguere sanitatis tuendae praecepta sunt.
Si tamen modice sitierint, non plane potus ipsis exhiben-
dus est, sed considerandum utrum humidi defectu tale quid
patiantur an uberiore vini potione. Contingit enim si
dormierint, eos ex somno juvari.

XXVIII.

*Muliebria suffitus aromatum educit. Ad alia vero ple-
rumque utiles esset, nisi capitis gravitatem induceret.*

Muliebria nuncupavit, quae nimirum mulieribus per
uterum menstruis purgationibus et a partu vacuantur. Hic
quoque liquido constat, eas quidem quae propter uteri
inflammationem vel perversiōem vel ejusmodi aliquid non
belle purgantur, non aliter sanari posse quam ea affectione

Ed. Chart. IX. [212.]

Ed. Basf. V. (290.)

πεύαντες, οὐ σύμπτωμά ἐστιν ἢ τῶν γυναικείων ἐπισχίσεως, τὰς δ' ἄνευ τοῦ τοιούτου παθήματος ἐνδοῶς καθαιρομένας ταῖς νῦν ὑπ' αὐτοῦ διδρασκομέναις πυρίαις ἰῶται. ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἦται πάχος αἵματος αἰτιὸν εἶναι τῆς ἐπισχίσεως ἢ ἔμφραξις τῶν εἰς τὴν μήτραν καθηκόντων ἀγγείων ἢ μύσις τῶν αὐτῶν τριῶν ἢ πύκνωσις ὅλης τῆς οὐσίας αὐτῆς. ὅτι δ' ἂν ἢ τῶν εἰρημέων ἢ διὰ τῶν ἀρωμάτων πυρία θεραπύει τὴν διάθεσιν, ἀναστομοῦν μὲν δυναμένη τὰ μεμυκότες πύρατα τῶν ἀγγείων, λεπύνειν δὲ τὸ πάχος τῶν χυμῶν, τὰς δ' ἔμφραξις τῷ τέμνειν ἐκφράττουσα. πολλαχοῦ δὲ καὶ εἰς ἄλλα, φησὶν, ἦν ἂν χρήσιμος, εἰ μὴ καρηθαρίας ἐνεποίει. τὸ γὰρ ὅλον σῶμα πυριᾶσθαι διὰ τῆς μήτρας ἡδύνατο συνεχῶς ἐν ἀπάσαις ταῖς ψυχραῖς καὶ ὑγραῖς διαθείεσθαι, εἰ μὴ τὴν ἀπὸ πυρίας ἐφοβοῦμεθα κεφαλαλγίαν καὶ μέλαινα ἐν ταῖς πυρετοῖς. ὅτι γὰρ κεφαλαλγῇ σχεδὸν ἅπαντὰ ἐστὶ τὰ ἀρώματα δηλοῖ μὲν ἡ πείρα, διδάσκει δὲ καὶ ὁ λόγος. ὅσα γὰρ ἱκανῶς θερμαίνει κεφαλαλγῇ πάντ' ἐστίν,

percurata, cui symptoma mensium est suppressio, eas vero quae sine ejusmodi affectu parcius purgantur, iis ipsis quae nunc ab ipso docentur, odorum suffitibus ac fomentis curandas esse. In his enim aut sanguinis crassitudo, aut vasorum ad uterum pertinentium obstructio, aut eorundem praecclusio aut totius substantiae uteri praecclusio, eorum suppressionis causa existit. At dictorum quodcunque causa fuerit parati ex aromatibus suffitus aut fetus affectionem sanat qui sua facultate praecclusa, vasorum extrema referare et humorum crassitiem attenuare et obstructions incidendo deobstruere possit. Multoties vero et ad alia, inquit, esset utilis, nisi capitis gravitatem excitaret. Nam continenter per uterum in omnibus frigidis atque humidis affectibus totum corpus suffiri poterat, nisi a suffitione cephalalgiam quum alias, tum in febribus maxime timeremus. Nam aromata prope omnia capitis dolorem commovere tum experientia ipsa ostendit tum ratio docet. Quae namque vehementer calefaciunt, ea omnia caput

Ed. Chart. IX. [212.]

Ed. Bas. V. (290.)

ὡς ἂν ἄνω φύσει φερομένου τοῦ θερμοῦ. θερμὴ δὲ ἰκα-
νῶς ἐστὶν ἀπάντων τῶν ἀρωμάτων ἢ φύσις καὶ μάλιστα
κασσίας καὶ κόστου καὶ κινναμώμου καὶ ἀμώμου.

κθ'.

Τὰς κυύσας φαρμακεύειν ἦν ὀργῇ τετράμηνά καὶ ἄχρι ἑπτά
μηνῶν ἤσσαν. τὰ δὲ νήπια καὶ πρεσβύτερα εὐλαβέ-
σθαι χρῆ.

Οὗτος ὁ ἀφορισμὸς εἶρηται καὶ πρόσθεν ἐν τοῖς περὶ
φαρμάκων λόγοις· ἀλλὰ καὶ νῦν ἐν τοῖς περὶ τῶν γυναι-
κείων κατὰ γὰρ τὰ πλείστα τῶν ἀντιγράφων εὐρίσκεται. τι-
νὲς δ' ἐξαίρουσιν αὐτὸν ὅπως μηδεὶς ἢ γεγραμμένος, ἐξηγή-
σιως δὲ οὐ δεῖται νωτέρας ἡμῖν τοῖς ἐμπροσθεν εἰρημέ-
τοις.

tendant, calore nimirum naturaliter sursum tendente. At-
qui omnium aromatum quum abunde calet natura, tum
vero maxime cassiae aromaticae, colli, cinnamomi et amomi.

XXIX.

*Praegnantes, si ad excretionem turgeat humor, purgan-
dae sunt quarto mense et adusque septimum, sed haec
minus. Minoribus autem et grandioribus fetibus reli-
giose agendum.*

Hic aphorismus supra quoque pronunciatus est, ubi
de purgatione habebatur oratio. Sed et nunc ubi de
mulieribus agitur in quam plurimis exemplaribus inveni-
tur. Quidam vero ipsum eximunt, ne bis scriptus com-
periat. Nova autem explicatione altera nobis non opus
est, praeter eam quam supra scripsimus.

[213] Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ὑπὸ τίνος τῶν ὀξέων νοσημάτων ληφθῆναι θανάσιμον.

Εἰκότως· ἰὰν τε γὰρ πυρετώδες ᾖ τὸ νόσημα, συνεχεῖς ἀνάγκη τοὺς πυρετοὺς ἔχειν αὐτό. τοιοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὀξύ καὶ κίνδυνος ἐν τῷδε διττός, εἰς μὲν αὐτοῦ τοῦ πυρετοῦ ἀναιροῦντος τὸ ἔμβρυον, ἕτιρος δ' ὅτι διὰ μακροῦ μὲν τρέφοντες ἐνδεία τροφῆς ἀναιροῦμεν τὸ ἔμβρυον. εἰ δ' ἵνα τοῦτο διασώσωμεν, ἀφειδήσομεν τοῦ συνεχῶς τρέφεσθαι αὐξήσαντες τῇ τῶν τροφῶν ἀκαιρίᾳ τοὺς συνεχεῖς πυρετοὺς, ἀποκτενοῦμεν τὴν κύουσαν, οὕτω δὲ καὶ χωρὶς πυρετοῦ τῶν ἄλλων τι γένηται νοσημάτων ὀξέων, οἷον ἐπιληψία ἢ ἀποπληξία ἢ σπασμὸς ἢ τέτανος ἅμα τῷ μεγέθει καὶ τῇ συντονίᾳ τοῦ νοσήματος, ἀδύνατον ἐξαρκέσαι τὴν κάμνουσαν.

XXX.

Mulierem utero gerentem morbo quodam acuto corripitur letale.

Merito; siue enim sit febrilis morbus, ipsam febre continua affici necesse est: talis enim est morbus acutus, in quo duplex setui impendit periculum, unum a febre ipsa fetum perimente, alterum quod exhibitis aegrotanti per longum intervallum cibariis, alimenti penuria fetum enecamus. Quod si ut hunc servemus cibos blande ac crebro exhibuerimus, intempestivo cibo aucta febre continua gravidam occidemus. Sic etiam si absque febre alius quidam morbus acutus abortus sit, qualis epilepsia, apoplexia aut convulsio aut tetanus, morbi magnitudini et vehementiae aegroti par esse non poterit.

λα'.

Τυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα φλεβοτομηθεῖσα ἐκτερωσκει, καὶ μᾶλλον, εἰ μείζον εἴη τὸ ἔμβρυον.

(291) Ἐνδεῖα τροφῆς φθείρεται τὸ ἔμβρυον οὐ μόνον ἐκ τῆς φλεβοτομίας, ἀλλὰ καὶ ταῖς μικροτέραις ἀσυντάξις, ἐπιδείξομεν δὲ τοῦτο μικρὸν ὕστερον καὶ δι' ἄλλων ἀφορισμῶν. εἰκότως οἶν τὸ ἔμβρυον τὸ μείζον μᾶλλον φθείρεται, φλεβοτομηθείσης τῆς γυναικὸς, διὰ τὸ πλείονος δεῖσθαι τροφῆς.

λβ'.

Γυναικὶ αἷμα ἱμεύουσι τῶν καταμηνίων φάγόντων λύσις γίνεται.

[214] Εἰκότως ἀντίσπασίς τε γὰρ αἷμα καὶ κένωσις ἔσται τοῦ τῆν ὁρμὴν εἰληφότος αἵματος ἄνω· τοῦτ' ἐμὲν οὖν καὶ ἡ πείρα διδάσκει συμπερόντως γιγνόμενον, ἐξ αὐ-

XXXI.

Mulier utero gerens vena secta abortit, eoque magis, fetus si grandior fuerit.

Defectu alimenti, non modo venae sectione, verum etiam longiore inedia fetus in utero necatur, quod paulo post aliis etiam aphorismis ostensuri sumus. Merito itaque fetus grandior, secta praegrandi vena, citius corrumpitur, quod nimirum copiosiore indigeat alimento.

XXXII.

Mulier sanguinem vomenti menstrius erumpentibus solutio contingit.

Jure ac merito, etenim sanguinis erit sursum impetum consequuti revulsio simul et vacuatio. Quod quam utiliter fiat, ipsa nos docet experientia, qua nos inducti

Ed. Chart. IX. [214.]

Ed. Bas. V. (291.)

τῆς δ' ὀρμηθέντες καὶ ἡμεῖς μιμησόμεθα τὰ καλῶς ὑπὸ
τῆς φύσεως ἀποτειλούμενα καὶ διὰ φλεβοτομίας κενώσομεν
τὰς οὕτω πάσχουσας.

λγ'.

Γυναικὶ τῶν καταμηνίων ἐκλειπόντων αἷμα ἐκ τῶν ρινῶν
φύηται ἀγαθόν.

Ὅτι μὲν οὖν ἀναγκαῖον ἔστι τὸ καλῶς ἐφ' ἐκάστῳ μηνί
κενούμενον αἷμα, ἐπειδὴν κατὰ τινὰ διάθεσιν ἐπισχισθῇ,
βλάπτειν τὴν γυναῖκα καὶ ὃ τι δι' ἐτέρου χωρίου κενουμένου
ιάσεται τῆς βλάβης τὸ πᾶν σῶμα πρόδηλον παντί. πολλῶν
δ' ὄντων χωρίων δι' ὧν ἐκκενοῖσθαι δύναται, τοῖς μὲν ἄλ-
λοις ἅπασι πρόσεστι τις μείζων ἢ ἐλάττω βλάβη. μόνη δ'
ἡ διὰ τῶν ρινῶν κένωσις ἄλυπός ἐστιν, ἣν ἐπαινεῖ τῶν ὁ
Ἱπποκράτης. οὐ μὲν οὐδ' εἴ τις ἄλλη κένωσις ἄλυπος εὐ-
ρίσκειτο, τούτου χάριν ὁ ἀφορισμὸς ψευδής ἐστιν. οὐ γὰρ
ὅτι μόνη κένωσις ἡ διὰ τῶν ρινῶν ἀγαθὴ τῶν καταμηνίων

quae praeclare natura gerit opera imitabimur atque sic
affectas mulieres venae poplitis aut malleoli sectione va-
cuabimus.

XXXIII.

*Mulierī menstruis deficientibus sanguis ex naribus pro-
fluens bonum.*

Quod qui sanguis lingulis mensibus probe vacuatur,
quum propter aliquam affectionem retentus fuerit, eum
mulierem oblaedere necesse sit, quodque per alium locum
vacuatus universum corpus a laesione sanum liberet, pa-
tet omnibus. Quum autem multa sint loca, per quae
vacuari queat, aliis quidem omnibus sua quaedam major
minorque inest laesio; sola vero per nares vacuatio in-
noxia, quam nunc laudat Hippocrates. Non tamen si qua
alia comperiatur citra noxam vacuatio, propterea falsus
est aphorismus. Non enim quod sola per nares vacuatio

Ed. Chart. IX. [214. 215.] Ed. Bas. V. (291.)
 ἐκλειπόντων εἴρηκεν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπῆνεσιν αὐτήν, μὴ προσ-
 θεῖς ὅτι μόνη καὶ τὴν δι' ἰδρῶς οἶν τὴν ἀγαθὴν εἶναι
 λέγει ταῖς οὖτοις ἔχουσαις γυναῖξιν, οὐ μάχεται τῷ ἀφορί-
 σμῳ. φαίνεται γὰρ ἐνίοτε δι' ἐνὸς οἷς παραδείγματος ὁ
 Ἱπποκράτης ἀποφαινόμενος ὑπὲρ τῶν ὁμοίων ἀπάντων.

λδ'.

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἔχοισις ἦν ἡ κοιλία θυγῇ πολλήκις, κίν-
 δυνος ἐκτεῖναι.

Τῷ λόγῳ τῆς κενώσεως καὶ εἴν' ὁ Ἱπποκράτης κίνδυ-
 νος, φησὶν, ἐκτεῖναι, καθότι καὶ πρόσθεν ἐπὶ τῆς γλεβοτο-
 μίας ἰδεῖσθαι.

λε'.

[215] Γυναικὶ ὑπὸ ἰσχυρῶν ἐνοχλουμένη ἡ δυστοκία
 πιαρμὸς ἐπιγενόμενος ἀγαθόν.

deficientibus menstruis bona sit dixit, sed ipsam simpli-
 citer commendavit, non quod sola sit addito. Quod si
 quis eam quae per sedem sit vacationem ita affectis mu-
 lieribus utilem esse proferat, non aphorismo reluctatur.
 Nonnunquam enim Hippocrates unico velut exempli gra-
 tia proposito, de similibus omnibus pronunciare videtur.

XXXIV.

Mulierī utero gerenti, si alvus multoties profluit abortio-
 nis periculum est.

Ratione vacationis nunc quoque Hippocrates abor-
 tionis periculum esse pronunciat, quemadmodum et antea
 in sanguinis per sectam venam missione ostendebamus.

XXXV.

Mulierī uterī strangulata vexatae aut partus difficultate
 laboranti sternutamentum succedens bonum.

Ed. Chart. IX. [215.]

Ed. Bas. V. (291.)

Ἀσαφὲς ἐστὶ τὸ τὸν κατὰ ἀφορισμὸν ὄνομα τὸ ὑστερικών. ἔνιοι μὲν γὰρ ἀκούουσιν ἐπὶ παρῶν κατὰ τὰς ὑστεράς διαθέσεων, ἔνιοι δὲ ἐπὶ μόνων ἐκείνων αἷς ἔπεται πάθος ὃ προσαγορεύουσιν ὑστερικήν πνίγα, καίτοι γε οὐ πνίγα κατ' ἀλήθειαν οὖσαν, ἀλλ' ἀπνοίαν. ἔνιοι δ' ἐπὶ τῶν χωρίων ἀκούουσιν, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τὰ ὑστερα καλοῦσιν. ἀλλ' οὗτοι μὲν ἀντικρὺς ἀμαρτάνουσιν, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα δοκοῦσιν ἀληθεύειν, ἐν τῷ καταρρήγνυσθαι τὰ ἐν τῇ μήτρῃ κατεχόμενα χωρία πρὸς τῶν πιαρμῶν. ἄλλος τε γὰρ ὑπὲρ τούτων ἀφορισμὸς αὐτῷ γέγραπται καὶ διαφέρει πάμπαν καὶ κατὰ τοῦτομα τὰ ὑστερα τῶν ὑστερικών. ψεῦδος γε μὴν ἐστὶ καὶ τὸ περὶ πάντων τῶν κατὰ τὰς ὑστεράς παθῶν εἰρησθαι τὸν λόγον. οὔτε γὰρ ἐλκώσεις οὔτε φλεγμονὰς οὔτ' ἐρυσσιπέλατα, καθάπερ οὐδ' ἀποστήματα πιαρμὸς ὀνίνησιν. ἀληθὲς δὲ τὸ καὶ κατὰ ὑστερικὰς ἀπνοίας ἐπιγενομένου πιαρμοῦ ῥασινεῖν τὰς καμινούσας, οὐ μόνον ὅτι σημεῖον ἀγαθόν ἐστὶν αὐτομάτως ἐπιγενόμενος ὁ πιαρμὸς ταῖς οὕτως ἐχούσαις, ἀλλὰ καὶ αἷτιον ὥσπερ τι βοήθημα

Obscurum est in aphorismo hystericum nomen: nonnulli liquidem pro omnibus uterorum affectibus accipiunt, nonnulli vero pro illis solis affectibus uteri exaudiunt, quos sequitur affectio quam hysterica suffocationem vocitant: quamquam revera strangulatio non est, sed apnoea seu respirationis ablatio; alii denique secundas intelligunt, quandoquidem et has uteros appellant. Verum hi aperte aberrant, etiam si quam maxime in eo verum dicere videantur, quod secundae utero retentae sternutamentis deturbantur. Alius enim etiam de his aphorismus ab ipso scriptus est, atque nomine plurimum hystera et hysterica inter se differunt. Falsum porro est de omnibus uteri affectibus orationem efferri; neque enim exulcerationes, neque inflammationes, neque erysipelata, ut neque abscessus sternutatio juvat. At illud verum est in hystericiis apnoeis, interveniente sternutatione affectas mulieres levare, non solum quia bonum signum est sternutatio sponte naturae ita affectis mulieribus superveniens, sed etiam quia ut

Ed. Chart. IX. [215. 216.] Ed. Basf. V. (291.)
 τοῦ πάθους γινόμενος. σημειῶν μὲν οὖν ἀγαθόν ἐστι, διότι
 δηλοῖ τὴν φύσιν ἐμπροσθεν νεναρχωμένην, ἐπεγείρεσθαι τε
 καὶ ἀναζωπυρεῖσθαι καὶ τῶν οἰκείων κινήσεων ἀναμνησθε-
 σθαι, ὅποτε γε καὶ ἀποτίθεται τινα τῶν περιττωμάτων.
 ἐδείχθη γὰρ ἐν τοῖς τῶν συμπτωμάτων αἰτίοις ὁ πιαρμὸς
 οὕτω γινόμενος, αἴτιον δὲ τῆς ὠφελείας, ὅτι τῷ σφοδρῶτε-
 ρῳ κλόνῳ καὶ βρασμῷ τοῦτο μὲν ἐπεγείρει τὴν φύσιν,
 τοῦτο δ' ἐκκρίνει τὰ δυσεκκρίτως ἐμπεπαρμένα τοῖς μο-
 ρίοις τοῦ σώματος. οὕτω γὰρ καὶ τὴν λύγγα πέφυκεν ἰα-
 σθαι.

λαί.

[216] Γυναικὶ καταμήνια ἄχροα καὶ μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ
 αἰεὶ γινόμενα καθάρσιος δεῖσθαι σημαίνει.

Πολλὰ τῶν ἀντιγράφων βιβλία ἔστιν εὐρεῖν οὕτως ἔχον-
 τα τὴν λέξιν· γυναικὶ καταμήνια χρόνια καὶ μὴ κατὰ τὰ
 αὐτὰ ἰόντα. δύναται μὲν οὖν καὶ τὰ χρόνια καταμήνια,

causa huic affectui remedium est. Signum itaque bonum
 est, quia naturam prius torpentem nunc exfuscitari ac
 recreari et propriarum motionum reminisci: quandoquidem
 ipsa quaedam excrementa rejicit. Ita enim in libro de
 symptomatum causis sternutamentum fieri ostendimus. Causa
 vero utilitatis exiit, quia vehementiore concussione at-
 que jactatione partim quidem naturam excitat, partim
 vero quae partibus corporis tenaciter impacta sunt excer-
 nit; sic enim et singultum sanare solet.

XXXVI.

*Mulierī menses decolores neque semper eodem periodo
 prodeuntes purgatione opus esse significat.*

In multis exemplaribus dictionem ita se habere re-
 perire licet: Mulieri menstrua tarda, neque tempore per
 se prodeuntia. Possunt itaque menstrua tarda, hoc est

Ed. Chart. IX. [216.]

Ed. Bas. V. (291.)

τοντίσιν ὅσα τῆς εἰθισμένης ὑστερίζει περιόδου, καθάρσεως
 δεῖσθαι χυμοῦ γλυγματικῷ, διὸ καὶ δύσχροα γίγνεται οὐ
 μὴν ἐξ ἀνάγκης γε ταύτης μόνης· καὶ γὰρ δὴ καὶ διὰ τῆς
 λεπτενύσης διαίτης ἐνίοτε τὰς τοιαύτας διαθίσεις πολλὰς
 ἰσχύμεθα, γίγνεται δὲ περὶ τῆς διαίτης ταύτης ἐν
 ἰδίῃ βιβλίῳ, ἅμα δ' αὐτῇ καὶ ἡ τῶν ἀρομάτων πηρία καὶ
 οἱ τὴν αὐτὴν ἐκείνη δύναμιν ἔχοντες πεισοὶ πρόθετοι καὶ
 τὰ πινόμενα φάρμακα τμητικὰ τε καὶ λεπτυνικὰ πάχους
 τῶν χυμῶν, ὅποιόν ἐστι καὶ τὸ διὰ τῆς καλαμίνθης, ᾧ συν-
 ἤθως ἐκάστοτε χρῶμεθα, ὃ καὶ τὰς ἐμμήνους καθάρσεις
 βραδυνοῦσης ἐκίνησε πολλάκις. ὁ γὰρ τοι σκοπὸς τῆς ἰά-
 σεως αὐτῶν ἐστὶν ἀναστομῶσαι μὲν τὰ σιόματα τῶν εἰς
 τὴν μήτραν καθηκόντων ἀγγείων, λεπτῦναι δὲ τὸ αἷμα. καὶ
 μὲν δὴ καὶ ἡ τοῦ παντὸς σώματος καθάρσις, ὡς εἶπον, ὅτε
 δὴ τῶν παχίων γίγνεται χυμῶν, ἰᾶται τὰς τοιαύτας διαθέ-
 σεις. εἰ δ' ἄχροα γυγρᾶμμένον εἴη, πολὺ δὴ μᾶλλον ἢ κά-
 θαρσις ἰάσεται τὰς οὕτως ἔχουσας. οὐδὲ γὰρ διὰ τὸν γλε-
 γματικὸν μόνον χυμὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν μελαγχολικὸν καὶ τὸ

post consuetum circuitum prodeuntia purgatione egere
 humoris pituitosi, ob quem male colorata redduntur, non
 tamen hac sola necessario: etenim etiam aliquando exte-
 nuante victu tales affectiones saepe sanavimus. De hoc
 autem victu a nobis liber unus seorsum scriptus est; una
 quoque cum eo aromatum suffitus, quique eandem cum
 eo facultatem fortiuntur pessi supposititii et potulenta me-
 dicamenta, quae humorum crassitiem incidant et attenuent,
 quale est dia calaminthes, quo assueto quotidie utimur,
 quodque commorantes purgationes saepe provocavit. In-
 dicatio namque ac scopus earum sanationis est tum vaso-
 rum ad uterum pervenientium ora recludere tum sangui-
 nem extenuare. Et vero totius etiam corporis purgatio,
 ut dixi, quum videlicet crassorum sit humorum, tales
 affectiones sanat. Quod si decolores scribatur, multo ma-
 gis purgatio sic affectas mulieres sanaverit. Neque enim
 propter pituitosum humorem solum, sed etiam propter
 melancholicum et biliosum decolores fiunt menses. Quo

Ed. Chart. IX. [216. 217.]

Ed. Raf. V. (291.)

πικρόχολον, ἄχροα γίνεται τὰ καταμήνια. πῶς μὲν οὖν χρὴ διαγιγνώσκειν τὸν πλειονάζοντα χυμὸν ἐν τῷ προτέρῳ τῶν γυναικείων αὐτὸς ἐδίδαξεν, τῶν δ' ὅτι διὰ καθάρσεως ἴσως κενωτίον αὐτὸ ἐδήλωσεν. τὸ δὲ μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ ἰόντα τῇδε τῇ γραφῇ συμφωνεῖ μᾶλλον, ἢ ὁ σύμπας λόγος ἢ τοιοῦτος· ἴαν ἄχροα γένηται τὰ καταμήνια καὶ μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ ἰόντα τοῖς δι' ἔθους ἔμπροσθεν γινομένοις τῇ γυναικί, καθάρσεως δεῖται. συμβαίνει γὰρ ἐπὶ τῶν παχυρῶν γυναικῶν οὐ μόνον ἄχρουστέρας φαίνεσθαι τὰς ἐμμήνους καθάρσεις, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον τῆς περιόδου διαφθεῖρειν. εἰ μὲν παχύτεροι τε καὶ δυσροῦστεροι τῶν κατὰ φύσιν εἰεν οἱ χυμοὶ γεγονότες ἐπιβραδύνοντες καὶ χρονίζοντες, φθάνοναι δὲ τὴν συνήθη προθεσμίαν ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις, ὑγροτέροις τε καὶ λεπιοτέροις δηλοῦντε.

λξ'.

[217] Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἣν οἱ μασθοὶ ἐξαίφνης ἰσχνοὶ γίνονται, ἐκτετρῶσκει.

vero modo humorem redundantem dignoscere oporteat, ipsemet primo de morbis muliebribus docuit, nunc autem quod purgatione vacuandum sit, id declaravit. Illud etiam: *neque eadem periodo prodeuntes*, huic textui magis consonat, ut universa sit ejusmodi oratio: *si menses decolores fiant*, nec mulieri simile periodo prodeant ac antea manare consueverunt, ipsa eget purgatione. Accidit enim cacochymis mulieribus non modo decolores apparere menstruas purgationes, sed etiam statum periodi tempus labefactari. Si et crassiores quidem humores fuerint et ad fluendum humoribus secundum naturam se habentibus ineptiores, quum immorantur ac tardant. His vero contrarii, hoc est humidiores ac tenuiores, quum praefinitum tempus anticipant.

XXXVII.

Mulieri utero gerenti si mammae derepente extenuentur, ipsa abortit.

Ed. Chart. IX. [217.]

Ed. Bas. V. (291. 292.)

Καὶ οὗτος ὁ ἀφορισμὸς ἐξ ἐκείνων ἐστίν, οὓς ἔφαμεν ἔνδειαν τῆς τροφῆς σημαίνειν τῷ ἔμβρυνῳ. κοιναὶ γὰρ τικίς εἰσι φλέβες ὑστερῶν τε καὶ τιτθῶν, αἵτινες ὅταν ἐνδεῶς ἔχωσιν αἷματος, ἰσχνοὺς μὲν τοὺς τιτθοὺς ἀπογαίονουσι, τῇ δὲ (292) ἀτροφία ποτὲ μὲν ἀναιροῦσι τὸ ἔμβρυον, ἔστι δ' ὅτε πρὸς ἑκκρίσιν παρορμῶσι διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν αὐτὸς ἐν τῷ περὶ φύσεως παιδίου γράφει κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν· ἡ τροφή καὶ ἡ αὐξησις καὶ ἀπὸ τῆς μήτρας κατιόντα, οὐκ εἶναι αὐτάρκη τῷ παιδίῳ ἐστίν, ὅταν οἱ δέκα μῆνες παρέλθωσι καὶ τὸ ἔμβρυον αὐξηθῇ. ἔλκει γὰρ ἀπὸ τοῦ αἵματος εἰς ἑαυτὸ γλυκύτατον, ἅμα δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ γάλακτος ἐπαυρίσκεται ὀλίγον. ὅταν δ' αὐτῷ ταῦτα σπανιώτερα γένηται καὶ ἄδρὸν ἢ τὸ παιδίον, ζητοῦν τε πλεόν τῆς ὑπαρχούσης τροφῆς, ἀσκαρίζει, καὶ τοὺς ὑμένας ῥηγνύον ἀρχὴν ἀποκνήσεως παρέχει τῇ μητρὶ.

λη'.

Πυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἦν ὁ ἕτερος μασθὸς ἰσχνὸς γένη-

Hic etiam aphorismus ex illis est quos diximus alimenti penuriam fetus significare. Quaedam enim venae sunt uteris ac mammis communes, quae quum sanguinis penuria laborant, mammas graciles quidem efficiunt, fetum vero interdum alimenti inopia perimunt, interdum etiam ad exitum concitant, eam ob causam quam ipse libro de natura pueri his scriptis prodidit: *Alimentum et incrementum quod a matre defluit non amplius infanti sufficit, quum peractis decem mensibus foetus grandior evaserit. Ad sese namque trahit a sanguine quod dulcissimum est simulque lactis portione aliqua fruitur. Haec ubi rariora et pauciora ipsi fuerint et infans maturus extiterit praesenti copiosiore cibum quaerens calcitrat et disruptis membranis matri partus initium affert.*

XXXVIII.

Mulierì gemellos utero gerenti si altera mamma gracilis

Ed. Chart. IX. [217. 218.]

Ed. Bas. V. (292.)

ται, δίδυμα έχούση θάτερον ἐκτετρῶσκει, καὶ ἡν μὲν δεξιὸς ἰσχνὸς γένηται, τὸ ἄρσεν, ἢ δ' ὁ ἀριστερὸς, τὸ θῆλυ.

Ὅπερ ὁ προγεγραμμένος ἀφορισμὸς ἐπ' ἀμφοτέρων ἔλεγε τῶν τετθῶν, τοῦθ' οὗτος ἐπὶ θάτερον. διὰ δὲ τὴν προειρημένην αἰτίαν τῇ κοινότητι τῶν φλεβῶν τὸ κατ' εὐθὺ τοῦ μειωθέντος τετθοῦ μὲν ὅν ἐμβρυον ἐκτετρῶσκειται, τὸ δ' ὅτε διδύμων ὄντων, ἄρσενός τε καὶ θήλειος, ἐὰν μὲν ὁ δεξιὸς τετθὸς ἰσχνὸς γένηται, τὸ ἄρσεν μόνον, ἐὰν δ' ὁ ἀριστερὸς, τὸ θῆλυ διαφθείρεται, ἐξ ἐκείνης ἤρτηται τῆς δόξης αὐτοῦ, ἐμβρυα καὶ μὲν ἄρσενον ἐν τοῖς δεξιοῖς, τὰ δὲ θήλια ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μάλλον.

οθ'.

[218] Γυνὴ κίουσα μὴδὲ τετοκύνῃ εἰ γάλα ἔχει, τὰ κα-
ταμήνια αὐτῆς ἐκλείοιτε.

*evadat, alterum abortu edit; et si dextra quidem mam-
ma gracilescat, marem; si vero sinistra, feminam.*

Quod ante scriptus aphorismus de ambabus mammis, id hic de altera verba facit, atque propter praeenunciatam causam, venarum communitatem fetus a directo mammae imminutae situs abortum patitur. Quod autem dum gemelli, tum mas tum femina, utero gestantur, si dextra mamma emarcescat, mas solus, si sinistra, sola femina corrumpatur, ex illa ipsius opinione pendet qua mares quidem in dextris, feminas vero in sinistris magis gestari auguratur.

XXXIX.

*Si mulier quas neque gravida est, neque peperit, lac ha-
beat, huic menstrua defecerunt.*

Ed. Chart. IX. [218.]

Ed. Basf. V. (292.)

Μακρότερος ὁ λόγος καὶ δεῖται τοῦ μέλλοντος αὐτῷ παρακολουθήσειν, ἀκριβῶς γεγυμνασμένου κατὰ τὰ περὶ φυσικῶν δυνάμεων ὑπόμνηματα. λεχθήσεται δὲ τοσοῦτον ὅμως αὐτοῦ νῦν, ὅσον ἐνδέχεται διὰ βραχυτάτων φηθὲν εἰς τὰ προκείμενα γενέσθαι χρήσιμον. κοινὸν δὲ τοῦθ' ὑπάρχει πᾶσι τοῖς τοῦ ζώου μορίοις, ὅσα χυμῶν τινῶν ἐστὶ γεννητικὰ χρησίμων, ἥτοι γε ἑτέροις μορίοις ἢ εἰς τὴν τοῦ γένους διάδοχὴν ἢ εἰς τὴν τοῦ κυουμένου τροφὴν περιετὸν ὑπάρχειν τὸν χυμὸν ἐκείνον τῆς τροφῆς τοῦ γεννηῶντος αὐτὸν μορίου. οὐ γὰρ τῷ γινώσκειν ἐς ὃ τε χρήσιμος ὁ χυμὸς ἔσται τῷ ζῳῷ τὴν γένεισιν αὐτοῦ ποιεῖται τὸ μόριον, εἰ γε μὴ μέλλει νοῦν ἔχειν τὸν τοιοῦτον, ὅποιον ἀξιούμεν ἔχειν τοὺς πολιτικὸς ἄνδρας, ἀλλ' ὁ μὲν δημιουργήσας τὸ ζῶον ἔχει τὸν νοῦν, αὐτὸ δὲ τὸ μόριον, ὡς ἐδείχθη, διοικεῖται δυνάμεσι φυσικαῖς ἄλλαις τε τισὶ καὶ τῇ ἀλλοιωτικῇ, καθ' ἣν ὁμοιοῦσιν τὴν τροφὴν αὐτῷ. ὅσον μὲν οὖν τῆς ἀλλοιωθείσης ὑπ' αὐτοῦ τροφῆς ἀκριβῶς ὁμοιωθῇ τῷ τρε-

Longior oratio lectorem quoque desiderat, qui eam sit adsequuturus, in commentariis de naturalibus facultatibus accurate versatum. De his tamen in praesentia tantum dicturi sumus, quantum brevissime dictum ad proposita conferre possit. Hoc sane omnibus animantis partibus est commune, quae aut ad aliarum partium usum aut ad generis propagationem aut ad conceptus nutritionem quosdam humores utiles procreant, humorem illum alimenti partis ipsum generantis residuum existere. Non enim quod partis natura cognoscat, ad quem usum animali profuturus sit humor, ipsius generationem molitur, nisi tali polleat intellectu, qualem eos habere arbitramur oportere, qui civitatum tenent gubernacula. Verum animalis quidem opifex illum habet intellectum; ipsa vero pars, ut demonstratum est, naturalibus facultatibus regitur, cum aliis quibusdam, tum alteratrice, qua sibi alimentum assimilat. Quantum itaque alimenti ab ipsa immutati et alterati alendo corpori fuerit perfecte assimi-

Ed. Chart. IX. [218.]

Ed. Bas. V. (292.)

γομένη, προστίθεται γὰρ καὶ τρέφει τὸ μόριον ἐκείνο καὶ τοῦτό ἐστιν, ὥσπερ αὐτὸς ἔφη, τροφή δὲ τὸ τρέφον καὶ τὸ οἶον τροφή καὶ τὸ μέλλον. τὸ δὲ περιττὸν ὑπολειπόμενον, ὁμοίως γὰρ τίς ἐστι τῇ τοῦ μορίου γύσει χυμός, ἐν μὲν τοῖς ὀστοῖς τὸ κατὰ τὰς σήραγγας αὐτὰς, κατὰ δὲ τὸ ἥπαρ τὸ αἷμα. τοῦτον τοῦ γένους ἐστὶ καὶ τὸ κατὰ σάρκα τοῦ πνεύμονος ἀρρῶδες ὑγρὸν καὶ ὁ κατὰ τὰς διασθρώσεις γλίσχρος χυμός καὶ τὸ κατὰ τοὺς ὕψους τε καὶ παραστάτας ὀνομαζόμενον σπέρμα καὶ τὸ κατὰ τὴν γλῶτταν, ᾧ τοῦτομα σιάλον. εἰσὶ δὲ τινες καὶ τοῖς μασθοῖς ἀδίκως ὁμοιοῦν ἐαυτοῖς θυνάμινοι τὸ ἐπιρρόν. οἷτις οὖν αἱμαῖοι τε καὶ λευκοὶ τὸ οἰκίον χυμὸν ἐργάζονται τοιοῦτον, οἷονπερ ἔστι τὸ γάλα καὶ πλείον γὰρ ποιοῦσι τοιοῦτον, ὅταν ἐπιρρῆη τροφή πλείων ἐν αὐταῖς. πλείων δὲ ἐπιρρῆι κατὰ τὸν ὄρθουον μῆνα καὶ τὸν ἔτατον τῆς κυήσεως, ἤνικα καὶ πεπλήρωνται θαψιλῶς αἱ καιναὶ γλέβες ὑστερῶν τε καὶ τετθῶν, ὡς καὶ διὰ τῆς τῶν κρουμένην ζώων ἀνατομῆς ἐναργῶς φαίνεται. γίνεται δὲ ποιε καὶ χωρὶς τοῦ κυῆσαι σπανίως τὸ τοιοῦτον, ὅταν

latum, ipsi apponitur parti eamque alit, atque quod ipse dicebat, hoc est. Alimentum est quod alit, quod veluti alimentum et quod aliturum est. Alimenti verò residuum ac reliquiae humor quidam est partis naturae similis, in ossibus quidem quod in eorum cavernis est reliquus, in jecore vero sanguis. Hujus generis est qui spumofus in pulmonis carne continetur, in articularum commissuris glutinosus humor, in testibus et parastatis appellatum semen et in lingua cui nomen saliva. Sunt autem et in mammis glandulae, quod ad ipsas affluit, id sibi ipsis assimilandi facultatem sortitae, quae quum exsangues et albae sunt, familiarem et proprium humorem, quale lac est, efficiunt, atque uberius tale efficiunt, quum ad ipsas copiosius deferretur alimentum. Copiosius vero affluit octavo et nono a conceptionis mense, quo tempore communes et mammarum et uteri venae liberalius oppletæ sunt, quemadmodum gravidatorum animalium anatome manifesto conspicitur. Cujusmodi res aliquando etiam licet raro

Ed. Chart. IX. [218. 219.]

Ed. Basf. V. (292.)

αφίκωνται εἰς ὁμοίαν πλήρωσιν αἱ φλέβες ἐξ ἐπισχέσεως καταμηνίων γινομένην, ἥς νῦν μέμνηται διαθέσεως ὁ Ἰπποκράτης.

μ'.

[219] Γυναιξὶν ὁπόσῃσιν εἰς τοὺς τιτθοὺς αἷμα συστρίφεται, μανίην σημαίνει.

Ὅτι μὲν εἰς τοὺς τιτθοὺς τὸ αἷμα φερόμενον, εἴθ' ὑπὸ τῶν αὐτόθι ἀδένων μεταβαλλόμενον γάλα γίγνεται, κατὰ τὸν προγεγραμμένον ἀφορισμὸν εἴρηται. νυνὶ δ' ὅταν ἀμετάβλητον διαμείνῃ τὸ παραγεγνόμενον εἰς αὐτοὺς αἷμα, φησὶν ὁ Ἰπποκράτης μανίην σημαίνεισθαι. ἐγὼ μὲν οὖν οὕτω τοῦτο γινομένην ἐθεασάμην, ὥστ' εἰ καὶ γίνεται ποτὲ μὲν τῶν σπανίων ἐστίν. ὁ Ἰπποκράτης δ' ὡς ἱεροκῶς αὐτὸ γράφει· καὶ εἴπερ γε ἀληθὲς ἐστὶ, τοιάνδε τινα χρὴ νομίζειν αὐτῆς τὴν αἰτίαν ὑπάρχειν. τῶν ἀδένων ἡ φύσις καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς τιτθοὺς ἄναιμός τε ἐστὶ καὶ δηλον-

citra uteri gestionem accidit, quum propter remoratos menses venae ad similem repletionem pervenerint, cujus nunc affectionis meminit Hippocrates.

XL.

Quibus mulieribus sanguis in mammis colligitur, maniam significat.

Quod sanguis quidem in mammas feratur, deinde a glandulis illic incumbentibus in lac transmutetur, praecedente aphorismo scriptis proditum est. Nunc vero quum appellus ad eas sanguis immutabilis remaneat, maniam significari pronunciat Hippocrates. Equidem nondum hoc accidere vidi, quare si quando usu veniat, ex iis fuerit quae raro eveniunt. Hippocrates autem ac si viderit illud, scribit. Quod si verum est, aliquam ejusmodi exilimare oportet ejus causam existere. Glandularum cum omnium tum earum maxime quae mammis insunt exsan-

Ed. Chart. IX. [219.]

Ed. Bas. V. (292.)

οἱ ψυχρόι. τὸ γὰρ ἄναιμον ἅπαν ψυχρόν, καὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ φερομένου πρὸς αὐτοὺς αἵματος ἀλλοίωσιν ἐπὶ τὸ ψυχρότερον ἐργάζεται. ὅσῳ γὰρ εἰσιν οἱ ἀδίνες οὗτοι τῆς τοῦ ἥπατος σαρκὸς ψυχρότεροι, τοσοῦτον τὸ γάλα τοῦ αἵματος. ὅταν οὖν ποτε πολὺ τε ἄμα καὶ ζῖον αἷμα πάντῃ τοῦ σώματος ἀναγίρηται καὶ μάλιστα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, μανήσονται μὲν, ὅτι τὴν κεφαλὴν καταλαμβάνει τὸ τοιοῦτον αἷμα· τὸ δ' ἐπὶ τοὺς ταυτοὺς ὀρμηθεὶς αὐτοῦ τὴν εἰς τοῦναντίον οὐ δύνησεται λαβεῖν ἀλλοίωσιν ὡς γενέσθαι γάλα, διὰ τε τὴν ζῖσιν καὶ τὸ πλήθος.

μα'.

Γυναικα ἣν θέλῃς εἰδέναι εἰ κύει, ἐπὴν καθύδεν μῆλλῃ, μιλίσητον δίδου πλεῖν, ἥν μὲν στρόφον ἔχῃ περὶ τὴν γαστέρα, κύει, εἰ δὲ μὴ, οὐ κύει.

guis natura est ac proinde frigida: omne enim ex sanguine frigidum, ac propterea etiam sanguis eo delati alterationem in frigidius faciunt. Quanto enim hae glandulae sunt jecoris carne frigidiores, tanto lac est sanguine frigidius. Quum igitur copiosus simulque frigidus aliquando sanguis ex toto corpore sursum ac praecipue in caput feratur, ea in furem maniamve agatur, quoniam caput ejusmodi sanguis occupat. Quae vero ipsius portio in mammae cogitur, in contrariam fieri solitam alterationem nancisci non poterit ut lac evadat, propter ipsius tum fervorem tum abundantiam.

XLI.

Si nosse velis an mulier conceperit, dormiturae aquam mulsam potui dato; quod si ventris torminibus vexetur, concepit, sin minus, non concepit.

Ed. Chart. IX. [219. 220.]

Ed. Baf. V. (292.)

Ὁ στρόφος γίνεται μὲν καὶ διὰ θῆλιν, γίνεται δὲ καὶ διὰ πνεῦμα φρεσῶδες οὐκ ἔχον εὐπετὴ διέξ- [220] οδον, ὅτινα καὶ εὖν. στρόφον ἡγητίον, ἐπὶ τοῖς κυρσῶν γίνεται, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς μήτρας στενοχωρίαν. καθιέδειν δὲ μελλούσῃ διδόναι τὸ μελίκρατον αἷμὸν δηλονότι. τοῦ γὰρ φρεσίδους αὐτοῦ πρὸς τὴν διάγνωσιν χρήζει, βουλόμενος ἡσυχάζειν τε ἅμα καὶ πεπληρωθῆαι σιτίων τὴν γυναῖκα. συντελέσει γὰρ ἅμω ταῦτα πρὸς τὴν τοῦ στρόφου γένεσιν.

μβ.

Τονὴ ἦν μὲν ἄρρεν κίη, εὐχρους ἐστὶ, ἦν δὲ θῆλυ, δύσχρους.

Ὡς πρὸς αὐτὴν κρινουμένης τῆς γυναικὸς οὐ πρὸς ἑτέραν ἢ διαγνώσας ἀπὸ τε τῆς εὐχρίας δηλονότι καὶ τῆς δυσχρίας εἴρηται τῷ Ἱπποκράτει. αὐτῆς γὰρ ἀχρυσιτέρα φαίνεται κύουσα τὸ θῆλυ, διότι ψυχρότερόν ἐστι τὸ θῆλυ

Tormina fiunt tum propter morsum tum etiam propter spiritum flatulentum qui facilem exitum non habet; quae tormina fieri etiam iis quae conceperunt mulieribus nunc arbitrandum est, propter intestinorum ab utero coarctationem. Dat autem aquam mulsam mulieri dormiturae, crudam videlicet. Ea namque flatulenta ad digestionem opus habet, quippe qui et quiescere et cibis impleri velit mulierem. Siquidem utramque ad torminum generationem confert.

XLII.

Mulier gravida si marem gestet, probe colorata est; si feminam, decolor.

Ut mulieris ad se ipsam, non ad alteram collatae diagnosis ex colore videlicet tum probo tum pravo sumpta, ab Hippocrate pronunciata est. Nam quae feminam utero gerit, se ipsa minus colorata apparet, quod mas sit femina.

Ed. Chart. IX. [220.]

Ed. Bas. V. (292. 293.)

τοῦ ἄρρενος· οὐκ ἂν δὲ συνελήφθη τοιοῦτον, εἰ μὴ τὸ τε σπέρμα τὰνδρὸς ἢ θ' ὑστέρα τῆς γυναικὸς ψυχρότερα κατ' ἑαυτὸν τὸν χρόνον ἢν ἐν ᾧ συνελάμβανε, διὸ καὶ τοῦ πλειστοκίς ἔχεται τὸ λεγόμενον. ἐνδέχεται γὰρ οὕτως καλῶς ἅπαντα πράξαι τὴν γυναῖκα μετὰ τὸν τῆς λήψεως καιρὸν, ὡς εὐχρουν γενέσθαι. δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἄλλα ἐστὶ γνωρίσματα κύειν ἄρρεν, (293) ὥσπερ αὐτοῦ τοῦ κρυμμένου τὸ τε πλῆθος καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν κινήσεων, οὐδ' αὐτὰ τῶν διηγεῶν ὅντα σημείων. ἐνδέχεται γὰρ ποτε κατὰ τὸ σπάνιον καὶ θηλὴν κρύμνον φωμαλιώτερον ἄρρενος ἰσχυράς τε αἷμα καὶ πολλὰς κινήσθαι κινήσεις, καὶ ποτε τὸ ἄρρεν ἀσθενέστερον τοῦ θήλεος ὑπάρχειν, ἐλάττους τε καὶ ἀμυδροτέρας κινήσεις κινέσθαι.

μγ'.

Ἦν γυναικὶ κρυσιπelas ἐν τῇ ὑστέρῃ γένηται, θα-
ναιῶδες.

frigidior. Nunquam vero talis conceptus fuisset, nisi et viri semen et mulieris uterus quo concepit tempore frigidiora fuissent. Quare quod dicitur ex eorum numero est, quae saepius eveniunt. Contingit enim mulierem ita omnia recte agere post conceptionis tempus ut probe colorata reddatur. Constat autem alia esse maris concepti signa, quales sunt frequentes et validi ipsius motus, quae tamen neque ipsi signa perpetua sunt. Contingit enim interdum, licet raro, conceptam feminam mare robustiorem esse multisque ac validis motibus cieri. Contingit quoque nonnunquam marem femina imbecilliolem esse ac pauciores debilioresque motus edere.

XLIII.

Si mulieri praegnantī in utero oboriatur erysipelas, letale.

Ed. Chart. IX. [221.]

Ed. Basf. V. (293.)

[221] Ἀρὰ γε τὸ ἐρυσιπέλας ἡγείται μόνον ἐν τῇ
μήτρᾳ συνιστάμενον ἐπὶ τῆς κούσης θανατικὸς ὑπάρχειν,
ἢ καὶ τὴν ἰδίως ὀνομαζομένην φλεγμονήν, ὅτε μὲν γὰρ ἐρυ-
σιπέλατος γινομένου τεθνήσκει τὸ ἔμβρυον ἐξ ἀνάγκης εὐ-
δηλον, εἴ γε καὶ ὅξεϊς πυρετοὶ πολλάκις ἀναιροῦσιν αὐτὸ
χωρὶς ἐρυσιπέλατος· εἰ δὲ καὶ φλεγμονῆς τῆς μήτρας
θνήσκει ποτε διαζῆσαι τὸ ἔμβρυον ἄξιον σκέψεως.

μδ.

Ὅκόςθαι παρὰ φύσιν λεπταὶ ἰοῦσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσιν ἐκτι-
τρώσκουσι δέμηνα πρὶν ἢ παχυνθῆναι.

Κατὰ τρεῖς τρόπους ἀκηκόασιν οἱ ἐξηγησάμενοι τὸ βι-
βλλον τῆς διανοίας τοῦ προκειμένου νῦν ἀφορισμοῦ. τινὲς
μὲν γὰρ ἡγοῦνται πάντως ἐκτιτρώσκειν αὐτάς, τινὲς
δὲ, εἰ μὴ παχυνθεῖν τε καὶ ἀνατραφεῖν, ἀλλὰ διαμένειν
ἄτροφοί τε καὶ ἰσχναί· τινὲς δὲ, ὅταν ἀνατρέφωται, τότε
μάλιστα ἐκτιτρώσκουσιν, ὃ καὶ δοκεῖ τῶν προτιρημένων ἀπὲ-

Itaque solum erysipelas in gravidæ mulieris utero
constitutum censet esse letale vel etiam proprie dictam
phlegmonem. Foetum enim, facto in utero erysipelate,
necessario interiturum esse, manifestum est. Quandoqui-
dem et acutæ febres sine erysipelate multoties ipsum per-
imunt. An vero utero inflammationem patiente possit
aliquando vivere, digna quaestione res est.

XLIV.

Quæ præter naturam tenues utero gerunt, abortiunt
priusquam crassiores evaserint.

Tribus modis libri hujus interpretes propositi apho-
rismi sensum acceperunt. Quidam enim arbitrantur ipsas
omnino abortire; quidam vero, si neque crassescant, ne-
que reficiantur, sed emaciatae atque attenuatae permaneant;
nonnulli denique quum ipsae reficiantur, tum maxime eas
abortire, quod prædictis minus probabile esse videtur.

Ed. Chart. IX. [221. 222.]

Ed. Basf. V. (293.)

θαυώτερον ὑπάρχειν· ἀλλ' ὅμως οὕτως ἐξηγήσατο τὸν ἀφο-
ρισμὸν Νουμησιανὸς, εἰρησθαι μὲν γάσκων ἐπὶ τῶν παρὰ
φύσιν ἰσχυῶν γεγεννημένων, διομένων δὲ ἀνατραφῆναι πρό-
τερον, εἰς φθανουσαὶ λαβεῖν, ὥς οὐχ οἷόν τε εἶναι φησὶν
ἀνατραφῆναι χωρὶς τοῦ τὸ χορηγοῦμενον αἷμα εἰς τροφήν
τῇ κούμην πρὸς τὴν τῆς κούσης ἀναλαμβάνεσθαι θρέ-
ψιν, ὥστε εἰκότως ἀπορῶν ἀνάρκους τροφῆς τὸ ἔμβρυον
ἀποφθεῖρυσθαι. ἀλλὰ καὶ τοῦ παρὰ φύσιν λιπαῖ τινὲς μὲν
οὕτως ἤκουσαν ὥς ὁ Νουμησιανός, ἵνα παρὰ τὴν ἑαυτῆς
φύσιν ἢ κούσα εἴη γεγεννημένη λεπτή, τινὲς δὲ τὸ ὑπερ-
βαλλόντως φασὶ σημαίνεσθαι, δηλοῦν βουλομένου τοῦ Ἱππο-
κράτους ὥς οὐχ αἱ μετρίως λεπτυνθεῖσαι ταῦτο πάσχουσιν
ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ὅσαι κατελεπύνθησαν ἱκανῶς· ἐκάτερα δὲ
ἡ ἐξηγήσις ἔχει τινα λόγον.

μέ.

[222] Ὅκόςαι δὲ μετρίως τὸ σῶμα ἔχουσαι ἐκτερωσκουσὶ
δίμηνα καὶ τρίμηνα ἄτερ προφάσιος φανερῆς, ταύτησιν

Verumtamen ita Numesianus exposuit, de iis pronuncia-
tum esse aphorismum affirmans quae praeter naturam ex-
tenuatae sunt, quasque prius refici, deinde gravidari oport-
teat; sed quum priusquam sint refocillatae concipere
praeoccupant, eas ait refici non posse, quod sanguis ad
foetus nutritionem suppeditandus ad gravidam ipsius
nutritionem rapiatur. Quare pacta ratione fetus sufficienti
egeta alimento enecatur. Sed et illud praeter naturam
tenuis quidam sicut Numesianus interpretati sunt, ut
praeter naturam gravis mulier attenuata sit. Quidam
vero per exsuperantiam dicunt significari, volente Hippo-
crate nobis indicare mediocriter extenuatas id non ex
necessitate pati, sed admodum emacias. Utraque autem
expositio sua quadam ratione nititur.

XLV.

Quae vero mediocriter corpulentiae fetus bimestres et tri-
mestres citra causam manifestam abortiunt, iis uteri

Ed. Chart. IX. [222.]

Ed. Ref. V. (293.)

...αἱ κοτυληδόνες μύξης μεταί εἰσι καὶ οὐ δύναται γούνη κρατεῖν ὑπὸ τοῦ βάρους τὸ ἔμβρυον, ἀλλ' ἀπορρήγνυνται.

Ἄτερ φαμερᾶς προφάσεως λέγει πυριτοῦ σφοδροῦ καὶ γαστρὸς βέβρυτος ἢ αἰμορραγίας ἢ ἐρυσσιπέλατος ἐν αὐτῇ τῇ μήτρᾳ συστάσας ἢ πηθησάσης σφοδρότερον τῆς κοτύσης ἢ κραξάσης ἢ λυπηθείσης ἢ θυμηθείσης ἢ φοβηθείσης ἢ ἐκδιῶς διαιεθείσης ἢ τε τοιοῦτον ἕτερον διαπραξάσης ἢ παθούσης. εἰκὸς γὰρ ταῖς τοιαύταις μυξῶδῃ τὰ στόματα τῶν εἰς τὴν μήτραν καθήκοντων ἀγγείων ὑπάρχειν, ἐξ ὧν ἤρτηται τὸ χωρίον, ἃ δὴ καὶ κοτυληδόνας ὠνόμασεν, οὐχ ὡς ἐνίοι νομίζουσι τὰς ἐπιτεριφομένας ἀδενώδεις σάρκας αὐταῖς. ἔκ τε γὰρ τῷ πρώτῳ τῶν γυναικείων αὐτὸς φησιν, ἦν δὲ αἱ κοτυληδόνες γλίσματος περίπλις ἴωσι, τὰ κατὰ μήνια γίνεται ἐλάσσονα, καὶ ὁ Πραξαγόρας ἐν τῷ πρώτῳ τῶν φυσικῶν, κοτυληδόνες δὲ εἰσι τὰ στόματα τῶν γλεβῶν καὶ τῶν ἀρτηριῶν τῶν εἰς τὴν μήτραν φερουσῶν.

acetabula mûcoris plena sunt, neque prae pondere fetum continere possunt, sed abrumpuntur.

Citra causam evidentem, hoc est absque febre vehementemente vel alvi fluxione vel sanguinis profluvio vel erysipelate in ipso utero constituto vel gravidæ mulieris saltu vehementiore vel clamore vel moestitia vel exandescencia vel metu vel victu parvoise vel alterius cujusdam rei similis actione vel passione. Vero namque simile est in his mucosæ pituitæ plena esse ora vasorum ad uterum procedentium, ex quibus secundæ pendent, quæ sane ora cotyledonas appellavit, non ut. quorumdam est sententia, adnatas ipsis carnes glandulosas. Nam ipse quoque primo de mulierum affectibus ait, si cotyledones pituita refertæ fuerint, pauciora fluunt menstrua. Praxagoras etiam de naturalibus primo, cotyledones, inquit, ora sunt venarum et arteriarum quæ ad uterum ferantur.

μας.

Ὅκοσαι παρὰ φύσιν παχίαις ἐδίῃσαι μὴ ξυλλαμβάνουσιν ἐν τῇ γαστρὶ, ταύταις τὸ ἐπίπλοον τὸ στόμα τῶν ὑστερίων ἀποπιέζει καὶ πρὶν ἢ λεπτυθῆναι οὐ κύνουσιν.

Τοῦ παρὰ φύσιν διχῶς ἀκούουσι κἀνταῦθα· τινὲς μὲν τὸ ὑπερβαλλόντως δηλοῦσθαι νομίζοντες, τινὲς τὸ παρ' αὐτὴν αὐτῆς τῆς κυούσης τὴν φύσιν. ἀληθέστερον δὲ τὸ πρότερον. ὑπὸ γάρ τοι τῆς κατὰ τὸ ἐπίπλοον πιμελῆς ἀποπιέζεται καὶ στενοχωρεῖται τὸ τῆς ὑστερας στόμα ταῖς ὑπερβαλλόντως παχίαις γενομέναις. λέγει δὲ νῦν στόμα δηλονότι τὸ ἔνδον, ἐνθα τε- [223] λευγαῖ μὲν ἡ μήτρα, ὃ δ' αὐτὴν ἄρχεται, ὃ καὶ κυριώτερον ἂν ὑστερας ὀνομάζοιτο στόμα. τὸ γὰρ ἔτερον πέρας τοῦ αὐχένος, τὸ συνάπτον τῷ γυναικίῳ αἰδοίῳ, οὐ τῆς μήτρας, ἀλλὰ τοῦ αὐχένος αὐτῆς εἰκότως ἂν τις ὀνομάσει στόμα.

XLVI.

Quae praeter naturam crassae in utero non concipiunt, iis omentum os uteri comprimit, neque priusquam extenuentur praegnantem efficiuntur.

Verba praeter naturam duobus etiam his modis accipiunt. Quidam enim ea praeter modum significari arbitrantur, quidam vero praeter ipsius mulieris gravidae naturam. Verior est prior acceptio. Nam ab omenti pinguedine os uteri comprimitur et coarctatur mulieribus supra modum crassis. Os autem nunc appellat internam uteri partem, ubi uterus definit et ipsius cervix incipit, quod magis proprie os uteri nuncupatur: nam alterum cervicis extremum quod mulieris pudendo committitur, non uteri, sed ipsius cervicis os merito vocaretur.

μζ.

Ἦν ὑστέρη ἐν τῷ ἰσχύϊ ἐγκειμένη διαπύση, ἀνάγκη ἔμμοτον γενέσθαι.

Τὴν δεησομένην τῆς διὰ τῶν μοτῶν θεραπείας ἔμμοτον ὠνόμασεν. ὅτι δὲ διαπυήσασα ἡ μήτρα καὶ μάλιστα πρὸς τοῦκτος, ἔοικε γὰρ τοῦτο ἐνδείκνυσθαι νῦν, ἐξ ἀνάγκης δεηθήσεσθαι θεραπείας τοιαύτης οὐκ ἄδηλον.

μη.

Ἐμβρυα τὰ μὲν ἄρρενα ἐν τοῖσι δεξιούσι, τὰ δὲ θήλεα ἐν τοῖσιν ἀριστεροῖσι μᾶλλον.

Ὅτι διὰ τὴν κρῦσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οὖσαν θερμότηραν ἄρρεν γίγνεται τὸ ἔμβρυον ἐν τοῖσι περὶ σπέρματος ὑπομνήμασιν ἐπιδίδεικται. Θερμότερα δὲ ἡ κρῦσις γίγνεται τοῖς ἐμβρύοις οὐχ ἥκιστα καὶ διὰ τὸ χωρίον, ὅπερ ἐστὶ τὸ

XLVII.

Si uterus quae parte ad coxam incumbit suppuraverit, eum concerptis linamentis curari.

Uterum qui eam quae per linamenta fit curationem postulat linamentarium appellavit. Qui vero uterus suppuraverit ac praesertim extrorsum propenderit, nunc enim hoc demonstrare videtur, tali eum necessario curatione opus habiturum esse non abditum est.

XLVIII.

Fetus mares in dextris, feminae in sinistris uteri partibus magis gestantur.

Quod propter temperamentum protinus ab initio calidius masculus fetus generetur in commentariis de femine a nobis demonstratum est. Calidior temperatio fetibus etiam oboritur maxime vero ob locum, hoc est dex-

Ed. Chart. IX. [223. 224.]

Ed. Bas. V. (293.)

δεξιὸν τῆς ὑστέρας μύριον, αὐτίκα δὲ τοῦτο θερμότερον ἴσται τῇ γεινιάσει τοῦ ἥπατος. εἴη δ' ἂν τε πρὸς τὴν θερμότητα τοῦ κυομένου συντελοῦν καὶ τὸ τῆς θηλείας σπέρμα προερχόμενον μὲν ἐκ τῶν οἰκείων ὄρχεων δι' ἐκατέρας τῆς κραιίας, τὸ μὲν εἰς τὸν δεξιὸν κόλπον τῆς μήτρας, τὸ δὲ εἰς τὸν ἀριστερὸν, ἀνόμοιον ὑπάρχον, ὡς καὶ τοῦτ' ἐπεδείξαμεν. εἴπερ οὖν ὀρθώδεστερόν ἴσται καὶ ψυχρότερον τὸ κατὰ τὸν ἀριστερὸν ὄρχιν σπέρμα, καὶ κατὰ τοῦτ' ἂν εἰκότως ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μέρεσι τῆς μήτρας τὸ συνιστάμενον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς κύημα γίγνοιτο ψυχρότερον. εἴρηται δὲ περὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων αὐτάρκως καὶ τῷ πέμπτῳ τῶν Ἰπποκράτους ἀνατομικῶν.

μθ'.

[224] Ἐς ὑστέρον ἐκπτώσεως πταρμικὸν ἐπιτιθεῖς ἐπιλαμβάνειν τοὺς μυκτῆρας καὶ τὸ στόμα.

Οὐ περισπῶντας χρὴ τὴν ὑστάτην συλλαβὴν ἀναγινώσκειν ὑστερῶν, ἀλλὰ βαρύνοντας ὑστέρων. οὐ γὰρ δὴ αὐ-

tram uteri partem, haec autem protinus ob hepatis viciniam calidior existit. Ad ejusdem fetus caliditatem aliquid confert muliebne quoque semen ex propriis testiculis per utraque cornua profusum, partim in dextrum uteri sinum, partim in sinistrum, quod est dissimile, ut hoc quoque demonstravimus. Si igitur ferocius sit atque frigidius quod in sinistro testiculo continetur semen, ea ratione conceptus laeva uteri parte constitutus ab initio statim frigidior evadit. Porro de his omnibus quinto anatomiarum Hippocratis libro abunde diximus.

XLIX.

Ad secundarum elapsum sternutatorio admoto nares et os comprimere oportet.

Cum accentu circumflexo ultima ὑστερῶν syllaba legenda non est, sed cum gravi ὑστέρων. Non enim sane

Ed. Chart. IX. [221.]

Ed. Bas. V. (293. 294.)

τὰς τὰς ἰστέρας ἐκπεσεῖν βούλεται διὰ τῆς γενομένης ἐντά-
σεως διὰ τῶν πιερμικῶν φαρμάκων, ἀλλὰ τὰ καλούμενα
χόρια τε καὶ ὕστερα.

γ.

(294) Γυναικὶ τὰ καταμήνια ἦν βούλη ἐπισχεῖν, σικύην
ὡς μεγίστην πρὸς τοὺς τετθούς πρόσβαλε.

Ὡσπερ τῶν ἑλλειπῶς ἢ μηδὲ ὅλως κενουμένων καταμη-
νίων ἐδίδουζεν ἰάσεις ὁ Ἱπποκράτης, οὕτω καὶ νῦν τῶν ἀμέ-
τρως κενουμένων διδάσκει, κελύων ἡμῖν μεγίστην σικύην
προσβάλλειν τοῖς τετθοῖς. ἄμεινον δ' οὐκ αὐτοῖς τοῖς
τετθοῖς, ἀλλ' ὑπ' αὐτοὺς ἐκ τῶν κάτω μερῶν ἐρεῖδειν αὐ-
τὴν, καθ' ὃ μάλιστα εἰσιν αἱ κάτωθεν ὑπ' αὐτοὺς ἀναγερό-
μεναι γλῆβες. καὶ μέντοι καὶ γράφουσιν ἔνιοι σικύην ὡς
μεγίστην ὑπὸ τοὺς τετθούς πρόσβαλλε· μεγίστην δ' ἀξιοῖ
τὴν σικύην εἶναι, ἵνα σφοδροτέραν ἀπὸ τῆς μήτρας ἐργά-

ipfos veros, sed choria atque secundas vocatas contentio
flernutatoris medicamentis concitata excidere vult.

L.

*Si mulieri menstrua velis sistere, cucurbitulam quam ma-
ximam mammis admove.*

Quemadmodum menstruorum parcius aut omnino non
fluentium curationem supra docuit Hippocrates, sic etiam
nunc ipsorum ultra modum prodeuntium sistendi metho-
dum tradit, amplam jubens cucurbitulam nos mammis
admove. Verum non in mammis ipsis, sed infra ipsas
cucurbitulam ipsam affigere qua maxime parte venae ex
partibus inferioribus ad ipsas efferuntur. Proindeque non-
nulli scribunt *cucurbitulam quam maximam sub mammis
defige*. Quam maximam vero vult esse cucurbitulam, quo

Ed. Chart. IX. [224. 225.]

Ed. Bas. V. (294.)

σηται τὴν ἀντίσπασιν αἰῶ, διὰ τῶν κοιλῶν τοῦτο ἐπιτεχνώ-
μενος φλεβῶν.

να'.

Οκίσσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσας, τούτων συμμύει τὸ στόμα τῶν
ὑστερίων.

[225] Μέγιστον τοῦτο γνῶρισμα κυύσης γυναικός,
ἣν ἡ μαμύτρια δυνηθῇ καθίσει δακτύλου ψαῦσαι τοῦ στό-
ματος τῶν ὑστερίων· ἀφ' οὗ γὰρ ἂν τὸ πρῶτον ἐντός ἐαυ-
τῶν λάβωσι τὸ σπέρμα, περιστέλλουσι μὲν ἑαυτῶν τὸ κύτος
ἅπαν, κλείουσι δὲ τὸ στόμα φαίνεται γε μὴν καὶ διὰ φλε-
γμονῆν καὶ σκίρρον μεμνῶς τῶν ὑστερίων τὸ στόμα καὶ
διορίζεται.

νβ'.

Γυναικὶ ἣν ἐν γαστρὶ ἔχουσι γάλα ἐκ τῶν μαζῶν πολὺ ῥυῆ,
ἀσθενὲς τὸ ἔμβρυον σημαίνει, ἣν δὲ στερεοὶ οἱ μασθοὶ
ἔωσι, ὑγιεινότερον τὸ ἔμβρυον σημαίνει.

vehementiorem ab utero sursum revulsionem efficiat, per
communes id venas machinatus.

LI.

Qui utero gerunt, iis os uteri connivet.

Hac maximum est mulieris quae concepit indicium
si digito immisso obstetrix os uterî potuerit attingere.
Nam ubi primum uterus intra se semen concepit, univer-
sam capacitatem suam contrahit osque claudit. Videtur
tamen propter inflammationem etiam et scirrhum arctari
os uteri. Id vero ipsius duritie distingues.

LII.

*Mulieri utero gerenti si lac copiosum e mammis effluat,
fetus imbecillum significat. Quod si solidae mammae
fuerint, valentiores fetus indicant.*

Ed. Chart. IX. [225.]

Ed. Basf. V. (294.)

Κατ' ἐκείνον δηλονότι τὸν χρόνον ῥεῖ τὸ γάλα, αἷς ἂν φαίνεται ῥιόν, ἤνικα φύσιν ἔχει ταῖς κυούσαις γενεῶσθαι. οὐ γὰρ δὴ κατὰ γε τοὺς πρώτους μῆνας γεννᾶται, τὸ δ' ὅλως ῥεῖν αὐτὸ καὶ μὴ μένειν ἔνδον ἐκ τοῦ πλέον ἀθροίζεσθαι γίνεται. πλέον δ' ἀθροίζεται πληρουμένων ἐπὶ πλέον τῶν κοινῶν ἐν τιτθοῖς πρὸς τὰς ὑστέρας φλεβῶν. πληροῦνται δ' ἔτε μᾶλλον, ὀλίγον ἀναλίσκοντος τοῦ κυομένου. τοῦτο δ' αὐτὸ γίνεται διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ. δῆλον οὖν ὅτι τοὺς τιτθοὺς οὐκ ἰσχνοὺς φαίνεσθαι χρή, καθάπερ ὅτ' ἦν ἀκίμων ἢ γυνή. τοῦτο γὰρ σημεῖον ἔνδειαν αἵματος ἐνδείκνυται, διὰ τοῦτο ἐπ' αὐτῶν διαφθείρεται τὸ ἔμβρυον, οὐδ' οὕτως μεστοὺς ὡς ἀπορρεῖν τὸ γάλα. διαιρομένους δὲ εἰς τοσοῦτον, ὡς στερεοὺς ἀπιόμενους φαίνεσθαι. μίση γὰρ ἡ τῆσάυτη κατάστασις ἐστὶ τῶν τε ἀντιτύπων, διὰ τὸ πεπληρωσθαι σφοδρῶς, καὶ τῶν μαλακῶν τε καὶ χαλαρῶν, διὰ τὴν ἔνδειαν τοῦ αἵματος. ὅθεν εἰκότως ἰπαινέι τὸ τοιοῦτο σημεῖον ὁ Ἱπποκράτης, ὡς ἂν ἐνδεικνύμενον οὐτ' ἀσθετεῖν τὸ κυούμενον οὐτ' ἐνδεῖν αὐτοῦ τὴν τροφήν.

Eo nimirum tempore lac fluit, quibus fluere conspicitur, quo natura fert in gravidis procreari. Non enim sane primis mensibus procreatur. Quod autem omnino fluat nec intus maneat, hoc propterea fit, quia copiosius colligitur. Copiosius autem colligitur oppletis uberius venis mammarum cum utero communitatem habentibus. Sed multo magis implentur, quum fetus paucum assumit. Hoc ipsum ob ejusdem conceptus imbecillitatem accidit. Constat igitur neque in mulieribus gravidis mammas tenues, quemadmodum in minime praegnantibus necessario apparere, hoc enim signum sanguinis penuriam prodit proptereaue fetum fame contabescere, neque adeo plenas, ut lac effluat, sed tantopere attolli, ut solidae tangentibus appareant. Media namque haec est inter duras digito obnitentes, propter nimiam repletionem, et molles ac laxas, ob sanguinis inopiam. Quare merito hoc signum celebrat Hippocrates, ut quod neque fetum imbecillum esse neque alimentum ipsi deficere indicet.

νγ'.

[226] 'Οκόσαι διαφθείρειν μέλλουσι τὰ ἔμβρυα, ταύτησιν οἱ τιθοὶ ἰσχνοὶ γίνονται· ἢν δὲ πάλιν σκληροὶ γίνονται, ὁδύνη ἔσται ἢ ἐν τοῖσι τιθοῖσιν ἢ ἐν τοῖσιν ἰσχνίοισιν ἢ ἐν τοῖσιν ὀφθαλμοῖσιν ἢ ἐν τοῖσι γούνασι, καὶ οὐ διαφθείρουσιν.

Ἐμπροσθεν εἰρήκει, ἐν γαστρὶ ἐχοίση γυναικὶ ἢν ἐξαίφνης οἱ μασθοὶ ἰσχνοὶ γίνωνται, ἐκτετρῶσκει. εἰρήκει δὲ καὶ, ἢν ὁ ἕτερος μασθὸς ἰσχνὸς γένηται, δίδυμα ἐχοίση τὸ ἕτερον τῶν ἔμβρυων ἐκτετρῶσκεισθαι· νυνὶ δὲ τὴν ταξιν τῆς ἀκολουθίας ὑπαλλάξας οὐκ ἀπὸ τῶν σημάτων, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν τῶν γυναικῶν τῶν διαφθειρουσῶν ἤρξατο προηγεῖσθαι λίγων αὐταῖς ἰσχνοῖς τοῖς τιθοῖς. ἔστι δ' οὐ πάντῃ ταυτὸν ἢ τοῖς ἰσχνοῖς τιθοῖς ἔπισθαι διαφθορὰν εἶπεν ἢ τῆς διαφθορᾶς μελλούσης ἔσθαι τοὺς ἰσχνοὺς τιθούσας προηγῆσθαι. ὁ μὲν γάρ ἔπισθαι λίγων τῇ τῶν τιθῶν

LIII.

Quae fetus corrupturae sunt, iis mammae extenuantur. Quod si contra durae evaserint, dolor erit aut in mammae aut in coxis aut in oculis aut in genibus, neque fetum corruptunt.

Supra effatus est: mulieri utero gerenti si mammae derepente extenuentur, ipsa abortit. Edixerat quoque: si altera mamma extenuetur gemellos utero gerenti, alterius abortus sequitur. Nunc vero commutato consequutionis ordine non a signis, sed ab ipsis mulieribus setum corruptentibus duxit exordium, quum ipsis mammae extenuatas enunciat praecedere. Non est autem omnino idem, quum mammae extenuatas sequi corruptionem dicitur et futurae corruptionis mammae tenues praecedere. Qui namque ad mammarum gracilitatem consequi fetus corruptionem, id solum ipse pronunciat futurae corru-

Ed. Chart. IX. [226.]

Ed. Bas. V. (294.)

ισχνότητι τὴν διαφθοράν, οὗτος ἀποφαίνεται τοῦτο μόνον σημεῖον εἶναι τῆς μελλούσης φθορᾶς· ὁ δὲ ταῖς μελλούσαις διαφθεῖρειν λέγων τοὺς τιθοὺς ἰσχνοὺς γίνεσθαι οὐ μόνον εἰσὶν ἐνδείκνυσθαι ταῦτο προηγέσθαι διαφορὰν τῶν ἐμβρύων. ἐπισκεπτέον οὖν ἀκριβέστερόν ἐστι καὶ παραφυλάττειν ἐπ' αὐτῶν φαινομένων κατὰ τὰς κυούσας, εἰ μὴ ποτ' ἄλλως διαφθεῖρουσιν, ἀλλ' αἰετὶ μετὰ τοῦ προηγέσθαι τὴν ἰσχνότητα τῶν τιθῶν ἢ ταῖς πηθησάσαις ἢ ταῖς μίγα βοησάσαις ἢ θυμωθείσαις ἢ φοβηθείσαις ἐξαίρνης ἰσχυρῶς ἐγχωρεῖ ποιεῖ μὲν μὴ προηγέσθαι τὴν ἰσχνότητα τῶν τιθῶν, ἐγχωρεῖ δὲ καὶ ταῖς διὰ πυρετοῦ μίγεθος ἢ ἐρυσιπέλατος ἐν ταῖς ὑστέραις γενομένου ἢ καὶ διὰ τὸ μνῆδες τῶν κοτυληδόνων ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἀκολουθῆσαι φθορὰν ἄνευ τῆς τῶν τιθῶν ἰσχνότητος. Ἱπποκράτης μὲν γὰρ εἰσὶν ὑπολαμβάνειν αἰετὶ προηγέσθαι, καὶ μοι παραφυλάττοντι πολλάκις ἐφάνησαν ἐπὶ τῶν προειρημένων αἰτίων τῆς φθορᾶς οἱ τιθοὶ προισχνούμενοι. μήποτε οὖν ὅταν ἄνευ τῶν τοιούτων τινὸς αἰτίων ἢ τῶν τιθῶν ἰσχνότης γένηται, τὴν ἐν-

ptionis signum esse. Qui vero fetus elisuris mammae extenuari profert, non solum hoc fetus corruptionem praecedere, sed etiam aliter conceptum non perimi indicare videtur. Itaque accuratius perscrutandum est et observandum in iis quae per graviditatem mulieribus oboriuntur, an nunquam alia quam cum mammarum extenuatione praecedente sint fetum corrupturae: an saltantibus ipsis aut multum vociferatis aut ira excandescantibus aut repentino aliquo timore percussis mammarum nonnunquam ex praecedente extenuatione fetus interimi accidat. Contingit etiam quibusdam propter febris magnitudinem aut ortum in utero erysipelas aut cotyladonum mucorem aut quid aliud ejusmodi citra mammarum extenuationem fetus corruptionem subsequi. Enimvero Hippocrates hanc semper praecedere arbitrari videtur, atque mihi observanti saepe in praedictis corruptionis fetus causis mammarum visa est praecedere extenuatio. An non igitur quando citra aliquam ejusmodi causam mammarum sit extenuatio

Ed. Chart. IX. [226. 227.]

Ed. Basf. V. (294.)

δειαν τοῦ αἵματος αἰτιατέον ἐστὶ ἐν ταῖς κοιναῖς γλεφί-
τιθῶν τε καὶ ὑστέρων, ὥς ἔφη διὰ τὴν αἵροσιν φθέρε-
σθαι τὸ ἔμβρυον. ἐπὶ δὲ ταῖς ἄλλαις αἰτίαις ἐφ' αἷς ἤτοι
γε ἀποθνήσκει τε παθὼν ἢ ἀπορρήγνυται τὸ ἔμβρυον, ὅταν
οἱ περιέχοντες αὐτὰ ὑμέντες διασπῶνται τῆς φύσεως ἀνα-
στομούσης τὰς μήτρας ὠδινὰς τε ἰγερούσης, ῥοπὴν γίνε-
σθαι διὰ ταῦτα τοῦ αἵματος ἐπὶ τὰ γεννητικὰ μόρια. κοι-
τὸς γὰρ τίς ἐστὶν οὐ- [227] τος ὁ λόγος, ἐφ' ᾧ ἡ φύσις
ἐκκρίνει τε μετὰ βίας, ὥς τὴν ῥοπὴν ἐκίσει γίνεσθαι τοῦ
τε αἵματος καὶ τοῦ πνεύματος, οἷς ὥσπερ τισὶν ὀργάνοις
χρωμένη διωθεῖται τὰ λυπούντα βία. κατὰ τοῦτο γοῦν καὶ
τοῖς ὀδυνημένοις μορλοῖς ἐπιγίνονται γλεγμοναὶ τῆς φύσεως
μὲν ἐκκρίναι τε καὶ διώσασθαι σπενδύσης τὸ τὴν ὀδύνην
ἐργαζόμενον. ἵνα δὲ τοῦτο πράξῃ πληρούσης αἱματός τε
καὶ πνεύματος αὐτό. ταῦτα μὲν οὖν ἐς τὸ πρότερον μέρος
τοῦ ἀπορισμοῦ λελέχθω μοι· τὰ δ' ἐξῆς αὐτῷ τὸ δεύτερον,
ἐν ᾧ διαθήσεως ἐναντίας μέμνηται τῶν τιθῶν, ἐστὶ τοιοῦ-
τον. ἦν δὲ πάλιν, φησὶν, οἱ μασθοὶ γίνονται σκληροί. ση-

sanguinis in venis uteri mammarumque communibus pe-
nuriam in causa esse dicendum? Proindeque ob alimenti
defectum seu atrophiam fetum perimi dicebat. In cete-
ris vero causis ob quas vel aliquid passus fetus enecatur
vel ab utero abrumpitur quum membranae ipsum conti-
nentes divelluntur, natura os uteri aperiente et dolores
excitante, tum propterea sanguinis ad genitales partes
fertur impetus. Haec enim communis est quaedam ratio,
ut in quibus natura aliquid violenter excernit, eo san-
guinis ac spiritus motus fiat, quibus veluti instrumentis
quibusdam usa quae infestant ea per vim expellit. Hac
liquidem ratione et dolentibus partibus inflammationes
superveniunt doloris causam excernere et propulsare eni-
tente et properante natura, quae ut id praeslet, sanguine
ac spiritu dolentem locum replet. Atque haec mihi in
priorem aphorismi partem dicta sint. Altera vero pars
quae sequitur et in qua mammarum contrariae affectionis
meminit, haec est: Quod si contra, inquit, mammae du-

Ed. Chart. IX. [227.]

Ed. Bas. V. (294. 295.)

μαίνοντος δὲ τοῦ πάλιν ἐν ταῖς τοιαύταις ῥήσεσι δύο, τὸ μὲν ἕτερον ὃ συνῆπται τῇ προειρημένη διαθείσει, τὸ δ' ἕτερον ὑπερ καὶ δι' ἄλλης λέξεως εἰώθασιν ἔμπαινον λέγειν, ἀληθιστέρον γέ μοι φαίνεται καὶ κατὰ τὴν Ἱπποκράτους εἶναι γνώμην τὸ δεύτερον σημαινόμενον, ἐν ᾗ τὰ καθ' ὅλον τὸν ἀφορισμὸν λεγόμενον τοιοῦτον· οἱ μὲν ἰσχυροὶ τιτθοὶ πάντως προηγούνται τῆς διαφθορᾶς τῶν ἐμβρύων καὶ οὐχ ὅλον τε διαφθαρῆναι ταῦτα μὴ προϊσχυανθέντων αὐτῶν. οἱ μέντοι σκληροὶ φθορὰν μὲν οὐ σημαίνουσιν, ὁδὴν δέ τις ἀκολουθοῦν αὐτοῖς τῶν εἰρημίων μορίων, ἣν ὥσπερ ἐνδείας αἷματος ἰσχυρότεροι τιτθοὶ τὴν ἐνδείαν ἔχουσιν, οὕτω πλήθους αἱ σκληροὶ διαφέροντες δηλονότι τῶν ὀλίγων ἔμπροσθεν εἰρημίων τῶν στερεῶν. ἐφ' ὧν πάλιν ἀπιδί- (295) θεμένης τῆς φύσεως εἰς τινὰ μόρια τὸ περιττὸν, ὁδυνᾷται μὲν ἐκεῖνα, τὸ δ' ἔμβρυον ἀβλαβὲς διαμένει. ζητηθήσεται δὲ ἐνθάδε διὰ τίνα αἰτίαν οἰδέποτε τῷ τῆς μήτρας σώματι τὸ περιττὸν ἢ φύσις ἐναποτίθεται καὶ ποιήσει φλεγμονὴν ἢ διὰ τί φλεγμηνάσης τῆς μήτρας φθαρήσεται τὸ ἔμβρυον.

rae evaserint. Quum vero duo in ejusmodi loquutionibus significet particula *contra*, unum quo antea dietae conjungitur affectioni, alterum quod alia dictione e contrario efferre, verius mihi et Hippocratis sententiae congruentius secundum significatum esse videtur, ut quod toto dicitur aphorismo, sit ejusmodi: extenuatae mammae fetuum omnino praecedunt corruptionem, nec nisi prius extenuatis mammis, hi corrumpi possunt; durae vero mammae corruptionem quidem fetus non portendunt, sed partium enumeratarum dolor aliquis earum duritiem consequitur, ut quemadmodum mammae graciliores sanguinis penuriam indicant, ita durae copiam demonstrant, ab illis differentes quas paulo ante solidas appellavit; a quibus rursum natura ad quasdam partes excrementum deponente, hae quidem dolore vexantur, sed fetus illaesus permanet. At hic oboriatur quaestio, quam ob causam in uteri corpus redundantem materiam nunquam natura deponit et inflammationem efficit, vel cur inflammato utero fetus

Ed. Chart. IX. [227.]

Ed. Bas. V. (295.)

ἢ τὸ λεγόμενον ὑπὸ Ἱπποκράτους ἑτερόν ἐστιν; οὐ γὰρ ὅτι μηδέποτε τοῖς σκληροῖς τειθοῖς ἐπιτετα φθορά τῶν ἐμβρύων εἰρηκέναι νομιστίον αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ διὰ παντός ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἰσχνῶν, ἀλλ' ἐὰν εἰς ἑτερον μῶριον ἀπωθῇται τὸ περιτόν ἢ γίσις, ὃ διὰ τῆς ὀδύνης γνωριζόμεν, οἷα ἔστι φθορά, γενήσεται πάλιν ὁ σύμπαρ λόγος, ἐὰν οὕτως ἀκούσωμεν, τοιοῦτος· τῶν φθείρειν μελλουσῶν ἰσχροὶ μὲν αἰὲ προηγουῖνται οἱ τειθοί, σκληροὶ δὲ καὶ πληρεῖς οὐκ αἰε. τοῦπίπαν γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων εἰς ἑτερόν τε μῶριον ἢ φύσις ἐναποτίθεται τὸ περιτόν. εἰ γε μὴν ἐπὶ τὰς μήτρας αὐτὸ διώσασθαι γενήσονται καὶ τότε πάντως ἰσχροὶ κατὰ γὰρ τὴν Ἱπποκράτους γνώμην, ὡς ἔοικεν, εἰ καὶ δι' ἑτερόν τε καὶ μὴ διὰ τὴν ἐνδειαν τῆς τροφῆς ὁ ἐκτρωσμός γένοιτο, προηγήσεται πάντως ἡ ἰσχνότης τῶν τειθῶν δι' ἣν εἶπον αἰτίαν, ὥστε καὶ δι' ὑγρότητα τῶν κοτυληδόνων ἀπορροῦνται τὸ κύημα καὶ τότε διωθουμένης αὐτὸ τῆς φύσεως εἰς ἐκκρίσιν ἢ ροπὴ τοῦ αἵματος ἐπὶ τὰς μήτρας ἔσται καὶ

non corrumpetur? An diversum est quod ab Hippocrate pronunciatum? Non enim quod nunquam mammae doctas fetuum corruptio sequatur ab ipso dictum fuisse existimandum est, sed quod non perpetuo, quemadmodum in extenuatis. Verum si alterum in locum quod redundat natura propellat, quod dolore cognoscimus, fetus non erit corruptio. Rursum si ita accipiamus, tota ejusmodi erit oratio: gravidis fetum corruptum semper mammae extenuatio praecedat, durities vero ac plenitudo non semper. In his enim omnino quod redundat supervacaneum in aliam quandam partem protrudit. Quod si in utero ipsam redundantiam propulerit, etiam tum graciles omnino mammae fient. Nam secundum Hippocratis, ut apparet, sententiam, etiam si propter aliud quidquam et non ob alimenti egestatem abortus fiat, mammae praegressura est omnino gracilitas ob explicatam a nobis causam. Quare si vel propter cotyledonum humiditatem conceptus prolatur, etiam tum ipsum natura ad exitum contru-

Ed. Chart. IX. [227. 228.]

Ed. Bas. V. (295.)

κατὰ τοῦτο καὶ οἱ τεθλοὶ τῆς ἐμπροσθεν καταστάσεως ἰσχυρότεροι γενήσονται.

νδ'.

[228] Ὁκόσῃσι τὸ στόμα τῶν ὑστερίων σκληρόν ἐστι, ταύτησιν ἀνάγκη τὸ στόμα τῶν ὑστερίων συμμύειν.

Εἴρηται μὲν καὶ πρόσθεν ὡς τὸ συμμύειν τὸ στόμα τῶν ὑστερίων κοινόν ἐστι σημεῖον ὄγκου τέ τινος ἐν αὐτῷ παρὰ φύσιν καὶ κνήσεως τῇ γυναικὶ καὶ ὡς χρὴ διακρίνειν αὐτὸ τῇ σκληρότητι. ταῖς μὲν γὰρ κυύσαις ἀπαλόν ἐστι καὶ κατὰ φύσιν, αἷς δ' ὄγκος παρὰ φύσιν ἢ φλεγμονώδης ἢ σκιρτώδης γίνεται σκληρόν. ἄμεινον οὖν ἦν τὸν ἀφορισμὸν τοῦτον ἐφεξῆς ἐκείνῳ γεγράφθαι καθ' ὃν ἔλεγεν, ὅσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσι, ταυτίων τὸ στόμα συμμύει τῶν ὑστερίων.

dente et propellente fiet sanguinis ad uterum motus, eo-
que modo graciliores quam erant antea mammae evadent.

LIV.

Quibus os uteri durum est, his os uteri connivere necesse est.

Superius etiam dictum est praeculsionem oris uteri commune signum esse tum tumoris cujusdam in ipso contra naturam confluentis, tum conceptionis in muliere idque ex duritie et mollitie distinguendum esse. Gravidis namque molliculum et secundum naturam est; durum autem est quibus uteri tumor praeter naturam aut cum inflammatione aut scirrho durus adest. Praestiterat itaque hunc aphorismum post eum scribere, in quo dicebatur, quae utero gerunt, iis os uteri connivet.

Ὁκόσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσαι ὑπὸ πυρετῶν λαμβάνονται καὶ ἰσχυρῶς ἰσχυαίνονται ἄτερ προαήσιος φανερῆς, τίκτουσι χαλεπῶς καὶ ἐπικινδύνως ἢ ἐκτερώσκουσαι κινδυνεύουσιν.

Συμβαίνει τισὶ τῶν τίκτουσῶν, ἐφ' αἷς πρότερον ἡθροίσθησαν κακοχυμῖαι πρὶν τοσεῖν, ἐνίοτε μὲν ἀλλοκισθαι σφοδροῖς πυρετοῖς ὡς ἐκτερώσκειν ἐξ ἀνάγκης, ἐνίοτε δὲ μετρίοις μὲν, ἀλλ' οὐ καθαιρουμένοις ἀκριβῶς, ὑπολείπουσι δέ τι λείψανον ἐν τῷ σώματι τῆς κακοχυμίας, ἐφ' ᾗ συνέστησαν ὡς ἂν μὴ δυναμένων τῶν ἰατρῶν διὰ τὸ κύειν τὴν γυναῖκα μῆτε βοήθημα προσάγειν ἰσχυρὸν μῆτε ἀκριβῶς διαιτᾶσθαι. διὰ τοῦτ' οὖν αὐταῖς ὃ τε πυρετὸς ὑποτροπιάζει συνεχῶς καὶ δυσφόρος τῷ πλείστῳ τοῦ χρόνου σύσταται. εἰκότως τοιγαροῦν ποτὲ μὲν οὐκ ἀντέχει τὸ ἔμβρυον, ἀλλ' ἀποφθίρεται διὰ τε τοὺς πυρετοὺς καὶ τὴν κακοχυμίαν. [229] ἐνίοτε δὲ ἀργεῖ μὲν ἄχρι τῆς ἀκοκνήσεως.

LV.

Quae utero gerentes febribus corripiuntur aut vehementer citra manifestam causam extenuantur, haec difficile ac periculose pariunt aut abortione periclitantur.

Accidit quibusdam gravidis, in quibus priusquam conceperint vitiosi humores acervati sunt, nonnunquam febribus ita vehementibus corripi, ut necessario abortiant, nonnunquam vero moderatioribus detineantur quidem, sed his non accurate perpurgatis quiddam in corpore reliquiarum humoris vitiosi superest, unde *reversae febres* adstruuntur, quod medici gravidae mulieri quoddam vehemens praesidium adhibere aut exquisitam victus rationem imperare nequeant. Quamobrem ipsius febris subinde revertitur et maxima temporis parte jactationem incutiat. Quapropter merito fetus interdum non obstitit, sed et propter febres et humoris vitium corrumpitur; interdum vero usque ad partionis tempus perdurat. Verum quum

Ed. Chart. IX. [229.]

Ed. Bas. V. (295.)

ἀλλ' αὐτὸ τε νοσῶδες ὃν ὡς ἂν ἐν πολλῷ χρόνῳ τεταλαιπωρημένον, ἀσθενῇ τε καὶ τὴν κνήσασαν ἔχον οὐκ ἀκινδύνως τίκεται. πρὸς γάρ τῃ τὴν εὐτοκίαν ἰσχυρῶν ἀμφοτέρων δεῖται τῶν σωμάτων, τοῦ τε τῆς κυούσης αὐτῆς καὶ τοῦ παιδίου.

νοσῶ.

Ἐπὶ ῥύφῃ γυναικίῳ σπασμὸς καὶ λειποθυμία ἦν ἐπιγένηται, κακόν.

Οὐκ εὐθίως δηλονότι γεγονότος τοῦ ροῦ γίνεται ταῦτα, καθάπερ οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδὲν ὅσα κατὰ τὸν ἐξῆς λόγον ἐπιγίνεται τισιν ἑτέροις, ἀλλ' ἤτοι σφοδροῖς γινομένοις ἢ χρονίζουσιν. ἡ μὲν οὖν λειποθυμία κοινὸν ἀπάσης ἀμείρου κενώσεώς ἐστὶ σύμπτωμα. ὁ δὲ σπασμὸς εἰ καὶ μὴ κοινόν, ἀλλὰ γε ταῖς πλείυσταις ἐπόμενον καὶ μᾶλλον ὅταν ἡ τὸ πεπονθὸς μόριον νευρῶδες.

---

ipse valetudinarius existat, ut qui longo tempore misere laboraverit et matrem imbecillam fortiatur, non sine periculo paritur. Ad partus namque facilitatem robustis utrisque corporibus, tum ipsius gravidæ tum infantis, opus est.

LVI.

In fluore muliebri si convulsio aut animi defectio superveniat, malum.

Non quam primum orto fluore hæc accidunt, quemadmodum nec aliud quidquam eorum quæ sequenti oratione quibusdam aliis superveniunt, sed quum vel vehementia fuerint vel diu duraverint, leipothymia quidem omnis immoderatae vacationis commune symptoma est; convulsio vero etiam si non commune non sit omnium vacationum symptoma, plurimas tamen sequitur multoque magis si pars affecta nervosa sit.

Καταμηνίων γινομένων πλειόνων νοῦσοι συμβαίνουσι καὶ μὴ
γινομένων ἀπὸ τῆς ὑστέρας συμβαίνουσι νοῦσοι.

Ἐνίοις τῶν ἱατρῶν ἔδοξεν ἐπὶ πλήθει μὲν γίνεσθαι
πολλὰ νοσήματα, δι' ἑνδεῖαν δὲ μηδὲν, ἀλλ' ὁ Ἱπποκράτης
ἡγίται ἐνίοτε καὶ δι' ἑνδεῖαν νοστῖν οὐ γυναῖκας μόνον,
ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄνδρας. εἴ γε ἐν ταῖς ἑνδεαῖς ἐπεται ποτὲ
μὲν ψυχρότης, ποτὲ ξηρότης, ποτὲ δὲ ἄμφω. δέδεικται δ'
ὅτι ὅσαι τῶν δυσκρασιῶν τηλικαῦται τὸ μέγεθός εἰσιν ὥς
ἐνέργειαν ἤδη βλάπτειν ἐκ τούτου τῶν νοσημάτων ὑπάρ-
χουσι γένους. ἀλλὰ κατὰ τοῦτο μὲν οὔτε ψῆδος πρὸς Ἱπ-
ποκράτους οὔτ' ἀσαφὲς εἴρηται. καθὼ δ' ἐπὶ μὲν τῶν
πλειόνων καταμηνίων εἶπεν ἀπλῶς γίνεσθαι νόσους, μὴ
πρυσθεῖς τὸ ἀπὸ τῆς ὑστέρας. ἐπὶ δὲ τῶν μὴ γινομένων
καὶ τοῦτο προσέθηκεν, ἄξιον ἐπισκεῖ- [230] ψασθαι πότε-
ρον ἀμφοτέροις τοῖς προειρημένοις ἐπενήνεται κοινῇ τὸ
ἀπὸ τῆς ὑστέρας ἢ μόνον ἰδίον εἶσι τῶν μὴ γινομένων.

LVII.

*Menstruis copiosioribus profluentibus morbi oboriuntur, ac
non prodeuntibus accidunt ab utero morbi.*

Nonnullis medicorum visum est multos ex plenitudine
morbos oboriri, ex penuria vero nullum. Verum Hippo-
crates non mulieres dumtaxat etiam propter penuriam,
sed viros quoque aegrotare interdum arbitratur. Penuriam
liquidem modo siccitas sequitur, modo frigiditas, modo
utroque. At quaecunque intemperies tantae sunt magni-
tudinis, ut actionem jam laedant, eas hujus generis mor-
borum esse demonstravimus. Verum hactenus neque fal-
sum, neque obscurum quidquam ab Hippocrate pronun-
ciatum est. Quatenus autem pluribus menstruis simpliciter
morbos fieri dixit, ab utero non addidit. At non pro-
deuntibus aut paucioribus istud adjecit, perquisitione di-
gnum est, utrum ad utrosque commemoratos affectus
communiter ab utero retulerit, an deficientium menstru-

Ed. Chart. IX. [230.]

Ed. Basf. V. (295.)

ἀδύνατον δὲ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπιδιασκέψασθαι χωρὶς τοῦ γινῶναι τὰς αἰτίας ἀπάσας, ἐφ' αἷς πλείω τοῦ προσήκοντος ἢ ἐλάττω γίνεται καταμήνια, δυνατόν οὖν ἔστι καὶ ἀναστομωθέντων ἐπὶ πλείον τὸν εἰς τὴν μήτραν καθιόντων ἀγγείων καὶ λεπτοτέρου τοῦ αἵματος ἢ θιρμοτέρου γενομένου καὶ τοῦ σώματος ὅλου διὰ καχεξίαν τιὰ βαρυνόμενου τῷ αἵματι, καὶ μὴδέπω τὴν κατὰ φύσιν ὑπερβαλὴν συμμετρίαν, ἀποθύντος αὐτὸ πρὸς τὰς ἐν τῇ μήτρῃ φλέβας, ὥσπερ ἐν ταῖς ρευματικαῖς διαθέσεσιν ἄλλοι εἰς ἄλλο μέρος ἀμείτρον κίνωσιν γενέσθαι καταμήνιων. ἐλάττω δ' αὖ καταμήνια δυνατόν ἔστι γενέσθαι διὰ τε μύσιν ἢ ἔμφραξιν τῶν τὴν ἔμμηρον κάθαρσιν ἐπὶ τὴν μήτραν φερουσῶν φλεβῶν, διὰ πάχος αἵματος ἢ διὰ ψυχρότητα καὶ ρώμην αὐτῶν τῶν κατὰ τὴν μήτραν ἀγγείων, ὡς μὴ παραδέχισθαι τὸ ἐπιπλέον. ὃ τε δ' ἂν ἢ τούτων ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐν τῷ χρόνῳ καὶ τὴν μήτραν αὐτὴν πάσχειν τι πάθος ἥτοι φλεγμονῶδες ἢ ἐρυσσιπελατῶδες ἢ σκιρρῶδες ἢ καρκινῶδες, ᾧ πάλιν συμπάσχειν ὅλον τὸ σῶμα. κατὰ μέντοι τὰς ἀμέτρους

rum sit proprium. Hoc autem certo pervestigare non possumus, nisi causas omnes, quibus aut plura quam par est aut pauciora fluunt menstrua noverimus. Possunt igitur immoderatae fieri menstruorum vacationes, tum osculis vasorum ad uterum pertinentium nimium patentibus, tum tenuiore aut calidiorē sanguine, tum toto corpore propter aliquam cachexiam sanguine gravato, et si nondum is naturalem symmetriam superat, ipsumque propterea in uteri venas protrudente, ut quod rheumaticis affectibus alias in aliam aliamque partem solet mittere. Eadem rursus menstrua pauciora sunt vel propter venarum in uterum menstruam purgationem deferentium conniventiam aut obstructionem aut sanguinis crassitiem vel frigiditatem vel ipsorum uteri vasorum robur affluentem sanguinem non admittentium. Quidquid autem fuerit, temporis progressu uterum ipsum aliquem affectum pati vel phlegmonodem vel erysipelatodem vel scirrhomem vel carcinodem, quo per consensum totum corpus affici necesse est. Immode-

Ed. Chart. IX. [230.]

Ed. Bas. V; (295: 296.)

κενώσει οὐδὲν τοιοῦτον πάθημα γίνεται ταῖς ὑστέραις, ὥς συννοήσει τὸ σῶμα λόγῳ συμπαθείας, ὥστε περὶ θανώτερον ἐπὶ τῶν ἰσχυρότων καταμηνίων εἰρησθαι μόνον ἀπὸ τῆς ὑστέρας τὰς νόσους συμβαίνειν.

ση'.

Ἐπὶ ἀρχῇ φλεγμαίνοντι καὶ ἐπὶ ὑστέρῃ φλεγμαίνουσῃ στραγγουρίῃ ἐπιγίγνεται. ἐπὶ δὲ ἥπατι φλεγμαίνοντι λυγρὴ ἐπιγίγνεται.

(296) Ὅταν τις ἄλλον ἀποκρίνῃ οὖρον συνεχῶς, στραγγουρία τὸ πάθος καλεῖται καὶ γίνεται ποτὲ μὲν ἐπ' ἀρρώστια τῆς καθιέταικῃς δυνάμειος ἐν τῇ κύστει, ποτὲ δ' ἐπὶ δριμύτητι τῶν οὔρων. ἡ μὲν οὖν ἀρρώστια διὰ τε δυσπρασίαν γίνεται καὶ τινὰ τῶν παρὰ φύσιν ὄγκων, ἡ δριμύτης δὲ ἦτοι διὰ πάθος νεφρῶν ἢ τὸ τοιοῦτον ἦκειν εἰς

ratis vero mensium vacationibus nullus talis utero conciliatur affectus, quo sympathiae ratione una quoque totum corpus aegrotet. Quare verisimilius fit de sola menstruorum retentione Hippocratem illud extulisse, ab utero morbos accidere.

LVIII.

Recto intestino inflammato et utero inflammato et renibus purulentis stranguria succedit. Jecori vero inflammato supervenit singultus.

Quum quis urinae perpaucum continenter excernit, is affectus stranguria aut urinae stillicidium vocatur: quod symptoma accidit interdum quidem ob facultatis retentricis imbecillitatem, interdum vero propter ipsius urinae acrimoniam. Imbecillitas quidem fit tum intemperie tum tumore quodam praeter naturam. Acrimonia vero accidit vel propter renum affectionem vel quia tale in ipsos ex

Ed. Chart. IX. [230. 231.]

Ed. Bas. V. (296.)

αὐτοὺς ἐκ τῶν φλεβῶν τὸ διηθούμενον ὁρῶντες περίττωμα διόντως οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἐπιγίνεσθαι φησιν στραγγουρίαν ἀρχῇ καὶ ὑστέρῃ φλεγμαινούσῃ καὶ νεφροῖς ἐμπύοις, ἐπὶ μὲν ἀρχῇ καὶ μήτερά· κατὰ συμπτώσειαν πάσχουσιν τῆς κύστεως, ἐπὶ δὲ νεφροῖς ἐμπύοις ἐκκρινόμενου τοῦ πύου διὰ τῆς κύστεως. τοῦτο μὲν οὖν τῇ θριμύνητι δάκνον τὴν κύστιν ἐρεθίζει πρὸς τὴν ἀπόκρισιν, ἐπὶ δὲ τῇ κατ' ἀρχὴν ἢ μήτεράν φλεγμονῇ τῇ τῆς γειτνιασείας λόγῳ πάσχειν ἀναγκαῖον ἐστὶ τὴν κύστιν καὶ [231] τῆς δυσκράσιος τε καὶ τῆς φλεγμονῆς μεταλαμβάνουσιν, ἔτι τε θλιβομένην αὖ καὶ στενωχορουμένην ὑπὸ τῶν παρὰ κύσιν ὄγκων ἐν αὐτοῖς. εἴρηται δὲ μοι καὶ πρόσθεν ὡς οὐχ ἀπλῶς ἕτερον ἕτερον πάθος ἐπιγίνεσθαι πέφυκεν, ἀλλὰ τοῖς ἀξιολόγοις κατὰ μέγεθος. οὕτως οὖν καὶ τῇ ἥπατι φλεγμαινοντι λόγῳ ἐπιγίνεται, διὰ τὴν τῶν νεύρων κοινωνίαν, οὐ διὰ παντὸς, ἀλλ' ὅταν εἰς μέγιστην ἀποκατασταθῇ φλεγμονήν.

venis percolatum ferofum excrementum prolectatur. Praeclare itaque Hippocrates stranguriam ait recto intestino et utero inflammatione affectis et purulentis renibus accidere. In recto quidem intestino et utroq par consensum patiente vesica in renibus autem purulentis pure per vesicam excreto. Hoc igitur sua acrimonia mordens vesicam ad excretionem stimulat. Porro in uteri et recti intestini inflammatione vicinia ratione vesicam affici necesse est, ut quae et intemperiei et inflammationis sit particeps, vexeturque praeterea et prematur a tumoribus praeter naturam eas partes obsidentibus. Jam vero supra diximus non simpliciter affectionem alteram alteri supervenire solere, sed ubi justam primigeniam magnitudinem acquisierit. Sic itaque et jecore inflammationem patiente singultus succedit propter nervorum communitatem, non quidem semper, sed ubi in maximam jecur inflammationem pervenerit.

Γυνή ἤν μὴ λαμβάνει ἐν γαστρὶ, βούλη δὲ εἶδέναι εἰ λήψεται, περικαλύψας ἱματίοισι θυμία καίωθιν. κὴν μὲν πορεύεσθαι σοι δοκῇ ἢ ὁδμῇ διὰ τοῦ σώματος ἐς τὰς ὕνας καὶ ἐς τὸ στόμα, γίνωσκε ὅτι αὐτὴ οὐ δι' αὐτὴν ἄγονός ἐστιν.

Τὸ θυμία ρῆμα τῆς ὕλης ἐνδεικτικόν ἐστι τῆς θυμιασθαι περικυίας, λιβανωτοῦ δηλονότι καὶ σμύρνης καὶ σινύρακος ὅσα τ' ἄλλα, θερμὰ μὲν τὴν κρᾶσιν, τῶδῃ δ' ἱκανῶς. βοίλειαι γὰρ εἰς ὅλον ἀνενεχθῆναι τὸ σῶμα τὴν ἀπ' αὐτῶν δύναμιν, ἵνα καὶ κατὰ τὸ στόμα καὶ κατὰ τοὺς μυκτῆρας αὐτῆς γενομένης αἰσθῆται σαφῶς ἡ γυνή. μόναις οὖν ἐκείναις οὐ διαδοθήσεται πρὸς ὅλον τὸ σῶμα τῶν θυμιαμάτων ἢ ποιότης, ὅσαις σκληρὸν ἢ πυκνόν ἐστι τὸ τῆς ὑστερας σῶμα. τοιοῦτον δὲ ὃν οὐκ ἐπιτέθειον εἰς τὰς συλλήψεις εἶναι, ὥς καὶ αὐτὸς μικρὸν ὑστερον ἐρεῖ. ὁκόσαι ψυχράς καὶ πυκνάς ἔχουσι τὰς μήτρας οὐ κῦσικουσι. τὸ δ' ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ ἀφορισμοῦ γεγραμμένον, ἐν ᾧ φησι, γίνωσκε

LIX.

Si mulier utero concipiat, scire autem velis an conceptura sit, vestibis obvolutam subter suffito, atque si odor quidem ad nares et os usque per corpus tibi pervadere videatur, ipsam nosce per se infecundam non esse.

Verbum suffire materiam quae suapte natura suffiri potest indicat, ut thus, myrrham, Syracem ceteraque temperamento calida et valde odorata. Vult enim in totum corpus facultatem ab iis manantem efferri, ut quum ad os et nares pervenerit, a muliere manifesto sentiat. In iis itaque solis totum corpus non permeabit suffituum qualitas, quibus durum ac densum est uteri corpus. Tale vero ad conceptionem ineptum est, ut paulo post ipse dicturus est. Quae frigidos ac densos habent uteros non concipiunt. Quod autem sub finem aphorismi scribitur:

Ed. Chart. IX. [231. 232.]

Ed. Basf. V. (296.)

ὅτι οὐ δὲ ἑαυτὴν ἀγονὸς ἐστὶ, ἐνδεικτικὸν ἐστὶ τῆς χρείας αὐτοῦ. παλλάκις γὰρ ἕνεκα διαμονῆς γένους ἥτοι γε λερατικοῦ τινὸς ἢ βασιλικοῦ σπουδάζουσαι αἱ πόλεις ἐκγόνα ἔχειν ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, εἰς οὓς ἂν εἴη μόνους καθεστῆκε τὸ γένος. εἴθ' ὅταν αἱ γυναῖκες μὴ κῦδωκωσι, ζητήσις γίγνεται δὲ ὁποῖον αὐτὸ συμβαίνει τοῦτο. καὶ ταύτην αἰνίσσεται τὴν τέχνην εἶναι ταῖς ἀγαθαῖς προμνηστρίαις ὁ Πλάτων ἐν Θαιαίητῳ. λεχθήσεται δ' ὁ σύμπας λόγος ὀλίγον ὑστερον, ὅταν ἅπαντας ἐξηγησώμεθα τοὺς διαφέροντας εἰς αὐτὸν ἀφορισμούς.

ξ.

[232] Ἦν γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ αἱ καθάρσεις πορεύονται, ἀδύνατον τὸ ἐμβρυον ὑγιαίνειν.

Καὶ τὸ καθάρσεις πληθυντικῶς εἰρημένον καὶ τὸ πορεύονται μετ' αὐτοῦ λεγόμενον ἐνδείκνυται μῆτε ὀλίγον εἰ-

ipsam nosce per se infecundam non esse, ipsius aphorismi usum demonstrat. Saepe enim ut sacerdotalis quaedam aut regalis superstit soboles, studiose faciunt civitates, ut ab iis seu viris seu mulieribus susceptos liberos habeant, ad quos solos ejus progeniei spes est redacta; deinde ubi mulieres non concipiunt, utrius causa id accadat, quaeritur, ut facto divortio ex aliis liberi suscipiantur. Atque hanc Plato in Theaeteto doctarum pronubarum artem esse innuere videtur. Tota autem ea de re disputatio paulo post absolvetur, ubi omnes ad id attinentes aphorismos explicabimus.

LX.

Si mulieri utero gerenti purgationes prodeant, fetum esse sanum impossibile.

Atque nomen *purgationes* numero plurali enunciatum ipsique verbum *prodeant* adjunctum neque paucum qui

Ed. Chart. IX. [232.]

Ed. Bas. V. (296.)

ναί τὸ ἐκκρινόμενον αἷμα μὴθ' ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις καὶ πολὺ. τὸ γὰρ ἅπαξ ἢ δις ὀλίγον ἐκκριθὲν ἐπιφαίνεται πολλάκις ἄνευ τοῦ πεπονθέναι τοῦ ἐμβρυον. ὅταν δὲ μηδὲν ἀπολείπεται τοῦ πλήθους τῆς τῶν ἐμμηνίων καθάρσεως, ἐφεξῆς δὲ καὶ σώζεται τὴν προθεσμίαν τῶν περιόδων κατὰ τοὺς μῆνας, ὑδύναται ὑγιαίνειν τὸ ἐμβρυον, εἴπερ γε τὸ ἐρρωμένον εἰς τροφήν ἑαυτοῦ καταχρητὰς τῷ φερομένῳ εἰς τὰς μήτρας ἐξ ὅλου τοῦ σώματος. ἢ γε μὴν ἐκκρισις ἢ γινόμενη ταῖς κυύσαις ἐκ τῶν κατὰ τὸν αὐχένα φλεβῶν ἔοικεν ἐπιφαίνεσθαι. τῶν γὰρ ἔνδον ἐν αὐτῷ τῷ κύτει τῆς μήτρας ἐξήρηται τὸ χωρίον, ὥστ' οὐδὲν δι' ἐκείων εἰς τὸν γυναικίον κόλπον ἐκκριθῆναι δύναται.

ξά'.

Ἐν γυναικὶ καθάρσεις μὴ πορεύονται μήτε φρίκης μήτε πυρετοῦ ἐπιγινόμενον, αἶσαι δ' αὐτῇ προσπίπτωσι, λογίζου ταύτην ἐν γαστρὶ ἔχειν.

excernatur sanguinem esse, neque semel, sed saepe ac multum erumpere. Qui namque semel aut bis paucis excernitur sanguis, in multis citra ullam fetus laesionem conspicitur. Quum vero nihil a purgationis menstruorum multitudine differt servatque deinceps menstruae circuitio- nis terminum, non potest fetus esse sanus. Fetus liqui- dem fortis ac robustus ad sui alimentum abutitur sanguine, qui ex toto corpore ad uteros fertur. At excretio quae gravidis accidit ex cervicis uteri venis fieri videtur. Nam ab internis uteri partibus secundae pendent, quare nihil per eas in muliebrem sinum excerni potest.

LXI.

Si mulieri purgationes non prodeant, neque horrore, ne- que febre succedente ciborum ipsi accidunt fastidia, hanc gravidam esse ratione ducito.

Ed. Chart. IX. [232. 233.]

Ed. Bas. V. (296.)

Ἐπὶ τῶν ἀμέπτως καθαιρομένων γυναικῶν, εἴτ' ἐξαλ-
φνης ἐπισχεθεῖσιν τῶν καθάρσεων, ἄντι φανερᾶς αἰτίας
τὸν λόγον τοῦτον ὁ Ἱπποκράτης ἐποίησατο, διδάσκων ἡμῶς
ἅπερ αἱ πλείους τῶν γυναικῶν διὰ πείρας ἴσασιν. ὅταν
γὰρ ἀσώδεις ὦσιν ἐπισχημένων τῶν καταμήνιων, συνειλη-
φέναι τεκμαίρονται. γίνεται δὲ ἡ ἄση καθ' ὃν λόγον καὶ
ἡ κρίσις, τοῦ στομάχου πεκακομένου ταῖς συνειληφνείας. ἐγγω-
ρεῖ δὲ ποτε καὶ διὰ τὴν ἐν ὅλῳ τῷ σώματι κακοχρμίαν
συμβῆναι τὸ τοιοῦτον. ἀλλὰ θρηνώδεις τε καὶ πνυρετώδεις
εἶναι γίνονται καὶ ταύτῃ διορίζονται τῶν πνυσῶν.

[Ξβ'.]

[233] Ὀκόσαι ψυχρὰς καὶ πικρὰς τὰς μήτρας ἔχουσι
οὐ κύνκουσι καὶ ὀκόσαι καθ' ὕγρὰς ἔχουσι τὰς μήτρας,
οὐ κύνκουσιν, ἀποσβίννυται γὰρ αὐταῖς ὁ γόνος καὶ
ὀκόσαι ξηρὰς μᾶλλον καὶ περικατῖς· ἐνδείη γὰρ τῆς τρο-

In iis quae recte antea purgantur mulieribus et qui-
bus repente sine causa manifesta supprimuntur purga-
tiones, hanc orationem fecit Hippocrates, qua nos ea do-
cet quae plurimae mulieres ipsa experientia didicerunt.
Quum enim mensibus suppressis ciborum fastidio laborant,
tum se concepisse conjiciunt. Fit autem fastidium cibi
eadem qua pica ratione, ore ventriculi gravidis mulieri-
bus depravato. Interdum etiam propter vitiosos universi
corporis humores aliquid ejusmodi accidere potest, verum
id cum horrore et febre quadam patiuntur, atque his a
gravidis distinguuntur.

LXII.

Quae frigidos ac densos habent uteros, non concipiunt, et
quae praeumidos habent uteros, non concipiunt: in
ipsis enim genitura exstinguitur et quae ultra modum
aridos ac aestuosos; alimenti namque penuria semen

φῆς φθίρεται τὸ σπέρμα. ὁκόσαι δ' ἐξ ἀμφοτέρων τῇν
κράσιν ἔχουσι συμμετρως ἐπίτετατοι γίνονται αἱ τοιαῦται.

Εἰ τὴν πρόσηκουσαν ἅπασι τοῖς ἀφορισμοῖς ἐξῆν ἐπι-
θεῖναι μοι τάξιν, οὐκ ἂν ὤκνησα μεταθεῖναι τὸν ὀλίγον
ἐμπροσθεν εἰρημένον ἀφορισμὸν εἰς τὴν τοῦδε χώραν, ὥστε
συμπληρωθέντος τοῦ περὶ τῶν καθάρσεων λόγου τὸν περὶ
τῶν μητρῶν αὐτοῦ ἐξεῖς γεγράφθαι, διδάσκοντος αὐτοῦ
κατὰ πόσους τρόπους αἱ γυναῖκες γίνονται στειραί. πρῶτος
οὖν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐκείτος ὁ ἀφορισμὸς ἔσται, καθ' ὃν ἔφη,
ἢν γυνή μὴ λαμβάνῃ ἐν γαστρὶ, βούλη δὲ εἶδιναι εἰ λή-
ψεται, περικαλύψας ἑμαυτοῖς θυμῷ κάτω· δεύτερος δὲ οὗ-
τος ὁ οὖν ἡμῖν προκείμενος οὗ το κατὰ τὸν ἔστι. τὰς μὲν
εὐκράτους μήτρας ἐπισηδεῖας εἶναι πρὸς σύλληψιν, τὰς δὲ
δυσκράτους, ἵαν μὲν τοῦτο μετρίως πεπονθασί, δυσχερῶς
συλλαμβάνειν, ἵαν δὲ ἀμέτρως, στειρας ἐργάζεσθαι τὰς γυ-
ναῖκας· ὥστε συνεπινοεῖται μὲν ἡ τῆς τῶν ἀνδρῶν ἀγονίας
αἰτία, λανθάνει δὲ τοὺς πολλούς. ἀλλ' ὁ προσέχων ἀκρι-

*corrumpitur. At quae ex utrisque commoderatam tem-
periem sortitae sunt, eae secundae evadant.*

Si mihi liceret consentaneum omnibus aphorismis or-
dinem imponere, non essem veritus paulo antea pronun-
ciatum aphorismum in hujus locum transferre, ut absoluta
de mulierum purgationibus oratione quae de ipsis est ute-
ris, ea deinceps scriberetur et quot modis sterilescant,
mulieres ipsa doceret. Primus itaque inter eos ordine
fuerit is aphorismus, in quo dicebat: si mulier utero non
concipiat, scire autem velis, an conceptura sit, eam ve-
stibus obvolutam subter suffito. Secundus autem is est
nunc a nobis propositus, cujus summa est: probe quidem
temperatos uteros ad conceptionem idoneos esse; intem-
peratos vero, si mediocriter quidem id patientur, difficul-
ter concipere; si vero immoderatus, infecundas mulieres
efficere. Proindeque virorum etiam infecunditatis causa
simul intelligitur quae multos latet. Verum qui quae

Ed. Chart. IX. [293.]

Ed. Haf. V. (296. 297.)

βῆαι τὸν οὖν τοῖς λεγομένοις πρώτον μὲν εἴσται διὰ τί καὶ τῶν ἀνδρῶν ἐνθ' ἑκαστῶν ἀγορεύουσιν, δεύτερον δὲ ἐπὶ τῷδε περὶ μὲν τῶν εὐκράτους ἔχοντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὡς αἰεὶ γιννῶσι, καὶ καὶ δυσκράτους μίγνυνται, περὶ δὲ τῶν δυσκράτους ὡς μετὰ τῶν ἐναντίων μόνων. εἰρήσεται γοῦν πρότερον περὶ τῶν στεριῶν γυναικῶν, αἷν ἡ κατασκευὴ καὶ μήτρας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀμείρους ἐστὶ δυσκράτος, ἐπικρατούσης (297) ἤτοι μιᾶς τῶν πρώτων ἡ δευτέρας, ὡς ἐν τοῖς περὶ κρᾶσεων ὑπομνήμασι διώρεται, δεικνύντων ἡμῶν ὅτιαι τὰς πάσας εἶναι δυσκράσις, ἀπλᾶς μὲν τέτταρας, αἷν καὶ τὴν Ἰπποκράτους ἐμνημόνευσας, συνθετοὺς δὲ ἄλλας τέτταρας ἀλλήλαις ἐπιπλεοκόμενας τούτων. ἐνθα μὲν οὖν ἐπικρατεῖ ψυχρότης ἄμετρος, ὡς πυκνὴν ἐργάσασθαι τὴν μήτραν, στενὰ μὲν ἰσχάτως ἐπὶ τούτων ἐστὶ τὰ στόματα τῶν εἰς αὐτὴν καθηκόντων ἀγγείων, στέριφαι δ' αἱ γυναῖκες, ὡς ἂν μὴτε συμφῶναι τοῦ χορίου ἀναστένου τοῖς στόμασι τῶν ἀγγείων μήτ' εἰ τοῦτό ποτε

pronunciantur ab Hippocrate, iis accurate mentem adhibuerit, is primum noverit, cur etiam virorum nonnulli profus infecundi sint; secundum deinde, temperatos quidem tam viros quam mulieres semper gignere, etiam si cum intemperatis coeant. Intemperatos vero cum iis folis qui contrario sunt temperamento copulatos generare discet. Prius tamen de mulierum sterilitate dicendum, quarum uteri statim ab initio intemperata est constitutio, exsuperante vel unica primarum qualitatum vel duabus, quemadmodum in commentariis de temperamentis explicavimus, ubi intemperies omnes octo esse demonstravimus, simplices quidem quatuor, quarum nunc Hippocrates meminit, compositas autem alias quatuor his simplicibus invicem implicatis. Quum itaque immoderata frigiditas tantum exsuperat, ut densiorem uterum efficiat: summe quidem angusta sunt vaforum ad ipsum procedentium ora; mulieres vero steriles redduntur. Quare neque secundae vaforum orificiis connecti queunt, neque si hoc aliquando

Ed. Chart. IX. [233. 234.]

Ed. Bas. V. (297.)

γίνοιτο, τραφήναι καλῶς τὸ κῆμα. ἢ γὰρ οὐδ' ὅλως αἱ καθάρσεις γίνονται ταῖς τοιαύταις ἢ παντάπασιν [234] ὀλίγαι καὶ αὐταὶ μοχθηραὶ, μόνου τοῦ λεπτοτέρου καὶ ὑδατωδεστέρου διεκπίπτοντος τοῦ αἵματος. καὶ γὰρ οὖν καὶ φασίως ἐμφράττεται ταῦτα διὰ τε τὴν οἰκίαν στινότητα καὶ διότι φλεγματικώτερον ἀθροίζουσι χυμὸν αἱ τοιαῦται γυναῖκες ὡς τὸ πολὺ. καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα τοῦ πίπαν ὁμοίον ἐστὶ ταῖς μήτραις. ἐγχωρεῖ δὲ καὶ ψυχθῆναι τὸ τοῦ ἄρρενος σπέρμα κατὰ τὰς τοιαύτας μήτρας, εἰ μὴ θερμότερον εἴη φύσει. πρώτης μὲν οὖν τῆς ψυχρᾶς κρύσεως Ἱπποκράτης ἐμνημόνευσεν εἰπὼν, ὁπόσαι ψυχρᾶς καὶ πυκνὰς τὰς μήτρας ἔχουσιν. οὐ μὰ Δία συμπλέξαι βουλόμενος ἐκ' αὐτῶν τῇ ψυχρότητι τὴν πυκνότητα, καθάπερ εἰ καὶ ξηρότητα προσέθηναι ἢ ὑγρότητα. τούτων μὲν γὰρ οὐδετέρω διὰ παντὸς ἔπεται τῇ ψυχρότητι καὶ διὰ ταῦτα ἀνὰ μέρος ἑκατέρα μίγνυται. πυκνότης δ' ἐξ ἀνάγκης σύνιστι ταῖς ἄγαν ψυχραῖς ὑστέραις, δι' ἣν οὐδὲ κυῆσαι δύνανται, καθότι προεῖρηται. καὶ τοίνυν ἀκοίσωμεν

fiat, conceptus probe nutriri. Vel enim nullo prorsus modo hisce mulieribus fluunt purgationes vel omnino paucæ hæque ipsæ vitiosæ, solo tenuiore et aquosiore sanguine perlabente. Enimvero ipsa quoque ora facile obstruuntur, quum propter nativam angustiam, tum propter pituitiosorem humorem quem plerumque ejusmodi mulieres accumulanti, quarum certe universum corpus fere est utero simile. Quin etiam maris quoque semen talibus uteris exceptum refrigerari contingit, nisi sit natura calidius. Primi itaque temperamenti frigidi his verbis meminit Hippocrates: *quæ frigidos ac densos uteros habent*, non per Jovem in ipsis volens implicare cum frigiditate densitatem non secus ac si siccitatem aut humiditatem addidisset. Harum enim neutra frigiditatem perpetuo comitatur, proptereaque ipsi modo una, modo altera miscetur. Densitas vero uteris admodum frigidis adest necessario, ob quam concipere nequeunt, prout explicatum est. Proin-

Ed. Chart. IX. [234.]

Ed. Bas. V. (297.)

οὕτω τοῦ κατὰ τὸν ἀφορισμὸν λόγου παντὸς, ὅσαι ψυχρὰς τὰς μήτρας ἔχουσιν οὐ κοῖσκονται διὰ πυκνότητα τῆς οὐσίας αὐτῶν. διὰ τί δ' ἡ πυκνότης ἐναντιοῦται τῇ κησεί; παρελπεῖν εἰπεῖν, οἷς ἡμῶν συνίεται δυναμένων. καὶ ὅσαι δ' ὑγρὰς ἀμέτρως ἔχουσιν τὰς μήτρας, οὐ κοῖσκονται, σβίννυται γὰρ ὁ γόνος ὡςπερ ἐν χελματοῖδε γῇ τὰ δημήτρια σπέρματα. καὶ μὴν ὅσαι ξηρὰς, παραπλησίον τι συμβαίνει τοῖς εἰς ψάμμον ἢ εἰς ἀργιλώδη γῆν ἢ πετρώδη καταβαλλομένοις σπέρμασι, κατὰ δὲ τὰς ἀμέτρως θερμὰς τοῖς εἰς πᾶν θερμὴν, ὡςπερ ἔστιν ἐν τοῖς ὑπὸ κύμασιν. οὕτω μὲν δὴ τέταρτον ποιότητων ὁ Ἱπποκράτης ἐμνημόνευσεν, ἐκάστης ἰδίᾳ τὴν δύναμιν ἐξηγησάμενος, ἵν' εἰ καὶ πότε μεθεῖεν ἀλλήλαις, εὐδηλος ἡ μίξις ὑπάρχῃ. μετὰ δὲ ταῦτα, φησὶν, ὅσαι δ' ἐξ ἀμφοτέρων τῇ κράσει συμμετρως ἔχουσιν, ἐπίτεκνοι γίνονται. τίνων ἀμφοτέρων; οὐ τῶν ποιότητων δηλονότι, τέταρτες γὰρ εἰσιν, ἀλλὰ τῶν κατ' αὐτὰς ἀντιθέ-

deque totam hujus aphorismi sententiam sic accipiemus. Quae frigidos uteros habent non concipiunt ob substantiae ipsorum densitatem. Cur vero conceptioni adversetur densitas, dicere praetermisit, tanquam nobis intelligere valentibus: et quae immoderatus praehumidos habent uteros, non concipiunt: in ipsis enim exstinguitur genitura, quemadmodum in terra palustri cerealia semina. Et quaecunque siccos vel adurentes habent uteros, ob alimenti penuriam non concipiunt. Nam siccis uteris tale quiddam accidit, quale quum aut arenae aut argilloso telluri et putrosae semina mandantur. Calidis vero immoderate et ardentibus contingit quale ubi valde calenti terrae per caniculae ardores semina committuntur. Sic profecto quatuor qualitatium Hippocrates meminit, singularum seorsum facultate exposita: ut si quando invicem misceantur, manifesta sit earum commixtio. Post haec autem inquit: *At quae ex utrisque commoderatam temperiem sortitae sunt, eae fecundae evadunt.* Quibus utrisque? Non profecto qualitatibus, sunt enim quatuor, sed ipsarum appositioni-

Ed. Chart. IX. [234.]

Ed. Bas. V. (297.)

σεων. ὡς γὰρ ἐν τοῖς περὶ κράσεων ἰδείχθῃ, μία μὲν εὐ-
κρασία γίνεται. συμμέτρως ἀλλήλοις μίχθόντων τοῦ ψυχροῦ
καὶ τοῦ θερμοῦ, μία δὲ ἄλλη τοῦ θ' ὑγροῦ καὶ τοῦ ξηροῦ,
καὶ δύναται τις ὑστέρα κατὰ μὲν τὴν ἐτέραν ἀντίθεσιν εὐ-
κρατος εἶναι, κατὰ δὲ τὴν ἐτέραν δύσκρατος. ἀλλ' εἰς μὲν
τὸ μὴ κυττασθαι καὶ ἡ ἐτέρα τῶν δυσκρασιῶν ἱκανή. γί-
νεσθαι δὲ ἐπίτεκνον γυναῖκα χωρὶς τῶν ἀμφοτέρων εὐκρα-
σιῶν ἀδύνατον. ὁ μὲν οὖν Ἱπποκράτης ὥσπερ τὸν ἔμπρο-
σθιν λόγον ἅπαντα περὶ τῶν γυναικείων ἔγραψεν, οὕτω καὶ
τόνδε τὸν νῦν εἰρημένον ὑπὲρ τῶν κατὰ τὰς ὑστέρας κρά-
σεων, οὐ μὴν γέ τι προσέγραψε περὶ τῶν ἀνδρῶν, ἥτοι γ'
ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων ἔτοιμον ἡμῖν ὄν ἐπὶ τὸ σπέρμα τὰς
αὐτὰς δυσκρασίας μετενεγκεῖν ἢ ὡς ὑστέρον μὲν εἰπεῖν ἀνα-
βαλλόμενος, ἐπιλαθόμενος δέ. τινὲς μὲντοι προσέγραψαν
ὑπὲρ τῶν ἀρρένων ἐπεξῆς ἀφορισμὸν ἕτερον, οὗ ἡ ἀρχὴ
παραπλησίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρρένων, ὅν οἱ δοκιμώτατοι
τῷ ἐξηγησαμένῳ τοὺς ἀφορισμοὺς λείπεσθαι φασὶ φανερώς
καὶ τῆς διανοίας τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τῆς ἐρμηνείας· καὶ

bus. Ut enim in libris de temperamentis demonstratum
est, una quidem est temperies ex calido ac frigido, altera
vero humido et sicco commoderate inter se mixtis. At-
que uterus aliquis una quidem oppositione temperatus,
altera vero intemperatus esse potest; verum ne mulier
concipiat, potest etiam altera intemperies efficere. Mulie-
rem autem secundam evadere, citra utramque probam
temperiem fieri non potest. Quemadmodum igitur Hippo-
crates superiorem de mulieribus universam disputationem
scripsit, sic etiam hic praesentem de uteri temperamentis
loquitur. Nihil tamen quidquam ipse de viris addidit vel
quia nobis promptum facileque esset ex iis quae protulit,
easdem ad semen intemperies transferre vel quum in po-
sterum sermonem distulisset, postea oblitus est dicere.
Quidam tamen alterum deinceps aphorismum de maribus
adscribere, cujus initium est: *similiter etiam in maribus*.
Sed probatissimi aphorismorum interpretes affirmant ipsum
ab Hippocratis sententia et eloquutionis ratione manifeste

Ed. Chart. IX. [234. 235.]

Ed. Basf. V. (297.)

μέντοι καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ὧν ἔ- [235] γραφεν ἐπὶ τῶν γυναικῶν ὁ Ἱπποκράτης εἶπεν ἡμῖν ἐπὶ τοὺς ἀνδρας μεταβαλίνουσι λέγειν ἦτοι διὰ τὴν ψυχρότητα τῆς κράσεως οὐκ ἀκριβῶς πέττεσθαι τὸ σπέρμα καὶ διὰ τοῦτο μετρίας μὲν τῆς ἐν αὐτῷ γενομένης δυσκρασίας δεῖσθαι μήτρας ἱκανῶς θερμῆς, ἀμέτρου δ' ὑπαρχούσης ἄγονον εἶναι παντάπασιν ἢ δὲ ὑγρότητα πάλιν οὐκ ἐκπέττεσθαι καὶ δεῖσθαι καὶ τοῦτο μετρίας μὲν τῆς δυσκρασίας οὐσης, θερμότηρας τε καὶ ξηροτέρας τῆς μήτρας, ἀμέτρου δὲ γενομένης ἄγονον ὑπάρχειν, αἰσάντως δὲ διὰ μὲν υπερβάλλουσιν θερμότητα πεφρυγμένῳ παραπλήσιόν τι γενέσθαι τὸ σπέρμα, διὰ δὲ ξηρότητα μὴδ' ἐκταθῆναι δύνασθαι κατὰ τὴν πρῶτην ἐκπιώσειν οὐ μάλιστα δεῖ πρὸς τὸ κυῆσαι τὴν γυναικα. δέ- δέικται γάρ ἐν τοῖς περὶ σπέρματος λόγοις, εἰ μὴ τῷ πλείστῳ τοῦ κύτους τῆς μήτρας ἐπεκταθείη τὸ σπέρμα, μὴ συλλαμβάνειν αὐτήν. τούτων οὖν ἡμῖν ὥσπερ στοιχείων παρισκευασμένων ἑξαξῆς εἶπομεν ὅπερ ἐμπροσθεν εἰπεῖν ἀντιβαλλόμεθα, προβεβλημένων ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ Θεαι-

deficere. Et vero ad analogiam eorum quae de mulieribus scripsit Hippocrates licet nobis ad viros transeuntibus dicere vel propter temperamenti frigiditatem non plane semen ipsis concoqui; atque propterea si mediocris ipsi intemperies adest, uterum calidiorem pollulare. Si vero immoderata sit, omnino infecundum esse vel propter humiditatem rursus non concoqui, idque etiam si moderata sit intemperies, utero calidiori ac sicciori indigere; si vero immoderata, infecundum existere. Eodem quoque modo excedente etiam calore semen praetorrido cremio quid simile fieri; ob siccitatem vero prima procidentia extendi non posse, qua maxime re ad mulieris graviditatem opus. In libris siquidem de semine ostendimus nisi per plurimam fundi uteri partem, semen extendatur, mulierem non concipere. His igitur veluti quibusdam elementis a nobis adstructis, deinceps dicamus quod huc supra dicere distulimus a Platone in Theaeteto propositum.

Ed. Chart. IX. [235.]

Ed. Basf. V. (297.)

τήτω. φησὶ γὰρ τοῦτο ἔργον εἶναι μέγιστον τῶν μαιῶν ὡς ἐπίστασθαι συνάγειν ἀλλήλοις ἐπιτήδεια σώματα πρὸς κύησιν, ὅπερ ἐδείχθη εὖν ἐν τῷ λόγῳ μετὰ τοῦ διαγιγνώσκειν δύνασθαι τινες μὲν ἄγοναι τῶν ἀνδρῶν εἶαι, τινες δὲ στείρισαι τῶν γυναικῶν. αἱ μὲν γὰρ ἀμετροὶ δυσκρασίαι τούτων αἰτίαι· μέτριας δ' εἴπερ εἰσὶν, εἰ μὲν ταῖς ἐναντίαις συνάγονται, κυήσουσιν αἱ γυναῖκες, εἰ δὲ ταῖς ὁμοίαις, οὐ κυήσουσιν. οὐ γὰρ οἷόν τέ ἐστι τὸ ψυχρότερον σπέρμα κατὰ τὴν ψυχροτέραν ὑστέραν τελεσφορῆσθαι, καθάπερ οὐδὲ τὸ ξηρότερον ἐν τῇ ξηροτέρᾳ καὶ τῶν ἄλλων ἐκάτερον ὡσαύτως. ἀλλὰ δέεται τὸ μὲν ψυχρότερον σπέρμα τοσούτῳ θερμοτέρας ὑστέρας, ὅσῳ περ ἂν αὐτὸ τῆς ἀρίστης ἀπολείπεται κράσιως, τὸ δ' ἰγρότερον τῆς ξηροτέρας, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. διάγνωσις δὲ πασῶν τῶν ἀμέτρων κατὰ τὴν ὑστέραν δυσκρασιῶν ἐστὶν ἢν ὀλίγον ἔμπροσθεν εἴρηκεν ὁ Ἱπποκράτης διὰ τῆς τῶν ἀρωμάτων πυρίας. ἡ μὲν γὰρ ψυχρότης διὰ τὴν πυκνότητα τῆς ὑστέρας οὐκ ἐφ' ἑαυτῇ τοῦ σιόματος καὶ τῶν ῥινῶν ἀναφίρεσθαι τὴν ὁσμήν τῶν θυμιωμένων, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ξηρότης. ἡ δὲ ὑγρό-

Inquit enim hoc esse maximum munus obstetricum scire apta ad liberorum procreationem corpora conciliare inter se ac copulare, quae res hoc aphorismo est tradita, simulque posse qui viri infecundi sint et quae mulieres steriles dignoscere. Nam immoderatae intemperies horum sunt causae; moderatae vero si sint et contrariis jungantur, tunc gravidae fient mulieres; si vero similibus copulentur, non concipient. Non enim fieri potest ut frigidius semen in utero frigidiore secundetur, ut nec quoque siccius in sicciore et ceterorum alterutrum eodem modo; verum frigidius quidem semen tanto calidiore utero indiget, quanto ipsum longius abest ab optima temperatione; humidius vero sicciore, eodemque modo ceteris. At dignotio omnis immoderationi uteri intemperies est et quam paulo ante Hippocrates per aromatum suffitum fieri pronuntiavit. Frigiditas enim propter uteri densitatem ad os et nares sursum aromatum halitum efferri non sinit,

Ed. Chart. IX. [235. 236.] Ed. Bas. V. (297. 298.)
 της ὥσπερ τὸν γόνον ὑπ' αὐτοῦ λείκεται σβεννύειν, οὕτω
 καὶ τὴν τῶν ἀρωμάτων ποιότητα. λοιπὴ δὲ ἡ σφοδρὰ θερ-
 μότης εἰ τὴν τῶν ἀρωμάτων δύναμιν ἀλλοιώσει τε καὶ δια-
 φθερεῖ καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἴασι διασωΐζουσιν αὐτὴν τὸ εὐ-
 λικρινὲς ἀναφέρεισθαι πρὸς τε τὸ στόμα καὶ τὰς ῥίνας αὐ-
 τάρκης, καὶ τούτων τῶν φύσεων εἰς διάγνωσιν καὶ τῶν
 ἀρωμάτων γενήσεται πυρία. εἰ δὲ οὐχ ἱκανὴ ταῦτα δρᾶν
 ἔστιν, ἔξ ἄλλων γνωρισμάτων ἐπισκεπτέον ἡμῖν ἔσται τὴν
 τοιαύτην κρίσιν αὐτὸ τοῦτο πρῶτον ἐγνωκότας ὥς ἐστὶ
 σπάνιος ἢ τοιαύτη κρᾶσις ἐπὶ τῶν γυναικῶν, ἐπειδὴ φύσει
 ψυχρότερόν ἐστι τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος. ὥστε καὶ διὰ τοῦτο
 τὴν Ἱπποκράτους διάγνωσιν, ἣν ἐκ τῆς τῶν ἀρωμάτων
 ποιῆται πυρίας, ἐπὶ τῶν στεριῶν γυναικῶν εἶναι χρησιμω-
 τάτην ἥτοι πάσης ἀμέτρου δυσκρασίας ὑποπιπτοίσης ἢ κατὰ
 τὸ σπάνιον ἐκφυγούσης αὐτὴν μιᾶς ἐπ' ἐκείνων τῶν γυναι-
 κῶν αἱ (298) λεπταὶ τε φαίνονται καὶ μέλαιναί τε θα-
 σεῖαι, ὥστε ἔξ αὐ- [236] τῶν τούτων γνωσκεισθαι τὴν
 ἀμετρίαν τῆς κράσεως ἀνευ τῆς διὰ τῶν ἀρωμάτων πυρίας.

eodem modo nec siccitas, Humiditas vero quemadmodum Hippocrati dicta est genituram exstinguere, ita aromatum quoque qualitatem obtundet. Reliqua vehemens est caliditas, quae si odorum facultatem alterabit et corrumpet, atque propterea ipsam, servata sinceritate, ad os et nares subvehi non permittet; satis tum in his etiam calidioribus naturis esse poterit ad sterilitatis dignotionem aromatum suffitio. Si vero haec praestare nequeat, ex aliis tunc nobis indiciiis erit ejusmodi spectanda natura, hoc ipsum in primis tenentibus raram admodum in mulieribus talem temperationem esse, quandoquidem femina natura est mare frigidior. Quare ob id etiam quam ex aromatum suffitu mulierum steriliū explorationem facit Hippocrates, ea utilissima est, quum vel omnis immoderata intemperies isti subjiciatur vel rarissime unica ipsam effugiat in mulieribus illis quae tenues, nigrae et hirtae apparent, ita, ut ex his signis immoderata ipsarum intemperies sine aromatum suffitu percipiatur.

εγ.

Παραπλησίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρρένων ἡ γὰρ δι' ἀραιότητα τοῦ σώματος τὸ πνεῦμα ἔξω φέρεται, πρὸς τὸ μὴ παρα-
πέμπειν τὸ σπέρμα, ἢ διὰ τὴν πυκνότητα τὸ ὑγρὸν οὐ
διαχωρεῖται ἔξω, ἢ διὰ τὴν ψυχρότητα οὐκ ἐκπυριῇται,
ὥστε ἀθροίζεσθαι πρὸς τὸν τόπον τοῦτον, ἢ διὰ τὴν θερ-
μασίαν τὸ αὐτὸ τοῦτο γίνεται.

Ὁ τοῦτον παραθεῖς τὸν ἀφορισμὸν οὐδὲ τῶν ἰδίων
ἀκούει φωνῶν. ἐπαγγελάμενος γὰρ ἐπὶ τῶν ἀρρένων παρα-
πλήσιον ποιήσασθαι τὸν λόγον, ὥσπερ ἐπὶ τῶν γυναικῶν ὁ
Ἱπποκράτης ἔγραψεν, οὐκ ἔπραξε τοῦτο. τετάρων γὰρ
ἐκείνου δυσκρασιῶν μνημονεύσαντος ἐχρῆν καὶ τοῦτον ἐπὶ
τῶν ἀρρένων εἰρημεῖν τὰς τέσσαρας, ὥσπερ ἡμεῖς ἐποιή-
σαμεν. ὁ δ' οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὴν ἀραιότητα
εὐθίως τοῦ σώματος μέμφεται μὴ λελεγμένην ἐπὶ τῶν γυν-
αικῶν, εἰτ' οὐδ' αὐτὸς ὁ λόγος αὐτῷ καθ' ἑαυτὸν ἐξεταζό-

LXIII.

*Consimilis vero est in maribus ratio; aut enim propter
corporis raritatem spiritus extra fertur, ita ut semen
non ejaculetur; aut propter densitatem humor foras non
excernatur aut ob frigiditatem non accenditur, ut ad
eum locum cogatur; aut ob caliditatem hoc idem con-
tingit.*

Qui hunc aphorismum interpretatus est, proprias ejus
dictiones non intelligit. Nam eundem sibi de viris ser-
monem, quem de mulieribus Hippocrates habuit fore pol-
licitus, hoc non praeftitit. Quum enim ille de quatuor
intemperiebus mentionem fecisset, hunc etiam quatuor in
maribus, quemadmodum nos fecimus, intemperies prosequi
oportuit. Verum non ita fecit, sed in primis quidem
corporis raritatem statim damnat, quae mulieribus fuit
praetermissa; deinde neque ipsa oratio per se diligenter

Ed. Chart. IX. [236.]

Ed. Bas. V. (298.)

μενος ἀληθής ἐστι. φαίνονται γὰρ οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀνδρῶν ἀραιὸν μὲν ἔχοντες τὸ σῶμα, γονιμώτατον δὲ σπερμαίνοντες. καὶ οὐδὲν θαυμαστόν· ἡ γὰρ ἀραιότης τοῦ σώματος ἐπὶ θερμότεραις ἅμα καὶ ὑγροτέραις γίνεται κράσισιν, αἵπερ δὴ μάλιστα εἰσι πολυσπερμόταται ἅμα καὶ γονιμώταται. καὶ γὰρ καὶ τὴν ὕλην ἔχουσιν, ἐξ ἧς τὸ σπέρμα γίνεται δαψιλῇ καὶ τὴν δύναμιν ἐξ ἧς πέττεται. ἐξακοντίζεται δὲ τὸ σπέρμα τῇ συντονίᾳ τῶν σπερματικῶν ἀγγείων ἐκθλιβόμενον οὐκ ὑπὸ πνεύματος ὠθούμενον. ἀναμείχται μὲν γὰρ οὐσία πνευματικῇ τῇ τοῦ σπέρματος ὑγρότητι, δεῖται δὲ καὶ αὕτη τῶν ἐκθλιβόντων αὐτὴν, ὥσπερ καὶ ἡ ὑγρότης τοσοῦτον πλεονεκτοῦσα τῆς ξηρότητος ὅσον καὶ θάττον ἐξακοντίζεται καὶ μέχρι πλείονος φέρεται. ταῦτα μὲν οὖν ὁ παραγράφας τὸν ἀφορισμὸν ἀγνοεῖ καὶ πρὸς τούτοις ὅταν φῇ διὰ τὴν πυκνότητα τὸ ὑγρὸν οὐ διαχωρεῖν ἔξω. εἰ μὲν γὰρ ὑγρὸν ἄλλο τε λέγει καὶ μὴ τὸ σπέρμα, ληρώδης ὁ λόγος· εἰ δὲ τὸ σπέρμα φησὶ διὰ τὴν πυκνότητα τοῦ σώματος

examinata vera exiit. Viri liquidem non pauci conspiciuntur, qui licet corpus rarum laxumque fortiantur, semen tamen habent secundissimum, quod minime mirum est. Raritas liquidem corporis calidioribus simul et humidioribus inest temperaturis, quae utique potissimum plurimo semine simulque secundissimo abundant. Nam et materiam ex qua semen generatur et facultatem a qua concoquitur habent copiosam. Porro autem spermaticorum vasorum contentione expressam genituram, non spiritus violentia propullam foras ejaculamur. Spiritualis enim substantia cum seminis humiditate permiscetur, quae et ipsa ut erumpat vasis exprimentibus indiget similiter atque spermatica humiditas, quae tanto siccitatem exsuperat, quanto celerius emicat et diutius et longius fertur. Ista igitur is ignorabat qui aphorismum adscripsit et praeterea quum humorem propter densitatem negat foras pervadere. Si namque diversum a semine humorem dicit, levis est et nugatoria ejus oratio; si vero propter totius

Ed. Chart. IX. [236. 237.]

Ed. Bas. V. (298.)

ὄλου, μὴ διαχωρεῖν ἔξω παντάπασιν ἀγνοεῖ τὴν τῶν σπέρ-
ματικῶν ὀργάνων κατασκευὴν, ἄμεινον γὰρ ἦν αἰτιάσθαι
τὴν ἐκείνων στενότητα. καὶ μὲν δὴ καὶ τὸ ἐφεξῆς εἰρημέ-
νον, ἄχρι τινός, ἀληθῶς ἀδιανόητον ἔχει τὸ ἐπιφερόμενον.
τὸ μὲν γὰρ διὰ τὴν ψυχρότητα τῆς κράσεως μὴ ἐκπυριᾶ-
σθαι τὸ σπέρμα καὶ διὰ τοῦτο ἄγονον ὑπάρχειν ἀληθὲς ἐστὶ,
τὸ δὲ ἀθροίζεσθαι μὴ δύνασθαι πρὸς τὸν τόπον τοῦτον
ἐκ περιτοῦ πρόσ- [237] κείται. μετὰ δὲ τοῦ μὴ προσει-
ρησθαι τὸν τόπον ὑπ' αὐτοῦ, καταλειπεῖσθαι δ' ὑφ' ἡμῶν
νοηθῆναι. καίτοι γ' ἡ τούτων φωνὴ τὴν ἀναφορὰν ἔχει
ὡς ἐπὶ τὸ προειρημένον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν σμικρὰ, τὸ δ'
ἐπὶ τῇ τελειῇ μέγα σφάλμα, λήγοντος αὐτοῦ διὰ τὴν θερ-
μασίαν. τὸ αὐτὸ τοῦτο γίνεσθαι· φανερώς γὰρ ἐπὶ τὸ
προειρημένον ὁ λόγος οὕτως ἀναφέρεται. προεῖρηται δὲ διὰ
τὴν ψυχρότητα, οὐκ ἐκπυριᾶται, ὡς ἀθροίζεσθαι πρὸς τὸν
τόπον τοῦτον, ὥστε καὶ διὰ τὴν θερμασίαν χρὴ νοεῖν οὐκ
ἐκπυριώμενον οὐδὲ ἀθροϊζόμενον ἐν τοῖς σπέρματικοῖς ὁρ-
γάνοις τὸ σπέρμα. προφανῶς δὲ ἐστὶν ἄτοπον τοῦτο· φρύ-

corporis spissitudinem semen dicit foras non prodire femi-
nalia instrumentorum structuram prorsus ignorat: prae-
stitisset enim ipsorum angustiam causari. Quin etiam quod
deinceps dicitur, id quadantenus verum existens sequen-
tem habet clausulam ab omni sensu abhorrentem. Nam
propter temperamentum frigiditatem semen non incendi ac
propterea infecundam existere verum est. Quod autem eo
loci colligi nequeat, ex abundanti additum est, cum eo
quod neque locus ab ipso enunciat, sed a nobis intel-
ligendus relinquitur, tametsi vox demonstrativa, eo, ad
aliquid quod supra dictum esse oportuit, habet relationem.
Sed haec quidem parva sunt, at sub aphorismi finem er-
ror magnus est, quum ipse propter caliditatem idem eve-
nire dicat: manifesto namque ad superius dictum haec
oratio referenda est. Dictum vero supra fuit *ob frigidi-
tatem semen non incallescere, ut eo loci cogatur*. Quare
et propter calorem neque incendi semen, neque in sper-
maticis valis coacervari intelligendum est. Hoc autem

Ed. Chart. IX. [237.]

Ed. Bas. V. (298.)

γίσθαι μὲν γὰρ ἢ ὀπιᾶσθαι ἢ τε τοιοῦτον λῆγειν, πάσχειν τὸ σπέρμα διὰ τὴν θερμότητα λόγον ἔχει· τὸ δὲ μὴ ἐκπυρίσθαι παντάπασιν ἄτοπον.

ξδ'.

Γάλα δίδοναι κεφαλαλγίους καὶ πυρεταίνουσι κακὸν καὶ οἷσιν ὑποχόνδρια μετέωρα διαβαρβορύζοντα καὶ τοῖσι δειψώδεσι. κακὸν δὲ καὶ οἷσι χολώδεσι αἱ ὑποχωρήσεις καὶ ἐν τοῖσι ὀξέσι πυρετοῖσιν ἐοῦσι καὶ οἷσιν ἂν αἷματος πολλοῦ διαχώρησις γέγονεν. ἀρμόζει δὲ τοῖσι φθινώδεσι μὴ λίην πολλῶ πυρίσσουναι δίδοναι γάλα καὶ ἐν πυρετοῖσι μακροῖσι καὶ βληχροῖσι, μηδενὸς τῶν προειρημένων σημείων παριόντος, παρὰ λόγον δὲ ἐκτετηκόσι.

Ὅτι τὸ γάλα ταχέως ἀλλοιοῦται διττὴν ἔχει τὴν ἀλλοίωσιν, ὅταν μὲν ὁμιλῇ πλείονι θερμασίῃ, κνισοῦμενον εὐθίως, ὅταν δ' ὀλίγῃ, ταχέως ὀξυνόμενον, ἔνισσι μὲν σοι

evidenter absurdum est: nam torreri aut affari aut ejusmodi aliquid affirmare pati semen a colore, rationem habet; at non incalescere, omnino absurdum est.

LXVI.

Lac exhibere capite dolentibus malum. Malum etiam febricitantibus et quibus hypochondria sublata obmurmurant et siticulosis. Malum quoque et quibus biliosae sunt dejectiones et acuta febre laborantibus et quibus copiosi sanguinis dejectio facta est. At tabidis lac dare convenit non valde admodum febricitantibus et in febribus diuturnis ac lentis, si praedictorum signorum nullum affuerit et praeter rationem extenuatis.

Quod lac cito alteretur quodque duplicem subeat mutationem, plurimo admotum calori quam primum in nidorem abiens, paucis protinus acescens, tibi scire licet, si

Ed. Chart. IX. [237. 238.]

Ed. Bas. V. (298.)

καταποῆσαι τοῦτο ἐπὶ πυρὸς ἔψοντε παραχρῆμα μετὰ τὰ
τῶν τιτθῶν ἐκπίσειν αὐτὸ, τοῦτο δὲ ἐν τῷ κείσθαι καθ'
ἑαυτό. τῷ μὲν γὰρ ἐψομένῳ ἢ πρὸς τὸ κνισῶδες ἀποτυ-
χία, τῷ δ' ἀποκειμένῳ ὀξύνεται πάντως ἥτοι θάττον ἢ
βραδύτερον. οὕτω δὲ καὶ τῶν ὑγαινότων, εἰ μὴ πεφθίῃ
καλῶς, τοῖς μὲν ὀξύνεται, τοῖς δὲ κνισοῦται. κατὰ μὲν γὰρ
τὴν ψυχροτέραν κοιλίην ὀξύνεται πάντως ἥτοι θάττον ἢ
βραδύτερον, κατὰ δὲ τὴν θερμοτέραν κνισοῦται. τὸ μὲν-
τοι καλῶς πεφθὲν γάλα τροφικόν τ' ἐστὶ καὶ εὐχυμον. ἐν
αὐτῷ δὲ τῷ πείσθαι καὶ τούτοις ἐξαίρει τε τὰ ὑποχόν-
δρια καὶ μεγάλῃς ἄπτεται. ταῦτα μὲν οὖν αὐτοῦ τὰ ἔργα
καὶ τὰ πάθη καὶ τῶν ὑγαινότων θεάσῃ· τὰ δ' ἐπὶ
τῶν το- [238] σούντων ὁ Ἰπποκράτης διεξέρχεται, φαι-
νόμενα μὲν ἐκείστοι καὶ διὰ τῆς αὐτῶν ἐκείνων πείρας
καὶ τὰ πρὸ τῆς ἐμπειρίας γινώσκασθαι δυνάμενα. ὅπου
γὰρ ἐπὶ τῶν ἀμέμπτως ὑγαινότων ἴσμεν αὐτὸ κεφαλαγίς
τε ἅμα καὶ φουσῶδες ὑποχονδρίων ὑπάρχον, οὐδὲν δὴ θαυ-
μαστὸν ἐπινοεῖν ὡς τοῖς ἤδη κεφαλαγοῦσιν ἢ μετέωρα τὰ

partim ut e mammis emulctum est, supra ignem decoxe-
ris, partim vero seorsum per se reposueris. Nam decocto
fit in nidore depravatio; reposito acor omnino vel ci-
tius vel tardius contrahitur. Sic autem et in sanis nisi
probe concoquatur, quibusdam acescit, nonnullis in ni-
dorem abit. Ventriculo frigidior proflus acescit tardius
citiusve, calidior nidorulentus evadit. Lac tamen probe
coctum alit probumque creat humorem. Inter coquendum
ipsa etiam sanis hypochondria lac attollit caputque ferit.
Hos igitur lactis effectus et affectus in sanis quoque spe-
ctaturus es; verum quae laborantibus hausto lacte acci-
dunt, ea percurrit Hippocrates, eorundem experientia
passim omnibus manifesta, quae possunt etiam ante ex-
perientiam cognosci. Ubi namque integra sanitate fruen-
tibus lac capitis dolorem movere simulque hypochondria
inflare novimus, mirum certe non est quibus jam caput
dolet aut sublata sunt hypochondria lac inimicissimum

Ed. Chart. IX. [238.]

Ed. Bas. V. (298. 299.)

ὑποχόνδρια ἔχουσιν ἐναντιώτατόν ἐστι. καλῶς δὲ εἶπεν ἵπο-
 χόνδρια μετέωρα, καίτοι δυνάμενος εἰπεῖν ἐμπνευστημένα καὶ
 φυσώδη. οὐ γὰρ ταῦτα μόνον τὸ γάλα βλάπτειν πέφυκεν,
 ἀλλὰ καὶ τὰλλα πάντα τὰ ὅπως οὖν ἄλλοις μετέωρα κατὰ τὰ
 φλεγμονῶδες ἢ ἐρυσιπελατῶδες ἢ σκιρρῶδες ἢ οἰδηματῶδες
 πάθος. εἴτε δὲ δὴ μᾶλλον ἂν ἀπέστημα μηδέπω συνιέρη-
 γμίνον ἢ καθ' ὑποχόνδριον, οὐκ ἀγαθόν οὐδὲ τούτοις τὸ
 γάλα. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα πάντα δι' ἐνὸς ὀνόματος ἐδή-
 λωσιν εἰπὼν ὑποχόνδρια μετέωρα. βλάπτεισθαι δὲ φησι καὶ
 διαβορβορῶντα πρὸ τοῦ γάλακτος, ἔτιρα μὲν ὄντα τῶν
 ἐμπνευστημένων καὶ τεταμένων, φυσώδη γε μὴν καὶ ταῦτα
 καὶ πνευματῶδη. μείζων μὲν οὖν ἢ βλάβη τοῖς διατεταμέ-
 νοις ὑποχοῦδριοις, ἐλάττω δὲ τοῖς διαβορβορῶουσιν, ἀλλ'
 ὅμως οὐδὲ τούτοις ἐστὶ τὸ γάλα χρήσιμον, ὁξύνεται γὰρ ἐπ'
 αὐτῶν. ὀρθρὸν μέντοι γάλακτος ἠδύνοντες ἄλοι καὶ μέλιτι
 πολλοῖς τῶν τοιούτων ἐδώκαμεν, ὀνίναται γὰρ ὑπιούσης
 αὐτοῖς τῆς γαστρὸς καὶ τοῖς διψώδεσι κακὸν εἶναι φησι
 τὸ γάλα, κνισοῦται γὰρ ἐπ' (299) αὐτῶν, ἐάν τε φύσει

esse colligere. Recte vero suspenſa dixit hypochondria, etiamſi potuerit inflata et flatuoſa dicere. Non enim haec ſolum hypochondria lac laedere ſolet, ſed et alia omnia viſcera quae quoquo modo ſuſpenſa ſunt propter aliquam affectionem phlegmonodem vel eryſipelatodem vel propter ſcirrhomem vel oedematodem. Ac ſane etiamnum magis ſi abſceſſus ſit in hypochondrio nondum ruptus: his etiam lac eſt inutile. Atque haec omnia Hippocrates uno verbo ſignificavit, dum inquit hypochondria elata. Lac quoque murmurantibus hypochondriis quae ab inflatis ac diſtentis ſunt diverſa; flatulenta tamen ac flatuoſa haec quoque ſunt. Major itaque laeſio contentis hypochondriis obvenit, minor autem murmurantibus. Verum tamen neque lac ipſis eſt utile: in iis enim lac aceſcit. Serum tamen lactis ſale et melle conditum multis ejuſmodi exhibuimus, quo ipſi alvo ſubducta auxilium reciperent. Siticulofis quoque lac pravum eſſe pronunciat, nidorulentum enim in ipſis redditur, ſive ipſi natura ſitiant, ſive aliqua oc-

Ed. Chart. IX. [238.]

Ed. Bas. V. (299.)

διψῶσιν, ἐάν τε καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τινα γεινηθῶσι. καὶ μὲν δὴ ὅσαι διαχωροῦσι χολώδη καὶ τοῦτοις ἐγὼ φαίην ἂν τὸ γάλα κνισῶδες, οὐχ ἦτιον δὲ καὶ τοῖς ἐμοῦσι τοιαῦτα. καθόλου γὰρ ἐμάθομεν ὡς ἀλλοιοῦται τάχιστα πρὸς ἀπάντων τῶν θερμῶν αἰτίων ἐπὶ τὸ κνισῶδες. εἰκότως οὖν βλαβερὸν καὶ τοῖς ὀξέσι πυρείτουσι. καὶ μοι δοκεῖ βελτίον ἂν ἢ λεῖς οὕτως ἔχειν, κακὸν δὲ καὶ εἰσι χολώδεσι ὑπαχωρήσεις καὶ τοῖς ὀξέσι πυρετοῖσιν ἰοῦσιν. οὐ γὰρ ἐπὶ τούτων ἀμφοτέρων μόνον βλαβερὸν ἔστιν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάτερον ἰδίᾳ. ταῦτα μὲν οὖν τὰ πάθη βλάπτει τὸ γάλα μεγάλως, τὰ δ' ἐφεξῆς ὠφελεῖ, περὶ ὧν ὁ Ἱπποκράτης οὕτως ἔγραψεν, ἀρμόζει δὲ φθινώδεσι μὴ λίην πολλῶ πυρείτουσι δίδόναι, περὶ τῶν φθινώδων γὰρ ποιεῖται τὸν λόγον πρῶτον. ἀκουστέον δ' οὕτως ὀνομάζειν αὐτὸν ἐκείνους ὅσοι τοσοῦσι φθόην, τοὺς δ' ἄλλους ἐκτετηκίας ἐφεξῆς ἐρεῖ κατὰ τὴν λέξιν, ἥς ἡ ἀρχή, καὶ ἐν πυρετοῖσι βληχροῖσι καὶ μακροῖσι. κοινὸν δ' ἐπὶ πάντων ὅσοι γάλακτος χρῆζουσι τὸ

calione fiticulofi evaserint. Et vero quae biliosa deijciunt, iis quoque nidorulentum fieri lac ipse dixerim, non minus quam qui talia biliosa evomunt. Ab omnibus liquidem causis calidis lac in nidorem celerrime verti omnino jam didicimus. Merito igitur etiam acute febricitantibus lac noxium. Atque mihi melius ita se habere dictio videtur: *malum etiam lac quibus biliosae sunt dejectiones, quibus febres sunt acutae.* Non enim utrisque simul junctis solum, sed seorsim etiam lac noxium est. His igitur affectibus lac magnopere noxam infert; iis vero qui sequuntur est perutile; de quibus ita scripsit Hippocrates: *at tabidis lac dare convenit non magnopere febricitantibus.* Primum enim de tabidis verba facit, sic autem ipsum illos nominare percipiendum est, qui phthoe laborant. De ceteris autem extenuatis et exhaustis deinceps dicturus est in ea dictione, cujus initium est: *et in febribus diuturnis ac lentis.* At omnibus lactis usum concedentibus communis sensus est, cibo opus esse qui boni sit succi, qui-

Ed. Chart. IX. [238. 239.]

Ed. Basf. V. (299.)

δεῖσθαι τροφῆς εὐχύμου τε ἅμα καὶ ταχέως ἀναδιδομένης. καὶ οὐ δεῖ ταράττεσθαι εἰ τὸ γάλα φαμέν εὐχυμον, φυνώδεις τι ἔχον. καθόλου γὰρ εὐχυμα λέγομεν εἶναι ὅσα μετὰ τὴν πέψιν εἰς χρηστὸν χυμὸν μεταβάλλει, ἥτοι εἰς αἱματικὸν, οὗτος γὰρ αἷλιος ἡμῶν χυμός. διὰ τί δὲ εἰπὼν, ἀρμόζει δὲ φθινώδεσι, προσέθηκε, μὴ λίην πολλῶ πυρέτουνσιν, ἄξιον εἶναι μοι δοκεῖ σκέψεως οὐ μικρᾶς. ἥρκει γὰρ καὶ χωρὶς τοῦ λίην. ἄρ' οὖν καὶ τοῖς πολλῶ πυρέτουνσι μόνοις μὴ δίδοναι τὸ γάλα; ἢ τοῖς μὲν λίην πολλῶ πυρέτουνσι μόνοις δίδωσιν ἢ παρεγγράπται πρὸς τινος τὸ λίην, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ; ταυτὶ μὲν οὖν ἐπὶ σχολῆς τις [239] ζητεῖτω. τὸ δὲ τοῖς πολλῶ πυρέτουνσι μὴ δίδοναι τὸ γάλα παρ' ἡμῶν ἤδη μαθὼν ἴστω. θαυμάζω δὲ πῶς ἐφ' ὧν κελύει δίδοναι τὸ γάλα προσέγραψε, μὴδ' ἐνὸς ὧν προτίρηται παρόντος, οὐ κατὰ βραχυλογίαν τοῦτο ὅν τῆς ἀφοριστικῆς διδασκαλίας. ἐγινώσκετο γὰρ ἐξ ὧν προτιρήκει καὶ μὴ ρηθέν, ὅτι δοτέον φθινώδεσι καὶ παραλύγον ἐκτετηκόσιν,

que simul celeriter distribuatur. Neque perturbandum est, sic lac flatulentum aliquid habens euchymum esse dicamus. Nam in universum euchyma esse dicimus, quae post coctionem in bonum succum videlicet sanguinem mutantur: hic enim nobis amicus succus est. Cur autem quum dixisset, convenit autem tabidis, adjecit, non admodum valde febricitantibus, dignum mihi videtur consideratione non parva. Nam sufficiebat citra valde, admodum dicere. Utrum igitur folis admodum febricitantibus lac non exhibet? an folis non valde admodum febricitantibus exhibet? An ab aliquo falso adscripta sit particula, valde, ut et pleraque alia? Per otium ergo ista quidam perquirat, a nobis vero hoc in praesentia habeto, lac valde febricitantibus dandum non esse. Miror autem quomodo in illis quibus lac dari jubet adscriptum si praedictorum signorum nullum affuerit. Id enim & doctrinae aphoristicae brevilloquentia alienum est. Ex his liquidem quae prius dixerat, intelligebatur, etiamsi dictum non fuisset, dandum scilicet tabidis et praeter ra-

Ed. Chart. IX. [239.]

Ed. Bas. V. (299.)

ἀνεν τοῦ μεγαλαλγεῖν ἢ ὀγκοῦσθαι τὸ ὑποχόνδριον ἢ χολαί-
δεις γίνεσθαι διαχωρήσεις ἢ τῶν ἄλλων τε τῶν τοιούτων
ὑπάρχειν αὐτοῖς ἢ οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ αἰεὶ βραχυλογίαν ἀσκεῖν
ἔοικεν ὁ Ἱπποκράτης, ἀλλ' ἐν οἷς μέγα τε τὸ κινδυνεύομε-
νον τῷ ἀμελῶς ἀκουσθένει διδάσκει, λέγειν ἐπὶ τούτων οὐκ
ὀκνεῖ ταῦτα ἐνδοτε δις ἢ καὶ τρίς.

ξε'.

Ὅκοσοισιν οἰδήματα ἐφ' ἑλκισι φαίνεταί, οὐ μάλ' α σπῶν-
ται, οὐδὲ μαινόνται τουτέων δ' ἀφανισθέντων ἐξαίφνης,
τοῖσι μὲν ὀλισθεν σπασμοί, τέτανοι· τοῖσι δὲ ἐμπροσθεν
μανίας, ὀδύναι πλευροῦ ὀξείαι ἢ ἐμπύσεις ἢ δυσεντερίη,
ἢν ἐρυθρὰ ἢ τὰ οἰδήματα.

Τοὺς παρὰ φύσιν ὄγκους ἅπαντας ὁ Ἱπποκράτης οἰ-
δήματα προσαγορεύει, περιεχομένων ἐν αὐτοῖς δηλονότι καὶ

tionem extenuatis lac esse, nisi caput doleat aut hypo-
chondrium tumeat aut biliosae sint dejectiones aut deni-
que aliud ejusmodi ipsis adlit. An non simpliciter, neque
semper brevitatem servare videtur Hippocrates; sed in
quibus magnum aliquod periculum imminet, si negligen-
tius quod ipse docet accipiat, in his bis terve eadem
repetere non veretur?

LXV.

Quibus cum ulceribus tumores conspiciuntur, ii fere non
convelluntur, neque in maniam incidunt. His autem
derepente evanescentibus, quibus quidem retrorsum con-
vulsiones et tetani oboriuntur; quibus vero antrosum
maniae, lateris dolores acuti aut empyema aut dysen-
teria, si rubri tumores extiterint.

Tumores omnes praeter naturam oedemata nominat
Hippocrates, quibus videlicet etiam phlegmonae compre-

Ed. Chart. IX. [239. 240.]

Ed. Bas. V. (299.)

τῶν φλεγμονῶν καὶ μέντοι καὶ αὐτὸ τοῦτο τοῦνομα τὸ τῆς φλεγμονῆς ἐπὶ τῆς φλογώσεως μᾶλλον οἱ παλαιοὶ πάντες ἔλεγον, εἰ καὶ χωρὶς ὄγκου συσταίῃ. ἔστι μὲν οὖν τὸ νῦν λεγόμενον τοιοῦτον, οἷς ὄγκοι τοῖς ἔλκεσιν ἐπιγίνονται, οὐ πᾶν τε σπᾶνται οὐδὲ μαίνονται. τοῦτο δὲ ἔνδειξιν ἔχει τοῦ καὶ σπᾶσθαι μὲν τινὰς ἐπ' αὐτοῖς καὶ μαίνεσθαι, ἀλλὰ σπανίως τοῦτο πάσχειν, ὅταν δηλονότι μέγεθος ἀξιόλογον ἢ κακοήθειάν τινα προσλάβωσιν, ἃν μέντοι τύχῳσιν ἀφαισθέντες ἐξαίφνης οἱ ὄγκοι, σπασμούς τε καὶ τετάνους ὅταν ἐν τοῖς ὀπίσω μέρεσιν ἢ τὰ ἔλκη, τουτέστι κατὰ τὸν νῶτον. τὰ δ' ἄλλα τὰ ἐπεξῆς εἰρημένα τοῖς ἐν τοῖς πρόσω μέρεσι γεγενημένοις ἐπισθαί φησι. νευρώδῃ μὲν γὰρ τὰ ὀπισθεν, ἀρτηριώδῃ δὲ καὶ φλεβώδῃ τὰ ἐμπροσθέν ἐστιν. ὅταν οὖν ἀπὸ τῶν ἡλωμένων μερῶν ὁ χυμὸς ὁ ποιήσας τὸ οἶδημα ἐπαναβῇ πρὸς τι τῶν κυρίων μορίων, ἐν μὲν τοῖς νευρώδεσι μέρεσι τοῖς ὀπίσω σπασμοὶ καὶ τέτανοι γίνονται, νέρων δὲ ταῦτα πάθη, ἐν δὲ τοῖς πρόσω μανία

hunduntur. Quamquam hoc ipsum phlegmones i. e. inflammationis nomen de phlogosi seu flagrantia prisci omnes dicebant, etiamsi citra tumorem consisteret. Quod itaque nunc pronuntiatur est huiusmodi: in quibus tumores ulceribus superveniunt, non admodum convelluntur, neque insaniant. Haec autem indicat oratio nonnullos quidem in ipsis convelli ac insanire, sed raro id accidere, quum videlicet in parte nervosa insignem magnitudinem aut malignitatem subierint; si vero tumores derepente oblituerint, convulsiones ac tetanos sequi affirmat dumtaxat si in partibus posterioribus, hoc est in dorso ulcera fuerint; si vero in partibus anterioribus constiterint, tum alia quae deinceps enumerat consequi profert. Posteriores namque partes nervosae sunt, anteriores autem venosae et arteriosae. Quum igitur ab ulceratis partibus humor qui tumorem fecit in aliquam partem principem remeavit; in partibus quidem nervosis posterioribus convulsiones fient ac tetani, nam hi sunt nervorum affectus, in anterioribus

Ed. Chart. IX. [240.]

Ed. Basf. V. (299.)

μὲν, ἐὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἀνενχθῇ, πλευροῦ δ' ἄλγημα τρα-
πέσιος ἐπὶ θώρακα τοῦ χυμοῦ. πολλάκις δ' οὗτοι καὶ ἑμ-
πνοι γίνονται, μὴ διασπορηθέντος αὐτοῦ δυσεντερίαν δ'
ἔσσεσθαι φησιν, ἐὰν ἐρυθρῶν ὄντων τῶν οἰδημάτων ἐξαί-
φνης γένηται μετὰστροφίς. ἐκείνην μάλιστα τὴν δυσεντερίαν
ὀνομάζομεν αἰματηράν, ἥτις ἐστὶν αἵματος κένωσις δι' ἐντέ-
ρων χωρὶς ἐκώσεως. ὅτι μὲν οὖν ἂν κατὰ τῷτον ἢ τὰ
πρῶσω μόρια τὰ τοῦτοις ἀνακειμένα ποτε συμβῇ ἀφανισθῇ-
ναι τὰ οἰδήματα, τοῖς εἰρημέντοις πάθεισι περιπίπτουσιν οἱ
κάμνοντες ἐωράκαμεν. οὐ μὲν ὁ Ἰπποκράτης αὐτοὺς ἐδήλω-
σεν εἴτε περὶ τούτων λέγει μόνον τῶν μορίων εἴτε περὶ
πάντων ἀπλῶς ὥστε καὶ τὰ κῶλα περιλαμβανέσθαι κατὰ
τὸν λόγον. ἐπὶ μὲν οὖν κνημῶν οὐκ εἶοιεν ἐν τοῖς πρῶσω
μέρεσι μύες εἰς τίνοντας ἐνρώσιους τελειῶντες, ἐπὶ δὲ
τοῦ μηροῦ τὸν ἐν τοῖς πρῶσω μέρεσι τοῦ γόνατος τίνοντα
μάλιστα ὀρώμεν, ἐφ' ᾧ κατὰ συμπάθειαν εἴλογόν ἐστιν
ἀκολουθῆσαι σπασμὸν μᾶλλον ἢ τι τῶν ὀπίσω τοῦ μηροῦ
κειμένων μυῶν, σαρκώδεις γὰρ εἰσιν ἅπαντες. ὥστ' οὐκ

mania, si humor in caput feratur; lateris autem dolor,
si in thoracem humor vertatur. At hi saepius purulenti
evadunt, humore minime discusso. Dysenteriam autem
fore, inquit, si rubentibus tumoribus materiae repente
fiat in ventrem translatio. Porro dysenteriam ejusmodi
cruentam appellamus, quae utique definitur sanguinis per
intestina citra exulcerationem vacuatio. Quod itaque si
vel in dorso vel partibus anterioribus ipsi oppositis con-
tigerit aliquando tumores der repente evanescere, in tales
affectus aegros incidere manifestum est. Non tamen Hip-
pocrates ipse declaravit, an de his partibus solis loquatur
an simpliciter de omnibus, ita ut artus quoque hac ora-
tione comprehendantur. In tibiis certe non sunt ante-
riore parte musculi in tendines validos desinentes. In
femore vero parte genu anteriori maximum tendinem
cernimus; quo affecto convulsionem per consensum se-
quutum iri est probabilius quam aliquo ex musculis
parte femoris posteriore positis: carnosii namque sunt

Ed. Chart. IX. [240.]

Ed. Bas. V. (299.)

αληθές είναι δοῖται τὸ καθόλου λεγόμενον, ὡς τοῖς ὀπίσω
μέρεσι μόνοις ἔπονται σπασμοί. φαίνεται γὰρ μὴν ὡς τὸ
πολὺ τοῦτο γινόμενον, οὐκ ἐπὶ σκελῶν μόνοις, ἀλλὰ καὶ χει-
ρῶν, ἴσως διὰ τὸ κατ' εὐθυωρίαν εἶναι τὰ πάντα τὰ
μέρη τῇ νωτιαίῳ, πεφυκέναι δὲ ἀπὸ τοῦτομ τὰ τε τῶν κώ-
λων νεῦρα καὶ τὰ τῶν ραχιδῶν μυῶν.

ἔστ'.

Ἦν τραυμάτων ἰσχυρῶν καὶ πονηρῶν ἰόντων αἰδημα μὴ
φαίνεται, μέγα κακόν.

Δύνηται μὲν καὶ τῷ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰρημένῳ τὸ κα-
κὸν συναρθῆναι τὸ μέγα, δύναται καὶ τῷ προτέρῳ τοῦ ἀφο-
ρισμοῦ μέρεϊ. γινήσεται γὰρ ὁ λόγος τοιοῦτος· τραυμάτων
πονηρῶν ἰόντων αἰδημα μὴ φαίνεσθαι κακόν ἔστι μέγα,
εἴτε οὕτως τραυμάτων πονηρῶν ἰόντων αἰδημα μέγα μὴ
φαίνεσθαι κακόν. ἔγχωρεῖ δὲ καὶ κοινὸν ἀμφοῖν εἰρησθαι

omnes. Quare verum esse non videretur, quod univer-
saliter pronunciat, nimirum solis partibus posterioribus
convulsiones accidere. Et quidem plerumque id non in
cruribus solis, sed etiam manibus accidere videtur; for-
tasse quia hae partes omnes e directo dorsali medullae
respondent ab eaque tum artuum tum dorsaliū muscu-
lorum nervi oriuntur.

LXVI.

*Si vehementibus ac pravis vulneribus existentibus tumor
non appareat, ingens malum.*

Potest tum ei quae sub finem est aphorismi dictioni
malum ingens, potest et priori aphorismi parti conjungi.
Fiet enim talis oratio, vulneribus pravis existentibus tu-
morem non apparere ingens malum est, vel ita, vulne-
ribus pravis existentibus, si tumor ingens non appareat,
malum. Potest autem ingens etiam utrique communi at-

Ed. Chart. IX. [240. 241.]

Ed. Baf. V. (299. 300.)

τὸ μέγα, οἷς καὶ αὐτὸς εἶπεν ἦν τραυμάτων πονηρῶν ἰόν-
των οἰδημα μέγα μὴ φαίνεται, κακόν ἐστι μέγα. βελτίων
δὲ τῶν τριῶν λόγων ἐστὶ κατὰ γε τὴν ἐμὴν κρίσιν ὁ τοι-
οῦτος. ἦν τραυμάτων πονηρῶν ἰόντων μὴ φαίνεται οἰδημα,
κακόν ἐστι. προεῖρηται δὲ μοι κατὰ τῶν παρὰ φίσιν ὄγκων
ἀπάντων ὑπ' αὐτοῦ λέγεσθαι τὸ οἰδημα. πονηρὰ δ' ἡγη-
τίον εἰρησθαι [241] τραύματα τὰ κατὰ τὰς κεφαλὰς ἢ
τελευταίους τῶν μυῶν καὶ μάλιστα τῶν νευρωδῶν. κατὰ μὲν
τὰς κεφαλὰς τῶν μυῶν ἐμφύεται τοῖς μυσὶ τὰ νεῦρα, κατὰ
δὲ τὰς τελευταίας οἱ τένοντες ἐμφύονται. ὥσπερ οὖν ὀλίγον
ἔμπροσθεν ἐμήμνητο τὰ ἐξαίφνης ἰφανιζόμενα τῶν οἰδημά-
των, αὐτὸς νῦν τὰ μὴδ' ὅλως ἐπιγιγνόμενα τοῖς πονηροῖς
τραύμασιν. ὑποψία γὰρ τίς ἐστὶν ἐπὶ τούτων ἐπὶ τὰ κυ-
ριώτερα μεθίστασθαι τοὺς ἐπιρρέοντας τοῖς τραύμασι χυ-
μοὺς καὶ μάλιστα τοῦτ' ὅμοιε γίνεσθαι κατ' ἐκεῖνα τῶν τραυ-
μάτων, ἐν οἷς ὀδύνη μὲν ἐστὶ καὶ δι' αὐτὴν ἐπιρρεῖ τι πάν-
τως, ἀναστέλλεται δὲ (300) ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τοῖς ἰσχυ-
ρῶς ψύχουσιν ἢ στύφουσι φαρμάκοις, ὥς τὰ γε χωρὶς ὀδύ-

tribui, ac si ita dixisset: si vulneribus pravis existentibus non appareat, malum est ingens. Trium vero lectionum meo quidem iudicio talis est optima: si vulneribus pravis existentibus tumor non appareat, malum est ingens. Ceterum prius a me enunciatum est oedema de omnibus praeter naturam tumoribus ab ipso praedicari. Prava autem vulnera dici explicandum est, quae in capite aut fine musculorum maximeque nervosorum accepta sunt. In musculorum namque capitibus nervi musculorum inferuntur, ex finibus autem tendines exoriuntur. Quemadmodum igitur paulo ante tumores derepente evanescentes damnabat, ita nunc illos qui pravis vulneribus nullo modo succedunt. Nam suspicio quaedam est in ipsis humores vulneribus affluentes ad partes principes transferri. Atque hoc potissimum iis in vulneribus fieri videtur, quibus dolor inest, propter quem aliquid omnino in partem influit, sed ab imperitis medicis medicamentis valde re-

Ed. Chart. IX. [241.]

Ed. Bas. V. (309.)

νης οὐδὲ φεῦμα κινεῖ. μάλιστα δ' ὀδυῖται τὰ νευρωθῆ
μόρια, διόμεινα διὰ τῶν θερμαινόντων καὶ ξηραίνοντων
θεραπεύεσθαι φαρμάκων.

ΞΖ'.

Τὰ χαῖνα χρηστὰ, τὰ ἔνωμα κακά.

Οὗτος ὁ λόγος μόνον ἔστι τοῦ προγεγραμμένου, διδά-
σκοντος τοῦ Ἱπποκράτους ὅσα μὲν οἰδήματα χαῖνα χρη-
στὰ πάντ' εἶναι, τὰ δ' ἐναντία μοχθηρά. κυρίως μὲν οὖν
ἀντίκειται τῷ χαίνῳ τὸ σκληρὸν καὶ ἀντίτυπον. ὁ δ' Ἱπ-
ποκράτης ἔνωμον αὐτὸ προσηγόρευσεν. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε
γενέσθαι ποτὲ ἀντίτυπον οἶδημα πεπτούσης καλῶς τῆς ἐν
τῷ μορίῳ φύσεως τοὺς ἐπιρρέοντις χυμούς.

ΞΗ'.

Τῷ ὀπίθεν κεφαλῆς ὀδυνομένῳ ἢ ἐν μετώπῳ ὀρθή φλέψ
τμηθεῖσα ὠφελεία.

frigerantibus aut adstringentibus reprimitur. Maxime vero
omnium partes nervosae vulneratae dolent, quae calefa-
cientibus et siccantibus medicamentis curari possunt.

LXVII.

Molles boni, crudi pravi sunt.

Hic textus praecedentis pars est, docente qui tumo-
res sint molles, eos omnes bonos esse, contrarios vero
pravos. Proprie igitur molli durum opponitur atque re-
nitens. Id vero Hippocrates crudum appellavit: nequa-
quam enim tumor renitens fieri potest, partis natura hu-
mores affluentes probe concoquente.

LXVIII.

*Posteriore capitis parte dolenti recta in fronte vena in-
cisa prodest.*

Ed. Chart. IX. [241. 242.]

Ed. Bas. V. (300.)

Οὐ μόνον ἐπιτηδύει κενῶν ὁ Ἱπποκράτης ἐνθα χρεῖα κενῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀντισπάσεως. ἡ δὲ ἀντισπασίς ἐπὶ τὰς ἀντία γίνεται, κατὰ μῆκος μὲν ἄνω καὶ κάτω, κατὰ πλάτος δὲ ἐνθα καὶ ἐξθα. τοῦτ' ἐστὶν ἐκ' ἀριστερά τε καὶ δεξιᾶ, κατὰ βάθος δὲ ὀπίσσω τε καὶ πρό- [242] σω. τῶν οὖν ἐν τοῖς ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς ἀλγέμασι μετὰ ἀντισπάσεως κένωσις ἐκ μετώπου γενήσεται, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἡ κατ' ἐπίου. οὕτω γοῦν ὀφθαλμῶν χρόνια ῥιτίματα πολλάκις ἰδιωραπύθη διὰ τῶν κατ' ἐπίον μερῶν, αἵματος ἀφαιρεθέντος ἅμα χρήσει αἱμάτων.

ΞΘ.

Ρίγαι ἄρχεται γυναιξὶ μὲν ἐξ ὀφθαλμοῦ μᾶλλον καὶ διὰ τοῦτο κατὰ κεφαλὴν, αἰτάρ καὶ ἀνδράσιν ὀπισθεν τοῦ σώματος μᾶλλον ἢ ἔμπροσθεν, ὅλον ἀπὸ τε πῆχτων, μηρῶν, αἰτάρ καὶ τὸ δέρμα ἀραιὸν ἔχουσι, καὶ δηλοὶ δὲ τοῦτο ἡ θριξ.

Non vacuare solum Hippocrates, quum usus postulat, sed etiam cum revulsione vacationem instituit. Fit porro revulsio in contrarium. Ac secundum longitudinem quidem sursum ac deorsum, secundum latitudinem vero huc et illuc, hoc est dextrorsum et sinistrorsum et secundum profunditatem ante et pone. Nunc itaque posteriore capitis parte dolente cum revulsione, ex fronte fiet vacatio: quemadmodum et quum anterior pars laborat, ex occipite. Ita enim saepe diuturnae oculorum fluxiones sanatae sunt ex occipitis partibus detracto sanguine et admotis cucurbitulis.

LXIX.

Rigores mulieribus quidem initium ducunt ex lumbis magis ac per dorsum ad caput perveniunt. Quin etiam viris parte corporis posteriore magis quam anteriore, veluti ex cubitis et femoribus, quod et prodis cutis raritas, prodis et hanc pilus.

Ed. Chart. IX. [242.]

Ed. Bas. V. (300.)

Ῥίγος πᾶν ἀρχεται μὲν μετὰ τινος αἰσθητῆς ψύξεως. ἑτοιμότερα δ' οὐ ψυχῆται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ψύξεως αἰσθάνεσθαι τὰ κατὰ ῥῶτον, ὥστ' εἰκότως ἐντεῦθεν ἀρχεται τὰ ῥίγη καὶ θαττόν γε ταῖς γυναῖξιν γίνεται ταῦτι, διότι καὶ ψυχρότερόν ἐστι τὸ θῆλυ φύσει καὶ ἀσθενέστερον. ἀναθαῖ δ' ἐντεῦθεν ἀρξάμενον τὸ ῥίγος ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῶν νεύρων, τὴν κεφαλὴν, τάχιστα γιγνομένης διὰ τοῦ ποταμοῦ τῆς συμπαθείας, ἐπειδὴ καὶ οὗτος ὁμοίως ἐκκεφάλου ψυχρὸς ἐστὶ φύσει καὶ διὰ τὴν μαλακότητα τῆς οὐσίας ὁμοίως εὐάλωτος. ἐκ δὲ τῶν πρόσω μερῶν οὐκ ἀρχεται τὰ ῥίγη, διότι θερμότερα τῶν ὀπίσω τὴν κρῆσιν ἐστὶ καὶ τούτων γνώρισμα τίθεται τὴν ἀραιότητα τοῦ δέρματος, αὐτῆς δὲ πάλιν ταύτης τὸ πλῆθος τῶν τριχῶν. εἰρηται δέ μοι περὶ τριχῶν γενέσεως αὐτάρακας ἐν τοῖς περὶ κρῆσεων ὑπομνήμασιν.

Rigor omnis incipit cum sensibili quodam frigore, Dorli autem partes non solum facilius refrigerantur, sed promptius etiam frigus sentiunt. Quare merito inde rigores initium ducunt hique magis mulieribus accidunt; quia femina viro frigidior natura est et imbecillior. At hinc incipiens rigor excurrit in caput nervorum principium celerrime per spinalem medullam facta consensione, id est affectionis communicatione. Quandoquidem et ipsa peraeque ac cerebrum frigida est natura et propter substantiae molitudinem similiter obnoxia. At vero ex partibus anterioribus rigores non incipiunt, quia posterioribus calidiores sunt temperamento. Cujus rei indicium statuit cutis raritatem et hujus rursus ipsius pilorum multitudinem. De quorum generatione in libris de temperamentis abunde egimus.

ο'.

Οἱ ὑπὸ τεταρταίων ἀλισκόμενοι οὐ πάντῃ τοῖς ὑπὸ σπασμῶν ἀλίσκονται. ἦν δὲ ἀλίσκονται πρότερον, εἴτα καὶ ἐπιγένηται τεταρταῖος, παύονται.

[243] Ὁ μὲν ἐπὶ κενώσει γινόμενος σπασμὸς ὀξύτατός ἐστι καὶ ὀλεθριώτατος. ὁ δ' ἐπὶ πληρώσει τῶν νευρωδῶν μορίων οἷος καὶ ἐπιληπτικός οὗτ' ὀξύτατος οὐθ' ὁμοίως ἐκείνων κινδυνώδης. μέμνηται δὲ γυνὸ Ἰπποκράτης τοιούτου σπασμοῦ. τὸ γὰρ ἀλισκόμενοι ἀλίσκονται παράτασιν δηλοῖ τοῦ χρόνου. τοῦτον οὖν τὸν σπασμὸν ὁ τεταρταῖος οὐκ ἐξ γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ εἰ φθάσειε προσγενέσθαι, λύει. γίνεται δ' ὑπὸ γλίσχρων χυμῶν τε καὶ φλεγματικῶν ἐμπλαττομένων γε τοῖς νευρώδεσι μορίοις. οὕσης δὲ τοῖς τοιούτοις χυμοῖς διαιτῆς τῆς ἰάσεως, ἐκκρίσεώς τε καὶ πέψεως, ἀμφοτέρως ὁ τεταρταῖος ἔχει, τὴν μὲν ἐκκρίσιν τῷ ῥίγῃ· μόνος γὰρ ὁ τοιοῦτος σπασμὸς ἱκανῶς ἐκ-

LXX.

Quartanis correpti non admodum convulsionibusprehenduntur. Quod si prius corripiantur, deinde quartana quoque succedat, liberantur.

Quae propter vacationem fit convulsio acutissima est et perniciosissima; quae vero ob nervosarum partium repletionem accidit, qualis est epileptica, neque acutissima neque similiter aegris periculosa. Nunc autem hujusmodi convulsionis meminit Hippocrates. Nam verba: *correpti etprehenduntur*, temporis productionem declarant. Hanc ergo convulsionem fieri quartana non solum prohibet, verum etiam, si praeripuerit, solvit. Fit autem haec convulsio lentis ac pituitosis humoribus partes nervosas infarciuntibus ac obstruentibus. Quibus humoribus liberandis quum duplex sit medendi ratio, excretio et coctio, utramque habet quartana: excretionem quidem vi rigoris; hujusmodi namque concussio et convulsio sola potest

Ed. Chart. IX. [243.]

Ed. Basf. V. (300.)

κρίναι παχὺν χυμὸν· τὴν δὲ πέμνῃ τῷ λόγῳ τῆς ἐπιγενο-
μένης τῷ ῥίγῃ θερμασίας.

οα'.

Ὅσοισι δέρματα περιτείνεται καρφαλέα καὶ σκληρὰ, ἄνευ
ιδρωϊτῶν τελευτῶσιν, ὅσοισι δὲ χαλαρὰ καὶ ἀραιὰ, σὺν
ιδρωϊτι τελευτῶσιν.

Τῶν μελλόντων ἀποθνήσκειν οἷς μὲν αὐχμῶδη καὶ
σκληρὰ καὶ ξηρὰ καὶ τεταμένα τὰ δέρματα, χωρὶς ιδρωϊτος
ἀποθνήσκουσιν, οἷς δὲ τὰναντία ἀραιὰ καὶ μαλακὰ καὶ
χαλαρὰ, σὺν ιδρωϊτι τελευτῶσι. τοῖς μὲν γὰρ προτέροις ἢ
οὐχ ὅλως ἐστὶν ὑγρότης ἢ οὐκ ἐν τῷ δέρματι, τοῖς δ' ἄλ-
λοις καὶ κατὰ τὸ δῆγμα ἐστὶν.

οβ'.

Οἱ ἰκτεριώδεις οὐ πάντῃ τε πνευματώδεις εἰσὶν.

crassum humorem excernere; coctionem vero caloris ra-
tione rigorem excipientis.

LXXI.

Quibus cutis obtenditur arida ac dura, sine sudoribus mo-
riuntur; quibus vero laxa et rara cum sudore, vita de-
funguntur.

Morituris quibus dura, squalida, sicca et obtensa cu-
tis est, ii sine sudore vitam finiunt. Si contra rara,
mollis et laxa cum sudore, fato concedunt. Prioribus si-
quidem vel omnino est exhausta humiditas vel cuti deest,
aliis vero cuti inest.

LXXII.

IctERICI non admodum flatulenti existunt.

Ed. Chart. IX. [243. 244.]

Ed. Basf. V. (300.)

Πνευματώδεις νῦν εἰρησθαι νομιστίον ἐκείνους ὅσοι κατὰ γαστέρα πλήθος ἀθροίζουσι φυσώδους πνεύμα- [244] τος, ἥτοι δι' ἐρυγῶν κενούμενον ἢ διὰ φυσῶν ἢ παραμένον τε καὶ διατείνον τὰ τῆδε. γίνεται δὲ τοῦτο ποτὲ μὲν δι' αἰονίαν τέ τινα καὶ ἀσθένειαν αὐτῶν τῶν κατὰ γαστέρα μορίων, ἐνίοτε δ' ἐπὶ φλεγματώδει χυμῷ καὶ ψυχρῷ. οὗτοι μὲν οὖν οἱ διὰ φλεγματικὸν χυμὸν πνευματώδεις ἐναντίας τοῖς ἐκτεριώδεσιν εἰσι χολώδεσιν οὔσιν, ὥστε οὐκ ἂν ποτε κατὰ τὴν τοῦ πλεονάζοντος χυμοῦ φύσιν οἱ ἐκτεριώδεις γίνονται πνευματώδεις. ἐγχωρεῖ δ' αὐτοὺς ἐπ' ἀρρώστια τῶν μερῶν φυσώδεις γίνεσθαι. διὰ τοῦτ' οὖν προσέθηκε τῷ λόγῳ τὸ οὐ πάνυ τι, τὸ μὲν διηλεκές τῆς ἀποφάσεως καλύψαν, ἐνδεικνύμενος δὲ ὡς τὸ πολὺ γίνεσθαι τὸ προσηγμένον. οὐ πάνυ γάρ τοι τοῖς κατὰ γαστέρα μορίοις ἅπαντα αἶονα ἔστιν εὐρεῖν τοὺς ἐκτεριώδεις.

Flatulentos hic eos dici existimandum est, qui flatulenti spiritus copiam in ventre colligunt, qui vel per ructus vel flatus excernitur vel remanet et quae illic jacent partes, eas distendit. Hoc autem fit interdum tum ob facultatis imbecillitatem, tum partium ventris infirmitatem; interdum vero ob pituitosum et frigidum humorem. Qui itaque propter pituitosum humorem flatulenti sunt, ictericis opponuntur biliosis existentibus. Quare icterici nunquam ob humoris exsuperantis naturam flatulenti sunt. Contingit autem ipsos ob partium imbecillitatem nonnunquam flatulentos fieri. Idcirco textui adjecit, *non admodum*, quo perpetuitatem quidem negationis interrumpit, quod vero plerumque prius fieri pronuntiaverat, ostendit. Perraro namque ictericos invenire contingit, qui ventris partes imbecillas fortiantur.

